ZAAKEN
VAN DEN
GODSDIENST,
OP
CEYLON.

ZESTHIENDE HOOFD-STUK.

ZAAKEN VAN DEN GODSDIENST, OP CEYLON.

ZESTHIENDE HOOFD-STUK.

ZAaken *van den* Godsdienſt *op* Ceylon. *De Heydenze* Godsdienſt. *De* Pagode *van Tricoenmale, en de oude Voorzegging van dien. Bericht van hunnen Profeet*, Buddum. *Zyn wonderlyke Geboorte. Zyn Huwelyk. Krygt een Soon, waar na hy de naam van* Buddum *kreeg. Vreeſe der Duivelen, voor hem. Die hem beſtryden; dog werden van hem verſlagen. Zyn komſt by den Keyſer* Coſele Maharaja, *alwaar hy zyn Leere verkondigd. Zyn Dood. Wat hy na zyn Dood zey. Zyn Dragt, en die der* Prieſters. *Zyn* Hemelvaart. *Hunne andre* Heyligen. *Hoe zy die Aanbidden. Drie* Pagooden *op Tricoenmale. Met de* Afgoden-dienſt *daar op gepleegd.* Adams-Berg *nader beſchreven. Zynen voetſtap. Vervolg daar van. Bericht van de Beelden daar op. De* Couto. *Des Schryvers gevoelen over de zelve. Verder bericht, zo van dien* Berg, *als van verſcheyde* Tanden *op de zelve, als Heiligdommen bewaard. Groote ſommen voor een Aapentand gebooden. Dog hy wierd door de* Portugeeſen *verbrand. Van de voortkomſt van* Biruma, Viſtnoe, *en* Uritiram. Girandam. *Korte Leſſen der* Malabaaren, *uyt het Boek* Connevendam. *De* Cingaleeſen *groote Afgodendienaars, en* Bygelovigen. *Wat zy van* God *gelooven. Hunne* Pagooden *beſchreven. Hunne Beelden. Inkomſten der zelve. Hunne byzondere* Capellen. *Driederley* Prieſters. *De Opper-Prieſters beſchreven. Wat hen Verboden is. De Tweede, en de Derde Prieſter-Ordre. De tyd van den Dienſt. Hunne* Toover-middelen, *om te ontdekken, wie hen de Ziekte veroorzaakt heeft. Hun* Planeeten-dienſt, *en dienſt der* Duivelen. *Een* Jaar-Feeſt, *ter eere van hunne Gooden, en* Peraphar *genaamd. Tweede* Jaar-Feeſt. *Het derde* Feeſt, *of 't Feeſt der 16 Steeden. Feeſten ter eere van* Buddum. *Of* Adams-Berg. *En onder zekere* Boom. *De* Bagahah-Boom. *Dienſt der* Bedas *aan* Buddum. Eed *der Cingaleeſen. De Cingaleeſen traag in hunnen* Godsdienſt. *De Mohhammedaanſche* Godsdienſt.

Zaaken van den Godsdienſt op Ceylon.

WAt den Godsdienſt betreft, die op 't Eyland Ceylon van ouds her geoeffend is, die bevind ik driederley te zyn, gelyk men tot nog toe ook Lieden van de zelve Godsdsdienſt-Oeffening daar vind.

Men kan die tot de Heydenſche, Mohhammedaanſche, en de Chriſtelyke, en die weer in de Roomſche, en Hervormde, bepaalen.

DE HEYDENSCHE GODSDIENST.

De Heydenſche Godsdienſt aldaar.

DE Oudſte van deze Godsdienſten alhier is de Heydenſche, van welke wy voor af moeten zeggen, dat zy, in opzicht van haare Gronden, niet verſchild van die Godsdienſt der Heydenen,

nen, die wy, onder de Stoffe van Choromandel, reets in 't breede, als haare betrekking niet alleen tot de Kuſt-volkeren hebbende, maar ook tot de Bengaalers, Cingaleeſen, de Malabaaren, en tot de Suratſe Heydenen, beſchreven hebben, hoewel 'er by de eene, en de andre nog al iets byzonders gevonden werd.

Zy komen in de naamen van hunne Afgoden, en in veel Zaaken van den Godsdienſt, met de Malabaaren in 't Noorden, en Kuſtvolkeren, geheel en al overeen, aan die zyde des Lands, die daar aan van ouds her vaſt geweeſt is, dog aan de andre zyde, daar die eerſte Prins van Tanaſſery quam te landen, daar zyn de Cingaleeſche Afgoden, van beyde de Geſlagten, en de Godsdienſt, een en de zelve met die der Siammers (waar van Tanaſſery wel eer een Provintie was) 't zy van aangezigt, grootte, en Poſtuur.

De Plaatſen, daar in zy hunnen Godsdienſt van ouds af plagten te oeffenen, noemen zy Pagoden.

De Pagode van Tricoenmale, en de Oude voorzegging van dien.

De oude Keyſers van Ceylon hebben 'er ontrent Tricoenmale (welkers naam zo veel, als Tricoens-berg, of den Berg der 3 Pagooden, in 't Cingalees bekend) een Pagood gebouwd van een ongemeene groote en heerlykheid, die door ganſch Indiën vermaard geweeſt, dog Aº. 1622. geſlegt is, en diens ſteenen door *Conſtantyn de Saa*, of eenig ander Portugees, tot het maken van een ſchoone Veſting aldaar gebruikt zyn.

Ontrent deze Pagode, en de verwoeſting der zelve, is by de Cingaleeſen een oude voorzegging bekend, die op een zeer oude Steen, in hunne oude Taal gevonden, en door laſt van 't Gerecht van Ceylon, door eenige geleerden aan den Keyſer na Candi gezonden zynde, aldus vertaald is: *Manica Raja, heeft deze Pagode ter Eere van den God Videmal, in 't jaar 1300 voor de Geboorte opgerecht; maar een zekre Natie, Franken genaamd, zal komen, en de zelve verwoeſten, en daar zal een Koning komen, die de zelve weder opbouwen zal.* Deze Steen is op de hoek der Veſting gelegt.

Bericht van hunnen Profeet Buddum.

De oudſte Cingaleeſen weten zeer veel van hunnen Profeet, *Buddum*, te ſpreken, die zich hier 622 jaaren voor Chriſti geboorte onthouden, en by hen de Gronden van den Godsdienſt zou gelegt hebben.

Ook zeggen hunne Sjangatars of Prieſters, dat die H. Man, wiens voetſtap nu nog op Adams-berg te zien is, uyt het Ooſten, (hoedanig Tanaſſery, ten aanzien van Tricoenmale legt) hier gekomen is, die hen zyne Wetten op ſteene Tafelen nagelaten heeft. Hy was 12 voeten, ider als 2 mans voeten, lang, hoedanige verzieringen men in Ziam ook wel hoord.

Maar vooraf moeten wy zeggen, dat aan hun verhaal, voor al, zo wy op hunne Tydreekening willen zien, geen ſtaat te maken is, alzo die vlak tegen andre verhaalen van de netſte Tydreekenaars aanloopen.

Zy zeggen, dat deze Buddum, eer hy ter wereld quam, zyn plaats in den vierden Hemel (zynde de middelſte der Hemelen, en Toeſittenom Duvelocomeje genaamd) gehad, en daar 't oppergezag over veel millioenen van Engelen, gevoerd heeft. Hy bevond, hoe de menſchen, volgens zyne reeds gedane voorzegging, na geen Wetten, of Inzettingen leven, en zich maar aan die Secten, en gezindheden, aan welke zy zich onderworpen hadden, wilden overgeven, waar door zich dan de meeſte in een jammerpoel van elenden moetwillens ter neder ſtorteden.

Zyn wonderlyke Geboorte.

Dit zag hy met veel droefheid, weshalven hy te rade geworden is, zich in de Baarmoeder der Keyſerinne *Mahamajedewi*, als een Vrucht te laten ontfangen, dat op de volle Maan, van de Maand Juli, 622 jaar voor Chriſti Geboorte, zou voorgevallen zyn, waar op hy in May, des volgende jaars, by de volle Maan, Dingsdag 's middags in 't Ryk Madde Mandelan, in de Hoofd-Stad Kimboelwat-Poere, en in den Luſt-Hof des Keyzers *Zoeddodene Rajoe*, geboren, en door de voornoemde zyne Keyſerin, op een zeer wonderlyke wyze ter wereld gebragt is.

Hy quam uyt het midden van haare Borſt, reeds 7 jaaren oud zynde, te voorſchyn, trad ten eerſten zeven treden na 't Ooſten, zeven na 't Weſten, zeven na 't Zuiden, en zeven na 't Noorden, alwaar hy eyndelyk zyn rechterhand opgeheven, en God aangeroepen hebbende, in de wieg nedergevallen is, en zich als een eerſt-geboren kind verroond heeft.

De Keyſer, over de geboorte van dit kind ten uyterſten verheugd, liet het zelve na zyn Hof brengen, en gaf het den naam van *Ziddatare Coemanea*, dat is, de Prins die hoopt te doen, 't geen hy wenſcht.

En Huwelyk.

Tot zyn 16 jaar dede hy veel Wonder-werken, weshalven de Keyſer voorgenomen had, hem aan de Prinszes, *Jaſodera*, vermits zy op een en 't zelve uur met Buddum gebooren was, uyt te Huwelyken.

Zy

Krygt een Zoon.

Zy had tot haren vader, den Koning *Andoeſaek Raja*, en tot haare Moeder, de Koningin *Ammitanam Biſſo*, die van geen minder Stam en Afkomſt, dan de Keyſer en Keyſerin, waren.

Na 't voltrekken van dit Huwelyk, leefden zy 13 jaaren te zaamen, en hy kreeg een Zoon, die *Rahoele Coemane*, genaamd wierd; dog *Buddum*, overwegende, dat, indien hy behoorlyke zorg voor dit kind droeg, 'er dan weinig gelegenheid voor hem wezen zoude, om voor andre menſchen te zorgen, zo beſloot hy zich van zyn Huisgezin te ontſlaan, en vertrok na het Boſch, alwaar hy 6 jaaren lang, met groot ongemak, honger, en in veel armoede leefde.

Waar na hy de naam van Buddum verkreeg.

Uyt den Hemel was voor hem, in 't voorſchreven Ryk, onder een witte Boom, Zeremabod genaamd, nedergedaald een heerlyke Diamanten Zetel, nevens welke hy alles zeer koſtelyk, zo als hy nu weer uyt het Boſch quam, bereyd vond, waar op hy toen ging zitten, en aanſtonds de naam van *Buddum* verkreeg.

Vreeze der Duivelen voor hem.

Hy had by zich tot zyn Wacht, *Thiakre Aramma*, *Wiſnoe*, en *Maheeſweere*, ider met een degen in de hand, en de Duivelen merkten, dat alle hunne pogingen in 't toekomende niet langer ſtand konden grypen, alzo die door *Buddum* ſtonden verideld te werden.

Zy beraadden zig daar op met hunnen Overſten, *Waſſe Mantimanda*, en namen voor, om hem te beſtryden, en te overweldigen, alzo zy anders te gemoet zagen, dat alle volkeren haar afvallen, en zyne Leere aannemen zouden.

Die hem beſtryden.

Zy verſcheenen dierhalven alle gewapend in volkomene Slag-ordeningen, vielen gelykerhand van 10 zyden, met een ſchrikkelyk gedrang op hem aan, dog *Buddum* viel met een veel magtiger Heyr tegen hen uyt, zodanig, dat al het Gras, de Boomen, Takken, en bladeren, als geweeren, tegen haar opſtonden. Waar door alle de Duivelen geheel verſlagen wierden, in rook verdweenen, en *Buddum* over hen Zegepraalde, gevende zich zelven, een week lang de naam van *Gauteme Buddum*, om daar door uyt te drukken, dat hy zyne vyanden verſlagen had.

Dog werden van hem geſlagen.

In de tweede week begon het ſterk te regenen, waar onder de Duivelen hunne rol, met geen kleen bohaey ſpeelden, alzo zy *Buddum*, dien zy nu tot hune ſchade hadden leeren kennen, niet al te na dorſten komen. Egter zagen zy, tot hunne uyterſte verbaaſtheid, hoe daar een ongemeene groote Slang verſcheen, die met het platte van haaren kop *Buddums* hoofd tegen den regen bedekte.

In de derde Week verſcheenen de Duivelen, in de gedaante van Vrouwen, voor *Buddum* dansſende, ſtellende allerley Liſten in 't werk, om hem tot haar te verlokken; dog zy wierden ten eerſten, even eens als bevorens, verſlagen, waar op zy haaſtelyk te rug keerden.

In de vierde week, dede hy den Boom, daar hy onder zat, byzondre groote Eere aan.

In de vyfde Week was een Robyn-Toren uyt den Hemel neergedaalt, daar hy inging, om de boodſchap, die men hem bragt, te ontfangen.

In de ſesde week begaf hy zig uyt dezen Toren onder een Boom, Kiripalloe-noenge genaamd, alwaar hy een menigte Engelen in de Lucht zag, voor welke hy Gods naam met groote Lof en Prys verheerlykte.

Zyn komſt by de Keyſer Coſele Maha Raja, alwaar hy zyn Leere verkondigd.

In de zevende week vertrok hy na de Stad Sewetnoere, daar de Keyzer *Coſele Maha Raja*, een plaats en huisveſting voor hem bereid had. De naam der zelve was Jetteweranne, welke met veel koſten van 's Keyſers ganſchen Rykdom opgerecht, en tot dien eynde vervaardigd was, op dat hy aldaar zyn Leere aan Koningen, Prinszen, en onderſaaten, verkondigen zou.

Hem wierden 5 Apoſtelen bygevoegd, van welke 'er 2 aan zyn rechter, 2 aan zyn Linker-hand zaten, en de 5de op hem paſte, om hem te dienen.

Zyn Dood.

Boven dien had hy nog 500 Leerlingen, door welken hy zyn Leere de ganſche Wereld door dede verkondigen en uytbreyden, doende alle andre Secten uytroejen. Ook gaf hy verſcheide Boeken uyt, waar in zyn Leere vervat was, en waar na zy zich gedragen moeſten. Hy hield zich 45 jaaren daar in bezig, tot dat hy in het Landſchap van Mallewe, in de Stad Coesſirana-Noere, quam, alwaar hy zig in 's Konings Boomgaard, op een Ledekant, voor hem toebereyd, begaf, en is op die zelve plaats, in de zelve Maand, en op het zelve uur van zyne Geboorte, geſtorven.

Wat hy, na zyn Dood zey.

Hy wierd van zyne Leerlingen zeer beweend; dog zyn Geeſt ſprak tot hen: *weeſt niet bedroefd, want de tyd dat ik uyt de Wereld ſcheyden moet is gekomen; doch verbrand myn Lyk, en brengt myn gebeente ten Grave; maar voor al, onderhoud myn Leere neerſtig.* Hy belaſtte ook, dat dit voornamelyk op Ceylon, in Siam, en Arracan, van hen zou bezorgd werden, aangezien de Na-

zaa-

zaaten van zynen Keyſer *Zoeddodene Rajoe*, over die Landen voornamentlyk ſtonden te heerſchen.

Andre verhaalen de gevallen van dezen *Buddum*, op de navolgende wyze.

Hiſtorie van BUDHUM, van dat hy begon Geboo-ren te werden, van een Vader en Moeder, en tot een Budhum geſteld is.

Ander verhaal van Budhums geboorte.

VOor *Gautama Budhum* zyn geweeſt 26 Budhums, namentlyk, *Tanhankere*, *Metankere*, *Saranankare*, *Dipankare*, *Condanje*, *Mangele*, *Sumana*, *Reewette*, *Soebiette*, *Anomadasje*, *Padoema*, *Naradde*, *Sommede*, *Sujaetje*, *Piadaſſe*, *Attodaſſe*, *Dammadaſſe*, *Siddatta*, *Tiſſa*, *Puſſe*, *Wipaſſe*, *Seeki*, *Weſſaboe*, *Kakalauda*, *Konagamme*, *Kaeikgramma*, van deze heeft *Gautama* vryheid gekregen, om een Budhum te werden.

Hy is in den Hemel gebooren, met de naam van *Santoeſitte*. De Overſten, ofte Machthebber van den Hemel, zeyde: gy hebt nu vryheid van de bovengenoemde gekregen, om een Budhum te werden. Nu is de tyd daar, dat gy na de Wereld moet gaan, om u aldaar als een Budhum te vertoonen. Hy is daar op geboren uyt de buik van *Mahamajadevi*, zynde zyn Vader *Suddenam Raddoere*, een Koning, en zyn moeder Koningin. Hy is elf maanden in de buik van zyn Moeder geweeſt. Onderwyl kon zyn Moeder hem wegens zyn klaarheid zien in haar lichaam, even gelyk men een zyde draad in een doorgeboord Criſtal zien kan.

Daar na in de Maand Mey, de 15 dag, zynde volle Maan, op een Dingsdag, onder de Planeet *Wiſſa Neiket*, ging zyn Moeder na haar Thuin, op een Wagen, om zich aldaar te vermaken, en op dien tyd wierd hy geboren. Zy, gevoelende de Barens-nood, nam het bovenſte, of het kruis van den wagen, zette dat onder een boom, Halgas genaamd. Zy reykte haar hand na een tak van den boom, die zig nederboog, en zy, die aanvattende, baarde haaren Zoon. Doe hy geboren was, quam *Bramma*, bracht van den Hemel een Goud kleed, en ley hem daar op, op dat hy een Heilig menſch, en zonder zonden zou zyn. *Bramma* ley hem daar na op zyn hoofd, prees en verhefte zyn Moeder zeer, om dat zy een Budhum gebaard had. Zyn Moeder ſtierf zeven dagen daar na, en ging na den Hemel, 't welk aan alle de moeders van de Budhums geſchied is, wegens haare heyligheid, en om dat zy zonder zonden zyn.

Daar na quamen vier Perſoonen, *Patteraſta*, *Wiroedde*, *Wiroebaikſa*, *Waiſſere Wema*, mede van den Hemel. Deze bragten een Tygersvel, 't geen in den Hemel geſchapen was, leyden het kind daar op, en droegen het ieder op hunne handen, zoo deden ook alle de Hofs-grooten van zyn Vader. Daar na hief hy zich op van dit vel na de aarde. Wanneer hy nu zyn rechtervoet op de aarde wilde ſtellen, wieſch 'er een roode of bruine roos van 7000 bladen. Op deze ſtelde hy zyn voeten, en, daar op ſtaande, zag hy na de kant van 't Ooſten, en alle de Lieden en Grooten zeyden, *daar is niemand zoo groot en heerlyk, als gy zyt*; en daar na, ziende na de andre drie deelen der Wereld, zeyden die Lieden van die ſtreeken het zelve. Daar op zeyde hy tot al dit volk: *behalven my, is 'er geen zo groot, als ik.* Daar na zeyde hy: *ik ben een Meeſter of Leeraar van alle menſchen, ofte behalven my is 'er geen Meeſter.* Ten derdemaal, *daar is niemand, die boven my is; ende alle menſchen zyn onder myn.* Ten vierden, *boven my is 'er geen zoo groot; ik moet na den Thuyn gaan*, en zettede zyn voet, om derwaards te gaan, en zeven ſtappen voortgaande, wieſchen 'er zeven rooſen, daar op hy zyn voeten zette, en dit geſchiede overal, waar hy zyn geheel leeven door zyn voet zette, zulks hy die nooit zette dan op een Roos. Na dat hy nu zeven ſtappen gegaan had, quam zyn Vader, en nam hem, en toen wierd hy als een Kind, dat eerſt gebooren was.

Hy bragt hem met een groot Feeſt tot zyn Paleys. Toen was 'er een voornaam Prieſter, die dikmaals na den Hemel ging, en veel in 't Paleys van dezen Koning quam. Deze, in den Hemel ontmoetende die gene, daar van te voren geſproken is, en ziende haar vol vreugde en blydſchap, zeyde, dat hy nooit zoo groote vreugde daar gezien had, en vraagde na de reden des zelfs, of zy een ſtryd gewonnen hadden, en diergelyks. Zy antwoordden, dat 'er geen andere oorzaak van haare Vreugde was, dan om dat giſteren in Kimboel Wat Noe-ere (zommige houden dit voor Europa) van de Koningin *Mahamaja Devi* geboren was een Prins, die in 33 jaaren een Baudo zou werden. Deze 33 jaaren zyn, na de Hemelſche Rekening, maar weinig uuren. Dit hebben wy gezien, en daarom zyn wy zo vro-

vrolyk. De Prieſter, dit hoorende, ging terſtond na het Paleys van den Koning, en, gezeten zynde, vraagde hy den Koning, of 'er een Prins geboren was, die zeyde, dat het waar was; waar op hy zeyde, ik moet hem met myn oogen zien. De Koning ging na het Paleys, en haalde het kind. Voor dezen Prieſter moeſten alle menſchen eerbiedigheid bewyzen, die Zondaars waren, dog dit kind, door dien het Heilig was, dede geen eerbiedigheid aan hem, maar ging op het hoofd des Prieſters ſtaan. De Prieſter wierd hier over zeer verheugd, en nemende den Prins op zyn ſchoot, begon hem te beſchouwen, en bemerkte in zyn handen en voeten 216 teekenen, die de Budhums altyd hebben, en in zyn Lichaam 32 gelyke groote, en 80 kleene teekenen. Hy, hier uyt beſpeurende, dat dit kind een Budhum was, wierd zeer verheugd. Hy overley daar op, of hy in het Feeſt van den Budhum zou konnen zyn; maar hy dacht, dat, dewyl hy de voet van dit kind, wanneer het op zyn hooft ſtond, aangeraakt had, hy om deze zonde, na 45 dagen zou ſterven, en dat hy daar weder zou geboren werden in een andre wereld. Hier over, om dat hy op dit Feeſt niet zou mogen zyn, begon hy bitterlyk te ſchreyen. De Koning, en zyn Hof-Grooten, vreezende, dat het kind haaſtelyk zou ſterven, vraagden den Prieſter, waarom hy ſchreide. Hy zeyde, om geen andre reden, dan dat hy niet op 't Feeſt van Budhum zou zyn, voor welke hy dit kind met blydſchap erkend had. De Koning, dit hoorende, droeg het Kind na zyn Paleys, en vergaderde 500 Amma's voor dit Kind van Koninklyk geſlacht. Na dat hy vyf maanden gezogen had, begon hy te zitten, als andre kinderen. In dien tyd ging zyn Vader en Dienaars, om het Land te bebouwen, en zy maakten een goude Koets voor 't kind, die zy medenamen, en 500 Minnen desgelyks. De Koning ploegde met een Goude ploeg, en met witte oſſen. Andre 1200 Princen, hadden hun Ploeg van Zilver. De 500 Minnen gingen van den goude wagen weg, om te zien, hoe andere het Land bouden, zoo dat niemand by dezen kleynen Prins bleef. Deze Wagen ſtond onder een Boom, en de Prins zag, dat niemand by hem was, en ging boven op den Boom zitten. Deze Boom gaf geen ſchaduwe, ſchoon de Zon daar op ſcheen, terwyl de Prins daar op zat. De minnen, lang gebleven zynde by de Bouwlieden, en wederkerende, vonden het kind in de wagen niet; dog zy, ziende na den Boom, zagen den Prins daar zitten. Zy zeyden tot den Koning; het gezaey, 't geen gy maakt, moet ſes maanden duuren; maar ziet hier de nieuwigheid, en 't wonder van uw Zoon.

De Koning, zyn gereedſchap verlatende, bewees eerbied aan zyn Zoon, gebood hem af te komen, en hy quam, nederdalende op de handen van zyn Vader. Van de melk van dezen boom zeggen zy, dat men Goud kon maken. De Vader, zyn Zoon dit, en meer wonderen, hebbende zien doen, liet daar na 46 van de geleerdſte Bramines roepen, en koos agt van de geletterſte uyt de zelve, om hen te vragen, of dit kind een Boudo of Bramine, zou werden.

Zeven van de zelve, toonende de twee vingeren, zeyden dat hy of een Boudo, of een Koning zou werden; maar de agtſte, *Ramanat Bramine*, ziende het voorhoofd van den Prins, zag een gedraid hair op zyn voorhoofd, 't welk, wanneer men 't aanraakte, zo lang wierd als een arm, en wanneer men het los liet, kromp het weer in, en wierd korter. Wegens dit teeken zeyde hy, dat hy zekerlyk een Boudo zou werden.

Toen hy nu 16 jaaren oud was, was 'er een Duivel, genaamd *Waſſawarti Maria*. De Bramines, en andre, zeyden, dat die beraadſlaagde met veel Duivels, om te beletten, dat hy geen Boudo zou werden, waar over zyn Vader zeer bedroefd wierd, en beſloot zyn Zoon uyt te Huwelyken, liet ten dien eynde meer dan 40000 Princeſſen vergaderen. Behalven deze was 'er nog een *Jaſondere Devi*, zeer uytnemend ſchoon, van grooter Geſlacht, dan de andre, een Dochter van den Koning *Sopperabaedi*. Tuſſchen deze en zyn Zoon maakte hy een Huwelyk. Hy liet daar op drie Paleyſen bouwen, een om daar in te woonen, ten tyde van de grootſte hitte; 't ander in de koude, en 't ander in de regen-tyd. Het een had 9 verdiepingen, 't ander 7, het derde 5. Zy waren alle drie van eene hoogte en grootheid. Daar na liet hy een Thuin maken, van vier mylen groot. Hy gaf aan zyn Zoon, zyn Koninklyke bedieninge over. De Koning had de wyzen voor dezen gevraagd, wat tekenen zig zouden openbaren, wanneer zyn zoon een Boudo zou werden. Zy zeyden, dat het geſchieden zou, wanneer zyn zoon zou ontmoeten een man van zeer hooge jaaren; ten tweeden een ziek man; ten derden, een dood menſch, en ten vier-

vierden, een Sangatar, of Prieſter onder haar, die geen hair hebben. De Koning geen genegenheid hebbende, dat zyn Zoon een Boudum zou worden, door dien hy wiſt, dat de bovengenoemde Duivel met zyn medgeſellen, hem dan zou zoeken te dooden, liet vier poorten aan de Stad maaken, en ſtelden daar wacht by, haar belaſtende, dat zy niet zou toelaten, dat diergelyke menſchen, als bovengemelde, in de zelve zouden inkomen.

De Prins was toen 30 jaaren oud. In dezen ouderdom, ging hy eens uyt na de bovengenoemde Tuin. De Dewetas in den Hemel, begerig zynde, dat hy een Boudum zou werden, en wetende dat de tyd daar toe nu vervuld was, zoo quam een van hen uyt den Hemel, in de gedaante van een oud man, en vertoonde zich voor den Prins. De Prins, zittende in een wagen, en dezen ouden man ziende, vraagde aan de Coetſier, of de man in zulk een oude geſtalte geboren was, of dat hy allenskens zo geworden was.

De Koetſier, niet gedenkende aan 't verbod des Konings aan zyn volk, namentlyk, dat, wanneer zodanige menſchen, als boven gezegt is, den Prins ontmoeteden, zy hem niet moeſten ontdekken, wat ſlag van menſchen zy waren, zeyde, dat het een oud man was. De Prins vraagde, of hy ook zodanig oud zou werden. De Koetzier zeyde hem, dat ze alle oud moeſten werden, die geboren zyn. De Prins zeyde, indien ik zo oud, zwak, en lelyk zal werden, wat baten my dan myn tuinen, have, rykdommen, en alle Werelds vermaak, en gebood den Koetzier, dat hy de Koets zou omkeeren, en weer na zyn Paleys ryden. Hy, in 't Paleys gekomen zynde, vraagde de Koning aan eenige van zyn volk, myn Zoon is uytgegaan na de Tuin om zig te vermaken, waarom is hy wedergekeerd, zonder in de zelve te gaan? toen andwoordden zy hem, dat hem een oud man ontmoet, en hy dierhalven weder gekeerd was. De Koning, om de droefheid van zyn zoon te verdryven, liet een menigte Danſſers vergaderen, en dede die danſſen in 't Paleys van zyn zoon. Hy liet ondertuſſchen aan elke Poort een Wacht van duizend man ſtellen, op dat niemand van de bovengenoemde menſchen in de zelve zouden komen. Na 't verloop van eenigen tyd, de Prins, die nu al Koning was, 't voorgaande voorval niet meer gedenkende, ging wederom uyt na zyn Tuin.

Toen zonden de Dewetas wederom een uyt haar, in de gedaante van een ziek menſch. De Koning dede de voorgaande vraag aan den Koetſier, en die onderrigte hem wederom van dezen man, en gaf hem 't zelve antwoord; waar op hy wederom, zonder in den Tuin te gaan, na zyn Paleys keerde. Zyn Vader vraagde weer aan zyn Volk, waarom zyn zoon zo ſchielyk wederkeerde? deze verhaalde hem weder, 't geene hem ontmoet was, en daar op liet hy weder de Danſſers komen, liet de Wacht aan de Poort ſtraffen, en ſtelde by elke Poort 2000 Wagters.

Na eenige dagen ging de Koning weder na zyn Tuin, en op de weg ontmoette hem een dood lighaam, 't geen al verrot was, en zeer ſtonk, door de Dewetas weder uyt den Hemel gezonden. Hy vraagde hier op weder zyn Koetſier, wat het was, die hem daar van onderrichtte, en dat zyn lichaam ook zo zou werden; waar op hy wederom, als voren, met droefheid na zyn huis keerde. Zyn Vader vraagde wederom na de oorzaak, en, die verſtaan hebbende, liet weder Danſſers komen, en de Wagt aan de Poort nog met duizend man verſterken. Na verloop van eenige dagen, ging hy wederom uyt na den Tuin, en op den weg deden hem de Dewetas ontmoeten, een Sangatar. Hier op vraagde hy weder de Koetſier, wat dit was? die antwoorde hem, dat het geene hem ontmoette, een goed teeken was, om tot het bezit des Hemels te komen. De Koning dacht, indien ik zodanig een lichaam en gedaante mogt verkrygen, dat zou zeer goed zyn; en verheugd zynde by zich zelven, ging hy voort tot den Tuin. Terwyl hy in de Tuin was, baarde zyn Vrouw, *Jaſoendera Devi*, een Prins. Zyn Grootvader, zyn Planeet hebbende laten onderzoeken, en opſchryven, zond die tot den Koning, zyn zoon, in den Tuin.

De Koning, dit kind gezien hebbende, gaf het de naam van Rakoele, en zeyde tot zyn Dienaars: *Wat is het, of ſchoon ik een Zoon en Rykdom hebbe, en veel Dienaars, ik moet van het Volk veel nemen, om alle de zelve te onderhouden, 't geen menigmaal met onrecht geſchied. Dit is derhalven geen gelukzaligheid.* Tot den avond in de Tuin gebleven zynde, keerde hy weder na zyn Paleys. Zyn Vader vraagde aan zyn volk, myn zoon is ider maal, na de Tuin gaande, wedergekeerd; waarom is hy nu tot in den tuin gegaan. Zy vertelden hem daar op, 't geen hem ontmoet was, en dat hy daar over verblyd was geweeſt, en derhalven in den tuin gegaan, en zy verhaalden mede, 't geen hy aldaar tot hen gezegt had.

Daar op liet hy wederom veel danszers tot zyn zoons Paleys brengen. Zyn zoon wilde die niet zien danſſen; maar, gedenkende, dat hy een Boudo zou werden, ging na zyn kamer om te ſlapen. De vader zeyde tot de danſſers: *myn zoon is droevig, gy moet hem wat verheugen, en, eer dat geſchied is, niet weggaan.* Dog 's Konings zoon wilde hun niet zien, dierhalven namen zy hun Speeltuig op hunne hoofden, en gingen alle op de plaats leggen ſlaapen. De Koning, dewyl het geheel Hof vol licht van de toortſen en lampen was, ſtond 's nachts ten twaalf uuren op, en zag, dat alle deze ſpeellieden en danſters ſliepen; zommige met quyl in de mond, zommige zonder kleed, zommige pratende in hunnen ſlaap, en zeyde by zich zelven: *Deze waren na de middag zeer zuiver en ſchoon, wanneer zy van den Hemel quamen, nu zyn zy zo vuyl; zo zal het apparent met my ook zyn, wanneer ik ſlaape, en daarom zou het goed zyn, dat ik van dit lichaam verloſt wierd.*

Hy had goude tsjeripo's of voetſolen aan, en ging ſtillekens door dit volk henen uyt zyn Paleys, na het Boſch. Toen hy nu de deur wilde openen, hoorde hy, dat een van zyn Hofdienaars vraagde, *wie is dat.* De Koning vraagde: *wie zyt gy?*? hy zeyde, *ik ben een van uwe Hofdienaars, of Hofs-Grooten.* De Koning zeyde, *de tyd is gekomen, dat ik een Boudo moet werden, gaat haald myn Peerd Cantecanam.* Terwyl hy ging om het Peerd, dacht de Koning in zyn zelven, ik moet myn zoon zien, en ging daar op na de plaats, alwaar zyn vrouws zoon was. Hy zag den zelven, aan zyn moeders borſt zuigende, dog zy ſliep. Hy dacht, indien ik haar wakker maake, zy zal willen verhinderen, dat ik ga om Boudo te werden. Wanneer ik een Boudo ben, kan ik komen, om myn kind te zien. Daar op ging hy op zyn peert zitten, beval zyn Hofmeeſter, de ſteert van 't peerd te grypen, en vertrok zoo na 't Boſch.

Dit Peerd gaf een groot geluid, wanneer het ging; derhalven op dat het volk in 't Hof daar door niet wakker zou werden, quamen de Dewetas, en namen de voeten van 't paard, en droegen het op hun handen buiten de poort. Deze poort was agt roeden hoog, de deur van Steen. Daar waren duyzend menſchen van nooden om die te openen.

De Prins dagt, ik kan deze Poort niet openen, ik zal 'er met het peerd moeten overſpringen; dog de Dewetas opendden de zelve zagtkens, dat de wagt het niet merkte. Hy, uyt de Poort gegaan zynde, dacht de bovengemelde Duyvel, indien deze een Boudo werd, zal het een groote ſmaad voor my zyn. Om dit te beletten, verſcheen hy aan den Prins boven in de lucht, in de gedaante van een Duivel; en zeyde tot hem, *gy zult binnen zeven dagen, Koning van de geheele wereld werden;* gy moet derhalven niet heenen gaan om een Boudo te werden, en dit zey hy hem driemaal.

De Koning vraagde hem, wie hy was, hy zeyde, *ik ben* Waſſawarti Marua, *Hoofd van alle de Duivels.* De Koning zeyde, *ik heb myn Koninkryk, Vrouw, Kind, myn oogen, myn vleeſch gegeven tot trooſt en hulp der armen; ik wil van u niet ontfangen alle de Koninkryken dezer wereld, en ſchoon gy, en duizend Perzoonen, my dit voorſtelt, en belooft, gy zult my niet verhinderen om te gaan, en geen Boudo te werden.*

De Duivel zeyde, *ik heb zwen wille verhinderd, en ik waarſchouw u, om geen Boudo te werden.*

Indien gy in de tyd van uwe Bedieninge eenige zonde begaat, u zal een groot quaad overkomen; gedenk dat vry. De Duivel vertrok hier na zyn plaats, en de Prins ging voort, en reisde 120 mylen, tot 's morgens ten 6 uuren, en quam toen aan de Rivier Anomanam, welke een vierendeel myls breed was. Hy ſprong met zyn Peerd over de zelve. Toen hy over de Rivier gekomen was, trad hy van zyn Peerd op een ſchoon Zandſtrand. Hy dacht toen, indien ik een Boudo zal werden, zo moet ik myn hair affnyden, en daar op nam hy zyn houwer, en ſneed het al te maal af; dit hair in zyn hand genomen hebbende, zeyde hy, zo ik een Boudo zal werden, moet dit hair na om hoog vliegen; zoo het op de aarde valt, zal ik geen Boudo zyn; en daar op het hair henen werpende, wierd het in de lugt opgeheven, op de manier als een Pauw vliegt. Daar op quam een *Saeikkera*, een Engel of Deweta, met een goude Doos, ley het hair daar in, en bragt het na den Hemel.

Toen dacht hy verder, deze Koninklyke Kleeden betamen my niet, om een Boudo te zyn.

Bramma, dit bemerkende, bragt een geel of Zaffaraan kleed van den Hemel, gelyk de Budhums dragen. Toen dede de Koning zyn kleed uyt, 't geen, gelyk zyn hair, mede na den Hemel opgeheven wierd, en hy dede dit Zaffaraankleed aan. *Mahabramma* dede dit mede in een goude doos, en bracht het na den

He-

Hemel. Hy gaf daar op zyn Peerd aan zyn Hof-jonker, om 't na zyn Paleys te brengen. Het zelve zyn Meester niet willende verlaaten, sprong in de Rivier, en stierf.

Hy zworf hier op ses jaaren door de Weestynen, en veel Landen, zondet te eeten, met groot gebrek van alles, en de voornoemde Duivel volgde hem altyd, om te zien, of hy ook eenige zonde doen zoude, om hem dan zwaarlyk te quellen. Toen dacht hy, nu zyn zes jaaren verloopen, morgen is 't de 15de dag der maand, en volle Maan, nu zal ik een Boudo werden, en op die dag zal ik goede spyze krygen, gelyk aan alle de Boedhums geschied is.

Daar was een Stad, genaamd Barnasnoeroe, in welke een Princes woonde, *Sitpetta* genaamd, welke gewoon was, om den Budhum op dezen dag spyze te verzorgen. Deze had 1000 Koebeesten, welke zy weyde in een bosch van Soethout. Zy nam de melk van deze 1000 Koebeesten, gaf die te drinken aan 500 der zelver Koekeesten. Deze 500 liet zy in dat bosch weyden, en gaf de melk van deze 500 aan 250 der zelve. Van deze 250 nam zy weer de melk, en gaf ze aan 125 te drinken. De melk van deze, gaf zy weder aan 64 der zelve beesten, en van dezer melk aan 32 dito, van die 32, weer aan 16, en van deze 16 aan 8. In de melk van deze 8 koebeesten kookte zy ryst; terwyl dit geschiede, zond zy een harer Dienstmaagden, *Fourre* genaamd, naar den boom Noegagas, om het onder de zelve schoon te maaken. Zy, hier mede bezig zynde, ontmoete daar den Budhum. Zy ging henen na de Princes, meenende, dat dit een Deweta was, en zeyde, dat zy 't eeten, 't geen zy kookte, terstond moest brengen tot spyze voor den zelven. Zy nam hier op de Ryst, die zy gekookt had, in een zeer kostelyk Goud bekken, zette dat op haar hoofd, en ging daar mede na den boom, hem daar ontmoetende, en hy, geen bekken hebbende, om uyt te eeten, zeyde zy tot hem, dat hy 't bekken, 't gene zy mede gebragt had, konde nemen. Hy nam met groot genoegen dit bekken met de Spyse, en ging na een Rivier, genaamd Neranjanam Ganga, alwaar alle de Budhums op den dag, wanneer zy Budhums werden, moeten gaan eeten. De Ryst, die hy medenam, was 49 Medied, daar van hy 49 bollen maakte, en stak die in 49 maalen in zyn mond. Hy dacht daar op, dat deze Spys voor 49 dagen genoeg was, en dat alle dag een van die bollen in zyn buik zou verteerd werden.

Hy, het bekken geledigd hebbende, wierp het op de Rivier, en dacht by zich zelven, zo ik een Boudo zal werden, zal dit bekken niet beneden na de Rivier, maar opwaards dryven, gelyk het dan 7 vademen opwaards dreef, en toen daalde het na den grond, gelyk met de bekkens van d'andre Budhums geschied was, en het daalde op de bekkens van de andre Budhums, die aldaar op die plaatze waren, zo dat zelfs het geklank, wanneer het op de andre bekkens nederquam, van hem gehoord wierd, als ook van *Mahahelle Naja Radjoere*, zynde een Koning in Najalove (een onderaardsche Wereld) de welke, toen hy geboren wierd, was als een Slang, en onder die gedaante zal sterven; maar verders in zyn leven als een mensch was.

Hy, dit geklank gehoord hebbende, zeyde: Kakasomda *is voor eenige dagen een Boudo geworden*, Kamagamme *is voor eenige dagen een Boudo geworden*, Kaacsamma *is voor eenige dagen een Boudo geworden, heden is* Gautama *een Boudo geworden, wy moeten gaan, en zyn Feest bezien.*

Alle die groote menigte van jaaren dacht hem in zyn oogen maar 4 dagen, te zyn, door dien hy zo lang geleefd had. Daar op vertrok hy met 40000 danssers. De Boudo was ondertusschen van de plaats, alwaar hy 't Bekken geworpen had, gegaan naar een Bogas.

Terwyl hy henen ging, ontmoette hem een Bramine, met 8 man, van zeker gras, daar van in Bengaale kleederen gemaakt werden, zynde *Kussatanna* genaamd. De Boudo, dit nemende, ging na de Bogas, ley dat op malkanderen, makende een hoogte van 14 Cobido's.

Hier op ging hy zitten, leunende tegen de Bogas, en zag na 't Ooften.

De voornoemde Koning, met zyn 40000 danssers, quam aldaar, en de zelve begon te danssen. Daar op quamen ook de Deweta's met veel danssers, en speeltuig, en danften, en speelden voor den zelve, als ook een Sakkrea uyt den Hemel, met 10000 van zyne onderworpene, blazende op Setanckes, van 120 Cobidos lang, en hy zelfs was hoog 4 mylen.

Bramma quam daar ook met 10000 menschen, die witte Sombreiros droegen. Hy zelf hield de Sombreiro boven de Boudo, en de andre rondom hem, en vervolgens quamen 'er meer uyt den Hemel met waejers, speel-instrumenten, en diergelyke. Terwyl zy dit Feest maakten, hoorde het de bovengemelde Duivel *Wassawarte Marua*. Die dacht toen by zich zelven, ik heb

zedert de tyd van 6 jaaren geen gelegenheid aangetroffen, om hem quaad te doen; zoo ik hem heden geen quaad kan doen, zal ik het noit konnen doen. Daar op gebood hy zyn Trommeltje te ſlaan, *Waſſawarti Goza*, genaamd, 't geen zulk een ſterk geluid gaf, dat de ooren der Duivels, die onder hem waren, door de ſterkheid van dit geluid, begonnen te bloeden. Zy vergaderden alle, en vraagden hem, waaroñ hy hen geboden had te komen, of 'er een Oorlog of Stryd op handen was, en dat, zo hy hen daar henen zond, zy zouden overwinnen. Hy zeyde, dat hy met hen moeſt henen gaan, om den nieuwen Boudhum eenig quaad te doen. Daar op veranderden zy hun aangezicht in verſcheyde gedaanten, als van Koebeeſten, Slangen, Kraeijen, en diergelyke, en gingen henen, om tegen den Budhum te ſtryden. *Waſſawarti* zelfs, had duizend handen, en 500 hoofden, en in ider van deze handen nam hy Wapenen, van verſcheide zoorten, Lançen, en Houwers, en op een Olifant, Girinucalle genaamd, gezeten zynde, vertrok hy met zyn Duivels in groot getal.

Zy quamen van agt kanten, en ook van boven en beneden, waar op alle de gene, die op 't Feeſt van Boudo waren, zeer bevreeſt wierden, hun Inſtrumenmenten, Speeltuigen, en Sombreiros weg wierpen, en herwaards en derwaards vlugteden, zoo dat de Boudo alleen bleef. Alle deze Duivels omringden hem van alle kanten. Hy dagt daar op, ik ben nu alleen, geen van myne vrienden is by my. De geen, die ik Aalmoeſſen gegeven heb, zyn myn vrienden, derhalven zal my niets quaads overkomen. *Waſſawarti* verwekte daar op een groten wind, om den boom, onder, en tegen welke hy zat, om verre te werpen, en Boudo met de zelve na een ander Land te doen vervoeren, door welke wind alle boomen en bergen omgeworpen wierden; maar niet een blad van de Bogas wierd bewogen. Daar op dede hy een grooten watervloed komen, om de boom om te werpen, dog dat was ook vrugteloos, gelyk ook groot vyer, en nog ſes andre middelen, die hy boven dien in 't werk ſtelde. Daar op nam hy een van zyn Wapenen, kragtiger dan een der andre, en van een ronde geſtalte, en wierp daar mede na den Boudo; dog 't raakte hem niet, en bleef boven 't hoofd van den Boudo hangen als een Sombreiro. Toen dacht hy, ik kan hem niet ſchaden, en ging tot den Boudo, en zey, *ſtaat op van deze hooge plaats, daar gy op zit, de zelve hoord my toe.* De Boudo zeyde, *'t is myn plaats. Ik heb zoo lang gearbeid, om de zelve te bekomen, gy moeſt bewyzen, dat het uwe is.* Hy riep daar op zyn Duivels tot getuigen, welke met een ſchrikkelyk geluyd riepen, dat deze plaats *Waſſawarti Marua* toequam. Die zeyde daar op, *ik heb zoo veel getuigeniſſen voort gebragt, brengt gy nu ook eenige getuigen.* De Boudo zeyde daar op, *de getuigen zyn uwe dienſtknegten*, en, wyzende naar de aarde met zyn hand, zeyde, *de aarde zal myn getuige zyn.* Daar op quam een Vrouw met het halve lyf uyt de aarde, en riep met een luider ſtem aan alle de Duivels, dat deze zitplaats niet aan *Waſſawarti*, maar aan Boudo, toequam. Daar op vlood *Waſſawarti*, met al zyn volk. De Boudo zat hier zeven dagen, zonder op te ſtaan. Toen ſtond hy op, en ſtond 7 dagen over eind, ziende opwaards na de Bogas. By die boom was een huys van Diamanten en Robynen. Hier ging hy na 7 dagen in, wandelende, en overdenkende zyn Wet. Hier na ging hy 7 dagen by een watertank, by welke een Slang was, Moeſſelindenam Nagea genaamd. Onder de buillen van zyn hoofd, ſtond hy 7 dagen, ſchuilende voor de reegen. Daar na ging hy onder een boom, genaamd Keripalloegas, en bleef 'er 7 dagen onder. Van daar ging hy onder een andren boom, Halgas genaamd, en bleef 'er 14 dagen onder. *Waſſawarti* had 3 Suſters, die, gehoord hebbende, dat hun broeder het tegen den Boudo verlooren had, tot zich 600 ſchoone opgepronkte vrouwen namen, tot hem quamen, en hem grote Lof gaven, om hem te verleyden; dog hy hoorde na haar niet, nog zag ze eens aan. Dit alles geſchied zynde, wierd hy een Boudo; toen ging hy henen, en vergaderde veel Sangatars en Prieſters.

Daar zyn 'er, die dezen Budhum voor een Syriſche gevlugte Jood, en voor een Iſraeliet, andre, die hem voor een Leerling van den Apoſtel *Thomas*, houden; dog hoe hy dan 622 jaaren, voor Chriſtus gebooren is, laat ik hen goed maken. *Diego de Couto*, ſteld vaſt, dat hy *Joſua* geweeſt zy, dat nog dwazer is.

Zy voegen 'er by, dat de Leere van dien voornoemden Apoſtel, ook hier uytgebreid zou zyn, dog dit is een verdicht voorgeven, zonder eenigen grond.

Het is zeker, dat de Cingaleeſen hem voor een grooten Heylig erkennen, en

zo

Zyn Dracht, en die der Prieſters.

zo nog eeren. Hy ging altyd in 't Geel gekleed, waar in de Cingaleeſche Prieſters hem nog navolgen. Ook geven zy voor, dat hy zyn meeſten tyd op Adams-Berg doorgebragt, en zich aldaar tot zyn dood onthouden heeft; dat met het voorig verhaal van zyn dood nog al eenigzins zou konnen over een gebragt werden; maar zy voegen 'er by, dat hy ten Hemel gevaren is, dat zy van Chriſtus Hemelvaart ſchynen ontleend te hebben. En dat Land, daar hy zich laatſt op onthouden heeft, noemen zy Dewa Gorata, dat is, Gods Land.

Zyn Hemelvaart.

Hun andre Heyligen.

Behalven Budhum, erkennen de Cingaleeſen nog 7 andre Heyligen, of Onder-Goden, die zy ieder een byzonder bewind, en gezag, toeſchryven.

Zy beelden dezelve ook op verſcheide wyzen af, zommige als een Olifant, andre als een Priapus der ouden, en andre weder in een andre wonderlyke gedaante, 't zy van een Aap, 't zy van een zeldzaam Peerd, en wat dies meer is; ook hebben alle de zelve het opzigt over hunne Water-Tanken.

Hoe zy die aanbidden.

Den eenen noemen zy Candea Suanim, die 't gebied over dat deel des Hemels heeft, dat zy Jupiter, na hunne uytlegging, toeſchryven, die zy zeggen in een Hout, en andre in een Slang, veranderd te zyn.

Zy bidden alle deze Heyligen wel aan, en eeren hen onder de gedaante van die Afgoden; dog dit beſtaat enkelyk daar in, dat zy hun gevouwene handen boven 't hoofd verheffen, en zig driemaal zo ter aarde nederwerpen, alleen deze woorden uytroepende: *Budhum Sarnaa Gochal*; dat is, *Budhum gedenkt aan my.* Dit doen zy noit buiten, en alleen in hunne Pagooden, zonder verder van eenige Gebeden, Pater-Noſters, enz. te weten, dog eens in hun leven, bidden zy wel 3 a 4000 Gebeden, 't geen zy egter niet doen, voor dat zy zeer oud geworden zyn, hoewel dat meeſt zekere zoort van Lieden onder hen eygen is, die zich van hun jeugd af daar toe al beginnen te ſchikken.

Drie Pagoden op Tricoenmale.

Bevorens zeyden wy, dat Tricoenmale, zo veel beteekend, als den Berg der 3 Pagooden, zo, om die alom beroemde Pagode, die de Pagode der 3 verdiepingen genaamd, en op 't midden van dien berg was, als om nog 2 andre, die op des zelfs eynde ſtonden.

Met de Afgodendienſt.

Een der zelve was aan de Pelgrims toegeeigend, die met duizenden derwaards quamen, om hunnen Afgodendienſt te verrichten, en waar van zommige, uyt eerbied, zich van den berg in Zee ſtortten, en verdronken, vaſt ſtellende, dat dit de rechtſte en kortſte weg was, om ten Hemel te varen, en dat het water, waar in zy hun eynde vonden, geen minder Heyligheid, dan de Ganges, had.

Adam's Berg nader beſchreven.

Geen plaats egter op ganſch Ceylon hielden zy, van ouds her, zoo Heylig, als den Berg van Adam, die 14 mylen van Colombo legt, en wel 10 a 12 mylen verre in Zee gezien kan werden.

Men vind hier ontrent op geen 2½ myl na, eenige wooningen, hutten, ofte dorpen, alzo het 't ganſch jaar door, daar zeer koud is.

Deze berg werd niet alleen by de Cingaleeſen, maar ook by alle Jentiven en Heidenen van Indiën, in 't gemeyn, en zelfs van zeer veel Mohhammedaanen, zeer hoog, en als hun grootſte Heyligdom, geagt.

Op den Top dezes bergs ſtont wel eer een ſchoone Pagode; van welke de Cingaleeſen zeer veele verdichtſelen verhaalen, alwaar, na hun zeggen, Budhum, een Diſcipel van den Apoſtel *Thomas*, huisgehouden heeft. Zy zeggen, dat hy met zyn eenen voet op deze, en met zyn anderen voet op een berg, op de kuſt van Madure, ontrent Toetoccoryn, geſtaan heeft, en zig zoo veel water zou hebben laten ontvallen, dat daar door 't Eyland Ceylon van de vaſte kuſt afgeſcheiden wierd.

Zyne voetſtap.

Van den zelven verhaalen zy al verder, dat hy wel 26 ellebogen lang zou de geweeſt zyn; en ſchoon, na de beſte meeting, geen lichaam aldaar boven de 10 palmen lang bevonden is, geeft men egter voor, dat dit 52 dito lang geweeſt zy; dog 't zelve zou nog niet hebben konnen toereyken, om de gemelde plaats te overſtappen; maar zy toonen klaar genoeg, wat men daar af te gelooven heeft, alzo zy 'er byvoegen, dat de teenen van zyn voeten maar een halve palm lang geweeſt zyn, welke even-matigheid met zulken lichaam ganſch niet overeenkomt.

Op diergelyken mate en grootte nu vind men hier en daar op Ceylon nog voetſtappen van Budhum, in ſteenen, en ook wel ganſche Beelden uytgehouwen, van de welke weer andre onder hen verhaalen, dat *Adam* daar zou gewoond hebben; dog de meeſte onder hen, houden dit voor vaſt, dat Budhum van dezen berg zou ten Hemel gevaren zyn, verwerrende dit verhaal onder de Hemel-vaart Chriſti, waar van zy, of door de St. Thomas Chriſtenen, of wel door de Portugeeſen, kennis gekregen hebben.

Op dezen Piek, of berg van Adam, klimt men met een yzeren keten, dienende voor de Pelgrims, en Reyzigers, die

gene-

A. 1707. genegen zyn, om boven op de kruin des bergs te wezen. Deze Keten is met ſchakels gemaakt, by welke men, als of het trappen van een Ladder waren, opklimmen kan.

Vervolg daar van. Boven op den berg is een veld van 150 ſchreden lang, en 110 breed, in 't midden van welk veld een ſteen legt, die 9 handpalmen van den grond hoog, en 22 der zelve lang is, waar in men zegt, voorſchreven voeten nog te ſtaan, hoewel andren daar van weer getuigen, dat zy 'er niet anders dan een vuilen beolieden kuil gevonden hebben, door de Lampen, die de Bedevaart-gangers daar laaten, zo onreyn geworden, die, als zy daar van daan gaan, altyd wat van die aarde, die zy voor zeer Heylig houden, mede nemen.

Wat nu verder dezen voet van *Adam*, aangaat, hoewel veel Cingaleeſen die aan Budhum toeſchryven, de Heer *Baldeus* zegt, dat niet alleen zy; maar ook de Siammers, zeer veel van Adam weeten te ſpreeken, en ook op heden nog zynen voetſtap daar, op een ſteen van den berg ingedrukt, (de zelve, waar af wy even te voren ſpreeken) vertoonen, zynde 1½ elle lang, en ¾ van een elle breed, en de voetſoolen van dien, wel ¼ el diep gaande. Zy is rondom de kant met Silver beſlagen, en men heeft daar een zierlyke Tempel by gebouwd, waar ontrent veel Siamſe Prieſters, en andre volkeren des Lands, woonen.

Deze Prieſters hebben in Maart 1654. aan eenige van ons volk, die deze voet met opzet gingen bezigtigen, een goude plaat, verbeeldende de lengte en breedte van dien voet, vertoond, op de welke verſcheide beeldeniſſen ſtonden, die zy zeyden bevorens op die voet geſtaan te hebben; maar na dat de Prieſters die in 't Goud hadden laten graveeren, waren de beelden op de Steen verdweenen.

Deze beeldeniſſen waren 68 in getal, die men by *Baldeus*, in zyne beſchryving van Choromandel, Fol. 154, met eenige verdre zaaken daar toe behoorende, uytgedrukt ziet.

Om nu verder een net berigt te hebben, van de Beelden, &c. die men op *Adams* berg ontmoet, heeft men alleen het volgende geſchrift na te lezen.

Korte Beſchryving,

der BEELDEN, en FIGUUREN, welke op den Berg van Mockeregelle, anders Adams-Berg genaamd, en op Ceylon gelegen, te zien zyn, met aanwyzing van de lengte der Lichamen, Leden, en de geſtalte der Kamers, waar in de zelve leggen, namentlyk:

In de onderſte ommegang van dezen berg, ſtaan twee Kamers.

IN de eerſte Kamer legt

	Voeten.	Duimen.
een beeld, - - lang	35	—
Het Hoofd is in 't rond,	11	2
De Oogen, - -	—	11½
— Ooren, - -	3	—
— Neus, - -	1	6
— Mond, - -	1	2
— Schouderbladen, -	6	10
— Armen, - -	13	2
— Palmen van de hand,	2	—
— middelſte Vinger, -	2	1
— Nagels der zelve, -	—	4
— Soolen der voeten,	4	4
— grooten Teen, -	1	5
— Nagels van dien, -	—	3

Bericht van de Beelden daar op.

Ook ſtaan aan het hoofdeneynde van dit Beeld, nog ſes kleene Beeldekens. En aan het voeten-eynde, een dito.

Deze Kamer, en de bank, is Matras gewyze, waar op dit Beeld legt, en is uyt een klip van dezen berg uytgehouwen,

en lang, - - -	39	5
breed, - - -	19	1

In de tweede Kamer legt nog een Beeld, als het vorige, - - - lang 30 — 4

Het Hoofd is in 't rond,	9	5
De Oogen, - -	—	11
— Ooren, - -	2	6
— Neus, - -	1	6
— Mond, - -	1	2
— Schouder-bladen, -	6	2
— Armen, - -	12	1
— Palmen van de hand,	1	7½
— middelſte Vinger, -	1	6
— Nagels der zelve,	—	2½
— Soolen der voeten,	3	3½
— grooten Teen, -	1	1
— Nagels van dien,	—	3

By dit Beeld ſtaan nog vier kleene beeldjens.

Deze

Deze Kamer, en voet, is mede als de voorige, uyt een klip gehouwen;

	Voeten.	Duimen.
En lang, - -	35	—
Breed, - -	18	—

In de bovenſte omgang van dezen Berg, ſtaan vier Kamers.

De grootſte en principaalſte Kamer van deze, is genaamd, Raja Maha Wiharra,

waar in een Beeld legt, lang	36	—
Het Hoofd is in't rond, —	12	— 4
De Oogen, - - —	—	— 11½
— Ooren, - - —	3	— 6
— Neus, - - —	1	— 6
— Mond, - - —	1	— 4
— Schouderbladen, - —	7	— 10
— Armen, - - —	13	— 6
— Palmen van de hand, —	2	— —
— middelſte Vinger, - —	2	— 4
— Nagels der zelve, - —	—	— 4
— Soolen der voeten, —	4	— 9
— grooten Teen, - —	1	— 4
— Nagels van dien, - —	—	— 4

By dit Beeld ſtaan nog agt beeldekens, en het negende zit.

Deze Kamer en voet, is als de vorige, uyt een klip uytgehouwen, en is lang, - 45 — 11
breed, - - - 30 — —

Aan de Regterhand der voornoemde Kamer, ſtaat de tweede, waar in legt een

Beeld, - - lang	28	— 10
Het Hoofd is in't rond, —	10	— 5
De Oogen, - - —	—	— 10
— Ooren, - - —	2	— 5½
— Neus, - - —	1	— 4½
— Mond, - - —	1	— —
— Schouder-bladen, - —	5	— 3
— Armen, - - —	11	— 1
— Palmen van de hand, —	1	— 4½
— middelſte Vinger, - —	1	— 3½
— Nagels der zelve, - —	—	— 2
— Soolen der voeten, —	3	— 3
— grooten Teen, - —	1	— 1
— Nagels van dien, —	—	— 3

Deze Kamer, en voet, is insgelyks, als de vorige, uytgehouwen, en lang, - 40 — 1
breed, - - - 19 — 5½

Ter linkerhand der eerſtgenoemde Kamer, is de derde, en daar in legt een

	Voeten.	Duimen.
Beeld, - - lang	11	— 3
Het Hoofd is in't rond, —	4	— 4
De Oogen, - - —	—	— 5
— Ooren, - - —	1	— —
— Neus, - - —	—	— 6
— Mond, - - —	2	— 6
— Schouderbladen, - —	2	— 7
— Armen, - - —	4	— 5
— Palmen van de hand, —	—	— 9
— middelſte Vinger, - —	—	— 9
— Nagels der zelve, - —	—	— 1
— Soolen der voeten, - —	1	— 4
— grooten Teen, - —	—	— 7
— Nagels der zelve, - —	—	— 1½

By dit Beeld, ſtaan nog drie beeldjens, en drie andre zitten.

Deze Kamer, en voet, is mede als de vorige uytgehouwen, en lang, - - 15 — —
breed, - - 13 — 5

Nog wat verder, aan de linkerhand van eerſtgemelde Kamer, ſtaat de vierde, waar in legt een Beeld, - lang 33 — —

Het Hoofd in't rond, - —	13	— 9
De Oogen, - - —	1	— 1
— Ooren, - - —	2	— 8
— Neus, - - —	1	— 4
— Mond, - - —	1	— 5
— Schouderbladen, - —	7	— 2
— Armen, - - —	12	— 8
— Palmen der handen, —	1	— 6
— middelſte vinger, - —	1	— 11
— Nagels der zelve, - —	—	— 3
— Soolen der voeten, - —	3	— 7
— grooten Teen, - —	1	— 4
— Nagels der zelve, - —	—	— 4

Aan de andre kant van den berg, ter rechterhand, ſtaat een Kamer, waar in een Beeld legt, na zekre Cingaleeſche vrouw, *Diegodde Mage*, genaamd, die't zelve daar heeft laten maken, en is lang, - 9 — 10

Het Hoofd in't rond, - —	4	— —
De Oogen, - - —	—	— 5
— Ooren, - - —	1	— —
— Neus, - - - —	—	— 5
— Mond, - - —	—	— 5½
— Schouderbladen, - —	2	— 3
— Palm van de hand, - —	—	— 5¼
— middelſte Vinger, —	—	— 10
— Nagels der zelve, - —	—	— 2

Deze Kamer, en voet, heeft voorſchreven Vrouw, laten met Pannen dekken, en bouwen, en is

	Voeten.	Duimen.
lang, - - -	14 —	11
breed, - - -	12 —	9

Boven op den top van dezen berg, ſtaat een wit Torenken, dat in 't rond is, - 44 — 3
hoog, - - - 16 — —

Deze Berg is van boven plat, en met eenige boomen beplant, en by tyden werd 'er wel Crackan op gezaeid. Ook kan men van de zelve de Zee zien, ſchoon die ettelyke mylen 'er af legt.

Het verdiend ook zyne opmerking, ontrent de groote en kleene beelden, der Cingaleeſen, dat zy zich doorgaans in het zelve poſtuur, 't zy leggende, ſtaande, of zittende, en ook met de zelve gebeerden, met hunne opgeheven of te zamengevouwen handen, en opgerechte vingeren, even eens als de Afgoden der Siammers, vertoonen.

Nog meer licht hier omtrent geeft ons de navolgende Brief, van den Heer *Helmont*, aan den Heer Gouverneur *Simons*.

Edele Hoog-Agtbare, Gebiedende HEER:

IN conformite van U Ed. Hoog-Agtb. gereſpecteerde Mandaat, diene thans in alle eerbied, dat Adams-berg, na myn geheugen, twee dagreyſen van Mature, en dicht by Compagnies Pagger, Markatta gelegen, aan den voet heeft een groot uytgehouwen vertrek, door een enkel muurtje, tot tween verdeeld; in 't eene leggende een zeer kloek naakt beeld, geel van lichaam, bruine Wynbraeuwen, roode lippen, en lange ooren, met de hand onder 't hoofd, en de beenen over malkaar, onder de Cingaleezen genaamd, *Adam*; en in 't ander de weergaa, van gelyke geſtalte, en verw, *Eva* geheeten, zynde, zo 'k het wel heb, des eerſtens Neus, in den jaare 1690. in myn preſentie, van den Eerw. Predikant, *Feico Wylſma*, de zelve uyt curieusheid meetende, ruym een houtvoet lang bevonden. Van dit hol gaat men by een arduin-ſteene trap, zimpelyk zonder Kalk t' zamengelegt, na boven, alwaar, mits men deeſen Berg door zyne ſteylte niet kan rond gaan, weinig plaats om te wandelen is, en eenelyk invoegen voorſz. twee kleynder Kamers zyn, in de eene *Adam*, nevens de Patriarchen, als de Heidenſche Pagoods Baljadoors gekleed, aan de wand geſchilderd, en in de volgende *Eva*, met de beenen kruisling onder 't lyf, op eene ſteene bank, Autaars gewyze, en een opgeſchoten Slang, die haar langs den rug, over 't hoofd, quaſi in de herſſenen pikt, in 't midden haarer Soonen, de oudſte wat kloeker dan den jongſten, van ſteen, levens groote, en na de gemeene ſtatuur uytgekapt, even als de Moeder, naaſt malkanderen zittende. Buiten de zelve is een vierkante, en de randen met diverze characters uytgehouwen Bank, de welke men zegt, van niemand te konnen gelezen, nog geexpliceerd werden. Bezyden een dezer apartiſſementjes, klimt men by een groote yzere ketting, in den berg gezoldeerd, en uytgehouwen trapjes na den top, alwaar 5 a 6, ook meer zwarten, die alleen door een leelyke kloof, zonder deze weg weten boven te komen, op haren buik agter den anderen, malkaar de beenen houdende, de voorſte, den liefhebber aan 't uyterſte van dees ketting zynde, waarneemd, de hand toereikt, en alzo boven trekt, daar niet dan een blind Pagoodje, en Duivelsboom, de bladeren ſpitzen van Pieken gelyk, ſtaan. Deze boom, ſchiet door een ſcheur in 't Gebergte, een altoos-tyfferende wortel, welkers zap of vogt, by druppeltjes in een Kallang, heel naauw bewaard, werd gevangen, en ontrent veele van groote waarde, en niet min in eſtime gehouden, om redenen, zoo die blinde gevoelens voorgeven, d' onvrugtbare mannen van 't zelve een weinig drinkende, de vrouwen aanſtonds begort raaken, gelyk zelfs van een Schot, van die impreſſie overwonnen, een ſlokje doende; dog niet 't effect dier virtuten hebbe gezien; offerende Cingaleesje, onder 't aanſteeken van menigte lampjes en vuuren, weinig voor of na des Konings jaarlykze reyniging, of ſalving, nog altoos aan geciteerde Figuuren. En gemerkt my dezen belangende, niets meer te vooren ſtaat, bidde in 't geannoteerde gelieve te nemen contentement, in hope des, en U Ed. Hoog-Agtbare volmaakte gezondheid, en alle deſiderabele Zegeningen, met nedrigen gemoede toegeboeſemd hebbende, blyve met hoogſchuldig, en diep reſpect,

Ed. *Hoog-Agtbare, Gebiedende* HEERE,

Toetoecoryn, den 19. September, 1706.

Uw *Hoog-Edelheyds, ganſch Onderdanige, Eer, en Trouwſchuldige* Dienaar,

GT. HELMONT.

Het

Het zal ook veel licht en opheldering aan deze Zaak geven, 't geene wy wegens Pico de Adam, en de voetſtap daar op, in 't volgende Extract van *Diogo de Couto*, een zeer net Portugees Schryver, opgeſteld vinden.

EXTRACT uyt't ſesde Boek, der vyfde Decade van DIOGO DE COUTO, pag. 121. &c. handelende van Pico de Adam, en van de gevoelens der Inlanders van de zelve.

De Couto's gevoelen, van de voetſtap op Adams Berg.

OP dien berg van Ceylon, Pico de Adam, genaamd, is een voetſtap, over welke de Schryvers verſcheydene gevoelens hebben, ook hebben zommige, als *M. P. Venetus*, *Nicolaus Conti*, en andere Venetianen, hier ontrent zeer veel dwalingen geopperd.

Dog wy hebben de waarheid van dezen, nauwkeurig by oude Cingeleeſen, en uyt hunne Boeken onderzogt, en de zelve aldus bevonden.

Deze Piek, na Adam genaamd, is een Berg, midden in zekere Landen, Dinavaca genaamd, zynde zo hoog, dat men die 12 mylen verre ziet, als men na dit Eyland komt. Hy begind eygentlyk by Guilemale, en Dinavaca, legt weſtelyker van den zelve af, en men kan de zelve vry verder dan 12 mylen zien, alzo Guilemale 24 uuren van Colombo legt.

De Cingaleeſen noemen hem Hammanelle Siripade, dat is't Gebergte van den voetſtap. Hy gaat van beneden al opklimmende, en verdeeld zig boven in 12 toppen, en in een van de zelve, is die voetſtap, en van beyde van de zelve daalen eenige Riviertjes, of waterloopen af, komende van zekere Fonteynen, die boven zyn, en maken by verſcheyde deelen, aan de voet van die berg, een Rivier, die hem byna geheel rond loopt.

In deze Rivier, Sitegangele genaamd, waſſchen zich de Pelgrims, die aan deze voetſtap komen offeren. En deze waſſching is hunnen Doop, gelovende, dat zy zich daar door reynigen.

Op de top van een dezer Pieken, is een tamelyke kleene vlakte, en in 't midden der zelve een Watertank, Wellemallacandoere, genaamd, zynde van groote als 2 Graven, boven op verheven met groote Steenen, en in 't midden is de form van een groote voetſtap, die zy Siripade noemen, van een voet, veel grooter als een gemeene, en van zulken ſatſoen, dat hy in de Steen ſchynt ingedrukt te zyn, even als in wit Waſch een Signet gedrukt werd.

De ontallyke Pelgrims, zo der Mooren, als van Heydenen, hier na toe vloejende, zelf van Perſia, tot aan China, komen tot deze Rivier, om zich te reynigen, doende nieuwe en ſchoone Klederen aan. Na hun reyniging klimmen zy op den zeer ſteylen berg, en op een kleene afſtant, eer zy op den top komen, zyn eenige trappen, of eygentlyk 2 ſteene opgerigte kolommen, op welke een andre ſteen, van de eene tot de andre gelegt is, aan welke een groote klok hangt, die na 't ſatzoen van der Chineeſen fynſte Metaal is, en aan de zelve hangt een groote Kleepel doorgeboord, door welkers gat een Touw van leder gaat, aan 't welke ider moet trekken, en een ſlag op de Klok geeven, om te weten, of hy reyn is: want zo hy nog onreyn is, geloven zy, dat de Klok geen geluid geven zal, en dan moet zich zo een met nog grooter Ceremonien reynigen. Dus verleyden hen de Duivels, ſchoon 'er noit een is, aan welke de Klok geen geluid geeft.

Vier a vyf honderd gelyk, gaan daar dus in Pelgrimagie, en boven gekomen zynde, konnen zy niet meer verrichten, dan deze ſteen te kuſſen, met groote eerbied, en weder te keeren; en aan hen werd noit toegeſtaan by die poel of Watertank op te klimmen, welke in 't Cingalees Darroepokoene, dat is, tank der Kinderen, genaamd werd. Als 'er Vrouwen ontvrugtbaar zyn, drinken zy van dit water; dog mogen dit zelf niet gaan halen, maar 't werd hen van de Jogi's gebragt. By deze tank op te klimmen, zou een onvergeeflyke zonde zyn.

De Mooren offeren hier ook, zeggende, dat die voetſtap van Adam, en dar zy van daar ten Hemel geklommen, en zyn laatſte voetſtap in die ſteen dus gebleven is. Dit vloeit voort uyt een oude Ooſterze traditie, dat Adam, uyt 't Paradys verdreven zynde, na een Berg in Indiën, Serandive (dat is 't Eyland Ceylon) genaamd, gezonden is.

Marc. P. Venetus, zegt L. 16. 3 pag. dat de Mooren gevoelen, dat Adam hier begraven is. Verder zegt hy, uyt 't verhaal dezer Heydenen, dat de Soon van een Koning, genaamd *Sogomom Barcaon*, veragtende 't Ryk, zich na dezen Berg begeven heeft, om daar een Heylig leeven te leyden, dat hy van daar na den Hemel gegaan is, en dat de Vader bevolen heeft, Pagoden voor

Vertoning van Adams Voet, boven op den Berg.

hem te ſtigten, en beelden te maken, waar van de Afgodery van Indiën haren oorſpronk heeft; dog de Cingaleeſen, hier over gevraagd zynde, lacchen 'er mede, en hun oude Schriften, en voor al hunne Liederen, waar in zy hun meeſte oudheden bewaren, en die zy, (om ze niet te vergeeten) dagelyks zingen, verhaalen hier geheel wat anders van.

Zy zeggen dan, dat 'er een Koning was, die over dit geheel Ooſten regeerde, die, veel jaren getrouwd zynde, zonder Kinderen te hebben, in zyn hoogen ouderdom, van God een Zoon kreeg, zynde het grootſte en ſchoonſte Schepzel, die 'er wezen kon.

Deze Koning, zyn Sterrekykers belaſt hebbende, op te maken 't Geboorte-lot van zyn Soon, bevonden zy, dat dit Kind Heylig zou werden, en dat hy de Koninkryken van zyn Vader veragten, en zich tot een Pelgrim, (of tot een Jogi) maken zou, 't welk de Vader ter herten nemende, beſloot hy, dit voor te komen, door zyn Soon in eenige hoven op te ſluyten, en hem 't gezicht van alle Zaken te beletten, dat hy hem van zyn vyfde jaar af dede in bemuurde Tuinen, en Waranden, daar men hem in 't Gezelſchap van veel Edele Jongelingen na zyn jaaren, opvoedde, voegende by hem Lyfwagten, op dat niemand met hem ſpreken zouw, om hem alle onſteltenis, en ontroeringen, te benemen, en op dat hy geen andre Zaaken, dan die daar voorvielen, kennen zou.

Hier wierd hy tot zyn 18 jaar opgevoed, zonder van Ziekte, Ellende, ofte Dood, te weten.

Tot de jaaren van zyn verſtand gekomen zynde, zoo begreep hy meer dingen, als daar te zien waren, verzogt daar op van zyn Vader, de Steden en Dorpen van zyn Ryk, te mogen gaan zien, dat hy hem toeſtond, met laſt van hem na de Stad te brengen, en nauw op hem te letten. Hy ontmoette een Kreupele, en vraagde, wat dit was. Zyn medgeſellen zeyden, dat dit Zaken in de natuure, en dat die zeer gemeen, alzo 'er veel kreupele, blinde, &c. waren. Op een andre tyd zag hy een krom gebogen oud man, leunende op een ſtok, alzo zyn lighaam ſchudde. De Prins, hier over verbaaſt, en na de reden vragende, zey men hem, dat dit van den ouderdom quam.

Hy zag ook eens een dooden, die begraven wierd, met veel geklag, en gehuyl, waar van hy al mede de reeden vraagde, en te gelyk, of hy en zy ook zouden ſterven? zy zeyden ja; waar op die Prins zeer droevig wierd, in welke droefheid hy nog zynde, zo verſcheen hem een Pelgrim, in een Gezigt, die hem tot de veragting der wereld, en tot een eenzaam en Heylig leeven raadde.

Daar op vond hy, hier over zeer ontroerd zynde, middel, om weg te raken, in de gedaante van een Pelgrim, na de Binnenlanden, van welk zyn omzerven, en vlugt de Cingaleeſen veel Fabelen, die wy overſlaan, verhaalen, eyndelyk daar by voegende, dat hy quam op Ceylon met een grooten zwerm, en toeloop van diſcipelen, begevende zig na dezen berg, op welke hy veel jaaren zeer Heylig geleefd heeft, zoo dat hem de Cingaleeſen, als een God aanbaden.

Als hy nu van dit Eyland na andre Landen vertrekken wilde, baden zyn diſcipelen, die daar bleven, dat hy hen iets tot gedagtenis wilde nalaten, dat zy in zyn naam eerbied mogten bewyzen. Daar op drukte hy zyn voet in deze Watertank, en liet hen die na ter gedagtenis.

Hunne Hiſtorien geven dien Prins veel naamen, dog zyn eygen naam was *Drama Raja*, en na dat hy nu een Heylig geworden was, voerde hy dien van *Budhum*, dat *de wyze* beteekend.

Deze had ook, gelyk elders aangemerkt werd, een voorzegging van de Stad Pegu gedaan, waar na toe hy, Ceylon verlatende, vertrokken is. Voor hem hebben de Heydenen, ganſch Indiën door, veel trotze en groote Pagoden opgericht.

Om nu met dezen voetſtap voort te gaan, het ſchynd my toe, dat het een voetſtap van den Apoſtel *Thomas* is. Ook vind men teekenen van Knye-buigingen in een groote ſteen, zynde in een gedeelte van een Steenhouwery op Colombo, ingedrukt, van welke de Vicaris van dat Fort ons gezegt heeft, dat hy die veelmaal met opmerking beſchouwd heeft, en dat die niet ſchenen door imand met handen gemaakt te zyn; en 't zelve zeggen wy ook van diergelyke, die gevonden werden in de Stad Maliapoer, alwaar die Apoſtel zig onthouden heeft: want ſchoon zyn Legende niet zegt, dat hy na Ceylon gegaan is, dat kan daar mede zyn, gelyk met andre plaatzen, alzo 'er van alle daar hy geweeſt is, juyſt geen gewag gemaakt werd, en dus mede niet van de tyd, in welke de Tarters en Mogolders 't geloove Chriſti aangenoomen hebben, als reeds in 't eerſte Cap van 't 10 Boek, der vierde Decade, aangehaald is.

In een onderſoek in de Stad Maliapoer, door bevel van Koning *Emanuel*, ten tyde van *Don Duarte de Meneſes*, wegens dezen Heylig geſchied, getuigd *Diogo Fernandes*, een Portugees, dat hy in 't jaar 17, in gezelſchap van eenen *Baſtiaan Fernandes*, en van een Armenier, *Chodja Iskender* genaamd, gegaan is, van Malakka, om 't huis van dezen H. te bezoeken, en dat hy de eerſte Portugees was, die daar gekomen is, en dat zy, in dat huis ingaande, dat bevonden, zeer vervallen, en rondſom met boſſchen bewaſſchen, en aan de voordeur des zelfs, een oude Moor, die ter ordre der Heydenen (die groote eerbied voor dezen H. toonden) een Lamp daar aanſtak, en die hen van 't leven dezes Apoſtels, veel zaken, hen onbekend, verhaalde, als ook dat hy hen een voetſtap, in een ſteen ingedrukt, daar toonde, die nog zo vers en gaaf was, als of hy 'er maar een uur was ingedrukt geweeſt; en dit was van aarde, en nog een andre Steen, in welke een indruk van Knyen was; een zaak, onder deze Heydenen zeer bekend, dat die twee teekenen van dezen Apoſtel daar nagelaten waren, wanneer zy hem doodden, alzo hy toen knielde op dezen Steen, en 'er die tekenen dus liet.

Ook is 't wonderlyk, dat alle de boomen, aan de voet van de Piek van Adam ſtaande, rondom, en zelf meer als een halve myl 'er van afgeſcheyden, zig alle op alle plaatſen, met hunne toppen na dit gebergte neygen, zynde alle regt op, tot daar de takken beginnen, zonder dat de winden hen doen veranderen; dat eenige reden hebben moet.

Alle de Cingaleeſen houden dit voor een groot wonder, en mogelyk dat God wil, dat zy die eerbied aan de voetſtap van dezen Apoſtel bewyzen.

In dit Landſchap valt Peper, Gember, Cardamom, veel Suykerriet, en Honig; ook zyn 'er veel Civet-katten, Olifanten, en veel geſteente, als, Robynen, Katten-oogen, Chryſoliten, Amethiſten, oprechte Zafieren, en ook weeke, en zeer fyne Beril, zo helder als Cryſtal.

Ook is 'er Yzer, Lakwerk, en men heeft 'er veel Rivieren, die vol viſſchen zyn.

De Cingaleeſen maken ook goede Wapenen, en wel de beſte Roers van Indiën.

Dus verre, *de Couto*.

Wy vertoonen dezen Berg, en Voetſtap, onder N°. XIII. *i*.

Vraagt men my nu, wat ik van deze vermaarde Voetſtap van *St. Thomas*, 't zy hier op Adams Pick, 't zy op St. Thomé, of Maliapoer, oordeele, myn gevoelen is, dat, gelyk alles van St. *Thomas* Reyze na, en zyn komſt in Indiën, op zeer loſſe gronden ſteund, my die voetſtap, het allernaaſte toeſchynd door de Portugeeſen verdicht te zyn, om de komſt van dien Apoſtel in Indiën te waarſchynelyker te maken; ook gelove ik niet, dat men, by een naukeurige navorſching, in de Schriften der Inlanderen, iet voor die tyden aangeteekend vinden zal. Des Schryvers gevoelen over de zelve.

En alles, 't geen ook de Inlanders van dien voetſtap, met betrekking tot *Adam*, of van 't Paradys, weten te zeggen, is hen van geen andre, dan van de Portugeeſen, eerſt ingegeven, waar omtrent zy dan, als Heydenen, een kleene verwarring, van 't een onder 't ander, gemaakt hebben: want voor die tyden blykt my mede niet, dat zy het allerminſte van *Adam* geweten hebben.

De Berg van *Adam* nu heeft ontrent zynen voet een Moeras, waar uyt de vier Hooſd-Rivieren van dit Eyland hunnen oorſprong hebben. Verder berigt van die Berg, en Tanden op de zelve.

De Portugeeſen gaven hem den naam van Pico de Adam; dog de Cingaleeſen noemen hem Dewa Gorata, dat is, Gods Land.

Ontrent deze plaats, en niet verre van een Keyzerlyk Paleys, ſtaat een Pagode, die zy zeer vermaard houden, zynde dat Gebouw met 2 Torens-wyze Pilaaren met Lampen omzet, zoo dat het licht, dat uyt de zelve voortkomt, en aan de Pagode gegeven werd, onder den boog van een Altaar zyne wederſtuiting maakt, daar zig 7 Duivels vertoonen, die hunne Afgoden zyn, van de welke eenige Olifants-, zommige Verkens-ſnuyten, andre weer Aapen- en Honden-bekken, hadden, die vervaarlyk waren om aan te zien. Als Heyligdommen bewaard.

Deze Pagode werd het huis der Tanden genaamd, om dat op des zelfs Altaar, in zeven goude doſen, een Tand van een Buffel is, die zy meeſt alle voor een Tand van hunnen Profeet *Budhum* houden, 't geen die botte Buffels van Prieſters deze onnozele Lieden ook wys maaken.

Op deze Piek van Adam plagt A°. 1554. nog een Aapen-Tand te zyn, die van de Cingaleeſen, als hun grootſte Heyligdom, bewaard, en als hun grote Afgod aangebeden wierd. Ontrent dezen tyd trokken de Portugeeſen eens na dezen ſchat, die men gezegt had, met veel dierbare Geſteenten omzet te zyn. Op de Berg dan gekomen zynde, was haar eerſte werk, om den Tempel, daar ſtaande, te verwoeſten, in de welke zy niet anders, dan een Koffertje vonden,

met

met dierbaare Geſteentèn ingelegt, en waar in een Aapen-Tand bewaart wierd, die zy na Goa medenamen.

Groote ſomme, voor een Aapen-Tand geboden.

Na dat nu de omleggende Koningen van Ceylon, Pegu, Siam, Bengale, Biſnagar, Malabar, Choromandel, Arracan, &c. met veel droefheid verſtonden, dat dit hun, grootſte Heyligdom, waar na toe jaarlyks zeer veel Bedevaarten gedaan wierden, door de Portugeeſen weggeroofd, en na Goa gebragt was, hebben zy, eenige Geſanten uyt aller naam, met verzoek om die Tand te hebben, aan den Onderkoning van Goa, geſchikt, hem niet alleen groote Geſchenken, om hem daar toe te eer te bewegen; maar daarenboven nog 700000 Ducaaten tot Los-geld aanbiedende.

De Onder-Koning, door zoo veel Geld (te weten 35 tonnen Gouds voor een Aapen-Tand) verblind, zou zig tot de overgave van dien hebben laten bewegen; maar den Aardsbiſſchop, *Don Gaſpar* (voorzaat van dien, met welken *Jan Huygen van Linſchoten* na huys voer) had dit belet, zeggende, dat het de uyterſte Grouwel wezen zou, dat zy, de naam van Chriſtenen dragende, die blinde Heydenen in zulken afgruwelyken Afgodery, om dat Geld, inwikkelen, en zo een ſchandelyke blaam op zich haalen zouden. Daar op wierd dit verzoek aan alle die Geſanten, op een beleefde wyze, geweygerd, en de Aapen-Tand, om die Afgodery uyt te roejen, opentlyk, in hun byweſen, verbrand, des zelfs aſſche in de Lucht geſtroid, en in Zee geworpen, waar na deze Geſanten zeer mistrooſtig weder na huis gereyſt zyn.

Dog hy wierd door de Portugeeſen verbrand.

Naderhand is 'er een ſnoode *Benjaan* geweeſt, die, een andre Aapen-Tand bekomen hebbende, veelen heeft weten wys te maaken, dat hy de rechten Tand weer gevonden, en dat hy ook een gezicht gehad had, 't geen hem klaar had doen zien, dat het de zelve Tand was, die de Portugeeſen hadden meynen te verbranden; dog dat die Tand zich met een andre verwiſſeld, dit hen bedrogen, en dat zekere Geeſt hem deze Tand aangewezen had. Deze *Benjaan*, kreeg aanſtonds niet alleen een grooten aanhang van 't gemeene volk; maar de Koning van Biſnagar, kogt hem ook van die *Benjaan* voor een groote ſomme Gelds, en heeft den zelve naderhand, even als den vorigen op Ceylon, in zyn Land, door een jaarlykze drom van Pelgrims, zien bezoeken.

Vincent le Blank oordeeld, dat die Ceylonze Tand, de Tand van een witten Aap, en dat dit den Afgod *Hannemonta* geweeſt is, van den welken zy verhaalen, dat hy om zekere misdaad uyt den Hemel gedreven, en in een Aap veranderd zy, en na die tyd eerſt in Biſnagar, en daar na op Ceylon, gekomen, en na zyn dood, zo in zyn Perſoon, als ook in die Tand, daar, en elders, aangebeden is. Ook getuigd hy, dat de Koning van Pegu alle jaar een Geſant derwaards zond, alleen maar om een afdrukſel van Amber, Muſcus, en van eenige andre Kruiden daar af te mogen hebben, 't geen hy in hooge weerde hield.

De Cingaleeſen groote Afgoden-diennaars.

Wat de Bramines op Choromandel, van dezen *Hannemonta*, als een van hunne mindre Goden, en door een Apinne, zonder toedoen van hunneu Man, gebaard, verhaalen, kan men onder die Stoffe, en by *Rogerius*, zien.

Behalven dezen *Budhum*, hebben zy nog andre Heyligen, die men mede diend te kennen, en in den grond hunnen Godsdienſt te weten. Dus ſpreken zy ook van *Birruma*, en zyn voortkomſt, die zy aldus verhaalen.

De voortkomſt van BIRRUMA, VISTNOE, en URITIRAM.

Van de voortkomſt, van Birruma, Viſtnoe, en Uritiram.

DEze geheele Wereld was rond als een Ey, 't welk gebroken zynde, zo leefden alle de Eeuwen, of Werelden. Toen vertoonde God zyn Figuure of Afbeeldzel, waſſchende zeer hoog. Hy was tegenwoordig in de geheele Wereld. Zyn voeten gingen door tot de diepte der Aarde. Zyn Buik was als de Wereld, zyn Hoofd als de Lucht, en de Oogen als de Son en Maan. Op deze wyze was hy gefigureerd, en hoewel hy zulken wyze van Afbeelding aannam, was hy egter maar eene God.

Wanneer hy alleen was, was hy ſchynende, als hy ſloeg of klopte op eenig ding, quam 'er een geluid voord, of 't quam niet voord, zodanig was hy. Binnen dit geluid wierd *Birruma* geboren, daar na wierd *Wiſtnoe*, en daar na *Uritiram*, gebooren.

Aan deze drie Perſoonen ordineerde hy drie Bedieningen, van te ſcheppen, te onderhouden, en te bederven.

Birruma, is de Schepper, *Viſnoe*, (of *Wiſchtnoe*) de Onderhouder, en *Uritiram*, de Verderver, even als Aarde, en Water, of even als de Son, wanneer men een Boom in de Aarde plant, zo hy geen Water heeft, hy zal hem niet doen groejen. *Birruma* en *Viſnoe*, zyn als aarde en water, *Uritiram* is als de Son.

Son. De hitte der Sonne ſteekende, zal 't Gezaey verbrand werden. *Birruma*, (van andre *Bruma*, en *Bramma* genaamd,) is als de aarde, *Viſnoe* als 't water, en *Uritiram* is als het vuur, of de hitte.

Birruma heeft twee Wyven, *Saraſupadi*, en *Majahi*. De eerſte, is een vrouw van de andre Wereld; *Majahi*, is de Vrouw van *Iraquilxati*, van 't Reuſen-geſlacht, en zy, een Reuſin zynde, baarde een Soon, *Gaxila Iritru*, die ook met twee Vrouwen trouwde, genaamd, *Tidi*, (die een Devaſtri, of Godin van de andre Wereld, was) en *Adidi*, die van 't Geſlacht der Reuſinnen was, en zelf ook een Reuſin. Deze eerſte baarde drie-en-dertig millioenen kinderen, en *Adidi* baarde negen millioenen kinderen, eenige van 't Geſlacht *Aſmar*, of der Luchtduivels, andre van 't Geſlacht der Reuſen.

Viſnoe is thienmaal Gebooren, om deze negen millioenen te dooden, en *Uritiram* was haar ſtraffende.

Door toedoen van *Birruma*, waren 'er vier Wetten, te weten, *Iricu Vedam*, *Ediri*, of *Tirru Vedam*, *Sama Vedam*, en *Adarana Vedam*. *Iricu Vedam* gaat *Birruma* aan; *Tirru Vedam* gaat *Viſnoe* aan, *Sama Vedam* raakt *Utiram*, en *Adarana Vedam*, raakt de Reuſen.

Iricu Vedam is om iemand te vervloeken. *Ediri Vedam*, om Cerimonien, Plegtigheden, en Kerkgebaarden te *Sama Vedam*, is om te weten den weg der waarheid, beſchouwende *God*. *Adarana Vedam*, is om de kouſten des Duivels, en de Ceremonien der Duivelen te leeren maken.

Demoeni (een Vergood boetveerdig man) genaamd *Vedaviagaram*, nemende de beteekenis van deze vier Wetten, heeft 18 Purrannam, of Hiſtorien, gemaakt.

En deze heeft hy gemaakt, om de zonden en deugden te kennen, te weten, om geboren te werden, in de Wereld, ontfangen te werden met Sonden, te ontfangen is zelfs een Sonde, in eenigerhande Siekte te komen, is ook een Sonde, te Sterven is Sonde, getrouwd zynde om zyn buik ider te onderhouden, leugens te ſpreken, onredelykheid te doen, is een groote Sonde, ſtervende met deze Sonde, op die tyd op de weg, de welke de Zielen gaan, en op welke twee Zeen van zonde zyn, dewelke ſtaan te komen.

Daarom heeft hy geboden Aalmoeſſen te geven aan de Bramines, die de Wetten weeten. Het is nu een zeer groote arbeid, deze Zee der ſonden over te ſwemmen. Als men Aalmoeſſen geeft, met veel nedrigheid, moeten die zonder droefheid, met een bly aangezigt gegeven werden. Als men zo Aalmoeſſen geeft, kan men deze Zee der ſonde overſwemmen, en aan de andre zyde komen. Indien imand weten wil, hoe deze twee Zeen zyn, d'eene is een Zee van Bloed, en d'andre van Vyer. De goede werken, die een ider doet, zullen als de Toni of 't ſchuitje zyn in die zee, om die tot aan de andre zyde te konnen paſſeeren.

Als Purriata Cajam is dat lichaam niet, dat wy nu hebben; maar 't is een andre wyze van lichaam, te weten, Satam, Urupam, Parizane, Iriſam, Quentaon, Manam, Puti, en Sitaon. Als deze agt by malkanderen zyn, dan kan men zeggen, Purriata Cajam. Satam wil zeggen den mond.

De mond is om te ſpreeken, of om te antwoorden.

Urupam, de oogen, die medegaan, om 't goede te zien, of 't quade.

Parizane, 't gehoor, gaat mede met de ziel, om 't vonnis te hooren.

Iraſam, de ſmaak, is om te ſmaken, en de ſmaaken gaan mede met de tong.

Quentaon, de reuk, is om te weten of het goed, of quaad is.

Ook gaat de Neus mede.

Manaon, de wille, die medegaat om te gedenken, en te zeggen de zonden, in de tyd der jonkheid gedaan.

Puti, 't verſtand, gaat mede, om de zaaken te hooren, die men daar zeggen zal, en om volgens de reden te oordeelen.

Sitaon, het herte, gaat mede, om by zich te bewaaren de zaaken, die het hoord.

Deze twee zyn als figuuren; maar de ſchaduwe is dit lichaam zelfs, dat wy nu hebben. De ſchaduwe is Purriata Cajam, gaande met deze Purriata Cajam, zullen zy leyden de ſtraf der Helle, indien zy niet genieten de goederen der Heerlykheid.

Wanneer een Ziel na de dood in 't Paradys zal zyn, of in de Helle, en zyn zoonen en vrienden aalmoeſſen geven, en eenige goede werken doen in zyn naam, van die goede werken, en wille, met welke zy die doen in deze Wereld, moet de Son getuige werden. Des 's nagts zyn getuigen de Maan en de Aarde, wanneer zy eenige zaaken geeven aan den armen, of eenigerhande goede werken, in de naam des dooden doen, de zelve verdienſte is in de magt der Sonne. De Son, als ſchynende in alle plaatzen, zal die verdienſte overhandigen, ter plaats, waar die ziel is.

Daar-

Daarom zullen 'er getrouwde zyn, om kinderen te krygen, en om door deze kinderen verdienſten te krygen, en zo een nakomelingſchap te hebben op de Vaders en Moeders, op dat de Vaders en Moeders, ſchoon voor een tyd in de Helle zynde; daar na in de Heerlykheid mogen ingaan.

Zommige zeggen, dat zo iemand de Aalmoeſſen met zyn eygen hand geeft, hy daar door de Zaligheid verkrygen, en tot de heerlykheid ingaan kan.

Als een Perſoon ſterft, werden zyn zonden en weldaden gerekend, in Gods tegenwoordigheid. Zo de goede werken aangewaſſchen zyn, hy zal na de Heerlykheid gaan; indien hy meer zonden dan deugd gedaan heeft, zal hy na de helle gaan, en zo hy geen nakomelingen heeft, kan hy niet tot de Heerlykheid komen.

Eenige gevoelen, dat die gene, die in de hel gepynigd werden (die zy Jamalocon noemen) na eenigen tyd 'er uyt konnen geraken, die over hun zonden bepaald is; dog eenige geraken 'er noit uyt, te weten, die in Autes Tappes komen, dat een duiſtre put is, en die daar in vallen, blyven 'er eeuwig in, zonder te ſterven, om daar alle tormenten van doornen, kraejen met yzere bekken, wreede honden, muggen, die fel byten, koude, en alles, dat de pyn vermeerderen kan, uyt te ſtaan.

Volgens de Wet van *Birruma*, als zy de Ceremonie van Homam maakten, waren de zaaken, die zy tot deze Cerimonie by een vergaderden, deze volgende: ruw Goud, en dat door 't vyer nog niet geſmolten is; een Koe uyt den Hemel, een Peerd dat over 't water ging, en een witte Olifant, die vier hoornen heeft, de Bloem, welke de geheele wereld door riekt, die men Parizadapoe noemd, en Boter, welke men Amortam noemd, (Die dit Amortam eet, zal niet ſterven) en koude van yzer, water, en ſtaal. Die op deze wyze de Ceremonie van Homam volgens de Wet doen, verkrygen 't eeuwig leven.

Deze Wet, door *Birruma* gemaakt, nam een Iriquilxam of Reus, *Sanguxura* genaamd, en droeg die na de Wereld, die beneden de aarde is. Dit vernam *Viſnoe*, die toen in de Melk-zee ſliep. Hy zocht na hem, dog vond hem niet, de welke was by de voeten van *Viſnoe*, toen de gedaante van een Viſch aannemende, en de ganſche Zee doorzoekende, vatrede hy hem by zyne voeten. Hy opende zyn Buik, nam de Wet, en gaf ze aan *Birruma*.

Ten tweedemaal een andre Reus, *Vaquira Tenda*, rolde de Wereld op als een mat, en droeg die beneden de aarde. Toen nam *Viſnoe* de gedaante van een Verken, en gaande na beneden de aarde, ſloeg *Vaquira Tenda* dood, en deê de aarde werden, als zy altyd geweeſt was.

Ten derdemaal een andre Reus, *Magaduran*, genaamd, zynde hier beneden van de aarde, nemende den gouden berg, Magameroe, dede hem ſchudden, en de Hemelen beven; om de aarde van een te ſcheyden. *Viſnoe*, toen nemende de gedaante van een Schildpad, doodde dien Reus, en dede den berg Magameroe weer in zyn voorig weſen zyn, latende de gedaante van een Schildpad, die hy aangenomen had, daar.

Ten vierdemaal een Reus, *Irannian* genaamd, die toen een Koning was, en gebood, dat men hem als een God zou aanbidden, zeggende, dat 'er geen ander God meer was, dan hy, en dus maakte hy groote gebaren aan de Hemelſche Goden, en vergode menſchen, en 't volk van de Wereld, welker Land onder zyn gebied was. Dezen Koning wierd een Zoon gebooren, *Pradaladan*, genaamd, welke Soon God alleen aanbad, ende wilde noit zyn Vader aanbidden. Om die reden dee hy hem klimmen op een hoogen berg, en beval hem in zee te werpen, dog hy wilde daar door niet hooren na zyn vaders woord. Daar na beval hy hem te binden aan een ſteene Pilaar, en belaſtte hem te geeſſelen. Na dat hy nu gegeeſſeld was, vraagde hy zyn ſoon, *of God in die Pilaar was.* De ſoon antwoorde, *dat God tegenwoordig was in de geheele Wereld, en dat hy ook in die Colomne was.* Toen nam *Viſnoe* de gedaante van Narazingam aan, opende den Buik van *Irannian* met een naald, en doodde hem. Aan zyn Zoon gaf hy de Tytel van Koning van de Thevargal, of Hemelſche Goden, om zyn Ryk te verdelgen.

Eenen *Iraquilam*, genaamd *Mavili*, maakte de Ceremonie van Homam honderdmaal, daarom wierd *Viſnoe* een korte Bramine, ging by hem, eyſchte van hem drie hand breed aarde, om een wooning te maaken. Hy beloofde dat hy 't hem geven zou. Op dat uur wieſch *Viſnoe* zeer hoog als de Hemel, mat met een handbreed de geheele aarde, en met een andre de Hemel. Hy vraagde, *waar is de andre handbreed, die ontbreekt?* Toen ging *Mavili* op de aarde leggen, zeggende, *dat hy meten zou op zyn rug*, en toen *Viſnoe* zyn voet zette op den rug van *Mavili*, dede hy hem vallen in de diepte, onder de aarde.

De drie Munnis, of vergoode menſchen, genaamd *Carquia Munni*, *Parco Mun-*

Munni, en *Vedaviagaran*, 48 *Irulxigan*, of 33 millioenen van Hemelſche Goden, zyn alle gegaan by *Viſnoe*, die in de Melk-zee ſliep, en klaagden van wegen *Irravannam*, en alle de meerder *Uraquilxam*, of Reuſen, en verzogten dat hy haar wilde verloſſen van de gevaren, die *Irravannam* hem aandede. Toen wierd de zelve *Viſnoe* een menſch, wierd geboren de zoon van Koning *Tezadaram*, ordineerde dat alle de Tevargal, of Hemelſche Goden, Aapen zouden werden. Aldus de gedaante van een menſch hebbende, damde de Zee toe, gaande na 't Eyland Ceylon, om de Reuſen uyt te roejen.

Daar na nemende de gedaante van een menſch, en van een Devam, dede hy boete, met de Titel van Narajana, of van twee licchamen en een ziel. In deze tyd Regeeerde een Koning, *Satuvaon Dilipan* genaamd, de geheele Wereld onder zyn Scepter. *Viſnoe* kende deze Koning niet. Hy dede boete aan de kant van 't Weſten; *Viſnoe* ging noit voor dien Koning verſchynen; dierhalven quam die Koning met 48 Acrony, of Soldaten, vattede Viſnoe, en belaſte hem boete te betalen. *Viſnoe* zey, dat 'er niets dan vel en been in zyn macht was. De Koning eyſchte, dat hy de beenen of 't vel geven zou; zoo niet, dat hy met hem wilde vechten. *Viſnoe*, dit by zich zelven overleggende, zey, *indien ik de beenen of de huid geve, zoo moet ik ſterven.* Indien het zo is, *zo is 't beter dat ik vecht*; en daar op gaf hy zyn woord, dat hy vechten wilde.

Deze twee, namelyk *Viſnoe* met zyn twee lichamen, beſloten dan te Vechten met zulk een groote menigte volks. De Koning hier mede vergenoegd zynde, begonnen zy te ſtryden. Deze twee Perſoonen maakten bogen en pylen van Ikelis (of ribben van Cocos-bladen) waar mede *Viſnoe* vechtende, de overwinning van wegen zyne boete kreeg. Deze beyde, den Stryd zullende beginnen, deden dat met een voornemen, om alle de 48 Acrony, of ſoldaaten, te dooden, en ook den Koning voor eenigen tyd nog meer boete te doen; maar zy doodden maar 40 Acronys, neffens den Koning. Deze ſtierven ook gelykelyk, om de andre agt Acronys te dooden, die overgebleven waren.

Viſnoe wierd ondertuſſchen geboren, met de naam *Quirutiram*; de andre werd geboren met de naam van *Arichunen*. De Koning *Satuvaon Dilipan* wierd geboren met de Titel van *Triadanem*. Om die andre 8 Acrony te verdelgen, die in den eerſten ſtryd nog overgebleven waren, geſchiede de ſtryd van Paradam, in welk gevegt hy doode *Triadanem*, met al zyn volkeren. Daar na doode hy ook *Caucham*, *Sizipalam*, en zyn geheel heyr. Voor de nakomende tyd, als de Calijoege zal geeyndigd zyn, zal *Viſnoe* komen met het aangezicht van een Peerd, om den Reus *Calniga* te dooden.

Op dat men nu van de Cingaleeſen, en de Malabearen, op dit Eyland woonende, niet al te geringe gedagten, even of zy zulke woeſte en onbeſchaafde Heydenen waren, hebben mogt, hebben wy noodig geagt, eenige van hunne Zeden-Leſſen hier by te voegen, zo als die ons in zeker zeldzaam Tractaat, in de Grandoniſche, of Girandamiſche Taal, vertaald, voorkomen.

GIRANDAM, (van andre KERENDUM, en ook wel SANKRITS, genaamd) is de Taal der Bramines, en der Geleerden.

1. IK ſpreeke de grootheyd van de *Nidi Saſtram*, te zamengevoegd, en vergaderd uyt verſcheyde Wetten, doende eerbiedigheid aan *Wiſnu*, welke de grootſte is van de Hemelſche, en Heer van de geheele Wereld. Giran-dam.
2. De Nidi Saſtram, de welke geſproken zyn in deze Wereld, zyn als koſtelyke Geſteenten, alwaar de menſchen vergaderd zyn. De zelve geeft Wysheid aan de onwetende. Zo ſpreeke ik ook de Hiſtorien, welke zyn in de 18 Puranam, en groote Pradam, op dat zy van alle verſtaan werden.
3. Wat Perſoon het zy, zal veplicht zyn te eyſſchen van hem, die aalmoeſſen geeft, met voorzigtigheid te bewaren, 't gene hy krygt. Een zaak, die goed is voor hem, is niet goed voor andre; ook zal hy zich haaſten, de werken der Liefde te doen.
4. De Dood, overweegt niet welke menſch ryk, nog welke menſch arm is, maar zy ziet alleen de Deugden, en Ondeugden aan, en alzo zal hy ze alle wegnemen.
5. 't Zy goede, 't zy quade, ider een is genoodzaakt te ſmaken de vrugten der Sonden, of Deugden, die ider een doet: want ſchoon genomen dat 'er nog 100 millioenen van tyden zouden voorbygaan, die

die zullen niet voorbygaan zonder iet te bezitten.

6. Een ider Perſoon, wie hy zy, wanneer hy eenige zaak wil doen, moet vooreerſt de zelve wel overleggen. Zo hy het doet zonder te overleggen, het zal qualyk gelukken, gelyk geſchiede aan de Vrouw van een Bramine, die een Mongkus opvoedende, de zelve doodde, zonder het te bemerken.

7. De Maan en het Sandelhout, zyn verkoelende dingen. De Maan is kouder dan het Sandel; maar veel kouder en verkoelende is het woord van een goed man, dan beyde deze zaaken.

8. Ider Perſoon, die tot zyn jaaren is, dat hy heeft een Ampt of Handwerk, 't welk hy doen moet, en een Capitaal, en letteren, die hy geleerd heeft, en als hy na by de dood is, deze vyf dingen zal hy, wanneer hem een Zoon gebooren werd, overgeven in de hand van de zelve.

9. De Aarde heeft drie koſtelyke dierbaare Steenen, de Ryſt, het Water, en het Woord, buiten dit de andre koſtelyke, om dat ze Steenen zyn, daarom kan men die niet eeten.

10. Het Geld, 't welk de menſchen zoeken, en 't welk zy in de Aarde begraven, en voor de tyd van eenig gevaar, of nood zal blyven, zo zy geluk hebben; zelfs tot het Geld toe, 't welk zy in de aarde bewaren, zal niet dienſtig zyn.

11. 't Geld, 't welk een menſch, wie hy zy, vergaderd, het Huis, 't geen hy met arbeyd bouwd, zal niet met hem gaan. Zyn Bloedvrienden, en Vrienden, gaan alleen met hem tot de plaats, daar zy hem branden, na dat, gaan alleen beyde deze zaaken, namelyk, het goede en 't quade, 't welk ider doet.

12. Een ider vrek menſch, zoekende Geld, zonder aan imand iets te geven, van 't geen hy vergaderd, maar 't welk hy begraafd, is niet mildadig; als hy ſterft, zal dat Geld verloren zyn; maar een mededeylſaam menſch, die Geld vergaderd, en geeft aan wie het zy, en uytgeeft voor zich zelven, is mildadig.

13. Een geleerd Man moet van een ander geleerd Man gekend werden, zo niet, niemand anders kan hem kennen; even gelyk een onvrugtbaare Vrouw niet kend de ſmerte der baring.

14. Goede en zeer ſmaakelyke woorden moet men niet ſpreeken voor 't gehoor van een quaden, want die voor hem te ſpreken, is als een krans van rooſen-bloemen, die een Aap krygt.

15. Het Goed, 't geen men een quaad menſch doet, doet daar na groote ſchade voortkomen, even als de melk, die men geeft aan een Slang, daar na werd, zynde vergiftigd.

16. Zo men een vergelyking wil maaken tuſſchen een verkeerd man, en een ſlang, welke erger is, een verkeerd man is veel erger: want een Slang bytende, kan het geneſen werden door medecynen, en eetens-regel; maar een quaad menſch kan niemand goed maken.

17. De Son, die in 't Ooſten opryſt, ſchoon hy in 't Weſten rees, alhoewel de Goudberg, Magameru, genaamd, vermoeid wierd van in de Zee te gaan, alhoewel 'er een bloem uyt een water behouden, wies boven op een berg, al ſchoon het vier koud wierd, verliezende zyn kragt, het woord van een goed menſch, zal niet veranderd werden.

18. Schoon een menſch van een laag Geſlagt zy, zo hy een menſch van een goed leven, en van goed toenemen is, zy zullen hem handelen, als was hy hunnen bloedvriend. In tegendeel een bloedvriend, zo hy van een quaad leven is, zal veragt werden.

19. Een Vrouw betaamd te zyn in de Regeringe van haar huis, als een ſlavin; in verſtand als een Raadsman, in ſchoonheid als *Ilacximi*; in geduld als de aarde; op het bed als een hoer; als zy ſpyze geeft aan haar man, als een moeder. Die deze ſes geſteldheden heeft, is een volmaakte Vrouw.

20. Het hol, 't welk de witte Mieren maken, de honig, welke de Byen vergaderen, de nieuwe naam, het Geld, dat ontfangen werd in de handen der Koningen, en 't Geld dat men tot Aalmoes krygt, waſcht alle dagen meer aan.

21. Makende thuinbedden met Camfer, meſtende die met Muſcus, en in de zelve Ajuin zaejende, ſchoon 'er duizend potten met Rooſen-water opgegoten werden, zullen de Ajuinen hunnen reuk niet verliezen.

22. Ilacximi, welke is het geluk, woond in die geene, die waarheid ſpreekt. De faam, en goede naam,

in die veel letters kend. De Konſten woonen in een voorzichtig man, de Wysheid woond in een, die Aalmoeſſen geeft, volgens zyn geluk.

23. De Vyandſchap van twee Perſonen zal eyndigen, als een van hen ſterft. De ſchoonheid en jonkheid van een Vrouw, zal eyndigen als zy kinderen baard. De armoede des Armen zal eyndigen, dienende een ander.

24. Voor een Wagen, moet men aan een zyde gaan, of wyken, 5 ellen, voor een Paard, 10 voor een Olifant, duizend ellen, als gy een quaad menſch ziet, is het noodzaakelyk uyt dat Land te wyken, daar hy woond.

25. Een Man, wie hy zy, die zyn Vrouw verlaat, wanneer zy nog jong is, en gaat naar een ander Land, die man zal zevenmaal als een Vrouw geboren werden, en zal in de tyd van haar jonkheid haren man verlieſen.

26. De kragt van een Bramine, is de letters te weten. De kracht van een Vrouw, is de ſchoonheid. De kracht van een Soldaat, is kloekmoedigheid. De kragt van een Boetdoender, of Jogi, is de begeerlykheid te myden, of ſchuwen.

27. Die geen Gezaey maakt, heeft geen Geld. Die geen Broeders heeft, heeft geen kracht. Die geen Koebeeſt heeft, heeft geen goede ſpyſe. Die geen Soon heeft, heeft geen vergenoeging.

28. Als imand zyn Dochter wil uythuwelyken, de Vader zoekt een geletterd man, de Moeder zoekt een ryk man, de vrienden zoeken een man van een goed geſlagt, de Bruid zoekt voor haar een Bruidegom, die een man van een fraay weſen, en habiel is.

29. Op de volgende dagen, na de nieuwe Maan, mag men deze volgende dingen niet eeten, namentlyk op de agtſte dag na de zelve, genaamd *Attamy*, geen Cocos; op de negende, Navamy, geen Water-Cawoerde; op de tiende, genaamd Tezamy, geen Picancay; (zekere Vrugt) op de twaalfde, Tivadeſi, geen blad van Currincha; op de dertiende, Tirreodeſi, geen Gergelim; op de veertiende, Samavaſe, geen Marmelado (zoetigheid of Confyt van Marmelle) op den vyftiende, Chiaduteſi, geen Mangga.

30. Van Water komt ziekte voort, van de Vrouw komt de zonde voort, van quaadheid komt het verderf voort.

31. Water te drinken, dat op de weg legt, te eeten op de buitenzyde van een blad, en zout in de handen te nemen, de tanden ſchoon te maken met de vinger, deze vier dingen te doen, is gelyk als Koejen-vleeſch te eeten.

32. Een Bramine, die zich niet vergenoegd, met het geene hy ontfangt. Een Koning, die met zyn Koninkryk alleenlyk te vreden is. Een kuiſche Vrouw, die geen ſchaamte heeft, en een Hoer, die ſchaamte heeft; deze vier zoorten van menſchen zullen verlooren gaan.

33. Een arm man te trouwen met z vrouwen; goederen te zoeken by den weg; en gezaey te maken in z dorpen; borg te werden voor iemand; en getuige te zyn voor iemand; deze vyf zaaken te doen, is verdriet te zoeken voor zig zelven.

34. Om de Koorts te overwinnen, moet men zonder ſpyze blyven. Om zyn Vrouw te overwinnen, moet men alleen Slaapen. Om de Wet magtiger te werden, moet men die altyd aanleeren. Om zyn Vyand te overwinnen, moet men hem onderdanig zyn, of gehoorzamen.

35. Bramines, Geboorten - ſtondenreekenaars, hoeren, honden, en hoenderen; tuſſchen deze vyf zoorten, alwaar twee der zelve te zamen zyn, daar zal twiſt of ſtryd wezen.

36. Voor een Perſoon, die vriend wil zyn van een ander, is 't niet goed met hem te dobbelen, of eenig geld in zyn hand te geven, noch in zyn huis te gaan, wanneer hy niet in het zelve is. Deze drie dingen moet die geen laten, die vriend van een ander blyven wil.

37. Die medelyden en barmhertigheid heeft over de Goede, en die betrouwd den genen die hem diend, en die, als hy een quaad menſch ziet, met hem niet ſpreekt, en die een genoegen heeft over die gene, die God vreeſen, en goede zaken ſpreeken, voor de Koningen nedrig zynde, als men zodanigen zoort van groote Perſoonen ziet, 't is noodzakelyk, dat men haar eerbiedigheid bewyſt.

38. De blinde van Geboorte, kan het onderſcheid niet van koſtelyke Geſteenten. Een onvermogend man kan geen vermenging hebben met zyn Vrouw. Jonge meysjes konnen niet ſmaaken de ſmaak, die haar man haar geeft. De Kraey weet niet te gaan als de Patrys. Een onvrugtbaare Vrouw kend niet, welke de ſmerten der Barende zy. Een arm Man weet niet 't genieten van goede zaken. Een Hond kend de grootheid van een Leeuw niet. Op de zelve wyze, een onwetend menſch kend de zaaken van de Deugd niet.

39. Om te kennen de nukken van den aard uwer Bloedvrienden, moet de eene met de andre Trouwen, of haar ter leen geven, alzo zy niet te zamen in een huis woonen.

40. De aarde geeft haare Vrugten niet genoegzaam. De geneesmiddelen verlieſen haar kracht. Het laag Geſlacht werd hoog verheven. De Koningen werden onregtveerveerdig. De Bramines, nalatende hun plicht te doen, doen quade werken. De Vrouwen veragten hunne mannen. De zoon veracht zyn Vader, om dat deze dingen geſchieden in de eeuwe Calijoege, daarom zyn de Godzalige Werken na het Boſch gevlogen.

41. Een Perſoon, wanneer hy de bediening van Adigaar, of eenige andre Bediening, krygt, zo werd hy vergenoegd. Een Vrouw, als zy zwanger werd, werd vergenoegd. Als imand te leen neemd, werd hy vergenoegd. Een hond, als hy zich voegd by zyn Wyfje, ook; maar die vier zaaken, doen zich daar na gevoelen.

42. Die begeerig is na Geld, heeft geen Goeroe, of Leermeeſter, nog Bloedvrienden. De welluſtige heeft geen vreeſe nog ſchaamte. Die begeerig is om veel letteren te weeten, bemoeid zich niet om een goed leven te hebben, of te ſlapen. Die veel honger heeft, zoekt geen ſmaakelyke Spyſe, nog wacht tot dat de tyd komt.

43. Als een menſch een zaak aan een ander beloofd, moet hy die terſtond vervullen. Zo hy een dag vertoefd om dat te geven, hy zal 'er drie deelen meer by doen. Zo hy een maand vertoefd, hy zal honderdmaal meer betaalen. Zo hy een half jaar vertoefd, hy moet duizendmaal meer betaalen. Zo hy 't niet geeft binnen een jaar, hy zal na de helle gaan.

44. Een igelyk menſch zal altyd hebben een gedachte over eenig groot volk, even gelyk men de ſmaak neemd van de letteren en Wetten.

45. Een Olifant een touw te geven, om hem zelfs te binden. Een Slang in te gaan, in een doos of korf. De Vogels, die in de Lucht vliegen, gevangen te werden in den ſtrik der menſchen. De Son en Maan, te vallen in de macht van *Iragu-Quedu*. En Armoede te komen, over grote aanzienelyke Lieden. Alle deze Zaaken geſchieden om der Zonden wille, van de eerſte Geboorte.

46. Een quaad menſch gaat ſoeken, waar de Sonde is. Een verken zoekt de vuiligheid. In tegendeel een goed menſch zoekt aangename zaaken, even als wanneer men, water en melk mengende, die voor een Patrys zet, de zelve laat het water, en drinkt de melk.

47. Die Injames, of Boſch-Wortels, en Bredo, en een Koebeeſt heeft. Die zyn Gezaey zaeid; en die niet gaat buiten de plaats, alwaar hy woont. Die in de Boſſchen woont, die in 't Gebergte, en verre van de zee woond; die den Koning diend; deze zevenderley Geſlachten van Lieden hebben geen gebrek van Spyze.

48. Die twiſt met Jongens, die lacht zonder oorzaak, en die altyd kyft, en twiſt met zyn vrouw, die twiſt met de quade, die klimt op een Ezel, en die een taal ſpreekt, die een ander niet verſtaat; van deze ſes zaaken een doende, ſchoon hy een aanſienelyk man is, hy zal een Kind werden.

49. Aalmoeſſen blydelyk te geven, een wys man geen hovaardy te hebben, een geduldig man kloek te zyn, en een mildadig man, die geeft, Capitaalen te hebben; deze vier dingen zyn onmogelyk.

50. Een verkeerd man heeft drie natuuren, of conditien, te weten, een aanzicht als een bloem van een watertank, woorden als Sandelhout, en een hert als vyer. Die deze drie natuuren heeft, is verkeerd.

51. Schoon een man geleerd en wys is, zoo hy quaad is, hy zal veracht werden. De Slang, ſchoon hy een Steen voortbrengt, die geen kracht heeft, en geeft hem aan 't volk, zy zullen niet toeſtaan, dat hy naby komt.

52. 't Water van een Put, de ſchaduwe van een Kraeyboom, en 't huis van een arm man, de borſt van een vrouw, zyn in de koude tyd warm; maar in de tyd van hitte, zyn zy koud, en verkoelende.

53. Een Verken werpt 'er zeven of 8 te gelyk, den Olifant werpt alle 12 jaar een jong, op dat de Koningen vergenoegd zouden zyn. Op de zelve wyze, zo in een Geſlagt een goede en gelukkige Zoon geboren werd, 't is een groote blydſchap voor zyn Ouders.

54. De Geyt en 't Peerd, heeft een zuiver en ſchoon aangezicht. Een Koe heeft van achteren zyn reynheid; de Bramines hebben zuivere voeten, en de vrovwen hebben een reynheid over 't ganſch lichaam.

55. Schoon men ſchenkt duizend Olifanten, en duizend Peerden, ſchoon men ſchenkt de ganſche aarde, die met de Zee omringd is; ſchoon men een millioen huwelyken maakt onder gelyke Geſlachten; ſchoon men een groote menigte van Goud en Zilver ſchenkt; ſchoon men thienmaal honderd duizend Koejen ſchenkt; alle die zaaken zyn niet te vergelyken by Spyze te ſchenken.

56. Als een menſch Geld zoekt, heeft hy ſmerte, als hy 't bezit, heeft hy ook ſmerte, als hy 't geeft, heeft hy ook ſmerte, als hy 't verlieſt, heeft hy ook ſmerte: want 't Geld is een zaak van droefheid.

57. Een quaad menſch kan niet goed gemaakt werden; te weten, neemd een Ajuin, ſchoon gy hem beſmeerd met Reukwerk, zyn reuk zal niet weggenomen werden.

58. Schoon 'er moeite komt voor een menſch, ſchoon 'er armoede komt, ſchoon 'er gevaar komt van zyn leven, ſchoon 'er ziekte komt, zoo hy een voorzichtig man is, hy zal moed hebben, en niet bevreeſt zyn.

59. Voor een man van aanſien is 't niet goed, vriendſchap te maken met een quade, en zoo hy vriendſchap houd, hy zal zyn Geſlacht verliezen, hy zal de ſmerte lyden, die een Patrys lyd, om plaats te geeven aan een Kracy, ten tyde des middernachts.

60. Een quaad menſch is als ſlym, te weten, wanneer men goede dingen eet, zy waſcht meer aan, zo men Caddecay eet, zy werd verzacht. Zo ook indien men met een quaad menſch woorden van nedrigheid ſpreekt, hy zal niet zwygen; zoo men ſpreekt met gramſchap, hy zal zwygen.

61. Aan een gebroken Pagode, een gevulde Put, en waterbehouder, aan een Koning, die zyn Ryk verloren heeft, aan een magere koe, aan Bramines die arm geworden zyn, een ider perſoon, die ze herſteld, en helpt, zal viermaal meer verdienſten, dan die menſch verkrygen, die ze eerſt gemaakt heeft.

62. Een menſch van een goede nature, zo hy komt by een ander, die een quade nature heeft, zal geen voordeel verkrygen; maar wanneer een goed menſch komt by een ander, die een goede natuur heeft, die zal voordeel verkrygen; even gelyk de Stellio, of Peerdsvlieg, ſmaak gaat nemen van de Bloemen der watertanken, de welkè zo verre zyn. De Padden, die in deze watertanken zyn, kennen de ſmaak dezer Bloemen niet.

63. De ſchoonheid van een Singra, is een ſchoone ſtem, de ſchoonheyd van een Vrouw is Kuisheid, de ſchoonheid van een Bramine, is veel Letters te weeten, de ſchoonheid van een Boetdoender, is geduld.

64. 't Geld van een quaad man, zal een ander quaad man verkrygen, even als de Kraejen de vrucht van de Margoſie-boom, wanneer hy ryp werd, komen eeten.

65. De Duizendbeen heeft vergift in zyn kaaken, de Mugge heeft vergift in haar kop, de Slang heeft vergift in zyn tanden; maar een quaad menſch heeft vergift in zyn ganſch lichaam.

66. De ſterkte van een Bramine is de Wet; de ſterkte van een Koning is kloekmoedigheid. De ſterkte van een Bellale (of Landbouwer) is eerbiedigheid, de ſterkte van een Chitti, is Geld.

67. De ſchoonheid van de ſtatigheid is het Kleed; de ſchoonheid van de Spyſe is de Boter; de ſchoonheid van een Vrouw, is de Borſt; de ſchoonheid van een geletterde, is de wysheid.

68. Tuſſchen de Son en 't vyer is te overweegen, welke erger is, het vyer is erger; behalven deze dingen, is een woord van een quaad menſch nog erger.

69. Schoon imand een Jongeling zy; ſchoon imand van een goede geſtalte, en aardig is; ſchoon hy zeer edel zy, zo hy niet geletterd is,

is, hy is even eens als een Bloem van vlammen, welke de Malabaaraan Muruco noemen, de welke geen reuk heeft.

70. Indien imand goede woorden ſpreekt met de mond, alle zullen zich verheugen. Zoo hy quade woorden ſpreekt, zy zullen die veragten, even als de Singra zingt, alle hooren met grote genegenheid. In tegendeel, wanneer den Eſel kryt, en balkt, alle jokken.

71. Die groote koude heeft, die zeer verre gaat, die veel eet, die zich veel vermengt met een vrouw, die meerder jaaren heeft, en die ſchade doet aan een ander Perſoon, hebbende haat in zyn herte, die zal haaſt ſterven.

72. Aan een quaad Volk, aan Goud, aan een Trommel, aan een wild Paard, aan een Vrouw van een quade natuur, aan een Suykerriet, aan Gergelim, en aan een Bellale die geen voorzigtigheid heeft, is noodig veel te arbeiden, om haar goed te maken.

73. Een Vader, die ſchuld nalaat, als hy Sterft; een Moeder die een Hoer is, een ſchoone Vrouw, een Soon, die onwetende is; deze 4 zoorten van menſchen zyn als vyanden.

74. Goederen, gekogt met Geld, dat men leend, een Capitaal gewonnen met Geld, dat men leend, en Geld genomen, doende eenig verraad, zullen binnen weinig tyd verlooren gaan.

75. Die veel Voorraad, of Spyſe by een vergaderd, die een Kalf opvoed, jong geworpen, latende hem de melk om te drinken, en die eet, werkende met zyn hand; die zyn Vrienden diend, en die goede woorden weet, de nakomelingen van deze vyf zoorten van menſchen zullen vermenigvuldigd werden.

76. Als 'er eenig gevaar den Bramines Koejen overkomt, die haar verloſt van zulken gevaar, ſchoon hy zyn leeven verloor, die menſch zal tienmaal tienduizendmaal als een Brâmine gebooren werden, en daar na zal hy een van de Hemelſche zyn.

77. Een Olifant werd vermaard van wegens zyn wildheid; de Lucht werd ſchynende of blinkende door de wolken; de donkerheid des nagts werd met klaarheid vervuld, door middel van de volle Maan. Een Vrouw werd vermaard door haar goede manieren; een Peerd werd beroemd door wel te loopen; een Huis werd vermaard door altyd Spyſe te geven; een Mond werd beroemd door altyd aangename Woorden te ſpreken; de Geſchenken werden vermaard door Spyze te geven; een plaats, daar zich veel menſchen vergaderen, werd geeerd door een geletterd man; een Geſlacht werd vermeerderd door middel van een goede Soon; de Landen werden imand eygen door middel der Koningen. Alle deze drie Werelden werden verlicht door middel van de Son.

78. Een Man die een Vrouw heeft, en drie Soonen, twee Jok oſſen, tien Melk-koejen, en goede Waterzaeylanden, in 't midden van het Dorp, is zeer gelukkig.

Eenige Cingaleeſche Spreuken, ſtaande in 't Boek *Weſſakare Satake*, of de Levlyt redenen der Geleerden; aldus vertaald.

3. ZO onmogelyk als de Zee door eenig vuur, of door een Flambeauw, kan heet gemaakt werden, alzo kan ook 't gemoed, of 't hert van een goed of verſtandig man, door geen quaadſtoking tot eenig quaad aangehitſt werden.

6. Die Rykdom bezitten, zullen niet veragt werden om hun laag Geſlacht. In tegendeel de armen, ſchoon zy noch zo hoog van Geſlacht waren als de Maan, zullen niet gepreſen werden.

7. Het Bezit, 't geen imand door veel moeite te zamen geſchraapt heeft, zal op zyn Sterfdag hem niet volgen, maar in huis blyven. De goede t'zamenſpraak en vriendſchap, die hy met eenige gehouden heeft, kan zoo veel te weeg brengen, dat zy achter 't lyk hem tot aan 't graf volgen; dog verder niet; maar het goed of quaad, dat imand gedaan heeft, zal hem ſteeds navolgen, zonder hem te verlaten.

9. Een quaad Menſch is als een ſcherpe Doorn; zo gy de ſcherpte des Doorns afbreekt, zo kan zy u niet beſchadigen; alzo ook als gy geen gemeenſchap met de quaden houd, zo kan hy u niet benadeelen.

12. On-

12. Onderzoekt het Goede en 't Quade, en na des zelfs onderzoeking, zoo doet aan andre niet, 't geen u qualyk aanſtaat.
13. Door een geſtadigen Drop, werd een vat gevult, alzo kan ook de Wetenſchap, Barmhertigheid, en verzameling des Rykdoms, door geſtadige aanhouding, tot haare volheid geraken.
16. By een vrek menſch, zullen twee ongeruſtheden gevonden werden, voor eerſt, hoe hy Rykdommen vergaderen, ten anderen, hoe hy die verteeren zal.
17. Het goede, dat men aan een goed menſch doed, hoe weynig het ook is, hy zal dat niet vergeten, maar dat zal in zyn hert gegraveerd zyn, als letters op een ſteen; maar in tegendeel het goed, hoe groot het ook zy, dat men aan een quaad menſch doet, zal in zyn hert als een ſtreep zyn, die men in 't water haald.
20. Daar is geen grooter vriend, dan de Wetenſchap, of 't Ambacht, dat imand kent; en geen grooter vyand, dan de Ziekte, geen grooter liefde dan tot eygen Kinderen, en geen grooter kracht, dan die wy van God hebben.
21. Gy zult met den quaden nog vriendſchap nog vyandſchap hebben; want in vyandſchap is hy als een koole vyers; zo gy hem dan aantaſt, zult gy u branden. In vriendſchap is hy als een uytgedoofde koole, zo gy hem dan aantaſt, zult gy u beſmetten.
22. Gelyk een groene en vrugtbaare Boom gebogen kan werden, zo kan men ook de verſtandige door goede reden tot het goede buigen; maar de zotten konnen door geen wyze redenen gebogen werden, zynde de dorre boomen gelyk, die eer gebroken, dan verbogen, werden.
24. Voor al het goed, dat men aan de Stam van den Boom doet, zal men de vrugten boven aan de takken genieten; alzo ook 't goed dat men hier beneden op aarde doet, zal boven in den Hemel geloond werden.
27. De Maan ſchynt over Goede en Quade; daarom moet gy met goede en quade Vreede houden.
28. Wanneer gy 't eeniger tyd met een boos menſch in Vriendſchap getreden zyt, houd hem altyd als een Slang, die om uw arm gewonden is, denkende wanneer hy u ſteeken zal.
30. Al werd het Aangezigt verouderd door rimpels, het hair grys, en de lendenen verzwakt, nogtans werden de begeerlykheeden der menſchen geſtadig jong.
31. Daar zyn ſommige, die, wanneer zy tot groten Staat verheven werden (niet tegenſtaande zy den val van andre Grooten, dagelyks zien) ſchier blind 'er af werden; waar tegen geen beter oogen-zalf is, om hen van die blindheid af te trekken, dan dat zy door een val tot een nedrige ſtaat geraken.
35. Beter is het doof te zyn, dan eens anders quaad gerucht aan te hooren. Beter is het blind te zyn, dan eens anders quaad bedryf te aanſchouwen. Beter is 't in een ſteen, of hout, te veranderen, dan een Doodſlag, of een diergelyke zonde, te begaan. Beter zonder hert te zyn, dan te overpeynſen om eenig quaad te doen.
36. Gelyk een Olifant, tegen een grooten Berg met zyn tanden ſtotende, die niet kan om verre ſtoten, maar veel eer zyn tanden daar aan breekt, alzo kan ook een gering menſch, met tegenſtreven, niets tegen zyn meerder opdoen.
37. Wanneer de Goede met den Quaden verkeerd, werd de goede tot een quade veranderd, even als koud water, op 't vuur gezet zynde, heet werd.
38. Het Goed komt voor het Quaad, en het Quaad voor het Goed, daarom is het goed en quaad onder de menſchen, even als een wiel van een wagen, dat geſtadig omdraeid.
42. Daar zyn drie dingen, waar aan men een Dwaas kennen kan.
    1. Zonder Geld of Rykdom alles, dat hy denkt, te willen verrichten.
    2. Zonder kracht te willen Worſtelen.
    3. Zonder Letters, of Verſtand, te willen Diſputeeren.
43. Daar zyn vier dingen, waar aan men een Dwaas kennen kan.
    1. Zonder geroepen of genodigd te zyn, in imands huis te gaan.
    2. Veel te praten en te ſnappen, zonder dat hem imand daar na vraagd.
    3. Ymand te pryzen, als het niet te pas komt.
    4. Zich zelven te pryzen.

48. Eens

48. Eens anders Huisvrouw, zult gy aanzien als uw moeder. Eens anders Goederen als potſcherven; eens anders Ziel als de uwe, en die dit doet, zal hier namaals 't goede beerven.

49. Een Kokila's (of Nachtegaals) ſchoonheid, beſtaat in zyn zingen. Een wyfs ſchoonheid in Kuisheid. De ſchoonheid eenes Beliken in wetenſchap. De ſchoonheid van een Tapaſſerea (of Leeraar) in zagtmoedigheid.

51. Al is een menſch uyt edel Geſlagt geſprooten, en ſchoon van geſtalte, zoo hy niet begaaft is met verſtand, zo is hy te vergelyken by een Erebadugas (zekeren Boom) die ſchoone roode bloemen zonder reuk geeft.

52. Het ſtaat een Bedelaar niet wel, dat hy zich niet vergenoegd met het gene men hem geeft, en een Koning niet, dat hy zich vergenoegd met de Landen, die hy heeft. Het ſtaat een Hoer niet wel, dat zy beſchaamd, en een eerlyke vrouw ook niet, dat zy onbeſchamd is.

53. Het gene reeds gedaan is, is niet te herdoen; daarom beraad u wel, eer gy iets begind, anders zult gy ongetwyffeld berouw, of na-weên, krygen.

54. De verſtandigen zullen zich gedurig bezig houden in de onderzoeking van Geleerdheden; maar de onverſtandigen in ſluimeren, ſlapen, kyven, en vechten.

56. Wilt niet te overtollig, nog te onpas ſpreken; en wilt niet minnen zonder te kennen. Wilt niet toorniger weſen, als uw magt ſtrekt; aan deze drie dingen kent men de wyſen.

57. Doet het goede, al waar 't ſchoon dat 'er geen Hemel was; want ſchoon 'er al geen Hemel ware, zo kan 't goed, dat gy gedaan hebt; u niet ſchaden; maar zo gy quaad doet, dat zult gy u beklagen, zo 'er een Hemel is.

58. Een Koning kan in verheffing niet vergeleeken werde by een Geleerden: want hy werd maar geeerd en ontzien in zyn Ryk, daar hy over te gebieden heeft; maar een Geleerde is de ganſche Wereld door in eere.

67. De droefheid, die imand gevoeld, om dat hy geen wetenſchappen geleerd heeft, is als de blydſchap des Hemels.

70. De Ryken hebben weinig verdriet; voor die medelyden hebben, is geen ding te zwaar om te doen. Voor de geleerden zyn alle Landen zyn Vaderland; voor den welſprekenden zyn alle vyanden zyn Vrienden.

72. Deze ſes zyn niet bequaam om wetenſchappen te leeren: een Luye, een Domme, een Lekkere, een Zieke, een ſlapende, en een welluſtige.

73. Over het Goed of Quaad dat ons wedervaard, moeten wy de ſchuld aan deze of geene niet geven: want niemand kan ons iets aandoen, dan God.

77. De vromen, ſchoon zy vervallen tot armoede, zullen daarom hun vroomheid niet verlaten, zynde de ſteene Pilaaren gelyk, die niet gebogen konnen werden.

79. Een Slang is vergiftig; dog een boos menſch is nog vergiftiger; want tegens 't vergift van een Slang zyn 'er geneesmiddelen: maar tegens 't vergif van een boos menſch is geen middel bekent.

82. Die overmatig lang van poſtuur zyn, zyn gemeenlyk domme menſchen, en die heel kort zyn, gemeenelyk bedriegelyke; dog die een matige ſtature hebben, zyn gemeenelyk verſtandige Lieden.

86. Die met beeſten verkeerd, moet gras eeten. Die met den quaden verkeerd, zal ook niet bedyen.

89. Met het weynige, dat een goedertieren menſch bezit, komt hy ider een te baat, gelyk een put, die met zyn water een ider helpt; maar met het veele, dat een quaad menſch bezit, komt hy niemand te hulp, zynde de diepe Kolken der Zee gelyk.

91. De Neerſtigheid is in 't begin als een Vyand, dog daar na werd hy veranderd in een Vriend. Daarentegen is de Luyheid in 't begin als een vriend, maar werd daar na als een vyand. Ook is de neerſtigſtigheid in 't eerſt als vergift, maar werd daar na veranderd in Amartam, of Nectar; daarentegen is de luiheid in 't begin Amartam, dog veranderd daar na in vergift.

96. De Lucht is een ſteunſel der Vogelen, het water der Viſſchen, de Koning voor de Armen, en 't ſchreyen voor de Kinderen.

97. De Rivier brengt verſcheide Visſchen en Bloemen voort; dog ſchoon zy uyt een en 't zelve water geſprooten zyn, hebben zy

egter een verſcheiden ſmaak, en reuk.

99. De Geleerdheid, niet wel gebruikt zynde, werd in ongeleerdheid veranderd. Het voedzel onbehoorlyk genuttigd zynde, kan men niet wel verduwen. Een oud man, gepaard met een jonge Vrouw, baard verdriet.

100. Van tien zal men 'er een Kloekmoedig vinden; van honderd een Geletterde. Maar van duizend een Geleerde, die welſprekend is.

Korte LESSEN der Cingaleeſen en Malabaaren, uyt het Malabaars Boek, *Connevendam.*

Korte Leſſen der Cingaleeſen ende Malabaren, uyt het Boek Connevendam.

ZYt begeerig om Barmhertigheid te doen.

Zet uwen Toorn ter neder.

Weeſt niet nalatig in 't gene gy doen kond.

Verhinderd niet, als 'er gegeven werd.

Maakt niet openbaar, 't gene gy weet.

Weeſt niet verquiſtig in 't geld.

Veragt de Letter- nog de Cyfferkonſt niet.

Verſoeken is zich te vernederen.

Als gy eet, zo gedenkt den Armen.

Leefd nedrig na de gewoonte.

Laat niet af van te bidden.

Geeft geen quade woorden.

Verminderd de bedongen Prys niet.

Zegt niet alles, 't geen gy ziet.

Maakt een ronden kring op de dorſchvloer.

Leefd met vergenoeging.

Belegt uwe woorden, of verklaard ze wel.

Bouwd geen groot huis.

Gaat met vroomen om.

Bezorgd uw Vader en Moeder.

Vergeet de weldaden niet.

Leeſt, plant, en zaeid op zyn tyd.

Neemd geen Geſchenken in 't Gerigt aan.

Begind niet, 't gene gy niet kond uytvoeren.

Laat geen Slangen danſſen.

Legt op geen Bed van Capòk.

Zyt niet geveinſd in 't ſpreeken.

Doet niet, 't geen u niet betaamd.

Leerd in uw Jonkheid.

Vergeet uw Moeder niet, die u gebaard heeft.

Slaapt niet lang.

Doet geen Ongeregtigheid.

Onderhoud de Gebeden.

Zoekt de Vrede uw leven lang.

Onthoud u van 't quaad.

Veragt uwe Conditie niet.

Als gy u by imand voegt, valt hem niet af.

Vlied alle ſchade.

Weeſt aandagtig in 't opmerkelyke.

Hebt geen gemeenſchap met quaadaardige.

Begeerd geen Roof-goed.

Pryſt u zelfs niet.

Weeſt geduldig.

Houd u vroom.

Weeſt niet ſcherp in woorden.

Vergeet uw Vaderland niet.

Zegt niets dat ſchandelyk is.

Onthoud u van ſpeelen en dobbelen.

't Geen gy doet, doet dat volmaaktelyk.

Weet, by wien gy u voegen moet.

Onthoud u van de Gek te ſcheeren.

Geeft het quaad ſpreken geen gehoor.

Weeſt geen Luyaard.

Draagt u als een eerlyk man.

Weeſt Onderdanig en eerbiedig, aan den Drie-eenigen God.

Verlaat u partuur niet.

Verhinderd het quaad.

Geeft de droefheid geen plaats.

Straft na Recht en Geregtigheid.

God moet men niet verachten.

Leefd vreedſaam met de Inwoonders.

Geeft de Vrouwen geen gehoor.

Vergeet d' ontfangene weldaden noit.

Indien gy geen kans ziet, zo begind het niet.

Weeſt volſtandig in 't goed doen.

Leefd na de gewoonte van 't Land.

Gaat niet van uw Geboorte-plaats.

Speeld niet in 't water.

Spreekt zagtelyk, of bedagtelyk.

Leerd allerhande Konſten.

Zaeid Neli-Zaat.

Houd u Recht als een Maatſtok.

Doet geen booze ſtukken.

Spreekt geen oneerlyke of vuyle woorden.

Geeft de Ziekte geen gelegenheid.

Spreekt geen agterklap.

Gaat met geen Slangen om.

Spreekt geen fout.

Houd u Standvaſtig.

Pryſt den genen, die u pryſt, en leer het.

Weeſt neerſtig op uw Zaey-land.

Eerd de Grooten.

Ontſlaat u van de bekommerniſſen.

Bewaard u Goed, op dat gy wel leefd.

Pryſt, dat pryſens-weerdig is.

Weeſt niet veranderlyk, of onbeſtendig van Gemoed.

Geeft uwe Vyanden geen gelegenheid.

Spreekt niet veel.

Eet niet gulzig.

Staat

Staat voor imands aangezicht noit.
Met toornige menſchen moet men niet omgaan.
Houd uwen ommegang met de goede.
Hoord de woorden der wyzen.
Gaat in geen Bordeel-huis.
Spreekt onderſcheydentlyk.
Bedwingt uwe luſten.
Laat uwe woorden ongeveynſd zyn.
Weeſt noit de eerſte in 't wedden.
Volhard in 't goede.
Leefd, gelyk uwe Dorplieden doen.
Bejegend niemand qualyk.
Volbrengt uwen pligt.
Onthoud u van 's avonds, en 's morgens, lang te ſlapen.
Maakt geen vyanden.
Houd niet op van te bidden.

Deze Zin-ſpreuken zyn van een oude zeer wyze Vrouw voortgebracht.

Eenige korte Spreuken van *Anna Pidavi.*

VAder en Moeder zyn de eerſte Perſoonen, die men kend.
Het is goed Tempels te bouwen.
Daar is geen grooter werk der barmhertigheid, dan 't geen aan zyn eygen huis geſchied.
Die niet vrywillig geeft, zal van de quaden verbeterd werden.
Weynig te eeten, is goed voor de gezondheid van 't lichaam.
Met zyn Medeborgers te twiſten, is om geheel verlooren te gaan.
De Letter- en Cyffer-konſt zyn te achten als beyde de oogen.
Het gene belaſt is te doen, is als Medecyn.
Schoon gy een Bedelaar zyt, doet dat noodzakelyk is.
Als gy u by imand voegd, zo verlaat u op hem.
De werken van een Godsdienſtige zyn, wel te doen, en te leeren.
Die van quaadſpreken zich niet onthoud, zal ſchade aan zyn goed lyden.
Weeſt yverig om geld en goed te vergaderen.
Vuyle woorden moeten uyt een deugdelyke mans mond niet gaan.
Als een Vrouw haar wel bewaard, zo is dat een heerlyke zaak.
't Geen gy niet krygen kond, vergeet dat haaſtelyk.
Spreekt met de gemeene man gemeene woorden.
Die de fauten van zyn Vrienden wil onderzoeken, is geen Vriend van hen.
Die verſtandig en ſnedig is, zyn voornemens zullen wel uytvallen.
Zo imand u ten quade raad, wykt van hem af.
Goeden raad gehoor te geven, en daar na te doen, is zo veel als een Schat op te leggen.
Wysheid en Wetenſchap te hebben, is beter als geld in de hand.
Dat men met de Groten kennis houd, is, om by gelegenheid door hen geholpen te werden.
Een verklikker, of aanbrenger, is als de wind, die 't vuur aanblaaſt.
Indien gy tegen de reden ſpreekt, zult gy een ider tot uw vyand hebben.
De ſchoonheid der Kinderen beſtaat daar in, dat zy niet ongehoorzaam zyn.
Groote Heeren moeten wezen als Vaders des volks, of der Inwoonders.
Die zyn Toorn kan bedwingen is uytnemender dan alle Godsdienſtigen.
Bezorgd eerſt uw Landbouwery, en dan uwe Heerlykheid.
Houd met uwe vrienden goede vriendſchap.
Twiſt, en den dobbel, verderven die gene, die 'er luſt toe heeft.
Als imand gedenkt aan de ontfangene weldaden, dan werd al 't quaad vergeten.
't Is beter voor een goeden naam zorg te dragen, dan voor iet anders.
Schoon gy niet veel bezit, dankt nogtans God.
Die Gelukzalig genaamd werd, is ryk genoeg.
Die luy en leedig loopt, den zelven zal 't qualyk gaan.
Daar is geen beter Tempel, als de moeder, die ons gebaard heeft.
Zoekt Geld, of Schatten, al zoud gy de golven der zee doorklooven.
Als een goede Vrouw aflyvig werd, zo is dat als een vyer voor de man.
Bovenmatige gramſchap werkt groot quaad.
Een hoogmoedige Vrouw is een vyandin.
Zo God met u is, zal al 't quaad van u vlieden.
Meer te verteeren als te winnen, zal eyndelyk armoede zyn.
In Januari, en Februari, moet gy u in huis houden.
't Is beter van uw eygen handen arbeyd te eeten, dan op een ander te wachten.
Spreekt niet onbeleefdelyk met uwe vrienden.

De oneenigheid veroorzaakt veel moejelykheden.

Als gy met uwe Borgers in vreede leefd, hebt gy geen ſchade te wagten.

Door altyd te kyven, werd men niet geacht, gelyk de Waterſlangen in de Neli (of Ryſt-) velden, die door de gewoonte de menſchen niet vreeſen.

Maakt u wooningen, daar goed water is.

Bedenkt eerſt, eer gy een zaak by der hand neemd.

Eerd wyze en geleerde Lieden.

Daar is geen grooter geveinſtheid, als in 't hert der menſchen.

Als het Bidden geſchied uyt den grond des herten, is het goed.

Schoon gy zoud gedood werden, zo ſpreekt egter altyd de waarheid.

Die een Leugenaar is, werd niet geagt.

Het recht vaſten is, zyn begeerlykheden, of welluſten te dooden.

In 't bouwen van 't Land, kent men de arbeydzaamheyd van een man.

Schoon gy melk voor u hebt, zo moet gy nogtans weeten, of het tyd is om te eeten.

Daar is geen getrouwer hulp, dan van uw Broeder.

Leefd met uwe Huisvrouw wel.

Onthoud u van ongeregtigheid, doodſlag, en dievery.

Quaden en boozen, hebben geen barmhertigheid nog beleefdheid.

Gy zult uw Vader, en uw Moeder, niet bedroeven met quaad ſpreeken.

Veranderlykheid des gemoeds is der vrouwen eygenſchap.

Al zouw uwe Reyze langſaam geſchieden, zoekt uw ruſtplaats, eer de zon ondergaat.

Begeert noit, het gene quaad is.

Imand onderhoud te geven, is een dyk, of ſteunſel, om Konſten voort te brengen.

Schoon gy niet veel hebt, onthaald egter uwe gaſten.

Zonder regen kan men geen Gezaey hebben.

Na het Weerligten volgd de reegen.

Daar is geen Klip zonder Schipper.

Ommegang met quaden zal uw ſchade veroorzaaken.

De Spreuken der Ouden zyn zeer goed.

Zagtelyk leggende, ſlaapt men wel.

In 't zweet uwes aanſchyns uw koſt te winnen, is zonder opſpraak.

Ontrekt uw handen van de Hoeren.

Het gene gy zegt, zegt dat klaar en onderſcheyden.

Daar is geen grooter quaad, dan de welluſtigheid.

Wacht u voor een geveynsde vrouwe.

Zo de Hemel zich toeſluit, verminderen alle weldaden op der aarde.

Een haaſtig Man hout maat nog ſtaat.

De kracht van een ſterke is als een voortgedreven pyl.

Lieden van een genereus gemoed, zullen niet bedelen.

Als met de Rykdom wysheid verzelt gaat is 't een heerlyke zaak.

De opregte hebben geen erg of quaad gemoed.

Als de Koning vergramd is, is 'er geen hulp tegen.

In wat plaats het ook wezen mag, zo aanbid God.

Legt u te ſlapen op een bequame plaats.

Die niet bid, heeft nog zorge, nog gedachten.

Deze Spreuken zyn van de zelve Vrouwe al mede opgeſteld.

Om nu verder kennis van de Boeken dezer Malabaaren, die zy hunne Kinderen te leeren geven, zo wel, als van de Zeden-Leſſen, die zy hen inſtampen, te bekomen, heeft men maar 't volgende Bericht, na te zien.

Het eerſte Boek, dat de Malabaaren aan hunne Kinderen te leeren geven, werd genaamd CONNEVENDAM; en des zelfs Inhoud is deze:

In 't begin danken zy hunne Goden in dezer voegen:

IK toon myne eerbiedigheid voor de voeten van den Soon des Heeren, die bloeizel draagd aan zyn hoofd, welke is *Vinagam*.

En dan volgd:

1. Gy zult altyd trachten Goed te doen.
2. Onthoud u van Gramſchap.
3. Doet niet, 't gene gy niet kond doen.
4. Geen Aalmoes zult gy onthouden, en zo voorts lezen zy dit Boek door, vervattende 113 Leſſen over verſcheyde Stoffen.

Het

Het tweede Boek, genaamd ANEMPIDEE.

Den Inhoud des zelfs is:

TOng, loofd den Grootmogende, enz., die de Rivier op zyn Hoofd heeft, en met Aazen is beſtreeken, daar geen gebreken zyn.

En daar onder volgd:

1. De eerſte Goden, die wy kennen, zyn Vader, en Moeder.
2. Gaat na de Kerk: want dat is goed.
3. Daar is geen grooter barmhertigheid, als Aalmoeſſen in 't huis te geven.
4. De overgadering van Gierigaards zal de zelve medenemen, of verbranden.

Met zulke, en diergelyke Leſſen, voleyndigd dit Boek, ider Les zyn byzonderen zin hebbende.

Het derde Boek, genaamd MODIREI, is mede vol Leſſen; en begind aldus:

LOvende en eerbiedende aan de voeten van den Soon, van den Heer van den beginne, die 't aangezigt heeft van den Olifant.

En volgd verder:

1. Dat men voor het goed, dat wy aan imand doen, geen vergoeding in hunnen voorſpoed van hen moeten afwagten: want zy zyn niet gelyk de Clappus-boomen, om in haren bloey van der zelver kruin vergelding te hebben van 't water, dat men aan de Stam giet.
2. 't Goed, dat wy aan eenige goede Lieden doen, is gelyk de Letters, die gegraveerd zyn in een Steen. En 't goed, 't welk wy aan de Quade toonen, is als of wy op het water ſchreven.

Met 30 zulke Leſſen eyndigt dit Boek.

Daar na Leeren zy 't Boek URICHAL, mede met Leſſen, en in 't begin van de Maanden hunner Goden, en voorts over verſcheyde dingen handelende.

Den Inhoud luyd aldus:

DEn Heer van vyf armen, die de zelve *Vinajagam* is. Ik zal u met blydſchap, melk, ſuyker, rype vrugten, en Lanjos (of Cocos-nooten) vereeren, en doen eerbiedigheid voor uwe voeten.

Helpt my Heere.

Deze 200 Verſen werden *Urichal* genaamd, en onder 't zelve volgen nog eenige Verſen.

Na deze Boeken, werd hen geleerd het Boek TIVAGARAM, in zig begrypende 12 Capittels, op de wyze van een Woordenboek, voor de Poeten, en in 't eerſte Hoofd-ſtuk werd gewag gemaakt van alle de Afgoden, en op ider zyne betekenis, na de magt en dapperheid, door ider betoond.

Beginnende in 't eerſte Hoofd-ſtuk aldus:

NEdrig buigende voor de voeten van den God, die het aangezicht heeft als een Olifant, en aan de voeten Bellen. Die de zelve *Vinajagam* is, die zal my 't hert doordringen, en ik daar door licht des verſtands krygen, om recht en grondig te leeren.

De 12 Hoofd-ſtukken, zyn genaamd *Tivagaraon*, en onder de zelve leeſt men het navolgende:

Changaran, beteekend uytroeyen van alle Vyanden.

Jerejon, de oorſpronk van alle dingen.

Camadaganan.

Cangadarane, en zo voorts werd daar gewag gemaakt van alle groote en kleene Afgoden, met de naamen, en met onderſcheid van ider der zelve.

Het tweede Hoofd-ſtuk, handeld van alle de Godzalige boetveerdigen, en van alle andere Geſlachten onder hen; te weten:

Turavor, zyn Lieden, die Kuis leven.

Ajar, Barmhertig over alle de Zielen, die in de Wereld zyn.

Madavar, die veel Boetveerdigheid heeft betoond.

Munavar, die zonder erg, of eenig quaad leven is.

Arravor, die Barmhertigheid en Juſtitie ſteeds oeffenen, zonder 't minſte gebrek. En zo zyn 'er velerley zoorten van Naamen, en dan komen de Naamen der Boetveerdigen; welke in 52 beſtaan.

Bramines, - -	21
Konſtenaars, - -	14
Grootmagtige, - -	5
Koningen van de heele Wereld,	15
Byeenkomſten, - -	7
Koningen der opkomſt van de Son,	2
——— ——— ——— Maan,	-

De 3 Koningen, die zy zeggen dat 'er zyn.

Seran, - - -	18
Sollem, - -	10
Pandiam, - -	18
Graven, - - -	12
Raadsheeren, - -	3
Krygs-Officieren, -	3
Chittis, - - -	6
Bellales, - -	14
Mooren, - -	3
Doctooren, - - -	5
Pottebakkers, - -	3
Soutmakers, - -	3
Schrynwerkers, - -	2
Timmerlieden, -	2
Kopergieters, - -	2
Waſſchers.	
Slachters.	
Schoen-makers.	
Barbiers.	
Chiandos.	
Snyders.	
Viool-makers.	
Buurlieden.	
Arbeydslieden, enz.	

Het derde Hoofd-ſtuk.

Handeld van alle ſoorten van Vogelen, en van alle de kruipende, en andre Gedierten.

Het vierde Hoofd-ſtuk.

Handeld van alle zoorten van Boomen, die in de Wereld zyn.

Het vyfde Hoofd-ſtuk.

Handeld van den Hemel, en den Aardbodem.

Het ſesde Hoofd-ſtuk.

Van de Naamen van 't Goud, de Peerl, Yzer, enz.

Het zevende Hoofd-ſtuk.

Aangaande de Naamen van al het werk, dat met Goud, Zilver, Koper, Yzer, Lood, Metaal, en verder met Hout, Aarde, Garen, Leder, enz. kan werden gemaakt.

Het agtſte Hoofd-ſtuk.

Handeld van de Naamen van alle de kurieuze dingen en moijigheden der Werken, nevens haare Kouleur, en hoe men de zelve moet maken, met onderſcheiding van haare Maaten.

Het negende Hoofd-ſtuk.

Handeld van alle zoorten van Spreukjens, Aardigheden, en rechtzinnige, en tuſſchenredenen tot de Negotie, als Liſten in den Oorlog dienſtig; als mede om de vrouwen te bepraaten, en met haar te Danſſen, enz.

Het thiende Hoofd-ſtuk.

Van alle de oude Spreuken, en aangaande de Zaaken van den Godsdienſt, en alle de woorden, rakende de Poëzie met haare Reglementen.

Het

Het elfde Hoofd-ſtuk.

Aangaande alle de Woorden, rakende de Poëzie, op de wyze van een Woorden-boek.

Het twaalfde Hoofd-ſtuk.

Aangaande de grootte, en Mate des Werelds, en de grootte van het Paradys, daar de goede in zyn. Verſcheydenheid, en hoedanigheid der Gezangen, 't gebrek der zelve, als mede over 't Wel of Qualyk gaan ontrent het Trouwen, als anderzins.

Het begin der Hiſtorie van SIRUTONDAN.

DEze Man was zeer Godzalig, en Barmhertig, hebbende een Zoon van 5 jaaren gehad, die ter School ging. Hy gaf veel Aalmoeſen aan arme lieden, en ſpyzigde alle hongerige, tot hem komende. Op zekeren dag geen armen by hem geweeſt zynde, ging hy die zelf opzoeken, en onderwylen quam een Fakier of Jogi in zyn Huys, zeggende tegen *Sirutondans* Vrouw, *dat hy grooten honger had.* De Vrouw zey, dat hy daar kon blyven, en dat zy hem eeten geven zou. De Fakier zeyde, *dat hy niets nuttigen zou in een huis, daar geen Man was*, ging derhalven, tot haar man t' huis quam, onder zekren boom ruſten, verzoekende, *zy dit haar man wilde aandienen.* De man, bedroefd t'huiskomende, om dat hy geen armen gevonden had, hoorde van de Vrouw, dat die Jogi 'er geweeſt, en dat hy nu onder zekren Boom ruſtende was; waar over hy vergramt, hem zogt, daar vond, en met verontſchuldiging in zyn huis verzogt, gelyk hy quam. Hy verzogt, dat hy zig reynigen wilde, om te eeten. De Jogi zeyde: *dat hy geen Spys, dan menſchen-vleeſch, nuttigde, en dat moet nog zyn van een Jongeling van 5 jaaren, en van goede Ouders, die leezen en ſchryven kan, en van een Moeder, die maar dezen Zoon gebaard heeft, en als die onthooft zal werden, zal de Vader den Soon moeten vaſthouden, en de Moeder den zelven moeten onthoofden, en dat alles met blydſchap, anders zal ik geen Spyze nuttigen. Sirutondan* zeyde, *'t is goed*, ging zelf na de School, buiten kennis van de Jogi, roepende zyn Zoon van daar. De Zoon vraagde zyn Vader, waarom hy hem riep, waar op de Vader met verzierde woorden antwoordde, *uw Oom heeft veel koſt, een goude Pen, en een menigte van Boeken, voor u gebragt. Komt laat ons metter haaſt na huys gaan*, dat ook geſchiede; wanneer de Vader hem vaſthield, en de Moeder hem heeft Onthoofd, leggende het Hoofd alleen, en van 't verdere koſt bereydende, welke opgediſcht zynde, wierd den Jogi verzogt om te eeten. Hy, ten dien eynde dan gaande zitten, vraagde eerſt, *waar het Hoofd was? en waarom zy daar van geen koſt gemaakt had?* En, zich hier over misnoegd toonende, ſtond van de plaats op, en zeyde, *niets te willen nuttigen.* Ondertuſſchen bragt de Meyd de Spyze, die zy van 't Hoofd gemaakt had, welke opgediſcht zynde, zeyde de Fakier, *dat hy niet gewoon was alleen te eeten, en dat hy een Jongeling by hem moeſt hebben*; vraagende met eenen, *waar is uw Zoon?* waar op *Sirutondan* antwoordde: *dat hy na de School was, en dat hy daar lang zou blyven.* De Fakier hem verſcheide maalen laſtig vallende, *dat hy zyn zoon ras zou roepen*, zo riep *Sirutondan*, een ſtuk weegs verder gaande, om den Fakier te behaagen, zyn Zoon, *waar op die quam. Sirutondan*, toen na dien Fakier ziende, vond hem niet, maar hy was verdwenen. Hier door wierden zy gewaar, dat het een der Goden was, en na dien tyd hebben zy met groote barmhertigheid te toonen geleefd, waar op zy, na hun dood ten Hemel (dog andre zeggen ter Helle) gevaaren zyn.

De verdre Boeken, welke de Malabaaren over hunnen Godsdienſt hebben, zyn (behalven hunne 4 Wet-Boeken, *Sama Vedam, Urukku Vedam, Edirwarna-Vedam*, en *Adir Vedam*, welke alle in 't Girandams beſchreven, en by de Bramines in zeer hooge agting zyn) de navolgende:

Takka Saſtirum, dat is, een Syſtema over hunne Leere, uyt allerley Boeken getrokken, met de bewyzen, by wyze van een Diſpuit tuſſchen twee Perſoonen, daar by: want Takkum betekend in 't Malabaarſch een Diſpuit, en Saſtirum een Syſtema. Dit Boek is zeer bezwaarlyk te krygen, ja niet te zien, en is ook in 't Girandams, of Sanscrits, beſchreven.

Daar na volgen de *Saſtirangol*, dat is, Een Syſtema over de gronden van hun geloove, Theologie, en Wysgeerte, die een Richtſnoer van hun Leven zyn. Dan volgen in ordre ook hunne *Poxanangol*, of 18 Geſchie-

ſchiedenis-boeken, en hunne 24 *Agamangol*, die al van den zelven trant, en daar uyt getrokken zyn.

Buyten deze zyn 'er nog veel andre Gemeene Boeken, die zy dagelyks onder allen gebruiken. Als:

Dewarum. Een Boek tot Lof van *Tſchiwen*, of *Ixora*, de opperſte God; die wel duizend en agt Namen heeft.

Diruwaſchagum. Een Boek van Goddelyk geſprek, met *Tſchiwen* gehouden.

Tſchiwapodagum. Een Poëtiſch Boek, over die zelve Godheid.

Wilakkoli. Een Zeden-boek.

Tiriwalluwir. Een van hunne beſte Zeden-boeken, door *Tiruwalluwer*, en in zuivere en zware Verſen beſchreven. Die dit kan lezen en verſtaan, kan ook de zwaarſte Poëeten begrypen. Deze Schryver, na den trant van de Schriften van *Seneca*, leefde over 1500 jaaren te Maliapoer, of te St. Thomé.

Gnanapodagum. Een Boek over de Leere der Wysheid.

Tſchiwakawiſchum. Een Lof-boek ter eeren van *Tſchiwen.*

Dewikawiſchum. Een Lof- boek ter eeren van de Godin *Chaddi*, *Tſchiwen's* (of *Chi-wen's*) Gemalin.

Warripaddu. Een Boek, waar uyt hunne Stervende Lieden Singen, om Zalig te werden.

Antaſaſtirum. Een Boek over hunne Natuur-kunde, en over de Wetenſchappen.

Abiramiantadi. Een Lof-boek, ter eere van *Ammei*, *Ixora's* Wyf, anders ook wel *Parwati*, en *Abirami*, aan een ander oord, of te *Dirakawoer*, genaamd.

Kaſchikandum. Een Hiſtoriſch Boek, vol Goddelyke Wonderen, in de Stad Kaſchi voorgevallen.

Periaporanum. Het grootſte van hunne 18 Hiſtoriſche Boeken.

Weruttaſchelporanum. Een Hiſtorie, voorgevallen met de Goden, ontrent Weruttaſchel.

Kandaporanum Diruwenkatuporanum. Een Geſchiedenis- boek, van 't voorgevallene tuſſchen de Goden, by Diruwenkatu, 6½ Malabaarze myl, ider van 2½ uur, benoorden Trangebar. Hier in werd ook *Churapadbama* beſchreven, als Koning over de 14 Werelden.

Muturaporanum. Diergelyk Boek, van 't voorgevallene by Mutur.

Markkandaporanum. Een Hiſtorie van Zaaken, met den Jongeling *Markanda* voorgevallen.

Wadurporanum. Een Boek van't voorgevallene met de Goden ontrent Wadur.

Egateſchiporanum. Een oud Hiſtorieboek over hunne 2 Vaſten-dagen, alle maand.

Bramanajum. Een Boek der Geſchiedeniſſen van *Bramma*, waar by zy *Wiſchtnoe*, in zyne verſcheyde veranderingen, verſtaan. Het is in Verſen.

Walakandaramajanum. Een Poetiſch Boek, over de Hiſtorie van *Bramma.*

Paradum. Een Hiſtorie van 5 Broeders, *Tammer*, *Wimen*, *Artſchunen*, *Nagulen*, en *Chata Dewa*, genaamd; van welken *Tammer* van de Goden zichtbaar ten Hemel opgenomen is, en ter eere van welke zy veele Pagoden gebouwd hebben.

Inderacheidduharalam. Een Hiſtorie der daaden van *Indracheiddu*, Zoon van den Ceyloniſchen Keizer *Rawanen*, met welken Keizer, *Bramma* een groten Oorlog voerde.

Kombakarnabaralam. Een Hiſtorie van *Rawanen's* Broeder.

Irania Wadeibaralam. Een Hiſtorie van den Reus *Iranien*, een veragter der Goden, die zich zelven als een God opwierp, dog daarom van *Wiſchtnoe* gedood is, waar in ook *Wiſchtnoes* verandering in een Leeuw beſchreven werd.

Ramaſchium. Een Boek van *Wiſchtnoe's* daaden, en wyze om hem te eeren, met den weg ter Zaligheid, omſtandig uyt alle hunne beſte Schryvers uytgetrokken; zynde een Inzetting- en Wet-boek der genen, die *Wiſchtnoe* als den opperſten God eeren.

Ramawatarum. Een Boek over *Wiſchtnoe's* Geboorte, toen hy als *Bramma* in de Wereld verkeerde, en van de Wonderen, by die verandering voorgevallen. Deze heeft ook veel naamen.

Kiſchten Tudu. Een ſtuk van *Kiſtna's* Hiſtorie, als Geſant gebruikt.

Alle deze Boeken kan ider een lezen.

Nog zyn 'er andre, als:

Aturſchuwari. Een diepzinnig Zeden-boek.

Konneiwehuten. Een kleen Zeden-boek.

Mudi-

Mudirei. Een diergelyk kleen Boekje, vol Gelykeniſſen, van zware lange Verſen.

Ariwari. Hun A. B. C. Boek.

Ambigeimalei. Een Poëtiſch Boekje, ter eeren der Godin *Parwati.*

Aruni Kiriantadi. Een Boek van 100 Liederen, ter eere van *Ixora.*

Nelleimallei. Een Boekje in Verſen, tot Lof der Vrouwen.

Negendoe. Een Poëtiſch Woordenboek, zeer nut tot verſtand der oude Poëten, en om Verſen te leren maken. Waar in ook de namen der Goden en Godinnen aangewezen werden. Het is zeer zwaar om te verſtaan, en als een Taal op zich zelven, alleen den ervarenen in de Poëzie bekend.

Nalariar. Een Boek, dienende tot onderwys in hunne Dicht-kunde, mede zeer zwaar om te verſtaan.

Letſchana Alankarum. Een Boek, vervattende de Geleerdheid hunner Poëten.

Dolkabiam. Een groot Boek, door een van hunne Aloude Koningen, over hunne ganſche Dichtkunde, en andre Wetenſchappen meer, geſchreven. Zeer weynige onder hen konnen dit Boek verſtaan.

Letſchana Utarum. Een Boek over hunne Poëzie, en een handleiding daar toe.

Koilkalambagam. Een Poëtiſch Lofboek, ter eere van de Goden in de groote Pagoden, en ook tot Lof der Pagoden, in alle welke groote men 'er een vind, alzo de Danshoeren, uyt deze Boeken, Liederen ter eere der zelve Zingen moeten.

A-gala Sakkarum. Een Boek, aanwyzende, hoe lang de Wereld geſtaan heeft.

Dakka Saſtirum. Een ander Boek als 't vorige, over de Leere der Chriſtenen.

Mandra-Schuwan. De kleene Catechiſmus.

Chada Icori Maga Mandirum. Een Boek der 18 Boeken hunner oudſte Wetten, en Inzettingen, waar onder 't Boek *Wirankoe*, over hunne 7 Heylige Plaatzen, (3 Steden, en 4 Vlekken, tuſſchen de 5 en 7 mylen van Trangebar gelegen) handeld.

Wetalakadei. Een Boek in Verſen, vervattende onder anderen, een Vloek van *Ixora*, over een die een Duivel wierd, en veel onder de menſchen verſchenen is.

Aan de Wetenſchappen, en Konſten, geven zy de volgende Naamen:

Vedam Saſtirum. De Godsgeleerdheid.

Grata Saſtirum. De Zeden-kunde.

Takka Saſtirum. De Diſputeer-kunde.

De Saduria Saſtirum. De Harangueerkunde.

Panſchaletſchina Saſtirum. De Poëzie- of Dicht-kunde.

Loga Saſtirum. De Wysgeer-kunde.

Puni Saſtirum. De Natuur-kunde.

Puwana Saſtirum. De Geographie, of Aardryks-kunde.

Waiddia Saſtirum. De Genees-kunde.

Nidi Saſtirum, hunne Politica, of Beſtier-kunde.

Sodirishia-Saſtirum, of de Wis-kunde.

Natshettirum Parkiza Saſtirum. De Sterre-kunde.

Choduiſchirum. De voorzegkunde uyt de Sterren.

De Samoſtrigei Saſtirum. De Geomantia, of de voorzegs-kunde uyt de Aarde.

De Kemida Caſtirum. De Lantmeetkunde.

De Paradum Saſtirum, of de Muſycqkunde. En de

Raſchaweddei, of de Alchymia.

De Malabaaren ſchryven op geen Papier, nog met Pen en Inkt, als wy, maar op een Clappus-blad, met een yzere Griffie.

Dat zy 7 Opper-, en 7 Beneden-Werelden ſtellen, meynen wy reeds elders aangehaald te hebben. Ook is hun Oordeel, dat de Slang, of Draak, Choſchen, den Berg Kailaſchum (die door de 14 Werelden loopt) draagt, en dat die Slang alle Son- Maan- zwymen of Eclypſen, en alle Aardbevingen, veroorzaakt.

Rondom dezen Berg, ſtellen de Poëten, dat de Zon loopt. Ook weten zy de Zon- en Maan-ſwymen net uyt te rekenen.

Uyt het geene wy dan reeds dus verre van *Budhum*, en zyne Leere, als ook van dezen Voet, en Aapen-Tand, verhaald hebben, kan men klaar genoeg zien, wat voor onnozele en blinde Heydenen, deze Cingaleesen, en hoe zy in allen deelen vol Bygeloof zyn, gelyk zy ook, zoo hen maar het een of 't ander ongelukkig voorteeken op den weg, of elders, ontmoet, hun ganſch voornemen, dat zy anders hadden, ſtaken zullen.

Wat zy van God geloven.

Zy erkennen wel dat 'er een Opperſte Wezen is, dat alles geſchapen heeft, maar dat hy 't beſtier van de Ondermaanſche Zaaken aan eenige mindere Goden geſteld heeft, waar in zy dan verder met de Kuſt-volkeren overeenſtemmen, houdende ook deze Goden wel voor de Geeſten van Menſchen, die hier Heylig geleefd hebben; van de welke zy ook vaſtſtellen, dat de zelve hen tegen de Duivelen, dat Geeſten van verſtorvene booze menſchen zyn, die hun komen plaagen, konnen beſchermen, van alle welke Heyligen zy *Budhum* ſtellen het hoofd te wezen.

De Son, en Maan, houden zy mede voor Goden, gelyk zy die ook zo noemen, en eeren.

Hun Pagoden beſchreven.

Hun verdre Goden nu, in de Beſchryving der Kuſt-volkeren by ons reeds gemeld, dienen zy in ontelbaare Pagoden, van welke zommige zeer heerlyk van Steen opgebouwd, en met verwonderens-weerdige groote, Hooge, en Heerlyk-vergulde Beelden, van Zilver, Koper, Steen, of van hout opgecierd zyn. Het onaangenaamſte, van dezen hunnen Tempels is, dat zy doorgaans zeer donker, en zonder eenige Venſters, of Lichten, zyn.

Hunne Vehars, en Tempels, dienen ook voor Vry-plaatzen, waar uyt de Keyzer zelf, uyt Eerbied voor de Geeſtelyken, geen gevlugten met geweld haalen zal.

Hun Beelden.

Zy zyn doorgaans maar een Verdieping hoog, hoewel zommige 'er twee hebben, die dan beyde met byzondere Afgoden vercierd zyn. Zy zyn gemeenelyk vierkant, en zommige met geſchilderde Staven, Schilden, en allerley zoorten van zeldzame Wapenen voorzien; dog die werden in geen Tempelen van *Budhum* gevonden, alzo die een Man des Vredes was; maar in de zelve ziet men veel Beelteniſſen van menſchen, in geele Kleederen, of lange Rokken, met de beenen kruiſling onder 't lyf, en met de handen over een, als de Vrouwen, ons verzekerende, dat dit de Zielen van Heylige Mannen, en wel geen Goden, maar Beelteniſſen der zelve zyn, alleen dienende, om hunne Gedagtenis te vernieuwen, en te verſterken, terwyl zy, niet die Beelden, maar alleen de Goden, eeren; dat byzonder wel met de dienſt, en 't zeggen der Roomsgezinden, in opzigt van hunnen Beelden-dienſt, overeen komt.

Geen Maand-ſtondige, mag in een van deze Tempelen komen, en zelf geen mannen, wanneer zy geweeſt zyn, daar zig zodanig een Vrouw bevint.

Inkomſten der zelve.

Alle die Pagooden hebben ook grote inkomſten en Vrydommen, hen, en de Prieſters (die van alle Laſten vry zyn) door de Keyzeren, en Koningen, van tyd tot tyd geſchonken, waar door de Prieſteren, en deze Pagoden, metter tyd meer Dorpen, en Landeryen, tot hun onderhoud, dan de Keyzer van Ceylon zelfs, bekomen hebben.

Deze groote inkomſten, werden tot de Offerhanden aan hunne Goden, welke zy geduurig allerley Spyze voorzetten, gebruykt. Ook hebben zy tot dienſt dezer Tempelen, Olifanten van Staat, zoo wel als de Keyzer, die zy by hunne Omgangen gebruiken, en die hen mede veel geld koſten.

Alle deze Pagoden zyn aan deze, of gene Goden, opgedragen, en met der zelver naamen genoemd.

Hun byzondre Capellen.

Nog hebben zy veel kleene Kapellen, hier en daar op hunne Landeryen, of in hunne Hoven, op een Paal of Pilaar, gebouwt, waar in maar een Beeld van *Budhum* ſtaat, waar voor zy ook Lampen aanſteken, en hem met hunne byzondere Offerhanden eere bewyſen.

Drieder-ley Prieſters.

Gelyk zy nu driederley zoort van Goden, en driederley zoort van Tempelen hebben, die ook byzondre naamen voeren, alzo zyn zy ook van driederley Prieſters voorzien.

De Opper-Prieſters beſchreven.

De hoogſte Prieſter-ordre is die der Tirinankſi's, die den Dienſt van den Afgod *Budhum* waarnemen, en welker Tempels, de naam van Vehars voeren. Zy hebben in de Stad Degligi een Kloſter, of groot Huis, waar in zy wonen, en by een komen, om zich over zaken van hunnen Godsdienſt te beraadſlagen, welk (als zynde de Vergader-plaats van de Heyligſte Lieden, en opperſte Geeſtelyken des Lands) ook een Vehar genaamd werd. In de ordre en rang dezer Opperprieſters, kan niemand komen, dan die van een Adelyke Afkomſt, en te gelyk niet alleen van hunne geleerdſte Lieden zyn (waar onder men nog al ſcherpzinnige Wysgeeren, dog meeſt Epicureen en buik-dienaars vind) maar ook van de beſte opvoeding. Zulke nu nemen zy 'er wel verſcheide aan; dog die werden ten eerſten niet tot de weerdigheid

heid der Tirinankſi's verheven; want die zyn gemeenelyk maar 3 a 4 in getal, die alleen in den Vehar wonen, en zeer groote inkomſten, en 't gezag over alle de andere Prieſters hebben.

Zy werden van den Keyzer aangeſteld, en van den zelven ook hoog geeerd, dat hy dagelyks door 't verleenen van groote ryheden, en door 't geven van groote Inkomſten, aan hen betoond.

Over de Landeryen, aan hunne Pagoden en Vehars gemaakt, hebben zy het oppergezag, waar van de Pagters, hen jaarlyks de huur komen betalen, zonder dat die Pagters eenig ander werk hebben; zo dat zy als groote Heeren leven, tot nyd van veel andre Cingaleeſen, die hen als de Peſt haaten.

Alle de overige van deze ordre werden Gonni's genaamd. Zy alle, gelyk ook de Tirinankſi's, dragen geele lange rokken, die hen om de Lendenen ſluyten, en de Linker ſchouder bedekken. Zy binden die met een Gordel, van zuivre draden gewerkt, toe. Zy gaan altyd met een bloot en geſchooren hoofd, dragende gemeenelyk een ronde Waijer, met een houte Steel, tot een Sonnen-ſcherm, in de hand.

Aan de zelve werd ook van alle de Cingaleeſen, en zelfs van de Keyzers, groote eer beweſen, en geen gemeene Lieden zullen voor by hen gaan, of zullen zich zeer eerbiedig voor hen, even, als voor hunne Goden, buygen; zonder dat ze imand die eere meer bewyzen. Ook mogen zy alleen hun Tallipot-blad, met 't breed eynde voor uyt op 't hoofd dragen; dat, buyten hen, niemand, dan de Keyzer, doen mag.

Waar zy ook ergens in een huis komen, werd voor hen ten eerſten een gevlogtene Deken, of Mat, geſpreid, en een wit Laken over den Stoel gelegt, waar op zy zullen zitten; al mede een Eer, die aan niemand, dan den Keyzer, en aan Geſanten, beweſen werd.

Zy mogen noit arbeyden, of ergens aan de handen ſlaan, ook niet Trouwen, ja zelf geen Vrouw-menſch aanraken, en het is hen maar eens daags geoorloft te eeten, dog 's ſmorgens en 's avonds, mogen zy wel wat Vrugten, Ryſt, of water, gebruiken; maar noit eenige Wyn proeven. Zy eeten wel allerley vleeſch; dog zullen zelf geen Beeſt dooden, ja zelf geen bevel 'er toe geven. Wat hen verboden is.

Het ſtaat hen ook vry deze ordre, als zy willen, te verlaten, en dan is het hen geoorlofd, een Vrouw te nemen; om waar toe te geraken, zy voor af hunnen rok uyttrekken, dien in de Rivier werpen, hun hoofd en Lichaam waſſchen,

en aldus den ſtaat van een Leek, weder moeten aannemen.

Wanneer imand op een byzondre wyze voor zyn Ziel zorgen wil, doet hy zulken Opper-Prieſter, onder een Laaken, dat van vier mannen boven zyn hoofd gedragen werd, met Trommels, Fluyten, en groote plegtelykheid, na zyn huis brengen (een eere, die al mede aan geen ander, dan aan den Keyzer, bewezen werd) onthaald, en beſchenkt hem, na zyn vermogen, heerlyk, en doet, na dat hy 1 a 2 dagen wel onthaald is, hem met die zelve Statie, weder na huis brengen, werdende de Gift, of 't Geſchenk, aan hem gedaan, voor uyt gedragen.

Terwyl hy by dien Cingalees is, doet hy niet anders, dan dien ganſchen Nacht uyt een Boek, van Tallipot-bladeren, zekere Liederen te zingen, leggende de zelve aan de Toehoorders uyt, alzo de zelve uyt zeer çierlyke, en hoogdravende Spreekwyſen, Zaaken van hunnen Godsdienſt uytdrukkende, en voor den gemeenen man onverſtaanbaar, opgeſteld zyn.

Noit heeft eenig Keyzer de Tirinanksi's, dan alleen *Raja Singa*, (om dat zy met het volk, met den deegen op zyde, na 't afleggen van hun Prieſterlyk gewaad, tegen hem opgetrokken waren) aangetaſt, of om hals gebragt; aangezien zy voor *Budhums* zoonen van de Cingaleeſen gehouden werden.

De tweede. Behalven deze Opper-Prieſters, is 'er nog een tweede Ordre, die men gemenelyk Coppubs noemd.

Deze zyn tot de Pagoden der andre Goden geſchikt, welker Tempelen zy Dewals noemen. Deze gaan, even als 't gemeene volk, gekleed, zonder onderſcheid, zelf ook, wanneer zy met hun dienſt bezig zyn, dog op zulk een tyd dragen zy alleen zorg, dat zy een zuiver kleed aantrekken.

Men kieſt ook deze uyt de Edellieden, en zy leven van zeker ſtuk Lands, dat aan dien Tempel gemaakt, of gegeven werd. En dit is al hun Inkomen, ten zy, dat zy zich met 't geen aan de Goden gegeven werd, verryken.

Deze nemen den Akker-bouw, als alle andre Cingaleeſen, waar, uytgenomen als zy op hunnen Tempel-dienſt zullen paſſen, dat 's morgens, en 's avonds, zo dikwils geſchied, als de Inkomſten van zulken Tempel konnen lyden.

Hun dienſt beſtaat daar in, om de offergaven, door de Cingaleeſen voor de deuren des Tempels nedergezet, voor den Afgod te ſtellen, en hem die aan te bieden.

Na dat die eenigen tyd voor den Afgod geſtaan hebben, moet hy die weer buiten brengen, en dan werden zy van de Trommelſlagers, Pypers, en andre Bedienden, tot dien Tempel behoorende, opgegeten. Noit offerd men aan deze Afgoden vleeſch; maar wel allerley andre dingen.

De derde Ordre der Prieſters, noemd men Jaddeſes, of de Prieſters der Geeſten, welke Geeſten zy Dajautaus, en hun Tempels Covels noemen, die ook de geringſte der Pagoden zyn. En derde Prieſterordre.

Deze Prieſters hebben geen Inkomſten.

Als imand wat buitengemeen Godvrugtig zyn wil, bouwd hy in zyn Hof zulk een kleen huisken, of Boſch-Tempelken, en hy zelf werd 'er dan ook Prieſter af. Daar in zyn allerley Wapenen aan de muuren geſchilderd, en ook wel Beelden, die 'er zeer toornig uytzien.

Zulke Gebouwen noemd men zelden een Gods-huis, maar doorgaans een Jacco, of Duivels-huis. En op zekere buiten-gemeene Feeſtdagen, ter eere van den Duivel, ſcheren deze Prieſters zich den baard t'eenemaal af.

By tyden van Ziekte, offeren zy den Duivel een jongen rooden Haan, die de Prieſter met een Pyl ophoud, en zynen Afgod dus aanbied, biddende, dat hy den zieke zyn vorige gezondheid wedergeven wil. Zo de Zieke opkomt, zo werd die Haan voor den Covel opgevoed, om daar na aan den Afgod in de zelve geofferd te werden, zoo hy hem niet verkoopt, en tot geld maakt, dat, onder de naam van een groote offerhanden aan dien God te moeten doen, al dikwils geſchied is.

Als de Prieſters voor imand hunne Goden raad zullen vragen, nemen zy eenige Wapenen of andre dingen der Goden, in hunne Tempels hangende, op de Schouders, gelatende zich onzinnig, en dol, voorgevende, dat de Geeſt der Goden dan in hen is. Al wat de Prieſters dan zeggen, werd van de Cingaleeſen voor een ontwyffelbaare Godſpraak gehouden. Ook bewyſt men hen dan de zelve eer, die men gewoon is de Goden te bewyzen.

De Woensdag, en Zaturdag, kiezen zy uyt, om hunne Goden te dienen, om hun Raad te vragen, of hun gunſt ergens over te verſoeken. De Tyd van de Dienſt.

Zy ſtellen vaſt, dat geen anderen Duivel hun van een ziekte helpen kan, dan die de zelve heeft veroorzaakt; zo dat hun meeſte, en eerſte moeite is, om net uyt te vorſchen, wat voor een Duivel, of quade Geeſt, hen die ziekte aangebragt

bragt heeft, dat zy door zekre onfeylbaare Tovermiddelen gewoon zyn op hunne wyze te ontdekken.

Hunne Tovermiddelen, om te ontdekken wie hen de Ziekte veroorzaakt heeft.

Zy nemen een Boog, van een ſtokje, of hoepel, gemaakt, aan welkers pees zy een Tsjelakati, of Pinang-mes (dat als een Schaar is) hangen. Terwyl zy nu dit ſtokje, of boogje, zoo vaſt houden, ſpreken zy alle de naamen van hunne Goden, of Duivelen uyt, op't noemen van welken naam, nu zich 't yzer beweegd, daar zy wel op letten, die God is't, die hen de ziekte aangebragt heeft, en aan wien zy dan offerhande, op de voornoemde wyze doen; al 't welke echter in den grond meeſt van 't zeggen hunner Prieſters (die zy gelooven moeten) afhangt.

Hunne Planeten-dienſt.

In 't byzonder nu hebben zy negen Goden, Gerehah's by hen genoemd, van welke zy meynen, dat al hun Geluk, of ongeluk, afhangt.

Dit zyn de 7 Dwaalſterren, en nog 2 andere, te weten, het Draken-hooft, en de Draken-ſteert.

Om hen te eeren, maken zy eenige Beelden van kley, na 't getal der geene, die zy meinen, dat over hen vertoornd zyn, het welke zy al mede door diergelyke tovermiddelen uytvorſchen.

Deze Beelden beſchilderen zy met allerley Verwen, gevende aan de zelve een vervaarlyke geſtalte, zommige met de ſlagtanden van een verken, andre met de hoornen van een os, of met de ſnuit van een Olifant, dog altyd iets van de gedaante van een menſch hebbende. Voor de zelve zetten zy allerley ſpyze, terwyl de zieke voor hen, zo lang dit duurd, zitten blyft.

Dit geſchied gemeenelyk 's nagts, niet zonder 't gerommel van Trommels, en Pypen, tot den dag toe, en dan werpen zy die Beelden op den openbaren weg buyten hun huis, op dat zy vertreden zouden werden. Ook neemd men dan die Spys weg, en laat ze opeeten door de bedienden, die daar op gepaſt hebben, of wel door eenig ander veragtelyk, en ſlegt volkje, daar ontrent zynde.

En dienſt der Duivelen.

Dit doen zy wel voor die Dwaalſterren; dog voor die Duivelen maaken zy zulke Beelden niet. Als zy de zelve willen dienen, bouwen zy een nieuw huis in hunnen Hof, byna als een ſchuur, die zy met bladeren van boomen dekken, en met de takken der zelve, en met bloemen opcieren, brengende in dat huis eenige van die wapenen, die in hunne Tempelen hangen.

Deze leggen zy op Stoelen aan de eene zyde van 't huis, dat zy ook met Lywaad behangen; en zetten voor deze dingen, op andre ſtoelen, eenig eeten, terwyl 'er wakker opgetrommeld, op Fluyten, en Pypen, geblazen, en niet weinig Gezongen, en Gedanſt werd.

Na 't eyndigen van alle deze Grollen, werd die Spyſe weggenomen, en aan die Trommelſlagers, Pypers, Landloopers, Bedelaars, enz. gegeven.

Geen andre Lieden zullen van zulk een Offer eeten, om dat zy dat dan al verontreynigt agten, 't welk, zo zy 't deden, hen tot een eeuwig en veragtelyk verwyt ſtrekken zoude.

Gelyk de Magt van deze Geeſten, en Duivels, maar over zekere Landſtreken gaat, alzo werden zy ook maar in zulken oord, waar over zy te gebieden hebben, gedient; ja de Goden van de eene Landſtreek, zyn in een ander Landſchap, Graafſchap, of Koninkryk, niet eens bekend.

Zy vreeſen ondertuſſchen meer voor deze Duivelen, als voor hunne regte Goden. Ook zyn die veel in getal. En aan de zelve doen zy groote beloften, als zy ziek zyn.

In zulken tyd bereyden zy eenige Spyſen, onder welke altyd een roode Haan is, en brengen die zo toebereid, ter eeren van hem, in 't boſch, alwaar dan eenige Lieden met bellen om de beenen Danſſen, om de Duivel, als tot het nuttigen dezer Spyze uyt te lokken, terwyl de zieke daar tegenwoordig is, en dan is 't zeker, dat die opkomt, of, om dat hy dien Duivel te veel vertoornd, zyn belofte niet na gekomen, of iet anders misdreven heeft, komt te ſterven.

Buiten die gemeene Dienſten, hebben zy ook byzondre en vaſte jaarlykze Feeſt-dagen, zo ter eere van de Goden, die hen al 't nodige verzorgen, als ter eeren van *Budhum*, die voor hunne Zielen, en Zaligheid, zorgd.

Een Jaar-Feeſt, ter eere van hunne Goden; en Penahar, genaamd.

Van de eerſte zoort zyn 'er 2 a 3, Feeſtdagen, van welke 'er een in Juni, of Juli, op de nieuwe Mane is, zynde een Feeſt, waar op zy alle by een verzamelen, en dat zy Penahar noemen. Dit is egter vry-willig, en ider gaat dan na die Pagode, die hem beſt gevalt.

Het grootſte echter van alle die Feeſten werd dan tot Candi gehouden.

De Prieſter draagt dan voor uyt zekeren veelverwigen beſchilderden Staf, rondom met riſten van Bloemen behangen, en met een ſtuk van een geſtreepten Zyden doek aan 't eene deel bedekt, en aan 't andre deel ongedekt. Voor dezen Prieſter bukt al 't volk, en bid hem dan aan, brengende hem ook eenig offer, na 't aannemen van al welke offerhanden, hy zynen Staf op zyn ſchou-

der legt; dog zyn mond is met een neusdoek omwonden, op dat zynen adem dit reyn ſtuk hout niet verontreynigen mogt. Daar op gaat hy op een Olifant zitten, in 't wit gekleed zynde, rydende met een Keyzerlyke pragt door alle de ſtraaten der Stad. Voor hem henen gaan 40 a 50 andre Olifanten, aan ider zyde met kopere Bellen, of klokjens, behangen, die in 't voortgaan niet weinig klinken.

Daar op volgen eenige mannen als Reuſen, al dansſende, want de Cingaleeſen geven voor, dat 'er in voorige tyden Reuſen geweeſt zyn, die de zware Boomen uyt de aarde konden rukken. Daar na ziet men veel Trommelſlagers, Trompetters, en Fluyters, die een groot geluid maken, waar op dan eenige Dansſers, en Zangers, en dan weer eenige wyven, volgen, die van een Gild, Handwerk, of Ambagt zyn, dat tot den dienſt van dezen God behoord, als Potte-bakkers-vrouwen, Waſſcherinnen, enz. Ider Gild gaat ook op zich zelven, drie en drie in een Gelid, en de eene vat de andre gewoonelyk by de hand. En tuſſchen ider van deze Gilden gaan weer Trommelſlagers, Pypers, en Danſſers.

Dan komt 'er een Olifant, waar op 2 Prieſters zitten, een van welke op de ſchouder van den voornoemde Prieſter, met zyn geſchilderde Staf zit, en die, na hunne gedagten, den opperſten God, Schepper des Hemels en der Aarde verbeeld, en de andre, die agter hem zit, houd hem een rond Sonne-ſcherm over 't hoofd. Een roede van hem af, volgen 2 andre Olifanten, waar op ook 2 Prieſters zitten, en agter de zelve mede 2 andre met Zonneſchermen.

Eene van deze verbeeld den God Cotteragom, en den ander den God Potting. En dit zyn hunne 3 grootſte Goden.

Daar na volgen eenige Dienſtmaagden, die eenige quaſten in de handen dragen, om daar mede de vliegen af te weeren.

Wat verder daar na komen eenige duizend Adelyke Vrouwen, zeer heerlyk opgecierd, drie en drie in een gelid, en alle met geſlotene handen.

Om zulken Ommegang plegtelyk te konnen doen, werd 'er voor afverzorgd, dat de Straaten en Wegen werden ſchoon gemaakt, en langs de zelve Stengen, ten wederzyde gezet, boven met Vaandels en Wimpels behangen, met Clappus-takken-en Bladeren vercierd, en by dag zoo wel als by nacht, van brandende Lampen voorzien, trekkende dus, van Soldaaten gevolgd, eens by dag, en eens by nagt, over de ſtraaten. En dit Feeſt duurd van de Nieuwe tot de volle Mane.

In de vorige tyden woonden de Keyzers die ommegangen mede by, dog nu niet meer.

Eer nu alle die Goden voor den dag komen, werden zy eerſt eenigen tyd in de Poorten der Tempelen geſteld, om daar van 't volk gezien, aangebeden, en met offerhanden geëerd te werden.

Ook zyn dan daar een groote menigte van Danſſers, en Guichelaars, om 't volk te vermaken, dat dan ook ſterk daar vergaderd; meer om die Guichel-ſpelen te zien, als om den Godsdienſt by te woonen.

Twee of drie dagen voor de volle Maan, werd ider van deze Goden, tot een meerder bewys van Pragt, en Staat-houding, een Palankyn nagedragen, waar in zy deze en gene H. overblyfzelen leggen, mede nemende een zilver vat, waar mede zy ontrent de volle Maan na de Rivier gaan, dat daar indompelen, en vol water geſchept hebbende, na hunnen Tempel te rug voeren, dat dan daar in, tot 't aanſtaande jaar bewaard werd; en waar mede dan de plegtelykheid van dat jaar voorby is.

Raja Singa Rajoe verbood A°. 1664. 't vieren van dit Feeſt, om dat hy voor oproer bang was, dog pas na dit Verbod geſchiedde de opſtand tegen hem.

Zeven of acht dagen te vooren richten zy noch andre Guichel-ſpeelen aan, gelyk 'er dan ook gedanſt en gezongen werd, alleen om te maken, dat de helſche Geeſten en Duivelen den voortgang van dezen Omgang niet zouden verhinderen.

In November hebben zy een ander Feeſt, 's nachts, als 't volle Maan werd. Dit noemen zy Cautha Poejah. Zy vieren dat al mede met 't aanſteken van veel Lampen rondom de Pagode. Tweede Jaar-Feeſt.

Gelyk nu op dit Eyland in oude tyden 16 voorname Steeden waren, alzo plagten de Keyzers van Cotta van ouds ook een ommegang, van de Ingezetenen dezer 16 Steden, alle jaar te hebben, die in 't eerſt ook 16, en daar na, in de later tyden 32 dagen plagt te duuren. Het wierd 's nagts alleen van vrouwen gevierd, en vertoonde in zyn eynde niet anders, dan een vuil Bacchus-Feeſt der Ouden. Op 't eynde van dit Feeſt, werd uyt zekre Pagode een Arm-Ring, waar op 16 Hoofden geſneden ſtaan, ter gedagtenis van dit Feeſt der 16 Steden, gehaald, aan welke Ring den Keyzer dan een groote eere bewyſt. Het derde Jaar-Feeſt, of het Feeſt der 16 Steden.

Tot Platura, een halve myl van Trinkenemale, ſtaat een Pagode, welke, na die van Trinkenemale, de grootſte toe-

loop

loop van alle de Tempels der Cingaleeſen had, alwaar nog tegenwoordig de merktekenen, door de Keyzers van Tsjina, (die in oude tyden den Afgod *Budhum* ook eerden) derwaards gezonden, te zien zyn. Deze Pagode heeft mede, ter gedagtenis dezer 16 Steden, 16 Dansſereſſen gehad, die gehouden waren, ter eere van zekeren Afgod, dagelyks te dansſen.

Feeſten ter eeren van Budhum.

Behalven deze jaarlykze Dienſten, en Feeſten, hebben zy ook hunne byzondre Dienſten, en Feeſten, ter eere van *Budhum*.

Om hem dog niet te vergeten, en wel in geheugen te houden, maken zy klene Beelden van Zilver, Koper, Steen, en van Kley, die zy een Goddelyke eere bewyſen, en aanbidden, plaatzende deze zyne Beelteniſſen over al in de Holen, en gaten der Gebergten, alwaar zy hem op de nieuwe Mane dienen, offerhanden van Spys toebrengen, en aanbidden.

Op Adam's Berg.

Zyn groot Feeſt begind in Maart, ontrent hun Nieuw jaar. Zy dienen hem dan juiſt in geen Pagode, maar of op zekeren Berg, of onder zekeren Boom; waar na toe zy zich met hun huisgezin begeven, en het is evenveel in weerde, en verdienſtelykheid by hen, als zy zich maar na een van beyden deze plaatzen begeven.

De Berg is de Piek van Adam, bevorens by ons beſchreven, boven op welke *Budhum*, zo de Cingaleeſen zeggen (of Adam, zo andre onder hen voorgeven) die vermaarde en grootſte voetſtap, in zekren Steen ingedrukt, nagelaten heeft, toen hy ten Hemel voer.

Het is om deze Voetſtap eere te bewyzen, dat derwaards zo groote, en zo plegtelyke Bedevaarten, van zo veel duizenden Pelgrims, van alle oorden en Landen, geſchieden; die daar by hunne Lampen ontſteken, hunne Offerhanden daar op, als op een Altaar, leggen, en die zy aanbidden, even of *Budhum* zelf daar tegenwoordig was; dog 't verval dezer Offerhanden is voor eenige arme Bedelaars der Mooren, die van Choromandel, de kuſt van Madure, en van de nabuurige Landen, aldaar ten grooten getale dan hier by een vergaderen.

En onder zekren Boom.

Het andre Feeſt geſchied onder zekren Boom, die ontrent Annarodg-Burro, in 't Noorder-deel van Ceylon, ſtaat, waar van zy verdichten, dat hy van de Over-kuſt herwaards zou overgevlogen zyn, en zich zelven hier ter plaatze, geplant hebben.

Onder dezen Boom (zeggen de Cingaleeſen) heeft hun God *Budhum* menigmaal gezeten, weshalven dit, ter gedagtenis van hem, metter tyd een plaats geworden is, alwaar zy goedgevonden hebben ook een groot Feeſt te vieren, oordeelende, dat zy, door 't wel en neerſtig waarnemen van dien, zeer veel by hem verdienen konnen.

Schoon zy hem nu op die 2 plaatzen voornamelyk dienen, belet dat ondertuſſchen niet, dat zy, ter eere van hem, ook veel pragtige Tempelen, en Pagoden, bouwen, die zy al mede Vehars noemen, en waar in hem die geene dienen, die voor eenige ongemakken, ofte onvoorziene voorvallen, zich na de 2 voornoemde plaatſen, op den tyd van 't Feeſt niet konnen begeven.

In of ontrent dien tyd, zenden de Vrouwen der Hovelingen, en de grootſte Mannen, hunne Dienſtmaagden, çierlyk opgeſchikt, met het Afgodsbeeld op hun hand, met een ſtuk wit Lywaad bedekt, uyt, om 't een of 't ander, ten Aalmoes, of tot een offerhande voor *Budhum*, te bedelen, 't geen dan van al de Wereld zodanig aangemerkt werd, als of zulk een Vrouw van Staat zich, ter eere van *Budhum*, zelf in Perſoon zo diep vernederde, dat zy zich niet ſchaamt, om zynent wil te gaan bedelen. En gemeenelyk werden deze Bedelaren dan, of met Olie voor de Lampen, of met wat Ryſt, tot de Offerhanden, of met wat Cattoen, Garen, of Geld, beſchonken; en dan ſpreekt zulken Bedelares den Zegen der Goden, of van *Budhum*, over hen uyt, wenſchende, dat hun Vee of Koorn vermenigvuldige, en dat hun leven lang duuren mag.

De Bogahah-boom.

Die Boom nu, onder welke zy hem dienen, werd de Bogahah-boom genaamd, die, ter gedagtenis van *Budhums* verkeering daar onder; van alle de Cingaleeſen voor zeer Heylig gehouden werd.

Onder dezen Boom maken zy ook wel eenige Hutten en Tenten al vry groot, en voor ettelyke Huisgezinnen van een Dorp, in verſcheide Kamerkens afgedeeld, en die zodanig rondom dezen Boom geſchikt zyn, dat maar een overwelfde opening 'er tuſſchen beyden is, om tot den boom te konnen naderen.

Deze Tenten dienen meeſt voor de Vrouwen, die deze plegtelykheden geerne mede willen bywoonen, en zig dan op 't çierlykſt opſchikken, enkelyk maar om het Danſſen en ſpeelen der Guichelaars op dien tyd te zien.

Alle deze plegtelykheden geſchieden altyd by nacht, duurende, onder 't aanſteken van de Lampen, in hunne Hutten, wel 3 a 4 nagten aan een, tot dat de Maan vol werd, want dan neemd dit Feeſt eerſt een eynde.

Meer

Meer zouden wy hier van konnen zeggen, zo men 'er onder de Cingaleesen vinden kon, die in ſtaat waren, om ons deze en gene oude groote Cingaleesche letteren, die men hier en daar, zeer diep op de wegen in Steenen uytgehouwen ziet, na hunnen rechten zin te verklaaren; dog tot nog toe is daar niemand bequaam toe gevonden.

Dienſt der Bedas, aan Budhum.

Op de zelve wyze nu, gelyk de Strand-volkeren, en de beſchaafde Bergvolkeren, op Ceylon, dezen *Budhum*, en hun verdre Goden, eeren, alzo doen het de Bedas, of wilde Cingaleesen, offerende, by tyden van ziekte, 3 a 4 roode Haanen, aan dezen Afgod, onder den voornoemden Boom, die zy mede Bogahah, en de Jentiven, gemeenelyk Pimpel, noemen.

Deze offerhanden brengen zy aan *Budhum* op den eerſten Woensdag na de volle Maan, vaſten dan ook 3 dagen, en waſſchen zich alle dagen; dog geen Vrouwe mag in de dagen van haare reyniging tot dien Afgod naderen, ten waare zy de Prieſters kennis daar af gegeven heeft, die 'er dan by komen, en haar belaſten, in 14 dagen tot haren man niet te naderen.

Hun Prieſters gaan, even als de andre, in 't Geel gekleed, dog de regter arm en borſt blyft ongedekt. Zy dragen ook een rondel, of Sonneſcherm, van een Tallipot-blad, en hebben ook een ongeſchooren Hoofd, waar mede zy altyd bloot gaan, dat by hen een teeken van groot berouw, en van een uytſteekende Heyligheid, is.

Anders beſtaat wel 't voornaamſte van den Godsdienſt dezer Weddas, of Bedas daar in, dat zy als alle d'andre Cingaleesen, de hooge Boomen, Bogas, of by ons Pagood-boomen genaamd, met een Steenen voet omzetten, en daar Lampen voor ontſteeken, zonder dat men ooit Beelden, of andre Ceremonien, daar ontrent verneemt.

Zy zyn, als de andre Cingaleesen, mede vol bygeloof, waar van zy geheele Boeken hebben, vervattende een nette Beſchryving van hunne gelukkige, en ongelukkige dagen, en van de zaaken, menſchen, vogelen, &c. hen ontmoetende, die hun gelukkig, of ongelukkig, konnen maaken.

Eed der Cingaleesen.

De Eed, werd by de Cingaleesen, mede voor een zeer Heylige, en Godsdienſtige daad gehouden, en daarom in 't byzyn der Goden, 't zy in de Pagoden, of wel in heeten Olie, gedaan.

Niemand by hen mag eenen Eed, dan met verlof van den Land-Hoofd-man, doen, 't welk verkregen hebbende, en zy in de ziedende Olie zullende zweeren, waſſchen zich beyde de partyen 't Hoofd en Lyf, werden dien nagt te zamen in een huys opgeſlooten, en door een wagt bewaakt. Daar na werd ider van hen een doek om de Regter-hand gewonden, en die verzegeld, om tegen alle Toovermiddelen gedekt te zyn, op dat zy zich daar door niet hard zouden maken. 's Morgens daar aan verſchoonen zy zig, trekkende reyne klederen aan, zuiverende zich geheel en al, alzo zy vaſt-ſtellen, dat zy voor hunnen God zullen verſchynen. Daar op binden zy 't blad, waar op 't verlof van den Landhoofdman, geſchreven is, voor aan op 't gewrigt der hand, en begeven zich onder den Bogahah-boom, ter plaatze daar ziedendheete olie, en door-heete koejen-miſt, gezet is, in tegenwoordigheid van veel duizend menſchen, ider aan een zyde, zeer dier den God van Hemel en Aarde, tot getuige van hun onſchuld, aanroepende: waar tegen de andre party, dan het tegendeel, en zo hy de aanklager is, altyd eerſt zweerd.

Ook doen zy dien Eed wel by de vierderley ſlag van hunne Goden.

Daar op nu werden de Doeken ontbonden, en dan ſteekt de een zyn 2 vingeren, driemaal aan een, eerſt in de heete Olie, en daar na driemaal in de ziedend heete Koejen-miſt; hoedanig daar na ook zyn party doet. Dit verrigt zynde, werden beyder handen weer met die zelve doeken bewonden, en zy beyden weer tot den volgenden dag bewaard. Men doet 'er dan de Doeken af, en vryft de eynden der vingeren, om te zien, of 'er het vel afgaat. Indien 't verveld, zoo werd hy voor ſchuldig gehouden, die dan een zware boete aan den Keyzer geven moet; doch ik wenſchte wel te weten, hoe 't dan gaat, als beyde de Parthyen, (dat waarſchynelyk wel meeſt zal gebeuren) vervellen: want by zulk een voorval moet 'er een ander middel, om uyt deze twyffeling te geraaken, in 't werk geſteld werden; dog ik ſtel vaſt dat de Prieſters hier ontrent, al weer hunne Liſten gebruiken, en dat zy dien, welke zy begunſtigen willen, hier tegen verzorgen.

Als zy in 't gemeen onder malkanderen zweeren, of iet met een Eed willen beveſtigen, zweeren zy by de oogen van hun Moeder, van hunne Kinderen, of by hun eygen oogen; dog daar is zeer weinig ſtaat op te maken, alzo zy zulke Eeden maar uyt gewoonte doen.

De Cingaleesen traag in hunnen Godsdienſt.

In 't gemeen maken de Cingaleesen van den Godsdienſt zeer weinig werk, en zo zy de booze Geeſten niet meer vrees-

vreesden, dan zy hunne Goden wel beminnen, zy zouden noit eenigen Godsdienſt oeffenen. Als een vreemdeling hen die beſpottelyke Afgoden-dienſt ziet bedryven, en 'er om lacht, zullen zy mede lacchen, zeggende, dat zy dit alleen doen, om van de quade Geeſten en Duivelen bevryd te blyven; en zo hen de zelve in hunne ziekte niet verhooren, konnen zy die wel ter degen voor Bedriegers uytſchelden, en vervloeken.

Met Boeken, of Leerſtukken na te lezen, of van buiten te leeren, zyn zy niet gewoon hun geheugen te bezwaaren, latende 't verdre, dat den Godsdienſt betreft, op de Prieſters ſtaan; en 't is al heel wel, als zy die Feeſt-dagen maar waarnemen; en als zy, in tyden van Ziekte, een rooden Haan aan de Duivelen opofferen; want in opzicht van andre Zaaken, weten zy zig zelven zeer licht door deze en geene Tovermiddelen te redden.

Als imand by hen overleden is, laten zy een Prieſter voor de Ziel van de overledenen bidden, en de ganſche Nagt door zingen, beſchenken hem na hun vermogen, en brengen hem dan met groote Statie (hoedanig zy hem ook athaalen) weder t' huis.

Als imand iets geſtoolen heeft, zyn de Cingaleeſen gewoon den dief door een Toover-middel van een bezworen Clappus-noot, te bezweeren, waar over zy eenige bewoordingen prevelen, en eenige Pinang-bloeſſem ſtroyen, terwyl imand een ſteel, waar aan die Clappus-Noot ſteekt, vaſt houd; zettende die voor 't gat, waar door de dief ontvlugtte, en waar na die Clappus van zelf voortgaat, tot dat ze by die Dief, of zyn huis gekomen is, alzo zy gedurig dat ſpoor, op die bezweering, volgd. Een middel, waar onder honderderley valſchheden, en fielteryen, om onnozelen, daar zy een pik op hebben, te beſchuldigen, gepleegd werden.

Dit nu is het voornaamſte, en wezentlykſte, dat wy over den Godsdienſt der Cingaleeſen (buiten 't geene wy onder de Stoffe van Choromandel reeds voorgeſteld hebben) te melden hadden, en waar by wy alleen moeten voegen, dat de zelve nog van de meeſte Cingaleeſen geoeffend werd.

De Mohammedaanſche Godsdienſt.

Op Ceylon zyn hier en daar mede al vry veel Mooren, van welke egter niet veel te zeggen valt, dan dat zy, hier mede een groot getal van Tempelen hebben, waar in zy hunnen dienſt verrigten.

Verſcheide Landvoogden hebben al getragt, Ceylon van dit onkruid te zuiveren; dog 't is hen, om hun al te groot getal, onmogelyk, en dierhalven beſt geweeſt, hen daar tot een beteren tyd te dulden, hoewel ons uyt voorige berigten der Heeren Landvoogden reeds klaar genoeg gebleken is, dat men 't hen door deze en geene Laſten daar wel heeft zoeken moede te maken; dog dit alles heeft niet mogen helpen, alzo zy zich zelven dit gewillig onderworpen, en noit iets gedaan hebben, waarom men hen met recht zou konnen bevelen van daar te verhuizen. En na myne gedagten, zullen zy daar wel altyd blyven, alzo zy ſnoode en doortrapte Prieſters hebben, die alles met groote voorzigtigheid beſtieren, en die zig wel wagten zullen, aan den Landvoogd van Ceylon eenige reden van miſnoegen te geven.

Waar in nu hun Godsdienſt beſtaat, is onnoodig te zeggen, alzo bevorens daar over wydluftig gehandeld is, alleen maar nodig zynde hier te melden, dat men 'er wel eenige van *Aali's* Secte onder heeft; dog dat de meeſte het met *Aboebakier*, *Omar*, en *Oetman*, houden; en dus betoonen goed Mogols, of regt Turks van Godsdienſt te zyn.

ZEVENTHIENDE HOOFD-STUK.

DE *Chriſtelyke* Godsdienſt *op* Ceylon. *De Roomſche.* Xavier's *dienſt hier*, A°. 1542. *Die ook die van 't Eyland* Man-Aar *bekeerd. Zaaken tuſſchen beyden voorgevallen. Plackaat tegen de* Paapſe Prieſters. *De Hervormde* Godsdienſt, *op Ceylon.* Predikanten *hier*, *van* A°. 1642. *tot* A°. 1658. *Ceylonſe Geſchillen. Een Plackaat*, A°. 1659. *over 't invoeren van de* Duitze Taal. *Aanmerking hier over. Vertoog van* D. Manteau, *over 't aanleeren van een vreemde Taal.* Predikanten, *van* 1660. *tot* 1664. *Zeldzame ingevoerde Tafel van den Polityequen* Commiſſaris *hier. Inſtructie* A°. 1667. *aan den* Kerkenraad *gegeven.* D. Burenius, A°. 1667. *Vervolg van voornoemde Tafel.* Predikanten, *van* 1667. *tot* 1668. Claſſis *op Ceylon*, A°. 1668. *gehouden.* Predikanten,

ten, *van* 1668. *tot* A°. 1704. *Reſolutie der* Zeventienen, *over ſes* Proponenten, *en over het Drukken van* D. Ruels *Grammatica. Conſideratien, wegens de middelen tot herſtelling van't verval der* Kerken *en* Schoolen. *Byzondre Conſideration, van* D. Sinjeu, *daar over. Inſtructie voor de Scholarchen. Kerkordre. Rapport van een Viſite der Schoolen en Kerken, &c. Brief aan den Heer* Simons, *hier over.* Bolſcho's *bericht van de Schoolen en Kerken. Conſideratien over de Queekelingen op Jaffanapatnam. Nader Conſideratien, over dit* Seminarium, *&c. Verder Bericht, wegens den aanvang en voortgang van dit* Seminarium. *Brief van* D. Sinjeu *aan den Heer* Simons, *over de* 4 *Malabaarſe Queekelingen, door zyn Eerw. geexamineerd, &c. Tweede Brief van* D. Sinjeu, *aan den Heer* Simons, *over de Vrage, of een Rector van't Seminarium behoefd Malabaars of Cingalees te leeren.* D. Ruël's *groote Catechiſmus afgekeurd. Korte Aanwyzing, wegens't geleerde door de Queekelingen. Perſoonen tot den dienſt der Schoolen, en van't Seminarium behoorende. Predikanten van* 1706. *tot* 1722. *Staat der Ceylonſe Kerken,* A°. 1681. *Een Afgods Tempel,* A°. 1688. *door* Raja Singa *in onze Landen verzogt, door toedoen des Kerkenraads op Colombo afgekeurd. Oprichting van't Malabaars Seminarium,* A°. 1690. D. Cat's *yver daar toe aangewend, met het maken van verſcheyde Werken.* D. de Mey, *eerſte Rector van't Malabaars* Seminarium, A°. 1692. D. Cat *zet* A°. 1694. *het* O. T. *over in beyde die Taalen, en in dat zelve jaar begon hy ook't* N. T. *over te zetten.* D. de Vrieſt, A°. 1695. *mede opziender van't Malabaars* Seminarium, *op Jaffanapatnam.* D. Ruël *Predikt Portugees, en leerde Cingalees,* A°. 1695. D. Cat, A°. 1697. *nog bezig met zyn Woordenboek. Het Cingalees* Seminarium, A°. 1696. *begonnen.* D. Ruël *Rector van't zelve,* A°. 1698. *Geſchillen tuſſchen* D. Ruël, *en* Cat. D. Ruëls *verdre verrichtingen,* A°. 1699. D. de Mey, A°. 1699. *overleden, na dat eenige Diſcipelen zo verre gebragt had van te Proponeeren. Zy raken ſes Predikanten gelyk quyt. Het Cingalees Seminarium,* A°. 1699. *afgeſchaft.* D. Ruëls *verdre blyken van neerſtigheid.* D. de Oude, A°. 1700. *en de* Vrieſt, A°. 1701. *Rector van't Malabaars Seminarium, dog gaat na Batavia.* D. de Vrieſt *weer Rector,* A°. 1701. *Slegte ſtaat van't Malabaars Seminarium.* D. de Ruël *overleeden,* A°. 1701. *en't groot verlies by zyn Dood,* A°. 1704. *'t Cingalees Seminarium herſteld.* D. Sinjeu, A°. 1705. *Rector van dat* Seminarium. *Zyn yver in dit Werk,* A°. 1709. *&c. Staat dezer Kerken in't vervolg. Aanmerking. Lyſt der Predikanten van Punto Gale. Predikanten van Nigumbo, en Mature. Predikanten van Jaffanapatnam, en van Colombo.*

DE CHRISTELYKE GODSDIENST, OP CEYLON;

En wel eerſt de ROOMSCHE.

De Chriſtelyke Godsdienſt, op Ceylon.

DE Chriſtelyke Godsdienſt, van ouds hier geoeffend, beſtaat of in die van de Roomſche, of in die van de Hervormde Kerk; die beyde op dit Eyland nog geoeffend werden.

De Roomſche.

Die van de Roomſche Kerk, is'er door de Portugeeſen, na dat zy zig op dit Eyland vaſtgezet hadden, ingevoerd.

Die groote Apoſtel van Indiën, *Franciſcus Xaverius*, den 7. April, 1541. van Lisbon na Indiën gevaaren, en den 6. Mey, 1542. tot Goa gekomen zynde, begaf zig in't begin van October (zoo de Jeſuiet *Jarricus* aanteekend) met *François Manſilla*, die nog geen Prieſter was, na't Geweſt der Parruas, daar de Paarl-Viſſery, ontrent Man-Aar en Toetoecoryn is. Xaviers dienſt hier, A. 1642.

Zo ras hy daar gekomen was, liet hy verſcheide Geloofs-ſtukken, met eenige korte verklaringen, en Gebeden, uyt de Catechiſmus by een trekken, waar van hy als een Belydenis des Geloofs maakte.

Hy leerde hen egter, voor al, het Pater Noſter, Ave Maria, het Credo, en wat dies meer is, opzeggen, leefde onder hen zeer ſtreng en ingetogen, waar mede hy zeer veel vrugt dede.

Hy had verſcheide geſchillen met de Bramines op't Land van Madure, van welke hy'er maar een heeft konnen bekeeren; dog van de gemeene Heydenen heeft hy van deze Viſſchers wel 40000 bekeerd. Daar waren'er bevorens wel 20000 in naam, dog nog Heydenen metter daad, en waarſchynelyk door de

St.

St. Thomas Chriſtenen hier ingevoerd; maar die waren by de bekeerden door *Xavier*, zo de Portugeeſen zeggen, niet te vergelyken.

Na dat hy nu al het nodige op die kuſt van Madure verricht had, vertrok hy na Toetoecoryn, doopte daar een Zwangere vrouw, die, niet had konnen baaren; dog die, zo ras hy haar Gedoopt had, (ô Wonder!) verloſte, waar op hy niet alleen haar kind, en huisgezin, maar daar na ook die geheele Stad, die over dit Wonder verbaaſt ſtond, Doopte.

Hy deê daar ook nog andre wonderen: want hy verloſte een bezeten van zyne dolheid, en wekte een dooden op, dat hy meermaalen dede, waar door hy de naam van den grooten Vader verkreeg, hoewel hy zich hier op geenzins verhoveerdigde, maar zich in alles zedig, en zeer nedrig, zonder oit daar op te roemen, droeg.

Na dat hy nu dus tot in December toe, op die Peerl-Viſchery, en ontrent de kaap Comoryn, gebleven was, vertrok hy weer na Goa; maar wie moet daar over niet verbaaſt ſtaan, als hy dezen ſtouten Jeſuiet van den grooten *Xavier* hoord zeggen, dat hy in drie maanden 40000 Heydenen tot Chriſtenen bekeerd heeft; daar men nu jaaren van nooden heeft, om 'er maar een ſtuk 3 of 4 te maken; doch als men aan de andre zyde weer overweegd, dat de ganſche Belydenis dezer Chriſtenen, (gelyk de hedendaagſche ervarenheid nog leerd) maar in een Ave Maria, en in een Pater Noſter, beſtaat, 't geen ik gelove, dat die botte Parruas met veel moeite, geheel, of ten deelen, in die tyd van buiten geleerd, maar, zo ras *Xavier* weg was, weer vergeeten hebben, zal men dit licht konnen aannemen, te meer, dewyl over al daar hy 'er zoo veel bekeerde, zulks even eens is geweeſt, en wy ondervonden hebben, dat dit alles maar hoog en idel opgeven is, behalven dat den aard van alle de Indiaanen medebrengd, dat zy door de bank luy, vadzig, traag in 't leeren, en genegen zyn, alles dat zy leerden, zo men hen 'er niet zeer ſtreng toe houd en als met geweld 'er toe dwingt, aanſtonds te vergeten.

Zulke Chriſtenen nu, heeft de groote Xavier hier in dien korten tyd gemaakt, en gelaten, en geen andre, weshalven het beter was, daar van te zwygen, als 'er nog op te roemen.

Hy quam 'er in Februari, 1544. nog eens, en bragt toen *Manſilla* (nu reeds Prieſter geworden) en eenige andre Prieſters mede, van welke hy 'er vier op de Paarl-Viſſchery liet, en vertrok na Trevancoor, daar hy in eene maand meer als 10000 Heydenen doopte, waar over hy van hun Prieſters, en van veel ontrouwe Chriſtenen, vervolgd wierd.

Op dit Gerugt van de Bekeering van zo veel Lieden, door *Xavier*, quamen 't ook die van 't Eyland Man-Aar over. Hy kreeg ook Brieven van dat Eyland, en zond 'er Prieſters henen, van voornemen zynde, om 'er ook zelf na toe te gaan, na dat hy de Zaaken van den Godsdienſt eerſt wat meer vaſtigheid zoude gegeven hebben. Die ook Eyland Man-Aar bekeerd.

Ondertuſſchen wierd de Prieſter, door hem na Man-Aar geſonden, zeer wel ontfangen; dog de Koning van Jaffanapatnam nam dit zeer qualyk, en vervolgde (ſchoon in ſchyn een Vriend der Portugeeſen) de zelve, latende van die van Man-Aar kort daar aan wel 600 Perſoonen, van 't mannelyk en vrouwelyk Geſlacht, en van allerley ouderdom, jammerlyk om hals brengen. Ook zogt die Vorſt zynen Oudſten Broeder, dien de Kroon eygentlyk toequam, te vermoorden; dog deze Prins, na Goa ontvlugt, en daar zeer wel van de Portugeeſen ontfangen zynde, wierd mede van hen Gedoopt. Zaaken tuſſchen beyden voorgevallen.

Daar op nu vertrok *Xavier*, om dit werk van Man-Aar te herſtellen, en dien Dwingeland van Jaffanapatnam uyt te roejen, na Coetsjien, en van daar na Cambaja, na de *Soſa*, om zyne hulpe tegen den zelven te verſoeken.

Hy, die verkregen hebbende, vertrok in April, 1545. in Gezelſchap van *Jan Manſilla*, met een Vloot na Man-Aar; dog hun toeleg wierd verideld door een tuſſchen-val, alzo een Portugees Schip, van Pegu komende, door ſtorm op de wal van Jaffanapatnam geworpen, en daar by hun voornemen, om dezen Koning te beoorlogen, tot dat zy dit Schip zouden weder bekomen hebben, afgeſneden was.

In dit zelve jaar zond *Xavier Antoni Criminaal* (een van de 3 Prieſters, door den nieuwen Onderkoning, *Joan de Caſtro*, mede in Indiën gebragt, en de eerſte, die by *Xavier* in Indiën quamen) na de Peerl-Viſſchery, die daar, als een Bloed-getuige, *Jan de Beyna* (ook een van die drie) by zig hebbende, ſtierf.

Naderhand hebben de Portugeeſen, alzo de Koning van Jaffanapatnam tegen hen opſtond, dat ganſch Ryk veroverd. Hy viel, na dat de Onderkoning, *Conſtantyn de Saa*, pas na Goa vertrokken was, weder af, betaalde geen ſchatting meer, en vervolgde de Chriſtenen, 't geen hy voornamelyk A°. 1590. toonde,

de, wanneer hy met een Vloot van 65 Zeylen, juiſt op een tyd, dat 'er maar pas 60 man in de Veſting van Man-Aar was, in die Baey verſcheen; dog wierd egter wakker geklopt, en in de vlugt geſlagen, na dat hy veel volk verlooren had.

Hy nam 'er A°. 1591. nog een preuve af; dog wierd daar met zyne Malabaarſche Hulp-troepen van Zee-Rovers weder geſlagen, zo dat het Hoofd der Malabaaren daar zyn eynde vond, de Koning weer op de vlugt geraakte, en geheel Jaffanapatnam, toen door den dapperen *Don Andrea Furtado de Mendoſa*, door den Onderkoning *Matthias Albukerke* derwaards gezonden, na het tweemaal ſlaan van deze Vlooten voor Man-Aar, veroverd is, 't geen naderhand aan de Portugeeſen, allenskens meer en meer voet op Ceylon krygende, gelegenheid gegeven heeft, om zeer veel Cingaleeſen op hun wyze te bekeeren, hoewel wy daar af by de Portugeeſche Schryvers niet meer uytgedrukt vinden.

In dezen Staat, die, door den yver der Portugeeſche Prieſters van tyd tot tyd, zoo lang zy hier Meeſters waren, toegenomen heeft, zyn de Zaaken van den Godsdienſt op Ceylon, gebleven, tot dat de Nederlanders dit magtig Eyland (voor zoo verre de Strand-Steden, en eenige Veſtingen Landwaard in, by ons bevorens beſchreven, aangaat) veroverd, en de Portugeeſen 'er uytgedreeven hebben.

Egter hebben hunne Paapen en Prieſters, volgens hunne gewoonte, niet nagelaten, het quaad Zaad hunner Leere, hier en daar te zaejen, waar tegen de Overheid, alhier een Plackaat heeft doen afkundigen, den 12. Aug. 1682.

DE HERVORMDE GODSDIENST, OP CEYLON.

De Hervormde Godsdienſt, op Ceylon.

HEt zal nu tyd werden, dat wy ook eens van den Hervormden Godsdienſt, en van de Dienaaren des Goddelyken Woords, die op dit Eyland, van wegen de E. Nederlandſche Maatſchappy, geſtaan, en tot bekeering der Cingaleeſen gearbeid hebben, beginnen te ſpreeken.

A°. 1642. den 6. October.

Wierd D. *Antonius Hornhovius* allereerſt door die van Batavia beroepen, om van daar als Predikant na Gale te vertrekken; dog hoe lang hy daar geſtaan heeft, is my nergens gebleken. Predikanten hier, van A. 1642. tot A. 1658.

A°. 1643. den 7. Juli.

Wierd D. *Joannes Sterthemius* beroepen na Gale, die nog in die zelve maand derwaards vertrokken, en tot A°. 1645. hier gebleven is, in welk jaar zyn Eerw., dood-krank geworden, na Batavia toog, alwaar hy den 24. April des zelven jaars verſcheen.

Gedurende zyn aanwezen had hier ook een Proponent, *Jacob Pieterszoon*, gelegen, die ondertuſſchen overleden, en waar door deze Kerk in groote ongelegenheid geraakt is, alzo hen veel dienſt door den zelven in zyn leven geſchied was.

A°. 1645. den 26. Juni.

Vertrok D. *Antonius Hilarius* na Gale, om daar als Predikant te leggen, en hy bleef hier eenige jaaren aan een. Hy had den 15. Jan. met veel ernſt van den Heer Bevelhebber, *Jan Thyszoon Payart*, alhier verzogt, om den Mohhammedaanſche Godsdienſt, die hier eenige wortelen geſchoten had, uyt te roejen.

Den 18. Juli, 1645. wierd D. *Joannes a Breyl* na Gale beroepen; dog alzoo hy, op de kuſt van Choromandel aangierende, daar bleef, wierd deze verzending in een Beroep na de Kuſt veranderd, en op Batavia goedgekeurd.

A°. 1647. den 9. Septemb.

Heeft de Kerkenraad van Batavia, D. *Daniel van Arkel* na Gale beroepen; dog zyn Eerw. is, voor zyn vertrek, op Batavia overleden.

A°. 1648. den 10. en 31. Aug.

Zyn herwaards beroepen D. D. *Antonius Lenzius*, en *Henricus Bongaard*; van welke de eerſte tot A°. 1650. en de laatſte wel langer hier gebleven is; dog hoe lang, is my nergens gebleken, dan dat ik by de Heer *Baldeus* zie, dat zyn Eerw. A°. 1671. al overleden was. D. *Lenzius* wierd in 't voornoemd jaar, na dat hem de Heer *Maatſuyker* niet weynig geplaagd had, en zo zyn Eerw. als

als ook D. *Bongaard*, geſlagen had, na Batavia opgezonden, en onſchuldig bevonden; niet tegenſtaande die Heer zeer bitter over hem geſchreven had; hoewel 't ganſch geſchil zyn oorſpronk van zyne byzondre Penſionaris tafel, die hy invoeren wilde, had; daar zig de Predikanten met reden tegenſtelden, alzo daar geen voorbeeld van was.

A°. 1649.

Wierd D. *Hilarius*, over wan-gedrag, na Batavia opgezonden, daar hy den 14. December verſcheenen is, dog men moet weten, dat deze Heer, en ook D. *Lenzius*, zeer driftig door de Heer *Maatſuyker*, Landvoogd aldaar (en een Jeſuiet in zyn hart) en ſterk met Proceſſen vervolgd wierden; weshalven op zulken ſchryven van de Heer *Maatſuyker*, die de Regeering na zyn hand drajen kon, niet veel agt ſla; buiten dat D. *D. Hilarius*, en *Bougaard* zeyden, van hem ook geſlagen te zyn.

In dit zelve Jaar, den 13. Septemb.

Wierd D. *Antonius Stamperius* na Nigumbo; dog zodanig beroepen, dat hy mede als een Stem hebbend-Lid in den Kerken-Raad tot Punto Gale zou aangemerkt werden. Hoe lang hy hier bleef, blykt niet.

In dit zelve Jaar wierd de Heer *Maatſuyker* tegen *D. Hilarius*, door zyn grooten Vriend, de Heer *vander Lyn*, ſchoon hy ongelyk had, geregtveerdigd, te meer, alzo de Bataviſche Predikanten, den Heer *vander Lyn*, over zyn Byzitten vermaand hadden.

A°. 1651. den 11. Juli.

Zond men D. *Franciſcus Wyngaarden* van Batavia herwaards, die hier tot A°. 1655. bleef, in welk jaar zyn Eerw. als Predikant van Nigumbo voorkomt, zonder dat 'er blykt, hoe lang hy 'er gelegen heeft. A°. 1659. den 26. July, heeft hy weder op Gale gelegen, daar hem de Heer *van Goens*, op eygen gezag, in weerwil, en buiten kennis van den Kerken-Raad van Gale, na toe zond, trekkende dat Kerkelyke aan zich; en hy is van daar A°. 1660. na Batavia vertrokken, daar hy den 28. Junius, met Loffelyke getuigeniſſe van zyn Dienſt en gedrag, aangekomen is.

A°. 1652. den 26. Septemb.

Wierd D. *Dominicus Vinſemius* na Gale beroepen, van den welken den 14. October zeer ſlegte Getuigeniſſen in den Kerkenraad van Batavia opgeleſen wierden, waar uyt my toeſchynd, dat hy zedert opgeſonden is, aangezien ik hem na dien tyd nergens op Ceylon geplaatſt vinde.

A°. 1655. den 9. Juli.

Was D. *Petrus Keſſelerus* met den Veld-Heer, den Ed. Heer *Gerard Hulft* van Batavia vertrokken; dog zyn Eerw. komt den 19. October 1656. al als overleden voor.

A°. 1656. den 18. Septemb.

Zyn D. *Philippus Baldæus*, en D. *Joannes Fereira D'Almeida*, na Gale beroepen, en den 6. Novemb. derwaards vertrokken. De eerſte ſtond hier tot A°. 1657., en wierd toen 8 maanden, als Veld-Prediker gebruikt.

Na dien tyd is zyn Eerw. A°. 1658. als eerſte Predikant op Jaffanapatnam gelegt, daar hy tot A°. 1661., 3½ jaar alleen, en na dien tyd, nog tot A°. 1665. bleef.

De laatſte is A°. 1658. op Toetoecoryn gelegt, en daar tot A°. 1663. gebleven.

A°. 1658. den 12. Septemb.

Beriepen haar Edelheden D. *Joannes a Breyl* na Gale, die in dat zelve jaar op Man-Aar gelegt is, en hier tot A°. 1661. ſtond, en toen op Jaffanapatnam geplaatſt is, daar hy tot A°. 1665. bleef, zynde daar na van Batavia A°. 1668. na 't Vaderland getrokken, en op de te huis-Reyze, aan de Caap der Goede Hoop, overleden, daar hy ook begraven is.

Ceylonze Geſchillen.

In de vorige tyden waren 'er groote Onluſten, van tyd tot tyd, tuſſchen de Heeren Landvoogden en Kerkelyken hier geweeſt, die men in allen deelen zogt te drukken, waar toe de Heer *Maatſuyker* niet weynig 't zyne gedaan heeft, trekkende alles, zo veel 't mogelyk was, na zig, en ongehoorde dingen invoerende, te weten, dat den Commiſſaris Polityk een byzondre Tafel, met een rood ſcharlaken Kleed, (*waar van wy nog nader ſpreeken zullen,*) in Kerkenrade hier hebben moeſt, daar zelf haar Edelheden op Batavia dit voor hunnen Polityken Commiſſaris, die een Raad van Indiën was, noit gevorderd hadden.

Daar over waren ook groote klagten van wederzyden na Batavia, en ook na 't Vaderland, gedaan; dog al in de tyd van de Heer *Huſtaart* wierden de

Schriften tuſſchen de Heeren *Maatſuyker*, en *Kittenſteyn*, en tuſſchen die van de Kerken-Raad, op Gale verbrand, hoedanig ook met alle de Papieren, van A°. 1651. tot A°. 1654. ſchynd gehandeld te zyn; na welken tyd 'er ook weder eenige ſtilſtand van dezen onruſt geweeſt is.

In dit zelve jaar plagt 'er ook, als een Predikant op een buiten-viſite der Kerken gaan zoude, altyd eerſt geloot te werden, gelyk den 12. January, in dit jaar in 't Beſluyt-Boek aangetekend ſtaat; dog of dit vervolgd zy, blykt niet.

A°. 1659.

Liet de Heer RYKLOF VAN GOENS dit navolgend Heylzaam Plackaat tot Colombo afkondigen, en aanplakken.

Plackaat A. 1659. over 't invoeren van de Duitze Taal.

DE *Edele* Heer: *Ryklof van Goens*, Raad van Nederlands India, &c. en zynen Raad, doen te weten, Saluit, en maken bekend, hoe dat haar E. E. zich, van alle tyden af, zeer hebben laaten ter herten gaan, de Roem, Lof, en de Eere, van onze Nederlandſche Natie, en hoe zy ook zeer ernſtig getragt hebben na alle middelen, om die heerlyk te doen uytmunten, zo is 't dat de zelve een van de voornaamſte Zaaken, daar toe konnende dienen, geoordeeld hebben, de voortzetting en vaſt-ſtelling der Nederduitze Taal, en daarentegen de vernieling, en Abolitie van de Portugeeſe Spraak, op dat met deze uytroejing, en inveſting der onze, de naam en gedagrenis van onze Vyanden mogt vergeeten, en de onze ingegrift werden. Om daar toe nu te geraken, is goed geoordeeld, van de Lyf-Eygenen een aanvang te maaken, waar door zeer licht geheele Familien, en byzonder jonge kinderen, de Taal hunner Vaderen zuiver zullen komen te leeren. Dierhalven werd aan ider Inwoonder dezes Eylands belaſt, en bevolen, hun Slaaven (wel verſtaande, de jongens, of mannen) alle die de Duitze Taal niet ſpreken konnen, het hair hunner Hoofden kort te doen affnyden, en hen dat zodanig, zonder hoeden, te laten dragen, tot dat zy Duitſch zullen konnen, met waarſchouwing, dat de geene, die hier in nalatig bevonden werd, en binnen ſes weken na dato dezes zulks niet uytvoerlyk zal gedaan hebben, drie Reaalen van agten verbeuren zal, excluderende alle zodanige Slaaven, die de Duitſche Taal kundig zyn: want die, en anders geene, zullen lang hair, en hoeden, mogen dragen; 't welk wy alzo, ter reputatie en Eere der Nederlandſche Natie, hebben bevonden te behooren.

Aldus gedaan en Gearreſteerd, in 't Caſteel Colombo, den 14. November, A. 1659. Geaffigeerd, en Aangeſlaagen den 21. dito.

Was geteekend,

RYKLOF VAN GOENS.

Lager, *Ter Ordonnantie van zyn* Ed.

LUCAS VAN WEERDEN,

Secretaris.

Aanmerking, hier over.

Dit was een zeer goed Plackaat in zich zelven, en het ware te wenſchen geweeſt, dat zulk een beſluit in alle de Landvoogdyen, onder de E. Maatſchappy in Indiën ſtaande, genomen was, om alomme de Nederduitſche Taal in te voeren, en 't is zeker, dat 'er dan, na verloop van 20 jaaren, wel thienmaal meer voordeel, als nu, door de Predikanten alomme gedaan, en zo veel Geſchillen over de Taalen ook afgeſneden zouden geweeſt zyn; daar men nu een menigte van Predikanten tot het aanleeren der Taalen of onbequaam, of hen jaaren bezig ziet, eer zy deze of geene Taal meeſter konnen werden, en als zy die dan met veel moeite al Meeſter geworden zyn, dan werden zy zomtyds door haar Edelheden op Plaatſen gelegt, daar die Taal niet te pas komt, en onnut is.

Wanneer 'er nu een algemeene Laſt ganſch Indiën door geweeſt was, om de Duitſche Taal in te voeren, en om niet, dan in die Taal, te Prediken, zo waren alle de Predikanten van eerſten af aan in ſtaat geweeſt, om over al, waar zy ook na toe zouden mogen gezonden werden, dienſt te doen.

Ja! ik zegge, dat het van nu af aan nog te wenſchen was, dat geen andre, dan de Nederduitſche Taal, in Indiën gebruikt, en met alle kragt ingevoerd wierd, en men zou, na weynig jaaren, bevinden, dat de vrugten ter bekeering der Heydenen, alomme veel gewenſchter, en dat ook de onkoſten der Ed. Heeren Bewindhebberen veel minder, dan jegenwoordig, zouden zyn: want daar zy (by voorbeeld) nu op Batavia, eenige

eenige Predikanten voor de Portugeeſche, en ook eenige in 't byzonder voor de Maleytſche Gemeynte moeten hebben, zo zouden zy die 5 Predikanten, buiten allen tegenſpraak, dan konnen miſſen, alzo de 5 Duitze Predikanten, dan zo wel voor beyde deze, als voor de Nederduitſche gemeynte, zouden konnen Prediken, zonder hunne Dienſten, eenigzins meer te bezwaaren.

En gelyk dit zo op Batavia is, alzoo is het ook in verſcheide Landvoogdyen gelegen, daar dan ook alle de Predikanten, van eerſten af aan evenveel dienſt onder den Inlander zouden konnen doen, dat nu maar van de helft, en dikmaals maar van een (alzo de andre niet taalkundig zyn) geſchieden kan.

Daar beneven hebben haar Edelheden ook verſcheide verkeerde middelen gebruikt, en verſcheide zeldzame Ordres gegeven, dwingende mannen van hooge jaaren, en die dat ook noit Meeſter konden werden, om vreemde Taalen te leeren, even eens of dit aanleeren van Taalen zoo in iders magt ſtond, en als of men dat maar te gebieden had.

Vertoog van D. Manteau, over 't aanleeren van een vreemde Taal.

D. *Manteau* wierd daarom uyt Banda, A°. 1675. opgezonden, en gaf toen een zeer breed, en net vertoog aan haar Edelheden tot Batavia over, waar in hy aanwees.

1. Dat het leeren van Taalen een vrywillig werk was, dat ider een, na dat het hem luſte, of hy zich daar toe bequaam vond, doen of laten, en daar men niemand, (gelyk hem nu geſchiede) toe dwingen kon, alzo dit een byzondre gave Gods was, die niet aan ider een, die dat maar ondernemen wilde, gegeven wierd.
2. Oordeelde hy, dat men ook een byzonder opzicht in dezen ontrent jonge Lieden, in de kragt van hun jeugd, en ontrent mannen van hooger jaaren, nemen moeſt, alzo dit de eerſten zeer gemakkelyk, en de laatſten zeer moeyelyk viel te doen.
3. Dat het ook noit by die van de Hervormde Kerk een gebruik geweeſt was, hunne Predikanten te dwingen, een Taal te leeren, alzo dit in deze dagen niet tot zyn Ampt behoorde.
4. Zeyde hy, dat de Heeren Bewindhebberen noit eenig uytdrukkelyk bevel daar toe gegeven hadden.
5. Dat, zo men dit al invoeren wilde, men dan den een niet meer, als den andren, hier in behoorde te verſchoonen, gelyk aan veelen reeds gebleken was, die 'er niet eens over aangeſproken waren, en dat men niet maar deze of gene, die men dan voornemen wilde, 'er maar uyt pikken moeſt.
6. Dat, ſchoon dit nu al ontrent allen mogt in 't werk geſteld, en aan allen gelyk opgelegt werden, zy alle daarom juiſt niet even bequaam zouden zyn, om vreemde Taalen te leeren, alzo de ervarendheid genoeg leerde, dat van de thien geen een dit ſtuk Meeſter geworden was.
7. Dat het aanleeren van een vreemde Taal aan veel Predikanten veel meer werk, als 't ganſch werk van hunnen dienſt, gegeven had, en dat het daarom beſt was, zulke jonge mannen daar toe te gebruiken, die daar toe luſt en bequaamheid hadden, en niet mannen van jaaren, of die nog luſt, nog de Gave van God ontfangen hadden, om vreemde Taalen te konnen leeren.
8. Behalven, dat men ondervonden had, hoe weynig vrugt 'er met dat aanleeren der Taalen, door die genen, die dit ſtuk al te boven gekomen zyn, gedaan is.

Dit vertoog, hoe wel gegrond ook in zich zelven, zou zyn Eerw. zoor weynig geholpen hebben, zo de Heer *Hurdt*, die als Veld-Heer na Java ging, hem niet als Veld-Prediker medegenomen had; want anders was 'er al vaſt geſteld, om hem na 't Vaderland buiten dienſt te zenden, alleen, om dat hy weygerde zo een Taal te leeren.

Indien deze Heer wat ouder ter dier tyd geweeſt was, of eenige jaaren vooruyt had konnen zien, had hy 'er wel konnen en mogen, als een negende Artikel, byvoegen, dat, als 'er al mannen waren, die luſt en bequaamheid hadden, niet alleen, om in een vreemde Taal te Prediken, maar zelf ook om hunne ledige uuren tot het vertaalen van den ganſchen Bybel, zonder iets voor hunne moeite te begeeren, te beſteeden (een werk, immers van de uyterſte noodzakelykheid, om de bekering der Heydenen voort te zetten) men zulke neerſtige mannen, dan nog met hunne vertaalde Bybels heeft laten zitten, zonder de zelve te willen Drukken, waar ontrent de verkeerde zugt, en nyd van deze en gene (my zeer wel bekend) uytnemend veel quaad gedaan heeft.

Men

Men heeft dat gezien, en ziet het nog, aan de Overzetting des Ouden Teſtaments in 't Portugees van D. *Ferreira*, en aan myne Overzetting des Bybels in de lage Maleytze Taal, die, daar ik zo veel jaaren in die Taal niet zonder Lof en Vrugt in myne Gemeynte (gelyk uyt myne Dimiſſie, onder Amboina gemeld, te zien is) gepredikt heb, egter, om een verkeerde bevatting van haar Edelheden voor 't Hoog Maleyts (op 't bloot zeggen van D. *Leydekker*, en zyne twee Zwagers, de Heeren *De Haas*, en *van Riebeek*, toen Ordinaris Raden van Indiën, dog niet in ſtaat zynde, om over die Taalen te oordeelen) en uyt een ongegronde drift voor de Overzetting, van de Heer *Leydekker*, ter gunſt van die Heeren, in de Hooge, dog onder 't Chriſtendom alomme onverſtaanbaare, en onleesbare Maleytze Taal, hebbe moeten agter ſtaan, terwyl zo wel het werk van de Heer *Leydekker*, als het myne, daar maar zo ongedrukt, en even als of al dien arbeid niets weerdig was, leggen blyft, daar dit immers voor God, nog voor de Wereld, met geen ſchyn van reden te verantwoorden is, alzo men, of een van beyde die werken, tot dienſt der Chriſtenen, en der Heydenen, daar, en elders, of wel die beyde te zamen (gelyk ik, om den arbeyd van de Heer *Leydekker* volſlagen zoo veel eere als de myne te geven, altyd beſt geoordeeld hebbe) behoorde al over lange gedrukt te hebben.

Dit is 't Lot van mynen Bybel, en die van den overleden Heer *Leydekker*, waar van men mogelyk zeggen zal, dat die niet gedrukt werd, om de geſchillen, over beyder Taal gereſen; dog 't is immers buiten tegenſpraak, dat de Heer *Leydekker*, een zeer weerdig Nederduits Predikant was, maar die geen Talent had om Maleyts te Prediken, en die ook de Maleytze Taal, die alomme in de Landvoogdyen der E. Maatſchappy verſtaanbaar voor den Inlander gepredikt wierd, niet verſtond, en nooit gepredikt had, immers niet kon, nog mogt vergeleken werden by my, die zoo veel jaaren aan een, met veel lof, vrugt, en zeer verſtaanbaar gepredikt had, en op welkers Maleyts de Heeren Zeventienen dierhalven ten vollen behoorden geruſt geweeſt, en nog (zo zy dit maar eens onzydig geliefden te overwegen) geruſt te zyn, of anders behoorden nog zy, nog haar Edelheden in Indiën, toegelaten te hebben, dat, of hy, of eenige andre Predikanten, wel 100 jaaren bevorens al, in die quade Taal (zo men zeer ongegrond zegt, want dan is 't Neerduits, in opzicht van de zuivre Hoogduytze, ook een quade Taal) Predikten, of niet te dulden, dat het zelve nu nog om de Ooſt, en op Batavia, geſchiede, gelyk alomme daar bekend is.

En is 't om dat geſchil over die twederley taal? wat is doch de Reden, dat het Oude Teſtament, door D. *Ferreira*, in 't Portugees vertaald, en daar niet het minſte geſchil over is, niet gedrukt werd? niet anders, dan een groote liefdeloosheid, en kleynagting, voor den arbeid van neerſtige Predikanten, ſlegte yver voor 't werk der Bekeering onder de Heydenen, en (in de plaats van Loon voor den Arbeyder) een bittre Nyd van zommigen, die, zulke werken liever in den Brand, dan Gedrukt, wenſchten te zien, ſchoon zy ten vollen van de vrugt des zelfs overtuigd waren, en dat alleen maar, om dat zy aan zulk een iverig Man de bloote eer, die hy daar voor gehad zou hebben, benydden, en zy zelf onbequaam, of niet genegen waren, om zulk een werk waar onder zy geſmoord zouden hebben, te onderneemen.

Om nu nog een Woord van 't leeren der Taalen hier aan te laſſen; onder de Kerk-ſtoffe van Batavia, konnen wy zien, hoe haar Edelheden aan de Heeren *Op den Akker* en *Thornton*, (die zich beyden reeds wakker in 't aanleeren der Portugeeſche Taal geoeffend, en een menigte van jaaren daar in Gepredikt hadden) uytdrukkelyk belaſt hebben, dat zy voortaan ook in 't Nederduitſch zouden hebben te Prediken, ſchoon zy beyde verklaarden, dit hen (en voor al was dat den zeer ouden Heer *Op den Akker*, een man nu van in de 70 jaaren niet te vergen,) onmogelyk geworden te zyn, alzo zy zich zelven geheel en al aan de Portugeeſche Taal, zoo veel jaaren aan een, overgegeven, en 't in hun vermogen niet meer hadden, om dat zo veerdig, en met zulke ſpreekwyzen in 't Nederduitſch te zeggen, als zy dat wel in 't Portugeeſch konden uytdrukken; dog alle hunne betuigingen hadden geen ingang, en de Hooge Regeering bleef onveranderlyk op dat genomen Beſluit ſtaan, weshalven zy (tegen alle Reden aan) gedrongen wierden, zig daar na te ſchikken. Een Zaak, waar van ik in de 7 vereenigde Landen, of elders, noit eenig voorbeeld gehoord heb, dat de Hooge Overigheid oit aan een Engels, Franſch, of Schots Predikant (by voorbeeld) belaſt heeft, om, buiten die Taal, waar toe zy geſchikt waren, en waar in zy zich zedert langen tyd geoeffend, en Gepredikt hadden; nog in 't Neerduits, of in een andre Taal te Prediken, een

Laſt

Laſt, die zekerlyk veelen ook niet zouden konnen opvolgen, om dat ider Taal zyn Man volkomen vereiſcht.

Veel beter, en beſcheydener zouden haar Edelheden gedaan hebben, de Zaken dier Taalen, zo als die nu waren, te laten, maar aan alle Landvoogden te belaſten, voortaan alleen de Duitze Taal in te voeren, en dan was 'er een veel groter vrugt van den dienſt der Dienaren alomme te hopen, dan oit te voren, en dan zou ook het Drukken van alle Bybels, als onnoodig, van zelfs vervallen, en dus zouden dan ook die, en alle de onkoſten, zoo van dien Druk, als van zo veel Inlandze Meeſters in die byzondere Taalen, konnen geſpaard werden.

Na dat wy nu deze Aanmerking tuſſchen beyden gemaakt hebben, zullen wy weder voortgaan met het jaar van aanwyzing, wanneer hier deze of gene Predikanten gezonden zyn.

A°. 1660. den 30. Auguſtus.

Is D. *Ludovicus Bogaard*, op Batavia, na Ceylon beroepen, en in dat zelve jaar als eerſte Predikant op Colombo, geplaatſt, zonder dat ik zeggen kan, hoe lang zyn Eerw. daar gebleven, of waar hy verder verſonden is: want daar van is geen nette aanteekening gehouden.

A°. 1660. den 18. Octob.

Is D. *Gerardus Holkenburg*, mede na Ceylon beroepen, en in dat zelve jaar ook op Colombo gelegt, daar hy tot A°. 1662. gebleven, op welke tyd zyn Eerw. daar overleden is. Hy wierd hier toen door D. *Henricus Wallius*, eenigen tyd, na dat hy met de Heer *van Goens* eerſt na Coetsjien geweeſt was, vervangen, alzo die op de Togt na Coetsjien ziek geworden, en van daar na Ceylon gezonden was. Hoe lang nu D. *Wallius* hier bleef; blykt my niet klaar; dog wel dat hy naderhand op Coetsjien geplaatſt is.

A°. 1661. den 22. Auguſtus.

Wierden na Ceylon beroepen D. *Joannes Nathanaël Donker*, en nog een ander Predikant, diens naam niet uytgedrukt vinde. D. *Donker* wierd op Colombo gelegt, en is van daar A°. 1664. buiten Dienſt, den 28. Januari, na Batavia gezonden, en den 26. Februari, daar gekomen.

A°. 1662. den 24. Juli.

Quamen hier D. *D. Antonius Scherius*, en *Goſuinus Slipperius*. Zy wierden beyde op Colombo geplaatſt, van waar de eerſte A°. 1669. over wangedrag na Batavia, en van daar weer na Coetsjien, verzonden is; dog de laatſte is in dit zelve jaar van zyn komſt op Colombo geplaatſt, en ook daar na A°. 1668. overleden, dog waar de eerſte gebleven is, of hoe 't verder met zyn Eerw: daar of elders ging, is my onbekend.

Ook ſchynd hier in dit zelve jaar D. *Cornelius Caletus* gezonden te zyn, zonder dat verder iets van zyn Eerw. weet te zeggen.

A°. 1663.

Is D. *Joannes Ferreira a D'Almeida*, door haar Edelheden van Toetoecoryn in de Portugeeſche Kerk op Batavia beroepen, en den eerſten May aldaar gekomen.

Den 9. Julius, is de pas weer in Indiën gekomen D. *Balthaſar Obie de Meter*, na Ceylon beroepen, bleef dat jaar op Colombo, en vertrok A°. 1664. als Predikant na Coetsjien, daar hy, gelyk wy onder de Stoffe van Malabar zullen zien, overleden is.

A°. 1664. den 12. Auguſtus.

Zyn door haar Edelheden herwaards beroepen D. *D. Jacobus Maxwel*, en D. *Bartholomeus Heynen*. De eerſte is op Colombo in dat zelve jaar geplaatſt, en 'er tot A°. 1668. gebleven; dog D. *Heynen* is in dit zelve jaar voor een korte tyd, op Gale, en Jaffenapatnam, gelegt, zonder dat ik net wete, hoe lang. Naderhand is hy weder op Gale geplaatſt, alwaar hy verder tot A°. 1676. gelegen heeft.

Zyn Eerw. was tot Paraiba in Weſt-Indiën geboren, en per de Waſſende Maan, A°. 1664. uytgekomen.

A°. 1665. en A°. 1666. den 11. Febr.

Seldſame ingevoerde Tafel, van den Polityken Commiſſaris hier.

Quamen de Leden der Kerken-Vergadering op Colombo in de Kerken-kamer, alwaar zy aan 't hooger eynde der Tafel een Rood Scharlaaken Kleed, twee ellen lang, vonden. Men vraagde aan den Polityken Commiſſaris, den Heer *Iſaac de St. Martin*, van waar dog deze nieuwe gewoonte, en wyze van handelen quam, waar op hy tot andwoord gaf, dat de Heer Zeevoogd,

en ſuperintendent, *Ryklof van Goens*, het zo belaſt, en te gelyk gezegt had, dat, zo haar Eerwaardens daar iets tegen hadden, zyn Ed. dat verzogt te weten; waar op eerbiedig geantwoord wierd, dat zy dit voor deze reyze als een volſlagen bevel van dien Heer wel konden gehoorzamen (gelyk zy toen ook deden) maar anders dit geenzins goedkeuren, vooreerſt, aangezien het buyten eenig voorbeeld in Indiën, of op Batavia (daar een Raad van Indiën zat,) of in 't Vaderland, was; ten anderen, om dat zulks ook geheel en al, buyten kennis van den Kerkenraad, zoo maar ingedrongen wierd. Ten derden, om dat dit geen zaak was, waar over een byzondre Kerk mogt oordeelen; en waar over zy gehouden waren eerſt met de andre Indiſche, en ook met de Vaderlandze Kerken te ſpreken.

A°. 1667. in den Beginne;

Is uyt 't Vaderland hier gekomen, D. *Joannes de Voogd*, die op Colombo geplaatſt, en van daar A°. 1679. na 't Vaderland weer vertrokken is.

A°. 1667. den 11. Julius.

Inſtructie A. 1667. aan de Kerken-Raad gegeven.

Liet de Heer *van Goens* een Nieuwe Inſtructie, die den 25. December, A°. 1665. opgeſteld, en door haar Edelheden goedgekeurd was, inleveren, welke de Kerkenraad verzogt te houden, zynde een bericht voor de Diakenen, &c.; dog over het zitten aan die voornoemde Polityke Tafel, wierd toen niets geantwoord.

Den 18. Julius,

Is D. *Jacobus Burenius*, door haar Edelheden herwaards beroepen, en op Gale geplaatſt, zonder dat my blykt, dat hy tot A°. 1676. ergens anders op Ceylon geſtaan heeft, dan dat zyn Eerw. by 't tekenen der Claſſicale Acte, A°. 1668. op Colombo voorkomt.

Den 28. December,

Vervolg van de voornoemde Tafel.

Liet de Heer *van Goens*, aan den Kerken-Raad van Colombo voorſtellen, om den Commiſſaris Polityk, aan een Tafel alleen, met een lang rood kleed overdekt, te laten zitten; waar op de Kerkenraad tot Antwoord gaf, dat zy zulks niet konden goedkeuren, alzo dat de hooge Overigheid van Indiën, noit in gebruik gehad hadde; dat zy wel wilden gelooven, dat zulks een eere was haar Hoog-Mog:, maar geenzins de Polityke Commiſſaris van Colombo, toekomende. De Heer *van Goens* liet daar op antwoorden, dat zulks in vorige tyden wel meermalen gedaan was, ziende mogelyk op A°. 1650. wanneer de Heer *Maatſuyker* dit op Gale ingevoerd had (gelyk uyt een oud Proces van D. *Lenzius*, met hem daar over, blykt) om dat hy als Penſionaris uytgekomen was.

De Kerken-Raad van Colombo, ſchreef 'er over aan de Kerken van Jaffanapatnam, Gale, &c.; dog die oordeelden dit alle zeer ondienſtig, 't welk door den Kerken-Raad van Colombo, aan de Heer van Goens te kennen gegeven zynde, gaf die Heer tot antwoord, dat hy dit dan, om de Vrede der Kerke, ook laten zoude; dog dit koſte D. *Maxwel* 't jaar daar aan zyne Dimiſſie na Batavia, die hy toen verzogt, en ook den 20. Jauuari, A°. 1668. verkreeg.

Den 29. Auguſtus,

Wierd D. *Servatius Clavius*, herwaards beroepen, en in dat zelve jaar 1667. op Jaffanapatnam gelegt, die 'er tot A°. 1679. gebleven, en toen als Predikant na Batavia beroepen is.

In dit jaar is ook D. *Arnoldus Oorſchot*, met 't Schip de Waſſende Maan, hier gekomen, en op Colombo geplaatſt, gelyk ook D. *Joannes de Voogd*.

A°. 1668.

Quam hier D. *Jacob Corf*, die op Colombo gelegt wierd; en in 't begin dezes jaars, vertrok D. *Maxwel* ziek, en verſcheen den 23. April in dien ſtaat op Batavia, te meer, alzo zyn Eerw. met den Heer *van Goens* niet over weg kon, en om dat hy een donkere wolk, daar hy ganſch geen zin in had, opkomen zag; namelyk de Claſſicale Vergadering op Ceylon, tegen den 14. Maart, dezes jaars belegt, en waar in alle miſlagen (zo men voorgaf) verbeterd zouden werden, hoewel alles over een geheel andren boeg gewend wierd.

Claſſis, op Ceylon, A. 1668. gehouden.

Het beſtond uyt de Predikanten van Colombo, Jaffenapatnam, en Gale, in 't bywezen van den Commiſſaris Polityk, en wierd gehouden uyt laſt van de Heer *Ryklof van Goens*, Landvoogd van Ceylon, Zeevoogd, ſuper-Intendent, expres Commiſſaris, mitsgaders gemeen Raad van Indiën.

Dit Claſſis duurde 16 dagen, voor en na de Middag.

Den

Op den 14. Maart,

Wiert gehandeld over de Proponent, *Joannes Tholi.*

Den 15. dito, 's morgens,

Over, dat men 't gevoelen van den Landvoogd volgen zou, en 's namiddags, ſprak men over 't overgeven der Kerk-papieren aan malkanderen.

Den 16. dito.,

Over 't antwoord op eenige uytdrukkingen, en over de bepaaling der Woorden, nodige kenniſſe, &c.

's Namiddags, over de uytſondering en toepaſſing, van de 39 Artikelen der Bataviſche Kerk-ordre, en over 't verzoek van een Extract van dien.

Den 19. dito,

's Morgens en 's Middags, weder over de Zaak van *Tholi*, waar van 20 Artykels gemaakt zyn.

Den 20. dito.,

Wierd 'er gehandeld over 't Stuk van 't vernieuwen der Catechizatien, en over 't ſtuk der Diaconye, mitsgaders over 't verbeteren van eenige Kerkelyke misſlagen, over D. *Heynens* beroep, en zyne Kerkelyke Getuygenis, en over zekeren eyſch op den Artikel, en de Acte van Ao. 1659.

's Namiddags verzogt men Coeli's, of Arbeyds-Slaven, tot 't Viſiteeren, en beſoecken der Scholen nodig.

Den 23. dito.,

Voor de Middag, over 't Stuk der Diaconye.

Den 26. dito.,

Vielen 'er byzondere gevoelens over dat ſtuk voor.

Den 28. dito.,

Wierd 'er over de Talen geſproken, en een middel beraamd, om het Portugeeſch, volgens 't Placcaat Ao. 1659. afgekondigd, niet in te voeren, om de Landaard van 't Portugeeſch af te wennen, welke aanmerkingen, daar over gevallen, zeer opmerkelyk zyn.

Na de middag is de geheele Kerk-Ordre, van Ao. 1659. vernieuwd, en aangenomen.

Den 30. dito.,

Is 'er over een byzondre Zaak, het beroep van D. *Clavius* betreffende, geſproken.

Den 3. April,

Heeft men over 't Na- of herlezen van 't Formulier, van 't Trouwen, en Doopen, en waarnemen der Viſitatien, of 't bezoeken, en aannemen der Ledematen, Voorbereyding, en 't verdre; daar toe behoorende, gehandeld.

's Namiddags wierd 'er verzogt, of de Commiſſaris Polityk iets van wegen de Overheid voor te ſtellen had, en neen geantwoord zynde, heeft men malkanderen over en weder bedankt, waar over dan dit Clasſis geſcheyden, 't verhandelde kortelyk in 't nette opgeſteld, en door de navolgende Perſonen ondertekend is.

Antonius Scheerius, Predikant tot Gale, Preſes.

Jacobus Burenius, tot Colombo, Scriba.

Arnoldus Oirſchot, tot Colombo, Aſſeſſor.

Servatius Clavius, tot Jaffanapatnam.

Mr. *Michiel Dibbeê*, } Ouderlingen.
Benjamin Belyn, }

Ao. 1668.

Zyn hier gekomen D. *D. Jacobus Schee*, en *Jacobus Corf.* De eerſte wierd gelegt op Gale, dog wete niet, hoe lang; de tweede op Colombo; zonder dat ik ook wete, hoe lang; dog de laatſte is geplaatſt op Gale, en aldaar Ao. 1671. overleden.

In dit jaar is ook herwaards gezonden D. *Nicolaas Agotha*, toen op Gale geplaaſt, heeft Ao. 1696. en 1697. op Nigumbo gelegen, dog is weer op Gale gelegt, en daar Ao. 1718. Overleden.

Ao. 1669.

Is hier gekomen D. *Laurentius Hemling*, die gelegt is op Colombo, daar hy tot Ao. 1657. bleef, en toen na Batavia vertrok.

Ao. 1671.

Is D. *Simon Cat* uytgekomen, en toen op Colombo geplaatſt, Ao. 1694.

van zyn Dienſt wegens Ouderdom ontſlagen, en daar 1704. Overleden.

Ook komen D. *Corf*, en de Proponent *Tholi*, als reeds Overleden voor.

Ook zyn in dit jaar alle Polityke Leden uyt den Kerken-raad genomen, en tegen andre verwiſſeld.

A°. 1674.

Is D. *Hermanus Specht* hier gekomen, en vertrok van Colombo na 't Vaderland A°. 1691.

A°. 1675. den 15. Octob.

Wierden herwaards beroepen D. D. *David Farny*, en *Lucas Boſch ab Os*, gewezen Predikant tot Everdingen, in de Clasſis van Buuren.

De eerſte wierd op Colombo geplaatſt, zonder dat my blykt, hoe lang zyn Eerw. daar geſtaan heeft; dog de laatſte bleef 'er maar van den 18. Jan. A°. 1676. tot den 30. Maart, en vertrok toen na de Kuſt.

A°. 1676. den 31. Auguſtus,

Is herwaards beroepen D. *Marcus Maſius*, die toen op Nigumbo geplaatſt is. Hy wierd A°. 1691. wegens ouderdom ontſlagen van zyn dienſt, en is op Colombo A°. 1706. den 23. April, Overleden.

Ook komt D. *Theodorus Cloppenburg* als reeds een jaar overleden, en alhier op Nigumbo geplaatſt geweeſt, voor, die A°. 1675. hoewel eenige meynen, dat hy A°. 1678. eerſt overleden zy; dog weet niet, wanneer hy hier gekomen is. Ook vertrok D. *Heynen* A°. 1676 van Gale, na Batavia.

A°. 1678. den 5. Septemb.

Is D. *Joannes Fredericus Stumphius* door haar Edelheden na Jaffenapatnam beroepen, en in dat zelve jaar daar ook geplaatſt; dog hy wierd A°. 1680. na Batavia zonder Dimisſie, of Kerkelyke getuygenis, opgeſonden, quam daar den 26. Auguſtus, en had veel moejelykheden hier over; maar A°. 1681. den 16. January is hy door haar Edelheden weer na Ceylon gezonden, om zyne Getuigenis te halen, en dan na 't Vaderland te vertrekken, ten ware hy zig aldaar weder mogt verſoenen, waar na men hem daar, of elders weer zou konnen gebruiken. Hy ſtierf hier A°. 1692. a 1693. Ook is A°. 1679. verſcheenen D. *Jacobus op den Akker*, die te dier tyd op Jaffanapatnam geplaatſt is, en aldaar tot A°. 1687. gelegen heeft; zynde toen in Julius, van daar in de Portugeeſche Gemeynte van Batavia beroepen; dog A°. 1688. vertrokken.

In dit jaar 1679. is D. *Clavius* van Jaffanapatnam in de Nederduitſche Kerk tot Batavia geplaatſt, en toen ook derwaards vertrokken.

In dezen tyd was D. *Adrianus de Mey*, ook op Jaffanapatnam geplaatſt, zonder dat wete wanneer hy 'er quam. Van den zelven ſpreke verder, onder A°. 1682.

A°. 1681. den 22. Septemb.

Is D. *Joannes Coiterus*, door haar Edelheden herwaards beroepen, na zyn komſt, nog in dat zelve jaar, op Jaffanapatnam geplaatſt, en tot A°. 1686. gebleven, op welke tyd zyn Eerw. na Batavia vertrok, daar hy den 27. May, ook gekomen is. Hy ſchynd toen na 't Vaderland vertrokken te zyn, en A°. 1699. zullen wy hem, als weder uyt gekomen, nog eens ontmoeten.

A°. 1682.

Komt my nog al voor D. *Adrianus de Mey*, zonder dat ik wete wanneer hy hier quam, hy heeft op Jaffanapatnam (als bevorens blykt) gelegen, en is daar als Rector van het Malabaars Seminarium, (dat hy A°. 1692. met ontſlag van zyn Dienſt wierd) met veel lof A°. 1699. den 28. Febr. Overleden; dog hy zal ons voor zyn dood nog eens op de Kuſt voorkomen.

A°. 1685. den 27. Aug.

Zyn herwaards geſonden, D. D. *Feico Wylſma*, en *Adrianus Bakker*. Zy wierden beyde op Jaffanapatnam gelegt, de eerſte in dat zelve jaar; dog wete niet, hoe lang; dog D. *Bakker* wierd 'er A°. 1686. geplaatſt, en A°. 1687. na de Kuſt gezonden, en van daar in de Nederduitſche Kerk tot Batavia beroepen.

A°. 1686.

Zyn D. D. *François Chaſſe*, en *Conradus Croonenburg*, uyt 't Vaderland op Ceylon gekomen, en beyde op Jaffanapatnam geplaatſt. De eerſte is hier A°. 1694. den 7. Mey, en de laatſte A°. 1687. Overleden.

A°. 1687.

Is hier gekomen D. *Iſaac van der Bank*, op Colombo toen geplaatſt, en A°. 1703. daar overleden. Hy wierd A°. 1695.

al

al van zyn Dienſt ontſlagen, om Rector van 't Cingalees Seminarium te zyn.

A°. 1688.

Is D. *de Mey*, van hier na de Kuſt, of Nagapatnam, voor een tyd gezonden, daar hy bleef tot de komſt van D. *Clement*; hy had 'er wel willen blyven; dog 't wierd hem afgeſlagen. Hy quam A°. 1690. weer hier op Jaffanapatnam.

A°. 1690.

Is *D. Nicolaus Livius* op Ceylon gekomen, op Gale geplaatſt, en A°. 1691. daar verdronken.

A. 1692. den 3. April,

Zyn herwaards beroepen *D. D. Thomas van Simey*, *Philippus de Vrieſt*, den 28. dito. *D. Regnerus Croonenburg*, als mede *D. D. Gerardus Hakoma*, *Rudolphus Meerland*, en *Joannes Roman*.

D. van Simey is A°. 1694. op Jaffanapatnam, A°. 1697. van daar na Gale, en A°. 1699. op Colombo geplaatſt, van waar hy A°. 1700. na Batavia vertrok.

D. de Vrieſt, wierd A°. 1692. op Jaffanapatnam geplaatſt, A°. 1694. daar Rector van 't Malabaars Seminarium gemaakt, kreeg A°. 1699. geſchillen, en wierd na Batavia opgeſonden; dog quam A°. 1700. als Rector weder hier, vertrok 1702. na Colombo, en legt 'er volgens de laatſt tyding, A°. 1722. nog.

D. Croonenburg wierd A°. 1692. op Mature, dog van daar A°. 1697. op Jaffanapatnam, A°. 1697. weer op Mature, en A°. 1698. op Gale gelegt, van waar zyn Eerw. A°. 1700. na Batavia vertrok.

D. Hakoma wierd A°. 1692. op Gale geplaatſt, daar hy tot A°. 1697. bleef, vertrok toen na Mature, lag 'er tot A°. 1698. en wierd toen op Jaffanapatnam, gelegt, van waar hy A°. 1669. na Batavia, en zoo verder, na 't Vaderland vertrok.

D. Meerland, wierd A°. 1692. (van Coetsjien gekomen zynde) op Colombo gelegt, alwaar hy A°. 1692. overleden is. *D. Roman*, is A°. 1692. op Jaffanapatnam geplaatſt, en A°. 1699. na Batavia vertrokken.

In dit zelve Jaar 1692. of 't jaar bevorens, is ook hier gekomen *D. Joannes Ruël*, die A°. 1692. op Colombo gelegt, en A°. 1701. in Mey hier overleden is. Dat hy zich wonderlyk in de Cingaleeſche Taal geoeffend had, zullen wy hier na mogen zien.

A°. 1694.

Is *D. Hermannue Specht* op Colombo geplaatſt, en daar A°. 1697. overleden.

A°. 1696.

Komt *D. Joannes Coiterus*, weer uyt 't Vaderland op Ceylon, is op Jaffanapatnam gelegt, en den 14. Juli, A°. 1699. daar geſtorven.

Men zegt dat ontrent dezen tyd, en zelf wel 30 jaaren te voren, al op dit Eyland wel 200000, en, zo de Heer de *Heere* in zekeren Brief aan den Heer *Collaart* zegt, wel 230500, Chriſtenen waren, die zich in 't leeren der 10 Geboden, 't Geloof, en de Gebeden, &c. oeffenden; ontrent welke 10 a 12 Predikanten, zeer weynig konden uytrechten; hoedanig het doorgaans in ganſch Indiën gelegen is, daar men, naar zo groten Oegſt, veel te weynig arbeyders heeft.

A°. 1699.

Is in 't laatſt van dat jaar, of in 't begin van A°. 1700. hier van Coetsjien gekomen, *D. Gerardus de Oude*, die op Jaffanapatnam, den 1. Febr. 1700. in de plaats van den overleden Rector, *D. de Mey* geſteld, en alwaar hy A°. 1701. door *D. de Vrieſt* weer als Rector vervangen is, blyvende nog hier tot A. 1703. wanneer zyn Eerw: op Colombo gelegt, en daar A°. 1720. overleden is.

A°. 1700. den 11. Octob.

Is *D. Philippus Goting*, van Malakka hier beroepen, op Colombo geplaatſt; en 'er tot 1705. (wanneer na Coetsjien vertrok) gebleven.

A°. 1702. den 17. Julius.

Zyn *D. D. François van de Sande*, en *Arnoldus Swem*, herwaards beroepen, waar van de eerſte in dat zelve jaar op Jaffanapatnam gelegt, en A°. 1705. 'er overleden is.

D. Swem is A°. 1702. op Gale geplaatſt, en daar tot A°. 1711. dat naar 't Vaderland vertrok, gebleven, en eenige jaaren daar na te Hoorn overleden.

In dat zelve jaar 1702. quam hier ook *D. Nicolaus Rimerſma*, die op die zelve tyd op Colombo gelegt, en daar tot A°. 1711. dat ook na 't Vaderland vertrok, gebleven, en jegenwoordig tot Leyden woonagtig is.

A°. 1703.

Namen de Heeren Zeventienen zeker beſluit ontrent de Seminaria, gelyk wy uyt dit volgende Extract konnen beſpeuren.

EXTRACT uyt de Reſolutie der Zeventienen tot Amſterdam, op Donderdag, den 28. Juni, 1703. na de Middag.

Reſolutie der Zeventienen, over ſes Proponenten, en over 't Drukken van D. Ruëls Grammatica.

IN 't Haagſche Verbaal, onder dato, 7. Mey, laatſt geſproken zynde, in 't breede van de Seminaria, of Queekſchoolen op Ceylon, als een op Jaffanapatnam, en een tot Colombo, en der zelver hope en verwagting, met aanwyzing van 't geene gemeend wierd tot bevordering en voortzetting der zelve van nooden te wezen, die door 't overlyden der Rectors en Bezorgers, daar over geſteld, te rug gezet is, is na rype deliberatie, tot voortkoming van zulke ongevallen, en tot herſtelling der zelve goed gevonden aan te nemen, ſes jonge bequame Proponenten, om voor af de Taalen aldaar gebruikelyk, te leeren, te weten, tot Jaffanapatnam, 't Malabaars, en tot Colombo 't Cingalees, en 't zelve zo te verdeelen, dat daar door met 'er tyd niet alleen Schoolmeeſters, en Siekentroosters, maar ook Proponenten en Predikanten mogten aangequeekt werden, tot verdre onderwyzing dezer Inlanders en andren, in hun eygen Taal; in dat vertrouwen, dat de Synoden dezer Landen, om pregnante redenen, daar toe dienende, zullen komen te deſiſteren van haar geſuſtineerde, dat namentlyk de Kerken in Indiën, niet zouden vermogen, gelyk nogtans daar te Lande van alle voorgaande tyden af het tegendeel is gedaan en gepractizeerd, en voornamelyk mede door de Engelſen in hunne Colonien in Weſt-Indiën, en die Geweſten, Proponenten, veel min Predikanten te maken; dog zo de gemelde Synoden buiten alle verwagting daar van niet zouden mogen zyn af te leyden, dat men echter daar mede zal voortvaren, en de voorgaande Practyk daar in opvolgen. Dat wyders zal werden gedrukt, de Grammatica, door den Predikant *Ruël*, in de Nederlandze en Cingaleeſche Taal te zamen geſteld, en ten dien eynde herwaards overgezonden.

Onderſtond, *Accordeerd*,

en was Geteekend,

E. SCHOT.

Accordeerd,

J. BROUSE,

eerſte Klerk.

A°. 1704.

Is D. Petrus Sinjeu hier gekomen, en op Colombo geplaatſt, alwaar zyn Eerw. Rector van het Cingalees Seminarium, A°. 1705. geworden, en dit A°. 1722. nog was. Ook Predikt zyn Eerw: om de 14 dagen eens. D. Sinjeu, A. 1704.

Dog alvorens van dit jaar 1704. tot de volgende over te ſtappen, zo zullen wy om wat nader kennis van den Staat der Kerken en Schoolen alhier te bekomen, de navolgende Saaken (alle onder de Regeering van de Heer *Simons*, een voordeftig Voeſterheer der Kerke, aldaar voorgevallen) hier eerſt inlaſſen, alzo ons die in 't algemeyn veel licht zullen geven.

Die Heer Landvoogd van Ceylon had van de Heeren Predikanten aldaar, den ſlegten Staat der Kerken en Schoolen verſtaande, een bericht tot herſtelling, om dan daar toe het zyne te doen, verzogt, 't geen zy aan zyn Ed: op de navolgende wyze overleveren.

Aan den wel E. Geſtrengen Heer, de Heer en Mr. Cornelis Joan Simons. Gouverneur en Directeur van het Eiland Ceylon, met den reſorte van dien.

WEL EDELE GESTRENGE HEER.

Bericht wegens de middelen tot herſtelling van 't verval der Kerken en Schoolen.

NAdien U Ed. Geſtrenge heeft goedgevonden ons te bevelen, dat wy by geſchrifte ſouden opſtellen onſe Conſideratien aangaande de middelen; waar door wy meenden dat het verval van het Inlands Chriſtendom verder ſou konnen tegengegaan, en eeniger wyſe geredreſſeerd werden, ſoo hebben wy ook niet konnen manqueren U Ed Geſtr: bevel in deſen ſchuldplichtig op te volgen.

Vermits het nu ſoo gelegen is, dat alle Maatſchappyen niet beter konnen geconſerveerd, of, vervallen zynde, wederom herſteld werden, dan volgens die gronden, op welke zy eerſtelyk wel geſtigt zyn, ſoo agten wy (ons onderwerpende aan uw wys oordeel) datter voor eerſt geen beter middel ſou weſen, dan ſig in deſen te rechten na den ouden trant, en de ordres, in vorige tyden met goed ſucces gebruykelyk.

Twee dingen ſou men by Proviſie in opmerking konnen nemen, het eerſte betreffende het werk der Schoolmeeſters, het twede, het werk der Predikanten.

1. Belangende de Schoolmeeſters, ſou het niet ondienſtig weſen de ſelve ſerieuſelyk aan te bevelen, dat ſe hunne Schoolkinderen neerſtig ter ſchole doen konnen, de zelve de Gebeden en Catechismen vlytig aanleeren, en die gene, die van eenig begrip zyn, in de bekendſte gronden van het Gereformeerde Chriſtendom vlytig onderwyſen.

Dat ſe ook de Inwoonders, ſoo veel doenelyk, des Sondags ter Kerke doen verſchynen, en na het voorleſen en 't verrichten van 't gene verder tot oeffening van den openbaren Godsdienſt van ouds gebruykelyk is, de genen die tot jaren van onderſcheyd gekomen zyn, neerſtig Catechizeren over de fundamenten van 't Chriſtelyk gelove, ook de gelargeerdens, 't gene zy te voren in de Scholen opgeſegt hebben, doen opſeggen, en verder onderrichten in 't geen de zelve nog niet weten.

Om dit met des te meer vrugt te doen, oordelen wy het vooreerſt dienſtig, dat de meeſters in het ondervragen, en onderwyſen haar zelve richten na de oude Catechiſmi, met gemeen conſent der Ceylonſche Kerken, en de Approbatie der Hooge Overheit ingevoerd, en van ouds in gebruyk, om dat daar in de gronden van het Chriſten geloove eenvoudig voorgeſteld, en de Inwoonders reeds aan de zelve gewoon zyn, daar in tegendeel de nieuwe Catechiſmus van grooter ommeſlag, en te zwaar is voor de eenvoudigen, om die te verſtaan; daar om zy ook van de Inwoonders niet of naeuwlyks werd aangeleerd; te meer, nadien de tegenwoordige Schoolmeeſters in de jongſtgehouden Scholarchale vergadering eenparig beleden hebben, dat ſe zelf nog niet in ſtaat zyn, om die volkomentlyk te leeren, ofte te beſeffen.

Niet dat men daarom de nieuwe Catechiſmus, welke wy oordeelen een goed en nuttig werk, behoefd afte keuren, en buyten gebruyk te houden; men ſou die konnen overlaten voor die gene, die door het aanleeren van de oude Catechiſmus nu in ſtaat gebragt zyn, om met het aanleeren van de nieuwe te konnen voortvaren, of de zelve voor de bejaarden laten dienen tot Speculatie en verder oeffening.

Ook konde zy de Schoolmeeſter ſtrecken tot een nader verklaring van de gronden der Chriſtelyke Religie, waar door zy haar zelfs, mits het bygevoegd onderwys der Predikanten, des te bequamer vinden, om hun Schoolkinderen en dorplieden met des te meer fundamenten te onderrichten.

Het ſoude ook noodig weſen, dat men de Meeſters beſtiptelyk ordonneerde accuraat rol te houden van de Chriſtenen, bejaarden, gelargeerden, Schoolkinderen nieuwgeboren, en geſtorven, elk in zyn Schole, om te konnen aanteekenen de naamen der gener, die ter School of ter Kerk niet komen, en de Predikanten op te geven, wat kinderen aan ider School te doopen zyn.

Het zal mede dienſtig zyn, indien, om ordre te houden, en de Inlandſe Chriſtenen aan te ſetten, ook om de influypende misbruyken te weeren, de pœnen en boete-gelden, van ouds geſtatueerd, wederom ingevoerd werden, hoewel met diſcretie te vorderen, waar van de nuttigheit breeder ſou konnen werden aangewieſen.

Om nu de Schoolmeeſters in hun pligt behoorlyk te houden, en daar toe bequamer te maken, agten wy dienſtig, dat volgens oude gewoonte de Scholarchale vergadering alle twee maanden gehouden werden als wanneer alle Schoolmeeſters moeten opkomen, niet alleen om van het Trouwen, ende daar uit ryſende verſchillen een pertinent bericht te doen, of, des noodſakelyk, die nader elucideren; maar ook om t' elkens rapport van den ſtaat hunner Schoolen te doen.

Dat ook alle maanden de Meesters en Ondermeesters, en uit de verafgelegene Kerken de Meesters of Ondermeesters by beurte opkomen, om door de Predikanten ondervraagd en onderwesen te werden, 't geen een middel zal wesen, om te sien, hoe sich ider Meester oeffend, en hun tegens malkanderen onderling op te scherpen, en hun gesamentlyk tot meerder kennis te vorderen, ten einde het onderwys in de Schoolen op des te beter voet sou konnen voortgaan.

2 Het neerstig Visiteeren der Schoolen door de Predikanten moet ook geconsidereerd werden als een seer dienstig middel, om soo wel de Schoolmeesters, als de Inwoonders zelve, in het aanleeren op te schryven, en in de ware Heilsame kennis te doen vorderen.

Wy achten daarom, dat het seer dienstig sou wesen, indien de Visiten konden aangesteld werden na de oude wyse, dat is prompt om de drie maanden.

In de Visiten is het werk der Predikanten niet alleen te trouwen, en te doopen, maar ook voor alle dingen neerstigheid aan te wenden, om de Schoolkinderen en bejaarden in de gronden van het Gereformeerd Christendom te examineeren, en te onderwysen.

Tot dien einde sou men, om redenen voorsz. sig vooreerst, in het examineeren soo van de Schoolkinderen, als van de bejaarden, nog dienen te houden aan de Catechismus, van ouds in gebruyk.

In het expliceeren van de gronden der Gereformeerde Religie volgens de fundamenten, in de oude Catechismus begrepen, kon men gevoegelyk te werk gaan op desen voet.

Dat men dese Inlandse Christenen niet obrueerde met questien van buyten, en controversien, die onder de Christenen niet, als by toeval, geventileerd werden, en waar van dese slegte lieden onkundig zyn.

Dat men ook in het onderwysen naeuwkeurig opsicht neme op de ware of valsche grondbeginselen, die by de Cingaleesen, of Malabaaren, aangenomen zyn.

Dese valsche grondbeginselen moet men aanmerken als de grootste hinderpaalen, belettende de voortsetting van het Christendom onder desen Land-aard; des diende men voor alle dingen dese valsche grondbeginselen te ruineren; waar door dan vervallen moeten, afgodendienst, duyvels-beswering, en onderscheit der Castas, als een poinct in den Godsdienst.

En nadien dese menschen ongetwyffeld nog ware beginselen hebben, waar op zy niet naeuwkeurig achtgeven, nog die behoorlyk ten gebruyke brengen; soo diende men die voorsigtig in acht te nemen, en van daar te beginnen, 't geen daar in legt opgesloten, verder te deduceeren, en hier nevens nog andre noodsakelyke te voegen, die door het Christendom voorondersteld werden.

Wy zouden behalven de reeds voorgestelde nog verscheyde noodige saaken konnen opgeven, en uit de resolutien der Scholarchale vergadering, door de Ed. Heeren Gouverneurs geapprobeerd in vorige Jaaren, aantoonen, dat se bevorens met goede redenen in gebruyk gebragt zyn; en aanwysen hoedanige middelen men verder moest ter hand nemen, sou men sig een goeden voortgang konnen beloven; dog nadien wy door de kortheid van de tyd, die tot U Ed. Gestr: vertrek na Jaffana ons overig is, dit niet na waarde konnen uitvoeren, soo zullen wy, onder U Ed. Gestr: gunstig welnemen, dit opschorten, tot dat ons een beter gelegenheid gegund werd. Ondertusschen agten wy (met onderwerping van ons gevoelen aan wyser oordeel) het reeds voorgesteld, wanneer het by provisie in gebruyk gehouden of gebragt werd, wat het onderwys aangaat, vooreerst genoeg, om op goede gronden als dan verder met dese arme onwetende menschen te konnen voortvaaren.

Wy, hopende dat onse voorsz. Consideratien U Ed. Gestr: welgevallig zullen wesen, blyven met schuldige eerbied. (onderstond) wel Edele Gestrenge Heer, U wel E. Gestrenge Gehoorsame Dienaaren (was geteekend) Philippus Goting, Gerardus de Oude, N. Riemersma, Marcus Mazius, en Petrus Synjeu. (in margine) Colombo den 18 Maart Ao. 1704.

Accordeert

C. TAAY.

Eerste Klerk.

Na de voornoemde algemeene Consideratien over den staat deser Kerken en Scholen, mitsgaders de middelen tot herstelling van het verval der selve, gaf D. Synjeu ook zyne bysondere aanmerkingen aan den Heer Landvoogd Simons over, gelyk uit het volgende geschrift blykt.

Aan

Aan den wel Ed. Geſtrengen Heer, den Heer en Mr. Cornelis Joan Simons, Gouverneur en Directeur van het Eiland Ceylon, met den Reſorte van dien.

WEL EDELE GESTRENGE HEER.

Conſideratien van D. Synjeu daar over.

ONſe Conſideratien over de Schoolen onder het deſtrict van Colombo U E. over gegeven den 12 November 1704 alleen relative tot den dienſt der Predikanten en tegenwoordige Meeſters in 't land zynde te conſidereeren, gelyk de omſtandigheit van tyd en ſaaken geen andre doorſicht tot de bekeering van 't Heydendom verleenen.

Dog het Seminarium herſteld zynde, en dit my een volkomen weg baand, om de middelen ter bekeering volkomen, of ten minſten meer als Apparent te konnen voordragen, ſoo oordeel het eensdeels van myn plicht te zyn, en anderdeels U Edele het ook niet qualyk zal opvatten, dat ik deſe myne nadere Conſideratien de voorgaande laat volgen.

'T is kennelyk, dat wapenen alleen niet vegten konnen, maar ook bequame en ervarene ſubjecten vereyſchen.

Ik Conſidereer het Singaleeſch Heydendom, 't zy dat het volſtrekt, of ſoo ten deele nog beſtaan mogt, als een vyand, die men het hoofd moet bieden, om hem tot de overgave, en 't aannemen van 't Chriſtelyk geloove te dwingen, dat de wapenen zyn bequame overtuigende middelen tot demping van 't Heydenſch, en opbouw van 't Geloove in Chriſtus; maar gelyk allen die wapenen niet konnen voeren, nog na behooren gebruyken, ſoo loopen myn gedagten tegenwoordig daar over, om goede manſchap te hebben, om dit oogmerk onder den Zegen des Allerhoogſten te bereyken.

Hoe de vyand behoord geconſidereerd te werden, hoe zwak of ſterk hy is, wat wapenen men tegen hem moet gebruyken, en 't meeſt te pas zouden komen, ook volgens welke vereyſchingen en ordres zy aangevoerd behoorden te werden, is van ons voorgeſteld in de voorgaande Conſideratien, waar aan ons volkomen moeten gedragen, als nog geen reden van verandering ontmoetende, 't zal dan op de ſubjecten aankomen, die tot dezen ſtryd gerequireerd werden.

Wy zullen eerſt eenige manſchap afkeuren, om deze dienſt na behooren te konnen doen, daar op bequame onderwerpen of dienaaren met des zelfs getal voordragen, en eyndelyk redenen geven, waarom wy deſen meer als geenen gunſtig zyn, en ſoo een groot getal begeeren.

1 *Dit werk kan niet uitgevoerd werden door den dienſt der tegenwoordige Meeſters.*

Want deſe, als aan den Schooldienſt verbonden zynde, ſchoon metter tyd verder en verder konnen en zullen geraken, laat echter hun tyd, nog continueele dienſt, en nu miſſende bequaamheit niet toe 't gerequireerde te erlangen.

'T welk ook niet zal verkregen werden met hunne maandelykſe opkomſt, en 't onderwys, dat zy dan genieten, als uit deze vrage zelfs vloeid: *Wat zal men in de Meeſters vinden, twaalfmaal in een jaar geexamineerd werdende.* Doet hier nog by 4 *maal in 't jaar (ſoo de Viſite ſonder interruptie al gedaan werd)* men denke maar, dat 'er dan nog ſoo veel tyd tuſſchen beyden loopt, tuſſchen het eene en 't ander examen, en zy alle hulpmiddelen miſſen. Ik oordeel, dat de Meeſters noit op deſe wyſe, 't geen aan de Schoolen weſen moet, zullen nog konnen declagtig werden. Gevolgelyk ten

2 *Ook niet met het Viſiteeren der Schoolen om de drie maanden door de Leeraaren.*

Neemd dat alle drie maanden de Viſite gedaan werd, en in yder Viſite de Schoolkinderen en Largados geinſtrueerd werden, ſoo hebben zy vier onderwyſingen in 't jaar; waar uit ik demonſtrative inbreng, dat dan ook zulks van de Leeraaren ten opſicht van tyd, hun Predik-dienſt, en verdere oeffeningen niet kan afgewagt werden (ik ſwyge, dat de bevinding ſoo veel jaaren na malkander zulks voor my beveſtigd, en verzegeld heeft). Van in te voeren ſekere leerſtoffe in 't Singalees, zeg ik beveſtigender wyſe, dat zulx tegenwoordig volſtrekt noodſakelyk is, volgens de voorgaande Conſideratien van September en October 1704; dog wy onderſoeken hier de manſchap, de Subjecten, en Capaciteyt, om 't groot oogmerk uit te voeren, gevolgelyk is dit buyten ons wit.

Hier uit meen ik wettig te moeten werden beſloten (om dat 'er buyten deſe Subjecten geen andre zyn, en op deze wyze men ſig geen gewenſchte uitſlag nog volle Victorie durft beloven) dat de vereyſchte middelen of onderwerpen tot nog toe aan de Schoolen niet zyn gebruykt, en men met reden na andre moet omſien, om ſich met ſekerheit het gewenſchte te beloven.

Deze dan afgekeurd ſtel ik vaſt, dat ſoodanige Subjecten uit het Seminarium alleen konnen getrocken werden, gelyk ook het loffelyk Concept van de Heeren Majores, is, om uit de Quekelingen ook Meeſters voor de Schoolen aan te focken.

Maar gemerkt het gelimiteerd getal

der Quekelingen niet boven de 24 gaan mag, ſoo neme de vrymoedigheid, U Edele met alle reſpect open te leggen dit getal ten minſten 60 ſtux te moeten zyn, alſoo door deze Meeſters niet alleen 't diſtrict van Colombo, maar ook van Gale en Mature behoorden te werden voorſien, en hier de Proponenten afgaande, 't nog niet kan toereyken, geconſidereerd het groot getal der Schoolen.

Dat deze de Subjecten zullen moeten zyn, is ſichtbaar, 't welk aangeweſen zynde, myns oordeels dit getal van zelfs vaſt ſtaat.

Deze Quekelingen, bequaam gemaakt zynde, zyn deze 2 difficulteyten, ſoo even aangeweſen, verdweenen: Want bequaam gemaakt zynde, konnen zy hun dienſt naar vereyſch verrichten, en een Leeraar, de Viſite doende, zal dan in ſtaat zyn, by hen in een uur meer dienſt te doen, als nu in een geheel jaar geſchieden kan.

Ook zal hun maandelyk opkomen niet anders als van de grooſte vrugt konnen zyn.

Den dienſt der Proponenten uit de Quekelingen, als buyten myn tegenwoordig oogmerk zynde, laat ik onaangeroerd.

Soo wy na de redenen en nuttigheden van de Meeſters, uit het Seminarium te teelen, omſien, zal dit getal ook met een noodſakelyk moeten geſteld werden.

1 Geen van de alhier zynde Cannecappels (of Schryvers tot behulp der Predikanten) zyn tot hun dienſt bequaam, want ſchoon zy al de gemeene ſtraat-taal van 't Singalees hebben, werd hier vry wat meer toe vereyſcht, en zy zyn niet ſaakkundig, daar nogtans alle vertolking taal- en ſaak kunde vereyſcht. Door deze Subjecten konnen wy die miſſen, en 2 requiſiten, tot vertolking noodig, obtineeren.

De Leeraaren hebben dan geen Cannecappels noodig, alſoo deze Meeſters daar toe konnen dienen, met die bequaamheit, die daar toe vereyſcht werd, en waar door met een een zwarigheit, die niet kleen is, ontgaan werd, namentlyk een Predikant, ſig niet genoeg wetende uit te drucken in 't Portugees, werd echter de vertolking daar na gericht, en verlieſt dan nog; *en wat hebben wy Hollanders met de Portugeeſche taal te doen.*

2 Deze Meeſters zouden ook konnen gebruykt werden, om Leerſtoffen, of deelen van de H. Schrift in 't Singaleeſch over te dragen, te Confronteeren, en te Copieeren, welke ſaaken tot nog toe ſoo veel difficulteyten zyn onderworpen geweſt, waar toe, als wy gezegt hebben, deze tegenwoordige Cannecappels onbequaam zyn.

Deze hebben dan zelfs een vryen toegang tot alle Nederlandſe Papieren, en Boeken, waar door zy in ſtaat zyn hun zelven op te bouwen, en die laſt van alleen uit de mond van een Leeraar te ſpreken ('t geen zy tot nog toe maar hebben konnen doen, ende gewenſchte vrugt van de zware onkoſten en 't oogmerk van de Compagnie te rug houd) werd hem afgenomen. Sie daar de manſchap, vereyſchte kennis en handeling der wapenen, om dit oogmerk, de bekeering van 't Heydendom, te bereyken. Het getal om gemelde redenen, en 't groot getal der Schoolen (die ruym 70 ſtuks uit maken) behoorden in 't Seminarium dan aangenomen te werden, als ſonder welke Meeſters ik vaſtſtelle, dat het begeerde niet zal geſien, en zal het doel niet getroffen werden, men egter nog eens daar toe zal moeten komen met de zelve moeite en koſten, daar nogtans deſe ſaak geen uitſtel of Prolongatie van tyd behoorde te lyden.

De motiven van deze Conſideratien zyn myn plicht, waarom my verbeelde, dat U Edele niet als gevallig zyn zal alle middelen van verbetering, die my nu of nog mogten voorkomen, getrouwelyk aan te wyſen.

Ik beſluyte, en hope, dat deze middelen eens aan de Schoolen mogen gevonden werden, en moet blyven (onderſtond) wel Edele Geſtrenge Heer, U wel Edele Geſtrenge Gehoorſame Dienaar, (was geteekend) Petrus Synjeu. (in margine ſtond) Colombo den 21 October 1705.

Accordeerd

J. BROELSZ.

Eerſte Klerk.

Om nu een goeden grond tot het verbeteren der Inlandſche Schoolen en Kerken te leggen, was 'er van ouds af al by haar Edelheden, en by de Regeering alhier, met het aanſtellen van Scholarchen, en door 't opſtellen van een Inſtructie, hoedanig ſich hier ontrent te dragen, een ſeer nette ordre beraamd. Gelyk men daar van het navolgende extract ſiet.

Extract der Inſtructie voor de Scholarchen op Colombo.

MEn heeft op JaffanaPatnam, Colombo en Gale (behalven het opſicht der Predikanten over de Inlandſe Schoolen en Kerken alhier) A°. 1663, den 25 December ook goedgevonden in Ra-

Rade aldaar, en op heden in Rade van India, na een kleene verandering goedgekeurd ſekere inſtructie, en daar by beſloten, om uit de Leden deszelfs' te ſtellen, in ider plaats twee Aanſienelyke, Godvrugtige en verſtandige Mannen en Ledematen van onſen Godsdienſt tot Scholarchen, niet alleen om deze Inlanders tot onſen Godsdienſt te doen leyden, maar om ook de Schoolen voor de Jeugd te beſtellen in alle die plaatſen, alſoo daar uit de meeſte vrugt voor 't Chriſtendom te wagten is. Deze zullen dan onder 't opſigt der zelve (onverminderd de Kerkelyke beſorging der Predikanten) ſtaan, volgens deze Inſtructie.

Inſtructie voor de Scholarchen.

Het beſorgen van de onkoſten, tot onderhoud der Schoolmeeſters en Schoolen noodig, als ook het repareeren der zelven, gelyk mede het ſtellen van boeten op de gene, die hunne kinderen niet ter School ſenden, of die ook zelf niet in de Predikatie komen, en die verſuymen, of welke, daar al komende, ſig onzedig aanſtellen, en de goede Adminiſtratie van dien, zal den Scholarchen alleen aanbevolen blyven, onder recommandatie dat in 't opſtellen der Geld-boeten met beſcheydenheit gehandeld werde.

Het ſtraffen, en afſetten der Schoolmeeſters zal met Communicatie der Predikanten geſchieden, gelyk ook 't beſtellen van nieuwe Schoolmeeſters; dog by die Communicatie niet even eens van gevoelen zynde, ſoo zal de ſaak aan de uitſpraak des Gouverneurs of Commandeurs verbleven werden.

Het veranderen en verplaatſen der Schoolen, of 't oprechten van nieuwe elders, zal met Communicatie der Predikanten geſchieden; dog niet eer voor dat daar over het goedvinden en de ordre van den Gouverneur of Commandeur zal bekomen zyn.

De Scholarchen zullen ook beſorgen, dat in de Inlandſe Schoolen buyten op 't Land, of in de Steden, geen andre formulieren, dan die gene, geleerd werden, welke nu by de broederen in gebruyk, geconcipeerd, en by den Gouverneur Generaal, en de Raaden van India goedgekeurd zyn, ſonder eenigſins te gedogen, dat daar in door imand eenige verandering werde gemaakt.

De Scholarchen zullen ook geſtadig een Lyſt houden van alle de Schoolen, ſoo wel binnen de Steden en Kaſteelen, als buyten op 't Land, en zullen, ſoo menigmaal zy de Viſiten gedaan hebben, daar van aan den Gouverneur des Eilands, of aan de Commandeurs der Provintien van Jaffanapatnam en Gale, rapport doen.

Of de kinderen tot Perfectie gekomen zyn, om uit de Schoolen te gaan, dat zal aan 't gemeen oordeel der Scholarchen, en Predikanten ſtaan. Ook zullen de Scholarchen byſonder opſicht nemen en houden over de Schoolen der Nederlandſe kinderen, of die van Nederlandſe Vaders geboren zyn, daar van een expreſſe Lyſt houdende.

Soo de Scholarchen bevinden, dat de Nederlandſe kinderen, die 5 a 6 jaaren oud zyn, niet werden ter School gezonden, ſoo zullen zy de Ouders daar toe ſien te brengen.

De Scholarchen zullen goede ſorge dragen, dat de Meysjens der Inlanders, boven de agt jaaren oud, wel werden verſorgd, om niet door de luxurieusheit van de Jongens, en andren verleyd te werden.

Tot dien eynde zullen de Meysjens vroeg werden School getrocken, om ontrent de thien jaaren bequaam te weſen, om uit de School te gaan.

De Scholarchen zullen ten minſten alle twee maanden een generale Viſite over de Schoolen doen, 't zy met een der Predikanten of alleen, op dat dit noodig werk niet veragtere, maar geſtadig bevorderd werde.

Wanneer de tyd der te doene Viſite zal gekomen weſen, zullen de Scholarchen 't zelve den Gouverneur, of de Commandeurs der Provintien, verindagtigen, om door zyn E. de Broederen Predikanten bekend gemaakt te werden, ten eynde een der zelve die Viſite by woone, het welk niet geexcuſeerd zal werden, dan om wettige oorſaken.

De Predikanten, en Scholarchen, zullen malkanderen alle behoorlyk respect en eere, tot voorkoming van alle contentie en miſnoegen, en om ider by de waardigheit van zyn Ampt te laten, bewyſen, ten eynde niet eenige ergernis en ontſtichting werde gegeven aan het teeder Chriſtendom, alſoo daar aan op 't hoogſte gelegen is.

De Scholarchen zullen ook ſcherpe ordre houden, en goede toeſicht hebben over de oude bejaarde Inlandſe Chriſtenen, en dat des Sondags op alle plaatſen, daer Schoolen en Schoolmeeſters zyn, een behoorlyke ſamenkomſt gehouden werde alwaar de Chriſtelyke Gebeden, en de oeffening des Godsdienſts met alle geſchiktheit en eerbiedigheit na de Kerken-Ordre gedaan werden.

De Deſſaves zullen byſonderlyk letten op de kinderen der Inlandſe Hoofden Araatsjes, Majoraals, Teljaars, en die in eenig aanſien boven andren zyn, om die geſtadig ter Schoolen te houden, ſoo veel zal mogelyk zyn. Onderſtond. Batavia in 't Kaſteel, Adi. . . . Maart A°. 1667. Lager ſtond. ter Ordonnantie van haar Edelheden, en was geteekend, Joan-

nes van Riebeeck, Secretaris. Accordeerd S. Anderſon Secretaris.

Naderhand is 'er A°. 1699 ook een Kerken-Ordre door den Heer Landvoogd de Heere ingevoerd, gelyk wy die hier ſien opgeſteld.

De ordre door den Ed. Heer Gouverneur en Directeur Gerrit de Heere gegeven, om van allen, die tot de Schoolen behooren, gehoorſaamd te werden.

Kerk-ordre van Ao. 1699 door den Hr. de Heere gegeven.

MEn zal de kinderen, boven de 6 jaaren oud, van gedoopte Ouders, op den dag der generale Viſite in de School-rol inſchryven.

Zullende de Ouders, die opgeteekende kinderen dagelyks ſonder faut ter School ſenden; dog ſoo vier kinderen uit een huis komen, zullen 'er by wiſſeling dagelyks twee ter School komen; ſoo 'er drie zyn, zal daar van dagelyks een a twee, ſoo als het Scholarchen zullen ordonneeren, moeten compareren.

De Schoolmeeſters zullen, als de kinderen by een gekomen zyn, na 't gebed, en voor de onderwyſing de rolle, opleeſen.

Imand nu abſent zynde, zal de Meeſter vernemen, by wien de ſchuld van het agterblyven is. Soo het des kinds ongehoorſaamheits ſchuld is, zal hy 't zelve na merite kaſtyden; dog ſoo het der Ouders ſchuld is, zullen zy voor ider kind, ider dag een halve tammekaſſie betalen.

Imand des Sondags ter behoorlyker tyd niet ter Kerk komende, zal verbeuren vier tammekaſſies.

De Meeſter zal hier van een pertinente rollen houden, en ten dage der Viſite aan de Scholarchen overgeven; die nu geheel ongehoorſaam zyn, zullen op de bekendmaking van de Scholarchen door den Deſſave zwaarder werden geſtraft.

Imand der Gelargeerdens op de Viſite niet verſchynende, zal een halve Laryn betalen.

Imand der Mancebados, op de Viſite niet verſchynende, zal van den Deſſave werden opgevat, in de Ketting geklonken, en voor drie maanden aan 's Compagnies gemeene werken geſet werden.

Die Imands huwelyks-geboden zonder wettige redenen ſchut, zal verbeuren twee Ryxdaalders, of by onmagt van dien twee maanden aan 's Compagnies gemeen werk geſet werden.

Imand, zyn kind op den dag der Viſite niet ten doop brengende, zal voor vier maanden aan 's Compagnies gemeene werken geſet werden.

Imand, zyn huwelyks geboden gegaan, en binnen de drie maanden daar na, of de eerſt Viſite niet getrouwd zynde, zal verbeuren drie Ryxdaalders, of door den Deſſave voor drie maanden aan 's Compagnies gemeene werken geſteld werden.

De waſſchers zullen de Meeſters alle week moeten bekend maken, of 'er een kind geboren, en of 'er imand geſtorven is, en by faute van dien zal het den Deſſave werden bekend gemaakt, die de nalatigen dan na bevinding van ſaaken zal ſtraffen.

Een ongedoopt Vrouwmenſch met een gedoopt Manſperſoon, of een ongedoopt Manſperſoon met een gedoopt Vrouwmenſch in Concubinagie levende, zal, ſoo in de eerſte Viſite niet bequaam is om gedoopt te werden, in de Keten geklonken, en voor 6 maanden aan Compagnies gemeene werken geſet werden.

Twee gedoopte, in concubinagie levende, zullen verbeuren 6 Ryxdaalders, of, by onmagt van dien voor 3 maanden aan 's Compagnies gemeene werken geſet werden.

Deſe ordre is geſteld en gemaakt, om in alle Schoolen te werden gepubliceerd, en aangeſlagen.

In den Jare 1699 den 15 dag der maand Mai, in 't Kaſteel Colombo. Was geteekend. GERRIT DE HEERE.

Accordeerd

J. BROELSZ.

Eerſte Klerk.

Om nu nog nader kennis van den ſtaat der Kerken en Schoolen alhier te bekomen, ſoo hebben wy dienſtig geoordeeld dit volgende Kerkelyk Rapport van een Viſite der Schoolen en Kerken alhier 'er by te voegen.

Rapport der School-Viſite, in de maanden September en October 1704 door de Predikanten G. de Oude, P. Synjeu, en den Scholarch G. da Coſta gedaan, opgedragen aan den wel E. Geſtrenge Heer, den Heer, Mr. Cornelis Joan Simons, Gouverneur en Directeur van Ceylon, en het reſort van dien.

WEL EDELE GESTRENGE HEER.

Rapport van een Viſite der Scholen.

NAdien U Edele Geſtrenge heeft gelieven goed te vinden, ons ondergeſchreven expres te committeeren tot het Viſiteeren der Schoolen binnens &c.

Lands

Lands onder het diſtrict van Colombo, om U Edele Geſtrenge van onſe bevinding een exact rapport te doen, ſoo hebben wy onſe eerſte bekommernis laten gaan over het uitvinden der middelen, waar van wy ons tot dien eynde konden bedienen, en ons beneerſtigd de bedagte middelen wel te gebruiken.

Hoedanige middelen wy daar toe noodig gevonden, en wat gebruyk wy van de zelve gemaakt hebben, dragen wy U Edele Geſtrenge eerbiedig voor in onſe hier nevens gevoegde Conſideratien.

Hier door is ons de toeſtand der Inlandſe Chriſtenen ſoodanig voorgekomen, als wy U Edele Geſtrenge vervolgens in alle eerbied opgeven.

Wy zullen, onder U Edele Geſtrenge welnemen, onſe bevinding alhier voorſtellen, niet onder algemeene Hoofden, om dat wy zulks kortelyk betragten in onſe Conſideratien; maar van School tot School aanteekenen 't geen ons is voorgekomen, in die ordre, ſoo als de Viſite door ons begonnen en vervolgd is.

Wiewale den 28 *September.*

De Schoolkinderen, die de kleene Catechismus van de Eerw. Ruel van buyten hadden geleerd, daar uit by de rye omgevraagd zynde, wiſten de zelve prompt te beantwoorden. De Gelargeerden uit de Schoolen, en de verdre Chriſten-Inwoonders, gaven, voor 't meeſte gros, heel bequaam antwoord op de vraagen, geformeerd en voorgeſteld uit beyde de Catechismen van den Eerw. Ruel Zaliger, en mede op andre noodwendige voorſtellen, betreffende God, de Ziel, en de conſcientie.

De Ouders, die hunnne kinderen ten doop preſenteerden, ook in 't byſonder over 't leerſtuk van den doop geexamineerd, gaven een redelyk genoegen.

De Schoolmeeſter, Don Pedro, en zyn Ondermeeſter, Joſe Alvis, hadden geleerd de kleene Catechiſmus van de Hr. Ruel, en de groote voor een gedeelte; hebben ook onder 't examen op de vraagen, ſoo over beyde Catechismen, als over de natuurlyke Godkundige waarheden, heel wel voldaan, en ſchenen neerſtige lieden, en begaafd met een goed oordeel; zy hebben geen Ola van Authorizatie.

De Kerk was nog een redelyk gebouw, met ſtroo gedekt. Van 't placcaat, dat, na oud gebruyk in de Kerk ophangt, was 't Zegel geſcheurd.

Ramoekane 29 *September.*

De Schoolkinderen als voren overhoord, antwoordden vaardig, en wel. De Largados, en het volk, gaven mede redelyk genoegen; ſoo ook de Ouders der doopelingen.

De Meeſter, Domingo Fernandes, en zyn Ondermeeſters, Don Simon, en Don Philippo, zeyden datſe de kleene en groote Catechismus van den Eerw. Ruel geleerd hadden; dog konden in het examen op de meeſte dingen niet recht ter ſake antwoorden; waren ook uitermaten van haar ſtuk; konden uit eenige antwoorden, die zy gaven, en daar in zy oordeel moeſten gebruiken, evenwel afnemen, dat 'er by nader onderwys nog wel wat goeds van te verwagten was. De Meeſter, en zyn Ondermeeſters, hebben geen Ola van Authorizatie. De Kerk, is een vaſt gebouw, met pannen gedekt, 't placcaat is geſcheurd.

Horrene den 30 *dito.*

De Schoolkinderen antwoordden hier prompt ſonder haperen; de Largados, en overige Chriſtenen, voldeden ook op de vragen en voorſtellen als boven, hier waren ook de Ouders, die hare kinderen ten doop preſenteerden redelyk gefundeerd.

De Meeſter, Ignatio Correa, had geleerd de groote en de kleene Catechismus van den Eerw. Ruel Zaliger; gaf ook op meeſt alle vraagen prompt en goed antwoord. Hy had de Schoolkinderen, en 't Kerk-volk, wel onderweſen, en in goede ordre gehouden. Hy heeft geen Ola van Authorizatie; en verſogt om een Ondermeeſter tot hulp. De Kerk is hegt en goed, met pannen gedekt; en 't placcaat is geſcheurd.

Oedewarre 1 *October.*

De Schoolkinderen zyn hier redelyk bevonden. De Largados, en verdre Chriſtenen, hebben maar voor een gedeelte tamelyk geantwoord; ſoo ook de Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden.

De Ondermeeſter, Don Manuel neemd hier, by Proviſie, waar 't ampt van Meeſter. Hy had alleen geleerd de kleene Catechismus van den Eerw. Ruel; is in 't examen vry onkundig bevonden, en kon op de Catechetiſche vragen naeuwelyks antwoorden, en was ook ſeer perplex. 'T placcaat was mede geſchreven, en de Kerk nog redelyk, en met pannen gedekt. Aan dit School is de Viſite ſonder oproer of wanordre, en met goed contentement der Inwoonders volbragt.

Diagam, 2 dito.

De Schoolkinderen beantwoordden de vraagen uit de aangeleerde Catechismus heel wel. De Gelargeerdens gaven mede voor 't meeſte gedeelte met antwoorden op de voorgeſtelde vragen een goed genoegen. Soo ook de Ouders der dooplingen. De Meeſter, Don Joan en zyn Ondermeeſter, hadden geleerd de kleene Catechismus voorſz. gaven egter in 't examen bewys van Neerſtigheit en goed oordeel. De Meeſter had hier 't placcaat geheel behouden. Het School is hegt met pannen gedekt.

De vorige Meeſter, hebbende vyf en twintig jaaren gediend, en om zyn Ouderdom geexcuſeerd zynde, verſogt, mits zyn uiterſte armoede, eenig onderhoud.

Alican. 3. en 4 dito.

De Schoolkinderen bevonden als voren. De Gelargeerdens, en verdre Inlandſe Chriſtenen, voldeden tamelyk op meeſt alle vragen, en voorſtellen; ſpeciaal het Manvolk. De Meeſter, Paulo Fernandes; en zyn Ondermeeſters, Conſtantyn Lopes, en Michel Fernandes, hadden geleerd de groote en kleene Catechismus voorſz. in 't examen over den Inhoud van beyde Catechismen antwoorden zy vaardig, en wel ter ſnee; wiſten ook van de meeſte ſaaken de redenen aan te wyſen; gaven mede op andre voorſtellen heel goed genoegen. Een van deſe Meeſters heeft geen Ola van Authorizatie. Het School is goed, en met pannen gedekt.

Berberyen den 4 dito.

De Schoolkinderen, alhier vry ſlecht bevonden, wilden voor 't meeſte gedeelte niet ter School komen. De Gelargeerdens, en overige Chriſtenen, beantwoordden wel hier en daar eenige vragen; dog konnen de meeſte, voornamelyk onder de Vrouwlieden, niet aan 't ſpreken krygen. De Ouders, die hare kinderen ten doop preſenteerden, antwoordden maar hier en daar weynig. De Meeſter, Simon Fernandes, en zyn Ondermeeſter Don Philippo, hadden geleerd de kleene Catechismus, en de groote voor een gedeelte. Zy beantwoordden de vraagen en voorſtellen nog redelyker wys; hebben geen Ola van Authorizatie, klaagden ook dat de Inwoonders alhier ſeer weynig ter Kerk quamen, en die nog verſchenen, weynig aandacht toonden. Het School is nog goed, met pannen gedekt, en 't placcaat geſcheurd.

Maccoene, den 5 dito.

De Schoolkinderen wiſten haren Catechismus ſeer wel te beantwoorden. Ook hebben de Gelargeerdens, en overige Chriſtenen, voldaan op de voorgehouden vragen, ſoo uit als buyten de Catechismen. De Meeſter, Maniko Fernando, en de Ondermeeſter, Joan Fernando hadden geleerd de kleene Catechismus voorſz. en de groote voor een gedeelte. Gaven veerdig en goed antwoord op de voorgehouden vragen van verſcheyde natuur. Is toegeſtaan, op 't verſoek van de Meeſter, dat hy zyn Zoon by Proviſie ten dienſt van het School zou mogen gebruyken. Het School is goed, en met pannen gedekt.

Paſajagelle. 5 dito.

De Schoolkinderen bevonden, als voren. De Gelargeerdens en overige Chriſtenen geexamineerd, als voren; hebben heel wel geantwoord. De Meeſter Don Joan, en Ondermeeſter, Joan Piris, kenden de groote en kleene Catechiſmen voorſz. Wiſten alle vraagen over en buyten de Catechiſmen, hen voorgeſteld, redelyk wel te beantwoorden. Het School, is nog goed, en met pannen gedekt; dog 't placcaat geſcheurd.

Caliture Gravet. 6 dito.

De Schoolkinderen maar tamelyk bevonden. De Largados onder 't Manvolk antwoordden nog redelyk; maar onder 't Vrouwvolk was haaſt niemand, die eenig beſcheyd wiſt te geven; waren meeſt kinderen. De meerderjarige zyn niet verſcheenen. De Meeſter, Don Francisco, en Ondermeeſter, Don Joan, hadden geleerd de kleene Catechismus; konden die ook maar pas beantwoorden; en gaven alſoo de vereyſchte bequaamheit niet op, 't placcaat was geſcheurd; dog 't School een goed gebouw en met pannen gedekt.

Wy vernamen, hoe alhier, gelyk ook op Alican, de Meeſters eenig Geld inſamelen voor het begraven der lyken op 't Kerkhof van 't School, 't geen dan in de Viſite aan de Predikanten werd behandigd, die het aan den Deſſave overgeven, de welke daar van rekening houd. De Meeſter van dit School quam ons rapporteeren, hoe de Eerw. Goting in de voorlede Viſite belaſt hadde het openſtaande der graffgelden van dit School aan zyn Eerw. huis te brengen, 't welk hy Meeſter, na de voleindigde Viſite, ook gedaan had, ter monture van vyf Ryxdaalders, drie Laryns, en twee tam-

me-

mekasjes. Gevraagd zynde, waarom hy ons hier van bericht deet, gaf ten antwoord, op dat wy het zouden weten, en dat het zyn plicht was. Nogmaal gevraagd zynde, of 'er ook nu eenig Geld te quaad ſtond, en waarom hy ons 't zelve niet had overgegeven, antwoorde, dat 'er wel eenig Geld openſtond; maar dat hy het niet had opgehaald nog overgegeven, om dat hem zulx niet belaſt was. Hier op hebben wy hem geen nader ordre gegeven.

Caliture Rievier, 7 *dito.*

De Schoolkinderen hadden hier voldaan 't geen hen te leeren was gegeven. De Gelargeerdens antwoorden mede heel wel; ſoo ook de Ouders, die hare kinderen ten doop preſenteerden. De Meeſter, Michiel Antoni, had geleerd de kleene Catechismus geheel, en de groote voor een gedeelte. De Ondermeeſter, Domingo Silva, kende die beyde. By examen hebben zy preuven van bequaamheit gegeven; dog allermeeſt den Ondermeeſter, die een iverig en verſtandig man is. Het School is goed, en met pannen gedekt.

Waluwe. dito.

De Schoolkinderen, als voren. De Gelargeerdens, en verdre Chriſtenen hebben in 't examen redelyk wel voldaan, Speciaal de Vrouwlieden. De Schoolmeeſter, Andre Rodrigo, was abſent door ſickte, kende de groote en kleene Catechismus voorſz. Volgens het getuigenis van de Cannecappels. Hy heeft geen Ola van Authorizatie; Marco Pereiro doende by Proviſie dienſt als Ondermeeſter, zeyde de kleene Catechismus te kennen, was ook ten huiſe van de Eerw. Goting met zyn mede-ſollicitant geexamineerd; maar kon in 't Examen naeuwlyks iets beantwoorden, waarom hem is aangeſegt, dat hy tegen de naaſte Viſite de kleene Catechismus prompt zou maken te kennen, of dat hy anders geen Ondermeeſter weſen zoude. De Kerk is hegt en goed, en met pannen gedekt; dog 't placcaat is hier ook geſcheurd.

Paneture. 8 *dito.*

Hier hadden de Schoolkinderen veel, en wel geleerd, en waren prompt in 't antwoorden. De Gelargeerdens, en verdre Chriſtenen, gaven met verſtand en oordeel antwoord op meeſt alle vraagen, en voorſtellen; de Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden, gaven ook voor 't meeſte gedeelte voldoening. De Meeſter, Silveſter Alvis, was een wakker en gaeuw man, kende de groote en kleene Catechismus voorſz. Hy had alle de vraagen met der zelver antwoorden, gedaan in eenige vorige Viſiten, naeuwkeurig op geteekend, zyn volk en Schoolkinderen neerſtig Onderweſen, en gaf in 't examen een volkomen genoegen. Zyn Ondermeeſter, Antoni Piris, kende de kleene Catechismus, en de groote voor een gedeelte; antwoordde in 't examen mede vry wel; ende hadden geen Ola van Authorizatie. De Meeſter had Copye van 't placcaat, dat hier mede geſcheurd was. Het School is een vaſt gebouw met pannen gedekt.

Morotto. 9 dito.

De Schoolkinderen bevonden als voren. Soo mede de Gelargeerdens, en de overige Chriſtenen, Insgelyks de Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden. De Meeſter, Sebaſtiaan Corre, en zynen Ondermeeſter, Thome Corre, kenden de kleene Catechismus voorſz. en de groote voor een gedeelte. Dog zy betuigden, dat zy het verder aanleeren van de groote Catechismus hadden nagelaten, vermits de Eerw. Goting in de voorgaande Viſite hem wel expreſſelyk belaſt had de zelve niet meer te leeren, nog de Schoolkinderen die te laten leeren. Suſtineerde ook, dat dit gebod door de Eerw. Goting aan alle de Schoolmeeſters gegeven was; gelyk wy ook naderhand, by nader onderſoek bevonden hebben.

De Meeſter, en Ondermeeſter voorſz. hebben in 't examen niet alleen aan de vraagen over de Catechismus, maar ook aan verſcheyde andre zware voorſtellen, tot ons ſonderling Contentement voldaan. Verſogten de voorgeſtelde vraagen op ſchrift. De Kerk is een hegt gebouw met pannen gedekt.

Galkiſſe. 10 *dito.*

De Schoolkinderen als voren, ſoo ook de Gelargeerdens, en verdre Chriſtenen, als mede de Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden. De Meeſter, Joan Piris, had geleerd de kleene Catechismus, en een gedeelte van de groote; ſoo ook zyn ondermeeſters, Joan Rodrigos, en Michel Pereira. Zy voldeden in 't examen op meeſt alle vraagen en voorſtellen. Een van de Ondermeeſters had geen Ola van Authorizatie.

Het getal der Kerkelingen, en Schoolkinderen, kan, om de menigte, van de Meeſter en Ondermeeſter niet behoorlyk bediend werden; de Inwoonders woonen hier wyd en zyd, en een groote menigte tot dicht onder Colombo; waarom zy, vermits

de verreafgelegenheit, zelden ter Kerk komen, en hunne kinderen te School ſenden. Om dit ongemak weg te nemen, ware het goed, ſoo buiten de Gaalſe Poort een School kon geſticht werden, gelyk voordeſen het Concept geweeſt is.

Nigombo Singaleeſche Kerk, 15 dito.

De Schoolkinderen waren hier qualyk geleerd. Zy konden op de vraagen met de woorden van de Catechismus voorgeſteld, naeuwlyks antwoorden. De Gelargeerdens, en verdre Chriſtenen, wiſten voor 't meeſte deel niets te ſeggen. Weynige konden nog paſſeeren. De Vaders, welkers kinderen ten doop gepreſenteerd wierden, waren alle abſent. De Meeſter, Silveſter Pereira, had geleerd de kleene Catechismus, en een gedeelte van de groote. De Ondermeeſter, Gaſpar Fernandes, kende alleen de kleene. Gaven voor reden van onkunde het gewicht van hun dienſt, en 't verbod van de Eerw. Goting.

In 't Examen gaf de Meeſter nog redelyk genoegen; dog de Ondermeeſter was ſeer ontſteld, antwoordde weynig, en qualyk ter ſake.

De Meeſter houd hier 's Sondags geen Kerk; dog gaat met zyn volk, 't welk meeſt Malabaars verſtaat, by de Malabaarſche Meeſter ter Kerke; hy Catechizeerd ook niet; verſogt, indien zelfs dienſt zou moeten doen, een Predikatie boek, om daar uit, gelyk in de Malabaarſche Kerk geſchied, voor zyn volk te mogen leeſen.

Dit School legt onder de voet; derhalven houd de Meeſter School in de Malabaarſche Kerk aldaar.

Nigombo, Malabaarſe School. 16 dito.

De Schoolkinderen, uit de oude Catechismus ondervraagd, antwoordden redelyk wel; dog in het examen is het volk, zynde in een kleen getal, naeuwlyks voor de helft verſcheenen, uitermaten ſlecht bevonden, 6 a 8 uit den geheelen hoop gaven op eenige vraagen maar antwoord. Van de overige kon men geen antwoord krygen. Een uit de zelve, gevraagt zynde, confeſſeerde, dat de Paapen hem het antwoorden verboden hadden.

De Meeſter van dit School, Manuel de Melo, en zynen Oodermeeſter, Diogo Teixera, hadden de drie Malabaarſe Catechismen geleerd; volgens de zelve geexamineerd zynde, gaven nog redelyk antwoord. Dit School is vry ſlecht geſteld.

Chunanpitti en Topo 17 dito.

Volgens gebruik zyn beyde deſe Scholen te gelyk geviſiteerd; vermits het getal Chriſtenen, onder de zelve ſorteerende. De Schoolkinderen van beyde de Schoolen, elk apart ondervraagd zynde, wiſten hier en daar nog tamelyk te antwoorden; maar men kon 't volk niet aan 't ſpreken krygen, om reden als boven; gelyk nogmaal door een van 't volk geconfeſſeerd wierd. Soude nog wel meer beleden hebben; maar wierd van andre gewenkt. Een Vrouw zou ook haar Ave Maria opgezegt hebben, was zy van andre niet aangeſtooten.

De Kerken van Chunanpitty en Topo leggen onder de voet. De Meeſters houden derhalven geen Kerk; onderwyſen ook 't Volk niet. Op Chunanpitty ſiet de Meeſter na de kinderen niet om.

Op Topo is nog een Ola Dakje, alwaar de Meeſter altemet nog eenige kinderen vergaderd, en daar mede zyn beſt doet; ſoo dat hier alles in 't wild loopt. De Schoolmeeſter van Chunanpitty was door ſiekte abſent. Zyn Ondermeeſter kon nergens op antwoorden in 't examen. Beyde de Meeſters trocken nog Gagie van de E. Compagnie. De Schoolmeeſter van Topo had geleerd de drie Malabaarſe Catechismen ten naaſten by; gaf in 't examen nog redelyk antwoord.

Wy verſtonden hier, hoe de Paapen veelmaal op Nigombo quamen, en dienſt deden op Nigombo ten huiſe van ſekere Hollandſe Juffrouw, Weduwe van een Vryman, wiens naam wy niet hebben te weten konnen komen; 't was een Mandou, daar dienſt gedaan wierd. Hier wierden ook bewaard de beelden en verdre ornamenten; nog een ten huiſe van den Pattangatyn, een dito op Cronho, ten huiſe van den Baas Timmerman, en nog een ten huiſe van de Bode der Inlandſe Weeskamer op Nigombo.

Zeker Antoni da Coſta, voor dezen Schoolmeeſter op Chunanpitty, maar, om dat pas was afgeſet, doet hier veel quaads, loopt de lieden by de huiſen in de Paapſe Religie onderregten, en trekt veel menſchen af.

Op alles, wat ons hier voorquam, agtgevende, moeſten wy beſluiten, dat het meeſte gemeen volk van de Gereformeerde Religie eygentlyk onkundig en hard Paaps is; te beklagen zynde, dat de Inlandſe Chriſtenheit, voordeſen alhier onder 't opſicht der Predikanten een voorbeeld geweeſt zynde van kennis en iver voor andre Kerken binnens Lands, nu ſoo ſeer veragterd is. Buyten alle bedenken door gebrek van toeſigt, of liever Conniventie der gene, wiens werk het moeſt

moeſt weſen, tegen deſen inbreuk volgens de placcaaten te Vigileeren, ſoo wel als zy ſich beneerſtigen de andre pænen te innen; gelyk daar tot nog toe geſchied is.

Pittipankare, 18 *dito.*

De Schoolkinderen, heel wel bevonden. De Gelargeerdens, en overige Chriſtenen antwoordden meeſt op alle vraagen, en voorſtellen, prompt, iverig, en tot genoegen, ſoo wel als in eenige andre School. De Meeſter Alexo Piris, en zyn Ondermeeſter Franciſco Fernandes, kenden de drie Malabaarſe Catechismen. De Meeſter was een neerſtig en vigilant man, wiſt op alles vry bondig te antwoorden. De Ondermeeſter kon mede paſſeeren. Het School is hegt, en ſterk, met pannen gedekt.

Dandoegam, 19 *dito.*

De Schoolkinderen hadden het geleerde fix. Onder de Gelargeerde en verdre Chriſtenen, gaven de Vrouwen het beſte antwoord. De Ouders der doopelingen voldeden voor het gros. De Meeſter Marco de Silva antwoordde in het examen tot genoegen. Maar zyn Proviſioneel Ondermeeſter Alfonſo Fonſeca, in de voorleden Viſite door de E. Goting aangeſteld, en ook geexamineerd, wiſt niet een woord te antwoorden, kan ook naeulyx leſen en ſchryven. 't School is redelyk, met ſtroo gedekt.

Pammoenoegam, *dito.*

De Schoolkinderen bevonden als boven. De Gelargeerdens en verdre Chriſtenen, antwoordden tot Contentement. De Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden, gaven ook goed genoegen. De Meeſter Don Philippo kende de kleene Catechismus, en antwoordde in 't examen redelyk wel. 't School is ſlecht geſteld, en met ſtroo gedekt.

Vergampitty, *Malabaars* 20. *dito.*

De Schoolkinderen wiſten hunnen Catechismus vaardig te beantwoorden. Ook gaven de Gelargeerdens, dog meeſt het Manvolk, voldoening. Soo ook de Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden. De Meeſter George da Coſta had geleerd de drie oude Catechismen, toonde ſig in het examen heel prompt, en bequaam, wiſt alles, wat hem wierd voorgeſteld, met oordeel te beantwoorden, 't School was mede heel ſlecht geſteld, en met ſtroo gedekt.

Welichere, *dito.*

De Schoolkinderen als voren. De Gelargeerden gaven het vereyſcht genoegen. De Schoolmeeſter Don Carlo voldeed ook in alles. 't School was ſlegt, en met ſtroo gedekt.

Nagam 22 *dito.*

De Schoolkinderen wiſten op de vraagen uit de Catechismus tamelyk te antwoorden. De Gelargeerdens, en verdre Chriſtenen, excepr eenige weynige, vry ſlecht bevonden. De Schoolmeeſter Baſtiaan Fonſeca, en de Ondermeeſter Don Marco, kenden de kleene Catechismus van de Eerw. Ruel, en de groote voor een gedeelte. De Meeſter heeft in 't examen voldaan; de Ondermeeſter kon paſſeeren. Zy hebben geen Ola van Authorizatie. Het School is oud, en bouwvallig, en met pannen gedekt.

Zedert dat dit School by openbare Venditie verkogt is, te ſamen met het Kerkhof, en de thuyn, aan Baſtiaan Dewaga, van de Kuſt; heeft de Eygenaar de Inwoonders en Schoolkinderen 10 maanden lang belet ter Kerk of ter School te konnen komen, verhinderende den dienſt. Wil ook de Inwoonders niet toegelaten op het Kerkhof nu dooden te begraven, cauſerende dat het zyn gekogt Land is. De Inwoonders evenwel begraven daar hunne dooden met geweld. De Coraal klaagde uit de naam van 't Volk over deze verkooping, verſogt dat het School, Kerkhof, en de Kerk-thuyn mogten blyven als voren, om de uiterſte ſchande niet te lyden by de Heydenen, dat men verkogt de Ruſtplaatſen van hunne Vrienden, en Voorouders, en 't geen te voren aan God gegeven was.

Zedert deze verkooping komt het Volk hier weynig ter Kerk. By dit School behoorde voor deſen een Kattapanel, daar een's Compagnies beſoldigde Inlander het opſicht over hield, die de Luiden, de Rievier moetende paſſeeren, overſette.

Dit Vaartuyg is mede weg, tot groot ongerief der Gelargeerden, en Schoolkinderen, die hierom van de over zyde niet ter Kerk of School konnen komen. Het Volk van Dedegam komt mede weynig te Kerk.

Cotalawale, *dito.*

Op Nagam komt ook in de Viſite het Volk van Cotalawale, vermits aldaar geen School is. Voor 3 jaar is, op waarſchouwing van de Meeſter, dat het School

bouwvallig was; 't zelve voort afgebroken, en men heeft het hout en de pannen 'er af vervoerd. De Meester heeft in aldien tyd aen 't Volk en de Schoolkinderen geen onderwys gedaan: soo dat hier alles in 't wild loopt. Behalven de Ouders; die hunne kinderen ten doop presenteerden, is niemand van de Largados of School kinderen, tot dit School behoorende, verscheenen, hoewel als na gewoonte, de weet tydig gedaan was. De Meester, Don Antoni, kende de kleene Catechismus alleen, gaf echter in 't examen nog redelyk genoegen; trekt nog Gagie van de E. Compagnie. Het getal der Christenen aan dit School hebben wy opgesteld, volgens aanteekening gedaan, toen het School werd afgebroken.

Pannebakkery. 23. dito.

De Schooolkinderen antwoordden hier redelyk wel; de Gelargeerdens, Speciaal het Manvolk, gaven voldoening op meest alle vraagen, als na gewoonte voorgesteld. Soo mede de Ouders, die hunne kinderen ten doop presenteerden. De Meester, en zyn Ondermeester, Don Joan, kenden de kleene Catechismus en de groote voor een gedeelte; hebben mede, dog voornamentlyk de Meester, in 't examen, wel geantwoord. Het School was redelyk, met pannen gedekt.

Calane, dito.

Aan de Pannebakkery komt ook het Volk, zynde vervolgens het hout, ende de pannen daar van vervoerd. Zedert is daar geen Kerk of School meer gehouden, en de kinderen loopen in 't wild, behalven die voor Schoolkinderen op de Rolle bekend staan, zyn hier nog ontrent honderd kinderen, bequaam om School te gaan.

Hoewel 'er tydig ordre was gegeven, is evenwel niemand van dit School in de Visite verscheenen, behalven alleen de Ouders, die hunne kinderen ten doop presenteerden. Den Schoolmeester, Louis Gomes, kende de twee Catechismen, antwoordde prompt en met oordeel op meest alle vragen, en voorstellen, en trekt nog Gagie van de E. Compagnie. De Jogi's hebben voor desen ontrent de afgebroken Pagood een thuyntje geplant, het welk, wanneer naderhand daar een School gesticht is, door de E. Heer Gouverneur Pyll vergund is aan de Schoolmeester; dog zedert dit School is afgebroken, zyn daar 3 a 4 Jogis komen waaren, en heeft de Vidaan van Calane op eygen Authoriteyt voornoemd thuynje den presenten Schoolmeester ontnomen, en aan de gezeyde Jogi's in eygendom gegeven, die daar in ook hun woon-plaats hebben genomen. Nu onthouden zy sich aldaar, om aalmoessen te vergaderen van de milddadigheit der Heydens-gesinde, die daar beevaart komen doen, offeren, en hunne devotie plegen; dewelke zy ook dienen in het volbrengen der Ceremonien. Zy blasen ook onder het offeren op de kinkhoorn. In de maanden April, Mei, en Juni, is hier een grooten toeloop van Menschen, soo dat dese plaats met de daar woonende Jogi's seer nadeelig is aan dit zwak Christendom.

Cota. 24 dito.

De Schoolkinden antwoordden vaardig op de vragen uit de geleerde Catechismus. De Gelargeerdens, en verdre Christenen, gaven ook genoegen met hunne antwoorden. De Schoolmeester, don Philip, en zyn Ondermeester Francisco Cobraal, hadden geleerd de kleene Catechismus, en de groote voor een gedeelte. Gaven op alle vraagen volkomen Contentement, insonderheit de Ondermeester, die een gaeuw man is.

Dit School is met pannen gedekt; dog bouwvallig, en dreygd aan de eene zyde in te storten, zynde heel qualyk onderstut.

Wolvendaal. 25 dito.

De Schoolkinderen maar tamelyk. Onder de Gelargeerdens gaven slechts eenige hier en daar goed antwoord. De Ouders, die hunne kinderen ten doop presenteerden, hadden ook weynig kennis van de Religie, behalven hier en daar een. De Schoolmeester Domingo Dias kende de kleene Catechismus, en uit de groote hier en daar wat; gaf evenwel op de meeste vragen en voorstellen goed bescheyd. Houd Kerk en School in de galdery van 't huis op Wolvendaal, vermits 'er geen School is. Klaagde over de nalatigheit en traagheit soo van de bejaarden, als van de Schoolkinderen, sustinerende zulx veroorsaakt te weesen door den grooten inbreuk van de Paapse Religie onder de Inwoonders hier ontrent.

De middelen, om te komen tot kennis van de Christelyke Gereformeerde Religie zyn aan alle dese Schoolen slecht, en weynig. Aan de Singaleesche Schoolen vind men niet anders dan 't Vader ons, 't Morgen-en Avond-gebed voor en na den eeten; de twaalf artykelen van 't Christelyk geloof, de 10 geboden, de groote en kleene Catechismus van de Eerw. Ruel Zaliger, welke verhandelen de fundamenten van de Gereformeerde Christelyke Religie, en ook den sieken-troost.

Aan

Aan de Malabaarſe Schoolen heeft men, behalven de boven genoemde gebeden, Geloofs-artykelen, de 10 Geboden, 3 Catechismen, waar van den eene behelſt de fundamenten, der Chriſtelyke Religie, de twee overige loopen over de Hiſtorien van het Oud en Nieuw Teſtament. 1 Boek met Predikatie, handelende van God, de Schepping, Voorſienigheit, &c. Ook eenige Malabaarſe Pſalmen, en Geeſtelyke Liedekens, en het Euangelium Matthei.

In alle de Singaleeſche Schoolen werd des Sondags door de Meeſters de Inwoonders alleen den Sieken-trooſt voorgeleſen, de groote en kleene Catechismus ten aanhooren der bejaarden door twee der bequamſte Schoolkinderen opgeſegt, die malkanderen vraagen en beantwoorden. Daar op werden de Largados door de Meeſters uit voormelde Catechismen gecatechizeerd, en onderweſen.

Maar in de Malabaarſe Schoolen leeſen de Meeſters of een Kapittel uit het Euangelium Matthei, of een Predikatie, voornamentlyk op Hoog Tyden, uitſoekende een Leerreden, die daar byſonder op paſt. Hier tegen werden de Gelargeerdens niet gecatechizeerd.

In het examineeren der Largados, der overige Chriſtenen, en Schoolmeeſters, hebben wy ons gericht na de voorſz. middelen, waar van wy de reden geven in onſe Conſideratien; dog hebben de vraagen over den inhoud der Catechismen voorgeſteld met andre woorden, en eygen order, ook een vry grooter getal, dan in de Catechismen begrepen is, doorgaans hebben tot bewys van deſe of gene ſtellingen gevorderd, en zwarigheden laten oploſſen. Nog hebben wy voorgeſteld veel vraagen over algemeene ſtukken, betreffende God, Geeſt, en de Conſcientie.

Alle de vraagen en voorſtellen, die wy aan alle de voormelde Schoolen gedaan hebben, en die ons ook beantwoord zyn, U E. Geſtrenge in geſchrifte voor te dragen, zou ons ondoenelyk zyn: want ſonder volkomen zekerheit iets op te geven, achten wy tegen onſe plicht. Tot U Ed. Geſtrenge Speculatie hebben wy uit veele hier achter aangevoegd een goed getal van vragen en antwoorden met de eigen woorden, ſoo als zy aan alle de Schoolen, behalven de Malabaarſe op Nigombo, gevraagd en beantwoord zyn. In het gehouden examen zyn aan de voornoemde Schoolen, Excepto Barberyen, en op Nigombo, de Inwoonders voor 't meeſte deel ons voorgekomen aandagtig en Leerſaam, toonende in hun antwoord groote ſucht en toegenegenheit; getuigende ook openlyk over onſe wyſe van doen hun Contentement, bedankten ons voor het onderwys, en vriendelyke bejegeningen, en dat wy hen met lydſaamheit hoorden.

De Meeſters van verſcheyde Schoolen klaagden egter, hoewel de een meer dan de ander, dat de Inwoonders ſoo weynig ter Kerk quamen, en hunne kinderen, niet na behooren School ſonden.

Aan alle deſe Schoolen werden geen boeten meer gevorderd, behalven op Nigombo, alwaar de Modeljaar de zelve laat inſamelen, en met kennis van den Deſſave het ingevorderde de Diakony inhandigd.

Ook geeft de Modeljaar aldaar aan de Inlanders licentie om te trouwen, laat de geboden afkondigen, en, geen verhinderinge voorkomende, beveſtigd de Meeſter het huwelyk, 't geen tot nog toe aan geen andre Schoolen gepractiſeerd is.

Wy hebben aan eenige Schoolen de Rol der Mancebados laten leſen, die verſcheenen waren geexamineerd, om te onderſoeken en te weten, wat van die buitenſporigheden hadden te oordeelen; genoeg ondervonden hebbende tot ons oogmerk, is dit onderſoek nagelaten om tyd te winnen, en om dat wy wel begrepen, dat hier mede ontrent dit ſlag van Volk geen vrugt te doen was, ten zy door U Ed. Geſtrenge iets nader ten opſicht van dit ſtuk werd geordonneerd.

Van den toeſtand der Inlandſe Chriſtenen op Matuaal binnen deſe ſtad, en op 't ſlaven Eiland, konnen wy met ſekerheit niets berigten, zynde de Schoolen afgebroken, de Tombos verloren, en de Meeſters geſtorven of vertrokken; alleen hebben wy door onderſoek bevonden, dat op 't ſlaven Eiland ſich een Inlander, van de Kuſt herwaards overgekomen, bemoeid met de kinderen van 's Compagnies ſlaven aldaar in de Paapſe Religie te onderwyſen, gelyk hy zelf aan ons beleden heeft. De Ola-ſchriften, die wy by hem gevonden hebben, en waar uit hy gemelde kinderen leerde, doen dit ook blyken, als beſtaande in twee Paapſe Lofſangen, nog een ter eere van de Maget Maria, en een Paaps Gebeden-boek. Het inbreken van de Paapſe Religie onder de Parruas, en Carvas, in en ontrent Colombo, geeft ons dit nabedenken, dat 's Compagnies ſlaven mede niet vry zyn van deſen zuurdeeſem, 't geen wy des te meer beſluyten, vermits wy niet weten, dat 'er in den tyd van drie jaaren eenige Compagnies ſlaven kinderen, behalven een ſtuk 4 a 5; in de Kerk alhier, gelyk als van ouds gebruykelyk is, ten doop gebragt zyn; en om dat wy op het Eiland verſcheyde kleene ſlaven-kinderen geſien hebben, die door de Paapen, of Paaps-geſinden, gedoopt zyn.

Tot U Edele Geſtr: Speculatie hebben wy hier nevens nog gevoegt een korte notitie van het getal der Chriſtenen aan de voormelde Schoolen, ſoo als volgens de Tombo aan ider School is opgegeven; nog een aanteekening van 't geene de Schoolkinderen in ider School geleerd hebben.

De waarheit op te geven, en door de zelve te voldoen aan U Edele Geſtr: gereſpecteerde ordre, en goede intentie, hebben wy ons tot een doel geſteld; en vermits wy verſekerd zyn, dat het eerſte door ons betracht is, vertrouwen wy, dat wy het tweede ook zullen bereykt hebben. Wy blyven met alle behoorlyke eerbied; (onderſtond) wel Edele Geſtr: Heer, U Edele Geſtrenge Onderdanige Dienaaren; (was geteekend) *G. de Oude. P. Synjeu* en *G. da Coſta.*

(In margine) Colombo den 12 November 1704.

Accordeert

BROUSE.

Eerſte Klerk.

Aan de wel Edele Geſtrenge Heer de Heer en Mr. Cornelis Joan Simons, Gouverneur en Directeur van het Eiland Ceylon, met den Reſorte van dien.

WEL EDELE GESTRENGE HEER.

Een Brief aan de Hr. Simons over 't examen in deſe Viſite gebruikt.

HIer volgen de Conſideratien wegens den aanleg van 't examen, in deze Viſite gebruykt, het beſluyt uit de bevinding opgemaakt, de gebreeken, en middelen, waar door aan dit Singalees Chriſtendom meer vrugt zal gedaan werden.

Den aanleg laat ſig in deze volgende ſaaken ſien.

1 Oordeelden wy noodſakelyk een Volledig onderſoek in te ſtellen, ten aanſien van allen: Want de kinderen alleen gevraagd werdende, en over deſe of gene vraag der Meeſters, by onkunde der kinderen, ſoude men den waren ſtaat niet konnen opgeven.

2 ſtellen wy vaſt te moeten blyven by de ſtukken, die deſe menſchen in handen hadden: Want daar buyten ſpringende, ſagen wy, dat wy ons aan onregtveerdigheit ſouden ſchuldig maken, volgens de bekende Regel. *Ultra poſſe nemo obligatur.* Wy wilden hun ſtaat dan opmaken uit bevinding, wat zy ten aanſien van hunne leerſtoffe konden beſitten, of wy door die verwagten.

3 Agten wy noodig de leerwyſen, die zy voor deſen, of nu, door de Leeraaren en Meeſters genoten, te moeten weten, om te ſien, wat gronden van overtuyging van de Chriſtelyke Godsdienſt by deſe mogten gelegt zyn. Anders had het konnen zyn, dat wy door onkunde en onvoorſigtigheit ſoo veel gronden van overtuyging ſouden geeyſcht hebben, daar zy, nog door de natuur, nog door de leerſtoffe, nog verder onderwys, bequaam toe konden zyn.

4 Stelden wy tot onſe plicht te behoren, te vernemen, hoe 't met hun verſtand en oordeel mogt gelegen zyn, en daar toe natuurlyke God-kundige voorſtellen te moeten nemen; niet om daar hun ſtaat ſoo ſeer door op te geven, als wel voor eygen Speculatie, en dat wy daar door ook een beſluyt ſouden konnen maken voor 't toekomende wegens hunne bequaamheit of onbequaamheit.

5 Ook namen wy voor, ſoo veel ons mogelyk was, een nette aanteekening te houden van alle defecten, die by deſe menſchen ons ſouden voorkomen, ſoo ten aanſien van hun verſtand, en oordeel, leerſtoffe, leerwyſe als andere gebreckelyke omſtandigheden.

6 Gelyk dan dit laatſte van zelfs volgt, om op middelen bedagt te zyn, die 't quade ſouden konnen uit den weg ruymen, en hen verder opbouwen, hebben wy die ook aangeteekend.

Dit zyn ſaaken, waar na wy ons gericht hebben, om de waragtige ſtaat der Schoolen te konnen voordragen, en waar uit die alleen te verwagten was.

Tot dien eynde hebben wy eerſt de kinderen, die alleen gebeden kenden, die laten opſeggen; daar op de welke de kleene en groote Catechismus van den E. Ruel Zaliger kenden, die laten beantwoordden. Hoe wel dat ider wiſt op te ſeggen, kan uit het nevens gaande Rapport werden geſien.

Daar op zyn wy getreden tot het examen van de Largados, en het Kerk-Volk; daar wy ordinair 2 uuren, en meerder, mede doorbragten, nemende de een de Mannen, en de andre de Vrouwen, ſchikkende ons na de groote Catechismus van den voorſz. Ruel, houdende echter onſe eygen ordre en wyſe van vragen aan alle de Kerken, nogtans ſoo, dat wy de groote Catechismus volkomentlyk uitputteden, en in een ongelyk grooter getal van vragen de zelve verdeelden, wanneer de Catechismus-vragen waren afgehandeld, zyn wy aan ider Kerk over gegaan tot natuurlyke Gods-geleerde voorſtellen, welkers ordre en getal van vraagen uit dit nevens gaande kan werden geſien, houdende doorgaans die zelve voet aan alle Kerken.

Daar

Daar van zyn wy overgeſtapt tot die genen, die hunne kinderen ten doop preſenteerden, hen ondervragende over het leerſtuk van den doop, en 't geen een gelovig Chriſten, die zyn kind laat doopen, behoorde te weten: toelatende die genoegen gaven, en uitſtellende volgens oud gebruyk, die niets konden antwoorden.

Eyndelyk examineerden wy de Meeſters van ider School, of, ſoo 2 Schoolen dicht by malkanderen ſtonden, wierden die ſamen ondervraagd, houdende die zelve ordre, en vraagſtucken, die aan de Largados gevraagd wierden, welk examen ook ordinair op een, 2 uuren, of ook langer, aanliep.

Daar na lieten wy ons gelegen leggen, om alle defecten naeuwkeurig te achterhalen, of door beſluyten te formeeren uit eygen ondervinding, of uit de mond van de Meeſters, welke gevonden hebbende wy bedacht zyn geweeſt, om de middelen daar tegen op te geven volgens ons oordeel.

Wat het examen dan aangaat, om niet van ſtuk tot ſtuk te gaan, zullen wy alleen ſpreken van de Largados en Meeſters, alſo zyn Edele Geſtr: in 't nevensgaande Rapport ſien kan, wat van de kinderen te denken is. Wat de eerſte aangaat, buyten de Malabaarſche Schoolen op Nigombo, zyn ons meeſt aan alle de andre Kerken de vraagen over de groote Catechismus van den Eerw. Ruel beantwoord volgens onſe eygen order, en wyſe van vragen, en de natuurelyke Godgeleerde vraagſtucken wierden mede met een byſondre attentie en luſt niet onbeantwoord gelaten, gelyk wy zulx altyd tot onſe verantwoording laten en geſtand willen doen.

'T is waar, dat 'er een merkelyk onderſcheyd geſien is tuſſchen de eene en andre Kerk, dog dit heeft met alle Collegien, en oeffen-plaatſen de zelve reden.

'T is ook ſoo, dat ſomtyds op ſeer lichte vraagen verkeerd geantwoord werd, dog wy oordeelen, dat men meer ſtaat moeſt maken op 't gene dat 'er was, als wel op de onkunde van 't een of 't ander vraagſtuk, van deſe of gene verkeerd beantwoord.

De Meeſters zyn ook ongelyk bevonden, dog de meeſte volgens de ſtucken, die zy in handen hebben, tot die qualiteyt bequaam. Wanneer zy doen, 't geen zy volgens die konnen doen, werd, volgens ons oordeel hun qualiteyt beantwoord, gelyk wy volgens de bevinding waarlyk van de meeſte moeten getuigen, als voldoende aan de groote Catechismus, en natuurlyke voorſtellen, in veel gevallen met oordeel.

Het voorgaande doet ons lydelyk dit beſluyt maken, dat zyn Edele Geſtr: uit de voorgemelde ſaaken met ons zal vaſtſtellen, dat 'er een genoegſame grond van hope is, en de Reformatie dus verre gevorderd zynde, door verdre middelen, luſt, en iver, dieper wortelen in dit met recht genaamd teer Chriſtendom zal ſchieten, tot eere van God, vreugde van Gods Kerk, en welzyn van de Politie.

Te meer ſluyt dit ons beſluyt de wanhoop, ja twyffeling buyten, vermits het een Volk is, by wien het natuurlyk licht geenſins is uitgebluſcht, als hebbende een byſonderen aandacht, en ken-teekenen van oordeel, in veelen ontdekt, zels boven verwachting. 'T welk te meer ons beſluyt begunſtigd, is, dat deſe Natie waarlyk een Volk is, dat by na geen kennis heeft van de Heydenſche Godsdienſt, als hebbende dit ondervonden door een neerſtig onderſoek aan ider Kerk. Het weet by na niets anders van de Heydenſche Godsdienſt (ſoo men het nog daar toe brengen mag) als dat 'er goede en quade uuren voor den menſch zyn, die uit deſe of gene gevallen werden opgemaakt, en dat de Hemelſche teekenen opſicht ſouden hebben op imands leven; waar van het minſte beſcheyd niet weet te geven, bygeloovigheden, waar van veele in 't Nederlands Gereformeerd Chriſtendom niet geheel vry zyn. Doet hier by 't Duyvel-bannen, (ſoo genoemd) verhuyſing der Zielen in deſe of gene beeſten, onderſcheyd der Caſtas (ſoo 't een ſtuk in de Godsdienſt is) zynde te ſamen ſaaken, waar van het licht te leyden ſoude zyn, en van het zelve voor bedriegeryen wierden gehouden: immers ſoo was het toegepaſte antwoord.

Men moet ook hier ontrent niet te lichtveerdig oordeelen, met de eene voor de andre te beſchuldigen, dat is, die voor liefhebbers van de Heydenſche grollen te boek ſtellen, die 't nogtans mogelyk niet zyn, of waar van men die bewyſen ſoo ſeker, en ſoo breed niet zou konnen geven: want men heeft te denken, dat in t diſtrict van Colombo niet alleen tot de Schoolen behooren, die daar zyn, niet minder: want zyn onderrecht dat op verre na het grootſte gedeelte Heydenen zyn, die tot het School niet behooren. Dat deſe dan alle Superſtitien der Heydenen oeffenen, is klaar; maar met die zelve quaſt mag men den Schoolgangers niet afſchilderen; hoewel 't licht kan weſen, dat 'er onder deſe laatſte ook al veel onder loopen.

Niet tegenſtaande nogtans, dat zy, volgens ons oordeel, voldoen aan de hope van verder opbouw en volmaking (betreckelyk de ſtucken aangemerkt, die zy hebben, dat zyn Edele Geſtr: doorgaans met die limitatie heeft te verſtaan) zyn

zyn van ons deſe volgende gebreken, en ontbeering van verſcheyde ſaaken, dienende tot verder opbouw, in acht genomen.

1 Ontdekten wy, dat ſe geen genoegſame redenen hadden, om de Heydenſche bygeloovigheden, en leerſtucken te verwerpen, 't geen wy aan alle Kerken hebben gevonden, en nogtans als een noodſakelyk Prerequiſitum onder dit geſlacht weſen moet: want de valſcheit van een aangenomen leerſtuk niet gekend zynde, kleeft hun Ziele dat aan, belet hen ſich aan de waarheit over te geven, beneemd de luſt tot de zelve, doet hen die valſcheit in 't verborgen koeſteren, omhelſen en kuſſen, de vryheit daar zynde ſeker. 'T geſicht van waarheit is 't beginſel der Reformatie, 't beſchouwen van valſcheit doet die afbreken, en van waarheit, de zelve opbouwen.

2 Hebben wy ook aangeteekend, dat dit Singaleeſch geſlagt niet genoeg heeft ten aanſien der beginſelen, uit het licht der Conſcientie voortſpruytende, om door de beſpiegeling van de natuurlyke waarheden gedwongen te zyn tot de Chriſtelyke te moeten overgaan. Daar is niets, dat de Ziel meer liefkooſt, als de vryheit, een geſicht der ſake tot haar leydsman te hebben, en haar meer tegen is, als ſich zelfs te moeten afſtaan, en in de woorden des menſchen te moeten ſweeren, ſonder overreding. Waarlyk dit is een gebrek, dat de Reformatie ſoo veel moejelyker maakt, als men hier meer miſt, of ten minſten de voortgang, 't welk nogtans ſeer licht kan geholpen werden.

Dat dit ook geſien is van onſe Eerw. vooorgangers, moeten wy gelooven. Daar toe kan dienen de byſondere moeite en vlyt, daar toe aangewend van den E. Heer Kat Zaliger, gelyk wy uit zyn E. nagelaten Schriften hebben geſien, hebbende vergaderd ſoo veel ſtucken wegens de Heydenſche Godsdienſt, als mogelyk niemand na hem opbaggeren zal; waar mede hy ſonder twyffel dit doel heeft ſoeken te treffen, dat met het onſe eenſelvig is.

Dog een goed oogmerk werd altyd niet uitgevoerd.

Ten 3 ſtellen wy vaſt, dat 'er dan ook niet genoeg aan de Schoolen is, ten aanſien van de dienſt, die tot de bejaarden en Gelargeerdens 't meeſte opſicht heeft, en van groote vrugt zyn zou, als Predikanten over de Heydenſche dwalingen, en natuurlyke waarheden, die de Chriſtelyke Religie vooruitſtelt, als mede over zuyvere Theologiſche ſtoffen, en ſekere ſtucken van de Heylige Schriftuur in 't Singalees.

Gelyk wy ook ſien, dat de voorſz. Hr. Zaliger, 't daar op mede heeft toegelegt, als hebbende onder zyne Papieren mede verſcheyde verſien over de Heylige Schrift gevonden; dog wat reden daar toe is, waarom die niet zyn ingevoerd, is voor ons meeſt verborgen.

Dit zyn de ontbeeringen, die wy zyn Edele Geſtr: voor oogen ſtellen, zynde hinderpaalen, die voor al uit de weg moeten geruymd zyn, en ſonder hier tegen middelen te beramen, agten wy, dat onſe Conſcientie niet zou zwygen; ten ware men de overtuyging van de Chriſtelyke waarheden onnoodig achtede, de Memorie alleen een Chriſten moeſt maken, de verlaters van 't Heydendom niet behoefden andre over te halen, nog overreed te zyn, van den Chriſtelyken Godsdienſt vaſtſtelden.

Wy laten daarom ider oordeelen, of 't genoeg is, dat by deſe menſchen niets anders zou vereyſcht werden, als eenige gebeden, een Hiſtoriſche Catechismus, een over de beginſelen der Religie (die geen opſicht heeft op 't Heydendom, om dat afte breken, of op natuurlyke waarheden, die een Gereformeerd Chriſten voor uitſteld, en als by de hand imand tot zyn Geloove lyden) en de Sieken-Trooſt.

Deſe ſtucken zyn by de Singaleeſe Kerken, en anders is 'er niet.

Deſe defecten konnen verbeterd werden volgens oordeel op de volgende wyſe; waar door men meer ſucces te verwagten zou hebben.

1 Door een korte Catechismus op te ſtellen, behelſende een Refutatie van dit Singalees Heydendom, en met een, een vaſtſtelling van de gronden of waarheden, die 't Gereformeerd Chriſtendom vooronderſteld, en imand moeten noodſaken, om tot het Chriſtelyk Geloove over te ſtappen.

2 Door 't invoeren van eenige Predikatien, klaar, en met taſtelyke voorbeelden opgeſteld over de zelve ſtoffe; ten eynde alle Sondagen het Kerk-Volk de Heydenſche Godsdienſt hoorden Refuteeren, en de gronden van de Chriſtelyke betogen.

3 Soo ook over ſuyvere Theologiſche ſtoffe (gelyk dit op Jaffanapatnam en in de Malabaarſe Kerken gepractiſeerd is) uitputtende in weynig Predikatien de Catechismus, die van de Jeugd geleerd werd.

4 Om dit te bereyken, achten wy ook datſe de Heylige Schrift moeſten hebben, gelyk 'er reeds verſcheyde ſtucken leggen onder de Papieren van de Heer Kat Zaliger, de welke men door ervaren tolken ſonder tyd-verſuym behoorde na te ſien, en te laten ſorgvuldig toetſen. Immers behoorden zy medegedeeld

te

te zyn van de Fonteyne des Heyls waar uit wy onſe Zaligheit ſcheppen moeten, het beginſel, waar uit het Chriſtelyk Geloove moet getrocken werden.

Het eerſte zou vooreerſt konnen dienen voor de Meeſters, en die 't verſtaande, zouden zy daar van een gebruyk konneu maken voor de grootſte kinderen, en des Sondags voor 't Kerk-volk.

Het 2, en 3, en 4. zou byſonderlyk daar toe dienen, om 't Heydendom Sondags afte breken, en 't geloove in Jeſus op te bouwen, op ſoo een wyſe, als wy boven geſegt hebben.

Waar ontrent men deſe ordre zou konnen houden.

Sondag 's morgens zou men altyd een Kapittel voorleeſen, de eene Sondag een Predikatie doen over de gronden van 't Heydendom, en Chriſtendom, en, na 't gedane gebed, deſen Catechismus, over de zelve ſaaken loopende, de kinderen laten beantwoorden: En de andre Sondag een Predikatie over Chriſtelyke Geloofſtucken, gevolgd werdende met een Catechismus over de gronden van de Religie, die reeds aan de Schoolen is.

Op deſe wyſe oordeelen wy, dat 2 ſaaken zullen verricht werden (daar hun ſtaat om roept) 't Heydendom afbreken, en 't Chriſtendom optimmeren.

Daar zyn nog ſekere vereyſchingen, die dit oogmerk met meerder faciliteyt zouden doen voltrecken, de welke Wy, als noodſakelyk, hier nevens zullen voegen.

1 Dat de Paapen op alle wyſen belet werden hun Godsdienſt voort te ſetten, 't zy gewettigden, of ongewettigden, niemand uitgeſonderd, nog andre Schoolmeeſters geduld werden, als die een Ola van Authorizatie hebben, en, na voorgaande examen, Gereformeerd bevonden zyn.

Hier door zal men beletten, dat de Paapen, hier na toe komende, het geld niet wegſleepen van de onderdaanen der E. Compagnie, en ider particulier, in Compagnies dienſt zynde, zal tegen het oogmerk van de zelve ſoo licht niet ſondigen, en afbreuk doen aan dit goed werk, daar de E. Compagnie ſoo veel onkoſten toe doet; de Leeraaren zullen met vreugde hun dienſt waarnemen, en vermits de Roomſe Religie het intreſt van de E. Compagnie in 't minſten niet gunſtig is, ſoo is dit het middel ook, om goede onderdaanen voor de zelve te maken, en hun Ed. intereſt te bevorderen.

Wy krygen van zulke groote onordentelykheden, die daar uit ontſtaan. Volgens onſe Religie competeerd niemand te doopen, als wettige Leeraaren, daar de Roomſe ider een daar toe Authoriſeeren, de Leeken zelfs, en ſoo zyn wy uit dien hoofde gehouden, of te herdoopen, of hun doop te approbeeren, en andre zwarigheden meer onderworpen.

Ten tweede, dat de placcaaten van pœne en boeten gelden mogen vernieud werden, gelyk voor deſen de gewoonte is geweeſt, op dat dit oogmerk te hulp werde gekomen, en alle godloosheit mag werden geweerd in de E. Compagnies gebied.

Het eerſte ſiet op ordre voor de Schoolen, het tweede op de onredelyke en godlooſe ſamenleving, die een redelyke overheit niet kan dulden, en met haare Politie ſtryden.

'T is waar, 't was beter, dat de Ouders, door een ſugt tot de Religie, hun kinderen na School dreven, en zy zelfs daar door in School verſchenen; Dog tot nog toe moeten zy als kinderen werden geleyd van de overheit, als hun Vaders, om de weynige overreding, die deſe menſchen nog hebben. 'T geen een Vader onder ons toekomt, ten aanſien van zyn kinderen, oordeelen wy dat hier de overheit ook niet mag verſuymen. 'T is geen Conſcientie-dwang, als voor die gene, die meenen, dat in een goede ordre, die imand toekomt, deſe ſaak zou leggen. Zy moeten niet blindelings gelooven, nog werden gedwongen geloofs-ſtucken te onderſchryven, die tegen hun Conſcientie ſtryden. 'T is alleen een ordre over 't Schoolgaan, waar toe de overigheit geregtigd is, die zulks, als hun Vaders, wil.

Sonder twyffel, als dit geſlacht tot meerder jaaren van onderſcheyd gekomen is, zal deſe tuchtiging van zelfs ophouden.

En wat de plakkaaten aangaat wegens de boeten-gelden en ſtraffen der Maſſebaden, die ſaaken, waar op die ſien, roepen eer meerder als minder, als direct ſtrydende tegen een Chriſtelyke Politie.

Met veel diſcretie kan men nogtans deſe plakkaaten executeeren. Daar behoord ook een Proportie gebruykt te werden na de qualiteyt van de Perſoon. De Hoofden moeſten, als meer verplicht, na hun qualiteyt meer geven, ider na reden van zyn vermogen: Want deſe, met die niets hebben, gelyk te ſtellen, is tegen reden, en doet de hoofden lichtveerdig buyten ſlaan, die nogtans als exempelen voor 't gemeen behoorden te weſen, waarom 't ook te wenſchen was, dat 'er geen hoofden over dorpen mogten geſtelt werden, als die van de Gereformeerde Profeſſie waren. Deſe ſaak zou meer goed doen, als men kan denken.

3 De vervallen Schoolen behoorden weder opgericht te werden, als ſonder wel-

welke 't onderwys werd afgeſneden, alles in 't wild loopt, tot een ſchande van 't Chriſtendom, hun Godsdienſt zelfs geſuſpecteerd werd, en de beleyders voor indifferenten werden gehouden.

Te meer behoord hier ſorg voor gedragen, om dat het bekend is, dat het Heydendom meeſt door 't uiterlyke geleyd werd, en deſe menſchen nog ſoo weynig overreding van de Chriſtelyke Godsdienſt beſittende, heeft dit te meer klem op hun gemoederen.

4 Soo dienden de Heydenſche Pagoden geweerd te werden, als ſtrydende met het oogmerk, niet konnende beſtaan met de plicht der Chriſtelyke overheit, en tot groot nadeel moetende uitvallen. Tot dien eynde moeſt men ook alle ſoorten van Afgodery tegengaan, de Jakdiſſas (duyvel Banners) Berewajas en Neckadas, als een ſchuym van Volk, opvangen door de Coraalen, of Hoofden der dorpen, en aan den Heer Deſſave werden gebragt, om geſtraft te werden.

5 Behoorde ider Predikant een goede Cannecappel te hebben die hy dagelyks inſtrueerd; op dat zy, in 't land de Viſite doende, en maar beginnende te gaapen, aanſtonds verſtaan werden, en de Cannecappel in ſtaat zy om zyn ſin recht te verſtaan, en wel te vertolken, anders konnen 'er zware abuyſen begaan werden. Daar door zal een Cannecappel in ſtaat zyn, door ſich zelve eenige explicatie te doen, waar toe zy anders onbequaam zyn. 'T is niet genoeg, dat men Cannecappels heeft, maar daar werden bequame vereyſcht, welke bequaamheit hier van alleen onſes oordeels afhankelyk is.

6 Alle 3 maanden moeſt de Viſite ook geſchieden, ſonder eenige Interruptie, alſo een Predikant hoognoodig in 't land vereyſcht werd.

7 De Rolle der Largados moeſt altyd geleſen, en naeuwe aanteekening der abſenten werden gehouden, ſonder 't welk de plakkaaten anders in ſoo verre vrugteloos zouden zyn.

8 Behoord 'er ook altyd een volkomen examen ingeſteld te werden, ſich niet vergenoegende met doopen en trouwen, en de kinderen de Catechismus te laten opſeggen; maar 't voorname diende te zyn, al zyn kragten in te ſpannen, om de Largados en Meeſters te examineeren en te leeren, de eerſte in 't School, de laaſte Privaat, om zyn geſag niet te krenken, en voor de gemeente veragtelyk te maken. 'T examen over de Largados zal hen meerder opſcherpen, en doen acht geven op 't gene zy in de School geleerd hebben, daar in vaſter maken, en in ſtaat ſtellen, om hun kinderen zelfs te onderrichten. 'T examen over de Meeſters zal hen hun luyheid benemen, doen beneerſtigen hun dienſt, en tot de zelve met meerder vrugt bequaam maken.

9 Behoord men ook een kort relaas te doen, uit de Viſiten komende, wegens de ſtaat van ider School ten aanſien van hun kennis aan de Scholarchale vergadering, daar 't de ſaak vereyſchte met Conſideratien bekleed, op dat men op middelen kan denken van verbetering, en 't quade niet verſwegen werde.

10 Dat de Meeſters, 's maandelyks opkomende, verdeeld wierden, de eene helft by die, die de Viſite gedaan heeft, en de andre helft by die ſe ſtaat te doen; op dat de Predikanten weeten konnen, hoe zwaar ider weegt, en ſig daar na ſchicken mogen.

11 Wanneer een moet geexamineerd werden, diende dit examen te geſchieden in tegenwoordigheit van 2 Predikanten en een Scholarch; om ſoo verſekerd te zyn van imands bequaamheit, en niemand Meeſter werden kan, als volgens het vereyſchte aan de Schoolen.

12 En op dat het aan de plicht der Predikanten niet zou haperen, behoord men met alle vriendelykheit en modeſtie deſe menſchen te ontmoeten, vermydende alle buyten de reden en dienſt loopende hardigheden, die hen ſouden intimideeren, tot antwoorden onbequaam maken, en dikwils doen overſlaan tot extravagantien.

13 van een byſondre kracht zal het ook weſen, dat uit hun gedrag en ommegang dit teere Chriſtendom niet anders kan beſluyten, als dat men voor zyn dienſt komt, en die alleen het oogmerk is. Daar door zal een redelyke achting geteeld werden, ſoodanige Leeraars zullen een goede indruk nalaten, en exemplaarlyk zelfs leeren.

14 Gelyk van ouds af de Meeſters een Ola van Authorizatie is gegeven, en een ſekere ordre, volgens welke zy ſich in het onderwys hebben te richten, dat dit op de ouden voet gebragt wierd, om alle ignorantie af te ſnyden, en een ſekeren regel te hebben.

15 Dat de Meeſters en Ondermeeſters, of een van beyde, ſoo zy verre af gelegen woonen, alle maanden opkomen, om van den ſtaat der Schoolen rapport te doen, en 't geen meerder daar toe vereyſcht werd, als om op te geven een Pertinente aanteekening der abſenten, geborenen, en geſtorvenen, om ſoo te konnen weeten de naamen der gene, die niet School konnen komen, of de Sondagsoeffening niet bywoonen, en die gedoopt moeten werden; als ſonder welke aanteekening de uitvoering der plakkaaten niet te verwachten is, veel disordre ſou ontſtaan, en in veel gevallen dienen kan.

16 Ook

16 Ook behoorden zy naeuw acht te geven op alles, wat het heylſaam oogmerk nopende deſe Singaleeſen tegen was, als op de Heydenſe afgodery, Ceremonien, en andre buyten het ſpoor hollende ſaaken', daar van aanteekening te houden, en 't bekend te maken; alſoo hen beſt bekend moet zyn, welke hinderpaalen daar zyn, en wat voor quaad onder hen ſchuyld.

Waar by wy voegen konnen de Heylſame ordres, voordeſen vaſtgeſteld, en met goed ſucces gebruykt.

Siet daar, Edele Geſtr: Heer, ons oordeel over dit Singalees Chriſtendom. Wy weeten dat alle miſleyding hatelyk, en verfoejelyk is, en die byſonder ſtrafbaar te zyn, die zyn Gebieder een rad voor de oogen draeid, of zelfs in ſtaat ſteld, dat hy kan buyten ſlaan; waarom wy onſe gedagten ook altyd verplicht zyn goed te maken, gelyk wy de zelve ook tot onſe verantwoording laten. Wy zyn geruſt in den aanleg, verſekerd van de bevinding, en dat wy ten aanſien der gebreken, en middelen daar tegen, een goed oordeel tot Leydsman hebben gebruykt. Wy hopen voldaan te hebben aan de waarheit, een beſtendige Leerwyſe te hebben opgegeven, die van alle oneenſydige menſchen zal geapprobeerd werden, en voeden ons met die hope, dat zyn Ed. Geſtr. zal vaſtſtellen, dat de waarheit onſe toeleg geweeſt is, en teekenen ons met alle eerbied (onderſtond) wel Edele Geſtrenge Heer, U wel Ed. Geſtr: Onderdanige Dienaeren. (was geteekend) G. de Oude. P. Synjeu; en G. da Coſta (in margine) Colombo den 12 November A°. 1704.

Accordeerd

J. BROUSE.

Eerſte Klerk.

Tot dus verre nu hebben wy in 't algemeen en byſonder geſien, hoedanig het hier met de Kerken en Schoolen op Ceylon gelegen is; maar gelyk de Heer Simons ſeer veel ſorge voor der zelver welſtand, en de herſtelling van 't verval inwendig gedragen heeft, alſoo droeg hy voor al mede goede ſorge alomme, daar 't noodig was, voor de uiterlyke Kerken en Schoolen, om die, daar zy vervallen waren, ten eerſten weder op te bouwen, alles, wat in zyn vermogen was, toebrengende, om den Godsdienſt hier te doen opluyken, en de Heeren Viſiterende Predikanten alle ſoorten van gemak en hulpe door den Heer Deſſave, en andre Politycque bedienden, te doen geworden.

Het volgend bericht van den Deſſave van Colombo, den Heer Pieter Chriſtiaanſz Bolſcho zal ons daar ontrent ſeer veel licht geven.

Aanteekening van een Viſite van den Deſſave Bolſcho, wegens de afgelegenheit van deſe en gene dorpen, en van zyne bevinding van deſe en gene Schoolen en Kerken.

Galkiſſe.

HUlftsdorp legt van Galkiſſe ontrent 2 kleene uuren. Hier is een redelyke moye Kerk met pannen gedekt, en op 10 gemetſelde, en 20 ſteene Pilaaren uit de Heydenſe Pagode Pepiliane gebouwd met een muur van kley, hoog 3 en een half rhynlandſe voeten. By deſe Kerk is geen thuyn. Bolſcho's berigt van de Schoolen en Kerken.

Hier ontrent is ook een Ruſt-huis, lang 14, en breed 14 en een half voet, zynde een voorhuis en twee kamers.

Morotto.

Van Galkiſſe tot Morotto heeft men van nooden een groot uur gaans, daar ook een Kerk is op 52 houte Pilaaren, en met een pannen-dak gebouwd, met een muur van typ-aarde van 4 en een half voet ſchaars hoog.

Hier is ook een huis, lang 58, breed 15 en een half voet, hebbende een voorhuis en twee kamers, en een Galderye, ter wooning voor den Predikant D. Ruel, welke A°. 1696 van broſſe aarde hier opgericht is, en, dierhalven ſeer bouwvallig, gelyk 'er ook al en deel der Galdery ingeſtort is.

Deſe Kerk is ook van geen thuyn verſien, en de zelve heeft de lengte van 71 en 38 vadem in de breedte, en is gebouwd op 41 houte ſtutten, en met pannen gedekt, en heeft een ſlegte muur rondom, van 3 en een half voet hoog, die al op verſcheyde plaatſen is ingeſtort.

Men heeft hier ook een ruſt-huis, lang 54 en een half, breed 17 voeten, zynde een voorhuis en 2 kamers, en een Galdery, begrepen ontrent 47 treden van 't pas of de overvaart van de Rievier uit de Reygain in de Salpitte Corle, op een ſeer vermakelyke plaats.

By deſe Kerk, en dit huis, ſtaan 52 Cocos-boomen van de E. Compagnie door een Deſſave aan een arme weduwe, voor 't Schoonmaken van de Kerk, en 't huis vergund. Na 2 en een half uur reyſens quam men aan het School deſer Kerk, lang 64, breed 26 voeten, en ſonder

thuyn; ſtaande ter regter hand aan de overvaart der Rievier, op 38 houte Pilaren, en met een pannen-dak verſien, en een muur van 3 en een half voet 'er rondom.

Caliture.

Pajagelle 1 uur van Caliture. Het School, in de gravet van Caliture ſtaande, is lang 71, breed 37 voeten, gebouwd op 47 houte Pilaren, met een muur van 4 en een half voet hoog, en met pannen gedekt.

Het huis hier is lang 81, breed 23 en een half voet, verdeeld in 3 vertrecken, met een doorgaande Galdery van 14 en een half voeten breed; dog ſeer vervallen.

Hier is een Fortje, onder een vaandrig ſtaande.

Pajagelle.

Barberyen legt van Caliture 3 uuren gaans De School van Pajagelle is lang 76, breed 30 voeten, ſtaande op 43 houte ſtutten, en is met pannen gedekt, hebbende rondom aarde muuren, 3 en een half voeten hoog.

Hier is ook een vervallen ruſt-huisje, van 35 voeten lang, en 10 breed. By dit School is een Compagnies thuyn, met 242 Cocos-boomen, welkers vrugten den Adigaar van Caliture voor de E. Compagnie trekt. Hier zyn ook Olifanten met hun opſienders, of Gaſenaikke.

Macoene.

De School van Macoene is lang 46, breed 27 voeten, ſtaat op 34 houte ſtutten, en is met pannen gedekt, hebbenaarde muuren, 3 en een half voeten hoog. By de zelve is een thuyn met 140 Cocosboomen, en met de vrugten door den Adigaar even eens als met die van Pajagelle gehandeld.

Barberyen.

Deſe 2 Schoolen leggen onder weg tuſſchen Caliture en Barberyen.

Tot Barberyen is mede een School, lang 67 en een half, breed 39 voeten ſchaars, gebouwd op 58 houte ſtutten, met een pannen-dak, met een ſlegte muur, 4 voeten hoog, rondom; ook is 'er een ruſt-huis by, lang 61, breed 18 voeten binnens muurs, verdeeld in een voorhuis en 2 kamers, en een doorgaande Galdery, breed 10 en een half voet By de School is een thuyn met 1020 dito boomen, van welk 'er 140 uitgegaan zyn. Voor 't verdere leverde de zelve 4000 Cocos-Nooten Jaarlyks.

Hier was een Kaneel-Pakhuis, lang 80, diep 22 voeten, en nog een van 127 voeten lang, en 24 voeten diep.

De Mooren, in dit diſtrict woonende, waren deze.

	't getal	Hoofden en hare helpers	Areeks-telders	Prieſters	Baard-ſchrap.	Oude kreupele Abſenten	Voor des Heeren dienſt.
Tot Barberyen.	161	8	4	3	2	17	127
Alican.	160	4	10	3		21	122
Macoene.	49	4	1			10	34
Caliture.	26	2	3			8	13
In de Pasdumcorle.	14	2	3			3	6
	410	20	21	6	2	59	302.

Van welke 'er 302 's Heeren dienſt moeten waarnemen. En zyn 'er van de zelve 20 Hoofden met hare helpers, 21 Areeks-telders, 6 Prieſters, 2 Baardſchrapper, oude kreupele en abſenten 59.

Alican.

Alican legt 1 groot uur van Barberyen; en heeft een School, 130 treden van de Rievier gelegen, gebouwd op 40 houte ſtutten, lang 71 breed 39 voeten, met een muur van 3 en een half voet hoog rondom, en met pannen gedekt.

Daar is ook een ruſt-huisje van 47 voet lang, 14 diep, van typ-aarde op gehaald, met ſtroo gedekt.

Tegen de School ſtaat een Cocos-thuyn van 1053 volwaſſe boomen, en de vrugten werden aan den Adigaar van Caliture voor de E. Compagnie geleverd.

Hier is een groote oogſt van Areek, waar ontrent de verkens groote ſchade doen.

De opſienders der Olifanten hier waren, in geen 8 maanden t' huis geweeſt.

Kapiteyn Bergman ontmoete den Deſſave Pieter Chriſtiaanſz Bolſcho onder weeg, Galkiſſe den 12 July 1705.

Puttowancare.

Het School van Puttowancare is lang 54, breed 30 voet op ſteene Pilaaren. Ontmoetede dit, gaande na Negombo, alwaar

waar van 7 uuren 's morgens 's namiddags ten 3 uuren quam. Kapiteyn Bergman exerceerde toen ook de Soldaten hier.

Nigombo.

De Kerk hier op Nigombo was lang 71, breed 26 voet, verſien van een Predik-ſtoel en 2 banken voor gequalificeerden, en 3 voor 't gemeen volk, die onbequaam, gelyk ook de andre meeſt vergaan waren.

In deze Kerken zyn de gemeentens van de Schoolen Weleſeene, Welegen Pittie, Pammoenegamme, Dandoegam, Puttewancare, Soenampittie, en Toopoe, gehouden ſig hier in den huwelyken-ſtaat te laten beveſtigen.

In 't front van dit Fortje zyn nog 2 Schoolen, lang 136, en breed 52 voeten, van ſteen opgebouwd, een voor de Malabaarſe, en een voor de Nederlandſe jeugd, en een kamer voor den Duytſen Schoolmeeſter. In 't eerſte wierd nog dagelyks geleerd, doch in 't laaſte niet.

Buyten deſe quamen de Compagnie hier nog 5 ſteene huiſen toe.

1 Voor de Vaandrig, 1 van den Deſſave, 1 voor de Pakhuis-Meeſter, 1 wel eer voor de Vaandrig, dog dat bouwvallig is, en 1 van den Krankbeſoeker en Schoolmeeſter; ook is 'er een ſteene Paarde-ſtal.

Buyten 't Fortje is 'er nog een ſteene wacht voor 12 Soldaten, en een kamer voor de Sergeant 'er aan; dog deze zyn nu in 't Fortje ingetrocken, en 't wagthuis ſtaat ledig.

Caymelle.

Van daar over Toopoeture na Caymelle vertrocken ontmoette onderweeg een Compagnies thuyn met 712 Cocos-boomen, waar af 494 vrugt droegen, aan den Deſſave voor 't doen van deſe en gene koſten door den Heer de Heere vergund 1699, en waar van hy 30 of 40 Ryxdaalders jaarlyks voor Arak en Boter by verſchyning der Inlandſe Hoofden geniet.

'T School van Toopoe is ſeer vervallen, en was dit Dorp in 2 Pattoes verdeeld, beſtaande in Malabaarſe Volken.

Hier ontrent is een Pannebackery van Toopoeture by de pas of overvaart van Alutcoercorle, in 's Konings land, die paſſato door 't hoog water weggeſpoeld, met 20000 gebacken ſteenen.

Het Kaneel Pakhuis van Caymelle is lang geweeſt 192 voeten van 't welke, ſchoon 360 voeten van de Rievier gebouwd, 't hoog water 'er 132 weggeſleept heeft.

Te Dandoegam is een School lang 45, en breed 21 en een half voeten, met ſtroo gedekt, op 16 houte ſtutten, nevens een huis van 48 voet, in 2 kamers en een voorhuis verdeeld.

De Viſchpacht, die deſe Nigomboſe Ingeſetenen moeten opbrengen (en waar van zy verſogten ontheft te werden) beliep 835 Ryxdaalders in 't jaar, voor de Viſch 435, en voor de Arak 400 Ryxdaalders. Doerahaga legt 3 groote uuren van Nigombo. Hier is een redelyke defenſive Pagar met 4 Puntjes, en een Corps du guarde, lang 56, breed 20 voeten. Met een voorhuis en kamer lang 22, voor 't geweſen hoofd der Pagger, en een Pakhuis, lang 20 voet, met een Kruythuisje en Wapenkamertje van 14 voet lang, en 12 voet breed, met pannen gedekt.

Hier is nog een huis, A°. 1699 door den Modeljaar voor de Compagnie opgerecht, lang 56, breed 10 voet, in 3 vertrecken verdeeld, en ten Logys van den Heer Gouverneur, met een Combuis, van 35 voet lang en 15 breed; en was deſe Modeljaar van Nigombo met Compagnies geſchenken als Geſant na den Keizer tot Candia geſonden, waar door dit gebouw niet voltoid was geworden.

Van daar vertrocken na Moegoeroe Gample in de Happittigam-corle, en 4 uuren van deſe plaats. Hier had ook een gemeene Pagger met 4 punten geweeſt, met Lascaryns van Nigombo beſet; dog nu waren 'er geen overblyffels van.

Ook was hier een ſlegt Ruſt-huis.

Pattoe een gedeelte.

Malwane, Bolſcho 23 September 1705.

In Hevagam-corle is de School tot Nagam (dat 3 uuren gaans van Hulftsdorp is) lang 50 breed 33 voeten, op 34 houte ſtutten gebouwd. By die School waren 60 Cocos- en 6 Soorſas boomen, aan den Mr. door U Ed. tot nader ordre vergund, wanneer U Ed. Poegodde paſſeerde. Een quartier uur gaans van Nagam over de Rievier ſtapt men in de Hina-corle. De Rievier afvarende na Ampatle, ſag men de plaats daar de School van *Kottelawolle* geſtaan had, weshalven 'er een nieuwe dient te zyn.

Van Hangwelle tot Padoeke zyn 2 uuren. Kandangelle tot Anguratotte legt 1 en een half uur van een. Hier is een Pager met 4 Puntjes, al van den beginne door de E. Compagnie gemaakt. Hier te Hangwelle legt 1 Cangane, en 6 Lascaryns, dog de Pagar is 'er niet meer. Hier zyn ook 4 Cocos, 20 Soorſaks, 2 Areeks boomen, die de Compagnie toekomen, dog de Lascaryns trecken de vrugten,

te weten die van Haugwelle; en te Kandagelle legt 1 Canganeen 10 Lascaryns, en in de Pagar zyn 42 Cocos en 2 Soorſakboomen, zynde de vrugten voor de Coraal, en Lascaryns, voor 't onderhouden van 't Ruſthuis hier; hoewel de Deſſave Schot die plagt te verpagten.

Van Warakagodde tot Moolkave is een weg van 6 uuren. Hier is ook een Pager met 2 Puntjes geweeſt, nu geheel vervallen. Pelende legt 2 en een half uur gaans verder, en Agelewatte legt nog 5 uuren verder. Hier plagt een ſchoone Pagger te zyn; by de Portugeeſen altyd beſet gehouden, en ook van de E. Compagnie, dog nu zedert veel jaren vervallen.

Willipenne in de Wallalawitte-corle 2 en een half uur van Agelewatte, en van 't pas Doddangodde een half uur verre, van waar de Rievier afvarende, men tot Alican toe beſig is 3 en een half uur. 's Agtermiddags ging men na Berberyen, daar men 's nagts ruſte.

Diagam van Calture 2 uuren in de Reygam corle; dog, die Rievier opvarende, was men, wegens de zware afwatering, 4 en een half myl beſig.

Hier is een School, gebouwd op 32 ſtutten, lang 43, breed 32 voet; en een Huis van 38 voet lang, en breed 14 voeten, verdeeld in 2 kamers en een voorhuisje, mede met pannen gedekt.

Van daar na Oedeware is men 2 uuren onder weg, en is hier ook een School, op 35 houte Pilaren, lang 54, breed 30 voet, en rondom een muur van 3 en een half voet, nevens een Ruſthuis 35 voet lang, 12 voet breed; in 3 vertrekjens verdeeld.

Van daar tot Hirremie 5 en een half uur gaans.

Hier heeft men op een moye verheven plaats (die nu nog 2 voeten van de grond af omtogen is van groote blaeuwe arduyn ſteenen, ſommige met beeldwerk, andre glad, enz. alwaar men ſegt geſtaan te hebben 't voornaamſte vertrek der Vorſtin Zilladibiho) gebouwd op de overgebleve 15 ſteene Pilaſters en dito Deur-Cazynen, een moye School, lang 48, breed 20 voet, met pannen gedekt.

Het Ruſthuis was lang 30, breed 12 voet.

Van daar na 't groot dorp Reygam heeft men na Ramoekenne een weg van 20 uuren. Hier is een School, lang 66, breed 36 voeten, op 44 houte ſtutten.

Van hier tot 't pas Boolgodde-totte een half uur van Rouwekenne, en van daar de Rievier op na 't pas Hangilitotte, daar een School is, lang 48, breed 28 voet. Van hier na Wevele 1 en een half uur, en daar een School van 50 lang, en 28 voet breed, op 36 houte ſtutten.

Van daar na Bellantotte, te water, en verder te land na Cotte, 2 en een half uur, daar een School is, lang 78, breed 30 voet, gebouwd op 24 kleene ſteenen, en 12 groote houte Pilaaren, met een muur, van 3 en een half dito hoog, met een pannen-dak.

23 December 1705. P. C. Bolſcho.

Voor een der opmerkelykſte ſaaken nogtans tegen het verval der Kerken en Schoolen, heeft men de Seminaria, hier op Ceylon opgericht, te houden. Daar is een Malabaars op Jaffanapatnam, en een Singalees op Colombo geweeſt.

Ontrent dit eerſte of 't Malabaars Seminarium zullen ons de volgende Conſideratien groot licht geven.

Conſideratien wegens de Quekelingen en de voortplanting der Gereformeerde Religie, tot Jaffanapatnam opgeſteld, den April 1704.

Conſideratien over de Quekelingen op Jaffanapatnam.

1 TWee a drie van de Studenten, die haar ten dienſt van de Kerke overgegeven hebben, zou men nu mogen ten dienſt der Kerken en Schoolen gebruyken onder een ſekeren titel, die by de Ed. Overheid kan goed geoordeeld werden.

2 En met dien Titel hen, onder het opſicht van de Predikanten, de Schoolmeeſters 's maandelyks laten examineeren.

3 Met de Predikanten, ider geaſſiſteerd met een Lid van de Ed. Politie, als in vorige tyden, in 't land laten gaan, om daar den dienſt in de Kerken en in de Schoolen te doen, beſtaande alleen in 't voorleeſen van een oude Predikatie, 't Gebed, en 't overhooren van de Gebeden, en Catechetiſche vraagen, ſoo wel der bejaarden als der Jeugd, en voorts, als in een groote Viſite, het Largeeren der kinderen, trouwen en doopen na aloud gebruyk te laten geſchieden.

4 Ook zou het goed konnen zyn, dat zy by beurten over en weder de Kerken en Schoolen, als in een kleene Viſite, gingen beſoeken, om te ſien, of daar de Ordres van de E. Compagnie, in opſigt van het Kerkelyke, wel behoorlyk geobſerveerd en betragt wierden.

5 En dat zy van hunne verrichtingen 's maandelyks rapport quamen doen aan den Kerkenraad.

6 Dat zy dan ook voor den Kerkenraad een Propoſitie deden.

7 Dat zy den overigen tyd moeſten gehouden zyn, om het tranſlaat van het Ou-

Oude Teſtament te helpen vorderen; te meer, alſoo dat noodig werk nu al eenige tyd is blyven ſtecken, door dien Dirk Odey de Jonge, die tot dat werk gebruykt wierd, in January 1702, en bey de de Tranſlateurs, die met een als Schryvers dienden, in February 1703 uit het Seminarium zyn genomen, en die dog ſeer benodigd vereyſcht werden, en daarom heeft le de Ed. Heer Gouverneur Gerrit de Heere Zaliger in het Seminarium laten continueeren.

8 Als mede dat zy een kleen boekje in 't Malabaarſch maakten, waar in de Heydenſche gedoentens van deſe Inlanders ontdekt, en door kragtige redenen als verfoejelyk, en in tegendeel de Grondwaarheden van de Chriſtelyke Religie klaar geopend, en ſmakelyk voorgeſteld wierden, om als een hand-of huis-boekje te konnen dienen; 't welk te meerder ingang zou hebben, als het op rym kon geſteld werden, na de wyſe van hunne Hiſtorie-boekjens.

9 De Voorſz. borſten moeſten ook beloven geen Vrouwen te trouwen, als die zy eerſt onderweſen hadden, en hunne belydenis deden, en met ons aan de Tafel des Heeren wilden Communiceeren.

10 Dat de Heydenſche byeenkomſtplaatſen, daar zy haar dagelykſe wekelykſe, maand-en jaarlykſe gaven offeren, de Heydenſche Prieſters en Jogi's (die alle, hoewel bedekt voor de Europiaanen, haar toevlugt nemen, en beſcherming hebben onder de Bramines, die hier woonagtig zyn) die als bedelaars door het ganſche land loopen, en veel geld van dit land veeren, mogten geweerd werden.

11 Dat zy mogten geauthorizeerd, en verbonden zyn, om de zelve te ontdecken, benevens de groote en kleene Heydenſche offerplaatſen, zynde de voornaamſte onder de Kerk van Navatkoeli, Pandatrieppoe, en Tondamanaire, en de andre in ider Aldea van een ider der vyf Provintien wel 2 a 3 ſtuks.

12 Soo moeſt ook, ſoo veel mogelyk, belet werden, het vertrek van een ongeloofelyk getal van Inwoonders met hunne Vrouwen en kinderen alle jaaren in de maand February, na Rammanacoil, na de Kuſt Weradamiam, daar zy aan die Pagoden een ongeloofelyk geld opofferen.

13 Als mede de 4 a 5 maal 's jaars plegtige Waſſching by Tillipoelle, daar zy voorgeven van hunne ſonden geſuiverd te werden, na dat zy ſich daar gewaſſchen, en geofferd hebben.

14 Soo doen ook veel quaad de Roomſche Prieſters, die van Goa, Toetocoryn, en Madure, hier komen, en voor een tyd verblyf houden, inſonderheit aan de Kerk van St. Joan, onder de ſtad gelegen, en op Pandatrieppoe.

15 Alle deſe ſaaken (als mede dat vele gaan na de Kuſt na Tiroewaar-oer, Sidambaran, en Kaaſie, en, wederom komende, met niemand zelf harer naaſtbeſtaande, geen ommegang of gemeenſchap houden) geſchieden niet ſonder kennis van de voornaamſte Modeljaars, die daar de hand aan houden, en zulke Perſoonen, en ſaaken, boven die onſe Gereformeerde Chriſtelyke Religie toegedaan zyn, mainteneeren zy, ja de laatſt-genoemden veragten zy, en daar't haar maar eenigſins mogelyk is, zyn zy haar ſchadelyk.

16 Indien dan op de voornaamſte plaatſen, als aan de Porta by de verdere Dienaars van de Ed. Compagnie, als ook op de buyten-poſten, Ledematen van onſe Kerk gebruykt wierden, dat zou een ſeer groote en gewenſchte zaak zyn voor de Godsdienſt, en Politie.

17 Ja dit ware (na den menſch geſproken) het middel, om in korte tyd de meeſte onderdaanen tot Chriſtenen te hebben, en vrugt te ſien van den grooten arbeid en onkoſten, hier toe aangewend.

11 Dat men met de overige Studenten, en Schoolieren, nog kon voortvaren met hen te onderwyſen, tot dat zy uit het Seminarium Gelargeerd werden.

19 Dat 'er een binnen-Vader volgens het Reglement, by nacht binnen het Seminarium ſliep, en by de Quekelingen bleef; om veel onordentelykheden, en buytenſporigheden, voor te komen, en inſonderheit het uitloopen van eenige, by nacht en ontyden, te beletten.

20 Dat de binnen-Vader met een behoorde te dienen, om dagelyks de Quekelingen in 't Pſalm-ſingen te onderrichten, en te oeffenen, die dan des Sondags mede kon gebruykt werden als Voorleeſer, en Voorſanger.

21 Dat ook ontrent de Luyaards, en onwilligen om te leeren, en te Gehoorſaamen, eenige diſcipline mogt geoeffend werden, tot hun eygen nut en beſten.

22 Het konde ook niet ſchadelyk zyn, dat de Rector gequalificeerd wierd des Avonds, voor of na den eeten, de Quekelingen te ſamen te doen komen, en hen een Kapittel uit Gods woord liet leeſen, en daar over een verklaring doen; 't welk, ſoo het door hen niet wel geſchiede, door hem zelfs moeſt gedaan werden, en dan het met een nacht-gebed te laten beſluyten.

Hoeveel licht ons nu deſe aanmerkingen ontrent den ſtaat deſer Quekelingen geven, ſo zullen egter de volgende nadedere Conſideratien van D. de Vrieſt dit vry beter ophelderen.

Aan-

Aanteekeningen, en Conſideratien over de Malabaarſe Kerken, en het Queek School tot Jaffanapatnam, &c.

Nader Conſideratien over dit Seminarium &c.

'T is buyten alle tegenſpraak noodig voor imand, die onder afwagting van Gods Zegen, een gewigtige goede ſaak aanvaart, om ſe te volvoeren, dat hy niet alleen een eerlyk einde beoogd, maar ook eerlyke en bequame middelen voorſteld, die hy in zyn macht heeft, en opvolgd, naeuwkeurig lettende op alle de omſtandigheden van tyd, plaats, en Perſoonen, &c. Wie zou niet willen gelooven, dat dit alles wel is waargenomen in 't oprechten van het Malabaars Queek-School voornoemd, en daarom onder Gods Zegen van een goeden uitſlag als voorſien is.

Hoe naeuwkeurig dan de voorgeſtelde middelen op te volgen zyn, ſonder daar van afte wyken, dan om ſeer wigtige en dringende oorſaaken, is licht te bevatten.

Dus kan in den aanvang gehandeld zyn met het QueekSchool; dog ſekere voorvallen zedert den jare 1692, van eenige aangeteekend, zullen mogelyk nog wel weerdig geacht werden, om over te leeſen, en miſſchien licht genoeg geven, om te oordeelen, wat van het Queek-School, en deſſelfs leerlingen, zy te verwagten.

Philippus de Vrieſt, in den jare voorſz. op Jaffanapatnam geplaatſt, om, volgens het vorige voorſtel van de Ed. Politie, nevens den Eerw. de Mey Zaliger het opſicht over het Seminarium aldaar te hebben, en de Kerken en Schoolen te helpen Viſiteeren, waar toe dan niet getwyffeld wierd, of zou ſich in weynig tyds ten vollen bequaam maken, &c. als blykt by extract uit een Miſſive door de Edele Heer Thomas van Rhee, &c. in dato 28 November 1692. Wat zwarigheden de Vrieſt daar in voorlag, en welke ontmoetingen hem dierwegen al in den beginne voorquamen, benevens hoe ſeer hem zulx van verſcheyde wierd afgeraden, van andre beklaagd, dat zulks niet zoude konnen weygeren, lou te lang vallen te verhalen. Immers hy wierd daar door niet afgeſchrikt, maar nam in de vreeſe Gods gemelden dienſt aan.

En nam ten eerſten zyn toevlugt tot de hulpmiddelen en tot het aanleeren van de Malabaarſe taal, by den Eerw. de Mey Zaliger, zyn Perſoon aanpreſenteerde als leerling van zyn Eerw., maar nooit bequam hy meer te erlangen, als een half vel Schrifts over de Malabaarſe letters en dat eerſt langen tyd daar na.

Hy vernam, en overwoog na zyn beſte vermogen verſcheyde omſtandigheden, en bevond.

1 Dat de kinderen in het Queek-School wel met malkanderen leerden, maar niet met malkanderen wilden eeten, ſlaapen, of andre gemeynſchap hebben, als zynde de een boven den anderen wat van hooger of beter Caſte, dat is Geſlachte. hoewel zy alle doorgaans van goede Caſtens waren. Veel minder (verſtond hy) dat zy met de Hollanders zouden eeten of drinken.

2 Daar benevens zeyde men hem, dat de Cannecappels de Porta, of des Ed. Heer Commandeurs tolken, en ook verſcheyde andre tolken van de gequalificeerden, wel gedoopte Chriſtenen, maar Heydenen in hunne herten waaren. Hier op nam hy de vrymoedigheit van ſig te uiten, zeggende, dat zy dan nog onbeſchaafde en ruwe menſchen zynde, men haar eerſt daar van moeſt ſoeken afte trecken, en een begeerte tot kennis en wetenſchap in hen te verwecken, om ſoo allenskens voort te gaan, aangeſien de borgerlyke eerlykheit als het eerſte beginſel van de Godvrugtigheit kan aangemerkt werden, en ſoo dat fundament eerſt niet wel gelegt wierd, dat men hen dan te vergeefs de Godvrugtigheit zou toeken in te planten. Men moeſt hen ook eerſt wel doen verſtaan het onderſcheyd tuſſchen eerlyk en ſchandelyk, tuſſchen een Heyden en een Chriſten te zyn, eer men hen diepſinnige leerſtucken van ons Chriſtelyk Geloove quam voor te ſtellen.

Genoemde de Vrieſt nam ook de vryheit, en vraagde, of 'er geen Ledematen onder de Malabaaren waren, en verſtond, dat 'er die niet manequeerden. Derhalven hy geloovende, dat daar meer naat op zou te maken zyn in ſoo een wigtigen dienſt, als die is van een tolk van de Commandeurs, en Deſſave, Predikanten, &c. oordeelde dat men uit de Ledematen de tolken behoorde te verkieſen; dat zulke niet alleen te geruſter zouden gebruykt konnen werden; maar dat andre daar door zouden geanimeerd werden, dewyl die menſchen met vriendelykheit, en weldoen, moeſten getrocken werden

'T ſtaat by gemelde de Vrieſt vaſt, waar te zyn, dat, ſoo men Cannecappels had, die Ledematen waren, die andre Perſoonen, die Ledematen zyn, of toeken te werden, ſoo ſeer niet zouden durven verachten, haten, vervolgen, en alſoo daarom die van groote Caſta's mishandelen, en van ſlegte Caſta's onderdrucken, en hen te ſamen verfoejen, als zy Chriſtenen belyden te zyn, 't is waar niet openbaar, maar door geſogte reden: want de ondervinding hem de Vrieſt geleerd

leerd beeft, dat zulks de Heydenſe Cannecappels en Grooten tot Jaffanapatnam doen, en dat dit een obſtakel is, waar door veele zich niet durven verklaren, veel min hunne belydenis doen. Dit was toen in openhertigheid uitgeboeſemd, maar in de maand December des zelven jaars 1692 bevond hy de waarheit daar van: want

De eere hebbende van by te wonen het examineeren van de Quekelingen, en by die occaſie te hooren, dat de E. Hr. Commandeur Blom, nu Zaliger, hen na het gehouden examen vroeg, of zy Quekelingen wel met hem, Commandeur en de verdre Heeren, daar preſent, wilden eeten, kreeg zyn Ed. terſtond ten antwoord, myn Heer Commandeur, dat mogen, nog dat konnen wy niet doen, en hoe ſeer men hen aan was, zy bleven daar by.

Echter ſcheen men hen naderhand overwonnen te hebben, ſoo dat zy op des Ed. Heer Commandeurs verſoek beloofd hadden, te gaſt te zullen komen. Hier toe wierden dan, nevens de andre gequalificeerden, ook al de Predikanten verſogt, en verſchenen by malkanderen, die gelond waren, op den 6 January 1693. Insgelyks lieten ſich ook de Quekelingen daar vinden, en heeft ſig dit gaſtmaal dus toegedragen

Wanneer de Spys op tafel was, wierden de Vrienden verſogt de handen te waſſchen, terwyl quam Meeſter Otley, den Eerw. de Mey, en die wederom den Ed. Heer Commandeur bekend maken, dat een Jongen, zynde een Princen Zoon, liet zeggen, dat hy niet kon mede eeten, alſoo zyn Vader (die een leerling van D. Baldeus Zaliger geweeſt was) daar van geen kennis had, &c. waar op den Ed. Heer Commandeur hem na lange ſagtmoedige beweegredenen voorgeſteld te hebben, zeyde, ſoo gy weygerd mede te eeten, zult gy ook uit de Queek-School, en dat nog van daag, daar de gemelde Jongen ſig ſcheen over te verheugen, in plaats van 'er over te ſchricken, en vertrok terſtond. Toen begonnen ook de andren te proteſteeren, dat zy niet konden mede eeten, en bleven daar op ſtaan, ſchoon hen verſcheyde maalen wierd verſekerd, dat de gemelde Jongen niet meer in 't Queek-School zou komen, en dat zy hunne Caſta's niet zouden verlieſen; maar beloften golden niet. De Ed. Heer Commandeur voornoemd, ſeer moejelyk zynde, begon hen te dreygen, waar door zy verſchrikten, binnen quamen, waſſchten hunne handen, en aan tafel gingen ſitten, daar verſcheyde luyds keels huylden. Toen was 'et wederom, houw, en beleg, en de Ed. Heer Commandeur, en de andre Heeren te ſamen, hadden genoeg te doen, om hen aan 't eeten te krygen, dat ſe egter niet deden, dan uit vreeſe en ſchrik voor den Sjambok: want de Ed. Heer Commandeur (L. M.) was buyten zyn gewoonte haaſtig en ſtreng. Dit gaſtmaal wierd met veel vreugde ten einde gebragt, en kregen toen de Quekelingen vryheit, om na hunne Ouders te gaan; maar hoe zy daar geleefd hebben, weet men niet ſeker; dog wonderlyk wierd 'er van hunne ſuyveringen geſproken.

De discourſen over dit gaſtmaal waren daar na niet weynig; dog divers, en hadden de meeſten niet veel genoegen daar in geſchept. Of nu de Vrieſt in deſe ſaak wat te veel had geſien, en daar over wat te vryhertig geſproken, men hield hem in 't vervolg genoegſaam buyten eenige toegang ontrent de Queekelingen, dan alleen by de jaarlykſe examina wierd hy geroepen.

Edog den 30 October 1694 wierd de Vrieſt ook daar buyten geſloten: want toen wierden de Queekelingen geexamineerd, en ook met premien beſchonken, ſonder dat hy daar toe geroepen was, of de minſte kennis 'er af kreeg, dan na dat het geſchied was.

Men ſprak de Vrieſt echter daar na nog eens voor 't laatſt aan, om zyn Advys, hoe men met de Queekelingen zou handelen, wat boeken men hen zou geven, &c. Hier op diende hy in antwoord, dat, wat het eerſte aanging, men zou vervolgen de middelen en het opſtel van den Ed. Heer Commiſſaris Generaal, Henrik Adriaan van Rheede. (L. M.) dog hy uitte ſich, volgens zyn ondervinding van de Malabaaren, nog wat nader,

1 Dat men de Quekelingen in de beginſelen wat moeſt ophouden, hunne gedagten trachten te ſuyveren, en hunne herten te overtuigen van de Heydenſe onderwyſing, die zy bevorens van hunne Ouders en Meeſters geleerd hadden, en voorts hen leeren met ordre, 't geen zy konden verſtaan, op en voor te ſtellen.

2 Dat men ontrent hen, wat de boeken betreft, voorſigtig moeſt weſen, en wel toeſien, wat boeken met hen gaf, en dat hy beſt oordeelde, men hen een kort begrip van de Godsgeleerdheit ter hand ſtelde, waar uit zy wel onderweſen wierden van de Geloofs-Artikelen, en hoofd ſtucken van de Theologie, als mede afgevaardigd tegen 't Heydendom, en de Roomſe leere, zynde die laatſt genoemde, onder die Inboorlingen, zwacke Chriſtenen, byſonder ingekropen, ja van een ongeloofelyk getal blindeling gevolgd om der zelver uiterlyke Ceremonien &c. dat hen derhalven om deſe en meer redenen, als kinderen nog melk

van nooden was, en ook met veel controverſien de gemoederen deſer jonge plantſoenen met quade opinien zouden vergiftigd of bezwaard werden, en ingevolge de Kerk met valſche Leerlingen meer en meer beſmet, en mogelyk in ſcheuringen gebragt, dat eeuwig zou beklaagd werden, en dat daarom de wagt bevolen bleef, om, ſoo veel mogelyk, door goede voorſorge zulx voor te komen.

Deſe en diergelyke opſtellingen wierden van de Vrieſt overgeleverd. Andre zeyden ook hun gevoelen, en toen ſcheenen de ſaaken met ernſt voortgang te nemen.

De kinderen in 't Queek-School leerden de Catechetiſche opſtellingen van Spiljardus, en andre nutte boekjens meer.

De kinderen op Chiavagacheri, in het duyts School, namen ook toe, ſoo mede op Punto das Pedras; maar contrari op Caih.

Ruym tachtig kinderen quamen viermaal ter week aan het huis van de Vrieſt, die hen Catechizeerde, als 's maandags, en donderdags, de Jongens, en dingsdags, en vrydags de Meyskens.

Donderdags, en Sondags wierden veele gedoopt op Nalloer, St. Joan, en op Chiavagacheri, of in de Viſiten.

In de Viſiten wierden, ſoo door den Eerw. de Mey, als door de Vrieſt, ider vergeſelſchapt met een Scholarch, een ſeer groot getal Ledematen aangenomen, op ſeer goede mondelinge belydeniſſen; God oordeeld alleen van hunne herten. Dit waren alle Mansperſoonen, geen een Vrouwsperſoon daar onder.

Ja men mag wel twyffelen, of 'er oit een Vrouwmenſch onder hen daar toe zal konnen gebragdt werden. Elk ſcherpe hier zyn oordeel over, waarom de Mannen, en niet hunne Vrouwen, Ledematen werden.

Hier was de Oegſt groot, de Arbeyders twee, om te bedienen 47 Kerken, en ſoo veel Schoolen, waar onder ruym honderd duyſend Chriſtenen werden gerekend te behooren, en gelegen zyn in de Provintien, als.

Belligamme heeft	14	Kerken en	Schoolen.	Deſe twee konnen niet wel minder als in een maand, doorgaans Viſiterende, afgedaan werden, en dat tweemaal 's jaars.
de Eylanden	7	dito	dito	
Timmoran	3	dito	dito	In deſe drie valt de Viſite doorgaans langer als een maand, en dat ook tweemaal 's jaars.
Waddemoraatje	3	dito	dito	
Patjelepalle	4	dito	dito	
de boord der *Wanny* 't *Manaarſe* (te ſamen behalven de Duitſe)	14	dito	dito	In deſe twee doorgaans langer als een maand; dog alleen eens 's jaars. Sie't vernieuwde ordre 4 October 1697.

47 Malabaarſe.

Behalven voorſz. dienſten moeſten ook alle maanden de Meeſters en Adjudanten van al de voorgemelde Kerken, als mede de Bruydegoms en Bruyds geexamineerd werden. En wat dienſt zy nog verplicht waren de duytſe Kerken toe te brengen, zal in deſen overgeſtapt werden, om 't oogmerk, in deſen voorgenomen, alleen te gebruyken.

In 't Seminarium wierden verdre Conſideratien vereyſcht, alſoo zy nu redelyk veel duyts konden leeſen, ſchryven, en ook wat ſpreeken.

In Rade van Politie wierden ontboden al de Predikanten, behalven de Eerw. de Mey, en daar hunne Advyſen gevraagd, of nu eenige van dito Quekelingen in 't Latyn zouden onderweſen werden. Elk van hen ſprak zyn gevoelen in Rade. De Polityequen hebben buyten dispuit het zelve gedaan, en is waardig na te leſen, 't geen daar over is opgeſteld van den Heer Swaardekroon, volgens het voorſchrift van gemelden Edelen Heer van Rheede.

Deſe zyn Es. brief is geſchreven aan den Edelen Heer Thomas van Rhee, &c. 17 October 1695; dog dit opſtel wierd niet gevolgd.

De boeken, voor de Quekelingen uit het Vaderland ontboden, waren overgeſonden, en wierden aan hen behandigd volgens ſeker geſchrift, genaamd overweging van dienſtige Nederduytſche boeken voor de Inlandſe Jeugd in de Seminaria, &c.

Onder deſe boeken gaf men hen in handen de Kerkelyke Hiſtorien van Hornius een goed boek; dog niet dienſtig voor hen, en God geve, dat dit geen mes zy tot hun verderf, en dat zy 't niet tot nadeel van de Kerken en onſen Godsdienſt komen te misbruyken.

De

De Bramine Timmerſa met zyn ſeer grooten aanhang (die 'er nog zyn, hoewel de Bramine dood is) wierd bevonden ſeer ſchadelyk te zyn ontrent de zwacke Malabaarſe Chriſtenen, waar door alle de devoiren der Predikanten genoegſaam vrugteloos, of van weynig goed gevolg ſcheenen te weſen, gelyk zulx by een Largo requeſt is vertoond aan den Ed. Heer Thomas van Rhee in dato den 20 Juli 1696. Daar in men wonderlyke ſtaaltjes en preuven vind van de Malabaarſe Jaffanapatnamſe Chriſtenen.

De Heydenen, die als bedelaars van de kuſt overquamen, om door het land te vagabondeeren, en hunne Heydenſe grillen onder de Inwoonders van Jaffanapatnam te zaejen, en ſoo dra men hen gewaar wierd, bevorens terſtond te rug geſonden wierden, vond men nu vry ſterk door de Provintien gaan, ſonder dat ſe belet wierden.

Honderd, en meer gelyk, ſoo als zy uit onſe Chriſtelyke Kerk gegaan waren, zag men rondom ſulk een Heyden ſitten, of ſtaan, die van hen gehoord wierd, en, als men hen zag, ſig verſpreyden, nemende elk zyn weg.

Als men eenige onder hen die bekend waren, aanſprak, en daar na vroeg, zeyden die, dat zy die Heydenen met vermaak aanhoorden, om de aardige en oude Hiſtorien uit hunnen Vedam, en andre boeken, getrocken, die zy hen vertelden.

Ja men moeſt ontwaar werden, dat de Kerken, anders tot oeffening voor onſen Chriſtelyken Godsdienſt geſtigt, nu gebruykt wierden, om de Jeugd de allergrouwlykſte Heydenſche boeken, die verboden waren, te leeren.

Op de daad liet de Vrieſt ſoo een Meeſter in de Kerk van Warny betrappen, en te gelyk met de Heydenſe boeken gevankelyk na 't Kaſteel brengen, daar men de boeken door Caffers handen publycq verbrandde, en den Heydenſen Meeſter wat op zyn vel gaf, en van daar weg bande.

De preſentatie, om alle deſe grouwelen uit te roejen, ſoo men de Vrieſt met 4 Soldaaten en 8 Lascaryns had willen voorſien, is noit geaccepteerd, en heeft derhalven geen gevolg konnen hebben.

Eenige ordres, bevorens tot welſtand van de Duytſe Schoolen in 't land gegeven wierden ingetrocken, of liever door contra ordres vernietigd.

In de Viſites bevond men, dat al de onkoſten van de Ed. Compagnie daar ontrent gedaan, vrugteloos waren. Men gevoelde ſich verſchuldigd, zulks by rapport te vertoonen, en daarom wierden al die Schoolen vernietigd.

De Catechizatie-kinderen liepen in 't wild, en alſoo was het met de Catechizatie, die noodige oeffening, ook gedaan.

De Quekelingen zeyde men ook veel van, en wel, dat eenige hen tot veel buytenſporigheden hadden begeven, met by nacht uit het Queek-School te loopen by hoeren ſig op te houden &c. en verdre quade ſaaken by de hand te nemen.

Men bevond, dat zy malkanders klederen ontſtalen, en andre vuyle parten meer ondernamen; welk alles toen wyſelyk van den Eerw. de Mey bedekt gehouden wierd, ſoo veel mogelyk was.

Immers quamen ook eenige moejelykheden verder uit te barſten tuſſchen Polityeque en Kerkelyke Perſoonen, 't welk voor de laaſte niet reputatieus maar groote ſchade was, en ook byſonder nadeelig voor de Kerk.

De Predikanten kreegen ook eerſt geſchil over de ordres op het Examineeren van de Schoolmeeſters, 't welk maandelyks gedaan wierd.

De zelve quamen verder, als bekend is, in groote partydigheit uit te barſten, die nu wederom door Gods genade geeyndigd zyn.

Hunne Cannecappels en Lascaryns, wierden hen afgenomen, en nogtans is het onmogelyk dat werk ſonder hen te volbrengen, ſoo het behoord. De Kerken vervielen voor 't grootſte gedeelte, en wierd van de Polityequen nergens de hand aangehouden. Soo nogtans daar ter plaatſe de Predikanten niet ondersteund werden door de Polityequen, alle arbeid is te vergeefs.

Dit alles ſtrekte tot verbreking van alle moeite en iver, bevorens aangewend tot voortplanting van onſe Religie.

'T afſterven van de Mey Zaliger was ook een groot verlies voor de Kerken; maar byſonder voor de Quekelingen.

Deſe quamen hen (als ontrent welke in lange geen goede toeſigt wierd gehouden) toen der maten ten toon te ſtellen, dat, ſchoon men niet ontkennen kan, dat zy ſterke Memorien hebben, ſchrander zyn, en door hunne moeite al vry verre geadvanceerd waren, ſoo dat ſommige ſeer nette propoſitien voor verſcheyde toehoorders met veel genoegen gedaan hebben, egter quam uit te blinken, dat zy nog niet vergeten hadden, wat zy te voren, en in de vacantien, en Malabaarſe Feeſt-dagen, t' huis by hun Ouders zynde, geleerd hadden: want hen al te veel toegelaten werd by hunne Ouders en Vrienden te zyn; als wanneer zy zich nevens de zelve gedragen, en aanſtellen, ſoo dat daar Mr. Otley, die altyd in het Queek-School omgaat met hen, by ſekere occaſie zyn hert uitſtortende, betuigde, dat hy geloofde, dat de meeſte van hen nog Heydens in hun binnenſte waren;

ren; inſonderheit een, genoemd Emanuel, dien zy onder hen als hooſd conſidereren, de welke, niet jegenſtaande ſchoon voor oogen ſchynd, en ſig als een Chriſten weet te vertoonen, niet minder als dat in zyn hert by hem te boek ſtond, en daar om met de reſt ganſch niet toe te vertrouwen was.

Indien men de menigvuldige voorvallen daar van onder de Broederen Predikanten en Scholarchen had bekend gemaakt, die ſouden daar van genoeſaam getuigen zyn.

Wat verwagting kan men nu van deſe Quekelingen hebben, ten zy God hunne herten breke, en bekeere.

Soo daar eenigen onder zyn, die men zou willen tot het Predik-ampt gebruiken, daar van kan men ſig niet verſekeren, dat ſe niet zullen uitſpatten, de Religie vervalſchen; met hunne Heydenſche grillen vermengen, en kan daar uit ſlimmer als een nieuw Mahomedaansdom voortkomen- want die godloosheit beginnende, zullen hun geen aanhangers manequeeren, en zou zulken wonde niet licht bekend werden, en mogelyk aan het licht konnen komen, als het te laat was, en dan, wat droefheit voor de Leere Chriſti, wat vrugt van alle de onkoſten, en moeiten van de E. Compagnie. Hoe naeuwe ſorge, voorſigtigheit, en voorſienigheit moet 'er dan ontrent deſe Perſoonen niet gedragen, en gepractizeerd werden.

Anderen, die tot het Krankbeſoekers-Ampt niet bequaam zullen gevonden werden, en dies wereldlyke bedieningen zullen tragten, en daar toe apparent ſtaan door hunne groote en magtige Vrienden, die zy, om ſoo te ſpreken, aan 't Hof, en 't ganſch land door hebben, en om welke inſigten de E. Heeren Commandeurs doorgans ten beſte van de E. Compagnie al vry veel doen, die zal men niet geruſtelyk konnen gebruyken: want zulke hebben door ſlimme ſtreeken (daar zy de Hollanders in overtreffen) toegang tot alles, en ſoo zullen zy, als verſtaande de Hollandſe taal, konnen de brieven leeſen, alle de geheymen van de Secretary weeten, ja zich daar van bedienen tot nadeel van de E. Compagnie, dewyl de meeſte onder hen ontrou zyn, inſonderheit tot nadeel van de Ed. Compagnie hun verſtand, en practyk te werk ſtellen.

Met, en ontrent de zulke dan omſigtig te zyn, eer het te laat is, zal men niet anders als wysheit konnen achten.

Men heeft het oordeel van verſcheyde Vrienden tot Jaffanapatnam ſoo vreemd niet te achten, die zeggen, dat men de Quekelingen vooreerſt niet tot het Predik-Ampt behoorde toe te laten, maar de beſte onder hen ten hoogſten als Krankbeſoekers te gebruyken, onder naeuwe bepaling van in de Kerken alleen voor te leeſen de Malabaarſe Predikatien, die reeds in de Kerken zyn; ſoo ook eenelyk in het onderwyſen van jonge kinderen, en zelfs bejaarde Perſoonen te blyven by de gebeden en Catechismen, nu lange jaaren op Jaffanapatnam gebruikt, en dat dan nog onder opſicht van een Predikant, over hen geſtelt, die daar de bequaamſte toe zal zyn, ſoo hy de Malabaarſe taal verſtaat, en waarom men er altyd in voorraad een behoorde te houden, die ſig daar in evertueerde.

De andren, die tot de Kerkelyke bedieningen niet bequamelyk gebruykt zullen konnen werden, kan men bezwaarlyk zeggen, waar toe dat men ſe ſonder ſorg ſou mogen employeeren, 't zy men hen als Cannecappels by en tot behulp der Predikanten plaatſte: want daar konnen zy niet veel quaad by in 't werk ſtellen, veel min uitwerken.

Deſe opreghte beſchryving van de Quekelingen en Jaffanapatnamſe Malahaarſe Inwoonderen neemd niet weg, dat 'er geen goede Chriſtenen zyn, en dat 'er onder den Inlander met 'er tyd niet wat goeds van te hopen zy.

Men mag met waarheit betuygen, dat 'er onder zyn, die in belydenis, en Chriſtelyk Comportement maar al te veel Hollanders beſchamen, en een ongeloofelyk getal zou tot onſe Kerken vliegen als duyven tot hare venſteren, ſoo zy niet wierden afgeſchrikt door de mishandeling; veragting, en onderdrucking, die zy van de grootſte of aanſienelykſte Malabaaren, die alle Heydenen in hun hert zyn, en blyven, ſubject zyn.

Om de waarheit van den inhoud deſes te hebben, en mogelyk nader kennis van ſaaken te krygen, zoude men konnen gequalificeerden tot Jaffanapatnam ider in 't particulier vergen over deſe ſake na gemoede de waarheit te ſchryven, wat gedagten zy van de Quekelingen en Inwoonders tot Jaffanapatnam hebben, en indien zy in Conſcientie de waarheit gelieven te betuigen, men zal bevinden, dat weynige in hun gevoelen over deſe ſtoffe van dit opſtel verſchillen; of daar van vreemd zyn.

NB Deſe aanteekeningen en Conſideratien zyn door de Eerw Predikant Philippus de Vrieſt ter Papier gebragt, en, volgens zyn Eerw ſeggen, ten bevele van den Hoog Ed. Heer Gouverneur Generaal, Mr. Willem van Outhoorn, aan wien het principaal zoude hebben overgegeven.

Accordeert
J. HUISMAN.
Secretaris.

Uit

Verder bericht wegens den aanvang en voortgang van dit Seminarium.

Uit een bericht van Mr. Dirk Otley eerſt Schoolmeeſter, en daar na binnen-Vader van het Malabaars Seminarium, en tot dat eerſte Ampt door den Heer Commiſſaris Generaal Henrik Adriaan van Rheede aangeſteld, blykt my wegens dit Seminarium nader, dat het zelve op Naloer, een dorp op Jaffanapatnam, geſticht den 14 December 1690, met 26 Quekelingen zyn aanvang genomen heeft, ſoodanig, dat 'er behalven deſen Mr. die hen inſtrueerde, nog een binnen-Vader in deſe Queek-School was, die (voor ſoo verre zy buyten de Inſtructie van den Rector van 't Seminarium waren, of in de tuſſchen-tyd) volſlagen onder 't beſtier van deſen binnen-Vader waren, die maar alleen van de Heer Commandeur en de Heeren Scholarchen in alles afhing, en aan hen van alles rapport dede, ſonder dat hy verder met den Rector te doen, of ſonder dat zyn Eerw. ſig ook ergens mede te bemoeyen, of den zelven over deſe of geene ſaaken te gebieden of te berispen had.

Deſe binnen-Vader verſorgde de Quekelingen van hun noodig onderhoud, waar voor hy alle maand 22 en een halve Ryxdaalder genoot, en had nacht en dag 't opſicht over hen, hoewel hy verder buyten die deelen van zyn Ampt den Heer Rector alle eere en reſpect bewees.

De eerſte Rector, die in dit Seminarium deſe Jongelingen in de Duytſe taal, in de gronden van onſen Godsdienſt onderricht heeft, is D. Adrianus de Mey geweeſt, die dat met veel lankmoedigheit, vrugt, en lof, van 1692 tot den 28 February 1699 (wanneer zyn Eerw. ſtierf) waargenomen heeft, ſonder dat 'er in al dien tyd eenige moejelykheden of klagten van zyn Eerw. over de Quekelingen, of ook tuſſchen zyn Eerw. en den binnen-Vader, voorgevallen zyn.

In zyn leven nog is 't voorgevallen, dat deſe Quekelingen aan de tafel van de Heer Commandeur Blom in de thuyn van Naloer (uitgenomen een, die ook daarom uit de School geſet wierd) gegeten, en alle de geſondheden mede gedronken hebben, ſonder dat iets verder, van 't gene men in 't bericht van D. de Vrieſt ſiet, voorgevallen is.

Soo ras die Heer dood was, verſogten de Quekelingen aan de Heeren Leeden van den Raad (by 't afweſen van den Heer Commandeur Schenkenberg, die toen op de Peerl-Viſſchery was) om D. Roman, een Vredelievend Man (ſoo zy zeyden) in zyn Eerw. plaats; dog van D. de Vrieſt, alſoo die ſeer moejelyk, queſtieus, en ongemakkelyk te behandelen, en in zyn omgang was, dog bevryd te blyven; een verſoek dat my van die Jongelingen al vry wat voorbarig, onvoorſigtig en geheel buytenſporig, gelyk mede dat oordeel over D. de Vrieſt, voorkomt; dog zy kregen voor eerſt geen van beyden tot hunnen Rector.

1696 31 Mey wierden, na ſekere examinatien, 12 der gaeuwſte Quekelingen op 't voorſtel van den Rector uitgekoren om in de H. Theologie onderweſen te werden. Deſe wierden, als nu ſtudenten zynde, wel van de Schoolſe gehoorſaamheit, dog niet van 't vorig opſigt van den binnen-Vader, ontſlagen.

Op deſen tyd begon ook zyn Eerw: de Heer Rector in 't Neerduyts te Prediken, en 's middags, over die ſtoffe te Catechizeeren, in de plaats van de Catechizatie over den Catechismus, die zyn Eerw. anders voor 't aangaan van dit Prediken verhandelde.

In dien tuſſchen-tyd na D. de Mey's dood de ſorg alleen aan Mr. Otley door de Heer Commandeur Schenkenberg aanbevolen zynde, recommandeerde Mr. Otley de ſtudenten, om hunne dictata onder malkanderen te verhandelen, en in de tuſſchen-tyd het 3 en 4 boek Moſis over te ſetten, en Sondags den Godsdienſt met het leeſen van een Predikatie te volbrengen, en nu en dan hunne propoſitien van buyten te leeren.

A°. 1700 wierd de Eerw. D. Gerardus de Oude als Rector in 't Seminarium over de Quekelingen aangeſteld, die dit Ampt mede als een Vrede-lievend Man tot A°. 1701 heeft waargenomen, als wanneer zyn Eerw. volgens ordre van de Hooge Regeering van Indiën door D. Philippus de Vrieſt den 26 April vervangen, en uit dit Seminarium na Jaffanapatnam vertrocken is, om daar zyn dienſt waar te nemen.

Gedurende 't beſtier van D. de Vrieſt in dit Seminarium zyn 'er tuſſchen zyn Eerw. en Mr. Otley, menigvuldige geſchillen geweeſt, daar uit alleen ontſtaande, dat zyn Eerw. ſich 't volſlagen beſtier van alles, en dus ook over dien binnen-Vader, meer dan eens, en zelfs in 't by weſen van den Heer Commandeur, aanmatigen wilde, dat hem in allen deelen geweygerd, gelyk zyn Eerw. klaar uit geſegt wierd, dat die man niet van zyn Eerw, maar alleen van den Heer Commandeur en Scholarchen, af hing, welk geſchil egter naderhand door Scholarchen wel by gelegt; maar dan al weer eens opgeberſten is. Weshalven de overigheid daar mede gedurig is gemoeid geweeſt, en veel haspelingen, dan over die Mr., dan over de Quekelingen, hier mede gehad heeft, alles door 't heerſch-ſugtig humeur van zyn Erw. (ſoo 'er geſegt werd) veroorſaakt, hoewel alles doorgaans maar op eenige bagatellen uitquam; waar op ook die Quekelingen, die reeds ten Avond-

maal gingen, met den Mr. volkomen verſoend zyn, met betuiging van leedweſen (alſoo zy door den Rector tegen den binnen-Vader en Mr. Otley maar ſcheenen opgeſet te weſen) en daar op weer toegelaten zyn.

Hoedanig nu de Heer Synjeu ſig ontrent het bequaam maken en examineeren van eenige deſer Malabaarſche Quekelingen gedragen heeft, ſien wy, ſoo uit zyne miſſive daar over aan de Heer Simons, als uit het verdre door zyn Eerw. tot opheldering van dien hier by gevoegd.

De Brief luyd aldus.

Aan de Edele Geſtrenge Heer Mr. Cornelis Joan Simons Gouverneur en Directeur van 't Eyland Ceylon, met den Reſorte van dien.

WEL EDELE GESTRENGE HEER.

Brief van D. Synjeu aan de Heer Simons over de 4 Malabaarſe Quekelingen, door hem geexamineerd &c.

VOlgens genomen reſolutie in Rade van Politie, den 10 January Jongſtleden, de vier Studenten van Jaffanapatnam my aanbevolen zynde, om hen verder te inſtrueeren, en was 't mogelyk, tot den Predik-dienſt te Perfectioneeren, ſoo hebbe, hun defect bemerkende (onder 't examen van de zelve) ſoo ten aanſien van natuurlyke waarheden, uit het licht van het mede-weten voortvloejende, van de Chriſtelyke Religie gepreſupponeerd zynde, als ten aanſien van ſoodanigen, die dienden om het Heydenſche afte breken, vaſt geſteld; dat dit doorſicht van hnn gebrek my de noodige ſtoffe van onderwys en myn oogmerk op gaf, om een gebaande weg te hebben tot een bly en gewenſcht eynde.

Om dit te bereyken, heb ik, eer ik tot de Goddelyke geopenbaarde waarheden vermogt over te ſtappen, hen deſe waarheden voor afte doen verſtaan, en te leeren betogen, ondernomen.

De ordre der ſaaken, die ik gehouden heb, kan uit nevensgaande aanteekening, waar onder vervangen leggen alle verſchillen, die tot ider hoofd-ſtuk behooren, blyken.

Myn motiven van dit onderwys leggen in den omtrek van de ſaak, en zou ik lichtelyk, als voor 't zwakſte geſicht ſichtbaar, konnen voor by ſtappen.

Het oogmerk zynde, de Chriſtelyke Religie voort te planten, en de Heydenſche, als nietig, reden-en trooſt-loos, afte werpen, ſoo is 't ommogelyk dit te bereyken, ja te hopen, ſonder deſe beginſelen of waarheden werktuygelyk by de hand te nemen, en die wel aan te voeren.

Te meer kan men ſonder deſe niets gewigtigs ondernemen, veel min uitvoeren, om dat die Chriſtenen, die deſe wapenen miſſen, de ſlag alleen zullen pogen te ontgaan, die men hen poogt toe te brengen, en hun oogwit ſien verydeld, gelyk ook van de zyde van 't Heydendom. De laatſte zullen ſig ſchuyl houden, een treffen agter hun verhaaſte oordeelen en bedenkingen, en daar veylig zyn. De eerſte zullen hun wapenen ſonder kragt, en niet verre genoeg konnen toedragen, om de herten van het Heydendom te raaken, hun Godsdienſt te doen afſweeren, en hen aan den waaragtigen God naar zyn voorſchrift te onderwerpen, of hem te obedieren.

Soo legt het by my, en oordeel wigtige redenen te hebben, dat de ſaake, de bekering van 't Heydendom, niet gelykgedaantig kan, nog mag geconſidereerd werden, met de eene van de eene tot d'andre ſecte daar van wederzyde de Bybel als Godts woord werd ondertekend, te doen overſlaan.

Ja, ſoo dit verheven top-punct door des menſchen werkelykheit, en ondernemingen, ſonder een ommiddelyke werking van den Albeſtierder (die tot deſe onſe plicht-oeffening niet behoord) zal geklommen werden, dit het volſtrekt noodſakelyke geagt moet werden te zyn.

Geluckig was de Chriſtenheit, ſoo men meer gelet had op die waarheden, die de liefhebbers van de geopenbaarde Godsdienſt behoorden mede te brengen, eer zy des zelfs drempel quamen te betreden.

De belachelyke Roomſe Godsdienſt had noit konſtenaars gevonden, die ſe hadden konnen dood-verwen, laat ſtaan haar een volle gedaante byſetten, en voltoyen.

Daarom heb ik deſe Studenten ſoo veel opgegeven, als ik tot dit Requiſitum te behooren, vaſtſtelde. Ik ben verſekerd, deſe opgegeven ſtucken de minſte plaats aan eenige van de ſonder regel-maat geſneede voorwendſelen van 't Heydendom niet konnen in ruymen, maar integendeel aan alle Gereformeerde Leerſtucken de hand geven.

Soude ook meer gedicteerd hebben over byſondre ſtucken van 't Heydendom, tot afbreking der zelve, ten ware gebrek van kenniſſe nopens de zelve my zulx tot nog toe niet had afgeſneden.

Waarom het te wenſchen was tot verder wederlegging en ondermyning van de gronden van 't Singalees en Malabaars Heidendom, en hun opbouw in Chriſto, dat men magtig mogt zyn, niet alleen een ſchors van de Leere van 't Heydendom (gelyk wy reeds deelgenooten daar van zyn) maar van 't interieur en 't eygentlyke van hun

hun ſentimenten, ſoo als 't zelve niet by 't gemeen, maar by die genen, die tot de Godsdienſtige Leere, en wysheit ſig alleen geprivilegieerd achten, boven die genen, die hun zelve natuur nogtans volkomen beſitten, beruſt. Ik zal my hier niet verder inlaten, om dat het gewigt der zaaken meerder uitbreyding vereyſcht, als in dit myn oogmerk voór 't tegenwoordige gerequireerd werd. De ſtoffe en 't oogmerk van myn onderwys zedert den 16 January jongſtleden zal zyn Ed. Geſtr: hier mede zyn opengelegt, en ik kan niet twyffelen, of deſe Studenten zullen tegenwoordig in ſtaat zyn, om aan den Inlas van ons Kerkelyk rapport van den 8 January van dit loopende jaar ten aanſien van den zelven, en aldus luidende (dat ſe niet buyten hope waaren van genoegſame bequaamheit te konnen erlangen, indien ſe maar verder een goede leyding, en vereyſchte onderwyſing genieten), niet tegenſtrydig bevonden werden. Om 't welk te beproeven, ik zyn Edele Geſtr: ook verſoeke, 't examen te ordineeren, op dat ik met hen tot de behandeling der geopenbaarde Godsgeleerdheit mag overgaan.

Dit eenige is myn doel, myn Gemoed door verſuym van myn dienſt niet te ontruſten, vrugten van myn arbeyd te ſien, en myn pligt in alle opſigten te toonen, dat ik met alle volvaardigheit ben (onderſtond) Edele Geſtrenge Heer, zyn Edele Geſtrenge Gehoorſame Dienaar (was geteekend) Petrus Synjeu (in margine) Colombo den 23 April A°. 1705.

Accordeerd

J. BROUSE.

Eerſte Klerk.

Ordre der Verhandelde ſaaken.

1 Konſt-woorden.
2 Bepaalingen wel te maken.
3 'T weeſen van een ſaak, om dit van alles te vinden.
4 'T geen tot de natuur van een ſaak behoord, dienende, om alle queſtien, die van dit ſoort zyn, te ontbinden.
5 Wat oorſaak te zyn ſteld.
Waar uit alle queſtien ontbonden werden, die opſicht, op oorſaak te zyn, hebben, of niet.
6 Ontbinding van alle vraagſtucken.
7 Vaſte ordre om iets te bewyſen.
8 Dat 'er een God is.
9 Wat God is.
10 Van Gods Eenheit.
11 Van Gods weſentlyke en vrywillige werken.
12 Als, van Gods Eeuwigheit.
13 —— Noodſakelykheit.
14 —— Eenvoudigheit.
15 —— Algenoegſaamheit.
16 —— Onafhankelykheit.
17 —— Oneyndigheit.
18 —— Onveranderlykheit.
19 —— 't Leven Gods.
20 —— Onſterfelykheit.
21 —— Vryheit.
22 —— Heerlykheit.
23 —— Kenniſſe.
24 —— Liefde Gods.
25 —— Gelukzaligheit.
26 —— Geregtigheit.
27 —— Heyligheit.
28 —— Reinheit.
29 —— Volmaaktheit.

Gemoeds-Bewegingen.

30 —— Raads-beſluyt.
31 —— des zelfs Eeuwigheit.
32 —— Onveranderlykheit.
33 —— Eenheit.
34 —— Onafhankelykheit.
35 —— Alwetenheit Gods.
36 —— Straf-oeffening.
37 —— Schepping.
38 —— Onderhouding.
39 —— Regeering.
40 —— 't beeld Gods in den menſch.
41 —— Gods wetten, geboden, &c.
42 —— Verdorvenheit.
43 —— Vereeniging van Ziel en Lichaam.
44 Bepaalingen van de werkingen des Geeſtes.
45 Onſterfelykheit der Ziele, of vernietiging.
46 Sonden wat.
47 Deugd-oeffening, en wyſen.
48 Verdienſtelykheit.
49 't Hoogſte Goed en Quaad.
50 Billykheit van een ſaak.
51 Waarheit van een ſaak.
52 Gemeene kundigheden.
53 Hoe met het Heydendom moet gedisputeerd werden.
54 Voorſeggen uit de ſterren.
55 Van Goede en Quade uuren.
56 Van de Ziel-wenteling.
57 Duyvel-Bannen.
58 Eygenwillige en uiterlyke Godsdienſt.
59 Beelden-dienſt, ſterren- en Duyvelsdienſt.
60 De oorſaak van Reynigheit en vergeving der ſonden by 't Heydendom.
61 Ken-teeken van een Goddelyke Openbaring. &c.

En meer andre ſtucken hier en daar in de Dictata verſpreyd.

Volgens deſe ordre nu zyn die voorſz.
4 Jaffanapatnamſe Studenten door den Rec-

Rector Synjeu den 19 April 1705 geexamineerd tot Colombo, waar van ook kennis aan haar Hoog Edelheden op Batavia gegeven, en van welke ook 't Advys hier over van dien Kerken raad verſogt is, dat ſoo heel ſeer niet na den Hr. Rectors ſin geweeſt is, gelyk zyn Eerw. dat in een miſſive, over dit Subject aan den Ed. Heer Simons geſchreven, toond. Het een en 't andre hebben wy in alle zyne omſtandigheden; dog hebben beſt geoordeeld dit hier niet by te voegen, ſoo om de Eere van den Heer Rector te bewaren, als ook om niet genoodſaakt te zyn onſe verdere aanmerkingen over't een en 't ander te geven; hoewel het oordeel van den Bataviſchen Kerken-Raad in veelen deelen ganſch niet ongegront is, en wel voor al daar in, dat die Rector deſe Quekelingen niet na zyne particuliere concepten, maar veel beter na 't een of 't ander Syſtema, en voor al na 't Synopſis van de Heer Burmannus, behoorde geleyd te hebben, en dat hy wel doen zou met dat, in 't toekomende te practizeeren, gelyk my ook uit een Brief van zyn Eerw aan zyne Medebroeders van den 18 October 1706 toeſchynd door zyn Eerw. zedert opgevolgd te zyn.

Ondertuſſchen ſchynd 'er tuſſchen den Heer Landvoogd Simons en D. Synjeu een geſprek geweeſt zyn over de noodſakelykheit der Kenniſſe van 't Malabaars of Singalees, in een Rector van het Seminarium vereyſcht, waar ontrent D. Synjeu by de volgende Brief zyne gedagten aan zyn E. vertoond, en, na zyne meyning aanwyſt dat zulx geenſins in een Rector noodig is.

Aan de Edele Geſtrenge Heer, Mr. Cornelis Joan Simons Gouverneur en Directeur des Eylands Ceylon, met den Reſorte van dien, &c.

WEL EDELE GESTRENGE HEER,

TOt Voldoening van zyn Ed. Geeerde voorſtel, of een Rector zyn dienſt volkomen ſonder de Singaleeſe taal alhier, of de Malabaarſe op Jaffanapatnam, kan waarnemen, draag ik zyn Ed. dit volgende met alle eerbied op.

Het oogmerk overwegende, waar toe de Seminariums opgericht werden, (de bekeering van 't Heydendom) ben ik van dat ſentiment, dat het aanleeren van waarheden volgens een vereyſchte Methode alhier, en facile wyſe van betoogen, het eſſentieele van den dienſt van een Rector uitmaakt; en ſoo dit in een Rector niet werd gevonden, dat de uitkomſt dit opſchrift zal dragen, Moeite, en koſten verloren: Want daar het weeſen van een ſaak niet is, kan 't ook niet werden medegedeeld.

'T zal noodig zyn het weeſen van een Rectoraale dienſt wat nader open te leggen. 3 Dingen leggen daar ingeſloten, myns oordeels.

1 Een nader overweging van de ſtucken, die daar toe behooren.

2 De wyſe van der zelver verklaring. En ten.

3 De ordre, die men te houden heeft.

Ten aanſien van 't eerſte ſtel ik vaſt, dat de ſaaken, die een Rector te betrachten heeft, in de volgende zyn begrepen.

1 Een verklaring van Termen, die zy noodig hebben; op dat de Quekelingen, die, onkundig zynde van de ſin van de Schryver, niet geheel zouden ontſtoken zyn, en tot noodſakelyke onderſcheydingen te maken, dienen: dog egter ſpaarſaam, ſoo nogtans, dat zy de noodige kennen.

2 Een volle betooging van 't geen van God door de reden kan gekend werden, en van het ſchepſel: want onderſteld zynde, dat dit niet geſchied, nog door een Rector voorgedragen werd; maar dat hy alleen zyn Queckelingen ſchriftuurlyke waarheden leerd, ſoo zullen die Quekelingen de hoogſte overtuiging miſſen, andere niet konnen overreden, en in alles vrugteloos zyn. Vermits onder 't Heydendom reden alleen geld.

3 Een wederlegging van 't bekende by 't Heydendom. Dit niet in acht genomen zynde, blyft het zelve zyne wapenen beſitten, en 't vertrouwen, hoe ider, op die geveſtigd; dog, zyn gronden omgekeerd zynde, vinden zy ſich hoop-en trooſteloos, gevolgelyk tot de overgave gereed.

4 Tot de Geopenbaarde Godsgeleerdheit geadvanceerd zynde, niets te onderſtellen, dat is, de Heylige Schrift tegen 't Heydendom niet aan te voeren, ſonder overreding van des zelfs Goddelykheit.

De Heylige Schrift kan onder de Chriſtenen onderſteld werden, als de zelve voor Goddelyk houdende; dog, op deſe wyſe met het Heydendom omgaande, ſou men ſich beklagen, de zelve tegen het zelven te hebben gebruykt, ja belachen werden: want zegt eens tegen een Heyden, Geloofd in Chriſtus, hy is uw Zaligmaker. Het antwoord zal gereed zyn. Ik kenne hem niet, waarom moet ik aan hem gelooven? ſegt men de H. Schrift ſegt zulx. Soo onderſteld men de Goddelykheit, en dat hy die, als ſoodanige erkend. 'T welk waarlyk belacchenswaardig is. Ik oordeel dan, dat men de God-

Goddelykheit van de Schrift een Heyden moet afperſſen door redenen te belyden, en dat ten aanſien van alle deelen van die Schrift. Soo ook des zelfs aannemelykheit van alle ſaaken, die zy voordraagd. Dit vereyſcht, en daarom roept het Heydendom; en ſoo lang dit niet geſchied, is een Rectors dienſt niet anders als idelheit, ten aanſien van de vrugten, en Gods woord werd te kort gedaan. De Goddelykheit, en aannemelykheit van de ſchuld moet de Quekelingen in allen deelen dan ingeſcherpt werden.

Waar van 't gevolg weſen moet, dat men ten

5 Het bekende van de Heydenſche wetboeken, van den Alcoran der Turken, en Paapſe Traditien (op welke 3 ſoorten van menſchen een Rector hier zyn oog hebben moet) komt te refuteeren; ſoo in 't algemeen (ten aanſien van 't middel der Verloſſing, dat die voorwenden) als ten aanſien van de byſondre bekende ſtucken. Dit weder niet in acht genomen zynde, blyven hun gronden ſtaan, en zy zelve onbewegelyk op de zelve.

6 Eyndelyk moet een Rector een Poſitive Theologie zyne Quekelingen mede deelen, ſonder ſich met onnoodige geſchillen op te houden, die onder de Chriſtenen geventileerd werden, en niet ter ſake doen.

Immers in deſen moet hy ſpaarſaam zyn, nogtans moet hy de Politive Theologie ſoo verhandelen, dat zy deelgenooten echter zyn van die gronden, die een refutatie konnen uitleveren van al het gene tegen de zelve aanloopt.

Geſien hebbende de ſtucken, ſoo gae ik tot de wyſe over, hoe die behandeld moet werden.

1 Vermits alle langwyligheit verdrietig is, ſoo moet die Methode kort zyn, en, de duiſterheit met het oogmerk ſtrydig zynde, moet de zelve ook klaar zyn. Gevolgelyk dient men het verſtand van die leeren te hulp te komen, ſoo veel doenelyk is, hun Memorie ſoo veel te verſchoonen, als de ſaaken konnen lyden, en alles hun verſtand en oordeel opdragen. Ik wil ſeggen, door kortheid en klaarheid moet men hen doen ſien uit eigen oogen, en ſtoffe van meditatie verſchaffen.

2 De behandeling moet geſchieden volgens algemeene gronden, ſoo dat eene reden oploſt alle die voorſtellen, die van die natuur zyn. Hier door ſnyd men een weg en tyd af, langer als men denken kan, of de zelve werd by uitnementheit verkort. Anders de Quekelingen de Theologie te leeren by ſtucken en brocken, maakt men de Quekelingen onluſtig, moedeloos, en volgens die weg is 't ordinair altyd leeren, en nooit wys werden.

3 Soo moet een Rector ook de ſtucken (van agteren) tot zyn beginſel weten te leyden, en zyn discipelen daar in onderrigten, en dit en het voorgaande is de toetſteen van Soliditeyt, en grondige kennis der ſaaken.

De wyſe van de behandeling geſien hebbende, ſoo zullen wy iets van de ordre der ſaaken opgeven. Daar in zouden wy die zelve ordre houden, ſoo als uit de ſaaken, die behandeld moeten werden, in ordre voorgedragen hebben.

Dit oordeel ik genoeg te zyn, om een korte ſchets te hebben van het Eſſentieele van den dienſt van een Rector. Dat dit nu het weſentlyke en Fundamenteele van een Rector is, zal niemand konnen contrarieeren. En wat my belangt, ik ſtel vaſt, dat die de Methode, die hier vereyſcht werd, niet kend, al was hy een geboren Singalees, ten aanſien van 't ſpreeken van die taal, en 't Malabaars in den grond verſtond, dat zyn arbeyd van weynig vrugt zyn zal, en het groote oogmerk (de bekeering van 't Heydendom) niet te verwachten is, dat is, van de gezegde middelen niet kan afgeleyd werden.

Of nu een Rector dit alles volkomen kan in 't werk ſtellen, is in zyn Ed. voorſtel, en dat ſonder de Land-taal te kennen. Ik antwoorde, volkomentlyk, al verſtond een Rector geen een woord Singalees nog Malabaars. Op twee redenen zal ik my gronden.

De eerſte reden leyde ik af van 't onderling verſtaan van den Rector en zyn Discipelen. Wanneer een Rector verſtaanbaar is voor zyn Discipelen, ſoo is hy volkomen in ſtaat het weſen van zyn dienſt te konnen voordragen. Dat dit nu in 't Seminarium kan gevonden werden, blykt uit het aanleeren van de Nederlandſe taal, volgens expreſſe ordre, daar op gebouwde gewoonte, en abſolute noodſakelykheit.

De ordre en gewoonte ſtel ik voor bekend, en de noodſakelykheit kan uit deſe onderſtelling blyken, gepreſupponeerd zynde, dat de Quekelingen die niet leerden, ſoo is het onafſcheydelyk gevolg, dat de zelven (neemd dat zy in 't Singalees of Malabaars onderweſen waren) tot perfectie gekomen zynde, ontſteken zullen zyn van alle noodige uitleggers des O. en N. Teſtaments. Verſcheyde ſamenſtellingen der H. Theologie, en andre hulp-middelen, die tot het H. boek, om het zelve te verſtaan, behooren. Van welke Schryvers wy byſonder in deſe tyd zyn voorſien, de Quekelingen konnen medegedeeld we den Duytſe uitleggers by na over den ganſchen Bybel.

en hoe ſeer de Quekelingen die benoodigen; laat ik de verſtandigen oordeelen.

De Nederlandſe taal onderſteld zynde (want die alhier voor de Latynſe in 't Vaderland gelden moet, ja veel meer in aanmerking komt, als die, om Politycque redenen) heeft men voor de Quekelingen, 't gene zy noodig hebben, en tot alle hulp-middelen een vrye toegang.

De Duytſe taal dan alleen ganſch noodſakelyk zynde volgens de natuur der ſaak, expreſſe ordre, en aangeleerd werdende, ſoo breng ik dit volgende hier uit in. De Quekelingen Duyts verſtaande, dat 'er geen de minſte noodſakelykheit kan gegeven werden, dat een Rector de Landtaal zou moeten kennen, om het weſen van zyn Dienſt te betragten, en met lof waar te nemen.

Myn tweede reden ruſt op de bevinding der Subjecten zelf, die opſicht tot myn onderwys hebben. De Quekelingen van Jaffanapatnam, my aanbevolen zynde, en hun onderwys in 't Nederlands genooten hebbende (volgens eygen getuygenis) beveſtigen my in myn ſentiment. Tot een proeve kan genomen werden 't onlangs gehouden examen ten overſtaan van zyn Ed. en de verdre tegenwoordige Leden, het Duyts konnende ſpreeken, en die my ten vollen verſtaan, 't geen ook nader blykbaar is uit hun van zich zelven opgeſtelde Predikatien, hier in Loco zynde en ter Secretary beruſtende. Dit is 't, wat het Nederlandſe betreft, en wat hun verkregen bequaamheit reeds aangaat, oordeel ik, dat een ſtaalje komt op te geven, 't geen de vereyſchte perfectie beloofd. Als mede in 't examen gebleken is. Waarom ik uit de bevinding dit vaſt moet ſtellen, dat, gelyk de natuur der ſaake ook de bevinding ſien laat, dat Malabaarſe Heydenen tot den Predikdienſt konnen bequaam gemaakt werden, ſchoon de Rector de Malabaarſe taal niet verſtaat, door middel van het Nederduytſch, het welk den Meeſter incumbeert de Quekelingen te leeren.

'T zal dan op 2 zwarigheden, die ik my verbeelde te konnen gemoveerd werden, weg te nemen, aankomen. De eerſte is, of de Quekelingen wel Duyts genoeg konnen leeren, om een Rector te verſtaan. De tweede, dat een Rector, niet Land-taal-kundig zynde, tot de Verſien onbequaam is.

De eerſte Difficulteyt is reeds weggenomen, en behoord tot den Meeſter, en ſoo 'er al eenige woorden nog onverſtaan mogten zyn, die Land-taal-Meeſters en Cannecappels zyn niet buyten dienſt.

Wat de tweede zwarigheit betreft, die raakt het weſentlyke van zyn dienſt niet, nog het volkomen hulp-middel, de Nederlandſe taal. Gevolgelyk kan de zelve buyten zyn dienſt zynde, geconſidereerd werden, en alleen gebracht werden tot de hulpmiddelen in 't Land, om de bekeering aldaar voort te ſetten.

Die Verſien ook juyſt van een Rector te eyſſchen, ſchynd my weynig, of geen reden voor ſig te hebben, en wil die geerne afwagten van die gene, die verder konnen ſien.

Myn gevoelen is dan, dat de zelve noodſakelyk tot een Rector niet behooren; en al kon hy zulx doen, dat zyn dienſt hem geheel vereyſcht, zal hy door luyheit zyn naam en eer niet verlieſen, ik zwyge nog met den publycken Predikdienſt bezwaard zynde.

Immers de Eerw. broederen Predikanten de vertolkingen op ſich nemende, ſou de dienſt van een Rector echter de zelve zyn; waar uit ik deduceer, dat de zelve dan ook niet noodſakelyk tot zyn dienſt behooren, nog daar in vervangen leggen.

Deſe zwarigheit zal vry wat van geſtalte veranderen, denkende, dat de Quekelingen de Land-taal kundig zynde, en kennis der ſaaken verkregen hebbende (twee ſaaken die in alle verſien moeten hand aan hand gaan, ſonder welkers vereeniging geen welgemaakte vrugt het licht zal ſien, en alle Cannecappels tot dit werk onnut verklaaren) het vereyſchte beſitten, om de zelve van hunne handen afte wachten. Waar ontrent een Rector hen nog groote dienſt kan doen, ſoo ten aanſien van de grond-taal der Schriftuur, als ten aanſien van het Nederlands door eygen beteekenis van beyden te ontvouwen.

Als zyn Ed. het oog beliefde te wenden na de onlangs ſeer loffelyke genomen Reſolutie van onſe Heeren Majores wegens het aanſtellen van 6 Proponenten ten dienſte van de Seminaria, met expres verbond, om voor af ſich tot de taal te appliceeren, zal 'er geen beletzel zyn om volkomen door de zelve heen te ſien; ja in allen deelen die ſien verdweenen, of dubbel uit de weg-genomen.

Wat my belangt ik zou giſſen, dat het Ampt van een Rector waar te nemen, en goede Verſien te hebben ten minſten 2 geheele mannen vereyſſchen, en nadien de Dienſt van een Rector 't zwaarſte weegt, en de Fundamenteelſte moet geacht werden, men hem van Verſien behoord te excuſeeren, en de zelve den Proponenten geinjungeerd werdende, dat het Seminarium, en 't vereyſchte in 't land, ider zyn volkomen leden dan eerſt kan hebben.

Ik

Ik zal dit niet verder Deduceeren, ſoo ik niet alree my te veel vryheit aangematigd hebbe, waar ontrent zyn Ed. myn goede intentie beliefd te conſidereeren; welk alleen deſe is, myn Conſcientie te gehoorſamen en te voldoen, en dat geen Rector oit een exceptie zou konnen voorwenden van de Land-taal-Verſien ontleend, en hy en de vertolkers binnen paalen ſouden beſloten zyn, om een iders gebreken te bemerken, daar ider mannen-werk aan vinden zal, ſig daar vry van te houden.

Myn gevoelen zal ik kortelyk by een trecken, om 't zelve met een opſlag te ſien.

1 Stel ik, dat de dienſt van den Rector, en de overſetters, onderſcheyden behoorden te zyn.

2 Soo lang als de Nederlandſche taal in 't Seminarium gebruykt zal werden, en de noodſakelykheit niet veranderd, dat een Rector met volkomenheit dat Ampt kan, en mag bedienen, alleen in die taal.

3 De Quekelingen, het weſentlyke door een Rector genietende, het abſoluit noodſakelyk beſitten.

4 Hun moedertaal ſprekende, het noodſakelyk hulp-middel voor den landaard hebben.

5 Het Nederlands verſtaande, het vereyſchte genieten, om tot den Predikdienſt bequaam te konnen gemaakt werden.

6 Uit het Seminarium gegaan zynde, een open deur hebben, om alle andre noodige middelen te bekomen, die tot hun verderen opbouw en verſtand van Gods woord, konnen betrocken werden.

7 Gevolgelyk, om het voorname oogmerk (de bekeering van 't Heydendom) uit te voeren, alle middelen deelagtig zyn.

Hier mede hope ik zyn Ed. genoegen te hebben gegeven, of ik de ſake genoeg gedaan hebbe, laat ik zyn Ed. oordeelen. En ik zal blyven, na wat ik ben zyn Ed. opgedragen te hebben, (onderſtond) Edele Geſtrenge Heer, zyn Ed. Onderdanige Dienaar, (geteekent) Petrus Synjeu (ter zyde ſtond) Colombo deſen 18 Juni 1705.

D. Ruels Catechiſmus afgekeurd.

Men had hier in de vorige tyd ook wel de Hoogdravende en by na onverſtaanbaare Catechismus van D. Ruel ingevoerd; maar men bevond die by verloop van tyd even ſoo ondienſtig, als in de later tyden het met geweld invoeren van 't Hoog Maleyts tot Batavia, en elders, waarom men hier beſt keurde die groote Catechismus van Ruel afte keuren, en ſich aan de bevorens gebruykte, die verſtaanbaar was, te houden.

Korte aanwyſing der ſaaken, aan de Quekelingen, in het Seminarium alhier, onderweſen (en bekend) van den 22 April A. 1706, tot dato deſes, rakende de Nederduitſche taal.

Korte aadwyſing van 't geen de Quekelingen geleerd hebben.

1 Het onderſcheyd der letteren, en lettergreepen in 't Nederduitſch, en Singalees, waar van zy meeſt alle kundig zyn, ſoo ten aanſien van de uitſpraak, als de verſcheyde Figuuren.

2 Het van buyten ſpellen van Nederduitſche woorden, en veel menſchennaamen.

3 Het leſen van verſcheyde druk, en 't ſchryven van een gemeene loopende hand.

4 'T vertaalen der volgende woorden in beyde de taalen, als

1405	Zelfſtandige naamen.
200	Bygevoegde
307	Werk-woorden.
114	By woorden.
26	Voorſetſels.
18	Samen-ſetſels.
7	Tuſſchen-ſetſels; bedragende
2077	woorden.

Waar by nog komen 36 Titels, de getallen, ook der ſelver ordre, als de eerſte, tweede, derde, enz. De naamen der maanden, dagen, enz. Voorts nog eenige deelen uit de Grammatica, als

5 Reden te geven van 't geſlacht der zelfſtandige bygevoegde naamen.

6 De buigingen der zelve.

7 Het onderſcheid der perſoonen.

8 Het gebruik der woordekens: een, de, het, dit, dat, deſe, die, myn, zyn, uwe, hun, haar, welke, ik, gy, hy, enz., en der zelver buigingen.

9 'T ſamenvoegen van zelfſtandige en bygevoegde naamwoorden.

10 De vervoegingen van zyn, of weſen, en werden.

11 En eenige gemeene redenvoeringen.

Colombo 21 Juli A°. 1707.

A°. 1706 zyn wederom drie Quekelingen door den Heer Rector (in 't byweſen van D. Swem, expres van Gale daarom over gekomen) geexamineerd; ende ook alles voor af, met het geven van drie texten, Rom. III: 24, II. Petr: I: 20. 21, I. Cor. II: 2. aan de

zelve, en met zyn Eerw. op zyn verſoek tot examinator aan te ſtellen, daar toe geſchikt.

Na dat nu deſe den 25 October geproponeerd hadden, zyn zy den 18 dito door zyn Eerw geexamineerd, met dat oogmerk, om aan de Heer Gouverneur Simons by Rapport bekend te maken, of zy ook bequaam geoordeeld wierden, om tot Proponenten gevorderd te werden, ſonder nogtans immediaat daar op nog Proponenten te zullen zyn.

De Heeren Predikanten, als oordeelaars hier toe gecommitteerd, waren de Heeren de Oude, Rimerſma, en Swem. En haar Eerw. oordeel aan de Heer Gouverneur en Raad tot Colombo den 22 October overgegeven, quam eenparig daar op uit, dat deſe Studenten hen geenſins met hunne Propoſitien, en ook by 't Examen niet ſoodanig, als zy wel wenſchten, hadden voldaan, om ſoodanige redenen, als haar Eerw. toen goedvonden daar by te voegen, waar by zy ook naderhand, by hunne nadere uitlegging van dien, door de Heer Gouverneur gevorderd, onveranderlyk zyn gebleven.

Aan de Heer Rector, ſchoon hier over ganſch niet vergenoegd, ende nader redenen daar af van haar Eerw. vorderende, gaven haar Eerw. tot antwoord, dat zy oordeelden daar toe niet gehouden te zyn; behalven dat die Heeren (mynes oordeels) ſich aan de Heeren der Regeering ook ordentlyk en klaar over die ſaak geuit hadden; weshalven die Heer het voor die tyd daar by laten moeſt.

Hoedanige Perſoonen nu hier tot dienſt der Kerken en Schoolen, mitsgaders van het Seminarium zyn, ſiet men uit het volgende geſchrift.

De volgende Perſoonen zyn tot dienſt der Kerken en Schoolen, mitsgaders in 't Seminarium gebruikt geworden, en volgens ordre van den Edelen Heer Gouverneur Gerrit de Heere, H. L. M. in 't jaar 1698 voor 't volgende's maands opgebragt.

Als

Perſoonen tot dienſt der Schoolen, en van het Seminarium van Colombo.

tot Dienſt van de Kerken en Schoolen.

1 Adam Franſz. Portugeeſche voorleſer, en die de gemeente aan de huiſen gaat leeren. Ryxdaalders. 6 0 0

1 Pedro Pedran, Leermeeſter langs de huiſen in 't Kaſteel. 2½

1 Chriſtovo Waas, dito in de ſtad. 2½

16 Schoolmeeſters, ider a 1⅔ Ryxdaalders, als

1 In 't Malabaars School.
1 Op Wolvendaal.
1 Op Matuaal.
1 Op Cottelawolle.
1 Aan de Pannebackery.
1 Op Nagam.
1 Op Calane.
1 Op Cotta.
1 Op Galkiſſe.
1 Op Wevela.
1 Op Morottoe.
1 Op Paneture.
1 Op Ramoekane.
1 Op Horrene.
1 Op Oedewarre.
1 Op Diagam.

16 Perſoonen, bedragende. 28⅔

7 dito onder Caliture, ider a 1⅓ Ryxdaalders, als

1 Op Waduwe.
1 Aan de Rievier van Caliture.
1 Aan de Gravet van dito.
1 Op Pajagelle.
1 Op Maccoene.
1 Op Berberyen.
1 Op Alican.

7 Perſoonen, bedraagt. 9⅓

26 Coppen per tansport Ryxdaalders. 49 0 0

19 Singaleeſche Ondermeeſters, ider a 1 Ryxdaalder, als

1 Op Wolvendaal.
1 In 't Malabaars School.
1 Op Paneture.
1 Aan de Pannebackery.
1 Op Calane.
1 Op Cotta.
2 Op Galkiſſe.
1 Op Morottoe.
1 Op Horrene.
1 Op Oedewatre.
1 Aan de Rievier van Caliture.
2 Aan de Gravet van dito.
1 Op Maccoene.
1 Op Berberyen.
2 Op Alican.
1 Op Pajagelle.

19 Perſoonen, bedraagt. 19 0 0

2 Schryvers ten dienſt van de Secretary van de kamer der Juſtitie, van de Eerw. Predikanten in 't Viſiteeren van de Inlandſe Schoolen, en elders daar zy voor de E. Compagnie noodig zyn, als

1 Simon de Saram, Singalees. 4 0 0

1 Domingo Dias, Malabaar. 4 0 0

In

In 't Seminarium.

1 Hollandſe Schoolmeeſter tot 24 gl. en het aſſiſtenten koſtgeld		$7\frac{1}{3}$	
2 Schryvers, Miſtiçen, als			
1 Henrik Gerritſz	buiten het Soldaten koſtgeld.	3	0 0
1 Jan Huylo.		$2\frac{1}{3}$	
2 Singaleeſche Schryvers, als			
1 Michel Fernando.		3	0 0
1 Paulo Dias.		$3\frac{1}{3}$	
1 Singaleeſche Schoolmeeſter.		4	0 0
1 Waſſer.		$\frac{1}{3}$	
54 Koppen.			
Ryxdaalders		$100\frac{1}{3}$	

Colombo den 27 November 1704.

Accordeerd

C. V. RONDEWERKEN.

Dit ſoo voor af van de Seminaria geſegt zynde (van welke hier na nog breeder op zyn plaats geſproken zal werden) gaan wy na deſe tuſſchen-ſprong op dit jaar 1704 gemaakt te hebben nu op A°. 1706 weer voort, met aantewyſen hoedanige Perſoonen 't zy Predikanten, 't zy Proponenten, verder tot dienſt van dese Kerken gebruykt zyn.

A°. 1706.

D.D. Conyn, van Leeſten, en Cramer Ao.1706.

Zyn de Proponenten Willem Conyn, Joannes van Leeſten, en Adolf Cramer, hier gekomen, van welke Cramer A°. 1717 op Jaffanapatnam als Predikant, en Conyn in 't zelve jaar op Gale gelegt is, daar zy beyde nog leggen. D. van Leeſten oeffende zich; dog ſtierf A°. 1714.

A°. 1711.

Is D. Joannes Buyning op Jaffanapatnam geplaatſt, en was aldaar A°. 1722 nog.

A°. 1712.

Is D. Franciscus Engelbertus le Boucq na Ceylon geſonden, wierd op Colombo gelegt, en is daar tot A°. 1717, dat na Batavia vertrok, gebleven.

A°. 1713.

Is D. Gellius Geldesma na Gale vertrocken, toen daar geplaaſt, en A°. 1717 daar overleden.

A°. 1715.

Is D. Jacobus de Jong op Colombo geplaaſt, en daar tot A°. 1717 gebleven, wanneer zyn Eerw. na Nagapatnam vertrok.

A°. 1716.

Is Predikant gemaakt D. Willem Conyn op Gale, en Adolf Cramer lag nog op Jaffanapatnam, A°. 1721 als Proponent; dog D. Conyn vertrok A°. 1717 na Colombo.

A°. 1718.

Zyn D. D. Gerardus Potken, en Sixtus a Buma hier gekomen, van welke de eerſte op Colombo, en de laatſte op Gale, gelegt is, daar zy A°. 1722 beyde nog lagen; dog de eerſte had eenige tyd op Jaffanapatnam gelegen.

In dit zelve jaar is ook D. Antonius van Brummen herwaards geſonden, op Jaffanapatnam geplaaſt, en A°. 1719 hier overleden. Ook zyn D. Jacobus van Jever, en D. Joannes Philippus Wetzelius in dit jaar herwaards geſonden, beyde op Gale gelegt, en is de eerſte A°. 1719 daar overleden, en de laaſte lag 'er nog A°. 1722.

Gelyk hier A°. 1718 ook geſonden, en gekomen zyn D. Wybrandus Scævola, en Moſes Hermanni, die beyde, de eerſte en de laaſte, op Colombo, daar hy A° 1721 ook ſtierf, geplaatſt zyn; dog de eerſte was A°. 1722 nog daar.

A°. 1722.

Is D. D. Joannes Gulielmus Marinus en Wetzelius Wibranda, herwaards geſonden, en op Gale gelegt; en in dit zelve jaar zyn D. D. Joan Bernard Noordbeck, en Petrus Kalden mede herwaards geſonden.

A°. 1723 zyn hier gekomen D. Dirk Jan van der Tyd, D Bartholomeus Tyke, en D. Henricus Zaekens, die op Colombo, gelyk D. Kalden en Noordbeck op Gale geplaatſt zyn.

D. D Scævola, en Godefridus Joannes Weyerman, A°. 1722 hier gekomen, waren op Jaffanapatnam, en D. Kramer A°. 1725 op Nigombo, gelegt.

Na dat wy dus verre de plaatſing, en 't verblyf der Predikanten op Ceylons verſcheyde Comptoiren geſien hebben, moeten wy nog eenige ſaaken, daar toe behoorende, hier byvoegen.

Staat der Ceylonſe Kerken Ao.1681.

Wegens de ſtaat der Ceylonſe Kerken vind ik verder aangeteekend, dat A°. 1681 op Jaffanapatnam 34 Inlandſe Kerken waren, waar in 's Sondags door een Malabaarſe Schoolmeeſter een Predikatie voorgeleſen wierd.

Ider Kerk was ook van een Schoole verſien; en volgens een Rolle van Colombo van A°. 1684 den 9 December. Waren 'er onder 3 Predikanten aldaar 24753 Zielen, en daar onder 4033 kinderen, gelyk 'er van Maart A°. 1683 tot Mai A°. 1684 ook 1450 kinderen, en 150 bejaarde Heydenen gedoopt waren.

Onder Gale, en Mature was by na diergelyken getal van Chriſtenen; en

kinderen, en onder Jaffanapatnam (ſonder Manaar daar by te rekenen) waren 'er 141456 bevonden.

Een Afgods-Tempel Ao. 1688 door Raja Singa in onſe Landen verſogt, afgekeurd.

A°. 1688 was de Keizer van Candi in verſchil, en in onderhandeling van vrede met de E. Maatſchappy; dog bleef 't verſchil nog ſtaan over 't oprichten van een Pagode, of Afgoden-Tempel, in de beneden-Landen op de grond der E. Maatſchappy.

Over deſe ſaak vielen, zelf onder de onſe, zware geſchillen voor, ſommige van oordeel zynde, dat men dat aan dien Vorſt behoorde toe te ſtaan; dog de Kerken Raad van Colombo ſchreef hier over een wydluftige brief aan de Heeren 17nen, aanwyſende, hoe niet alleen de Portugeeſen, en andre Chriſten-Volkeren, altyd alle Afgods Huiſen en Tempels afgekeurd en uitgeroeid, maar hoe de Overheden alhier die ook nog by de laatſte placcaaten A°. 1682 verboden hadden.

Deſe brief had by die Heeren in 't Vaderland ſoo veel ingang, dat zy A°. 1619 dien Kerken-Raad in haren yver preſen, en dit ganſch werk mede afkeurden, niet willende, dat men dit aan dien Vorſt inwilligen zoude.

Ook wierden haar Eerw. op een byſondre wyſe door den Ed. Heer Commiſſaris van Rheede, by een brief van zyn Ed. van den 19 Juli A°. 1690, over deſen haren aangewenden yver bedankt.

Toen begreep men het uitroejen van de Afgodery aldaar ſoo, maar geheel anders begreep het de Heer Landvoogd de Heere. Die ſoo ſtreng met hen niet wilde gehandeld hebben, als de placcaaten eyſchen.

Ook blykt my uit een brief van de Kerken-Raad van Colombo aan de Heer van Rheede van den 15 Auguſti A°. 1690, dat zyn Ed. van voornemen was, om te dier tyd op Jaffanapatnam een Malabaars Seminarium op te rechten, met inſicht, om uit de Singaleeſen daar metter tyd Proponenten, en Predikanten te maken; dog zy gaven daar nevens te kennen, dat daar toe bequame en ook byſondre, of van hunnen Predik-dienſt voor die tyd ontſlagene Leeraars vereyſcht werden; dat nu ondertuſſchen D. Speght na 't Vaderland vertrok, D. Kat zwak, en met veel andre noodige ſaaken reeds beſig, dat D. Maſius oud, Doms. van der Bank nog van ſeer weynig ervarenheit had, D. Roman ongenegen, ſiekelyk, en reeds te oud daar toe geworden was.

Oprichting van het Malabaars en Singalees Seminarium hier Ao. 1690.

Diergelyke Seminaria waren wel eer door D. D. Walæus, Voetius, en Hoornbeek ſeer ſterk aanbevoolen, om 't werk der bekeringe in Indien voort te ſetten, gelyk ook op de aanrading van D. Walæus de Heeren 17nen een Queek-School onder deſen Heer al voor veele jaaren opgericht hadden; dog de Synoden in 't Vaderland ſpraaken de zelve ſeer yverig tegen, alſoo zy oordeelden, dat byſondere Kerken-Raaden in Indiën ſig geen magt, om Predikanten te maken, behoorden aan te matigen, die zelfs de grootſte Claſſen in 't Vaderland noit hadden durven na ſich trecken.

Egter maakten die van Ceylon, by haar Schryvens van den 26 January A°. 1642, na 't Vaderland bekend, dat een Malabaars, en een Singalees Seminarium aldaar A°. 1690 opgericht was.

Den 23 February 1693 zeyden die van Colombo, dat het Malabaars Seminarium groote hope en goede vrugten gaf; dog konden van het Singalees Seminarium nog niet zeggen, alſoo zy niet wiſten, hoe 't daar mede ſtond.

D. Kat's yver daar toe aangewend.

Ondertuſſchen maakte D. Kat bereydſelen daar toe; ook had zyn Eerw. de overige 14 Hoofdſtucken van de Handelingen der Apoſtelen in de Malabaarſe en Singaleeſche Taal doen overſetten, en die aan D. de Mey, om de zelve te overſien, gegeven.

Ook had zyn Eerw. aangevangen een Hollands en Singalees woordenboek te maken, en dat reeds ter helft gebragt, zullende ſich beyveren, om dat ten einde te brengen.

Men had toen onder de Inlandſe Chriſtenen, alſoo die ſlecht in kennis waren, een Catechizatie, om dat gebrek te herſtellen, ingevoert. D. Ruel had ſig by zyn aanweſen, zedert zyne komſt A°. 1692, ſoodanig beiverd, dat zyn Eerw. in de Portugeeſche Taal al geproponeerd, en gepredikt had.

D. de Mey t Rector van 't Malabaars Seminarium Ao. 1692.

D. Adriaan de Mey was ook nu al van zyn Predik-dienſt ontſlagen, om opſicht als Rector over 't Malabaars Seminarium op Jaffanapatnam te hebben, dat (ſoo 't my toeſchynd) A°. 1692 al zyn begin genomen heeft, alſoo zy dit in February A°. 1693 al na 't Vaderland ſchreven.

Men meynde in dit jaar D Stumphius ook als Predikant op Trinkenemale te plaatſen; dog hy quam voor zyn vertrek te ſterven.

D. Kat Ao. 1694 ſet het O. T. over in beyde die taalen.

A°. 1694 den 6 January bleek, dat D. Kat beſig was met de overſetting van het Oud Teſtament in 't Malabaars, en Singalees.

D. de Mey beiverde ſig mede ſeer ſterk, om bequame discipelen in 't Seminarium op Jaffanapatnam te maken, alwaar de Quekelingen in 't leeren van de Neerduitſe taal, en van den Godsdienſt (ſoo zy den 11 January A°. 1695 nog nader beveſtigden) ſeer toenamen.

Eft in dat zelve jaar begon hy 't N. T. ook.

En den 22 November A°. 1644 ſchreven zy, dat D. Kat ook beſich was met het N. Teſtament in het Malabaars, en Sin-

Singalees over te ſetten, waar van de afſchriften reeds na Batavia gelonden waren.

Den 11 January 1695 ſchreven die van Colombo, dat D. Kat, om zyne ongeſondheit, van zyn dienſt ontſlagen, dog egter beſig was, met verſcheide nutte werken in de Singaleeſe taal te verveerdigen. Ook was zyn Hollands en Singalees, en Singalees en Hollands Dictionarium by na ten einde.

D. de Vrieſt Ao 1695 mede-Opſiender van 't Malabaars Seminarium op Jaffanapatnam.

Men had ook in dit jaar D. de Vrieſt van zyn dienſt ontſlagen, en tot mede Opſiender van 't Malabaars Seminarium aangeſteld, ten welken einde zyn Eerw. wacker Malabaars leerde, waarom ook dieper Landwaard ingetrocken was. D. Ruel Predikte in 't Portugees en leerde ook wacker Singalees.

D. Ruel Predikte Portugees en Leerde Singalees alhier Ao. 1695.

Te dier tyd namen die van de Kerk van Colombo ook die van Nigombo, Toetecoryn, en Calpentyn waar.

Ao. 1696 ſchreven zy den 17 December, dat op Ceylon toen deſe 14 Predikanten waren: D. D. Maſius, Kat, de Mey, de Vrieſt, Simey, Roman, Ruel, Meerland, Coyterus, van der Bank, Agotha, Hakoma, Kroonenburg, en Specht.

D. Kat Ao. 1697 nog beſig met zyn woordenboek.

Ao. 1697, 1. February ſchreven die van Colombo, dat D. Kat 62 jaaren oud, dog egter nog met zyn Singalees woorden-boek voor 't Singalees Seminarium beſig was.

Het Singalees Seminarium Ao. 1696 begonnen.

Het Singalees Seminarium was wel bevorens; dog eerſt recht Ao. 1696 begonnen, waar in 15 Quckelingen van de aanſienelykſte inlanders waren, die 's morgens een Neerduytſch, en 's middags een Singalees Meeſter hadden.

Al voor 2 a 3 jaaren hadden de Gedeputeerden ad Res Indicas tot Amſterdam met den Advocaat der E. Maatſchappy de Heer Pieter van Dam, over deſe Seminaria ſeer ernſtig geſproken, om de zelve te weeren; dog die Heer had hun Eerw. verſekerd, dat zy daar geen vreeſe ter wereld voor behoefden te hebben, alſoo de zelve, eer 'er 20 jaaren voor by waren, van zelfs in duygen zouden vallen.

D Ruel Rector van 't zelve Ao. 1698.

D. Ruel was voor 1 en een half jaar, of Ao. 1695 al, van zyn dienſt ontſlagen, om Singalees te leeren, in welke taal zyn Eerw. nu al twee maal gepredikt had

Ao. 1698 was zyn Eerw. tot Rector van dit Seminarium, op Colombo zynde, aangeſteld, en men had ſoo van 't zelve, als van 't Malabaarſe, op Jaffanapatnam, ſeer goede hope.

Ontrent deſen tyd quamen 'er ook zware geſchillen voor den dag, die tuſſchen den Ouden D. Kat, en D Ruel over de Singaleeſe taal gereſen waren.

Geſchillen tuſſchen D. D Ruel en Kat.

In de grond der ſaake had D. Ruel veel gelyk, alſoo die aan D. Kat veel miſſlagen (die hy ook zelf bekende) aangewieſen; maar waar over hy (die anders ook al ſeer wonderlyk en wat los van leven was) den zelven, ſonder aanſien van zyn hooge jaaren, en ſonder eens aan te merken, dat zyn Eerw. (ſchoon ſeer veel hebbende laten ſtaan op Inlandſe ſchryvers) nogtans waarlyk hier allereerſt het ys brak, al te ſcherp en veel te ruw behandeld had, waarom zyne behandelingen omtrent dien ouden Heer (die wat yverſugtig over zyn grooten-Talent in 't Singalees, dat hy beſat, ſcheen) ſoo op Batavia, als ook in het Vaderland ſeer quaad gekeurd wierden, eyſchende zyn Eerw. van dien ouden en neerſtigen Heer, die alles met een ſeer goed oogwit gedaan, ſchoon hy hier en daar in een miſſlag gehad had, een onderteekening van een ſeker Geſchrift, dat by alle, die 't leeſen, verfoeid, en voor ſeer onredelyk gehouden is.

D. Ruels verdre verrichtingen Ao. 1699.

D. Ruel was, ſoo die van Colombo den 23 January 1699 ſchreven, beſig met na te ſien, 't gene D. Kat overgeſet had, terwyl hy zelf ook beſig was eenige ſchriften voor dat Seminarium over te ſetten.

D. de Mey Ao. 1699 overleden.

Ondertuſſchen was, tot grote droefheit van veele wel-meynende, en tot groot nadeel van 't Malabaars Seminarium, de wackere en yverige D. de Mey den 28 February Ao. 1699 overleden, na dat zyn Eerw., nu 6 a 7 jaaren Rector van dit Seminarium geweeſt, en pas voor zyn dood, 2 Quckelingen ſoo verre gebragt had, dat de zelve Ao. 1698 voor de Heer Landvoogd, en meer andre Heeren, uit 2 byſondere Texten geproponeerd, en groot genoegen gegeven hadden; op welker voetſtappen nog 2 andre gevolgd zynde, vonden ſig die nu mede in ſtaat, om preuven van hunne bequaamheit te geven; dog ſoo 'er geen ontſet van jonge wackere Predikanten quam, ſtond daar alles in korten tyd weder te vervallen, alſoo 'er weder een bequaam Rector vereyſcht wierd.

Raken 6 Predikanten gelyk quyt.

Daar op nu volgden de geſchillen tuſſchen D. D. de Vrieſt, Roman en Croonenburg in dit zelve jaar, waar door Ceylon in een jaar 6 Predikanten, te weten, D. D. Meerland, Hakoma, de Mey, Coiterus, Roman, en de Vrieſt verloren had, alſoo 'er 3 overleden, en 3 na Batavia vertrocken waren.

Men had uit het 't Vaderland D. Voltelen wel na Ceylon geſonden; dog die was op de uitreyſe op de Fluyt Overnes overleden.

't Singalees Seminarium Ao. 1699 afgeſchaft.

Zy hadden ook verſtaan, dat het Singalees Seminarium, ſoo door de Heeren 17nen, als door haar Edelheden op Ba-

tavia, afgeſchaft was. Waar mede alle den arbeid in deſe taal, ſoo door de Heeren Kat en Ruel, als ook door ſoo veel Quekelingen aangewend (die reeds ſeer verre gekomen waren, en treffelyke preuven gaven) in de aſſche lag.

D Ruels verdre blyken van neerſtigheit.

D. Ruel had ook een ſeer nette Singaleeſche Grammatica opgeſteld, met voornemen, om die aan de Heeren 17nen over te ſenden; dat nu al mede afgeſneden, gelyk het dan by gevolg ook onnoodig was die te drucken. Daar beneven had zyn Eerw. ook den Catechismus overſien en verbeterd, was beſig met het voornoemd woorde boek na te ſien, en had 1 Deel van 't kinder Bybeltje (behelſende de boeken des O. T. door den Profeſſor Joannes Melchior gemaakt) overgeſet; al het welke nu zyn Eerw., by 't afkeuren van dit Seminarium, voornemens was te laten ſteken.

D. de oude Ao. 1700, Rector, en D. de Vrieſt Ao. 1699 van 't Malabaars Seminarium; dog gaat na Batavia. D. de Vrieſt weer Rector Ao. 1701.

Ondertuſſchen had men A°. 1700 D. de Oude, wel tot Rector in de plaats van D. de Mey Zaliger aangeſteld; maar de geſchillen, tuſſchen zyn Eerw. D. Roman en D. Kroonenburg, gereſen, waren oorſaak dat hy A°. 1699 na Batavia vertrok, alwaar die den 10 Juni, door den Kerken-Raad bygelegt, en zyn Eerw. herſteld, weer als Rector na Jaffanapatnam te rug geſonden; A°. 1701 in de plaats van D. de Oude dus aangeſteld wierd; dog D. D. Hakoma en Roman, waren van Batavia na 't Vaderland de eerſte A°. 1699, en de laatſte A°. 1700 vertrocken.

Slechte ſtaat van 't Malabaars Seminarium.

Na dat nu D. de Mey overleden, en D. de Vrieſt na Batavia vertrocken was, kreeg men den 2 December A°. 1699 van Colombo bericht, dat het Malabaars Seminarium daar door in een ſeer ſlegten ſtaat door D. de Mey's overlyden, en door 't verſenden der 2 a 3 andre na Batavia, geraakt, dat ſeer licht te begrypen was, alſoo men bevorens op Ceylon 14 Predikanten geſien, en men 'er nu daar maar 4 a 5 had, ſoo die van Colombo den 3 December 1700 ſchreven.

D. Ruel overleden Ao. 1701 en groot verlies by zyn dood.

A°. 1701 was D. Ruel in Mey overleden, waar by de Kerk daar in opſigt van 't Singalees, alſoo hy de eenige was, die 'er in predikte, ongemeen veel verloor. D. D. Kat en Maſius waren Emeriti D. van der Bank was nu nog maar, alleen op Colombo, waar by daar na D. Goting van Malakka quam. D. Agota was op Gale; dog ſeer oud; D. Kroonenburg vertrocken; dog D. de Vrieſt van ſeer veel nut voor 't Seminarium op Jaffanapatnam, alſoo de vorige ergernis geheel en al weggenomen was.

Voor zyn dood had D. Ruel nog de Formulieren van 't Avondmaal, van den Doop en 't huwelyk overgeſet, zynde het te verwonderen, dat dit niet eer ver ſorgd, alſoo dit hoog-noodig was.

Na zyn dood was men daar niet in ſtaat, om het Avondmaal in het Singalees aan die Ledematen te bedienen, dan door een Portugeeſchen Tolk, en dat vry gebreckelyk, en ganſch niet ſtichtelyk; zynde dit de rechte gevolgen van de geringe agting, die men voor Taalkundige en neerſtige mannen heeft, alſoo andre, ſiende, hoe weinig men hunnen arbeid acht, als men de zelve heeft, hoe beſpottelyk men 'er mede ſpeeld, en hoe weynig men hen tot verdre neerſtigheit aanmoedigd, daar door afgeſchrikt werden, om ſich aan dien grooten arbeid over te geven, om daar na nog veel minder geagt te werden, dan die gene, die maar ſtil en gemackelick blyven ſitten, ſonder ſig in eenige vreemde taalen te oeffenen; maar komt dan ſoo een Taalkundig man (die dat leven eindelyk begind te verdrieten) eens te ſterven, ofte te vertrecken, dat ſit men elendig en kykt, en daar en is geen middel, om zulken verlies te herſtellen, in hoedanigen ongelegenheit men noit komen zou, indien men van eerſten af aan de Nederduytſche taal had ingevoerd, en ſoo men die nog invoerde.

Ao. 1704 't Singalees Seminarium herſteld.

A°. 1704 wierd het Singalees Seminarium (volgens 't beſluyt by de Heeren 17nen in 't Vaderland daar over genomen) herſteld; ook hadden hun Ed: Ed: in 't Vaderland de Singaleeſche Grammatica A°. 1703 laten drucken, en beſloten 6 Proponenten (hoewel 'er maar 3 vertrocken) na Ceylon te ſenden, om 't 't werk aldaar met allen ernſt weer voort te ſetten.

In deſen tyd ſtonden de Kerken van Nigombo, Caliture, Toetecoryn, en Calpentyn, nog tot laſte der Kerke van Colombo, die van daar moeſten bediend werden, dat ook al vry zwaar viel.

De Ledemaaten op Colombo waren, volgens Schryvens van den 12 December A°. 1704, 253, de Schoolkinderen 98, en op de verdere plaatſen, mede onder hen ſtaande, nog 29 Ledematen, en 54 Schoolkinderen.

Alle de Kerken waren 30 in getal, en de Chriſtenen, onder Colombo behoorende, 22399; waar tegen 'er al ettelyke jaaren bevorens op Jaffanapatnam 150000 Inlandſe Chriſtenen waren, die tot hun trooſt en opwecking nog niets, dan eenige vertaalde Gebeden, de Catechismen, en den ſiecken-trooſt, hadden, ſonder eenig deel van Gods woord, of zelf maar eenige vertaalde, en gedrukte Predikatien te hebben: Want ſchoon D. Kat ſeer veel iver in 't vertaalen van verſcheide nuttige boeken, en in 't naſpeuren van den Godsdienſt deſer Heydenen, aangewend, en D. Ruel mede wacker

het

het zyne gedaan had, wat hielp dog dit alles, alſoo die werken daar mede ongedrukt bleven leggen, en maar dienden, om alle andre neerſtige mannen afte ſchricken, om oit iet dergelyx te beginnen.

D. Synjeu Ao. 1705 Rector van 't Singaleeſch Seminarium.

Ao. 1705 had men tot Colombo D. Petrus Synjeu Rector van 't Singaleeſch Seminarium gemaakt, die ſoo men A°. 1707 den 7 February ſchreef, alle 14 daag eens Predikte.

Ook waren toen tot of onder Colombo 22219 Chriſtenen; gelyk aldaar A°. 1706 ook de Proponenten Conyn, van Leeſten, en Cramer, al aangeland waren.

Zyn yver in dit werk Ao. 1709 &c.

Ao. 1709 had D. Synjeu eenige Quekelingen ſoo verre gebragt, dat zy in ſtaat waren, om de Inlanders in de gronden van den Godsdienſt ſeer wel te onderwyſen. Ook had men de Inlandſe Chriſtenen hier in alles bevonden 26278 te zyn.

A°. 1710 leerden de Proponenten de Inlandſe taalen wacker aan, terwyl verſcheyde Quekelingen, en wel byſonder 3 van hen, die van hunnen Landaard geſtadig door hunne Predikatien, en Catechezatien ſeer ſtigteden, Predikende alle Sondag voor een byſondere Gemeente in de Malabaarſe taal.

Op Colombo waren toen 84 bejaarden, en 1838 kinderen gedoopt.

Stand deſer Kerken in 't vervolg.

Ook had men de Quekelingen in 't byweſen van veele in 't Nederduytſch over de Grammatica, Syntaxis, Godsgeleerdheit, en 't verdere, tot hunne ſtudie vereyſcht, onderſogt, en ſeer ervaren en gecoeffend bevonden.

Op Jaffanapatnam waren ontrent 50 Kerken, en honderd vyftien duyſend Chriſtenen ruym, waar toe alleen D. D. de Vrieſt, en Buyning waren.

Ook onderwees D. Synjeu zyne Quekelingen uit de Schets van D. d'Outrein, zullende in 't kort overgaan, om met hen over D. van den Honarts waaragtige wegen te handelen.

Daar beneven ſchreef men den 3 November A°. 1711 verder, dat de Proponent Conyn 't Euangelium van Mattheus, Marcus, en Lucas in 't Singalees overgeſet had; ook verſogten die van Ceylon te mogen weten, of zy die Proponenten niet tot Predikanten zouden mogen vorderen.

A°. 1712 den 9 December ſchreven die van Colombo, dat hier 35271 Chriſtenen, en dat 'er in dat jaar nog 136 bygekomen waren.

D. Conyn Predikte reeds in de Inlandſe taalen, en in 't Singaleeſch op Gale.

De Colomboſe Quekelingen waren, A°. 1713 tot veel genoegen over de waarragtige wegen van D: van den Honart, en over de Theologia Revelata onderſogt.

D. Leeſten en Cramer oeffenden ſich, volgens ſchryvens van den 6 November 1713, mede ſeer in 't aanleeren der taalen.

A°. 1714 was de wackere D. Buyning alleen op Jaffanapatnam, ſchoon, 'er wel 3 a 4 noodig waren. Egter onderſteunde D. Cramer hem nu en dan, terwyl hy ook fraei in 't leeren der Malabaarſe taal toenam.

D. Agotha, by de 80 jaaren oud, begon nu mede ſeer zwak te werden, en onder den Laſt op Gale te bucken.

D. van Leeſten was in dit jaar 1714 op Mature overleden.

D. de Vrieſt lag nu op Colombo, ook waren hier by de laatſte opneming, 38779 Chriſtenen bevonden te zyn.

A°. 1718 ſchreef men van daar, dat D. Cramer ſich in 't Malabaars ſterk oeffende.

A°. 1719 bleek, dat D. Conyn in des vertrocken D. de le Boucqs plaats op Colombo geſteld, en dat de toeſtand der Kerken en Scholen daar gezegend en merkelyk aangewaſſchen was.

In 't Seminarium tot Colombo was D. Synjeu nog met veel yver onder de Quekelingen beſig, die reeds tot de geopenbaarde Godsgeleerdheit overgegaan waren, hoewel 'er wegens hunne onpaſſelykheit geen examen gedaan was.

Op Gale was D. Geldesma 1717 al overleden; en op Jaffanapatnam wierd de zwacke D. Buyning door den Proponent Adolf Cramer onderſteund.

In 't Jaar 1717 waren door D. Synjeu ook 8 Studenten van 't Singalees Seminarium over de Hoofd-ſaaken uit 17 Hoofd ſtucken In 't 2 3 en 4 boek der waaragtige wegen van de Heer van den Honert tot veel genoegen geexamineerd, ſoo die van Colombo den 17 December 1717 bekend maakten, daar byvoegende, dat 'er zedert de laatſte Viſite van 't diſtrict van Colombo 2414 by de vorige Chriſtenen gekomen, en dat die nu in 't geheel 40690 in getal waren.

Op Jaffanapatnam was D. Buyning ſoo gebreckelyk van geſigt geworden, dat hy niet Prediken kon, dat nu de Proponent Cramer voor hem waarnam, die nu nog niet zeggen kon, hoe 't met zyn Malabaars werk, en met de Kerk aldaar ſtond. Ook deden de Inlandſe Proponenten hier hun beſt met Prediken, en Catechizeeren, om die van hunne Natie tot kennis te brengen; dog in 't algemeyn klaagde men hier, dat den oogſt veel te groot, en 't getal der arbeyders in den zelve veel te kleen was.

In 't jaar 1720 kreeg men van daar be-

richt op Batavia en in 't Vaderland hier, dat de oude D. Agotha, nu 81 Jaren oud, het op Gale nog al gaande hield, en dat D. Buyning op Jaffanapatnam nog in de zelve ſtaat als bevorens was.

Op Colombo was D. Synjeu nog ſeer yverig met het werk der Quekelingen beſig, zynde in dat Seminarium nu 7 Studenten en 7 Schoolieren; dog de laatſte om hunne trage bevatting onbequaam tot de verdre ſtudien, hoewel nog dienſtig bevonden, om hen tot Schoolmeeſters te gebruiken.

De eerſte 7 waren geexamineerd over de Theologia Naturalis, en nu tot de Studie van den geopenbaarden Godsdienſt opgetreden, bedienden ſich hier ontrent van Burmanni Synopſis, waar in zy al vry ervaren waren, dog zy wapenden ſich hier uit alleen tegen de Heydenen, Mooren, en Papiſten.

Op Colombo waren nu 40765 Chriſtenen, en op ganſch Ceylon, buiten Jaffanapatnam, had men een getal van 179715 der zelve.

A°. 1721 Gaven die van Indiën uit een Brief van Jaffanapatnam van den 3 November 1719 bericht herwaards, dat aldaar nog waren D. D. Buyning en Scævola, Potken, en Hermanni, en dat die laatſte op Colombo van daar beroepen was, in de plaats van den overleden D. van Brummen.

Het Inlands Chriſtendom op Jaffanapatnam beſtond, uit 189764 Chriſtenen, en was de Malabaarſche Queek-School nog in de vorige ſtaat, in de welke weer 6 Jongelingen op een nieuw aangenomen waren, gelyk de 2 Inlandſe Proponenten voortgingen om de Singaleeſen en Malabaaren aldaar in de gronden van onſen Godsdienſt te onderwyſen.

Tot Gale waren nu nog D. D. a Buma, Wetzelius, en den Proponent Cramer hier in de plaats van den overleden D. van Jever geſteld. Het getal der Chriſtenen was hier 27040.

Op Colombo had men D. D. de Oude, de Vrieſt, Conyn, en Hermanni, hier van Jaffanapatnam beroepen.

Dit jaar waren hier 41160 Chriſtenen, behalven dat 'er veel van de Peſt geſtorven waren.

Op Colombo had het Singalees Seminarium dit jaar geen voortgang gehad na 't genoegen van D. Synjeu, als wel bevorens, 't geen meeſt door zyn Eerw. onmagt veroorſaakt was.

A°. 1722 kreeg men van daar over Jaffanapatnam by na 't zelve bericht wegens den ſtaat deſer Kerk; dog uit een Brief van Colombo van den 7 November 1720 (door D. D. Potken, Synjeu, en den Ouderling van Gent geteekend) bleek, dat de vrugten van de Inlandſe Proponenten ſoo euvel niet waren, en na de verwagting 'er af wel wat meer mogten zyn.

Malabaarſe Chriſtenen waren 'er	189388.
En daar van bejaarde gedoopten	119927.
Gedoopten en reeds onderweſene	28488.
Ongedoopte Suygelingen	31439.
Alle ongedoopte Jongelingen	2799.
Meyskens	1493.
De verdre Inlandſche Chriſtenen	179845.

Op Gale waren 55159 Chriſtenen, die vry wel in kennis waren gevorderd, ſoo als die by de laatſte Kerk en School-Viſite van D. Buma zig opgedaan hadden.

Tot Colombo had men nu D. de Vrieſt, Conyn, en Potken, zynde die laatſte hier van Jaffanapatnam in de plaats van den in Maart overleden D. Moſes Hermanni beroepen.

Ook was kort te voren D. de Oude tot droefheit van velen dit jaar overleden.

De Kerk hier was by de laatſte Viſitatie alomme loffelyk bevonden.

De Inlandſe Chriſtenen waren 41467, en ſeer yverig, voor al tot Nigombo, daar men D. Cramer voor een tyd geplaatſt had, om 't Malabaars te leeren.

Het Seminarium alhier tot Colombo had goeden voortgang en de Studenten hadden ſeer toegenomen ſoo in de Schets van d'Outrein, als in de Synopſis van Burmannus; dog de algemeene klagte hier was over het te groot gebrek van Predikanten in ſoo grooten oogſt, alſoo zy in 2 jaar 4 Predikanten verloren hadden.

A°. 1723 hoorde men van die van Ceylon, dat men op Colombo nog had in 't jaar 1721 D. D. de Vrieſt, den Rector Synjeu (wel zwak dog nog vol yver) Conyn, Marinus, maar Wibranda was op de Reyſe overleden; ook was D. Wetzelius hier van Gale beroepen, gelyk bevorens D. Potken mede.

De Chriſtenen hier waren 41467.

Op Jaffanapatnam ſtonden nu nog D. Buyning (nog al in den zelven ſtaat, als bevorens) en Scævola. De Chriſtenen hier waren 189388.

Op Gale lagen D. D. Buma en Wetzelius; dog de laatſte was na Colombo beroepen; ook was hier de Proponent Cramer, allen welken de ſorge over 55159 Chriſtenen aanbevolen was.

Uit een Brief van Colombo van den 14 November A°. 1721 bleek klaar, dat D. D. de Vrieſt, Synjeu, Potken, en Wetzelius nog hier lagen, en dat D. Synjeu den 10 November 7 Quekelingen over de vragen van Borſlius geexamineerd, en hunne bequaamheit in 't leſen en ſchryven van het Duytſch aangeweſen had.

De Studenten waren ondertuſſchen

ſeer

ſeer yverig in 't doorloopen en leeren verſtaan ſoo van D. d'Outreins Schets, als van de Synopſis van Burmannus, waar in zy reeds ſeer wel geoeffend waren.

Die van Colombo hadden ook 3 nieuwe Kerken en Schoolen gekregen, ſoo dat 'er nu in 't geheel 38 waren.

Op Nigombo wierden de gemeentens beſorgt, in 't Malabaars door D. de Vrieſt, en in 't Singalees door D. Conyn; en D. Cramer bediende daar ook de Duitſe en Malabaarſe Gemeente, en hy Leerde die laatſte taal ſeer yverig.

De Proponent Jan Ignatius dede daar ook veel dienſt met Prediken en Catechizeeren.

In de Kerk en School van Topoepeti, Pancare, en Sunampitti, op Cotta wierd de nieuwe gemeynte beſorgd door D. Conyn, en was nu 't getal der Ledematen.

Op Colombo.	310	
in 't Lazarus-Huis.	15	
- - Nigombo.	170	
- - Cotta, en daar onder.	70	
- - Calpentyn.	12	
- - Toetoccoryn.	24	
		621.
- - Jaffanapatnam.	309	
- - Gale en Mature.	121	
- - Batticalo.	31	
- - Manaar.	30	
- - Tricoenmale.	35	
		526.
Ledemaaten in 't geheel.		1147.

'T getal der Chriſtenen tot Colombo was 34894.

Op Gale had men D. a Buma, en van Batavia had men D. D. Marinus, en Wibranda herwaards geſonden; dog de laatſte was op de reyſe overleden.

De Chriſtenen tot Gale waren 51711 en de Ledemaaten alhier 110.

Op Jaffanapatnam lagen nog D. D. Buyning en Scævola; en waren toen de Chriſtenen hier 182302, en de Ledemaaten 273

Soo dat de Chriſtenen van Colombo uitmaakten.		34894
——	Gale.	58711
——	Jaffanapatnam.	182302
Te ſamen.		275907.

Van de neerſtigheit der Inlandſe Proponenten viel niet veel te roemen; maar 6 Jongelingen, door den Heer Landvoogd Rumph in de Queek-School beſteld, gaven ſeer goede preuven van hunne neerſtigheit, en goed begrip.

Het getal der Schoolen was op Colombo.		38
——	Gale.	18
——	Mature.	19
		75.

Volgens de laatſte tyding A°. 1723 van Ceylon ſtonden hier nog.

Op Colombo D. D. de Vrieſt, Synjeu (als Rector) Conyn, Potken, Joannes Philippus Wetzelius, en den laatſt daar gekomen Cornelis de Bucq.

Op Gale D. D. a Buma, Phil. Doctor, Joannes Wilhelmus Marinus, en Petrus Kalden, onlangs daar gekomen.

Op Jaffanapatnam. D. D. Buyning, Wibrandus Scævola, Godefridus Joannes Weyerman (ook onlangs 'er gekomen) Joannes Bernardus Noordbeek, en Adolf Cramer. Daarbeneven waren op Ceylon nog gekomen, en A°. 1723 op Colombo geplaaſt D D. Dirk Jan van der Tyd, en Bartholomeus Tyke, by welke A°. 1724 D. Henricus Zaekens nog gevoegd was; en A°. 1725 waren hier overleden D. D. de Vrieſt en de Buck op Colombo, en D. a Buma op Gale.

Ik zoude hier nog meer byſonderheden, en ook deſe en gene ſeldſame voorvallen en Kerkelyke behandelingen konnen byvoegen; dog alles wil ſoo niet geſchreven zyn.

Ook zou ik hier wel aan konnen laſſen 't geen D. Baldeus over den ſtaat deſer Kerk in zyn tyd zegt; dog men kan dat beter by hem zelf leſen; behalven dat ook de Kerk aldaar te dier tyd nog niet heel verre uitgebreyd was.

Aanmerking. Wanneer ik nu over dit voorgeſtelde in 't algemeyn, en over ſoo groot een getal van Predikanten, als men hier uit de volgende nette Lyſten ſien kan, maar een korte aanmerking zal en mag maken, ſoo komen my daar onder ſeer weynig Mannen voor, die ſig in 't aanleeren der Malabaarſe of Singaleeſe Taalen beyverd, en daar in vrugt gedaan hebben.

In 't Malabaars heeft maar begonnen D. Baldeus; dog die hier in uitſtaken zyn geweeſt D. D. de Mey, de Vrieſt, en de Proponent Cramer, en in 't Singalees D. D. Kat, Ruel, Synjeu, en Conyn.

Dit geeft immers, by ſoo kleenen getal, onder ſoo veel wackere Mannen, een klaare blyk en bewys, dat ſe niet alle even bequaam zyn, om taalen te leeren, en dat men dierhalven wat meer agting voor die gene, die deſe moeite op ſich nemen, en daar toe bequaam zyn, behoorde te hebben, als men wel gewoon is hen te betoonen.

Daarbeneven, als men eens ſiet, hoe men met die lieden, die daar toe nog luſt hadden, en met hunne werken, die zy door hun zweet voor den dag bragten, geleefd heeft, men heeft immers, na ſoo een doodelyken arbeyd, ſoo van D. Kat, als van D. Ruel, al hunne moeiten, en al hunne werken, zelf nog by hun leven, ten grooten deelen onnut gemaakt

maakt met het Seminarium afte ſchaffen, en Schoon men dat daar na weder oprichtede, ſoo was men toen juyſt weer van geen taalkundige Mannen voorſien; hoewel ſich naderhand de wackere D. Synjeu ſonderling in 't Singaleeſch beiverd heeft.

De getuigenis, die doorgaans van deſe Chriſtenen in 't gemeen, ſchoon ſoo veele in geral, gegeven werd, is, dat zy ſeer ſlecht in kennis zyn; maar hoe kan dat ook anders zyn, voor al, ſoo men maar eens inſiet, hoe weynig taalkundige Predikanten 'er in al dien tyd geweeſt zyn, daar 'er in tegendeel doorgaans voor ider Seminarium en byſondre Kerk ten minſten 4 op een en den zelven tyd, en dan nog 4 tot een verſet, als de andren ſtierven of vertrocken, vereyſcht wierden. En dan was 'er nog geen een te veel geweeſt. Dus ſiet men de reden, waarom 'er geen meer vrugt gedaan is, namelyk, om dat 'er te weynig arbeyders in den oogſt zyn geweeſt.

Daarenboven ſiet men immers tot nog toe geen werken van belang in 't Singaleeſch, of in 't Malabaars, in 't licht komen, ſchoon 'er al verſcheide fraeje werken gemaakt leggen, maar men wil hebben, dat 1 a 2 taalkundige Predikanten ſoo veel honderd duyſenden menſchen alleen ſtigten, en de verdre nog bekeeren zullen, dat immers ommogelyk is te doen.

Soo deſe menſchen nu den Bybel vertaald, en andre noodige boeken gedrukt hadden, het is immers ſeker, dat dit hen ongemeen veel helpen, en den dienſt der Predikanten veel ondersteunen zoude.

Hier mede ſouden wy van de Ceylonſe Kerk-ſaaken konnen afſcheyden; dog wy zullen 'er nog eenige Lyſten van Predikanten byvoegen.

LYST DER PREDIKANTEN van PUNTO GALE.

Lyſt der Predikanten van Punto Gale.

Antonius Hornhovius.	van A°. 1642.	tot A°.
Joannes Sterthemius.	1643.	1645.
Antonius Hilarius.	1645.	1649.
Antonius Lenzius.	1648.	1650.
Henricus Bongaard.	1648.	
Franciscus Wyngaarden.	1651.	1660.
Dominicus Vinſemius.	1652.	
Petrus Keſſelerus.	1655.	1655. overleden
Philippus Baldeus.	1656.	1657.
Joannes Ferreira a d'Almeyda vertrok A°. 1658 na Toetecoryn, en A°. 1663 van daar na Batavia.	1656.	1658.
Joannes a Breyl hy wierd A°. 1658 op Manaar gelegt, bleef daar tot A°. 1661 vertrok toen na Jaffanapatnam.	1658.	1658.
Bartholomeus Heynen.	1664.	1679.
Jacobus Burenius.	1667.	1676.
Jacobus Schee.	1668.	
Jacobus Corf.	1668.	1611. overleden
Nicolaus Agotha (dog van 1697 lag hy op Nigombo)	1668.	1718. overleden oud 81 jaaren.
Nicolaus Livius.	1690.	1691. dito
Gerardus Hacoma.	1692.	1697.
Thomas van Simey.	1667.	1699.
Regnerus Kroonenburg.	1698.	1700.
Arnoldus Swem.	1702.	1711.
Gellius Geldesma.	1713.	1717. dito
Willem Conyn.	1716.	1717.
Sixtus a Buma.	1718.	1725. overleden
Jacobus van Jever.	1718.	1719. dito
Joannes Philippus Wetzelius.	1718.	1721.
Joannes Guilelmus Marinus.		
Wetzelius Wibranda, op de reyſe van Batavia na Ceylon overleden.	1722.	
Petrus Kalden.	1723.	

LYST

LYST

DER

PREDIKANTEN van NIGOMBO.

Predikanten van Nigombo.	*Antonius Stamperius.*	A°. 1642. tot A°.	
	Franciscus Wyngaarden, voor een korte tyd.	1655.	
	Theodorus Kloppenburg.	1676.	1676. overleden
	Marcus Maſius.	1676.	1691.
	Joannes Coyterus.	1681.	1611.
	Nicolaus Agotha.	1697.	1698.

En der

PREDIKANTEN op MATURE.

En Mature.	*Feico Weylsma.*	1685.	1697. overleden
	Regnerus Kroonenburg.	1692.	1699.
	Gerrardus Hacoma.	1697.	1698.

LYST

DER.

PREDIKANTEN van JAFFANAPATNAM.

Predikanten van Jaffanapatnam.	*Philippus Baldeus.*	1658.	1665.
	Joannes a Breyl.	1661.	1665.
	Bartholomeus Heynen, dog ſtond hier maar korte tyd, en ging na Gale.	1664.	1676.
	Servatius Clavius.	1667.	1679.
	Adrianus de Mey.	1678.	1699. overleden
	Joannes Fredericus Stumphius, na Batavia vertrocken.	1678.	1680.
	Jacobus op den Acker.	1678.	1688.
	Joannes Fredericus Stumphius.	1681.	1693. overleden
	Joannes Coyterus.	1681.	1686.
	Feico Weilsma, voor korte tyd, en toen op Mature gelegt.	1685.	1685.
	Adrianus Backer.	1686.	1687.
	François Chaſſé.	1686.	1694. dito
	Conradus Kroonenburg.	1686.	1687. dito
	Philippus de Vrieſt.	1692.	1699.
	Joannes Roman, na Batavia.	1692.	1699.
	Joannes Coyterus.	1699.	1699. dito
	Regnerus Kroonenburg.	1696.	1698.
	Gerardus Hacoma.	1698.	1699.
	Philippus de Vrieſt, van Batavia.	1700.	1713.
	Joannes Roman, van Batavia.	1700.	1701. overleden.
	Gerardus de Oude	1700.	1703.
	François van de Sande.	1702.	1705. dito
	Joannes Buyning.	1711.	1723. nog
	Antonius van Brummen.	1718.	1719. overleden
	Wybrandus Scævola.	1718.	1723. nog
	Joannes Bernardus Noordbeek.	1723.	
	Adolphus Cramer.	1723.	

LYST DER PREDIKANTEN van COLOMBO.

Van Colombo.	*Ludovicus Bogaard.*	1663.	
	Gerardus Holkenburg.	1660.	1662. overleden
	Joannes Nathanael Donker.	1661.	1661. dito
	Henricus Wallius.	1662.	
	Antonius Siſerius.	1662.	
	Goſuinus Slipperius.	1662.	1662. dito
	Balthaſar Obie de Meter.	1663.	1663.
	Jacobus Maxwel.	1664.	1668.
	Joannes de Voogd.	1667.	1679.
	Arnoldus Oorſchot.	1667.	
	Jacob Corf.	1668.	
	Laurens Hemling.	1669.	1675.
	Simon Kat.	1671.	1704. dito
	Hermannus Specht.	1674.	1691.
	David Farny.	1675.	
	Lucas Boſch ab Os.	1676.	1676.
	Arnoldus Japyn.	1682.	1685. dito
	Henricus van Laren.	1683.	1685. dito
	Iſaac van der Bank.	1687.	1703.
	Marcus Maſius.	1691.	1706. overleden
	Joannes Ruel.	1692.	1701. overleden
	Rudolphus Meerland.	1692.	1699. dito
	Hermannus Specht.	1694.	1699. dito
	Thomas van Simey.	1699.	1700.
	Philippus Goting.	1700.	1705.
	Nicolaus Rimersma.	1702.	1711.
	Gerardus de Oude.	1703.	1720. overleden
	Petrus Synjeu.	1704.	1723. nog
	Engelbertus Franciſcus le Boucq.	1712.	1717.
	Philippus de Vrieſt.	1712.	1725. overleden
	Jacobus de Jong.	1715.	1717.
	Willem Conyn.	1717.	1723. nog
	Gerardus Potken.	1718.	1723. nog
	Moſes Hermanni.	1718.	1720.
	Joannes Philippus Wetzelius.	1721.	
	Joannes Bernardus Noordbeek. } hier aangekomen.	1722.	1723.
	Petrus Kolden. } hier aangekomen.	1722. tot	1723.
	Cornelis de Bucq.	1725.	overleden

Die nu alles met aandagt overwegen, 't geen wy, ſoo wegens de nader ondecking van Ceylon, als wegens de Steden en Landen alhier, van tyd tot tyd door de Nederlanders verovert, ter nederſtellen, zullen moeten bekennen, dat al 't geen ons de Ouden van Ceylon geſegt, of 't geene zy, of ook andre volkeren van Europa, in dit opſicht in 't Ooſten verricht hebben, geenſins by de ontdeckingen der dappere Batavieren, nog by de veroveringen van Landen, en Steden, en de overwinningen, die zy daar behaald hebben, te vergelyken is, weshalven wy dan oordeelen het noodige hier ontrent ſoo klaar, als het behoord, beweſen te hebben.

Waar mede wy de Beſchryving van Ceylon in 't geheel beſluyten, om nu tot de Beſchryving *van Malabar* over te gaan.

BESCHRYVING

Van 't Nederlandſch Comptoir op de Kuſt van

MALABAR,

En van onzen Handel in

JAPAN,

Mitsgaders een Beſchryving van

KAAP DER GOEDE HOOPE

En 't Eyland

MAURITIUS,

Met de zaaken tot de voornoemde Ryken en Landen behoorende.

Met veele Printverbeeldingen en Landkaarten opgehelderd

DOOR

FRANÇOIS VALENTYN,

Onlangs Bedienaar des Goddelyken Woords in AMBOINA, BANDA, *enz.*

VYFDE DEELS TWEEDE STUK.

Te { DORDRECHT / AMSTERDAM } By { JOANNES VAN BRAAM, / GERARD ONDER DE LINDEN, } Boekverkoopers.

MDCCXXVI.

MET PRIVILEGIE.

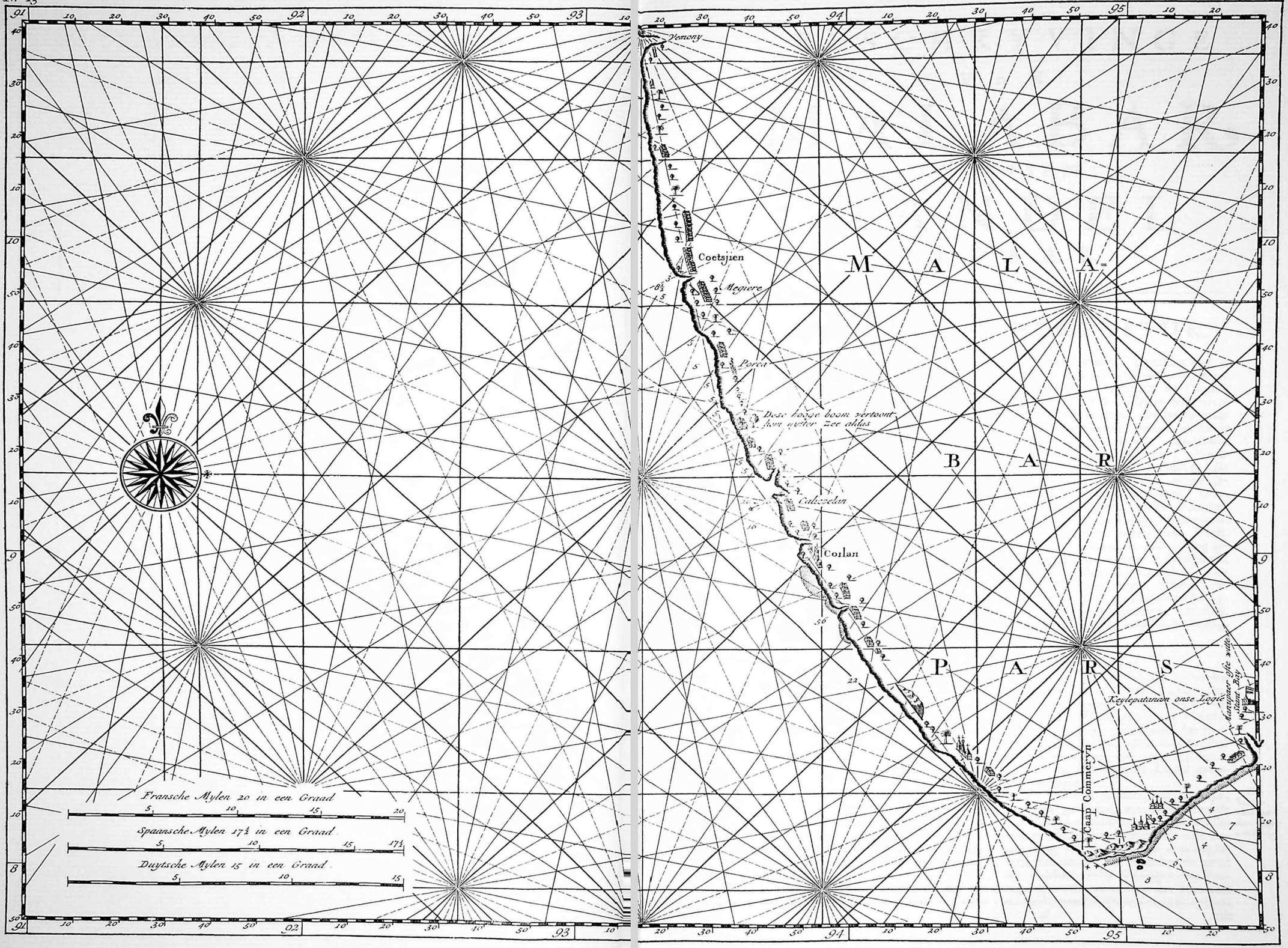
N.° 15
Vemony
Coetsjien
Megiere
Porca
Dese hooge boom vertoont hem uyter Zee aldus
Calicoelan
Coilan
M A L A=
B A R
P A R S
Keylepatanam onse Logie
Manapaer ofte witte Stant Bay
Caap Commeryn
Fransche Mylen 20 in een Graad
Spaansche Mylen 17½ in een Graad
Duytsche Mylen 15 in een Graad

BESCHRYVINGE VAN MALABAR, EN ONSEN HANDEL ALDAAR.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

DE Beſchryving van Malabar *in 't gemein. Deszelfs Grenſen. Geſchillen over de zelve. Des Schryvers oordeel hier over. Kaart van onſe plaatſen op* Malabar. *Wat hy voornemens is te beſchryven.* Goa *beſchreven.* Wingurla *een Comptoir van ons. Waar* Goa *legt. Verdere gelegenheit van dien. Is de Hoofdſtad van* Portugals Indiën. *Ingeſetenen van dien. Dragt der Mans en Vrouwen. De laatſte nader beſchreven. Wreedheit der zelve tegen haare Slaven. Hoe 't verder ontrent, en buiten de ſtad is. Schaarsheit van Leeftocht, en water op 't Eiland zelf. Saeiſoenen. Zware ſiekten, daar uit ontſtaande. Groote Handel, en Rykdom alhier. Verder bericht van den onder-Koning, en zyn verblyf hier. Het Eiland* Anchediva. *De ſtad, en 't Ryk van* Onor. *De ſtad* Baticala. Baſſelôr *en* Mangalôr, *en onſe Logie op de eerſte plaats. De Kuſt van* Malabar, *eerſt in 't gemeen beſchreven. Winden, Lugtſtreek, en Saeiſoenen hier. De ſtad* Cananôr *afgebeeld, als ook 't Kaſteel.* Bergera, *en andere dorpen. De ſtad* Calicoet. Tanor. *De magt des Samoryns. Wonderlyk Erf-recht hier. Zeldſame gewoonte der Samoryns, ontrent hunne Bruids. Verſcheide andere gewoontens der* Malabaaren. *De ſtad* Cranganôr. *De Veſting afgebeeld. 't Hollands* Cranganor. *De ſtad* Coetsjien, *te weten 't Portugeeſch, net afgebeeld tweeſins.* Baypin. *Het Kaſteel. Het Malabaars* Coetsjien. *Ons Hoofd-Comptoir hier. Verſcheide vergaderingen hier. De ſtad* Porca. *De ſtad* Caiicoilan. Carnapoli. *De ſtad* Coylan. *De Veſting afgebeeld. 't Malabaarſch* Coylan. *Boomen. Dieren, &c. Kleeding, aard, verw der* Malabaaren. *De Taal. Waaren, hier vallende. De Waaren, hier getrokken. Zware onkoſten der Veſtingbouw hier gevallen.*

Beſchryvinge van Malabar in 't gemein.

OM de Kuſt van MALABAR wel te beſchryven, dienen wy voor af te zeggen, dat zy in Indiën's half-Eiland aan deſe zyde van de Ganges gelegen, en dat zy van de vier 't kleenſte en laatſte deel van dien uitmaakt.

Deszelfs Grenſen.

Het legt vlak in 't Zuiden van Ooſt-Indien, en grenſt in 't Noorden aan Biſnagar, in 't Zuiden aan de groote Indiſche Zee, en aan de Maldiviſche Eilanden; in 't Weſten aan die groote Zee, waar in de Golf van Perſien valt, en die de Arabiſche kuſt bekabbeld, en in 't Ooſten tegen het ſwaar gebergte van Balagatta, 't geen deſe kuſt van Choromandel ſcheid.

Geſchillen over de zelve.

Onder de Beſchryvers van dit land zyn menigvuldige geſchillen; waar van daan men het beginnen moet.

Daar zyn 'er, die het pas 10 mylen van Goa, andere die het 35 a 36 mylen Zuidelyker, beginnen, oordeelende, dat men aldaar deszelfs grenſen in 't Noorden ſtellen moet, zynde over die in 't Zuiden geen geſchil, alſoo men het daar in, buiten eenige twiſt, eens is, dat de uithoek van Comoryn de Zuider grenspaal uitmaakt.

Des Schryvers oordeel hier over.

Wy zyn van oordeel, dat Malabar, eigentlyk gerekent, zyn begin met de ſtad Mangalor neemd; maar hebben des niet te min voorgenomen deſe onſe Beſchryving van de ſtad Goa af te beginnen, om dat zy van ouds her de zetel der Indiſche onder-Koningen van Portugal geweeſt is, en om dat zeer veel aanmerkensweerdige zaaken in en ontrent die

die ſtad voorgevallen zyn, die wy niet behooren over te ſlaan, en die wy nergens beter, dan onder de ſtoffe van Malabar konnen te pas brengen.

Kaart van onſe plaatſen op Malabar. En wat hy voornemens is te beſchryven

Indien wy maar alleen in 't oog hadden, om de kuſt van Malabar, voor zoo verre de Nederlandſche Maatſchappy tot de zelve betrekking, en 't beſit daar van heeft, te beſchryven, (waar van wy een Kaart hier nevens geven, gemerkt N°. 15.) dan zouden wy moeten zeggen, dat het maar in de Koningryken van Cananor, Cranganor, Coetsjien, Porca, en Coylan, &c beſtond; maar wy zullen nu dit beſtek wat verder om den Noord nemen, en zoo van Goa na de Zuid komen afſlakken.

Ook zullen wy, volgens onze vorige gewoonte en beſtek, eerſt van het land zelf, en daar na de zaaken, daar in voorgevallen, melden.

Dog alvorens wy tot de kuſt van Malabar zelf komen, maken wy, vry Noordelyker dan Goa, al van de 18 graden af een begin, daar ons eerſt de Portugeeſche ſtad Chaul, en wat Zuidelyker de ſtad, en 't land van Dabul voorkomt, dat ſig byna als een Eilandje vertoond, hoewel het aan de kuſt van Malabar vaſt is.

Eenige mylen verder na 't Z ſiet men de ſchoone ſtad Rajapoer, en nog wat Zuidelyker Corepatnam, een vlek, en pas benoorden de ſtad Goa ſiet men 't Eiland en 't verdere land van Bardes.

BESCHRYVINGE
DER STAD
GOA.

Goa beſchreven

ONder de ſteden, benoorden de Malabaarſe kuſt gelegen, is een der beroemſte van ouds her de ſtad Goa geweeſt.

Zy legt op een vry groot Eiland, op de Noorder breedte van byna 16 graaden en 32 minuten.

Dit Eiland van Goa, met de verdere landen hier ontrent, welke *Sabajus* of *Sabaim*, Vader van *Adil Chan* (anders *Hidalçan* genaamd) na ſig genomen heeft, ſtonden in oude tyden onder den Koning van Narſinga, of Biſnagar, en men ſiet in 't Noorden de ſteden Banda en Wingurla, eenige mylen van daar gelegen, in welker laatſte plaats wy van ouds ook een Comptoir, en een Koopman tot Opperhoofd, en altyd zeer goede gelegenheit gehad hebben, om van daar den Portugees allen bedenkelyken ondienſt te doen, en om van alle voorvallen in Goa altyd een bericht te hebben, om daar na dan onſe maatregels te nemen. En nog Noordelyker legt Dabul, een groote ſtad, en een landſchap van dien naam.

Wingurla een Comptoir van ons.

In 't Zuiden grenſt zy aan 't land van Salſette, waar onder zy mede behoord, ten ware men de zelve, by een grooter beſtek, onder de landſtreek van Canara, daar zy een deel af is, betrekken wil.

Het Eiland, waar op het pragtig Goa legt, is ontrent 3 mylen in 't rond.

Waar Goa legt.

Het legt ontrent een groote Rivier, Mandowa genaamd, die uit het gebergte van Decan, eerſt Zuid aan eenige mylen, daar na Weſt aan door Cuncan, en zoo ontrent Goa in Zee ſtort, alwaar de zelve mede het Eiland, waar op die vermaarde ſtad legt, helpt maken.

De ſtad is vry groot, zynde ten deele met groote ſteene muuren omringd, en van een fraeye Baey voorſien, dog waar in men niet komen kan, zonder eerſt twee ſterke water-veſtingen, die tegen over malkanderen leggen, voor by te loopen, en dus moet men de Rivier, die veel bogten maakt, al wat op, eer men 'er by komt.

Men heeft ook eenige poorten aan de zelve.

Verdere gelegenheit van dien.

Zy legt op zeven heuvels, en heeft ook in 't rond veel heuvels leggen, die 't geſicht der ſtad niet alleen beletten, maar die (gelyk ook de naby gelegene gebergten) oorſaak zyn, dat het 'er niet heel geſond is, om dat al de ongeſonde dampen daar blyven hangen, en ſich over de ſtad verſpreiden, waar uit zeer veel quaadaardige koortſen en andere ſiekten ontſtaan.

De ſtraaten ſtaan zeer verward door een; dog zyn anders zeer reyn, en net geplaveid.

Men heeft hier zeer veel pragtige en trotſe gebouwen, en heerlyke, hoewel ook veel oude en bouw-vallige huiſen, zeer veel deftige Kloolters, en ongemeene ſchoone Paleiſen, onder welke dat van den onder-Koning boven alle de andere in heerlykheit, en grootte, uitmunt.

De Cathedrale Kerk is een ſchoon en net gebouw, welkers Altaar en de zyde-Kapellen met zeer fraei-geſnedene Beelden vervuld, en die ſterk verguld zyn.

Het Klooſter der Dominikaanen is een voortreffelyk gebouw. Het heeft een on-

ongemeene fraeje voorgevel aan de ſtraatzyde, en men gaat het met veel trappen op. De Kerk des zelfs overtreft in heerlykheit zeer verre de Cathedrale Kerk, en zy heeft een menigte van pilaaren, die van boven tot beneden verguld, gelyk ook de muuren zeer fraei, en met eenige geſchiedeniſſen van deſe en gene Bloedgetuigen beſchilderd zyn.

In de Sacriſtie ſiet men zeer veel ſilvere Kandelaars, en veel andere ſilvere vaten. Ook ſiet men 'er veel nette ſlaapſteden, die op boven en beneden Galderyen voor een groot getal Monniken gemaakt zyn, welker kleed een witte veſt met een haak onder een ſwarte rok is. Het is daar vol Monniken en Geeſtelyken van hunne Ordre, gelyk hier ook de zetel van den algemeenen Inquiſiteur, of navorſcher en onderſoeker van de belyders hunnes Geloofs is, die ook altyd uit een van deſe Monniken genomen werd.

Geen grooter Klooſter is 'er, als dat van de Jeſuiten, die hier doorgaans met de naam van Pauliſten (na hun Klooſter, het eerſte in Goa) beſt bekend zyn.

Het is gelegen tot St. *Rochus*, als een kruis gebouwd, voorſien van een ſchoone Bockery, een net Gaſthuis, en van een groote Apothekers winkel, vol heerlyke geneesmiddelen, onder welke de bekende ſteenen van Goa (die door Pater *Gaſpar Antonio*, tot groot voordeel van dit Klooſter, gemaakt wierden) geenſins de minſte zyn.

Deſe Monniken gaan ook met ſwarte rokken; dog met een kraag en ringen, en met ronde bonnetten, die plat zyn; zonder kouſſen; dog met ſchoenen. Zy zyn hier meeſters van de politie, en van de Koophandel.

Den Dom van Bon Jeſus is een zeer vermaard gebouw, en de Kerk is weerdig, om van alle liefhebbers der Bouwkunde geſien te werden. Men zegt, dat *Franciſcus Xaverius*, die groote Apoſtel en bekeerder van Indiën, in de zelve onder een Tombe begraven legt, tot nog toe (zoo de Roomsgeſinden daar voorgeven) zoo verſch en levendig van verwe zynde (gelyk dit alle jaar nog in de Veſpers van zynen Feeſtdag eenmaal vertoond werd) dat de onkundige van de middelen, die daar toe gebruikt werden, reden hebben, om ſich daar over te verwonderen.

Het Klooſter der Auguſtynen is mede fraei, en redelyk groot, buiten de welke men nog die der Franciſcaanen, der Carmeliten, en der Theatynen, mitsgaders nog twee Nonnen-Klooſters van St. *Monacha*, en St. *Clara*, heeft.

Het Paleis van den onder-Koning is al vry groot en fraei; dog het heeft die koſtelykheit niet, als wel zommige andere, hoewel het in zommige zaaken weder boven alle andere gebouwen uitmunt.

In zekere Galdery des zelfs hangen alle de Landvoogden en onder-Koningen van Goa, na 't leven zeer fraei in 't groot uitgeſchilderd.

Welke Heeren dit ampt bekleed hebben, kan men zeer naeuwkeurig, met de tyd van hunne Regeering ſien Fol. 107. in het begin van dit ons werk, Nederlands Mogenheit in Ooſt-Indiën genaamd.

Aan 't hooger einde van die galdery, ſiet men het Vorſtelyk gehemelte, waar onder de onder-Koning, als hy aan vreemde Geſanten gehoor geeft, gewoon is te ſitten. In dat zelve vertrek is nog een ander gehemelte van ſtaat, dat met de Wapenen van Portugal vercierd is.

In de ſtad, die in een groote menigte van wyken verdeeld is, heeft men hier en daar zeer veel fraeje net-gebouwde ſteene, dog meeſt lage huiſen.

Het affienelykſte is, dat men boven op de zelve zyn gevoeg doet, en daar de vuiligheit zoo leggen laat.

Is de Hoofdſtad van Portugals Indiën.

Zy is niet alleen de zetel van den onder-Koning, en zyne Raaden, mitsgaders van den Aard-Biſſchop, en van den opper-Inquiſiteur; maar ook de Hoofdſtad van Portugals Indiën, en by na 't eenige overblyſſel van zoo grooten menigte ſteden, die zy in oude tyden in Ooſt-Indiën beſeten hebben.

In deſe ſtad is het alles zoo heerlyk, hoflyk, pragtig, en ſtatieus, als men ſich zelven iets van dien aard verbeelden kan.

Ingeſetenen.

De Ingeſetenen zyn of Canaryns, Miſtiſen, Mooren, ook allerlei Indiaanen, en zeer veel Jooden, of Portugeeſen, over alle de welke de onder Koning in 't wereldlyke, dog de Aards-Biſſchop in 't Geeſtelyke, het opper-geſag voerd.

Over de hoofd-misdaden echter, of 't leven der Edelen, kan de onder-Koning geen vonnis wyſen; maar is gehouden daar over 's Konings nadere laſt uit Portugal af te wagten, of de misdadigen derwaarts op te zenden. Anders gaat zyn geſag over alles, wat de Koning in Indiën beſit.

Hoe veel Ingeſetenen in deſe ſtad zyn, is niet wel te bepaalen; dog men geloofd, dat 'er wel over de 100000 Zielen in zyn.

Dragt der Mans en Vrouwen.

De Mans gaan hier doorgaans lucht gekleed, en blootshoofds onder hunne Zonne-ſchermen, om niet verplicht te zyn gedurig den hoed af te nemen, en om, door 't overſlaan van dien, dikwils geen aanſtoot te geven; alſoo zy hier zeer jalours over hun eer, en over hunne Vrouwen, zyn.

Deſe lieſtallige Schepſelen zyn hier den meeſten tyd opgeſloten; hoewel zy, egter zeer gemakkelyk weten buiten, en by hare pollen te komen.

Zy gaan, 't zy blanke, 't zy ſwarte, buitens huis met een ſluyer; of zy laten ſich ook veel in een Palankyn, die met Jaloezy-matten bedekt is, voeren, ſtellende haar eere in een groot gevolg van ſlaven en ſlavinnen, waar van de huiſen der vermogende opgepropt zyn; en binnens huis ſiet men haar, van vermogen zynde, met goude arm-ringen, en rooſen-hoedjens, met een menigte van dierbare Juweelen, met ſnoeren van Peerlen om den hals, met hair-naalden vol Diamanten, en met heerlyke Orlietten in de ooren, vercierd.

Zy dragen gemeenelyk een dun Betilis half-hemdje, zomtyds onder, zomtyds ook wel zonder een borſtrokje over het lyf, zoo dat men haren boeſem geheel en al 'er kan door ſien; dog die nog wat ſchaamte hebben, dragen daar een geſloten Cabacy, overhenen.

Over 't beneden lyf dragen de Portugeeſen nog een rok; dog de Inlandſe een lang kleedje, dat hen tot op de voeten hangd.

De beenen laten zy bloot blyven; dog zy dragen koſtelyke muylen, of Tsjeripoes (houte klikken) aan hare voeten.

De laatſte nader beſchreven.

Schoon zy geenſins van de fraeiſte ſoort hier vallen, zyn zy des niet te min zeer trots en moedig op hare ſchoonheit, ſtellende hare eere daar in, om, ſchoon zy al een man hebben, van anderen aangebeden te werden, waar door veelen der zelve voor groote en ſtoute hoeren te boek ſtaan, gelyk zy hare mans ook alles, wat zy konnen, ontſtelen, om 't hare pollen, alſoo zy zeer geyl, en manſiek zyn, toe te ſteken.

Wreedheit der zelve tegen hare ſlaven.

En ongelukkig hy, die in hare ongunſt geraakt: want zoo iemand, over ſtraat gaande, maar iets doet, waar over zulk een ſchoonheit ſig belgd, die mag wel ſtaat maken, dat hy niet lang daar na leven zal.

Geen hoeragtiger en moorddadiger menſchen vind men ergens, dan in Goa, en ook geen jalourſer Vrouwen.

Men kan ſig geen wreeder, dan deſe ontrent hare ſlaven, verbeelden.

Zy doen de zelve jammerlyk, dog in der ſtilte, ſlaan, niet willende, dat zy onder 't ſlaan kikken of roepen zullen, behalven dat zy hen dit, of door een bal, of door een doek in de mond te ſloppen, beletten.

En, als zy 't lyf aldus wel doorgeſlagen hebben, wryven zy 'er allerlei ſcherpe en heete vogten in, zoo, om 't verrotten te beletten, als om de pyn te verſwaren. Ja daar zyn voorbeelden af, dat zy zommige ſlaven nog ſloegen, als zy al dood waren.

Dog zoo 't een ſlavin is, waar op zy weten, dat hare mannen verliefd zyn; dan is hare wreedheit en verbittering tegen de zelve ongeloofelyk.

Zekere Miſtice riep hare ſlavin; dog alſoo de zelve niet ten eerſte verſcheen, zette zy haar een heet ſtryk-yſer, waar mede zy by haar quam, op haren blooten rug.

Andere laten hare ſlaven, die 't verkorven hebben, gebrade Spek, dat nog ſiedende is, en ſnerkt van hitte, op 't bloote lyf druppen, een pyn, waar van 'er hier veel geſtorven, die dan door hen maar in de thuinen (die zy meeſt alle hier agter hunne huiſen hebben) begraven zyn.

Zeker Portugeeſche Mevrouw, niet al te wel van een ſlavin bejegend, liet haar (wie hoorde dit oit) gloejende hoef-yſers aan de voeten ſpykeren, zonder dat die meyd nog geluid dorſt geven, wel wetende, dat zy dan nog veel erger te wagten had; dog zy quam daags 'er aan hier af te ſterven.

Zommige binden hare ſlaven met de armen om hoog ergens aan vaſt, en laten de zelve zoo 2 a 3 dagen in dat poſtuur ſtaan, latende haar dan voor een korten tyd los; dog binden haar dan alſoo weder vaſt.

Daar zyn 'er, die als hare ſlavinnen 's nagts dikwils niet wel op haar Juffers pollen paſten, de zelve de oogen-leeden of winkbraeuwen tegen 't voorhoofd vaſt hebben laten naejen. Een ſchrikkelyke pyn (gelyk men ſig wel verbeelden kan) en dit alles gaat onbedenkelyk ſtil toe, zonder eenige beweging, en ook zonder de minſte haaſtigheit van die Juffer te merken, met een verwonderensweerdige bedaardheit van geeſt, terwyl die Juffer haar ſlavin nog wel verſekerd, dat zy dit aan haar, als haar eigen kind, en tot haren beſten, doet.

Zeker Edelman, die een zeer jaloerſe Vrouw had, quam op zekeren tyd met een fraeje ſlavin t'huis, die hy op de markt gekogt had, en die hy by zyn Vrouw zeer ſterk over haar ſchoone witte tanden prees; dog hy was zoo ras niet uitgegaan, of zy liet de meid al die ſchoone tanden uittrekken.

Een zekere zwartin, verzekerd zynde, dat haar man by een blanke meid hield, liet de zelve vaſt binden, ſneed haar lichaam zelf in 't kruis op, en ſtak 'er toen (of dit nog niet genoeg was) een gloejend yſer in, waar van zy kort 'er aan quam te ſterven.

Honderderlei zulke ſtukken zou men van deſe Goaſche jaloerſe monſters van Vrouwen konnen verhaalen, indien 't ons luſtte ons daar verder mede op te houden.

Zy

Zy doen den ganſchen dag niet dan Pinang eeten, Snuyf-Tabak ſnuiven, en na hare pollen vernemen, of hare ſlaven kaſtyden; want met de huishouding laten zy hare *May di Caſa*, of huis-moeder (een der voornaamſte ſlavinnen) en haren *Pay Kok*, beguan, en zoo die niet wel oppaſſen, dan werden zy deerlyk afgeroſt.

Hoe 't verder ontrent, en buiten de ſtad is.

Al 't land buiten Goa beſtaat tuſſchen 't zelve, en de vaſte wal, in zeer veel kleene Eilandekens, waar op men zeer fraeje boſſchen, geboomten, gebouwen, luſthuiſen, en ook (na zy groot zyn) wel fraeje dorpen ſiet.

Wanneer men buiten de ſtad gaat, heeft men de ſchoonſte wandelwegen, die men bedenken kan; dog hier zyn een groote menigte van wagten geſteld, om 't wegloopen der ſlaven te beletten, die ſig anders maar na de vaſte kuſt begeven.

Men ziet in 't Noorden de bergen van Bardes, en in 't Zuiden de landen van Salſette leggen.

Men heeft hier gelyk als een eeuwigdurende zomer, alſoo het 'er altyd groen; hoewel 't ook uitnemend heet is, als tuſſchen den Evenaar, en de Kreefts Zonnekeers kring, leggende.

Dit Eiland is zeer onvrugtbaar; en men heeft 'er niets, dan eenige vrugten, als mede wat Lammeren, Geyten, Duiven, &c. Ook is 't land in ſich zelven zeer bar, wreed, en onbequaam om bebouwd te werden.

Schaarsheit van leef-togt, en water op 't Eiland zelf.

Veel lyftogt komt wel van Salſette en Bardos; dog de meeſte van het vaſte land

Binnen Goa is ook zeer weinig goed drink-water, zynde daar maar eene Fonteyn of Bron, Baganyn genaamd, die nog wel een ¼ myls van de ſtad legt, van waar de ſlaven het water halen, en dat in de ſtad te koop brengen.

In alle huiſen heeft men egter putten; dog de aarde valt hier zeer ſteenagtig, en ook roodagtig, dat zommige ſtofſcheiders aangeſet heeft, om 'er goud uit te halen, dog 't is hen van den onder-Koning verboden, op dat dit geen lokaas voor eenige goud-gierige werden mogt, om de zelve te eer op deſe ryke ſtad te doen aanvallen, en ze derwaards te trekken.

Saiſoenen.

Het regen-moeſſon begind hier in de maand Mey, en de drooge tyd in November; 't geen van Cambaya tot den uithoek van Comoryn zyn vaſten loop zoo heeft, en ſtand houd.

Het regen-ſayſoen begind en eindigd gemeenelyk met Donder en Blixem, en in 't drooge ſaiſoen waeid 'er een ſchoone Ooſten wind door, die door Weſtelyke Zee-winden, tot matiging der ſware hitte, dan vervangen werden.

Die in deſe ſtad boven op 't gebergte van Ballagatte is, ziet na de kant van Choromandel (dat 'er op zommige plaatſe 70, dog op andere maar 20 mylen van daan is) een ſchoone zomer, en heerlyke bebouwde landen, terwyl hy aan de andere zyde, op Malabar, alles door de ſware regens verwoeſt, en door dikke nevels en miſt verdonkerd ſiet, en een lucht verneemd, die met yſſelyke Donderſlagen, en ſchrikkelyke Blixemſtraalen beſet en vervuld is.

Zware ſiekten, daar uit ontſtaande.

Zware ſiektens heeft men in die tyden, dat de ſaiſoenen verwiſſelen, heftige koortſen, 't Mordexin (dat iemand met groote benaeutheit en hartklopping, zoo ſchielyk overvalt, dat zy 'er aanſtonds van meinen te zullen ſterven) en meer andere ſware ſiekten daar gemeenelyk op volgende.

Veelen alhier hebben ook de Spaanſche pokken; dog 't is hier zulken ſchande niet, als in andere landen, zelfs zyn 'er, die 'er op roemen, van die zoo en zoo dikwils al gehad te hebben. En hoe kan dit minder zyn in een ſtad, waar in zoo ſchrikkelyk gehoereerd werd, en daar de Vrouwen ſich niet ſchaamen in haar Mans byweſen met hare pollen op te trekken, na dat zy hen een Dutter-drank ingegeven hebben, die hen als ſiende blind maakt, hoewel andere daar van buiten ſich zelven geraken. Ook weten zy een middel, om hen aanſtonds weer tot ſich zelven te brengen, met hen de voeten maar met koud water te waſſchen; daar anders des zelfs kragt wel een etmaal duurd. Hoewel 'er ook veele Overſpeelſters zeer licht om hals raaken.

Grooten handel, en Rykdom hier

De Peſt verneemd men hier noit; hoewel 'er wel ſiekten zyn, die geen minder menſchen, dan een Peſt, wegſlepen, en in 't Gaſthuis alleen werd een groot getal van overledenen, aan allerlei ſoorten van land-ſiekten, begraven.

Dit Goa is een van de rykſte en magtigſte ſteden van geheel Indiën, alſoo hier een ongemeene groote handel in alles is, gelyk ook de Portugeeſen, en Mooren hier byna op allerlei landen en geweſten van Indiën varen, behalven dat men hier ook zeer veel Benjaanen, Jooden, en andere handelaars, heeft, die in alles, dat men bedenken kan, handel op allerlei geweſten dryven.

Behalven oneindig veel winkels van alles, dat koſtelyx bedagt kan werden, is hier ook alle morgen van 7 tot 9 uuren (om dat het 'er anders te heet is) een markt, daar door eenige ſlaven en ſlavinnen, goud en ſilver, allerlei geſteenten en koſtelyke Juweelen, ongemeene Peerlen, ſchoone Arabiſe, Per-

ſiaanſe en andere Peerden, allerlei Droguen, Gommen, Geneesmiddelen, Speceryen, Tapyten, Damaſten, Sattynen, Armozynen, en allerlei ſoorten van kleeden, die men bedenken kan, verkogt werden.

Veelen leeven daar ook enkelyk van hunne ſlaven, die deſe en gene Waaren voor hen te koop dragen, of die zy aan anderen verhuuren.

Daar zyn 'er ook, die alleen geld-Wiſſelaars, anderen weer, die maar gewoon zyn geld op Bodemery te geven.

Men heeft hier geheele ſtraaten, waar in niet, dan winkels met Zyde-ſtoffen; ook geheele ſtraaten, waar in niet, dan Lywaaden, andere weder, waar in niet dan Porcelyne vaten verkogt werden; ja ieder byſondere ſoorte van neering heeft hier byna altyd, of meeſt, een byſondere ſtraat.

Verder berigt van den onder-Koning, en zyn verblyf.

De onder-Koning heeft hier een byſonderen Koninglyken Raad, om alles in den naam des Konings, 3 jaaren lang, en zomtyds ook, hoewel zelden, langer, te beſtieren. Hy heeft hier ook zyne byſondere Gerichts-bank, zoo over de borgerlyke, als over de ſtraffelyke aan den lyve, oordeelende, en 't vonnis uitſpreekende.

Van de laatſte valt geen appel, of beroep, na eenig ander oord, ten zy voor de Edelen; dog van de eerſte kan men, by zekere gevallen van veel belang, na Portugal ſich beroepen.

In die 3 jaaren kan een onder-Koning, die niet had, met ſchatten na huis keeren; gelyk ook gemeenelyk geſchied.

Als zy zullen vertrekken, laten zy in 't Koninglyk Paleis niet, als de muuren, dog zyn vervanger zend gemeenelyk zyne Bedienden voor uit, om behoorlyk beſit van 't Paleis te nemen, en 't zelve weder van de behoorlyke meubelen te voorſien.

De pracht, en ſtatie, die hy voerd, is Koninglyk, en zyn macht is hier ongelooflyk groot, alſoo 't land, dat onder Goa ſtaat, ſig wel 70 a 80 mylen verre ten Noorden en ten Zuiden, uitſtrekt.

Wy zouden hier van Goa nog veel konnen nederſtellen; dog alſoo wy hier na in 't verhaal van 't gene in dit land, tuſſchen de Portugeeſen en de Inlanders voorgevallen is, nog velerlei zaaken zullen te berde brengen, keuren wy beſt het met de beſchryving van Goa hier by te laten, en het verdere uit te ſtellen, tot dat wy tot die zaaken zullen overgaan.

Het Eiland Anchediva.

Wanneer men bezuiden Goa een myl a twee afſakt, ontmoet men de Rivier van Salſette, die men over moet, beweſten de welke in Zee eenige kleene Eilandekens leggen.

Nog 5 a 6 mylen Zuidelyker, ontrent 35 mylen benoorden Cananor, doet ſig het Eiland Anchediva op, dat zeer fraei Boſch-, en byſonder Viſch-ryk; dog anders in ſich zelven van weinig belang, dan dat het al mede een van de eerſte Eilandekens geweeſt is, waar op de Portugeeſen, by hun komſt in Indiën, ſig begaven, en daar zy in oude tyden ook een ſterkte gebouwd, dog die zy daar na zelf, om de ſware beſetting, en onkoſten, weer afgebroken hebben.

De ſtad, en 't Ryk van Onor

Wat Zuidelyker komt men in de landſtreek Canara, in de welke ſig aan ſtrand verſcheide ſteden vertoonen.

De eerſte, die ons ontmoet, is de ſtad Onor, de Hoofdſtad van 't Koningryk van den zelven naam, en van 't groot Ryk van Narſinga, zynde 4 a 5 mylen van 't Eiland Anchediva, en 18 van Goa, op 4 graden en 10 minuten N. breedte, gelegen. Het land is dor en heuvelachtig.

Hier plagten de Portugeeſen mede een Veſting te hebben, die door hen op een Rots gebouwd, dog naderhand, om de ſware beſetting, al mede verlaten is.

Toen deſe ſtad in haren bloei was, is hier een groote vaart en handel geweeſt, die metter tyd geheel en al verloopen, en te niet geraakt is.

Daar zyn 2 fraeje Kerken, de eene van St. *Catharina*, en de andere van St. *Antoni*, dog beide binnen die Veſting geplaatſt.

Hier en daar in de ſtad ſiet men nog eenige fraeje huiſen, en goede ſtraaten; dog men kan ſien, dat zy merkelyk, van 't geen zy bevorens was, vervallen is.

De ſtad Baticala.

Naaſt hier aan, ontrent 6 a 7 mylen Zuidelyker als Onor, of op 14 graden, legt de ſtad Baticala (van zommigen ook Batacala genaamd) die wel eer al mede den naam van een Koningryk voerde; dog zy geraakte ook onder de magt der Portugeeſen, en is hen cynsbaar geworden, hoewel de ingeſetenen zeer dikwils hier tegen geſparteld hebben, dog door de magt van de Portugeeſen wierden zy 'er toe gedwongen.

Het naaſt hier aan volgen de ſteden van Barſelor, en Mangalor, welke laatſte op 12 graaden en 30 minuten Noorder breedte legt, een kleene ſterkte, en zeer vrugtbare Ryſtvelden heeft, als de zelve door de Oorlogen der Inlandſe Vorſten niet verwoeſt werden.

In Barſeloor, of Baſſeloor, hebben wy nog een Logie, die wy hier by N°. 16 afbeelden.

Wat bezuiden Baſſeloor legt Baquanor, en 't Riviertje Vier; benoorden Barſeloor legt Os Pandas. Ook ſiet men beweſten de Rivier Vier in Zee eenige Koraal-ſteen.

Wat

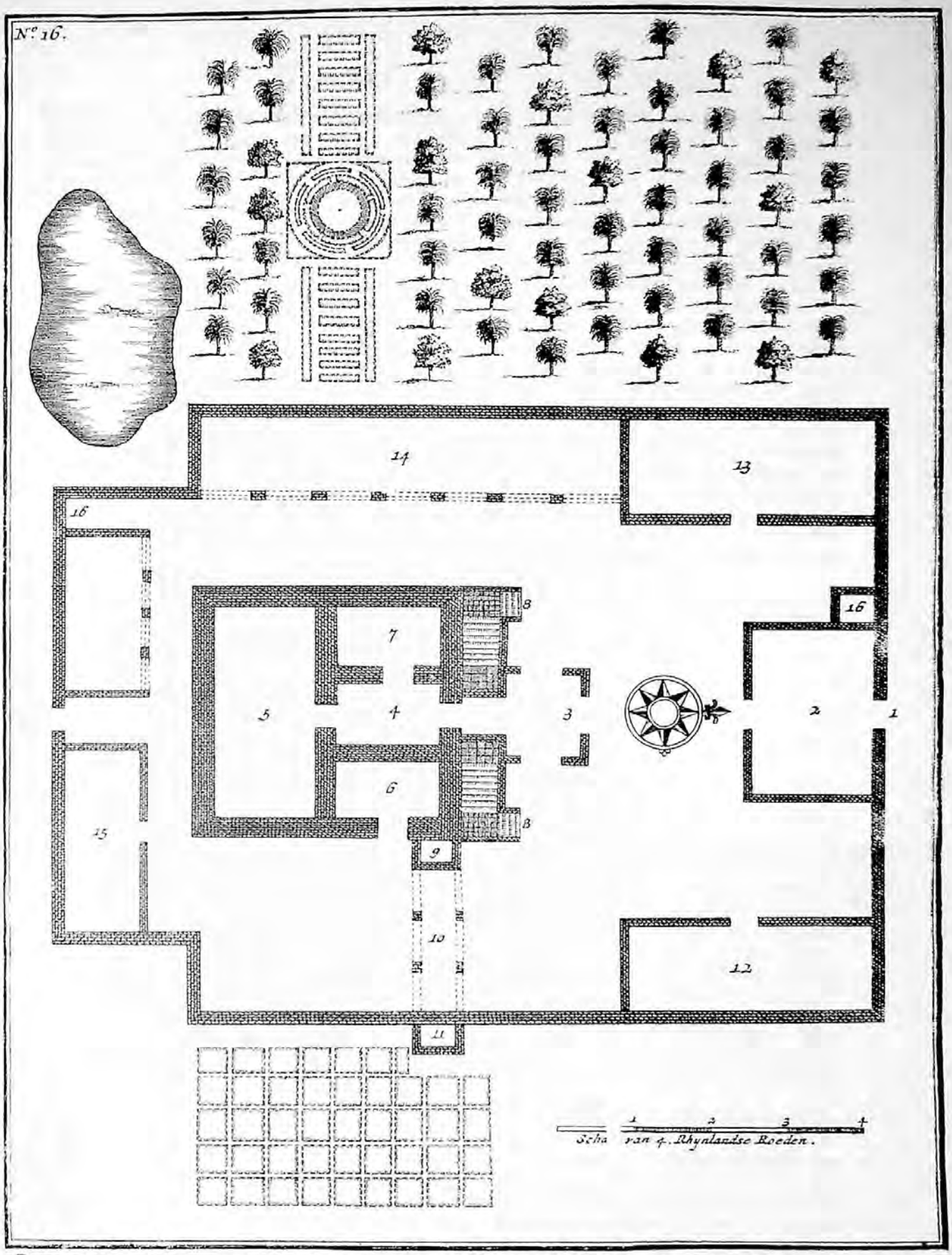

GROND-TEYKENINGE VAN S'COMPS. LOGIE OP BARSALOOR, IN HET CONINKRYK VAN CANARA.

Gelyk 't selve is naar gemeeten in't Jaar 1686. door den Ingenieur L.N. van Duyrendaal, en op order van de E.E. Heer ADAM VANDER DUYN Commandeur over de Kuste MALLEBAAR, CANARA, en WINGURLA, is dese Caart op gemaakt in't Jaar 1709.

1. De Poort.
2. 't Wacht huys.
3. De Winq daar boven een Comtoir.
4. Een gesloten doorgank.
5. 't Pakhuys daar boven twee Camers.
6. Een Pakhuys.
7. Goddon van Romlery.
8. Trappen naar boven.
9. Hoender-hok.
10. Galdery naar het Secreet.
11. 't Secreet.
12. Adsistenten Wooning.
13. Timmerluyden Wooning.
14. Open Logie voor allerley behoeften.
15. De Combuys.
16. Twee Water Putten.
7. 4. 6. Daar boven een doorgaande Rojale Zaal.

Barſelor en Mangalor, en onſe Logie op de eerſte plaats.

Wat nu beide deſe ſteden belangd, zy zyn kleen, en zoo ſlecht, dat men die maar opene vlekken, waar in niets van belang is, (dan dat wy in Mangalor een Veſting hebben) noemen moet, aangeſien men 'er niet, dan eenige bouwvallige huiſen, van kley en bamboeſen opgeſlagen, en met wat kalk beſtreken, ſiet; zy leggen bezuiden Goa, en benoorden Cananoor, mede aan Zee, gelyk alle de bevorens beſchrevene plaatſen.

Ook heeft men tuſſchen Mangalor en Cananor, nog de dorpen Canbara, en Monte Delli, en ettelyke mylen van daar landwaard in, digt by 't gebergte van Ballagatte, den Tempel van Garageli, en 10 a 12 mylen van Strand, die van Aruninga Perimal leggen.

De kuſt van Malabar.

Van dit ſtedeken Mangalor nu begind, na de ſtelling der neuſte beſchryvers van deſe landſtreek, de kuſt van Malabar in 't N., gelyk zy in 't Zuiden begint, benoorden de ſtad Trevancoor, met de landen der Vorſtin van Atingen, die naaſt aan dien Vorſt grenſt.

Daar aan volgen langs de Zee-kant de landen van den Vorſt *Singnzti*, in verſcheide Heerſchappyen verdeeld.

Gemelde Vorſtin houd haar Hof tot Coylan aan de Rivier, wat landwaard in, en Compagnies Veſting legt op een klippige uitſteekende tong in Zee, die maar van de land zyde kan aangetaſt werden.

Om nu in 't gemein vooraf verder van deſe kuſt van Malabar te ſpreken, zeggen wy, dat men dan N. aan Coylan, daar na 't landeken van de Marta, daar na de Ryken van Calicoylan, Betemeni, Repelin, dan dat van Porca, en 't magtig Ryk Coetsjien (diens Koning met die van Porca in verbond is) in 't Z., den Koning van Parouw in 't N., den Koning van Mangatti landwaard in, in het N. O, en in 't O. Berkencoer heeft, de landen van welken laatſten Vorſt in 't W. tot aan Zee ſtrand, en verder landwaard in rondom aan de landen deſer 4 Koningen, grenſen; en wat Ooſtelyker leggen de landen van den Teckencoer.

Buiten deſe vier zyn 'er nog verſcheide andere Vry-heerkens, binnen den kring van des Berkencoerders landen, waar onder de Paljetter wel de voornaamſte is, die het grootſte deel van 't Eiland Baypin beſit, en zyn verblyf op het Eiland Chenotti, in de Rivier gelegen, houd. Ook beſit de Raja (of Koning) van Repelin, een ſtuk lands binnen de Coetsjienſche grenſen. 't Eiland Baypin legt tuſſchen de groote Rivier van Coetsjien, en tuſſchen die van Cranganoor.

Beooſten Baypin vertoond ſig een groot water, dat zyn aanvang bezuiden de ſtad Coylan neemd, en tot agter en voorby Panani henen in des Samoryns land voortloopt, in 't Z. en N. wel 40 mylen uitmakende, waar in veel groote bewoonde Eilanden zyn, die ieder een byſonder Heer hebben.

In dit binnen-water ontlaſten ſich zeven ſchoone Rivieren, die uit het gebergte van Ballagate afſtroomen, waarom ook alle de Eilanden, die rondom in 't water leggen, zeer vrugtbaar zyn.

Hoe de landen van den Samoryn in ſich zelven geſteld zyn, kan men verder in het laatſte rapport van den Heer van *Goens* over Ceylon en Malabar, A°. 1675 aan haar Edelheden overgeleverd, ſien: Deſe kuſt van Malabar, een der vermakelykſte en vrugtbaarſte van Ooſt-Indiën, en ontrent 130 mylen lang, beſtaat verder uit een menigte van Koningryken, waar onder zommige voorname, als ook eenige zeer geringe zyn, welker voornaamſte hoofdſteden ſich mede meeſt aan ſtrand vertoonen.

De magtige Koningryken, met hare ſteden van de zelve naamen, zyn zeven in getal.

Cananoor.
Calicoet.
Cranganoor.
Coetsjien.
Porca.
Calicoylan, en
Coylan.

Eerſt in 't gemeen beſchreven.

Buiten deſe ſpreekt men nog van St. Andre, Tanor, en van Trevancoor, (dat den *Trevancotter*, een Vorſt zoo genaamd, toekomt) als mede van eenige, die nog veel geringer, en van zeer weinig belang zyn, die Garſopa, Cota, Montinga, Badara, Chambais, Morta, en Mixterte, genaamd, en van meer andere, die op de gebergten van Malabar gelegen zyn; dog deſe laatſte zyn van zeer weinig belang, en mogelyk, dat wy 'er op zyn plaats nog wel iets van zullen zeggen.

Men heeft hier ook het Ryk van Collatry, 7 mylen bezuiden, en 7 mylen benoorden Cananoor, hebbende by de Samorynſe Grensplaats Conjali, by den Nayk van Canara Nireckeran, de vermaarde handelplaats Cotaate, 3 mylen van Cananoor landwaard in gelegen, palende aan de landen van Raja Suwaris, een Heer op ſich zelven.

Aangaande die kleene Koningrykjens, die op de gebergtens leggen, daar vind men Changarava, Angamoca, Pinſali Paroe, Mangana, gelyk mede die van Mangatti, Porca, Berkenkoer, Teckenkoer, en om de Zuid die van Carnapoli, Totarkeri, Goundre, Attuigin, den Trevancotter, en meer andere, die

die wy, alſoo die nog zeer weinig by de onſen bekend zyn, voorby gaan.

Ook zyn de zelve zooverre, als men wel gemeind heeft, niet onder den Koning van Coetsjien, hoewel zy hem eeren, en achten, als een Vorſt, boven hen verheven; dog ieder is een Heer op ſich zelven.

Schoon al deſe Ryken hunne byſondere Koningen nu hebben, ſtonden egter de meeſte van ouds onder eenen Keyſer, gelyk zy nog meeſt doen.

In de alleroudſte tyden was het ook, om zoo te ſpreeken, maar een Ryk; dog de Vorſt, na Mekka vertrokken zynde, om Mahhammeds graf te beſien, en op de te rug-reiſe overleden zynde, is zyn Ryk in drie deelen gedeeld, waar van het eerſte aan den Koning van Cananor, (zyn wapendrager geweeſt zynde) het tweede aan die van Calicoet (zynen ſwaard-drager) en het derde aan den Koning van Coetsjien (wel eer zynen Scepter-drager) gegeven, hoewel 'er tuſſchen deſe drie Vorſten naderhand altyd dit onderſcheid gebleven is, dat men dien van Calicoet altyd boven de twee anderen geagt, en aan de zelve ook een veel hooger Titel, te weten die van Samoryn, of Keiſer van Malabar, gegeven heeft.

Dit landſchap is zeer water-ryk, en vol Rivieren, waar van de meeſte zeer ondiep, dog de voornaamſte die van Bergera (het gemeene roof-neſt der Malabaarſe Vaartuigen en Roovers) die van Panane, Cranganor, en Coetsjien, zyn.

Winden, Lugt-ſtreck, en Saiſoenen hier.

Op deze kuſt paſt mede 't geen wy bevorens over het Landſchap Canara, in opſigt van de ſaiſoenen, gezegt hebben.

By dag is 't hier zeer heet, en by nagt door den ſwaren dauw, zeer koud. Men heeft hier ook Land- en Zee-winden, van welke de eerſte ſich van 's morgens ten 9 a 10 uuren, en de laatſte van 's avonds even na Zons ondergang den ganſchen nacht over laten voelen. Ook begind de Winter hier in Mey, en de Zomer in October, of November.

Dog laat ons nu treden tot het beſchryven der voornoemde zeven Koningryken, of wel van hare aan Zee-gelegene Hoofdſteden.

De ſtad Cananor afgebeeld, neveus het Kaſteel.

De naaſte ſtad aan Goa is Cananoor. Zy legt van Goa wat meer als 40 mylen, 10 a 12 van Mangaloor aan de Noord zyde; dog Calicoet legt 9 a 10 mylen in 't Zuiden 'er af.

Het is een ſtad, die open legt, dog anders al fraei groot en volk-ryk, zynde van een ſchoone Veſting (door *d'Almeida* gebouwd) hooge bolwerken, en een vry diepe gracht voorſien, leggende meer dan half in 't water, zonder dat 'er egter eenig Vaartuig, wegens de menigte klippen daar rondom leggende, by of ontrent komen kan.

De gracht, die aan de andere zyde legt, is uit een ſteen klip gehouwen, en wel 100 voeten diep.

In de ſtad heeft men verſcheide Moorſe en Heidenſe Tempels, en veel deftige huiſen, een bewys en overblyfzel, dat deſe ſtad in oude tyden zeer gebloeid, en een groote handel op deze en gene geweſten van Indiën (en voornamelyk op 't Roode Meir, Suratte, Gambaja, Choromandel, en meer andere landſtreeken) gehad heeft, waar toe ook haar ſchoone Baey, de welke aan de Zuidzyde der ſtad, en waar by nog een andere Veſting der Mogolders legt, zeer dienſtig geweeſt is, waar in men eertyds 20 a 30 geladene groote Schepen plagt te ſien ankeren; dog dat is, by 't verloopen van de zaaken der Portugeeſen, al mede vermindert.

De meeſte ingeſetenen der zelve zyn Mooren, Perſiaanen, en Heidenen, onder de welke egter nog al verſcheide Kooplieden van vermogen zyn, en die grooten handel landwaard in met Cattoene-, en Zyde kleeden dryven, waar tegen zy van daar weer Cardamom, Peper, Cattoen, Klippus-nooten, en veel Olie, vervoeren.

Wy beelden die ſtad af N°. 17., en het Kaſteel N°. 17. A., zoo als ons dat door den Heer *Adam vander Duyn*, Commandeur van Malabar, is ter hand geſteld.

Onder deſe ſtad behoord nog veel land benoorden, bezuiden, en beooſten de zelve, dat onder den Koning van Cananoor ſtaat, die zyn Hof 3 a 4 mylen van Balipatnam houd.

Zyn Ryk begind by Montedelli, en eindigd by Bergera.

Het was nog al een Koningje van eenige magt, en dat nog al eenig volk, en byzonder een deel Musquettiers en Boogſchutters, te velde brengen kon, waar onder ſich ook eenige baejevangers met zware houw-meſſen, wel een duim dik aan de rug, bevinden; dog zyn magt is jegenwoordig zeer kleen.

Wanneer hy plagt uit te ryden, zat hy gemeenelyk op een grooten Olifant, hebbende hy een goude Kroon, die 500 ducaaten zwaar was, en die 't fatſoen van een muts had, op zyn hoofd.

Hy is een bondgenoot van ons, van welken wy hier na breeder zullen ſpreeken.

Hy is ook Koning over eenige der Maldiviſe Eilanden, welk recht hy verkregen heeft, door een van deſe Koningen, die van zyn eigen volk overvallen wierd, te helpen.

5 a 6 mylen bezuiden Cananoor, heeft men

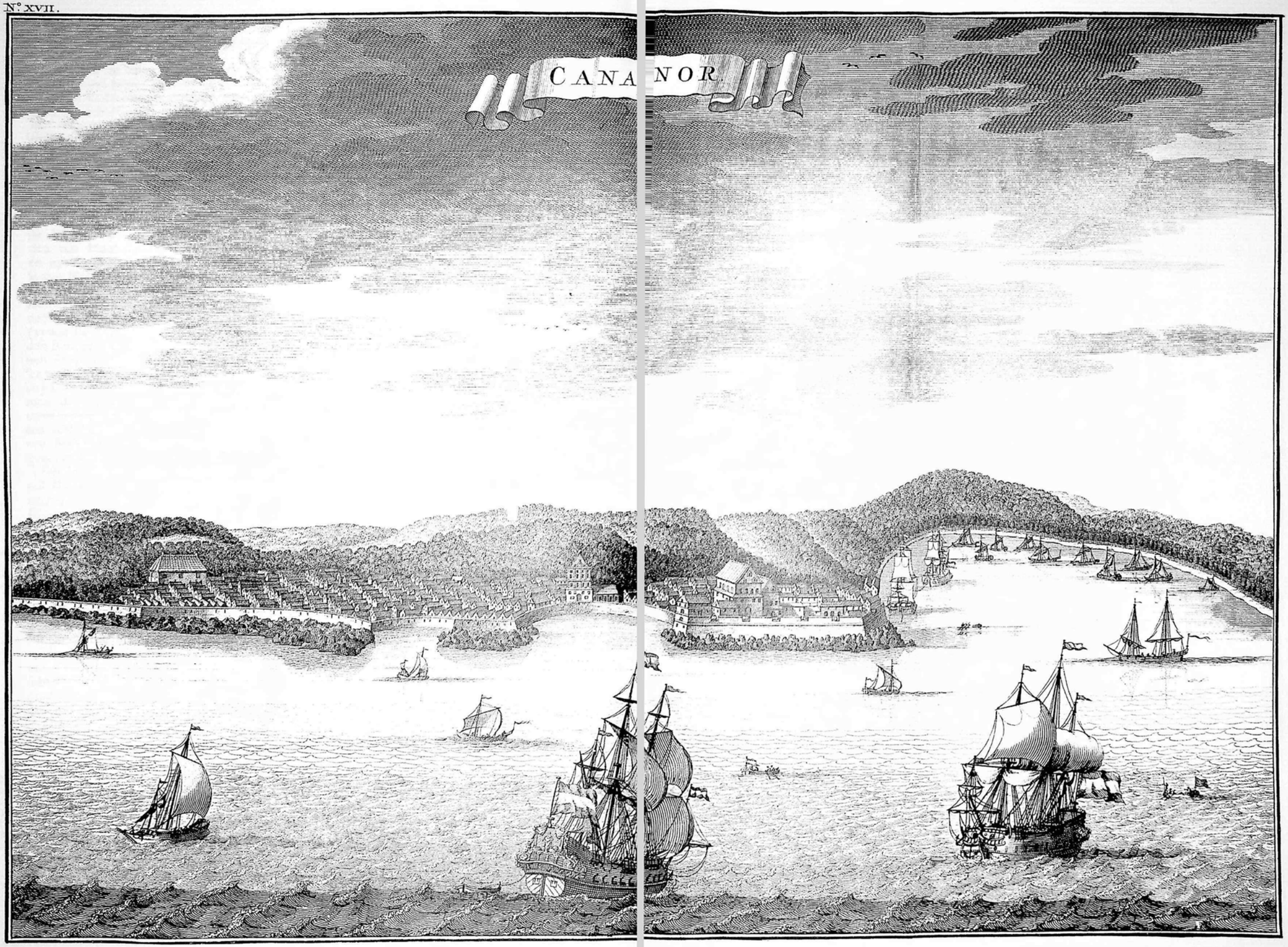
CANA
NOR.

N°. 17. A.

CANANOOR.

1 2 3 4 5 6

Dese Schale doet 6. Rhynlandse Roeden.

10 20 30 40 50

Dese Schale van't Fortresse doet 50. Rhynlandse Roeden.

Deese Afstekening is gemaekt ter Ordre van de E.E. HEER ADAM VANDER DUYN Commandeur over de Kuste Mallebaar, Canara en Wingurla. In't Iaar 1709.

A. Van A. tot B. gestipt is de B. Weg om binnen te gaan.
C. De Punt Hollandia.
D. De Punt Zeelandia.
E. Een Travers buyten de Punt.
F. De Batterye Overyssel.
G. Een Flanqueering langs de Gordyn.
H. De Punt Gelderland.
I. 't Water pas
K. De Punt Groeninge vervallen.
L. De Punt Uytregt.
M. Vrieslandia.
N. 't Hooft daar de vaartuygen aan komen.
O. De Fauce bree.
P. De Gragt van't buyten Fort.
Q. De Gragt van binnen.
R. d'Opperhoofts Wooning.
S. De groote Tooren waar inde Reegen tyd't Kruyt bewaart werd.
T. De Officiers Wooning.
V. Packhuys Meesters Wooning.
W. Hospitaal en Meesters Wooning.
X. Compagnies Negotie Packhuys.
Y. Peper Packhuys.
Z. Een Logie tot alderhande behoefien gereetschappen enz.

Joh. van Braam, et G. onder de Linden, Excuderunt cum Privil.

men de Vloed van Trangapatnam, en nog 3 a 4 mylen Zuidelyker de Vloed Main, benevens 2 dorpen, voerende de zelve naamen, als die Rivieren.

Bergera, en andere dorpen.

Vier a vyf mylen bezuiden Main, heeft men het dorp Bergera, ontrent den Vloet van de zelve naam leggende, alwaar ook het einde van 't Koningryk van Cananor is.

Drie mylen bezuiden Bergera, legt het dorp Cornali, en nog 2 mylen Zuidelyker, komt men by de beroemde ſtad Calicoet, by Ptolomeus, Canthapis genaamd.

De ſtad Calicoet.

Zy legt even bezuiden een groote Rivier, die met 2 takken, de eene uit het N. O., en de andere uit het Ooſten, van boven af komt ſtroomen, die ſig ontrent een myl van ſtrand vereenigen, en zoo by deze ſtad in Zee ſtorten.

Dit is de Hoofd-ſtad van 't Koningryk van den zelven naam, 't welk 4 mylen bezuiden de Rivier van Bergera begind, en by die van Cranganor eindigt. Het beſlaat ontrent 32 mylen in de lengte, en ontrent 20 in de breedte, en legt op 11½ graaden N. breedte.

Deſe ſtad plagt wel 3 mylen groot te zyn; dog is nu meeſt verwoeſt.

Zy is de zetel van den Samoryn, of den Keizer van Malabar, de magtigſte Vorſt op dit geheel land, waar van ons naderhand blyken zullen voorkomen, als wy de Portugeeſen hier eerſt zullen zien aanlanden, en met hem in geſchil raken, dat den grond leggen zal, om zyne magtige Legers in 't Veld te brengen.

In de tyd der Portugeeſen was dit een van de bloejenſte ſteden van 't Ooſten, van waar men voor hunne tyden den ganſchen handel van 't Ooſten na Venetien overbragt.

Men heeft hier Tempels met ſchoone Marmere pilaaren gehad, die door de Oorlogen bedorven, ter nedergeploft, en 't onderſte boven gekeerd zyn.

Het is nog al een fraeje ſtad, voor zoo verre een Inlandſe plaats aangaat, en daar wy ook doorgaans een Reſident hebben, dog egter maar een open vlek, waar in men nogtans zeer veel gemeene huiſen, en ook ettelyke fraeje gebouwen van eenige Hovelingen, en vermogende Mooren en Arabiers vind, die hier als Kooplieden ſich nedergeſet hebben; maar 't Paleis van den Vorſt is wel een van de beſte en grootſte gebouwen, hoewel hy een veel heerlyker Paleis te Panane heeft, een vlek of dorp, 8 a 10 mylen Zuidelyker gelegen; gelyk tuſſchen beide ontrent 5 mylen van Calicoet, eerſt de Rivier Ciati, en nog 2 mylen Zuidelyker, het vlek Tanor (de Hoofdplaats van een Koningryk van dien naam) legt.

Tanor.

Een groot geſag voerd de Samoryn op deze kuſt, en daar is geen Vorſt hier ontrent, die by hem te vergelyken is, konnende wel 100000 man te veld brengen. Egter willen de andere Koningen niet onder hem ſtaan.

Magt der Samoryns.

Wanneer hy komt te ſterven, werd hy niet door zyn Zoon; maar door zyn Broeder, of anders zyn Zuſters-Zoon, op den Throon vervangen, vaſtſtellende, dat 'er dan een wettige nazaat van 't Keizerlyk bloed in 't Opperbeſtier volgd, waar van men ontrent 's Keiſers Zoon zoo vaſt niet kan verſekerd zyn, om dat het, zoo de Keizerin de zwakheit hebben mogt, van hare echt te ſchenden, ook wel een baſtaard zyn kon.

Wonderlyk Erf-regt hier.

De grootſte magt van deſen Vorſt beſtaat in het groot getal van zyne Edelen en Nairos, die geweldig brusk en hartvogtig zyn, vallende maar zoo dolſchotig op iemand aan. Ja zy zullen tegen een gevelde piek inloopen, zonder de dood, of hunnen vyand, hoe magig hy ook zyn mag, eenigſins te vreeſen.

Zy gebruiken meeſt pyl en boog, als mede ook wel zabels.

Wanneer deſe Nairos in eenig huis getreden zyn, latende hunnen ſtok, of eenig geweer, en hun ſchild buiten voor de deur ſtaan, (dat zy wel doen, als zy hier of daar een Vrouwmenſch na hun ſin geſien hebben) heeft niemand het hart, zelf de man van den huiſe niet, om daar binnen te treden, voor dat zy weer buiten gekomen zyn, dat egter al wat hard is, alſoo die man wel denken kan, om wat voor een ſlegte reden zulk een volk daar gekomen is. Nogtans moet hy dat opvolgen, indien hy ſich niet in levensgevaar begeven wil.

Het is ook een vreemde manier hier, dat deſe Keizers hunne Bruids noit zelf op den eerſten nacht beſlapen; maar dat zy ſulx een Bramine in hun plaats laten doen.

Zeldſame gewoonte der Samoryns ontrent hunne Bruid.

En, dat niet min vreemd is, de meeſte Inlandſe Bruids, of Dogters der Canaryns, werd haren maagdom niet door haren Bruidegom; maar door eenen Afgod, die een Priapus verbeeld, en daar zy zulk een Dogter, onder een zwaar geraas van Bekkens, Gongen, Trommels, &c. tegen aanſlooten, benoomen, oordeelende, dat zy anders geen zegen zou hebben.

De Malabaaren zyn ook gewoon aan hunnen landaard wel 't rooven der Zee toe te laten; dog dievery, te land gepleegt, ſtraffen zy met de dood.

Verſcheide andere gewoonten der Malabaren.

Om hunne verbonden te ſtaven, zyn zy niet alleen gewoon, op een wyze met verſcheide handen boven op malkanderen te leggen, (gelyk wy elders beſchryven) maar ook wel op deſe wyze te doen:

doen: Die zweerd, legt een Piſang-blad op zyn hand, en zet daar boven op een gloejend yſer, 't geen hy wegwerpt, zoo ras 't zyn roodheit verlooren heeft, waar na een van 's Konings waſſchers hem de hand met een ſervet, in Ryſt-water nat gemaakt, omwind, en verder met een koord bind, die de Koning verzegeld. Na 3 dagen werd het ſervet 'er afgedaan; is hy dan niet gebrand, zoo is hy onſchuldig; dog werd voor een meineedigen gehouden, zoo 'er eenig teeken van vyer overgebleven is.

Gelyk zy hunne Goden, en Koningen, op een en de zelve wyſe groeten, alſoo eeren zy ook alle hunne oude lieden zoodanig, dat geen jonger Nairo in de tegenwoordigheit van een ouder, al was hy ook zyn vyand, zal gaan zitten.

Ontrent het behandelen van hunne dooden, hebben zy geen eenerlei wyſe: want de lyken der Princen, Bramines, en der Nairos, of der Edelen van den lande, werden verbrand; dog die van andere en der geringe geſlagten, werden begraven.

Wanneer zy genegen of gewoon zyn iet te ſchryven, doen zy dat meeſt op blaaden der Palm-boomen, met yſere griffien; dog hunne verbonden graveeren zy meeſt op kopere of zilvere plaaten, hoewel het ook wel op Palm-bladen geſchied.

In andere landen, en onder andere volken, nemen de mans zoo veel wyven als zy willen, begeerende, dat die maar met een man zullen te vreden zyn; dog de Heidenſche Malabaarſe wyven nemen in tegendeel zoo veel mannen als zy willen, behalven dat zy ook (gelyk wy elders melden) nog wel eens van deſe of gene Nairos (dat de man al mede dulden moet) beſogt werden.

Deſe Natie is zeer trots, en moedig; maar ook zeer moorddadig, en trouwloos, zoo dat op hen, wanneer zy ons by hunne contracten al iet beloven, geen ſtaat ter wereld te maken is.

De ſtad Cranganoor.

Vyf Mylen Zuidelyker als Panani, en ruim zoo ver van Coetsjien, legt de ſtad Cranganoor, de Hoofdſtad van het Koningryk van dien zelven naam, en ontrent zoo groot als Gale.

Zy legt wat benoorden de Rivier, en bezuiden de zelve, op een zand-plaat, heeft men de kleene Pagger Paliport leggen.

't Fort van Cranganoor maakt de ſcheiding tuſſchen 't land van Coetsjien, en dat van den Samoryn, dat in 't N. op den oever der Rivier legt.

Deſe ſchoone Veſting legt 4 myl de Rivier van Cranganoor op, ontrent een Kanon-ſchoot van ſtrand af, op een uitſtekende hoek.

Dit plagt in 't eerſt maar een ſtorm-Toren te zyn; dog is naderhand met een hegte muur van ſteen, en met een aarde wal omringd, waar door de zelve in ſtaat geraakt is, om al een fraeje tegenweer te doen. Wy vertoonen die by N°. 18. De Veſting afgebeeld.

De ſtad legt op 10 graden en 30 minuten; doch zy is in ſich zelven niet veel, en een van de beſte gebouwen daar in is het Paleis van den Koning, dat niet verre van de Veſting ſtaat; doch 't is alles op zyn Inlands licht en dicht opgeſlikt, en in 't Malabaars Cranganoor eigentlyk gelegen.

Ook is hier een Heerlyke Pagode van den Samoryn, en een voortreffelyk Paleis, benevens een ſchoone Tempel van den Koning van Romorner, die nu en dan door Liefhebbers afgeteekend zyn. En alle Vaartuigen, na des Samoryns land willende, moeten voor by ons Fort.

't Hollands Cranganoor.

Het werd in 't Malabaars, en in het Hollands (of Portugeeſch) Cranganoor onderſcheiden.

Het eerſte is lang voor Coetsjien bemuurd geweeſt, alwaar een Indiſche Biſſchop zyn zetel had, en 't laatſte was zeer oud en vervallen.

Men zag 'er egter noch 7 Kerken met hare galderyen, cellen, en andere cieraaden, van de welke 'er 3 al vry groot waren, en onder welke die van de Pauliſten uitſteekt.

Wy hebben om 't zelve een gracht, waar in doorgaans water is, gemaakt.

De huiſen, die hier in zyn, vallen doorgaans ſlegt, en verder valt van dit krank Cranganoor niet veel meer te ſchryven, dan dat het zeer ſlecht geſteld, en byna tot niet vervallen is.

Het landeken van Cranganoor is maar 2 a 3 uuren gaans in 't rond.

Het heeft wel zyn eigen Koning; dog hy, en zyn Ryk, dat mede zeer kleen is, ſtaat meeſt onder den Samoryn.

Tuſſchen Cranganoor en Coetsjien heeft men landwaard in de dorpen Mulicaloen, Melcatur, en Chionove; doch ettelyke mylen Noordelyker, op de hoogte van de Rivier Ciati, den ſchoonen Tempel van Diviſt, ontrent een dorp van die naam, leggen.

Als men 5 mylen Zuidelyker opgaat, komt men by de vermaarde ſtad Coetsjien.

Zy legt eigentlyk op een groot Eiland.

De ſtad Coetsjien; afgebeeld.

Het is een zeer oude, en de Hoofdſtad van 't Koningryk van den zelven naam, dat op 10 graaden, en eenige minuten legt, zyn aanvang by de Rivier van Cranganoor, of die van Mangar neemd, en 5 a 6 mylen bezuiden Portugals Coetsjien, of by 't Ryk van Porca, eindigd.

Zy

N°.18.

Grond Teekening van de Fort=sse CRANGANOOR

Met de buyten wercken en't Profyl van een Zeuwe Schans
met dry Sarams, dry Straaten en Tagtig Erv= tot Huysen.
Ter ordre van syn Hoogh Ed.e Hoogh Loffelyk Memorie

Geprojecteert.

Gedaan ter Ordre van de E. E. Heer
ADAM VANDER DUYN
in't Jaar 1709.

Joh. van Braam et G. onder de Linden, Excudit cum=vil.

Dese Schale van't Profyl doet 6. Rhynlandse =eden.

Dese Schale vant Fortresse doet 50. Rhynlandse Roeden.

N°. 2.

N°. 3.

N°. 1.

A. De Poort van't buyten Fort.	G. De Battery Westwout.	N. Schryvers Kamer.	Boven dese Logementen is een Solder tot berging van alderhande gereetschappen.	T. De Barmonder met Doorens beplant.
B. De Poort van't binnen Fort.	H. De Battery Noorn.	O. 't Rys Pakhuys.		V. De Gragt.
C. De Punt Amsterdam.	I. De Battery Overysel.	P. Wapen kamer.		W. De Barmaan d'overzyde.
D. De Punt Rotterdam.	K. De Kruyt Kelder.	Q. 't Amoniti huys.		
E. De Punt Middelburg.	L. De Officiers Woning.	R. Twee Water Putten.		
F. De Battery Ryswyk.		S. De Fauce bray		

De Buyten Worcken N°.1. d'Eerste Pagger.	D. De Poort en de passagie na 's Compagnies Thuyn.	N°. 3. 't Project van de Nieuwe Schans.	
A. 's Heeren Logiment.	E. De Poort na de buytenste Pagger.	1. d'Eerste Saram.	6. De Derde Straat langs de Wal.
B. Officiers Logiment.	N°. 2. De Buytenste Pagger.	2. De Tweede Saram.	7. Het Huys van's Compagnies Coopman Cabba Porcoe vervallen.
C. Corps du Guarde.	Geheel tot niet vervallen.	3. De Derde Saram.	8. De Groote Tangh.
		4. d'Eerste Straat langs de Rivier.	
		5. De Tweede Straat int Midden.	

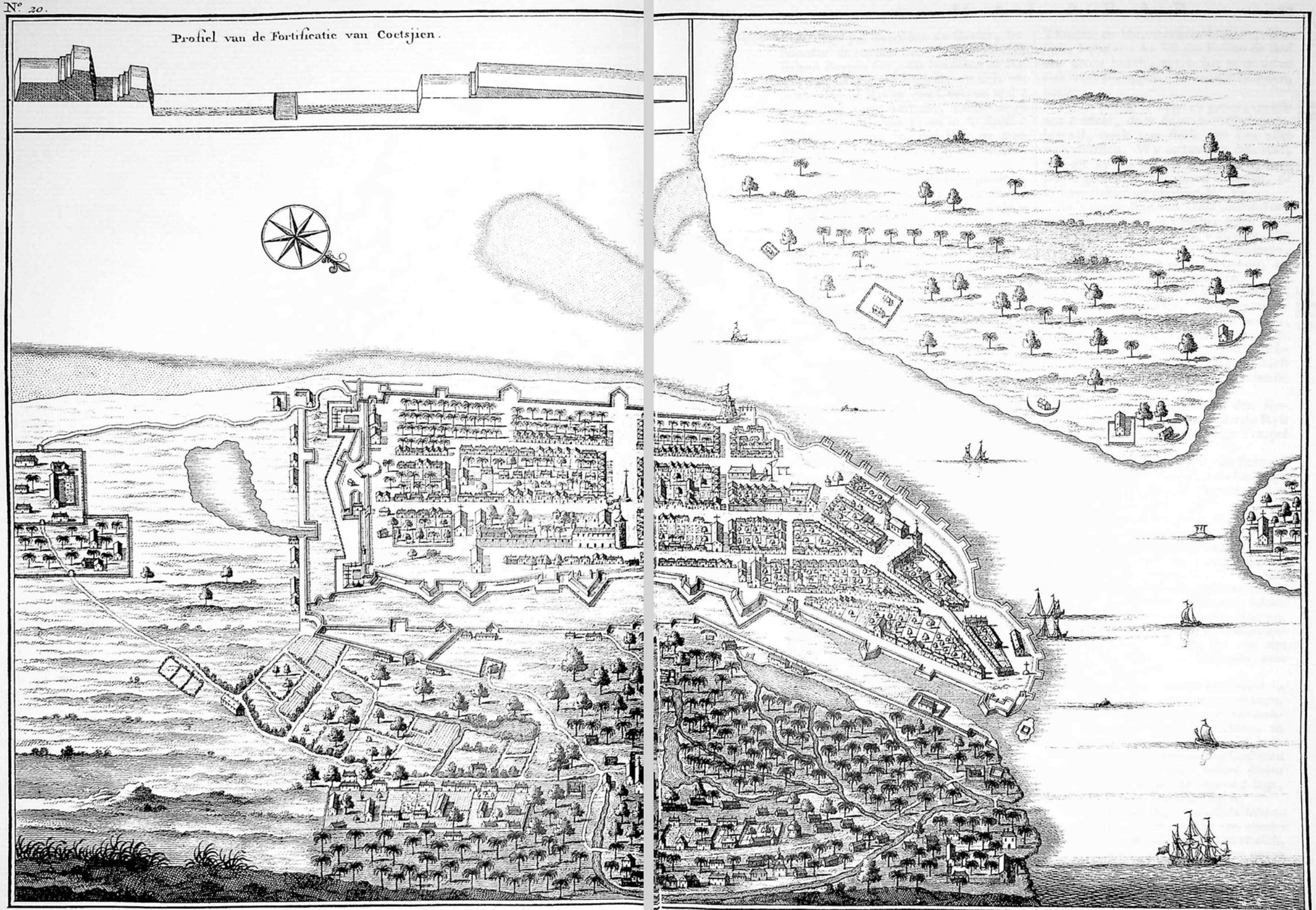

De Stad COETSJIEN gelegen op de Cust van Malabar.

Baypin. Zy legt pas bezuiden de Rivier, benoorden de welke men 't vermakelyk Eiland Baypin ſiet, dat bezuiden de Rivier van Cranganor begind, en ſich tot benoorden de Rivier van Coetjien wel 3 a 4 mylen verre uitſtrekt, hebbende in 't N. de breedte van 3, en in 't Zuiden die van 4 mylen, zoo dat het, na myn giſſing, wel 14 mylen in zynen omtrek heeft.

Dit Coetsjien is een ſtad die groot is, en in oude tyden (alſoo zy door de onſe ingetrokken is, dat men by *Baldeus* zien kan) was zy nog veel grooter.

Zy heeft nog 6 Bolwerken, die Gelderland, Holland, Zeeland, Vriesland, Utrecht, en Groningen genaamd zyn; ook is 'er de punt Overyſſel by de Viſſchery.

Het is een ſtad, die, behalven Goa, daar omſtreeks haar 's gelyk niet heeft in groote, zynde byna als een kleen Batavia.

Zy doet een deftige vertooning met hare Torens, Kerken en hoog-uitſteekende Gebouwen, en daar plagt groote handel te zyn.

Zy is een groot half uur gaans lang, doch niet heel breed, en legt zoo van ſtrand af langs de Rivier, die ſich zeer vermakelyk opdoet, landwaard aan uitgeſtrekt, zynde van 2 poorten voorſien, waar van de eene de Baeypoort genaamd werd.

Het is zeer ſterk van wallen, gelyk ook van groote, breede, en zeer luchtige ongeplaveide ſtraaten, en van ſchoone huiſen voorſien, gelykende, wegens hare hooge Gebouwen, Kerken en Torens, wel een Europiſche ſtad te zyn.

Ook is 't hier zeer goed koop leven, alſoo een volwaſſen Hoen 2 ſtuivers, een Koe 3 Ryxdaalders, en een Verken 7 a 8 ſchellingen op Malabar koſt, zynde Viſch, Booter, Eyeren, Melk, &c. naar mate van dien hier mede zeer goed koop te krygen; was 'er maar drank en koorn; dog Ryſt is 'er zeer veel.

In oude tyden zyn hier nog veel meer Kerken en Kloosters, als, die der Jeſuiten, de Hoofd-Kerk, die der Dominikaanen, Auguſtynen, en van meer anderen, geweeſt; doch nu ſiet men 'er die van de Franciſcanen met hun Kloosters, en verſcheide andere van die ſoort, benevens verſcheide Gods-huiſen, en andere openbare zeer aanſienelyke ſtads-gebouwen, die verdienen geſien te werden.

Schoon men jegenwoordig hier nu nog 3 Kerken tot den Godsdienſt zou konnen hebben, werd 'er maar een gebruikt.

De meeſte huiſen zyn op zyn Portugees, zeer dik, hegt en hoog, van ſteene muuren gebouwd, en met ſchoone Thuinen en Hoven achter de zelve, voorſien, behalven dat 'er pas buiten de ſtad een groot boſch, gelyk het in de zelve ook veel Kalappus, en andere boomen, heeft.

De Veſting is hegt en groot, zynde een Kaſteel, door *Franciſcus Albukerk* gebouwd, noch zeer ſterk, en van alles wel voorſien. Wy verbeelden deſe ſtad, zoo als zy nu is, by N°. 19, in hare platte grond-teekening, en in profil, of in hare vlakke vertooning N°. 20. Het Kaſteel.

In 't goede ſaiſoen is 't hier zeer wel om aan en in de baey te komen; doch in de regen-tyd raakt 'er menig Vaartuig, dat de Rivier inkomen wil, in ſpaanderen, of, op zyn beſt, 't onderſte boven, alſoo hier een holle Zee ſtaan kan.

Behalven het Portugeeſch Coetsjien, is 'er noch een ander, 't Malabaars genaamd, dat wat dieper landwaard in, aan den oever van een groot water, legt. Het Malabaars Coetsjien.

Dit is al mede redelyk groot, hebbende ook ſchoone breede ſtraaten, doch meeſt maar licht opgetimmerde Inlandſe huiſen.

Aldaar is ook het Paleis van den Koning van Coetsjien, (waar onder dit Ryk ſtaat) met een groote en deftige Tempel daar by.

't Paleis is zeer heerlyk van ſteen op zyn Vaderlands gebouwd, zeer hoog opgetimmerd, en by de Pagode is een ſchoone water-tank.

In oude tyden kon deze Koning wel 100000 man te veld brengen.

Onder den zelven plagt ook de Prins Palacatcheri (diens land 4 dag-reiſen van Coetsjien legt) te ſtaan.

Het is ook al redelyk wel bevolkt, alſoo 'er veel Heidenen, Mooren, Malabaaren, St. *Thomas* Chriſtenen, Jooden, Chineeſen, Portugeeſen en Nederlanders in woonen; behalven dat ook het ganſch Koningryk van Coetsjien zeer volkryk is.

Men heeft daar ontrent landwaard in ook veel Aldeas, of dorpen en vlekken, die zeer vermakelyk leggen, en van menſchen krioelen. Heerlyke velden, en uitnemende ſchoone boſſchen ziet men hier; doch men oordeelt echter Coetsjien zoo gezond niet, als wel andere ſteden hier ontrent, om dat het wat laag legt, en het land eenigſins moeraſſig is.

Het heeft overvloed van allerlei ſchoone vruchten, en niet minder van allerlei Indiſche ſchoone viſch, zeer goed vleeſch, en van alles wat verder genoegen geven kan.

Daar zyn 'er, die willen, dat de Koning van Coetsjien van 't geſlacht van den ouden Keizer van Malabar, *Aſſarama Perimel* is; doch dit vereiſcht meer bewys, als ons daar van voorgekomen is.

Buiten de ſtad heeft men ook veele Luſthoven, hoedanige men 'er ook veel op deſe en gene Eilandekens, hier en daar in de Rivier leggende, zeer fraei, al van de tyden der Portugeeſen af, aangelegt ziet.

Ons Comptoir hier.

In deſe ſtad is ons Hoofd-Comptoir van de geheele Malabaarſche kuſt, alwaar onſe Bevelhebber van deſe kuſt zyn verblyf houd, benevens zynen tweeden, en alle de verdere Bedienden, tot dit Comptoir behoorende, die al redelyk veel in getal zyn.

Ook ſtaan alle de andere Comptoiren, als van Cananoor, Cranganoor, Porca, Calicoylan, Coylan, en wat dies meer is, (en daar wy wederom Opperhoofden, Onderkooplieden, &c. met hunne onderhorigen leggen hebben) onder den zelven.

Zyn maandelykſe beſolding is als die van een ander Commandeur, te weten, 150 gl., zyn randſoen, als dat van een Landvoogd, te weten, 20 Ryxdaalders 's maands voor zyn tafel, en verder het zelve, dat zoo een Landvoogd meer uit het Pakhuis van de E. Maatſchappy heeft, dat wy onder Amboina s ſtoffe zien konnen.

En zoo is 't ook met de maandelykſe beſolding, en buitenvoordeelen, of de randſoenen, der verdere Bedienden, die men daar mede zien kan.

Verſcheide Vergaringen hier.

Hier is ook een polityke Raad, beſtaande uit den Commandeur, Opperkoopman, en eenige Kooplieden der buiten Comptoiren, Fiſcaal, en Soldy-Boekhouder.

Ook is 'er een Raad des Gerichts, een Raad van Kleene- en Huwelyx zaaken, en een Weeskamer.

Ook is de wyſe van Regeering in het algemein hier byna even eens, als in een ander Commandement of Gouvernement der E. Maatſchappy.

Volgens een oude gewoonte, placht van oude tyden af al de Peper, hier om ſtrecks in de 4 Koningryken vallende, alleen tot Coetsjien gewogen te werden. Het zy dat de Portugeeſen het daar toegebracht hebben, of wel de Inlanders zelf, te meer, alſoo de goede gelegenheit der Rivier van Coetsjien daar veel aanleiding toe gaf, en om dat Porca een vuil ſtrand, en weinig Peper heeft, behalven dat ook de landen der andere Vorſten meeſt in 't binnen-water, daar ontrent, leggen.

Ondertuſſchen werd 'er ook veel Peper te lande vervoerd, dat de ſtrand-Vorſten, met welke alleen de E. Maatſchappy in verbond ſtaat, niet konnen beletten. Daar beneven hebben alle de Vorſten op Malabar te weinig geſag over hunne onderdaanen, die zeer trouwloos, en niet genegen zyn die contracten zoo ſtipt na te komen.

Ook waren in 't eerſt buiten die verbintenis de Vorſten van Amelekatti, Erpelin, en Teckenkoer, en die van Goundre, Carnapile, Atuigin, &c. welke laatſte eenigſins onder den Trevancotter ſtaat.

Op het Eiland, waar op Coetsjien legt, heeft men 2 a 3 mylen bezuiden de ſtad, het dorp St. Jago, alwaar ſich dan een weinig Zuidelyker weer een langwerpig Eiland, wat dieper landwaard in, opdoet.

Van de bezetting der ganſche kuſt van Malabar zouden wy verſcheide merkweerdige zaaken hier konnen ter neder ſtellen; doch houden die om verſcheide gewichtige redenen, en om de vyanden van onſen Staat geen licht hier in te geven, by ons.

De ſtad Porca.

En daar na volgd, een weinig Zuidelyker, weder een driehoekig Eiland, waar op men in 't midden aan ſtrand, wel 5 a 6 mylen van Coetsjien, het dorp St. Andre, en op de Zuid-kant de ſtad, of 't vlek Porca, leggen ziet.

Dit is de Hoofd-ſtad van het Koningryk van den zelven naam, dat anders ook wel Percatti genaamd werd. Het legt ontrent op 10 graden.

Dit Ryk begind wat bezuiden Coetsjien, en eindigd wat benoorden Calicoylan.

De ſtad, of 't vlek, is van zeer weinig belang, zynde van die zelve trant, als alle de Inlandſe plaatsjens; doch het Paleis van den Vorſt is weerdig beſien te werden, gelyk de Heer Commandeur *Lobs* op Coetsjien A°. 1678 dit weerdig vond, om het te laten afteekenen.

Dit Koningje zegt ook recht tot de Kroon van Parouw te hebben.

Men gaat van Coetsjien, om op Porca te komen, na Caſtelle, en van daar op Motom, en dan al verder op Seremogelaan, van waar men dan op Porca komt.

Wy zyn met dien Koning, na dat wy hem overwonnen hadden, altyd in een goed verſtand gebleven, zoo dat wy ook hier een Logie hebben, gelyk mede de Engelſen, al zedert een geruimen tyd, om van daar Peper, &c. te vervoeren.

De ſtad Calicoylan.

Pas bezuiden Porca heeft men weer een zeer kleen Eilandje, en noch een weinig Zuidelyker, of 7 mylen van Porca, ontmoet men, mede op een Eilandeken, de ſtad of 't vlek Calicoylan, zynde mede de Hoofd-plaats van een Koningryk van dien zelven naam, waar over ook een kleen Koningje het Oppergebied voerd.

Zy legt 4 mylen bezuiden Porca, en 2 mylen benoorden Coylan, op 9 graaden.

Wy hebben daar van ouds her al mede

een

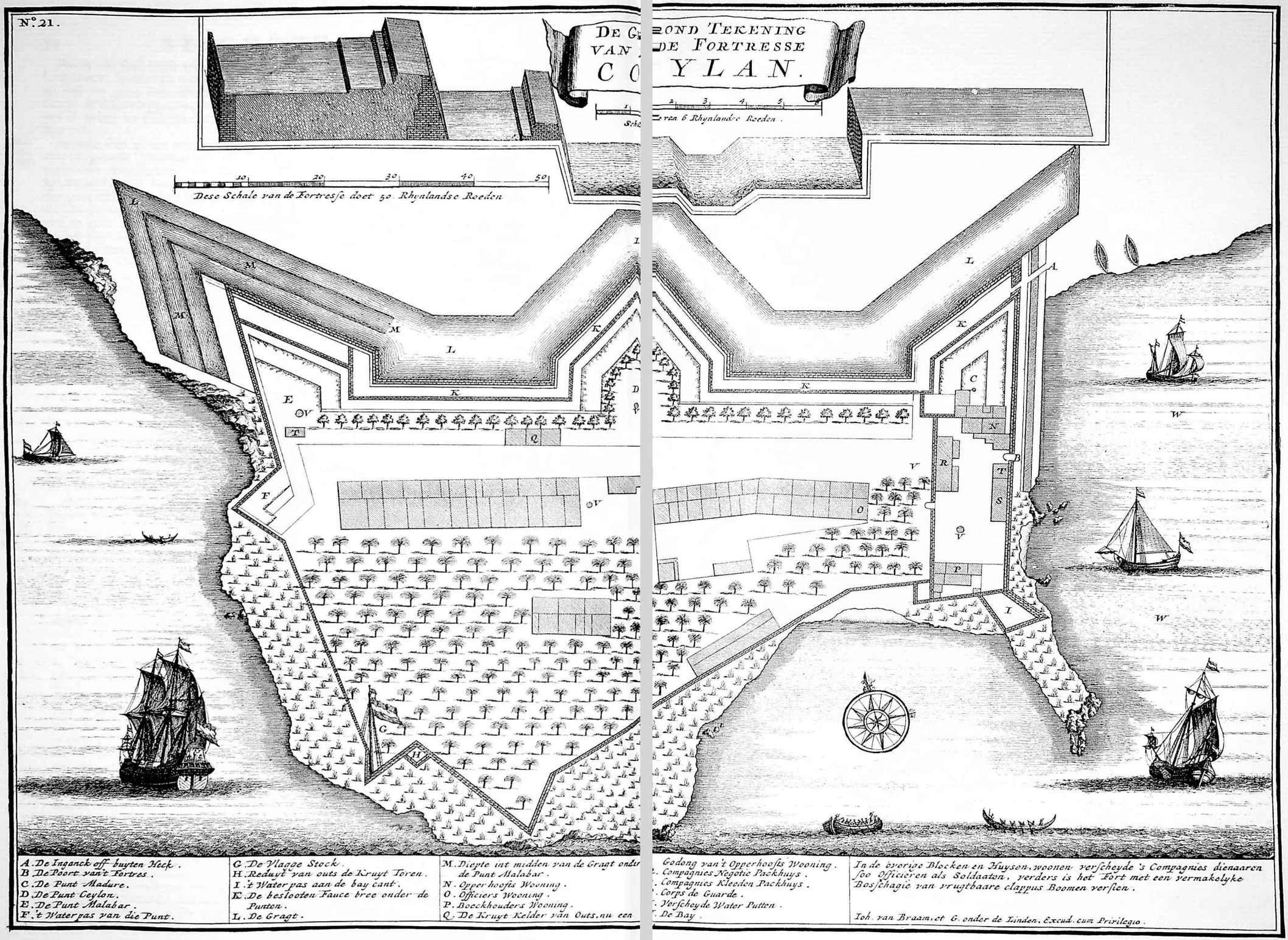
N°. 21.
DE G
VAN
CO
ROND TEKENING
DE FORTRESSE
YLAN.
Schal
Zeven 6 Rhynlandse Roeden.
Dese Schale van de Fortresse doet 50. Rhynlandse Roeden
A. De Inganck off buyten Heck.
B. De Poort van't Fortres.
C. De Punt Madure.
D. De Punt Ceylon.
E. De Punt Malabar.
F. 't Waterpas van die Punt.
G. De Vlagge Stock.
H. Reduyt van outs de Kruyt Toren.
I. 't Waterpas aan de bay cant.
K. De beslooten Fauce bree onder de Punten.
L. De Gragt.
M. Diepte int midden van de Gragt onder de Punt Malabar.
N. Opperhoofts Wooning.
O. Officiers Wooning.
P. Boeckhouders Wooning.
Q. De Kruyt Kelder van Outs, nu een
Godong van't Opperhoofts Wooning.
. Compagnies Negotie Packhuys.
. Compagnies Kleeden Packhuys.
. Corps de Guarde.
. Verscheyde Water Putten.
. De Bay.
In de overige Blocken en Huysen, woonen verscheyde 's Compagnies dienaaren soo Officieren als Soldaaten, verders is het Fort met een vermakelyke Bosschagie van vrugtbaare clappus Boomen versien.
Ioh. van Braam, et G. onder de Linden, Excud. cum Privilegio.

N°. 16. A.

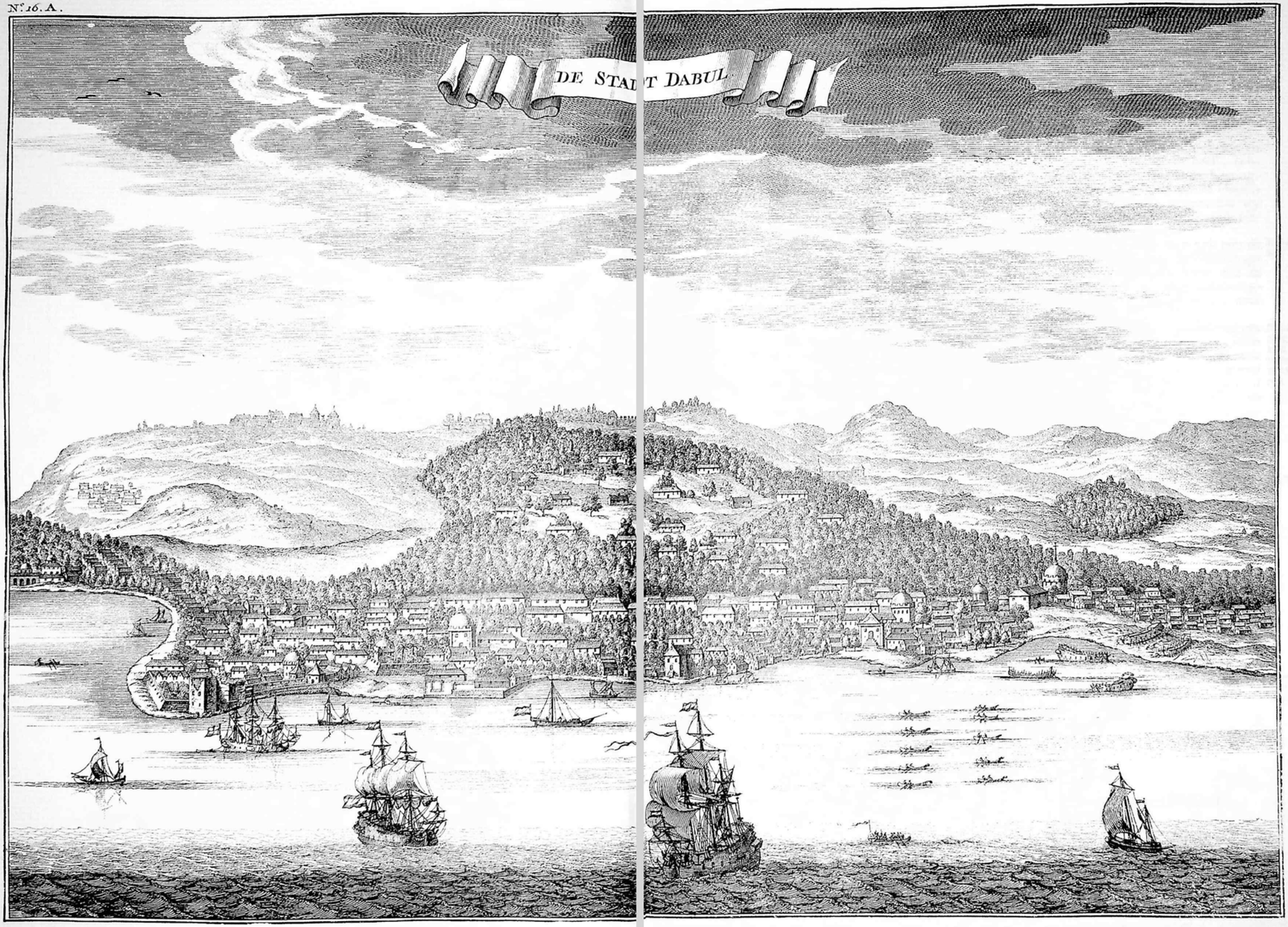

een Logie gehad, voornamelyk, om dat 'er al vry veel Peper valt, waar door dit Comptoir redelyke goede winſten geeft.

Het plagt in oude tyden een plaats van grooten handel en vaart te zyn, alſoo van hier ſterk op 't Roode Meir gehandeld wierd; doch dat is nu niet meer.

Carnapoli. Hier pas bezuiden legt de ſtad, en 't Ryk Carnapoli, daar wy ook een Comptoir hebben.

De ſtad Coylan: De ſtad Coylan, of Coelang, de Hoofdplaats van een Koningryk van de zelve naam, legt op ruim 8½ graad Noorderbreedte, op 't vaſte land, dat een en 't zelve met den uithoek Comoryn is.

Zy vertoond ſich pas bezuiden een groote Rivier; doch hare rechts-ban begind pas buiten Calicoylan, en ſtrekt ſich tot aan den uithoek Comoryn uit.

Dit Koningryk is ontrent 15 mylen lang.

De Veſting afgebeeld. De ſtad is in 't Weſten zeer door Rotzen en Klippen, hoewel ook met goede muuren, wallen, en een nette watergracht, verſterkt.

Wy hebben hier een Comptoir, en een Koopman, als Hoofd, nevens eenige andere Bedienden.

Ook heeft zy een fraeje Veſting, die wy hier nevens by N°. 21 in prent vertoonen.

't Malabaars Coylan. Buiten dit Coylan, is 'er nog een Malabaars, zynde een open vlek, dat niet veel fraeis, dan 't Paleis van den Koning, en een fraeje Pagode, heeft.

Het Ryk is opgepropt van volk, en hier en daar landwaard in van veel vlekken, en dorpen voorſien.

Wat buiten Coylan is 't zeer vermakelyk, boſch-ryk, lommerig, ook zeer water- en viſch-ryk, zoo dat men 'er alles overvloedig heeft, van vruchten, viſch, vleeſch, en gevogelte, wat men wenſchen kan.

Het land daar om ſtreeks is meeſt laag land, en men ſiet 'er geen gebergte, als dat van Ballagate in 't N. O.

Noch wat om de Zuid heeft men Brinom, en noch wat nader aan den uithoek van Comoryn (by Ptolomeus Promontorium Cori, en by *Plinius* Promontorum Colaicum genaamd) ſiet men Tengnapatam; waar na men by deſen uithoek, het einde van 't vaſt land van Indiën beweſten de Ganges, komt, en zoo verder in het Ryk van den Teuver, of van den Trevancoor, die tot Madure zyn Hof houd, en een machtig Prins is.

Buiten de gemelde, hebben wy hier onſe Comptoiren op Trevancoor, Peſa, Batimere, en op meer andere kleene plaatſen.

Boomen. Na dat wy dus verre 't land van Malabar beſchreven hebben, zouden wy nu ook wel wat breeder over de boomen, gewaſſen en planten, die hier heerlyk zyn, konnen ſpreken; doch dat is zeer uitvoerig in 't Latyn, door den Heer *Henrik Adriaan van Rheede*, Heere tot *Drakeſtein*, en van *Meydrecht*, in een Werk, *Hortus Malabaricus*, of *Malabaarſche Thuin* genaamd, gedaan.

En hoewel ieder land noch al deſe en gene boomen in 't byzonder heeft, echter komen de meeſte landen en Koningryken van Indiën al in de meeſte Hoofdſoorten van boomen over een, die wy onder de ſtoffe van Amboina reeds uitvoerig beſchreven hebben.

Dieren, &c. Even zoodanig is het hier ook met de meeſte Dieren, Vogelen en Viſſchen gelegen, die ten grootſten deele met de reeds beſchreven in de vorige Landvoogdyen, zeer weinig uitgeſonderd, over een komen.

Kleeding, aard, verw der Malabaren. Van den aard, dracht, en kleeding van dit volk, valt niet veel te zeggen, alſoo zy, in opſicht van de zelve, van de oude volkeren, en andere Indiaanen, niet veel verſchillen; doch wat hun verw, of kouleur belangt, zy zyn zoo zwart, als de Bengalers; doch leelyker, en zoo wel niet beſneden van aangeſicht; ook vallen zy wel zoo moorddadig en wreed, vercieren ook neus en ooren met allerlei ringen.

De Taal. De Taal van dit land is de Malabaarſe, zoo na dit landſchap genaamd. Zy werd niet alleen hier, maar ook op 't Eiland Ceylon, en in meer andere Ryken landwaard in, geſproken; en hoedanig zy geſchreven werd, kan men by *Baldeus* zien.

De Malabaaren zyn groote liefhebbers van de Dicht- Rym- en Zang-konſt, bewarende de oudſte Geſchiedeniſſen van hun land in Verſſen, die 72 ſyllaben lang, en echter fraei zyn, welke zy gewoonlyk dagelyx zingen, om zoo de gevallen van hun land te onthouden.

Waaren, hier vallende. De Waaren, die hier vallen, zyn deſe navolgende:

Ryſt.
Peper.
Cardamom.
Gember.
Wilde Kaneel.
Boter.
Verſcheide ſoorten van Kleeden.
Klappus-Olie.
Ebben- } hout, in Coetsjien.
Sappan- }
Kaliatoers- }
Allerlei ſchoon Timmer-hout.
Oude Pinang.
Waſch.

En getrokken. De Waaren, hier getrokken, zyn deſe:

Amſioen.
Koper.
Vermilioen.
Quikzilver.
Nagelen.
Nooten.
Foelie.
Spiauter.
Tin.
Eenige koſtelyke Kleeden.

Met hoe groote dapperheit de Nederlanders ſich van dit ganſch land Meeſter gemaakt hebben, zullen wy in 't vervolg zien, doch met een woord moeten wy hier maar zeggen, dat de onkoſten van deſe en gene ſterkten te maken, en de zelve hier en daar te verminderen, de onſen in 't eerſt op veel geld geſtaan hebben.

Zware onkoſten der Veſting-bouw hier gevallen.

Die van Coetsjien beliepen	118478:	6: 4
Die van Cananoor	24520:	12: 15
Die van Coylan	25408:	1: 8
	f 168407:	0: 11
Waar by dan noch van andere onkoſten van de Veſting-bouw quamen	87970:	0: 0
	f 256377:	0: 11

Welke ſomme, tuſſchen de 2 en 3 tonnen gouds beloopende, de Handelboeken op deſe kuſt A°. 1672 (waar in deſe onkoſten dus te zamen opgebracht werden) al een groot ſtuk in dien eerſten tyd te rug geſteld heeft; zoo dat dit Comptoir al eenigen tyd van nooden gehad zal hebben, om dit achter-ſtal weer te boven te komen.

De winſten, die hier vallen, moeten voortkomen, of van de Koopmanſchappen die wy daar brengen, of verder in 't vertieren van Peper, (den Hoofd-Handel deſes lands) Kardamon, Waſch, Gember, Sappan-hout, &c. Onder alle de Waaren, hier vallende, was 'er geen, die ons meer nadeel dede, als de wilde Kaneel, die men den Inlander zoo niet beletten kon uit 't land te voeren, hoewel de Koning van Calicoylan, en die van Erpelin, veel konden doen, om het te beletten, waar toe zy gedurig aangemaand wierden.

En aangeſien de bezetting in Coetsjien, en de onderhoorige Comptoiren van Cananor, Paleport, Porca, Calicoylan, nevens noch eenige andere kleene Logien (in tyd van Vrede) op 400 a 500 koppen geſchat wierd, die men giſte wel 80000 a 100000 gl. jaarlyks te zullen koſten, zoo zouden haar Edelheden geerne ſien, dat hier zoo veel winſten mochten overſchieten, dat deſe koſten konden vereffend werden, waar toe groote hope was, dewyl men te gemoet zag, dat de E. Maatſchappy (zoo maar de Contracten na gekomen, en daar wel op gepaſt wierd) jaarlyx hier wel 1000 laſten Peper, a 1 ſtuiver 't pond zou konnen bekomen, waar by dan wel zoo veel winſten zouden verkregen werden, om, zoo de beſetting, als ook de verdere onkoſten der kleene vaſtigheden op de voornoemde Comptoiren gebouwd, te betaalen, en daar uit te vinden. Onder welk voor al ook wel op de poſt van Paliport moet gelet werden, alſoo dit recht tegen over des Samoryns landen, als een grens-paal, legt.

ZAAKEN VAN MALABAR.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Zaaken van Malabar. Aſſarama Perimel A°. 970 *Keiſer van* Malabar. *De Portugeeſen komen hier.* Cavillan *op* Malabar *allereerſt ontrent* A°. 1492. Vaſco Gama *komt* A°. 1498 *voor* Calicoet. *Verraad tegen hem geſmeed. Vertrekt tydig. Komt ook voor* Goa. A°. 1500 *komt* Capraal *voor* Calicoet. *Word zeer vriendelyk, doch geveinsd, van den Vorſt behandeld. Zyne verrichting hier. Vertrok* A°. 1501. A°. 1502 *vertrok weer* Vaſco Gama, Novio, Soderio, en Eſtevan Gama. Novio *op* Coetsjien, *en zyn verdere voorvallen.* A°. 1503 *gaan* Alfonſo *en* Franciſco d'Albukerk *na* Indiën. Gama *komt weer voor* Calicoet *en* Coetsjien A°. 1503. *Komt*

1504

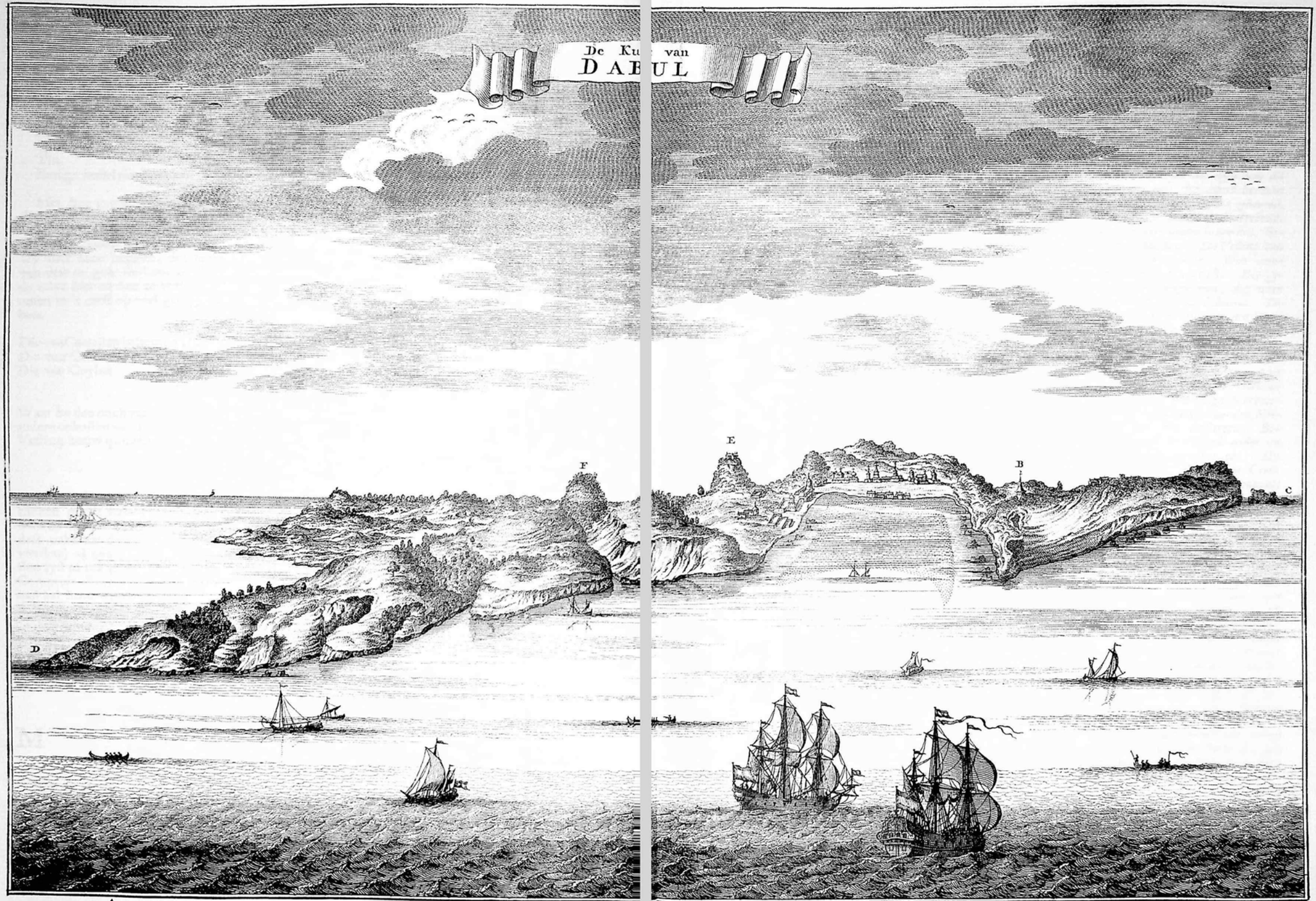

ALDUS VERTHOONT HEM DABUL LE GGENDE TER REEDE OP 6 VADEM WATER.

A. t Fort ofte de Stadt leyt ¾ Myl Oost ¼ Noorden.
B. De hoeck vant Cappelleven S. O ten O ¼ ofte ⅓ Myl.
C. De hoeck vant Lant S. 0 ¼ S. ⅓ Myl
D. De andere hoeck leyt ncht N. 1½ Myl.
E. t Hooghe Berchie Oost ten Noorden.
F. Een deel geboomte N. O. ten Oosten.

1504 *weer in* Portugal. *Trouw van* Triumpara, *Koning van* Coetsjien. Sodelio's *trouwlooſe daad. En die Vorſt door den Samoryn beoorlogt, en geſlagen. Die elders vlugt, en ſich dapper verweerd.* Soderio's *lot. Wat door beide de* Albukerken A°. 1503 *voor* Coetsjien *verricht is.* Alfonſo d'Albukerk A°. 1504 *weer na* Portugal. Patieco *ſlaat des Samoryns Leger* A°. 1504, *verſcheide maalen.* Alvarenga *komt* A°. 1504 *op* Malabar, *en veroverd* Cranganoor. Almeida *1ſte onder-Koning* A°. 1505. *Zyne verrichtingen. Voorval op* Ceylon, *en* Coetsjien. *Die van* Calicoet A°. 1506 *geſlagen. De Veſting van* Anchediva *afgebroken.* A°. 1506 Alfonſo d'Albukerk *weer na* Indiën. *Werd* A°. 1509 *onder-Koning. Taſt den Keizer aan, dog wierd geſlagen, en gewond. Veroverd* A°. 1510 Goa. *De zyne dwingen hem dit weer te verlaten.* Triumpara's *dood, en zeldſaam gevolg 'er op.* Albukerk *herwint* Goa *in November* A°. 1510. *Vrede met den Samoryn. Sterkte in* Calicoet *gebouwd.* Goa *by de meeſte ſtemmen ingehouden. De ſtad, en landſtreek van* Dabul *afgebeeld.* Alvarenga A°. 1515 *3de onder-Koning.* Goa *in gevaar van herwonnen te werden.* Siqueira *4de onder-Koning* A°. 1519. *Zaaken onder hem voorgevallen. De Veſting van* Calicoet A°. 1525 *afgebroken.* Sampajo *neemt* A°. 1528 Porca *in.* Diu *veroverd* A°. 1531. Campſon *zend zynen Zee-voogd na* Indiën A°. 1538. *Die geſlagen werd.* Goa *door den Koning van* Viziapoer A°. 1586 *ingenomen; dog weer aan den* Portugees *by een Vreede overgelaten. Wat al onder* Goa *behoord. De Koning van* Narſinga, *of* Biſnagar, Goa's *oudſte Heer. Verdere zaaken der* Portugeeſen *alhier. Zaaken der* Hollanders *op* Malabar. Steven van der Hagen *komt* A°. 1604 *voor* Goa. *En voor* Cananoor. *Brief des Konings aan hem. Zyn komſt voor* Calicoet. *En zyne verrichtingen aldaar. Zyn verbond met den Samoryn. Komt voor* Coetsjien, *en* Colombo. *Van* Caarden *komt* A°. 1607 *voor* Goa. *Zyn verrichting daar. Hy komt voor* Calicoet. *en* Panane. *Bevind dat den Samoryn, en de* Portugeeſen, *vrienden waren. De Zee-voogd* Verhoeven *komt* A°. 1608 *voor* Calicoet. *Gaat met eenige der voornaamſte na den Keizer. Hoe hy dien uitgedoſt vond. Werd zeer vriendelyk van hem ontfangen. Beſchenkt den Keizer, die hem, en de zynen weer beſchenkt. Verſchynd nader in 's Keizers-Raad. 's Keizers voorſtel, en* Verhoevens *antwoord daar op. Hy vernieuwd het vorig verbond. Zyn verdere verrichting alhier. Komt voor* Coetsjien. *De Heer van* Speult's *Contract met den Samoryn* A°. 1626 *gemaakt. Verdere voorvallen hier met de* Portugeeſen *en ons.*

Zaaken van Malabar.

HEt oudſte Verhaal, van de Zaaken van Malabar ons voorkomende, is 't gene *Vincent le Blank* ons oppert, die zegt, dat 'er over 600 jaaren (in zyn tyd te rekenen, en hy was A°. 1570, of daar ontrent, in Pegu, of in Indiën) een Keizer van geheel Malabar geweeſt is, *Aſſarama Perimel* genaamd, die zyn Hof tot Coylan hield, diens Ryk ſich van de Kaap Comoryn, tot aan 't Koningryk van Canara, of tot de ſtad Mangaloor, uitſtrekte, en die door de Arabiers, die tot Calicoet quamen handelen, en hunne Waaren venten, bewogen zynde, om Mohhammedaanſch te werden, na Mekka trok, om beter en vaſter gronden van dit nieuw Geloof te haalen, doch hy ſtierf daar, na dat hy zyn Ryk aan de Koningen van Cananoor, en eenige anderen (gelyk wy reeds geſegt hebben) verdeeld had; dog het Ryk van Calicoet had hy aan een van zyne Neeven, onder den naam van den Samoryn, dat is opper-Vorſt, of Keizer over 't wereldlyke, overgegeven; gelyk hy dat van Coylan aan een ander Koning, met de naam van Cobritin, dat is, oppor-Vorſt der Bramines, nagelaten had; hoewel 't naderhand in 13 a 14 kleene Ryken verdeeld is; doch de hedendaagſe Samoryns zyn weer Heidens geworden.

Aſſarama Perimel Ao. 970 Keiſer van Malabar.

Als de Malabaaren den Duivel vertoornd hebben, offeren zy een witten haan, gelyk wel eer de Heidenen aan Hercules, aan de nacht, en aan Æſculapius, deden.

PORTUGEESCHE ZAAKEN.

NA dit verhaal, en na deſen tyd, komen ons geen ouder zaaken op Malabar voor, dan die ten tyde der Portugeeſen, en by hunne komſt alhier, voorgevallen zyn.

Wy hebben in ons Eerſte Deel daar van reeds in 't breede geſproken; doch konnen niet nalaaten, daar van hier weder dat gene, het welk betrekking tot Malabar heeft, in 't korte te zeggen.

Wy hebben getoond, hoe Koning *Jan* de II. twee Mannen, te weten, *Pedro Covillan*, en *Alfonſo Payva*, uitgeſonden hebbende, om den weg van In-

Covillan op Malabar ontrent Ao. 1492.

Indiën te ontdekken, zy over Alexandryen en Memphis na Aden, en hoe toen *Payva* na Æthiopien, doch *Covilan* na Indiën, voortgetrokken, en allereerſt ontrent A°. 1492 tot Goa, Calicoet, Coetsjien, en in meer andere plaatſen aldaar, gekomen is.

Vaſco Gama komt Ao 1498 voor Calicoet.

Daar op quam Koning *Jan* de II. A°. 1495 te ſterven, en wierd door *Emanuel* vervangen, die A°. 1497 den 9 July *Vaſco Gama* met 4 Schepen, niet zoo zeer om te Oorlogen, als om dat geweſt nader te ontdekken, na Indiën zond, van zynen Broeder, *Paulo Gama*, *Nicolao Celio*, en *Gonſalo Nunha* op dien tocht verſeld.

Met 3 deſer Schepen (alſoo hy 'er een ontrent de kuſt van Quiloa verbrand had) ontdekte hy den 20 Mey A°. 1498 het land van Indiën, of de bergen van Calicoet, en quam noch op dien zelven dag ontrent deſe ſtad ten anker.

Ten eerſten wierd hy van den Samoryn op Panane (daar hy na toe ging, latende 't geſag over de Schepen aan zyn Broeder) zeer wel ontfangen, en heerlyk ingehaald; doch niet lang daar na zochten de Mooren (vreeſende, dat ſy quamen, om hunnen handel over 't Roode Meir, Egypten, en Syrien, op Venetien te veridelen) hem by den Keizer verdacht te maken, en den Vorſt te bewegen, om *Gama's* Schepen te overrompelen, en hem zelfs om hals te brengen.

Verraad tegen hem geſmeed.

Vertrekt tydig.

Hy door *Monzaida* (een Turk van *Tunis*, die hem allereerſt, toen hy op de Rheede quam, ontmoette, en met hem na Panane ging) van den toeleg gewaarſchoud zynde, ontquam noch tydig het gevaar, nam een van des Samoryns Vaartuigen, waar in eenig volk en goederen, die hy, na veel moeite, noch kreegen, weder, en vertrok van daar, zoo als men hem met een Moſſel-Vloot, die door een ſtorm verſtroid wierd, tegen het op nieuw gegeven woord meende aan te taſten.

Komt voor Goa

Een opgekomen Travaad dreef hem van de wal, eerſt na Anchediva, en hy quam daar na voor Goa ten anker; doch, ſich daar mede niet al te veilig achtende, zettede de reiſe na Portugal voort, en quam daar in September A°. 1499 met 2 Schepen, tot groote vreugd van allen, weder aan te landen.

Ao. 1500 komt Kapraal voor Calicoet.

Ao. 1500 den 8 Maart zeilde *Pedro Alvares Kapraal* met 13 Schepen uit, waar van 'er een door ſtorm weer na Portugal keerde. Hy verloor door een tweede ſtorm 4 Schepen, en quam den 13 September met 6 Schepen voor Calicoet ten anker, alwaar hy van den Samoryn zeer wel ontfangen, en aan de zynen toegeſtaan werd, om in die ſtad vry en vrank te handelen, gevende hen een zeer goede wooning, om hunne goederen daar in te bergen. Zeer vriendelyk, doch geveinſt, van den Vorſt behandeld.

Alles was echter in den grond hier mede geveinsd werk, en gelyk de Mooren hem immers zoo zwart als *Gama* by den Keizer gemaakt hadden, alſoo lieten zy ook niet na te bewerken, dat zyn wooning overvallen, om verre gehaald, en dat 'er 50 van 70 man gedood wierden.

Hy nam wel eenigſins wrake hierover, doch dat kon hem weinig helpen, weshalven hy beſt keurde na Coetsjien te vertrekken. Zyne verrichting hier.

Alwaar gekomen zynde, wierd hy van dien Koning, *Triumpara* genaamd, zeer wel ontfangen, maakte een verbond met hem, gelyk ook de Koning van Cananoor, en Coylan, kort 'er aan zyne vriendſchap verſogten.

Hy liet tot Coetsjien 2 voorname Portugeeſen, om de zaaken van den Koning waar te nemen.

Vertrok Ao. 1501

Daar na vertrok hy, zoo als die van Calicoet met 20 Vaartuigen op hem aan te vallen wilden (dat zy echter niet dorſten doen) na Portugal, gierde A°. 1501 op Cananoor by dien Koning, volgens zyn belofte, aan, wierd daar wonderlyk beleefd van deſen Vorſt, die hem alles, wat hy noodig had, en zelfs ook geld aanbood, ontfangen, en vertrok den 16 January van daar, verloor ontrent Mombaza een Schip, en quam den 31 Auguſty tot *Lisbon* behouden met de andere aan.

Ao. 1502 vertrok weer Vaſco Gama, Novio, Soderio, en Eſtevan Gama.

In dit zelve jaar 1501 had Koning *Emanuel* 3 Schepen onder *Joan Novio*, A°. 1502 onder *Vaſco Gama* 10, en onder *Vincent Soderio* noch 2, of, zoo anderen willen, 5 Schepen doen toetakelen, die zamen den 10 February A°. 1502 vertrokken, waar op in April noch 5 Schepen, onder *Eſteven Gama*, Neef van *Vaſco*, volgden.

Novio op Coetsjien, en zyn verdere voorvallen.

Novio quam tot Coetsjien, en werd van dien Vorſt zeer wel ontfangen, vertrekkende van daar na Cananoor.

Hy wierd door die van Calicoet wel met 100 Vaartuigen aangetaſt; doch ſloeg hen in roeten, dwongſe tot vreede, hoewel zy die bedrieglyk hielden, en vertrok toen weer na Portugal, daar hy den 11 September A°. 1502 quam.

Gama komt weer voor Calicoet en Coetsjien Ao. 1503.

Ondertuſſchen quam *Vaſco Gama* weder te Calicoet, daar hem de Samoryn al weder de vrede, doch zeer bedrieglyk, aanbood; waar op *Gama* eenige Malabaaren, die hy gevangen gekregen had (alſoo de Vorſt hem zyne geroofde goederen niet weer toezond, en zelf op zyn ſchryven niet eens antwoordde) om hals bragt, de ſtad Calicoet beſchoot, en toen na Coetsjien vertrok, latende

So-

Soderio hier, om de kuſt te beveiligen.

De Samoryn, weer een bedriegelyke Vrede aanbiedende, zogt *Gama* andermaal te overvallen, die 't ontquam. De Vorſt, ziende, dat al zyne liſten, om *Gama* in de knip te krygen, idel waren, zogt den Koning van Coetsjien door beloften en dreigementen te bewegen, om den Portugees af te vallen, en om *Gama* te verraden.

Daar op vertrok *Gama* met 13 Schepen na Cananoor, wierd door 29 Vaartuigen van den Samoryn aangetaſt, die *Gama* op de vlugt dreef, doodende 300 man, en 2 van de Vaartuigen veroverde.

Komt 1504 weer in Portugal.

Hy vertrok toen na Cananoor, en maakte een verbond van vriendſchap tuſſchen deſen Vorſt en den Koning van Coetsjien, doende dien eerſten beloven, dat hy den laatſten noit moejen zoude.

Hy liet daar ook eenige Portugeeſen, die hy den Koning van Cananoor aanbeval, en vertrok in December A°. 1503 weer na Portugal, daar hy den 1 September A°. 1504 ten anker quam.

Trouw van Triumpara, Koning van Coetsjien.

De Coetsjiense Koning, *Triumpara*, ondertuſſchen zeer ſterk door zyne Hovelingen aangezogt, om de Portugeeſen aan den Samoryn over te leveren, keurde beſt, getrouw te blyven; waar op kort 'er na *Soderio* hier quam, die van *Didaco Ferdinando Correa*, Agent van Koning *Emanuel* in Coetsjien, verzogt wierd den Koning van Coetsjien, alzoo die, om zyne beweze trouw aan hunne Natie, door den Keizer in 't korte ſtond aangetaſt te werden, dog by te ſtaan, en van daar dog niet te verzeilen; doch hy ging, zonder zich hier aan te kreunen, zynen gang, vertrok na 't Roode Meir, en liet dezen braven Koning dus leelyk in de pekel zitten.

Soderio's trouwlooſe daad.

Die Vorſt door den Samoryn geſlagen.

Na 't vertrek van *Soderio*, wierd *Triumpara* weder aangezogt, om de Portugeeſen te verlaten; doch, dit weer van de hand wyzende, is hy van vele zyner Hovelingen ſchendig verlaten, en door den Samoryn met een groot Leger, waar mede hy tot aan Rapelin, 16000 ſchreden van Coetsjien, quam, beoorlogd.

Die elders vlugt, en ſig dapper verweerd.

De Portugeeſen raadden hem zelf, dat hy zich, om hunnen't wil, niet bederven zou; doch hy wilde egter hen getrouw blyven, hoewel zyn Leger in de vlugt geſlagen wierd; en na dien tyd weer aangezogt, en egter tot geen ontrouw te brengen zynde, nam hy met de Portugeeſen, die by hem gebleven waren, de vlugt na zeker Eiland, daar hy wel weer beſtormd wierd, doch ſloeg den vyand dapper af, dwingende den zelven, alzoo 't regen-moeſſon aanquam, op te breken.

Soderio's lot.

Ook had *Soderio* in dien tuſſchen-tyd zyn leven, nevens ſynen Broeder, en 3van zyn 6 Schepen by Kaap Guardafuy verlooren, een rechtveerdige ſtraffe Gods, voor zyn beweſene ontrouw aan den getrouwen Koning van Coetjien.

Alfonſo d'Albukerk, 8 dagen voor *Franciſco* A°. 1503 uitgeloopen zynde, was de laatſte egter den eerſten voorgekomen, en met 2 zyner Schepen eer, dan hy, nevens *Nicolao Celio* voor Anchediva (of oud Goa) ten anker gekomen, zynde zyn derde Schip gebleven.

Hy liep na Cananoor, hoorde daar, hoe *Triumpara* met een ongehoorde trouw hen, tot zyn groot nadeel, aangehangen, en hoe de trouwlooſe *Soderio* hem verlaten had.

Beide de Albukerken Ao. 1503 voor Coetsjien.

Daar op liep hy ten eerſten na het Eiland Vaypyn, waar op zich die Koning ſterk gemaakt had, alwaar toen *Duarte Patieco*, met *Alfonſo* uitgezeild zynde, mede zeer gevallig quam.

Franciſco d'Albukerk vereerde aan deſen zoo trouwhertigen Vorſt, in erkentenis van zyne trouw, 10000 Dukaaten, nam 't Eiland Rapelin in, verſloeg den vyand, eenen afvalligen Vorſt van *Triumpara*, en verzocht dezen Koning, om hier een ſterkte te bouwen, dat hy hem toeſtond, en die den 27 September A°. 1503 begonnen wierd, op welken tyd *Alfonſo d'Albukerk* mede voor Coetsjien ten anker quam, waar door die Veſting te eer voltrokken wierd.

Ondertuſſchen ſloeg *Pacieco* een Vloot van den Keizer van Malabar, 34 Barken ſterk, voor Coetsjien op de vlucht, terwyl *Alfonſo* na Ceylon zeilde, en met dien Koning een verbond maakte.

Kort daar aan verzogt de Samoryn vrede, die hy op die voorwaarde verkreeg, van dat hy al 't geroofde van de Portugeeſen weder geven, en hen een lading Peper, binnen zekeren tyd, aan boord leveren zou, dat hy ook naquam; doch *Didaco Ferdinando Correa*, een Schip van den Samoryn, met Peper geladen, tegen de getroffen vrede, aantaſtende, en *Franciſco d'Albukerk* de klagten van *Naubeadarim* hier over in de wind ſlaande, zoo brak het weer tot een openbaren Oorlog uit.

Alfonſo d'Albukerk Ao. 1504 weer in Portugal.

Franciſco d'Albukerk, en *Celio*, lieten beide in Indiën hun leven, zonder dat my gebleken is, hoe zy omgekomen zyn; doch *Alfonſo* is den 17 July A°. 1504 weer voor *Lisbon* ten anker gekomen.

Pacieco ſlaat des Samoryns Leger Ao. 1504.

A°. 1503, na 't vertrek der *Albukerken*, wierd Koning *Triumpara* met een zwaren Oorlog van den Samoryn gedreigd, die, ziende, dat hem *Pacieco* met zoo weinig volk van de *Albukerken* gelaten was, eenigzins bevreeſt wierd; doch *Pacieco* taſt het Leger van den Samoryn, 57000 man ſterk, zeer onverwacht den

16 Maart A°. 1504 aan, en dreef hen op de vlucht.

De Keizer, den ſtryd met 300 Vaartuigen, en 15000 man, en daar na noch andermaal hervattende, wierd elendig, tot viermaal toe, op de vlucht gedreven, waar over hy, miſtrooſtig geworden zynde, zyn Ryk aan *Naubeadarim* overgaf, en in een Klooſter ging; in welken tyd van 4 a 5 maanden *Pacieco* al deſe groote daden verrichtte, en met verſcheide Vorſten ontrent September A°. 1504 vrede maakte.

Alvarenga Ao. 1504 veroverd Cranganoor.

Ontrent deſen tyd quam *Lopez Zoaar Alvarenga* met 13 Schepen in Indiën, of op Malabar, belegerde den Koning van Cranganoor, Bondgenoot des Keizers van Malabar, in zyne Hoofd-ſtad, ſtak Cranganoor door ſlingers in den brand, nam het zelve in, en vernielde alles, wat hy 'er van de Heidenen en Mooren in vond; keerende A°. 1505 weer na Portugal.

Almeida eerſte onder-Koning Ao. 1505

A°. 1505 quam *Franciſcus Almeida*, als eerſte onder-Koning van Indien, uit, verſcheen den 13 September voor Anchediva, in welken tyd *Merlaus*, Koning van Onor, ook eenen *Timoja*, hem om vrede verzogten, en die ook verkregen

Zyne verrichting.

Zyn Zoon *Laurens* nam een ſterk Kaſteel by Anchediva in; doch de Koning van Onor viel hem trouwloos af, waar op hy Onor aantaſt, alles op de vlucht jaagd, 14 van hunne Vaartuigen verbrand, en hem dwong, zyn leven van hem af te bidden.

Op deſen tyd verzocht de Koning van Narſinga ook, om een verbond met hem op te richten; ontrent welken tyd *Almeida* aan den Koning van Cananoor verzocht, om hier een Veſting te bouwen, dat hy hem toeſtond, en waar in hy als de eerſte Bevelhebber *Lopez* Brit ſtelde.

Voorval op Coylan.

Tot Coylan, daar *Antonio Sala*, *Emanuels* zaaken waarnam, was de zelve vermoord, of wel, door onvoorſichtigheit van Kapitain *Joan Homo*, in een Kerk verbrand, welke daad door 't verbranden van 25 Inlandſe Vaartuigen gewroken wierd.

En Coetsjen.

De oude *Triumpara*, 't beſtieren moede, en genegen zynde zynen God te dienen, gaf zyn Ryk aan zyn Zuſters Zoon, *Nambeadara*, over, die door *Almeida* met een goude Kroon gekroond wierd.

Die van Calicoet Ao. 1506 geſlagen.

Ondertuſſchen zocht de Keizer van Malabar weer ſtil de Portugeeſen met een Heir A°. 1506 te overvallen; doch het quam uit. Echter quam hy voor den dag, maar wierd weder geſlagen.

De Veſting van Anchediva afgebroken.

Eenen *Zabajim* zocht, by 't afweſen der Portugeeſen, de Veſting van Anchediva te veroveren; doch hy wierd dapper door *Manuel Pazanja* afgeſlagen, en die Veſting door *Almeida* kort daar aan, alzoo hy de zelve onnut oordeelde, afgebroken.

Een van zyn laatſte veroveringen was de ſtad Chaul, die wat benoorden Dabul op 17 graaden N. breedte legt, een ſtad by *Ptolomeus* Comagene genaamd.

Ao. 1506 Alfonſo d'Albukerk weer na Indiën.

A°. 1506 vertrok *Alfonſo d'Albukerk*, met 5 Schepen weder na Indiën, om *Almeida* als onder-Koning te vervangen. Hy beoorlogde eerſt den Koning van Ormus, vertrok A°. 1508 in November na de kuſt van Indiën, en wierd in 't laatſt van A°. 1509, tweede onder-Koning van Indiën.

Werd Ao. 1509 onder-Koning.

Hy, en *Coutinho*, taſten den Keizer van Malabar aan, met voornemen van hem uit zyn Ryk te dryven; doch 't mislukte hen, en zy kregen wakker klop, *Coutinho* liet 'er 't leven, en *Albukerk* wierd doodelyk gequetſt.

Taſt den Keizer aan.

Hy taſtte naderhand veel gelukkiger, op *Timoja's* Raad, de ſtad Goa aan, welke die Borgers den 16 February A°. 1510 aan hem overgaven, niet tegenſtaande zy van Schepen, en volk, veel machtiger, dan hy, waren.

Verovert Ao. 1510 Goa.

De zyne dwingen hem dit weer te verlaten.

In dezen tyd waren 'er zommige van de zynen, die hem deze eere misgunden, en 't in de war ſmeten, hem radende Goa weer te verlaten, 't welk, als hy niet wilde doen, hebben zy 'er 900 bewoogen, om hem ſchendig af te vallen, waar toe hy, na die ſtad 3½ maand ingehad te hebben, den 30 Mey wel gedwongen was.

Triumpara's dood.

In dien tuſſchen-tyd ſtierf Koning *Triumpara* in zyn Klooſter, weshalven zyn vervanger, en Neef, volgens 's lands gewoonte en wet, gehouden was aanſtonds zyn Ryk weer aan een ander over te geven, om dat de eerſte 't zyne uit Godvruchtigheit verlaten had, waar op dan, buiten alle tegenſpraak, zyn vervanger ook afſtand van 't Ryk doen moeſt.

Albukerk herwint Goa in Nov. Ao. 1510

Albukerk, niet wel te vreden, over dat hy Goa zoo had moeten verlaten, taſtte die ſtad den 30 November 1510 weer aan, en nam ze, na den Vyand op de vlucht gedreven te hebben, weder in.

A°. 1513 den 15 February genoodzaakt zynde na Aden te vertrekken, ſtelde hy *Pedro Maſcarenhas* als eerſte Landvoogd van Goa aan.

Vrede met den Samoryn

Ontrent dezen tyd quam de Samoryn te ſterven, en wierd door eenen *Naubeadarim*, vriend der Portugeeſen, vervangen, waar op een vaſte vrede volgde, en de ſterkte, tot noch toe door de quaadaardigheit des vorigen Keizers onvoltoid gebleven, nu volkomen in Calicoet opgebouwd wierd.

Sterkte in Calicoet gebouwd.

Ontrent dezen tyd waren 'er, die, nydig over *Albukerks* verkregen roem, Koning *Emanuel* tegen hem aanzetteden

(waar

(waar onder *Gaſpar Pereira*, zyn eigen Geheimſchryver, mede werkte) en dezen Vorſt aanraadden, dat men Goa verlaten zou, alzoo 't onmogelyk was 't zelve langer in te houden.

Goa, by de meeſte ſtemmen, ingehouden.

Koning *Emanuel*, onzeker wat hier in beſt gedaan behoorde te werden, gaf aan den Raad tot Goa over, om deze zaak by de meeſte ſtemmen af te doen; maar *Albukerk* haalde het, in weerwil van alle zyne benyders, by meerderheit van ſtemmen over, om Goa in te houden, en 't zelve niet te verlaten.

Door den zelven is ook de ſtad en kuſt van Dabul (die op 18 graaden N. breedte legt) veroverd.

Deze ſchoone ſtad, wel eer onder den Koning van Decan geſtaan hebbende, wierd zeer gelukkig door dezen wakkeren Held, en daar na ook de geheele Landſtreek, daar onder ſtaande, gewonnen.

De ſtad, en landſtreek van Dabul afgebeeld.

Wy vertoonen die fraeje ſtad in het verſchiet by N°. 16. A. en de kuſt van Dabul, zynde als een half Eiland, by N°. 16 B. zeer net afgebeeld.

Dit is een ſtad, waar in men overvloed van alles plagt te hebben, en die een zeer grooten naam aan de Portugeeſen al van ouds gegeven heeft; en wat de Landſtreek van Dabul betreft, de zelve is zoo fraei, dat wy gemeend hebben niet voorby te konnen, de zelve mede dus afgeteekend te vertoonen, om dat de gelegenheit, van dit te konnen doen, zelden voorkomt.

Alvarenga Ao. 1515 3de onder-Koning.

Den 2 September A°. 1515 verſcheen *Lopez Zoaar Alvarenga* voor Goa, om hem als derde onder-Koning te vervangen; waar van *Albukerk*, bericht bekomen hebbende, van hertzeer kort 'er aan ſtierf.

A°. 1516 wierd het, na dat de vrede met den Samoryn door *Alvarenga* beveſtigd was, al weer in omvrage gebragt, of men Goa niet liever verlaten zoude; doch de meeſte ſtemmen waren 'er weer voor, om 'er te blyven.

A°. 1517 wierd *Gotteer Monrojo* tweede Landvoogd van Goa, in *Maſcarenhas* plaats gemaakt.

Goa in gevaar van herwonnen te werden.

Deze onvoorzigtige Bevelhebber bracht deze Hoofdſtad van Portugals Indiën, nu reeds tot den zetel der onder-Koningen verkoren, door zyn wraakluſt, en overſpelige driften, in 't uiterſte gevaar, van door den Veld-Heer *Zabajim*, of *Adil Chan* (by de Portugeeſen qualyk *Hidalcan* genaamd) *Ancoſtan*, herwonnen te werden, hoewel 't door *Rafaël Sylveira* noch tydig belet, en waar op door de Portugeeſen vrede met *Zabajim* gemaakt wierd.

Siqueira de onder-Koning verving, en die de eerſte Kerk in Goa bouwen liet, werd *Rodrigo Melio*, derde Landvoogd van Goa, die dit gebleven is tot A°. 1522, in welk jaar hy door *Franciſco Pereira de Peſte* hier vervangen, en ontrent welken tyd ook *Naubeadarim*, Keizer van Malabar, overleden is, alwaar in de ſtad Calicoet toen *Jan de Leme* Bevelhebber der Portugeeſche ſterkte was.

ning Ao. 1519.

Twee jaaren te voren hebben de Portugeeſen ook een ſterkte in Chaul gebouwd.

A°. 1523 begonnen die van Calicoet zich weer ten Oorlog klaar te maken, komende met 200 zeilen te voorſchyn, waar mede de Portugeeſen veel moeite hadden.

A°. 1525 wierd *Franciſco de Saa* Landvoogd van Goa.

Zaaken onder hem voorgevallen.

In dit zelve jaar verzogt de Samoryn de vrede, doch zeer bedriegelyk, alzoo de Portugeeſen met hem in een gevegt raakten; doch klopten hem zoo hartelyk, dat zy daar door hun oud gezag in Indiën weer herſtelden.

In dezen tyd wierd *Simon Meneſes* tweede, en kort 'er aan voor een tyd *Hector Sylveira* als derde Slotvoogd van Cananoor's ſterkte aangeſteld; doch niet lang 'er na verving hem *Meneſes* weder.

Die van Calicoet, niet konnende ruſten, taſtten de Veſting aldaar, door een Siciliaanſen verloochenden hier in geholpen, zeer hevig aan; doch *de Leme* wierd in October ontzet. Echter lieten 't de Malabaaren hier niet by, en taſtten hem met 90000 man aan, doch wierden evenwel geſlagen, waar op de Keizer wel vrede verzogt, doch zy wierd hem, om dat hy den eiſch der Portugeeſen niet voldoen wilde, ontzegt.

De Veſting van Calicoet Ao. 1525 afgebroken.

Naderhand was de onder-Koning *Henrico de Meneſes* zoo dwaas, om voor zyn dood (die A°. 1526 voorviel) de Veſting van Calicoet te laten afbreeken, 't geen al deze omleggende Princen, vyanden der Portugeeſen, zeer ſtout maakte.

A°. 1526 werd *Antoni Sylveira* zesde Landvoogd van Goa, door den achtſten onder-Koning *Lopez de Sampajo*, gemaakt, die A°. 1527 door *Pieter de Far*, als zevende, vervangen wierd.

A°. 1528 wierd *Joan Deze* Slotvoogd van Cananoor, en in 't zelve jaar *Pedro Da Cunha* Landvoogd van Goa gemaakt, en in het einde van dit jaar wierd *Simon Melio* Slotvoogd van Cananoor, en *Joan Deze* Landvoogd van Goa.

Sampajo neemd Ao. 1528 Porca in.

Ondertuſſchen had de onder Koning *Sampajo* de ſtad Porca in, en 's Konings Wyven, en Zuſter, met grooten buit, gevangen genomen, de ſtad verwoeſt, en 't land rondom zoodanig verdorven, dat deze Vorſt niet in ſtaat was, om voor-

voortaan iets meer tegen de Portugeeſen te ondernemen.

Diu verovert Ao. 1531

Ontrent A°. 1531 vond de onder-Koning *Nugnez da Cunha* goed, om de ſtad Diu, onder *Bhadur*, Koning van Cambaja, ſtaande, niet alleen te belegeren, maar dwong hem ook de zelve over te geven, en ſtelde *Antonio Sylveira* als Slotvoogd in de ſterkte aan.

Campſon, zend zynen Zeevoogd Soliman Ao. 1538 na Indiën.

Bhadur had ondertuſſchen om hulp aan *Campſon*, Sulthan van Egypten, geſchreven, die, zeer jaloers over de opkomſt der Portugeeſen in Indiën, voornemens was hen uit Indiën te verdryven, alzoo zy hem groot onderſteek deden, voerende nu alle die Waaren langs de Kaap der goede Hope na Europa, die 'er bevorens door 't Roode Meir, en over Alexandryen, quamen.

Die geſlagen werd.

Hy zond ook A°. 1538 zynen Zeevoogd, *Soliman*, die *Aden* innam, doch in Indiën gekomen zynde, werd hy door de Portugeeſen geſlagen.

Behalven de zaaken, tot dus verre by ons gemeld, geven de Portugeeſche Schryvers, *Maffeus*, *Jarricus*, en *Oſorius*, ons noch deze berichten van Chaul, dat de Slotvoogden der zelve deze navolgende geweeſt zyn.

	A°.
Chriſtoffel de Souſa.	1524.
Franciſco Pereira.	1528.
Manoel Brit.	1538.
Antonio de Souſa.	1546.

Even zoo van Diu:

In *Antonio Sylveira's* plaats	
Didaco Lopez Pereira.	1538.
en Diu toen veroverd.	
Joan Maſcarenhas.	1546.
En Diu toen verwoeſt.	

Goa door den Viziapourſchen Koning Ao. 1586 ingenomen.

De Koning van Viziapoer, *Aadil Chan*, die A°. 1586 ſtierf, heeft Goa ook tweemaal van de Portugeeſen gewonnen; doch ten laatſten ziende, dat hy te water tegen hen niet beſtaan kon, heeft hy met hen vrede aangegaan, mits dat de Portugeeſen in volkomen bezit van die ſtad, met hare omleggende landſchappen (te weten, die van Salſette aan de Zuid-zyde van Goa, met 67 dorpen, het land van Bardes, dat 12 dorpen, of vlekken, in zich begrypt, en 't land van Tiſvari, achter Goa, met 30 dorpen, daar aan paalende) zouden blyven; welke vrede naderhand, door tuſſchen gekomene geſchillen, door de Viziapoerſe Koningen, en vooral A°. 1635, van wegen de Onchriſtelyke handelingen der Portugeeſen met hem, verbroken is.

Watal onder Goa behoord.

Goa, en des zelfs omleggende landen, plagten van ouds her onder den Koning van Narſinga, of Biſnagar, te ſtaan, van welke *Sabajim*, Vader van *Adil Chan*, dien de Portugeeſen hier van daan verdreven, die na zich nam.

Den Koning van Narſinga, of Biſnagar, Goa's oudſte Heer.

Alle de ſterkten in de Havenen van Canara, en daar alomme omſtreeks leggende, plagten in handen der Portugeeſen te zyn; doch zy zyn daar na van de Inlanders, om hunnen moedwil, en onverdragelyke baldadigheden, van daar verjaagd.

Noch komen my *Francois de Lima*, en A°. 1542 *Garzias Sala*, als Landvoogden van Goa voor.

Verdere zaaken der Portugeeſen alhier.

Ook zie ik, dat zy, behalven Diu, noch 2 andere ſteden, te weten, ('t geen door hen gebouwd is) Daman, en Bacaim, in 't Ryk van Cambaya, veroverden, die al mede Slotvoogden gehad hebben; doch wy vinden in de Schryvers van deze Natie, die wy hebben konnen magtig werden, geen verder naamweerdig vervolg van de bedryven en handelingen hunner onder-Koningen, of van hunne Slotvoogden op de kuſt van Malabar, dan alleen dat my A°. 1598 *Antonio Noronha* noch als Slotvoogd van de ſterkte te Coetsjien voorkomt, daar 'er egter, in die groote tuſſchen-tyd veel voorgevallen is, waar af geenſins een van de minſte ſaaken is, dat de Keizer van Malabar, die tot A°. 1599 meeſt altyd met de Portugeeſen in Oorlog geweeſt was, in dit jaar vrede met hen maakte, en hen toen gelegenheit gaf, om zekeren Roover *Cunal*, van dezen Keizer afgevallen, en een groote vyand der Portugeeſen, te verdelgen, dat A°. 1599 te vergeefs door *Louïs Gama* ondernomen, dog A°. 1600 door don *Andrea Furtado de Mendoza* verricht is, zoo dat ons het verdere, hunne zaaken op deze kuſt betreffende, en alhier met ons voorgevallen, nader uit het verhaal, 't geen wy van onze Natie, in opſigt van deze kuſt te doen hebben, zal moeten blyken.

ZAAKEN DER NEDERLANDERS OP MALABAR.

Saaken der Hollanders op Malabar.

DE eerſte der Nederlanders, die my voorkomt, op Malabar aangeland te zyn, is de dappere Zee-Held, *Steven van der Hagen*, geweeſt.

Steven van der Hagen komt Ao. 1704 voor Goa.

Hy, met een Vloot van 12 Schepen, den 18 December Aº. 1603 uit Texel gezeild zynde, en, op de Rheede van Mozambike, een Portugeeſche Kraak (waar in eenige Olifants-tanden waren, en die zy daar in brand ſtaaken) benevens nog een kleener Schip, mede met diergelyke tanden en Ryſt geladen, en nog eenige andere Vaartuigen van hen veroverd, en 3 van zyne Schepen, Delft, Enkhuizen, en 't Jacht het Duifken, onder dit Eiland den 12 Auguſty Aº. 1604, om op de aankomende Kraaken te paſſen, gelaten hebbende, is met het gros van zyne Vloot, beſtaande verder in de Schepen, de vereenigde Landen, Amſterdam, Gelderland, 't Hof van Holland, Dordrecht, Zeelandia, Hoorn, Medenblik, en Weſt-Vriesland (daar in Juny 't Schip Gouda noch byquam) na de kuſt van Malabar voortgezeild, en den 21 September ontrent Goa gekomen, daar zy een Moorſch Schip, van Mekka komende, ontmoet, en veroverd, hoewel, bevindende, dat het geen Portugeeſche goederen inhad het zelve weder vry gegeven hebben.

Den 26 dito quam hy voor Goa, ontrent een myl van de Veſting, ten anker, meinende hunne Galeyen, en Schepen waar te nemen; dog, daar geen voordeel ziende, is 4 mylen benoorden de ſtad gaan leggen.

Den 2 October quam hy weder voor de Rivier van Goa, daar hy eenige van de Vaartuigen der Portugeeſen op de vlugt dreef.

Hy zeilde den 13 dito tot ontrent de Veſting van Bardes, alwaar hy wel eenige van hunne Oorlog-Schepen vond; dog dorſt die niet aantaſten, om dat het ſtrand van Bardes vol gewapende lieden ſtond. Ontrent den avond quamen 23 van hunne Galeyen op de wagt leggen, daar de onzen wakker met Kanon op ſchoten, om hen te beletten nader te komen.

Den 14 dito quamen hier nog 11 Portugeeſche Oorlogſchepen, weshalven de Heer *van der Hagen* beſt oordeelde van daar te vertrekken.

Hy liep daar op voor Calicoet; dog gierde den 26 dito op Cananoor aan, en voor Cananoor. daar hy ten anker quam, zendende een boot met een Vrede-vaan na land, om met de Inlanders te ſpreken; dog, onder 't land komende, wierden zy van eenige Portugeeſen, die ſig agter een rots verborgen hielden, overvallen, zoo dat zy ſich daar tegen te weer ſtelden, zonder dat echter die van 't Kaſteel der Portugeeſen op de Schepen ſchoten, alzoo de Koning hen dit verboden had.

Ook zagen de Mooren, die hier waren, dit maar aan, zonder ſich ergens in te laten; maar 's namiddags brachten zy een Vrede-vaan uit 's Konings naam by den Zee-voogd aan boord, en een Brief van dezen inhoud.

Dat hy over langen tyd verſtaan had, dat zy geſworen vyanden der Portugeeſen waren; en dat hy derhalven bedugt was, vermits zy zoo dicht onder 't Kaſteel geankerd lagen, dat zy wel genegen mogten zyn, 't zelve te veroveren; 't welk hy hen, zoo zy dit voorhadden, nu ernſtig afraadde, alzoo het ſterk, van alles wel voorſien, en hy ook genegen was hen langer daar in te beſchermen, dewyl zyne voorouders hen nu 102 jaaren toegeſtaan hadden in dit zyn land te woonen, weshalven hy, als een Vriend (dat hy ook blyven wilde) hem raadde, de zelve geruſt te laten, en maar van daar te vertrekken, verzoekende verder dat hy dog zyne Eilanden de Maldives, nog eenige andere van zyne onderdanen, eenige ſchade toebrengen, maar dezelve als vrienden handelen wilde. Brief des Konings aan hem.

De Zeevoogd gaf daar op tot antwoord, dat hy 's Konings verſoek in 't geheel nakomen ſou, en vertrok daar op na de Stad Calicoet, daar hy den zelven dito ten anker quam.

Zyn komſt voor Calicoet.

Daags 'er aan ſond hy ſynen Onder-Zeevoogd, Cornelis Sebaſtiaans Soon, den Commies Houtman, en eenige andere, als Geſanten aan den Keyzer van Malabar.

Hier ontmoetten hem 9 Fregatten, waar op hy eenige boots met gewapend volk affond, die daar na, alſoo ſy het te quaad kregen, door meer volk van ons ondersteund wierden, en toen een deſer Fregatten veroverden, waar in 80 Mooren, en 15 Portugeeſen waaren, van welke de meeſte over boord ſprongen, en verdronken, behalven, die dood bleven, 6, die gevangen wierden, en 3, die 't ontzwommen. Men vond in 't Fregat niets, dan 25 vaten buskruit, dat zy na Ceylon meynden te brengen.

Den 3 November ſond de Samoryn 4 Mannen by den Zeevoogd aan boord, verzoekende, dat hy met zyn vloot geliefde ten anker te komen, ter plaatze daar hy met zyn leger tegen de Portugeeſen te veld lag, wenſchende met den Zeevoogd zelf te mogen ſpreken.

En zyne Verringingen aldaar.

Daags 'er aan zag hy 19 Portugeeſche Fregatten langs de Wal Zeylen, daar hy wacker vuur op gaf, en van welke hy 'er eenige wel zeer beſchadigde; dog kon 'er, wegens de groote ſtilte, geen af veroveren. Weinig tyds hier na kregen zy evenwel 2 van hunnen Jonken, die van weynig belang waren.

Den 6 dito quamen de 3 Schepen, voor Mozambike op de wacht gelaaten, hier by hem, waar op hy met de ganſche vloot na de plaats, daar de Keizer lag, verzeylde.

Den 8 dito verſogt de Samoryn met den Zeevoogd zelf te ſpreken, genegen zynde met hem in Vriendſchap te treden, en een verbond te maken alzoo hy beſpeurde, dat de Nederlanders vyanden van de Portugeeſen waaren, die hy mede voor vyanden hield.

Daar op wierd 'er in den Krygsraat beſloten dat de Heer van der Hagen, benevens de Commiſen Houtman, Compoſtel, en Alterman, als ook Schipper Claas Thys-Soon, en eenige andere, ſich na Land begeven zouden, gelyk in goede order geſchiede.

Hy nam eenige geſchenken mede, die hy den Vorſt aanbood, die ſe ſeer Vriendelyk aannam, en een Schriftelyk verbond met hem maakte, begevende ſich daar na weer na boord.

Zyn verbond met den Samoryn.

Komt voor Coetsjien, en Colombo.

Hy vond daar op goed de Schepen Zelandia en Enkhuiſen na Cambaja ten handel uit te ſenden, en met de vloot na Coetsjien te loopen, alwaar hy den 14 dito voor de ſtad quam; dog dorſt zonder loots niet in de Baey loopen, alſoo hem die onbekend was; vindende liever geraden het na Colombo door te zetten, daar zy den 22 dito ten anker quamen.

Men ſchoot op zyne Schepen van 't Kaſteel, daar hy als een oud Batavier op antwoordde; maar bleef 'er niet lang leggen, vertrekkende kort 'er na na Sumatra, daar hy den 13 December quam.

van Caarden komt Ao. 1607 voor Goa.

Na dit geval van den Heer van der Hagen, zie ik, dat de Zeevoogd, Paulus van Caarden, die A°. 1606 in April met 8 Schepen uit zeylde, met zyn vloot den 10 September ontrent Goa gekomen, en dat door hem, 11 mylen van die ſtad, een Kraak zynde de Zeevoogd van 3 Schepen, van Lisbon vertrocken, verovert is. Zy was 350 laſten groot, met Olie, Wyn, en Geld geladen, en had van 300 Zielen 'er nu nog maar 200 op.

Zyn Verrichting daar.

Hy haalden 't volk 'er uit, dat hy te land zette, gevende aan ider 2 Ryksdaalders; dog den Zeevoogd der Portugeeſen hield hy gevangen, lotſte de goederen, ſtak de Kraak den 14 dito in brand, en quam den 17 dito voor de Baar van Goa ten anker, alwaar hy nog 3 andere Schepen, en Fregatten, en Galeyen onder de Kaſteelen op de Reede leggen vond, weshalven hy niet geraden oordeelde, daar dichter na toe te loopen.

Den 20 dito verzeylde hy van daar na de gebrande Eylanden, 9 a 10 mylen van 't land van Bardes, daar hy den 21. dito ten anker quam.

Den 25. dito zyn anker lichtende, om op een zeyl, dat hy zag, af te gaan, bevond hy dit een Schip van Calicoet te zyn, dat van Ormus quam, weshalven hy het voortzeylen liet, komende op zyn vorige plaats ten anker, alwaar den 31 dito 2 Fregatten by hem quamen met een geſant van Goa, om over 't Rantzoen van den Portugeeſchen Zeevoogd te handelen; dog alſoo van Caarden een Nederlander, te Goa gevangen zittende, los wilde hebben, en zy voorgaven dit buyten kennis van die van Malakka niet te kunnen doen, ſoo bleef het eene en 't andere achter, en de geſant keerde onverrichter zaaken weder na Goa.

Den 2 en 4 November Liep hy weer voor Goa, om op de Kraaken te paſſen; liep den 5, na dat hy een Fregat gejaagd had, weer van daar, en quam den 13 dito voor Calicoet ten anker.

Hy komt voor Calicoet, en Panane.

Den 15 dito quam hy voor Panane, dat 6 a 7 mylen van de Hood-ſtad legt, alwaar hy uit een Veſting van den Keizer met 3 a 4 Canon ſchooten, waar op hy antwoordde, verwelkomt wierd, dog, hoorende, dat de Keizer hier niet, maar 6 a 7 mylen Zuidelyker, was, daar hy met zyn leger tegen de Portugeeſen te veld lag, ſoo quam hy den 16 dito daar ten anker een plaats, die op een en een half myl benoorden de Rivier Chetua legt.

Hy kreeg den 17 dito 3 Geſanten van den

den Samoryn aan boord, toonende eenige brieven van Maurits Prince van Oranje, waar uit hem bleek, dat 'er een verbond tuſſchen ons en tuſſchen den Keizer was, dat hem 2 a 3 dagen langer daar blyven dede, om met dien Vorſt te handelen, en hem een Geſchenk aan te bieden; wagtende daar, om water en ryſt te bekomen, dat hem beloofd wierd. Naderhand egter heeft hy ſich wel gewagt, van te land by den Samoryn te komen, aangeſien hy merkte, dat 'er tuſſchen hem, en de Portugeeſen, een heymelyk verſtand was, maar zond hem een Geſchenk, zonder dat de Samoryn hem eenige ryſt of water wederom zond; weshalven hy den 22 dito, na eenige eerſchooten gedaan te hebben, verzeylde, zonder dat 'er verder iets voorgevallen is.

Bevind dat de den Samoryn en de Portugeeſen vrienden waren.

A°. 1608 is de Wakkere Zeevoogd, Pieter Willemszoon Verhoeven, met zyn vloot den 8 October voor Calicoet ten anker gekomen, vindende 't Schip de Roode Leeuw daar reeds leggen.

De Zeevoogd Verhoeven komt Ao. 1608 voor Calicoet.

Den 9 dito kreeg hy bericht van Adriaan Claaszoon van Driel (dien hy na den Samoryn gezonden had) dat de zelve van dien Vorſt zeer Vriendelyk ontfangen, en dat de komſt van den Zeevoogd hem zeer aangenaam was.

Daar na verſcheen 'er een Inlands Capiteyn, met 2 Arabiers, zyne dienaars, by den Zeevoogd, die op zyn Inlands, met Goude armringen, en verder met veel Goud, Peerlen, en Geſteenten, wonderlyk fraei opgecierd was. Deze verwelkomde den Zeevoogd uit 's Keizers naam, verzoekende te gelyk, dat hy by den zelven met zoodanigen gevolg, als hy zelf goedvinden, zou gelieffde te land te komen, terwyl de Tolken hem een net bericht gaven, hoedanig hy, om den Keizer aangenaam te zyn, by den zelven behoorde te verſchynen, en hem, na 's lands wyze, te groeten.

Men overley daar op, wat voor een Geſchenk men dien Vorſt aanbieden zou, en vond goed, om een ſtuk Rood Scharlaken, eenige boſſen fyne Coraalen, een half douzyn groote Criſtallyne Spiegels, 2 kleene Metaale ſtukken (van hem in 't Gallioen Bon Jezus veroverd) een half douzyn ſchoone Snaphaanen, 2 Musketten met ingelegde Laden, een ſlagzwaard met een zilver gevæſt, en 200 Matten, al te zamen in 2 kaſſen, met geel Laken bedekt, aan hem te zenden.

Deze Geſant, zullende weer na den Keizer keeren, verzogt ook, dat, als de Zeevoogd van boord varen zou, om aan Land by den Keizer te komen, hy dan al zyn geſchut ter eere van ſyn Majeſteit afblaazen wilde, en dat dan zyn Majeſtyts Geſanten aanſtonds zouden komen, om hem af te halen, en te geleyden.

Men vond daar op goed, dat de Heer Verhoeven, met een braaf gevolg van 150 Muskettiers en 50 Pickeniers, zelf na den Keizer zoude gaan, om welk Geſantſchap te heerlyker te maken, men de opperkoopluyden, Johan de Molre, Jaques Obelaar, Jacob van Groenewegen, Adam Claaszoon van Driel, Pieter Hertſing, Gilles le Fieff, Nicolaas Puyers, en Pieter Segertszoon, verkoor.

Gaat met eenigen der voornaamſte na den Keizer.

Den 11 dito quamen eenige Raaden van den Keizer, om den Heer Zeevoogd af te haalen, die daar op met zyn Volk, en met eenige trompetten, onder 't af blaſen van 't geſchut, in de boots en ſchuyten na Land voer, daar hy van 1000 gewapende mannen, en eenige Geſanten van den Keizer, ingewagt wierd; om hem, en zyn gevolg, na 't Hof te geleyden, latende zyne trompetters voor uit gaan, en op alle de hoeken der ſtraaten wakker opblaaſen.

Hy vond den Keizer op zyn koſtelykſt uitgedoſt, met veel Diamanten en heerlyke Geſteenten behangen, en zyn rechter arm, die een Edelman ophield, met veel Goude armringen, en koſtelyke Geſteenten, waar van ook alle de vingers zyner handen vol waaren, bezet. Aan zyn lange oorlellen hingen Peerlen van een ongemeene groote weerde, en zyn verdere cieragen waren ſoo ongemeen prachtig en heerlyk, dat hy aan zyn lyf alleen een onwaardeerlyken Schat vertoonde.

Hoe hy die uit gedoſt vond.

Zyn kleed was niet anders, dan van fyn Kattoen, zyn Voorhoofd, Schouders, en borſt waren met geel Sandelhout beſtreeken, en zyn hair boven op den kruyn des hoofds te zamen gebonden.

Hy had den Jongen Vorſt, met Schild en Zwaard in de hand, nevens eenige edelen, aan zyn zyde, en rond om ſig ſtaan, beſich zynde met hem uit een verguld Pinang-bekken Pinang te eten.

De Zeevoogd, en zyn byhebbend gevolg, groetten dien Vorſt op zyn Nederlands, en wierd van den zelven vriendelyk, onder 't toeſtecken van zyn regterhand (om die te kuſſen) ontfangen.

Zy groetten ook den Jongen Vorſt, waar na de oude Keizer, opſtaande, den Zeevoogd by de hand vatte, en zeyde: *gelyk nu onze handen en vingers te zamen geſloten zyn, alſoo moeten ook de volken van Calicoet en Holland te zamen verenigd zyn*, zeggende, ſich nu niet anders te verbeelden, dan dat het maar een volk was.

Na eenige geſprekken te zamen, liet hy zyn Hof aan den Zeevoogd, en de zynen, ſien, alwaar zy veel heerlyke gemeubileerde kamers ontmoetteden, terwyl

Werd zeer Vriendelyk van hem ontfangen.

wyl hy hem met deſe en gene Confituren, en allerley ſchoone Vrugten, onthaalde.

Daar na quam 't Geſchenk van den Zeevoogd voor den dag, dat zyn Majeſteit wonderlyk wel beviel.

Beſchenkt den Keizer.

Hy zag om Verhoevens hals een gouden Keten, met een Penning, waar op de beeltenis van Prins Maurits ſtond, dien hy, ſiende, dat de Vorſt 'er na taſte, en 'er zin in had, aan den zelven ſchonk, waar tegen hy hem weder een ſchoone goude Bagge met heerlyke Diamanten vereerde.

Die hem, en de zynen weder beſchenkt.

Hy liet ook de anderen van zyn gevolg niet onbedagt: Want aan van Driel en le Fieff gaf hy ider een gouden Keten met een Bagge daar aan, aan de Molre een Ring met Zafieren bezet, aan Obelaar en Groenewgen elk 'er een met een Robyn, en aan Hartſing 'er een, met Safieren, en Robynen vercierd.

De Keizer liet hen ook zyn Keizerin, bywyven, en alle zyne kinderen, ſien, die zeer veel in getal, en die mede van zeer koſtelyke Arm-Ringen, en heerlyke Oorcieraaden, voorſien waren, alle de welke door eenige gelubden bewaard wierden.

Na dat zy dit alles by den Vorſt geſien hadden, namen zy afſcheyd, om daags 'er aan in den vollen Raad gehoor te hebben; waar op zy weer na 't ſtrand geleyd wierden.

Den 12 dito quam de Tolk al vroeg weder aan boord, ſprekende al weder van den Vorſt, de Keizerin, en den Jongen Keizer te beſchenken, dat men dede met hem weer veel Rood Scharlaken, 84 Matten, een ſlag-zwaard, en een kleen vierroer te vereeren, waar tegen aan Simon Janszoon Hoen weer een goude Bagge geſchonken wierd.

Daar op verſcheen de Zeevoogd met Johan de Molre, Simon Jans-Soon Hoen, en van Driel (terwyl de andere van zyn gevolg buiten bleeven) in den Raad.

Zy vonden daar 6 Keizerlyke Raaden ſitten, alwaar hen bericht wierd, dat de Koning van Coetsjien met de Portugeeſen in verbond, en dat de Keizer mede aangeſocht was, om tot hen over te komen; dog dat hy ongenegen was zulks te doen, alſoo hy hen geveinſt, en trouwloos bevonden had.

Verſchynd nader in 's Keizers Raad.

Ook zeyden zyne Raden door hunne tolken, dat zyn Majeſteit al over 4 jaren met Steven van der Hagen in verbond getreden was, gelyk hy, ſoo uit het geſchrift, daar van gemaakt, als ook uit 2 brieven van Prins Maurits, nader toonen kon; dog was verwonderd, dat men, in gevolge van de belofte daar by gedaan, hem niet met eenige Schepen, of volk, te hulp gekomen was, om de Portugeeſen, zyne en onze vyanden, eenige afbreuk te daen, en hen van zyne Kuſten te verdryven.

's Keizers voorſtel.

Het welk, ſchoon het tot nu toe niet geſchied was, hy hoopte dat nu geſchieden, en dat men hem (immers dit verſogt hy zeer ernſtig) met 6 Schepen van deze vloot byſpringen zoude, waar van 'er 2 voor de baar van Goa, 2 voor Calicoet, en 2 voor Coetsjien, zouden konnen gaan leggen, om hen in toom te houden, genegen zynde veelen van zyn volk en Fregatten 'er by te voegen, om de Portugeeſen te beletten van daar buyten, of in Zee, te durven komen.

en Verhoevens antwoord daar op.

De Zeevoogd gaf hier op tot antwoord, dat Haar Hoog Mog, de Prins van Oranjen, en de Heeren Bewindhebberen, hem den Perſoon des Keizers, en zyn zaaken, zeer dier aanbevolen, en belaſt hadden, zyn Majeſteit alle mogelyke hulp te bewyſen; dog, alſoo de Molukſe zaaken ſoo ſlecht ſtonden, gelyk zyn Majeſteit wiſt, ſoo dienden die voor af herſteld te werden, alſoo anders, ſoo de Portugeeſen van de Zuid Meeſter bleven, hunne hulp zyn Majeſteit weinig zou konnen baten, weshalven hy, om deſe reden, nu hier van verſogt verſchoond te werden, belovende, na dat hy de ſaaken aldaar in een beter ſtaat gebrogt zou hebben, dan zyn Majeſteit alle bedenkelyke hulp te zullen komen bewyſen.

Ook beloofde hy te zullen beſorgen, dat 'er ondertuſſchen 2 Schepen van Bantam na Calicoet zouden komen, om daar Peper en Indigo te komen innemen.

Hy had ook wel van eenige vryheden van Tollen konnen ſpreken, dog liet dat nu, terwyl hy zyn Majeſteit voor als nog geen hulp bewyſen kon.

Hy vernieuwd het vorig verbond.

Hy verſogt dan alleen, dat het vorig verbond mogt vernieuwd, en nog verder uitgebreyd werden, gelyk dit ook geſchied, en met eede op hunne wyſe (te weten, dat de voornaamſte van hen de rechterhand uitſtak, de Zeevoogd de zyne daar boven op, en een ander de zyne weder daar boven op ley, hoedanig zy alle vervolgens deden) geſtaafd wierd, waar na deſe Raaden van 't verhandelde, en 't meerdere by 't oud verbond gevoegd, aan den Keizer verſlag gingen doen, en tot antwoord te rug bragten, dat zyn Majeſteit den breden Raad hier over na 2 dagen vergaderen, en dat de Zeevoogd daar weder in verſchynen zoude, om ſig ondertuſſchen op alles wel te konnen beraden.

Zyne verdere verrichting alhier.

Den 14 dito hebben de onſen eenen Maarten van Domburg, die te Coetsjien in een zwaare gevankenis was, door overgave van eenige gevangene Portugeeſen aan den Keizer, geſogt te verloſſen, die hen beloofde, dit te zullen verſorgen.

Den

Den 15 dito verſcheen de Heer Verhoeven met de vernoemde Kooplieden weder in den Geheimen Raad, en hoorde daar, dat de Keizer zeer wel begrepen had, dat de Molukſe zaaken moeſten voorgaan, en dat hy hem dierhalven nu geerne verſchoonen wilde, zullende alleen verwagten die Schepen en Kooplieden, die hy hem van Bantam beloofde te verſorgen; dog de Zeevoogd moeſt dit zyn zeggen al weer met eenige Geſchenken verzellen en beveſtigen, waar op hy daags 'er aan, of den 16 dito, de Molre en van Driel met een Geſchenk weer na land geſonden, en van zyn Majeſteit, na dat het vernieuwd verbond aan wederzyden geteeckend, verzegeld, en 't af-ſchrift 'er af hem op een Clappus-blad overgeleverd was, afſcheyd genomen heeft, gaande nog dien zelven nacht, na dat hy een ſchoot gedaan had, na Coetsjien te Zeyl, daar hy zynen Onder-Zeevoogd met de Schepen Middelburg, Rotterdam, en Hoorn, den 17 October op de Reede vond.

Komt voor Coetsjien.

Hy beſorgde, dat de Onderkoopman, Paulus van Overbeek met de Chaloep van 't Schip Zeelandia, van daar na Bantam, een afſchrift van 't verbond daar brengen, bericht van 't verhandelde geven, en ook zorg dragen zou, dat de 2 beloofde Schepen op zyn tyd van Bantam na Calicoet vertrekken zouden; waar na hy hier van daan verder na Malakka Zeylde. Na dien tyd heeft de Heer van Speult dit volgende verbond met den Samoryn A°. 1626 gemaakt.

Accoort, ofte contract, gemaakt met den doorlugtigen grootmagtigen Keizer van Malabar, en den Koning van Calicoet &c. ter eenre, en den Edelen Heer Herman van Speult, Raad van Indiën, en geweſen Gouverneur in Amboina, en die van zynen Raade, Commanderende over de Schepen en Comptoiren van Surata, Perſien, en Mocha, wegens de Ed. doorlugtige Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal, den Heer Prince van Orangien, &c. ende de Ed. Nederlanſe Ooſtindiſche Compagnye, onder het beleyd van den Ed. Heer Pieter de Carpentier, ter anderer zyde.

De Heer van Speults contract met den Samoryn Ao 1626 gemaakt.

„ EErſtelyk, zyn beyde de Partyen met den anderen over eengekomen, en verdragen, dat zyn Majeſteit al de Peper, ſoo onder zyn heerſchappy en dominen valt, zal gehouden weſen te doen leveren aan den perſoon, die de Ed. Heer Gouverneur voornoemd daar toe nomineren of ſtellen zal, ten pryſe van ſeven en twintig Realen van agten het Candi, beſtaande in vyf honderd en twintig Ponden, te weten, ider Pond tot ſeventien ſpaanſe Realen gekoft, wel verſtaande, dat de voorſz. Peper ook zuiver en zonder eenige maculen, Valsheyd, of bedrog, behoorlyk gedroogd, en op de bequame tyd geplukt weſen zal.

„ Ten tweede, dat al de Gember, te weten, grof, ſchoon, en droog, goed, en zyn gemelde Majeſteit gehouden weſen zal, die te doen leveren in handen van den voorſz. genomineerden perſoon, te weten, 't Candi van vyf honderd en twintig pond tot elf Realen van achten.

„ Ten derden, is de conditie, dat de gemelde waaren, als Peper, Gember, en alle andre, zullen vry en vrank zonder eenige tollen of geregtigheden, hoedanig zy zouden mogen genoemd zyn, te betaalen, en dat zy zullen geſcheept, en vervoerd werden, zonder eenige contradictie van zyn Majeſteit, of andre Subalterne Hoofden; van gelyken zullen mede Tolvry, en buiten laſten, ſoodanige goederen of waaren, van wat quantiteyt en qualiteyt die die zouden mogen weſen, zyn, die wy hier aan land zouden mogen brengen, om te verhandelen, of te verkoopen, gelyk mede verſtaan werd van alle Proviſie en eetbare waaren, die de Compagnyes-dienaars, of gaande en komende Schepen, zouden mogen van doen hebben, zonder dat zyn Majeſteit imand van zyn onderdaanen, ter oorſake van zulx, of onder wat naam of Titel het zoude mogen wezen, hen lieden zal mogen verhinderen of laſtig vallen, waar voor zyn Majeſteit toeſegt en beloofd werd (ſoo haaſt de aggreatie uit het Vaderland, of Batavia, zal gekomen zyn, die gepreſumeerd werd binnen anderhalf of twee Jaar ten uiterſten hier zal weſen) zal genieten ider Jaar een metaale halve kartouw, van ontrent vier duiſend Pond gewicht, en dat in recompenſe en voldoening van de voorſegde vryheid van Tollen, wel verſtaande, dat zulx niet eer zal gegeven werden, als 't Jaar na de approbatie.

„ Ten vierden beloofd zyn Majeſteit, dat hy zal voorkomen, dat geen Peper of Gember zal verſogt of vervoerd werden, als alleen aan onſe gecommitteerden wegens de Ed. Nederlandſe Ooſtindiſche Compagnye, uitſluitende niet alleen alle Portugeeſen,

„ Engelſen, Deenen, Franſſen, Guze-
„ ratten, Perſiaanen, of andere Natien,
„ hoedanig die zouden mogen genaamd
„ weſen, maar ook zyne eigen onderda-
„ nen, beloofd daar by neffens, om zulx
„ effect te doen ſorteeren, dat niemand
„ van zyn onderdanen zal vermogen, ten
„ tyde als de Peper zal ryp geworden
„ zyn, de zelve by hem te houden,
„ op verbeurte van de voorſz. Peper, en
„ arbitrale correctie van zyn Majeſteit;
„ ſoo die by gemelde Perſoonen ſou mo-
„ gen gevonden werden, tot welken ein-
„ de zyn Majeſteit beloofd, op ons ver-
„ ſoek; tydelyk inſinuatie te doen doen,
„ dat by ſoo verre quam te gebeuren, dat
„ imand bevonden wierd op vervoering
„ van de Peper en Gember, dat de ſel-
„ ve niet alleen zal verbeuren de Peper
„ of Gember, maar ook na gelegenheid
„ van ſaaken als een overtreder, en vio-
„ lateur van dit contract, ten exempel
„ van anderen geſtraft, zal werden.

„ Ten vyfden, beloofd zyn Maje-
„ ſteit van gelyken de Gecommitteerden
„ wegens de Ed. Ooſtindiſche Neder-
„ landſe Compagnie een goede groote be-
„ quaame ſteene brand-vrye wooning
„ in de ſtad Panani ontrent de Rivier te
„ verſorgen, om de Peper, ende de an-
„ dre waaren, voor brand, en andre on-
„ gevallen, te bevryden, welke huiſing
„ wy gehouden ſullen zyn alle Jaar tot
„ een redelyke Prys te betaalen, in wel-
„ ke huiſing, of logie, de onderdaanen
„ van zyn Majeſteit ſullen gehouden we-
„ ſen de Peper, Gember, en alle andre
„ waren, te leveren, en te wegen op hun
„ eigen koſten. Van gelyken beloofd zyn
„ Majeſteit voorſz. Gecommitteerden
„ van de Ed. Nederlandſe Ooſtindiſche
„ Compagnie, en hunne goederen, onder
„ zyn protectie en beſcherming te nemen
„ voor alle overlaſt, outrage, en ge-
„ weld, dat hen ſou mogen werden aan-
„ gedaan.

„ Ten ſesden beloofd zyn Majeſteit
„ ſoo 't quam te gebeuren, dat imand van
„ de Ed. Compagnies dienaars door ee-
„ nig misbruik quam weg te loopen, en
„ onder zyn Majeſteits onderdanen op
„ gehouden te werden, ſoo zal zyn Ma-
„ jeſteit in dien gevalle gehouden we-
„ ſen de ſelven wederom te doen leveren
„ in handen van den Opperkoopman van
„ de Ed. Nederlandſe Compagnie, en of
„ 't gebeurde (dat God verhoede) dat
„ eenig ongeval van doodſlag, door toorn
„ of misverſtand van de onſen geſchie-
„ de, ſoo zal zyn Majeſteit, den gemel-
„ den delinquant in handen krygende, ge-
„ houden zyn dien te leveren in handen
„ van den voornoemden koopman, ten
„ einde hy daar bewaard en geſlooten ge-
„ houden werde, ter tyd en wyle dat de
„ Ed. Heer Generaal van de miſdaad vol-
„ komen verwittigt en voldaan is, om
„ als dan na verdienſte van ſaaken geſtraft
„ te werden.

„ Alle welke boven gemelde artike-
„ len en conditien, die beide de partyen
„ over en weder beloven en zweeren by
„ ſolemneelen Eede, ider op zyne wyſe;
„ te agtervolgen, en te doen onderhou-
„ den voor den tyd van ſes agter een vol-
„ gende Jaaren, welverſtaande, ſoo zulx
„ by de Ed. Nederlanſe Compagnie, of de
„ Ed. Heer Generaal, geapprobeerd, en
„ goedgevonden zal werden binnen den
„ tyd van anderhalf of twee Jaaren, en
„ ſoo deſelve zulx niet approbeeren, zul-
„ len de Ed. Compagnies Gecommitteer-
„ den met hunne goederen onverhinderd
„ mogen vertrekken, blyvende des niet
„ te min onſe vorige Vriendſchap in zyne
„ volkomen vigeur en kracht onvermin-
„ derd.

Aldus gedaan ter Goeder trouwe in Schetua, in 's Keizers Huis, deſen 3 January A°. 1626.

Gelyk nu onſe vyandſchap in den Oorlog met de Portugeeſen (alleen de tyd van ſekere ſtil-ſtand van wapenen, die bedongen was, uitgeſonderd) zyn gang ging, en wy hen alle bedenkelyke afbreuk deden, alſoo ſloegen wy hen in den tuſſchen-tyd een groote menigte van Kraaken en Gallioenen af. Verdre voorvallen met de Portugeeſen en ons.

Ook hielden wy Gedurig by na een vloot Schepen voor Goa, die daar hunne Kraaken en Gallioenen, die 'er in of uitquamen, waarnamen, en 'er hen veel af handig maakten, gelyk wy in 't vervolg breeder ſullen ſien.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

ONſe vlooten geſtadig voor Goa *in beſetting gezonden, waarom wy* Goa *zelf niet innamen. Vervolg van* Goas *baar beſet door onſe vlooten.* A°. 1642. *Geſanten van den onderkoning op* Batavia, *verſoekende ſtilſtand van wapenen. Die na den* 8 *October volgde, dog die op* Ceylon *door den onderkoning niet nagekomen werd. De* Heer Maatſuyker *maakt* A°. 1644 *een vaſte vrede met den onderkoning.* Serooskerke *en van den* Brouke hier A°. 1651.

Onſe vlooten geſtadig voor Goa in beſetting geſonden.

WY namen voor Goa A°. 1622 2 Gallioenen, in welk jaar ook de Heer Jacob Dedel, buiten gemeen Raad van Indiën, den 4 December hier met een vloot verſcheen.

A°. 1633 ſie ook, dat een vloot van vyf Schepen, Vliſſingen, de Leeuwin, Bommel, Grol, en 't Fregat de Hamelton, met den bevelhebber van Santen (in de plaats van den overleden Koren Kraey geſteld) den 18 November voor Panane ten anker gekomen is.

De voornaamſte reden van hunne komſt hier was, om de Geſchenken, voor den Samoryn geſchikt, hem aan te bieden, en om in zyn land den vryen handel wegens Peper, Cardamon, &c. te hebben; dog hoorden, dat de Vorſt boven in 't land, en dat 'er nu geen Peper, dan by 't nieuw gewaſch, daar zy niet na wagten konden, te krygen was, weshalven zy van daar vertrokken.

Zy zagen den 8 December voor Goa 2 Kraken, en een Portugees Schip, buiten de Baar leggen, 't het geen zy veroverden, en kregen den 7 January A°. 1639 nog een Kraak, die van Coetsjien quam, met eenige Kaneel en Timmerhout geladen, die voornemens was na Goa te Zeylen.

Ook bleef toen de Opperkoopman of Bevelhebber, Henrik Hagenaar verder met de Schepen Zeelandia, 't Zeepaard, en 't Jacht Caap de Ramos, op de kuſt van Indiën, of van Malabar, kruiſſen, die den 10 February een Moors Schip, en den 19 dito een Portugeeſch Fregat, veroverde, en verbrandde, komende den 6 Maart onder 't Eiland Anchediva, om daar brandhout, en verder, dat benoodigd waren, te verſoeken.

Daar na nam hy den 1 April nog eenige Fregatten hier ontrent, waar in verſcheyden gevangenen van aanſien waren.

A°. 1636 en 1637 paſte de Bevelhebber Coper met een vloot op hen, houdende te dier tyd de Baar van Goa gedurig beſet, behalven dat hy hen gedurig op de vlugt dreef, gelyk hy, onder anderen in 't begin van A°. 1637 van 6 Gallioenen beſprongen zynde, hen met de Schepen Uitregt, Terveer, Naſſau, 't Hof van Holland, Amelia, en nog 3 andre, ſeer ſchandelyk na binnen joeg, en de Zee dede ruimen.

A°. 1638 den 4 January ſloeg de Heer Adam van Weſterwold, buiten-gemeen Raad van Indiën, voor Goa tegen hen, welke ſlag ſeer omſtandig door Baldeus, Fol. 50 van Ceylon, verhaald werd.

Hy taſte hen dapper met 12 onſer Schepen aan, ſoo als zy met 6 Gallioenen, en 20 Fregatten van Oorlog, in Zee quamen, en dreef hen ſchandelyk op de vlugt.

A°. 1639 taſtte Cornelis Simonszoon van der Veer 3 Gallioenen, ontrent de Kaſteelen voor Goa ten anker leggende, met een weergadeloſe dapperheid aan, en ſtak ſe alle 3, te weten, de Bon Jeſus, de Bon Ventura, en S. Sebaſtiaan, in brand, ſonder dat hy een van zyne Schepen verloor. Hy kreeg ook ſeer veel gevangenen, en had, ſoo hy maar 2000 a 3000 man meer gehad hadde, Goa ſeer gemakkelyk konnen veroveren. Ook had de Heer Antoni Caan Goa's baar A°. 1639 met een vloot bezet.

Waarom wy Goa zelf niet innamen.

Indien wy ons beſt hadden willen doen, om Goa te veroven, het zou ons niet moeyelyk geweeſt hebben maar men heeft, ſchoon in 't eerſt wel eenige neyging daar toe ſcheen te zyn, beſt gekeurd, daar van af te ſien, alſoo 't ons maar tot laſt verſtrekt ſou hebben, daar ons veel voordeliger was, met een vloot voor Goa op de Gallioenen te paſſen, en de Portugeeſen ſoo te kortwieken.

Ook is 't een ſekere ſaak, dat wy by den Oorlog met de Portugeeſen veel meer voordeel (voor al in Indiën) dan by een Vrede, hadden, 't geen ſeer klaar door de Heeren Bewindhebberen met veel kragtige redenen aangetoond is.

Vervolg van Goa's baar beſet door onſe vlooten.

A°. 1640 wierd de Commandeur Dominicus Bouwens met een vloot Schepen voor Goa geſonden met een inſtructie, door haar Edelheden, als Commandeur over de Nederlanſe vloot van Defenſie na de kuſt van India en Goa, den 14 Auguſtus A°. 1640 geſchikt, om de Spaanjaarden en Portugeeſen allen afbreuk te doen, als ook om Goa's Reede te beſet-

ſetten, en om Peper langs Malabar te verſorgen, blykende uit de navolgende ſaaken.

Maar kortelyk daar uit getrocken.

In 't voorleden jaar 1639 beſtond de Portugeeſche Navale magt uit die Gallioenen, de Bon Jeſus, St. Sebaſtiaan, en de Bon Avontura genaamd, die door den Commandeur Cornelis Symonszoon van der Veer Zaliger den 30 September verleden (of des gemelden jaars) onder 't Fort Marmagon verbrand en verwoeſt zyn. Dierhalven ſoo moeſt men den vyand geen ruſt gunnen, alſoo hun ſecours uit Portugal in October te Goa ſtont te verſchynen, waar op dan by haar Edelheden goedgevonden was, ten einde alle vyandelyke Schepen te veroveren, Compagnies handel in die geweſten te verſekeren, onſe progreſſen op Ceylon te beter en met minder hazart te vervorderen, en een groote party Peper langs Malabar te verſamelen, om deſen Dominicus Bouwens voor de vyfde tocht als Commandeur van hunne deſſeynen na Goas Reede met de Schepen Amboina, Arnemuiden, Valkenburg, Heemskerken, en de Jachten de Sterre, en kleen Rotterdam, te committeren, en ſchoon die vloot in opſicht van die vorige jaren kleen is, ſoo oordeelden haar Ed. die, in opſicht van 's vyands geſteltenis, genoegſaam tot bereyking van hun oogwit, alſoo hunne vloot verwoeſt, en de verdere Oorlogs-fuſten van hen weinig voor ons te vreeſen waren.

Naderhand verſtond men, dat uit Perſia in Goa gebracht is 't Galloen, daar nu meer als 2 jaaren van is geſproken, en dat geſegt werd een groot magtig Schip te zyn. Ook blykt uit onderſchepte brieven, van Malakka van den 27 en 29 april paſſato of 1640 uit Goa geſchreven, dat zy daar 2 andre Gallioenen op ſtapel hadden, welkers voltoying de viceroy ſeer behertigde, en waar van 'er een in October klaar ſou zyn, ſoo, dat ten beſten genomen, 2 Oorlogs Schepen tegens Bouwens komſt daar gereed ſouden zyn, en daar by dan 't ſecours dat dit jaar uit portugaal gewagt werd. Ook hadden de Portugeeſen A°. 1639 by de Brazylſe droogten een Gallioen en een Petak verloren, en was de eene magteloos weer na Lisbon gekeerd, de Portugeeſen geven wel op, dat zy groot ſecours verwagten, dog wy ſien dat niet te gemoet. Op zyn beſt ſullen zy nog 2 karaken krygen, en (als die al binnen Goa komen) dan met Bouwens maar egaal zyn. Op Bouwens Schepen waren 520 koppen Voornamentlyk varends volk, konden om Malakkas beleg geen Soldaten miſſen. Hy was voor 10 maanden van voorraad verſien tegen 2 vleeſch- en een ſpek-dag ſweeks, en 3 halve mutsjens arak daags. De Schepen waren dus gemonteerd.

Metale ſtukken, Yſer, Koppen.

De Adm. Amb^a.	12:	42:	200
Vic. Arnemuiden	8:	28:	95
Schout by N. Valkenb.	8:	24:	85
Heemskerken	2:	30:	80
De Sterre	- -	12:	30
Kleen Rotterd.	- -	8:	30
	30:	144:	520

Hy zou met Amb^a. den 15. Auguſti vertrekken, zynde de andre al na de ſtraat Sunda verzeild, om Proviſie van brandhout te verſorgen.

Daar legt veel aangelegen, dat deſe vloot in September voor Goa zy, om, door 't nemen van ryke pryſen, de zwaare ongelden deſer vloot goed te maken, 't ſecours van Portugal afteſnyden, en de ryke naveten van Mozambike, Maſcate, Sunda, &c. na Goa gaande, te bemagtigen, en 's vyands kaffilas, van Cambaya komende, te diverteren, en hunne retouren na Lisbon in te houden.

Op wingurla zal U. E. wel hooren, hoe het te Goa ſtaat met hunne ſaaken.

De vorige Commandeurs, voor Goa gebruikt, waren Koper, Weſterwolt, Caan, en van der Veer.

Beloven 2 maande gagie tot een vereering by 't ruineeren van 's vyands 2 Gallioenen, die haar Ed. willen dat zy gereed mogten hebben, dat ook by haar Ed. betaald is wegens de Schepen Bon Jeſus, St. Sebaſtiaan, en Bon Aventura.

Tot den 3 a 4 Mey zal U. E. de baar van Goa beſet houden, ten ware wy nader anders ordonneeren, dog krygen zy geen ſecours, dan zal 't ſoo lang met behoeven, en dan zal U. E. de magt na Suratte en Ceylon konnen verdelen, te weten, na dat de Peperhandel op Malabar zal volbragt zyn, dog ſult van Goa niet opbreken, voor dat de Pacuw, en Akkerſloot, na Suratte en Perſien geſchikt, uit Tayouan op Goa aangieren, die dat daar, en op Wingurla, gelaſt zyn te doen, en 't Cargaſoen voor Viziapoer daar te loſſen.

Wy zyn 4 Jaaren aan een met den Koning van Viziapoer in onderhandeling geweeſt, om geſamenderhand Goa te bemagtigen, gelyk U. E. uit onſe voorjarige inſtructie ſien zal, dat tot nu toe vrugteloos uitgevallen is, alſoo de Viziapoerder, gelyk ons de ervarenheid leerd, het niet recht meende, tragtende dus ons, en de Portugeeſen, maar te vrund te houden, en zyn mes aan weerzyden te doen ſnyden. Dus zal 't onnoodig zyn onkoſten meer te doen, om hem daar weer toe te bewegen. Men heeft

heeft hem 't voorleden jaar vereerd 2 ſchoone metale ſtukken, &c. daar niets van vrugt op gevolgd is; ook heeft hy in 2 jaaren ſich niet eens verweerdigd aan ons te Schryven. De Commandeur van der Veer had deſen Koning onſe intentie klaar aangeſchreven, maar kreeg een ſober antwoord, heeft daar op den Koopman Paats gevorderd. Dies oordeelden wy 't beſt ons dit jaar ſtil te houden; hoewel wy niet weten, of dit aan den Koning, of aan 't beleyd onſer Gecommitteerden, hapert. Het ſal genoeg zyn, dat wy onſe voorige Commoditeyten van Wingurla, en den handel in 't Viziapoers Ryk, blyven genieten, 't geen wy vertrouwen ons deſe Koning niet zal durven ontſeggen. Dan U. E. daar gekomen zynde, moet ſig na bevinding van ſaken gedragen. Ondertuſſchen dienen by occaſie de zo beloofde oorlogs-Fregatten gevorderd te werden, hoewel wy geen ſtaat maken, dat daar iets opvolgen zal, en dat dit als voren onder frivoole pretexten zal werden geexcuſeerd.

't Jacht Franiker is den 10 Mei van Gamron over Dabul herwaards genavigeerd.

Zoo de Koopman Paats, volgens onſe ordre, een goede party Peper opgekogt heeft in voorraad (waar aan twyffelen, alſoo hy ſich van de nieuwe Engelſche heeft laten verkloeken) ſoo zal U. E. die op 't ſpoedigſte met Franiker, als 't by u komt, en met Heemskerk na Gamron ſenden.

Deſe Paats diend de Compagnie in 't Viziapoers land niet wel, is niet vigilant, nog opmerkende genoeg, en veel ſiekelyk Ook is de Salpeter, dit jaar herwaards geſonden, zeer ſlecht en onſuiver bevonden, ſoo dat geen geld weerdig is, ook klagen die van Perſien over de ſlechte Koopmanſchappen, van hem ontfangen, waar op veel verloren is. Dies hebben wy hem ontboden, en den Opperkoopman Klaas *Cornelisszoon Blok*, nu op Valkenburg beſcheiden, goedgevonden daar in zyn plaats te gebruiken, dat U. E. ſoo uitvoeren zal, latende deſen Sr. Blok ten overſtaan van den Opperkoopman en Vicecommandeur Simon de With, en 2 andre kooplieden, onder behoorlyken inventaris alle de Compagnies effecten daar overnemen, gelyk wy ook Paats ordonneeren, miſgaders dat hy ons, en Blok, een net bericht van den handel daar ſchriftelyk zal hebben te geven. Vrugteloos hebben wy nu 4 jaaren aan een laſt gegeven tot 't verſorgen van Peper op Malabar, hebbende 't een ſayſoen aan Schepen, en 't andre aan 't trekken van onſe waren, gehaperd. Ondertuſſchen gauderen de Engelſche van de vrugten van onſen arbeid en onkoſten des oorlogs, ſoo hier, als in Europa.

Zullen u nog de Neptunus toeſenden, die van Kabo verwagten. Tot 't verſamelen der Peper op Malabar zal U. E. den Vicecommandeur *de With*, en Koopman *Paats*, en den Onderkoopman *Jan Jooſten*, gebruiken. Ten ware de With in ſaken van meer belang mogt werden gebruikt. January en February zyn de maanden van 't Peper-ſayſoen, en later moet U. E daar niet verſchynen. Men mag ook met de prys der waren de hand wel wat lichten, om veel Peper te bekomen. Calculeren, dat ons Kargaſoen op die kuſt, als Wingurla zyn competerend goed heeft, niet minder, als 200 laſten, of 400 quintaalen, Peper, renderen zal. Met de Neptunus hopen meer Proviſie en eenige Contanten te ſenden Dog voor al ſiet, een groot party Peper te krygen, alſoo de Peper 't beſt retour nu is, en maak dat ons de Engelſchen en Deenen geen voordeel aſſien. De ſecrete Raad zal beſtaan in deſe.

Dominicus Bouwens, de Opperkoopman en Vicecommandeur, Simon de With, Schipper Jan Ysbranszoon op Valkenburg, de Opperkoopman Klaas Cornelisz Blok, Schipper Gerrit van Hern op Amboina, Schipper. . . . op Arnemuiden, de Koopman Dirk Janszoon Bol, die ook Secretaris zyn zal, en des noods ook Fiſcaal deſer vloot.

Van voor Goa den 3 a 4 Mei opbrekende, zal U. E. na Ceylon ten deelen of geheel, na de gelegenheid dat vereiſcht, verzeylen, en Punto-gale (ſoo de Moeſſon niet verlopen is) en anders Bati-calo, aandoen, om te ſien, wat Kaneel daar in voorraad zy, om die dan herwaards te brengen.

Ook gaan nu eenige Portugeeſche Paters, en hun gevolg, te rug, mits tot Goa hun randſoen Procurerende. Ook Alvarez de Souſa, geweeſen Kapiteyn van 't verbrand Gallioen Bon Aventura, die niet volgens 't contract, maar uit gunſt, voor 100 Ryxdaalders zyn verloſſing toegeſtaan is, en hem zyn hier ook verſtrekt 200 Ryxdaalders, om die in Wingurla te voldoen. U. E. zal geene der ſelve losgeeven, voor dat 't randſoen betaald is, dat 't Comptoir Wingurla 't Generaal Comptoir crediteren moet, op dat het ons daar blyke.

In 't Kaſteel Batavia
deſen 14 *Auguſty* A°. 1640.

ANTONIO VAN DIEMEN.

CORNELIS VANDER LYN.

Deſe Heer Bouwens wierd A°. 1641 na den 18 July door den Bevelhebber Matthys Quaſt hier met 10 Schepen vervan-

gen, en de ſelve nam een welgeladen Gallioen, dat uit Portugal pas gekomen was. Deſe wakkere held verloor door een ſplinter, die zyn been quetſte, kort 'er aan 't leven, en wierd door Cornelis Leendertszoon Blaeuw vervangen.

Ao. 1642 Geſanten van den onder-Koning op Batavia.

A°. 1642 verſcheenen Diego Mendes de Britto, Edelman van 's Konings huis, en Gonſalvo Villoſo de St. Joſeph, Prieſter van de ordre van St. Franciſcus, als Geſanten van den Grave d'Aveiras, onder-Koning van Portugals Indiën, op Batavia, met een omſtandig berigt, dat 'er in Holland en Portugal na allen ſchyn een vrede tuſſchen Don Jan, Hertog van Braganza, en nu onder den naam van Don Jan de IV. Koning van Portugal geworden, getroffen, en dierhalven het verſoek van den onder-Koning was, dat men ook hier in Indiën de vyandſchap wilde ſtaken.

Verſoekende ſtilſtand van wapenen.

Zy wierden met veel ſtatie op Batavia van boord door ſeer veel Heeren van aanſien (by Baldeus in zyn Malabar en Choromandel Fol 84 te ſien) aan land gebragt, ter gehoor van haar Edelheden geleid, verwelkomt, en aan hen, na hun voorſtel verſtaan, en des onder-Konings brief geleſen te hebben, geantwoord, dat wy daar af nog geen behoorlyk bericht hadden; maar dat wy echter de ſaak zelf wel wilden gelooven; dog verplicht waren nader ſchryvens af tewagten, in welken tuſſchen-tyd een van hen beyden met een brief weer na Goa vertrok (om hier bericht af te geven) en de Edelman bleef, de nader tyding en goed-keuring van de 10 jarige ſtilland op Batavia af wagten, die den 8 Octoober quam, en toen over al door geheel Indiën bekend gemaakt wierd.

Die na den 8 October volgde.

Aldus was 'er nu, na de bekomene goedkeuring, over al ſtilſtand van wapenen tuſſchen ons, en de Portugeeſen, en die behoorde ook in Indiën alomme geweeſt te zyn; maar de onder-Koning hield die, daar ſe in zyn Kraam diende, dog wilde die op Ceylon, onder een menigte van beſpottelyke uitvlugten (gelyk wy onder de ſtoffe van Ceylon breeder getoond hebben) niet houden.

Dog op Ceylon door den onder-Koning niet wel nagekomen werd.

Al welke ſaaken nog al eenigen tyd henen ſchokten, tot dat de Ed. Heer Maatſuiker, gemeen Raad van Indiën, als Geſant uit naam der Ed. Maatſchappy door den Heer van Diemen na Goa aan den onder-Koning, den Grave d'Aveiras, geſonden wierd, om, was het mogelyk, met den ſelven alles te vereffenen, en om de vrede op die ſelve gronden, als zy tuſſchen haar Hoog Mog. en Koning Jan de IV gemaakt was, te onderhouden.

De Heer Maatſuiker maakt Ao. 1644 vrede met den onder-Koning.

Hy kon met hem in 't eerſt niet te recht raken, dog als hy zag, met hoe grooten ernſt hy hem dan met den oorlog bedreigde, ſoo wierd de vrede, hoewel maar een ſtilſtand, op den 10 November A°. 1644 getroffen, en men wil, dat hy nog 600000 gl. meer als zyne laſt inhield, van dien Grave bedong.

Serooskerke en van den Brouke hier Ao. 1651.

De voorwaarden dezer Vrede kan men Fol 92 by den Heer Baldeus ſien; en is daar op A°. 1645 de ſcheyding der landen op Ceylon verder onder den onder-Koning, Don Philippo Maſcarenhas, den 10 January binnen Colombo geſchied. Na dien tyd blykt my, dat de onſen ontrent A°. 1651 in den laaſten tyd van 't beſtand hier ook hebben beginnen te handelen, gelyk ik uit een volgende brief van haar Edelheden ſeer klaar beſpeur.

Schoon haar Edelheden overvloedig Peper genoeg in haar eigen landen, of ontrent Batavia &c. konden krygen, ſoo veel voor Indiën en 't Vaderland noodig hadden; vonden zy echter, om den Portugees alle afbreuk te doen, goed A°. 1652. 22 November na Malabar te ſenden, om Peper (ſoo veel zy 'er tot een redelyke prys bekomen konden) 't Schip den Os, en daar mede de Kooplieden Reynier Serooskerke, en Mattheus van den Brouke, nevens dit uittrekſel van hun brief.

't Comptoir van Calkoelang hadden zy verleden jaar uit vreeſe voor den Portugees; alſoo 't beſtand ten einde liep, gelicht, dat haar Ed. liever anders geſien hadden.

Van den Brouke had grote quellingen hier van den Heer Poule moeten verdragen; dog was alles door geduld te boven gekomen; apparent was die Heer door de Portugeeſen tegen ons opgeroyd. Deſe ſchynd in Coulan of Coylan, toen Heer geweeſt te zyn. Serooskerke ſou 't gelag op de Reys en op Malabar hebben, even eens als den Koopman Schoorl gehad had.

En deſe Serooskerke had den handel reeds eenige jaaren herwaards in Cananôr waargenomen, en dierhalven ſou hy daar nu weer gaan leggen, ſchoon Calicoelan tot nog toe de Hoofd-plaats geweeſt was, daar de Koopman van den Brouke beter ervaren is, die 't daar nu ook ſal gaan waarnemen; en alſoo de Negotie op Cananôr altyd vroeger gedaan is, dan die van Calicoelan, en de omleggende plaatſen, ſoo ſullen de Negotie boeken van Cananôr eerſt geſloten, en die van Calicoelan ingetrokken werden, op dat maar eene plaats met 't Comptoir Generaal Correſpondere, en niet, gelyk bevorens qualyk geſchied is.

De Peper viel in Cananôr doorgaans duurder, als in Calicoelan, daar zy nogtans meeſt van de laaſte plaats komt. En alſoo ſchynd het beter Cananôr te verlaten, en Calicoelan maar aan te houden. Dies zal Serooskerke de ſchulden maar innen, en geen debiteurs hier meer maken.

ken. En alſoo den handel met andre Koopmanſchappen alleen, ſonder ſpeceryen, niet gaan wilde, ſoo gaven haar Ed. nu mede 5000 pond Nagelen 5 Sockels Nooten, en 40000 pond ſlegte Rompen, met ſerieuſe recommandatie, om die op geld te houden. Hoopten, dat de Cardamom, hier op Cananór door Serooskerke genegotieerd, by hun komſt daar gereed zyn ſou, om ſe na Perſien met de paſſeerende Schepen te ſenden.

Voor 't Patria wierden geeyſcht 50 a 100 duiſend Cauris van Maldiva, en Amber de gris ſoo veel redelyker prys krygen konde; zynde in 't Vaderland 30 gl. de once waardig en 4 a 5000 pond Cardamom voor 't Vaderland.

Stonden aan Serooskerke toe voortaan na 't verrichten van zyn handel op Crus of Punto de Gale zyn reſidentie te mogen houden, alſoo 't daar beter koop houden kon. Dog van den Brouke zal met de Negotie boeken, dag regiſter, en andere Papieren herwaards komen.

In 't Kaſteel Batavia den 22 November A°. 1651.

KAREL REYNIERSZOON.

JOAN MAATSUIKER.

GERARD DEMMER.

KAREL HARTSINK.

A. DE V. VAN OUTSHOORN.

J: V: TEYLINGEN.

CORNELIS CESAR.

VIERDE HOOFDSTUK.

Vernieuwing van den Oorlog A°. 1652 Coylan A°. 1661 *in December door den* Heer van Goens *veroverd. Als ook* Cranganor *den 15 January* A°. 1662. Coetsjien A°. 1662 *te vergeefs belegerd. (Contract tuſſen den* Samoryn *en den* Heer van Goens A°. 1662) Coetsjien *den 7 January* A°. 1663 *door den* Heer van Goens *veroverd. Het Accoord, waar op* Coetsjien *overgegeven is. Contract met de* Koningen van Coetsjien *en* Porca, *als ook met dien van* Cananoor. *Die ſtadt 1 February* A°. 1663 *door den* Heer Huſtaart *ingenomen. De* Portugeeſche Landvoogd *van* Cananoor *in* Goa *onthoofd.* Malabar *tot* A°. 1663 *onder* Ceylon; *dog daar na op ſich zelven.* Bevelhebbers *van* Malabar. *Randſoen, &c. van den* Bevelhebber, *en tweden,* A°. 1678 *bepaald. Verhaal van den Oorlog* A°. 1715 *met den* Samoryn. *Vrede* A°. 1718 *door den* Heer Bakker *met den* Samoryn *gemaakt.*

Vernieuwing van den Oorlog Ao. 1652.

VAn A°. 1642 tot het laaſte van A°. 1652. duurde deſe ſtilſtand; na welken tyd wy ons met Raja Singa (gelyk wy onder Ceylonſe ſtoffe toonden) ten eerſten tegen de Portugeeſen verbonden hebben, hen daar allerlei ſoorten van afbreuk doende met 't innemen van alle hunne ſteden, als Caleture, Colombo, Manaar, Jaffenapatnam, &c: en hen niet alleen van dit geheel Eiland verjagende; maar aldaar A°. 1658 ook Toetecoryn, en op de kuſt van Choromandel de ſtad Nagapatam veroverende.

Het bleef daar niet by, maar hoe dapper zy in dat ſelve jaar ook door den Bevelhebber Adriaan ter Zee voor Goa den 23 Maart gelaveerd zyn om hen te beletten van Jaffenapatnam te komen ontſetten, toond de Heer Baldens in zyn Ceylon Fol. 157 daar zy een van hunne grootſte Gallioenen de St. Thomas genaamd, voor hunne oogen ſagen in vlam ſetten; gelyk deſe dappere Held den 1 September A°. 1660 (volgens ſchryvens haarer Edelheden toen na Bengale)'er voor de 5. maal nu met 8 Schepen na toe ging; dat ook in de volgende jaaren vervolgd is, tot dat wy meeſters van Malabar geworden zyn.

In 't begin van de Maand December A°. 1661 verſcheen de dappere Veld-Heer en Zeevoogd de Heer Ryklof van Goens met zyn vloot voor de ſtad Coylan, die wy bevorens nog eens veroverd, maar die ons de Portugeeſen, op een verraderlyke wyſe, ontnomen hadden, ſeer ſchandelyk eerſt onſen Kapiteyn Henrik Gluwink terwyl hy met eenige andere hoofden uit wandelen ging, en daar na de anderen in de ſtad, ſo veel zy maar konden, vermoordende.

Coylang Ao. 1661 door de Heer van Goens veroverd.

Hy dede zyn volk 27 vaandels ſterk, den 7 dito landen, het welk hy in 3 troepen verdeelde, die ſeer moedig op een Leger van 7 a 8000 Nairos, die als verwoede Tygers en Leeuwen vogten, aanvielen, en die zy wakker ſloegen. De Portugeeſen ſogten wel het by verdrag over te geven; dog dat wierd hen geweigerd, weshalven zy uit de ſtad in der ſtilte vol ſchrik en vreeſe na 't Boſch vlug-

vlugteden, en ons gelegenheid gaven, om de zelve, 150 jaaren van hen beſeten, 's namiddags ſeer gemakkelyk te veroveren.

Op den 10 dito, verſamelde ſich 't leger der Nairos weder by een, dog 't wierd wederom in roeten geſlagen; 't Paleys der Koningin en een groote Pagode veroverd, en den 24 dito God ſeer plegtelyk daar over door de onſen in de ſtad gedankt.

Wy ſouden daar meer omſtandigheden by voegen, dog die de ſelve begeerd te weten, kan die by Baldeus, en Wouter Schouten, naſien.

Als ook Cranganôr den 15 January Ao. 1662.

Na Coylangs verovering trok de Veld-Heer en Zeevoogd met zyn leger na Cranganor, dat hy den 15 January A°. 1662 ſeer dapper aantaſtte, de Portugeeſche Landvoogd Urbano Fialho Ferreira, verdedigde het ſelve als een wakker Soldaat, ſoo lang hy kon, dog moeſt het eindelyk op deſen dag aan ons overgeven.

Hy ſtierf ook kort 'er aan van zyne wonden; dog hadden ſich de Portugeeſen hier wel geweerd (gelyk men hen die roem geven moet) de Nederlanders hadden hier mede getoond nazaaten der Aloude Catten en der wakkere Bataviers te zyn.

Wonderen had hier de dappere Kapiteyn Chriſtiaan Poleman, en Kapiteyn van Schuylenburg, bedreven.

De eerſte was met een Kogel voor 't Voorhoofd, en Schuylenburg niet min gevaarlyk aan 't hoofd gequeſt, welke buiten-gemeen beweſen dapperheid haar Edelheden ook ſeer gepreſen hadden. Al de ſchade egter, te dier tyd by de onſen geleden, beſtond pas in 't verlies van 78 mannen, dat niet eens weerdig te noemen was.

Ondertuſſchen wierd 'er in Holland van een Vrede tuſſchen ons en Portugal gehandeld, die ook den 6 Auguſtus Ao. 1661 geteekend, den 24 Mei A°. 1662 door Koning Alfonſus, en van haar Hoog Mogende den 24 December uitgewiſſeld wierd.

Na dat nu de Veld-Heer, de Heer Ryklof van Goens, Cranganoor, ſoo verre het noodig was, verſterkt, en orders op alles geſteld had, trok hy met het leger na de van ouds beroemde en magtige ſtad Coetsjien. Hy quam 'er in February des jaars 1662 voor, taſtte die aan met veel gevaar van zyn leven, in welken ſtaat ſich de Commandeur Roodhaas mede verſcheide maalen nevens dien dapperen Krygsheld ſtelde, dog moeſt het egter, tot zyn leedweſen, te dier tyd verlaten, trekkende ſoo ſtil en behendig af, dat de vyand het niet eer dan tegen den middag gewaar geworden was.

Coetsjien Ao. 1662 te vergeefs belegerd.

Ondertuſſchen maakte de Heer van Goens ook in dit ſelve jaar den 7 Maart een verbond met den Samoryn, het welke wy hier in zyne voorname leden by-voegen.

Art. 1.

(Contract tuſſchen den Samoryn en de Heer van Goens gemaakt Ao. 1662.)

Daar zal weſen een eeuwige Vrede tuſſchen den Koning Samoryn ende de Nederlandſe Natie in alle opregtheid.

2.

De Samoryn beloofd van zynent wegen ontrent de Nederlanſe krygs-magt te laten twee duiſend Nairos, die gekommandeerd zullen werden by hem zelfs, of een van de Princen van zyn bloed.

3.

Beloofd nog dagelyks te beſtellen drie honderd Coelis tot den dagelykſen arbeid.

4.

Dat alle de Peper, in des Samoryns land vallende, zal zyn en blyven voor de Ed. Compagnie volgens de markt, ſonder die te mogen vervoeren, of te laten vervoeren, of verkoopen aan eenige andre Natien; 't zy Inlandſe Kooplieden, Uitlanders, of Europiaanen, nog dat ook gehouden zal zyn eenigen tol te betaalen, ſoo lang 's Compagnies Garniſoen in Cranganoor zal leggen, en dat naderhand de Ed. Compagnie ſoodanigen tol zal betaalen, als dan zal werden geaccordeerd; en wanneer de Samoryn voor ſich zelf begeerd eenige Peper na Mocha, of elders, te verſenden, zal zulx met Schriftelyk conſent van 't opperhoofd uit Compagnies naam werden toegelaten, ſoodanig de billykheid eiſſchen zal.

5.

Alle Materiaalen, 't zy timmerhout, Clappus-Nooten, Kalk, en wat tot defenſie van de Fortificatie zy, zal door den Samoryn beſteld werden, ofte toegelaten door de Hollanders te werden verſorgt, met den arbeid der Coelis.

6.

Dat de Nederlanders voor haar Geld binnen 25 dagen zal beſteld werden twintig duiſend vadem goede harde Lont, en haar volk behoorlyke ſpyſe, volgens de prys van 't land.

7.

Dat alle Koopmanſchappen, in des Samoryns land vallende, inſonderheit hout-

houtwerken, Cardamom, en Waſch, de Ed. Compagnie vryelyk zal mogen koopen, ende vry en vrank uit de Cranganoorſe Rivier, en andre plaatſen, uitvoeren, ſoo lang ons Guarniſoen op Cranganoor legt.

8.

Soo de Ed. Compagnie Coetsjien mogt komen te veroveren, zal Cranganoor door den Samoryn gedemolieerd werden, ende het Portugees veroverd geſchut gedeeld volgens vorig contract.

9.

Dat in dit contract zullen begrepen zyn den Koning van Cranganoor, Palietter, en alle Malabaarſe Vorſten, die in deſe Alliantie ſullen begeeren te zyn.

10.

Soo Imand van de kooplieden, daar de Nederlanders mede handelen, quamen fugitief te werden, zal den Samoryn die weder leveren, ende zullen de ſelve kooplieden van hem niet mogen werden met andre laſten bezwaard, maar onder de Ed. Compagnie geprotegeerd mogen werden.

11.

Soo Imand van de Nederlanders ſich met een Inlander in querel quam te vergrypen, ende eenig ongeluk quam te geſchieden, ende of Imand der Samorynſe ſich aan de Nederlanders vergreep, zullen de ſchuldige aan iders reſpective Hoofden geleverd werden, om daar over correctie te doen, na regten der wederzydſe Natien; maar alle doodſlagen zullen wederzyds met de dood geſtraft werden.

12.

Soo Imand van de Nederlanders te eeniger tyd ſich fugitief ſtelde, zal de Samoryn aan den zelve in zyn land geen verblyf geven; maar hem met alle devoiren tragten na te ſpeuren, om hem de Nederlandſe overheid wederom in handen te ſtellen.

13.

De Ed. Compagnie beloofd van haar ſyde te bewaren voor den Samoryn, of de Princen, daar toe geregtigd, de ſtad Cranganoor, na haar vermogen, ende mede Paliport, ende Baypyn, ſoo 't doenelyk zy, tot November aanſtaande, om dan nader te tracteren.

14

Van dit Contract zullen gemaakt werden vier origeneele Inſtrumenten, twee in 't Neerduyts, en twee in 't Malabaars, ende van den Samoryn, ende van den Nederlandſen Admiraal, onderteekend, ende by de reſpective Natien onderhouden werden in alle opregtheid.

Aldus geaccordeerd, ende beſloten in 't Oorlog-Schip den Muſcaat-Boom, met de Nederlandſe vloot geankerd voor 't Eiland Baypyn, weynig benoorden de ſtad Coetsjien den 7 Maart A°. 1662.

En was onderteekend door den Samoryn, en door den Heer van Goens.

Hoewel nu onſe eerſte toeleg op de ſtad Coetsjien miſlukt was, was egter ons voornemen geenſins, om het daar by te laten ſteken: Want de Heer Jacob Huſtaart, geweſen Landvoogd van Amboina, trok 'er in September des zelven jaars met een ſchoone vloot en krygsmagt weer na toe, vermits de Ed. Heer van Goens toen op Batavia ſeer krank lag, hoewel zyn Ed., eenigen tyd daar na weer herſteld zynde, volgde.

Men taſtte de ſtad in November aan, alwaar de dappere Pierre du Pon Majoor, ſich op een wonderlyke heldagtige wyſe allereeſt boven op 't bolwerk vertoonde, 't geen in den vyand ſulken verbaaſtheid wekte, dat zy ſich genoodſaakt vonden die ſterke ſtad en veſting den 7 January A°. 1663 aan de Heer van Goens by verdrag over te geven, hoewel 'er ons volk den 9 dito eerſt met 24 vaandels in trok.

In dit beleg hadden ſig de Heeren Jan Bax, Henrik van Reede en Barent van Schuylenburg mede ſeer dapper gedragen, weshalven de Heer vans Goens hen als Abſolute Capiteyns (dat zy anders maar by voorraad waren) op goedkeuring harer Edelheden aanſtelde, die dit voor deſe reys en om hunne dapperheit, inſchikten, en goedkeurden, dog met order aan de Heer van Goens van dat voortaan niet meer te doen. Ook had de Heer Poleman ſich op deſe kuſt ſeer dapper gedragen.

Coetsjien den 7 January Ao. 1663 door de Heer van Goens veroverd.

Haar Edelheden bevonden deſe ſtad uit 't ſchryvens van de Heer van Goens (gelyk naderhand ook de ſtad Cananoor) van veel meer belang, als zy bevorens oit gedagt hadden.

Men vond by 't veroveren der ſelve weinig buyt, alſoo de Portugeeſen, dit wel voorſiende, alles tydig geborgen, en na Goa gevoerd hadden.

Na 't veroveren van deſe ſtad vertrok de Heer Huſtaart met 't gros des Le-

gers, verſeld van den Heer du Pon, de Heer van Rheede, en meer andre overſten, na Cananoor, 't welk die Heer zeer dapper aantaſtte, en, na een beleg van eenige dagen (alſoo de vyand geen ontſet kon verwagten) den 13 February des zelven jaars, na dat de Portugeeſen die ſtad 161 jaaren beſeten hadden, by verdrag innam. Een verovering van z ſeer aanſienelyke ſteden, die haar Edelheden daar om te aangenamer was, om dat zy pas voor 't aangaan der vrede voorviel, en aldus tot een heerlyk ſlot van onſe ſaaken, en als een onverwagte toegift van hen aangemerkt wierd. De Samoryn, en andre Princen hier, hadden ons wel verſogt de Portugeeſen te verdryven; dog 'er ondertuſſchen zelf zeer weynig toegedaan, dan dat zy ons van eenige eetwaren voorſien hadden.

Cananoor Ao. 1663 door de Heer Huſtaart in genomen.

De Portugeeſen vertrocken meeſt na Goa; dog Antonio Cardoſa Landvoogd van Cananoor, wierd, ſoo als hy daar gekomen was, om de laſhertige overgave deſer veſting zonder noodſakelykheid (ſoo de onder-Koning oordeelde) onthalſt.

Den Portugeeſchen Landvoogd van Cananoor tot Goa onthoofd.

Het was (volgens ſchryvens harer Edelheden in April A°. 1663) een groote misſlag van den Koopman Lucas van Weerden (namaals Hoofd van Cananoor) dat hy, met den Vorſt van Cananoor contract makende, den handel van Peper, Cardamom en Amſioen alleen voor de Ed. Maatſchappy, verzuymd had voor uit te bedingen, en alle andre daar buiten te ſluyten, gelyk de meeſte andre Princen reeds hadden toegeſtaan, dat hier nu veel moeite geven zou om het daar toe te brengen, behalven dat haar Edelheden ook op goede gronden vaſtſtelden, dat de Groote Koopman Aderſia, die den handel veel jaaren in zyn geweld gehad hadde, daar in niet veel goeds doen zoude; Dog den 24 Auguſti 1663 gaven haar Edelheden aan de Heer van Goens laſt, om een verbond met deſen Koopman Aderſia te maken, op zulken wyſe, als beſt ten onſen voordeelen ſou konnen geſchieden, belovende alle onſe waaren, die wy brengen, aan hem te leveren, mits dat hy aan ons weer alle de Peper, en Cardamom, daar vallende, geven zal.

Ook was 'er aan van Weerden belaſt, met den Koning van Cananôr een nieuw contract te maken.

Soo ras had de Samoryn de verovering van Coetsjien niet verſtaan, of hy had alle middelen by de onſen in 't werk geſteld, om, ook als Koning daar erkend te werden; dog dit was hem al ſoo wel, als zyn onbillyk verſoek, om ook 't Eiland Baypyn te hebben, beleefd afgeſlagen, dat ook haar Edelheden in den voornoemden brief ſeer preſen, alſoo ons niet minder diende, dan hem nog groter, als hy reeds was, te maken.

Ook preſen haar Edelheden, dat de Heer van Goens de Portugeeſche huisgeſinnen van Coetsjien, en Cananoor, maar ten eerſten na Goa weggezonden had, alſoo zy deſe Natie als zulk eene aanſagen, op welke voor ons geen ſtaat ter wereld (zelf ſchoon wy nu Vrede met hen hadden) te maken was.

Wegens deſe ſtad Cananoor teekenen haar Edelheden, den 29 Auguſti A°. 1663, ook aan, dat die in ſich zelve van nature zeer ſterk en derhalven bequaam was, om met een kleene beſetting verdedigd te werden. Ook was hier altyd een ſchoone handel geweeſt, die nu ten eerſten weer ſtond op te luyken, alſoo de haven daar toe zeer bequaam, en deze Vorſt in ſtaat was, om jaarlyks 200 laſten Peper, behalven de Cardamom, en de ſchoone Maſien, daar vallende, te leveren.

Het aller opmerkelykſte, en 't noodigſte quam haar Edelheden voor, de Handel dezer Inlanders met de wilde Kaneel, hier vallende, die men door alle middelen moeſt tragten, of te doen inhouden, of die meeſter te werden, waar toe ons nu hope gegeven was met jaarlyks aan den Koning van Calicoelang een zeker kleen geſchenk van 46 ducaten daar voor te geven, voor welke hy beloofd had te zullen beletten, dat die Kaneel geſchild zoude werden.

Ontrent deſen tyd wierd ook de Koning van Porca, die 't altyd met de Portugeeſen gehouden had, door onſe wapens gedwongen ſig voor den Veld-Heer den Heer van Goens te vernederen, en ſich onder onſe beſcherming te begeven, gelyk hy daar op, even als ook die twee vorige verwonnen Vorſten, met ons een verbond maakte. Ook ſtond ons de Koning van Porca toe, een Logie in zyn land te bouwen.

De Portugeeſen verſogten naderhand, door hunnen Geſant in Holland, dat Coetsjien en Cananoor hen mogten werden wederom gegeven; dog 't wierd hen met alle reden geweigerd, aangeſien alle vyandſchap eerſt na 't uitwiſſelen der Ratificatien, en goedkeuring der Vrede, aan wederzyden op hielden. A°. 1666 had de Geſant Ulloa haar Hoog Mogende bewogen, om weder over die ſteden te ſpreken; dog hy kreeg daar na ſoo veel met zyn eigen ſchulden te doen, dat hy onverrichter zaake vertrecken, en zyne gemeene Land-zaak laten ſteken moeſt.

Om nu den inhoud van de verbonden tuſſchen ons en den Koning van Coetsjien, Cananoor, en Porca te weten, heeft men

men maar op de navolgende contracten te letten.

Articulen van 't Accoord, gemaakt en beſloten tuſſchen Franciſco Gomes Sermento, Kapiteyn van de Compagnie Infantery, nevens Marcus Pinho, Borger van Coetsjien, gemagtigden, van Ignatio Sermento de Carvalho, Kapiteyn Generaal der ſtad Coetsjien, wegens zyn Majeſteit den Koning van Portugal, ter eenre, en den Heer Jacob Huſtaart, Raad Extraordinaris van Indiën, gemagtigde van den Veld-Heer, den Heer Ryklof van Goens Ordinaris Raad van Indiën, Admiraal op de kuſten, en Superintendent van Ceylon, uit de naam van den Nederlandſen Staat in Indiën, en Speciaal de E. Heeren Bewindhebberen van de vereenigde Nederlandſe Geoctroyeerde Ooſt-Indiſche Compagnie, en den E. Heer Gouverneur Generaal, en de Heeren Raaden van Indiën, ter andere zyde.

Dat de ſtad Coetsjien zal overgeleverd werden met alle haare Jurisdictien oude Privilegien, inkomſten, Landeryen. met de Documenten, en Papieren, daar van zynde, en wat dies meer in den name van den Koning van Portugal gepoſſideerd is, cederende daar van alle Competentie, en geregtigheid aan den gemelden Veld-Heer, of zyn Es. Gecommitteerden.

Dat voords alle Artillery, Ammunitien, koopmanſchappen, Vivres, roerende, en onroerende goederen, ſlaven, en wat meer in weſen is, insgelyks overgeleverd zal werden als voren.

Dat alle vrye Perſoonen; de wapenen gevoerd hebbende, zullen zweeren in twee jaaren tegen den Nederlandſen Staat in Indiën niet te zullen dienen.

Dat de Soldaten, en alle die van de Militie zyn, zullen uittrekken met vliegende vaandels, ſlaande Trom, brandende Lonten, Kogels in de mond, en twee ſtucken geſchut, ter bequamer plaats buiten de ſtad, en 't volle geweer, daar onder 't vaandel van den Veld-Heer neerleggen. Alle naturelle ongetrouwde Portugeeſen zullen na Europa vervoerd werden.

De getroude, Portugeeſen en Miſticen, zullen na Goa vertrecken, en mogen medenemen bed, en bulſter, en zulx meer, als by den Veld-Heer, en zynen Raad, zal toegeſtaan werden.

Alle vrye Toepaſſen, en Canaryns, zullen blyven tot believen en ter Diſcretie van den Veld-Heer.

De geeſtelykheid zal mogen mede nemen haare beelden en Kerkelyke ornamenten, behalven die van goud, of ſilver zyn.

Alle vrye en Kerkelyke Perſoonen, die hier te lande zwerven, en onderdanen zyn van den Koning van Portugal, zullen in dit contract mede begrepen werden.

Aldus gedaan, geaccordeerd, en geſloten in 't Nederlans Veldleger voor de ſtad Coetsjien den 7 January 1663. Was geteekend Jacob Huſtaart, Francisco Gomes Sermento, en Marcus de Pinho de Fonſeca, lager ſtond: *Ratifico O Capitulado per aſſi querer, O Conſelho, que me aſſiſte, Cotchin, en* 8. *d'Janaur* 1663. *era Aſſinado, Ignato Sermento de Carvalho.* Ter zyden ſtond, geſien hebbende 't vorenſtaande contract approbere, en ratificere 't zelve uit de naam en van wegen de Heeren myne Principalen. In 't leger voornoemd den 8 January 1663 was geteekend. RYKLOF VAN GOENS.

Lager ſtond

Gecollectioneerd, accordeerd met zyn origeneel. Coetsjien den 6 February 1663.

MAARTEN HUISMAN.

Secretaris.

Schoon nu de Heer van Goens ſeer goede ſorge gedragen had om deſe voorwaarden wel te doen nakomen, had egter eenig geſpuis ſich niet ontſien over zyn E. op Batavia, als hen verdrukt, en ſeer verongelykt hebbende, klagtig te vallen, na welke klagten ook haar Edelheden al wat te veel (ſoo zyn E. by zyn ſchryvens van den 10 November A°. 1663 oordeelde) gehoord hadden, en waar over hy ſich ſeer ſterk beklaagde, betuigende, dit geenſins, nog ontrent haar, nog ontrent haar Edelheden, verdiend te hebben, alſoo hy tot Gecommitteerden over dit werk aangeſteld had den Majoor van 't Leger Pierre du Pon, den Koopman Lucas van Waarden, en de Kapiteynen Henrik van Rhede, Jan Bax, en St. Martyn, alle lieden van eere,

die men meer, dan zulk geſpuis, behoorde te gelooven, en van welke men niet behoorde te denken, dat zy vrye lieden voordagtelyk tot ſlaven zouden hebben willen maken, gelyk nu by deſe klagten aan haar Edelheden ſcheen te blyken; dat dierhalven nader moeſt onderzogt, en waar over zy eerſt behoorden gehoord te werden; behalven dat het ook de rechte weg voor die klagers geweeſt zou zyn hier op Malabar, daar dit feyt ten eerſten onderzogt kon werden, en daar 't naderhand dog evenwel eens voor den dag komen moeſt, die klagten te doen, dat zy mogelyk wel daarom nagelaten hebben, om dat de valsheid van deſe klagten hier ten eerſten blyken zoude.

Hoedanig 't contract met de Koningen van Coetsjien en Porca door ons gemaakt, geweeſt zy, blykt hier nevens mede.

Contract met de Koningen van Coetsjien, en Porca.

Contract, Alliantie en Confederatie tuſſchen de E. Compagnie der Vereenigde Nederlanden in Orienten, en den Koning van Coetsjien en den Radja van Porca, beſloten in maniere als volgd.

Art. 1.

By Partyen reciproque zal weſen een eeuwige Vrede, Amneſtie, en vergetenheid, van 't gene voor heen gepaſſeerd is, en dienvolgens voortaan een eeuwige liefde, en toegenegenheid tot malkanderen, zoo lang zon en maan zal ſchynen.

2.

De Radja van Porca verklaard ſich vyand tegen al die genen, die 't Ryk van Coetsjien eenigſins zouden willen beſchadigen, 't zy Portugeſen, of andre Potentaten &c.

3.

Beloofd dienvolgens de Radja van Porca, Godorma zyn land niet alleen nu te doen ruimen, maar hem ook voor het toekomende daar buiten te houden.

4.

Belovende voortaan aan de E. Compagnie, die getrouwigheid te bewyſen, die hy oit de Portugeeſen beweſen heeft.

5.

De Radja van Porca beloofd, dat hy noit Peper of Kaneel in zyn land zal doen wegen, of uitvoeren, dan met conſent van den Koning van Coetsjien, en de E. Compagnie, die, na de wetten, het regt daar van alleen toekomt.

6.

De E. Compagnie zal op des Parcatters land mogen bouwen een ſteene Pakhuis tot verſekering van haare middelen, en maintenue van haar regt.

7.

De Radja van Porca beloofd voortaan geen Olifanten meer in zyn land te doen in, of uitbarqueren.

8.

De Radja van Porca beloofd aan de E. Compagnie te reſtitueren alle de Fregatten, die van de Portugeeſen nog in zyn land zyn, mits de E. Compagnie zal betalen de koſten, die daar aan gedaan zyn

9.

En tot bewys van opregte vriendſchap zal de Radja van Porca zyn gemaakte wal, gelegen tegens 't land des Koninks van Coetsjien, zoo Kobidos ſlegten, latende 't overige aan 't believen van de E. Compagnie en den Koning van Coetsjien, zonder de zelve oit te zullen repareren.

10.

De E. Compagnie beloofd de partyen reciproque te betoonen alle hulp tegens haare vyanden. ſoo veel haar magt, en de billykheid zal konnen lyden.

11.

Generalyk accorderen de partyen, dat de E. Compagnie zal genieten alle preeminentien, die de Portugeeſen gehad hebben.

12.

Dit zal zesmaal geſchreven, en wederzyds geteekend werden, te weten, driemaal in 't Nederlands, en driemaal op zilvere Olen, in 't Malabaars, daar van de partyen ider twee zullen behouden, een in 't Duyts, en een in Malabaars.

Aldus gedaan, en Gecontracteerd in 't Veld van Porca, deſen 14 Maart 1663 en na 't Malabaars in 't jaar 838. Onderſtonden eenige Malabaarſe Characters, met onderſchryving geteekend by Moeta-

tadavile, Koning van Coetsjien, en daar nevens in lak gedrukt 't gewoone Zegel van Radja Porca, daar by geſchreven, dit is geſteld by den Radja van Porca. Weynig beſyden ſtond, ons Preſent, tot 't aanſien deſer onderteekening Speciaal Gecommitteerd, zynde ſoodanig gedaan, als by ider geſchreven ſtaat, was geteekend, Henrik van Rhede tot Drakeſteyn. St. Martyn, en Bartolomeus Viſlingua. Ter zyden ſtond, uit de naam van de E. Compagnie, als geauthoriſeerde van de E. Heer Gouverneur Generaal en Raden van India. Onderſtond. Ryklof van Goens. In Margine ſtond mede in rood lak 't wapen van de E. Compagnie, en daar onder door laſt van zyn E. en den Raad, geteekend. C. van der Storm.

Contract ende Eeuwig Verbond tuſſchen de vereenigde Nederlandſe Compagnie by den Hollanſchen Admiraal Ryklof van Goens, uit den naam van den E. Heer Gouverneur Generaal, en de Raaden van India ter eenre zyde, en den Konink van Coetsjien, Moetadavile, en zyne Princen, ter andre zyde.

Art. 1.

Daar zal weſen een vaſte en Eeuwigdurende Vrede, liefde, eendragt en vertrouwigheid, waar van beyde de partyen ſig zullen verſekerd houden.

2.

De Koning van Coetsjien cedeert het regt van deſe ſtad, en alle de landen en Eylanden, daar onder volgens contract behoorende, genaamd de Paapen-Eilanden, 't Muſquetten-Eiland, en Bandoerty, ſoodanig die van de Portugeeſen zyn beſeten geweeſt, gevende daar van de volle opdragt aan de E. Compagnie ten Eeuwigen dage, ſonder dat hy, of te de Koning zyn Succeſſeur, daar op oit iets zullen hebben te pretenderen.

3.

De Koning van Coetsjien erkend van de E. Compagnie herſteld te zyn, in zyn Koninkryk, accepterende dienvolgens de E. Compagnie voor zyn Es. Protector.

4.

De Koning van Coetsjien verſekerd de E. Compagnie, dat al de Peper en wilde Kaneel in zyn land, tot Porca in cluys, en tot Cranganor toe vallende, alleen zal geleverd werden aan de E. Compagnie, en dat alle de ſelve-Peper op Coetsjien zal werden geſcheept in 's Compagnies Schepen, ſonder dat eenige Natie ter wereld daar aan zal mogen Participeren.

5.

De Koning van Coetsjien Authoriſeerd de E. Compagnie alle vaartuigen, en Schepen, uit der Zee met Amfioen aankomende, buyten te houden, en geen ingang te verleenen, dan met believen van de contractanten, op dat de zelve in haar regt niet werden gefruſtreert.

6.

Tot maintenue van 't vierde en de overige articulen beloofd de Koning van Coetsjien te contribueren alle hulpe en byſtaan na zyn uiterſte vermogen, ende verſoekt, dat E. Compagnie gelieven wilde nog 3 vaſtigheden op te regten; een tot verſekering der Cranganoorſe Rieviere op Palieport, een ander tot verſekering der Porcaſe Rivier op de beſt gelegene plaats van Porca, en een derde op Baypyn tegen over de ſtad, tot beter verſekering der Rievier van Coetsjien, of ook op meer plaatſen, daar 't noodig was.

7.

De Admiraal beloofd uit naam van de E. Compagnie voor den Koning, en tot maintenue van 't contract, te beſetten de ſtad Coetsjien, Caſtello De Sima, en nog Paliport, Vaypyn, en Porca, ſoo 't noodig zal geoordeeld werden.

8.

Dat aan den Coetsjienſen Koning zullen betaald werden ſoodanige Tollen en geregtigheid, als van ouds gebruykelyk is geweeſt, ofte namaals nog mogt werden geconditioneerd.

9.

Al de Chriſtenen, ſtaande van ouds onder de ſtad van Coetsjien, en langs de ſtrand woonende, zullen alleen blyven ter Judicature onder de regters, by de E. Compagnie in Coetsjen onder den Gouverneur van Ceylon geſteld.

10.

Zoo een Heydenſche onderdaan van

den Coetsjienſen Koning, en een Chriſten onderdaan van de E. Compagnie, in queſtie quamen, zal een ider de zyne regt doen na zyne coſtume, en zoo een van beyden quam te ſterven, ofte de een den anderen doodſloeg, zal de doodſlager, hy zy Chriſten of Heyden, met de dood geſtraft werden, zonder eenige genade.

11.

Het munten van Fanoms zal door des Konings Munt-Mr buiten de ſtad, in Konings Hof gedaan werden, en de onkoſten afgetrocken zynde, zal de Koning de profyten genieten, nogtans onder expreſſe conditie, dat de E. Compagnie, een opſiender of 2, harent wegen, daar over zal houden, en zoo een valſche munter ergens geattrappeerd werd, zal de zelve met de dood geſtraft werden, 't zy van wat geſlagt, of caſta, de zelve weſen mogte.

12.

Het vervoeren van de Peper, en de Kaneel, te lande, beloofd de Koning van Coetsjien te verhinderen.

13.

Het pleyn, dat rondom de ſtad nu geſuiverd is van alle Clappus-boomen, zal by niemand mogen beplant werden, als met conſent van de E. Compagnie.

14.

Geen Roomsgeſinde Religieuſen zullen in de Landen van Coetsjien, ofte derzelver reſort, gedoogd werden, als met Speciaal conſent van de E. Compagnie, ende Papen zullen insgelyx ten eeuwigen dagen van hier verbannen blyven.

15.

Alle debiteuren van de E. Compagnie, hoedanig die mogten zyn, zullen op alle plaatſen agterhaald, en geapprehendeerd werden, ſoo eenige der zelve fugitief quamen te werden, zal de Koning dezelve met alle devoren laten na ſpeuren, en wederleveren, van gelyken zoo eenige Nederlanders, ofte lyfeygenen, quamen weg te loopen.

16.

De Inlandſe Kooplieden, handelende met de E. Compagnie, zullen met geen extraordinaire laſten, dan met voorgaande conſent van E. Compagnie, mogen bezwaard werden, buiten gewoonte, maar zulen onder de E. Compagnie geprotegeerd werden.

17.

Dit contract zal tweemaal geſchreven werden op zilvere Olen, en tweemaal op Papier in 't Malabaars, en Nederlands, reſpective onderteekend werden.

Aldus gecontracteerd, en beſloten, misgaders onderteekend in 't Hof des Konings op Coetsjien de Sima, en in de ſtadt Coetsjien, den 20 Maart 1663. Was geteekend met eenige Malabaarſe Characters door Moetadavile, Koning van Coetsjien, en Ryklof van Goens. Ter zyden ſtond, ons preſent als getuigen: geteekend Cornelis Valkenier en Henrik van Rhede tot Drakeſteyn. In margine ſtond, onder Compagnies Zegel ter Ordonnantie van zyn E. en den Raad. geteekend

MAARTEN HUISMAN,

Secretaris.

Articulen van Vrede en Eeuwig verbond, geſloten met den doorlugtigen Prins Rammeteri, naaſte Succeſſeur des Koninkryx Cananoor, uit den naam des Koninx Calatery, van de welke zyn Vorſtelyke doorlugtigheit volmagtigde is, ter eenre zyde, en met de Illuſtre Nederlandſe Ooſt-Indiſe Compagnie, of harent wegen uit naam van den E. Heer Gouverneur Generaal Johan Maatſuiker, en de E. Heeren Raaden van India, door der zelver Plenipotentiaris, den E. Heer Ryklof van Goens, Admiraal en Veldoverſte, geauthoriſeerd hebbende daar toe de E. Lucas van Waarden, gebieder der ſtad, Fortreſſe en Ommelanden, van Cananôr, ter andre zyde.

Art. 1.

Ten eerſten, dat van deſe ure aan, en altoos voortaan, zal weſen tuſſchen en met de E. vereenigde Nederlandſe Ooſt-Indiſche Compagnie een vaſte Vrede, Als ook met Cananôr gemaakt.

de, vriendſchap, en eendragt, en den Heer Koning Calatery, mitsgaders alle deſſelfs Vorſten, Landen; Provintien, inwoonders, en onderdanen, gene uitgeſonderd, zoo ook dat deſe Vrede geduren zal, ſoo lang Son en maan ſchynen.

2.

Dat alles, wat 'er gepaſſeerd is wederzyds in 't landen op Tſjalagatti, ſoo wel in aggreſſie, als defenſie, zal zyn vergeten, vergeven, en noit daar aan werden gedagt.

3.

Dat daarentegen den anderen, in alocceſien, zullen bewyſen alle eer, Vriendſchap en genegenheit.

4.

Dat zyn Majeſteyt erkend deſe ſtad van Cananôr, mitsgaders deszelfs Jurisdictie, toe te behooren, en indiſputabel eigen te zyn aan de Nederlandſe Ooſt-Indiſe Compagnie, als een wettige poſſeſſie door 't zwaard, niet van zyn Majeſteyt, maar van de Portugeeſen onſe vyanden, geconqueſteerd.

5.

En ingevalle het gebeurde, dat een ofte meer, van de onderdanen van de E. Compagnie eenig misnoegen mogten geven aan de vaſallen van zyn Majeſteyt, ('t welk wy egter niet hopen willen) dat de ſoodanige, op 't het feyt bevonden zynde, ofte anders beweſen werdende, zullen gebragt werden in de Fortreſſen, om, na zwaarheit of ligtheit der zake, van den gebieder aldaar geſtraft werden.

6.

'T welk insgelyks geſchiedende van de onderdanen zyner Majeſteit, zullen de perpetranten, door den gebieder der Veſting, den Koning werden toegeſonden, om te ontfangen ſoodanigen ſtraf, als de misdaden requireren mogten.

7.

Dat zyn Majeſteyt aan zyne onderdanen zal gebieden met de Hollanders te handelen, koopen en verkoopen, alderhande eet-waren, ofte wat verder in den lande vallen mogte, brengende 't zelve op een baſaar ter markte.

8.

Dat zyn Majeſteyt met den eerſten zal ordre ſtellen, dat de nieuwe Fanoms uitgegeven werden, op dat 'er een behoorlyk reglement op de munt geſchiede: Want wy tot merkelyke ſchade ons zilver geld moeten uitwiſſelen.

9.

Dat zyn Majeſteyt beloofd, wanneer wy Coelis, of andere ambagts-Luiden, mogten benoodigd zyn, de zelve, op ons aanſchryven, zal beveelen tot ons te komen, wanneer wy ſe na lands wyze loonen zullen.

10.

Dat de Kalkovens, en de branders, in 't gebied van zyn Majeſteyt noit zullen werden gehinderd in hun branden, nog afbrengen der Kalk aan deſe Fortres.

11.

Dat zyn Majeſteit zal ontſeggen alle Vriendſchap, die de zelve en zyn onderdanen gehad hebben met de Portugeeſen, die, met hunnen aanhang, verklarende voor vyanden van zynen ſtaat, de zelve zyne Landen uitwyſende, ende eeuwig verbannende, noornamelyk alle Papen Prieſters, en Kerken, alſoo door hunne quade inblaſinge weerzyds het vertrouwen van een goede en vaſte Vrede niet ſou konnen genomen werden.

12.

Dat zyn Majeſteyt den gebieder der Fortreſſe Cananoor, wanneer 't noodig mogte zyn, met ſoo veel gewapende Nairos zal aſſiſteren, als hy dan zal begeeren.

13.

Dat de E. Compagnie, en van harent wegen de gebieders op de Fortreſſe Cananoor, zyn Majeſteyt zal aſſiſteren, tegen zyne vyanden, voor ſoo veel als hunne gelegenheit dat zal toelaten.

14.

Dat de E. Compagnie zal mainteneren de volle eer, ontſaggelykheit en gehoorſaamheit zyner Majeſteyt ontrent Aderſia, wanneer hy hem niet behoorlyk mogt komen te gedragen.

15.

Dat de E. Compagnie nogtans altyd tragten zal, ſoo veel doenlyk zy, en 's Konings reſpect gedoogd, alle miſverſtanden tuſſchen den Koning, en Aderſia,

ſia, in der minne te ſliſſen, en te aſſopieren.

16.

Dat zyn Majeſteit, of uit deszelfs naam zyne volmagtigden, zullen ontfangen uit handen der genen, die der E. Compagnies Paſpoorten bedeeld werden, zyn gewoonlyk gedeelte, gelyk de zelve door den Koning van alle tyden by der Portugeeſen Regering ontfangen is, welverſtaande, even ſoo veel, als de E. Compagnie voor haar gedeelte ontfangt, ſonder dat het een het ander in 't minſte raken zal, en alles volgens een lyſt, over de welke partyen hen nader verklaren en vergelyken zullen.

17.

Dat zyn Majeſteyt in zyn land ontfangen, en t' zynen voordeele genieten zal ſoodanigen Sjonkan, ofte Tol op zyne onderdanen, als zyn Majeſteit gewoon is te nemen, als ook op dezelve, zyne vaſallen, die eenige gebragte goederen van de E. Compagnie in deſe Fortres mogen gebragt hebben, wanneerſe die in 's Koninx gebied brengen.

18.

Dog zal de E. Compagnie garſch gene Sjonkan ſchuldig zyn, nog betalen, te meer, wyl zy de goederen verkoopt aan 's Koninx onderdanen; die reeds den tol betaald hebben.

19.

Ende verpligt hem de gebieder deſer Fortreſſe uit naam der E. Compagnie dat hy voor zyn Majeſteyt zal ontbieden ſoodanige curieusheden, als zyn Majeſteyt zal gelieven op te geven, en te bekomen zullen zyn, voor het koſtende.

20.

En dat zyn Majeſteyt Speciaal te verwagten heeft van de E. Compagnie alle particuliere teekenen van courtoiſie.

21.

Dat de articulen beloofd werden te zullen werden gehouden, door den Koning, Rajadoores, en alle onderdanen des Konings Calatery, en alle Koningen en Princen Rajadoores, en onderdanen deſes Ryx, die in de volgende tyden ſuccederen zullen.

22.

En dat gelyker wys zal geſchieden van wegen de E. Heeren der doorlugtige Nederlandſe Ooſt-Indiſe Compagnie.

23.

Dat deſe articulen zullen geteekend werden ter eenre zyde van wegen de Nederlandſe Ooſt-Indiſe Compagnie door de gebieder der Fortreſſe Cananoor, en van de andere door den Prince Rammetery wegens zyne Majeſteyt, die de zelve daar na zal ratificeren, gelyk ook deſe articulen zullen geratificeerd werden, wegens de E. Compagnie, uit name van den E. Heer Gouverneur Generaal, Johan Maatſuiker, en de Ed. Heeren Raden van India, door den E. Heer Admiraal en veldoverſten Ryklof van Goens of deszelfs Plenipotentiaris.

24.

Stellen egter, dat ondertuſſchen de ſaken aan wederzyden zullen blyven in ſoodanigen vredigen ſtaat, als in dit tractaat bedongen is, tot dat de boven gemelde ratificatie uitgewiſſeld en overgeleverd zal weſen, en tot eenigen tyd continueren.

25.

Ende zullen de Solemniteyten der Publicatie deſes tractaats van Vrede by Speciale acte geſchieden, na dat de voorſz. ratificatie en uitwiſſeling wederzyds zal geſchied zyn.

26.

Ende zal men hier van 6 evenluidende Inſtrumenten, 3 in de Malabaarſe Spraak, en 3 in de Nederlandſe maken, van welke 'er 2 aan den Koning, 2 aan den Heer Ryklof van Goens, en 2 voor de Fortreſſe, zullen uitgereykt werden.

Aldus gemaakt, geaccordeerd, en beſloten in de Veſting Cananoor deſen 26. Maart A°. 1663. Was geteekend met een Regel Malabaarſe Characters daar by geſchreven; Dit is de eigen hand van den Koning Calatery, zynde de Ratificatie deſes contracts. Daar onder ſtonden nog vier Regels Malabaars Schrift, en daar agter genoteerd, dit is de hand van den Prince Rammetery. En in Margine was geteekend. Lucas van Waarden, en des zelfs Zegel daar onder in Lak gedrukt.

Na dat wy den Koning van Porca (hoewel hy dat geenſins aan ons verdiend had) mede in genade aangenomen hadden, ſoo waren die Vorſten van Calicoelang en Teckenkoer daar over wel ſeer misnoegd, dog haar Edelheden Preſen het doen van den Veld-Heer, en oor-

oordeelde dat zyn E. en de verdre Legerhoofden wyselyk gedaan hadden van na de zelve (hoewel zy in de saak gelyk hadden) niet gehoord te hebben.

Het was een groot geluk, dat, gedurende de wapenen der E. Maatschappy op Malabaar gebruykt wierden, Raja Singa op Ceylon sig stil gehouden, en dat hy de beneden-Landen daar ondertusschen in Vrede gelaten had, 't geen ons anders byzonder qualyk gekomen zou hebben.

Ook gaven haar Edelheden ontrent desen tyd by hun schryven van den 29 Augusti 1663 last, om de werken van Coetsji en (nader by Baldeus te sien) tot vermindering der besetting, en der jaarlykse lasten, ten eersten in te trecken.

Dus siet men, hoe door de wapenen van de dappere Nederlanders de gansche kust van Malabar in de tyd van 3 jaaren met seer weinig verlies veroverd, gelyk de zelve zedert dien tyd, tot nu toe, onder onse magt gebleven is.

Men vond goed in de eerste tyden het bestier van dese kust van de Landvoogdy van Ceylon afhankelyk te maken, gelyk Malabar ook tot de maand September A°. 1663 onder dien Landvoogd, of den Heer van der Meyden, gestaan heeft; dog na dien tyd is het tot een Commandement gemaakt, en men heeft het onder een Bevelhebber op sich zelve gesteld.

A°. 1670 geraakten wy met den Samoryn weder in Oorlog, en ontrent dien tyd quam de Heer Francois Caron ook als Generaal der Franschen hier. Gelyk ook de Engelschen ontrent desen tyd tot Calicoet een Logie hadden. De Franschen hebben te Mirseoe ook een Comptoir gehad; dog dat is A°. 1672 opgebroken.

Alvorens nu met andre saaken voort te gaan soo moeten wy nu hier ook eerst laten volgen een Lyst der Commandeurs van Malabar, met den tyd van hun bestier, soo verre het ons bekend is.

LYST
DER
BEVELHEBBERS
VAN
MALABAR.

Onder Ceylon staande

	A°.	A°.
Pieter de Bitter.	1663.	1663.

Malabar op sich zelven gesteld.

Bevelhebbers van Malabar.			
	Ludolf van Coulster.	1663.	1665.
	Ysbrand Godsken.	1665.	1667.
	Lucas van der Dussen.	1667.	1671.
	Henrik Adriaan van Rhede.	1671.	1676.
	Jacob Lobs.	1676.	1678.
	Maarten Huisman. was ook Commissaris hier.	1678.	1678.
	Gelmer Vosburg.	1683.	1688.
	Isaac van Dielen.	1688.	1693.
	Alexander Wigtmans.	1693.	1694.
	Adriaan van Ommen.	1694.	1697.
	Magnus Wicchelmans.	1698.	1701.
	Abraham Vink.	1701.	1704.
	Willem Moerman.	1705.	1708.
	Adam van der Duyn (overleden A°. 1723. in November.)	1708.	1709.
	Barent Ketel.	1709.	1716.
	Joannes Hartenberg.	1716.	1723.
	Jacob de Jong.	1723.	

Randſoen &c. van den Bevelhebber en Twede Ao. 1678 bepaald.

Ao. 1678 den 30 September is den Bevelhebber hier, en zynen tweeden, het zelve randſoen, &c. als aan den Landvoogd, en den tweeden van de kuſt Choromandel, toegelegt.

Verhaal van den Oorlog Ao. 1715 met den Samoryn.

Hoe ſig de ſaaken op deſe kuſt in de volgende jaren tuſſchen ons en den Samoryn geſchikt hebben, is my onbekend; dan alleen, dat wy Ao. 1715 moejelykheden met den zelven kregen, gelyk dit ook tot een openbaren Oorlog uit geberſten is, ſoo dat wy in September deſes Jaars genoodſaakt waren 1573 koppen, onder de de Kapiteyns Alexander de Pluyes, Holeyſen, van Poor, en meer andre Hoofden, van Batavia derwaart te ſenden.

Men oordeeld, dat deſe geheele Oorlog zynen oorſprong door een onvoorſigtige en onbillyke daad van den Bevelhebber van Malabar, Barent Ketel, genomen heeft, buiten laſt van haar Edelheden, en tegen ons verbond, ſich aangematigd hebbende; om, in plaats van de Houte Veſting Wilhelmus, by de Rievier Sittoewa, 30 mylen benoorden Coetsjien, by veroudering te vernieuwen, daarenboven nog een ſteene Veſting, een Snaphaans-Schoot daar af, te bouwen.

De Samoryn, dit niet konnende verdragen, dede verſoeken, dat hy die wilde laten afbreken, 't geen hy niet genegen zynde, ſoo is die Vorſt met een leger daar na toe getrocken, om die met geweld te doen afbreken.

De Heer Ketel trok hem tegen; dog kreeg, alſoo hy te zwak was, klop, en verloor 40 man, ſoo dat hy weer na Coetsjien ging druypſtaarten; dog pas van te voren had de Samoryn die ſteene Veſting, eer zy nog voltoyd was, ingenomen, en 30 man van ons volk verſlagen.

Ondertuſſchen verſcheen de Samoryn voor de houte Veſting, die door een vaandrig van ons verdedigd wierd; de welke, ſchoon hy het den vlugtenden Heer Ketel gevraagd had, een ſeer ſlegt beſcheyd bekomen hebbende (dat hy ſien kon, hoe hy 't ſtelde) en niet in ſtaat zynde, om des Samoryns magt te wederſtaan, beſt oordeelde, de zelve onder goede voorwaarde aan dien Keizer over te geven.

Kapiteyn de Pluyes vertrok A°. 1716 na Batavia, en quam op de Reyſe, in de ſtraat Sunda te ſterven.

De Heer Ketel wierd hier over na Batavia door haar Edelheden opontboden, om dit zyn wangedrag te verantwoorden, en in zyn plaats de Heer Hartenberg, als Bevelhebber van Malabar, dog als Veld-Heer de E. Heer Willem Bakker, buyten-gemeen Raad van Indiën, en als Twede, nevens hem, de Heer Sergeant Majoor, Hans Frederik Bergman, den 16 September A°. 1716 met 1500 man van Batavia herwaards geſonden, met de Heeren Kapiteyns, Henrik Vuyſtman, Dirk Tempeſel, Jan Frederik Warnik, Philip Vogel, en Matthys Bom, die te dier tyd van Luytenants daar toe gevorderd werden.

Men taſtte met ons leger, zynde 3000 blanke en ſwarte koppen, en met 15000 van den Koning van Coetsjien, te ſamen 18000 man ſterk, den Keizer; die wel eenigſins in 't eerſt verongelykt was, maar die ons nu nog meer verongelykte, en na geen reden luyſteren wilde, dapper aan, en dreef hem, na dat men eenigen tyd ſeer hevig gevogten had, ettelyke mylen Landwaard in, op de vlugt.

Vrede Ao. 1718 door de Heer Bakker met den Samoryn gemaakt.

Deſe Oorlog heeft den Samoryn ontrent 3000, en ons 200 koppen gekoſt, en de Heer Bakker heeft Eyndelyk in 't begin van Ao. 1718 het ſoo verre gebragt, dat 'er een Vrede tuſſchen ons en zyn Majeſteyt getroffen is; 't welk wel een groote doorn uit de voet der E. Maatſchappy was, alſoo zy ſich, buyten dien, met een vry zwaarder Oorlog op Java belemmerd vond. Om egter nog een netter begrip van de ſaaken van Malabar te bekomen, zal ook ſeer dienſtig zyn 't vertoog van den Heer Huſtaart over Ceylon en Malabar, den 18 December Ao. 1664 aan haar Edelheden overgeleverd, en onder de ſtoffe van Ceylon te vinden, gelyk mede de Memorie van den Heer van Goens aan den Heer Huſtaart over Ceylon en Malabar gegeven, na te ſien.

En hier mede zullen wy de Algemeyne ſaaken van Malabar, voor ſoo verre het wereldſe betreft, beſluyten.

VYF-

VYFDE HOOFDSTUK.

Zaaken van den Gods-dienſt op Malabar. *Van den Heidenſchen Gods-dienſt alhier. Werelds-during. Van de Mohhammedaanen. Van den Joodſen. Van den Chriſtelyken Gods-dienſt alhier. De* St. Thomas *Chriſtenen. Hoofdſtukken van hunne Leere. De Roomſche Gods-dienſt.* A°. 1503 *al op* Coylang A°. 1518 *'t eerſte Klooſter te* Goa A°. 1542 *komt* Xavier *hier. Wat door hem, en andre, hier verricht is. Groote bekeering in, en ontrent* Goa *na* A°. 1516. *Eenige Aardsbiſſchopen van* Goa. *Van den Hervormden Gods-dienſt alhier. De Predikanten van tyd tot tyd hier geplaagt. Lyſt der* Coetsjienſe *Predikanten.*

ZAAKEN VAN DEN GODSDIENST OP MALABAR.

Zaaken van den Gods-dienſt op Malabar.

Op de kuſt van Malabar zyn Vierderley Godsdienſten bekend.

De Heydenſche, Mohhammedaanſche, Joodſe; en de Chriſtelyke.

Van den HEIDENSCHEN GODSDIENST.

Van de Heydenſche Gods-dienſt alhier.

Uit 't gene wy onder de ſtoffe van Choromandel, Suratte, Bengale, en Ceylon reeds geſegt hebben, over den Godsdienſt der Heydenen, is genoeg gebleken, dat die ſich ook hier op Malabar verſpreyd heeft, en dat de zelve in haren grond een en de zelve is, komende ten grooten deele met die der Benjaanen, en Jentiven overeen, en meer in de naamen, dan in de ſaak, verſchillende. Zy beſtaat in een verfoejelyken dienſt van de zelve Afgoden, Hoofd- en mindere Goden, die wy daar reeds beſchreven hebben, en welker vervaarlyke beeldeniſſen men na 't leven by den Heer Baldeus kan afgebeeld ſien. Men vind onder hen 7 voorname ſecten, van welke ſommige Viſtnum, andre Ixora, en andre weer een ander, voor den opperſten God houden.

Hunne voorname Goden Ixona met zyn 16 handen en 't oog in zyn voorhoofd ſtaande, hunne zwarte Viſtnum met zyn 4 handen, en zyne veranderingen, in een Viſch, Schildpad, Verken, &c. (by andre Wiſchnoe en ook wel Perumal-Dirunanum, Kiſtna, &c. genaamd) Bramma met zyne verſcheyde Hoofden, hunne onbeſchaamde Quivelinga, (veel erger dan de Priapus der Grieken en Romeynen) hunne Quevenaden met zyn Olifants-Kop, en meer andre van hunne verfoejelyke en afſchuwelyke wangedrogten, zyn ons klare bewyſen van de beklagens-weerdige blindheid der Malabaaren, zynde het onbegrypelyk, hoe menſchen, die in andre ſaaken van een ſeer net oordeel en begrip zyn, ſich aan zulke dwaſe en beſpottelyke gevoelens konnen overgeven, en hoe zy met zulk een eerbied Goden, die zy zelfs met hunne handen gemaakt hebben, konnen dienen.

By hunne Tempels of Pagoden hebben zy ook doorgaans Tanken, of Waterbakken, om ſich te ſuyveren. Zy bidden niet alleen verſcheide beelden, dieren en wanſchepſels, maar ook de Son en Maan aan, verheugende ſich ſeer op de nieuwe Maan; maar als het eclipſis of Maanſwym is, raſen zy geweldig, vaſt ſtellende, dat zy de Maan dan wonderlyk helpen, en dat zy dan den Draak, met welken zy in ſtryd is, en die haar tracht te verſlinden, te eer verjagen zal.

Hoe die van Canara ook de gewoonte op zekere Feeſt-dagen hebben van hunne Goden op een Praal-wagen om te voeren, en hoe ſig diegene gelukzalig agten, die ſig onder de raden der zelven laten verpletteren, halen wy hier niet op, alzoo dat al elders gemeld is.

Werelds during.

Schoon zy niet net weten aan te wyſen, hoe lang de wereld geſtaan heeft, weten zy egter te ſeggen, dat de jegenwoordige eeuwe, by hen

Kaliujum genaamd, in 432000 jaaren beſtaan zal, van de welke reeds 4337 jaaren verloopen zyn, in de welke geregeerd hebben verſcheyde Koningen; hoewel hunne ſchryvers in de bepaling deſer jaaren niet net overeenkomen, dewyl zy hun tyd in ſekere Artus, van 60 jaaren ider, verdeelen.

De naamen deſer Koningen, die op 't land van Malabar, of op de Kuſt geregeerd hebben, zyn deſe.

Manumandari. Een Koning, die, een Barbier geweeſt zynde, ſich in den Ganges verdronk, om Koning te werden, gelyk geſchiede.

Manu.
Muſchuwandat Schakkara Wadde.

Tannabuddiradi, of *Tanmer*. Een Voſt in hunne Hiſtorien ſeer beroemd.

Nalen, Mede by hen ſeer beroemd.

Wikkiramatiten. Een Koning, die van ſekeren duyvel allerley konſten geleerd had; te ſien in 't boek Wetalakaddi.

Polecharaſcha.

Chigen. Tot deſes tyd toe zyn 1400 jaaren verloopen; waar na ook een Epocha of reken-tyd, Chigattum, zyn begin nam.

Nanden. Deſe is onder de Perrias ('t veragtſte geſlagt) een ſchutter geweeſt, en Koning geworden, die geld van Leder ſlaan liet; dog hy leefde niet lang.

Mananidichore. Dit was de beroemdſte van alle deſe Koningen, gelyk ook zyn geſlagt, na welken de kuſt Choro-mandalam (of Choromandel, ſoo ſommige willen, dat is Choro's Ryk) genaamd is. Manamdi beteekent de geregtigheid, ſoo ſeer in alles van hem gecoeffend, en hier weer ingevoerd, doende weder in ordre brengen, en verſcheyde boeken van de ſelve ſchryven.

Ter eere van hem zyn de Pagoden hier geſticht door Koningen, uit deſe Familie voortgeſproten, die wel een getal van 300 uitmaken, van welke ſeer veel in hunne Hiſtorien gemeld werd.

Na deſe Vorſten is een Keizerryk alhier opgekomen, waar in 12 Keizers geregeerd hebben, dog eindelyk is hun Ryk in veel deelen verdeeld, en geheel vervallen.

Daar zyn onder hen weer andre die 18 groote werelds-eeuwen ſtellen, van welke de 14 eerſte eeuwen alleen den Poeten, en aan andren alleen de naamen der 4 laaſte eeuwen bekend zyn. De jaaren deſer eeuwen tellen zy dus op.

1	140000000
2	130000000
3	80000000
4	110000000
5	100000000
6	90000000
7	80000000
8	70000000
9	60000000
10	50000000
11	40000000
12	30000000
13	20000000
14	10000000
15	9026000
16	1712500
17	5959600
18	48309
	1072048640o.

Het verder bericht van dit duuren der wereld, en hoe lang, vind men in 't boek Diragalaſakkarum.

Voor al zyn zy ook ſterk voor de μετεμψυχωσις, of verhuiſing der Zielen, eetende geen vleeſch, voor al niet die van Coetsjien, op dat zy de Ziel van iemand hunner voorvaderen niet verſtooren, of op dat de Zoon zyn Vader, of groot-Vader, niet by onkunde en onvoorſiens opeeten mogt.

Hunne Pagoden, of Tempels, hunne Prieſters ofte Bramines hun Feeſten, en verdre gewoonten, zyn de zelve, die wy onder de ſtoffe van Choromandel al beſchreven hebben. Hoewel men anders nog verſcheyde ſeer fraeje ſaaken over hunne Tempels &c. by Baldæus in zyn werk van de afgodery der Ooſt-Indiſche Heydenen in 't 16 Hoofd-ſtuk, en elders, aangeteekend vind. Sommige deſer Goden hebben 100, andere weer 1008 naamen, behalven de Oppergoden zyn 'er nog 3300000 kleene Goden, en 48000 Propheten, waar uit men oordeelen kan van de moejelykeit van hunnen Godsdienſt.

Van den MOHHAMMEDAANSCHEN GODSDIENST.

Van de Mohhamedaanſche.

Wat nu den Mohhammedaanſchen Godsdienſt betreft, die is hier mede ſeer verre, en al zederd veel eeuwen, het ganſch land door, onder grooten en kleene uitgebreyd, na allen ſchyn zyn beginſel hier door den iver van deſe en gene Arabiſche en Moorſe of Hindoſtanſe, Per-

Perſiaanſe en andre Kooplieden genomen hebbende, ſonder dat wy in ſtaat zyn, om den netten tyd, wanneer die hier begon, aan te wyſen.

Dat die egter hier al ſeer oud is, kan men daar uit afnemen, dat Aſſarama Perimel oppermagtig alleen-beheerſcher van geheel Malabar Ao. 970 al na Mekka zeylde, om daar de rechte gronden van deſen Godsdienſt te halen, waar uit my toeſchynd, dat die niet lang te voren hier begin genomen heeft.

De meeſte Mohhammedaanen onder de Malabaaren zyn Sunni's (of van de zelve ſecte, als de Turken, en Hindoſtanders) hoewel 'er ook eenige Sjais zyn, of Sjahi's dat is Konings-geſinden, of van den zelven Gods-dienſt als de Perſiaanen, die fyner en ſuiverder voorgeven dan de andre te weſen.

Dat men hier, en voor al te Coetsjien, veel Joden heeft, is buyten tegen-ſpraak, en men is van Oordeel, op hun voorgeven, dat zy Na-zaaten zyn van de vervoerde 10 ſtammen door Salmanaſſar den Koning van Aſſyrien. Duyſenden der zelven heeft men nog in Perſien, hier en daar in de ſteden, en voor al na de kant van Medien of Sjirvan, Iraak, en in andre Landſchappen, verſpreyd, van waar nu en dan deſe en gene, door den handel van Perſien op Suratte, en Malabar, na die kuſten verhuyſt, en, om dat zy het daar ſeer wel vonden, aldus daar ook gebleven zyn.

Van de Joodſe.

Sekere Joodſe Rabbyn, Samuel van Mets genaamd, over veele Jaaren, tot onſen Gods-dienſt over gekomen, en nu nog Krankbeſoeker in 't Vrouwen-Tugthuis op Batavia, is A°. 1692 of 1693 na de kuſt en Choromandel en Malabar geſonden, om te ſien, of men door hem eenige winſt op deſe Jooden zou konnen doen; dog al de moeite by hem, zelfs met het aanleeren van 't Portugeeſch, om ſoo veel te beter met hen te konnen ſpreken, nog A°. 1694 aangewend, is te vergeefs geweeſt, en dus blyven zy daar, gelyk als elders, tot nog toe verhard, met het dekſel op hunne oogen en herten ſitten, tot dat het den Heere eens behagen zal op den tyd, van hem daar toe bepaald, door kragtiger middelen, als 'er tot nog toe aangewend zyn, dat dekſel, weg te nemen, en hunne oogen te verlichten, om ſich tot den rechten David hunnen Koning en Jeſus te bekeren.

Van den CHRISTELYKEN GODSDIENST.

Van de Chriſtelyke Godsdienſt alhier.

Wat nu den Chriſtelyken Gods-dienſt alhier betreft, die moeten wy als Driederley aanmerken, te weten dien van de St. Thomas Chriſtenen, van den Roomſchen, en den Hervormden Chriſtelyken Godsdienſt.

De Sr. Thomas Chriſtenen.

Wat de St. Thomas-Chriſtenen zyn, hebben wy onder de ſtoffe van de kuſt van Choromandel in 't breede vertoond, met een woord hier byvoegende, dat het Neſtoriaanen zyn, die hunne Leere niet van den Roomſen ſtoel, maar of van St. Thomas (die te Maliapoer als een bloed-getuige ſou geſturven zyn) of van eenige zyner leerlingen na dien tyd, dog in die ſuyverheid niet; maar met de ketzery van Neſtorius beſmet (die de vereeniging der twee Naturen in Chriſtus loochende, en maar eene nature in hem erkende) waarſchynelykſt uit Syrien bekomen hebben.

Zy plagten hunne Biſſchoppen in Angamale, Coetsjien, Coylang, en Cranganor, niet alleen in de ouder, maar zelf ook nog in de later tyden te hebben, die daar van den Aartsvader van Alexandrien daar na van Mozul of Ninive, of wel van Babylon (nu Bagdad genaamd) plagten geſonden te werden. Wy ſpreken daar van ook met eenig breder bewys onder de voornoemde ſtoffe van Choromandel.

Hoofdſtukken van hunne Leere.

De voornaame ſtukken van hunne leer plagten daar in te beſtaan, dat zy in 't Avondmaal beyde het Brood en den Wyn gebruiken. Dog zy nemen, in plaats van gemeen, geſouten Brood (daar zy op ſtaan) en in plaats van Wyn (daar men die niet heeft) Rozynen-ſap.

Zy doopen hunne kinderen niet, voor dat die 40 dagen oud zyn, ten ware dat zy in doods nood mogten weſen.

Zy gebruiken de Salving niet; nog ſtaan aan geen Prieſters het Tweede huwelyk toe. Zy verwerpen ook de Beelden der Heyligen, dan alleen, dat zy een kruys in hunne Kerken ſtellen. Zy verfoejen Cyrillus, hunnen beſtryder, eeren Neſtorius, en Dioſcorus, als Heyligen, verwerpen den Paus van Roomen, en gebruiken het Syriſch Teſtament in hunne Kerken; maar hoedanig zy naderhand alhier van deſe ſtukken afgeweken, en tot den Roomſchen Godsdienſt overgebragt, en daar mede eenigſins vereenigd zyn, hebben wy bevorens reeds uitvoerig in de ſtoffe der St. Thomas-Chriſtenen onder Choromandel vertoond, dat hier niet noodig is iets weder by te voegen.

De Roomſche Godsdienſt.

De Roomſche Godsdienſt alhier heeft eerſt lang na de komſt der Portugeeſen op deſe kuſt een begin genomen.

Volgens het bericht, dat de Jeſuiet Jarricus ons daar af geeft, zyn de Portugeeſen van den beginne af, toen zy hier quamen, wel beſig geweeſt, om ſoo wel de ſaaken van den Godsdienſt, als die van de veroveringen der Landen,

te behertigen; maar hunne eerſte Schryvers hebben meer werk gemaakt, om van de veroveringen en ontdecking der Landen, en ſteden door de Portugeeſen, dan wel om de ſaaken van den Godsdienſt van die eerſte tyden, te ſchryven.

Na dat de Groote Alfonſo d'Albukerk Goa ſoo dapper veroverd had, heeft hy, als een voorſtander van den Godsdienſt, daar ook een Kerk gebouwd, en in de zelve een Metaal kruys met de Beeltenis van den gekruyſten Chriſtus geſteld.

Jarricus ſegt, dat de Franciſcaanen allereerſt de Reys na Indiën aannamen, en dat 'er eenigen met Pieter Alvares Capraal A°. 1501, gelyk 'er daar na ook meer andre orders uitgekomen zyn.

Ao. 1503 I op Coylang. Immers my blykt uit ſeker geſchrift, dat Pater Rhoterie, een Dominicaan, A°. 1503 al op Coylang beſig geweeſt is, om aldaar de Heydenen te bekeeren. Dog hy wierd naderhand van de Mooren met eenige andre Portugeeſen vermoord.

Even ſoo begaven ſig ook deſe en gene andre Roomſe Prieſters hier en daar na toe, om hunne Leere te verbreyden; dog kregen nergens conventen nog Kloosters, om ſich daar in te onthouden, tot Ao. 1518 't eerſte Kloofter te Goa. dat Didaco Lopez Siqueira hen A°. 1518 een Kloofter te Goa ſtichten dede, waar in alle de Geeſtelyken van de eene en de andre ordre, van tyd tot tyd door Vicariſſen herwaards geſonden, by een geplaatſt, en over de welke vervolgens hier Biſſchoppen geſteld zyn, van de welke de eerſte een Franciſcaner, Ferdinando genaamd, geweeſt, die na zyn dood door Broeder Jan d'Albukerk, mede van die zelve ordre, gevolgd is.

Wel is waar, dat Jacques de Borba (een groot en heerlyk Prediker, zoo Jarricus zegt) en F. Vincent, ſeer veel tot het werk der bekeering gedaan hebben, en dat Antonio Galvano als Landvoogd, ſeer veel daar toe in de Moluccos (gelyk wy onder die ſtoffe toonen) bygebragt heeft; behalven dat 'er veelen Ao. 1542 komt Xavier aldaar. op de Peerl-Viſſchery bekeerd waren; maar dit werk kreeg eerſt zyn rechten voortgang, ſoo aldaar, als hier op Malabar, na dat Franciscus Xaverius, A°. 1541 met den Onder-Koning Martyn Alfonſo de Soſa van Lisbon na Indiën gevaren, en den 6 Mei A°. 1532 tot Goa aangeland was.

Hy quam 'er als Nuntius Apoſtolicus, en vond 'er den Biſſchop Joan d'Albukerk nog, diens Vicaris Michel Vaz was.

Hy Predikte ſeer neerſtig, en bragt daar door te Goa een groote verandering in 't Leven der Menſchen, ſoo onder de Portugeeſen, als Indiaanen, waar in hy door eenen Pater Paulo Camers, en meer andren geholpen wierd.

Wanneer hy in October des zelven Jaars na de Peerl-Viſſchery vertrok, liet hy deſen Camers ook te Goa, om Jacques de Borba daar in 't onderwyſen der Jeugd te helpen, voor de welke hy, voor zyn vertrek derwaards, nieuwe ontwerpen over verſcheyde Geloofs-ſaaken, met korte verklaringen, eenige gebeden uit den Catechiſmus, en een algemeene belydenis daar by, gemaakt had, leerende de Jeugd, haar Pater Noſter, Ave Maria, Credo, en wat dies meer is, wel opſeggen, door alle welke gronden, met een ſeer ſtreng Leeven gepaard, hy ſeer veel vrugt dede.

In December A°. 1543 quam hy van de Peerl-Viſſchery weer te Goa, en nam doen 't werk aldaar, in de plaats van Jacques de Borba, zelf waar, alſoo die te dier tyd een der voornaamſte en eerſte voortſetters van 't Collegie van St. Paul (dat is der Jeſuiten) was. Wat door hem, en andre hier verricht is.

Dit duurde met hem egter niet langer, dan tot February 1544, wanneer hy de ſorg aan Paulo Camers en 4 Prieſters, bevolen latende, weer na de Peerl-Viſſchery ging.

A°. 1545 quamen hier met den nieuwen Onder-Koning Joan de Caſtro, 3 Prieſters, Antonio Criminaal, Nicolaas Lancelot, en Joan de Beira, latende den middelſten te Goa in 't Collegie van St. Paul.

Hoe hy zelf zedert A°. 1546 van Malakka na Ambon, en de Moluccos vertrok, en wat hy daar verricht heeft, hebben wy in ons verhaal van de Kerk-ſaaken aldaar getoond.

Hy quam over Malakka, daar hy weer eenigen tyd bleef, A°. 1548 den 21 January tot Coetsjien; dog vertrok van daar weer na de Peerl-Viſſchery, terwyl Lancelot, en Franciſco Perez tot hulp van Paulo Camers te Goa bleven.

Xavier zelf, ondertuſſchen te Gale op Ceylon, gekomen zynde, en den Koning, met de zynen aldaar, tot 't Chriſtendom bekeerd hebbende, keerde met een Geſant van dien Vorſt weder na Goa, om met den Onder-Koning, Joan de Caſtro, te ſpreken, landende den 20 Maart A°. 1548 hier aan.

Ontrent deſen tyd doopte den Biſſchop, Joan d'Albukerk, den Japander Anger tot Goa, hem den naam van Paulus de St. Fe, na 't Collegie van St. Paulus tot Goa, gevende.

Den 4 September A°. 1548 quam Pater Gaſpar Barre met verſcheyde andre van zyne medgeſellen, tot Goa aan, by welke Xavier, na alles op de Peerl-Viſſchery in ordre gebragt, en na op Coetsjien, daar hy 2 maanden bleef, het noodige beſteld te hebben, weder quam.

Eer hy na Japan vertrok, ſond hy Lance-

celot na Coylan, en Sebaſtiaan Gonzales na Baçaim, gevende ider van hen een medgeſel, die nog geen Prieſter was, by ſich.

Na zyn reyſe in Japan, quam hy A°. 1552 in 't eynde van January te Coetsjien, en in February te Goa, alwaar hy Gaſpar Barre, van Ormus te rug gekomen, vond. Ook quam tot Goa toen uit Portugal Melchior Nugnes, geſonden om overſte van 't Collegie te Goa te zyn.

Hoe 't hem verder op zyn Reyſe na China gegaan is, hebben wy geſien, daar wy over de ſtoffe van China handelen.

Eer hy derwaards ging, beſtelde hy te Coetsjien Franciſco Henriques, en maakte Gaſpar Barre, die hy van Ormus ontbood, beſtierder van 't Collegie te Goa, en Vice-Provinciaal.

Die nu breeder van hem genegen is iets te weten, kan naleeſen Turſellinus over Xaviers daden, of Emanuel Acoſta in zyn tractaat over 't geen de Jeſuiten in 't ooſten verricht hebben. Gelyk mede dat van P. Louis Guſman, of van P. Ferdinand Guerreiro, of dat van P. Albert Loertius, een Italiaan, die nooten over 't werk van Guſman gemaakt heeft. Waar by men ook 't werk van Jan de Lucena over Xaviers leven wel voegen mag.

Maſſæus gaat van 1540 tot 1557. Turſellinus gaat tot A°. 1552. Acoſta tot A°. 1567 de andren gaan, en voor al Jarricus, tot A°. 1600.

In zyn 2 Boek verhaald ons Jarricus, dat A°. 1541 den 10 November 't eerſte Convent van St. Paul tot Goa geſtigt is, en dat 'er by Xavier's komſt aldaar reeds 60 Paters in 't zelve waren, ook wierd Ao. 1560 de Kerk van St. Paul hier gebouwd.

Groote bekeering in en omtrent Goa na Ao. 1586.

Hy meld ook, dat 'er A°. 1586, 1588, 1590, en 1594 tot Goa ſeer veelen gedoopt zyn, en dat A°. 1596 geheel Salſette meeſt bekeerd is.

In zyn 10 en 11 Hoofdſtuk van dat Boek toond hy, dat 'er al veel voor Xavier's komſt tot Coylan en Coetsjien bekeerd zyn; in zyn 16. Hoofd-ſtuk zegt hy, dat het eerſte Couvent der Jeſuiten te Baçaim A°. 1549 gebouwd wierd, 't geen Xavier nog beſorgd, en die Melchior Gonzales derwaards geſonden had, gelyk ook dat A°. 1560 tot een geheel Collegie, en geſelſchap, aangroeide.

A°. 1001 wierden 'er tot Goa 1600, in 't Land van Salſette, 648 en daar na nog 159, en in 't Collegie van Tanor nog 370 gedoopt, ook had men toen buyten de Kerk der Jeſuiten, of der Pauliſten, te Goa, 'er nog 3 in Salſette, daar wel 30000 Chriſtenen geteld werden, waar by 'er A°. 1602, en 1603, 1604, 1607, 1608, en 1609, nog 14003, behalven nog 200 tot Chaul, Baçaim, Tanor, Damaon, en Diu, bekeerd, die binnen, Goa, en in Salſette gekomen, en daar na nog vorder bekeerd zyn.

Hy teekend ook aan, dat 'er Ao. 1509 tot Coetsjen 260 Chriſten geworden zyn, en dat Ao. 1546 de Koning van Tanor gedoopt is.

Eenige Aardsbiſſchoppen van Goa.

Als Aardsbiſſchoppen van Goa komen by hem A°. 1567 Don George, A°. 1578 Don Vincent de Fonſeca 1590. Don Matheus, en 1595 tot A°. 1599 Don Frere Alexis de Menezes, voor.

En dit is het alles, dat ons de Portugeeſen wegens 't werk der bekeering, alhier door hunne Prieſters verricht, verhaalen, hoewel het ſeker is, dat hier na dien tyd nog al veel grooter vrugten en wonderen ontrent dat groot werk, volgens hunne ruyme wyſe van opgeven, gedaan; hoewel het in ſich ſelven ſlechte gronden, maar op ſand gebouwd, en Swetſeryen zyn, die wy, dagelyks in de geweſten, daer ik gelegen heb, en daar men mede van die Ryſt-Chriſtenen nog in menigte heeft, bevonden hebben maar in een groot geſwets, ſonder 't allerminſte bewys, te beſtaan, dewyl deſe menſchen nergens van weten, dan Pater noſter ſeer gebroken, 't Ave Maria, Credo en wat dies meer is, ſonder te verſtaan, wat zy ſeggen, daar ſoo maar henen te rabbelen, dat wel een bedroefde en beklagens-weerdige Godsdienſt, en een elendige wyſe van bekeeren is, waar op wy geenſins durven roemen, en zelf niet ſouden konnen geruſt zyn, en dat die menſchen immers ommogelyk tot de ware kenniſſe Gods, en van 't gene tot de Zaligheit vereyſcht werd, brengen kan, waar voor zulke Leeraars en blinde leyders der blinden, dewyl zy beter weten, eens aan God ten dage des oordeels zullen moeten verantwoorden.

In 't Jaar 1663 ſchreven onſe Legerhoofden hier aan haar Edelheden, dat 'er benoorden Cananoor geen Chriſtenen gevonden wierden, maar dat van daar beginnende na de Caap Comoryn, en voord na Nagapatnam, en Carical, een ontallyke menigte, en dat 'er alleen tuſſchen Coylan en die Caap langs de Zeekant 43 Kerken geteld werden, alle meeſte door Roomſe geeſtelyke bediend, en waar van de Koning van Portugal geen laſten ter wereld had, te wenſchen zynde, dat onſe Heeren en Meeſters dit in hunne landen hier eens mede ſoo mogten ſien, en ondervinden. En hoewel haar Edelheden in 't eerſt wel ſogten deſe Roomſe geeſtelyken te doen verhuiſen, hebben zy egter naderhand beter gekeurd, die daar te gedoogen.

Van

Van den HERVORMDEN GODSDIENST.

Van den Hervormden Godsdienst alhier.

Wat nu den Chriſtelyken Hervormden Godsdienſt hier ter plaatſe betreft, die heeft, na de verovering van Coetsjien, en de verdere ſteden op deſe kuſt, eerſt zyn aanvang genomen, zedert welken tyd ook hier in deſe ſtad, als zynde 't Hoofd-Comptoir van Malabar, van tyd tot tyd doorgaans maar een Predikant (myns oordeels voor ſoo groot een kuſt veel te weynig, gelyk het over al meeſt ſoo is) gelegen keeft.

De Predikanten van tyd tot tyd hier geplaatſt.

De eerſte Predikant, die hier gelegt werd, is D. Wallius geweeſt, die hier A°. 1663 verſchenen, en A°. 1666 hier overleden is.

Nevens of wat na hem quam doen in 't jaar 1664 D Balthaſar Obie de Meter, die hier ook A°. 1666 overleden, en na beyde welke 'er meeſt altyd maar een hier geweeſt is.

A°. 1666 quam hier D. Marcus Maſius, van Abehoeſen, zynde per den Bul A°. 1645 uitgekomen. Deſe is A°. 1674 weder vertrocken, en A°. 1675 door D. Joannes Caſearius vervangen, die hier A°. 1677 overleden is.

A°. 1670 is 'er tuſſchen beyden D. Antonius Scheerius gekomen; dog die is A°. 1671 na 't Vaderland vertrocken, alſoo zyn leven het ſtigtelykſt niet was.

A°. 1676 quam hier D. Rudolphus Meerland, die hier tot A°. 1692 lag, en toen na Ceylon vertrocken is.

Hy wierd vervangen door D. Gerardus de Oude, die A°. 1692 hier gekomen, en A°. 1699 hier van daan ook na Ceylon vertrocken is.

A°. 1699 verſcheen hier D. Goſuinus Hupperts, die A°. 1706 van hier na Batavia vertrocken, en zedert in Ternate geplaatſt is.

A°. 1702 quam hier D. Philippus Goting, die A°. 1716 van hier na Batavia vertrokken, en in de ſtraat Sunda, of daar ontrent, op de Reyſe overleden is.

A°. 1716 verſcheen hier D. Cornelius Schrevelius; dog zyn Eerw. quam hier kort daar aan, in Mai. A°. 1717, te overlyden.

A°. 1717 wier zyn Eerw. door D. Jacobus Cantor Viſſcher vervangen, die 'er volgens de laaſte berigten, A°. 1722 nog lag, dog is A°. 1724 ontſlagen.

Wat nu de Predikanten van tyd tot tyd hier in hunnen dienſt verricht hebben, of hoedanig de ſtaat der Kerke hier is, is my t' eenemaal onbekend, dan alleen dat hier A°. 1700 nog maar 96 Ledematen in Coetsjien, Cananôr, Cranganôr, Coylan, en op de verdre buyten-plaatſen, en 58 kinderen, in de Schoolen waren, dat veel van 25166 verſchild, die ſeker Schryver ſegt dat 'er A°. 1681 al waren. Ook ſie ik in een brief van de 23 Novemb. A°. 1705; dat 'er doe 105 Ledematen, en 78 Schoolkinderen waren. Ik zal dan myn verhaal van 't Kerkelyke volgens gewoonte alleen nog met de navolgende Lyſt der Predikanten ſluyten.

Lyſt der Coetsjienſe Predikanten.

LYST
DER
PREDIKANTEN van COETSJIEN.

Henricus Wallius.	A°.	1663	tot A°. 1666 overleden.
Balthaſar Obie de Meter.	A°.	1666	tot A°. 1666 dito.
Marcus Mazius.		1666.	1674. vertrocken.
Antonius Scheerius.		1670.	1671.
Joannes Caſearius.		1675.	1677. overleden.
Rudolphus Meerland.		1676.	169 . vertrocken.
Gerardus de Oude.		1692.	1699. dito.
Goſuinus Huppers.		1699.	1706. dito.
Philippus Goting.		1705.	1716. dito.
Cornelius Schrevelius.		1716.	1717. overleden.
Jacobus Cantor Viſſcher.		1717.	1724. En toen van zyn dienſt wegens Ouderdom ontſlagen.
Petrus Paulus van Breën.		1724.	

Waar mede wy een beſluit van de ſaaken van Malabar maken, om tot die van Japan, over te gaan.

BESCHRYVINGE
VAN DEN
HANDEL EN VAART
DER
NEDERLANDEREN
OP
JAPAN.

NEGENDE BOEK.

EERSTE HOOFTSTUK.

Toeleg des Schryvers by zyne verhandeling van Japan. Op wat breedte en lengte Japan legt. Grenſen van dit Land. De groote des zelfs. En verdeeling. Japan een Keizerryk. Het Eiland Bungo. Koninkryken op 't zelve. De Stad Cangoxuma. De Stad Nangaſakki. Beſchryving van de Landſtreek van Nangaſakki tot Firando toe. De Stad Fiſeen. Verſcheide Eilanden. De Stad Onnewari. De Stad Aſſia. En Cokora. 't Eiland Tonſa of Cicoko beſchreven. 't Groot Eiland of vaſt land van Japan. Lengte en breedte van 't zelve. Is zeer bergagtig. De Stad Cammenoſacki. Mewarra. De Stad Moero. Akais. De groote Stad Oſacca. De Stad Saccai. De Stad Jonda. De groote Stad Miako. De Stad Quano. De Stad Mia, en Owarri. De Stad Acaſacki. En Joſinda. 't Dorp Mitzki en Surunga. De Stad Odowarra. De Stad Jedo. De ſtraat van Tzungaar. Het Land van Jeſſo. Hoe verre zich dit uitſtrekt, heeft men niet konnen navorſchen. Wat dit Land geeft.

Toeleg des Schryvers, by zyne verhandeling over Japan.

ONS voornemen is, om uitvoerig over JAPAN, en om in 't breede over des zelfs Eilanden, hier te ſchryven, en om daar van als een nieuwe Landbeſchryving in 't licht te geven, houdende ons wel aan 't geen bevorens door D. *Montanus*, den Heer *Reland*, en andren daar over geſchreven is, maar daar veel andre zaken, die hen toen nog niet bekend geweeſt zyn, byvoegende, en voor al zoodanige byzonderheden, die, of in 't geheel niet, of altoos door andren in deze ordre nooit voorgeſteld zyn.

Nogtans oordeelen wy 't niet quaad voor af hier ook een korte ſchets van Japan, dog op een andre wyze, als de Heer *Montanus*, en ook een netter kaart van dit Land 'er by te voegen.

Op wat breedte en lengte Japan legt.

Het Keizerryk van Japan, van de Japanders zelfs Nippon genaamd, werd, zoo verre het Eiland Tonſa of Cikoko aangaat, gerekend op de N. breedte van 33 graaden, 18 minuten, (dog 't Land van Jeſſo, in 't N. O. op 40 graaden) en de lengte van 153 graaden te leggen.

Het paald in 't Noorden (gelyk ſommige meenen) niet aan 't groot Tartaryen, maar is, gelyk wy hier na klaar toonen, een Eiland.

Grenſen van dit Land.

In 't Zuiden legt het aan den grooten Oceaan. In 't Weſten grenſt het aan Tsjina en Corea, en in het Ooſten het naaſt aan California, dog legt wel duizend mylen 'er af.

De grootte des zelfs.

Hoe groot dit land in zynen omtrek is, of wel in zyn regte lengte, voornamelyk in opzicht van zyn Noord-Ooſter

Deel, Jeſſo (en van andre Jetzo, of ook wel Eſo genaamd) kan niet gezegt werden.

Daar zyn 'er, die willen, dat het wel 200 mylen (te weten, tot de ſtraat van Tſungaar toe) lang is; dat my wat te veel toeſchynt, oordeelende, dat het niet boven 170 a 180 mylen in de lengte, en, op zyn breedſte, 31 a 32 myken breed is.

En verdeeling. Het werd gemeenelyk in 5 geweſten verdeeld, te weten Jamaiſtero, Jetſengo, Jetſeſen, Quanto, en Ochio, maar wy verdeelen het zelve voor af in twee gemeene (behalven een menigte kleene) Eilanden, en in 't groot Eiland van Japan; zoo dat wy maar drie Hoofd-deelen maken; hoewel wy die naderhand in 69 Landſchappen verdeelen.

I. Het Eiland Saykok, of Bungo.

II. Cicoko, of Tonſa.

III. 't Groot Eiland van Japan.

Japan een Keizerryk. Voor af moeten wy ook zeggen, dat wy dit machtig Japan een Keizerryk noemen, om dat zich hier in 61 a 62 Koningen, 7 Princen, 4 Hertogen, 20 Ridders, 81 groote Heeren van heerlykheden (behalven noch 28 andre van een uitmuntende rang) en 41 Heeren van groot aanzien opdoen, welke, zoo men hen na hun jaarlyks inkomen wegen zal, op zich zelven alleen wel een Keizerryk uitmaken, alzoo 't zelve, gelyk men by *Caron*, en ook by *Montanus* zien kan, 28345 tonnen gouds, of zeer veel millioenen bedraagd. Trekken dit de Koningen jaarlyks van den Keizer, wat vermogen en verder inkomen moet dan deze Keizer wel hebben.

Om nu Japan na onze nieuwe Kaart, No. 29 gemerkt, te beſchryven, zullen wy daar van een aanvang met het Eiland Bungo, of Saykok, maken.

Het Eiland BUNGO.

Het Eiland Bungo. Wat den naam van dit Eiland betreft het werd Bungo, en ook Saykok, maar van den Jeſuiet *Maffeus*, Ximus genaamd.

Het legt eigentlyk in 't Zuiden van dit Keizerryk, grenſt met zyn Noorder deel aan 't vaſt Land van Japan, en legt beweſten 't Eiland Tonſa of Cikoko, daar het ruim 3 mylen af, gelyk het daar op de Noorder breedte van 33 en 34 graaden legt.

Dit Eiland vertoond ons uiterlyk de gedaante van een ſtompe voet, in 't N. en in 't N. O. met eenen hiel in 't Weſten, en verder een deel van een been, of een ſtuk 'er af, in 't Zuiden.

In zynen omtrek beſlaat het 74 a 75 mylen, zynde 9 mylen breed in 't Noorden, 13 dito in 't Zuiden, en 18 dito in 't midden.

De geheele Ooſt-kant van dit Eiland is niet anders, dan een aan een geſchakeld zwaar gebergte, zonder dat men daar een Stad of Dorp aan die zyde ontmoet.

De Weſt-zyde van dit Eiland is mede zeer bergagtig; doch egter zoo veel niet, als in 't Ooſten van de Zuid tot de Noord toe; ook heeft men aan de Weſt kant Steden, Vlekken, en Dorpen leggen. In 't midden egter is dit Eiland meeſt vlak, open, en zonder gebergte.

Men heeft op dit Eiland verſcheide Koninkryken, die ten deelen in 't Zuiden, en ten deelen in 't Noorden, gelegen zyn. Koninkryken op 't zelve.

In 't Zuiden zyn die van Finga, Bonzumi, Satſuma, Bungo, en Chiungo.

In 't Noorden, die van Buge, Figen, Chicugen, en meer andre ryken.

De eerſte plaats, die men aan de Weſtzyde, of in 't Zuid-weſten, en aan 't uiterſte van dit Eiland ontmoet, is de vermaarde Stad Cangoxuma.

De Stad Cangoxuma. Ik noeme de zelve vermaard, om dat ze door zekeren Japander, *Anger* genaamd, en namaals door *Xaverius*, *Paulus di Santa Fé* gedoopt, allereerſt en al van oude tyden af (vermits hy daar geboren was, en hy *Xaverius* A. 1549 daar bragt) is bekend geworden, gelyk dit ook de eerſte Japanſche Stad, die de Portugeezen (mynes wetens) betreden hebben, geweeſt is.

Gelyk op dit Eiland verſcheide Koninkryken, reeds by ons gemeld, gelegen zyn, alzoo is dit de Hoofd-ſtad van het Koninkryk van Satſuma, dat ook wel Saxuma van ſommigen genaamd werd.

De Stad werd door een ſchoone Rievier, die van een hoog gebergte zeer ſnel komt afſtroomen, en die 'er midden doorloopt, aan wederzyden bekabbeld, en na dat zy haaren loop by deze Stad voleindigd heeft, ſtort zy met een zwaar en ſnel gebruis in de Zee van Corea, alwaar men op de kant een Viſſchers gehugt ziet, waar ontrent de Schepen, die uit Zee op zeker baken, door de Portugeeſen hier geſteld, en dat men wel 7 mylen verre in Zee ziet, aankomen, een zeer goede anker-grond vinden.

Het is in zich zelve een ſchoone groote Stad, die met een voortreffelyk waterſlot, een hegten ſteenen Dyk met kopere ſtaketſels, een trotſe muur, een cierlyke haven, met veel ſchoone Pak- en Tol-huizen, mitsgaders met veel andre heerlyke gebouwen, verſcheide aanzienelyke Wagt-huizen, een fraaije Poort, en met een menigte van pragtige Tempels, Afgods-huizen, en meer andre cieraaden pronkt, die deze Stad een groote luiſter byzetten.

Men ziet de zelve zeer net by de Heer *Mon-*

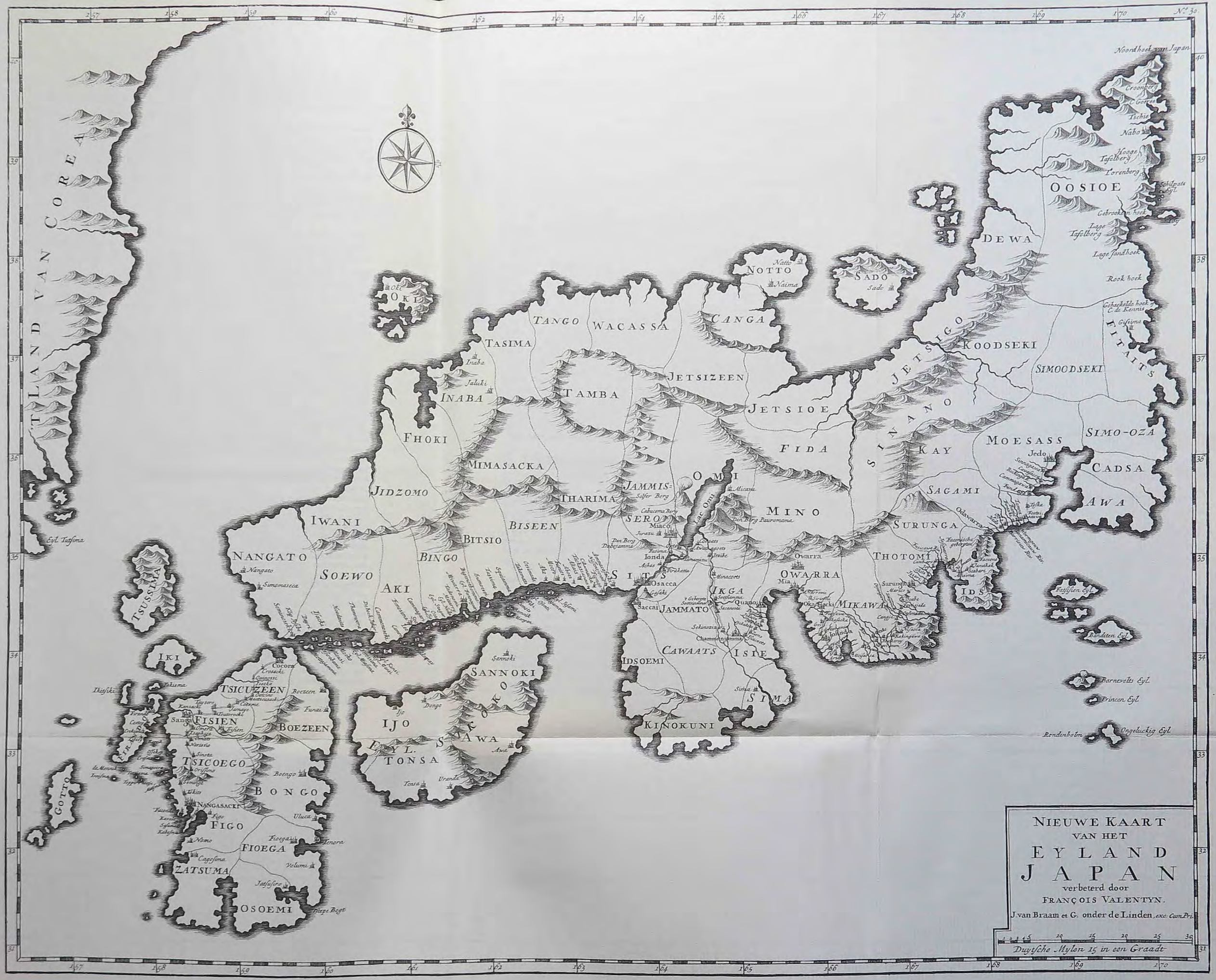

NIEUWE KAART
VAN HET
EYLAND
JAPAN
verbeterd door
FRANÇOIS VALENTYN.
J. van Braam et G. onder de Linden, exc. Cum Pri.
Duytsche Mylen 15 in een Graadt
TLAND VAN COREA
OKI
TSUSSIMA
IKI
GOTTO
TANGO
WACASSA
TASIMA
INABA
TAMBA
FHOKI
MIMASACKA
JIDZOMO
IWANI
NANGATO
SOEWO
AKI
BINGO
BITSIO
BISEEN
THARIMA
JAMMISSERO
OMI
JETSIZEEN
JETSIOE
FIDA
CANGA
NOTTO
SADO
DEWA
OOSIOE
KOODSEKI
SIMOODSEKI
FITAITS
JETSIGO
SINANO
KAY
MOESASS
SIMO-OZA
CADSA
AWA
SAGAMI
SURUNGA
THOTOMI
IDS
MINO
OWARRA
MIKAWA
IKGA
JAMMATO
CAWAATS
ISIE
SIMA
IDSOEMI
KINOKUNI
SITS
SANNOKI
IJO
EYL. TONSA
SIKOKO
AWA
TSICUZEEN
FISIEN
BOEZEEN
TSICOEGO
BONGO
FIGO
FIOEGA
ZATSUMA
OSOEMI
Noordhoek van Japan
Croonberg
Tschie
Nabo
Hooge Tafelberg
Lorenberg
Lage Tafelberg
Lage Sandhoek
Rook hoek
Gebrooken hoek
Gissima
Jedo
Odawarra
Owarra
Mia
Quano
Osacca
Saccai
Ionda
Miaco
Nangato
Simomaseca
Cocora
Boezeen
Funai
Sanga
Nangasacki
Figo
Nomo
Cagosima
Fioega
Volumi
Jatsusiro
Diepe Bogt
Uluca
Tenora
Boengo
Tensa
Uranda
Dongo
Ijo
Awa
Sannoki
Eyl. Tutsima
Fatsisien Eyl.
Banditen Eyl.
Barnevelts Eyl.
Princen Eyl.
Rondenholm
Ongeluckig Eyl.

Montanus afgebeeld, en wydloopiger daar beſchreven, alwaar het zich rondom na de Land-kant van 't gebergte omringd vertoond.

Twee mylen Noord aangaande, komt men by een vlek, Nomo genaamd, dat niet zeer groot is, lang de bogt van Arima, geheel open, en in 't midden van 't gebergte gelegen is.

De Stad Nangaſakki.

Drie mylen benoorden Nomo komt men aan een inham, of inbogt, in welke men, na 1½ myl N. O. en dan nog zoo veel Z. O. aan geloopen te hebben, aan de machtige Koopſtad Nangaſacki komt.

Zy legt na de Land-zyde rondom in 't gebergte, en wel geheel agter een van deze bergen, die zich byna als een ſteile toren klips-gewyze vertoond.

Beſchryving van de Landſtreek van Nangaſakki tot op 't Eiland Firando.

Eer wy van de zelve verder ſpreken, zullen wy de gelegenheit van Nangaſakki wat nader beſchryven. Dies moeten wy weten, dat men die Stad heeft leggen op 44 graden in 't O. in een inbogt, die een halve myl N. O. en Z. W. breed, en N. O. en Z. W. ¾ myl lang is, loopende na 't Z. W. zeer naauw uit, de ſtreek Lands, daar 't op legt midden in die bogt, die wel een doedelzak gelykt, begind met Fimi een myl of ¾ myl beooſten Nangaſakki, van waar zig die Kuſt ¾ myl breed vertoond, en in de gedaante van een menſchen-arm, die allenskens afneemd met die breedte van een halve myl, en zoo al minder en minder zich uitſtrekkende, met een ſmalle ſtomp uitloopt in 't Z. W., zynde van Fimi 3½ myl tot des zelfs ſtomp toe lang.

Een halve myl bezuiden Fimi is een bogt van ½ myl N. O. en Z. W. breed, met eenige reven ½ myl O. en W. van een, daarna heeft men aan de zuid-kant van dien arm lands in een flaauw bogtje, dat N. O. en Z. W. 1 myl breed en ¼ myl diep is, 't ſtedeken Moono leggen, daar de wal dan niet wel 1 myl Z. W. aan uitſchiet na 't Z. O. daar zich pas ten Z. W. van die uitpuiling in een kleen bogtje noch een Stad, mede Moono genaamd, vertoond. Ontrent beide die Steden heeft men in die bogten eenige klippen leggen.

By dit laatſte Moono werd die arm lands merkelyk ſmaller, blyvende pas ¼ myl breed, en hoewel hy na 't Z. O. even buiten dit bogtje weer wat uitpuild, en 't Land dan wat verbreed, gaat dan egter dit Land tot het einde toe hoe langer hoe ſmaller af, zynde in 't Z. Weſten pas ⅛ myls breed, daar men op den hoek na de Z. kant van dit land Namoo (een gehugt) en even buiten de wal 't Eilandje Kabeſma vlak in 't Z. leggen heeft.

Aan de N. W. kant van dit land (dat wy eerſt zullen af beſchryven) heeft men van die engte van de Baay van Nangaſakki af, daar de zelve na 't Z. O. op zyn naauſte ſchaars 1 myl of ¼ myl van Nangaſakki is, een zeer flaauwe bogt van een groote ½ myl, daar even buiten de wal 't Eiland Kojenik N. O. en Z. W. geſtrekt legt, zynde ⅛ myl breed, en ½ myl lang, van welkers zeer ſmallen Z. W. hoek (die van 't Z. O. na 't N. W. vol klippen, wel ½ myl verre is) men van 't Z. O. na 't N. W. geſtrekt ziet leggen 't Eilandje Kawale, dat ⅛ myl lang, en Z. en N. ⅛ myl en noch minder breed is, ten Z. van 't welke ½ myl ontrent 't Eilandje Saſasma legt, dat pas benoorden eenige klippen, en pas bezuiden digt by een, al Z. waards, nog 2 kleener Eilandekens leggen heeft, een ½ myl van 't welke na 't W. zich 'er noch een, rondom vol katskoppen, vertoond.

Wanneer men nu van Nangaſakki aan de N. Weſt kant van de Baay langs die wal gaat, ziet men pas buiten die Stad een breed rif, en ½ myl Z. Weſtelyker een Stad zonder naam by een zeer ſmal bogtje leggen, beweſten welke men een goede water-plaats heeft. Van deze laatſte Stad zonder naam loopt dit land met een ſmallen hoek zeer ſcherp uit, beſlaande van daar by na 1 myl in de verheit, en voor dien hoek vertoonen zich in 't Z. W. 5 Eilandekens digt by een, 't eene zeer digt aan de wal, en de 4 andre een weinig verder O. en W. ook zeer digt by een geſtrekt leggende.

Ten N. W. van die ſcherpe hoek vertoond zich een vierkante baey, ½ myl breed, O. en W. en diep. Z. en N. in 't midden van de welke, wel zoo weſtelyk Faconda legt, en daar de wal na 't Z. ten W. met een ſmallen hoek uitloopt, aan welkers O. zyde een kleen rifje is. Van die ſmallen hoek loopt de wal met een flaauwe baay ½ myl van daar (daar zy een kleen bogtje maakt) na 't N. W. en van des zelfs N. W. hoek zoo al verder met 2 a 3 flaauwe bogtjens 1½ myl verder, daar zy een zeer ſmallen hoek, na 't Ooſten uitloopende, en een groote Baay maakt, die ½ myl O. Z. O. en W. N. W. diep, en Z. en N. breed is.

Van daar van 't midden der Baay, gaat de wal weer N. W. aan ontrent 2 mylen, daar de wal wat na 't Z. O. uitpuild, en beweſten welke uitpuiling ⅛ myls men een kleen Eilandje Z. O. en N. W. geſtrekt, leggen heeft, hebbende aan de N. O. kant, gelyk ook de vaſte wal daar, eenige klippen leggen.

Pas ten N. W. die uitpuiling maakt de wal weer een groote Baay, die O. en W. ½ myl breed, en Z. en N. ¾ myl diep, en meeſt N. O. en Z. W. geſtrekt is. Aan de O. en W. zyde der zelve, en voor den ſmallen hoek in 't W. van deze Baay, Mit genaamd, zoo als die na 't Z.

uitſteekt, heeft men ook eenige katskoppen leggen.

Van dezen laatſten O. hoek heeft men weer een ſmallen ½ myl N. W. aan lang, aan welkers N. W. hoek Crooſakje legt; van waar de wal na 't N. W. vlak inbuigt, en dus 2 mylen verre loopt met twee flaauwe bogten, in 't midden van welke eenige klippen leggen, en ten Z. Z. W. van de zelve 't kleen Eilandeken Smoo, beweſten 't welke ½ myl 'er noch een van die naam legt met noch 2 kleener Eilandekens pas benoorden 't zelve.

Een myl ten N. W. van die klippen aan de vaſte wal ziet men een hoek na 't Z. W. uitpuilen, voor welke een Eilandje, Seute genaamd, en bezuiden en benoorden 't zelve noch 2 andre digt by de wal leggen, en een halve myl Z W. ten W. legt weer een zeer kleen Eilandje, en dan noch wat meer na 't W. 't Eiland Matsma dat Zuid en Noord meeſt geſtrekt legt, by na ½ myl lang, en O. en W. ¼ myl breed is, pas beweſten van 't welke men ook een kleen Eilandje, en 1½ myl van de vaſte wal, of ¼ myl van Matsma's Z. W. hoek men nog een ander dat N. O. en Z. W. ⅛ myl lang geſtrekt legt, en zeer ſmal is met een rif in 't W., en wat buiten 't zelve beginnende, en ⅛ myl ooſtelyker tot tegen diergelyken Eiland, W: Kitsmaa genaamd (dat ook zoo geſtrekt legt, en van de zelve groote is) aanloopende, en buiten Kitsma ziet men na 't N. W. mede een rif van den O. hoek van dit Eiland na 't N. W. ¼ myl verre ſcherp uitſtrekken.

Een agtſte myls ten N. van 't Eiland Matsma legt een kleen Eilandje, de zwarte klip, na eenige klippen in 't N. leggende, genaamd.

Van 't Eiland Seute (waar ontrent 't ſtedeken Zotta legt) aan de vaſte wal maakt het land daar weer een Baay van ⅛ myl, Z. O. en N. W. geſtrekt, die ontrent ¼ myl diep, en ontrent ½ myl N. W. aan lang is.

Van daar ſchiet de wal na 't N. O. een groot 1½ myl verre in, daar men een kleene Baay heeft, die zich mede met een naauwe hals als een doedelzakje vertoond, zynde die pas een ¼ myl in 't rond, en wert het gat van Ombra, of Umbra, en een plaats daar bezuiden, Nanaatsjamma genaamd.

Ook geeft men dien naam van 't gat van Ombra aan die ganſche vlakke Landſtreek, die men van daar dan na 't W. N. W. heeft, hoedanig hier dan vorder met een kleene uitbuiging na die kleene Baay by 't Stedeken Nanaatsjamma, loopt; van welke ½ myl W. N. W. aan gevorderd zynde men ⅛ myl buiten de wal eerſt een zeer kleen Eilandje, en daar na 't Eiland Symagoera, dat 1 myl lang, dog zeer ſmal is, ziet leggen, ontrent welkers N. O. hoek zich in 't Z. O. 2 kleene, een wat grooter, en ten Z. W. nog een kleen Eilandje, gelyk zich pas buiten de weſthoek van Symagoera 't Eiland Sakitta (meeſt Ooſt en Weſt geſtrekt, zynde een halve myl lang, en zeer ſmal, doch na de W. kant wat breeder) en 't Eiland Satitta (by na van de zelve ſtrekking, lengte en breedte, dan dat het in 't O. wat breeder dan in 't W. is) vertoonen; hebbende dit laatſte nog een kleen Eilandje pas bezuiden zich, met eenige klippen in 't W. leggen; buiten welk Sakitta een halve myl Noordelyker 't Eilandje Kattisma als een drie hoekje legt, met veel klippen die zich wat na 't N. O. wel ¼ myl verre vertoonen, van waar dan O. aan ½ myl na de wal toe zig weer een kleen Eilandje ½ myl van Symagaera's N. O. hoek, met eenige klippen in 't N. W. vertoond. Als men 1¼ myl weſtelyk van Satitta gaat, ziet men het Eilandje Toppershoedje, en wat N. weſtelyker 't wat grooter Eilandje Tateysmaa, en noch 1 myl ooſtelyker, wel zoo zuidelyk 't groot Eiland Jennismaa (dat een driehoek verbeeld, en ontrent ½ myl in 't rond is) met 2 Eilandekens benoorden, ontrent een Baayken, met eenige klippen op de weſt hoek, dog benoorden de zelve leggen, gelyk men ten N. W. van die hoek noch 3 Eilandekens in een drieſprong, ¼ myl van een, met eenige klippen in 't midden (beooſten welke zich 2 van deze Eilandjes vertoonen, gelyk men 't een ten N. O. van de zelve ziet) verneemd, hoedanig zich ontrent den Z. hoek van Jennismaa na 't O. noch 2 Eilandekens, en noch ½ half myl weſtelyker noch een Eilandje met een groot rif van 't N. na 't Z. aan de Ooſt kant als in een halve maan opdoen, ten zuid-ooſten van welke men nog 2 kleene Eilandekens met een rifje na de Z. kant, digt by een leggen ziet, die ook klippen na 't Z. hebben.

Van Nanaatsjamma's Baayken nu, of van de N. W. hoek van dien 1¼ myl, heeft men een Rivier, en nog een groote myl verder by de Z. hoek van een ſmal lang Baayken 3 Eilandekens Z. en N. geſtrekt leggen, gelyk zich in die Baay aan de Z. kant O. en W. geſtrekt 4 Eilandekens digt by de wal, en digt by een vertoonen.

Pas buiten dit Baayken leggen klippen, en wat noordelyker voor een dikke uitpuilende hoek (die na 't N. W. aanloopt, doch met zyn punt na 't weſten ſchiet) een Eilandje digt aan de wal tuſſchen de klippen in, wat bezuiden de punt van dien hoek, en noch een ander een weinig benoorden dien hoek, nevens

noch

noch 3 andre Noord Ooſt en Zuid W. geſtrekt, van welke 'er 2 na by een, en een wat Z. weſtlyker zich met eenige klippen ten Z. vertoonen.

Benoorden dien dikken hoek heeft men na 't N. een groote Baay, die wel 1 myl N. O. en Z. W. by na diep, en Z. O. en N. W. ½ myl breed is, vertoonende zich als een zak, die in 't inkomen wel ¼ myl breed is, en na de Z. O. zyde agter in digt by de wal een Eilandje heeft.

Als men nu de wal buiten deze Baay vervolgd, loopt zy O. en W. ½ myl, voor welke daar ontrent digt by die wal, en zoo al verder wel 1½ myl N. W. aan voor 2 flaauwe bogten 25 kleene Eilandekens (van welke 'er een Simokoſacki genaamd is) leggen. In 't midden vertoonen zich eenige klippen, gelyk ook by de volgende.

Van daar buigd zich de wal tot de ſteenbaay toe (die kleen en ſmal is) 1½ myl verre N. ten Ooſt aan, digt by welke, pas dien hoek benoorden Simokoſacke om, noch 28 Eilandekens zoo vervolgens, en als men ½ myl N. ten O. van de hoek van Simokoſacke is, heeft men daar onder die Eilanden 'er een Camiekoſacke genaamd. Waar ontrent men eenige klippen in 't W. ziet, gelyk 'er ook eenige pas buiten de ſteen-baay leggen, daar de wal na 't N. W. ¼ myl loopt, en in 't N. W. een dik hoekje vertoond, waar na zy een weinig inſchietende, dan weer regt N. aan eerſt met een kleen baayken, en dan met eenige flaauwe bogten tot aan 't Noord gat 1½ myl verre loopt, alwaar men ½ myl benoorden de ſteen-baay Tabraa, en een weinig noordelyker het Papen Eiland, met noch een kleen wat benoorden 't zelve, in 't midden tuſſchen de vaſte wal en 't Eiland Firando, in 't midden der zelve leggen ziet.

Behalven die menigte van Eilanden langs de wal van de Baay bezuiden Simokoſacke, ziet men ontrent ¼ myl buiten de wal noch een Eiland, de Oſſenkop genaamd, zynde Z. O. en N. W. geſtrekt, doch draaid met zyn Z. O. punt na 't W. Z. W. toe. Het is doorgaans ſmal doch in 't N. wel het ſmalſte.

Een myl ten W. van 't zelve ziet men noch een kleen Eilandje, dat aan de Z. O. kant veel klippen op een rif heeft; en ⅛ myls ziet men noch zoo een Eilandje; doch ⅛ bezuiden deze Eilandekens ziet men 't Eiland Cresma Ooſt en W. geſtrekt leggen. Dit is ¼ myl lang, ⅛ myls breed, en loopt met een langen ſmallen hoek na 't W. N. W. uit.

Een myl ten Z. W. van dien ſmallen hoek heeft men zand-grond, en noch 1 myl weſtelyker een rif onder water, en noch 1 myl W. N. W. van dit rif een Eilandje, de Munnik genaamd, en 1 myl W. N. W. van daar, en ½ myl bezuiden de Z. W. hoek van 't Eiland Firando zeer vuilen grond.

Ten N. van de W. hoek van 't Eiland Cresma ziet men ½ myl van daar, en 1 myl van Firando's Eiland, Rarop's klip leggen, gelyk zich ½ myl noordelyker in N. O. ten N. 't Eiland Kareik met noch een nog wat N. ooſtelyker, en nog wat verder zich de Arends-klip vertoond; buiten welke men daar om ſtreeks niet anders dan 't Eiland Firando aan die kant, met een Eilandje digt aan Firando, en 1½ myl van de vaſte wal, of 1½ myl benoorden de Arends-klip verneemd.

Hier mede nu van de vaſte wal, of van 't Noord-gat overſtappende na 't W. komt men by den N. hoek van 't Eiland Firando, dat zich met een ſmallen ſtreek lands O. en W. geſtrekt, en ½ myls lang, en dan weer met een andren ſmallen ſtreek lands N. en Z. geſtrekt, en ook ½ myls lang opdoet, beooſten welke zig 2 der gemelde Eilandekens tuſſchen de vaſte wal, en noch een wat noordelyker, vertoonen.

Dit Eiland Firando is 5½ myl lang, en over al meeſt 1 myl breed, uitgenomen aan de N. en Z. hoek, die vry ſmaller vallen, doch de Z. hoek is wel ½ myl breed, buiten welke na de O. kant 4 Eilandekens Z. en digt by een, in de ſpatie van ½ myl, vlak voor dien hoek leggen; daar men benoorden het Noordelykſt Eilandeken N. O. 'er af ½ myl een Baay ziet, die voor aan ½ myl breed is, en na 't Z. O. geſtrekt, ſpits in loopt.

Een myl ten O. van die Baay leggen twee hooge zwarte klippen, als of het 2 Eilandekens waren.

Een kleene myl van den Noordhoek, aan de O. zyde van 't Eiland Firando (want aan de W. kant van dit Eiland zelf heeft men geen plaatſen) legt de Stad Firando, en wat verder de Moordenaars of de witte hoek, die met een ſpitſen hals of hoek na 't O. uitſteekt, waar na men een ſchoone Baay, Z. en N. ½ myl lang en ½ myl diep heeft, diens Z. hoek de zwarte hoek genaamd werd, van waar die wal na 't W. loopt, dan Z. aan een dikken hoek maakt, ten W. van welke weer een diepe ſmalle Baay is, die N. W. en Z. O. wel ½ myl lang, en ½ myls breed, doch agter aan zeer ſmal en ſcherp toeloopt, alwaar de Stad Coetey aan de N. kant legt. De Z. hoek van die Baay legt van den ſwarten hoek ½ myl, met een rif bezuiden den zelven, daar weer een kleene Baay is met 2 Eilandekens O. en W. geſtrekt aan de Z. kant, en by den O. hoek van die Baay van welke 't eerſte Krokſuma genaamd is.

Dan heeft men noch een ſlaauwe met eenige klippen W. in, en verder verneemd men niets meer aan die kant.

Wanneer men nu van den N. hoek van Firando langs de wal aan de W. kant gaat, heeft men daar in de diepe lange Walviſch-baay 2 Eilandekens, een in 't Z. en een in 't N., en noch een pas 'er buiten aan den O. hoek der zelve en noch 1½ myl weſtelyker 't Eiland Ikitſiki, dat 1½ myl lang, en 1½ myl meeſt doorgaans uitgenomen in 't N. breed is. Benoorden Firando's N. hoek, legt ½ myl van de wal 't Eiland Takisma, en noch ½ myl noordelyker 't Eiland Woesmaa. 't Eerſte 1 myl, en 't ander 1½ a 2 myl in den omtrek.

Wat nu Nangaſacki verder aangaat, waar mede wy nu weer zullen voortgaan. Het is een groote dog open-leggende Stad, die geen wallen nog muuren heeft, hoedanig de meeſte Japanſche Steden zyn.

Zy praald met heerlyke Torens (van welke zommige 5 a 6 verdiepingen hoog zyn) koſtelyke Tempels, en zeer prachtige gebouwen, die 'er zeer heerlyk, en menigvuldig, dog om de aardbeving (die Japan zeer onderheevig is) meeſt van hout en laag zyn, waar toe zy ſchoon Greynen-Cederen-Camfer- en ander hout hebben.

Men heeft 'er 88 ongeplaveide ſtraaten, die met ſtaketſels 's nagts afgeſloten werden, en van een ordentelyke wacht, die een lantaarn by zich heeft, voorzien zyn, en zoo 't ongeluk van brand hen treft, moet ieder ſtraat, en 't volk van dien, zich zelven helpen, zonder dat de ſtaketſels geopend, of zy van eenig volk van een andre ſtraat mogen geholpen werden. Egter werden zy by zekere voorvallen, die zulks vereiſſchen, als by ziekte van deze of gene, of, by 't baaren der Vrouwen, voor de Artſen, en Vroedvrouwen, maar niet dan op 't vertoonen van een briefje, met 't zegel der Overheit verſterkt zynde, geopend.

Rondom de Stad heeft men een groote menigte van Thuinen en Hoven, die met allerlei ſchoone vruchten, als Orangie-Appelen, Peeren, Caſtanien, Abrikooſen, Pruimen, enz. pronken.

Van 't Eiland Decima, dat 'er zeer digt aan gelegen is, ſpreken wy in 't vervolg breeder, en daarom gaan wy dit hier voor by.

Het is een zeer volk- en neering-ryke Stad, waar in groote ſchatten verborgen zyn, en zy werd gemeenelyk door 2 Borgermeeſters, die een Vorſtelyken Staat, en een groot ontzag by 't volk hebben, beſtierd.

Gelyk nu dit land van 't vlek Nomo af zich met een groote bogt N. O. tot Nangaſacki toe inbuigd, alzoo loopt de wal van deze Stad af tot aan Zetta toe N. W. uit, terwyl het Land zich benoorden den inham van Nangaſacki met een dikke ſcherp-uitſtekende hoek na 't Zuid-Weſten vertoond.

Wanneer men nu 2 mylen by na N. W. aan van Nangaſacki gaat, ontmoet men het ſtedeken Faconda, dat aan 't ſtrand gelegen, en niet veel in zig zelven is; doch pas buiten den inham, 6 mylen van de Stad, ontmoet men allereerſt 't Viſſchers Dorp Duvos; wat voor by Crooſakje.

Een en een halve myl N. weſtelyker heeft men wat dieper landwaard in een Dorp, Omera genaamd, en twee en een halve myl wel zoo N. weſtelyk het ſtedeken Mongi, pas benoorden een kleen Rieviertje aan ſtrand gelegen, zonder dat men daar van Facunda af tot hier toe eenig gebergte ziet.

Na dat men nu een Berg pas voor by Mongi overgetrokken, en zoo N. W. noch drie en een halve myl aangegaan is, komt men by het ſtrand-ſtedeken Zotta.

Hier eindigd die groote bogt, die al van Cangoxuma, of Nomo af begind, en die zich tot hier toe wel 7 mylen verre uitſtrekt.

Tuſſchen Mongi en Zotta (pas benoorden Mongi) legt ook een Eiland, dat zich N. W. en Z. O. ontrent 3 mylen in de lengte uitſtrekt, en 't geen in 't N. W. pas ½ myl, en in 't Z. O. ontrent een halve myl breed, gelyk 'er ook pas beweſten de N. W. hoek noch een zeer kleen Eilandje by gelegen, dat ontrent 1½ a 2 mylen in zynen omtrek, doch, geen van beiden met een byzondre naam bekend is.

Als men wat verder Noorder aangaat, buigt zich de wal hier weer ontrent een myl in 't rond uit, eerſt wat N. W. en aldus dan weer zoo door 't N. na het N. O. loopende, waar na de wal zich weer vlak na 't Noorden uitſtrekt.

Pas voor by Zotta heeft men een zware Berg, en dan komt men, na 't aflegen van 3 mylen by 't ſtrand-ſtedeken Nanatsjamma.

Twee mylen noordelyker komt men by 't ſtedeken Omodaker, na dat men een zwaar gebergte overgetogen, en als men nog 5 mylen Noordelyker aan getrokken is, komt men by 't ſtedeken Oyſinocubi, dat meeſt rondom na de Land kant van zwaar gebergte omringd, en al mede aan Zee gelegen is.

Ter linkerhand ziet men hier eenige Eilandekens zonder naam leggen. Ook loopt de wal hier weer een weinig N. W. uit, makende een weinig daar na een ſlaauwe bogt.

Ten

Ten Ooſten van Oyſinocubi, 6 groote mylen 'er af, heeft men midden in 't Land het Dorp Oriſſimo, en een fraaije vlakte, hoewel men een zwaar gebergte tuſſchen beiden deze plaatſen leggen heeft. Oriſſimo legt 13½ myl van Nangaſacki.

Van Oyſinocubi moet men Noord aan weer een zwaren Berg, die zich na 't Ooſten zeer verre uitbreid, over, om na 't Dorp Agnora te reizen; dat 'er ontrent 2 mylen van daan legt. Hier draaid zich de wal weer N. W. aan, en men heeft daar een fraaije vlakte, zonder dat men hier gebergte ontmoet.

Twee mylen Noord-weſtelyker legt het Dorp Tabra by een ſcherp uitſtekende punt des Lands, van waar zich de wal N. O. aan geheel en al draaid.

Nog wat Noordelyker legt het ſtedeken Tokits, 3 mylen van Nangaſacki.

Vier a vyf myl beooſten dit Dorp ontmoet men het vlek Omera, en noch 2 a 3 myl Ooſtelyker 't ſtedeken Senunge, beide aan een fraaije Rievier, het eerſte bezuiden, en 't ander benoorden de zelve, doch beide by zwaar gebergte gelegen.

Beweſten het ſtedeken Tokits, dat 3 mylen gelyk 't Dorp Senunge 10½ myl van Nangaſacki legt, heeft men het kleen Eiland, en daar op de Stad Firando, daar wy van ouds her ons eerſte verblyf hebben gehad. Dit vlek is niet veel in zich zelve. Een ſlot van de Heer van Firando, en onze Logie, maakte het beſte daar van uit.

Als men nu van Tokitz, of van die Rievier, 5 mylen N. O. ten O. aangaat, ziet men 't Land eerſt met een hoek, die Z. W. aan loopt, uitſteeken, en dan, zoo verder Noord Ooſt aangaande, geraakt men voor by 't Eiland Auwo, dat in 't weſten wat buiten de wal legt.

Twee mylen N. Ooſtelyker ontmoet men de Rievier Day, die haaren oorſprong uit het gebergte beooſten de Stad Figen heeft.

De Stad Fiſeen. Landwaard in aan dezen ſtroom, pas benoorden de zelve, ontmoet men drie a vier mylen van ſtrand af 't Vorſtelyk Slot Daymats, en een half myl Ooſtelyker de groote Stad Fiſeen, die zich daar zeer groots vertoond.

De Heer *Montanus* heeft beide dit Slot en de Stad zeer fraai afgebeeld, en dit ook in 't breede beſchreven, als mede een zeer fraai Luſt-huis, dat zich hier midden in deze Rievier vertoond.

Wat bezuiden den oorſprong van de Rievier de Day, ontrent 1 a 2 myl, heeft men de heerlykheit Onnayt, en 5 myl Ooſtelyker 't ſtedeken Coyo.

Van de Rievier de Day 2 mylen meeſt Noord aangaande, komt men by 't Dorp Jobeco, dat op een hoek aan ſtrand legt, ten Noord-weſten van welke 5 Eilanden 2 a 3 myl van de wal af leggen, en buiten welke zich 'er noch een wel 10 mylen van de zelve in de Zee van Corea vertoond.

Van Jobeco loopt de wal vlak N. O. tot den inham van Cocora, die aan 't einde dezes Eilands in 't N. legt.

Van Jobeco 5 mylen N. O. op heeft men 't Dorp Nangoya een weinig Landwaard in ontrent 1 myl van ſtrand leggen.

Vier mylen verder legt het ſtedeken Facata, beweſten het welke, ontrent een myl van ſtrand, het Eiland Fimiſſima zich opdoet. Verſcheide Eilanden.

Een myl N. Ooſtelyker ontmoet men de Rievier Douy, aan de welke pas benoorden de zelve, ontrent 5 mylen van ſtrand na 't Ooſten toe, de Stad Onnewari met des zelfs Kaſteel zich zeer vermakelyk opdoet, leggende na de Noordkant, met zwaar gebergte, tot aan de Stad Aſſia toe, bezet. De Stad Onnewari.

Ontrent 2 mylen N. ten weſten van de Rievier Douy ziet men, 1 myl van de wal 't Eiland Ginkay, en 5 mylen N. weſtelyker noch een ander kleener Eiland, dat geen naam beeft.

Ontrent 5 mylen N. O. van Ginkay legt ontrent 1 myl buiten de wal 't Eiland Aymiſſima, en 4 mylen N. Ooſtelyker 't Eiland Simiſſima, ook ontrent zoo verre buiten de wal, en nog een 'er by, van de zelve groote, alle te zamen kleene Eilandekens, gelyk 'er zich noch een zoo ontrent 6 mylen ten N. W. van Simiſſima in Zee opdoet.

Af en aan Simiſſima, aan de vaſte wal Bungo, 7 mylen N. O. van de Rievier Douy, legt de kleene Stad Aſſia aan 't ſtrand, rondom na de Land-zyde van 't gebergte omringd, en ontrent op de breedte van 34 graaden. De Stad Aſſia.

De Heer *Montanus* beſchryft die, als of zy 12 mylen ten N. O. van Aymiſſima lag, en zy legt 'er pas 3 mylen van daan.

Van deze Stad, die van een zeer ſlegte ſtaat is, zynde maar een open vlek, tot 't ſtedeken Jammagano-Miſacci, op den Noord-Ooſt-hoek van dit Eiland Bungo, of Saykok, voor aan den inham van Cocora gelegen, heeft men 3 mylen noodig, om 'er te komen, en men heeft een zwaar gebergte daar tuſſchen beiden leggen, en ook Landwaard in na het Ooſten, tot tegen het ooſtelyk zwaar gebergte aan.

Hier nu gierd de wal met een inham, die ontrent 2½ a 3 myl lang of diep, en 1 myl breed is, Ooſt aan, aan 't einde van de welke ontrent 3 mylen van Jammagano-Miſacci de Stad Cocora (eigentlyk Kocfoera op zyn Japans genaamd) legt, En Cocora.

legt, waar mede wy dan dit Eiland Bungo in 't ronde beſchreven, en 't voornaamſte, dat hier af te zeggen valt, geopperd hebben; maar waar by wy noch dit moeten voegen, dat, ſchoon men in de Stad Nangaſacki alles heeft, wat men begeerd, 'er van daar tot Cocora toe een dorre heide is, waar op byna van alles gebrek is, weshalven iemand, dien weg uit willende, zich van het noodige in Nangaſacki, zoo hy geen gebrek, en ongemak lyden wil, voorzien moet.

TONSA, of CIKOKO.

't Eiland Tonſa, of Cikoko beſchreven.

Na dat wy 't Eiland Saykok, of Bungo, ter loops beſchreven hebben, gaan wy nu tot 't Eiland Tonſa, of Cikoko, hoewel daar niet veel af zal te zeggen vallen, over.

Het legt ontrent 3 mylen beooſten 't Eiland Bungo, tuſſchen de 33 en 34 graaden N. breedte, hebbende tuſſchen des zelfs N. Weſt hoek en 't N. Ooſter deel van Bungo drie kleene Eilandekens zonder naam, een weinig Noordelyker in een drie-ſprong, 1 myl van ieder wal, en 1 myl van malkanderen, zoodanig leggen, dat zich 'er 2 in 't N. Ooſt en Weſt 2 mylen van een, en 1 der zelve zich in 't Zuiden vertoond.

Wat nu 't Eiland Tonſa verder belangt, het heeft de gedaante van een krom-lopenden ſtompen en dikken hoorn, ofte konkommer, zynde aan weerzyden vry dik, doch aan 't Ooſter einde 9 mylen, en aan 't Weſter einde 5 a 6, in't midden 10 mylen breed, en 34 mylen lang.

Het is een woeſt, onbewoond, volkeloos Eiland, dat zonder Steden of Dorpen, en aan des zelfs ſtranden rondom ontrent 3 mylen verre niet anders dan vol digt aan een geſchakeld gebergte is, hebbende in 't midden, ter breedte van 4 mylen, en ter lengte van 25 a 26 mylen, een fraaije opene vlakte.

Aan des zelfs Noord-zyde ontrent 5 a 6 mylen van de N. W. hoek des Eilands, heeft men noch 3 kleene Eilandekens O. en W. ontrent 2 mylen van een, en by na 1 myl van de wal leggen; ook doen zich tuſſchen des zelfs Ooſt-hoek en de Weſt-hoek van de Stad Oſacca noch eenige barre klippen, en zwaar gebergte, in 't verſchiet op, zynde dit alles, 't geen wy van dit woeſt en bergagtig Cikoko, of Tonſa, konnen zeggen.

Het vaſt Land, of 't groot Eiland van JAPAN.

't Groot Eiland van Japan.

Van de twee Eilanden gaan wy over tot het vaſt of 't groot Eiland van Japan, om het zelve eens in zyn binnenſte te beſchouwen.

Het vaſt Land van Japan is tot de ſtraat Tſungaar toe 154 mylen lang, en 31 a 32 mylen breed. Lengte en breedte van 't zelve.

Het neemd zyn begin in 't Weſten, of wel in het Zuiden, daar het maar door een kleene ſtraat van een myl breedte van 't Eyland Saykok afgeſcheiden is.

Dit Land is, zoo als men 'er daar op komt, en verder over al, vol zwaar aan een geſchakeld gebergte, zonder dat men (altoos zoo verre dat voorſte deel, en ook de verdre deelen, voor al aan de Noordzyde, betreft) by na eenige opening of vlakte, dan alleen hier en daar na de Zuidkant, ziet, gelyk men ook aan de Noordzyde geen, en alleen aan de Zuid-zyde de Steden, Vlekken, en Dorpen des zelfs heeft, en voor al niet dan daar men by of ontrent Jedo komt, dat al vry Noordelyk legt. Is zeer bergagtig.

Om dan een begin te maken, zoo doen zich pas beweſten dit vaſt Land, ontrent 1 a 2 mylen van 't zelve, Zuiden en Noorden ontrent 2 mylen van een, en 't naaſte wel 3 mylen van 't Eiland Saykok, of Bungo, 2 Eilandekens zonder naam op.

De eerſte plaats, die men, zoo' als men van Bungo op dit Land komt, aandoet is het ſtedeken Ximontsjeki, beweſten 't welke men ook eenige klippen, in Zee ziet, en van daar Zuid-Ooſt 1 groote myl aangaande, komt men by het ſtedeken Seminoſeki, dat gerekend werd 7 mylen van Jammargano-Miſacci (op Bungo gelegen) en 59½ myl van Nangaſacki af te leggen.

Het is van binnen van een kleene veſting voorzien; doch tegen over de zelve ziet men op een hoogen Berg een groot Kaſteel, 't geen van verre een ſchoone vertooning doet. Hier heeft men noch eenige vlakte, doch daar na tot aan de naaſte Stad heeft men zeer zwaar gebergte.

Van Seminoſeki Ooſt aan (hoedanig wy nu vervolgens gaan) tot de Stad Cammenoſeki (dat 35 mylen verder is) heeft men een grooten inbogt, wel van 12 a 13 mylen lang, (hoewel de Heer *Montanus* die wel 36 mylen lang maakt) alwaar dan de wal by de laatſtgemelde Stad weer met eenen hoek na 't Zuiden ten Weſten uitſchiet.

In deze bogt ontmoet men 13 kleene Eilanden O. en W. gelegen, van de welke alleen die van Mottajamma, Moeko, en 't vlek Hoedanits, en Mianoſimi bekend zyn.

Daar na komt men al ontrent het ſtrand, 2 mylen van den hoek, of Ooſtelyker, by de Stad Cammenoſeki, van de welke tot Tadanomi, een kleen dog zeer fraai ſtedeken, of vlek, vol prachtige gebouwen, men 17 (dog, zoo de Heer De Stad Cammenoſeki.

Heer *Montanus* ſteld; 30) mylen van nooden heeft; doch eer men zoo verre komt, ontmoet men een groote reeks van wel in de dertig kleene Eilandekens, van welke de meeſte onbekend, en de andre Camro, Jowe, S. Zuwa, en Caroto genaamd zyn, tegen over welk laatſte Eilandje, tuſſchen 't zelve en 't Eiland Tonſa (dat zich hier vlak voor in 't lange uitſtrekt) men een zwaar gebergte ziet.

Van 't vlek Tadanomi (dat 124½ myl van Nangaſacki legt) ſchiet de wal een weinig na 't Noorden in, makende tot 't vlek Jouriſſero een bogt, die ontrent een myl wyd is, en de welke van 't zuiden na 't N., en zoo weer na 't zuiden by Jouriſſero loopt, dat ontrent 3 mylen van Tadanomi aan ſtrant zich vertoonde, gelyk 'er voor deze bogt ook een redelyk groot Eilandeken, hebbende nog eenige andre kleene by zich, N. en Z. geſtrekt legt; maar vlak in 't midden van deze bogt heeft men ontrent 3 mylen van Tadanomi, en ontrent ook zoo verre van Jouriſſero, tuſſchen beide deze plaatzen, de Stad Miwarra leggen, dat van zommige ook wel een Dorp genaamd werd, hoewel het beſt na een Stad gelykt. Miwarra

Het doet zich uit zee redelyk groots met zyn deftig, en al vry verre vooruitſtekend hoofd, en alle zyne ſpitſen, op. En legt op een grooten heuvel, van waar zich hare ſchoone Ryſt- en Koorn-velden zeer vermakelyk van verre vertoonen.

Dit is een Stad, alwaar de Koning van dit Ryk zyn Hof houd, en zulk een pragtig Vrouwen-Timmer vol adelyke Juffers heeft, dat het een groote luiſter aan deze Stad geeft.

Men ziet daar verſcheide zeer nette Tempels, heerlyke gebouwen, groote Wagthuizen, en ook een groot Tolhuis, behalven dat ook het Paleis van dezen Vorſt waardig is, om gezien te werden, alzoo 't wel kleen, dog in alles zeer net en cierlyk, na de wyze der Japanders, op een redelyke vlakte (hoewel rondom in 't gebergte) gebouwd is.

Twee mylen verder (daar de Heer *Montanus* 'er 5 voorſteld) vertoond zich 't vlek Bigonothomme (dat *Montanus* Bignatum noemd) en 1 myl verder 't vlek Binga in 't midden van een kleene bogt gelegen, vlak voor welke 't Eilandje Syriais legt. Ook heeft men 2 mylen van Binga weer een kleenen bogt, waar na zig een groote zeer vlakke bogt tot by het vlek Swoja, wel van 14 a 16 mylen opdoet.

De Stad Moero. Van dit Eilandje, tot de Stad Moero toe, heeft men, na giſſing, ontrent 10 mylen van nooden, ontmoetende onderweeg veel onbekende, en ook eenige bekende Eilandekens, als Samnik, Margan, Simeia, Fibi, Aſacci, Ouſſimato, en Jeſami; alle welke de Heer *Montanus* zegt wel 27 mylen van Syriais afgelegen te zyn.

Dit alles voor by zynde geraakt, komt men by de Stad Moero, die niet veel cierlyks; dan haare ſchoone Haven, en een zeer fraai Tol-huis, met eenige grootsgebouwde Pak-huizen daar by, heeft.

Vyf mylen Ooſtelyker, dan Moero, heeft men 't ſtedeken Firmenſi, twee mylen verder (die de Heer *Montanus* 13 mylen van Moero plaatſt) de Stad Akais, die niet groot, en in vorige tyden wel zeer door de aardbeving verwoeſt; doch zedert dien tyd weder fraai opgebouwd, en op een fraaije vlakte een weinig Landwaard in gelegen is. Ook heeft men 'er een ſchoon ſlot van ſteen uit het water zeer net opgehaald.

Takaſſanao, en Swoya leggen 'er digt by, alwaar de wal, na een groote flaauwe of vlakke bogt van Binga tot Swoja gemaakt te hebben, weer 1 a 2 mylen verre een weinig uitpuild, en dan weer N. O. aan na de Stad Fiongo, (die geen 5, maar 2 mylen N. Ooſtelyker legt) loopt, alwaar men weer een groote inbogt wel van 4 a 5 mylen tot aan de groote Stad Oſacca al Ooſt aangaande, doch by die Stad wat zuid aandraaijende; ziet.

Ontrent 4 mylen van Fiongo, regt O. aan, legt het vlek Ammanaſacci, een weinig verder het Dorp Sangya, daar de wal wat na 't Zuiden draaid, gelyk zy by de Stad Oſacca een kleene myl verder gelegen, geheel en al doet. De groote Stad Oſacca.

Deze pragtige Stad, (die 249½ myl van Nangaſacki, en 13 mylen van de Stad Fiongo legt) legt in het Koninkryk Quio aan een ſchoone groote Rievier, in welkers mond zig een groote vervaarlyke rots opdoet. Die ſchoone ſtroom loopt met verſcheide Kanaalen of Grachten midden door deze Stad, nemende haren oorſpronk uit een groot binnenlands Meir, dat al boven de Stad Miaco, in 't N. O. der zelve, ontrent 4 mylen van daar, maar wel 14 a 16 van Oſacca, gelegen is. Zy loopt van de Stad Jonda af N. op na Miaco, maar zy looſt zich geenzins (gelyk de Heer *Montanus* meend) in dat Meir, alzoo zy daar uit haaren oorſprong neemd.

Zy valt hier en daar tuſſchen deze Steden Oſacca en Miaco wel wat zandig, en ondiep, waar door zy de vaart hier en daar al wat ongemakkelyk en gevaarlyk maakt.

Na de Land-kant vertoond zich zeer zwaar gebergte.

Men ziet op den hoek van deze groote Stad, zoo als men 'er aankomt, een heerlyk Tolhuis, dat zich al verre in Zee zeer ſchoon opdoet.

De brand-vrye Pakhuizen, de grootſe Waterpoort, de heerlyke Timmer-werf, de pragtige wooning van den Stadvoogd, het aanzienelyke Hof met zyn cierlyke Toren, het ongemeen koſtelyk Keizerlyk Luſt-huis, de verwonderens-waardige en menigvuldige Tempelen met de afſchuwelyke afgoden der in dit ſtuk zeer blinde Japanders, mitsgaders de trotſe Kloosters van hunne Prieſters, geven aan deze Stad een ongemeene luiſter en heerlykheit, gelyk men dit alles by de Heer *Montanus* in 't breede beſchreven ziet.

Zy is, hoe groot zy ook in haaren omtrek zoude mogen zyn, egter zonder muuren of eenige wallen.

De Stad Saccai.

Een myl bezuiden Oſacca, (en geen 5, gelyk de Heer *Montanus* ſchryft, altoos na zyn kaart en myl-ſchaal te oordeelen,) ontmoet men de ſchoone Stad Saccai. Deze aanzienelyke Koopſtad legt in het zelve Koninkryk van Quio, behoevende in macht en pracht voor geene der Japanſche ſteden te wyken. Ook rekenen zig geen Japanders zoo hoog van Adel, als deze, te wezen, zynde de minſte hier (na zyn zeggen) van een Vorſt of Koning geſproten. De Stad legt zelf in 't hangen van 't gebergte.

Men ziet daar verſcheide heerlyke ſloten, het Vorſtelyk Paleis van den Koning van Quio met zyn ſchoone Torens, een deftig water-Kaſteel, een zeer fraaije Haven, die tot tegen de ſteene muur der Binnen-ſtad loopt, rondom welke muur ook een diepe water-gragt, die ook overal met water in de laagte, dog niet aan de Berg-zyde, daar mede vervuld is. Ook heeft de Stadsvoogd hier een treffelyke wooning, die voor 't Paleis des Konings niet behoefd te wyken, behalven dat by 't zelve noch een dikke hooge Toren is, die zeer verre in Zee kan gezien werden.

De meeſte huizen hier zyn, gelyk des zelfs wallen, van zwaare graauwe ſteen gebouwd, ook zyn alle de ſtraaten hier mede (gelyk ganſch Japan door) met ſtaketzels, en poorten, 's nagts afgeſloten, waar door alle onraat aanſtonds geſtuit, de Roervink, Dief, of Oproermaker, aanſtonds gevat, en geſtraft werd.

Men ziet daar ook veel ſchoone pragtige Tempels, zoo in als voor al een buiten de Stad, door zekeren Dairo, of Japanſchen Paus, gebouwd, en buiten zyne ongemeene koſtelykheit en Koninklyke cieraaden, met een jaarlyks inkomen van wel 5 a 6 tonnen gouds door hem begiftigd.

Tuſſchen Saccai, en Oſacca legt ook 't vlek Gaſaki, dat van zeer weinig belang is.

Als men nu van de Stad Saccai verder Zuid aan gaan wil, ſtrekt zich deze bogt recht zuiden aan nog wel 4 a 5 mylen uit, draaijende dan met een uitpuilenden hoek weer wat weſtelyk, dan weer zuid aan.

Wanneer men nu van de Stad Oſacca, ten Ooſten van welke zich een zwaar gebergte vertoond, voor eerſt de Rievier volgd, die N. O. aan draaid, komt men, na een reis van 5 a 6 mylen, eerſt by 't ſtedeken Achas, dat beweſten deze Rievier, gelyk het vlek Firiskatta wat beooſten de zelve aan een ander kleen ſpruitje gelegen is.

't Stedeken Jodo.

Twee mylen van Achas, pas beweſten deze groote Rievier, die daar O. aan draaid, ontmoet men 't ſtedeken Jodo, alwaar deze Rievier ontrent 3 mylen van daar van 't ooſten met 2 byzondre takken komt afſtroomen, waar af zich de eene tak by Jonda, en de andre 1 myl Noordelyker, by 't vlek Fiſſima vertoont, ten Ooſten van 't welke men, 5 mylen 'er af, ook 't vlek Tananuzu in 't midden van een zwaar gebergte heeft.

Jonda is maar een kleene Stad, in 't Landſchap Jamayſiro, ontrent 8 myl van Oſacca gelegen.

Het pronkt zeer wonderlyk met zyne witte gebouwen, groote Torens, pragtige en zeer hoog alomme boven uitſtekende Tempels, en daar nevens met het heerlyk ſlot des Keizers, dat met een ſteene wal uit de grond opgehaald, met een diepe gragt omringt, en van een groots Paleis, wiens hooge Toren boven alles uitkykt, voorzien is.

Ook ziet men hier het ſchoonſte Boſch, heerlykſt wild, van Herten, wilde Varkens, enz. mitsgaders van allerley zeldzame Vogels, die men ergens in Japan vind: want men heeft 'er veel Kraan-Vogels, Swaanen, Ganſen, Faiſanten, Endvogels, Duiven, Quartels, en allerley andre vogels in groote menigte. Dus geeft de Rievier ook ſchoone Zalm, (hoewel 't hoofd wat koorts verwekt) en keurlyke Snoek, Baars en Voorn, die voor de beſte Hollandſe niet behoefd te wyken, behalven dat al deze Viſch hier vry beter, als te Oſacca, is.

Men verhaald van deze Zalm als wat ongemeens, dat 't hert der zelve, uit de viſch geſneden zynde, noch een etmaal 'er na, en dat de Zalm zelf, na 't uitſnyden van 't hert, noch ettelyke uuren in 't leven blyft.

Van Jonda gaat men langs een ſpruit van deze Rievier, latende ter linkerhand den zwaren Berg Dubojamma, en ten Ooſten mede veel zware Bergen leggen, na de groote Stad Miaco, ten weſten van de welke zich het ſchoon ſlot Juraſu vertoond.

De groote Stad, Miaco.

Deze Keizerlyke Hoofdſtad Miaco, legt in 't Koninkryk Mino, 11 a 12 mylen

len (dog volgens de Heer *Montanus* zeggen wel 18 dito) van Oſacca.

Het werd ook wel Cabucoma, na dien Berg, 'er ontrent gelegen, genaamd, en werd in hoog en laag Miaco verdeeld.

Zy pronkt met veel heerlyke gebouwen, een menigte van koſtelyke Tempels, heerlyke Paleizen, (voor al die van den Keizer Cubus, en van den Dairo) een menigte van hooge Torens, behalven dat alle de Japanſe Koningen hier ieder een byzonder zeer prachtig Paleis hebben, en dat men hier ook 12 byzondre heerlyke Vrouwen-Timmers voor de byzitten van den Dairo, en zoo veel andre ſchoone gebouwen heeft, dat men 'er een geheel boek alleen af zou konnen ſchryven, waar van men by de Heer *Montanus* maar een kleen gedeelte, en een zeer fraaije afteekening ziet.

Aan de voet van de berg Dubojamma heeft men ook een Dorpje, Dubo genaamd, en ten ooſten van Miaco heeft men de ſtedekens Oets, Frenoiama, en Jeſi, 4 a 5 mylen 'er af, by 't groot Meir, dat wel 18 mylen lang, en in 't N. O. wel 5, dog in 't Z. W. pas 2 mylen, en in 't midden 3 a 4 mylen, breed is, zich zelven meeſt N. O. en Z. W. uitſtrekkende.

Ontrent 2 mylen benoorden Miaco, legt de Berg Cabucoma, en 5 a 6 mylen noordelyker de zware ſulfer-berg Siurpurama, zonder dat men daar, werwaard men ook verder henen ziet, of zich zelven keerd, iet anders, dan een digt en zwaar gebergte, ontmoet; dog wat ten ooſten de groote Rievier van Oſacca, die aan 't Z. Weſter einde van 't Meir, aan de zuid-ooſt-kant, haaren oorſpronk heeft, ontrent 1 a 2 mylen 'er af, heeft men 't vlek Cuſats, en 2 mylen N. ooſtelyker pas ten Z. Weſten van een nieuwe Rievier, die uit het Meir voortkomt, en welke Jamma Gauwa genaamd werd, het Dorp Itzibe.

Tuſſchen dit Dorp en de zuider-zee legt niet anders, dan een zwaar gebergte, en giſſe dat dit Dorp ontrent 9 myl van 't ſtrand gelegen is.

Van dit Dorp nu langs die Rievier al na 't zuid-ooſten 3 mylen afzakkende, komt men by 't vlek Minacutz, en 3 mylen verder na 't Z. O. by 't vlek Zintzſamma, waar ontrent de Berg Coetſeka Jamma is, en alwaar deze Rievier wat na 't N. O. draaid.

Twee mylen van Zintzſamma, bezuiden die Rievier, en aan een andre nieuwe ſpruit, legt 't vlek Sacca, en dan een en een half myl vlak zuiden aan 't vlek Sicconoſiro, dat beweſten dit ſpruitje, gelyk de voortreffelyke veſting Cammiammi met haare hooge Torens, en fraaije witte muuren, een weinig Noordelyker ten Ooſten van 't zelve gelegen is, waar na dan dit ſpruitje ontrent 5 a 6 mylen van daar in de zuid-zee zich ontlaſt.

Van Cammiammi nu Ooſt aangaande, komt men, na 2 mylen, by 't vlek Iſacutz, dat weer aan een nieuw ſpruitje legt, dat zich al mede 4 a 5 mylen van daar in die zelve zee ontlaſt.

Nu verder N. O. aangaande, komt men eerſt by de vlekken Zono, Ojebakitz, Owaka, Jokeitz, en Tonuda, welke twee eerſte vlekken bezuiden een nieuw kleen ſpruitjen, gelyk de andre zich benoorden 't zelve vertoonen, leggende ieder pas 1 myl van malkandren, gelyk Tonuda van Iſacutz ontrent 5 mylen gelegen is, waar na men nog 2 kleene ſpruitjens, pas 1 myl van een gelegen, ontmoet, na welke men by de Stad Quano komt, die 1½ of 2 mylen van Tonuda legt. De Stad Quano.

Deze Stad heeft zeer hegte ſchoone wallen, een keurlyk wit gebouwd ſlot, met zeer verhevene Torens, en doet van verre een ſchoone vertooning, behalven dat zy ook van zeer veel ſchoone gebouwen en prachtige Tempels voorzien is. Zy legt aan zee, en wel aan een zeer groote wyde Baay, ofte inham, die de zee daar maakt, en die wel 5 a 6 mylen O. en Weſt wyd is. Ook maakt de wal al van Saccai af eerſt een groote inbogt, wel 8 a 9 mylen lang, eerſt N., daar na N. O. en dan weer Ooſt langs ſtrand zig draaijende, daar zig dan een kleene inham vertoond, en dan ſchiet de wal weer met een groote en breede uitpuiling Z. O. en O. aan, en loopt dan zoo van de eerſte Rievier, die langs 't ſlot Cammiammi in zee loopt, vlak N. op, na en tot by Quano toe, alwaar zy, pas voor by deze Stad weer een kleenen inham maakt, die pas een halve myl breed is, en na 't N. W. 10 mylen Landwaard in loopt.

Hier ontrent Quano heeft men een redelyke opene vlakte; dog tuſſchen deze Stad, en 't voornoemd Meir, is het vol gebergte, zonder dat men daar eenige Steden, Vlekken, of Dorpen heeft.

Van Quano, of wel van die inbogt, puild het Land met een kleene dikke hoek wat na 't zuiden uit, loopt dan weder N. met een kleenen inbogt, en dan weer O. aan tot de fraaije Stad Mia toe, die aan 't einde van dezen inham in 't O. en van Quano 7 a 8 mylen legt. De Steden Mia, en

Deze Stad is in een opene vlakte aan zee gelegen, zeer cierlyk opgebouwd, van veel prachtige huizen, en andre gebouwen, mitsgaders van een zeer ſterke Burgt aan zee voorzien; en drie mylen benoorden de zelve legt de Stad Owarri ook in een ſchoone vlakte. Owarri.

Van daar nu zuid-ooſt aan, en over een kleen Rievertje gaande, komt men,

na een myl gevorderd te zyn, by 't vlek Narromi, en 2 mylen verder, na dat men weer over een ander Rieviertje getrokken is, by 't Dorp Siriomi, dat wat Landwaard in, en wel 2 mylen van ſtrand legt.

De Stad Acaſacki. Twee mylen verder na 't N. Ooſten komt men, na een fraai ſpruitje overgetrokken te zyn, by de ſchoone en aanzienelyke Stad Acaſacki, die wel bezuiden deze Rievier, maar ook by een andere, die zich nog wat zuidelyker vertoond, en tuſſchen beiden zoo is gelegen, dat deze 2 Rievierkens ontrent 2 myl van zee te zamen-komen, en zoo in zee ſtorten, zynde ook pas bezuiden dit laatſte Rieviertje, een myl van Occoſacki, 't vlek Fiutzawa gelegen.

De Stad Occoſacki (die gelyk de vorig beſchrevene ontrent op 35 graaden N. breedte legt) vertoond zig van verre, en van na by, zeer heerlyk.

Zy heeft een ſchoon ſlot, grootſe gebouwen in een groote menigte, en een ongemeene fraaije houte brug, die 388 treden lang is, en benoorden de Noordelykſte Rievier is ook een groot Boſch digt aan ſtrand.

Van Fiutzawa Zuid-Ooſt 1 myl aangaande, komt men by 't vlek Accaſacki, en een halve myl verder by 't groot vlek Goy, zynde digt by een andre ſpruit gelegen, die uit 't naaſte gebergte in 't N. O. haren oorſprong ontrent 5 a 6 mylen van ſtrand neemd, en al mede in de zuider-zee ſtort.

Aan een nieuwe Rievier, 1 myl van zee, en 1 myl van 't Dorp Goy, en pas benoorden die ſpruit, legt het ſtedeken Aſtanamia, van welke ontrent 1 myl Z. Ooſtelyker de Stad Joſinda, ook digt by zoo een nieuw ſpruitje, pas 'er benoorden legt.

De Stad Joſinda. Dit is een fraaije Stad, die in een ſchoone Landsdouw, en een zeer Boom- en Boſch-ryk oord, gelegen is.

Een myl zuid-ooſtelyker komt men, na over 2 kleene Rievierkens geraakt te zyn, in 't vlek Ftagawa, en na nog een ſpruitje overtrokken te zyn by 't Dorp Siraski, dat aan zee ten einde van deze zuid-ooſtelyke ſtreek, ontrent 1 myl van Ftagawa, legt.

Van Siraski loopt de wal weder 2 mylen recht na 't Ooſten, en dan 1 myl Noord aangaande, komt men by 't vlek Arei.

Hier heeft men een fraaije inbogt, of Baay, die Noord aan wel 2 mylen Landwaard in, dan weder Ooſt, en dan weder zuid aanloopt; zynde ontrent 2 mylen breed. In deze bogt ontlaſten zich 5 kleene Rievierkens, die 1 myl ieder van malkanderen, van Arei tot 't vlek Fannama toe, leggen, welk vlek zich aan de overzyde van dezen inham tegen over Arei, recht toe recht aan 2 mylen 'er af vertoond; doch zoo men van Arei te Land de bogt omgaat, heeft men wel 3 a 4 mylen werk.

Een weinig verder, digt aan ſtrand, heeft men het Dorp Miaſacki. Van dit Dorp af loopt de wal weer zuid-ooſt 2 mylen verre, daar zig een kleen Rieviertje, 't geen een dubble bogt een ſtuk weegs verre maakt, in zee ontlaſt.

't Dorp Mitzki. Van Fammamats 2 mylen verre over die Rievier, en dan over de Rievier Terui N. O. aangaande, komt men by 't Dorp Mitzki, dat van een ſchoon ſterk ſlot, en van zeer veel heerlyke gebouwen voorzien, en wel 3 a 4 mylen van ſtrand (waar ontrent het Dorp Nagaſſimi legt) en ten Ooſten van een Rievier gelegen is, die zich in tweën 1 a 2 myl verre ſcheid, en dan weer met eene ſpruit in zee loopt. Van Mitzki tot Foukeroy N. O. heeft men 1½ a 2 mylen van nooden, van welk vlek tot Kackingawa (dat een groote plaats is) men weer 2 mylen, en tot 't Dorp Niſſacka noch anderhalve myl, al meeſt Ooſt aan, van nooden heeft. Hier ontrent heeft men't gebergte Conay benoorden Niſſacka, gelyk men verder daar over al in 't Noorden niet dan zwaar gebergte zie.

Op dit gebergte Conay hebben de Japanſche Prieſters, of Bonzes, een heerlyk Paleis, 't welk hen niet alleen tot een verblyf, maar ook tot een der voornaamſte hooge ſchoolen van Japan geſchikt is.

Van Niſſacka gaat men N. O. aan, en men komt dan, na 1½ myl wegs, in 't Dorp Canaja, van waar men O. aan over den vloed Oyengauwa trekkende, na 't afleggen van 1 myl in 't Dorp Sinada komt, 't geen tuſſchen 2 ſpruiten in legt, van welke, en nog een andre, wat Weſtelyker gelegen, de voornoemde ſtroom gemaakt werd, die 2 a 3 mylen zuidelyker zig vereenigen, dog waar van de eene met een zware tak eerſt Ooſt aan loopt, en daar zoo, na nog door een ander Rievierken dat by 't Dorp Occabe mede twee takken heeft, verſterkt te zyn, in die zuider-zee, dog na de ooſt-kant van 't Land, ſtort.

Van Sinada komt men, na 2 mylen, en na over een tak, die zich in de Oyengauwa ontlaſt, gegaan te zyn, al N. O. aantrekkende, tot het Dorp Fuciada, en 1½ myl verder ontmoet men het Dorp Occabe, na dat men 2 andere Rievierkens, die zig tot eene vereenigen, overgetrokken is.

En Surunga. Van daar vlak N. aangaande, komt men, na 2 mylen, in 't vlek Marriko, gaat dat nog 1 myl N. Ooſtelyker aan een fraaije ſtroom paalt, aan welke de Stad Surunga

runga legt; dog alvorens van de zelve te ſpreken, moeten wy voor af noch zeggen, dat deze wal, of het Land, van het Dorp Miaſacki af, ontrent 16 a 18 mylen verre recht ooſt aan ſtrekt, van waar het zelve dan N. aan loopt, voor aan 2 kleene inhammen of Baaijen hebbende, gelyk zich ook 2 der bevorens aangehaalde Rievieren aan deze Ooſtzyde des Lands hier, de eene pas buiten, of bezuiden een groten breeden inham, die de zee daar maakt, en de andre pas binnen de zelve, in die zee ontlaſten, terwyl deze inham hier ontrent 6 mylen van de zuidelykſte hoek des Lands aan deze kant zyn begin neemt, loopende van daar wel 6 mylen tuſſchen de Weſter- en Ooſter-wal in, terwyl zich die daar van weer met een breeden tak in 't Weſten, en in 't Z. W., en met een ſmallen in 't Ooſten, aan ieder kant wel 2 a 3 mylen in de lengte, doch met een ongelyke breedte, uitbreid, alzoo die in 't Weſten wel 2 mylen, en in 't Ooſten maar half zoo breed is. Ook is dezen inham, van zyn begin af in de zuider zee, wel 3 mylen doorgaans breed, daar zy zich dan agter aan wederzyden merkelyk verſpreid.

Wat nu de Stad Surunga betreft, die is wel zeer groot; dog zedert de dood van den Broeder des Keizers *Toxogunſama* meeſt woeſt en onbewoond. Zy plagt wel eer ook de Hof-ſtad der Japanſche Keizers, en van hunne Broeders te zyn; dog zedert dat de evengemelde Keizer zynen Broeder gebood, zich zelven op zyn Japanſch den buik op te ſnyden, is die Stad geheel tot niet vervallen; hoewel men daar noch een zeer ſchoon ſlot ter zyden de zelve leggen ziet.

Van deze Stad af twee en een halve myl verder N. O. aan over een kleen Rievierken gaande, komt men by het Dorp Jeſeri, en nog 1 myl noordelyker vertoond zich 't Dorp Okis benoorden een ander kleen Rivierije, alwaar zig de wal allenskens met een kleene bogt na 't N. O. ontrent 5 a 6 mylen verre, tot aan de Rievier van Joſiwarra draaid, en ombuigd.

Van Okis tot het vlek Jui, N. O. ten O. aangaande, heeft men 2 mylen, en van daar tot 't vlek Cambarro, al die zelve ſtreek henen, tot digt by den kleenen dog ſnellen vloed Fuſikaw, nog 1 myl van nooden. Dan heeft men vlak in 't midden van dien voornoemden grooten inham weer een kleene Rievier leggen, van waar dan de wal zich na 't Dorp Joſiwarra Z. O. aanbuigd, welk Dorp van Cambarro twee en een halve myl, gelyk het Dorp Farra van daar nog 2 myl zuid-ooſtelyker gelegen is.

Anderhalf myl verder heeft men 't vlek Nommaſouw, en nog een en een half myl Z. Ooſtelyker 't vlek Miſſima.

Alhier nu vertoond zich dan die ooſtelyke tak van den grooten inham, bezuiden welke de wal ontrent 2 mylen zuiden, en dan wel 9 mylen Ooſt aan, loopt, buigende zich daar, langs de zuid-ooſt hoek, N. aan wel 6 a 7 mylen verre, tot aan de Stad Odowarra toe, terwyl men voor aan, zoo als men de Z. O. hoek om is, een kleene inbogt, of Baay, van 1 myl ontmoet.

Van Miſſima nu voor by den Berg Taukeni N. O. 4 mylen aangaande, zoo komt men by 't vlek Fackouni, benoorden het welke, ontrent 7 a 8 mylen van daar, in 't N. W. zig de zware Berg Fuſinojamma vertoond.

Van Fackouni tot de Stad Odowarra heeft men ook 4 mylen van nooden. Men heeft onderweeg wat na 't Noorden toe een kleen binnen-water, en laat den berg Taukeni ook ter linkerhand of na 't N. leggen.

Odowarra is een zeer fraaije Stad, hebbende ſchoone ſteene wallen, een heerlyk ſlot, zeer hooge Torens, en met veel pragtige gebouwen tot nog toe pronkende, hoewel het zeer veel rampen door veel zware aardbevingen aan zyn ſchoone Tempels, heerlyke Torens, en aan veel uitmuntende gebouwen, geleden heeft, gelyk daar door ook 't oude ſlot verzonken is. De Stad Odowarra.

Van deze Stad gaat men O. ten N. na de vlecken Hedo, 2 mylen verder by den ſtroom Barrieuw, en nog 2 mylen verder na 't Dorp Oiſo, aan den grooten vloed Sanamicawa gelegen, van waar men 2 a 3 mylen verder by de vlekken Firaski en Bario komt.

Anderhalve myl verder vertoond zich 't vlek Tamra, na dat men een fraaije Rivier overgetrocken is; en nog anderhalf myl, meeſt O. aan, ontmoet men 't Dorp Fuſiſauſa.

Van daar, 2 mylen N. aangaande, komt men by 't Dorp Totska, en noch anderhalf myl noordelyker by 't vlek Foedogaja; doch met een woord moeten wy hier, eer wy verder gaan, by voegen, dat de wal van de Stad Odauro af, 13 a 14 mylen verre, meeſt O. of O. ten N. loopt, alwaar zy zich dan wat voor by Fuſiſauſa langs een zwaar gebergte ontrent 4 a 5 mylen na 't N. draaid, daar zy eenen wyden inham, wel 3 mylen diep, en 2 mylen breed, af en aan Foedogaja, maakt.

Van Foedogaja nu al N. aan voortgaande, komt men, 3 mylen verder, by 't vlek Cammagawa, tuſſchen beide welke vlekken de voornoemde inham, gelyk die laatſte plaats, aan een kleen Rievierken legt.

Van daar tot Cawaſacci gaat men 2 mylen N. O. aan, weder over een Rievier-

je gaande, en na dat men weder over een Rievier getrokken is, komt men, vlak N. aangaande, by 't vlek Rokna.

De Rievier van Cawaſacci legt van die van Cammagawa 1 myl, en die laatſte legt van Kenandere nog 2 mylen, zynde om de 2 a 3 mylen maar eene Rievier.

Alhier loopt de wal van de voornoemde groote bogt, by Cammagawa leggende, ontrent 2 mylen verre, van 't O. na 't N., en zoo verder na 't Weſt, en dan weer na 't N. met een groote bogt van 3 a 4 mylen omdraaijende, hoedanig dan deze bogt tot de Stad Jedo toe N. aan loopt.

Van Rokna tot het ſtedeken Sinagawa al N. aangaande, heeft men nog 3, en van daar over een Rievierije dan nog 3 andere mylen N. O. aan van nooden, eer men aan de Stad Jedo komt, zynde het verdre Land in 't N., en W., niet anders, dan zwaar gebergte.

De Stad Jedo. Jedo is de vermaarde Keizerlyke Hofſtad, waar in zich die Vorſt jegenwoordig onthoud, en waar na toe de onzen jaarlyks een optogt van Nangaſacki doen, daar zy 354 mylen af gelegen is. volgens de Heer *Friſius* opgave; dog wy zullen naderhand toonen, dat het zoo verre nu niet gerekend werd te zyn.

Zy legt op 35 graden en 38 minuten N. breedte, aan een groote bogt van de Zuid-zee.

Voor de zelve leggen verſcheide droogtens.

Het is de grootſte, ſchoonſte, rykſte, en pragtigſte Stad van geheel Japan, zynde in 't Landſchap Quanto gelegen.

Men ziet ze zeer heerlyk by de Heer *Montanus* afgebeeld, en beſchreven, waar toe wy den Lezer wyzen, om dat boek in eere te houden.

Straat van Tſungaar. Van Jedo ſtrekt zich dit Land N. aan zeer veel mylen tot aan 't vlek Tſungaar uit, om tot welke te komen men van Jedo nog wel 27 dagen van nooden heeft; alwaar zich dan een zeer diepe Zee-boezem, of ſtraat, ontrent het Noord-Ooſtelyk Landſchap Ochio vertoond, welke ſtraat Japan van 't Land van Jeſſo geheel en al affcheid.

Het Land Jeſſo. Hoe verre zich dit Land Jeſſo nu nog uitſtrekt, is zelfs den Keizer van Japan onbekend, niettegenſtaande verſcheide Keizers boden met voorraad van ſpyze derwaards uitgezonden hebben.

Dog hoe verre dit zich uitſtrekt. Hoe verre nu ook deze uitgezondene quamen, konden zy echter by de Inwoonders van dit woeſt en bergachtig Land, maar ruwe en wilde Menſchen zynde, geen recht beſcheid noch van de geſteltenis, noch van de wyde uitgeſtrektheid van dit Jeſſo, bekomen, zoo dat zy het eindelyk hier by hebben moeten laten ſteken; mogelyk zelf niet al te zeer zoekende, dat het verder ontdekt werde, om daar geen quade Nabuuren door te krygen. Men zegt, dat het een Land is, dat zeer veel ſchoone en dierbare Pelteryen geeft.

Wat dit Land geeft.

Hier by nu meenen wy 't Land van Japan zoo kort, als 't mogelyk, en egter zoodanig, als noit (onzes wetens) door iemand bevorens gedaan is, niet alleen volgens de beſtekken van de Heer *Friſius*, als de bereizer van dien, beſchreven te hebben; maar ook veel klaarder getoond te hebben, dat daar aan nog al vry wat ontbrooken heeft.

Het verdre, dat daar van noch zou konnen gezegt werden, zal men in 't breede by de Heer *Montanus*, zoo wegens alle deze voorname ſteden, als wegens de volkeren van dit Land, en 't verdre daar toe betrekkelyk, beſchreven vinden; waar na toe wy den Lezer verder wyzen.

TWEEDE HOOFTSTUK.

Net bericht van 't groot Eiland van Japan; beſtaande in 69 Landſchappen. De twee groote Landwegen van Japan. Van 't Land van Jeſſo, en van des zelfs volkeren. A. 1684 gaat een Japans Prieſter na Jeſſo. De Japanders meenen, dat Jeſſo aan Tartaryen vaſt is. Nader onderzoek door een Keizerlyk Jonk toen gedaan. Dat in nieuw Nederland ſchynd vervallen te zyn. 't Groot Land van Japan is een Eiland. En niet aan Jeſſo vaſt. 't Geen ons door de Japanders eenpariq, en door oog-getuigen verzekerd is. Nader berigt van Jeſſo. 't Staaten-Land. Compagnies-Land. Waar de tweede Landweg is. 't Eiland Tutſima. Liſten der Japanſche Keizers om de Lands-Heeren kleen te maken

Net berigt van 't groot Eiland van Japan. EER wy nu hier affcheiden, moeten wy noch eenige byzonderheden, zoo Japan in zyne ſtrekking, uitbreiding, en verdre regte benaming dezes Lands van binnen, als wel byzonder het Land Jeſſo rakende, byvoegen.

Dat Japan, te weten 't grootſte Eiland, van de Japanders Nippon genaamd werd, hebben wy bevorens reeds gezegt, doch voegen daar nu by, dat het allernaaſt de gedaante van een kakebeen heeft.

Het

Beſtaande in 69 Landſchappen.

Het is, zoo zommige meenen, in 52, dog zoo andre op beter gronden willen (gelyk wy hier na met de ſtukken toonen zullen) in 67, of, zoo men 'er nog 2 Eilanden, onder 't zelve mede behoorende, by reekend, in 69 Landſchappen verdeeld, en het heeft twee groote Landwegen, die van 't W. door het Land tot het O., en na 't N., geſtadig bereisd werden.

Deze negen en zeſtig Landſchappen nu zyn deze navolgende:

Gokinay Gokakgok zyn voor af 5 Landen, daar de Keizer Heer van is, en van welke hy de inkomſten geniet, gelyk de zelve de vrugtbaarſte van geheel Japan, en met allerley ſoorten van vrugten, gewaſſchen, enz. vervuld zyn.

1 Jammiſſiro; dat in 8 Landvoogdyen verdeeld is, en 't geen zich Z. en N. ruim 100 mylen uitſtrekt.

Deze Landſtreek geeft honderd vout, en meer, als een der andre. Hier in legt Miaco, en Jedo, die ieder een Kaſteel hebben.

2 Jammato; verdeeld in 5 Landvoogdyen.

Dit loopt Z. en N. ontrent 100 mylen, is een zeer vermaard Land, om dat de Dayros in oude tyden hier gewoond hebben.

Ook leggen hier in 8 Kaſteelen.

3 Cawacts; verdeeld in 15 Landvoogdyen.

Dit is in 't vierkant 2 dagen reizens verre, en het heeft 4 Kaſteelen.

4 Idſoemi; verdeeld in 3 ditoos.

Dit is Z. en N. ruim 100 myl lang, en heeft ook 4 Kaſteelen.

5 Sits; verdeeld in 13 ditoos.

Dit is de Landſtreek, waar in Oſacca legt, ſtrekkende zich 2½ dag reizens verre uit. Het heeft 4 Kaſteelen, waar onder ook dat van Oſacca is.

Deze beſtaan te zamen uit 44 Landvoogdyen, die 22 Kaſteelen hebben.

Thocaido Sioc Gokagokf.

Zyn 15 Landſchappen, die langs de zee-kant om de Ooſt leggen, en ontrent Miaco beginnen.

Der zelver naamen zyn deze:

1 Ikga; verdeeld in 4 Landvoogdyen; hebbende 2 Kaſteelen, en beſlaande 1 dag reizens in 't vierkant.

2 Iſie. . . . . 15 dito. . . . Loopt Z. en N. 3 dagens reizens verre; 't heeft 7 Kaſteelen, en 't werd jaarlyks door veel duizende menſchen bereiſt, die derwaards uit Godvrugtigheid ter bedevaart na den Tempel van Iſie gaan.

3 Sima. . . . 2 dito. . . Dit beſlaat maar een halve dag in zyn omtrek, en heeft maar een Kaſteel.

4 Owarri. . . . 8 dito. . . . Dit loopt Z. en N. 3 dagen reizens verre, en heeft 2 Kaſteelen.

5 Mikawa. . . 8 dito. . . . Dit ſtrekt zich O. en W. 1½ dag verre uit, en heeft 9 Kaſteelen.

6 Thotomi. . . 14 dito. . . . Dit loopt O. en W. 2½ dag reizens verre, en 't heeft 2 Kaſteelen.

7 Surunga. . . 7 dito. . . . Dit ſtrekt zich O. en W. 2½ dag verre, hebbende mede 2 Kaſteelen.

Zeven Landſchappen verdeeld in 58 Landvoogdyen.

8 Kay. . . . . 4 dito. . . . Dit ſtrekt zich Z. en N. ruim 2 dagen verre, agter 't gebergte Funnjamma, uit, en 't heeft 3 Kaſteelen.

9 Ids. . . . . 3 dito. . . . Dit legt O. en W. ruim 1 dag reizens verre. Men heeft hier in ook 't Faconiſch gebergte, en eenig ander Land daar ontrent; dog geen ſterkten of Kaſteelen 'er in.

10 Sagami. . . . 8 dito. . . . Dit is 3 dagen reizens in 't vierkant, en het heeft 2 Kaſteelen, waar van Odowarra 'er een is.

11 Moeſaſs. . . 21 dito. . . . Dit is het Land, 't geen rondom Jedo ſtrekt, beſlaande 5½ dagreizens in 't vierkant, en 't is met 3 Kaſteelen verſterkt.

12 Awa. . . . 4 dito. . . . Dit loopt Z. en N. 1½ dag reizens verre; leggende tegen over Simabarra, en 't is met 2 Kaſteelen voorzien.

13 Cadſa. . . . 11 Landvoogdyen. Dit loopt Z. en N. 3 dag-reizen verre, en 't heeft 2 Kaſteelen.

14 Simo-Oza. . 12 dito. . . . Dit ſtrekt zich Z. en N. 3 dagen reizens verre uit, en is van 3 Kaſteelen voorzien.

15 Fitaits. . . 11 dito. . . . Dit beſlaat 4 dagen reizens in 't vierkant, zynde met 6 Kaſteelen verſterkt.

Deze vervatten in zich 132 Landvoogdyen, waar in 46 Kaſteelen zyn.

Thoſando Fakagokf, of agt Ooſtelyke Berg-Landen,

Zynde aldus genaamd:

1 Omi; verdeeld in 13 Landvoogdyen. Dit is 3½ dag reizens verre in het vierkant. Het begind by het groot Meir Oots, 't geen verſch water is. Dit leverde de beſte hout-werken uit, is vol groote boomen, en 't heeft 6 Kaſteelen.

2 Mino. . . 18 dito. . . . Dit is Z. en N. 3 dagen verre, en 't heeft 6 Kaſteelen.

3 Fida. . . . 4 dito. . . . Dit is Z. en N. 2 dagen verre, en 't heeft 1 dito.

4 Sinano. . . 10 dito. . . . Dit is Z. en N. 5 dagen verre, en heeft 12 dito.

5 Koodſeki. . 14 dito. . . . Dit loopt O. en W. 4 dag-reizen verre, en heeft 7 dito.

6 Simoodſeki. . 9 dito. . . . Dit ſtrekt O. en W. 3½ dag verre, en heeft 7 dito.

7 Ooſioe. . . 54 dito. . . . Dit loopt 60 dagen reizens om de Ooſt, is 't magtigſte van ganſch Japan, en het heeft 20 dito.

Het Eiland Maatzemay, dat wel 203 mylen van Jedo legt, ſtaat hier mede onder.

8 Dewa. . . . 12 dito. . . . Dit ſtrekt zich O. en W. 50 dagen verre; zuidelyk van Ooſioe, en heeft 9 dito.

Deze zyn verdeeld in 134 Landvoogdyen, en zyn voorzien van 68 Kaſteelen.

Tokf Koerokf Do Ziidskakokf, of de 7 Noorder Berg-Landen.

1 Wacaſſa. . . 3 dito. . . . Het ſtrekt zich Z. en N. 1½ dag reizens, en 't heeft maar 1 Kaſteel.

2 Jetſizeen. 12 dito. . . . Loopt Z. en N. 3½ dag verre, en heeft 6 dito.

3 Canga. . . 4 dito. . . . Loopt O. en W. 2½ dag verre, en heeft 2 dito.

4 Notto. . . . 4 dito. . . . Strekt zich O. en W. 2½ dag verre, en heeft 1 dito.

5 Jetſioe. . . . 4 dito. . . . Is 3 dagen reizens in 't vierkant, en heeft 1 dito.

6 Jeetſigo. . . 7 dito. . . . Is 6 dag-reizen verre in 't vierkant, en heeft 6 dito.

7 Sado. . . . 3 dito. . . . Dit loopt 3½ dag-reizen verre in 't vierkant, heeft maar 1 dito.

Zynde een Eiland, dat veel goud- en zilver-mynen heeft, van welkers bergſtoffe jaarlyks 2 a 3 groote ſchepen aan den Keizer gezonden werden.

Deze vervatten in zich 37 Landvoogdyen, waar in zyn 18 Kaſteelen.

San Jindo Faccakok.

1 Tamba. . .	6 dito. . . .	Is 2 dag-reizen in 't vierkant, en heeft 7 dito.
2 Tango. . .	5 dito. . . .	Strekt Z. en N. 1½ dag verre, en heeft 3 dito.
3 Tazima. . .	8 dito. . . .	Loopt O. en W. 2 ditoos, en heeft 2 dito.
4 Inaba. . . .	7 dito. . . .	Loopt Z. en N. 2 ditoos, en heeft 2 dito.
5 Fhoki. . . .	6 dito. . . .	Loopt Z. en N. 2½ dito. verre, en heeft 1 dito.
6 Jidzomo. . .	10 dito. . . .	Loopt O. en W. 2½ dito verre, en heeft 3 dito.
7 Iwami. . . .	6 dito. . . .	Loopt Z. en N. 2 dito. verre, en heeft 3 dito.
8 Cki.	4 dito. . . .	Is in 't vierkant 2 dito. verre, en heeft 1 dito.

Vervattende 52 Landſchappen, waar in zyn 22 Kaſteelen.

Sanjodo Faccakokf.

1 Tharima. . .	14 dito. . . .	Loopt in 't vierkant 3½ dag-reis verre, en heeft 7 dito.
2 Mimaſacka. .	7 dito. . . .	Loopt O. en W. 3 dito. verre, en heeft 4 dito.
3 Biſeen. . . .	11 dito. . . .	Loopt in 't vierkant 3 dito verre, en heeft 3 dito.
4 Bingo. . . .	14 dito. . . .	Loopt O. en W. ruim 2 dito. verre, en heeft 2 dito.
5 Aki.	8 dito. . . .	Loopt Z. en N. 2½ dito verre, en heeft 1 dito.
6 Soewo. . . .	6 dito. . . .	Loopt O. en W. 3 dito verre, en heeft 1 dito.
7 Nangato. . .	6 dito. . . .	Loopt O. en W. 2½ dito verre, en heeft 3 dito. Hier in legt Seminoſeki.

Deze 7 Landen vervatten 75 Landſchappen, waar in zyn 26 Kaſteelen.

Nankaido Rokkagok.

1 Ki.	7 dito. . . .	Loopt Z. en N. 4½ dito. verre, en heeft 2 dito. Dog 't ſtaat alleen onder den Heer van Kinokuni.
2 Awadzi. . . .	2 dito. . . .	Dit is groot 1 dito. in 't vierkant, en heeft 1 dito.
3 Awa. . . .	9 dito. . . .	Is 2 dito. in 't vierkant, en heeft 2 dito.
4 Sannoki. . .	11 dito. . . .	Is groot 3 dito. O. en W., en heeft 2 dito.
5 Ijo.	14 dito. . . .	Is 2 dito vierkant, en heeft 8 dito.
6 Toſſa. . . .	7 dito. . . .	Is 2 dito O. en W., en heeft 1 dito.

Deze vier Landen van Awa, Sannoki, Ijo, en Toſſa maken te ſamen 't Eiland Cicoko uit.

7 Sikok, of Saykok.	4 dito. . . .	En hoe verre zich dit uitſtrekt, of hoe veel Kaſteelen 't heeft, vind men niet bepaald; dog de 26 zyn bekend.

Deze zeven Landen vervatten 34 Landſchappen, welke verſterkt zyn met 26 Kaſteelen.

Saykaido Koekakok, of de Weſtelyke Zee-Landen, 9 in getal.

1 Tſicuzeen. .	15 dito. . . .	Strekt Z. en N. ruim 4 dagen verre, en heeft 3 dito.
2 Tſicoego. . .	10 dito. . . .	Strekt Z. en N. 5 dito verre, en heeft 3 dito.
3 Boczeen. . .	8 dito. . . .	Is Z. en N. 4 dito. verre, en heeft 2 dito.
4 Boengo. . . .	8 dito. . . .	Is in't vierkant 3 dito. groot, en heeft 7 dito.
5 Fiſien. . . .	11 dito. . . .	Loopt Z. en N. 5 dito verre, en heeft 9 dito.
6 Figo. . . .	14 dito. . . .	Is in 't vierkant 5 dito. reizens, en heeft 6 ditoos. Ook is 't het vruchtbaarſte van alle de andre.
7 Fioega. . . .	5 dito. . . .	Is in 't vierkant 5 dito. uitgeſtrekt, en heeft 4 dito.
8 Oſoemi. . . .	8 dito. . . .	Strekt O. en W. 2 dito., heeft geen ſterkten, is mede redelyk vrugtbaar, en ſtaat onder Zatſuma.
9 Zatſuma. . .	14 dito. . . .	Is in 't vierkant 2 dito. reizens, heeft 1 dito. is 't naaſte van geheel Japan aan Tsjina gelegen, en is in zich zelven een mager land. De Lequios-Eilanden ſtaan hier mede onder; en dit is het eenige Land, dat in de vorige Oorlogen, door de Keizers gevoerd, niet overwonnen is.

Deze negen Landen vervatten 93 Landvoogdyen, waar in zyn 35 Kaſteelen.

Buiten deze zyn 'er noch 2 Eilanden die onder de 9 andre behooren; dog die byzonder gerekend werden.

1 Iki, verdeeld in	2 dito. . . .	Zynde 1 dito. in 't vierkant, en zonder eenige ſterkten.
2 Tſuſſima. . .	2 dito. . . .	Dit is ook 1 dito. in zyn omtrek, en heeft 1 dito. Den Heer van dit Eiland heeft ook het opzicht over Corea, die, ten teeken van onderdanigheid, by alle nieuwe Keizers een gezantſchap moet komen afleggen, en nevens 't aanbieden der geſchenken ook zyne gehoorzaamheid aan die Majeſteit bewyzen.

Korte t'zamentrekking dezer groote Landſchappen, benevens haare onderhoorige Landvoogdyen, en Kaſteelen.

	Landen.	Landvoogdyen 'er onder.	Kaſteelen.
Gokinai Gokakgok.	5	44	22
Tho Caido Sioe Gokagokf. .	15	132	46
Thoſando Fakagokf.	8	134	66
Fokf Koerokf Do Ziidkakokf.	7	37	18
San Jindo Faccakok.	8	52	22
San Jodo Faccakokf.	8	75	26
Nan Kaido Rokkagok. . . .	7	34	16
Saykaido Koekakok.	9	93	35
Landen	67	Landvoogdyen 601	Kaſteelen. 251
Waar by van Iki, en Tſuſſima nog	2	4	1
Te zamen. Dito. . .	69	. . Dito. 605	Dito. . . 252

Wat

A. 1684. De 2 groote Landwegen van Japan.

Wat nu dit groot en machtig land van Japan verder betreft, wy hebben bevorens gezegt, dat het zelve 2 groote landwegen heeft, van welke de voornaamſte van Seminoſeki, uit het Landſchap Nangatou, langs de Zuid-kant begind, en zoo tot aan Oſacca, en Miaco voortloopt; doch alzoo dezelve zeer bergagtig, en dierhalven ook zeer ongemakkelyk is om te bereizen, werd die wel meeſt te water genomen, vermits dat in korter tyd, en met veel minder moeite, kan bevaaren, dan wel te land bereisd werden.

Van Miaco nu vervolgd de weg zoodanig gelyk wy die in de hier na volgende optocht, A. 1686 gedaan, voorgeſteld hebben.

Uit Jedo nu gaat die weg N. O. en Noordwaards zoo al voort, tot aan de uiterſte grenſen van 't Landſchap Ochio, dat ruim op 40 graaden N. breedte, en dat recht tegen over 't land van Jeſſo legt, alwaar het tuſſchen beiden al redelyk wyd is.

Van 't Land van Jeſſo.

Tot Nangato is by de Japanders onbekend, of Jeſſo een Eiland is, of ook hoe verre dit zich uitſtrekt, en aan wat voor Landen 't zelve grenſt; dog wat 'er de Inwoonders, die 'er 't naaſt by woonen, of die in dit land zelf huishouden, van weeten te zeggen, daar over zullen wy nu wat nader ſpreken.

Men heeft in vorige tyden, over 70 a 80 jaaren, voor zeker en vaſt geſteld, dat het groot Land van Japan ontrent het landſchap Ochio aan 't land van Jeſſo vaſt, en dat het maar een en het zelve land was, maar dat dit zoo naauwkeurig, als 't wel behoorde, toen niet onderzogt is, zal ons 't vervolg van deze reden nader toonen. Behalven dat wy dit ook uit deze onze Kaart van Japan, en van 't land van Jeſſo, klaar konnen zien.

En deszelfs volkeren.

Wat het volk zelf in 't land van Jeſſo aangaat, de Japanders getuigen, dat de zelve de Tsjineeſen eenigzins gelyk; dog dat zy zeer woeſt, vuil, en morſſig zyn; maar men moet voor af ook weten, dat de Japanders, die in den aard ongemeen rein en kraak-zindelyk in alles zyn, zelfs ook de Tsjineeſen (anders mede vry net en rein) voor een vuile, morſſige; ja voor een beeſtagtige Natie, ja zelf de Hollanders al mede voor zeer ſlordig en morſſig uitmaken, waar by men dan ligt afnemen kan, dat die volkeren juiſt zoo morſſig en vuil, als men zich die anders zou verbeelden, niet zullen zyn.

Deze volkeren nu, ſtaan mede onder den Keizer van Japan, ten bewyze van 't welke zy op hunnen gezetten tyd jaarlyks aan dien Vorſt ſchatting komen betalen, gelyk zy aan die Majt. dan ook hunne gehoorzaamheid, eerbied, en onderdanigheid, op de zelve manier, als alle andre Landsheeren, komen bewyzen.

A. 1684 gaat een Japans Prieſter na Jeſſo.

Om nu nader kennis van dit land te krygen, is A. 1684 een Japans Prieſter uitdrukkelyk na Jeſſo geweeſt, om nader onderzoek na de gelegenheid, en uitſtrekking van dien, te doen; gelyk bevorens meermaalen geſchied is; doch hy wiſt van geen zaaken in 't byzonder eenig nader bericht te geven, dan alleen, dat hy een togt van 3 maanden verre Landewaard in gedaan, en dat hy geen de minſte verandering van Inwoonders ontmoet; doch dat hy eindelyk ook eenige Tsjineeſche ſtoffen, die daar niet gemaakt, maar uit andre landen gebragt waren, gevonden had.

De Japanders meenen, dat Jeſſo aan Tartaryen vaſt is.

Van waar deze nu eigentlyk gekomen, of door wat volkeren de zelve daar gebragt waaren; had hy niet wel konnen ontdekken, hoewel hy, met alle andre Japanders, 't naaſt vaſtſtelde, dat zy daar uit Tartaryen (dat die van Jeſſo, en ook de Japanders, Daato noemen) aangebragt waren. Ook zyn de Japanders van oordeel, dat Jeſſo in 't N. W. aan Tartaryen vaſt, of ten minſten zeer na daar aan gelegen, hoewel dit ook maar een bloote gedagten van hen zonder eenige de allerminſte vaſtigheid, of bewys is. Egter ſtellen zy dit te meer vaſt, om dat zy zeker bericht hadden, dat deze ſtoffen hier niet over Matzumay gekomen, en dierhalven het waarſchynelykſt van Tartaryen derwaards moeſten vervoerd zyn

Nader onderzoek daar door een Keizerlyke Jonk gedaan.

Ontrent dezen zelven tyd is 'er ook een Keizers-Jonk, die nu (A. 1686) pas afgelegt was, door uitdrukkelyke laſt van den Keizer (zonder welke niemand buiten's lands reizen, of ergens na toe eenig onderzoek van eenige landen, doen mag) van de Ooſt-Kuſt van Japan af, in Zee geſteken, om te zien, wat landen, of volkeren men zou konnen ontdekken; dog die Schipper, weder gekomen zynde, wiſt niet anders te verhalen, dan dat hy, na eenigen tyd in de groote Zee, zonder eenig land te zien, gezworven te hebben, van voornemen was, weer na huis te ſtevenen; dog dat de zware ſtormen, en buiten-gemeene harde winden uit den zuid-weſten, die hem overvielen, hem tegen wil en dank zeer verre om de Ooſt vervoerd, en eindelyk in een groot land, dat hem toeſcheen een vaſte Kuſt te wezen, gebracht hadden, alwaar hy, na veel ſukkelens in een zeer goede Baay geraakt, en den ganſchen winter-tyd overgebleven, gelyk hy in 't laatſt van dat Noorder-Moeſſon weer behouden in Japan aangeland was.

Dat in nieuw Nederland ſchynd vervallen te zyn.

Deze Schipper (de eenigſte Japander, die kennis van de groote Zee-vaart had)

in Nangaſacki gekomen zynde, en door een Tolk vernomen hebbende, dat 'er toen Hollanders op Decima zich onthielden, die in nieuw Nederland geboren waren, heeft verſcheide maalen met deze onze bedienden aldaar over dit land, dat op 40 graaden N. breedte mede legt, geſproken, en na de gedaante, aard, enz. van deze Americaanſe volkeren by hen vernomen, om te zien, of dit bericht met zyne bevinding te dier tyd over een quam, en hoewel zy malkanderen in allen deelen niet te wel verſtaan konden, quam egter alles het naaſte daar op uit, dat hy in een land in 't N. W. tuſſchen de 40 en 50 graaden N. breedte gelegen, en derhalven zeer waarſchynelyk in dat voornoemde deel van America, geweeſt was.

Ook ſtelde hy vaſt, dat, alzoo het land van daar nog al N. weſtwaards ſcheen te ſtrekken, en vermits het land van Jeſſo benoorden Japan (voor zoo verre bekend is) doorgaans meeſt N. ooſtwaard henen loopt, gemelde twee kuſten om de Noord of zeer na by den anderen leggen, of wel geheel aan malkanderen vaſt zyn, welk laatſte zeer waarſchynelyk, en wel zoo aannemelyk is, dan dat het land van Jeſſo aan Tartaryen grenſen zou.

Vermits nu die Schipper al in 't jaar 1686 overleden was, en zedert niemand buitens lands vaaren mogt, heeft men na dien tyd ook geen nader bericht daar over konnen krygen.

Nu is dan de vrage, of het groot land van Japan een vaſte wal, aan 't land van Jeſſo vaſt-gehecht, dan of het een Eiland is.

't Groot Land van Japan is een Eiland.

De meeſte Schryvers ſtellen vaſt, zig op het zeggen van de Heer *François Caron*, als een man van groote ervarenheid in de Japanſche zaaken, verlatende, dat Japan aan 't land van Jeſſo vaſt is; maar by een naauwkeuriger en later onderzoek, zoo by de Japanders, als by die van onze Natie aldaar, heeft men van de zelve, zoo uit 't bericht der Japanders, als uit zeer klare blyken, aan de onzen uit de Kaarten der Japanders vertoond, eenparig vernomen, en middag-klaar ondervonden, dat het groot land van Japan een Eiland, en dat het aan 't land van Jeſſo geenzins vaſt is, het geen hedensdaags by alle Japanders voor een onbetwiſtelyke zaak, die geen onderzoek of bewys meer van nooden heeft, gehouden, en tegen alle, die dit willen wederſpreken, onverzettelyk, en eenparig ſtaande gehouden werd.

En niet aan Jeſſo vaſt.

Dit is aan de onze niet alleen menigmaal door de Japanders verzeekerd; maar ook door zulke lieden onder hen geſtaafd, die zelf als oog-getuigen in het Landſchap Ochio geweeſt waren, en die den grooten inbogt Zottogamma (die N. Weſtwaard na Tſungaar, of N. Ooſtwaard na Thayaſacki, de uiterſte grenzen aan weerzyden van dezen inbogt, loopt) zelf beſchouwd, en toen ondervonden hadden, dat men van Tſungaar 40 mylen N. aan, tot het land van Jeſſo vaart, zonder dat men daar eenige zamen-hegting van de eene wal met de andre, maar wel een ſtraat, die 10 a 11 mylen breed is, ontmoet.

't Geen ons door de Japanders eenparig, en door oog-getuigen, verzekerd is.

Van Tſungaar, of Thayaſacki nu (na dat de winden en ſtroomen loopen, die naauwkeurig, ieder op zyn tyd, waargenomen moeten werden) na 't land van Jeſſo overgeſtoken zynde, hadden zy ook een bezetting, of een wacht van den Keizer op Matzumay ('t landſchap, daar men op Jeſſo eerſt aankomt) gevonden, die zy ook zeiden van den Keizer daar alleen gelegt te zyn, om van die kant volkomen zeker te wezen, en om altyd een net berigt te hebben, wie van zyne onderdaanen zich na 't land van Jeſſo komt te begeven, of wie van daar op 't groot Eiland van Japan zou mogen overkomen.

Zy konden ook niet beſpeuren, dat zyn Majeſteit eenig verder bezit van die landen tragtte te nemen, of genegen was dit land verder ontdekt te hebben, alzoo hem alle buuren van die kant maar nadeel en moeite konden toebrengen, daar hy nu in een diepe ruſt van die zyde was.

Zy hadden op ieder plaats ook, daar zy aangekomen waren, een ordentelyk Poſt-huis gevonden, van welke by dag en by nacht loopers, paarden, dragers, en alles wat 'er tot diergelyken togt vereiſcht werd, afgezonden, gelyk die daar by ook altyd gereed gevonden wierden, om alle reizigers, van 's Keizers wegen daar komende (dat dagelyks daar voorvalt) aanſtonds voort te helpen.

Alle deze Poſt-loopers hebben ook kenbare rokken aan, ieder met het wapen van zynen Landheer gemerkt, en niemand heeft magt, om de zelve, met Keizerlyke brieven voorzien zynde, maar een oogenblik op te houden.

Ik moet hier uit dan dit vaſt beſluit opmaken, dat, vermits de Japanders, die dit met hunne oogen meer dan eens beſchouwd hebben, hier aan in 't allerminſte niet twyffelen, maar ons daar af verzekeren, ook wy dan daar aan niet meer behooren te twyffelen.

Nader berigt van Jeſſo.

Dat dit zoo is, zien wy ook klaar uit een byzondre Kaart, die ons van zeker goed vriend bygezet, en door ons in deze Kaart ingelaſt is, waar in zig de N. hoek van Japan op 41 a 42 graaden N. breedte, en het land van Jeſſo, tuſſchen de 42 en

43,

43, tot de 49 graaden toe benoorden den zelven, als een land, van Japan geheel en al afgeſcheiden, vertoond.

Men ziet in die Kaart Matzimay aan de O. kant van Jeſſo in een groote Baay die wel 3 mylen Z. en O. geſtrekt lang is, op 45 graaden leggen, en aan des zelfs Z. kant ziet men Seracatti, alwaar zich een dikke hoek, die ¼ myl breed en 1 myl lang is, en bezuiden de zelve weer een Baay, die voor aan na de W. kant by na 2 en agter aan maar ¼ myl wyd is, welkers Z. W. hoek wel 2 mylen lang, en in 't midden en agter voor al 1 groote myl en in 't Z. W. voor aan pas ½ myl breed is, alwaar men vlak in 't Z. W. Iſan, en beweſten dien hoek Oeffoeyra aan de N. kant van een groote Baay, die wel 2¼ myl lang, meeſt doorgaans ¾ myl, dog voor aan in 't Z. W. wel 2 mylen breed is, en meeſt Z. W. en N. O. geſtrekt legt, verneemd, waar na men Z. aan een dikken hoek, die wel 1½ mylen breed en 2 groote mylen lang is, omgaat, daar men even bezuiden Euron leggen ziet. Van dezen hoek af loopt de wal na 't O. wel 4 mylen uit, buigende daar ook allengskens met een flaauwe bogt wel van 2 mylen N. aan, of na binnen, alwaar men 1 groote myl van Euron Porapits, ½ myl ooſtelyker ombyts, en nog 1½ myl verder den Z. O. hoek van Jeſſo of Eſo, anders Caap Eroen genaamd, en die wel 1 myl O. en W. lang is, en dan de wal weer na 't N. O. indraajen en zwaar gebergte benoorden dien hoek, en 1½ myl ten N. O. van den zelve Eroen, gelyk men wat verder na 't N. O. een Baayken met een Rievier 'er beooſten, en wat verder noch een Rievier by een hoek, Cabbeljaauws-hoek genaamd, zynde ¼ myl breed, en dan wat landwaard in den blaauwen berg, en aan ſtrand, ten N. O. van dien hoek weer een Rievier, en ten N. O. van de zelve Tacapſy, en wat verder Sivarka leggen heeft, by een ſmalle Baay, en een ſmallen hoek, die weer een groote Baay (de Baay der goede hope genaamd) en nog een groote binnen Baay N. O. aan maakt, en daar men een ſchoone ankerplaats en 2 Rievieren, een na 't W. na 't O. in Zee loopende, en een van 't N. O. afkomende, gelyk men ook in die binnen-baay 3 a 4 Eilandekens leggen heeft.

Ten O. van de Baay der goede hope vertoond zich een dikke hoek, die wel 1 myl breed, en wel ruim zoo lang is, na 't W. Z. W. geſtrekt, welkers zuidelykſte hoek Kaap Maatzuiker genaamd werd, ten N. O. van welke men Landwaard in veel zware ſneeuw-bergen ziet, gelyk men 2 a 3 mylen ten N. van Kaap Maatzuiker (van waar het Land van Jeſſo met een ſtrook lands, die wel 2 a 3 mylen, en in 't weſten noch vry breeder is, wel ter lengte van 5 a 6 mylen O. N. O. uitſtrekt) Batavia's berg ook leggen heeft.

Van Kaap Maatzuiker 2 mylen N. O. aan, komt men by een ſmallen Z. hoek beooſten welke de groote drie Koningen-Baay met een Eiland van dien naam in 't midden der zelve, die een groote myl breed en ook zoo lang is, heeft, daar de wal weer wat na 't N. O. inkrimpt, en beooſten den O. hoek van die Baay weer een kleen Baayken maakt, ten Z. van welkers O. hoek ¼ myl buiten de wal Barbara's Eilandje legt.

Nog verder O. aan heeft men een kleene Baay met een Rievier in 't midden der zelve, en by de zelve de Picoc Tamary leggen, na welke zich een dikke hoek vertoond met een kleen rif 'er voor, beweſten welke men ook ankergronden, en ten Z. O. van de zelve 5 gebrokene Eilanden heeft, en dan ontmoet men beooſten dien hoek een groote Baay die O. en W. wel 1½ myl lang, en ontrent 1 myl diep is, in 't midden van welke men een Eilandeken, gelyk men wat Z. ooſtelyker 't Walviſch-Eiland, met noch een kleen Eilandeken ten N. O. van 't zelve leggen heeft.

Na die groote Baay, tegen over welke aan de N. kant van deze ſtrook lands (daar dit landje wat verſmald, gelyk het na de N. O. hoek weer merkelyk wel ter lengte van 2 mylen aan weerzyden wat uitloopende, verbreed) Maria's berg, en wat ooſtelyker Antonis piek legt, volgt een dikke Z. O. hoek die wel ¼ myl breed is, en in 't N. O. wat met een korte punt uitſteekt, daar men dan 't einde van deze ſtrook Lands van Jeſſo, en verder N. aan een Kanaal de Piko, een zware berg langs dezen hoek (die daar meer als 2 mylen breed is) leggen, in 't midden van welke Straat of Kanaal een rif, dat zig N. O. wel ½ myl verre uitſteekt, en ten N. W. van 't zelve het voſſen Eiland, daar ook anker-grond is, leggen heeft.

Eer wy nu verder N. O. aan het Staaten-Land beſchryven, zullen wy dezen N. O. hoek van Jeſſo om deze wal W. aan noch eerſt te vervolgen, die dan langs dien ſmallen ſtrook lands hier weer W. aan ontrent 5 mylen henen, by na tegen over Kaap Maatzuiker in 't Z. loopende, van daar een zeer groote Baay van 't Z. na 't N. maakt, die in de mond van daar tot Kaap Anima in 't N. ruim 5 mylen wyd is, dog als men dan W. op nog 1 groote myl gaat, werd zy, na dat men een flaauwe bogt gepaſſeerd is, van hier na 't N. toe wel 8 a 10 mylen, (alzoo ze na de 8 mylen, in 't N. dan verſmald) N. en Z. lang, gelyk zy wel 3½ mylen breed is, hebbende in de Noorder

binnen-baay daar zy maar 1¼ myl breed, en die ½ myl op zich zelven lang is, een fraaije Rievier.

In 't W. van deze groote Baay, ontrent de 46 graden, legt een berg, de blyde berg, en 1 myl Noordelyker Poortland, en ten W. van de Z. hoek dezer Baay, die Kaap Anima genaamd werd, (dat een lange ſmalle ſtreek lands pas ½ myl breed, en 2 a 3 mylen lang is, heeft men een piemmide, en ten O. van deze hoek 1½ myl na 't N. toe de kleene en ſtompe Tonyns-hoek, 3½ myl nog noordelyker Ipen, en nog 2 mylen noordelyker de bogt van St. Jacob (die ontrent ½ myl breed, en ½ myl diep is) met een groote Rievier daar in leggen. Van Kaap Anima loopt deze wal tot aan die St. Iacobs bogt 8 mylen verre regt N. aan, waar na zy weer 3 mylen (hebbende 2 flaauwe bogten) tot aan de bogt van Patientie toe zig O. ten N. uitſtrekt, van waar dat Land dan met een zeer ſmallen ſtrook (die pas 1 myl daar, en na 't Z. O. maar ½ myl breed is) tot aan de Kaap Patientie 2 mylen verre uitſtrekt, buiten welke Kaap een groot rif ten O. ten W. en ten Z. O. vol katskoppen, gelyk 'er een halve myl W. ten Z. van dezen hoek nog een groot rif legt, dat wel 3 mylen in 't rond en op welkers midden een kleen Eilandeken, 't Robben-Eiland genaamd, gelegen is. Waar mede wy van 't Land van Jeſſo dus verre afſcheiden, om het nu van 't Kanaal de Piko, daar wy 't gelaten hebben, met de beſchryving van het Staaten-Land te vervolgen.

't Staaten Land.

Dit Staaten-Land is een Eiland, dat 6 mylen lang, en meeſt ½ myl over al breed is, uitgenomen in 't midden, daar na 't N. N. W. een dikke hoek, die wel ½ myl breed, en wel ruim zoo lang is, uitpuild, waar door 't Land daar wel 1½ myl breed werd.

Het legt N. O. en Z. W. geſtrekt, en des zelfs ſmallen Z. W. hoek legt van den N. O. hoek van Jeſſo ontrent ½ myl, op welke zich de ſchakel-berg 1 en 1½ myl meer na 't N. ten W. een ſtompe hoek, en daar ontrent Landwaard in de Kroon-berg vertoond, ten N. O. van welke men daar veel Boeren-ſchuuren, en aan de N. kant van dit Eiland, by die breede uitpuilende hoek, Kaap de Trouw ten O. van dien hoek, en 2½ myl van de Kroon-berg gelyk men aan de Z. zyde van 't Eiland, recht hier tegen over den ſteilen hoek ten O. van een Rievier heeft.

Een halve myl N. ooſtelyker aan de Z. kant des Eilands is een kleen Baayken, en dan weer een Piramide, of Bergje van die gedaante, en ½ myl van dat Baayken N. O. aan nog een zoo, en den hoek werd Kaap de Vries genaamd, tuſſchen welke en Compagnies-Land (dat, gelyk

Compagnies Land.

't Staaten-Land op 46 ook op 46 en 47 graaden legt) men de ſtraat de Vries heeft, welke 1¾ myl breed is.

Het begind in 't Z. op 45 graden met Kaap van der Lyn, ſtrekkende zig van daar tot aan Kaap Schouten in 't N. 5 mylen verre.

Drie en een halve myl van Kaap van der Lyn na 't N. puild dit land met een dikken hoek, die wel 1¼ myl breed en wel 2 mylen dik is na 't O., met 't W. uit, daar ons eerſt de Mineraal-berg, daar na een waterplaats, en dan die dikke kruis-hoek ontmoet, waar mede wy dan van deze ſtoffe afſcheiden, zynde het ons genoeg de ſtrekking van 't Land Ieſſo, zoo als zig dat op zich zelven van Iapan afgezonderd vertoond, kortelyk aangewezen te hebben.

Tot verder berigt nu van dit Land diend, dat men op het zelve de vlekken Tocaptia, Sirarca, ende wat eer Contsjoeri en Croen, digt by een gelegen, en niet verre van daar ook zilvermynen heeft; dog die Landſtreek is by na zonder eenige kruiden of gewaſſchen, hoewel daar ontrent eenige kleene boſſchagien zyn. Daar ontrent valt ook veel viſch, die door de Walviſſchen met geheele troepen derwaards gedreven, en dan van honden, die daar op geleerd zyn, gevangen werd. Buiten de voornoemde plaatſen heeft men 'er ook Matzumay, de Hoofdplaats, Acqueis, Oebits, Porobits, Soboſſari, Oetchoeira, Eſan, en Sirocani.

Dit geweſt van Jeſſo is vol hoog gebergte, en de hoogſte der zelve is Antoni's berg genaamd. Men heeft ontrent den zelven ook verſcheide ryke zilvermynen; ook vallen hier ſchoone rechte en ſterke boomen tot maſten.

Op 45 graden, 10 min: heeft men zeer hoog Land, met zeer veel Eiken, Elſen, enz. ſchoone vrugten, en valeyen met lelien van een ongeloofelyke en verbazende hoogte, gelyk men aan de zoomen der Rievieren en aan de ſtranden het daar ook vol roode roozen ziet. Daar vallen ook veele en zeer goede Oeſters.

Wilde beeſten zyn 'er geene, dan alleen groote zwarte Beeren, Elanden, Herten, en andre onbekende dieren. Ook heeft men 'er geen Schapen, nog andre tamme beeſten, als ook geen Endvogels, nog Hoenderen; maar veel Arenden en Valken.

De Inwoonders van Jeſſo vallen gezet, kort in een gedrongen, ende dik, hebben lang hair en lange baarden, en zyn zwart van oogen, fraai van wezen, niet plat van neus; maar wat geel van verw. Ook vallen de Vrouwen blanker als de Mannen, en zy ſcheeren haar hoofdhair rondom af, en uit de oogen, zoo dat men haar aangezicht klaar zien kan. Zommige

mige Vrouwen egter binden 't boven op 't hoofd in een bos op, als de Javaanſche Vrouwen, en verwen zig de lippen en winkbraauwen met blaauw.

De ooren der Mannen en Vrouwen zyn doorboord, en met zilvere ringen voorzien, die zy ook aan haare vingers dragen, zynde met kleene armozyne ſchorteldoeken opgeſchikt, en verder in 't zyde op zyn Japanſch gekleed.

Men ontdekt by hen zeer weinig teekenen van Godsdienſt, dan dat zy, by 't vyer drinkende, eenige golpen water, als tot een drank-offer, in 't vyer werpen.

Men verneemd by hen ook weinig teekenen van eenig Land-beſtier, of van eenige gedaante van Regeering, alzoo ieder een daar meeſter is. Van boeken, lezen, ſchryven, of iet diergelyk, weten zy niet. Zy hebben meeſt alle ſchrammen, ſneden, en lidteekenen op 't hoofd, en ieder van hen heeft twee Vrouwen, die doorgaans matten maken, de kleederen harer mannen naaijen, en hen van ſpys en drank verzorgen; doende buiten dien noch verſcheide andre dienſten. De mannen zyn zeer jaloers over hunne vrouwen en dogters, niet begeerende dat vreemdelingen die naderen. Mannen en Vrouwen zyn ſterk voor het drinken.

Zy zyn zoo wild niet, als zy wel in 't eerſt door hun lang hair ſchynen, maar dragen zig zeer zedig en beleefd, buigende, als zy groeten, 't hoofd; en de vrouwen zyn voor al zeer zedig, en beſchaamd, als men haar aanziet, en ook al vry net in hare huishouding. Zy beſtaan meeſt van 't ſpek en d'olie der Walviſſchen, en van andre viſch, en van kruiden, en roozen-knoppen.

Waar de tweede Land-weg is.

Gelyk 'er nu, volgens 't gene wy bevorens zeiden, een groote Land-weg van Seminoſeki af begind, alzoo is 'er noch een, die uit het Landſchap Omi midden door het Land Noord-Ooſt-waard loopt; dog deze is onbequaam, zeer bergagtig, en zy werd zeer weinig, dan van lieden, die daar juiſt wezen willen, bereiſt.

't Eiland Tutſima.

Het Eiland Tutſima, of Quelpaard, (anders ook wel Tſuſſima genaamd) dat om de N. W. van Nangato legt; dog niet dat gene, dat in de Kaarten der E. Maatſchappy doorgaans daar voor geteekend ſtaat, is mede (gelyk wy reeds getoond hebben) een van de Eilanden, onder Japan behoorende, gelyk het ook een heer op zich zelven heeft, die jaarlyks nevens andre Landsheeren gewoon is ten hove te komen, hoewel hy het verſte van 't groot Eiland van Japan af gelegen is Op dit Eiland nu komen die van Tſiioſingok, of van Corea (een groot Eiland, digt aan de Tsjineeſche zuidelyke wal gelegen) dagelyks handelen, welke waaren dan wel na Japan gebragt werden.

Liſten der Japanſe Keiſers, om de Lands-Heeren kleen te maken.

Alle andre Eilanden, en kleene Eilandjens, waar onder Cki, Firando, Amaxa, Sado (dat agter 't Landſchap Ietſiou gelegen, en zeer goud-ryk is) Fimeſima (by Mikawa) Gotto (tegen over Nangaſacki) Fatſiſien (over de bogt van Iedo, en daar alle groote Heeren op gebannen werden) wel de voornaamſte zyn, ſtonden doorgaans in oude tyden onder de naaſt daar aan gelegene Landsheeren; dog jegenwoordig niet; en daar voorheen een Heer, Vorſt, of Koning, wel 2 a 3 Landſchappen onder zich plagt te hebben, daar is 't nu al een groot Heer, die over een geheel Landſchap alleen gebied; want nu heeft men wel 2 a 3 Heeren over een Landſchap, en de gewoonte der Keizers in deeze latere tyden is doorgaans geweeſt, dat zy maar grond gezogt hebben, en nog dagelyks zoeken, om alle de Landsheeren hoe langer hoe meer te kort-wieken, en kleener te maken. Ook werden hunne inkomſten nu zoodanig door malkanderen gehaſpeld, dat zy die niet op een en dezelve plaats, maar 20, 30 ja 50 mylen van malkanderen moeten afhaalen, al het welke geſchied, om hunne macht te verdeelen, en om hen te beletten, van zelf het allerminſte tegen den Keizer te konnen ondernemen.

Wat nu 't verdre belangt, onze toeleg is, om nu van den beginne af tot nu toe maar kortelyk aan te wyzen, hoe, en wanneer onze Natie in Japan haren handel eerſt heeft beginnen te dryven, waar van wy in 'volgend Hoofdſtuk nader ſpreken.

DERDE HOOFTSTUK.

Marcus Paulus Venetus *hier A. 1275. als d'eerſte Europiaan geweeſt. Wat voor Portugeeſen dit land eerſt ontdekten A. 1542.* Xavier *gaat derwaards A. 1549. Wie by daar liet. Hun groote handel hier, en waar door die geſtremd is.* Linſchoten *de eerſte Nederlander hier A. 1584; dog in dienſt der Portugeeſen. Komſt der Nederlanders hier eerſt A. 1600. met* Erasmus. *Hoe de Portugeeſen deeze ſchipbreukelingen vervolgden. Dat God anders ſchikt. Doch moeſten 3 a 4 jaar hier blyven. Hun vertrek A. 1604 uit Japan na Patani, daar zy A. 1606 eerſt komen, en van 't Opperhoofd, en*

van

A. 1275. *van* Matelief *wel ontfangen werden.* Quakernaaks *verder wedervaren.* Matelefs *ontmoeting van eenige Japanſche roovers.* Sandvoord *A.* 1608 *weer na Japan. Zyn geſprek met den Keizer, en zyn verdre gevallen. A.* 1609 *komen de twee ſchepen, de Roode Leeuw met pylen, en de Griffioen hier.* Van den Broek *en* Puik *Gezanten aan den Keizer, krygen allereereerſt een pas van* Goyſio Samma, *om vry te handelen.* Iaques Specx *en* Pieter Segertszoon *A.* 1611 *hier.* Willem Adamszoon *een groot gunſteling by den Keizer, enz. De Heer* Brouwer *hier A.* 1613. *A.* 1614 *door de Heer* Specx *weer vervangen. Brief van dien Heer aan* Sandvoord. *Brief van* Specx *aan* Sandvoord *A.* 1615. *A.* 1616 *richt* Specx *hier de Hollandſche Logie op. En blyft hier tot A.* 1621. *Verdedig-ſchrift van de Heer* Specx *aan den Zeevoogd de Heer* Willem Ianszoon *overgegeven A.* 1621. *Toond dat zyn verblyf hier buiten ſchade der E. Maatſchappy, en tot voordeel der zelve ſtrekken zou. Wyſt aan wat 'er aan 't Hof voor ons te verrichten zy. Memorie van eenige Artikelen van 't Hof mede gebracht, en met zyne aanmerkingen overgeleverd. Hoe* Specx *by zyn optogt alles hoopte te herſtellen. Waar op zyn verzoek vernieuwde. Nader bewys, dat de Heer* Specx *in Japan maar tot A.* 1621 *gebleven, en kort 'er aan op Batavia geweeſt is.* A. 1275.

ONder de Europeïſche volkeren zyn wy geenzins de eerſte, die in Japan gehandeld hebben.

Marcus Paulus Venetus hier A. 1275. als de eerſte Europiaan geweeſt.

Marcus Paulus de Venetiaan is daar lang bevorens, en wel een van de eerſte Europeërs (immers die bekend zyn) geweeſt, die A. 1275, of daar ontrent, van dit Land al ſprak, en 't zelve Chryſe, en Zipangri, noemd.

Na hem komt deze eere, buiten alle tegenſpraak, die dappere en onvergelykelyke opſpeurders van de Ooſterſche Landen, en die eerſte ysbreekers, de Portugeezen toe.

Wat voor Portugeeſen dit land eerſt ontdekten A. 1542.

Men houd het daar voor, dat *Antonius Mota, Franciscus Zeimot*, en *Antonius Pexot*, A. 1542 uit Tsjina vertrokken, en door een ſtorm, buiten eenigen toeleg, na de Eilanden van Japan, hen toen nog geheel en al onbekend, verdreven zynde, de eerſte Portugeeſen geweeſt zyn, die deze Eilanden recht ontdekt hebben. 't Geen ten tyde, dat *Martinus Alfonſus Soſa* pas als onder-Koning van Goa uitgekomen was, voorviel, gelyk wy daar af breeder bericht door den Jeſuiet *Joannes Petrus Maffeus* in zyn 12 Boek, en door meer andre, konnen bekomen. Dat zy de eerſte ontdekkers waren, is zeker; dog of zy Portugeezen geweeſt zyn, daar aan werd van ſommigen getwyffeld.

Xavier gaat derwaards A. 1549.

Na dien tyd hadden de Portugeezen egter een veel beter gelegenheit, om toegang tot Japan te krygen; wanneer zeker Japanſch jongeling, *Anger* genaamd, enkelyk (zoo *Maffeus* in zyn 14de Boek zegt) door de roem van *Xaverius* aangeprikkeld, A. 1547 op Malacka quam, van waar hy na Goa gevoerd, en alwaar hy *Paulus di Santa Fé*, of *Paulus van 't H. geloove*, door den Biſſchop, *Joannes Albukerk* gedoopt werd.

Met dezen *Paulus* vertrok *Franciscus Xaverius* A. 1549 den 24ſten Juni (zoo de Jeſuiet *Jarricus* aanteekend) in een Tsjineeſch vaartuig van Malakka eerſt na Canton, in Tsjina, en van daar na Japan, alwaar hy den 15den Auguſtus in de Stad Cangoxima, de geboorte-plaats van *Paulus di Santa Fé*, aanquam.

Hy bleef een jaar en 3½ maand in Japan, en predikte in die Eilanden van den 15 Auguſtus A. 1549 tot den 30 November A. 1550, breidende zyne leere in veel voorname Ryken, van Cangoxima af tot Miaco toe, uit.

Hy liet 'er *Cosmus de Torres*, en *Jan Fernandes*, die hy mede genomen had, en vertrok toen van Figen, ſtaande onder den Koning van Bungo, na 't Eiland Sansjan, of Sansjon, in Tsjina gelegen, en onder Canton behoorende.

Wie hy daar liet.

Wat berigten de *Torres*, en andre, naderhand wegens hunnen dienſt uit Japan gegeven hebben, kan men uit hunne brieven by *Maffeus* zien.

Het geval van die 3 groote Japanſche gezanten, die A. 1582 na Spanjen en Romen uit Japan gingen, haal ik niet aan, gelyk ik 'er meer andere voorbyga, om dat men die by *Montanus* in zyn Gezantſchap na Japan Fol. 20. beſchreven vind.

Hun grooten handel hier, en waar door die geſtremd is.

Na dien tyd hebben de Portugeezen zoo grooten toegang tot Japan in zyn binnenſte, en zoo grooten handel in dat Ryk gekregen, dat zy jaarlyks wel voor 60 a 70 tonnen gouds aan allerlei goederen derwaards zonden, waar op zy zeer groote voordeelen deden; maar de ſnoode Japanders, 'er de ſnuf af in de neus gekregen, of ten minſten begrepen hebbende, dat de Portugeezen, onder den naam van hunnen Godsdienſt voort te zetten, zig meeſter van hun Land zogten te maken, hebben hen de pas daar toe afgeſneden, hen (gelyk verder hier na blyken zal) uit het Land gedreven, en op levensſtraffe verboden, daar oit weder in te komen, hoewel dat egter nog veelen, maar met verlies van hun leven bezogt hebben.

Linſchoten de eerſte

Onder de Nederlanders, die hier geweeſt zyn, komt allereerſt voor *Jan Huigen*

Neerlander hier A. 1584.

gen van Linſchoten, een Haarlemmer van geboorte, hoewel een Enkhuizer van opvoeding, alzoo zyn Ouders daar woonden.

Hy voer A. 1583 in dienſt der Portugeezen van Lisbon na Indiën, alwaar gekomen zynde, is hy A. 1584 van Macao na Japan gezeild.

Het eerſte Nederlands ſchip, dat in Japan aanquam, was 't ſchip Erasmus, een van de 5, die met de Heer *Jacques Mahu* A. 1598 van Rotterdam uitvoeren, en door de ſtraat van Magellanes liepen.

Komſt der Nederlanders hier allereerſt A. 1600.

Dit ſchip, van de andren door ſtorm den 8ſten Ianuari A. 1599 afgeraakt, en buiten eenigen toeleg, en na lang zukkelen en omzwerven, op de wal van Iapan, en wel op de Ooſt-zyde van de heerlykheit Bungo, vervallen, is daar eindelyk A. 1600 geſtrand, hebbende van 108 niet meer dan 16 a 17 man, die ziek, en door hongers-nood zeer vermagerd waren, over behouden.

Onder deze zyn ook *Jacob Quakernaak*, en *Melchior Sandvoord*, geweeſt.

Hoe de Portugeeſen deze ſchipbreukelingen nog vervolgen.

Na dat nu de Portugeezen gewaar wierden, dat zy daar aangekomen waren, tragtten zy (volgens hunnen aart en gewoonte) niet anders, dan om deze elendige menſchen door hunne valſche beſchuldigingen in haat der Iapanders, en hen dus aan een elendig einde te brengen, zeggende, dat zy roovers, vrybuiters, zee-ſchuimers, en viſſchers met drooge netten waren, alzoo zy wel wiſten, dat de Keizer van Iapan zulke lieden doodelyk hatede, en om door dit middel hunne voordeelen in Iapan, alleen en zeker te behouden; doch God beſchikte dit anders, en gaf ons volk gelegenheit, om in perſoon voor den Keizer, die hen zien wilde, te verſchynen.

Dat God anders ſchikt.

Niettegenſtaande de Portugeezen de Tolken omgekogt, en op hunne zyde door groot geld gekregen, en hen ook bewoogen hadden, om alle bitterheden tegen deze beklagens-waardige menſchen op zyn vuilſte uit te braken, was dit in tegendeel het middel, om hen uit hunnen grooten nood, waar in zy anders geſinoord zouden hebben, te redden.

De Keizer kon die zaaken, die zy van hen hem voorſtelden, niet gelooven, maar zag ten eerſten, dat dit niet anders, dan een uitwerking van den haat der Portugeezen tegen ons, was.

Zoo ras hy ze maar eens had gezien, en hooren ſpreeken, kon hy zeer licht merken, dat dit geen roovers, nog zeeſchuimers (gelyk zy zoo ſterk voorgaven) maar dat het zeer ordentelyke lieden, en te gelyk ook hunne doodelyke vyanden, waren, waar op zyn Majeſteit ook zeide: *is het tuſſchen u lieden en de Hollanders zoo gelegen, en zyt gy hunne vyanden, zoo is 't geen wonder; dat gy alles quaads van hen ſpreekt.* A. 1604.

Het was 'er zoo verre van daan, dat zyn Majeſteit hen gelooven zoude, dat hy ons volk aanſtonds in zyne gunſtige beſcherming nam. Egter wiſten de Portugeezen het nog zoo te draaijen, dat zy voor eerſt niet uit het Land vertrekken, en daar als gevangen blyven moeſten, hoewel zy anders door bezorging van die Majeſteit in allen deelen zeer vriendelyk behandeld wierden. Dog moeſten 3 a 4 jaar hier blyven.

Na dat nu die Majeſteit ten vollen van hunne opregtheit verzekerd was, wierd hy eindelyk, na dat zy 3 a 4 jaaren hier geweeſt waren, bewogen hen verlof te geven, om weer na hunne Landslieden te vertrekken.

Hun vertrek A. 1604 uit Japan na Patani, daar zy A. 1606 eerſt komen.

Dit gelukte hen A. 1604, maar zy zukkelden op deze reize weder geweldig lang met een Jonk van den Keizer, waar mede zy na Patani zouden gaan; en verſchenen daar A. 1606 eerſt.

Zy vonden daar als hoofd eenen *Ferdinandus Michielſzoon*, die hen vriendelyk ontfing, en hen gelegenheit gaf, om, wat uitgeruſt hebbende, nog in dit zelve jaar by den Zeevoogd de Heer *Matelief* voor Djohor en Malakka te komen, alwaar *Quakernaak* eerſt als Opperſtierman op zyn Schip, en daar na als Schipper op 't ſchip, mede Erasmus genaamd, gebruikt, gelyk hy ook op 't zelve voor Malakka dood geſchoten is. En van 't opperhoofd, en van Matelief, wel ontfangen werden.

Quakernaak's verder wedervaaren.

Zy hadden, uit Japan vertrekkende, eenige van hunne makkers, genegen daar te blyven, in 't Land gelaten, van welke zy ook brieven mede gebracht hadden.

Mateliefs ontmoeting van eenige Japanſche roovers A. 1607.

A. 1607 den 14den September blykt my ook, dat de Heer *Matelief* by drie Japanſche jonken, waar in eenige Japanſche Zee-roovers waren, ontrent 't Eiland Lamoa gekomen is, welke hem toonden, dat zy dezen *Quakernaak*, dien zy *Jaap Quaak* noemden, zeer wel kenden.

Ook zei deze Zee-voogd hen, dat hy binnen 3 jaaren in Japan, alzoo de Iapanders geen vyanden van ons, maar onze vrienden waren, hoopte te wezen.

Sandvoord A. 1608 weer na Japan.

Ontrent A. 1608 ſchynt my toe, dat Sr. *Santvoord* weer na Iapan vertrokken, en dat toen, by zyn komſt aldaar, hem van den Keizer, die hem nog zeer wel kende, en beminde, gevraagt is, wanneer de Hollanders, van welke hy hem zoo veel gezegt had, volgens zyne aan zyn Majeſteit gedane belofte in Iapan komen zouden; waar op hy tot antwoord gaf, dat hy ze 't jaar daar aan hier wagte.

Zyn geſprek met de Keizer en verdre gevallen.

Daar op deed hy noch een tocht uit Iapan, en quam in 't begin van A. 1609 weder in Nangaſacki.

In dit zelve jaar nu, pas na zyn te rugkomſt

A. 1608. komſt aldaar, quam hier 't jacht de Roode Leeuw met pylen, en de Griffioen, A. 1609 de 2 Schepen de Roode Leeuw en de Griffioen, hier. 2 ſchepen uit de vloot van den Heer Zeevoogd *Pieter Willemſzoon Verhoeven*, op welk eerſte *Reinier Dirkſzoon* van Nimmegen als Stierman, en aanteekenaar van 't gene op die reize voorviel, gevaaren heeft.

Deze 2 ſchepen de eerſte (na 't ongelukkig ſchip Erasmus) die hier behouden voor Firando verſchenen, quamen den 2den Iulius hier ten anker.

De Stadsvoogd van Nangaſacki, *Jaffidonne*, zeer voldaan over hunne komſt, gaf aan Sr. *Santvoord* laſt, om de hoofden met een Fyſenes (een Iapans vaartuig van 30 a 40 riemen) zeer ſtatelyk in te haalen, en uit zyn naam te verwelkomen.

Van den Broek en Puik, Gezanten aan den Keizer, krygen allereerſt een pas. De naamen dezer hoofden, of der 2 Commiſen, waren *Abraham van den Broek*, en *Jacques Puik*, die den 27ſten dito, na dat zy veel Kykers aan boord gehad hadden, met 2 Aſſiſtenten, een Duitſche Tolk, en voor al met Sr. *Sandvoord* na den Keizer van Iapan reisden, om met den zelven een verbond, en verdrag over den handel, die zy daar aan *Ongoſchio* (toen *Goyſio-Samma* genaamd) verzogten, te maken, gelyk hen dien Vorſt toen ook zeer gunſtig een pas, om daar vry in zyn Ryk te mogen handelen, allereerſt verleende.

Dit waren de eerſte Gezanten aan dit Hof, en die ook met veel gunſt van dezen Keizer ontfangen zyn.

Den 8ſten Auguſti quam de Heer van Firando by hen aan boord, en wierd met 't losbranden van al het geſchut verwelkomt.

Ook quam de Landvoogd van Nangaſacki den 17den dito hunne ſchepen bezien, dien zy mede zeer vriendelyk onthaalden.

Zy bleven hier nog tot den 3den October, en zyn toen van daar na 't Eiland Lamoa, ontrent Tsjina gelegen, gezeild.

Jaques Specx eerſte Japans Hoofd A. 1609. Op 't voornoemd jacht de Griffioen nu was *Jacques Specx* als Onder-Koopman, die den optogt na den Keizer mede gedaan had, en die met de Gezanten weder tot Nangaſacki gekomen zynde, aldaar van hen als Opper-Koopman, en eerſte Hoofd van Iapan gelaten, gelyk hy dat nog eenige jaaren daar aan tot A. 1621 (gelyk wy nader zien zullen) geweeſt is.

Hy ſchynd toen egter juiſt niet vaſt in Iapan gebleven; maar wel eens af en aan gevaren te zyn, hoedanig hy my voorkomt

Jacques Specx, en Pieter Segertszoon A. 1611 hier. A. 1611, in welk jaar hy met het jacht de Brak, met *Pieter Segerſzoon* van Patani den 1ſten Iuli hier quam.

Zy vonden daar in hun tyd noch een van die oude zwervers van 't ſchip, Erasmus, te weten, Mr. *Willem Adamſzoon*, die in groote gunſt by den Keizer was, in zoo verre, dat hem wierd toegelaten met zyn Majeſteit te ſpreken, een eere, die geen ander zoo ligt gebeuren mogt. A. 1611. Willem Adamszoon een groot gunſteling des Keizers, enz.

Ook zie ik, dat op den 10den dito, hier de Aſſiſtenten *Hans Verſtreepen*, *Cornelis Laurenſzoon* van Alkmaar, en *Jan Corneliſzoon* van Enkhuizen van Nangaſacki aangekomen, en dat die den 3den Maart van daar weer na Patani vertrokken zyn.

Hoe deze *Specx*, en *Segertſzoon*, te zamen den 17den dito na den Keizer *Goyſio Samma*, zich toen in de Stad Surunga onthoudende, van Firando opgereisd zyn, om dien Vorſt, en zynen Zoon, te beſchenken, kan men in 't breede by *Montanus*, en andren, zien.

Alleenlyk moeten wy met een woord hier by voegen, dat deze Heer *Specx* een van de eerſte en voornaamſte grondveſters van den Iapanſchen handel geweeſt is, gelyk hy dien ook 't meeſt van allen doorgezet, en eerſt in den rechten ſtaat en trein gebragt heeft, niettegenſtaande de Portugeezen ons by de Iapanders als Zee-roovers, en als een uitſchot der menſchen, op 't allervuilſte uitkreeten.

De Heer Brouwer hier A. 1613. Hy ſchynd my hier toen als Opperhoofd tot A. 1613 gebleven, en toen door de Heer *Henrik Brouwer* als tweede Hoofd vervangen te zyn, 't geen ons zeer klaar uit den volgenden Brief van de Heer *Brouwer* aan Sr. *Melchior Santvoord* blykt, uit welken wy mede zien, dat hy 't maar een jaar geweeſt, en toen door den Heer *Specx* weer als derde Opperhoofd vervangen is.

A 1614 door de Heer Specx weer vervangen.

Extract uit den Brief aan Sr. *Melchior Sandvoord.*

Brief van dien Heer aan Sandvoord. *Eerzaame diſcrete Sr., ende byzondre goede vriend. Na hertelyke groetenisſe, en ſalutatie zullen deze weinige regelen dienen, om ul: geluk te wenſchen over den goeden verkoop van de huiden, daar van my* Elbert Wouterſzoon *ten deele advys gegeeven heeft.*

Alzoo in ul: geſpeurd hebbe een zonderling vroom gemoed, mitsgaders een oprecht Nederlands herte, zoo is 't, dat ik my verſtout heb, om ul: moeijelyk te valen, met te verzoeken, dat my de eere ende de Compagnie de vriendſchap geliefd te doen, in den verkoop te vorderen van de huiden, en de andre goederen, die aan ul: zendende ben, vertrouwende, dat zulx niet weigeren zult, maar eerder daar toe alle naarſtigheit en yver plegen, als een liefhebbende patriot van 't verre gelegene Vaderland.

Elbert Wouterſzoon *is gecommitteerd, om na den Keizer, neffens* Matthys ten

Broe-

A. 1611. Broecken *te reizen; doch al ware zulx niet, zoo meene ik dat ul: de zelve huiden allerbeſt aan hunnen meeſter zult konnen brengen, gezien hebbende 't zelve jaarlyks ul: meeſten handel is, waar door daar in geoeffend en geexperimenteerd zyt, dat groot verſchil heeft by den genen, die de zelve nooit en heeft gehanteerd.*

Wat lager ſtond:

Ten bewyze hier af. Sr. Iaques Specx *is met deze ſchepen gekomen, om my te verloſſen. Hy ſchryft aan ul: neffens dezen. Indien ul: genegen is, om de zaaken van de Compagnie te helpen handhaven, op al zulken plaats, als ul: gezind zoude mogen wezen zich neder te ſlaan, onder behoorlyke recompenſe, zullen daar gaarne inne contracteeren.*

Voor 't zilver, dat God ten voorſten van de huiden, en andre goederen, zal mogen komen, mitsgaders van 't geene Sr. Iacques Specx *aan ul: is zeyndende, believe ul: de moeite aan te nemen, om te koopen het koper, ende yzer, dat dito Sr.* Specx *is ontbiedende.*

Firando den 4 Sept. A. 1614.

Onderſtond,

UE: Dienſtbereide

HENRIK BROUWER.

Brief van Specx aan Sandvoort A. 1614. Ook zien wy dat de Heer *Specx* 't jaar daar aan ook diergelyken brief aan den zelven *Sandvoord* ſchreef, die wy om de oudheit van dit ſtuk hier mede byvoegen.

Extract van een Brief van de Heer *Specx* aan *Melchior Santvoord.*

Ik verzoeke vriendelyk ul: gelieve te continueeren in alle goede correſpondentie ende vriendſchap met Elbert Woutersen *brenger dezes, die wederom boven zeyndende ben, omme, als voor dezen, de zaake van de Compagnie aldaar waar te nemen, ende te verrichten, hem met raad en daad te aſſiſteeren, in zulx als tot meeſte verzekeringe van Compagnies goederen zoude mogen geraden vinden, vertrouwende volkomentlyk aan ul: goede kenniſſe en devoir niet en zal ontbrecken, den dienſt van de Compagnie te helpen vorderen, als tot nut en welvaart van ons gemeyn Vaderland ſtrekkende is. Zullen 't zelve met dankbaarheit t'aller tyd erkennen; ul: op 't hoogſte recommandeerende de perykelen van goederen tot Oſacca zoo veel te helpen voorkoomen, als mogelyk zyn zal; niet aanziende (naar tyds gelegenheit) een Spiering in Zee geworpen werd, om de Kabelauw te vangen.* A. 1621.

Firando den 9 January A. 1615.

Onderſtond,

UL: Dienſtw: Vriend als Broeder

JACQUES SPECX.

Specx rigt hier de eerſte Hollandſe Logie op. A. 1616 ſchynt hy hier maar alleen, en toen eerſt recht vaſt Opperhoofd van Japan, eenige jaaren aan een geweeſt te zyn, gelyk hy ook onze eerſte houte Logie in Firando opgerigt heeft, die by *Montanus* Fol. 28 zeer wel afgebeeld is; dog alzoo wy op Tsjina nog niet mogten handelen, en daar door belet wierden Tsjineeſche waaren in Japan te brengen, belaſtten de Heeren 17nen het Comptoir van Japan op te breeken. A. 1616.

Haar Edelheden op Batavia, ſchoon dien laſt ontfangen hebbende, vonden niet geraden den zelven uit te voeren, alzoo 'er zeer gewigtige redenen waren, die hen dit beletten.

Zonder den Japanſen handel, en meer andere Inlandſche vertiering van goederen, hier en daar getrokken, hadden zy geen kans, om hunne Heeren en Meeſters die voordeelen, die zy anders wel te gemoet zagen, te beſtellen, daar zy in tegendeel, zoo zy de Tsjineeſche goederen, die de Portugeeſen hier bragten, maar uit Tsjina bequamen, en die mede hier brengen konden, zeer groote voordeelen te wagten hadden, dat hen dan ook te ſterker aangezet heeft, om den handel op Tsjina te zoeken, en daar op met allen ernſt aan te dringen.

En blyft hier tot A. 1621. Dus bleef de Heer *Specx* dan hier noch als hoofd, en vervolgde daar tot. A. 1621. dat ons dit volgende ſchrift beveſtigd.

Zoo 't my uiterlyk toeſchynt, moet de een of de ander hem, of by haar Edelheden, of voor al by den Zeevoogd *Willem Janſzoon*, verdagt gemaakt hebben, als of hy door ſlingſe middelen de Japanders had weten te bewegen, dat zy om hem uitdrukkelyk verzoeken zouden, om de opreize na den Keizer te doen; dog, om te toonen, dat zulks verzierd, en hy daar aan geenzins ſchuldig was, gaf hy deze volgende verantwoording aan dien Heer over.

A. 1621.

Remonſtrantie gedaan door de Heer *Jacques Specx* in Japan, aan den Heer Admiraal, *Willem Janſzoon*.

Verdedigſchrift van de Heer Specx aan den Zeevoogd Willem Janſzoon A. 1621.

't Gene de E. Heer Admiraal nopende de te doene reiſe na boven, op huiden voorgedragen heeft, hadde voor dezen wel vereiſcht finale reſolutie genomen, ende de gecommitteerde al gedepecheerd te zyn, gelyk ik zelve diverſemaal vermaand hebbe; doch niet zoo inſtantelyk, als 't wel behoorde, en den dienſt van de generaliteit vereiſchte, alzoo daar de beſpeurde jalouzy ende ſuſpicie door 't hard aanſtaan van de Tonno alhier, van myn perſoon na boven te gebruiken, by verſcheide perſoonen ingetrokken zynde, niet alleen zulks hebbe moeten matigen; maar ook, om merkelyke redenen, deſiſteeren, ende om de ſuſpicien niet te voeden, of de gemoeden t'mywaards te verbitteren, de verſcheide harde gedane vermaningen van den Heer alhier eindelyk met ſtilzwygen aangehoord, waar door het ook zoo lang gedilajeerd is, dat de Portugeezen, die zedert het voorleden jaar tot nu toe geſtadig hun Ambaſſadeur tot Jedo gehouden hebben, nu wederom voor ons voor zyn Keizerlyke Majt. zullen compareeren, hunne pretenſien van het voorleden jaar vervolgen, ende, zoo ze noch iets te zeggen hebben, nieuwe actie inſtitueeren, daar wy op zullen komen, als verweerders, in plaatſe dat tot 't redres van 't geene alreede verboden is, maintenue van onze alliantie en commercien alhier zelver wel hebbe te eiſſchen, ende te verzoeken. Of ons zulks veragtering cauſeeren zal, laat ik oordeelen, die 't Japanſche Hof gezien, gehanteerd, ende in Japanſche coſtumen ervaaren zyn, daar mede beſluitende, dat jaloezyen, en ſuſpicien zonder fundament, niet alleen veragtelyk; maar dikwils tot vernietinge van goeden raad ſtrekkende zyn.

Dat de jaloezy, die in dit ſtuk t'mywaards tot merkelyk nadeel van de generaliteit genomen werd, zonder fundament is, zou de E. Heer Admiraal, ende de Japans verſtaande perſoonen uit 't naarvolgende konnen oordeelen; 't is den E. Heer Admiraal ontwyffelyk indachtig, dat zyn E. my lang voor de komſt van den Tonno alhier, zoo in 't Schip Muiden, in Coutchy, als hier in de Logie, onder Propooſten aangezegt heeft de ordre van den E. Heer Carpentier, met dito Schip Muiden gekomen te zyn, dat ik met 't eerſte Schip naar Java komen zou, ende dat 't zelve, conform die ordre nu zoude moeten geſchieden, daar ik zyn E. antwoorde niet zonder redenen was, dito Hr. zulke redenen was gevende; doch dat my 't zelve, tot behouding myner eere, zwaarlyk vallen zoude naar te komen, alzoo myne reekening, ende boeken noch niet zoo liquido effen en ſtonden, by den E. Heer Generaal, ofte andre op Java komende, in myn eere lyden zou, die ik daar, door myn lang uitſtel, ende noch geembroulleerd komende, meer als hier te verwachten had; ingevalle zyn E. my zyn faveur bewyzen wilde; waar op zyn E. my repliceerde, zyn E. daar in niet doen konde, dewyle d'ordre van daar gekomen was, ende dien volgende goed zyn zoude, my daar toe prepareerde, daar op vervolgens ik zyn E. voordroeg, by myn blyven de Compagnie geen verachtering, maar zoo goeden dienſt, als oit in Japan gedaan hadde, genieten zoude, zoo men my tot de reize van zyn Keizerlyke Majeſteit employeerde, daar ik verhoopte, door de groote kenniſſe en faveuren, die met meeſt al de principaalſte Heeren, door wien de zaaken van den Hove gedirigeerd werden, tot noch toe gehad hadde, alles alzoo te verrichten, dat niet alleen onze verloren vryheden wederom bekomen, maar ook de twyfelachtigen in verzeekering, ende op vaſten voet brengen zoude; behalven ook, dat ik, na boven gaande, verzeekerde, ſoo inſchenkagien, als onkoſten, een merkelyke ſomma, in reſpecte van voor deſen gedaan, ſoude geprofiteerd werden. A. 1621.

Toond dat zyn verblyf buiten ſchade der E. Maatſchappy, en tot voordeel der zelve ſtrekken zou.

Dat ik, ook ſulken te doenen dienſt niet voor en ſloeg, om myn begaane fouten geheel daar meede te bedekken, ende onder dien ſchyn tot laſt van de generaliteit op zoo groote gagie zonder voorder Carga, ofte dienſt, hier te blyven, maar daar van tot minſte quetzing myner eere te deſiſteeren; op alle, 't welke zyn E. geen ander antwoorde, als de voorgaande, gevende, ik ondertuſſchen ſuſpens, met intentie van te moeten vertrekken, gebleven ben.

Uit alle 't welke ieder onpartydig perſoon zal konnen oordeelen, ik voor de komſt van den Heer alhier by my zelve overdacht hadde, zoo uit de verſcheide brieven, ende mondeling bekomene rapporten van 't paſſeerende in 't Hof, noodig te zyn; tot recouvrement van 't verlorene, en de behoudeniſſe van 't hebbende, de zaaken een goed yverig beleid vereiſchten; gelyk ik niet anders op deze maniere zedert verſcheide maalen breeder hebbe gediſcoureerd, blykende hier uit volkomelyk, dat 't gebruik van myn perſoon tot de voorſchreeve reize niet by zyn Excellentie, maar by my, als in zulx ten hoogſten vereiſſchende, ettelyke dagen voor zyn Excellenties komſt voorgedragen is.

Ieder, die eenige Japanſche ervarenheit heeft, zal konnen oordeelen, of de abſtracte ſtemmigheit, ende de weinige familiariteit, die de Japanſche Heeren met vreemdelingen zyn houdende, toelaten, dat ik, of iemand anders door hem zelve, of ſecunde perſoonen, met den Tonno, ofte Hr. alhier, zoude konnen verhandelen. Dat zyn Excellentie zulks, als hy voor dezen nopende d'employe van myn perſoon, zoo aan ons, als aan de Engelſchen, zou willen aandienen, op dat zy my daar door tot continuatie alhier mog-

A. 1621. *mogten perſuadeeren.*

't Welk voorwaar geen Japanſche, ende vooral Firandoſche coſtumen, ten reſpecte 't naturel, ende de conditie van den Tonno alhier, medebrengen. Zullen met 't naarvolgende noch tot meerder munificatie van de ongefundeerde ſuſpicien voorder betoonen, dat 'er geen redenen zyn, waarom ik autoriteit, ofte voorſpraak van den Heer alhier gebruiken zoude; om, onder 't dexel van na boven te gaan, tot het toekomende jaar te mogen overblyven: want ik geenige bedieninge van ſtaat of ſecreet houden van myne veragteringe daar by kan voorderen, alzoo ik al ontrent de negen maanden van myn bediend ampt alhier, volgens de ordre van de E. Heer Gouverneur Generaal, hebbe gecedeerd, voor het toekomende overblyven, als voren verhaald, geen gagie geprezendeerd, ende myne verachtering van reekening al 't voorleden jaar met eigen monde dito E. Hr. Admiraal ook noch hebbe verklaard, ende daar oprechtelyk myne continuatie buiten ſchade van de Compagnie aan zyn E. in 't particulier verzogt, op hope, dat zyn E. met eenige gecommitteerde Raaden myn verzoek tot minſte quetzing myner eere zoude geaccommodeerd hebben, ten welken aanzien ik naargelaten hebbe publyke Requeſte aan den E. Heer Admiraal, en de Raaden, tot dien fine over te geven.

Wat oorzaake, ofte redenen, konnen dan eenigzins gemoveerd werden, om ſuſpicie te hebben, dat ik den Hr. ofte Tonno alhier, zoude geinduceerd hebben, om zulke hoogdringende aanradinge tot myne zendinge na boven te gebruiken, als zyn Excellentie tot verſcheide reizen naar myn opinie alleen uit goede genegenheit tot verzekering van onzen ſtand alhier, daar zyn eere, en profyt, ook aan dependeerende is, gedaan heeft.

Zoo men preſumeerd, dat ik, neffens myn verzoek van overblyven, ondertuſſchen ook trachte uit eenige particuliere genegenheit de reize naar boven te doen, zonder dat de dienſt van de generaliteit zulks zoo hoognoodig vereiſcht, als by den Hr. alhier voorgedragen is, en by my betoond werden zal; ik ſtelle ten oordeel van den Heer le Febure, *Sr.* Matthys, *ende* Elberts, *die de voorſchreven reize eenige van hun lieden diverſe maalen gedaan hebben, of 'er iemand voor zyn particulier anders, als groot ongemak, en ſchade, by kan vorderen.*

De nieuwsgierigheit en queld my ook niet, om my daar door in koude winterſche dagen, door hagel en ſneeuw, op zulken reize te begeeven, hebbende my wel te laten contenteeren, met het geene in Japan gehoord, en gezien hebbe.

Japan en lacht my ook zoo niet aan door groote ſtaaten, en profyten, die ik 'er genoten hebbe, ende noch veel min verwachtende ben, om daar door de voorſz. reize, of myn overblyven te vorderen; maar ik verklare de ſchaamte myn overblyven, ende de genegenheit tot den welſtand van de generaliteit, en de pretenſie van eere, de te doene reize na boven doet verzoeken, verhopende uit voorſtaande genoegzaam by onpartydigen myn innocentie in de genomen ſuſpicie; van dat de harde aanrading, die den Tonno, ofte Heer van myn zendinge naar boven zoo inſtantelyk gedaan heeft, uit zyn eigen motief ende goede genegenheit, ende niet uit eenig myn beleid, zyn ſpruitende, daar ik verklare, als my onnut zynde, nooit na getracht, ofte op gehandeld te hebben. A. 1621.

Tot contentement van jaloezye, die my de onzeekere eere, dewelke ik in deze commiſſie, of Ambaſſade hoope te begaan, zoude mogen misgunnen, verklare ik, dat, ingevalle naar goede overweging van 't geene boven hoognoodig zal te verrichten zyn, hun gediſponeerd vinden, om de voorſchreeve reize, ende commiſſie, te aanvaarden, ik van de ſollicitatie tot de voorſchreeve te doene reize niet alleen deſiſteere; maar ook myn uiterſte devoir doen zal, om alle brieven, en vertooningen, zoo te concipieeren, dat zy bevinden zullen een groote hulpe en leidsman mede gehad te hebben.

Wat 'er tot dienſte van de generaliteit in 't Hof te verrichten ſtaat, zal ik kort aanroeren, zoo veel men hier, naar myn opinie, zeker kan raamen, konnende niet weeten, wat pot in 't Hof te vyer is, alzoo de Memorie van zyn Majts. Raaden, die zy tot Jedo aan de Hr. van hier overgeleverd hebben, ongeteekend gebleeven is. Wyſt aan wat 'er aan 't Hof voor ons te verrigten zy.

Zyn Majeſteit dan zou dit zelf te kennen geven; waar uit apparent blykt, dat dit zyn Excellentie aangeſegt zynde, hy die na maar zoo mede nemen zoude, ende dat zy, ter komſte van onze gecommitteerden aldaar, de wil en ordre van zyn Majeſteit dan zelfs zouden te kennen geven; waar uit apparent noch 't een of 't ander voorvallen zal, 't welk, buiten 't geene, dat in de naarvolgende Memorie vervat ſtaat, alleen twee poincten konnen zyn; te weten, 't uitvoeren van ryſt, ende 't komen zoo van onze, als Engelſche ſchepen in Japan, die alleen op de andre plaatſen ten Oorlog, en, naar hun openbaar zeggen, op 't rooven vaaren, zonder dienſtige Koopmanſchappen voor Japan te brengen, daar op ik weete in 't Hof wyd ende breed gediſcoureerd, maar heb niet verſtaan, dat daar in iets beſlooten is; brengende de Japanſche coſtuimen, ende proceduren wel meede, dat in alles diſcontement hebbende, evenwel t'eender reize gelyk zulks niet betoonen zullen; maar van de eerſte geen betering vernemende, d'ander dan zoo aanſtooten, dat den onuitbluſſelyken brand in 't huis gejaagd werd; daar men tydelyk, naar myn opinie, niet alleen in behoord te verzien, maar ook alle mogelyke middelen te gebruiken, om zeker te mogen weten, hoe na wy met Japan ſtaan; 't welk ingevalle

A. 1621. *men 't zelve op zoo vaſten verzeekerden voet brengen kan, gelyk ik 't, onberoemd geſproken, t'onzer eerſte aankomſt in Japan, met vryheit van Privilegien boven de Portugeeſen by den overleden Keizer geſtabileerd hadde, ende tot in 't einde gebleken is, men bevinden zal verzeekering van onzen ſtand albier by leder, als voor dezen, geacht, ende dat de Portugeezen zich ontzien zullen zulke leugenen meer aan zyn Majeſteit te vertoonen, als voorleden jaar en dit jaar t'onzen grooten nadeele gedaan hebben; zynde zyn Majeſteits genegenheit den eenigen ſtand geweeſt, die ons in Japan tot noch toe ſtaande gehouden heeft, gelyk ik zelfs de E. Heer Generaal verſcheide reizen largo hebbe geadviſeerd. Waaromme wy de zelve niet alleen als voor dezen wederom in 't geheel moeten zien te bekomen, maar ook trachten te behouden, zoo wy vrugten ende profyt van Japan willen genieten, als alreede gedaan hebben, ende ik met 'er tyd ſchoonder vertoonen zal, zoo wy tot een vaſten Tsjineeſchen handel geraaken konden, daar ik verder diſcourſen, als hier onnoodig, excuſeeren; ende met de naarvolgende tranſlaat van de Artykelen die den Heere albier van boven meede gebracht, ende ons naar vertooning der Copye ter hand geſteld heeft, beſluiten zal, welke in 't korte naar de Japanſche woorden overgezet, ende de uitlegging, ofte meininge, neffens myne opinie daar by, geſteld zyn.*

MEMORIE COPYE.

Werd verboden geen Japanſche Natie, gehuurd, ofte gekogt, zonder pas van de Majeſteit, met onze, of de Engelſche Schepen, of Jonken, uit te voeren.

Memorie van eenige Artikelen van 't Hof mede gebragt.

De meening van geen gek ofte mannen of vrouwen uit te voeren, verſtaat zich, zoo ik onderrecht ben, en ons by den Hr. albier generalyk aangezegt is, geen volk met onze, noch Engelſche ſchepen, of jonken, zyn Majeſteits pas niet hebbende, gekoft, of gehuurd, uit Japan te voeren. Welk verbod, op groot aangeven van de Portugeeſen, zoo 't voorleden jaar neffens onze gecommitteerden, als dit geheel jaar in 't Hof geweeſt zynde, gevolgd is, en, naar ik onderricht ben, niet zoo zeer tot faveur van de Portugeeſen, als wel om hun volk in zoo grooten gevaar, gelyk de Portugeeſen uitgaven, in vreemde Oorlogen niet te willen gepericliteerd hebben, is geſchied.

Wy hebben den E. Heer Generaal per 't Schip Jams, en de Jonk Firando hier van, als per annex Extract, verwittigd, en zyne ordre daar op verzogt, die zyn E. aan den E. Heer Admiraal hier op gezonden, en gerecommandeerd heeft, dat men wederom licentie tot uitvoeren van de Japanders zou trachten te bekomen, zoo lang onze tegenwoordige oorlog op zoo veel diverſe plaatſen continueeren, zal niemand twyffelen, of de Japanders zyn ons tot den zelven zoo dienſtig, als eenige Natie van Indien; derhalven met onze vorige vryheit, die wy in 't uitvoeren van de zelve gehad hebben, in alle manieren wederom mocten trachten te bekomen, dat in deſe conjuncture met 't Schip Amſterdam wel te pas komen zoude, om met 't zelve eenige te zenden en 't leger, dat in Amboina tegen het toekomende jaar vergadert werd, daar mede te verſterken. A. 1621.

Geen korte ſabels, korte of geen andre geweeren, ende oorlogsmaterialen, zullen mogen uitgevoerd werden.

Wanneer de E. Heeren Meeſters allerhande geweer, kruit, kogels, lonten, ende andre Oorlogsbehoeften voor onze Forten, Schepen, ende Indiſche Oorlog noodig, ten vollen provideeren, werden wy door dit verbod weinig veragterd; doch om de conſequentie, en om in onzen handel niet gelimiteerd te zyn, achten wy 't noodig van hier breeder verſogt te werden: want na deſen wel licht yſer ende koper onder de Oorlogs-materialen te rekenen, en uit te voeren verbieden zullen.

De Hollanders, ofte Engelſchen, zullen ontrent Japan op Zee niet rooven.

't Woord van rooven is in Japan ſchandelyk, ende heel different tuſſchen rooven van vyands ſchepen; derhalven wel te merken is onſe proceduren by hen als roovers zyn aangediend, ende verſtaan werden, gelyk naar myn opinie eenige vyanden ontrent Japan veroverende op de limite van 't Land van Japan zoo verre ſullen geextendeerd en verſtaan werden, na dat de Japanſche Kooplieden daar by ſullen geintereſſeerd, ende de Portugeeſen, of Spanjaarden in 't Hof gefavoriſeerd zyn; derhalven naar myn opinie hier ſonderling ſtaat op te letten, en vertoonen, hoe verre 't recht, ende de jurisdictie van Princen in Zee is ſtrekkende, ſoekende in alle manieren vaſte limiten te verſtaan, zonder ons by al te verre diſtinctie daar aan te binden. Zoo hier geen andre verklaring op werd gevorderd, zal 't voor onſe ſtand albier periculeus zyn, Portugeeſche of Spaanſche Koopvaarders ontrent Japan te nemen.

A. 1621.

Tot Nangaſacki zullen, zoo die van 't groot ſchip, als andere ſchepen van buiten 's lands, hun handeling doen conform de ordre, die by tyden van Ongoſioſamma daar in geſteld is, zonder iets te veranderen.

Dit raakt de Portugeeſen, en andre vreemde ſchepen, tot Nangaſacki komende. Schryven in 't Hof eenige vryheeden op 't verkoopen van hun goederen, als anderzins, verſogt te hebben, daar op hen lieden dit tot antwoord gegeeven wierd, ende apparent in onzen, ende d'Engelſchen reſpective ook conſequentelyk werd geſteld, 't welk ons in geenigen deelen ſchadelyk, maar vorderlyk is, alzoo onſe handeling en Koopmanſchappen met geen meerder vryheit, als ten tyden van den overleden Keizer Ongoſchio Samma, *konnen doen, derhalven hier op niet en valt te replicceren.*

Op 't Schip, dat van de Kooplieden in Nangaſacki by de Hollanders, ende Engelſchen in Zee geroofd is, onderzocht zynde, zeggen, dat daar twee Paapen in geweeſt zyn, ende daarom 't zelve genomen hebben. Of 'er Paapen zyn, zult naauw onderzoek doen, ende hen laten weeten.

Naar ik verſtaan hebbe, komen de Tonno, ofte Heer van Firando, en zyn Majeſteits faveur in Nangaſacki van boven geauthoriſeerd, om onderzoek te doen, of het Paapen zyn, of niet. Zoo het Paapen bevonden werden, zal 't Fregat, en de ingeladene goederen apparent ons blyven, ende per faute van goed bewind, ofte beleid contrarie by de voorſchreeve Heeren verſtaan werdende, is voor zeeker, wy boven de ſchade van reſtitutie ganſch ons geloof, ende crediet, zoo by zyn Majeſteit, en andre groote Heeren in 't Hof verliezen zullen, dat voortaan iets vertoonende, voor leugenachtig gehouden zal werden.

Ik hebbe voor de waarheit verſtaan, dat de Hoogbootsman, of Schipper van 't genomen Fregat, voor zyn Keizerlyke Majts. principaalſte Raad ontboden, geexamineerd, ende ten aanhooren van zyn Majt. zelver die in een andre kamer bedekt ſtond, is gediſputeerd geweeſt, daar den Heer alhier boven twee zyne principaalſte Secretariſſen ook by ontboden; ende mondeling op gehoord is geweeſt, die in alles zoo veel t'onzen faveur geſproken heeft, als zyn ſtaat, en qualiteit eenigzins mogt lyden.

Daarom zyn Excellentie, zedert zyne komſt alhier, diverſe maalen zoo hoog gerecommandeerd heeft, dat men alle naarſtigheit doen zoude, om zoo goeden bewys voor de komſt van de Heer van Nangaſacki te bekomen, dat het volkomentlyk en waar blyken mogt, dat 'er onder de gevangene Portugeeſen twee Paapen zyn, alzoo zy eens by 't contrarie verminderd zyn zouden. Dierhalven hoognoodig achte meer als tyd te zyn, de zaak by der hand te nemen, en te practiſeeren zulke middelen tot voorſchreeve bewys, dat onze gefundeerde pretenſie ten goeden effecte gebracht werde, en de meede-gekomen Japanders, zoo veel mogelyk, ongequetſt mogen blyven. Zoo UE. my daar mede beliefd te belaſten, verhoope de zaak tot zulken einde te brengen, dat wy de Prinſe behouden. De quade fame, die door 't nemen van 't zelve over ons daar van geloopen heeft, vernietigd, ende onze voor dezen vertoonde redenen voor waarachtig zullen geoordeeld werden, daar by ons crediet ende reputatie in 't Hof wederom niet weinig zal werden geſtyfd. A. 1621.

Hoe (Speex) by zyne optocht alles hoopte te herſtellen.

Alle het welk voorſchreeve UE. gezamentlyk zoo gelieven te overweegen, als de dienſt van de generaliteit in deeze conjuncture na myne opinie ten hoogſten is vereiſchende.

't Welk geſchiedende, twyffele niet, of zullen UE. ook oordeelen, dat de goede dienſten, die ik de generaliteit al reede gedaan hebbe, en noch in deze tyd hier doen kan, wel waardig zullen geacht werden, dat myn verzoek, van het toekomende jaar buiten laſte van de Compagnie over te blyven, geconſenteerd werde, te meer, alzoo by myn blyven de generaliteit de waardye van eenen duit niet verkort, ende ter wereld niet anders, als 't ſluiten myner reekening op de generale boeken daar by verachterd werd. Ende by aldien UE. preſumeeren, of ſuſpicie hebben, my iet anders als de waarachtige verachtering myner reekening tot dit verzoek dwingt, ofte dat ik geduurende myne bedieninge my in eenigen deelen ofte ondienſt van de Compagnie zoude mogen gecomporteerd, of eenige particulariteiten gepleegd hebben, laat 'er onderzoek van doen aan Sr. Matthias ten Brouk, *en* Evert Wouterſſen, *die van eerſten af, in 't jaar* 1614 *hier by my gebleeven zyn. Sr.* Camps, Cornelis Evertſſen, *en* Jan de Noor, *zyn in 't jaar* 1615 *hier ook van Bantam gevolgd. Alle welke perſoonen hier preſent zyn, ende welke niets van 't paſſeerende of verhandelde, zoo den generaalen dienſt als myn particulier Gouvernement betreffende, onbekend is.*

Ik weete, en vertrouwe niet een punt van hen lieden, of iemand ter wereld, zal verſtaan werden, daar ik den dienſt van de generaliteit ooit by veragterd heb, ende myn eere door beſmet werden kan, als dat myn reekening niet zoo gedreſſeerd, en effen ſtaat, als 't wel behoorde; welk eerſte door myn al te grooten yver in veele zaaken, die ik nu bevinde tot vermindering myner particuliere eere; doch ten beſten van den generalen dienſt al te veel zelver hebben willen verrichten,

Waar op zyn verzoek van over te blyven vernieuwde.

eerſt

A. 1621. *eerſt begonnen, en zoo langs zoo meer als verſloft, dat ik nu zonder hulpe van eenige, die by my zyn geweeſt, alles niet vereffenen kan. Derhalven ik andermaal tot beſluit reverentelyk verzoeke myn vorig verzoek tot minſte quetzing myner eere, ende ten dienſte van de generaliteit geconſenteerd, ende toegeſtaan werden mag.*

Actum op 't Nederlands Comptoir tot Firando in Japan dezen 20ſten September A. 1621.

Onderſtond,

Uwe Dienaar,

JACQUES SPECX.

A. 1621. Om nu noch klaarder te bewyzen dat hy ontrent dezen tyd van hier vertrokken is, behoeven wy maar aan te haalen, dat de Heeren 17nen (niet beter wetende, of hy lag hier nog) hem by hunne brieven van den 14den April A. 1622 uit Firando na 't Vaderland ontboden, om hen een net bericht van den Japanſen handel te geven.

Nader bewys dat de Heer Specx in Japan tot A. 1621 maar gebleven, en kort 'er aan op Batavia geweeſt is.

Uit de lyſt der Heeren Schepenen op Batavia blykt ook klaar, dat hy den 3den Mey voorzitter van Schepenen, in de plaats van de Heer *Druyf*, gemaakt wierd, op welke tyd hy noch niet lang ſchynd op Batavia geweeſt, en in 't laatſt van A. 1621 daar gekoomen te zyn.

DERDE HOOFTSTUK.

Nyenroode *A.* 1621. Willem Janſzoon *A.* 1630. Cockebacker *A.* 1633. Caron A. 1639. *In wat levens-gevaar hy geweeſt is. Hy was een deftig Koopman, en een fyn Staat-kundige. Wat hooge bedieningen hy bekleed heeft. Bericht van* Caron *A.* 1642 *aan haar Hoog Mog.* Crammer *verving hem A.* 1640. Le Maire *A.* 1641 *Opperhoofd. Onze verhuizing van Firando na 't Eiland Decima A.* 1641. *Beſchryving van 't zelve. Hoe wonderlyk de Japanders hier met ons leven. De Japanſche gewoonten by 't komen van onze ſchepen,* enz. Elſerak *A.* 1641 *Opperhoofd.* Overtwater *A.* 1642. Elſerak *A.* 1643 *Opperhoofd.* Overtwater *A.* 1644. Van Tzum *A.* 1645. Verſtegen *A.* 1646. Coyett *A.* 1647. Snoek *A.* 1648. Blokhovius *gaat A.* 1649 *als Gezant. Die, by zyn overlyden, door* Friſius *vervangen werd.* Bronkhorſt *A.* 1649 *Opperhoofd.* Sterthemius *A.* 1650. Van der Burg *A.* 1651. Coyett *A.* 1652. Happart *A.* 1653. Winnings *A.* 1654. Boucheljon *A.* 1655. Wagenaar *A.* 1656. Boucheljon *A.* 1657. Wagenaar *A.* 1658. Boucheljon *A.* 1659. Indyk *A.* 1660. Van Lier *A.* 1661. Indyk *A.* 1662. Volger *A.* 1663. Gruis *A.* 1664. Volger *A.* 1665. Six *A.* 1666. Ranſt *A.* 1667. Six *A.* 1668. François de Haze *A.* 1669. Cæſar *A.* 1670. Camphuis *A.* 1671. Cæſar *A.* 1672. Camphuis *A.* 1673. Cæſar *A.* 1674 Camphuis *A.* 1675. Dirk de Haas *A.* 1676. Brevink *A.* 1677. Dirk de Haas *A.* 1678. Brevink *A.* 1679. Van Schinnen *A.* 1680. Canzius *A.* 1681. *De eenigſte Hollander die tot die tyd toe den Keizer gezien heeft.* Cleyer *A.* 1682. Ranſt *A.* 1683. Van Buitenhem *A.* 1684. Cleyer *A.* 1685. *Die uit Japan gebannen wierd, en om wiens wil 39 Japanders om 't leven gebracht zyn.* Ranſt *A.* 1686. Van Buitenhem *A.* 1687. Van Outhoorn *A.* 1688. Sweeris *A.* 1689. Van Buitenhem *A.* 1690. Van Outhoorn *A.* 1691. Van Buitenhem *A.* 1692. De Heere *A.* 1693. Dykman *A.* 1694. Van Outhoorn *A.* 1695. Dykman *A.* 1696. De Vos A. 1697. Dykman A. 1698. De Vos A. 1699. Dykman A. 1700. Douglas A. 1701. De Groot A. 1702. Tand A. 1703. De Groot A. 1704. Menſing A. 1705. De Groot A. 1706. Menſing A. 1707. Mansdale A. 1708. Menſing A. 1709. Van Hoorn A. 1710. Lardyn A. 1711. Van Hoorn A. 1712. Lardyn A. 1713. *Die* A. 1714 *met den Aron verongelukt.* Ilha de Paracellas *zeer net beſchreven. Verdre gevallen der Schipbreukelingen.* Bodaan 1714. Van Hoorn A. 1715. Aouwer A. 1716. Van Vrybergen A. 1717. Aouwer A. 1718. Van Vrybergen A. 1719. Diodati A. 1720. Durven A. 1721. Van Baten A. 1722. Thedens A. 1723. Dureen A. 1724. *Waaren hier getrokken* A. 1669. *en ook* A. 1712. *Waaren hier vallende. Ouden handel, en winſten in Japan, doch nu zeer verminderd.*

Nyenroode A. 1621.

NA hem is hier als zynen vervanger de Heer *Cornelis van Nyenroode* verſcheenen, die hier als vierde Opperhoofd de zaaken der E. Maatſchappy, (zoo my toeſchynd) al van A. 1621 tot A. 1630 waargenomen heeft.

De Heer *Nyenroode* wierd A. 1630 door de Heer *Willem Janſzoon* vervangen die als vyfde Opperhoofd hier tot A. 1633 gebleven is.

Willem Janſzoon A. 1630.

Na den zelve is de Heer *Nicolaas Cockebacker* als zesde Opperhoofd gevolgd, die dezen handel ongemeen voortgezet,

Cockebacker A. 1633.

en

A. 1621. en zyn verblyf hier met veel agting tot A. 1639 gehad heeft.

In deze tyd was ieder Opperhoofd al gewoon, om, geduurende zyn aanwezen alhier, met eenig aanzienelyk geſchenk een optogt na den Keizer, als waare hy een Gezant, uit naam der E. Maatſchappy te doen, 't geen ook meeſt van alle de Opperhoofden van tyd tot tyd vervolgd is.

Caron A. 1639. Hy wierd A. 1639 door dien wakkeren Heer *François Caron* vervangen, die hier als zevende Opperhoofd gelegen heeft, en by uitſtek een groot voortzetter van dezen handel geweeſt is, zich niet ontzien hebbende zelfs zyn leven in dienſt der E. Maatſchappy ontrent A. 1640, by 't oprigten van een ſteene gebouw, buiten 's Keizers wet, in de waagſchaal te zetten (gelyk ons hier na uit de uittrekzels van 't Japans dag-regiſter blyken zal) hoewel hy maar de laſt van zyne oppergebieders gevolgd had.

In wat levens gevaar hy geweeſt is. Men wil, dat hy door eenige vrienden aan 't Hof bericht van 's Keizers misnoegen gekreegen, en zich daar door van de dood, die by de minſte weigering, al zeker over hem beſloten was, gered heeft: Want anders ſtonden 'er al 20 Japanders klaar, (gelyk wy in de aanteekeningen op de uittrekzels uit het dag-regiſter) hier na, No. 7 en Artykel 5 zien om hem in ſtukken te kappen; maar hy, wetende, wat pot 'er voor hem te vier was, zei, zoo als de Keizerlyken Commiſſaris hem uit 's Keizers naam belaſtte dit gebouw af te breeken: *'s Keizers laſt zal aanſtonds volbragt werden*; welk antwoord den Keizer, en de Japanders, wonder wel beviel.

Hy heeft in dat zelve jaar in Mey ook een opreize na den Keizer met uitmuntende geſchenken gedaan.

Hy was een deftig Koopman en een fyn Staatkundige. Onder alle de vorige Opperhoofden is 'er geen geweeſt, die in de grondige kennis van Japan, en in 't voortzetten van den handel alhier, by hem te vergelyken was, gelyk ook de Japanders zelfs altyd, 't zy by zyn aanwezen, 't zy na zyn vertrek, met veel agting van hem gewoon waren te ſpreken, en dat met reden, alzoo hy een zeer fyn, doorſlepen man, van een zeer net oordeel over allerlei zaaken, en zeer naauwkeurig was in 't navorſchen van alles, wat hem voorquam, waar door hy zig ook den weg tot het bekleeden der hoogſte bedieningen naderhand gebaand heeft, alzoo hy zedert by zyn aanwezen op Batavia eenige maanden buitengemeen Raad, naderhand by zyn wederkomſt in Indiën A. 1643 Ordinaris of gewoon Raad van Indiën, en daar na Landvoogd van Tayouan, en Directeur Generaal, of algemeen beſtierder van den handel van Indiën, geweeſt is.

Wat hooge bedieningen hy bekleet heeft.

In zyn tyd als Opperhoofd alhier heeft hy ook bewerkt, dat de Heer *Pieter Nuits*, gewezen Landvoogd van Tayouan, van zyne langduurige gevangenis in Japan den 5den Juli vry geraakt is; maar wy zullen uit het bericht, 't geen hy A. 1642 aan haar Hoog Mogende gaf, veel netter kenniſſe zoo van hem, als van den ſtaat van Japan, krygen. A. 1639.

Bericht van François Caron, *wegens den Staat van Indiën, voor haar Hoog Mogende, als Commandeur der Retourvloot A. 1642, gedaan, meeſt in 't korte, doch wegens Japan uitvoerig voorgeſteld.*

Berigt van Caron A. 1642 aan haar Hoog Mog. Hy maakte haar Hoog Mog. voor af bekend, dat hy de E. Maatſchappy toen 23 jaaren in Indiën gediend had.

Batavia.

Dit was by zyn vertrek zedert eenige jaaren in ſtilſtand van wapenen, en in ruſt geweeſt.

Malakka.

Dit was, niet lang geleden, door de onzen veroverd, en de ſterkte, die hier bevorens zeer ſterk was, begon hier nu wat op te houden.

Atsjien.

De Koning was hier overleden, en by gebrek van Kinderen, zyn Dochter als Koningin in zyn plaats gevolgd, die ons hare vriendſchap aangeboden had.

Suratte, Perſien, Choromandel, Banda, en Ternate.

In alle deze Gouvernementen, of Directien, ſtonden de zaaken noch gelyk bevorens.

Amboina.

Hier deden zich de zaaken gewenſcht tegen de wederſpannigen op.

Ceylon.

Hier was het noch zoo by ſter wel niet, alzoo de Keizer van Candi ons mistrouwde, en zyne onderdaanen ons zeer bedriegelyk handelden. Behalven dat de vereeniging nu tuſſchen ons en Portugal ons belettede hier ergens mede voort te gaan.

A. 1639.

Siam, Cambodia, Tonkin, de Weſt-kuſt, en Bantam.

Deze waren noch in den zelven ſtaat, als 't jaar te voren.

Tayouan.

Dit was nu volkomen van al het noodige tot de veſting-bouw voorzien, ook was hier alles tot een grooten handel geſchikt, behalven dat ook de Chriſtenleere by deze woeſte Formoſaanen ingang begon te krygen.

Japan.

Hy had over de 20 jaaren in dit Land geweeſt, daar hy eindelyk Opperhoofd geworden, en van waar hy in 't begin van A. 1641 op Batavia gekomen was, om daar verder zyne verloſſing na 't Vaderland te bewerken, gelyk hy, gedurende zyn verblyf op Batavia ook 9 maanden in Rade van India als Lid, of als buitengemeen Raad, gezeten had.

Hy toonde haar Hoog Mogende, hoe wy door de Portugeeſen by de Japanders zeer verdagt gemaakt zyn, als of wy maar Zee-roovers, banditen, en een wederſpannige hoop, zonder Land, zonder Koning, Vorſt, of eenige vaſte levenswyze, waren, weshalven wy, na hun voorgeven ook, alzoo wy geen inkomen noch levens-middelen hadden, genoodzaakt waren om met Zeerooven de koſt te winnen. Dit had hy wel wederlegt, en de Japanders grondig van onzen ſtaat onderrigt, doch egter bleven wy by dit volk, dat zeer argwanende, en voor alles bang is, noch al verdagt, hoewel hy hoopte, dat wy dit met 'er tyd nog wel te boven zouden komen, gelyk dit dan eindelyk ook by dezes Keizers Grootvader klaar bevonden wierd, enkelyk maar uit haat tegen ons, door de Portugeeſen, onze vyanden, verbreid te zyn; dog die Keizer was nu dood, en de Portugeeſen hielden niet op, om ons weer by den nieuwen Keizer zwart te maken, gelyk zy ook al eenigen ingang aan 't Hof gekregen hadden, waar door onze zaaken hier nu wat verminderd waren, te meer, als wy ter Zee eenige winſten op hen, of op de Tsjineeſen, by 't veroveren van hunne ſchepen, deden, en de veroverde waaren dan in Japan quamen venten, of op Firando tegen zilver verruilden, waar uit de Iapanders dan weer grond kregen om te gelooven, dat wy Zee-roovers waren, ſchoon zy dat voor ons nog quanſuis ontveinsden.

Zedert dat nu egter dit buit-haalen van ons eenigen tyd opgehouden heeft, is die quade gedachte der Iapanders van ons A. 1639. ook zeer verminderd. Egter zou de Keizer ons al over lange geloofd en afgedankt hebben, zoo hy ons niet maar tegen de Portugeeſen aangehouden had, om dus de Rotten voor de Katten bang te maken.

Zy ſcholden ons dan eens voor een ſchuim van alle volken, en voor menſchen zonder eenigen Godsdienſt; doch dan zeiden zy eens weer, dat wy zoo wel, als zy, Chriſtenen waren, hoewel de Iapanders ons voor niet minder, dan Chriſtenen, hielden. Ia zelf dorſten zy ons (als zy ons na onzen Godsdienſt vraagden, en wy hen zeiden, dat wy Chriſtenen waren, die in den Almagtigen Drieëenigen God geloofden) al lacchende wel in 't aangezicht zeggen, wat zoud gy lieden van Chriſtus, of van zyn geloove, weten, gy verſtaat u veel beter op plunderen en rooven, dan op de zaaken van Godsdienſt.

Dus nu begon de Keizer de Portugeeſen, om 't verbreiden van hun geloove aldaar, en ons, om deze en gene kleene miſſlagen onzer bedienden tegen zyne bevelen (dat hy geenzins dulden wil) moede te werden, tragtende zich dus allengskens van alle vreemdelingen te ontſlaan, dat hy al voor lange gedaan zou hebben, zoo hy niet eenigzins daar door weerhonden was, dat hy door de vreemdelingen van verſcheide waaren, die hy niet miſſen kon, en in zyn Land van nooden had, geriefd wierd. En dus woog dit laatſte tot noch toe 't zwaarſte by hem. Ondertuſſchen had hy nochtans beſlooten, om de Portugeeſen ontrent Nangaſacki op een kleen Eiland te plaatſen, en hen daar onder een geſtrenge en ſcherpe wagt te houden, onder verbod van met de Iapanders om te gaan, hen den handel alleen door en met geſworen Tolken toelatende, gelyk dat ook 's jaars 'er aan in 't werk geſteld, en tot noch toe zoo gebleeven is.

Eenige jaaren voor en ontrent dien tyd groeide onzen handel in dat Ryk zeer aan, waar by de Iapanders ondervonden, dat wy met zilver handelden, en niet meer met buit, gelyk wel bevorens, hier aan de markt quamen, waar door wy in dieper gunſt by hen geraakten, en fraaije winſten deden, die ons te meer aanmoedigden, om deze trotſe Natie dog maar in te volgen, en hen geen reden van misnoegen te geven, zoo dat wy 't alles 'er na ſchikten om hunne bevelen, hoe hard ook, maar ſtipt na te komen, om ons daar door by den Keizer, en by dit volk aangenamer te maken, gelyk hen dit ook in allen deelen zeer ſmakelyk voorquam.

Dit nu was ook de grond, waar op de

A. 1639. de Keizer voornam, om de Portugeeſen (alzoo de Nederlanders hem rykelyk van alles, 't geen hy van nooden had, voorzien konden) uit zyn Land eenigzins te verdryven, en zich daar door van de vreeze, dat zy hunnen Godsdienſt noch verder uitbreiden mogten, te ontſlaan.

Hier van maakte hy eerſt een begin met de zelve op allerlei zichtbare wyzen zoo te plaagen, dat hy vaſtſtelde dat zy, dit niet lang konnende harden, hun afſcheid zelf wel verzoeken zouden; dog de Portugeeſen verdroegen dit alles met een verwonderlyk geduld. Ook deden zy, in deze elenden zynde, hun beſt, om ons, als Chriſtenen, mede in dat zelve war-net te helpen, waar toe zy hunne verloochende Paapen, en de Gouverneurs van Nangaſacki (die ons meeſt altyd tegen waren, en hen begunſtigden) gewoon waren te gebruiken, doende door de zelve geſtadig zeggen, dat wy zoo wel Chriſtenen waren, als zy, en dat wy in een en den zelven God nevens hen geloofden.

Deze zaak quam de Japanders in 't eerſt zeer vreemd voor, gelyk zy die ook zoo niet ten eerſten gelooven konden, ter tyd toe dat zy met ons zelf daar over geſproken hadden, al 't welke, na hunne bevatting, dan daar op uit quam, dat wy, en de Portugeeſen, een en den zelven boom des geloofs hadden, en dat wy maar als zekere takken van dien van malkanderen verſchilden, waar uit zy dan voor ons ook ganſch geen voordeelige gedagten behielden.

Over deze nieuwheit verheugden zich de Gouverneurs van Nangaſacki, en deden ons daar mede aan 't Hof zeer veel nadeel. Ontrent dezen tyd deed zich ook de opſtand in Arima en Amaxa, door de Chriſtenen veroorzaakt, op, na 't eindigen van welken oorlog deze Gouverneurs van Nangaſacki niet nalieten ons wederom by den Keizer zeer zwart te maken, hoewel de zelve, noch al veinzende, des niet te min voortging met ons zeer wel te handelen, hoewel hy aan die zelve beſtierders van Nangaſacki, (onze gezworene vyanden) in der ſtilte mede laſt gaf, om dog wel na ons geloove en gedrag te vernemen, dat zy ook zoo quaadaardig, als 't hen mogelyk was, door behulp der Portugeeſen, deden, en waar van zy een opſtel maakten, zoo als zy oordeelden ons by den Keizer den meeſten ondienſt te zullen doen, en dat zy dan, zoodanig van hen ondertekend, aan de Raaden des Keizers overzonden.

Deze lazen dit ſchrift zeer aandagtig, overwogen het, en beſloten, na alles wel gewikt te hebben, dat alle onze dienſten maar enkele veinzeryen, en in allen deelen mede maar daar toe gerícht waren, om even eens, als de Portugeeſen, onder een ſchoonen ſchyn, zoo ras wy onze kans maar klaar zagen, ons oogwit als Chriſtenen ook te beryken. Waar op hy toen in bedenken nam; om alle de Chriſtenen eens klaps zyn Land te ontzeggen; doch ſtelde dat noch uit tot de komſt der Nangaſackiſche Gouverneurs aan 't Hof, die, na 't vertrek der Portugeeſen, en na 't volbrengen van hunnen laſt, daar verſchenen. A. 1639.

Na dat nu de Keizer alles met hen wel overwogen had, vond hy goed, om de Portugeeſen voor altoos uit Japan te bannen, even gelyk bevorens ook met de Caſtiliaanen geſchied was, en de Nederlanders met veel andre bepaalingen (daar wy bevorens niet van wiſten) na Nangaſacki te doen verhuizen na dat zelve Eiland, waar op zich de Portugeeſen by hun laatſte aanwezen alhier onthouden hadden, ſtellende daar eenige byzondre en eigen Gouverneurs, die hen beſtieren, en die zich ontrent de uitbreiding van hun geloove zoodanig van hen verzekeren zouden, dat men geen reden zou hebben, om daar voor te vreezen.

Egter hield de Keizer dit nog eenigen tyd in beraad, oordeelende het beter te zyn, dat hy ons Japan moede maakte, en ons dus dwingen mogt, daar een walg van te krygen, en zoo van zelf ons afſcheidt te verzoeken.

Dog eindelyk ziende, dat dit niet volgde, vond hy goed ons te belaſten, met al onzen omſlag van Firando op te breken, en na Decima te verhuizen.

Ondertuſſchen had de Keizer aan hem (Caron) den 10 Juli A. 1639, 200 ſchuiten zilver (een gunſt, noit bevorens aan de Portugeeſen, en ook noit aan eenig ander Nederlander geſchied) geſchonken; en 50 dagen 'er na quam een der grootſte Commiſſariſſen des Keizers, *Siekingodonne* genaamd, om onze wooning te ſlegten, en om meer andre zaaken te verrichten.

Na myn vertrek (zeide de Heer *Caron*) belaſtte die Majeſteit, dat de Nederlanders op of ontrent Nangaſacki zich zouden nederzetten, zeggende, dat hy hen uit genade alleen toeſtond in zyn Land te blyven, hoewel hy zich weinig aan hun verblyf 'er in liet gelegen zyn, waar by hy dan ook allengskens het momaangezicht begon af te lichten.

Alle deze onlydelyke quellingen en mishandelingen, hoe ondragelyk ook in zich zelven, hebben wy moeten verduren, om ons oogwit ontrent den aanwaſch van den handel daar te bereiken, en om ons by den Keizer, en deze Natie, zoo aangenaam te maken, dat zy ons ten minſten als ſtille Kooplieden zouden willen dulden.

A. 1639. Zoo ras nu de Japanders maar zullen vernemen, dat wy met de Portugeesen in verbond getreden, en met hen bevredigd zyn, zal het hier noch meer haperen, alzoo dit den Keizer ten uitersten mishagen, en hy gelooven zal, dat de Portugeesen, schoon dus gebannen, nu door ons egter met 'er tyd wel tot hun oogwit zullen geraken; weshalven niet anders hier van te wagten is, dan dat dit aan onzen handel hier den doodsteek geven, en dat de Keizer, om zich van deze vreeze te ontslaan, ons waarschynelyk wel mede zyn Land ontzeggen zal. Dat ons de tyd verder zal moeten ontdekken.

Dit nu was wel het voornaamste dat dezen Heer te dier tyd haar Hoog Mog. wegens den Staat en onzen handel in Japan voorhield.

Crammer verving hem A. 1640.

Hy bleef hier tot A. 1640, en is toen door de Heer *Coenraad Crammer* als agtste Opperhoofd vervangen.

Dit is die zelve *Crammer*, die A. 1626 den 20 October 's Keizers optogt van Jedo na Miaco gezien heeft, om den Dayro (zynde zoo veel als de Japansche Paus, die wel eer Opperheer van dit Land was, en zich nu in die Stad onthoud) te gaan bezoeken.

Le Maire A. 1641. Opperhoofd.

A. 1641 den 10den Februari wierd de Heer *Maximiliaan le Maire* als negende Opperhoofd, op goedkeuring van haar Edelheden, in zyn plaats voorgesteld, die den 11den Mey dezes jaars last van den Keizer kreeg, om met al onzen omslag van Firando na Nangasacki op te breken, en na 't Eiland Decima te verhuizen.

Onze verhuizing van Firando na 't Eiland Decima A. 1641.

Dit Decima is een zeer kleen Eilandje, 't geen na de Stads-zyde 382, dog na de Zee-kant 714 voeten lang (loopende boogswyze zoo veel uit, als 't na de Stad toe inbuigd) en 216 voeten breed is.

Beschryving van 't zelve.

In de breedte van 't zelve, na de kant van de Baay, zyn 2 groote Poorten, waar door alle waaren vervoerd werden, en in 't midden aan de Land-kant, in des zelfs lengte, is 'er een, waar uit men, over een steene brug, in de Stad gaat, daar ook altyd des Stadvoogds wacht, een Schryver, en een betaster is.

Deze wagt bestaat uit 2 a 3 persoonen, die vermits zy dienaars van 's Keizers Stadhouders zyn, zich een groot gezag aanmatigen.

De Schryver, onder hen staande, moet alles aanteekenen, wat 'er op, en van 't Eiland gebragt werd; dat ook door den voelder, of betaster, wel ter degen bevoeld moet werden, of 'er ook eenige verbodene en ter sluik verkogte goederen onder mogten schuilen, alzoo 's Keizers geboden niet mogen overtreden werden, welke overtreders hy dreigd met de dood te zullen straffen, zoo maar iemand van hen zou tragten eenige goederen van ons heimelyk te koopen, en in de Stad te brengen. A. 1641.

Dit Eilandje nu is van de Waterpoort af tot agter toe met 2 reijen zoo woon- als Pak-huizen betimmerd, waar voor de E. Maatschappy jaarlyks aan de Japanders 19530 gulden aan huur betaald, hoewel zy in 't eerst of A. 1641 den 25sten October het zelve voor 5500 Thayl, of voor 8250 gulden (gelyk ons hier na uit het uittrekzel van 't dag-register blyken zal) gehuurd hebben.

Buiten deze wooningen, de Japanders toekomende, heeft de E. Maatschappy zelf in eigendom 2 groote schoone Pakhuizen, de Lelie, en de Doorn genaamd, mitsgaders een groote Kombuis, en Bottelary, een Tolken-huis, en een huisje, waar in de gevolmagtigden van den Stadsvoogd zyn, als onze schepen lossen, en laden, die ook van 't aangebrachte, en van 't uitgevoerde, aanteekening houden, terwyl de Huis-heeren der gemelde woon- en pak-huizen met meer andre persoonen, van dit Eiland afhangende, bezig zyn, om alles te doorsnuffelen.

Dit Eilandje nu, rondom met planken omheind, vertoond het blad van een waeijer. In oude tyden wierden de Portugeesen hier op als gebannen, gelyk zy 't ook afgepaggerd, en in een redelyke goede ordre gebracht, dat zy meer voor ons (zoo 't by de uitkomst gebleken is, hoewel wy daar toen zeer weinig gissing op maakten) dan voor zich zelven, gedaan hebben, vermits die plaats, na dat zy uit Japan gebannen waren, in dit jaar aan ons tot een verblyf-plaats, en om ons Comptoir daar te houden, overgegeven is.

Behalven nu dat wy daar een fraaije Logie, en alles, dat tot onzen handel van nooden is, hebben, is 'er met 'er tyd ook een fraaije thuin aangelegt, waar in allerlei stal-boomen, van Persiken, Abrikoozen, Pruimen, Kersen, en meer andre aangename vrugten zyn. In de Stad Nangasacki vind men ook Peeren; doch zeer weinig, en geen Appelen.

Tusschen dit Eilandje en de Stad is een smal water, waar over een brug van 150 treden in de lengte, en 50 in de breedte, legt.

Hoe wonderlyk de Japanders hier met ons leven.

Zoo ras daar 't anker voor Nangasacki geworpen is, moet al 't geschut afgeblazen, en kruit, kogels, zeilen, schuiten, en boots, aan de wal gebragt werden.

Ten eersten zenden zy ook eenige Banjoozen aan boord, die alles, tot katten, honden, aapen, enz. toe, zeer net op-

A. 1641. opnemen, en doen aanteekenen, en dat moet by 't vertrek der ſchepen ook net weer uitkomen, of, zoo 'er eenig dier, of menſch, komt te ſterven, daar van moet ten eerſten kennis gegeven, en dat dan afgeſchreven werden.

Ieder ſchip heeft voor en achter een Japans vaartuig, met twee Banjoozen 'er in, leggen.

Het is ongeloofelyk, hoe ſlaafachtig onze Natie in zommige opzigten van deze trotſe en hoogmoedige Japanders hier gehandeld werd, en dat om geen andre reden, als om dat men ons al mede; ſchoon niet geheel, altoos eenigzins, wegens den Chriſten Godsdienſt verdagt houd, hoewel zy wel weten, dat 'er groot onderſcheid tuſſchen onzen, en dien van de Portugeeſen, is, behalven dat zy ook zeer wel weten, dat wy daar om den Godsdienſt, of om de Japanders daar toe af te trekken, en over te haalen, geenzins komen; doch het volgende zal ons een netter gezicht en bericht van alles geven.

De Japanſe gewoonte by 't komen van onze ſchepen enz.

Vermits nu 't land van Japan zeer bergagtig langs zyn boorden, en ook vol Eilanden, klippen, en zandplaaten is, waar door 't dan ook tot nog toe onbekend blyft, is men genoodzaakt altyd Schippers en Stierlieden, die daar bekend zyn, daar na toe te zenden, alzoo men daar anders geweldig lang, en met veel gevaar van de wal aan te doen, zwerven kan, om dat de Eilanden, en uitſtekende hoeken der bergen het gezigt van 't gat der Baay benemen, dat daarom te moeijelyker is, om dat men nergens, dan te Nangaſacki, aankomen, behalven dat ook geen Japander by een ſchip, om het te recht te helpen, komen mag.

Zo nu door onkunde, of tegenwind, een ſchip of jonk onder de wal vervallen is, haalen zy den bodem met 40 a 50 wrik-ſchuitjens, ieder van vyf man, na de gemeene ankerplaats, en zoo 't een Tsjineeſch, of ander vreemd vaartuig is, moet de Schipper of Koopman, zoo lang in een wacht-bark in verzekering blyven, tot dat zy met dien bodem in Nangaſacki gekomen zyn.

Om tydig kennis van de aankomſt der ſchepen te hebben, zyn op de bergen wagt-huiskens, van waar zy met vlaggetjes zeinen, hoe veel ſchepen 'er zyn; 't geen zy in de Baay, zoo ras zy die in 't oog krygen, mede doen, en zenden viſſchers-barkjens met tyding na Nangaſacki, die, voorby Decima varende; een zeker vreugde-geſchreeuw, waar aan ieder een hooren kan, dat het zware ſchepen zyn, uitgalmen.

Zoo ras de Gouverneurs dit verſtaan hebben, werd het ons bekend gemaakt, en verzogt, om, na 't oud gebruik, de A. 1641. brieven van waarſchouwing met eenige Hollanders aan de Scheeps-Officieren te zenden, en te gelyk ook om de E. Maatſchappy's brieven, factuuren, het getal der ſchepen, de monſter-rol, enz., af te halen.

De waarſchouwing beſtaat daar in, van aan de hoofden der ſchepen kennis te geven, dat zy goede zorg dragen, om dog alle boeken, waar in prenten ſtaan, de Roomſche Godsdienſt rakende, by den andren te zamelen, om die, nevens alle andre heiligen, paternoſters, roozenkransjens, gemunt geld, en verder alles, dat tot dien Godsdienſt maar eenigzins betrekking heeft, in een ton by een te kuipen, eer die onder 't oog der Japanders komen, alzoo dat veel zwarigheden geven zou.

Dus moeten, om die zelve reden, ook alle brandewyn-kelders wel nagezien, en op der zelver prenten wel gelet werden; waar beneven ook 's Keizers wagten in de engte der Baay geplaatſt zynde, in 't voor by zeilen, met het losbranden van 't geſchut ter eere der zelven, moeten gegroet, en dat mede voor de Gouverneurs, en voor de vlag der Hollanders, zoo ras het anker gevallen is, gedaan moet werden.

De Hollanders nu, te rug gekomen zynde, brengen geen papieren mede, maar die moeten eerſt door den Opperbanjoos, die met een andre bark, om opzicht over 't ganſch werk te hebben, gevaren is, by den Gouverneur gebragt werden, die kort 'er aan die papieren na 't Opperhoofd zend; zomtyds de zegels los makende, ten bewyze dat de oude ordre, om zulks te moeten gedoogen, noch levendig gehouden werd; om dat de Paapen, ten tyde der Caſtilianen gebannen zynde, noch aan hunne vrienden ſchreven, en in die brieven veel ontdekking van 't Pausdom wierd gedaan, en ook wel Roomſche prentjens, Reliquien van heiligen, enz. daar in gevonden zyn.

Terwyl de ſchepen naderen, geeft het Opperhoofd 't Cargaſoen aan de Tolken op, nevens 't nieuws der Vorſten en Staten van Europa, welk laatſte een onveranderlyke ordre is, waarom ook alle jaar zoo een lyſt der nieuwe tydingen van Batavia gezonden werd.

De ſchepen, ten anker gekomen zynde, leggen digt voor de Stad, en onder Decima in een ſchoone Baay, en rondom in 't gebergte, 't welk tot over den rug, daar 't maar kan bezaaid werden, alomme met allerley Koorn bezet is. In de Stad, die ontrent zoo groot als Dordrecht is, zyn veele Tempels, en twee tot dienſt der Tsjineeſen 'er onder, in 't hangen van 't gebergte gelegen, en waar

A. 1641. by ook de graven der Japanders ſtaan, die een zeer fraai gezicht van verre geven.

Zoo ras het anker gevallen is, gaat 't Opperhoofd na boord, om zynen vervanger af te halen, die, zoo wel als de mindren, zonder pragt, en zonder degen, aan land komt; dog alvorens werd 'er door hem, met de Banjoozen, Tolken, en een menigte van Japanders in vaartuigen zynde, omtrent onze ſchepen ordre geſteld, om aanſtonds de ſchuiten, en boots te laten dryven, die dan met een kleen ſchuitje in een waterken, 't geen 't Eiland van de Stad affcheid, geſleept werden.

Het bos-kruit werd wel geheel afgevorderd; dog maar ten deele (dat zy ook wel weten, en by oog-luiking laten doorſchieten) aan hen gegeven, 't geen daar na, nevens 't boeken-vat, met ſtroo-touwen om wonden, en door de Japanders verzegeld werd, alwaar 't dan, zonder het te keeren, in een Pak-huis tot het laatſte oogenblik des vertreks geborgen werd. Men geeft hen wel magt om in 't kruit-gat te gaan; dog geen Japander is daar toe te brengen.

Ondertuſſchen werd de monſter-rol vertaald, waar in de naamen en de ouderdom der perſoonen, man voor man, uitgedrukt ſtaan, en die ook net nageteld werden, gelyk mede van 't vee, en gevogelte, alzoo dat zomtyds van de Lands-grooten gevorderd werd.

Daar na werd 'er een Placcaat aan de maſt geſlagen, en 't volk voorgelezen, wat zy op lyf-ſtraf, en verlies van hun leven, hebben na te komen, zoo aan boord, als aan de wal, alzoo de Opperhoofden, na 's lands wetten, voor alle de overtredingen der mindre moeten verantwoorden.

Daar na werd alles zoo ſpoedig, als 't mogelyk is, na 't Hof bekend gemaakt, en de lyſt der Koopmanſchappen na de groote Koopſteden gezonden, van waar dan Gecommitteerde groote Kooplieden afkomen, die jaarlyks de prys op de waaren ſtellen, en de zelve onder 't oog der Nangaſackiſe Borgermeeſters waardeeren, en opnoemen, wat bezwaring op ieder ſoort van goed als een tol, of regt van den Keizer, en van de Gouverneurs geſteld werd; een zaak, voor de E. Maatſchappy zeer ſchadelyk, alzoo zy op de grove waren dikwils 60, 70 ja 100 ten 100 tot een tol of belaſting ſtellen, waar van de Stad Nangaſacki, die alleen van onzen Koophandel, en die der Tsjineezen, beſtaat, een groote ſomme tot haar onderhoud, en tot dat der Tempels, trekt, behalven dat ook de vier andre Keizerlyke Steden, Jedo, Oſacca, Miaco, en Sacçay, daar mede hun deel van hebben.

Als nu de ſchepen loſſen zullen, zoo A. 1641. komt 'er een Schryver, die den Gouverneur verbeeld, met eenige Opper- en Onder-Banjooſen op 't Eiland, die aan de Water-poort zitten. Deze Schryver nu ſteld op alles ordre, en is van zoo veel aanzien, dat ieder Japander voor hem met 't aanzigt voor over op de mat nederlegt, zoo lang hy tegen den zelven ſpreekt, terwyl hy alles met een groote deftigheid, en volgens hunne naauwbepaalde ordre beſtierd, blyvende daar tegenwoordig, zoo lang 'er gewerkt werd.

De Opperhoofden, en hun tweeden, moeten die Heeren, daar zy zitten, komen verwelkomen, ſtaande een weinig gebukt, en verzoekende met 't werk der E. Maatſchappy te mogen voortgaan, gelyk zy, na de ontloſſing, ook op de zelve wyze hen moeten komen bedanken; het welk zy zoo ook met ieder ſchip in 't byzonder moeten doen.

Het tweede ſchip werd door den Geheimſchryver en Gedeputeerde Banjoozen, enz. van den tweeden Gouverneur geloſt; het derde weer door volk van den eerſten Gouverneur, en zoo vervolgens by verwiſſeling.

Op ieder ſchip, dat geloſt werd, zit een Onder-Geheimſchryver, of Banjoos, die by alle voorvallen ordre aan boord geeft, de pasjens der na land varende teekend, of merkt, en de te rug gekomene nazien doet, of aanteekend, om dan 's avonds, by 't tellen van 't volk, geen miſſlag te begaan.

Agter ieder ſchip werd ten eerſten een wagt-bark geplaatſt, waar in 10 a 11 man, nevens een Banjoos, zyn, die by beurten waken, om den ſluikhandel der onzen te beletten; dat even zoo ook aan de Jonken der Tsjineeſen geſchied.

Niemand mag, zonder verlof der Land- of Scheeps-Overheden, na of van boord varen, en werden van ieder ſchip de meeſte Officieren aan de wal geordonneerd, om met de borſten van de pen, als Gecommitteerden, in de Pakhuizen dienſt te doen.

Als 't ſchip los is, mag niemand meer van of na boord varen, en 't gemeen volk houd men, zoo veel als 't mogelyk is, van de wal; te meer, alzoo alle de Europiaanen aan de tafel der E. Maatſchappy, diens ongelden egter zwaar genoeg vallen, geſpyzigd moeten werden. De Schippers, Onder-Kooplieden, en eenige der oudſte Boekhouders, eten by 't Opperhoofd op de boven-zaal; dog de Aſſiſtenten der ſchepen, Opperſtierlieden, Opperwondheelers, en mindren, eten beneden by den Diſpenſier, die daar Hoofd is. De Boots-ſchie-lieden, Konſtapels, Botteliers, en andre kleene hoofden, eten onder opzicht van den

Bot-

A. 1641. Bottelier. En 't verder overſchot krygen de Matroozen.

De ontloſſing der ſchepen geſchied met 4 Tsjampans der E. Maatſchappy, en alles werd net geteld, en aan land herteld; ook alles na de loſſing, om te zien of 't overeenkomt, weer opgenomen. En hoewel 't 'er vry ſchielyk en ruw toegaat, werden 'er egter geen zaken van belang overgeſlagen.

De goederen van byzondre perſoonen gaan met 't goed der E. Maatſchappy aan de wal, en, daar na geſorteerd zynde, werden die in een byzonder Pak-huis gebracht, van waar alles, dat geen Koopmanſchap is, na ieders kamer door byzondre arbeiders gebragt werd; maar alle handel-waaren blyven onder 't beſtier van 12 Tolken, en eenige mindre bedienden, die buiten 't oog van onze bedienden dien handel beſtieren, dog onder 't hooger gezag van d'opper-Tolken der E. Maatſchappy, die, zoo men zegt, van alles altyd aan de Opperhoofden kennis geven, hoe zy de 40000 Thayl, die de Japanſche Regeering tot den handel aan de byzondre bedienden van ons toeſtaat, hebben verdeeld, ſchoon deze noit weten willen, dat zy zich daar mede bemoeijen; en hoewel dit by de hooge Regeering van Indiën, en ook in 't Vaderland wel zeer qualyk genomen werd, zoo is daar in niets te veranderen, onder voorgeven, dat de Japanders dit zoo verſtaan, om veele huishoudens in de Stad hier door te ondersteunen.

De prys der particuliere goederen is doorgaans wel ⅓ minder, als die van de E. Maatſchappy, om dat de bezwaring zoo veel hooger werd geſteld tot voordeel van zoo veelen, die 'er van trekken moeten; ook moeten alle particuliere ongelden hier uit betaald werden.

Ook werd door de Gouverneurs (tot een zoetigheid voor de Dienaars die op de kamers der Nederlanders paſſen) aan die Dienaars der Nederlanders toegeſtaan, het overſchot van de Koopmanſchappen hunner meeſters, op den naam van een geſchenk, by accoord te mogen koopen, dat in zich zelven noch zoo al iets beloopt, en waardig is.

De Compagnie heeft 'er geen nadeel by, dan dat die goederen met hare ſchepen vracht-vry hier komen: want zoo de Hollanders deze 40000 Thayl niet hadden, zouden de Tsjineeſen daar mede doorgaan, gelyk dat menigmaal blykt, dat 'er zoo veel niet is, als dat kapitaal bedraagd, en zelf werd het te kort komende van de Compagnie (dat wel gebeurd) aan de Tsjineeſen gegund.

Aan de Compagnie werd jaarlyks toegeſtaan, om aan ſtuk- en pond-goederen 300000 Thayl te verkoopen, (mits dat 'er voor 100000 aan Tsjineeſche, Bengaalſche, en Perſiaanſche zyde zy) en dan nog daarenboven 80000 Thayl op de naam van ruiling tegen ſtaaf-koper, dat de naam van koop niet dragen mag, mits het in voordeel aan Nangaſacki is vergund, het welk dan te zamen 380000 Thayl, a 70 ſtuivers ieder, of *f* 1330000 uitmaakt. A. 1641.

Als nu de ſchepen ontladen en de goederen in de Pakhuizen geborgen zyn, komen de voornoemde Kooplieden uit de groote Keizerlyke Steden alles uitzoeken, dat tot de Hoofſche en Nangaſackiſche geſchenken dienen moet, dat tot 't vertrek der ſchepen byzonder gehouden werd.

Daar na werd beraamd om den toondag te houden, 2 dagen voor de eerſte verkooping. Deze beraming werd onder 't beſtier der Stads Borgermeeſters gedaan door den Japanſchen Eilands-Raad, die beſtaat in 2 Ottona's, of opperſte zorgdragers, anders, Eilands-Borgemeeſters genaamd (die nacht en dag beurt om beurt op Decima de wagt houden, en 't beſtier hebben over de mindre Japanders, om alle ongeregeldheden te ſtuiten, als ook om de brandgereedſchappen in ordre en gereed, ook om de huize en ſtraaten net en wel te houden) de wachters die by nacht waken, om alle uuren met 2 langwerpige houte blokjens de uuren te doen rond ſlaan, en na 't vuur en licht laaten zien, dat de ſlaven s'avonds al vroeg moeten uitdooven, om alle gevaar van brand voor te komen. Zoo ras 't ſterk begind te waaijen, gaan zy geduurig rond, en op de galderyen, daar de Matroozen ſlapen, viſiteren, gedoogende geen licht by nacht, als by de voornaamſte menſchen, die zy dan ook de zorge aanbeveelen.

Zy werden verkoren uit de eigenaars der huizen, en pakhuizen, kaſſeroſſen genaamd, die met hun by beurten te waken jaarlyks van ons voor 't gebruik van 't geheel Eiland 19500 gulden trekken, waar onder dan ook 't Pak-huis aan de overzyde van de Baay, daar 't kruit in legt, begrepen is.

Twee dwars-kykers zitten mede in dien Eilands-raad. Deze hooren en zien, en hun plicht is, om van alles aanteekening te houden, en daar af aan de Gouverneurs verſlag te doen, zoo wel van 't gene die vergadering mede, als tegen gaat. Ook geven zy in de ordinaire zaaken van beſtiering raad, en een van hun beiden moet altyd in de negotie-tyd op 't Eiland wezen, om de ordre der Geheimſchryvers, enz. gade te ſlaan, en op te volgen.

De verdre leden van den Raad zyn de 4 opper- en de 4 onder-Tolken; dog de laatſte hebben niet veel te zeggen; maar de eerſte konnen goed en quaad doen.

Deze

A. 1641. Deze alle beſluit genomen, of ordre ontfangen hebbende, komen te zamen met onze Raads-vergadering tot een volkomen beſluit over 't noodige.

Beſchryving van Decima. Het Eiland Decima legt aan de zuidzyde der Baay, is in 't jaar 1636 gemaakt, en als een blok van de Stad afgeſtoken, om tot een opſluiting der Portugeeſen te dienen.

Compagnies Opperhoofd in Firando beſchryft heel ſchimpende in zyn dagregiſter, onder dato 29 Juli 1636, dat dit Eiland voor die Natie wierd opgemaakt, als een ſoort van een gevangenis, niet konnende denken, dat het ons, na 't verbannen der Spanjaarden en Portugeeſen A. 1641 ter wooning even zoo, als hy van hen geſchreven had, zou aangewezen werden.

De Water-poort geſloten zynde, werd die verzegeld, en de Pak-huizen, daar de fyne waaren in leggen, werden desgelyks behandeld, welke verzegeling der Pak-huizen eerſt over 12 jaaren opgekomen is.

Nu kan niemand meer by ons komen, dan door de Land-poort, en ook geen andren, dan de Eilands-bedienden, als de Japanſche Raad, de Comparadoors, die de koſt en andre benoodigdheden verzorgen, benevens andre Dienaaren, Leerlingen, enz. die alle (niemand uitgezonderd) aan 't lyf betaſt werden, zoo menigmaal als zy in of uit die poort gaan, dat ook de Nederlanders, van of na boord gaande, onderworpen, en waar van alleen de 2 Opperhoofden, en de tweede perſoon, bevryd zyn.

In die Land-poort zitten 2 Stads-Banjoozen, een Schryver, en een Man, die alle uit- en ingaande perſoonen en goederen naziet, en naauwkeurig onderzoekt, en die ook alles, wat 'er voorvalt, aanteekend.

Noch is 'er een Collegie, of vergadering van de geld-kamer, die de negotieboeken der Japanders houden, en die den geheelen handel, wegens 't geen aangebracht, en hier uitgevoerd werd, net inboeken, ieder Koopmans deel byzonder reekenen, 't geld 'er voor ontfangen, afpakken, en, 't geen de E. Maatſchappy toekomt, geven zy in beſlotene bondels van 100 coebangs, op 't vertrek der ſchepen over, die dan na Choromandel, of elders, werden vervoerd, om die te zuiveren, waar voor zy dan ontrent 6 Ryksdaalders (ſchoon zy hen voor 10 Ryksdaalders ieder aangerekend zyn) in kas krygen, om dat de Japanſche munt zeer vervalſcht is, die echter de E. Maatſchappy zoo, met of tegen wil, moet aannemen.

By ieder ſchaal is een van deze maats in 't gezelſchap van een Caſeros gecommitteerd, om toe te zien nevens 2 gecommitteerde Hollanders, dat 'er wel gewogen werd, alzoo men wederzyds nette aantekening van de ponden houd, waar van door de onzen aan den tweden perſoon, en door die andren aan die van de geldkamer s'avonds een net ſchriftelyk berigt gegeven werd. A. 1641.

De verkooping geſchied met 't inleggen van briefjens, in 't bywezen der 2 Banjoozen, 1 Stads Borgemeeſter, en de andre Raadslieden van 't Eiland, terwyl de Opperhoofden, en de tweede, daar tegenwoordig zyn, om de verkooping, nevens die van de geld-kamer, aan te teekenen.

Als alles zoo verre verkogt is, dat de huiden, vellen, en buffels-hoorns zullen verkogt werden, ſpringen alle de Kooplieden met 'er haaſt van de verkoopplaats, als of zy de droes zagen aankomen, om plaats voor die lieden, die daar in handelen, te maken: alzoo niemand met hen eeten, drinken, of omgaan wil, om dat zy vilders zyn, die met doode krengen omgaan, 't gerecht ten dienſt ſtaan, en beuls-werk doen moeten, waarom zy ook voor de verachtſte menſchen in Japan gehouden werden, gelyk ook niemand hier zyn Kinderen den lederhandel leeren laat, of hy moet met eenen genegen zyn hem ook beul, rakker, of iet diergelyks, te laten werden.

Een blyk van veragtelyke behandeling heeft men ook, als onze Opperhoofden na den Keizer gaan, om hunne eerbiedigheit, en overgave van 't geſchenk uit naam der E. Maatſchappy, te doen, want dan moeten zy (zoo men my berigt heeft) zoo lang in de gehoorzaal op een mat tegen de grond met het hoofd, zonder op te mogen zien, nedergebukt blyven leggen, tot dat de Ryxraad geroepen heeft: *de Hollandſche Kapitein doe zyne eerbiedigheid*, en dan werd hy gewaarſchouwd, van op te mogen reizen, waar by nu in de later jaaren nog andre zottigheden gekomen zyn, die zy voor den Keizer, eer zy vertrekken mogen, moeten aanrechten, waar van wy hier na breeder ſpreeken.

Indien 't waar is, 't geen men my 'er af bericht heeft, moeten zy voor een gemeen Edelman gebukt gaan, en als de Stadsvoogd van Nangaſacki uitgaat, moeten zy allen uit de weg gaan, en, als zy met hem ſpreken zullen, bukken, en terwyl de Opperhoofden maar bukken, moeten de Tolken geheel tegen de aarde nedergebukt leggen; behalven dat deze Tolken niet meer, noch iet anders, vertolken durven, dan 't gene zy weten, dat den Stadsvoogd niet mishagen zal; ſchoon deze Stadsvoogden, by een optocht na Jedo, zelfs zeer weinig

van

A. 1641. van de andre grooten geagt, en verpligt zyn dan al het noodige te verzorgen.

Egter is het zeker, dat het voornaamſte van den handel van hen afhangt, en over hunne geſtrengheit (ſchoon zy die veel te veel plegen, en 't Hof niet weinig in alles blindhokken) te klagen, zou zeer gevaarlyk zyn, hoewel 'er voorbeelden zyn, dat, om zeer geringe zaaken, buiten 's Keizers weten verrigt, en over zig genomen, zy zich den buik hebben moeten opſnyden.

Door deze geſtrengheit is 't, dat de onzen maar eens des jaars op zekeren dag van hunne Jaar-markt, in de Stad mogen komen.

En egter hebben zy de ſtoutheit wel gehad, om deze en gene Commiſſariſſen van 't Hof, nu en dan daar gekomen, en 'er na vragende, tegen hun beter weten aan, wys te maken, dat wy in de Stad konden gaan, als 't ons maar beliefde, dog dat het onze eigen genegenheit was, zoo op dit Eilandje te blyven.

Al wiſten zy, dat een ſchip noch zoo lek was, zullen zy, als de tyd van 't vertrek, by hen na hun bygeloove vaſt-geſteld, gekomen is, niet toe laten, dat het ontladen en verholpen werde; maar in tegendeel al waaide het dan een ſtorm, zoo werd alles, dat zy aan land genomen hebben, op ieder ſchip aan boord gebragt, en zy moeten in Zee, al zou het nog zoo gaan, waar door ook de E. Maatſchappy nu en dan al een ſlegt geſteld ſchip (gelyk onder andren 't ſchip Spaaren A. 1697) verloren heeft.

Wy noemen 't ſchip Spaaren, om dat de Heer *de Vos* (toen Opperhoofd hier) met veel ernſt de ſlegten ſtaat van dit ſchip aan de Japanders voorgeſteld, en verzogt had, dat het wat mogt vertimmerd, en verholpen werden.

Het was 'er zoo verre van daan, dat zy dit zouden toeſtaan, dat zy 't zelve in tegendeel zonder uitſtel, na dat de gezette dag gekomen was, deden vertrekken, gelyk het ook in Zee gebleven en vergaan is; en, of dat nog niet genoeg was, hadden die onmenſchelyke beeren noch de ſtoutheit, om na Batavia over dezen braven Heer, alleen wegens dit gedaan verzoek te ſchryven, dat zy wel lyden mogten, dat hy daar weder quam, maar dat hy zig ſtipter na de Japanſche wetten in dezen ſchikken moeſt; maar hadden zy dien Heer zyn redelyk verzoek ingewilligd, zoo had de E. Maatſchappy, na allen ſchyn, 't ſchip Spaaren niet verloren, van hoedanige gevallen wy meer ſtaaltjes zouden konnen geven.

Zyn dat geen onverdragelyke geweldenaryen, om welke zekerlyk een volk, zoo edelmoedig, als die wakkere Bataviers, Japan al lang had moeten verlaten, A. 1641. zonder zig, om een hand vol goud (dat nu al vry ſterk begind vervalſcht te werden) zoo lang te hebben laten ringelooren.

Ook moeten alle boeken, prenten, Hollands geld, of wat maar eenige aanſtoot aan de agterdogtige Banjoozen geven kan, aan een kant gedaan, in een vat gekuipt, en verzegeld na land gebragt werden: want zoo zy hier of daar, by ongeluk, maar een Chriſtus aan 't kruis, of iet diergelyks, verbeeld zagen, zouden zy ten eerſten vaſtſtellen, dat wy Portugeeſen, of dat 'er zulken in 't ſchip waren, en dan was 't met dat ſchip, en alle, die 'er in waren, zeer ſlegt geſteld, behalven dat wy dan ook zekerlyk daar uit zouden hebben.

In oude tyden moeſt ook het roer van 't ſchip na land; dog men heeft dat naderhand in Holland zoo doen maken, dat het onmogelyk kan uitgehaakt werden, of 'er af te krygen is; weshalven zy 'er dit nu maar aan laten blyven.

Dat nu ons volk, in Jedo gekomen zynde, na 't doen van de gewoone eerbiedigheit, ten gevalle van den Keizer en zyn Raaden, nog honderd andre zottigheden moet aanrechten, zullen wy hier na breeder in een opreize derwaards gedaan, vertoonen.

De Opperhoofden zelf plagten dat al mede te moeten doen; dog nu niet meer; maar de gemeene lieden doen het egter tot nu toe nog.

Eer wy van dit Decima afſcheiden, moeten wy hier nog byvoegen, dat men daar vry ſlordig, en openbaar, eenige jonge hoeren (wel uitdrukkelyk daar toe opgevoed, en die gemeenelyk *keesjes* genaamd werden) aanhoud, die men uit de Stad Nangaſacki (daar men 2 beſlotene, en by den Land-voogd toegelatene, ſtraaten, Jammamats, en Juriamats genaamd, met deze diertjes heeft) s'avonds op 't Eilandje brengt, en die dan, zeer koſtelyk gekleed, en van een kleen meisken (die zy gemeenelyk *kapertjes* noemen) verzeld zynde, komen aanſtryken, om zich daar, voor reekening van haren Heer, voor 2 Itſebotjes of 5 Ryksdaalders, aan de vuile welluſt, 't zy van een Hollander, 't zy van een Tsjinees, of wie 't zy, over te geven.

Die zoo veel geld op eenen nacht winnen, dat zyn al van de grootſte Hoeren, en die meisjens, die zy by zich hebben, dienen om hun nu en dan te waaijen, en werden gehouden, om tot dat vuil bedryf met 'er tyd al mede gebruikt te werden. Zommige van deze *Keesjes* blyven hier ook by dag wel over; dog dan werd haare ſpys, voor 6 maas, of 42 ſtuivers uit de Stad gebragt.

A. 1641. Dit zyn gemeenelyk Borgers Dogters, met welker Ouders het verloopen is, en deze werden zelf ook van haare Ouders daar toe by deze en gene Roffiaanen wel besteed.

Zy werden in een Canga, of draagzetel, na dit Eiland gedragen, hoewel zommige daar ook wel te voet komen.

In kleeding (die ongemeen kostelyk is) gaan zy de gemeene Borger Vrouwen verre te boven.

De Hollanders huuren deze Vrouwlieden, voor zoo lang zy daar hun verblyf hebben, en dan betalen zy hen in eene reis (zoo zy zoo veel bezitten) af; dog zoo zy dit niet konnen betalen, moet het Opperhoofd (zoo my van oude Japans-vaarders bericht is) daar zorg voor dragen. Ook werd 'er by alle de bedienden aldaar wel een penning, by een collecte of inzameling, voor zulk een tot dit vuil-gewin uitgelegt.

Het godlooste van dit godloos en ontugtig bedryf is, dat 'er (zoo my op myne uitdrukkelyke vrage, waar de Kinderen, daar af voortkomende, blyven, geantwoord wierd) noit Kinderen van dit schendig bedryf mogen voortkomen, alzoo de Hoeren-waard daar zyn rekening niet by vinden zou.

Op deze vuile wyze leefd men daar onder 't oog, en mede-weten van 't Opperhoofd, en zulke gruwelen, over welke God hen allen noch eens rekenschap afeisschen, en rechtvaardig straffen zal, werden aldaar met mede-kennis der Overheit niet alleen geduld; maar zeer waarschynelyk van hen al mede bedreven, behalven dat zy, door 't openbaar verloochenen en verlaten van hunnen Godsdienst uit vreeze voor de Japanders, den rechtvaardigen toorn Gods zigtbaar op zich laden, diens dienst men om geen reden in de wereld behoord te verlaten.

Na dezen buiten-sprong, om Decima, en 't leven aldaar nevens eenige andre byzonderheden, daar toe eenigzins betrekkelyk, te beschryven, zullen wy nu weder voortgaan met de Japansche Opperhoofden, zoo als zy vervolgens hier gelegen hebben, aan te wyzen.

Elserak A. 1641 Opperhoofd. Na dat nu de Heer *le Maire* hier tot in 't laatste van 't jaar 1641 gelegen had, verving hem de Heer *Johan Elserak*, als tiende Opperhoofd, en hy bleef hier tot den 28sten October A. 1642.

Overtwater A. 1642. Hy wierd op dien zelven tyd door de Heer *Pieter Antoniszoon Overtwater* vervangen, die als 't elfde Opperhoofd hier tot den 14 October A. 1643 gebleven is.

Elserak A. 1643 Opperhoofd. De Heer *Elserak* quam toen, als het twaalfde Opperhoofd, weer in zyn plaats, en onder den zelven is 't geval van Schipper *Henrik Cornelisszoon Schaap*, en den Onder-Koopman *Willem Byleveld* in dit zelve jaar gebeurt, die den 3 Februari met 't schip Castricum van Batavia gezeild, en op de wal van Japan ontrent de Stad Nambo vervallen zynde, nog veel spels gehad hebben, eer zy, die met nog 8 Matroozen gevangen na Jedo gebragt wierden, op vrye voeten geraakten. A. 1643.

Het ganssch geval heeft men by *Montanus*, en 't komt ook hier na wydloopiger voor, voor zoo verre het betrekking tot eenige uittrekfels uit het dag-regiter, hier na volgende, heeft.

Deze lieden wierden meest op de voorspraak van dezen Heer *Elserak* verlost, en zouden anders mogelyk nog veel moeite gehad, en 'er noch lang gezeten hebben.

Overtwater A. 1644. Hy bleef hier tot het jaar 1644, en wierd weer door de Heer *Overtwater*, als dertiende Japans Opperhoofd, den 14den November vervangen.

Van Tsum A. 1645. Hy nam hier den handel zeer naarstig tot A. 1645 waar, en is hem den 30sten November de Heer *Reinier van Tsum*, als veertiende Opperhoofd gevolgd.

Niet onder dit Opperhoofd (zoo men my qualyk bericht heeft) maar onder *le Maire*, is dat godloos geschrift eerst opgesteld, dat onze Natie, daar eerst aangekomen zynde, gemeenelyk voorgelezen werd, en waar by zy gewoon zyn hunnen Godsdienst, ten welgevalle der Heidensche Japanders, als voor een tyd te verloochenen.

Verstegen A. 1646. Deze bleef het tot den 27sten October A. 1646, en is toen de Heer *Willem Versteegen* (welkers aanmerkingen over de zaaken van Japan hier na volgen) als vyftiende Opperhoofd in zyn plaats gekomen.

Coyett A. 1647. Hy heeft dit Comptoir met zeer veel agting tot den 4den November A. 1647 waargenomen, en is toen door de Heer *Frederik Coyett*, als zestiende Opperhoofd, vervangen.

Snoek A. 1648. Deze bleef het tot den 8sten November A. 1648, en toen is de Heer *Dirk Snoek*, als zeventiende Opperhoofd, in zyn plaats gekomen, die den handel met al zyn vermogen sterk voortgezet heeft.

Blokhovius gaat A. 1649 als Gezant. Hy bleef het tot A. 1649, in welk jaar haar Edelheden uit inzigt, dat de Keizer van Japan de 10 Hollanders van Castricum, op de Heer *Elseraks* voorspraak, hunne vryheit weer gegeven had, de Heer *Pieter Blokhovius* als hunnen Gezant aan dien Vorst afzonden, om hem voor deze bewezene weldaad te danken, en hem een heerlyk geschenk tot erkentenis, uit naam der E. Maatschappy, over te leveren.

Die by zyn over-lyden, door Friman, Zy vonden ook goed, alzoo die Heer, op zyn vertrek van Batavia den 28sten Juli, ziek was, hem den Opper-Koop-

A. 1649. Frisius vervangen werd.

man, den Heer *Andries Frisius*, als tweeden van dit gezantschap toe te voegen, en om hem, zoo hy mogt komen te overlyden, te vervangen.

Hy stierf op de reize, eer hy in Japan quam, wierd 'er gebalsemd gebragt, en daar zeer statelyk begraven, terwyl de Heer *Frisius*, als Gezant, den optogt dede, zynde van de Heer *Antoni van Bronkhorst*, als tweede in 't Gezantschap, gelyk men dat in 't breede by de Heer *Montanus* zien kan, ondersteund.

Bronkhorst 1649 Opperhoofd.

De Heer *van Bronkhorst* verving ook den Heer *Snoek* den 5den November A. 1649 als 't agthiende Opperhoofd van Japan, en bleef hier tot A. 1650.

Sterthemius 1650,

Hy wierd in dit zelve jaar, den 24sten October, door de Heer *Pieter Sterthemius*, als 't negenthiende Opperhoofd, vervangen, een Heer, die ongemeen veel tot het voortzetten van den handel gedaan, en dierhalven zyn tyd met veel roem alhier tot den 1sten November A. 1651 doorgebracht heeft, dat ons hier na, by zyn net bericht wegens Japan, noch blyken zal.

Van der Burg 1651,

De Heer *Adriaan van der Burg* was op dien zelven tyd, als 't twintigste Opperhoofd, zyn vervanger, die hier tot den 3den November A. 1652 bleef, en in wiens plaats toen de Heer *Frederik Coyett* gekomen is. Hy was het eenentwintigste Opperhoofd, en bleef hier tot den 10den November A. 1653.

Coyett 1652,

Happart 1653,

De Heer *Gabriel Happart*, het tweeentwintigste Opperhoofd, verving hem. Hy bleef hier tot den 31sten October A. 1654, en wierd toen gevolgd van de Heer *Leonard Winnings*, die hier als het drie-en-twintigste Opperhoofd verscheen.

Winnings 1654,

Hy was (gelyk ook zyn Voor-zaat) een man van groote bequaamheit, en die dit Ampt met veel yver tot A. 1655 waarnam.

Bouchelion 1655,

Hy wierd toen door de Heer *Johan Boucheljon*, als vierentwintigste Opperhoofd, vervangen.

Deze Heer heeft zyn Ampt hier met zoo veel roem waargenomen, dat haar Edelheden (gelyk wy in 't vervolg zien zullen) hem waardig gekeurd hebben, om hem de eerste van alle Opperhoofden driemaal als Opperhoofd herwaards te zenden.

Wagenaar 1656

Hy bleef deze eerstemaal hier tot A. 1656, en wierd toen door de Heer *Zacharias Wagenaar*, als 't vyfentwintigste Opperhoofd vervangen.

Deze Heer, den 11den Juli dezes jaars na Jedo gegaan zynde, woonde daar, met het uiterste levens-gevaar een afgryzelyken brand by, uit welke hy zich nog zeer gelukkig, terwyl 'er wel 100000 menschen verbrand waren, quam te redden.

Hy nam de zaaken met veel yver tot A. 1657 waar, en wierd A. 1657 door de Heer *Boucheljon*, als het sesentwintigste Opperhoofd van Japan, vervangen.

A. 1656. Bouchelion 1657,

Hy bleef hier tot A. 1658, en toen quam de Heer *Wagenaar* weder, als 't sevenentwintigste Opperhoofd, in zyn plaats.

Wagenaar 1658

Deze Heer nam hier de zaaken der E. Maatschappy met veel ernst, en met een net doorgezicht van alles, wat 'er aan 't Hof passeerde, tot A. 1659 waar, en wierd toen wederom door de Heer *Johan Boucheljon*, als 't agtentwintigste Opperhoofd, vervangen.

Bouchelion 1659,

Hy hield het hier met veel roem, na dat hy verscheidemaal voor den Keizer verschenen was, tot A. 1660, en wierd toen door de Heer *Henrik Indyk* vervangen, die hier als het negenentwintigste Opperhoofd verscheen, een Heer, die de Japanders met zyn gedrag veel genoegen gegeven heeft.

Indyk 1660,

Van Lier 1661,

De Heer *Dirk van Lier* quam hier A. 1661, als het dertigste Opperhoofd in zyn plaats, die de zaaken hier tot A. 1662 waarnam.

Indyk 1662,

Hy wierd door den Heer *Indyk* weer vervangen, die als het eenendertigste Opperhoofd toen hier verscheen, en die A. 1663 door de Heer *Willem Volger*, als het twee-en-dertigste Opperhoofd vervangen is, welke Heer dit Comptoir tot A. 1664 zeer yverig waargenomen, en veel eere daar by behaald, gelyk dat ook den grond tot zyne verdere bevoordering gelegt heeft.

Volger 1663,

Gruis 1664.

Zyn vervanger was de Heer *Jacob Gruis*, die in dit zelve jaar als het drieendertigste Opperhoofd hier verscheen.

Volger 1665,

Hy bleef hier tot A. 1665, en in zyn plaats quam de Heer *Volger* weder, als het vierendertigste Opperhoofd, in dit zelve jaar hier.

Die wakkere Heer, die zich de zaaken van zyn Heeren en Meesters zeer liet ter herten gaan, lei, zoo by de Japanders, als by haar Edelheden, zeer veel eere in, waar in hy met zeer veel beleid en naarstigheid tot A. 1666 aangehouden heeft.

Six 1666.

Hy kreeg toen den Heer *Daniel Six*, als zynen vervanger, die als vyfendertigste Opperhoofd hier alles waargenomen heeft, en die A. 1667 in zyn plaats hier den Heer *Constantyn Ranst*, komen zag.

Ranst 1667,

Six 1668.

Hy wierd toen sesendertigste Opperhoofd, en wierd A. 1668 van den voornoemden Heer Six, als zevenendertigste Opperhoofd van Japan, vervangen, die hier tot A. 1669 bleef.

François de Haze 1669.

A. 1669 quam hier als agtendertigste Opperhoofd de Heer *François de Haze*, die hier maar een jaar geweest, en A.

A. 1664. 1670 door den Heer *Martinus Cæſar* vervangen is.

Cæſar 1670, Hy wierd toen negenendertigſte Opperhoofd, en was een man van ongemeene bequaamheden, die hy byzonder hier toonde, gelyk hy daarom ook driemaal in Japan geweeſt is.

Kamphuis 1671, Hy bleef hier tot A. 1671, wanneer hier de ſchrandere Heer *Joannes Kamphuis* als 't veertigſte Opperhoofd aanlandde.

Gelyk dit een zeer zachtzinnig en te gelyk een zeer doorzichtig Heer was, alzoo wiſt hy zich by de Japanders ongemeen aangenaam te maken, in zoo verre dat en deze hunne genegenheit voor hem, en 't byzonder genoegen dat hy met zynen dienſt aldaar aan haar Edelheden gaf, den grond gelegt heeft, om ook hem driemaal herwaards te zenden.

Cæſar 1672, Hy bleef hier deze reis tot A. 1672, en wierd toen door den voornoemden Heer *Cæſar* vervangen, die te dier tyd als 't eenenveertigſte Opperhoofd optrad, en dit tot A. 1673 bleef.

Kamphuis 1673. De Heer *Kamphuis* wierd toen zyn vervanger, quam hier ten tweedemaal als 't twee-en-veertigſte Japans Opperhoofd, en bleef 'er tot A. 1674.

Cæſar 1674, In dit zelve jaar quam hier weder de Heer *Cæſar* ten derdemaal, verſcheen hier als 't drie-en-veertigſte Opperhoofd, en bleef dat tot A. 1675.

Kamphuis 1675, In zyn plaats quam toen weder de zelve Heer *Camphuis*, als 't vierenveertigſte Opperhoofd van Japan, en bleef dit tot A. 1676.

Dirk de Haas 1676, Hy wierd in dit zelve jaar door de Heer *Dirk de Haas* vervangen, die hier als 't vyfenveertigſte Opperhoofd verſcheen, en die, gelyk hy een wakker dienaar voor zyn Heeren en Meeſters daar, en in Tonkin, geweeſt is, zich zelven ook byzonder wel bezorgd heeft, alzoo hy een man van buitengemeene middelen was.

Hy nam de zaaken alhier met zeer veel yver waar, en vertrok van hier A. 1677.

Brevink 1677, Zyn vervanger was de Heer *Albert Brevink*, die, bevorens als Opperhoofd in Tonkin gelegen hebbende, nu als 't zesenveertigſte Opperhoofd in dit zelve jaar hier quam, tot A. 1678 hier bleef, en toen door den zoo evengemelden Heer *de Haas* weer vervangen wierd.

Dirk de Haas 1678, Deze Heer, nu 't zevenenveertigſte Opperhoofd hier geworden zynde, maakte zich alhier door zyne groote bequaamheit, en yver by een iegelyk zeer bemind, en hy bleef hier zoo tot A. 1679; wanneer de Heer *Albert Brevink* noch eens zyn vervanger, en het agtenveertigſte Opperhoofd wierd; welk ampt hy tot A. 1680 met zeer veel lof waarnam.

Brevink 1679, Hy wierd in dit zelve jaar door den Heer *Iſaac van Schinne* vervangen, die het negenenveertigſte Opperhoofd alhier geweeſt, en dat tot A. 1681 gebleven is. A. 1681. Van Schinne 1680,

In dat zelve jaar verſcheen hier als het vyftigſte Opperhoofd de Heer *Henrik Canſius*, een Heer, die maar eens hier geweeſt is, en in die eene reize ongemeen veel geld gewonnen heeft. Canſius 1681,

Hy is ook (gelyk dit jaarlyks de poſt van ieder Opperhoofd hier was) met een geſchenk na den Keizer geweeſt, en alzoo hy een Heer van zulken ongemeene lengte en dikte na evenmatigheit van dien was, dat 'er de Japanders over verbaaſt ſtonden, heeft hy alleen een eere genoten, die tot die tyd toe anders nooit eenig Opperhoofd meer heeft mogen gebeuren, dat is, dat hy voor den Keizer geſtaan, en met hem door Tolken geſproken heeft, alzoo hy zeer nieuwsgierig was, om een Heer van zulk een groote lengte na by zich te zien. Eerſte Hollander die tot die tyd toe den Keizer van Japan gezien heeft,

Alle andre Opperhoofden verſchenen wel mede voor den Keizer, dat is, voor een jaloezy-mat, door welke hy haar kon zien; maar zy konden hem niet zien.

Deze Heer bleef hier tot A. 1682, en is toen door den Heer *Andries Cleyer* vervangen, die het een-en-vyftigſte Japans Opperhoofd wierd. Cleyer 1682

Hy kreeg door dezen Japanſchen tocht zoo veel geld by een, dat hy het grootſte huis bouwde, dat tot noch toe op Batavia is, en dat de naam wel van een zeer ſchoon huis verdiend, alzoo 't ruim 50000 gl: (zoo men wil) gekoſt heeft.

Hy had de roem van een goed Geneesheer, en een man van geleerdheit te zyn; dog heeft geen groote preuven van zyne bequaamheit ontrent het ſtuk van dezen handel oit gegeven, gelyk wy daar van aanſtonds breeder zullen ſpreeken.

Men vond ook in dit jaar den 10den April goed, zoo om de menigvuldige verzoeken na dit Ampt af te ſnyden, als ook om de Opperhoofden in haren moeijelyken dienſt te gemoet te komen, maar 2 a 3 vaſte perſoonen tot Opperhoofden, die malkanderen vervangen zouden, te verkiezen.

Hy bleef hier tot A. 1683, en wierd toen door de Heer *Conſtantyn Ranſt*, de jonge, als 't twee-en-vyftigſte Opperhoofd, vervangen. Ranſt 1683,

Ik hebbe de eer gehad van dezen Heer in het byzonder te kennen, en hy had den roem van een zeer gaauw man in het ſtuk van dezen handel te zyn.

Hy nam dit Ampt tot A. 1684 waar, en zag toen den Heer *Joannes Beſſelman* als zyn vervanger te gemoet; doch alzoo hy op de gins reize ſtierf, is de Heer *Henrik van Buitenhem* in zyn plaats gekomen, die hier het drie-en-vyftigſte Opperhoofd wierd. Beſſelman en van Buitenhem 1684

Dit

A. 1682. Dit was een ongemeen verſtandig, zagtzinnig, en minzaam Heer, die zich onder de Japanders by uitſtek heeft weten bemind te maken, en te gelyk ook zoo veel genoegen aan zyne oppergebieders te geven, dat hy allereerſt tot viermaal toe na Japan gezonden wierd.

Cleyer 1685. Hy bleef hier de eerſtemaal tot A. 1685, en toen quam de voornoemde Heer *Cleyer* als vierenvyftigſte Opperhoofd in zyn plaats hier.

De Japanders hadden toen (gelyk nu noch) die gewoonte, dat zy het Opperhoofd, den tweeden, en zoo'vervolgens, de mindre bedienden der Nederlanders, ieder toeſtonden voor een zekere door hen bepaalde ſomme aan goederen aan de Japanders te mogen verkoopen, en diergelyke ſomme van Japanſche goederen weer van de Japanders te mogen inkoopen, en daar af 's Keizers tol te vorderen, niet begeerende, dat dit 't zy door de onzen, 't zy door de Japanders, zou overtreden werden; dog de Heer *Cleyer* had 'er nevens eenige andren zoo diep ingehakt, en deze kerf zoo verre te buiten gegaan, dat hy daar over voor altyd op levens-ſtraffe uit Japan gebannen, en 2 Onder-Kooplieden, nevens 39 Japanders, op den hals gevangen gezet wierden.

Die uit Japan gebannen wierd,

Eenigen tyd daar na wierden die onder-Kooplieden (van welke de een *Joannes Barmentelo* genaamd was) door een zonderlinge genade van den Keizer, onder voorgeven, dat zy de wetten van zyn land, en zyne geſtrengheit, zoo wel niet, als de Japanders, kenden, op vryevoeten gezet; doch alle die 39 Japanſche Tolken wierden over 't ſluiken van 's Keizers tollen om 't leven gebracht, 19 der zelve onthalſt, en 4 der zelve ſneden zig of den buik op, of wierden gekruicigd, om dat zy zoo veel duizenden aan goederen, tegen 's Keizers gebod aan gelorrendraaid, en in 't geheim 's nagts over de Stadts-muuren de verbodene Koopmanſchappen in de Stad Nangaſacki gebracht hadden. Ook wierden alle de byzondre Koopmanſchappen, in Japan onverkogt gebleven, prys verklaard.

Ik heb beide die onder-Kooplieden, na dat zy van daar wedergekomen waren gezien, en geſproken, maar zy hadden geen luſt om weer na Japan te gaan, alzoo zy op bedreiging van een zware ſtraf 'er uit gebannen, en noch vol ſchrik waren, als zy aan dat kruicigen dagten, alzoo zy toen geen andren ſtaat maakten, of dit zou hun beurt mede, zoo wel als die Japanders, die zy zagen kruicigen, gevallen hebben.

De Heer *Cleyer* bragt die tweedemaal zoo veel goude Coebangs (a ieder tien Ryksdaalders) mede, dat hy 'er niet weer na toe behoefde te gaan.

A. 1686. Hy quam 'er A. 1686 van daan, en wierd in dat zelve jaar door den voornoemden Heer *Ranſt* de Jonge vervangen; welke toen het vyfenvyftigſte Opperhoofd wierd, en dat met veel lof tot A. 1687 waarnam. Ranſt 1686.

In dit zelve jaar quam de Heer van *Buitenhem* hier in zyn plaats, wierd het zesenvyftigſte Japans Opperhoofd, en vertrok van daar A. 1688. Van Buitenhem 1687.

Hy wierd toen vervangen door de Heer *Cornelis van Outhoorn*, die het zevenenvyftigſte Opperhoofd wierd, en die hier tot A. 1689 bleef. Van Outhoorn 1688.

In zyn plaats quam in dit zelve jaar de Heer *Balthaſar Sweeris*, die als 't agtenvyftigſte Opperhoofd hier verſcheen, en dit ampt met veel agting tot A. 1690 waarnam. Sweris 1689.

Hy wierd door de Heer van *Buitenhem*, als 't negenenvyftigſte Opperhoofd vervangen, die hier ten derdemaal nu quam, en tot A. 1691 bleef. Van Buitenhem 1690.

De voornoemde Heer van *Outhoorn* verving hem toen als het zeſtigſte Opperhoofd, bleef dit tot A. 1692, en zag de Heer van *Buitenhem* toen hier in zyn plaats komen. Dit was nu de vierdemaal dat hy hier als het eenenzeſtigſte Opperhoofd verſcheen, en hy bleef 'er met zeer veel roem tot A. 1693. Van Outhoorn 1691. Van Buitenhem 1692,

De Heer *Gerard de Heere* verving hem in dit zelve jaar, wierd toen het tweeenzeſtigſte Opperhoofd, en bleef dat tot A. 1694. De Heere 1693.

In zyn plaats quam toen de Heer *Henrik Dykman*, een Heer die, om zyne zonderlinge bequaamheit, hier meede viermaal geweeſt is. Dykman 1694.

Hy wierd toen het drie-en-zeſtigſte Opperhoofd, bleef dit tot A. 1695, en kreeg den Heer van *Outhoorn* tot zynen vervanger, die hier nu ten derdemaal quam, het vierenzeſtigſte Opperhoofd wierd, en dit ampt tot A. 1696 met veel lof bediende. Van Outhoorn. 1695.

In dit zelve jaar zag hy den Heer *Dykman* hier als zynen vervanger, en als het vyfenzeſtigſte Opperhoofd verſchynen, die tot A. 1697 bleef. Dykman 1696.

De Heer *Pieter de Vos* quam in zyn plaats, en wierd in dit zelve jaar als het zesenzeſtigſte Opperhoofd voorgeſteld, blyvende hier tot A. 1698. De Vos 1697.

De Heer *Dykman* was zyn vervanger in dit zelve jaar, verſcheen 'er als het zevenenzeſtigſte Opperhoofd, en nam deze bediening tot groot voordeel van zyn Heeren en Meeſters tot A. 1699 waar. Dykman 1698.

Hy wierd in dit zelve jaar door den wakkeren Heer *de Vos* weer verloſt, die het achtenzeſtigſte Opperhoofd wierd, en dit ampt tot A. 1700, De Vos 1699.

A. 1700. met zeer veel lof waarnam.

Dykman 1700. Zyn vervanger was wederom de Heer *Dykman*, die dit jaar ten vierdemaal, en als het negenenzeſtigſte Opperhoofd verſcheen, en tot A. 1701, tot groot genoegen van haar Edelheden, hier bleef. Hy was de laatſte, die 'er zoo menigmaal aan een geweeſt is.

Douglas 1701. In zyn plaats is in dat zelve jaar de Heer *Abraham Douglas* als het zeventigſte Opperhoofd verſchenen, en tot A. 1702 hier gebleven.

De Groot 1702. De Heer *Ferdinand de Groot* quam toen hier in zyn plaats, wierd als 't eenenzeventigſte Opperhoofd van Japan voorgeſteld, en bleef dit tot A. 1703.

Tand 1703. De Heer *Gideon Tand* verloſte hem toen, wierd het twee-en-zeventigſte Opperhoofd, en nam deze bediening tot A. 1704 waar.

De Groot 1704. In zyn plaats is in dit zelve jaar de Heer *de Groot* hier weer gekomen, en nam dit ampt als het drie-en-zeventigſte Opperhoofd tot A. 1705 waar.

Menſing 1705. De Heer *Herman Menſing* verving hem in dit jaar, die als het vierenzeventigſte Opperhoofd voorgeſteld wierd, en driemaal herwaards gezonden wierd.

De Groot 1706. Hy bleef hier met zeer veel roem tot A. 1706, en wierd in dit zelve jaar weer door den Heer *de Groot* vervangen, die hier nu ten derdemaal, en als 't vyfenzeventigſte Opperhoofd verſcheen, en tot A. 1707 bleef.

Menſing 1707. De Heer *Menſing* verving hem toen weder als het zesenzeventigſte Opperhoofd, en bleef hier tot A. 1708.

Mansdale 1708. Zyn vervanger was de Heer *Gaſpar Mansdale*, die toen als het zevenenzeventigſte Opperhoofd voorgeſteld wierd, en dit ampt tot A. 1709 waarnam. In dit jaar wierd het ſchip Monſter, met Schipper *Walburg*, vermiſt, en den handel was zoo ſlecht, dat zy 50 ten honderd op hun goederen verloren.

Menſing 1709. Hy wierd door den Heer *Menſing* toen vervangen, die hier ten derdemaal, en als het agtenzeventigſte Opperhoofd quam, blyvende tot A. 1710.

Van Hoorn 1710. Zyn vervanger was de Heer *Nicolaas Joan van Hoorn*, die toen het negenenzeventigſte Opperhoofd geworden, en hier tot A. 1711 gebleven is. Men zegt my, dat 'er in dit jaar 149 ten honderd gewonnen zou zyn; dat my vry veel ſchynd te wezen.

Lardyn 1711. Hy is in dit zelve jaar door den Heer *Cornelis Lardyn* verloſt, die hier als het tagtigſte Opperhoofd quam, en 'er tot A. 1712 gebleven is. Dit jaar was 'er in de 90 ten honderd, buiten alle omgelden, en buiten een geſchenk van 30000 gulden aan de Keizer, gewonnen; doch bragten maar 1400 koper-kiſtjens mede, daar zy 'er op andre tyden wel 4000 hadden; 't geen daar af quam, om dat zy hunne quade goude Coebangs niet konden quyt raken. A. 1712.

Van Hoorn 1712. De voornoemde Heer *van Hoorn* quam weer in zyn plaats, en wierd hier toen het eenentagtigſte Opperhoofd, welk ampt hy tot A. 1713 heeft waargenoomen.

Lardyn 1713. De Heer *Cornelis Lardyn* verving hem in dit zelve jaar als het twee-en-tagtigſte Opperhoofd, en bleef hier tot A. 1714.

Die verongelukt met den Arion 1714. op ilha de Paracellas, zeer net verbeeld. Hy vertrok toen uit Japan, met het ſchip den Arion; dog verging met het zelve, en noch eenige gemeene lieden den 10den November, ontrent de kuſt van Tsjina, op 't rif Paracellas, dat meer van onze ſchepen gekoſt heeft.

Onnoemelyk was de ſchade, die hier by, zoo de E. Maatſchappy, als mede veel byzondre lieden geleden hebben. Wy vertoonen dit Ilha de Paracellas in de algemeene kaart zeer net.

Verdre gevallen der ſchipbreukelingen. Zyn tweede perſoon, de Heer *Gerard de Voogd*, quam 'er met Schipper *de Winter* en een getal van nog 105 mannen af, bleef 7 weken daar nog op, en geraakte, na veel elenden uitgeſtaan te hebben, met 87 perſoonen, met een aaneengelapt vaartuig na 4 dagen in Coetsjien-Tsjina, daar zy van dien Koning zeer qualyk, en als roovers gehandeld, van alles uitgeſchud, alleen maar van zout en ryſt voorzien, en 14 maanden lang bloots beens, en bloots hoofds loopende, en maar een hemd, en een broekje aan hebbende, zeer jammerlyk behandeld wierden. Zy vertrokken eindelyk den 20 Febr. 1716 met een Tsjineeſche Jonk, zynde bevorens door eenige Roomſche Prieſters ondersteund, gelyk zy door hun toedoen ook daar van daan, en na Batavia geholpen wierden, daar zy A. 1716, den 15 Maart, nog 55 (andre zeggen 51) man ſterk, waar onder ook de Aſſiſtent *Mattheus van Hoogſtraten*, naderhand tweede op Padang, en Zoon van den beroemden Heer *David van Hoogſtraaten*, tot Amſterdan, was, door wiens Latynſe Taal-kunde zy by deze Prieſters byzonder zyn te recht geraakt.

Berigt van de 4 Europiaanen op de Paracelles aan Land gebleven. Ook moet ik met een woord hier nog byvoegen (alzoo 't hier naaſt toe behoord) dat men in 't begin der Grasmaand A. 1717 eenig nader bericht van de 4 Europiaanen, en van de zwarte Jongen, op een der zuidelykſte Eilanden der Paracellas zich verſtoken hebbende, bekomen heeft, alzoo toen zeker Tsjinees Schipper, *Kiqua* genaamd, wiſt te zeggen, dat hy A. 1716 met zyn Jonk van Batavia na de Eilanden Siantam, en van daar na Coetsjientsjina geſtevend zynde, in 't geweſt van Fayfoe verſtaan had, dat zekere Coetsjientsjinaſe Viſſchers, door een zware ſtorm op 't Rif van Paracellas

A. 1714. las vervallen, en met hun vaartuig dicht aan een dezer zuidelykſte Eilanden gekomen zynde, door roepen en wenken vernomen hadden, dat daar menſchen op waren; waar op zy, aan de wal getreden zynde, 2 Europiaanen vonden, en te dier tyd ook verſtonden, dat de twee andre, en de zwarte Jongen, overleden waren. Deze twee nu wierden, na 't vertoonen van eenige ſtoffen van waarde, by hen in hun vaartuig genomen, en na Coetsjientsjina gevoerd, daar zy na 't Hof geſleept, voor dien Koning gebracht, en ondervraagd wierden, of 'er geen goederen, te weten, koper, geld, enz. op dat Eiland door de Zee aangedreven, of 'er opgeſlagen waren. Zy zeiden, ja; waar op de Koning ten eerſten menſchen derwaards zond, die 'er een grooten ſchat van koper, goude Coebangs, en andre ſtoffen van veel waarde gevonden, en waar mede zy zes vaartuigen tot zinkens toe geladen hebben; al 't welke men op aanwyzing dezer Europiaanen, die als weg-wyzers mede gingen, bekomen had; maar die 'er niets, dan naaulyks een badjoe of een kleedje, van kregen, en verlof (dat noch al iet groots was, alzoo anders zulke ſchipbreukelingen 's Konings ſlaven werden) om te mogen vertrekken, dat hen wel 't aangenaamſt was, alzoo zy ten eerſten wel hoorden, wat hunne makkers daar geleden hadden. Zy waren door een Portugees ſchip, in 't geweſt van Niokman vervallen, van daar na Macao (zoo men 't waarſchynelykſt oordeelde) vervoerd, hoewel men daar van egter geen vaſte verzekering geven kon. Een bericht, dat naderhand door 2 brieven uit Niaroe, van den Tripolitaanſchen Biſſchop *Marinus Labbe* geſchreven, beveſtigd is.

Bodaan 1714. In de Heer *Lardyns* plaats quam de Heer *Gideon Bodaan*, die A. 1714 het drie-en-tagtigſte Opperhoofd wierd, en tot A. 1715 hier bleef.

Van Hoorn 1715. Zyn vervanger was de voornoemde Heer *van Hoorn*, die in dat zelve jaar als het vierentagtigſte Opperhoofd hier ten derdemaal verſcheen, en 'er tot A. 1716 bleef.

Aouwer 1716. Hy wierd in dit zelve jaar door de Heer *Johan Aouwer* vervangen, die hier als het vyfentagtigſte Opperhoofd verſcheen, en tot A. 1717 bleef, werdende toen door den Heer *Chriſtiaan van* Van Vrybergen 1717. *Vrybergen* vervangen.

Hy wierd in dit zelve jaar als het zesentagtigſte Hoofd voorgeſteld, en bleef hier tot A. 1718.

Aouwer 1718. Zyn vervanger was de voornoemde Heer *Aouwer*, die hier als het zevenentagtigſte Opperhoofd verſcheen, en die 'er tot A. 1719 bleef.

Hy vertrok toen uit Japan; dog wierd op de reize ziek, en ſprong in een yl-hoofdigheit, zonder dat 'er iemand by was (zoo men giſt, alzoo hy zedert de 7de dag der reize, gemiſt wierd) in Zee. A. 1719.

Hy wierd door den Heer *van Vrybergen* verloſt, die als het agtentagtigſte Opperhoofd hier in dit evengemelde jaar verſcheen, en tot A. 1720 hier bleef; dog wierd met zyn ſchip mede vermiſt, (gelyk 'er ook nog 2 andre dat jaar bleven) vervangen zynde in dit zelve jaar door de Heer *Roelof Diodati*, die het negenentagtigſte Opperhoofd van Japan wierd, en hier tot A. 1721 gebleven is. Van Vrybergen 1719. Diodati 1720.

Deze Heer bleef hier tot A. 1721, en de Heer *Henrik Durven* verſcheen in dit zelve jaar hier als het negentigſte Opperhoofd, die A. 1722 door den Heer *Joannes van Baten* vervangen wierd; dog ook dezen Heer is met het Schip Valkenboſch (waar op *Coenraad in de Beeton* Schipper was) met man en muis op de wal van Japan gebleven. Durven A. 1721. VanBaten 1722.

A. 1722 wierd de Heer *Henrik Durven* ten tweedemaal, als het twee-en-negenſte Opperhoofd, A. 1723 de Heer *Joannes Thedens*, als het drie-en-negentig-Opperhoofd, en A. 1724 de Heer *Durven* weer als het vier-en-negentigſte Opperhoofd met 't Schip Apollonia na Japan gezonden; dog bleef ook met man en muis in de openbaare Zee. Thedens 1723. Durven 1724.

Na dat wy nu alle deze Opperhoofden, die van den beginne af tot nu toe in Japan geweeſt zyn, beſchouwd hebben, zal het niet ongevoegelyk zyn, dat wy met een letterken aanhaalen, wat waaren door de E. Maatſchappy hier verhandeld, en hoedanige 'er uit Japan na Batavia gevoerd werden.

Waaren, hier getrokken. A. 1669, en ook A. 1713.

De waaren, nu hier getrokken, zyn deze:

Barn-ſteen.
Quikzilver.
Chions.
Bengaalſche zyde.
Gaazen.
Tonkinſe dito.
Pansjes.
Sumongi's.
Pelangs.
Gilamis.
Florette Garen.
Hoeden.
Camfer van Baros.
Verſcheide Drogeryen.
Bengaalſche Armozynen.
Spiegels.
Nagelen.
Kaneel.
Nooten-Muſchaaten.
Foelie.

Pe-

A. 1722. Peper.
Siams-Sappan-hout.
Djapaanſche Buffels-Huiden.
Siamſe Huiden.
Elands dito.
Harten-Vellen.
Rocche-Vellen.
Poeder-Suiker, geſorteerde.
Fluweelen.
Candy dito.
Bloed-Koraal, en zulke kraalen.
Sattynen.
Tsjineeſche ruwe zyde.
Gekouleurde Brockaaden.
Brillen.
Tsjineeſche Sabitas.
Lakenen.
Damaſten.
Kroonraſſen.
Naay-zyde.
Vermilioen.
Rood Leder.
Kattoene Garen.
Cambodiaſche Nootjens.
Caliatoers-hout.
Capok.
Slangen-hout.
Poetsjok.
Waſch.
Samiliak.
Namrak.
Tin.
Speauter.
Calambac.
Rasmaal.
Staal.
Katsja.
Cattoen.
Borax.
Sublimaat.
Zaad-lak.
Caſſia Lignea.
Aluin.
Spaans-groen.
Soet-hout.
Porcelyn-verw.
Succus Liquiriſi.
Thee uit Tsjina.
Mummie.
Camfer van Baros.
Allerlei Kuſt-kleden.
Taffatsjela's Saraſſa Japanſe ſoort.
Gemeene Taffatsjela's.
Madafons van Bengale.
Ginggangs.
Tsjineeſche watten.
Allerlei verdere Lywaaden.
Muscus. A. 1722.
Oliteiten.
Olifants-Tanden.
Javaanſche Rotting.
Agel-hout.

De waaren, die men uit Japan voerd, zyn deze: Waaren, hier vallende.

Goude Coebangs, te weten, in oude tyden; doch nu niet, alzoo veel te ſlegt zyn.
Silver, overvloedig.
Koper.
Ongezuiverde Camfer.
Porcelyn.
Thee.
Lak-werken.
Allerlei zeldzaamheden.
Goud-draad.
Tsjantsjaauw; of Zee-wier (waar af een ſoort van boekwyte bry gekookt werd.)
Sacki, zekere drank; gemeene, en Keizers-Sacki.
Connemon.
Soya.
Abrikooſen ingelegt.
Pruimen dito.
Mibos.
Caſtanien.
Fraai uitgehakt Goud, Silver, Koper, enz.
Waaijers.
Japanſche Rottingen.
Japanſche Ryſt in zakjens.

De E. Maatſchappy plagt hier 5 a 6 ſchepen jaarlyks met een lading van 12 a 13 tonnen Gouds te zenden, die dan met 27 a 28 tonnen Gouds plagten wederom te keeren, beſtaande haare ladingen wel voornamelyk in Koper, Goud, enz.; hoedanige groote winſten zy hier plagten te doen, niettegenſtaande de zwaare ongelden, en laſten, die hier vielen: want de Hof-reizen, en de noodige onkoſten, daar toe vereiſcht, waren zwaar, en beliepen ontrent 24 a 25000 gulden, de geſchenken aan den Keizer tuſſchen de 30 a 40000 gl., dan noch kleene geſchenken aan de Banjooſen, al het welke op wel 60 a 70000 gulden quam te ſtaan, waar by dan de Nangaſackiſche ongelden gevoegd, beliep het een met het ander niet veel minder dan twee tonnen Gouds jaarlyks. Ouden handel, en winſten in Japan; doch nu zeer vermindert.

VYFDE HOOFTSTUK.

Hoe lang een opreize duurd. Ojevaars in de Winter, en meer andre Vaderlandſche Vogels hier. Japanſche bedienden A. 1679. Verder bericht van den handel der bedienden hier. Verſlegting van dezen handel. Wat Natien hier nu al handelen. Uittrekzel van den Japanſchen Almanach. Naamen van hunne Jaaren. Lyſt van eenige Japanſche Keizers. Een net verhaal der eerſte Keizers, En voor al van Taycoſamma. *Die vergeven werd, en een Zoon nalaat. Over welken hy* Ongoſchio *tot Voogd kieſt, die nader beſchreven werd. Werd Heer van verſcheide Landſchappen, zoekt* Fideri *van kant te helpen. Belegerd het Kaſteel van Oſacca. Maakt, op zyn Dogters voorbede, een geveinsde vrede met hem. Die* Ongoſchio *trouwloos breekt.* Ongoſchio *nu Keizer, en Gorgin genaamd. Geeft aan de Nederlanders 't eerſte verlof, om hier te handelen. Stierf A. 1616. Zyn beſtel ontrent zyn vyf Zoonen. Toeleg van zyn oudſten Zoon, om zich Keizer te maken, en waar op* Taytokouni *ten eerſten als Keizer voorgeſteld werd. Die aan 't geſlagt van* Mino *ongemeene gunſt bewees. De Heer van* Surunga *ſnyd zich zelven, nevens zyn voeſter, den buik op. Dood des Keizers* Taytokouni *A. 1631. Zyn Zoon* Dayom *volgd. En regeerd tot A. 1651. En na hem* Ginjoin. *Het gezag van 't Huis van* Minoſamma. *'t Gevoelen, dat 'er onze Maatſchappy A. 1666 af had wegens 2 lantaarnen, door ons aan den Keizer vereerd.* Ontoſamma's *gezag. Zelf over 's Keizers Broeder. Die zich den buik ſnyd. Dood van* Ginjoinſamma *A. 1680. Door* Cinajoos *vervangen. Die zich aan alle zyn vyanden wreekt. Zyn nieuwe Raadsheeren. Ongemeene trouwe daad van* Iwamino. *Hoe licht de Japanders zich den buik ſnyden. Dat door twee gevallen bewezen word. Wie de gunſteling van* Cinajoos *geweeſt zy. Zyn vervanger niet recht bekend. Lyſt der Japanſche Opperhoofden. Eenige tweeden van Japan. Japanſche munten, en gewichten.*

Hoe lang een opreize duurd.

DIe gene, die de op-reize na Jedo doen (die gemeenelyk 86 dagen duurd, waar by men de groote uitgeſtrektheit van dit magtig Ryk ten deelen afmeeten kan) hebben my alle als uit eenen mond verhaald, dat men hier niet alleen Ojevaars; (hoewel niet overvloedig) maar dat men de zelve daar ook (dat zeer opmerkelyk is) in het felſte van de Winter, gelyk men 'er ook ſneeuw heeft. Ook vind men 'er Paauwen, Nagtegaalen, Leeuwerken, oneindig veel Ganſen, End-Vogels, enz. en meer andre Vogelen, die men in Nederland heeft; en daar zyn ook Haazen; maar geen Konynen.

Ojevaars in de winter.

Japanſche bedienden A. 1679 bepaald.

Gelyk haar Edelheden A. 1678 en 1679 een vaſte bepaaling ontrent het getal der bedienden op de buiten-Comptoiren van Indiën, en ontrent hunne ſoldyen, en verder inkomen, gemaakt hebben, alzoo hebben zy die mede in opzicht van 't Comptoir van Japan, den 27 Juni A. 1679 bepaald.

Met het Opperhoofd (dat een Opper-Koopman is, en die 80 gulden ter maand wind) gaat 'er gemeenelyk een tweede, (die Koopman is, 60 gulden wint, en die alle jaar na Batavia moet komen, om onderweeg met de Negotie-Boekhouder de boeken te ſluiten) een Pakhuis-Meeſter, Diſpenſier (die alle 3 Onder-Kooplieden zyn) eenige Boekhouders, en Aſſiſtenten, die 14 a 16 in getal zyn, en die ieder een tax hebben, voor hoe veel aan goederen zy in Japan mogen aanbrengen, en voor hoe veel aan Japanſche goederen zy weder van daar mogen voeren, van alle het welke 't Opperhoofd de voornaame beſtierder en verdeeler is, of 'er ten minſte een groote hand in heeft, om de Schippers, Stierlieden, en verdre Scheeps-Opperhoofden, en andre bedienden, ieder zyn net aandeel te beſchikken, en toe te leggen. Gemeenelyk blyven de Opperhoofden een jaar over, houdende 4 a 5 borſten, en 1 Onder-Koopman, nevens 1 opper-, en 1 onder-Wondheeler, 1 Hofmeeſter, en 1 Bottelier (dat nu maar 1 man waarneemd) by zich; maar de tweede gaat altyd met het verloſt Opperhoofd weer na Batavia.

Verder bericht van den handel der bedienden hier.

Alle Dienaars van buiten-Comptoiren op Batavia komende, krygen hun maandelyks koſt-geld, uitgenomen de Japanſche bedienden, 't geen ſommigen doet gelooven, dat zy die rekening in Japan wel weer weten goed te maken, en dat zy, zonder eenige quetzing van hun gewiſſe, de renten 'er nog wel by weten te vinden; alzoo 'er jaarlyks aan de byzondre bedienden in Japan, of daar op vaarende, toegeſtaan werd, om een ſomme van 40000 thayl (a 72 ſtuivers ieder) daar te mogen verhandelen.

En ſchoon de Heeren uit Holland, en ook haar Edelheden op Batavia, dit menigmaal hebben zoeken te ſtuiten, is dat geduurig vrugteloos geweeſt; alzoo de Tolken, zoo van de E. Maatſchappy en van de byzondre handelaars, als mede deze en gene mindere Dienaaren, daar van

A. 1616. van hunne winſten hebben, waarom ook de Japanders nooit lyden zullen, dat zulks afgeſchaft, of geſtuit werde; en de Opperhoofden, die deze 40000 thayl onder zig, en de mindre bedienden, oogluikende laten verdeelen, konnen qualyk uitwerken, dat hunne onderhoorige Dienaars, en alle de Scheeps-Officieren dit zoet brokje zou werden ontnomen, alzoo dit de eenigſte openbaare voordeelen zyn, die de Japanders genieten.

In de vorige tyden, toen de ſluik-handel eenigzins wierd toegelaten, was het een vetje, om na Japan te vaaren. Maar nu dat belet is, werd het met een geheel ander oog, als bevorens, aangezien, ja zelfs veracht, en voor een ongunſt gehouden, als men 'er nu na toe gezonden werd.

En zoo gaat het gemeenelyk, als het vet van de ketel is. Zoo ſtaat het hier met de byzondre Dienaars, en met de E. Maatſchappy is het 'er al mede goed geweeſt. Want uiterlyk te oordeelen, verſlegt deze handel jaar op jaar merkelyk, alzoo de Japanders ons geweldig met hunne ſlegte goude Coebangs plagen, die maar 5 a 6 Ryxdaalders waardig zyn, en die zy de onzen voor 10 Ryxdaalders aanrekenen; hoewel zy ons toeſtaan, om die hen, in 't koopen van goederen weer tegen 10 Ryxdaalders aan te rekenen, dat zeer wel komt, als iemand niet meer goude Coebangs ontfangen heeft, als hy weer uitgeven kan; anders verlieſt hy op ieder der zelve 5 Ryxdaalders; een zaak, die de Japanders ſchynen bedagt te hebben, om ons dien handel moede en verdrietig te maken; hoewel de onzen het 'er nog al harden.

Verſlegting van dezen handel.

In oude tyden plagten hier ook Engelſchen te handelen; dog nu zyn 'er geen Europëers, dan wy, die hier op handel dryven; behalven dat ook de Tsjineeſen, die 'er ſomtyds met 33 a 34 Jonken verſcheenen, hier zeer ſterk vaaren, en op ſommige jaaren hier wel 100 tonnen gouds aan waren aangebracht hebben.

Wat Natien hier nu al handelen.

Zy rekenen hun jaar niet by maanden; maar by 13 loopende Maanen, en om de ongelyke dagen hebben zy 2 zevende, en 2 negende Maanen.

Wy zouden, als iet zeldzaams, en nooit (onzes wetens) in Europa gezien, hier by konnen voegen een Japanſchen Almanach, volgens welke zy gewoon zyn te leven; dog geven hier van nu maar een kort berigt, om dat het werk te groot werden zou.

Hun Songuats, of Nieuw-Jaar, begon A. 1697 wanneer 't by ons den 23 Januari was, op welken dag zy in hunne vaartuigen begonnen te offeren. Van den 4den tot den 26ſten dito beginnen zy de Portugeeſche vercierſelen met voeten te treden. Den 6den moeten alle de Paapen voor de Gouverneurs een compliment maken. Den 7den wierd de groente van de huizen op 't eerſte quartier maans weg genomen. En den 11den dito, zynde by ons den 1 Februari, doen zy hun oude boeken weg, maken weer nieuwe, en alle ambagtslieden beginnen weer te werken, en hunne winkels weder open te zetten. A. 1616.

Den 15den dito is een gelukkige compliment-dag by volle Maan. Den 18den is 't Vrouwen Tempel-dag. Den 20ſten, zynde een gelukkige dag, houd hun Songuats op, en den 28ſten is 't een ordinaire compliment-dag. Ook heeft deze maand 29 dagen.

De tweede maand noemen zy Niguats, of de 2de Maan, en deze heeft 30 dagen, en begind den 21 Februari by ons. Den 10den begind Figan, zynde 7 Tempeldagen agter een. Den 15den is 't een groote Tempel-dag, en vieren zy dan de dood van *Sackano Nepha*, of van den afgod van Soes, dien de Siammers mede eeren. Den 18den Vrouwen-Tempeldag. Den 28ſten compliment-dag.

De derde Maand Oeroſaan Niguats, of eerſte derde maand genaamd, heeft 29 dagen.

Waar van den 15den en 28ſten compliment-dagen, en den 18den Vrouwen-Tempel-dag zyn. Deze begind na onze rekening den 23ſten Maart.

De vierde maand noemen zy Songuats, of tweede 3de maand. Deze heeft ook 29 dagen. De 2de dito is een groote Tempel-dag, den 15 en 28 een compliment-dag, en den 18 Vrouwen-Tempeldag. Zy begind den 21 April.

De vyfde maand, Siguats of 4de maan, heeft 30 dagen, en begind, na onze rekening, den 20 Mey. Den 8ſten is de geboorte van Sakano Nepha, die zy hoog vieren. Verder heeft men den 15 en 28 weer compliment-dagen en den 18 Vrouwen-Tempel-dag. Uittrekſel van hunnen Almanach.

De zesde maand Goguats genaamd, heeft 29 dagen, en begind den 29 Juni by ons. Den 4den begind het regenſaaiſoen. Den 5den is 't Cataber-dag, en Pelo, of 't vlagge-feeſt. Den 15 en 28 is 't ordinaire compliment-dag, den 18den Vrouwen-Tempel-dag, en den 21ſten eindigd het regen-moeſſon.

De zevende maand, Rockinguats of 6de maan genaamd, heeft 30 dagen, en begind den 18den Juli. Den 7de beginnen de hondsdagen by hen, en tot den 15den is 't by hen Giwan of Kermis, en dan ſtaan de kraamen. Den 15 en 28 zyn d'ordinaire compliment-dagen, en den 18den is de Vrouwen-Tempel-dag.

De agtſte maand, Stiſiguats of 7de maan genaamd, heeft 29 dagen, en begind by ons den 17 Auguſtus. De 7de

is

A. 1616. is een groote compliment-dag, Tannabatta of Starra-Feeſt genaamd. Van den 13 tot den 16 inkluis is het Bon, of 't Lampjes-Feeſt. Den 18den Vrouwen-Tempel-dag, en den 28ſten ordinaire compliment-dag.

De negende maand Fatſiguats of 8ſte maan genaamd, begind by ons den 15 September, en heeft 30 dagen. Den 1ſte is het Faſak of Schenkagie-dag.

Den 15 en 28 ordinaire compliment-dag, den 18 Vrouwen-Tempel-dag, en van den 16 tot den 22 inkluis Figan, of groote Tempel-dag.

De tiende maand, Coeguats of 9de maan genaamd, heeft 30 dagen, en begind den 15 October by ons. Den 7de is 't Matſurie, of Kermis, als ook den 9de. Den 12de Comedie-dag voor de Gouverneurs, den 13de Megis, of Maans-Feeſt, den 15 en 28 ordinaire compliment-dag, den 18 Vrouwen-Tempel-dag, en den 20ſte 't vaſt vertrek der ſchepen.

De elfde maand, Sioeguats, of 10de maan genaamd, heeft 29 dagen, en begind by ons den 14 November. Den 5 is 't Unifie, of Feeſt-dag van hun oudſten Zoon. Den 15 en 28 ordinaire compliment-dag. En den 18 Vrouwen-Tempel-dag. A. 1616.

De twaalfde maand, Simatski of 11de maan genaamd, heeft 30 dagen, en begind by ons den 13 December. Den 8 is een vrolyke dag voor de Smits. Den 15 en 28 ordinaire compliment-dag, en den 18 Vrouwen-Tempel-dag.

De dertiende maand, Siwas, of 12de maan genaamd, heeft 30 dagen, en begind den 12 Januari by ons. Den 15 en 28 zyn ordinaire compliment-dagen, den 18 is de Vrouwen-Tempel-dag, en den 30 is 't mede compliment-dag om dat 't jaar dan by hen eindigd. En dit zyn alle hunne dagen van opmerking, die in de zelve voorkomen.

Even zoo nu is 't ook in de volgende jaaren met hunne Almanachen geſteld, waar uit men genoegzaam van de zelve oordeelen kan.

Hunne Jaaren zyn deze:

Naamen hunner jaaren.			
1ſte Jaar	Torra	of het	Tyger-jaar.
2de dito.	Oe.		Haze-dito.
3de dito.	Tats.		Draaken-dito.
4de dito.	Mi.		Slangen-dito.
5de dito.	Ma.		Paarden-dito.
6de dito.	Fitſoes.		Schaapen-dito.
7de dito.	Saar.		Aapen-dito.
8ſte dito.	Tari.		Haanen-dito.
9de dito.	Ini.		Honden-dito.
10de dito.	I.		Wild Zwyn en d.
11de dito.	Ne.		Rotten-dito.
12de dito.	Oeſſi.		Koeijen-dito.

In 't werk van de Heer *Montanus* over Japan werd hier en daar wel van de Japanſche Keizers, maar zoo verward geſproken, dat men veel moeite heeft, om daar uit de nette Regeer-tyd dezer Keizeren op te maken.

Om dit nu met eenen opſlag te konnen zien, hebben wy daar van een nette Lyſt, zoo verre als die daar voor komen, gemaakt.

LYST

VAN EENIGE

JAPANSCHE KEIZERS.

Lyſt van eenige Japanſche Keizers.

Cubus regeerde van . . . . . A. 1550 tot A. 1564
Vervangen door zyn Zoon.
Vojacata. 1564 1573
Vervangen door een vreemde.
Nobunanga. . . . . 1573 . . . . 1582 22 Juni.
Vervangen door een vreemde.

A. 1616. *Taycosamma*. . . . . 1582 . . . . 1598 A. 1616.

Hy voerde eerſt de naam van *Toquiximo*, en van *Faxiba*, tot dat hy Keizer wierd.

Hy liet een Zoon na, *Fideri* genaamd, die door zyn Voogd *Ongoſchio* vervolgd wierd.

Na hem volgde deze *Ongoſchio*, eerſt *Daifuſama* genaamd, dog, Keizer geworden zynde, voerde hy die van

Goyſſio Samma, of *Gongin-Samma*. 1598 1616

Vervangen door zyn Zoon.

Xogunſama, of *Comboſamma*, of *Taytokouni-Samma*. 1616 1631

Vervangen door zyn Zoon.

Toxogun-Sama, of *Dayom-Samma*. 1631 1651

Quano (zoo *Montanus* zegt) dog eigentlyk zyn Zoon *Ginjoin*. 1651 1680

Ginajoos, Broeder van *Ginjoin-Samma*. 1680

Een net verhaal van de eerſte Keizers.

Uit de even aangehaalde Lyſt der Keizers zien wy wel, dat (volgens de Heer *Montanus* opgave) *Cubus* A. 1550 de eerſte Keizer geweeſt, en dat die van zyn Zoon, voor *Nobunanga*, of *Nobenage*, op den Throon gevolgd zy; maar uit het gene wy hier na van den *Dayro*, onder de zaaken van de Japanſche Godsdienſt aanhaalen zullen, zal klaar blyken, dat de *Dayro's* altyd, tot voor 199 jaaren, oppergebieders van Japan geweeſt zyn; maar dat door een miſſlag van hem, eerſt zyn eene, daar na zyn andre Zoon, en eindelyk *Nobenage* zich als Keizer opgeworpen hebben, en dat eindelyk *Tayco-Samma* op een eerlyke wyze de weg voor zich ook zoodanig hier toe gebaand heeft, dat hy niet alleen van 't volk voorgeſteld; maar van den *Dairo* zelf daar in beveſtigd is.

En vooral van Tayco-Samma.

Zoo ras nu *Tayco-Samma* Keizer geworden was, vond hy goed, om zyne Landsgrooten wat meer werk te geven, en hen de gedagten tot jalouzy te benemen, de zelve met een groot heirleger na Corea te zenden, een Land, ontrent 40 mylen van Japans Weſt-einde (by Nangatou) in 't N. W. gelegen, om die volkeren ook aan zyn Kroon te hegten.

Die vergeven werd.

Om ondertuſſchen te beter een oog in 't zeil te houden, bouwde hy in 't Land van Crats aan de Zee een Kaſteel, daar hy nu en dan wel mede zyn verblyf hield; dog 7 jaaren na den aanvang van dezen Oorlog wierd deze wakkere Keizer vergeven, waar op zich ieder Landsheer na 't Hof ſpoedde, om te zien, of hier in dit troubel water niet iets voor hem te viſſchen zou vallen.

En een Zoon na-laat.

Hy liet een Zoon van 6 jaaren na, *Fideri* genaamd, waar over hy voor zyn dood den Heer van *Surunga* (toenmaals *Ongoſchio*, en naderhand, Keizer geworden zynde, *Gongin* genaamd) tot Voogd gekoren, en die hem op de dierbaarſte wyze beloofd, en zelf met zyn bloed verzegeld had, het Ryk voor dezen zynen Zoon te zullen bewaaren, ter tyd toe hy in ſtaat zyn zou van zelf te konnen regeeren.

Over welke hy Ongoſchio tot Voogd verkieſt.

Deze *Ongoſchio* was een zeer ſchrander man, *Tayko's* eerſte Ryksraad; dog van een zeer laage geboorte.

Die nader beſchreven werd.

Indien men egter een Japander na zyn afkomſt komt te vraagen, durven zy daar af niet anders zeggen, dan dat zyn Ouders groote Landsheeren geweeſt, en door de vorige Oorlogen verarmd, en uit hun bezit gedreven zyn.

Hy was eigentlyk uit het Land van Mikawa, en uit het ſlecht Boeren-Dorpje Hoſois, dat ontrent 8 mylen van Ackaſacki legt, geſproten.

Zyn Ouders, daar woonende, beſtelden hunnen Zoon in een kleen Tempeltje tot Poechois, om als jongen aldaar by de Japanſche Prieſters te dienen, en aldus zyn onderhoud te zoeken, hoewel de Japanders (dit niet durvende zeggen) nu voorgeven, dat hy daar beſteld was, om onder hen te ſtudeeren.

Dit Poechois is een zeer ſlecht, en veracht Dorpje, daar pas 20 a 30 ſlechte huisjens ſtaan tuſſchen zeker gebergte, waar op eenige blinkende ſchelpkens vallen, die hier te lande gebruikt werden, om papier te vergulden, met het welke af te haalen en te verkoopen deze arme lieden zich erneeren. Dit Tempeltje is tot noch toe in wezen, en werd om de voorverhaalde redenen nog jaarlyks op 's Keizers koſten zeer net onderhouden, gelyk de Keizer ook nooit na Miaco reiſt, zonder dit Tempeltje te bezoeken.

By dit Dorpje heeft *Tayko*, ten tyde van *Ongoſchio*, voor knegt gediend, doch naderhand heeft de laatſt-gemelde door gunſt van den eerſten, (na dat hy nu reeds tot 't ampt van Veld-heer gevorderd was) en door zyn eigen naarſtigheit, by voorval van den algemeenen opſtand (wanneer zich alles met *Nobenage* tegen den *Dayro* aankantte) mede 't gezag over eenig volk bekomen, waar door hy zich meeſter van de Stad en 't Kaſteel Fammamats

A. 1616 mats maakte, alwaar hem de Boeren van Mitske en Nakaiſomi in den uiterſten nood zeer getrouw byſtonden, om welke reden ook alle die ingezetenen tot noch toe van alle laſten, en ſchattingen, bevryd zyn.

Werd Heer van verſcheide Landſchappen.

Hy bracht het eindelyk zoo verre, dat hy by toeval Heer en Meeſter van de Landſchappen Mikawa, Totomi, Surunga, en naderhand ook eerſte Rykſsraad van *Tayco-Samma*, en Voogd van zynen nagelaten Zoon *Fideri*, wierd.

Hy had aan *Tayco-Samma* niet alleen met eede beloofd, maar ook met zyn bloed onderteekend, dat hy de Regeering voor zyn Zoon, tot dat hy 15 jaaren bereikte, waarnemen, en dat hy dan het Ryk aan hem overgeven zoude.

Na dat hy nu zyne voogdy aangenomen en begonnen had, verplaatſte hy zyn Hof van Mito na Jedo, huwelykte ten eerſte zyn Dochter aan *Fideri* uit, alzoo de Japanders hunne Kinderen al zeer jong aan malkandren uit trouwen, en liet hen in 't Kaſteel van Oſacca woonen; doch hy dagt niet minder, dan het Ryk, volgens zyn dierbaare belofte, aan *Fideri* over te geven: want in plaats van dat te doen, zogt hy maar liſten en lagen, om hem op de eene of de andre wyze van kant te helpen, en hem dan hier dan daar mede te beſchuldigen.

Zoekt Fideri van kant te helpen.

Aldus ley hy hem, onder anderen te laſte, dat hy een zekere gong, of klok (die tot Miako binnen den omtrek van den Tempel met 1300 beelden noch te zien is) waar op zynen naam gegooten was, had laten ophangen, welken naam *Fideri* had laten uitdoen, voorgevende dat deze eere hem alleen, en niet zynen Voogd, toequam.

Daar beneven zeide hy ook, dat *Fideri* met verſcheide Landsheeren tegen hem aanſpande, om de Regeering voor den tyd, by den Keizer, zynen Vader, bepaald, met geweld te aanvaarden, waar op niet anders, dan een zwaare inlandſche beroerte ſtond te volgen, hoedanige onheilen hy genoodzaakt en ook bevoegd was voor te komen, niet anders betuigende voor te hebben, dan om *Fideri* tot reden, en tot zyn plicht te brengen.

Belegerd het Kaſteel van Oſacca.

Daar op trekt hy met een Heir na Oſacca, belegerd het Kaſteel, en bragt den onnooſelen, en onſchuldigen *Fideri* in de uiterſte benaauwdheit, waar door hy genoodzaakt wierd zyn Gemalin na haaren Vader uit zyn naam met een ootmoedige bede te zenden.

Zy wierp zich, voor haren onbarmhertigen Vader, met het aangezigt ter aarde, hem ſmeekende, dat hy dog met zyn eigen Kind medelyden hebben, en haaren egtgenoot voor deze maal noch verſchoonen wilde, onder die verzeekering, dat hy geheel en al van 't Ryk afzien, en dat aan hem overgeven wilde, verzoekende maar als een gemeen man te mogen leven. A. 1616.

Maakt een geveinsde vrede met hem.

Hy liet zich dan eindelyk (alzoo hy noch veel moeite voorzag, eer hy dat Kaſteel zou konnen veroveren) van haar (zoo 't uiterlyk geleek) verbidden; dog onder die voorwaarde, dat haar man, op dat de wereld 'er geen ſchande af ſpreken mogte, dat hy zoo lang te vergeefs voor dat Kaſteel gelegen had, beloven zou, ten teeken van zyne onderwerping, de gracht aan de eene zyde van 't Kaſteel te laten dempen, en dat daar mede alles in der minne zou afgedaan zyn.

Die Ongoſchio trouwloos breekt.

Zoo ras nu had de vrome *Fideri* de gracht niet laten dempen, of *Ongoſchio*, alle trouw en eere vergetende, viel 'er ten eerſten op in, maakte zich meeſter van 't Kaſteel, verdurf alles te vier en te ſwaard, wat hem maar voorquam, vervolgde ook den ganſchen aanhang van *Fideri*, en bragt in zeer korten tyd alles onder zyn geweld, hoewel dat hem nog veel bloeds en moeite quam te koſten; maar *Fideri* zelf ontquam alle zyne lagen, en men wil, dat hy heimelyk na de Lequios Eilanden dit gevaar zou ontvlugt, en daar tot in den ouderdom van zyn 60ſte jaar als een balling geleefd, hoewel zommigen meer reden meenen te hebben, dat hy nevens andren in 't veroveren van 't Kaſteel van Oſacca of geſneuveld, of verbrand zou zyn, Een zaak, die met geen vaſtigheit (alzoo 'er bewys zoo wel van 't eene, als van 't andre, ontbreekt) geſteld kan werden.

Na dat nu *Ongoſchio* volſlagen meeſter van het Ryk geworden was, nam hy den naam van *Gongin-Samma* (dat is, Heer *Gongin*) aan.

Ongoſchio, nu Keizer, en Gongin hernaamt.

Van dezen Vorſt heeft de Nederlandſche Maatſchappy het eerſte verlof, om hier vry te moogen handelen, verkreegen, gelyk dat ook naderhand door zynen vervanger, *Taytokoeni* vernieuwd, en verder bekragtigd is.

Geeft aan de Nederlanders verlof om hier te handelen.

Onder deze twee Keizers hebben de Europiaanen hier te Lande groote vryheden, zoo ontrent den handel, als in 't gemeen ontrent veel andre zaaken, gehad; dog die zyn naderhand, by een nieuw voorval van een Inlandſchen oproer, door 't vervolgen der Chriſtenen veroorzaakt, veel naauwer bepaald, alzoo men hen mede verdacht begon te houden.

Stierf A. 1616.

Hy regeerde tot A. 1616, en liet zyne vyf Zoonen ieder een heerlyk Landſchap, om te beſtieren, na.

Zyn beſtel ontrent zyn vyf Zoonen.

Zyn oudſten Zoon, een onecht Kind, maakte hy Heer van Surunga; dog den tweeden, *Taytokoeni* genaamd, had hy tot zynen vervanger verklaard.

A. 1616. De derde wierd Heer van Mito, in 't Landſchap Fitayts gelegen.

Den vierden verhief hy tot Heer van Kinokouni, en den vyfden tot Heer van Ouari.

Toeleg van zyn oudſten Zoon.

De oudſte had wel geerne in *Taytokouni's* plaats Keizer geweeſt, alzoo hy meende, dat hem dit niet kon betwiſt werden; dog zag geen kans hier toe op een gemakkelyke wyze; weshalven hy het ten deelen door liſt, ten deelen door geweld, nog by des ouden Keizers leven, daar toe zogt te brengen, de gelegenheit waarnemende, terwyl zyn Vader na Ouari was, om 't groote Kaſteel Nangoya na zyn zin te doen bouwen.

Zyn toeleg zou ook na allen ſchyn wel gelukt hebben, indien dit niet even voor de uitvoering uitgelekt was.

De Gemalin van eenen *Mino* kreeg 'er de ſnuf af in de neus.

Deze doortrapte Vrouw, die te gelyk de Minnemoeder van den reeds tot Keizer verklaarden *Taytokouni* was, wiſt dit zoo ras niet, of zy veinsde zich, ziekelyk te zyn, zeggende, dat haar geraden was, om ten eerſten na zekere badſtove te gaan, dat zy ook in 't werk ſtelde, hoewel anders Vrouwen van aanzien zeer weinig gelegenheit hebben, om zonder een behoorlyke pas ergens henen te konnen reizen.

Door Gongin belet.

Zy raakte dan, op dit voorgeven, op weg; maar vertrok, in plaats van na 't bad, ten eerſten na Ouari, en gaf dezen verderfelyken aanſlag aan *Gongin-Samma* te kennen, die, hier op niet ſlapende, ſpoedig na Jedo keerde.

De Heer van Surunga, vernemende dat zyn Vader te poſt na Jedo quam, giſte wel, dat 'er iets van zyn voornemen moeſt uitgelekt zyn; dog liet niets 'er af blyken, en ging hem op 't eerſte gerugt by Cawaſacki, 5 mylen buiten Jedo, te gemoet, om hem te verwelkomen; dog hy vernam uit zyne eerſte woorden al, dat de bot vergald was; weshalven hy zeer ontſteld, en mismoedig weer na Surunga vertrok, alwaar hy ook voor zyn leven gebannen wierd, met laſt van altyd binnen 't Kaſteel Foetojoe te moeten blyven.

Waar op Taytokouni als Keizer voorgeſteld werd.

Om nu alle verdre aanſlagen, tegen zynen tweeden Zoon, als zynen vervanger, na zyn dood voor te komen, vond de oude Keizer *Gongin-Samma* goed, dezen zynen Zoon, *Taytokouni* (die by den Heer *Montanus Xogunſama*, en *Camboſamma* genaamd werd) by zyn leven, als Keizer openbaar te doen voorſtellen, meenende zyn verdere levens-tyd in ruſt door te zullen brengen; doch hy quam noch in dat zelve jaar 1616, te overlyden.

Na dit voorval, en om deze getrouwe waarſchouwing, door de Gemalin van *Mino* aan den Keizer zoo tydig, tot behoudenis van het Ryk voor *Taytokouni*, gedaan, is het huis en geſlacht van *Mino-Samma* in een ongemeene gunſt by dezen Keizer geweeſt, zoo dat 'er geen Landsgrooten waren, die het zelve niet ten uiterſten ontzagen. Zelfs gebood de Keizer aan die genen, die hem beſchonken, dat hy geen minder geſchenk aan zyn Minnemoeder gedaan, en haar naaſt hem geëerd wilde hebben. A. 1616. Die het geſlagt van Mino ongemeene gunſt bewees.

Hier door wierd dit huis van *Mino* zoo volſlaagen meeſter van alles, dat hy veele jaaren aan den anderen by dezen Keizer doen en laten was.

Dit duurde niet alleen in 't leven van dezen Keizer; maar dit geſlacht behield ook (gelyk wy in 't vervolg zullen zien) zyn agting nog by eenige volgende Keizers.

De Heer van Surunga.

Ondertuſſchen bleef 's Keizers Broeder nog in Surunga, of eigentlyk in 't Kaſteel Foetojoe, gevangen, tot dat eindelyk deze en gene grooten, en zelfs eenige Gezanten van den Dayro, voor hem begonnen te ſpreken, en ernſtig te verzoeken, dat de Keizer zich met zyn Broeder wilde verzoenen; dog de Keizer, zyn overleden Vaders vonnis niet willende herroepen, en ook geen ruſt, zoo lang die broeder leefde, te gemoet ziende, zond eenige wakkere Edellieden met een geheime laſt, om hem ſtil van kant te helpen, na Surunga, die hem, voorgevende dat hy was dolzinnig geworden, ook ſtil meenden af te vaardigen, maar zy vonden zig zeer bedrogen: want toen zy quamen om hem aan te taſten, vonden zy zulken onverwagte tegenſtand van zyne getrouwe vrienden, en van zeer veel flukſe Dienaaren, dat zy daar alle het leven lieten.

Snyd zich zelven, nevens zyne Voeſter, den buik op.

Die Heer egter, wel ziende, dat het om zyn leven te doen was, en dat hy dezen dans niet zou konnen ontſpringen, alzoo hy vaſtſtelde, dat de Keizer dit zoo haaſt niet hooren, of dat hy aanſtonds bezorgen zou, dat dit zou gewroken werden, nam daar op, na dat hy met zyn Minnemoeder, of Voeſter, in zeer naare klagten uitgeborſten was het edelmoedig beſluit, van zich (gelyk ook zy tot zyn gezelſchap dede) op zyn Japans den buik te ſnyden, achtende het grootmoediger zulken loffelyke en by alle de Japanders zeer geprezene, dan wel de eene of de andre ſchandelyke dood te ſterven.

Dood des Keizers Taytokouni A. 1631.

Eenigen tyd daar na, of wel A. 1631, quam de Keizer *Taytokouni* te ſterven, werdende door zynen zoon *Dayom-Samma* (by *Montanus Toxogunſama*, en *Chiongan*, genaamd) vervangen.

Deze

A. 1631. Zyn Zoon Dayom volgd, regeerende tot A. 1651.

Deze regeerde tot A. 1651, latende 3 zoonen na, van welken de oudſte *Ginjoin Samma* genaamd, (die by *Montanus Quane*, en ook als een geheel ander, of als een vreemd Prins voorkomt) hem in 't Ryk volgde.

En na hem Ginjoin.

Deze Vorſt, een doodelyk haater van de Vrouwen, en een groot Sodomier, liet geen Kinderen na, alzoo hy zyne Miday, of Keizerin, in een Kaſteel zonder reden opſluiten, en daar ſterven liet.

Hy bemoeide zich zeer weinig met de regeering van het Ryk, en liet alles maar na 't welgevallen van zyne twee Ryks-Raaden *Outo-Samma*, en voornamelyk na dat van *Inamamino* afloopen, en uitvoeren.

Het gezag van 't huis van Mino-Samma.

De laatſt-gemelde Raads-Heer moeſt Grootmoeder tegen de voeſter van den Keizer *Taytokouni* zeggen; waar uit men ziet, dat dit, zoo ſterk onder de vorige Keizers begunſtigd huis, ook onder dezen Keizer nog al in die zelve achting was, beſtierende alles na hun byzonder goedvinden.

Alle, die by de *Mino-Samma's* in gunſt waren, waren het ook by dezen Keizer, en die zy haatten, hadden daar geen ingang ter wereld.

't Gevoelen, dat 'er onze Maatſchappy A. 1666. af had.

De Nederlandſche Maatſchappy heeft daar van A. 1665 en 1666 het gevoelen gehad, in welk jaar de voornoemde Raadsheer haar bitteren vyand over zeker voorval wierd.

Wegens 2 Lantaarnen door ons aan den Keizer vereerd.

Daar waren, op zyn verzoek, 2 Lantaarnen in Japan gekomen, welke hy, alzoo zy zeer fraai en zeldzaam waren, aan den Keizer meende te vereeren. Een zaak, die ons, alzoo hy toen een groot vriend van ons was, niet kon gehinderd hebben; doch men vond ondertuſſchen goed die zelf aan den Keizer te ſchenken, in hope, dat men iet groots daar mede winnen zou; maar dat viel geheel anders uit, aangezien die Raadsheer zig over de ſmaad, hem daar by aangedaan, naderhand zoo door zich zelven, als door zyne Nazaaten, zeer wel heeft te wreeken, waar van de E. Maatſchappy noch veel jaaren daar na het ſmertelyk gevoelen gehad heeft, alzoo de haat der Japanders, eens tegen iemand opgevat, onverzoenelyk, behalven dat het ook hun gewoonte is, alles net aan te teekenen, gelyk ook de kinderen gewoon zyn de ſchriften hunner Ouders naarſtig na te leezen, en zich zonder de allerminſte verandering daar na te richten.

Outo-Samma's gezag.

Gelyk nu deze *Inamamino* zoo grooten gezag over alles voerde, en in zoo diepe gunſt by dezen Keizer was, alzoo zag men *Outo-Samma* mede niet weinig den baas, zelfs over de Landsheeren van de allereerſte rang, ſpeelen, dat hen zoo trots en opgeblazen maakte, dat zelfs de Princen van den bloede hen moeſten ontzien, waar van men A. 1679 een wonderlyk voorbeeld aan den middelſten Prins gezien heeft. A. 1680.

Zelfover 's Keizers Broeder.

Deze Prins nu al lang aangehouden, en deze twee Ryksraaden om meerder inkomen verzogt, en meermaalen voorgeſteld hebbende, om den Keizer dit te wilien voordragen, alzoo hy, met het gene hem den Keizer toeley, onmogelyk zynen ſtaat, als 's Keizers Broeder, houden kon, wierd geduurig van hen afgewezen, zeggende, dat hy zelfs den Keizer daar over aanſpreeken kon, hoewel zy zeer wel wiſten, dat dit geheel en al met de Japanſche wetten ſtreed.

Hy verſtoutte zich egter eindelyk, ziende, dat zy niet te beweegen waren, om den Keizer zelf zyn verzoek voor te ſtellen; maar die nam dit zoo qualyk, dat hy hem aanſtonds belaſtte uit zyn gezicht te gaan, willende hem na dien tyd niet meer als zyn Broeder erkennen, alzoo hy zich door deze misdaad dien naam onwaardig gemaakt had.

Die zich den buik ſnyd.

De Prins, deze ſmaad niet konnende verduuwen, ſneed zich, zoo ras hy t'huis gekomen was, den buik, latende een Zoontje van 10 a 12 jaaren na.

Dood van Ginjoin-Samma A. 1680. door Cinajoos vervangen.

Dit voorval gaf aan den jonger Broeder des Keizers, en aan zyn Zuſter, de Koningin van Ouari, een groot misnoegen, en ley de grond van een onverzoenelyken haat tegen deze 2 Raadsheeren, die den Keizer tot dit ſmadig antwoord gebragt, en den dood van dezen middelſten Prins waarlyk veroorzaakt hadden; en het gebeurde niet lang er na, dat zy gelegenheit kregen, om zich daar over te wreeken, alzoo de Keizer, eenigen tyd ziekelyk geweeſt zynde, A. 1680 zeer ſchielyk quam te ſterven.

De bovengemelde twee Ryks-Raaden *Outo-Samma* en *Inamamino* nu vreezende, dat 's Keizers jongſte Broeder, *Cinajoos* in zyn plaats volgen, en dat die zich dan, over 't gene zy aan den middelſten Broeder gedaan hadden, wreeken zoude, zogten door alle bedenkelyke wegen, en door hulp der Lands-Grooten, een Neef van den Dayro, die zy ten dien einde al ontboden hadden, 'er in te dringen; doch alzoo de Koningen van Kinokouni, en Mitou, mitsgaders de Schoonzoon van *Mino*, *Tſukiſin* genaamd, *Cinajoos* getrouw bleven, en onverzettelyk zyne ſtreng trokken, wierd hy, in weerwil van hen, in dit zelve jaar Keizer, te dier tyd 34 jaar oud zynde.

Zoo ras nu de nieuwe Keizer op zynen throon geſtegen was, zag men ten eerſten een merkelyke verandering zoo ontrent de zaaken van 't algemeen beſtier, als ook ontrent het gezag van deze Ryks-

A. 1680. Ryks-Raaden, alzoo hy alles zelfs verrichtte, en niet toeliet, dat iemant van de Ryks-Raaden zich 't allerminſte gezag zou aanmatigen.

Hy was (zoo de Japanders zeggen) een zeer ſtraf en fors Vorſt, en zeer tot den drank genegen.

By de intrede van zyne Regeering dankte hy ten eerſten 60 voornaame Dienaaren af, om dat hy de zelve voor zyne vyanden verklaarde, hoewel zy in hun hert zyn boeſem-vrienden waren; een liſt, die hy gebruikte, om verder zyn waare vyanden te ontdekken.

Deze verſpreidden zich zelven daar op door 't geheel land na die plaatſen, daar hen de Keizer belaſt had te gaan, om die Landsheeren te gaan dienen, die den Keizer 't meeſt verdagt hield van zyne vyanden te zyn.

Die zich op zyn vyanden wreekt.

Hier door ontdekte hy in zeer korten tyd alles, en nam ten eerſten daar af een ſtille wraak, helpende alle, die 't qualyk met hem meenden, aan een kant.

Hy vergat ook niet *Outo-Samma* te betaalen, maar liet hem alle levens-middelen benemen, verbiedende hem daar af te verzorgen, waar door hy te gemoet zag, dat hy met zyn ganſch geſlagt van honger zou moeten ſterven, om 't welke te ontgaan, hy zich zelven den buik ſneed, daar in grootmoedig van de zynen gevolgd zynde.

Met *Mino-Samma* zou hy even eens gehandeld hebben; dog wegens de weldaad, door zyn Groot-moeder aan den Keizer *Taytokouni* bewezen, vond hy goed noch een weinig te veinzen. Hy ontſloeg hem echter, onder voorgeven, dat hy te oud wierd, en dat hy hem zyn ruſt geven wilde, van alle zyne Ampten. Zyn oudſte Zoon, *Tanga-Samma* genaamd, bleef na dien tyd noch 3 jaaren Groot-Richter van Miaco; maar A. 1685 is hy verſchanſt, en heeft nu 't gebied in het Landſchap Jetſingo over eene kleene afgelegene heerlykheid. De Stad Odouarra, die zy nevens haare ommelanden, lange jaaren aan een bezeten hebben, heeft de Ryks-raad *Kanga-Samma* nog in dat zelve jaar gekregen, zoo dat hun rol volkomen uitgeſpeeld is.

Behalven aan deze Ryks-raaden heeft de Keizer zich ook aan veel andre Grooten, den eenen doodende, den andren na het Eiland Fatſiſien bannende, gewroken.

Zyn nieuwe Raadsheeren.

Hy nam ook daar na geheel andre Ryks-Raaden aan, onder welke *Tſukiſin-Samma* de eerſte ordinaris Raad, *Okobo-Kanganganokami* de tweede, *Abi-Bongenokami* de derde, en *Tondet Jamayſirakami* de vierde was.

Buiten deze vier gemeene, had hy nog vier buiten-gemeene Raaden, te weten, *Inaba Iwamino-Kami*, *Hotto Tſutſimanikami*, *Akimotto Tſetſinokami*, en *Makino Bingenokami*. A. 1680.

Zyn eerſte buiten-gemeene Raad was een ſtil, en zagtzinnig man, ontrent 30 jaar oud.

Deze *Iwamino-Samma* ging A. 1684 in Auguſtus met voorbedagten Raad zyn uiterſte wil maaken, en zich zelven pas 'er na tot een wonderlyken dood bereiden.

Hy gaf aan zyn Geheimſchryver een beſlooten brief, met laſt, dat hy dien, na dat hy een zekeren bepaalden tyd zou uit geweeſt zyn, aan den Keizer overgeven zou.

Trouwe daad van Iwamino.

Daar op ging hy na 't Hof, en bood, in vergadering gekomen zynde, een Cartabelletje aan den eerſten gemeenen Ryks-Raad *Tſukiſin-Samma*, welken hy, terwyl hy bezig was, om dat briefje te lezen, dood ſtak, waar over hy door de andre Heeren, daar tegenwoordig eens klaps ook in ſtukken gekapt wierd.

Na dit voorval is het geſlagt van dezen *Iwamino* in een uitnemende gunſt by dien Keizer, en 't huis van *Tſukiſin* daarentegen in groote veragting by hem geweeſt; waar uit dan vaſtgeſteld wierd, dat dit zoo tuſſchen den Keizer en *Iwamino-Samma* beſlooten is, om zig zelven dus eens geheel en al van dat trots geſlagt der *Mino's* te ontſlaan, alzoo deze *Tſukiſin* des zelfs Schoonzoon, en op den dienſt, door zyn Grootmoeder aan den Keizer *Taytokouni* bewezen, zoo hoogmoedig en ſtout was, dat het de Keizer niet langer verdragen kon.

Hoe ligt de Japanders zich den buik ſnyden.

Hy kon hem zelf wel ſtraffen; doch wilde dat, om goede redenen, niet doen; maar liet het door dezen zynen vriend uitvoeren, met belofte van dat altyd aan zyn ganſch geſlacht te zullen vergelden. Ook hield het voornoemd briefje, aan zyn geheimſchryver gegeven, alleen dit in, dat hy zich voor den Keizer en voor de welſtand van 't Ryk, gewillig ging opofferen. Een trouw, die by na weergadeloos, dog een bedryf, dat by de Japanders niet ongemeen is, alzoo die om een bagatel zig den buik ſnyden.

Bewezen door twee gevallen.

Om nu daar af een overtuigend bewys te geven, moet ik hier byvoegen, dat A. 1684, wanneer de Heer *Ranſt* na Jedo reisde, gebeurd is, dat zeker Japander kort na den middag, tuſſchen Minacoets en Tſutſiammo, pas voor zynen trein, midden op de weg, zich zelven na dat zeer ſchielyk *cerb cerb* (dat is, *vaar wel vaar wel*) geroepen had, in hun aller gezigt den buik ſneed, en dat zoo digt by zyn volk, dat nog eenigen van den trein ter zyden af van de weg moeſten wyken, om niet over zyn lyf te ryden, zonder dat iemand van de Japanders,

A. 1686. ders, die daar by honderden voor by gingen, de allerminſte beweging daar over maakten, of daar na eens bleven ſtaan kyken.

A. 1686, pas na dat de Heer *Cleyer* in Jedo gekomen was, ſneed een van zyne Japanſche Dienaars, *Grobe* genaamd (die al drie tochten met ons volk gedaan had) zich zelven goeds moeds den buik, om geen andre reden (voor zoo verre men daar na ontdekken kon) als om dat hy, wat ziekelyk zynde, zynen dienſt niet na behooren had konnen waarnemen, en daar over door de Banjooſen wat bekeven, en van zyn makkers eenigzins beſchimpt was; uit al het welke dan blykt, dat een Japander veel gemakkelyker de dood, dan ſmaad, of hoon, lyden kan. Ook wierd deze daad van de andere Japanſche huis-dienaars zoo ſtil, en onverſchillende, als of 'er niets voorgevallen was, behandeld.

Wie gunſteling van Keizer Cinajoos geweeſt zy.

Onder dezen Keizer *Cinajoos* nu is de Ryks-Raad *Bingo-Samma* zyn grootſte, ja zyn eenige gunſteling geweeſt, alzoo die alles aan 't Hof beſtierde, en na zyn zin wiſt te draaijen. Hy was een Neef van den Heer *van Firando*, die door hem by den Keizer ook in groot aanzien geraakte. A. 1686.

Zyn vervanger niet regt bekend.

Wie nu de vervanger van dezen Keizer geweeſt zy, kan ik niet zeggen. Hy had zelf een Zoon gehad; maar dien verloren. Zyn Dochter is A. 1685 met *Kinokouni's* Zoon getroud, en daarenboven was 'er nog een Zoon van zyn tweeden Broeder, die zig den buik geſneden had. Wie hy van deze beiden tot zynen vervanger aangeſteld heeft, kan met geen zekerheit gemelt werden, gelyk mede niet, wanneer hy overleden, of wie nu Keizer is.

Hoewel men nu uit het vorig opgeſtelde genoegzaam zien kan, wie van tyd tot tyd, en hoe lang de zelve Opperhoofden geweeſt zyn, hebben wy echter, om de gelykheit van dit werk, (dewyl wy van alle de Hoofden van ieder buiten-Comptoir een nette Lyſt over al byvoegen) en om dit als met eenen opſlag te konnen zien, noodig geagt hier mede een Lyſt van alle de Opperhoofden van Japan, tot een beſluit van 't gene wy wegens 't wereldlyke hier over te zeggen hadden, 'er nog op te laten volgen.

LYST
DER
JAPANSCHE OPPERHOOFDEN.

Lyſt der Japanſche Opperhoofden.

	van *Ao.*		tot *Ao.*	
Jaques Specx.	1609		1613	
Henrik Brouwer.	1613		1614	
Jacques Specx.	1614		1621	
Cornelis van Nyenrode.	1621		1630	
Willem Janſzen.	1630		1633	
Nicolaas Koekebacker.	1633		1639	
François Caron.	1639		1640	
Coenraad Cramer.	1640		1641	10 Februari.
Maxmiliaan le Maire.	1641	10 Februari.	1641	November.
Johan van Elſerak.	1641	November.	1642	28 October.
Pieter Antoniſz: Overtwater.	1642	28 October.	1643	
Johan van Elſerak.	1643		1644	
Pieter Antoniſz: Overtwater.	1644		1645	
Reynier van Tzum.	1645		1646	
Willem Verſtegen.	1646		1647	
Frederik Coyett.	1647		1648	
Dirk Snoek.	1648		1649	
Antoni Bronkhorſt.	1649		1650	
Pieter Sterthemius.	1650		1651	
Adriaan van der Burg.	1651		1652	

A. 1686.

	van Ao.	tot Ao.	A. 1686.
Frederik Coyett.	1652	1653	
Gabriel Happart.	1653	1654	
Leonard Winnings.	1654	1655	
Johan Boucheljon.	1655	1656	
Sacharias Wagenaar.	1656	1657	
Johan Boucheljon.	1657	1658	
Zacharias Wagenaar.	1658	1659	
Johan Boucheljon.	1659	1660	
Henrik Indyk.	1660	1661	
Dirk van Lier.	1661	1662	
Henrik Indyk.	1662	1663	
Willem Volger.	1663	1664	
Jacob Gruis.	1664	1665	
Willem Volger.	1665	1666	
Daniel Six.	1666	1667	
Conſtantyn Ranſt.	1667	1668	
Daniel Six.	1668	1669	
François de Haze.	1669	1670	
Martinus Cæſar.	1670	1671	
Joannes Camphuis.	1671	1672	
Martinus Cæſar.	1672	1673	
Joannes Camphuis.	1673	1674	
Martinus Cæſar.	1674	1675	
Joannes Camphuis.	1675	1676	
Dirk de Haas.	1676	1677	
Albert Brevink.	1677	1678	
Dirk de Haas.	1678	1679	
Albert Brevink.	1679	1680	
Iſaac van Schinne.	1680	1681	
Henrik Canzius.	1681	1682	
Andries Cleyer.	1682	1683	
Conſtantyn Ranſt.	1683	1684	
Joannes Beſſelman.	1684	dog op de gins-reize overleden, en vervangen door	
Henrik van Buitenhem.	1684	1685	
Andries Cleyer.	1685	1686	
Conſtantyn Ranſt.	1686	1687	
Henrik van Buitenhem.	1687	1688	
Cornelis van Outhoorn.	1688	1689	
Balthaſar Sweris.	1689	1690	
Henrik van Buitenhem.	1690	1691	
Cornelis van Outhoorn.	1691	1692	
Henrik van Buitenhem.	1692	1693	
Gerard de Heere.	1693	1694	
Henrik Dykman.	1694	1695	
Cornelis van Outhoorn.	1695	1696	
Henrik Dykman.	1696	1697	
Pieter de Vos.	1697	1698	
Henrik Dykman.	1698	1699	
Pieter de Vos.	1699	1700	
Henrik Dykman.	1700	1701	
Abraham Douglas.	1701	1702	
Ferdinand de Groot.	1702	1703	
Gideon Tand.	1703	1704	
Ferdinand de Groot.	1704	1705	
Herman Menſing.	1705	1706	
Ferdinand de Groot.	1706	1707	
Herman Menſing.	1707	1708	
Gaſpar Mansdale.	1708	1709	
Herman Menſing.	1709	1710	
Nicolaas Joan van Hoorn.	1710	1711	
Cornelis Lardyn.	1711	1712	
Nicolaas Joan van Hoorn.	1712	1713	
Cornelis Lardyn.	1713	1714 op de te rug-reize met den Arion op 't rif van Paracelles met eenige geble ven.	

A. 1686.		van *Ao.*	tot *Ao.*		A. 1686.
	Gideon Bodaan.	1714	1715		
	Nicolaas van Hoorn.	1715	1716		
	Johan Aouwer.	1716	1717		
	Chriſtiaan van Vrybergen.	1717	1718		
	Johan Aouwer.	1718	1719		
	Chriſtiaan van Vrybergen.	1719	1720		
	Roelof Diodati.	1720	1721		
	Henrik Durven.	1721	1722		
	Joannes van Baten.	1722	1722	op de wal van Japan vergaan met *Valkenbos*, enz.	
	Henrik Durven.	1723	1723		
	Joannes Thedens.	1723	1724		
	Henrik Durven.	1724	1724	op de reize 'er na toe met alles op 't ſchip Apollonia vergaan.	

Als tweede, herwaards gegaan zynde, hebbe gekend.

	Conſtantyn Ranſt.	1682	
	Henrik van Buitenhem.	1684	
Eenige tweeden van Japan.	*Balthaſar Sweers.*	1685	
	Pieter van Dyk.	1690	
	Lodewyk Wys.	1694	
	Met my A. 1686 als Aſſiſtent uitgevaren per de Moerkapel van Rotterdam, en als tweede van Japan A 1702 overleden.		
	N. Gravia.	1695	
	Herman Menſing.		
	Chriſtiaan Boonen.	1706 en 1707	
	Cornelis Lardyn.		
	Gerard Voogd.	1712, welke 1714 in November met den Arion, op 't Rif de Paracelles ſtrande; doch met 92 lieden 'er af, daar na in Januari 1715 in Coetsjientsjina, en A. 1716, den 20 Febr. maar met 65 zielen op Batavia quam.	
	Ysbrand Six.		
	Paulus Simonſzoon.	1715	
	Henrik Dykman.	1724 met de Apollonia met 't Opperhoofd, en alle de verdre, gebleven.	

Wy zullen hier mede de munten der Japanders, voor zoo verre zy ons bekend zyn, by voegen.

Japanſche Munten.

1 Schuitje zilver, een zwaar dik-gegoten ſtuk, ¼ el lang, 1 duim dik, en 1 duim breed, doet 4 Tayl, 6 Maas, 5 Condryn, a ieder Tayl van 57 ſtuivers. Dit heeft aan de eene zyde geen munt, doch aan de andre zyde 8 Japanſche wapentjes, of ſtempels, zulke 200 ſchuitjens doen Ryksdaalders 1000.

1 Oebang, een ſtuk goud als een zool van een ſchoen, doet dito 100.

1 Coebang, dito 10.

Dog A. 1713 zyn 'er in trein gebragt die maar waard waren 6 dito.

1 Itzebo, dito 2½.

1 Cockien doet 10 gl.

1 Tayl, doet 10 Maas, of 3 gl: 10 lichte ſtuivers, of 57 zware.

1 Maas doet 10 Condryn, of 7 ſtuivers.

1 Condryn doet 8 pitjens, of duiten, zynde als andre pitjens met een vierkant gat in 't midden, en de 10 doen 1 ſtuiver.

Ook gebruiken zy eenige zilvere boontjes, waar af de grootſte als witte Turkſche boontjens, en met kleene wapentjes gemerkt, waar van 'er ook verſchei-de ſoorten zyn, tot 6 toe, die allenskens verminderen, en die zy volgens hun gewigt uitgeven.

Zy zyn gewoon niet met een ſchaal maar met een kleene of groote Daats, of Japans gewigt, te wegen, zynde een kromme ronde ſtok aan 't einde met een touw of twee, door een gat, als een ſtrik getrokken, waar by men die ronde ſtok op ligt, en dan hangt men aan de eene zyde 't goed dat men weegt, en aan 't ander einde een zekere zwaarte gewigt, dat men dan op zeker kerfje ſtelt; hoedanig 'er veele op de ſtok, om 't net gewigt aan te wyzen, gemerkt zyn, waar uit men dan ziet, hoe veel dat 't weegt. En gewigten.

Zulke Daatzims of Daatzen zyn 'er groote, en tot 't wegen van goud, zeer nette kleene, met de gewigten van de Thayls, Maaſen, en Condryns, 'er by.

Zy hebben hun Fiackins van 125 pond zwaar.

1 Fiackin doet 100 Cati.
1 Catti doet 16 Thayl.
1 Thayl 10 Maas.
1 Maas 10 Condryn.
1 Condryn 10 Rinnen.

A. 1686. BYZONDERE ZAAKEN A. 1686.

VAN

JAPAN.

ZESDE HOOFTSTUK.

Een optocht na 't Keizerlyke Hof A. 1684, enz. gedaan. De Stad Sanga, en 't Kaſteel Luſois. De Steden Coerme en Jannagawe. De beſte Japanſche Thee by Iſſiphaja. De Stad en 't Kaſteel Courme. De Grenspaal van 't Landſchap Fiſien, enz. De gedaante der menſchen hier anders als elders. En waarom. Overgang uit Tſukiſen in Boyſin, en komſt in de Stad Cocora. 't Eiland Saykoks. Landen onder den Heer van Zatſuma, *en wat 'er valt. Goede ordre op alles, tot de reis dienende, alhier. 't Vlek Seminoſeki. De Landſchappen Bongo en Souo. Het Eiland Cicoko. De groote Stad Firoſſima. 't Landſchap Bitſihoe. De Stad en 't Kaſteel Miwarra. De Stad en 't Kaſteel Oos op Jio. De Gezant van Corea ruſt doorgaans op Soua. De Stad en't Kaſteel Imabarri. De Stad en 't Kaſteel Squiamma. De Stad en 't Kaſteel Takamats. De Stad Okojamma. De Stad Oko. De Steden Akais, en Fiongo. De Stad en't Kaſteel Ammakaſacki Oſacca. Aanmerking over de reize hier te nemen. Nader beſchryving van deze Stad, en 't Kaſteel van Oſacca. De Stad Miaco. De Stad Oots, en 't Meir 'er by, waar in veel Salm valt. 't Landſchap Jeſſie. De Stad Quano. 't Landſchap Owari. De Stad Mia. De Stad Nangoya met 't Kaſteel. Mia en 't Kaſteeltje nader beſchreven. Mikawa. De Stad Okoſakka. De Stad Joſinda. 't Landſchap Totomi. De Stad Fammamats. De Stad Kackingawa. De Stad Surunga. De Stad Odowarra. Een Meir boven 'er op. Salm, en andre viſch 'er in. De Stad Jedo. En Kamakora. Hoe verre Nangaſacki van Jedo is. 't Getal der Steden, Vlekken, en Dorpen tuſſchen beiden. Optogt van Nangaſacki tot Jedo A. 1684 gedaan met een nette Lyſt der plaatſen en mylen. De Japanders zeer vrugtbaar, volkryk, en werden oud. Weten van geen peſt, buiten-reizen, noch Oorlog. Wat 'er in Jedo door 't Opperhoofd, enz. gedaan werd. Hoe men ten Hove gaat. En wat 'er verder geſchied. Jedo beſchreven. Zedert wat tyd de Keizers hier Hof hielden.*

NA 't voorſtel dezer Opperhoofden, benevens eenige tweeden, zouden wy niet ongevoegelyk oordeelen hier op te laten volgen de byzondre naamen der Steden, Vlekken, en Dorpen, die in de op-tocht van de Heer *Friſius* na Jedo voorkomen, en waar by wy de mylen, en de verheit van ieder plaats van malkanderen gevoegd hadden; dog om geen tweemaal een zaak te melden, oordeelen wy beſt een later optogt derwaards, A. 1684, 1685 en 1686, en voor al A. 1702 gedaan, hier voor te ſtellen, te meer, alzoo wy daar in groot verſchil in opzicht van verſcheide naamen der plaatſen, en voor al in opzicht van de mylen, zouden bevinden; dog om 't nette te weten, moet men zig na de Lyſt der verheit, uit een Japanſche gedrukte Lyſt uitgetrokken, en na de optogt, A. 1702 gedaan, en volgende, alleen richten.

Op welken lateren optogten men wel zoo veel ſtaat, als op dien van de Heer *Friſius*, zal konnen maken, om dat ze door drie byzondre Opperhoofden gedaan, en aldus, gelyk men die hier vervolgens opgeſteld ziet, door een Liefhebber, die de zelve toen mede gedaan heeft, ons opgegeven is.

Omſtandige beſchryving der opreize van Nangaſacki na de Keizerlyke Hoofd-Stad, Jedo, in Japan, in de jaaren 1684, 1685, *en* 1686.

Een optogt na 't Keizerlyk Hof, A. 1684. enz. gedaan.

Na dat de afgepakte ſchenkagie-goederen met de groote bark, die de E. Maatſchappy in huur heeft, ontrent 3 weeken voor af na Seminoſeki waren gegaan, vertrok het Opperhoofd met zyn byhebbende Nederlanders, die gemeenlyk in drie a vier perſoonen beſtaan, op den 15den van de Songuats, of der Japanders eerſte Maan, uit Nangaſacki, even buiten de Stad tot Mangume, verzeld zynde met een opper-Keizer-, en een onder dito Banjooſen of Edellieden, nog 2 Stads wagters, (die zy gemeenelyk mede Banjooſen noemen; maar het zyn geen Edellieden) 2 Tolken, 2 Schryvers, 2 Koks, en ontrent 14 Dienaars, of ook wel meer.

Wy wierden uitgeleid van den Borgemeeſter des Eilands, en van alle de Tolken, de welke, eer zy hun affcheid nemen, wel rykelyk voor hunnen gang betaald moeten werden, waar mede zy ons een behouden reize, en een ſpoedig gehoor by zyn Majt., wenſchen.

Daar op namen wy onzen weg, die hier

hier 3 mylen verre zeer ongemakkelyk is, tot aan het Dorp Tokits, in 't O. Z. O. van den Omeraſen inbogt, van waar na den eeten met de Heer van *Omera* zyn bark (die zyn Ed. op die tyd tot onzen dienſt en gerief aldaar vaardig laat houden) gemelden inbogt, die 7½ Japanſche mylen wyd is, tot aan het Dorp Senunge overvaaren, latende de Stad, en 't Kaſteel van Omera in 't Noordelyke van deze Baay agter drie a vier Eilandjens leggen.

's Morgens vertrekt men van daar over het ſteil gebergte 3 mylen, tot aan het Dorpje Oriſſimo, daar men een natuurlyk kokend bad, en verſcheide der voornaamſte Porcelyn aarde bergen, zien kan. Hier verwiſſeld men Paarden, vermits men hier een ſcherpen togt over 't gebergte gehad heeft.

Daar na reiſt men noch 3 mylen tot aan het Dorp Sinota, om 't middagmaal te houden.

Na den middag reiſt men een gemakkelyken weg van 5 mylen door de Dorpen Nariſſio en Omats tot in de Oda, alwaar wy vernachten.

De Stad Sanga, en 't Kaſteel Luſiois.

Daags daar aan trekt men door 6 a 7 Dorpjens, als mede door de groote Stad Sanga, de Hoofd-plaats van Fiſien, daar de beſte Thee groeid. Beooſten de zelve ontrent ⅛ myl legt het Kaſteel Luſiois, daar dezen Landsheer zyn verblyf heeft.

De Stad Sanga heeft een groot gerief van eenige Rievierkens, die van daar in de groote Arimaſe inbogt (daar wy hier, ſchoon buiten onzen weg, wat van aanhaalen zullen) zich ontlaſten, zoo dat men te water, en te lande na verſcheide plaatſen gemakkelyk reizen kan, 't welk de gemelde Stad zeer neringryk maakt.

De Steden Courme en Jannagawe.

Even het zelve hebben ook de Steden Courme, en Jannagawe, zynde in 't Land van Tſickingo, digt aan de voornoemde bocht van Arima, gelegen.

In 't af komen van Jedo neemd men veeltyds den weg door Courme, en verder met ſchepen uit Jannengawa, of Jannagawe (welke Landsheer 4 aanzienelyke wrik-barken beſchikt) over een water van 18 Japanſche mylen, tot aan het Dorp Iſiphaja, van waar men in 3 uuren door het Dorp Jangami in Nangaſacki komen kan.

Meergemelde Arimaſche inbogt, welkers ingang het Landſchap Zatſuma beooſten, den hoek Noma beweſten, en de Eilanden Amaxa tuſſchen beiden leggen heeft, loopt eerſt Noordwaards tot voor by Arima, van waar men, zig noordwaards om buigende, langs de Landen van Fingo, Tſickingo, en Fiſien loopt. Om de Weſt ſtrekt zich een diepe inbogt: alwaar men tuſſchen den hoek Tackaſacki, en 't hooge Land van Simabara, na 't voornoemd Dorp Iſaphaja of Iſiphaja vaart.

De beſte Japanſche Thee by Iſiphaja.

Om en by 't zelve Dorp, of Vlekjen, valt ook veel, en al van de beſte Japanſche Thee.

Men ziet dan uit het bevorens ter nedergeſtelde, dat deze Zee-boezem zoo dicht aan Omera paald, dat 'er tuſſchen 't Noordelyke van de Omeraſche Baay, en de Arimaſche inbogt, naauwlyks 1 kleen myltje Land vaſt is, 't welk in 't gaan van Iſaphaja na Nangaſacki aan weerzyden gemakkelyk kan gezien werden.

Om nu de reize wederom te vervorderen, ſpoed men zynen weg door 't voornoemd Sanga 5 mylen, en vervolgens noch 2 dito tot in 't Dorp Kanſacki, om 't middagmaal 'er te houden, daar ons gemeenelyk kleene Karpers opgediſcht werden.

's Namiddags gaat men door het Dorp Toutorocki 3 mylen, en voorts tot in 't vlek Tayſero 1 dito, alwaar men zyn nacht-ruſt houd.

De Stad en 't Kaſteel Coerme.

Tuſſchen Toutorocki en Tayſero ziet men ter rechterhand de Stad en 't Kaſteel Coerme leggen.

Uit Tayſero reiſt men 3½ myl, ontmoetende ter linkerhand een breeden weg, die na de Stad Fakatta loopt, en aan de rechterhand ziet men 13 verhevene Graven, daar zoo veel hoofden der wederſpannelingen (zoo die genaamd werden) in leggen, die, om dat zy zig eenige jaaren voorleden tegen hunne Landsheeren aangekant hadden, hier tot een ſmadige gedachtenis aldus noch overgebleven zyn.

Een vierde myls verder komt men in 't Dorp Jamaie, doch als men in 't wederom komen over Courme na Nangaſacki zeild, ſlaat men hier de weg, uit Jamaie komende, ter linker-hand af. Hier gaat men in draag-korven, om over 't gebergte Fiamits, dat redelyk hoog is, gevoerd te werden, tot dat men, na een reize van 3 mylen, in 't Dorp Ootcino komt, daar men gewoon is het middagmaal te houden.

Wanneer men nu noch 3 mylen verder gaat, neemt men gemeenelyk zyne nacht-ruſt in het Dorp Iſeeka, (of Itska) daar de Rievier Sakain zich langs henen kromt.

Ontrent 1½ myl buiten Tayſero ſtaat een boom, en dicht daar by ook een merk-paal, alwaar de drie Landſchappen Tſukiſen, Tſickingo, en Fiſien, zich van malkanderen ſcheiden.

De grens-paal van 't Landſchap Fiſien, enz.

Uit Fiſien komt men in Tſukiſen, en Tſickingo blyft aan de rechter hand.

Uit Iſouka loopt de weg langs de gemelde Rievier, die men in 3 mylen reizens tweemaal moet overvaaren.

Ter plaats nu, daar men de laatſtemaal over gaat, ſtaan gemeenelyk veel Norimons, (of Japanſche draagſtoelen) met eenige aanzienelyke en ſchoone Juffers, om de aldaar voorbygaande Hollanders te bezichtigen.

De gedaante der menſchen alhier anders dan elders.

Van hier af beginnen de menſchen merkelyk van gedaante te veranderen, en vry leelyker, als ook veel dik-koppiger, en platter van neus, te werden.

En waarom.

Door 't geheel Land van Fiſien, en een ſtuk weegs in Tſukiſen, heeft men een geheel ander ſlag van volk, voornamelyk onder de Vrouwen, dan wel in de verdere Noordelyke plaatſen; en 't is te gelooven, dat de Europiaanen, zoo de Hollanders en Engelſchen, als de Portugeeſen, toen zy noch de vryheid hadden, om wanneer, en waar 't hen beliefde, te gaan, zeer veel tot de verbetering dezer Japanders in dit geweſt toegebracht, en zeer veel loopende gedenkteekenen van hun aanwezen alhier nagelaten, gelyk die zich met 'er tyd ook al verder hier voortgezet hebben. Ook hebben zy zich wel het meeſt ontrent de Landen van Fiſien, en Tſukiſen, onthouden.

Wanneer men nu al verder langs de Rievier Sakain voortzeild, laat men de heerlykheit Nongatou, even over de Rievier, aan de linkerhand leggen, en dan komt men, na een reize van 5 mylen, in Coanoſſi (of Quinoſſi) daar men gewoon is het middagmaal te houden. Hier heeft men zeer veel bergen leggen, die Smids-koolen geven, en die ook, om de ſchaarsheit van hout alhier, doorgaans gebrand werden.

's Namiddags gaat men, na dat de Paarden verwiſſeld zyn, 3 mylen verre over een ongelyken weg, waar na men in het Zee-vlekjen Kroſacki komt, daar ons gemeenelyk andre Paarden beſteld werden.

Daar na reiſt men noch 3 mylen over een zeer ongemakkelyken weg voort, waar na men uit het Landſchap Tſukiſen in 't Landſchap Boyſin, en al verder in de vermaarde Zee-ſtad Cocora, komt, alwaar men niet alleen gewoon is te vernachten; maar ook goed weer af te wachten, om na de overzyde te vaaren.

Gemelde Stad Cocora legt ongemeen vermakelyk langs het ſtrand uitgeſtrekt, zynde met een deftig Kaſteel na haare Lands-wyze verſterkt. Het is de Noordelykſte Frontier-plaats van het Eiland Saykok, welkers rechten naam by de Japanders Cou Sion is.

't Eiland Saykoks.

Dit Eiland heeft, in den omtrek van 148 duitſche mylen, 9 Landſchappen, waar na het den naam ook van Coeuſion draagd.

Deze Landſchappen zyn Fiſien, Tſukiſen, Boyſin, Bongo, Zatſuma, Alſumi, Fiongo, (waar af de 3 laatſte onder den Heer van *Zatſuma's* gebied tot noch toe ſtaan,) Fingo, en 'Tſickingo, van alle de welke Fiſien het grootſte is, en in welkers omtrek de Steden en Eilanden Nangaſacki, Amaxa, Cimabarra, Krats, Omera, Firando, Gotto, enz. gelegen zyn.

Landen, onder den Heer van Zatſuma.

De Heer van *Zatſuma*, die van ouds her altyd een Koning op zich zelven geweeſt, en noch is, heeft het gezag over de Landſchappen Zatſuma, Alſumi, en Fiongo, mitsgaders ook over de Lequios Eilanden, voor zoo verre die ſchatting aan Japan betaalen. Geen Vorſt onder alle de Landsheeren heeft zulke dappere en wel geoeffende Soldaaten, als deze. In des zelfs Landen valt ook veel Camfer, Goud en Koper, waar af het gebergte aldaar vol mynen, maar waar af de geheele behandeling, en roering, aan den Keizer alleen ſtaat, alzoo niemand, buiten des zelfs uitdrukkelyken laſt, den grond roeren durft.

En wat daar al valt.

Goede ordre op de reize alhier.

Van Nangaſacki tot Cocora (wanneer wy, of andre voornaame Heeren daar door reizen) is 'er op deze korte Landweg (zoo men die gemeenelyk noemd) door voorzorge der Landsheeren zulke goede ordre geſteld, dat men nergens behoefd te wagten; want al voor onze komſt ſtaat 'er, om de 2 a 3 mylen, geduurig verſch Volk, Paarden, Norimons, en wat dies meer is, gereed, om malkanderen, zonder ſtil te ſtaan, als men voortreizen wil, te vervangen; en ten einde men des te zekerder voortkomen zou, werd ons doorgaans van Paarden, Volk, enz. nog eens zoo veel, als wy eiſſchen, ter ordre van den Landsheer alhier, daar by verzorgd. Ook gaan 'er 2 Banjoozen voor, en eenige achter onzen trein, zoo verre als ieders Land ſtrekt. De voorſte dient, om alle Reizigers (van hunne eigene ingezetenen) van den weg te doen wyken, tot dat wy voor by getrokken zyn, en ook om ordre te ſtellen, dat de wegen bevorens geveegd, en ſchoon gemaakt werden.

De achterſte dienen, om wel toe te zien, dat, zoo iemand door gebrek van volk, door 't breken der draag-zetels, of waar door 't ook wezen mogt, in eenige ongelegenheit raakt, dezelve ten eerſten weder klaar geholpen, en van 't noodige voorzien werde.

Deze lieden gaan weg, gelyk zy komen, dat is, zonder zich met voordacht eens te vertoonen, ten zy dat eenige noodzakelykheit hen daar toe perſt; en dit doen zy wel uitdrukkelyk, op dat men hen daar voor niet bedanken, of eenige beleefdheit bewyzen zou.

Van

Van Cocora nu (daar men eene nacht ruſt) vaart men (indien weer en wind het toelaat) met 2 Cobaya (zynde vragt-barken) uit een Rieviertje na buiten, en men ſteekt na de overzyde over, alwaar men, na 3 Japanſche mylen afgelegt te hebben, in 't vlekjen Seminoſeki komt.

Van 't hoofd van Cocora, of even buiten dat Rieviertje gekomen zynde, houd men al de rechterhand om, na de engte, tuſſchen 't Eiland Finoſſima ter linkerhand, en 't Land van Cocora, dat ons ter rechterhand noch lang by blyft.

Aan de laatſtgemelde zyde heeft men in de eerſte bogt het Dorpje Dayri, voerende dezen naam, om dat ten tyde, toen de Dayro's noch 't Oppergebied over ganſch Japan hadden, en wanneer 't hier door de inlandſche beroerte, en oorlogen, zoo geſchapen ſtond, dat het Hof in Miaco overvallen, en de Dayro, met zyn voornaamſten aanhang genoodzaakt wierd zich door de vlugt te redden, een van de 12 Vrouwen van den Dayro van een jongen Dayro in 't kraambed bevallen was, terwyl de Vorſt hier elendig om hals raakte.

Zyn Minnemoeder (die gemeenelyk een Vrouw van zeer veel aanzien is, en uit 80 van de Edelſte Vrouwen gekoren werd) hopende 't gevaar te ontkomen, nam met dezen jongen Vorſt, zoo heimelyk, als 't haar mogelyk was, de vlugt uit het Hof van Miaco, en geraakte in zeer korten tyd aan het voornoemd Dorp; doch de vyanden, van hare vlugt kennis gekregen hebbende, en haar te kort op de hielen gevolgd zynde, bragten haar in zulken engte, dat zy buiten alle tegenſpraak in haare handen zou gevallen zyn, ten waare dat zy, met een onbedenkelyke kloekmoedigheit met dien Prins in haare armen uit haar vaartuig in 't water ſpringende, zich zelven en dat Vorſtelyk Kind verdronken had, agtende het veel roemrugtiger en zekerder voor haar, en voor dien Prins, om grootmoedig dus in 't gezicht van haare vyanden te ſterven, dan wel om van hen, of gevangen, of op een ſmadelyke wyze mishandeld te werden.

Een weinig verder legt een klip, meeſt aan de zelve zyde, met de kop onder water, die, om de felle ſtroom, zoo 'er geen baken op ſtond, van onbedrevene lieden niet zonder 't uiterſte gevaar zou konnen voor by gevaaren werden. De zelve werd Joſibe genaamd.

Wanneer de beroemde Keizer *Tayko* afzakte, om de weſtelyke Landen in die ſtand, waar in zy nu noch zyn, onder zyne gehoorzaamheit te brengen, had de Schipper, die hem hier na toe voerde, 't ongeluk van hem tegen deze klip aan te ſtieren, en hem in het uiterſte gevaar van zyn leven te brengen, waar door deze Schipper, om een erger ſtraf te ontgaan, zich zelven aanſtonds maar hartvogtig den buik op zyn Japans ('t geen daar zeer gemeen is) opſneed.

Als men wat verder komt, ontvalt zich 't Land aan de rechterhand eerſt Ooſt, en daar na Noordwaards aan, makende aan die kant een fraaije Baay, die zich als een halve kring, of als een halve maan, vertoond.

In 't midden, of wel meer ter ſlinkerhand, legt een kleen Eilandje, alwaar het ten Noord-weſten meeſt heel diep en ook klippig is, zich zelven aan die kant tot tegen de Ooſt-zyde van 't Eiland Finoſſima, dat hier de Baay na de Weſtkant aan Zee ſluit, uitſtrekkende.

Recht in 't Noorden legt het vlekjen Seminoſeki, en even beweſten het zelve 't Dorp Iſacki. Andre noemen dit ook wel Simonoſeki.

Hier is de vergader-plaats, daar alle de vaartuigen van Oſacca dagelyks by honderden af en aan vaaren, behalven dat in deze Baay ook zoo wel zwaare ſchepen, als kleene vaartuigen, ten anker komen, en zich, by onweder, bergen konnen.

Het evengemelde vlek legt lang en ſmal langs den oever aan de voet van een bergagtig Land, op de Noorder breedte van 34 graaden. 't Vlek Seminoſeki.

De Ingezetenen van dien zyn meeſt Boeren, Viſſchers, en Vettewariers; behalven dat 'er ook veel Japanſche inktkokers, en andre zeldzaamheden van flint- en ſerpentyn-ſteen, gemaakt werden.

Het groot vaartuig, 't welk (gelyk bevorens gezegt is) voor af gaat, en de komſt van 't Opperhoofd, en zyn gevolg, hier blyft afwagten, werd met de zelve, benevens den geheelen Japanſchen trein, en hunne bagagie, bevragt, en ieder weet, waar hy zyne beſcheiden plaats vinden kan.

Men is genoodzaakt hier zoo lang te vertoeven, tot dat de Weſten-wind zonder regen vaſt ſtaat, en door-waaid: want anders zullen geen Japanſche Zeeverſtandigen hier van daan t'zeil gaan, om dat dit eerſte ook het grootſte rak is, dat men zonder bequaame ankerplaats overvaaren moet.

Dit Seminoſeki legt 35 Japanſche (of ontrent 14 Hollandſche) mylen van Cammenoſeki.

Aan de Noorder wal zyn wel eenige Havens, als Moeko, en Hoedanits, maar alzoo de wind niet altyd diend, om 'er in te konnen loopen, en vermits de Japanſche vaartuigen ganſch niet wel gemaakt zyn, om Zee te konnen bouwen, of om eenig geweld te konnen uitſtaan, is het maar redelyk, dat zy deeze vaart

vaart zeker nemen, en zich hier niet te los wagen, gelyk zy van ouds her ook noit gewoon zyn te doen, en deze reize niet, dan met zeer vaſt weder, te ondernemen.

Met bequaam weer en wind zeild men van Seminoſeki door het naauw tuſſchen de Dorpen Moyſi ter rechter, en Oeſirobame ter linkerhand, daar het maar ½ myl wyd is, eerſt Ooſt, en dan Zuid-Ooſt omboegende, tot aan den hoek Mottajamma, waar mede men wel 5 mylen doorbrengt, latende ter rechterhand, daar 't begind wyder te worden, het Dorp Thammoera, en ter linkerhand Manſi, en Kanſi, twee Eilandekens, die zich als de bol van een hoed vertoonen, en van welke de Japanders verſcheide grollen verdichten.

De Landſchappen Bongo, en Souo.

Na dat men den voornoemden hoek voor by is, zeild men midden vaarwaters tuſſchen de Landſchappen Bongo ten zuiden, en Souo ten noorden (daar het wel 3 a 4 mylen wyd is) recht Ooſt aan, ſtevenende op Souo voor by het vlekjen Heedanits, en wat verder voor by het Eilandjen Fimeſima, dat mede bewoond is.

Op die zelve wyze loopt de weg tuſſchen de Eilanden Saykok, en Cicoko na Zee toe, welk laatſtgemelde het grootſte Eiland naaſt Saykok, of Hocuſiou, is.

Het Eiland Cicoko nader beſchreven.

Het begrypt 4 Landſchappen in zich, te weten, Tſanocki, Awa, Toſſa, en Jio.

Van Holtmats en Fimeſima, tuſſchen beiden, begind men 't zelve in het Zuid-ooſten.

Het ſtrekt zich hier af N. Ooſtwaard tot aan den Noordelyken hoek Jakori in Tſanocki, waar na het weder Zuid-Ooſt-waard aan, na Awa, loopt.

Wanneer men nu al doorzeilt tot Cammenoſeki, geraakt men voor by verſcheide kleene Eilandekens, die alle hare byzondre naamen hebben, gelyk men vervolgens, tot Moero toe, door een groot getal der zelve tuſſchen beiden doorvaaren moet.

Voornoemd Cammenoſeki heeft verſcheide Eilandekens, die tegen een uitſtekenden hoek van Souo zoodanig aan leggen, dat men van verre 'er niet anders, dan maar een Eiland, af maken kan, 't welke men van 't Weſten (daar het wyd en diep is) na 't Zuid-Ooſten, maar door een naauwe opening, pas een piſtool-ſchoot wyd (daar men aan weerzyden eenige wooningen ziet ſtaan, en daar men 't grootſte Dorp aan de rechterhand heeft) door-reizen kan, ten ware men, by bequaam weder, buiten dien hoek, en buiten de Eilanden, omloopen wilde.

Na dat men nu pas buiten deze Eilanden gekomen is, kan men, wegens de menigte dezer Eilandekens, den weg tweezins nemen. Zoo men den eerſten zeilen wil, heeft men den vermakelykſten; dan loopt men de eerſte opening pas buiten Cammenoſeki, aan de linkerhand, daar 2 kleene Eilandekens voor leggen, eerſt Noord, en dan Ooſt-waard in, alwaar men onder veel andre Eilanden 'er een leggen heeft, dat Miaſima genaamd werd, en 't geen, om zyne vermakelyke gelegenheit, en wegens de menigte van des zelfs ſchoone Tempels en Prieſters, zeer vermaard is.

De groote Stad Firoſſima.

In 't N. Weſten van dezen inbogt, die al vry diep loopt, legt de groote Stad Firoſſima, die by de Japanders den naam heeft, dat daar de allerkonſtigſte werklieden in yzer; en de netſte geweer-makers, woonen.

Verder na 't Ooſten komt men by 't Eiland Harootſima, dat veel goede havens voor alle winden heeft.

Van hier neemd men den weg weder tweezins. Indien men door noodzakelykheit van weer en wind de Noord-wal houden wil, loopt men de linkerhand af na binnen toe, tuſſchen de Eilanden van Cammangari in.

Het zelve heeft een redelyk groot en vruchtbaar Eilandje, dat tamelyk bevolkt, meeſt met Viſſchers of Boeren bezet, en 20 mylen van Cammenoſeki gelegen is.

Vyf mylen Ooſt-waard heeft men ter rechterhand Mitaray, daar een zeer goede haven by een Dorpje, tuſſchen 2 Eilanden in, legt.

Nog 5 mylen verder heeft men het vlekjen Tadanomi ter linkerhand leggen.

't Landſchap Bitſihoe.

Aldus tuſſchen de Eilanden van Fannagoeri en 't Landſchap Bitſihoe doorvaarende, ontmoet men aan een Noordelyken inbogt de aanzienelyke Stad, en 't Kaſteel Miwarra; doch wanneer men nu weer Zuid-ooſt aan loopt, komt men voor eerſt uit de engte der Eilanden, en in de ruimte van 't vaarwater na Bigenothomme, (anders Bingonothomme genaamd) dog gemelde weg werd meer uit vermaak genomen, dan dat hy wel dient om de reize te vervorderen.

De Stad en 't Kaſteel Miwarra.

Anders vaart men den weg van Cammenoſeki af (gelyk wy de vorige begonnen hebben) tuſſchen eenige Eilanden door recht Ooſt aan, 5 mylen, tot aan 't Eiland Camro, van daar men een weinig verder het Eilandjen Stagar ter rechter, en Noda ter linkerhand, in 't N., of 't N. O., leggen ziet, en zoodaanig met deze zelve cours loopt men ook daar op aan; terwyl zich in 't Zuid-Ooſten op Jio de Stad en 't Kaſteel Oos,

De Stad en 't Kaſteel Oos op Jio.

op

op een verheven plaats in een kleene inwyk, zeer fraai vertoond.

Dus loopt men tuſſchen Stagar en Noda door voor by Joni, al meeſt N. O., 25 mylen tot aan de engte van Fannagoeri, latende Mitaray aan de linkerhand leggen.

Men rekend dit 30 mylen van Cammenoſeki; of anders neemd men den weg Noordelyker van Camro, latende Noda dan ter rechter, en Soua ter linkerhand na Carootſima leggen.

Dit Soua heeft aan de Ooſt-zyde een Dorpje, aan een Baaytje, dat zich als een halve maan vertoond, alwaar de Gezant van Corea in zyne opreize plagt aan te gieren, en wat uit te ruſten, gelyk 'er ten dien einde noch een huis daar in wezen blyft, alzoo dit volk, zedert de dood van den Keizer Tayko, gehouden is geweeſt, om op zekere vaſtgeſtelde tyd Gezanten met eenige geſchenken aan den Keizer af te zenden. Zy komen van de Noord door Iſuma, of Sohi (na welk laatſte Landſchap die van Corea geheel Japan noemen) tot aan 't gemelde Eiland Soua, van waar zy dan hunne reize even eens als wy, en andren vervolgen.

Den Gezant van Corea ruſt doorgaans op Soua.

Eer men aan 't naauw van Fannagoeri komt, heeft men ter rechterhand, na 't Z. O. een wyder opening, die bequamer ſchynd te wezen, om met zwaare vaartuigen dezen weg af te leggen.

Aldaar legt in een zuidelyk inbogtje de Stad, en 't Kaſteel Imabarri.

De Stad, en 't Kaſteel Imabarri.

De eerſt-gemelde engte, die op zommige plaatſen pas een piſtool-ſchoot wyd is, loopt zeer krom; als, van 't N. O. tot het N. W., voor by het Dorpje Fannagoeri, alwaar een Eilandje legt, dat met een muur omtrokken, en 't geen bevorens een roof-neſt geweeſt is.

Voorder is 't zelve O. N. O. en N., zomtyds wat wyd, en dan weer heel naauw, alwaar men voor by 3 Dorpkens trekt, tot dat men ter rechterhand meer wydte krygt, en dan loopt men N. O. de eerſte Eilandekens aan boord.

Als men dicht langs de zelve vaart, ziet men in de eerſte opening ter linkerhand, binnenwaards, het vlekjen Taſſima op een uithoekjen leggen.

Aan de tweede opening, ter zelver zyde, heeft men het heilig Tempelken van Apetonnoquanoſamma, alwaar de Japanſche Neptunus, of de afgod der Zee, woond, voor by welk Tempelken niemand, wie hy ook zy, vaaren zal, zonder het een of 't ander aan dezen Zee-God te ſchenken, of anders zouden de Japanders gelooven, noit een behouden reize te zullen doen.

Om nu dit voor te komen, komt 'er gemeenelyk een kleen ſchuitje, om dat geſchenk af te haalen; en zoo 'er te veel vaartuigen by een zyn, dat dit ſchuitje alle de zelve niet wel begaan kan, dan werden 'er maar eenige pitjens op een brandhout gebonden, en buiten boord geworpen, welk brandhout, zoo 't van 't ſchuitje niet geviſcht werd, recht toe recht aan na dit Tempeltje noodzakelyk (ten minſten zoo zy gelooven) dryven moet, of anders is haare ganſche ſtelling (die immers niet miſſen kan, dewyl hen de Prieſters dit verzekeren) valſch.

Een weinig verder, daar het na de linkerhand toe begind te loopen, tegen over een Eilandjen vol boomen, op een hoekjen, ontmoet men het Stedeken Bigonothomme, 10 mylen van Fannagoeri, zynde recht in 't vaarwater, daar alle vaartuigen voor by moeten, waar door het zeer levendig, en neeringryk is, ook werden hier veel mat-bladen, en yzere dreggen gemaakt, die ook goed koop verkogt werden.

Drie a vier mylen na het N. O. ziet men een groote Stad en een Kaſteel, Squiamma genaamd, onder welke 't voornoemd Stedeken ook ſtaat.

De Stad, en 't Kaſteel Squiamma.

Tien mylen van deze Stad Ooſtwaard, in de tweede engte der Eilanden, legt ter linkerhand het vlekjen Simots, en in 't voor by vaaren van dien ziet men ter rechterhand tuſſchen de Eilanden henen op 't Landſchap Tſanocki 't Kaſteel Margami op een bergje leggen.

Buiten 't naauw van Simots loopt men N. O. na de engte van Fibi, latende Oſouti (een Eilandje als een hooi-berg) en wat verder, in een vlak bogtje, op 't voornoemde Land, de Stad, en 't Kaſteel Takamats aan de rechterhand leggen.

De Stad, en 't Kaſteel Takamats.

Wat beooſten deze Stad ziet men den Noordelykſten hoek van Cicoko, Jakori genaamd, van waar het Land weer na het Z. O. toe draaid.

Ontrent Fibi leggen mede veel Eilanden, op welke in vorige tyden veel Roovers plegen te neſtelen, en die 'er ook zomtyds nu noch wel ontmoet werden.

Men loopt de zelve gemeenelyk met een N. O. koelte voor by, gelyk men ook, door deze Eilanden henen, voor by Oecimado zeild, 't geen een net Boeren Stedeken is, dat op het Z. Ooſter eind van een Eiland aan de linkerhand legt, 't welk onder de vermaarde Stad Okojamma, 5 mylen van daar, Noord op een ſpruitjen in te vaaren, gelegen zynde, behoord.

De Stad Okojamma.

Even zoo zeild men al vorder tuſſchen de Eilanden Jeſami ter rechterhand of na 't zuiden, en tuſſchen de wal van Oko door, daar men de Stad van die zelve naam ziet, al-

De Stad Oko.

alwaar veel zout-makers woonen; ook loopt men hier al meest N. O. aan, behalven dat men na de Baay van Moero loopt; want dan moet men zoo lang Noordelyk afhouden, tot dat men de wal na genoeg komt, om 'er in te konnen loopen.

Dit is een kleen Stedeken, waar in veel Leêr-touwers woonen, 't geen zy hier ongemeen wel weten te bearbeiden.

Het heeft ook een zeer bequame Baay voor kleene vaartuigen, legt 40 mylen van Thomme op de N. breedte van 35 graaden, en is het Noordelykste van de ganſche weg, die men te vaaren heeft.

Hier moeten alle vaartuigen, die na Oſacca willen, vertoeven, tot dat weer en wind hen komt te dienen, om na Fiongo te vertrekken, ten ware dat zy door nood genegen waren de Eilanden Jeſemi om te loopen; hoewel dat eigentlyk hun regte weg niet is, en zeer gevaarlyk, vermits deze weg van daar na Fiongo 18 mylen lang is, zonder dat 'er onderweeg eenige Baay, of Haven, daar in men zich, by voorval van onweder, zou konnen bergen, te vinden is.

Van Moero buigd zich de wal weer na 't O. S. O. tot aan den hoek van Akays.

De eerſte plaats pas beoosten de Baay van Moero is het vlekjen Aboes, alwaar by na niet anders, dan Reeders van vragtbarken, woonen.

Daar na volgd een ander vlek, Cikamacka genaamd, en een weinig 'er af, tegens het gebergte, 't Kaſteel Fimeis, waar in zich een groote toren vertoond.

De Stad Akais.

Noch 2 a 3 mylen Ooſtelyker ziet men 't vlek Tackaſſanao, en dan volgd op den hoek het voornoemd Kaſteel, en de Stad Akais.

Hier werden de beſte Catabers, of Kennepe Vrouwen-rokken gemaakt.

Het heeft grootelyks zyn reden, waarom de Japanſche Schippers met hunne vaartuigen, zoo wel dit rak, als dat van Cammenoſeki, niet anders, dan met het allerbequaamſte weder, willen overvaaren, alzoo het hier zeer wyd is, en hunne barken geenzins 'er na geſteld zyn, om eenig geweld van de Zee te konnen uitſtaan.

Daar beneven de ſtroomen tuſſchen Awa, en Kinokouni, van buiten beoosten en beweſten Awaſima omloopende, ontmoeten malkanderen om de Noord tegen over Akais, waar door aldaar dan gemeenelyk, met het allerminſte hard weer of wind, een zeer leelyk en byzonder hol water komt te ſtaan, 't geen een iegelyk, die zich daar dan in bevind, noodzaakt, om een goede haven, en wel die van Fiongo, te zoeken, die 3 mylen N. Ooſtwaard van den voornoemden hoek, achter een zand-punt gelegen, en door arbeid en konſt (vermits hier ontrent geen andere havens zyn) gemaakt is. De Stad Fiongo.

Onder de gemelde zand-punt zyn 30 vrywillige menſchen begraven, om dat de zelve bevorens geduurig afſpoelde, en alles, hoedanig zy dit werk ook mogten aanleggen, gedurig te vergeefs en ydel was, daar het egter, na dat men 'er die menſchen-lichamen onder gelegt had, beſtendig en een vaſt werk geworden en gebleven is.

Ook zyn de Japanders, en meer andre Heidenſche volkeren met hen, van oordeel, dat alle gebouwen, die op de lichaamen van levende menſchen gegrondveſt zyn, zeer vaſt, duurzaam, en beſtendig zullen wezen.

Alle vaartuigen van eenige grootheit, die uit het weſten komen, moeten hier voor de Stad Fiongo haar ganſche vragt in kleener vaartuigen overſchepen, om dat de Rievier van Oſacca zeer droog is, waar door men onmogelyk na die Stad met zwaar-geladene barken, ten waare dan by het allerhoogſte ſpring (dat dan noch by de minſte wind uit den weſten met zeer veel gevaar vermengd is) kan gevoerd werden.

Na dat dan alles wel overgeſcheept is, vaart men langs de Noord-wal Ooſtelyk henen, eerſt voor by 't vlek Niſſenojenna, of Niſſenojena, alwaar een zeer vermaarde hoewel geen zeer groote Tempel van den Broeder van hunnen grootſten heilig, Iſſie genaamd, is.

De Stad en 't Kaſteel Ammakaſacki.

Daar na loopt men voor by de Stad, en 't Kaſteel Ammakaſacki; en als men recht voor een van de middel-ſpruiten van Oſacca is, zoo kan men drie ſteden te gelyk zien, te weten, de laatſtgemelde, in 't midden Ammakaſacki in 't N., Oſacca. en Sackaya in het Zuiden.

Na dat men in de Rievier gekomen is, werden wy van onzen huiswaard met 2 toegemaakte ſpeel vaartuigen ingehaald, en in onze herberg geleyd, daar de Stads-voogd terſtond door onze Tolken van verwittigd werd.

Deze weg uit de Haven van Fiongo tot hier toe is 13, en de ganſche vaarweg van Seminoſeki (of Semonoſeki) tot Oſacca toe, is op zyn allerkortſte 235 mylen verre; (want anders is zy wel 246 dito lang) gelyk men op het blad, daar alle de plaatſen, en mylen, opgebracht werden, klaar zien kan.

Aanmerking over de reize, hier te nemen.

Het is ook veel beter, dat men, in 't afkomen, de groote bark voor af na Fiongo laat gaan, en dat de trein over Land door Ammakaſacki en Niſſenojenna (daar het zeer vermakelyk en gemakkelyk te reizen is, en ook beſt gelegen

gen komt) na Fiongo volgd : want anders moet men met groot verdriet met de bark in de Rievier na 't hoogſte ſpring blyven wachten, gelyk dat bevorens meeſt altyd zoo (uitgenomen dat nu 2 jaaren herwaards de bark voor af na Fiongo vertrok) ondervonden is.

Hier in Oſacca doet men voor de eerſtemaal ſchenkagien aan de twee Stadsvoogden, buiten de welke hier ook nog een byzonder Gezaghebber over het Kaſteel is, door den Keizer daar over geſteld, en die hier ook niet dan by uitdrukkelyk verlof van den Keizer uitgaan, en zich ook met geen andre zaaken bemoeijen mag.

Het drinkwater in deze Stad (ten zy men dat van 't gebergte haalen laat) is doorgaans zeer ſlecht, en ongezond.

Deze Stad legt op 34 graaden. en 45 minuten N. breedte, en is ongemeen groot in haaren omtrek.

Nader beſchryving van deze Stad.

Zy heeft een menigte groote huizen van Landsheeren, veel ſpruiten, en wyde gragten, die uit het Meir Oots, 17 mylen opwaards gelegen, door een Rievier hier geleid, en ontlaſt werden, waar door deze Stad een zeer groot, ja ongeloofelyk getal van bruggen, die wy in menigte zien konnen, moet hebben.

Alle Lands-grooten, die om de Weſt leggen, hebben hier hun volk, en woonplaatſen, op dat zy hier aankomende, in 't opreizen te Hoof, des te eer, en te zekerder, met al hunnen toeſtel vaardig en klaar zouden wezen, en zich in ſtaat bevinden mogten, om hunne reis ten eerſten na Jedo voort te zetten, alzoo zy 'er maar een etmaal mogen vertoeven, en buiten 't gezicht des Kaſteels (uit inzicht, om dat het een aanmerkenswaardige plaats, en om dat zy midden op den reis-weg gelegen is) moeten omgaan.

Zy is zeer volk- en nering-ryk; ook is 'er een zeer treffelyk Kaſteel, dat zeer hooge wallen, en diepe gragten heeft, en is om des zelfs byzondere goede gelegenheit alhier door den Keizer Tayko begrepen en gebouwd, gelyk hy daar in ook eenigen tyd zyn Hof gehouden heeft; dog nu dient het zelve alleen, om 's Keizers ſchatten, van de weſtelyke laage Landen ingezameld, te bewaaren.

Volgens 't verhaal der Japanders, was deze Tayko de eerſte Keizer, die door den Dayro in dezen ſtaat beveſtigd wierd, en die hem 't ryk ook uit eigen beweging opgedragen heeft, dat wy bevorens elders breeder toonen.

Van Oſacca nu willende vertrekken, voorziet men zich eerſt van paarden, coelis (of draagers) en wat dies meer is, en men vertrekt 's morgens vroeg, zyn weg nemende langs de N. zyde des Kaſteels, en ten Z. Ooſten van de Rievier, gaande daar langs tot aan het Dorp Firakatta (by *Montanus* Firaskatta genaamd) 't welk 5 mylen verre, en daar men gewoon is het middagmaal te houden.

Tuſſchen beiden ziet men, onderweeg zynde, ter rechterhand aan de overzyde der Rievier verſcheide vlekken, mooije Dorpen, en 't Kaſteeltje Taſſacki.

Van Firakatta gaat men 2½ myl verder, en komt dan in de Stad Jodo, een vermakelyk en zeer net ſtedeken, in 't Landſchap Jamayſiro gelegen. Het is daar alles byzonder rein en zindelyk; ook is daar een mooi Kaſteel by, en de Rievier van Oſacca loopt 'er benooiden, en bezuiden, voorby, zoo dat men in 't inkomen, en in 't uitgaan, over twee lange bruggen, en door dit ſtedeken henen trekken moet,

Na dat men over de tweede brug (daar men ter linkerhand 2 Molens heeft, die 't water geduurig in 't Kaſteel maalen,) gekomen is, gaat men langs de Rievier aan de Noord-zyde des zelfs, van waar men ter rechterhand het vlekjen Occi, daar de meeſte en ook van de allerbeſte Thee valt, die 'er in Japan te vinden is.

Nog 3 mylen van daar komt men in Futſimi, een plaats, daar *Tayco-Samma* voor dezen zyn Hof gehouden heeft.

De Stad Miaco.

Door gemelde plaats trekt men 2½ myl tuſſchen een ſtraat van huizen henen, en dus komt men in Miaco.

Deze Stad, die van ouds her, en ook noch wel, Kio genaamd werd, is zeer groot, aanzienelyk, zeer net geregeld, vol cierlyke huizen, (immers na hunne Lands-wyze) en alomme met zeer deftige Tempels, en zeer luſtige Hoven praalende.

Zy legt op de N. breedte van 35 graaden en 8 minuten. Zy is vervuld met allerlei groote Konſtenaars, Ambagtslieden, en met een zeer groote menigte van vermogende Kooplieden, alzoo men hier de ſtapel van den handel heeft, ook gaat men naauwlyks een huis voor by, daar niet het een, of 't ander, gemaakt, of verkogt werd.

Het is de voornaamſte der bepaalde Keizerlyke Koopſteden, hoedanige 'er maar 5, en welke deze zyn : Miaco, Oſacca, Sackaja, Nangaſacki, en Jedo.

Deze zyn uitdrukkelyk 'er toe geſchikt, ten einde zy eenige van hunne voornaamſte Kooplieden zouden afzenden, en volmagtigen, om gezamentlyk het beſtier over den handel der vreemdelingen te hebben, mits dat zy de zelve zoodanig beſtieren, dat haare ingezetenen daar door wel mogen bevoordeeld, maar dat ook de vreemdelingen niet verkort werden, en behouden konnen blyven.

De hooge Regeering alhier bemoeid zich daar niet verder mede, als dat zy de beſtierders van Nangaſacki belaſt, om de gemelde Kooplieden in hunne voorſtellen, en handelingen, voor te ſtaan, en hen de behulpzame hand te bieden, zoo dat deze gevolmagtigden eigentlyk met malkanderen 't ganſch bewind over den handel der vreemdelingen in handen hebben, gehouden zynde alle buiten-gemeene ontmoetingen aan de beſtierders van Nangaſacki bekend te maken, op dat zy, zoo zy 't noodig agten, hier af ten Hove bericht geven, en de nadere ordre daar op afwagten mogen.

Dit is geſchied, om dat de hooge Regeering bevorens onophoudelyke klagten der Kooplieden, wegens de ſchade, die zy geduurig leden, gewoon was te hooren; en om dat de een voor en de andre na genoodzaakt wierd ſtillekens van plaats te veranderen, of anders zich den buik te ſnyden.

En vermits den adel alhier zich niet gaarne met de zaaken der Kooplieden wil bemoeijen, zoo is 't gezag daar over aan de voornoemde gevolmagtigden dezer 5 ſteden gegeven.

De Stad Miaco is zeer vol van groote en zeer aanzienelyke Tempels, maar alzoo 't ganſch Land, met alle zyne ſteden en vlekken, daar vol af is, zoo en achten wy 't niet waardig daar iet anders af te zeggen, dan dat de oudſte by hen de heiligſte zyn, behalven dat men hier ook den allergrootſten, te weten, die van den Afgod *Dayboth* heeft, welkers zittende verguld beeld van den eenen tot den andren ſchouder 30 voeten breed is, na welke evenmatigheit men zich de groote van 't geheel beeld zeer licht verbeelden kan.

De Stad heeft geen zonderlinge ſterkte, dan alleen een vierkant Kaſteeltje met redelyke grachten, dat van 's Keizers Banjoozen bewaard werd.

Hier heeft van wegen den Keizer een groot Richter zyn verblyf, die in rang de naaſte aan een buiten-gemeen Ryks-Raad is. Deze doet alle de borgerlyke geſchillen der laage Landen af, en aan den zelve geven alle Landsheeren, en vreemdelingen van aanzien (gelyk ook wy) zoo ras zy in de Stad maar gekomen zyn, kennis van haar aankomſt, gelyk zy van hem ook een pas na Jedo verzoeken.

Buiten den zelve heeft men hier noch 2 Stadsvoogden, die deze Stad, en der zelvers Borgers, beſtieren.

De Stad Oots, en 't Meir 'er by, waar in veel Salm valt.

Na dat men deze drie voornoemde Heeren beſchonken heeft, vertrekt men van hier, en men komt, na een reize van 3 mylen, in de Stad Oots, die aan een binnen-Meir legt. Hier blyft men 's nachts ſlaapen; en daags 'er aan ontmoet men ½ myl verder het ſtedeken Ceſe, dat men doortrekt, en 't welk een net Kaſteeltje aan dat Meir leggen heeft.

Wat verder gaat men over 2 bruggen, welke laatſte vry lang is, alwaar de Rievier van Oſacca haar begin heeft, loopende met verſcheide ſpruitjens voorby Miaco, en zoo verder na buiten tot Oſacca toe.

In 't gemelde Meir is een groote vaart van Oots na de Noordelyke Landen Jetſeſen, Kanga, Jetſiou, enz. van waar een groote menigte Zalm, (die men daar in vangt, en gewoon is te droogen, of in te zouten) het ganſch Land door vervoerd werd.

Wat verder aan, gaat men door het Dorp Kolſats (daar de beſte Japanſche Rotangs met leden vallen) en van daar na Iſſibe dat 6 mylen van daar legt, en daar men gewoon is het middagmaal te houden.

Na dat men nu 2½ myl verder gekomen is, gaat men over een kleen Rievierken, dat al mede zyn oorſprong uit dit Meir heeft, 't geen Jaccattagawa genaamd werd, waar na men in 't ſtedeken Minacoets komt.

Hier is een Kaſteelswyze heerlykheit, en men is daar ook gewoon allerhande nette vrouwen-hoeden, doosjens, mandekens, enz. van biezen te maaken.

Drie en ½ myl verder komt men in 't Dorp Tſutſiamma, daar men des nachts ſlaapt. Hier werden zeer veel palmhoute kammen, na haare lands wyze gemaakt, en verkogt.

Van daar werd men daags 'er aan 2½ myl verre over 't gebergte Facha (by ons, om zyn ſteilte aan de Ooſt-kant, de wentel-trap genaamd) in korven, of in draag-zetels, na 't Dorp Sakanoſta gevoerd, daar men dan te gelyk in 't Landſchap Jeſſie komt. 't Landſchap Jeſſie.

Wanneer men nu te Paard nog 1½ myl verder ryd, komt men in 't Dorp Sekinozizo, daar men weer 't middag-maal houd. Aan des zelfs uitgang, ter rechterhand van den weg na Iſſie, zyn verſcheide heilige Tempels.

In deze twee laatſte Dorpen zyn de Inwoonders meeſt Herbergiers, en Lontmaakers.

Wanneer men noch 1½ myl verder gaat, trekt men voor by het fraai ſtedeken Chammenjamma, en des zelfs Kaſteel, dat op een bergjen legt. Van daar, tuſſchen 2 a 3 mylen, leggen de Dorpen Siwono, en Iſiakoets, daar men meeſt Hoer-huizen, en Herbergiers vind.

Van hier nu voortgaande, ziet men ter rechterhand, of over het kleen ſtedeken Ciroko, den grooten Zee-boezem van Mia.

Van

Van hier nu 2¼ myl voortreizende, komt men in 't ſtedeken Jokaits, daar men zyn nagt-ruſt neemd, en wel een goede verblyf-plaats; maar zeer ſlecht drink-water heeft, om dat het wat te dicht aan 't water, en op een laag voorland, legt.

De Stad Quano. Daags 'er aan gaat men 3 mylen langs de water-kant, al Noordwaard henen, tot in de Stad Quano, die redelyk groot, en zeer volk- en nering-ryk is.

Op de Zuid-ooſt-zyde, aan 't water, heeft het een mooi Kaſteel, door den Keizer *Ginjoin-Samma* (overleden Broeder van dezen Keizer *Cinajoos*) tot een gevankenis voor zyne Keizerin, benevens haare Voeſter, gebouwd, die aldaar, zonder het allerminſte bedreven te hebben, gezet wierd, om dat hy een afkeer van alle Vrouwen, en een verfoeijelyke drift tot andre vuile zaaken had. Zy is daar in tot haar dood gebleven, en heeft in zulken beklaagelyken ſtaat van eenzaamheit haar jeugdig leven, al quynende; zonder te weten waarom (hoewel eenige de ſchuld op een onvoorzichtige aanſpraak van haar Voeſter leggen) moeten doorbrengen.

't Landſchap Owari. Van Quano vaart men met barken uit het Landſchap Jeſſie, of Iſſie, na Owari tot aan Mia, moetende over eenen Zeeboezem, die 7½ myl wyd is, zeilen.

De Stad Mia. Deze inbogt, ſchoon wel 10 mylen in haaren omtrek, is zeer ondiep, en vol droogtens, waar door men hier, by de minſte verheffing van wind, een zeer leelyk, en hol water heeft.

Wanneer het nu onbequaam, of onſtuimig weder is, dan is 't beter, dat men den weg na 't Dorp Saja, de Rievier van die zelve naam 3 mylen op, neemd, van waar men op een zeer vermakelyken weg van 7 mylen na Mia gaat.

De Stad Nangoya, met 't Kaſteel. Onderweeg ziet men ter linkerhand de aanzienelyke Stad Nangoya, alwaar ook een Kaſteel legt, door Keizer *Gongin* gebouwd, zynde van grootte het derde in rang in 't ganſch Keizerryk.

De Zwager, en Neef des Keizers gebied over het Landſchap Owari, waar in die ſtad legt.

Mia, en 't Kaſteeltje, nader beſchreven. Mia, dat bevorens een groote ſtad geweeſt is, heeft door 't opkomen van Nangoya haaren ondergang bekomen, en is nu maar een gering ſtedeken, dat zich met een ſtraat huizen 2 mylen verre tot aan Nangoya uitſtrekt, waar aan het half-maanswyze ontrent een ſpruitjen, in een inbogt, vaſtlegt.

Te dier plaats legt aan 't water ook een vierkant kleen Kaſteeltje, waar in de Keizers, toen zy nog na Miaco gingen, om den Dayro te begroeten, plegen hun verblyf te houden, waar toe het ook alleen gebouwd is.

Men heeft hier mede zeer ſlecht drink-water, en die dat niet gewoon zyn te gebruiken, werden 'er zeer licht ziek af.

Hier is een zeer ſterke vaart, zoo van de Reizigers, die hier geduurig over en weder vaaren, als mede van een groot getal vracht-barken, die van alle plaatſen aankomen, om hier hout te haalen, dat in een groote menigte uit het Land van Owari de Rievier Saya afkomt, en 't geen aan dezen Landsheer geen kleen voordeel geeft.

Uit Mia gaat men door de Dorpen Narroume en Cirojou, een vlakke weg, uit het Landſchap Owari in Mikawa, en aldaar tot in de ſtad Okaſacka, dat 7½ mylen verre, en daar men gewoon is 's middags te eeten. Mikawa. De Stad Ocaſacka.

Dit is een fraaije ſtad, hebbende een zeer aanzienlyk Kaſteel, dat aan een Rievier legt, die in Zee ſtort, over welke men met een zeer lange brug tot in de ſtad gaat.

's Namiddags gaat men door 't Dorp Futskawa, zynde 1¾ myl verder gelegen, en nog 2¼ dito verder heeft men Poechois, dat Dorpje waar in Tayko, en Gongin, zich in hunne jeugd onthouden hebben.

Een myl verder komt men in Akaſacka, daar men 's nachts blyft.

Dit is een groot Dorp, waar in veel ſchoone Herbergen ſtaan, maar 't is 'er ook zoo vol Hoeren, dat de gemeene Japanders 'er niet konnen voorby geraaken, zonder gaande weg aangeroepen, en 'er ook wel zomtyds ingetrokken te werden.

Het water heeft hier ook een mineraal- of ertz agtige ſmaak.

Een halve myl verder heeft men het Dorp Goy, met even de zelve eigenſchap, als 't vorige.

Wanneer men nog 2¼ myl verder gaat, komt men by de ſtad, en 't Kaſteel Joſinda, alwaar mede een Rievier is, die in Zee ſtort. Ook woonen hier veel Yſer-ſmids. De Stad Joſinda.

Anderhalf myl verder heeft men Stagawa, daar 't water ook ertzachtig van ſmaak is.

Van hier wat voortgaande, komt men in 't Landſchap Totomi, alwaar de groote berg Fuſinjamma zynen met ſneeuw bedekten kruin begind te vertoonen, en zoo trekt men de Zee-kant langs door het Dorp Ciraska tot aan 't vlekjen; of 't veer van Aray langs een vermakelyken weg, die 8¼ myl van Akaſacki legt. 't Landſchap Totomi.

Daar na vaart men hier over na Miaſacki, gaande eerſt door een zandigen weg, die naderhand goed werd, en die zich 3 mylen verre tot aan de ſtad Fammamats uitſtrekt, daar men gewoon is te ſlaapen. De Stad Fammamats.

Het gemeld meir, daar men overvaart, is ⅓ myl, maar van binnen heel wyd, en ganſch droog. Het heeft eenige kanaalen, en grachten, die na buiten loopen, alwaar de groote barken, die met hunne lading van Oſacca, en Mia, of van andre plaatſen, hier voorby na Jedo moeten, en onbequaam weder of wind ontmoeten, gedwongen werden in te loopen, dat veeltyds, alzoo het buiten voor 't gat ook droog is, op den hals aan gewaagd werd, en dat ook menig menſch daar doet ſneuvelen, hoedaanig hier A. 1686 dertig barken te gelyk quamen te ſtranden.

Op, of ontrent voornoemd Aray legt ook een aanzienelyke wagt des Keizers, daar ieder Landsheer zich moet laten betaſten, om te zien, of hy ook meer, dan 't gemeen geweer, by zich heeft; als ook om dat de weſtelyke Lands-Heeren haare Wyven, en Kinderen, die ten Hove in gyzeling zyn, niet ſtil zouden konnen voor by trekken, en door geraaken.

Op 't Noordelykſte van deze inbogt heeft men, om de zelve reden, nog een diergelyke wacht-plaats voor die genen, die zouden mogen ondernemen, om agterom te gaan.

Fammamats, de eerſte plaats, die Keizer *Gongin* veroverde, legt ontrent halver weg tuſſchen Miaco en Jedo. Deze Stad, en des zelfs Kaſteel, zyn zeer net, en haar beziens wel waardig.

Van daar 2½ myl voortgaande, trekt men met plat-bodemde vaartuigen over de Rievier Tenriouw, en voorts door de Dorpen Nakaiſonu, en Mitski, welkers inwoonders zeker voorrecht hebben van geen ſchatting te geven, om dat zy *Gongin-Samma* de Stad Fammamats hebben helpen winnen.

Nog 1½ myl verder heeft men het Dorp Foekeroy, daar men gewoon is 't middag-maal te houden.

De Stad Kackingawa.

Van daar gaat men voort door de Stad en 't Kaſteel Kackingawa, tot in 't Dorp Niſacka, dat 4½ myl verder legt, van waar men langs een vermakelyken weg op 't gebergte, 2 mylen verre tot in het Dorp Canaya, en zoo in 't Landſchap Surunga gedragen werd.

Hier krygt men volk, om over de ſnel-vlietende Rievier Oyengawa te geraaken, een Norimon, Paarden, en 4 a 6 mannen, na dat die Rievier hard, of zacht, afſtroomd, alzoo de een tyd by den andren niet en gelykt, en byzonder veel van malkandren verſchild; ja zomtyds kan 'er geen enkel menſch overkomen, en op andre tyden geraakt men 'er zeer gemakkelyk over; al het welke maar daar van athangt, na dat 'er boven in 't gebergte veel of weinig regen gevallen is, daar deze Rievier kort onder legt, en daar 't water over een ongelyke kei-ſteenige grond zeer ſterk ter plaats, daar men 'er over gaat, met een groot gedruis komt afſtroomen. Hoe 'er dan meer regen boven gevallen; hoe de afwatering daar beneden dan ook te ſterker, en 't overkomen over de Rievier te gevaarlyker is, gelyk dit ook menig menſch, die te voorbarig en te onvoorzigtig dit dan, tegen alle raad aan, ondernam, het leven gekoſt heeft; daar het hier anders in de drooge tyd zoo ſtil, en de Rievier zo zacht afſtroomende is, dat het dan in 't allerminſte na 't gene dat men in den regen-tyd ziet, niet en gelykt.

Na dat men over dien ſtroom nu geraakt is, moet men noch 1 myltje gaan, eer men in 't Dorp Sinoda komt, dat 7½ mylen van Foekeroy gelegen; en daar men gewoon is dien nacht te ruſten.

Twee mylen van daar gaat men over een kleen Rievirtje, even voor Fuciada, en trekt weder voor by dat ſtedeken, dat maar gering is, latende ter rechterhand 't Kaſteeltjen Tannaka leggen.

Een en ⅔ myl verder gaat men uit het Dorp Occabe in draag-korven over 't gebergte 2¼ myl verre tot in 't Dorp Mariko, daar men 's middags eet.

Van daar 1½ myl ſchaars, komt men over de Rievier Abbakawa, daar men door eenig volk overgebragt werd, dat zomtyds, alzoo hier een wel-grond is, al moeite genoeg heeft, om 'er over te raaken.

De Stad Surunga.

Als men over deze Rievier is, komt men in de Stad Surga, of Surunga, die anders ook wel Foetſiou, en ook wel Soempou, genaamd werd.

Dit is een ſchoone Stad, en een fraai Kaſteel 'er by, alwaar ook zeer fraai, en veelerlei bies-werk gemaakt werd. Hier plagt ook de gout-munt te wezen, gelyk ook *Gongin-Samma* zyn Hof hier gehouden, en zyn eerſten Zoon door zyn Broeders quaden raad hier verloren heeft.

Deze Stad legt dicht aan de waterkant, by een groote inbogt, die Totomi in 't weſten, Iſonomiſacki ten ooſten, en Surunga ten noorden leggen heeft.

Ten Zuid-ooſten van deze ſtad, en bezuiden Jeſeri (dat 2⅔ myl verder legt) heeft men een ſteilen hoek van een berg aan de Zee-kant, alwaar een ſterk, en na hunne wyze onwinbaar Kaſteel is, Coeno genaamd, uitdrukkelyk gebouwd, om daar 's Keizers ſchatten te bewaaren; doch jegenwoordig is dit (na 't zeggen der Japanders) geheel vervallen, en de ſchatten des Keizers werden nu in Jedo, daar hy zelf is, bewaard.

Van

Van Surunga gaat men na 't vlek Jeſeri, om 'er zyn nacht-ruſt te nemen. Het is hier zeer vermakelyk, alzoo dit plaatsje aan een Baay legt, die uit de voornoemde bogt van 't Ooſten na 't Weſten zeer bequaam en gevoegelyk inboegd; maar hoe diep het aldaar is, mag men niet onderzoeken; dog 't ſchynd in 't afgaan van het ſtrand, en na de ſchuinsheit der touwen, waar aan de vaartuigen ten anker leggen, nog al een redelyke diepte te hebben.

Vier a vyf honderd roeden verder legt noch een vlekjen, Cimeis genaamd, ontrent ten Z. O. van Jeſeri, aan die zelve Baay; alwaar verſcheide groote lootzen ſtaan, en daar men ook 's Keizers Oorlogs-barken tot bevryding van dien inham, als men die noodig heeft, gewoon is te bewaaren.

's Anderendaags gaat men langs ſtrand door het Dorp Ockits daar veel Quakzalvers woonen, en daar men ook godlooze ſchand-jongens openbaar voor de deur te koop ziet zitten.

Van daar trekt men over een hoek van een ſteilagtig bergjen, door de Dorpen Jou, en Cambarra tot aan de ſnelle Rievier Fuſikawa, die agter den berg Fuſinjammo haaren oorſprong neemt, van waar zy ook haaren naam gekreegen heeft.

Hier vaart men met breede plat-bodemde vaartuigen over, die van heel dun en buigzaam hout, op dat 'er de harde ſtroom niet veel vat aan hebben zou, gemaakt werden. De Rievier over zynde, komt men aan 't Dorp Joſiwarra, dat aan de voet van den berg Fuſinjamma (dat is, een hooge mooije berg) en 7 mylen van Jeſeri, legt.

Uit de voornoemde Rievier komt veel hout, dat na de Baay van Jeſeri gebragt werd, waar van het ook de naam van Jeſeri-hout draagd, gelyk men het van daar ook na alle plaatſen vervoerd. Dit hout is doorgaans zeer fraai gevlamd.

Na 't middag-maal trekt men uit Joſiwarra na ſtrand, door 't Dorp Farra tot aan Nommaſouw, een vlekjen, waar by een redelyk Rievertje uitloopt, en daar veel barken haar haven zoeken. Het legt in 't allerooſtelykſte van de voornoemde inbogt van Surunga, aan de Noord-zyde.

Van daar komt men tot 't vlekjen Miſima, daar men gemeenelyk zyn nachtruſt neemd. Dit legt 7 mylen van de plaats, daar men 't middag-maal hield, of van Joſiwarra, en 14 dito van Jeſeri.

Dit vlek is altyd zeer vermaard geweeſt, om dat 'er een van de oudſte en heiligſte Tempels in plagt te ſtaan; dog de zelve is A. 1686 met 't ganſch vlek door brand-ſtichters in koolen gelegt.

Van hier gaat men 's morgens in draag-korven over 't gebergte Fackouni, of Faconitoge, op welkers top, die 4 mylen opgaat, een Dorp legt, daar wy ons middag-maal houden, en van waar wy weer 4 mylen aan de Ooſt-kant, daar 't zeer ſteil afloopt, nedergaan, en daar men dan in de Stad Odowarra komt. De Stad Odowarra.

In 't hangen van dit gebergte ziet men in 't nedergaan verſcheide kleene Dorpjens leggen, en boven op des zelfs top heeft men een groot Meir, waar aan 't voornoemd Dorp gelegen is, 't geen zeer goede Zalm, en andre viſch, tot onderhoud dezer Berg-lieden, geeft. Een Meir 'er boven op. Zalm, en andre viſch daar in.

Hier is ook een wacht des Keizers, de welke veel aanzienelyker, als die van Aroy, en die mede om de zelve reden hier, gelyk als daar, geſteld is.

Deze plaats werd by de Japanders voor de poort van Jedo gehouden, om dat dit gebergte van 't Z. O. na 't N. W. dwars over 't land ſtrekt.

Zy is zeer ongezond, en de lucht is 'er altyd koud, zwaar, en dampig, zoo dat iemand, die hier niet geboren, of van jongs af 'er niet gewoon is, hier niet lang gezond blyven kan.

Men neemd in Odawarra zyn nachtruſt, 't geen een net gebouwde Stad met een zeer aanzienlyk Kaſteel is. In de zelve alleen werd de geurig-gemaakte Caatsjoe toebereid.

Het voornoemd Kaſteel plagt onder de Minoſamma's wel eer te behooren; dog nu niet meer, gelyk elders daar wy van de Keizers en van de Minoſamma's breeder ſpreeken, uitvoeriger getoond is.

Deze plaats legt in 't N. W. van een groote inbogt, die Iſinomiſacki ten weſten, Bochio ten ooſten, en Sangami in 't noorden leggen heeft.

Na dat men daar 's nachts geruſt heeft, gaat men van daar door de Dorpen Oizo en Firakatta, tot aan de Rievier Barriouw, die 5 mylen verder gelegen is, en die men met plat-gebodemde ſchouwen overvaart.

Van daar gaat men door een moeijelyken zandigen weg, ruim 3 myl verre, tot in 't Dorp Foetſiſauwa, alwaar men weer 't middag-maal houd.

Tot hier toe reiſt men van Odawarra langs ſtrand; maar van hier gaat de weg weer landwaard in door de Dorpen Totska, en Foedogaja, zynde 4 mylen verre, alwaar ook 't land, of de uithoek van Kamakora ter rechterhand zuid-waards henen ſtrekt.

Van Foedagaja 1 myl gevorderd zynde, komt men by 't vlek Cammagawa, daar een goede Baai is, die door den gemelden hoek van Kamakora tegen de groo-

groote Zee t'eenemaal gedekt werd, en alwaar men ook gewoon is 's nagts te blyven.

De Stad Jedo. Nog 7 mylen verder zynde, dan gaat men over de groote brug, die over de Rievier Rockingo legt, en door de Dorpen Cawaſacki, en Sinnagawa (die digt langs 't water voor Jedo's inbogt leggen) tot in de beroemde, groote en Keizerlyke Hof- en Hoofd-ſtad Jedo.

In de voornoemde Baay van Cammagawa komen alle barken met hare volle lading inloopen, om aldaar met bequaam weder te loſſen, en om die goederen dan vorder, 't zy te land, 't zy met vlotgaande vaartuigen, na Jedo te voeren.

En Kamakora. Deze Baay heeft haren ingang tuſſchen de N. kant aan 't Weſtelyke van 't land Boſio, en 't zuidelykſte van een uitſtrekkende hoek, die wy bevorens gezegt hebben, dat van Fuſitſauwa, en Foedagaja zyn begin neemd; alwaar ook de oude beroemde, dog nu vervallene Stad Kamakora legt, daar wel eer de Keizer zyn Hof plagt te houden.

In 't inzeilen van deze Baay loopt men eerſt Noord-ooſtelyk, en aan de linkerhand, dicht langs de wal van Kamakora (alzoo het daar 't diepſt is) eerſt Noord aan, en vervolgens tot aan 't weſten omboegende tot in het diepſte van deze inbogt, zoodanig, dat men het vlek Cannagawa ontrent N. O. van zich heeft; doch hoe diep het doorgaans is, konnen wy niet weeten. Aan de Z. W. zyde kan men zien, dat het aldaar het diepſt ſchynd te wezen: want aan de N. O. zyde, en ten Ooſten van Cannagawa, neemd het droge zyn begin, en vervolgd zig zoo tot geheel over de wyde en diepe inbogt voor de Stad, en zoo het 'er diep genoeg was, zou die plaats een goede haven en een zekere Baay ook zelfs voor groote ſchepen zyn.

Hoe verre Nangaſacki van Jedo is. Van Nangaſacki nu tot Jedo toe werd de verheit van dezen tocht, of van den weg, zoo te water, als te land, recht, en krom, zoo als die loopt, ontrent op 388½ duitſche mylen gerekend (dat zeer veel met de opgave van de Heer *Montanus* verſchild) en in 't bereizen van de zelve ziet men van verre en van na by (gelyk men door zommige ook doortrekt) 33 aanzienlyke ſteden met Kaſteelen, en 75 opene ſtedekens, vlekken, en voorname dorpen, behalven een groot getal van Boeren-dorpen en gehugten, die gins en herwaards aan wederzyden langs dezen geheelen weg verſpreid leggen.

't Getal der Steden, Vlekken, en Dorpen, tuſſchen beiden.

Hier by nu voegen wy een Lyſt der plaatſen, en van der zelver mylen van Nangaſacki tot Jedo.

Optocht van Nangaſacki na Jedo, A. 1684. gedaan.

Opgave der Steden, Vlekken, en Dorpen, by een optocht na Jedo, A. 1684, enz, voorgekomen, of door-reiſt, benevens de mylen, hoe verre zy van malkanderen leggen.

Met een nette Lyſt van de plaatſen en mylen.

	mylen	
Van Nangaſacki tot Tokits.	3	
Tot 't Dorp Senunge.	7½	
Over 't gebergte tot het Dorp Oriſſimo. .	3	
Tot 't Dorp Sinota.	3	
Tot de Dorpen Nariſſio en Omats in de Oda. Iſaphaja Omera.	5	
Tot de ſtad Sanga.	5½	
Tot het Dorp Kanſacki.	2	
Tot 't Dorp Toutococki.	3	
Tot 't vlek Tayſero, en Jannagawa. . .	1	
Tot 't Dorp Jamaye, (waar ontrent Coerme daar 2 Rievieren zyn.) en Maatſcaſacki.	3¼	NB. tuſſchen Coerme en Nangaſacki heeft men nog Jannagawa en Iſaphaja; dog dan neemd men een andren cours.
Tot 't Dorp Ootcino.	3	
Tot 't Dorp Iſoeka.	3	
Over de Rievier Sakain tweemaal in. . .	3	
Tot Coanoſſi.	5	
Tot 't vlek Keroſacki.	3	
Tot de Zee-ſtad Cocora.	3	
Tot 't vlekjen Seminoſeki.	3	59½
Tot 't Dorp Dayri.		
De klip Joſibe, en 't Dorp Iſacki.		
Van Seminoſeki tot Cammenoſeki. . .	35	
Moeko, en 't vlekjen Hoedanits, Havens.		
Tot de Dorpen Moyſi, en Oeſirobame.		
Tot den hoek van Mottajamma. . . .	(5)	

't Dorp

	mylen	
't Dorp Thammoera.		
De Eilanden Manſi en Kanſi, en Fimeſima.		
Den hoek Jakori in Tſanocki.		
't Eiland Miaſima.		
De groote Stad Firoſſima.		
't Eiland Harootſima, en die van Cammangari.		
Zyn van Cammenoſeki.	20	
Tot Mitaray.	5	
Tot 't vlekjen Tadanomi.	5	65
Tot d'Eilanden van Fannagoeri.		
Tot de Stad Miwarra.		
Tot Bigonothomme. (of Bingonothomme)		
Van Cammenoſeki tot 't Eiland Camro.	5	
De Eilanden Stagar, en Noda.		
De Stad Oos.		
Van Stagar tot de engte van Fannagoeri.	25	
De Eilanden Carootſima, en Soua.		
Tot 't Dorpje Fannagoeri, waar by 'er nog drie.		
Tot 't vlekje Taſſima.		
Van Fannagoeri tot 't ſtedeken Bigonothomme.	10	
Tot Squiamma.	4	
Tot 't vlek Cimots.	10	
Fibi's engte, en 't Eiland Oſonti.		54
Brenge over.	178½	
Tot de Stad Takamats.		
De Eilanden by Fibi, en de ſteden Arimado, en Okojamma.		
De Eilanden Jeſami, de Stad Oko.		
Het ſtedeken Moero legt van Bigonothomme.	40	
Tot de Stad Fiongo.	18	
De vlekken Abocs, Cikamacka, en Tackaſſanao.		
De Stad Akais, 't vlek Niſſenojenna, de Stad Ammakaſacki.		
Van Fiongo tot de Stad Oſacca.	13	
		249½
Tot Firakatta.	5	
Tot 't ſtedeken Jodo.	2½	
't Vlek Occi; tot Fuſimi.	3	
Tot de Stad Miaco.	2½	
Tot de Stad Oots.	3	
Tot 't ſtedeken Ceſi (waar by 't Dorp Kolſats.)	¼	
Tot Iſſibe.	6	
Tot 't ſtedeken Minacoets.	2¼	
Tot 't Dorp Tſutſiamma.	3½	
Tot 't Dorp Sakanoſta.	2½	
Tot 't Dorp Sekinozizo.	1½	
Tot 't ſtedeken Chammenjamma.	1½	
Tot de Dorpen Siwono, en Iſacoets.	3	
Tot de ſtedekens Ciroko, en Jokaits.	2¼	
Tot de ſtad Quano.	3	
Tot de ſtad Mia, over den Zee-boczem.	7½	50¼
Tot de ſtad Nangoya.	2	
Tot de Dorpen Narroume, en Cirojou		
Tot de ſtad Okaſacka.	7¼	
Tot de Dorpen Futskawa, en Poechois.	1½	
	2½	
Tot 't Dorp Akaſacki.	1	
Tot 't Dorp Goy.	½	
Tot de ſtad Joſinda.	2¼	
Tot Stagawa.	1½	
Tot 't Dorp Ciraska, en 't vlek Aray.	3¼	
Tot Miaſacki, en de ſtad Fammamats.	3	
Tot de Dorpen Nakaiſomi, Mitski, en de Rievier Tenriouw.	2½	

	mylen
Tot 't Dorp Foekeroy.	1½
Tot de ſtad Kackingawa, en 't Dorp Niſacka.	4½
Tot 't Dorp Canaja.	2
Tot 't Dorp Sinada.	1
Tot 't ſtedeken Fuciada.	2
Tot 't Dorp Occabe.	1¾
Tot 't Dorp Mariko.	2¼
Tot de ſtad Surunga.	1½
Tot 't vlek Jeſeri.	2½
Tot 't vlekjen Cimeis, de Dorpen Ockits, Jou, Cambarra.	
Tot 't Dorp Joſiwarra.	7
Tot 't Dorp Farra, 't vlek Nommaſouw.	
Tot 't vlekjen Miſima.	7
Tot 't Dorp Fackouni.	
Tot de ſtad Odowarra.	8
Tot de Dorpen Oiſo, en Firakatta, by de Rievier Barriou.	5
Tot 't Dorp Foetſiſauwa.	3
Tot de Dorpen Totska en Foedagaja.	4
Tot 't vlek Cammagawa, en de brug der Rievier Rockingo.	1
Tot de Dorpen Cawaſacki, en Sinnagawa, en Jedo.	7
	89

Dus Nangaſacki van Jedo, mylen 388⅓

De groté Landweg, die over al met ſtraaten van een net bepaalde lengte verdeeld is, ſchynd, om des zelfs kromme loop, of om de lengte der Dorpen zelfs (die al vry lang nu en dan vallen, en die 'er mede by gerekend werd) zomtyds langer, en ook wel korter; dog zy is egter net zoo lang, als de Japanders die opgeven, by de welke een myl net een uur gaans, te land is; dog op de watermylen kan men niet wel vaſte ſtaat maken, alzoo die mede, en tegen loopen. Anders ziet men te land ieder myl door een kenbare myl-paal afgebakend, waar by ook de lengte, of afſtand, gerekend werd.

De Japanders vrugtbaar, volkryk, en worden zeer oud.

Volgens het zeggen der Japanders, en na 't uitwyzen van hunne kaarten, mitsgaders na de beſte beſchryving der zelve, beſtaat Japan in een groot Eiland, twee gemeene, en zeer veel kleene dito's; zynde een Land, dat vol ſteden en Dorpen, en zeer ſterk bevolkt is, alzoo men 't over al, zelfs de kleenſte Dorpkens, met een ongeloofelyk getal van Kinderen vervuld en krioelen ziet, dat zeer ligt te gelooven is, zoo men maar aanmerkt, dat het een zeer vruchtbaar volk is, en dat de Japanders zeer oud werden, waar uit men dan al verder vaſtſtellen moet, dat dit land (alzoo men hier van geen peſt weet, en vermits geen Japanders nu, gelyk wel bevorens, buiten 's lands trekken; en hier nu ook geen oorlogen meer voorvallen) eindelyk zoo vol menſchen zal moeten geraaken, dat zy malkanderen zullen verdringen; ten ware dat zich zoo veele onder hen om een haver-ſtroo de buik ſneden, behalven dat zy 'er ook weinig zwarigheit af maken, om zomtyds in een jaar duizenden van menſchen van honger te laten ſterven.

Weten van geen peſt, buitenreizen, nog van oorlog.

Wat 'er in Jedo door 't Opperhoofd, enz. gedaan werd.

Om nu verder noch te zeggen, wat de onzen, na dat zy in Jedo gekomen zyn, te doen ſtaat, zoo moet men weeten, dat men allereerſt door de Tolken aan de twee gevolmagtigden der vreemdelingen kennis van de aankomſt der onzen gewoon is te geven, dat mede aan den Stadsvoogd geſchied, die 's jaars te voren het gezag in Nangaſacki gehad heeft; dog die nu aan 't Hof wezen moet, om van al zyne handelingen bericht te geven, en een net verſlag te doen, behalven dat die ook gewoon is ons ten Hove te geleiden, en wel toe te zien, dat wy ons daar in alles na de Japanſche wyze, en ſtrenge wetten, komen te ſchikken; waar op hy dan 't jaar daar aan aftrekt, om zynen medebroeder, den anderen Stadsvoogd van Nangaſacki, te vervangen, gelyk dit by hen in alle ſteden, en plaatſen, een vaſt gebruik is. Deze laten ons op zyn tyd aanzeggen, op wat dag men ten Hove moet verſchynen, om onze eerbied uit naam der E. Maatſchappy voor den Keizer te bewyzen, en om het geſchenk der zelve aan zyn Majeſteit over te geven.

Hoe men ten Hove gaat.

Daar op gaat men ter beſtemder tyd gezamentlyk, (het Hollands Opperhoofd in zyn Norimon ofte Orimon, en de verdre Nederlanders met de voornaamſte Japanders te Paard, gelyk ook zommige minderen te voet) na 't Kaſteel, tot een ſtuk weegs binnen den eerſten omtrek des zelfs, van waar men alle te voet door de tweede poort, tot in de laatſte wagt, die buiten des Keizers omtrek is, zoo lang moet vertoeven, ter tyd toe men door

door een van de dienaars der Nangaſac-kiſe Stadsvoogden gewaarſchouwd werd.

In wat daar verder geſchied.

Dan ſtapt men aanſtonds na 's Keizers wooning, en men blyft daar te zamen in de gewoonelyke en gemeene vertoef-zaal, alwaar men door de voornoemde Commiſſariſſen, of gevolmagtigden wegens den Koophandel, en door den Stadsvoogd van Nangaſacki, verwelkomt, en niet weinig van groote en kleene Heeren bekeeken, en begluurd werd, tot dat de voornoemde Stadsvoogd laſt krygt, om 't Opperhoofd af te halen, en den zelven na binnen voor 's Keizers throon te geleiden.

Na dat nu de ſchenkagie voor af gezonden is, treed de Stadsvoogd met het Opperhoofd na binnen voor 's Keizers Throon, die zich, met de Ryksraden, nu openbaar vertoond, waar op dan 't Opperhoofd (terwyl 'er maar Kapitein Hollanda, of Hollanda Kapitein, door den oudſten Ryks-Raad geroepen werd) ſchielyk op zyn handen en knien, en met het aangezicht ter aarde, en voor over valt, waar na hy dan weer opſtaande, tot nader laſt, zich in de vertoef-zaal begeeft. Dit gehoor werd aan hem, zonder dat 'er verder eenig woord anders geſproken werd, verleend.

Voor dezen plagt men, na 't bewyzen der gemelde eerbiedigheit, weder henen te mogen gaan; doch zedert A. 1682, in welken tyd deze Keizer de Hollanders tot zyn vermaak t'elkens voor hem heeft laten komen, heeft men hier zoo lang moeten wagten, tot dat ons uitdrukkelyk belaſt wierd, van te mogen vertrekken.

Wanneer wy nu door zyn Majeſteits bevel geroepen werden, gaan wy vier a vyf vertrekken binnewaards, tot dat men dicht by de plaats komt, daar de Keizer met zyne Ryx-Raaden by den andren in ordre zit, alwaar zich ook veel groote Heeren, binnen-waards en ter zyden, vertoonen.

Aldaar moeten wy wagten, tot dat 'er gewaarſchouwd werd, waar op wy terſtond, met een groote ſtilte en bedeeſtheit, zoo der Commiſſariſſen, als van onzen Stadsvoogd (die ons alles moeten gelaſten, en ons voor de Majeſteit geleiden) Kik-vorſch-wyze, na buiten over een houte galdery (ondertuſſchen driemaal neervallende) tot in een binnen-vertrek zeven matten (of ikjens) lang, en 4 dito's breed, voor den Keizer, en zyne Ryks-Raden; geleid zynde, na 's lands gebruik, zoo lang nederleggen, tot dat ons gelaſt werd weder op te zien, en over eind te reizen; waar op wy dan voorder alles, wat zyn Majeſteit behaagd, genoodzaakt zyn te doen, het zy hy ons dan beveeld te zingen, te danſſen, te worſtelen, te ſchreeuwen, te gaan, te ſtaan, te kyven, complimenten, of eerbiedigheden aan malkanderen te bewyzen, of wel iet anders te doen, alzoo ons dan allerlei zottigheden belaſt, en honderderlei aperyen, om die Majt. maar te vermaken, daar aangerecht werden.

De Keizer, die achter een jalouzy-mat zit, en alles zeer wel ziet, (dit was in de oude tyden zoo; dog nu vertoond zich die Vorſt openbaar aan ons) geeft geduurig zyn bevel aan een der Ryks-Raden, die voor die jalouzy-mat (waar door niemand den Keizer zien kan) naauwkeurig oppaſſen, en verder bevel aan onze Tolken geven, die dan alles aan hem vertolken, en dat hy dan weer aan den Keizer, en aan de Ryx-Raden, in 't Japanſch bekend maakt.

Egter loopen 'er onder deze ſotternyen zomtyds wel zeer ſchrandre vragen, die dikwils verder zien, als men in 't eerſt wel denken zou, en die daarom voorzichtig moeten beantwoord werden.

Na dat men nu een uur of twee zoo doorgebracht heeft, krygt men eindelyk zyn afſcheid, en men vertrekt op de zelve wyze en langs den zelven weg, gelyk men daar gekomen is, buiten 's Keizers wooning; van waar men dan na de huizen der Ryx-Raden gaat, om die ook een geſchenk van wegen de E: Maatſchappy aan te bieden.

Daags 'er aan gaat men na de mindere grooten, te weten, die van de Tempelgeſchillen, de Commiſſariſſen der vreemdelingen, en de Stadhouders, alwaar, na ouder gewoonte, de betuigingen van eerbied en beleeftheit maar aan hunne geheimſchryvers werden afgelegt; want die Heeren zelfs zullen noit, of zeer zelden, geſchenken aanneemen, al waren zy ſchoon t'huis, behalven dat zy ook te trots zyn, en het beneden hunne waardigheit achten, zich dan te vertoonen.

Jedo beſchreven.

Wat nu de Stad Jedo betreft, zy legt half-maans-wyze aan een zeer groote en vlakke inbogt, die Bochio (ofte Awa) daar ten zuiden, Katſa ten ooſten, Mouſays (daar het ten zuiden op legt) ten noorden, en zynen ingang ten weſten by Kamakora heeft.

Het legt op de Noorder breedte van 36 graaden, is wel 10 mylen in zynen omtrek, ongemeen volk-ryk, vol heerlyke huizen van groote Landsheeren, en alomme vervuld met zeer prachtige Paleizen.

Men ziet daar zeer groote en net-geregelde ſtraten, hooge wallen, diepe grachten in de zelve; doch de Stad zelf is onbemuurd, hoedanig ook meeſt alle de Japanſche ſteden zyn; beſtaande hunne ſterktens alleen in de Kaſteelen, gelyk

dat in deze Stad wel tuſſchen de 2 en 3 duitſche mylen in zynen omtrek buitensmuurs beſlaat.

De buitenſte wal betrekt (zoo het ons toeſchynd, alzoo 't ommogelyk is in die korte tyd alles af te zien, of de rechte en zeldzame gedaante, die 't heeft, net af te kyken) wel drie byzondre Kaſteelen, die op verſcheide tyden gelegt, en die op een ongemeene wyze met hunne punten, hoeken, en grachten, als of het maar een en 't zelve werk was, zoodanig in een, door een, en aan malkander gehegt zyn, dat het niet wel in zyn ware gedaante is uit te drukken.

De wallen zyn van goede ſteenen gemaakt, redelyk hoog opgetrokken, en de gracht des zelfs is wyd, en zeer diep opgehaald. Ook heeft dit Kaſteel zeer veele, en zeer groote en cierlyke poorten, die wonderlyk net gemaakt zyn, en een zeer grootſe vertooning, waardig hunnen Keizer, doen. Hoe groot nu deze Stad is, neemt zy dagelyks nog al toe, waarom men hier gewoon is te zeggen: *die na Jedo gaat, behoefd geen honger te lyden.*

Even binnen den eerſten gemeenen omtrek woonen de Ryks-Raden, en andre hooge en aanzienelyke Heeren, en Dienaaren des Keizers; en de twee laagſte der binnen-Kaſteelen zyn tot gerief van de Princen van den bloede, zoo 'er eenige in 't leven zyn.

In het hoogſte, en 't ſterkſte, heeft de Keizer zyn Paleis, waar in zeer veel aanzienelyke, prachtige, en zeer zindelyke gebouwen van binnen zyn, die zig, eenigzins buiten de andre werken verheven, vertoonen.

In dit Kaſteel hebben de Keizers zedert *Gongin-Samma's* tyd hen Hof gehouden, waar in zyne navolgers tot deze tyd toe hem hebben nagevolgd, gelyk de volgende, na allen ſchyn, het daar ook wel houden zullen. Zedert wat tydde Keizers hier Hof hielden.

Het is onmogelyk, om de nette grootte van deze Stad te bepalen. Zommigen begrooten die wel vaſt op 20 mylen. Verſcheide der onzen hebben die A. 1690 van den hoogſten berg in de ſtad zeer klaar gezien; dog konden het einde 'er af niet beoogen; maar hielden die veel meer, dan thien groote mylen, in 't rond te zyn.

SEVENDE HOOFTSTUK.

Uittrekzel uit het Japans dag-regiſter zedert A. 1635. Scherpe laſt aan de Portugeezen. Verbod aan de Japanders om na buiten te trekken. Scherpe laſt aan Koekebacker, *om de Japanſche bevelen ſtipt na te komen, enz. Wreede vervolging der Chriſtenen. Gunſtig opſtel des Heeren van Firando. Zyn Ryx-Raaden. Portugeezen vaſtgezet. De Heer* Nuyts *uit zyn gevangenis ontſlagen, Decima beſchreven. Verlof ontrent het vertrekken onzer ſchepen. Goud- en zilver-ryk Eiland. Eenige Portugeezen vertrokken. A. 1637. Het Tonkins Hoofd* Hartſink *voor 's Konings Zoon verklaard. Zeldzaame brief hier over aan den Generaal, enz. Dood des Heeren van Firando. De onze beſchenken den Opperprieſter. Opſtand in Arima. A. 1638. Bedryf van een Hollands Schip voor Arima. Einde van dien opſtand. 't Portugees gezag zeer beteugeld. 20 Rokken d'eerſtemaal by de onzen van den Keizer ontfangen. Een Hollander onthoofd. Den Heer van Arima ſnyd zich, op 's Keizers laſt, den buik op. A. 1639.* Caron *vervangt* Koekebacker. *Chriſtenen in 's Keizers Paleis ontdekt. Alle Japanſche Vrouwen met haare Kinderen by Hollanders, enz., na Batavia gezonden. Strenge laſt om de Chriſtenen te vervolgen. Laſt wegens een Gezant van ons. Verwondering der Japanders over onze bomben. De Galleotten de vaart op Japan verboden. De Portugeeſche gevangen Kapiteinen, enz., werd 't leven geſchonken. Brand in Jedo. Te vergeefs vergoeding van een genomen Jonk geeiſcht. Macauw's verovering ons door de Japanders aangeraden. Groote eiſch van Tayouaanſe goederen, en den handel in Tonkin voortgezet. Twee ſchepen by Jedo gezien. A. 1641. Een Bottelier over overſpel door de Japanders onthoofd.* Carons *handeling over 's Keizers pas, aan ons verleend. Vier Macauwſe Gezanten met hun volk onthalſt. En 't Galleot, en de goederen verbrand. Een groot leven over 2 niet opgegeven Konynen. Onze ſchepen mogen vertrekken, als zy willen. Alle wooningen, waar voor den datum in de gevel ſtaat, af te breken. De Sondag te vieren verboden. Verwiſſeling der Opperhoofden jaarlyks. 't Slachten van Runderen ons verboden.*

Uittrekzel uit het Japanſch dag-regiſter zedert A. 1635.

NU gaan wy over om wegens de Japanſche zaaken volgens een Uittrekzel van 't Japans dag-regiſter, ons ter hand geſteld, zoo verre 't ons mogelyk is, bericht te geven.

A. 1635.

Den 31 Juli komt tyding van Oſacca, dat op den 2den dito, tuſſchen Oſacca, en Jedo, achter om, ontrent 1920 barken

A. 1635. ken met ryſt, en andre behoeftigheden, door zwaar onweder verongelukt zyn; hebbende ieder tuſſchen de 10 en 15 mannen gevoerd.

Den 16den Auguſtus kregen de Portugeeſen ordre van de Nangaſackiſe Beſtierders, dat zy voortaan hunne zonneſchermen wel van zwarten, maar van geen Japanſche Dienaars, mogten laten dragen.

Scherpe laſt aan de Portugeeſen.

Dat zy, in eenig Raad-huis komende, hunne ſchoenen moeſten uittrekken.

Dat zy maar 1 a 2 maas te gelyk aan arme lieden mogten geven.

Dat niemand, dan hunne Overſten, geweer, en dat zy geen van allen openlyk paternoſters mogen gebruiken, en dat geen Japanders hunne muilen mogen nadragen.

Dat zy ook geen voor-jaarige; maar alle nieuwe Japanſche Dienaars moeten nemen.

Ook wierd 'er een Placcaat aangeſlagen over het aanbrengen van de Prieſters, en over 't uitvoeren van het verboden geld, of van geweer.

Verbod aan de Japanders.

Geen Japanſche vaartuigen, noch Japanders, mogen meer vertrekken, nog ook van buiten inkomen, gelyk hieragter nader by 's Keizers en der Ryx-Raaden Placcaat onder No. 1, als mede den 7 December A. 1635, gezien kan werden.

Scherpe laſt aan Koekebacker.

Den 4den October werd den E. Voorzitter *Koekebacker* (of ons Opperhoofd) van de Nangaſackiſe Stadsvoogden ſterk uitgeſcholden, om dat hy hun bevel wegens de prys der zyde niet ſtipt had agtervolgd; en zy zonden hem den 6den dito een ſchrift, om te onderteekenen, dat hy voortaan alle ordre van de Japanſche Regeering gehouden zal zyn vaardig en ſtipt te agtervolgen, hoedanig, of wat het ook zou mogen wezen.

Dat wy geen Japanders onredelyk zullen bejegenen.

Alle Koopmanſchappen aan geen een; maar aan veel Kooplieden te verkoopen, en waar onder dan verder dit ſtond: *Wy verzoeken, dat U E. Hoogheden deze bovengeſchrevene poincten gelieven aan te nemen, 't welk geſchiedende, zullende t'allen tyden dankbaar zyn.* (Onderſtond) *Den Hollandſchen Kapitein; den 20ſten dag van de 8ſte Maan, geteekend, Nicolaas Koekebacker.*

Den 28ſten November werd aan den E. *Koekebacker*, onder verſcheide aanbeveelingen van de Nangaſackiſe Regenten, ook gezegt, dat voortaan geen Japanſche Dienaars ons voor 't oog der wereld; maar wel in huis, mogten dienen, en dat, terwyl hy na Batavia ging, om mondeling den ſtaat van den Japanſchen omſlag aan zyn Edelheit bekend te maken, hy hem moeſt onderrichten, dat geen inſtructien, noch wetten aan de Dienaars der E. Maatſchappy in Japan zou voorſchryven; maar dat hy hen alleen belaſten zou, dat zy hen na de Wetten, en Ordonnantien der Japanders moeſten buigen, het welk hy dankelyk belooft heeft te zullen volbrengen. A. 1635.

A. 1636. A. 1636.

Den 26 Januari wierd de Koopman, *François Caron*, met inſtructie voorzien, om de plaats als Voorzitter zoo lang te bedienen, tot dat *Koekebacker* van Batavia wederkeeren zou, die den 30ſten Mey ook weergekomen is.

Wreede vervolging der Chriſtenen.

Den 10den April beziet de Keizer de Poorten, en muragie, om Jedo te ſluiten.

Op den zelven dito wierden 'er 83 kreupele, blinde, en andre onbequame menſchen, zoo jonge als oude, om dat 't Chriſtenen waren, buiten Jedo op 't veld in een afgeheinde plaats, die rondom met wagt bezet was, gebracht, om aldaar onder de blooten hemel, zonder van iemand aangeſproken te mogen werden, van honger te vergaan, met laſt, dat geen van allen mag begraven werden, voor dat zy alle geſtorven zyn.

Den 26ſten dito ſtierf de voornaame Raadsheer *Outa onne* tot droefheit van zyn Majeſteit, die belaſte, dat de zelve met zulken pragt, als ontrent zyn Vaders overlyden geſchied was, ter aarde zou beſteld werden, tot welken einde uit de hooge landen 12000 Prieſters opontboden zyn, om dit by te woonen.

Gunſtig opſtel van den Heer van Firando.

Den 12 April ſtelt de Heer *van Firando* een verantwoording tegen de laſteraars der Hollanders op, daar hy niet zonder opmerking de oorzaak van onze vyandſchap met de Spanjaards, en Portugeeſen aanhaald; doch niet volgens de waarheit, hier achter nader No. 2 te zien.

Den 4den Mey werd aangetoond, dat de Keizer op verſcheide tyden zyne Ryx-Raden aanbevolen heeft, hunne wysheit door geen giften of geſchenken te laten verdooven, op dat zy 't recht oprechtelyk zouden konnen uitvoeren, met deze deftige byvoeging: *zoo iemand onder u lieden geldgierig is, die gae tot myne ſchatten, en verzadige zich.*

De Portugeeſen vaſtgezet.

Den 13den Juny wierden de Portugeeſen in Nangaſacki, zoo ras als zy van 't Hof quamen, en daar hunne eerbiedigheit bewezen hadden, in Nangaſacki vaſtgezet, en met ſterke wagt bewaard.

De Heer Nuyts uit zyne gevankenis ontſlagen.

Den 5den July is de Tayouanſe oud-Landvoogd, de Heer *Nuyts*, door den Keizer uit zyne gevankenis ontſlagen, na dat hy in Firando ontrent 5 jaaren vaſt gezeten had, en na dat daar over ook veel verzoeken gedaan waren.

A. 1636. Decima beſchreven.

Den 29ſten dito de Hollanders, na Nangaſacki vaarende, om de geſchenken aan de grooten aldaar over te leveren, gingen, na 't verrichten hunner zaaken, het Eilandje, dat (volgens hun ſchryven) als een gevankenis voor de Portugeeſen dienen zou, bezigtigen, zeer weinig denkende, dat het noch eens hun eigen woonplaats werden zou. Zy beſchreven het aldus, dat het in de Baay van Nangaſacki, aan de Zuid-zyde, legt, en dat het van ſteen en aarde uit het water opgehaald, een ſtadie, of 600 voeten, lang, 240 dito breed, rondom met een dichte Pagar (of Heining) waar in 2 regels huizen ſtaan, met een ſtraat in 't midden, en ook van een brug, om van de Stad op 't Eiland te gaan, en van een water-poort voorzien is, door welke de Portugeeſen tweemaal 's jaars zullen gaan, eens als zy 'er komen, en eens als zy vertrekken, zonder verder hunne voeten daar buiten te mogen zetten. Ook zal de voorſchreven wooning, nacht en dag, met verſcheide barken, en wagthuizen bewaard werden.

Verlof ontrent 't vertrekken onzer ſchepen.

Den 5den Auguſti ſtaat in een overzetting, door de Heer van Firando aan zyne Regenten geſchreven: *laat de Hollanders alle dagen en tyden na hunnen wil hunne ſcheepen doen vertrekken; doch dat zy eerſt de ſchriftelyke Acte van de Galleotten, die op Japan vaaren, niet te zullen nemen, aan de Regenten van Nangaſacki overgeven.*

Den 2den September ſprak de Keizer met de Ryx-Raaden over 't nemen der ſchepen door de Hollanders van hunne vyanden, 't welk by die gene, die 't ons misgunnen, rooven genoemd, en door den Heer van Firando wederlegt werd: want anders ſtond het geſchapen, dat wy uit Japan zouden hebben moeten vertrekken; alzoo de Keizer zeide, *het zou my door de geheele weereld ſchande wezen, roovers in myn havens te gedoogen.* Daar wierd ook gemeld van een Siams Jonk 't welk (zonder dat de daar mede gekomene gevolmagtigden, of gecommitteerden, aan land mogten komen) onverrigter zake vertrekken moeſt, om dat zy uit een land quamen, dat zyn eigen Koning verſtooten, en een, die zich zelfs maar opwierp, aangenomen heeft.

Goud- en zilver-ryk Eiland.

Den 24ſten dito werd 'er van een goud- en zilver-ryk Eiland, dat 400 mylen beooſten Japan op 36½ graaden Noorder breedte legt, geſproken.

Den zelven dito is in rade goedgevonden, dat men de Moeders van de E. Kinderen van den E. *Nieuwenroode* (Zalr.) ieder hunne gelegateerde penningen, de eene 300, en de andre 200 Thayl, voldoen, de Kinderen van de Moeders afnemen, en de zelve dit jaar na Batavia zenden zal.

Den 22ſten October vertrokken 4 Galleotten met 287 perſoonen, zoo, die van Portugeeſche afkomſt zyn, als die by hen gehouden hebben, enz. A. 1636. Eenige Portugeeſen vertrokken.

Met deze 4 ſchepen is ook een hoofdſomme van *f* 6697500-0-0 (waar onder 2350 kiſten zilver waren) vervoerd.

A. 1637. A. 1637.

Het Tonkins hoofd Hartſink voor 's Konings Zoon verklaard.

In 't begin van dit jaar is den handel op 't Koninkryk Tonkin begonnen, alwaar de Koopman *Hartſink* (op den 8ſten Auguſti breeder te zien) voor een aangenomen Zoon van den Koning verklaard is, en wierd daar beneven met een Mandoryns-kleed, een Konings vlag, met eenige eer-titels, een pascedel, en een ſchriftelyke Acte, onder No. 3. beide ſtoffe van Tonkin klaarder te zien, beſchonken, ook wierd 'er een brief van den Koning van Tonkin aan de Gouverneur Generaal gezonden, daar in hy op een aardige manier zyn macht vertoond, en hulp tegen den Koning van *Quinam* (No. 4 breeder onder de ſtoffe van Tonkin te zien) verzogt. Brief hier over aan den Generaal, enz.

Het verder voorgevallene, zoo op de droevige reize, als ook 't geen zich aan 't Hof tuſſchen den Koopman *Hartſink*, en den Koning met zyn grooten, toegedragen heeft, blykt by 't dag-regiſter der E. Maatſchappy van den voorſz: datum tot den 7den Juli ingeboekt.

Den 5den Februari werd het inhalen van de Coreaſche Gezanten, met de pragt van dien aan 't Jedoſche Hof, in 't breede beſchreven, hier agter onder No. 5 breeder te zien.

Den 30ſten Juni geeft de Keizer ordre, dat 'er geen koper uit Japan mag vervoerd werden.

Dood des Heers van Firando.

Den 16den Juli is de Heer van Firando, die een groot vriend van ons was, overleden.

Den 7den Auguſtus komt het Jacht Petten ter Rheede, met tyding, dat het in Siam ſlecht met de E. Maatſchappy ſtond, en dat in December verleden de Onder-Kooplieden en Aſſiſtenten, met een praauw uit vaaren gegaan zynde, 2 der zelve door wulpſe onbedagtzaamheit met de ſlaven van den Prins in gevecht geraakt, en daar op, volgens zyn laſt, met geweld aangegrepen, geplunderd, en na den Berkelang gebracht, alwaar zy onverhoord tot tweemaal toe ter dood veroordeeld, en in 't gezicht der Olifanten aan paalen gebonden waren, om van de zelve verſcheurd te werden; dog de zelve waren eindelyk, op 't ſterk bidden en ſmeeken van 't Opperhoofd, uit de hand des tyrans, en van de dood verloſt.

De Koning van Siam ontfing nu ook brie-

A. 1637. brieven van den Prins van Orangie, en van den Gouverneur Generaal, benevens een goude kroon met esmarauden bezet, en met paarlen verciert, benevens verscheide andre geschenken, door den E. *Schouten* als Commissaris toen overgebragt, en aan hem overhandigd.

Aldaar was ook een Gezant van den Koning van *Atsjeh* met brieven en geschenken gezonden, die op een prachtige wyze wierd ingehaald; doch, de brieven gelezen zynde; is de zelve aan 5 plaatsen van zyn lichaam met ketenen en boeijen vastgezet, en in bewaring gehouden.

Den 23sten Augustus zyn 'er 5 Galleotten in Nangasacki gekomen.

Den 25sten dito quam noch 1 dito, met 972 koppen bemand, die alle gedoogen moesten, dat zy tot op hunne hemden toe betast, en bevoeld wierden.

De onze beschenken, en begroeten de Opperpriester.

Den 6den September is de Heer Voorzitter, met den Opper-Koopman *Caron*, den grooten Priester door last der Overheit wezen beschenken, die gekomen was, om tot het plegtelyk begraven van den Heer van Firando gebruikt te werden; en die den 11den dito vertrok, en van de Hollanders weder begroet wierd, die toen ook hun affcheid van hem namen.

Den 6den October komt 'er ordre, om geen vreemdeling de wegen te laten bereizen, als met een pas, op dat onder de naam van de Hollanders geen Portugeesen loopen.

Opstand in Arima.

Den 17den December staan de Inwoonders van Arima tegen hunne Overheden op, en nemen over de harde handelingen, hen aangedaan, de wapenen in de handen; zynde meest Boeren, die de Roomsche Christenen aldaar tot hulp krygen, benevens veel vlugtende en misnoegde Edelen en Borgers, die zich in een vervallen Kasteel, in de bogt van Arima gelegen, sterk maakten, en reeds al tot 10000 man aangegroeid waren.

A. 1638.

A. 1638.

Den 8sten Januari verdeelden zy zich in 3 Troupen, lokken een party buiten uit een naby gelegen Kasteel, welke zy verslaan. Hun veldgeschrei was St. Jago. Zy dragen linnen kleederen met een kruis, zyn kaal geschooren, verwoesten de Japansche Tempels, en hebben een Kerk, daar Jesus en Maria aangebeden werd.

Zy kregen de misnoegden van Amaxa, hunne overbuuren, te hulp, en bestormen een Kasteel, daar zy 300 man voor verliezen. Waar op de Landsheeren van Arima en Amaxa bevel krygen, om de wederspannelingen (schoon de magt niet hebbende) zonder hulp van eenige andre Landsheeren geheel te verdelgen; doch ondertusschen zullen de legers der naastgelegene grooten bereid staan, om de voorschrevene, als zy te kort schieten, en geslagen werden, te helpen, en ook niet eer hen te hulp komen; alzoo de Keizer begeerd, dat de onheilen, ter plaatse daar zy beginnen, ook gedempt zullen werden, zonder hulp van andren, op dat alzoo ieder Landsheer het quaad voorkomen mag. A. 1638.

De wederspannelingen bieden aan, dat zy bereid zyn, zoo den Keizer hen verdelgen wil, om hunne halzen daar voor te buigen, en gewillig om voor hem te sterven; doch niet voor hunne Heeren, besloten hebbende tegen de zelven tot den laatsten man toe te zullen vechten; zonder Vader, Broeder, of andre Vrienden, die in der zelver legers zyn mogten, aan te zien, al 't welke zy ook allen met eeden bevestigen. Zy bestormen een sterkte, en slaan 600 man dood.

Bedryf van een Hollands Schip voor Arima.

Een Hollands schip begeeft dich derwaards, brengt geschut aan land, en beschieten hunne sterkte zoo van de batteryen, als van 't schip.

Ook was den Voorzitter tot hunne voldoening mede gegaan, waar op zy hen bestormen, en 5712 man verslaan. Daar op deden zy een uitval, en werden, na een hardnekkig gevegt, den 16den en 17den April overwonnen, gedood, en 17000 koppen op staaken gezet. De overige wierden verbrand, of ontquamen het door de vlugt, zynde hun getal al tot 35000 toe vermeerderd, en aangegroeid.

Einde van dien opstand.

't Portugees gezag zeer beteugeld.

Den 25sten April hebben de Portugeesen hunne geschenken, zonder gehoor te hebben, moeten overleveren, en, in 't aan land treeden, wierd de Palankyn, daar den Kapitein in zat, met touwen toegebonden, op dat hy geen voeten aan land zetten zou.

Den 19den Mey, werd 'er, na dat 'er veelmaal over 't verdryven der Portugeesen uit Macauw, Manilha; en Tayouan, gesproken was, op nieuws naauwkeurig onderzogt na de gelegenheit dezer plaatsen, mitsgaders hoe veel magt van volk, en gereedschap, men van nooden zou hebben, om die te overwinnen, op dat Japan eenmaal bevryd mogt blyven van 't invoeren der Priesters, die oorzaak van de dood der ingezetenen zyn, en gestadig inlandsche beroerten verwekken.

Ook wierd 'er gesproken, om, zoo men de benoodigde voor-raad aan de markt brengen kon (gelyk altyd bevorens door de Portugeesen geschied was) die landaard het land te ontzeggen.

20 Rokken van den Keizer by de

Den 22sten dito werden de 20 Keizers-rokken voor de eerstemaal op present-

A. 1638. onze ontfangen.

ſent-borden in 't Paleis ontfangen door onzen Tolk, die de zelve bevorens met een handſchrift uit 's Keizers Pakhuizen haalde.

Een Hollander onthoofd.

Den 20ſten Auguſtus wierd *Maarten Gilliſzoon*, Bootsmans-maat, om dat hy een neerlaag gedaan had, ter ordre van den Raad, door een Japander in de Logie onthoofd.

Den 5den September komt den E. *Caron* van Batavia, met laſt, om den Voorzitter *Koekebacker* te verloſſen.

Den zelven dito wierd de Portugeeſen Canton ontzegt, om dat de zelve een Tsjineeſch Jonk met ingelade goederen afliepen, en al 't volk, op een man na, die 't met zwemmen ontquam, doodſloegen. En dit geſchiede, om dat zy van de Tsjineeſche Kooplieden met ſpeelen een merkelyke ſomme gelds gewonnen; doch hunne betaling niet bekomen, waar op zy dit, om aan hun agterſtal te geraaken, in 't werk geſteld hadden.

De Heer van Arima ſnyd zich den buik op.

In het zelve jaar heeft de Heer van Arima, door 's Keizers ordre, om de voorſchreven wederſpannigheit, en opſtand, zyn buik geſneden, en zyn 2 Broeders zyn om de Ooſt gebannen.

Een der Heeren Ryks-Raaden oordeeld, dat men Nangaſacki tot een wildernis behoorde te maaken, om dat, zoo met het aanbrengen der Roomſche Prieſters, als anderzins, 's Keizers gebod geſtadig overtreden werd.

A. 1639.

A. 1639.

Caron vervangt Koekebacker.

Den 3den Februari doet den E. *Koekebacker* aan zyn vervanger, *François Caron*, overdragt, om als Voorzitter, volgens zyn laſt, de Japanſche zaaken waar te nemen.

Den 21ſten dito werd aan de Regenten van Omera verzogt, om met de paarlviſſchery voort te gaan, en die aan te houden.

Den 9den Mey komt 'er laſt, dat men in de heerlykheid Firando onderzoek doen zal, wat Hollandſche Kinderen by Japanſche Vrouwen geteeld zyn, en dat men die met naam en toe-naam, nevens hunne Ouders, aanſchryven zal.

Den zelve dito krygt de Koopman *Willem Verſteegen*, op zyn bevorens gedaan verzoek, verlof, om met zyn Vrouw en Kinderen, nevens zyn Schoon-vader en Moeder, uit Japan te mogen vertrekken, dat aan Sr. *Vincent Romein* mede toegeſtaan is.

Chriſtenen in 's Keizers Paleis ontdekt.

Den 10den Juni wierd 'er bericht gegeven, dat men in 's Keizers Kaſteel verſcheide Edellieden, die Chriſtenen waren, gevonden had, die zich niet hadden willen overgeven, voor dat 'er veele met hen geſneuveld waren, 't welk voor de Portugeeſen, welkers overheden al een tyd lang gevangen gezeten hadden, veel quaad zou konnen uitbroeijen. A. 1639.

Alle Japanſche Vrouwen, met hare Kinderen, by Hollanders, enz. na Batavia gezonden.

Den 16den dito komt 'er laſt, om alle Japanſche Vrouwen, die by de Nederlanders en Engelſchen Kinderen hadden, nevens de Kinderen, met de ſchepen, die ſtonden te vertrekken, na Jakatra te zenden. Ook wierd 'er verboden, dat geen Japanſche Vrouwen zich aan de Hollanders verbinden, noch ook geen omgang met hen zouden mogen houden.

Laſt om de Chriſtenen te vervolgen.

Den 13den Juli den E. *Caron*, uit Jedo komende, haald onder het voorgevallene aldaar aan, dat 'er een zeer ſtreng gebod wegens 't vervolgen der Chriſtenen was uitgegeven, hier achter No. 6 nader blykende.

Laſt wegens een Gezant van ons.

Als mede, dat op 't voorſtel, of 'er licht wel een Gezant van den Koning in Holland gezonden mogt werden, aldus van de Ryks-Raaden geantwoord wierd: *Daar is eens moeite met hunnen Gezant geweeſt, en 't zal met dezen ook zoo zyn. Want wat zal hy komen doen, als komen bedanken, dat het de Hollanders hier wel gaat. Zulks betaamd geen Gezant; maar wel, om van Koninklyke zaaken te handelen, 't zy van Oorlog, om malkanderen hulp aan te bieden, of die te verzoeken, enz. maar niet van Koophandelingen; dierhalven raden zy dit af.*

Verwondering der Japanders over onze bomben.

In de zelve aanteekening werd onder dato van den 21 Juni gemeld, hoe 't beproeven der mortieren toegegaan is, en dat 'er buiten Jedo een beſtek van 90 voeten lang, en 70 dito breed, waar op 5 wooningen ſtonden, gemaakt was. Hier na toe heeft men 11 bomben geſchoten, waar van 'er 2 in de mortiers geberſten, en waar door verſcheide Hollanders gequetſt zyn; doch de andre zyn alle rondom, en niet een in 't beſtek, gevallen, waar op de Ryks-Raaden belaſten, dat men 1 bom in een der huizen brengen, en de pyp aanſteken zou, welke aanſtonds met de ſlag 't ganſch huis in brand zettede, zynde ieder van hen over de werking van deze werk-tuigen zeer verwonderd: want daar zy neergevallen waren, hadden zy groote gaten gemaakt, en veel aarde in de lucht geworpen, en een was 'er in de lucht geſprongen, dat voor hen zeer wonderlyk om te zien was. De Keizer had dit gereedſchap met een geſchenk aangenomen, en onder zyne koſtelykheden laten bergen.

De Galleotten de vaart op Japan verboden.

Den 22ſten Auguſtus komt 'er een ordre des Keizers af, dat aan alle Galleotten de vaart op Japan ſtreng verboden werd, en dat, by aldien zy tegen dit verbod egter hier komen, dat vaartuig in de grond geboord, en dat die gene, die 'er mede komen, de pynelykſte dood aan-

A. 1639. aangedaan zal werden, om dat de herleerden zich te zamen verbinden, de regten verlaten, den dwars-weg inſlaan, de gebooden verbreken, en hunnen oppermagtigen Heer tot hunnen vyand verklaaren, ſtellende hun leven tegen hem in de waagſchaal, en voedende daar beneven noch de Spaanſche Prieſters. Deze ordre wierd door 't geheele land verſpreid, en bevolen, om op alle Zee-plaatſen wakkere Officieren te ſtellen, op dat 't onderzoek der vreemde ſchepen, nevens de bewaring, en telling van 't volk, behoorlyk mogt volbracht werden.

De Portugeeſche gevangen Kapiteinen, enz. werd 't leven geſchonken.

Den 2den September wierden de aanzienelykſte Portugeeſen van 't Eiland; als mede de 2 Kapiteins, die tot nog toe hadden gevangen gezeten, voor een Commiſſaris, van 't Hof gezonden, en voor eenige andere Regenten gebragt, daar hen, om voornoemde reden, gezegt wierd, dat zy, indien de Keizer met hen na 's lands rechten handelen wilde, lieden des doods waren; doch dat hen 't leven uit genade geſchonken wierd.

Den 3den dito zyn alle de hoofden der Tsjineeſche Jonken geroepen, die, op verbeurte van 't leven, verboden werd vreemde Roomſche Prieſters, of Kerkcieraaden, en afſchriften, daar toe behoorende, aan te brengen, onder bedreiging, dat den overtreder van dien zyn vaartuig, en goederen, verbeuren, dat al zyn volk daar over ſtrafbaar zyn, en met belofte, dat den aanbrenger of verklikker rykelyk met zilver beſchonken zal werden.

Den 4den dito is dit ook aan de Hollanders, op de zelve wyze, verboden.

Den 17den dito is een Konſtabels-maat van 't ſchip Banda in handen van 't gerecht van Firando geraakt, om dat hy, by ongeluk, in 't loſſen van 't kanon, een kogel in een Borgers huis geſchoten had, waar over veelen van den Adel oordeelden, dat hy behoorde te ſterven, om dat de heerlykheit Firando grootelyks daar door gekrenkt was, en dat wel, op dat de Hollanders in het toekomende voorzichtiger mogten zyn; doch lieten hem, uit inzicht van den Heer Voorzitter, 't leven behouden.

Brand in Jedo.

Den 22ſten dito quam 'er tyding, dat 's Keizers Kaſteel in Jedo, uitgenomen eene toren, geheel en al verbrand was.

Den 20ſten October wierd 'er herſtelling en vergoeding verzogt van een gehuurde Jonk, die in Tonkin van de Tsjineeſen, na 't vermoorden van ons volk, genomen is, en, zoo men zegt, waren 't Tsjineeſen, die met hun huishouden in Nangaſacki woonden; doch zulks wierd wederlegt, om dat geen Tsjineeſen, die Vrouwen of Kinderen in die Stad hebben, buiten 't land mogen varen; op dat zy hunnen roof-zugtigen aard niet in 't werk zouden konnen ſtellen. A. 1639.

En men bracht tot een voorbeeld by, dat de Zoon van den vermaarden Roover *Yquan*, om de rooveryen van zyn Vader, hier ter dood is gebracht.

Macau's veroveringaangeraden.

Den 2den November laat een der Raadsheeren weten, dat wy ons behoorden te bevlytigen, om Macauw te verwoeſten, of te veroveren, op dat Japan rondom van dat Portugeeſch gebroed mogt gezuiverd werden.

Grooteneiſch van Tayouanſche goederen.

Den 3den December werd by den Raad in Firando beſloten, dat men, alzoo de Portugeeſen 't land ontzegt was, een Tayouanſchen eiſch van vyftig tonnen gouds doen zal, en om ook in Tonkin, den handel voort te zetten, zal men vyf tonnen gouds derwaards zenden. En op dat 'er niets tot voortzetting van den Tsjineeſen handel ontbreeken zou, zal men voor eerſt duizend kiſten zilver tegen de geringſte renten opnemen, en lichten.

2 Schepen by Jedo gezien.

Den 25ſten dito kreeg men tyding; dat 'er ontrent Jedo 2 Hollandſche ſchepen gezien waren, die men geloofde met de Bevelhebber *Matthys Quaſt* van Batavia gezonden te zyn, om na 't goudryk Eiland, dat 400 mylen beooſten Japan legt, te zoeken.

A. 1640. A. 1640.

Bottelier onthoofd.

Den 11den Januari werd de Botteliersmaat, *Hans Andrieſzoon*, door 't Japanſch gericht ter dood veroordeeld, om dat hy met een getrouwde Vrouw op overſpel betrapt was; waar over hy en die Vrouw den 14den dito onthoofd is.

Den 14den dito laat een der Raadsheeren weten, dat de Hollanders de pas, hen voor deezen van zyn Majeſteit verleend, mede na Jedo moeſten brengen, om daar uit te konnen zien, hoe verre hunne vryheit ſtrekte, alzoo de Nangaſackiſe Borgery, en de hoofden der 5 Keizerlyke Steden, verzogten, om den handel na Nangaſacki over te brengen.

Carons antwoort, en handeling over 's Keizers pas.

Waar op de E. *Càron*, met de pas boven komende, voor gaf, dat de pas van *Gongin-Samma* (die aan 't Comptoir niet gevonden wierd) onder de Raadsheeren gebleven was, toen dezes Keizers Vader deze op een nieuw aan de Nederlanders verleend had.

Den 17den Juni, wanneer een Hollandſche vuurwerker in een Raadsheers huis bezig was, met vuur-ballen, en granaaten te maken, berſte een vuurbal, die veel volk zwaar quetſte, en een nieuw gebouw, waar in 't werk geſchiede, met veel geſneden werk, en zeldzaamheden, bedierf, en in een galdery de zelve in brand ſtak; doch 't wierd ten eer-

A. 1640. eerſten gebluſcht. En deze zaak wierd, buiten alle verwachting niet qualyk; maar voor een teeken van geluk, opgenomen: want die Heer verzeekerde zich, hier aan te konnen beſpeuren, dat de ongelukken, ſchoon groot zynde, hem geen verderf aanbrachten; en dierhalven liet hy noch dien zelven avond een groot feeſt voor alle zyne bloed-vrienden bereiden; mogelyk, om dat hy niet mede in de lucht geſprongen, dat zekerlyk wel een groot geluk was.

4 Macauwſe Gezanten onthalſt.

Den 10den Juni quam hier een Galliot met 4 Gezanten van de Stad Macauw, om weder opening des handels te verzoeken. Deze wierd aan land met ſterke wacht bewaart, 't roer en de zeilen van boord gehaald, en ten eerſten een poſt na 't Hof gezonden, waar op zeer ſchielyk 2 uitdrukkelyk gezondene Commiſſariſſen in Nangaſacki verſchenen, die de Portugeeſen voor zich ontboodden, en de zelve 74 mannen ſterk (waar onder 13 ſlaven, geen Chriſtenen zynde, waren) aldus aanſpraken: *Gy booswigten, u lieden is op ſtraffe des doods verboden niet weder in Japan te komen, welk gebod gy overtreden hebt. In 't verleden jaar waart gy des doods ſchuldig, en uit genade is u het leven geſchonken, weshalven u nu niet anders toekomt, dan een elendige dood; dog andermaal zal u lieden, uit aanmerking, om dat gy zonder Koopmanſchap, en om te bidden, gekomen zyt, een civile dood aangedaan werden.* Daar op zyn zy gekneveld, en des anderendaags, 61 ſterk, op de gerechts-plaats onthoofd. De 13 ſlaven wierden wel mede na de gerechts-plaats gevoerd; doch hen wierd het leven geſchonken, om tegen 't Noorder Moeſſon na Macauw te vertrekken, en aldaar de tyding te brengen, hoe 't met de andren vergaan was. Men bragt alles, wat uit het Galliot, van zeilen, enz., genomen was, weer in het zelve, men boegſeerde dat na buiten, en verbrandde daar alles, geſtelt.

En 't Galliot, en de goederen verbrand.

lyk dat breeder onder dato den 5 Auguſti A. 1640. te lezen is.

Groot leven over 2 niet opgegeven Konynen.

Den 15den September zyn 2 witte Konynen, in 't naſpeuren en onderzoeken van alles, op 't ſchip de Gracht, verborgen gehouden, en niet op de lyſt der levendige gedierten geſteld, waar aan den Heer van Firando zich zeer veel laat gelegen zyn; doch hy is met het ſuſpendeeren (of voor een tyd afzetten) van den Schipper noch te vreden geſteld.

Den 1ſten October is, na gedaan verzoek, toegeſtaan, om 10 Pikols buskruit, en 50 dito zwavel, te mogen vervoeren.

Onze ſchepen mogen vertrekken, als zy willen.

Den 3den November komt, na veelvuldige, en na veel jaaren aan een gedane verzoeken, verlof, om onze ſchepen, buiten den vaſt-geſtelden vertrek-dag te mogen wegzenden.

Alle wooningen, waar voor den datum in de gevel ſtaat, af te breken.

Den 9den dito wierd onze Logie, met alle des zelfs wooningen, door een uitdrukkelyk daar toe afgekomen Commiſſaris, en door de Stadsvoogden, met een groot gevolg by hen, zeer naauw doorzogt, om te ontwaaren, of 'er nergens geen Kerk-cieraaden der Roomsgezinden te vinden waren, en wierd 'er toen ook uit 's Keizers naam belaſt, aanſtonds alle wooningen, daar den datum in de gevel ſtaat, af te breken, waar mede men beginnen zal aan de Noord-zyde, 't welke het jongſte is gebouwd.

Den Sondag verboden.

Ook wierd verboden, geen Sondag te houden, om de gedachtenis van die naam uit te roeijen; en te gelyk belaſt, de Opperhoofden jaarlyks te verwiſſelen.

Verwiſſeling der Opperhoofden.

Hoe dit nu toegegaan is, met de redenen waarom, kan men hier agter onder No. 7 beoogen.

't Slachten van Runderen ons verboden.

Den 28ſten dito liet de Keizer 't ſlachten van Rund vee aan de Hollanders verbieden; dat den 20ſten December 1658 nader, op ſtraffe des doods, met de redenen 'er nevens, geſchied.

AGTSTE HOOFTSTUK.

A. 1641. *Laſt om geen goederen te mogen ophouden, en om alles te verkoopen.* Le Maire *Opperhoofd.* Carons *gebouw doet ons veel quaad.* *'t Opperhoofd gaat met 't geſchenk na Jedo.* *Laſt om uit Firando na Nangaſacki met 't Comptoir op te kraamen.* *Wonderlyk ſpook over een Hollands dubbeltje in een Tsjineeſch Jonk gevonden.* *Alle brieven van een ſchip geopend.* *Laſt om alle, uitgenomen 't Opperhoofd, te betaſten.* *Nieuwe laſt op 't loſſen der ſchepen.* *'t Begraven der dooden verboden.* *De Pakhuizen verzegeld.* *'t Vertrek der ſchepen vaſt bepaald.* *En andre bezwaringen opgekomen.* *Barbariſch antwoord op de vrage, om een Matroos te begraven.* *Huur van 't Eiland Decima.* *A.* 1642. *Oude graven in Firando verwoeſt.* Elſerak *onbeleefd behandeld.* *Krygen eenige verlichting.* *Moeite door brieven haarer Edelheden aan de Ryks-Raaden.* *Verſcheide over alleen opkoopen van Ryſt gekruioigd.* Quelangs *ſterkte veroverd.* Overtwater *Opperhoofd.* *Verbod, om by de opreize niets te koopen, verkoopen, enz.* *A.* 1643. *Bericht aan de Japanders wegens het tienjarig beſtand met Portugal.* 20 *Rokken door den Prins nu de eerſtemaal*

A. 1641. *ſtemaal aan de onzen geſchonken. Brood-bakken ons toegeſtaan, dog den Japanders ongeoorloft. Een Hollands ſchip voor Nambo, verbod van geen vaartuig, op Japan handelende, te mogen beſchadigen.* Elſerak *Opperhoofd. Verſcheide Roomſche Prieſters vallen af. Onthaal der onzen by den Koning van Kinokuni. 't Schieten voor de wal op lyfſtraf verboden. Verdre laſt ontrent een ſchip, voor Japan komende. A.* 1644. *Onderzoek na Roomsgezinden onder onze Dienaars. Hoe die van 't ſchip* de Swaan *behandeld zyn. De Kooplieden uit de Pakhuizen komende, betaſt. Verſcheide Tsjineeſen geſtraft over een gevonden Paternoſter, enz. Opkomſt van* Yquan. Overtwater *Opperhoofd, A.* 1645. *Zware ſtorm in Japan. De Heer* van Tzum *Opperhoofd. A.* 1646. *De uitvoer van 't koper toegeſtaan.* Verſtegen *Opperhoofd. Groote magt van Tartars, die in Japan wilden vallen, verongelukt. En vreeze der Japanders voor hen. Een Tsjinees onthalſt. De handel voor de Tartars opengeſteld. A.* 1647. *30 Keizers-rokken voor de eerſtemaal ten geſchenk.* Yquan *door den Tartar gevangen. Zagte handel der Tartars met gewillige onderdaanen. Twee Gallioenen met een Gezant uit Portugal helpen 't heel land in roeren. Groote moed der Japanders. De Keizer ſchenkt den Gezant 't leven. De Heer* van der Lyn *als Generaal voorgeſteld.* Coyett *Opperhoofd.* A. 1641.

A. 1641.

Laſt om geen goederen te mogen overhouden.

DEn 24ſten Januari werd bevolen, alle de Koopmanſchappen der E. Maatſchappy, geene uitgezonderd, te verkoopen, 't welk, alzoo veele goederen nu verlies geven, zeer ſlecht voor de E. Maatſchappy uitkomen, en vermits 's Keizers ordre legt, van die goederen niet te mogen overhouden, is 'er in rade beſloten, om die met de ſchepen weder weg te zenden; doch zulx werd door de Regenten afgeraden, alzoo de Keizer op nieuw belaſt heeft, alles te verkoopen.

Le Maire Opperhoofd.

Den 10den Februari wierd den E. *Maximiliaan le Maire* den volke, op goedkeuring van haar Edelheden, als Voorzitter voorgeſteld.

Carons gebouw.

Den 27ſten dito geeft de Regent *Phefodonno* te kennen, dat hy den E. *Caron* veelmaals gewaarſchouwd had over 't bouwen van het ſterk Pakhuis, dat zulks, alzoo het buiten Japans fatſoen, en op de Europiſche wyze te timmeren, te veel in de oogen der grooten ſteken zoude, als mede de cierlyke zaal, die daar in gemaakt was, welkers gelyk naauwlyks by eenige Koningen dezes Lands gevonden wierd, en alzoo de zelve na geen goede raad geluiſterd had, heeft dit de E. Maatſchappy veel ſchade van tyd tot tyd gedaan.

't Opperhoofd gaat nu na Jedo.

Den 13den Maart, wanneer de Koopman *Elſerak* bereid was, om de eerbiedigheit, met de daar toe behoorende ſchenkagie na Jedo te doen, wierd 'er, op aanraden der Overheit, geoordeeld, dat het beſt was (ſchoon de tweede dit meermaal verricht had) dat dit nu door den Voorzitter geſchieden zou, gelyk hy ook met der haaſt zig daar toe bereidde, en in 4 dagen, op een ſtel en ſprong de opreize aannam.

Den 26 en 27ſten dito verſtond zyn E. door den Rechter van Oſacca, dat het beſt was nedrig, en met weinig gevolg, te reizen, en raadde hem wel ernſtig niet veel vyanden op den hals te haalen, en dat zulks in achting diend genomen te werden, en dat men alle opzichtigheit diende te beſnoeijen, gelyk als pieken, ry-paarden, en andre dingen, die men gewoon geweeſt was op den grooten landweg te voeren: alzoo dat alleen den Adel toekomt, en de E. Maatſchappy veel nadeel baard.

Laſt om na Nangaſacki op te kraamen.

Den 11den Mey, na dat den E. *le Maire* de Keizerlyke geſchenken overgeleverd had, wierd hem door 's Keizers ordre van de Ryks-Raaden belaſt, dat hy voortaan gehouden zal zyn met de ſchepen in Nangaſacki te havenen, en met den ganſchen omſlag uit Firando op te breeken, en derwaards te trekken, alzoo zyn Majeſteit geen vreemdelingen in andre plaatſen van zyn Ryk hebben wil, en dat de onzen daar den handel, als in vorige jaaren, konnen dryven, en ſchoon Japan met den handel der vreemden weinig gediend is, werd egter de Hollanders, ten opzicht van de paſſen, door de oude Keizers verleend, toegeſtaan, om den zelven daar te vervolgen, en aan te houden.

Wonderlyk ſpook over een Hollands dubbeltje.

Den 29ſten Juni wierd, in 't doorzoeken van een Tsjineeſch Jonk, een Hollandſche dubble ſtuiver gevonden, en alzoo 'er gedacht wierd, dat dit Portugeeſch geld was, moeſt het by de Hollanders vertoond, en des zelfs beteekening, en waardy, door een Schryver opgeteekend werden. Over dit werk wierden de Tsjineeſen in de tronk gezet, en zouden, zoo het Portugeeſche munt geweeſt was, Jonk en goederen verloren, en 't hoofd der zelve zou dat zekerlyk zyn hals gekoſt hebben.

Alle brieven van een ſchip, geopend.

Den 21ſten Juli wierden, by 't doorzoeken van een ſchip, alle de byzondre brieven by malkanderen gezameld, alle opſchriften der zelve opgenomen, en geen een ongeopend gelaten, om te zien, of 'er geene, die aan Japanders behoorden, onder liepen.

Den 23ſten dito geeft de Stadsvoogd

A. 1641. van Nangaſacki ordre, om alle perſoonen van boord komende, uitgenomen 't Opperhoofd alleen, aan 't lyf te betaſten.

Laſt om alle, uitgenomen 't Opperhoofd, te betaſten.

Den 28ſten dito wierden 4 Banjooſen belaſt, om de ſchepen te loſſen, waar van 'er 2 aan land, en de andre aan boord moeſten blyven, om alles, wat 'er af, of aankomt, malkanderen ſchriftelyk toe te zenden, en ſtreng te onderzoeken. Ook deden zy al het vreemd geld, en de Pſalm-boeken, ieder in een zakje, en gaven het verzegeld in onze bewaaring, om, op 't vertrek, ieder het zyne weder te geven.

Nieuwe laſt op 't loſſen der ſchepen.

Zy namen ook ſchriftelyk op, hoe veel geſchut 'er op 't ſchip was, en hoe veel yzer die ſtukken ſchoten, mitsgaders hoe veel kogels, en kruit, men aan boord had. Ook wierden zommige ſpys-vaten gezwikt, om te zien, of 'er geen wy-water, of andre goederen in beſlooten waren.

Den 30ſten dito wierd 'er aangezegt, dat men na 't loſſen der ſchepen, volgens 's Keizers laſt, gelyk andre vreemde ſonken, enz aan land zal moeten geven, de ſcheeps-roers, zeilen, 't geſchut, musketten, kruit, lood, en al 't ander geweer, gelyk dit ook opgevolgd is. Zelfs begeerde de Stadsvoogd, dat men niet meer levens-middelen in de ſchepen houden zou, als 'er voor 't ſcheeps-volk op de Rheede van nooden was; doch dit wierd, op ernſtig verzoek, geſtaakt, alzoo 'er door den Voorzitter een handſchrift verleend wierd, dat 'er niets af aan de Japanders verkogt, verruild, nog vereerd zou werden.

't Begraven der dooden verboden.

Den 2den Auguſti wierd de eerſtemaal belaſt, dat men onze dooden niet begraven, maar dat men die met eenige zwaarte 4 a 5 myl in Zee zou doen zinken.

Den 4den dito blykt, dat alles verergerd, en dat wy op de zelve wyze geplaagd werden, als aan de Portugeeſen voor hunne uitbanning geſchiedde, weshalven 'er niet anders dan allerley ongevallen, en quellingen, wierden te gemoet gezien, en niemand had moed om tegen de dagelyks voorkomende quade ordre te ſpreeken, of verzoeken te doen, om dat zulks voor ongehoorzaamheit opgenoomen werd.

's Avonds werden de poorten geſloten, en 's morgens door de zelve Banjoozen geopend.

Het Eiland wierd 's nachts door de Japanders bewaakt, de boots en ſchuiten wierden in hunne bewaaring gehouden, en allerley onredelyke handelingen ſtygen in den hoogſten top.

De Pakhuizen verzegeld.

Den 9den dito wierd 'er bevel gegeven, geen goederen te verkoopen, voor dat de handel geopend, en de Pancado der ruwe zyde geſloten was; waarom door gecommitteerde Banjoozen, en een Borgermeeſter, alle Pakhuizen verzegeld wierden, en de zelve zouden zy, als men 'er noodig in wezen moeſt, op ons verzoek wel eens laten openen. A. 1641.

't Vertrek der ſchepen vaſt bepaald.

Den zelven dito wierd op een nieuw, voor een vaſte ordre, belaſt, om onze ſchepen ſtipt op den 20ſten der 9de maan te doen vertrekken, en om alle overſchietende goederen mede te nemen; dog zoo 'er eenig ſchip al te laat komen mogt, wierden aan 't zelve 50 dagen vergund, om de Koopmanſchappen om te zetten; en ons werd met eenen bevolen, om alle gemeenzaamheit met die van Firando af te ſnyden, alzoo zy 't daar voor hielden, dat zy inwendig 't Chriſtendom toegedaan zyn.

En andre bezwaringen opgekomen.

Den 11den Auguſtus gaf een uitdrukkelyk van 't Hof gekomen Commiſſaris de volgende ordre van den Keizer, dat de ruwe witte zyde onder de Pancado aan de 5 Keizerlyke Steden zal verdeeld werden.

Dat men geen Japanſche, maar onze eigen, Dienaars tot onze dienſten gebruiken, en geen gemunt, noch ongemunt goud vervoeren zal; dat wy ons voortaan wel moeſten laten gevallen, ons even eens als de Portugeeſen te laaten handelen, zonder de minſte verzoeken daar tegen te mogen doen. En zoo wy daar toe niet konden beſluiten, dat wy dan maar vertrekken moeſten, alzoo Japan echter van alles genoeg voorzien zou werden.

Men mogt ook geen trompetten meer laten ſteken.

Den 12den dito wierd op dood-ſtraffe verboden geen Japanſch geweer te vervoeren, en met eenen belaſt, dat niemand, als de Voorzitter en de Koopman, eenig geweer onder zich houden mag; maar dat zy 't zelve, tot op hun vertrek, in 's Keizers wapen-huis ter bewaaring zullen geven.

Den 13den dito komt 'er een verbod op 't uitvoeren van meerder levens-middelen, dan de ſchepen tot de reize van nooden hadden, als mede van gemaakt en ongemaakt koper, kasjens, lakwerken, ſchutzels, enz., daar Steden, Kaſteelen, of Perſoonen, die wapenen oeffenen, op ſtaan, en ook geen wortel Niſi, dan 50 ponden 's jaars uit te mogen voeren.

Den 18den dito wierden de Tolken *Faccoſo*, en *Sacjemon*, daar men het minſt mede gedient was, tot ons behulp aangeſteld; en de zelve zouden niet meer van de E. Maatſchappy hun ſoldy; maar uit 's Keizers kas, genieten.

Ordre, waar na de goederen te koopen.

Den 17den September wierd 'er een ordre gegeven, waar na zich de Koop-

A. 1641. lieden, in 't koopen van de goederen der E. Maatſchappy zullen hebben te richten.

Den 18den dito verſtond men uit Jedo, dat den Keizer een Zoon geboren, waar over groote vreugde was.

Barbariſch antwoort. Den 29ſten vraagde Schipper *Jacob Janſzoon*, of de Matroos, op zyn ſchip overleden, aan Land, of in Zee, begraven zou werden; waar op geantwoord wierd: *hy moet met een ſteen om zyn hals in Zee geſmeten werden, alzoo een Chriſtens Lyk de aarde onwaardig is.*

Huur van 't Eiland Decima. Den 25ſten October wierd het accoord over de huur van 't Eiland Decima, tegen 5500 Thayl 's jaars, getroffen.

Den 8ſten November werd 's Keizers pas van Batavia herwaards gezonden, en door 't Opperhoofd mede ten Hove gebracht, op hope, dat, op vertooning der zelve, de oude genotene vryheit weer ſtand grypen zou.

Den 24ſten December wierd op 't gedoente der Nederlanders ſtipt gelet, en in de herbergen op den land-weg zyn de aangeſtelde wagters genoodzaakt te beletten, dat men niemand mogt aanſpreeken.

A. 1642.

A. 1642.

Oude graven in Firando verwoeſt. Den 8ſten Maart bleek, dat de begraaf-plaatzen der Hollanders, voor dezen op Firando begraven, nu geheel verwoeſt, waar onder 'er een van blaauwe arduin-ſteen, en verſcheide andre van gemeene ſteen opgemetzeld waren.

Elſerak, onbeleefd behandeld. Den 11den dito het Opperhoofd, *Jan van Elſerak*, na zons ondergang van zyne Hof-Reize voor 't Eiland ten anker komende, moeſt den geheelen nacht (alzoo den Stadsvoogd al in zyn ſlaap-kamer was) in zyn bark blyven.

Den 17den dito wierd zyn E. aangezegt, dat met de Hollanders in een huis, digt by de wacht zyn verblyf, tot de komſt der ſchepen, houden moeſt, en alzoo dat een kot, voor beeſten bequaam, was, wierd daar tegen, op voorgeven, dat wy huur voor 't Eiland betaalden, en dat de wooningen daar reeds na onze zin geſchikt waren, ſterk, doch vrugteloos geredeneerd: want na verloop van 3 dagen zond de Stads-voogd nader laſt, dat het zoo moeſt geſchieden.

Den 6den April wierd 'er verzogt, om zomtyds tot tyd-verdryf eens uit vaaren, of wandelen, te mogen gaan; doch 't zelve wierd geweigerd.

Den 28ſten dito wierd haar Edelhedens toeleg, om 't Kaſteel der Ciciliaanen in Quelang te belegeren, vertoond.

Krygen eenige verlichting. Den 29ſten dito liet de Stadsvoogd, *Sabroeſeymon*, de Nederlanders verſcheide vryheden aanzeggen, ordre gevende, dat ieder een hen minzaam bejegenen zal. A. 1642.

Den 22ſten Auguſtus werden 6 Roomſche Prieſters, en 3 Japanders, uit Godsdienſtigheit herwaard gekomen, en door die van Zatſuma agterhaald, gevangen opgebracht. Ook vervielen 'er zomtyds noch alverſcheide andren om 't Chriſtengeloove in de magt der Overheit, die met zwaare pynigingen dagelyks geplaagd, en gedood wierden.

Moeite door brieven harer Edelheden aan de Ryks-Raaden. Den 29ſten dito bragten eenige brieven harer Edelheden aan de Ryks-Raaden ons den haat der Stadsvoogden op den hals, waar op ons verſcheide vragen gedaan wierden, met aanwyzing, dat de Ryks-Raaden geen zaaken, de vreemdelingen rakende, behandelen, of de Nangaſackiſche Stadsvoogden hebben met hen geraadpleegd, en hen van alles eerſt bericht gegeven.

Verſcheide over opkoopen van Ryſt gekruicigd. Den 2den September zyn verſcheide Kooplieden, en Borgers met al hunne Zoonen, over Monopolie (of alleen-opkooping) in den ryſt-handel, door 's Keizers laſt, om dat de ingezetenen daar door gebrek en armoede leden, gekruicigd.

Den 30ſten dito wierd beſloten, om den brief aan de Ryks-Raaden niet na 't Hof te zenden; maar die een jaar, tot nader laſt, op te houden, alzoo de Stadsvoogden oordeelden, dat die ons nadeel baaren zou.

Quelangs ſterkte veroverd. Den 12den October quam tyding, dat de ſterkte Quelang door de onzen veroverd was.

Overwater Opperhoofd. Den 29ſten dito vertrok den E. *Elſerak*, na dat hy daags te voren aan zyn vervanger, *Pieter Antoniſzoon Overwater*, de overdragt van de zaaken der E. Maatſchappy gedaan had.

Verbod, by de opreize. Den 20ſten November wierd belaſt, dat men in 't boven-reizen niet koopen, noch verkoopen, en zelfs geen geld aan de huiswaarden, dan met kennis der geleiders, betaalen zou, om dat de Stadsvoogd ongeerne zag, dat 'er meer koſten, als de nood vereiſchte, geſchiedden. Zelfs mogt men aan de Dienaars, noch aan arme lieden, geen geſchenken geven, om dus alle agterdogt aan een ieder te benemen.

A. 1643.

A. 1643.

Thienjarig beſtand met Portugal. Den 14den en 15den Januari doet de E. *Overtwater* aan de Hofs-grooten een verhaal wegens de redenen van de thienjarige vrede, of ſtilſtand van wapenen, die wy met Portugal hadden aangegaan, mitsgaders, waarom wy nevens Vrankryk hen tegen Spanjen te hulp quamen.

20 Rokken door den Prins geſchonken. Den 26ſten dito wierd het Opperhoofd met 20 Rokken van den Prince des

A. 1643. Ryks, voor de ſchenkagie, aan hem gedaan, begiftigd, zynde 't eerſte geſchenk, dat ooit van zynent wegen openbaar afgegeven is

Broodbakken toegeſtaan. Den 28ſten Februari werd ons het broodbakken, als een weldaad (op ons verzoek) alzoo dit de Japanders verboden is, toegeſtaan.

Een Hollands ſchip voor Nambo. Den 10den September komt 'er tyding uit Jedo, dat in 't Ryk van Okio, voor de Stad Nambo, een Hollandſch ſchip ten anker gekomen, en dat de Schipper, en Koopman, nevens 8 Matroozen daar van, gevangen na Jedo gebracht waren, weshalven 't Opperhoofd met 'er haaſt derwaards ontboden, en, daar gekomen zynde, hem van alles dien aangaande net bericht afgevorderd, 't welk alzoo 't met de opgave der gevangenen overeenſtemmende bevonden wierd, zoo zyn zy ontſlagen, en in zyn Es. handen geſteld. En hoe dit verder is toegegaan, kan men hier achter No. 8 breeder zien.

Verbod van geen vaartuig, op Japan handelende, te mogen beſchadigen. Den 28ſten dito bieden de Tsjineeſen een ſmeek-ſchrift aan, waar by zy verzoeken, om van de Hollanders op Zee niet genomen te werden. Hier op zond de Stadsvoogd een ſchrift, om het door 't Opperhoofd te laten teekenen, die (alzoo daar dingen op levens-ſtraf in beloofd wierden, behalven dat ook zulks buiten zyn Es. vermogen was) een wederlegging op die overgeleverde ſtukken aan den Stadvoogd zond, die, daar mede voldaan zynde, belaſte, dat men na Batavia en Tayouan moeſt bekend maken, dat niemand eenige jonken, op Japan handelende, zou mogen beſchadigen; en, daar op ſtaat makende, konden onze ſchepen, die anders, op verzoek der Tsjineeſen, een tyd lang zouden opgehouden werden, op hunnen geſtelden tyd vertrekken.

Den 14den October raakte brand in 't ſchip d'Orangie-boom; doch 't wierd nog gelukkig, door hulp van land, als anders, gebluſt.

Elſerak Opperhoofd. Den 8ſten November vertrok den E. *Overtwater*, en laat het gezag als Opperhoofd aan den Heer *Elſerak*.

Verſcheide Roomſche Prieſters vallen af. Den 24ſten dito verſtaat men, dat verſcheide Roomſche Prieſters, in Iedo gevangen opgebracht zynde, hunnen Zaligmaker verlaten, en 't Iapanſch geloove, om ten nadeel der Chriſtenen in Nangaſacki te woonen, aangenomen hadden, en wierden ook de zelve door den Keizer van levens-middelen verzorgd; doch 4 van de zelve, Portugeeſen zynde, wilden, na dat zy afgevallen, en nu in vryheit geſteld waren, by geen Vrouwen (ſchoon hen van den Keizer verlof daar toe gegeven was) huishouden. 't Welk zyn Majeſteit zoodanig vertoornde, dat hy hen weer in de gevankenis, om ze te plagen, en te mishandelen, ſtellen dede. A. 1643.

Onder de geſchenken, aan den Keizer gezonden, was een buiten-gemeene ſchoone kopere lantaarn, die zeer aangenaam was, en na Nico, daar 's Keizers graven zyn, gevoerd ſtond te werden.

Onthaal der onze by den Koning van Kinokuni. Den 16den December liet de Koning, of Landsheer van Kinokumi, 't Opperhoofd, met de vrienden, die in 't Paleis geweeſt waren, in zyn Hof ontbieden, vragende na verſcheide zaaken, die de Regeering, en Oorlog, in Europa, mitsgaders den handel der E. Maatſchappy in Indiën, de afgelegenheit van verſcheide Landen, als mede de redenen van Oorlog met Spanjen en Portugal, en 't verſchil wegens onzen en hunnen Godsdienſt, aangingen, waar op na waarheit geantwoord zynde, wierd 'er een koſtelyk gaſtmaal gegeven, en wel 2 uuren na zons ondergang quamen zy weer t'huis. Dit is op den 20ſten dito nogmaal hervat, en met onthaal, en geſchenkjes, beleefdelyk beloond.

Den 17den December, als 't Opperhoofd afſcheid van de Ryks-Raaden kreeg, wierd hem gezegt, dat de vorige Keizers aan de Hollanders hadden toegeſtaan, hunnen handel vry te mogen dryven, 't welk nu vernieuwd wierd; dog, zoo 't komt te gebeuren, dat 'er eenig Hollands ſchip ergens aan, of op deze Landen mogt komen te vervallen, zullen zy aanſtonds bekend maken, dat zy Hollanders zyn, en 't getal, met de naamen van al 't volk, aan de Overheid dier plaats opgeven, op dat men hen, 't zy brand-hout, water, ververſching, maſten, of iets anders, hen ontbreekende, voor geld geven kan; maar zoo 't weer gebeurd, dat zy af, en na de wal houden, zonder te ankeren, of haar bekend te maken, en met hun geſchut of roers (gelyk of zy verraad in den zin hadden) ſchieten, zullen zy, by achterhaaling, zonder aanzien van perſoonen, gedood werden, en zal de Hollandſche Kapitein in Nangaſacki daar voor aanſprekelyk zyn.

't Schieten voor de wal, op lyffſtraf verboden.

Zoo men in Holland, of in Indiën, mogt hooren, dat 'er Roomſche Prieſters na Japan gaan, of dat de Portugeeſen en Caſtiliaanen iets tegen dit Land mogten beginnen, zal men zulks ten eerſten aan de Japanſche Overheid bekend maken.

Verdre laſt ontrent een ſchip, voor Japan komende. De zaaken, in geſchrift geſteld, moeſten als een nieuwe pas van zyn Majeſteit werden aangezien, op dat men zich in 't aanſtaande daar na richten zou konnen. Ook wierd hier noch bygevoegd, dat, zoo 't gebeurde, dat eenig ſchip in deze

A. 1643. deze of gene plaats quam te ankeren, en zich al bekend maakte, het niet zou mogen vertrekken, voor dat het Opperhoofd in Jedo aan de regeering aldaar genoegen gegeven had. Daarom zal de Keizer de ongelden, die door 't volk gemaakt werden, betaalen, geduurende den tyd, dat zy daar na moeten wagten.

A. 1644.

Onderzoek na Roomsgezinden onder onze Dienaars.

Den 1ſten Auguſti werd, ter ordre van 't Hof, naauw onderzoek gedaan, of 'er onder de Dienaaren der E. Maatſchappy geen Roomſch-gezinden zyn, alzoo de afgevallene Prieſters in Jedo betuigd hadden, dat 'er veel van dien Godsdienſt onder liepen, en dat 'er in Cambodia verſcheiden ter ſluik by hen gebiegt, en belydenis van hen geloove gedaan hadden.

Hoe die van 't ſchip de Swaan behandeld zyn.

Den 30ſten dito het ſchip *de Swaan*, door Noordelyke winden om de zuid gedreven zynde, zogten zy, met de boot aan een Eilandje, leggende op 29 graden, en 35 minuten, water te krygen; doch wierden mishandeld. Hier op nu, na 2 dagen, voor 't Eilandje Jakiſſima komende, wierden daar door de Japanders beleefd gehandeld, en geriefd.

Den 12den September wierd laſt gegeven, om de Kooplieden, uit de Pakhuizen komende, te mogen betaſten.

Straf over een gevonden Paternoſter, enz.

Den 11den November wierden 40 Tsjineeſen na Ombra gebannen; 15 bleven hier gevangen, en 6 zyn 'er door 't pynigen al overleden. Deze handeling is ontſtaan, ter oorzaak dat onder hun volk Chriſtenen gevonden zyn, die met de Portugeeſen, in Macauw en Cambodia gelegen, verſtand hielden, en om dat in hun jonk ook een Paternoſter gevonden was.

Opkomſt van Yquan.

Onder den zelven datum werd verhaald, hoe de groote Zee-roover *Yquan* is opgekomen, te weten, dat hy, nu ontrent 16 jaaren geleden, Tolk van een Dienaar der E. Maatſchappy in Tayouan geweeſt is, en dat hy naderhand heimelyk eenige jonken veroverd, en in korte tyd zoo magtig toegenomen heeft, dat hy de ganſche kuſt van Tsjina beroofde, en onveilig maakte, en alzoo de Tsjineeſche Koning (om meer ſchade voor te komen) genoodzaakt was hem aan te halen, en 't bedreven quaad te vergeven, maakte hy hem Zeevoogd, en groot Mandaryn van Anhaay, welke macht hy misbruikt, gelyk hy ook, om zynen byzonderen handel te dryven, den handel van de E. Maatſchappy, zoo in Tayouan, als elders, belet heeft, waar door wy met hem in Oorlog geraakt zyn.

Overtwater Opperhoofd.

Den 14den November geeft den E. *Elſerak* zynen omſlag, en 't gezag, aan *Pieter Antoniſzoon Overtwater* over.

A. 1645. A. 1645.

Den 19den April wierden onder de gevangene Chriſtenen, (die van verſcheide Landen in groot getal nog dagelyks opgebragt, en op een gruuwelyke wyze gepynigd wierden) twee oude Vrouwen in Nangaſacki gevonden, die eenige Perſoonen gedoopt hadden.

Den 11den Juni werd de vaart van Nangking op Japan open geſteld.

Den 25ſten Juli komt tyding, dat de Tartar ſterke voordeelen met zyne wapenen op Tsjina dede.

Den 22ſten Auguſtus komt 'er tyding, dat de Heer Generaal *van Diemen* overleden was.

Zware ſtorm in Japan.

Den 18den September waaide het zoo hard uit den Noorden, dat niet alleen de heining rondom het Eiland, maar zelf ook een groot huis, met kombuis, wagthuisjens, enz. geheel om verre waaide. De ſchepen, jonken, en de geheele Stad aan de water-kant, wierden zeer beſchadigd, en verſcheide menſchen verongelukten.

Het Jacht de Leeuwerik viel om; doch raakte den 23ſten dito weer op de kiel.

De Heer van Tzum Opperhoofd.

Den 29ſten dito verſcheen de Opper-Koopman *Cornelis Cæſar*; met een ſchip uit Tayouan, om, zoo den E. *van Tzum* door eenig toeval in Siam blyven mogt, den E. *Overtwater* te vervangen; maar de Heer *van Tzum* verſcheen noch dien zelven dag, en ontfing den 30ſten November de overgave van den ganſchen omſlag als Opperhoofd.

A. 1646. A. 1646.

Men oordeelde jegenwoordig by de Grooten in Jedo, dat wy de verloſſing der 10 Nederlanders gering agteden, om dat van wegen de E. Maatſchappy 'er niemand, dan 't Opperhoofd, met de gewoone begroeting verſcheenen was.

De uitvoer van 't koper toegeſtaan.

Den 13den Maart is den uitvoer van 't koper weder toegeſtaan; maar de 2 andere verzoeken, om den handel voor het treffen der zyde pancado te mogen beginnen, en meerder vryheit (ten minſten voor de voornaamſte Hollanders) te genieten, waren geweigerd.

Den 27ſten Juli werd aan de Nangkingſe Tsjineeſen, die van den Tartar overwonnen zyn, de handel in Japan ontzegt, om dat zy nooit ommegang met de Tartars gehad hebben.

Den 19den Auguſtus zyn de 4 ſtukken geſchut, die met het omvallen van 't jacht de Leeuwerik gezonken waren, opgeviſcht, de andere konden zy niet vinden.

Den 28ſten dito wierd 'er bekend gemaakt,

A. 1646. maakt, dat de Portugeesche Gezanten met 2 Galleotten uit Goa ſtonden te verſchynen.

Den 15den October raakt een man, door dronkenſchap, zeer gequetſt, en den anderen ſteekt zich zelven met 2 ſteeken in de borſt, dat hy dood ter aarde valt, en op verzoek der Opperhoofden werd 't gerichte daar over aan ons gelaten, met waarſchouwing, dat in 't aanſtaande, zonder aanzien van Perſoonen de uitvoering van 't recht aan de Japanders blyven zou.

Verſtegen Opperhoofd. Den 27ſten dito ontfangt den E. *Verſtegen* 't gezag als Opperhoofd over de zaaken der E. Maatſchappy.

Magt van Tartars, verongelukt op Zee. Den 5den November wierd 'er vertoond, dat den Tartar, na onze rekening, A. 1281 in 't Landſchap Facatta, agter Firando meende in te vallen, met een magt van 4000 vaartuigen, voorzien met 250000 gewapende Soldaaten; dog de zelve is door een zware ſtorm meeſt verongelukt, waar van de gedagtenis by de Japanders nog op den 5den dag van hun 5de maneſchyn gevierd werd, willende daarom met geen Tartaaren ommegang, nog met hen te doen hebben.

En vreeze der Japanders.

Den 17den dito werd 'er gewag gemaakt van een ouden Japander, die kamerling by de Paus in Romen geweeſt was, en die zich zelven aangegeven had, dat hy een Chriſten was; dog de zelve wierd, om zyn ouderdomshalven, op voorgeven van ylhoofdig te zyn, niet ter dood gebragt; maar tot zyn dood toe gevangen gehouden.

Een Tsjinees onthalſt. Giſteren is een Tsjinees onthalſt, die zyn makker tegen de mannelykheit geſchopt had, die kort daar na ſtierf.

Den handel voor de Tartars, opengeſteld. Den 28ſten December liet de Keizer den handel voor alle Tsjineeſen, geſchooren en ongeſchoren, weder open ſtellen, alzoo hy nu ten vollen verzekerd is, dat de Tartar geen Chriſten zy.

A. 1647.

A. 1647.

30 Keizers rokken ten geſchenk. Den 14den Januari werden in wedergeſchenk aan 't Opperhoofd voor de eerſtemaal 30 Keizers rokken gegeven.

Den 7den Februari zend de Koning van Kinokuni 3 monſters van loopen, om in Holland daar eenige nette na te laten maken.

Den 18den Mey verſcheen 'er een Gezant van Hokſieuw, zynde een Broeder van den Stadsvoogd aldaar, die, om de vertooning van zyn pragt, en grootsheit, onverrichter zaake, en zonder een voet aan land te mogen zetten, weer vertrekken moeſt, daar hy zich niet aan kreunde, en daar de Japanders om lachten.

Den 21ſten dito was 'er een gerugt, dat de Tartar Corea tot gehoorzaamheit verzogt, zoo zy met geweld daar toe niet wilden gedwongen werden. A. 1647.

Yquan gevangen door den Tartar. Als mede, dat hy den *Mandaryn Yquan* gevangen na Peking gevoerd; dog dat zyn Zoon zich met wel 700 vaartuigen, en veel treffelyke lieden, in de Piſcadores (om de wapenen der Tartars te ontvlugten) begeven had, zich daar ook nu onthield, en weigerde zich aan den Tartar te onderwerpen, ſchoon hem de herſtelling van zyn Vader aangeboden wierd: want alle, die zich gewillig onderwerpen, werden vreedzaam in hun bezit, zonder dat hen iemand iets ontvreemden mag, gelaten.

Zagte handel der Tartaren.

Den 7den Juli verſcheen 'er weer een Tsjineeſch Gezant, die weer onverrichter zaake afgewezen is.

2 Gallioenen met een Gezant uit Portugal. Den 26ſten dito verſcheenen 'er 2 Portugeeſche Gallioenen met een Gezant van den Koning van Portugal aan den Keizer van Japan, dat aanſtonds na 't Hof bekend gemaakt wierd, en 't geen zulk een alarm baarde, dat in weinig dagen alle rondom leggende Landsheeren met veele duizenden Soldaaten quamen afzakken, lokkende met zoete woorden de Portugeeſen (die eerſt voor de Baay bleven leggen) binnen. Hier op wierden veel barken tot branders opgekogt, klaar gemaakt, en de Baay met een ſcheepsbrug, waar op geheele torens gemaakt waren, geſloten. De Portugeeſen ondertuſſchen ziende, dat het hen gelden zou, maakten zich tot tegenweer bereid, en weigerden, om meer dan 3 a 4 Japanders te gelyk aan hun boord te laten komen, en, op voorgeven, dat zy als Gezanten en niet als Kooplieden, quamen, weigerden zy het kruit, kogels, 't ſcheepsroer, enz. van boord te geven; waar op de Vrouwen, Kinderen, en de beſte goederen, ter vlugt na 't gebergte gezonden wierden; dog den aanval wierd, tot nader laſt van 't Hof opgehouden; egter gaven zy aan die 2 ſchepen ververſching in overvloed: want ieder ſchip was met ontrent 200 mannen voorzien.

Groote woede der Japanders. Terwyl dus lang alles vol vreeze en in beweging bleef, ieder geen andere gedagten hebbende, of men zoude in korte tyd die arme Portugeeſen dooden, ook was de Heer van Facatta zoo kloekmoedig, dat hy, zonder hulp van andre magten, aanbood, den ſtryd alleen met zyn volk te ondernemen, die in den eerſten aantogt in 40000 man beſtaan heeft, behalven dat hy nog een troup van 20000 man, tot ondersteuning van de zelve, by der hand houden zoude; dog alle die toebereidzelen (zoo groot, als of de geheele wereld moeſt overwonnen werden) geraakten met de komſt van een Commiſſaris te niet, alzoo die met een bevel van

't

A. 1647. 't Hof na beneden quam, waar by zyn Majeſteit haar alleen (uit aanmerking, dat dit Gezantſchap hier van wegen den nieuwen Koning van Portugal verſcheen) het leven ſchonk, hoewel zy anders, na de wetten dezer Landen, lieden des doods waren, welk gevaar zy, met in het toekomende agter te blyven, ontgaan konden. Daar op wierden hunne geloofsbrieven weer na boord gezonden, en zy zyn, zonder voor eerſt zeilen te mogen aanraken, op den 4den September na buiten geboegſeerd.

Den Keizer ſchenkt den Gezant het leven.

De Heer van der Lyn als Generaal voorgeſteld.

Den 10den September wierd de nieuwe Gouverneur Generaal, *Cornelis van der Lyn*, voorgeſteld.

Den 18den dito wierd 'er een boegſpriet voor 't Jacht de Jonge Prins voor 180 Thayl gekogt.

A. 1647.

Den 29ſten dito wierd 'er belaſt, dat over de verloſſing der 10 Nederlanders een uitdrukkelyk Gezant, tot bewys van dankbaarheit aan den Keizer, na Jedo dienden te komen.

Coyett Opperhoofd.

Den 4den November is den E. *Willem Verſtegen*, door den Heer *Frederik Coyett* als Opperhoofd alhier vervangen zynde, vertrokken.

Den 24ſten dito wierd 'er eenig misnoegen des Keizers getoond, over het leenen van een Stuurman aan de Portugeeſen op Batavia, ja zoodanig, dat ons Opperhoofd, zonder de geſchenken te mogen overleveren, den 16den January daar aan vertrekken moeſt.

NEGENDE HOOFTSTUK.

A. 1648. *Goederen van den Keizer in ons Pakhuis geborgen. Brieven van den Generaal. De geſlooten handel weer geopend.* Snoek *Opperhoofd. Gevaar van de Heer* Coyett. *A.* 1649. *Een markt-ganger aangeſteld. De broodjens vermeerderd. Een Galdery aan 't Opperhoofds wooning toegeſtaan. Verzoek van 't Opperhoofd wegens de Hoeren. Onzen Gezant van Batavia verſcheenen. Steen voor de Generaals huis van hier verzonden.* Bronkhorſt *Opperhoofd. A.* 1650. *Voor de Hollanders ten Hove te ſpreeken, is zeer gevaarlyk. De ſchuld van den Heer van Firando ſtil quyt geſcholden. Groote goedheit van den Stads-voogd tegen de onzen. Zware ſtorm. Streng bevel, om den 20ſte der 9de maan te moeten vertrekken. Moeite wegens Chriſti lyden op mes-hegten verbeeld.* Sterthemius *Opperhoofd. Dood van* Padre Joan, *een afgevallen Jeſuiet. Keizers geſchenk aan de Vyerwerkers. A.* 1651. *Verbod van geen goed aan 't Hof te verkoopen. 's Keizers dood. Nieuwe beveelen ontrent onzen Godsdienſt, enz. Des Tolks gunſtig berigt van 't Hof. Zamenzweering tegen den Keizer ontdekt.* Van der Burg *Opperhoofd. A.* 1652. *Japanſche ſtraf over Sodomie. Dat de Opperhoofden mogen weer komen, toegeſtaan. 's Keizers bevel. Zeldzamen Japanſchen eiſch. 't Vlagge-Feeſt. Moeite over 't zwemmen van onze Matroozen. Uitſtel ontrent 't vertrek der ſchepen.* Coyett *Opperhoofd. A.* 1653. *De dood van 's Keizers Moeder. Verlof om eenig zilver uit een Gallioen, en verdre goederen, te viſſchen. Ordonnantie voor de beneden-tafel.* Happart *Opperhoofd. A.* 1654. *Zeldzame begravenis van Sr.* Wakker *buiten Jedo. Prieſters, enz. verhoogd. Groote ſtoutheit der Banjoozen. Drie ſchepen gebleeven. 't Begraven onzer dooden weder toegeſtaan.* Winnings *Opperhoofd. Gevangene Kooplieden losgelaten.*

A. 1648.

A. 1648.

Goederen van den Keizer in ons Pakhuis geborgen.

DEn 10den Juni liet de Stadsvoogd verzoeken, om een Pakhuis te leenen, daar de verbeurd-verklaarde goederen van de Heer *van Crats* (die over eenigen tyd zich den buik geſneden had) voor den Keizer in opgeſlagen zouden werden, gelyk ook geſchiedde; en de onderleggers, uit de Stad komende, moeſten door de E. Maatſchappy daarenboven betaald werden. Ook wierden 'er nog veel touwen, dreggen, ankers, enz. voor den Keizer op 't Eiland geborgen.

Den 18den September 't ſchip de Patientie, om water willende na 't Eiland Quelpaard, 30 mylen beweſten Firando, gaan, wierd door de Inwoonders afgewezen, en een man in de boot wierd door hen gequetſt.

Brieven van den Generaal.

Ook verſcheenen 'er brieven van den Generaal, waar in 't lang agterblyven van den Gezant vertoond wierd.

Den handel weer geopend.

Den 6den November de handel, dus lang om den geleenden Stuurman geſlooten, werd ter ordre van 't Hof weer geopend, onder bedreiging der hoogſte ongenade, zoo zulks weer gebeurde, 't welk met een handſchrift van 't Opperhoofd beveſtigd wierd.

Snoek Opperhoofd.

Den 8ſten December wierd de Heer *Dirk Snoek* Opperhoofd alhier, en alles aan hem overgegeven.

Gevaar van de Heer Coyett.

Den 9den dito de Heer *Coyett*, met de gekroonde liefde buiten gaats komende, geraakte tegen de klippen, waar door het ſchip zoo veel water in kreeg, dat hy genoodzaakt was weder te keeren, om (na

A. 1649. (na uitſcheeping van de goederen en ballaſt) de lekkagie te herſtellen.

A. 1649.

Den 2den April, na dat verſcheide malen over de huiswaarden geklaagd was wegens de onredelyke dierte, die zy ons met de dagelykſche ongelden aandeden, is 'er een markt-ganger aangeſteld.

Den 5den dito is in verzekering genomen eene *Cambeojedonno*, eenig overgebleven van 't geſlagt *Vono-Xuridonno*, in zyn leven *Maitre Del Campo*, Generaal van den Prins van Oſacca, hebbende zedert dien oorlog, onder geleende naamen en plaats-verandering, dit ryk doorgezworven, verwagtende nu, gelyk alle zyne vorige bloedverwanten, een wreede dood.

Den 18den Juli neemt des Eilands Ottona (of opziender) met verlof van den Stadsvoogd, de bezorging der benoodigtheden op het Eiland aan.

De broodjens vermeerderd.

Den 4den Auguſtus werd 't accoord getroffen, om, in de plaats van 100, nu 115 broodjens te hebben, ieder 6½ Thayl zwaar zynde.

Den 8ſten dito kreeg men tyding, dat de vrede met Spanjen geſloten was.

Een galdery aan 't Opperhoofds wooning toegeſtaan.

Den 13den dito wiert, na gedaan verzoek, toegeſtaan, om een galderytje aan de wooning van 't Opperhoofds eet-zaal, met die bepaaling, te maken, dat geen jongens met hangende voeten, daar in zitten, of daar over op de ſtraat ſpouwen zouden; als mede, dat voortaan niemant met verheven lichaamen in de venſters, of in andre verheve plaatſen, rekhalzende zal vermogen uit te kyken na de Stadsvoogden, of andre Grooten, die met vaartuigen 'er voor by trekken, en dat men voor hunne lieden van aanzien, of rang, zig nedrig, en buigzaam, zelf tot voor de Banjoozen inkluis, aanſtellen zal.

Verzoek van 't Opperhoofd wegens de hoeren,

Het Opperhoofd verzoekt, dewyl 'er geen eerlyke Vrouwen op lyfſtraf by ons mogen komen, dat dan ook verboden mogt werden (ten minſten in de tyd van den handel) dat de openbare Juffers mede mogten agterblyven, al zou het zyn E. een ſtuk geld koſten; dog dit noemden de jonge bedienden der E. Maatſchappy een roemwaardige daad voor lieden van hooge jaaren, die daar door een roode letter in den Almanach verdienden, dog vergeten hebbende dat zy jong geweeſt waren.

Onzen Gezant van Batavia.

Den 19den September komt 't ſchip de Robyn op de Rheede, met den lang verwagten Gezant, welkers omſlag, en verrichting men No. 9 wytloopig zien kan.

Den 26ſten October wert een party blaauwe ſteenen, uitdrukkelyk tot opbouwing van de Heer Generaals wooning aan beſteed, na boord gezonden. A. 1649. Steen voor de Generaals huis.

Den 5den November geeft de Heer *Dirk Snoek* den omſlag der E. Maatſchappy aan den E. *Antoni van Bronkhorſt* over, zonder dat hy ten Hove heeft mogen reizen. Bronkhorſt Opperhoofd.

Den 7den dito wierden 'er 4 jongelingen op 't Eiland gebragt, om dagelyks in het wond-heelen geoeffend te werden.

A. 1650.

A. 1650.

Den 13den Januari was de Commiſſaris *Sickingodonna* bevreeſt tegen de Raadsheeren ter gunſt der Hollanders te ſpreeken, vermits hy, 't jaar te voren de zaaken van den E. *Coyett* ſterk voorgeſtaan hebbende, in ongenade van zyn Majeſteit geraakt was, die tegen hem gezegt had: *gy ſtaat de Hollanders al weer voor*; waarom in 70 dagen niet ten Hove dorſt verſchynen. Voor de Hollanders ten Hove te ſpreken gevaarlyk.

Den 6den Juni werd geſproken over 't quytſchelden van de ſchuld van den Heer van Firando, en van de Japanders geoordeelt, dat het beter is, zulks niet ten eerſten aan te zeggen, om dat 'er jaarlyks om gemaand was, en om dat dit kleenagting onder zyne onderdaanen veroorzaaken zou; maar dat men, zonder daar van te ſpreeken, beſt doen zou met die zaak maar dood te laten bloeden, dat voor dien Heer beſt, en 't aangenaamſt wezen zou, welke ſchuld daar op den 15den October nader doorgeſchreven, en quytgeſcholden is. Heer van Firando ſtil quytgeſcholden.

Den 1ſten September verſcheen 't ſchip de Liefde, dat met zyn boot om water aan de Uwos, of Cavalhes, geweeſt was, dat den Stadsvoogd zoodanig verſtoorde, dat den Schipper op lyf-ſtraf verboden wierd aan land te komen.

Den 6den dito liet de Stadsvoogd aanzeggen, dat de Tsjampans te oud waren, en dat 'er 2 nieuwe moeſten gemaakt werden, waar toe hy voor dezen geen verlof had willen geven. Goedheit van den Stadsvoogd tegen de onze.

Den 11den dito dede een ſtorm uit den Z. O. 't water zoo waſſchen, dat 't Eiland een voet onder water ſtond, en de zuid-zyde voor een groot gedeelte, met de Bottelary, Combuis, Banjoozen-huis, een gedeelte van 't Tolken-huis, wegſpoelde; ook wierden de goederen in de Pakhuizen nat, en, met verlof der Stadsvoogden, in andere dito's geborgen. Zware ſtorm.

Aan de zuid-zyde der Stad waren veel huizen in Zee geſlagen, en s'anderendaags wiert het Eiland met bamboezen omheind.

Den 13den dito lieten de Stadsvoogden weten, dat het Opperhoofd *Bronk-* Streng bevel, om den zoſte

horſt

A. 1650. der 9de maan te vertrekken.

borſt in perſoon, het zy de handel verricht was, of niet, op den 20ſten der 9de maan, al regende het vuur en zwavel van den hemel, vertrekken moeſt.

Moeite wegens Chriſti lyden op mes-hegten verbeeld.

Den 30ſten dito wierden eenige meſſen (op welkers hegten het lyden, en kruicigen Chriſti, en andre zaaken, afgebeeld ſtonden) op 't Eiland gebragt, die door een Matroos verkogt, en aan den Stadsvoogd vertoont waren, waar over veel te doen was.

Den 1ſten October beloofd het Opperhoofd, dat hy voortaan in de Placcaaten zal invoegen, dat geen dingen, daar diergelyke beduidzelen op ſtaan, voortaan door 't volk meer zullen mogen verkogt werden; en wert dit door de Stadsvoogden voor deze reize overgeſtapt, om dat het de eerſtemaal was, met bedreiging, dat wy ons voortaan daar voor wagten moeſten, om zulks in Japan meer te brengen, of dat des Kapiteins leven, en 't welvaren der E. Maatſchappy, daar door zou te niet raaken.

Den 15den dito werd de ſchuld van den Heer van Firando (daar alvorens laſt van haar Edelheden op Batavia toe gegeven was) op een ſtille wyze, op dat het voor zyn Onderdaanen verborgen zou blyven, quytgeſcholden.

Sterthemius Opperhoofd.

Den 24ſten dito werd de Heer *Pieter Sterthemius* den volke als Opperhoofd voorgeſtelt, en is op den volgenden dag ook de Heer *Bronkhorſt* vertrokken.

Den 6den November is de afvallige Jeſuiet *Padre Joan*, die zig ontrent 40 jaaren hier onthouden heeft, overleden.

Den 14den dito quam de Koopman *Willem Byleveld*, nevens de verdre 3 Nederlanders, van 't Hof weder, die den Keizer volkomen genoegen in 't behandelen van 't vuurwerk gegeven hadden, en die, by hun vertrek deze geſchenken kregen.

Keizers geſchenk aan de Vyerwerkers.

Sr. *Byleveld*. 20 rokken.
De Vuurwerker. } te zamen 150
De Wondheeler. } ſchuiten zilver.
De Korporaal Smid. }

A. 1651.

A. 1651.

Verbod van geen goed aan 't Hof te verkoopen.

Den 10den Januari werd 't Opperhoofd van des Commiſſaris wegen voorgehouden, dat wy wel ten Hove quamen, om 's Keizers aangezigt te zien. Maar niet, om zoo veel goederen te verkoopen, gelyk jaarlyks geſchiedde, en dat zulks een kleene agting baarde, waar op verzekert wiert, dat voortaan niets dien aangaande zonder zyne kennis zal verſtrekt werden.

's Keizers dood.

Den 21ſten Juni komt 'er tyding, dat de Keizer overleden, en dat de Prins in zyn Vaders plaats getreden, waar over 't land over al in droefheit was; ook hadden zich 2 Raadsheeren, en een Kamerling, den buik geſneden. De Tolk *Schiſeymon* wiert door 't Opperhoofd

A. 1651.

Den 27ſten dito, met verlof van den Stadsvoogt, na 't Hof gezonden, om de Hooge Overheit bekent te maken, onze innerlyke droefheit over 's Keizers ontydige dood.

Nieuwe bevelen ontrent onzen Godsdienſt.

Den 30ſten Juli ontfingen wy dit ſchriftelyk bevel des Stadsvoogds:

Eerſtelyk, *dat ons volgens de voorledene ernſtige bevelen der Keizerlyke Majeſteiten te wagten hadden, dat geen Sabbathen, of andre H. dagen, quamen te vieren, of de minſte teekenen van dien, 't zy met onze kleeding, of iet anders buitengewoons, te laten blyken, en dat voor al wel zorg te dragen hadden, dat geen Chriſtelyke boeken onder Japanſche oogen gebracht, veel min dat hen de minſte opening daar af gedaan wierd.*

Ten tweeden, *dat men wel zorg moeſte dragen, dat geen Portugeeſe geeſtelyken onder ſchyn van Matroozen met onze ſchepen hier aan, en daar in 't land quamen.*

Ten derden, *dat wy alle ongeneugten met den Japander vermyden, en niemand der zelven met ſlaan of ſtooten qualyk bejegenen; maar dat wy alles aan de Regenten bekend maken moeſten, die dan na bevinding van zaaken zouden handelen.*

Ten vierden, *dat wy voortaan in alle oprechtheit, gelyk wy by 't leven der 3 vorige Keizers gedaan hadden, ook by dezen nieuwen Keizer zouden volharden.*

Des Tolks gunſtig berigt van 't Hof.

Den 12den Auguſtus verſcheen de Tolk weer van 't Hof, met tyding, dat hy zyne zaaken, volgens ons bevel, verricht, en groot genoegen aan de Ryks-Raaden gegeven had, verzekerende, dat de E. Maatſchappy voortaan, gelyk by de 3 vorige Keizers, haaren handel voortzetten kon.

Den 4den September wierden van de Japanders eenige vaatjens met kruit en ſcherp, in 't doorzoeken van 't ſchip, gevonden, waar over een groot leven geweeſt, en ook de Opperhoofden aangezegt is, dat men, zoo zulks weer gebeurde, na de wetten van 't Ryk handelen, en d'Opperhoofden daar over aanſpreeken zal.

Zamenzweering tegen den Keizer ontdekt.

Den 8ſten October verſtonden wy, dat 'er een zamenzweering tegen den Keizer, en zyn Raaden (waar aan veelen vaſt waren) ontdekt was.

Van der Burg Opperhoofd.

Den 1ſten November doet den E. *Pieter Sterthemius* overgave van alles aan het nieuw Opperhoofd, *Adriaan van der Burg*.

Den 21ſten December bezien de Tolken 's Keizers paſſen, en bevinden 2 dito's van de voorgaande overledenen; maar geen van den laatſt geſtorvenen, in wiens regeering een van de Ryks-Raaden was verleent aan den E. *Elſerak*, zonder 's

A. 1652. Keizers zegel. Waar over wiert geraatpleegt, of men een andre van den nieuwen Keizer verzoeken moeſt.

A. 1652.

Japanſche ſtraf over Sodomie.

Den 15 Februari is een Japanſche Doctor met een jongen over Sodomie onthalſt, om dat de overleden Keizer eenige jaaren voor zyn dood de hals-ſtraf 'er op gezet had.

Dat de Opperhoofden mogen weer komen, toegeſtaan.

Den 21ſten dito wiert van den Keizer toegeſtaan, dat de Opperhoofden, die jaarlyks moeten verwiſſelen, om de 2 jaaren weder mogen komen, al was het tot zesmaal toe, dat aan 't believen van den Heer Generaal geſtelt word.

Den 28ſten Maart is de daagelykſche aanteekening van de om laag blyvende vrienden voor de eerſtemaal in 't dagregiſter geſtelt.

En wert ook, zoo te water, als te land, ieder plaats, Dorp, en gehugt, met hunne verheit, van Nangaſacki tot Jedo toe, aangewezen.

's Keizers bevel.

Den 23 Mey wiert het Keizerlyk bevel aan 't Opperhoofd door den Groot Commiſſaris, en den Stadsvoogd, *Sabroſeymon* van 's Keizers wegen overgegeven, en is dat, vertaalt zynde, hier agter onder No. 10, en ook den 24ſten Julius A. 1655, te zien.

Zeldzame Japanſchen eiſch.

Den 24ſten dezer wiert onder de geeiſchte zeltzaamheden voor den Keizer het volgende mede geſteld: als

10 Stuks bereide Zwaanen-vellen.
2 a 3 Meerminnen-tanden.
1 Cati Olifants-ſmeer.
1 Olifants-gal.
1 Melk-ſteen, die de zogende Vrouwen (om den hals dragende) veel melk doet geven.
3 Rhinoceros-hoorns, die de baſt afgeſchrapt, of doorſneden zynde, vol zwarte ſtippen zyn.
1 Cati Rhinoceros-ſmeer.
Eenige Hollandſche aarde potjens.
10 Cati's Amandelen.
10 Dito Rozynen, enz.

't Vlaggefeeſt.

Den 10den Juni wert het vlagge-feeſt met zyn oorſprong, en omſlag, beſchreven, en op den 31ſten Mey 1653, en den 9den Juni 1655.

Moeite over't zwemmen van onze Matroozen.

Den 19 October ſpringen eenige Matroozen over-boort, daar de Stadsvoogden over op de been raaken met veel gewoel, en bevel, dat 'er van boord niet meer mag gezwommen werden, benevens 't antwoort van 't Opperhoofd 'er op.

Uitſtel ontrent 't vertrek der ſchepen.

Den 21 dito wierden eenige knegts der Koopluiden over dievery aangetaſt, en, in de plaats van geholpen te werden, wiert een Aſſiſtent omcingeld, en de kleederen met zyn hemd van 't lyf geſcheurt, blyde zynde, dat hy hunne handen, zonder verder gevolg, maar ontkomen was. Schoon op veel verzoeken en ſterk aanhouden der Opperhoofden geſtadig geweigert wierd de ſchepen eenige dagen later te laten vertrekken (gelyk onder dato den 1 September te zien is) al regende het vuur en zwavel van den hemel, met de drangredenen voor en tegen, zoo wiert eindelyk belaſt, dat op den 30ſten of laatſten ten alleruiterſten zulks moeſt geſchieden; bevelende dat men den 28ſten dito zorg dragen moeſt, dat onze ſchepen vroeger aanquamen, waar na wy ons richten moeſten, alzoo zy zich aan onze komſt weinig gelegen lieten zyn. A. 1652.

Coyett Opperhoofd.

Den 3den November geeft de Heer *Adriaan van der Burg* alles, tot het Comptoir behorende, aan de Heer *Frederik Coyett* over, en vertrok 's anderendaags.

A. 1653. A. 1653.

Den 15den Januari is 's Keizers Moeder overleden, en werd haar geringe afkomſt beſchreeven.

Den 24ſten Juni werd het bygeloove der 19de van de Japanſche 5de maan beſchreven.

Verlof om zilver uit een gallioen te viſſchen.

Den 30ſten dito quam tyding van 't Hof, dat de Keizer aan de vier Stads Borgermeeſters van Nangaſacki 't overgebleven zilver in 't gallioen van *Andrea Perſoa*, Kapitein Moor der Portugeeſen, geſchonken had, zynde het nu 44 jaar geleden, dat zich verweerden tegen 't volk van Arima, om dat zy weigerden verantwoording voor de Regenten te doen, over een Jonk in Macauw vyandelyk vermeeſtert, waar over door ordre des Keizers zyn aangetaſt, en, niet verder konnende vlugten, als in de mond van de Baay, ſtaken hun kruit in den brand, en lieten, na een lang gevecht, het ſchip met een groot getal vyanden opſpringen, zinkende met ontrent 150 a 160 kiſten zilver, waar van 7 jaar daarna, met toelating van 't Hof, door een Miaco's Koopman 70 kiſten opgehaalt zyn, en zedert is het overige, 33 vadem diep leggende, ongeroerd gebleven, tot dat wederom

Den 27ſten Juli 3 ſtukjens zilver, 1 vat ſpek, en eenige ſchryf-pennen, opgehaalt zyn.

Ordonnantie voor de beneden-tafel.

Den 17den September is de ordonnantie voor de beneden-tafel aangeſlagen, tot voorkoming der jaarlykſe voorvallende ongeregeltheden.

Den 6den October is een Pakhuis opgebroken, en zyde daar uit geſtolen, 't geen veroorzaakte, dat de Caſſeroſſen,

of

A. 1653. of huiswaarden, 's nagts de ronde op 't Eiland moeten doen.

Den 15den dito wiert de Keizer van den Dayro met de Staat-naam van *Audaiſienſamma* vereert.

Happart Opperhoofd. Den 10den November vertrok de Heer *Coyett* na boord, latende 't gezag als Opperhoofd aan den E. *Gabriel Happart*.

A. 1654.

Den 10den Januari Fiongo in oude tyden de verblyf-plaats der Dayro's.

Den 2den Februari Wyn-tint by de Japanders hoog geacht, betalende voor ieder Gantang 5 Thayl.

Begravenis van Sr. Wakker. Den 23ſten dito ſtierf de Onder-Koopman, *Otto Wakker* in de Stad Jedo, en wierd den 24ſten dito, op 't verzoek van 't Opperhoofd, 1 myl buiten Jedo ter aarde gebragt; dog hem wierd geweigert, dat 'er 2 a 3 der onze zouden mede gaan, om dat nog geen gehoor voor den Keizer gehad hadden. Het in Zee werpen van onze dooden is geſchied zedert de vervolging der Chriſtenen, om dat zomtyds de graven wierden geopend, en een ſtuk van 't lichaam geſneden, dat dan by de Chriſten-gezinden als een H. overblyfzel bewaard wierd.

De prys op 't aanbrengen van Prieſters, enz. verhoogt. Den 2den Juli belooft de nieuwe Keizer voor 't aanbrengen van Roomſche Prieſters, of Chriſtenen van de Paapſe ſoort, wel ¼ meer, dan zyn Vader beloofd had.

Stoutheit der Banjoozen. Den 6den Auguſtus 't ſcheeps-volk van 't ſchip het wit Paard met het ophyzen der water-leggers bezig zynde, wierd door een Banjoos met ſtokſlagen aangedreven, en die hem te na quamen, klopte hy voor de ſcheenen, 't welk geduldig, ſchoon 't Opperhoofd 'er by ſtond, verdragen wierd.

Drie ſchepen gebleven. Den 23ſten September quam 'er tyding van 't blyven der 3 ſchepen, te weten, Utrecht op Ilha de Prata, Kampen even buiten Tayouans Rheede, en Tayouan in 't inkomen van des zelfs gat gebleven, zynde van 't eerſte eenig volk met de boot daar aangekomen, waar op vervolgens een Galjoot, en een Jonk afgezonden is; om de andre menſchen van 't voorſz: Eiland af te haalen; die zich zeer armelyk met Schildpadden, en Meeuwen, onderhouden hadden (gelyk dit No. 11. hier na breeder is te zien) dog van het 2de was goed nog bloed te recht gekomen; maar van het 3de waren de menſchen behouden. A. 1654.

Het Opperhoofd *Happart*, op zyn vertrek ſtaande, dede

't Begraven onzer dooden weder toegeſtaan. Den 31ſten October verzoek, over 't begraven der dooden, met betuiging, dat het in 't water werpen ganſch Europa door aan ſchelmen en dieven geſchiede, waar op dit door den Stadsvoogd, ter gelegenheit dat afſcheit van hem nam, toegeſtaan is, om de zelve op zyn Japans, zonder eenige uiterlyke ſtatie in een kiſt, of bali, te leggen, en die zoo te begraven.

Winnings Opperhoofd. Den 31ſten October vertrok den E. *Gabriel Happart*, en gaf alles aan den E. *Leonard Winnings* over.

Den 14den November komt een Jonk van *Yquan Laauw*, met een groote Heidenſche Prieſter, *Inger* genaamd, die zich in de groote Tsjineeſche Tempel onthoud, en die zoo H. en aanzienelyk is, dat zelfs de Stadsvoogd, op zyn vertrek na Jedo, niet alleen afſcheit, maar ook een zegen van hem verzogt, 't welk de Paap, op een ſtoel zittende, met het ſchudden van zyne t'zaamgevouwen handen dede, terwyl de Stadsvoogd met zyn aangezicht tegen de matten lag, voor welke moeite aan deze Prieſter 100 ſchuiten zilver, en 100 bali's ryſt, vereerd is.

Den 25ſten dito is de Dayro overleden.

Gevangene Koopliedden losgelaten. Den 29ſten dito zyn verſcheide Koopliedden losgelaten, die in 't voorleden jaar, na 't uitleggen van briefjens niet te voorſchyn komende, gevangen gezet waren.

Den 21ſten December is het duivenhok, 1½ ikjens lang, op 4 pilaaren, voor 30 Thayl, of 45 gl:, gemaakt.

TIENDE HOOFDSTUK.

A. 1655. Ocaſacki's Kaſteel. Wie aan 't Hof een Norimon gebruiken mag. Aardig antwoord op zekere vrage. 't Ontzegelen der luiken verzogt; dog geweigerd. Tempel des Daybots, enz. Reden over 't planten van de Meyboom gevorderd. De Pancado der zyde afgeſchaft. 't Spreken met de Tsjineeſen verboden. 't Ontzegelen der ſcheeps-ruimen hopeloos geworden; doch andre zaaken toegeſtaan. Komſt van van Tzum. Boucheljon *Opperhoofd. Papier met een kruis verboden. A. 1656. Vreugde-betuiging over 's Keizers herſtelling. Wederkomſt van onze Tolk van 't Hof, en zyn gunſtig bericht. Een Siams Gezant onverrichter zaake afgewezen.* Wagenaar *Opperhoofd. A. 1657. Zware brand in Jedo. 's Keizers zorg voor ons volk. Moeite over 11 Tsjineeſen van een veroverd Jonk. Een Struis aan den Keizer geſchonken. De vertrek-dag der ſchepen vaſtgeſteld.*

A. 1655. *ſteld. Gevaar des Opperhoofds. Zilver, enz. van* Amdrea Peſſoa's *ſchip geviſcht. Ge-* A. 1655.
zant van Coxinja aan den Keizer onverrichter zake te rug gezonden. A. 1658. Eenige Chriſtenen gerecht. Wagenaar *Hoofd. Reglement voor den Diſpenſier. A. 1659. Beſluit des Opperhoofds om 't avond gebed te doen.* Boucheljon *Hoofd. Brief van een verliefden Miſties.*

A. 1655.

Ocaſacki's Kaſteel.

DEn 25ſten Januari, Ocaſacki heeft een groot Kaſteel, dat de eerſte vaſtigheit des wederſpannigen Keizers is, daar de Boeren, en Inwoonders tot heden toe eenige vryheit voor genieten.

Wie een Norimon gebruiken mag.

Den 2den Februari niemand van minder rang, dan de aanzienelyke Adel, mag aan 't Hof Norimons, of draag-zetels, gebruiken; inzonderheit ontrent het Kaſteel, vermits, onder die voorwending, ontugtige Vrouwen voor de grooten hunne kinderen binnen gebragt, waarom de zelve van de Ryks-Raaden verboden wierden.

Den 18den dito, den 12de der eerſte maan, is een dag aan de Medicyne toegeeigend.

Aardig antwoort.

Den 21ſten dito den E. *Winnings* in de vertoef-zaal zittende, is hem, onder verſcheide bezoeken van geeſtelyke en andre perſoonen, door den opperſten der geeſtelyke gevraagd, *hoe de Hollanders in hunne beſlotene kleeding zich, wanneer 't hen jeukte konden krabben*, waar op zeker bediende antwoorde, *dat de Hollanders hunne Vrouwen daar toe gebruikten, waar over die Prieſter met een groote verwondering, en met een zucht (zoo de ſpotters 'er by gevoegd hebben) vertrok.*

't Ontzegelen der luiken geweigerd.

Den 28ſten dito wierd het ontzegelen der luiken hard aangedrongen, dat nu al verſcheide jaaren verzogt was; doch dit is al weder, op verſcheide draaijingen van de hand gewezen.

Tempel des Daybots.

Den 26ſten Maart bezagen de onzen den Tempel des Daybots, en een andren, daar 100 beelden, levens-groote, in ſtonden, die ieder 3 kleintjes droegen, en die 40000 armen hadden, waar mede zy te kennen gaven de veelheit der handwerken, in Japan uitgevonden. Ook was 'er een beeld als een Olifant, en een doodshoofd van eenen Binkjen, die zich voor ettelyke honderd jaaren tegen den Keizer aangekant had, en, na een harden ſtryd, overwonnen was, ter gedachtenis van 't welke dit hoofd bewaard wierd.

Den 14den April klaagd de Hoenderman, dat de Hoenderen voor een maas (gelyk over 2 jaaren met den Ottena bedongen was) niet meer buiten ſchade leveren konde, alwaar den Ottena verhaald, dat de leverantie van 't Vee onder 12 wyken in Nangaſacki verdeeld, en dat de groote dierte door de ſterke verteering der Tsjineeſen veroorzaakt was, waar op met hem voor 1½ Maas, een nieuw verdrag gemaakt wierd.

Reden over 't planten van de Mey-boom geworderd.

Den 28ſten April zyn 'er 7 Batteryen voltooid, 4 aan de Ooſt, en 3 aan de Weſt-zyde, door den Heer van Firando, als opzichter aan de Stadsvoogd van Nangaſacki in 's Keizers naam opgedragen, en zal 't kanon, wanneer de nood aan de man komt, daar op geplant werden.

Den 1ſten Mey moeſt aan de Stadsvoogden reden gegeven werden, wat de geplantte Mey-boom beteekende, 't welk gedaan zynde, lieten weten, dat als men in 't toekomende iet ongemeens wilde aanrechten, men het eerſt vraagen zou.

De Pancado der zyde afgeſchaft.

Den 22ſten dito op den 16den Maart ſtaat aangehaalt, dat de Tsjineeſen, buiten giſſing van de zyde-Kooplieden, 13 a 1400 picols witte rouwe zyde hadden aangebragt, 't geen zy om de duurte alle voor de vaſte prys niet konden inkoopen, vermits de Tsjineeſen eerſt de prys afwagteden, en daar na hunne zyde aanbrengen, 't welk de Kooplieden ſchadelyk valt, en die zich dierhalven ten hove voegen en klagten doen, dat zy niet beſtaan konnen, waar op heden tyding komt, dat de Pancado van de zyde door den Keizer is afgeſchaft, en door hem gezegt was, die ordre is voor 50 jaaren by *Ongoſchio Samma*, des Majeſteits overgrootvader, beraamt, en tot nu toe zoo aangehouden en vervolgt, daar de Kooplieden jaarlyks groote voordeelen van genoten hebben, en heden eens ſchaade ziende, komen nu, tegen 't recht, heul by 't Hof zoeken, dierhalven, om de Tsjineeſen geen ſchade te doen, heeft de Majeſteit de zyde voor de vaſtgeſtelde prys gekogt, welke zyde vervolgens in de Pakhuizen der E. Maatſchappy geborgen, en in 't verkoop-huis gewogen is, daar de Tsjineeſen in quamen, om de zyde te leveren, met bepaaling, dat niet verder op 't Eiland mogten komen, nog met ons praaten, 't welk de Hollanders ook verboden is, van daar ontrent niet te komen, om wat reden 't ook zou mogen wezen.

't Spreken met de Tsjineeſen verboden.

Den 28ſten Mey ſorteeren de Japanders de zyde in de wooning van het nieuw Opperhoofd, 't welk tot den 19den Juni duurt, dat veel onkoſten, en gewoel, op 't Eiland gaf.

Den 9den Juli heeft *Coxinja*, over 't bedryf der Pancado-Kooplieden verſtoort

zyn-

A. 1655. zynde, aan zyn onderdaanen op levensſtraf verboden, om dit jaar geen zyde na Japan te voeren.

Den 25ſten dito belaſt de Stadsvoogt, dat jaarlyks een der ondertolken mede ten hove gaan zal, om kennis van de zaaken, by de onzen daar te verrichten, te krygen.

Den 16den Auguſtus, of den 7den der Japanſche volle Maan, wert het Bon, of dooden-feeſt beſchreven.

't Ontzegelen der ſcheeps-ruimen hopeloos toegeſtaan.

Den 25ſten dito na dat eenige jaaren aan een het ontzegelen der ſcheeps-ruimen verzogt was (gelyk in 't verleden jaar op den 31 October, 2de Maart, en op verſcheide andre tyden, klaar blykt) zoo is dat heden hopeloos geworden; dog men heeft toegeſtaan, dat de Pakhuizen door den Ottena, of Tolken, zullen mogen op en toegedaan werden, en dat wy na ons believen 'er in en uit zullen mogen gaan, behalven daar de rocchevellen, en andre zeltzaamheden, leggen, die, gelyk bevorens, door de Banjoozen zullen verzegelt werden.

Den 17 September, het nieuw Opperhoofd met de 2 andre ſchepen niet voor den dag komende, verzoekt het Opperhooft, om de kortheit des tyds, met den handel te mogen voortgaan, met bewys (op hunne voorſtellen, of het meer op deze wyze geſchiet was) dat het A. 1645 den 21ſten September aan den E. *Overtwater* was toegeſtaan, die op den 24 met den verkoop was voortgegaan, terwyl den 29ſten dito zyn vervanger eerſt verſcheen, waar op ook dit verzoek ingewilligt is; en, de eerſte verkooping gedaan zynde; moeſt uit de Koopmanſchappen die ſchenkagie uitgezogt werden; 't zy de andre ſchepen quamen, of niet, zoo zou egter de hoofſche gift moeten voldaan werden.

Komſt van van Tzum.

Den 29ſten dito verſchynt den E. *van Tzum*, hebbende 85 dagen onderweeg geweeſt, 't geen nooit meer geſchiet is.

Den 7den October de Matroos, *Jacob Henrikſzoon van Hoorn*, verdronken zynde, is 's anderendaags bezyden 't ſchip komen boven dryven, dien de Stadsvoogden anders aan den Hollandſchen Kapitein belaſt zouden hebben te doen opviſſchen, alzoo het onder zyn gezag was; al 't welke veel moeite zou gegeven hebben, en daar men nu van verloſt was. Deze is de eerſte, na 't bekomen verlof geweeſt, die begraven is, en met welke 2 Hollanders mede gingen, verhalende op hun wederkomſt de begraafplaats met de omſtandigheden van dien.

Bouchelion Opperhoofd.

Den 23ſten October vertrekt den E. *Leonard Wimmings*, gevende alles, benevens 't gezag, aan den Koopman *Joan Boucheljon* over.

Den 28ſten dito het papier dit jaar voor de Heer *van Arima* gekomen, wiert van een Tolk tegen den dag bezien, en bevonden, dat 'er een kruis met een Franſche lelie op ſtond, waar van bericht gevende, 'er van de Regenten van Nangaſacki belaſt wiert 't zelve niet in de Stad te brengen; maar dit te verzegelen, en in bewaaring van den opziender des Eilands te ſtellen, dat volbracht wiert; en waar op het verzonden is. A. 1655. Papier met een kruis verboden.

Den 14den December wierden de Coreaſche Gezanten wel onthaalt, en op koſten der Landsheeren overal wel getracteert, behalven dat ook van hen (de eenigſte daar zulks aan geſchiede) aan 't Hof groot werk gemaakt wiert.

A. 1656. A. 1656.

Vreugdebetuiging over 's Keizers herſtelling.

Jegenwoordig zonden de Landsheeren, en andre Grooten, afgezanten met geſchenken na den Keizer, om hunne blydſchap over zyne herſtelling van de kinder-pokjens te betuigen. Het geheel Land met zyne Inwoonders ſprong op van vreugde, in welke tyd een oppertolk na 't Hof gezonden wiert, om zyn Majeſteit uit naam der E. Maatſchappy te begroeten, die den 15den Mey vertrok met verlof der grooten.

De Tsjineeſen richten een blyſpel en een dans-ſpel op, voor 't huis van den Stadsvoogd, en betoonden mede hunne blydſchap 'er over.

Wederkomſt van onzen Tolk.

Den laatſten Juli quam de Tolk weer uit Jedo met bericht, dat de bezending by de Hofs-grooten loffelyk, en met veel genoegen aangezien was: want hy had een geſchenk van 10 roode Gilams, in volle vergadering ter gehoor zynde, aan de Ryks-Raaden voor den Keizer overgegeven; dog zy zelfs hebben 't niet aangenomen, om dat het een buiten-gewoone bezending was, zyn Majeſteit alleen aangaande; dog toonden hunne dankbaarheit met veel genoegen, en beſchonken den Tolk, uit 's Keizers naam, met 2 rokken, welke zaak de E. Maatſchappy veel agting baarde.

Een Siams Gezant afgewezen.

Den 9den Juli komt 'er een Siams ſchip met een Konings Gezant op de Rheede, waar by ſterke wagt geſtelt, en van 't welke 15 Tsjineeſen gelicht wierden, die, verdeelt, en met wacht bewaart zynde, ondervraagt wierden, om uit hen te vernemen, of 't Gezantſchap ook van den jongen Koning (gelyk hy Gezant voorgaf) gezonden was, het welk volſlagen met zyn zeggen ſtreet, alzoo hy zeide, dat de jonge Koning regeerde, om dat de oude overleden was; waar tegen de Tsjineeſen, met de Schipper van een ander eerſt aangekomen Jonk, verhaalden, dat de oude Koning alleen, en de jonge niet regeerde, maar

A. 1656. al voor lang met al 't Koninklyk bloed, gedood was; welken Tiran de Keizer niet wilde erkennen, het welk de Gezant daar na mede bekende; doch gaf voor, dat zulks zyn laſt was. Ondertuſſchen mogt niemant van deze Siammers 't land betreden, gelyk zy ook onverrichter zaake, om dat ze geen vaſte Commiſſie of laſt hadden, den 6 October vertrokken.

Den 28ſten Auguſtus zyn 3 maſten a 150 Thayl ieder in gekogt, dat goedkoop by oude tyden was.

Wagenaar Opperhoofd. Den 2den November vertrok den E. *Boucheljon*, latende 't gezag aan den E. *Zacharias Wagenaar*.

Den 7den dito wiert, onder 't klagen der dieveryen, aangehaalt, dat het laken, bollen, beugel, en de pen, van de truktafel is geſtolen.

Den 7den December quam een Banjoos met een Tolk op 't Eiland 't Opperhoofd aanzeggen, dat een Jacht-hond, die de Stadsvoogd zeer lief had, onlangs geworpen hebbende, daar van een leelyk ongemak gehouden had, 't geen de Japanſche artzen niet wiſten te geneezen, weshalven dit den Hollandſen meeſter aanbevolen wiert, om dit beeſt dog ſpoedig te geneezen, die zulks nevens 't Opperhoofd weigerde, dog eindelyk tot believen van de Heer Stadsvoogd was, en om dat het van hen nog voor een zaak van agting gehouden zou werden, nog ingeſchikt, en voor die reis gedaan is.

Den 13den dito zond de Stadsvoogt een Aapje op 't Eiland, met 't welke hy tot tydverdryf aan de vuur-teſt zittende te ſpeelen, zoo hing zyn lange ſtaart dikwils in 't vuur, dat ſtank veroorzaakte, weshalven den wondheeler belaſt wierd, de ſtaart dicht aan 't lyf af te ſnyden, en 't beesje zoo lang op 't Eiland te houden, tot dat het geneezen was; dat ook geſchiedde.

A. 1657.

A. 1657.

Zware brand in Jedo. Den 2den Maart ontſtond 'er een zwaare brand in Jedo, die niet alleen by na de geheele Stad, maar ook het Kaſteel, 's Keizers Paleis, en meer als honderd duizend menſchen vernielde.

Het Opperhoofd had over daken en luiffels moeten klimmen met zyn volk, om den brand te ontvlugten, by arme lieden moeten ſlapen, vol honger en koude, want alles van 't hunne verbrand was.

's Keizers zorg voor ons volk. De Keizer liet voor 50 man ryſt tot gerief der Hollanders alle daag beſtellen, 't geen 't volgende jaar nogmaals gebeurt is, zynde toen weder wel 1½ myl in de rondte afgebrant, en dat het jaar bevorens nog eens ontrent 5000 huizen geſchied is.

A. 1657. Den 13den Auguſtus viel 'er een ſcherpe bejegening over 't aflichten van de roers der ſchepen voor.

Moeite over 11 Tsjineeſen van een verongd Jonk. Den 23ſten dito verſcheen het Galjoot Urk, dat na Tayouan geſchikt, maar door ſtorm en gebrek van water herwaard gekomen was, hebbende 11 Tsjineeſen op van een Jonk, die door het Fluitjen Breukelen tuſſchen de Eilanden Lawa en Condore verovert was; waar om veel moeite geweeſt is, met het qualyk handelen, en 't opſluiten van 't Galjoots volk, moetende verdragen van de Coelis geſcholden, en met vuiligheit geworpen te werden. De Opperhoofden gaven een verband-ſchrift om 't volk wel te bewaaren, ook wierden 'er vraagſtukken opgeſtelt, en onderteekend; als mede een verwyt over 't aanſlaan van andere Jonken. De Tsjineeſen leverden een ſmeek-ſchrift in, om vergoeding van ſchade te verzoeken; dog kregen tot antwoort, dat hier geen rechters over vreemde volkeren regeerden.

Den 15den October wiert het volk vry gekend, en 't Galjoot mogt weer vertrekken; dog door ordre van 't Hof moeſt de in Tayouan opgebragte Jonk wederom gegeven werden.

Den 24 December quam *Pheſodonno* met zyn Moeder, en eenige andre Vrouwen, op 't Eiland, om wat vermaak te ſcheppen, een zaak, bevorens noit meer van eerlyke Vrouwen voorgevallen.

A. 1658.

A. 1658.

Een Struis aan de Keizer geſchonken. Den 17 Februari wiert aan den Keizer met veel genoegen een Vogel-ſtruis geſchonken, dog die heeft zich in 't bywezen van zyn Majeſteit (die daar dagelyks met 6 man op liet paſſen) in een loop met de borſt tegen een paal den 14 Juli te berſten geloopen.

De vertrek-dag der ſchepen vaſtgeſtelt. Den 3 Maart wert de vertrek-dag der Hollandſche ſchepen op den 20ſte dag der 9de maane-ſchyn vaſtgeſtelt.

Den 17den dito wert gezegt, dat 'er daags te voren 16 laſt paarden met 's Keizers zilver voor by getrokken waren, om 't zelve na Jedo te brengen tot verquikking der menſchen, die by die zwaare branden ſchaade geleden hadden, en de laſt was, dat zulks nog 10½ maanden alle daag geſchieden moeſt, hebbende ieder paard 3000 Thayl en te zamen 48000 dito daags gevoert.

Gevaar des Opperhoofds Den 9den April raakt 't Opperhoofd met zyn bark in doods gevaar, en voor 5 ankers by een deel klippen, werdende 't ſchuitje met 2 man agter af geſlagen, en

Den 10 dito de groote bark door de Regenten van Facatta met boegſeerbar-

A. 1658. barken gered, alwaar zy verder groote eere en beleeftheit ontfingen.

Zilver, enz. gevischt.

Den 1ſten Juni wert verhaalt, dat nog dagelyks door de Duikers het zilver van 't galjoen van *Andrea Perſoa* opgevischt wiert, en dat nog op dien zelven dag een metaal ſtuk kanon boven gebragt, en zeer glad en gaaf bevonden is.

Gezant van Coxinja aan den Keizer te rug gezonden.

Den 25ſten Mey verſcheen een Gezant van Coxinja met koſtelyke geſchenken, 60000 Thayl waardig, om den Keizer te bedanken, dat *Coxinja's* Moeder, een ſlechte Vrouw, in 't jaar 1645, op verzoek van zyn Vader na Tsjina gezonden is, met verder aanhouden, om een zyner halve Broeders van voorſz: Vrouw; dog by een Japander geteelt, ook by hem te mogen hebben. Het opſchrift van zyn brief luid niet anders als aldus: *Brief van Coxinja aan den Keizer van Japan*, zonder dat aan de Ryks-Raaden, of Nangaſackiſche Stadsvoogden, iets gezonden, of geſchreven wert, en om dat zulks tegen de Japanſche gewoonten en grootsheit ſtryd, is hy zonder de minſte eere in een huis met zyn gevolg, zonder uit te gaan, of zonder der Stadsvoogden aangezicht te zien, bewaart, en onverrichter zaake op den 8ſten October te rug gezonden.

Eenige Chriſtenen gerecht.

Den 25ſten Auguſtus werden in Nangaſacki 109 Mans Vrouwen en Kinderen ter dood gebracht, waar van 'er 16 in een kuil aan de beenen zyn opgehangen, en de verdere, tot 500 in getal, op 't zelve uur in Firando, Omera, en andre plaatſen gerecht, om dat zy, of de hunnen, van de Roomſche Godsdienſt zyn, en om dat eenige beſchuldigt wierden, dat zy Nangaſacki hadden willen aan brand ſteken.

Den 29ſten September werd een ſchip, by Gotto ten anker komende, en om water verlegen, aldaar geholpen, en door een boot met 14 Hollanders met ververſching uit Nangaſacki voorzien.

Wagenaar Hoofd.

Den 23ſten October vertrok den E. *Boucheljon*, en dede overdragt aan *Zacharias Wagenaar*.

Den 20ſten December wert op lyf-ſtraf verboden geen runderen te dooden, en veel min 't vleeſch aan ons te verkoopen.

Reglement voor den Diſpenſier.

Dito. Werd den Diſpenſier een Reglement voorgeſchreven, wat hy dagelyks voor koſt op tafel brengen zal.

A. 1659.

Beſluit des Opperhoofds om 't Avondgebed te doen.

Den 1ſten Januari neemt het Opperhoofd een beſluit, om alle avond in een bequaam Pakhuis het Avond-gebed voor de Nederlanders te laten doen.

Den 2den Februari vertrekt zyn E. met de bark, en komt, na 44 dagen zukkelens, eerſt in Oſacca, dat nooit meer geſchiet is. A. 1659.

Den 28ſten Mey in 't wederkeeren nemen zy voor de eerſtemaal van Simonoſeki over land de reis na Nangaſacki, in de plaats van te water, aan.

Den 9den Juli komt den E. *Boucheljon* voor de 3de maal als Opperhoofd aan. Boucheljon Hoofd.

Den 16den dito uit plaiſieren varende, zien op de geregts-plaats 98 menſchenhoofden op ſtaaken ſtaan.

Den 30ſten September moeten de Caſſeroſſen (of de eigenaars der huizen en pakhuizen) met beurten by nacht waaken.

Den 2 October wert een ſchriftelyke acte gemaakt, om de Kooplieden te verzeekeren, dat men geen Koopmanſchappen (al ſchoon 't lang verwacht ſchip *de Bul* noch quam op te dagen) na deze verkooping meer zal verkoopen, anders zouden zy geen ſtaat, noch wy geen voortgang van den handel konnen maken.

Brief van een verliefde Miſtie.

Den 13 dito was de Mixtiçe ondermeeſter afwezig, die een briefje op de tafel liet leggen, van dezen inhoud zynde: *Dat hy verliefd was op een Hoer, die hy niet bekomen kon, en dat hy daarom beſloten had zich 't leven te benemen.* Daar op is alles doorzogt, en met ſcheeps-netten in de Baay gevischt; en hy wierd den 15de aan de overzyde weder gevonden, gebonden overgeleverd, en geboeid na boord gebracht.

Vermits wy nu in dit uittrekzel van dit dag-regiſter verſcheide zaaken, maar in 't kort aangehaald, en ons dan verder op eenige Numero's, die hier agter volgen zouden, beroepen hebben, meenen wy, dat het niet ongevoegelyk zyn zal de zelve hier plaats te geven.

Vertooning van een andre Japanſche draag-zetel.

Voor af egter moeten wy noch met een letterken aanwyzen, dat de Japanders behalven hunne Norimons ook noch een andre ſoort van draagzetels hebben die niet veel in gedaante van een Palankyn verſchillen.

Wy vertoonen de zelve zoo als 'er een van zyn bedienden in gedragen werd by No. 37. A. in een fraai Land-gezicht, daar men een gezelſchap van eenige, die met malkanderen ſpeelen, en van eenige andre, die te zamen zitten te drinken, heeft.

ELFDE HOOFDSTUK.

De Ordonnantie des Keizers van Japan A. 1635, den 7 December in 't dagregiſter. No. 1. Bericht van den Heer van Firando aangaande de Hollanders aan de Ryks-Raaden. No. 2. De intrede der Gezanten van Corea te Jedo aan 's Keizers Hof. No. 5. Nieuwe laſt des Keizers om de Chriſtenen te vervolgen. No. 6. Laſt des Keizers tot 't afbreken der nieuwe wooning, enz. op Firando. No. 7. Het geval der 10 Hollanders A. 1643 van Nambo na Jedo gevangen opgebracht. No. 8. Wat de Gezant Friſius *aan 't Hof te Jedo verricht heeft. No. 9. 's Keizers ordre aan onze Opperhoofden hier overgeleverd. No. 10. Het blyven van drie ſchepen der E. Maatſchappy. No. 11. Bericht van de Heeren* Verſtegen *en* Hagenaar. *Bericht van de Heer* Sterthemius *A. 1652. Aanmerkingen over onzen ſtaat in Japan A. 1707.*

De Ordonnantie des Keizers van Japan.

HIer op nu volgen eenige byzondere Japanſche beveelen des Keizers met hunne nommers, zoo als die bevorens by ons in 't gemeen maar aangehaald zyn; dog die hier in 't breede werden voorgeſteld.

No. 1.

Tranſlaat van d'Ordonnantie, door zyn Keizerlyke Majeſteit geſteld, en van de 5 principaale Ryks-Raaden onderteekend, gegeven aan de Regenten van Nangaſacki.

1 *Gy zult ſtrictelyk gebieden, dat geene Japanſche vaartuigen buiten, noch in andre Landen zullen vaaren.* Den 7den December in 't dag-regiſter No. 1.

2 *Gy en zult geen Japanders na andre Landen laten vertrekken, en ingevalle de Japanders ſluips-wyze zogten door te gaan, die zult gy dooden laten, en het ſchip, daar in zy verſteken waren, zult met luiden en alles, wat 'er in is, in arreſt, en gevangenis houden tot onze nader ordre.*

3 *In-*

3 *Ingevalle eenige Japanders uit andere Landen in Japan wederquamen, die lang buiten geweeſt zyn, die zult gy dooden laten.*

4 *Daar gy zult vernemen, dat de Paapſe Chriſten-leere verbreid werd, zult ſcherp onderzoek doen.*

5 *Wie u zal aanwyzen, waar een Paap te vinden is, dien zult 100 ſchuiten zilver geven, en die zal zeggen ergens iets daar van, of diergelyks gehoord, of verſtaan te hebben, dien zult na advenant merite ook rykelyk vereeren.*

6 *Zoo eenig verſchil, of tegens onze ordonnantie, in de komende ſchepen is, of voorvalt, dien zult, zoo als ze gekomen zyn, tot onze nader ordre met ſtricte wagt-Soldaaten uit Ombra laten bezet houden.*

7 *De Spanjaarden, Paapen, ende alle die met dien boozen naam bevlekt zyn, dien zult zoo lange, dat hunne zaak afgedaan is, in Ombra gevangen zitten laten.*

8 *Het viſiteeren van Paapen zult na vermogen, ja tot in alle ſchepen, meeſterlyk onderhouden.*

9 *Laat niet de Koopmanſchappen aan een Perſoon; maar aan verſcheide Kooplieden, na behooren verkogt werden.*

10 *Laat niet toe, dat de Edelen, nog Soldaaten, iets van eenen vreemdeling koopen, maar dat het, door de tweede hand, van Japanſche Kooplieden geſchiede.*

11 *De Memorie der gekomen cargaſoenen uit vreemde Landen, laat ons die toekomen, en laat gemelde goederen met den eerſten, en al eer ons antwoord daar op komt, aan de Kooplieden verkogt werden.*

12 *Alle de ruwe zyde daar zult gy den prys over ſtellen laten, ende aan de 5 Steden, mitsgaders aan die gene, welke op de Memorie ſtaan, verdeelen.*

13 *Wanneer de prys van de zyde getroffen zyn zal, zult alle andre Koopmanſchappen onbedwongen, aan wie zy willen, verkoopen laten, excepto de Tsjineeſen; laat die met hunne goederen (alzoo doch van kleene waarde zyn) zoo handelen, als u zal dunken redelyk te wezen, en zult gebieden, dat ieder Koopman 20 dagen, na dat de prys van goederen gemaakt zal zyn, betaald werde, en langer niet.*

14 *De ſchepen uit verre Landen zult op den 20ſten dag der 9de maan vertrekken laten, en die gene die ſpade komen, zullen 50 dagen na den dag hunner komſte mogen blyven; doch zult zoo precies niet op de Tsjineeſen, als op de Portugeeſen, zien.*

15 *De Koopmanſchappen, en waaren, die voor 't vertrek der ſchepen noch over, en onverkogt blyven, zult niet in bewaaring geven laten, noch toelaaten, dat die van iemand om te bewaaren werden aangevaard.*

16 *Alle de Kooplieden van de 5 Keizerlyke Steden zullen op den 5den dag der 7de maan in Nangaſacki moeten preſent zyn, en de geene, die na dien dag abſent blyven, zullen van haar part in zyde verſtecken zyn.*

17 *De zyde, die met de ſchepen (de welke in Firando komen) gebracht werd, zult mede voor dien prys, als die in Nangaſacki getroffen is, verkoopen laten, ende zult gebieden, dat de andre goederen aldaar, voor en al eer de prys der zyde getroffen zal zyn, niet verkogt werden.*

Onderſtond,

Het 12 jaar van Quane, aan

Sengok Samma Hanc Cami, ende
Sackackibarra Findano Cami.

Sinaal { *Cangana Cami.* / *Bongono Cami.* / *Iſono Cami.* / *Sammickono Cami.* / *Geno Cami.* } en Zegel.

No. 2.

Extract uit een opſtel van de Heer van Firando, dat hy aan de Raadsheeren op de naam der Hollanders overgeeft.

Bericht van de Heer van Firando aangaande de Hollanders, aan de Rykſ-Raaden. No. 2.

De redenen, waarom wy met de Spanjaarden en Portugeeſen vyanden zyn geworden, zullen u Hoogheden in 't korte verklaaren.

De Koning van Spanjen en Portugal zond in den eerſten zyne Gezanten in ons Land met deze aanzegging: gy Holland zyt myn nabuur, ik heb voorgenomen u myn vriendſchap te preſenteeren, en verzoeke, dat wy voortaan als goede en getrouwe vrienden leven mogen.

Welke preſentatie wy als gezond, en voor oprecht aannemende, en houdende, hebben bevonden, dat 'er onder dit kleed van vriendſchap hoe langer hoe meer een groot getal van Paapen van hen in ons Land overquamen, en dat zy over al, en in alle Steden, hunne Kerken ſtabileerden, ende zogten door hun geloove, 't welk zy allezins uitſpreidden, ons land met ſubtile liſtigheit te incorporeeren. Zulks vernemende, dede ons reſolveeren alle de Paapen en hunnen aanhang uit ons land te bannen, ende haar geloove te verbieden. Zedert welke tyd wy met Spanjen en Portugal in vyandſchap ge-

weeſt zyn, en blyven, hebbende den oorlog tegen malkanderen nu al over de 70 jaaren, zoo te water, als te land, geen plaats uitgezonderd gevoerd.

No. 5.

Intrede der Gezanten van Corea aan 't Keizerlyk Hof van Japan.

De intrede der Gezanten van Corea te Jedo aan 't Keizers Hof. No. 5.

Eerſtelyk het ſpel der ſchalmeyen, trommels, gongen, en pypen, waar agter volgden eenige met groote ſtokken, als ryſt-ſtampers, gaande aan weerzyden van de ſtraten, twee en twee bezyden den anderen. Agter de zelve volgde een jongeling te paard, hebbende een groote lancie met een vaan in zyn hand, die aan weerzyden van 3 perſoonen, ieder hebbende een ſnoer van goud en zyde doorvlogten, vaſt gehouden wierd, verzeld zynde met ontrent 30 Jongelingen te paard, hebbende mede ieder een kleen rood vaantje in de hand, en gekleed zynde als de Tsjineeſen, met een zwarten hoed, breed van rand, en van paardshair gemaakt, op 't hoofd.

Daar aan volgde een Palankyn, die van 50 of 60 man gedragen wierd, zynde van binnen met rood fluweel gevoerd, waar in een tafel ſtond, daar het doosje (zynde verlakt) met Coreaſche brieven, in Characters aan den Japanſchen Keizer geſchreven, opgeſteld was.

Deze een weinig gepaſſeerd zynde, quam weer een ander ſpel van allerley inſtrumenten, waar aan weder een jongeling te paard volgde, hebbende een blaauwe vaan in zyn hand, vergezelſchapt zynde als de vorige, ieder met een blaauw vaantje, waar na weder een Palankyn volgde, daar in de tweede perſoon van 't Gezantſchap, met een zwarte ſattyne rok bekleed, zat.

Daar aan volgden 400 Ruiters, ieder een hamer met een ſcherpe pen voor aan in de hand hebbende, zynde deze de Lyfwagt van den Gezant, die in 't midden van dit gevolg in een Palankyn gedragen wierd, en noch een ledige dito, die hem volgde.

Na dat de trein ontrent 1¼ uurs voor by was, quam de Lyfwagt van zyn Japanſche Majeſteit, ontrent 200 man ſterk, zoo muskettiers als Piekeniers, gaande op zyn Japans, een voor een na den andren, zynde de musketten met rood laken bekleed, en de pieken rood verlakt met een top van witte vederen voorzien.

Waar agter quamen 8 of 10 Norimons met Japanſche Heeren, wegens den Keizer gecommitteerd, om 't Gezantſchap te verzellen.

Agter deze quam een groot getal Japanſen Adel zittende op Bagagie-paarden.

Ten laatſten volgden ontrent 1000 laſt-paarden, die de bagagie en ſchenkagien der Coreoers droegen.

Dit duurde ontrent 5 uuren, eer alles voor by was. Ondertuſſchen mogt niemand van de toezienders zyn hoofd buiten de venſters ſteeken, of eenige Toebak-rooken daar uit laten gaan, zynde de wegen over al wel gezuiverd, en met ſchoon zand beſtrooid.

De ſchenkagien beſtonden in:

1 Goud vat, vol koſtelyke wortel Niſi (of Genſing.)
3 Schoone Paarden.
40 Witte Valken.
40 Tygers-vellen, welker hair een vinger lang was.
1 Goude kas, van fatzoen als der Paapen Conſiſtorien, koſtelyk met paarlen en geſteenten verzien, daar de brief in was.

No. 6.

Relaas van een nieuwe Keizerlyke ordre tot vervolging der Chriſtenen.

Nieuwe laſt des Keizers om de Chriſtenen te vervolgen No. 6.

Tot noch toe zyn alle 5 huisgezinnen aan malkanderen verbonden geweeſt, ende op dat den een den andre naarſtig de oogen in de zeilen houden zullen, is geordonneerd, dat, zoo in een der 5 huizen, die aan den anderen dependeeren, een Chriſten gevonden werd, de andere 4 huisgezinnen, om dat eene huis, daar de misdaad in bevonden is, alle ſterven moeten; doch nu is 't noch ſtricter gepractizeerd, te weten, ieder menſch, groot en kleen, jong en oud, vrouw ende man, hoog ende laag, geen levendige zielen uitgezonderd, die maar zoo groot is, dat met verſtand ſpreeken kan, moet ieder voor zyn hoofd twee borgen ſtellen, dat geen Chriſten, maar Japanſch is; daarenboven moet ook met een acte en ſchriftelyke getuigenis bewyzen, wat Paap zynen Prieſter, wat Tempel zyn Offer- en Afgods-Huis is. Wie nu zulks niet bybrengen kan, moet wyken, of vlugten. En alzoo dit gebod van 't een tot aan 't ander einde van 't land begind, zoo zal het veelen 't leven koſten.

No. 7.

No. 7.

Het gepaſſeerde wegens het afbreeken van 's Compagnies nieuwe wooning, en Pakhuizen in Firando, uit laſt des Keizers door een expres afgezonden Commiſſaris, als volgd, geordonneerd.

Laſt des Keizers tot 't afbreken der nieuwe wooning, enz. op Firando. No. 7.

1 *De Keizerlyke Majeſteit is zekerlyk geinformeerd, dat gy alle, als de Portugeeſen, Chriſtenen zyt. Gy onderhoud den Zondag. Gy ſchryft den datum van Chriſti geboorte boven op de top, en gevels uwer huizen, in 't gezicht, en voor de oogen onzer heele Land-Natie. Gy hebt de* 10 *Geboden, het Vader ons, ende Geloove, den Doop, ende de deiling van 't Brood, Bybel, Teſtament, Moyſes, Propheten, ende Apoſtelen, in ſumma, een werk. 't Principaal blykt. De verſchillen tuſſchen beiden achten wy kleen. Dat gy Chriſtenen zyt, is lang voor dezen geweten; doch hebben gemeend, dat het eenen anderen Chriſtus was, welk voorgemelde zyne Majeſteit u door my laat geloſten alle uwe wooningen, (geen uitgezonderd) daar den datum heeft opgeſtaan, zult afbreken, beginnende van de noord-zyde, welke jongſt is gebouwd, ende zoo voorts tot den einde toe.*

2 *Uwen Zondag en willen niet gedogen gy openbaar houden zult, op dat de gedachtenis van dien naam ten einde komt.*

3 *De Kapitein, of 't Opperhoofd van uwe Natie, en zal voortaan niet meer als een jaar in Japan overblyven, en jaarlyks verwiſſelen, als by die van Macao gebruikelyk is geweeſt, op dat langer Alliantie met de Natie houdende, de leere niet werde uitgebreid: want het contrarie geen verzekering doen kan. 't Volgende, waar na gy u zult hebben te reguleeren, zal u na dezen door de Firandoſe Regenten werden aangediend.*

4 *Hier op is vryborſtig met reverentie door den E.* Caron *geantwoord: al wat de Majeſteit geliefde te gebieden, zullen wy punctuelyk nakomen.*

5 *Na bekomen affcheid wierd heimelyk aangediend, dat de Commiſſaris gezegt had: ik ben verblyd, en verwonderd, over dat kort, en reſoluit antwoord: want om dat geen verzoek, of klagte, is voortgebracht (dat anders de Chriſtenen gewoon zyn) zoo blyven wy van veel moeite en bloed-vergieten bevryd. Indien hier tegen geproteſteerd, en klagte van ongelyk en ſchade voortgebracht was, zoo hadden* 20 *ſtuks ſtukſe quanten, daar preſent zittende, op ſtond den Heer* Caron *moeten dood kappen, ende 't volk van de logie in arreſt nemen. Daarenboven zoo lag 'er een groote macht van de Heeren van Fingo, Tſickingo, en Arima, in de Eilanden gereed, om onze navale macht te ruineeren.*

6 *Des avonds liet de Heer van Firando weten, dat de Commiſſaris voornam, by aldien 't afbreken van 't Pakhuis niet harder voortging, dat* 8 *a* 10 *der voornaamſte Hollanders zou laaten dooden, waar op aanſtonds* 200 *mannen van de ſchepen gelicht, en veel volk uit de Stad, om dien geheelen nacht te helpen, gehaald wierden.*

No. 8.

Het voorgevallene wegens 10 *Hollanders, die van Nambo na Jedo gevankelyk zyn opgebracht.*

't Geval der 10 Hollanders A. 1643 van Nambo na Jedo gevangen opgebracht. No. 8.

Den 10den September quam 'er van 't Hof tyding, dat 'er een Hollands ſchip in de Provintie Okio, voor de Stad Nambo leggende, om de . . . . ., ten anker was gekomen, en dat zulks veel beroerte en vrees in dat Land had verоorzaakt, denkende, dat het Caſtiliaanen waren; waarom de Heer van dat Land tragtede al dat volk van boord te krygen, om na Jedo gevankelyk op te brengen; maar de Schipper en Koopman preſenteerden hunne perſoonen nevens 8 gemeene maats aan de overigheit dier plaats over te leveren, gelyk, ſchoon zy elkanderen niet verſtaan konden, ook geſchiedde, latende 't ſchip, en 't andre volk in vrede, en bragten deze 10 perſoonen na Jedo, daar zy van de 2 Portugeeſche Tolken, die met het opvoeren van Paapen by geval in die Stad gekomen waren, bezigtigd, en bevonden wierden Hollanders te zyn.

Hier op was hun beiden aanbevolen, dat zy tot nader ordre die lieden onder hun opzicht en goed tractement bewaaren zouden; maar zy konden elkanderen niet genoeg verſtaan, daarom moeſt 'er een Hollandſche Tolk te poſt na 't Hof, en wierd gevraagt, of men ook kennis van de lieden hunne voyage had, geantwoort zynde *van ja*, wierd het bericht na 't Hof gezonden, en met de opgave der ſcheepsvrienden accoord zynde, vertoonde men, dat zy niet eer verloſt zouden werden, als op den tyd, dat het Opperhoofd in Jedo quam, welke dierhalven de reize derwaards haaſtig aannam. Ondertuſſchen was dat ſchip weder 't zeil gegaan, en noch een ander, hooger om de noord gezien.

Het Opperhoofd in Jedo komende, wierd naauwkeurig geexamineerd, en hem zoo door den Nangaſackiſchen Gouverneur, Commiſſaris der vreemdelingen, en een Raadsheer, als in preſentie des Keizers, verſcheide vraagen voorgehouden, die door zyn E., als hier volgd, beantwoord zyn.

Vrage. *Of hy geen kennis had van 2 ſcheepen, die, nu 4 maanden geleden, onder 't Land van Japan eenige dagen gints en weder hebben gezeild, waar af 't een voor 't Land van Maſſamy is ten anker gekomen, en de Schipper, en Koopman, nevens noch 8 andre perſoonen van 't zelve ſchip gelicht, en door ordre van den Heer van die plaats in Jedo gebracht zyn, als mede waar na toe tenderende waren?*

Antw. *De voyagie dezer ſchepen ons bekend te zyn, te meer, ten tyde dat van Batavia vertrokken, daar perſoonlyk geweeſt was. Dat onzen Heer Generaal verſcheide maalen was geremonſtreerd, ende verklaard, dat agter 't Land van Japan, op de kuſt van Tartaryen een groote Stad, Cathaya genaamd, met een bequame haven lag, alwaer door de Tsjineeſen met die volkeren groote negotie in menigte van allerley zyde, en zyde-ſtoffen, en andre dienſtige waaren gedreven wierd, en om de waarheit van dien recht te weten, zyn de voorſz: ſchepen geordonneerd die plaats op te zoeken, ende te onderſtaan, of door ons daar voordeel in den handel konde gedaan werden.*

Vrage. *Op wat tyd, en wanneer gezegde ſcheepen van Batavia vertrokken zyn.*

Antw. *Op den 3den Februari, dat den 14de van de 12de Japanſche maan geweeſt is.*

Vrage. *Of ons niet bekend is, hoe veel volk op de voorſz. ſchepen was, en waar in hunne lading beſtond.*

Antw. *Dat de quantiteit van 't volk ons onbekend was, en dat ook niet pertinent hunne lading wiſten, die in verſcheide kleenigheden van Europiſche goëderen beſtond, om (met lief gezegde plaats vindende) van alles een proef te nemen, wat het meeſte profyt, en advance geeft, en wat daar beſt getrokken wierd, op dat wy in 't toekomende ons daar na mogten reguleeren, en ons profyt daar mede doen.*

Vrage. *Of den Schipper, Koopman, en meerder volk van dat ſchip, wel kende.*

Antw. *Den Schipper zeer wel te kennen, hadde tweemaal in Firando geweeſt, was genaamd* Henrik Corneliſz. Schaap. *Weinig dagen voor zyn vertrek hebbe den zelve op Batavia gezien, en geſproken. Den Koopman kende wel van hooren noemen; dog had aan zyn perſoon, en het ander volk, weinig kennis, ter oorzaak over de 10 jaaren in Japan was geweeſt, en weinig lieden meerder kende, als met de ſchepen jaarlyks hier quamen; maar de Hollanders, die mede gekomen waren, kenden hem, als meede den Schipper, zeer wel.*

Vrage. *Den Commandeur, die op 't ander ſchip is, dat weder voor by Japan gezeild is, of daar meede geen kennis aan had.*

Antw. *Volkomen den zelven wel te kennen, is genaamd* Maarten Gerritſz. de Vries. *Onze perſoon was met hem uit Tayouan na Batavia gevaaren, zynde als toen Schipper op een der ſcheepen, daar preſent wezende.*

Vrage. *Of ons niet bekend was een perſoon, van Tartaryen geboortig op gezegde Commandeurs ſchip, en hoe hy by de Hollanders gekomen was.*

Antw. *Zulks wel te weten, was in qualiteit van Adſiſtent mede derwaard gezonden, om als Tolk, en anderzints, te dienen, in Muſcovien, daar de Hollanders grooten handel dryven, heeft hy by een Nederlands Koopman eenigen tyd gewoond, die hem meede na Holland heeft genomen, alwaar de duitſche taal, lezen, ſchryven, en reekenen op onze lands-manier geleerd heeft, en is eindelyk met een der voorſz. Compagnies ſcheepen in voorſz. qualiteit uitgekomen.*

Vrage. *Of zy mede niet en wiſten, waarom 't voornoemd ſchip 's nagts na 't land, en des daags wederom zeewaards in was gezeild, en verſcheide malen geſchoten heeft met geſchut, roers, als anders, zonder dat ze hebben geankerd, en aan land zyn gekomen, gelyk of ze niet goeds in den zin hadden, daar nochtans (u bekend) door zyne Majeſteit is gelicentieerd de Hollanders vryelyk in zyn land hunne commercie mogen dryven.*

Antw. *Waarom zulks geſchied is kan ik niet weten; doch preſumere, dat het nood van water of ververſching zal gehad hebben, en dat egter beſchroomd geweeſt zyn zich na land te vervoegen. 't Is wel zulks, dat zyn Majeſteit vergund heeft 't land van Japan te mogen bevaaren; doch zal by haar lieden verſtaan zyn geweeſt, wel in Nangaſacki te mogen komen, en nergens anders. Dat zomwylen is geſchoten, geloove dat geſchied zy, om iemand aan boord te krygen, en na de gelegenheit te vernemen, of vryelyk ergens mogten havenen, om haar van alle nood-druft te voorzien, gelyk in Europa, en meer andre plaatſen, gebruikelyk is, ende gemeenelyk als dan een vaartuig met een wit vlaggetje in teeken van vriendſchap aan de ſcheepen, ofte het ſchip, 't welke diergelyke zeinen doet, komen.*

Vrage. *Of wy onze perſoon wel wilde verbinden, dat door de gezegde ſcheepen geen Paapſe Roomſche Chriſtenen, of iemand anders, iewers aan land zou gezet zyn.*

Antw. *Dat niet alleen onze perſoon daar voor te pand ſtelde; maar na behooren daarenboven alle de ſcheepen, volkeren, ende goe-*

goederen, welke jaarlyks in Nangaſacki komen.

Hier op is den 8 December de verloſſing gevolgd, met bekendmaking, dat men na 's lands wetten deze menſchen met water, als anderzins, zou gepynigd hebben; maar alzoo men had bevonden, dat het Hollanders en oprechte lieden waren, zoo werden zy nu geheel aan de Kapitein overgegeven, en in hunne vryheit geſteld. Zy waren ondertuſſchen wel getracteerd, en met Japanſche rokken verzien, verblyd zynde over 't goed gevolg van hunne herſtelling.

No. 9.

Korte aanteekening van 't verrichte aan 't Japanſche Hof, door den Ambaſſadeur, Andries Friſius.

Wat de Gezant Friſius aan 't Hof te Jedo verricht heeft. No. 9.

Na dat men lang een gezantſchap in Japan verwacht had, om den Keizer aldaar over de 10 Nederlanders, die zy in Nambo gevangen, en na dato in vryheit geſtelt hadden, te bedanken, zoo hebben de Heeren herwaards gezonden den E. *Pieter Blokhovius*, die op de reis is komen te overlyden, en gebalſemd aangebracht, zynde die chargie volgens Commiſſie van de hooge Indiſche Regeering aangenomen by den Secunde van de bezending *Andries Friſius*, die den 19 September op de Rheede quam, daar met reſpect van onze zyde wierd ontfangen, en door de Japanders geen andre eere aangedaan, als de Opperhoofden jaarlyks genieten; zelfs wierd het verzoek, om 't gevolg des Ambaſſadeurs met hunne zydgeweeren aan land te mogen zenden, geweigerd, en zulks eenelyk zyn perſoon toegeſtaan; werdende ten eerſten gevraagd, na de qualiteiten van den overledenen, ende den aangekomen Gezant, waar op geantwoord is (wel wetende, dat Kooplieden tot zulke ampten den Japanderen een walg is) dat de overleden een Doctor Juris was geweeſt, die om zyn groote geleertheit direct uit het Vaderland, om deeze honorable bezending waar te nemen, gezonden was; en dat den Heer *Friſius* een lid van de Juſtitie, en eenige jaaren Secretaris van des zelfs Hoofd-Collegie op Batavia was geweeſt, die door haar Edel^ns. op Batavia, by verſterf van de Heer *Blokhovius*, om de zaaken dan waar te nemen, expres gezonden was.

Ondertuſſchen hoorde men, dat het tot ſchande ſtrekte, dat een ſchip, daar een Ambaſſadeur op is, met Koopmanſchappen beladen zy.

Het verzoek, om de Oorlogs-Ammunitie, volgens 't recht der volkeren aan boord te houden, wiert afgeſlagen, eenelyk mogten de kogels aan boord blyven.

Niemand der Japanders mogt met den Ambaſſadeur, tot nader tyding van 't Hof, ſpreeken; waarom nacht en dag 2 Schildwagten voor de kamer-deur geſtelt wierden.

Den 10den November quam 'er tyding van 't Hof, dat de Gezant, en de Kapitein, gepermitteert waren, om ten eerſten ten Hove te komen, gelyk

Den 25ſten dito de reize een begin nam, zynde 24 Nederlanders ſterk, waar van 16 by den Ambaſſadeur, en 8 by den Heer *Bronkhorſt* behoorden.

Den 31ſten December in Jedo komende, was de ordinaire herberg het Logys; doch wiert toegeſtaan, dat de Japanſche trein in een ander huis, om geen belet te geven, zou woonen.

Den 18den Januari 1650 wiert de Ambaſſadeur, nevens 't Opperhoofd, ten huize van den Commiſſaris ontboden, daar verſcheide dingen van den Portugeeſchen Ambaſſadeur, en vrede met de Caſtiliaanen, wierden afgevraagt, waar op den 20ſten dito aldus is geantwoord; dat 'er over twee jaaren differentie tuſſchen den Keizer, en de E. Compagnie, was geweeſt, over het zeggen van den Ambaſſadeur *Gonſalvo di Sikera de Soſo*, dat hem op Batavia een Stuurman, en Matrooſen, om na Macao te vaaren, geleend waren, gelyk door veel Tsjineeſen is beveſtigd; en dat zyn Majeſteit nu, het zy ook hoe de zaak mogt geweeſt hebben, daar van pardon gaf, en de zelve vryheit, gelyk zyn voorvaderen, aan de Compagnie toeſtond, met recommandatie van ons in 't toekomende voorzichtig te dragen.

De Keizer gaf aan niemand audientie, alzoo hy ziek was. Ondertuſſchen de Nangaſackiſche Gouverneur, en andre Grooten, ziende, dat men geſtadig met hope, om voor den Keizer te verſchynen, gevoed wierd, toonden over de zware ongelden, die aan 24 Nederlanders, en 73 Japanders geſchieden, medelyden te hebben, en ſtelden tot verlichting van dien aan den huiswaard eenige ordre.

Den 21ſten Maart ſtellen de Ryks-Raaden voor, of 't den Ambaſſadeur veel verſchilde, voor zyn Majeſteit te verſchynen, of dat hy 't compliment aan hen in zyn Majeſteits naam, en zyn perſoon repreſenteerende, maar aflag; doch werd geantwoord dat zyn E. uit verre Landen om 's Keizers aangezicht te zien gekomen was; dog alzoo de ziekte aanhield, zoo wiert eindelyk de audientie voor de Ryks-Raaden den 7den April (door den Ambaſſadeur tot dankbaarheit voor de

ver-

verloſte 10 Nederlanders, die uit Nambo opgebracht waren, als door 't Opperhoofd, die na jaarlyks gebruik als hoofd van de negotie de geſchenken overleverde) afgelegt.

Kort hier op is mede het compliment aan den Prins gedaan.

Den 8ſten dito weder ten Hove ontboden zynde, is aan den Gezant wegens den Keizer vereerd:

500 Schuiten zilver voor zyn Principaalen.
200 Ditoos, en } voor zyn particulier.
10 Rokken }
En aan 't Opperhoofd
30 Rokken.

Dog ieder, gelyk de audientie ook geſchied was, apart binnen komende.

Van den Prins wierd vereerd:

30 Rokken aan den Ambaſſadeur; en
20 Dito aan 't Opperhoofd.

Den 11den April leggen de Hofsgrooten mede geſchenken af, en laat de Nangaſackiſche Gouverneur 2 Edellieden mede afreizen, om de ſuite op den Land-weg voor ongeval te bevryden.

Den 16den dito vertrokken gezamentlyk uit Jedo, excepto den Koopman *Willem Byleveld*, den vuurwerker *Jurriaan Schedel*, den Chirurgyn *Caſpar Schambergen*, en den Korporaal *Jan Smid*, die om vuurwerken, als andre konſten, te vertoonen, nog moeſten vertoeven; en de trein quam, na 5 maanden en 27 dagen uitgeweeſt te hebben, wederom in Nangaſacki.

No. 10.

Tranſlaat van de ordre door zyn Keizerlyke Majeſteit tot een reglement aan 's Compagnies Reſidenten ter hand geſteld.

's Keizers ordre aan onze Opperhoofden hier overgeleverd. No. 10.

1 *'t Is u Hollanderen bekend, dat de voorgaande Keizeren van Japan altoos een afſchrik gehad hebben van 't Chriſtendom, ende zoo ook deeze tegenwoordige Keizer, erfgenaam van den overledenen, hebbende daar van noch grooter afſchrik, als zyn Vader.*

2 *Derhalven werd u ſerieus belaſt geen Portugeeſen met uw ſcheepen herwaard of in Japan te voeren, noch ook eenige vriendſchap met de zelve te maken, want zoo zyn Majeſteit zulks ('t zy door Tsjineeſen of eenige andre Vreemdelingen) komt te verſtaan, zoo zal u zulx geen goed doen.*

3 *Eenige jaaren verleden heeft zyn overleden Majeſteit verſtaan gehad, dat eenige ſcheepen met der Portugeeſen Ambaſſadeur op Jakatra in Batavia geweeſt zyn, die uwen Generaal met volk, en ook met een piloot geaſſiſteerd heeft, om hun reize daar meede herwaards na Japan te doen, gelyk, hier gekomen zynde, zulks zelfs hebben verklaard, over 't welk de voorgaande Kapiteins,* Coyett, *en* Snoek, *zyn aangeſproken, de welke geantwoord hebben, dat de zaak zoo niet was; maar dat alleen de Stuurman en 't volk aan haar voor zeker maandgeld verhuurt was geweeſt, en niet uit vriendſchap om die voyagie na Japan te doen; doch ten aanzien zyn Majeſteit (de Portugeeſen uit Japan vertrokken zynde) voornoemde Kapiteins mondeling niet had konnen tegen malkanderen confronteeren laten, ende dat door geen getuigen kon beveſtigt werden, of het waarheit was, of niet, zoo had zyn Majeſteit niet verders na die zaaken willen vernemen; maar u 't zelve gunſtelyk, en uit genade vergeven, ende heeft zulks gerekend, even als of het onder de 10 jaarige Treves ofte pais geſchied was, te meer, om dat gy Hollanders voor dato goeden dienſt aan 't Ryk van Japan gedaan hebt, ende noch een goede wille betuigt, om diergelyke noch meer te doen. Dierhalven ſtaat u deze jegenwoordige Keizer ook toe, dat gy uwen handel jaarlyks vry in Japan moogt doen, met uwe ſcheepen na uw believen komen en vertrekken, gelyk tot noch toe geſchied is, ende by de voorgaande Keizeren u toegeſtaan is. Dies zult gy u hebben te wagten van geen Portugeeſen, noch Roomſche Chriſtenen, 't zy Tsjineeſen, of eenige andre Natie, van die Religie, noch iets, dat na 't Roomſch geloove eenig aanzien heeft, alhier te brengen; maar indien gy t'eeniger tyd kennis krygt, 't zy van wat plaats het ook zou mogen wezen, dat de Portugeeſen iets op Japan voorneemen te doen, 't zy met te onderſtaan, om hier weer in Japan te komen, ofte iets anders, ende de Japanſche overigheit door u daar van de eerſte kenniſſe komt te krygen, zoo zal den Keizer daar aan een byzonderen en grooten dienſt geſchieden.*

De Ambaſſadeur, Andries Friſius, *wanneer hy uit Japan vertrok, heeft ons voor zeeker gezegt, dat geen Jonken, 't zy uit Cambodia, Quinam, of uit eenige andre plaatſen, na Japan willende, van uw volk zouden aangetaſt werden. 't Welk gy meede zegt, alzoo door uwen Generaal verboden te zyn. Dierhalven zult by uwen Generaal behartigen, dat zulx mag achter-*

volgd

volgd werden, alzoo zyn Majeſteit het contrarie zeer qualyk nemen zou, ende zult u na dit bovenſtaande prompt reguleeren.

Deeze vriendſchap met den Portugees, als 't in 't eerſte poinct gezegt werd, en beſtaat niet in affland van Oorlog, en continuatie van Vreede, maar ons zoo verre niet te bemoeijen met hen, dat eenige goederen voor hen albier zouden aanbrengen, of iets tot nadeel van Japan te zamen rezolveeren; zoo is hen ook meede wel bekend, dat wy Chriſtienen zyn; maar alles heeft zyn opzicht op de Roomſche Paapery, en aanbidding van Sancten, en Sanctinnen, enz.

No. 11.

Relaas wegens 't blyven of vergaan van 3 Compagnies ſcheepen, Utrecht, Kampen, en Tayouan.

Het blyven van 3 ſcheepen der E. Maatſchappy. No. 11.

Met Copyen van twee brieven, door de Heer Gouverneur Cæſar *op den 3den en 13den September aan de Opperhoofden van 't ſchip de Vrede, en in Pehu ten anker leggende, geſchreeven, communiceerde Sr.* Battart *ons de droevige Novo's van het blyven der ſcheepen Utrecht op Ilha de Prata, Kampen buiten Tayouan's Rheede, en Tayouan, in 't inzeilen van des zelfs Kanaal, zynde van 't eerſte eenig volk met de boot aldaar aangekomen, gevolgelyk een Galjoot en Jonk, om de reſteerende menſchen van 't voorſz. Eiland (alwaar zich zeer armoedelyk met Schildpadden en Meeuwen onderhielden) te haalen, afgezonden. Van het tweede was goed nog bloed; doch van 't laatſte al het volk geſalveerd, met goede hope dat de Koopmanſchappen insgelyx geborgen zullen werden.*

Na deze Keizerlyke beveelen en andre zaaken zullen wy nu eens zien wat de Heeren *Verſteegen*, *Hagenaar*, en andre, ons van de zaken van Japan in hunnen tyd opgeven, voor af een begin met een bericht van de Heer *Verſteegen* makende.

Korte ontleding ter voorſtelling van minder moleſtie, ende meerder profyt, dan numaals geſchied, met 't continueeren des Comptoirs tot Firando, en nieuwe te doene aanvang tot Nangaſacki in Japan, ſubject te zyn, en uit te trekken, hoewel tranſport noodiger oordeelende.

Gedirigeerd.

Aan den Ed. Heer Henrik Brouwer, *Gouverneur Generaal ende de preſente Heeren Raaden over den Nederlandſchen Staat in India, reſiderende ter Kaſteel Batavia.*

Bericht van de Heer

„ Edele Heeren, jegenwoordig hebben U Ed: Ed: my hier ter continua-

„ tie tot vordering van des Compagnies dienſt gelieven te ordonneeren, en over welkers toegeſtaan verzoek, van hier myn portuur te mogen gewerden, meerder dan noch wel anders, ongelyk denke verplicht te zyn, om door yverige dienſt U Edele een goed genoegen, ende de Compagnies meerder profyten, dan numaals noch geſchiet, ter welgevallen als in dankbaarheit aan te brengen. Zoo is 't dat in achting genomen, en my zelven vaſtelyk ingebeeld hebbe, per 't naarvolgende zulks zal konnen in 't werk geſteld, ende ter effect gebracht werden; hoewel menig goed door ſcrupuleusheit of geſmoord, of nagelaten werd. Verſtegen aan haar Edelheden wegens den Japanſchen handel A. 1635 gedaan.

„ Het zyn nu 26 jaaren, dat de Compagnie door, of op de aanrading van de Srs. *Quakernaat*, en *Sandvoord*, hunne trafycque in Japan een aanvang namen, of dat daar eerſt ſchepen zyn aangeland, die in den jare 1598 uit het Patria onder 't commando van de Heer *Mahu* vertrokken.

„ Wat elende de zelve, by hun ſtranden op de ooſt-zyde van Bungo geleden, hoe de Portugeeſen hen gedrukt, en zy des niet te min door Godes genadig beſtier zich in weerwil van hunne vyanden in 's Keizers gunſt zeer diep ingedrongen; en, na verblyf van 3 a 4 jaaren, aldaar verlof om te mogen vertrekken erlangt hebbende, het ook eindelyk daar toe gebracht hebben, dat 'er A. 1609 twee ſchepen van ons de Roode Leeuw met pylen, en de Griffioen, op 's Keizers eigen verzoek in Japan gekomen, en zeer minnelyk by die Majeſteit ontfangen zyn, wanneer de hoofden dezer ſchepen, *Abraham van den Broek*, *Jacques Puik*, nevens den Onder-Koopman *Jacques Specx* in gezantſchap na den Keizer geweeſt waren, en wat daar verder tot A. 1621 op van tyd tot tyd by de Opperhoofden de Heeren *Specx*, *Segertſen*, en *Brouwer* voorgevallen is, zyn zaaken, dewelke wy hier niet zullen herhaalen, alzoo die U Edele ten vollen bekend zyn.

„ Nu, omme het Comptoir niet op te breken, ende de Compagnie egter meer profyten, dan nogmaals, te doen ſmaken, zoo wanneer U Edele daar toe niet verſtaan, noch zich bevoegen konnen (hoewel tranſport des zelfs in alle manieren voorderlyker oordeelen zou, zoo wel ter eender om de meerdere te genieten advance, als wel ter andere, omme de betere effecten onzer in te ſtellene Requeſten te obtineeren, en minder faſtidie, dan numaals noch onderworpen te zyn, die door langwyligheit van tyden zoo in-

„ kan-

„ kankeren, als (God beterd) tot leet-
„ wezen maar als te wel geexperimen-
„ teerd werd, dat met geen andre weet,
„ door wat remedie en medecynen ein-
„ delyk wederom tot gezondheit zullen
„ komen, noch mogen gebragt werden;
„ aan welkers voorkomen de Compag-
„ nie immers veel, en hoognoodig aan-
„ gelegen is,) dat uit vorige ſchriften
„ blykt, dat Sr. *Sandvoord* ons, tot be-
„ vordering van den handel, altyd zeer
„ toegedaan is geweeſt.

„ Dat nu den handel op deze en gene
„ plaatſen geſtaakt is, is niet geſchied
„ om de groote onkoſten, op de goede-
„ ren vallende, noch om de gevaaren,
„ die wy in de barken op een weg van
„ 190 mylen tot Oſacca langs en tuſſchen
„ de wallen, daar een open op 't Land
„ vallende Zee ryſt, en die met duizen-
„ den klippen legt, te ontmoeten heb-
„ ben, zulks dat om die oorzaak, na dat
„ weer en wind dienen wil, 10 a 12 da-
„ gen, ook wel 1 a 2, en meer maan-
„ den onderwegen konnen zyn; noch
„ om 't weinig meer geadvanceerde pro-
„ fyt, dan wel in Firando; maar om
„ het ſterk tegenwezen, en 't veel loo-
„ pen der Japanſche Kooplieden, by
„ grooten te hove, als ondervindende,
„ en genoegzaam ondervonden hebben-
„ de, dat de Compagnie met hunne an-
„ ders te bekomene profyten door-, en
„ ſtryken ging.

„ Wanneer zulx niet geweeſt waare,
„ wat hinder zou zich daar tegen gemo-
„ veerd hebben. Geen Japanders aard is,
„ haar iewers in te ſteeken, of moeite
„ zonder hoope van profyt te aanvaar-
„ den, dat anders buiten prykel, en ſcha-
„ de bekomen konnen, hoewel het juiſt
„ altyd zoo even niet lukt, nogte de na-
„ gel op 't hoofd getroffen werd; dan
„ hier tot meerder beveſtinge, wanneer
„ 't zoo niet en waare (men d'onze im-
„ mers op dato, of voor als noch daar
„ wel zien continueeren zou) zy de Com-
„ pagnie zulx te onderſtaan, of men ook
„ wederom wel d'ooren hen daar van zal
„ konnen volblaazen, al waar 't ſlegts
„ met een ſchyn, en in der daad con-
„ trarie, want loos en practykig genoeg,
„ om gewin, ofte haarder profyten aan
„ te brengen, zyn.

„ Heeft de Compagnie dan voren zulx
„ onderſtaan, ende hunne profyten om
„ Firando's onnoozelheit zoo weten te
„ zoeken, waarom nu nagelaten, is 't
„ juiſt niet boven tot Oſacca, Miaco,
„ nogte Saccaya, zoo kan het op een an-
„ der nabygelegene plaats, als Nanga-
„ ſacki, daar de profyten niet min zoo
„ groot, en in contra de onkoſten als
„ ook de perykelen veel en ongelyk wei-
„ niger zullen zyn, immers wel geſchie-
„ den: daar geen tegenloop van Koop-
„ luiden, of andre, nooit, nogte nim-
„ mer, als voren zal ervaard werden:
„ want niemand zal daar mede een ſteen,
„ dan ſimpel den Heere van Firando, een
„ weinig in de weeg gelegt zyn, om zy-
„ ne zoo groote, dan anders wel is ge-
„ nietende, profyten, niet te konnen in-
„ nen, maar ter contrarie, dat een wy-
„ der aanzien heeft, zal 't den Keizer,
„ zyne regeerende Gouverneurs, ende
„ meeſt een ygelyk, niet alleen een wel-
„ gevallen, maar ons zelfs groote eere
„ en reputatie by hen aanbrengen; hoe-
„ wel de Nederlanders, wanneer 't be-
„ geerden, in 't geheel zelfs hier wel
„ zouden konnen ordonneeren, dat eg-
„ ter, zoo lang van ons onverzogt wert,
„ geloove niet te zullen geſchieden.

„ Nangaſacki, zynde wel 12 a 13
„ mylen zuidelyker, dan Firando gele-
„ gen, is om haar ſchoone Baay binnen,
„ als ook door haare bequame gelegen-
„ heit uit der Zee komende, om dat aan
„ te doen, van alle vreemdelingen als
„ Portugeeſen (voormaals Caſtiliaanen)
„ en Tsjineeſen, hier te lande jaarlyks
„ negotie dryvende, meeſt altyd aange-
„ daan en bezocht geworden, als alreede
„ genoegzaam alle gelegenheit der have-
„ nen, en baayen ondervonden hebben-
„ de; over welkers aanwaſſchende
„ grootwerding van den Keizer *Oumra-*
„ *donne*, een zyner Vorſten, is af han-
„ dig en eigen gemaakt, zulx dat nu een
„ Keizerlyke Stad, en des zelfs Privile-
„ gien is hebbende; werd van zyne Gou-
„ verneurs jaarlyks geregeerd, die, zoo
„ gaauw de tyd van 't Moeſſon begind
„ te naaken, daar ter gouverno verſchy-
„ nen, tot dat alle vaartuigen wederom
„ gekeerd zyn, als wanneer na boven om
„ van alles rapport te doen, hun ter ver-
„ trek weder vervaardigen, en opreі-
„ zen.

„ Alle Kooplieden begeven zich hier
„ na toe, niet alleen om hunne goede
„ gelegenheit, en om daar hunne goede-
„ ren te verkoopen; maar zy zyn ook
„ genoodzaakt dit te doen, en over 2
„ jaaren is aan alle aan Zee gelegene
„ Landsheeren (uitgenomen *Figiendonne*,
„ zoo veel ons aangaat) verboden, van
„ geen vreemde of van buiten inkomen-
„ de vaartuigen daar te houden, en hun-
„ ne goederen te laten beneficeeren;
„ Maar op d'arrive zich na Nanga-
„ ſacki te begeven, op dat zy door
„ dit middel niet te groot werden, nog
„ te zeer aanwaſſchen zoude; en dat dan
„ aldus eindelyk de kroone des ryks niet
„ ten nadeel ſtrekken mogt, daar zeer
„ op gelet werd.

„ *Figiendonno* dan, gelyk gezegt is, is
„ geen verbod, van ons te verzenden ge-

„ daan,

„ daan, maar alleen, volgens zyn eigen „ van eener ſorteeringe geſchiedde, en
„ ſchryven A. paſſato, belaſt, aan de „ geene der zelve meer tot Firando ver-
„ Regenten en den Kapitein ter logie, „ bleve, op dat de Koopluiden, als wel
„ waar in hy meld niets zonder de ordre „ voorgangene jaar, met weinig ervaren
„ ofte te gevene laſt van de Gouverneurs „ hebben, de mond mogt werden ge-
„ uit Nangaſacki te onderſtaan, op wel- „ ſtopt: want zoo gaauw, eenige goe-
„ kers ordre op 't aankomen der ſche- „ deren willende koopen, den prys ver-
„ pen, hoe met hen te handelen, zoo „ nomen hebben, zy flux met een lac-
„ wel in de verkoop der goederen, als „ chende mond tot antwoord geven: in
„ haar weder vertrek, en anderzins, daar „ Firando kan 't zoo gekogt werden, en
„ de Regenten *Tankomodonne*, als andre „ wanneer 't dan veel importeerde, im-
„ uit Firando, zich hier na toe hebben „ mers niet hier, als wel wete geſchied
„ begeven. „ is; maar na Firando, om die profyten

„ Wat is 't dog dan, daar op men in „ te genieten, zich zouden vervoegen;
„ Firando van de vryheit roemd? komen „ daar 't nochtans goederen zyn; als de
„ zy niet hier hunne ordre haalen? wat „ Edele Heer Gouverneur Generaal in
„ eigen kragt kan men 'er dan beſpeu- „ voorjarige miſſive zegt, daar ons nie-
„ ren, en wat anders uit beſluiten, dan „ mand de markt van ſtellen kan. Dan
„ dat het met die zaak noch al geheel „ zal noch nader komen, in contra ook
„ anders, dan zy wel te kennen geven, „ gevoeglyk te geſchieden is, de ſorteе-
„ moet gelegen zyn: want geen, of wei- „ ringen, die 't lyden konnen, ten naa-
„ nig Japanders, inzonderheit de groo- „ ſten by gezalveerd werden, de eene
„ ten, haar onvermogen, om ſchande te „ gedeeld hier werden gezonden, d'an-
„ voorkomen, te kennen geven zullen. „ dre daar verbleve; maar als dan moeſt

„ Nu, om wat oorzaak de treffelyke „ men niet te haaſtig, te reed, nog al
„ Kooplieden, Compradoors der Lands- „ te vaardig met 't verkoopen des zelfs
„ heeren, als anderzins, zich hier ter „ wezen, voor en al eer in Nangaſacki,
„ ſtede tranſporteeren, en zich als Bor- „ als Firando, of wel Firando als Nan-
„ gers ter nederſlaan, dat kan lichtelyk „ gaſacki prompt advys over en weder,
„ afgemeten werden: Want het is een „ van wat haaien mogen, gegeeven
„ vrye Keizerlyke Stad, onder geen „ wierd, zulx genoegzaam buiten pre-
„ Landsheer ſtaande, zoo dat een iege- „ juditie en nadeel met tenten, in licht
„ lyk ingezeten, die daar komt, ſchier „ te wrikkene barkjens, in een half of
„ niemand behoefd te kennen, willen „ heel etmaal geſchieden kan: want in
„ zy gaan, en komen, zoo niet, zy bly- „ 't aankomen der ſchepen, inzonderheit
„ ven, waar in ieder zyn gelieven te doen „ in 't eerſt, de tyd zich overvloedig
„ heeft. „ wel toedraagt, en ook lyke wel de meer

„ Wat zyn 'er geſtichten van Lands- „ te bekomene profyten wel zal doen
„ heeren en Kooplieden, boven reſide- „ geheugen, 1 a 2 dagen daar mede ver-
„ rende, gebouwd. Is 't niet om de „ toefd werde, vermits het recht als
„ veel aankomende vreemdelingen, de „ twee peezen tot eenen boog zyn.
„ groote in dit ryk gedreven werdende „ Men zou mogen zeggen, waar toe
„ commercie, de ſtapel en de beurſe der „ zoo veel gezonden, een monſter ter
„ Negotie, en oogenſchynelyker wyze, „ viſite kan baſteeren; 't zelve heeft veel
„ waar de meeſte Kooplieden zyn, de „ onkoſten, belemmering, en niet min
„ goederen immers 't williglte aan de „ perykel, zonder oorzaake de goederen,
„ man geraaken, en op hunne hoogſte „ of een party der zelve zoo over en we-
„ prys komen konnen. Overzulx zou „ der te zenden.
„ zeer goed, en geraden oordeelen, als „ Ik hebbe op een monſter goederen
„ in vorige tyden, boven en nu voorle- „ verkogt, en na Firando over zulx ge-
„ den jaare met een weinig my tot mon- „ ſchreven gehad, ter retour antwoord
„ ſter geworden goederen, van welke „ bekomen; maar de luiden ondertuſ-
„ noch over de 4000 Thayl gemaakt „ ſchen van de prys, of waar voor 't in
„ wierd, geſchied is, de Compagnie „ Firando verlaten wierd, geinformeerd
„ jaarlyx op 't aankomen der ſchepen „ wezende, te veel bevonden, en haar
„ (hoewel 't Opperhoofd, toenmaals in „ woord inhaalden. Ook houde het
„ Firando wezende, niet al te wel zal „ daar voor, dat meerder goederen hier,
„ behaagen, als voren de trafycque by „ dan in Firando, met goede quantiteit,
„ hen eenig, en nu U Edele daar toe ver- „ en tot hoogeren pryze, zouden kon-
„ ſtaande, in tweën gedeeld, verhan- „ nen aan de man geraaken. 't Meerde-
„ deld werden zal) niet alleen een wei- „ re profyt geeft voor eerſt opmerking,
„ nig, maar al waar 't voor eerſt by naar „ de prykelen, wat, of hoedanig zyn ze?
„ een half aangebracht Cargaſoen met „ gebeurd het tousjours, ofte continueel,
„ barken hier tranſporteerden. Inzon- „ jaarlyks niet, 't provenu der goede-
„ derheit zou dan wel dienen gelet, zulx „ ren, al ſchoon in Firando vervent we-

„ zende, lykewel herwaards ter trocqueering van Sooma gezonden werd. „ Wat kan dan meer 't een als 't ander „ gevaar aanbrengen. 't Vervoeren der „ goederen voormaals na Oſacca wierd „ om de noch zoo veel meerder perykelen, ende onkoſten, die hadde te dragen van 190 mylen, dat een groot „ verſchil van 35 a 36 heeft, op de goede hope van meerder te gewinnene „ profyten, niet eens nagelaten, en „ waarom zou men konnen zeggen nu „ dan.

„ 't Is recht een middel, om de Kooplieden noch meer dan anders wel te „ doen graagen, onaangezien eenige „ goederen vry al wat meer, dan nu noch „ wel doen, aangebracht wierden: want „ groote partyen op een plaats werdende „ vertierd, inzonderheit als tot Firando, „ daar weinig perſoonen te koopen zyn, „ immers eenigzins de markt doen verſlappen, en 't vertieren der goederen „ traagen, als jaarlyks genoegzaam ge„ experimenteerd werd, met alle de ge„ komene, en wat goederen van ons „ aangebracht zouden mogen wezen.

„ Noch den voorleden jare heeft zulx „ met ſpeceryen (als andre goederen) ge„ leken, die om de menigten wezende „ aangekomen, haar heeft gewalgt te „ koopen, en meeſtendeel heeft moeten „ weder te rug gezonden werden

„ Eenig reſtant des zelfs, in Firando „ gebleven, heeft terſtond konnen aan „ de man geholpen, en tot ongelyk „ meerder prys, dan 't vorige, gebragt „ werden. Hoe komt het? de boven„ Koopluiden zyn weinig, ieder maakt „ rekening na de ſtrekking zynes gelds, „ en zou gaarne de vendibelſte, of die „ goederen, daar meeſt op te winnen „ valt, koopen.

„ 't Geeft my noch vreemt, laat ze „ by de boeken opgezogt werden, hoe „ ſterk zy dog zyn, onder den anderen „ geen accoord in 't koopen des zelfs „ aangaan, 't welk vreeze, en duchte, „ noch t'eeniger tyd tot groot nadeel van „ de Compagnie te zullen geſchieden, „ daar dit 't eenige en 't bequaamſte mid„ del ter voorkoming van dien zou we„ zen, van wat vermogen de Borgery „ van Firando is om eenige party te koo„ pen, is ieder kennelyk. Hoe weinig, „ en hoe dun zyn zy gezaaid, en hoe veel „ kocchels en hoorewaarden ſchuilen 'er „ noch onder de zelve, die immers qua„ lyk Heeren van eene duit zyn; daar „ in tegendeel hier in Nangaſacki veel „ Borger-Koopluiden woonen, wat Jon„ ken zouden hunne goederen, buitens „ tyds daar aan komende, gelyk hier „ doen, konnen verventen, ende we„ derom hunne gading ten vertrek be„ komen. 't Is daar zoo verre van daan, „ een groot verſchil met die van Fran„ do, alwaar niemand, dan de Neder„ landers alleen met hunne vaartuigen „ aankomen, en hunne goederen ven„ tende zyn, die tot geen hoogeren prys, „ dan de Koopluiden zelfs ſchier goed„ dunkt, hun meeſt naar de jaarlykſche „ markt reguleerende, konnen verkoo„ pen; en boven dien (om te vernemen „ wat ieder goed haalen mag, en hen „ zelven op de prys zoo te fundeeren) „ hier eerſt noch al wezende, als alle „ d'andre Koopluiden afgekomen, en de „ meeſte vaartuigen gearriveerd wezen„ de, eenen overſlag der aangebrachte „ en van elke ſorteering van goederen; „ maken, wat, en hoe veel 'er van ieder „ zy, d'aftrek, graagheit, en vertiering „ des zelfs, als wanneer gemeenelyk nog „ een a tweemaal zoo veel, dan wel de „ waarheit is, uitſtrooijen gekomen, en „ zeggen in 't Land te wezen, om door „ dat middel dan de goederen op een lageren prys te houden, en zich zelven „ dus te grooter winſt aan te brengen; „ waar van de onzen byna geen kennis „ hebben, en zich niet na weten te re„ guleeren, maar gaan, als gezegt is, „ jaarlyks tousjours henen.

„ Dit ſpreekt nu meeſt van zyde, en „ zyde-waaren; doch wie wil ons, als „ voorzegt is, de markt ſtellen; inzon„ derheit van Europiſche, zulke, en „ diergelyke goederen. 't Is in 't voor„ jaar op 't vertrek van 't ſchip Bree„ damme, wegens groſ-greinen, en de „ heeren-zaaijen, geſchied, dat ze de „ Heer Preſident qualyk van der hand „ wilden, zoo dat wegens eenige der „ zelve monſters, als of 'er de peſt in ge„ ſteken had, de walge 'er van hadde. „ Zulx is meeſt d'oorzaak, dat van alle „ ſorteering geen party hier gezonden „ werd.

„ Wat principaale Koopluiden, ik „ geef ieder te bedenken, willen by kra„ mers ter markt gaan. Of men daar al „ een ſtuk 3. 4. 10 a 12 van elx is heb„ bende, wat mag 't maken; zy zoeken „ zulx niet, maar meenen van elke ſor„ teering een geheele party voor hen, „ of hunne Compagnie ten bruid te ver„ kiezen, op dat ze in den uitkoop na „ goeddunken en believen daar mede mo„ gen omſpringen, en de Compradoors „ (die dog ſlegte kennis van de goederen „ hebben) uit hunne handen zouden doen „ aazen, alzoo zy by ieder een als zeer „ onkundige lieden bekend zyn.

„ Ik verzekere, dat de zelve altemaal „ by de Compagnie te koop zullen ko„ men. Wat nu de markt, en prys der „ goederen betreft; 't is gebeurd dat de „ zelve in Firando wel minder, dan in

„ Nan-

„ Nangaſacki, en dan wel in Nangaſac-
„ ki weer eens minder, dan in Firando,
„ verkogt zyn; dog dat waren dan dik-
„ wils 2 a 3 enkele ſtukken, anderzins
„ zoo brengt de ſtyl van negotie mede,
„ dat gelyk de waaren hunnen vaſten
„ prys doorgaans hier hebben, 't alzoo
„ ook de plicht der Kooplieden is, dat
„ zy zich daar op (gelyk de Japanders
„ uitnemend wel waarnemen) naauwkeu-
„ rig informeeren.

„ Na Firando willen veel Kooplieden
„ niet gaan, om dat ze daar geen ken-
„ niſſen in Loco hebben, als om dat ook
„ niet genegen zyn zoo veel onkoſten
„ met de vereiſchte ſchenkagien aan de
„ Landsgrooten, Banjoozen, Tolken,
„ enz., zullen zy wat ingang hebben,
„ volgens 's lands wyze te doen. Behal-
„ ven dat ook de beſte vrienden daar in
„ alles de voorrang hebben.

„ Ondertuſſchen zyn ſommige van
„ oordeel, dat zoo men de Koopman-
„ ſchappen herwaards (te wete na Nan-
„ gaſacki) komen laat, dit ſcheele oo-
„ gen by den Heer van Firando baaren,
„ en dat dit de Compagnie ondienſt doen
„ zal.

„ Het is zeker, dat dit dien Heer niet
„ behagen, maar ondertuſſchen ook
„ waar, dat dit voor de Compagnie groot
„ voordeel wezen zal, behalven dat de
„ Heer van Firando met veel reden zyn
„ beſt doed, om ons daar te houden, al-
„ zoo hy daar groote voordeelen van
„ trekt, en jaarlyks aan ſchenkagie alleen
„ zoo veel als den Keizer trekt, behal-
„ ven dat ook zynen Adel rykelyk be-
„ dagt werd, en dat zyne Borgery ſterk
„ hier door bloeid, als hebbende occa-
„ ſie om veel goederen, die haar beſt ge-
„ lyken, op te koopen; waar door de
„ prys van hunne huizen zoodanig in kor-
„ te jaaren geſteigerd is, dat huizen, die
„ hem bevorens maar 12 a 13 maas ga-
„ ven, hem nu 12 a 13 Thayl opbren-
„ gen.

„ Het is gebeurd ten tyde als de Heer
„ Agent, *Willem Janſſen*, noch in Jedo
„ was, dat de Heer van Firando, hoo-
„ rende dat men lang na ontſlag van daar
„ gehaakt had, en vreezende dat het ook
„ wel eens zou konnen volgen, zig van
„ de volgende liſt, in 't dag-regiſter van
„ dien Heer Agent op den 13 Mey A.
„ 1631 aangehaald, bediende:

„ Op voornoemde datum is ons in 't
„ Logiement komen bezoeken *Fickojen-*
„ *mondonne*, die onder andre trooſtelyke
„ redenen (van een ſpoedige uitkomſt on-
„ zer zaaken) verhaalde, hoe de Heer
„ van Firando tegen hem, ontrent 25 a
„ 30 dagen geleden, gezegt had, dat aan
„ de Raadsheeren verzoeken wilde, dat
„ de Hollandſche ſchepen voortaan in
„ Nangaſacki mogten havenen, en hy
„ daar af ontſlagen mogt zyn.

„ Deze *Fickojenmondonne* zyn Excel-
„ lentie zulx afradende, reſolveerde even-
„ wel daar in voort te vaaren, gelyk ge-
„ ſchied is; daar op hem van de Raads-
„ heeren geantwoord wierd, laat de
„ Hollanders blyven daar zy zyn, ver-
„ mits gy, en zy, met malkanderen ge-
„ woon zyt om te gaan. Waar op zyn
„ Excellentie heeft laten verluiden: moet
„ ik de Hollanders in myn land houden,
„ zoo wil ik hen ordonneeren, en raa-
„ den zoo als my dunkt, dat ik met hen
„ de minſte moeite hebben zal, enz.

„ Hy zelf en heeft zulks uit zyn naam
„ niet laten aankundigen, op dat geen
„ achterdocht van looze gemaakte ſchel-
„ mery daar uit zoude beſpeurd werden;
„ maar ieder, gemelde perſoon kennen-
„ de, is genoegzaam bewuſt, met hem
„ een cordiaal vriend te wezen, en uit
„ wat koker zulks herkomende is, welke
„ waren gemelde Raadsheeren, als *Dayn-*
„ *ſiodonne*, zyner meeſt geaffectioneer-
„ de.

„ Heeft dit nu de Heer van Firando
„ hier toe konnen bewegen, om ons
„ daar door te behouden, wat zal hy dan
„ niet doen, als hy ziet zoo een kapitaal
„ herwaard aangezonden werd. Hy zal
„ meenen (gelyk het ook wel zou kon-
„ nen gebeuren) dat dit practyken zyn
„ om van daar te vertrekken, en der-
„ halven zullen wy in Firando hier door
„ veel meerder vryheit bekomen, zoo in
„ 't aankomende loſſen, als 't wedervert-
„ trek der ſchepen. Men zal dan zoo
„ naauw, als nu noch wel doen, niet
„ zien, en, al ziende, ten deelen blind
„ zyn. Zullen ook wel iets over zich
„ nemen, dat anders wel laten zouden,
„ om te toonen, quantſuis, dat mede
„ wat vermogen.

„ Dat de Compagnie hier reſidentie
„ hebbe, is buiten tegenſpraak zeer noo-
„ dig, ook ſtrekte voorleden jaar 't oog-
„ wit van de Ed: Heer Gouverneur Ge-
„ neraal *Henrik Brouwer*, en der Heeren
„ Raaden, daar henen, zyn Edelheit zelf
„ ondervonden hebbende, behalven dat
„ ook de dagelykſche rapporten dit ge-
„ tuigen, dat buiten advyzen van de
„ markt uit Nangaſacki wel groffelyk
„ konnen geſnoten werden, dat de Koop-
„ luiden maar al te wel weten, voor al
„ die in Firando continueel gewoon zyn
„ te koopen, die, als geblindhokt zit-
„ tende, zich meeſt na de voorjaarige
„ reguleeren moeten. Waar 't zaake 't
„ cene (als 't niet en doet) 't ander jaar
„ een markt ſtelde, zoo zou alles wel
„ gaan; maar neen, recht is in tegen-
„ deel, en zyn de verſchillen ongelyk op
„ 't veel en weinig aankomen der vaar-

„ tuigen, als eener ſorteering van goe-
„ deren, 't grof differerende, zulx dat
„ 't eene jaar 1 a 2 Thaylen, 't ander
„ jaar wel 7 a 8 ja 12 a 13 Thaylen haa-
„ len kon, gelyk 't voorgangen jaar met
„ de Tayphos uit Siam, ofte Cambodi-
„ ſche hier aangebrachte nootjens geble-
„ ken is.

„ Ten anderen, zoo konnen zy te we-
„ ten komen 't aankomen en weder ver-
„ trekken van vaartuigen in en buitens
„ tyds, wat aanbrenging en uitvoer, en
„ wat quantiteit van goederen, waar van
„ daan, hoe en waar na toe, daar voor
„ de Compagnie d'een of d'andre tyd
„ een zonderlinge ſlag in vertroüwe te
„ zullen gedaan werden.

„ De Tsjineeſen voeren uit een worm,
„ Paardshair, enz. boven 't gene mede
„ by de onze weg gevoerd werd, en
„ koopen, dat meer is; zulks in vorigen
„ dato de Heer Preſident aangeſchreven
„ hebbe, zelfs nootjens tot boven als ge-
„ melte prys hier op, die zonder ſchan-
„ de dan noch hopen niet quyt te ge-
„ raaken.

„ Ook konnen, des noodig, buitens
„ tyds advyzen met des zelfs keeren na
„ Tayouan hier mogelyk beter van daan,
„ by dat in Firando, beſteld werden:
„ want de zelve dikwils, daar men niet
„ eens van weet, in een dag of twee te
„ vertrekken (als noch A. paſſato ge-
„ beurd is) gemandeerd werden; der-
„ halven onmogelyk over gints en we-
„ derkeeren te beſtellen, tot groot na-
„ deel der Compagnie, gelyk dit zelve
„ jaar, zoo had konnen geſchieden, ee-
„ nige duizenden zou hebben geprofi-
„ teerd, met den eiſch, die de Heer
„ Preſident van 1000 op 2000 picol zy-
„ de, en meer andere, enz., zou ver-
„ groot hebben.

„ Ten derden; zyn zy der Portugee-
„ ſen in hun doen 't oog in 't zeil, 't
„ welk immers hoognoodig vereiſcht.

„ Ten vierden, konnen de hier neer-
„ gezetene beter ende bequamer tot op-
„ koop van iets, wat het zou mogen we-
„ zen, de Compagnie dienſtiger, ter
„ oorzaak alle de hier reſideerende
„ vreemdelingen hunne goederen ter uit-
„ voering weder opkoopende, des zelfs
„ prys duidelyk te weten konnen komen,
„ daar in Firando anders wel leelyk uit 't
„ neſt mede genomen werden: als dan
„ de Compagnie daar iets is opkoopende,
„ van wat begeeren, moſten zoo veel
„ by naar, als andre daar voor hebben
„ willen, immers geven. De Camfer is
„ altyd meeſt opgekogt van Borger-lie-
„ den, die hen na Zatſuma, hier in nee-
„ ring doende, alleen om die oorzaak
„ tranſporteerden; welke niet meer ma-
„ kende waren, dan hun geld even kon-
„ de aanlangen. Dat, en niet wel an-
„ ders, is meeſt d'oorzaak, dat de Com-
„ pagnie, zoo veel begeerden, noit wel
„ heeft konnen gekrygen. Die, wan-
„ neer om eenig geld verlegen waren,
„ met Mr. *Karel*, Vryman, voren hier
„ en in Omra zich onthoudende, een
„ Contract wegens de Compagnie hy
„ daar toe laſt hebbende aangingen.
„ Zulks is 't zomwyl voor 5 Thayl 8
„ Maas, meer ende weinig min, wel ge-
„ kregen heeft; maar anders onder de 7
„ Thayl qualyk heeft konnen bekomen
„ werden; want niemand hen de markt
„ ſtellen kon, zoo veel zy begeerden,
„ men immers hen geven moeſt.

„ 't Is numaals gebeurd, de ſchepen
„ ter retour gekeerd wezende, de Heer
„ Preſident, alzoo my laſt om Camfer
„ in Nangaſacki te koopen gegeven had-
„ de, op zyn vertrek na boven, af-
„ vraagde, of niet goed oordeelde, my
„ zelfs na Zatſuma, om te zien wat daar
„ te verrichten was, tranſporteerde,
„ zulks, mits dugtende, niet anders dan
„ dierte zoude oorzaken, ongeraden oor-
„ deelde, over welke, en diergelyk zeg-
„ gen het voor toenmaals daar by beruſ-
„ ten liet. Nu de Heer en zyn gezel-
„ ſchap vertrok, en ik wederom in Nan-
„ gaſacki gekeerd wezende, gebeurden
„ 't 40 a 50 balien my te koopen gege-
„ ven wierden, en van doen of niet min-
„ der, ook niet meer, als dier party,
„ dan 6 Thayl 5 Maas 't pikol geven
„ wilde, welkers dierte bedenkende,
„ geen afflag in de volgende zou veroor-
„ zaaken, en overmits, om dat het verſch
„ goed noch veel in te droogen ſubject
„ was, te komen niet beſtaan durfde;
„ onderwylen ter deeg, hoe veel, en
„ wat quantiteit dezen jaare zou werden
„ gebracht, welk niet meer, of qualyk
„ 400 pikel te zullen wezen verſtaan
„ hebbende, ende my bewuſt uit de E.
„ Heer Preſident, zegge Gouverneur
„ Generaal, eener copye miſſive beoogd
„ door de Heer Preſident my toegeko-
„ men, den eiſch voorleden jaar 1000
„ picol te wezen, waar op niet meer als
„ 400, of daar ontrent, ter baſteering
„ is konnen voldaan werden. Zulks dat
„ aan de zelvige deze 400 nog alleenig
„ bekomende 200 ontbrekende waren,
„ my op 't veel aanraden (ja zelfs de huis-
„ waarden des Heers van Zatſuma, hier
„ woonagtig, die my aanzeiden, met
„ ginder perſoonelyk te verſchynen, zoo
„ veel begeerde, zou konnen krygen,
„ overzulx dagte ongelyk beter ginder
„ de ſchapen, mits niet konnende ver-
„ zuimen, dan hier de verkens te ſchee-
„ ren, was, waar op 't advys van de
„ Onder-Koopluiden ter Comptoir ver-
„ zogt, die zulx terſtond confirmeeren-

„ de

„ de, voor zeer goed approbeerden) ginswaards transporteerde voor eerst een brief van *Juckidonne*, Regent tot Firando, ingeboorne van Zatsuma, op 't verzoek bekomende, welk al eer verleende, alle gezamentlyk danko, ofte raadpleging hielden, den Tolk afvragende, of ook ginder zints eenige verbode goederen te venten was.

„ Ziet Edele Heeren, aan wat geringheit hun jaloezy doen blyken, daar 't efter (hoewel valschelyk van een Burger uit Firando, genaamd *Farima Croseymondonne*, die mede last, om Camfer te koopen, hadde, by de groote met geen Compagnies Dienaar, maar een Vryman te wezen belogen wierd) zoo verre bragt, dat tot 5 Thayl 't picol, zoo veel begeerde, my toegezegt wierd; dan met het overtuigen van leugenen wierd gezegt, de Heer die boven was, alles aanschryven, ende zoo daar toe verstaan konde, zoo veel, als gemelde bekomen zoude, dan efter al het geene werdende gemaakt ree, eenig voor de Compagnie zou wezen; tot dien einde ook last gevende, niemand op lyf-straffe een Catti uit te voeren; en by aldien gewaarde eenige Camfer in Nangasacki, of wel Firando quame te verschynen, de zelvige vryelyken zoude aanranden, en als dan niet meerder betaalen, als ze by hun in Zatsuma, onaangezien gedane onkosten, ingekogt was; blykende by de origineele Missive gemeldens Heers huisbewaarder alhier ten dien einde ree bekomen, welker in Firando aan de Regenten, ende ieder ter logie getoogt hebbe.

„ Dit gemelde en zoude niet alleenig geweest zyn, voor nu dit jaar, maar continuelyk jaar op jaar, of voor zoo lang begeerde, niettegenstaande de Portugeesen, Tsjineesen, ja harer inlanderen zelfs, eens zoo veel, dan ik wel ree dede, geven wilden.

„ Nu omme kort hier over te loopen, wierd my uit Zatsuma aangeschreven niet dan andermaal den brief van de Regenten tot Firando zoude vorderen, als wanneer alles wel zoude wezen, welker duchtende daar zelver inne te participeeren, en met gemelde Burger, en meer andre, enz. eens zyn: want my den brief op de afkomste van de E. Heer President te laten volgen toestonden, die zoo gaauw verscheen, den Tolk derwaards gestuurde, zulk aan hem, als van gelyken de Heere President zelfs met blaauwe bloempjies ter excuse geweigerde te doen.

„ In somma, zoo dat over 't beliegen van dien Persoon, dan principaal het „ weigeren van den brief, dit jaar de „ Compagnie in den opkoop voor eerst „ niet min, als 2 a 3000 Thaylen, daar „ schade by lyden zal.

„ Hier blykt nu, Edele Heeren, wat „ dat van de Regeerders van Firando is, „ die verre haar en haar eigenbaat, voor „ des Compagnies, zyn zoekende: want „ niet simpel eenen brief, als gemelde „ te verleenen, die ook ree toegezegt „ hadden, de Compagnie zekerlyk zoo „ veel profyt bekomen zou hebben; daar „ zy nu anders uitvallende, immers eenig de oorzaak van zyn.

„ Ook wat hebben zy 't hen te moeijen ('t gaat hen niet aan) gints, eenige „ goederen zints of niet te verkoopen „ was. Al waren zy zulks van meening „ te vragen, zoo behoorden zy 't hun „ immers te schaamen; dan hunne groote jalouzy onmogelyk 't zelve te konnen weerhouden.

„ Ten vyfden, zoo eenig geld op interest noodigen, t'allen tyden konnen „ verzorgen, hoe groot de party, die „ men begeerd, ook wezen mocht, als „ noch met 40000 Thaylen 't voorleden „ Moesson gebleken is, waar van d'advisо gedaan hadde; dat ginder immers „ zoo niet en is, ook niet trocqueeren „ van Soma, beter dan wel anders de „ Compagnie, konnen vorderlyken: want „ gemeenelyken den Huiswaard, Tolk, „ en Dienaars, altyds maken, daar anders eenig genot van te hebben, en „ omme meer andre redenen, welker „ hier meer te verhaalen noodeloos agt.

„ De Commercie dan dus in tweën te „ deelen, en zoude immers geen schande „ noch nadeel wezen, (hoewel, na dat „ van een iegelyk gehoord heb, dit wel „ een van de principaalste zaaken is, die „ hen tegen de borst stuitende is) ook „ zoude het geen onlusten tusschen de „ twee partyen, de onze en de Portugeesen 'er konnen uit ontstaan: want „ ten hoogsten 3 a 4 Neerlanders, 1 „ Opper-Koopman, 1 Onder-Koopman, „ ende 1 a 2 Assistenten ter bastееring „ genoeg zyn.

„ Ook treffelyke Negotie-plaatsen „ wel een persoon meer, 't zy by sterven, of hoe, dan anders wel heyschet.

„ Geen dubble schenkagie, als eenige „ wel zullen duchten, zoude behoren „ gedaan te werden. Ik weet de Compagnie veele, en noch meer als te veel „ onkosten is dragende; dan, wat om „ beter geschied, kan efter niet schaden, „ gelyk als de Edele Heer *Specx* toenmaals tot Firando als Opperhoofd residerende, in zeker gemeld Extract is „ voorstellende, van niet aan te zien, „ naar tyds gelegenheit een Spiering in „ Zee te werpen, omme den Cabelaauw „ te gevangen. De zaak is numaals,

„ God

„ God beterd, zoo gebakend, dat het
„ niet alleen in onze wille (als voor de-
„ zen) ſtaat, de Gouverneurs alhier naar
„ goeddunkken te beſchenken, maar
„ daar toe als gedwongen, en voor ons
„ een moet geworden is, vermits die
„ van de Majeſteit verleende paſſe door
„ onzer zondigen als onnut gemaakt
„ hebben, blykende by d'antwoord van
„ d'E. *van Santen*, haarer ordre jongen
„ te wezen, hem van de Gouverneurs,
„ *Daynſenodonne*, en *Matthaſeymondonne*,
„ in den jaare 33 gegeven, wanneer zig
„ op de zelve wilde beroepen; zulks dat
„ niet, of nietmendal zonder haarer or-
„ dre numaals, als voor aangeroerd, meer
„ te geſchieden is.

„ Aan wien zal, en behoord men dan
„ meeſt aanzoek te doen, aan de zulke,
„ die ganſch niet vermogen, ofte wel
„ die, welke de laat en daad noegzaam
„ in haare macht hebben.

„ En boven dien neme ik alle ende een
„ ygelyk ter getuigen, zoo menig Japan
„ gefrequenteerd hebben, dat de gereg-
„ tigheit van zaaken hier zoodanigen
„ plaats niet en heeft, als het contra daar
„ van met handſtopping, welk hun ver-
„ re te boven gaat. Dit is, wel ver-
„ ſtaande, niet by den Keizer, maar by
„ alle zyne Raaden, en wat mindere in
„ eenige regeeringe zyn. Dies moet men
„ geven daar 't noodig, en beſnoeijen,
„ daar 't zoo noodig niet is, om dus de
„ groote ſchenkagien te voorkoomen.
„ Ten dien einde kon ook 't Opperhoofd
„ van Firando zich herwaards begeven,
„ om dus 2 vliegen met eene klap te
„ ſlaan.

„ De jaarlykſe ſchenkagie aan de Kei-
„ zer en de Raaden te doen, en onze re-
„ queſten mede voor de Portugeeſen daar
„ te preſenteeren, zende hoognoodig;
„ te meer, alzoo de Tolken ſchier ver-
„ taalen, wat zy willen, om hunne pro-
„ fyten niet te miſſen, op dat wy eens
„ door ons eigen oogen met 'er tyd mo-
„ gen zien.

„ Egter zou men het ook noch wel
„ een jaar of twee konnen inzien, om 't
„ Comptoir te tranſporteeren, niettegen-
„ ſtaande men aan de Heer van Firando
„ weinig ſteunzel, en hy maar zyn ei-
„ genbaat in 't ooge heeft, doende de
„ Portugeeſen meer dienſt, dan ons, ge-
„ lyk nog A. 1634 gebleken, wanneer
„ haar requeſt, terwyl de Heer Preſident
„ Sr. *Caron* boven liet, weder overgele-
„ verd, hoewel 't in de doodkiſt geſme-
„ ten, en waar door toen geoorzaakt is
„ het onze mede ingehouden wierd, eer-
„ lyker zynde het onder ons te houden,
„ dan het die zelve gang te zien gaan.
„ Dus quam Sr. *Caron* eenig met dit ap-
„ pelken, helaas, af, van zyne pretenſie
„ overgeleverd, en zyn Majeſteit gezien
„ te hebben; dan de noodige verzoeken
„ zyn onverzogt gebleven; verloſſing
„ van de Heer *Nuys*, vryheit in de ne-
„ gotie, of ontſlaging der Pancado,
„ verkoop van goederen op 't arrivement
„ der ſchepen, en met des zelfs weder-
„ vertrek niet naar der Portugeeſen een
„ ofte meerder Galliotten behoeven te
„ gewachten, nogte (volgens 't zeggen)
„ ſubject te zyn, en by de onze tuſſchen
„ dit Macouw veroverd werdende, we-
„ derom uit te zullen moeten keeren,
„ welks nemen verklaare met waarheit,
„ gelyk altyd gedaan hebbe, de Com-
„ pagnie niet en zal nadeelen; want al
„ ten quaadſten komende, niet als 't Ja-
„ panſch kapitaal, volgens de cognoſce-
„ menten zoude behoeven uit te keeren,
„ waaromme de gelegenheit dan preſen-
„ teerende hen te verſchoonen. 't Zyn
„ onze vyanden, zulks ook de Japanderen
„ zoo wel, als wy, weeten. Wat abſur-
„ tigheit grooter dan de dezen, als meer
„ andere, enz. 't welk ondertuſſchen zoo
„ veroverd, en begroeid, dat niets ter
„ voorkominge naderhand meer by te
„ brengen wezen zal.

„ Voorwaar beklagelyk, dewyl 't niet
„ zeker, 't geen eenmaal by hun beſlo-
„ ten onherdoenlyk is, zoo aldien door
„ de ſpaaheit het gras daar niet over en
„ waſcht. Weinig naar dato de Gou-
„ verneurs afkomende, heeft het niet ge-
„ bleken der Portugeeſen requeſt verre-
„ zen, en 't naarvolgende gebaard heeft.
„ Zyn niet den Ambaſſadeur, Kapitein
„ *Moor*, alle andre hier langwylige ge-
„ vangenen, ontſlagen, en hunner fau-
„ ten, hoe groot of zwaar die waren,
„ vergeven werden, wat verzogten toe-
„ geſtaan, alle Kinderen, hier by Japan-
„ ſche Vrouwen geteeld, tot over de
„ 400, hebbenze niet mogen vertrek-
„ ken, wanneer gewild hadden, ende
„ mogen zy 't niet als nog doen. O!
„ hadde dog ons requeſt mede overgele-
„ verd, ende in de doodkiſt te werpen
„ worden, zoo mogt men verhoopt heb-
„ ben, nevens onzer vyanden 't hunne in
„ weinig tyd of maanden daar expeditie
„ op zouden hebben verworven geweeſt,
„ dat nu immers een jaar ganſch rond
„ dieshalven overſtuur geſtevend heeft.

„ Ook heeft men gezien, dat de Por-
„ tugeeſen, een weinig voor de Gouver-
„ neurs in Jedo verſchynende, om der
„ Paapen wille van den Keizer wierden
„ verſtooten, en zeer in diſgratie ge-
„ weeſt zyn; zoo dat tot geen gehoor
„ konden komen; dog zoo ras de Gou-
„ verneurs quamen te pareſſeeren, zyn in
„ contra met groote eere, ja op den 25
„ van de twaalfde maan, als wanneer ten
„ Hove veel te doen is, voor de Majeſteit

„ ter

„ ter audientie geadmitteerd, en dat
„ meer is, op den 22 van de Songuats
„ (dat hunne eerſte maan des jaars is)
„ haar afſcheid geobtineerd, zulx ten re-
„ ſpecte des ongelegenen tyds, als zynde
„ na de vacantie 't Hof met wonderly-
„ ke occupatie weer zeer onledig, by
„ hen voor een groot faveur-teeken ge-
„ houden werd.

„ Wy kregen daar na mede wel ge-
„ hoor by den Keizer, doch ook maar
„ een ſimpele audientie, en verſcheen
„ die Preſident den 17den Juni s'avonds
„ weer op Firando. Konnen nu de on-
„ zen door den Heer van Firando (die
„ wel groote boeha's maakt; maar niets
„ uitwerkt) niets obtineeren, als 'er niets
„ in de weg is, wat zoude 't dan zyn,
„ als ook gebleken is geduurende 't ar-
„ reſt, de zaake eenigzins laſt lydende,
„ immers niet met al, zedert het ont-
„ ſlag, ja niet een voordeel; maar nog
„ in contra hoe veel tegendeelen zyn
„ verkregen. De Portugeeſen, als ge-
„ zegt, waren in diſgratie, en bequamen
„ noch de Gouverneurs hunne audientie.

„ Zy hebben niets verzogt, over zulks
„ ook niet kon toegeſtaan werden.

„ Den Tolk, na dato afkomende, bragt
„ hy niet tydinge de Heer *Nuyts* (dat
„ God geve) vertrekken zoude; maar
„ van 't ander niets geobtineerd konde
„ werden. Ziet hoe nadeelig de Com-
„ pagnie dit zy.

„ Uit al het welke dan immers klaar
„ blykt, hoe weinig men aan den Heer
„ van Firando heeft.

„ Heeft men ook iets, groot of kleen,
„ de Logie en equipagie aangaande, noo-
„ dig, het moet immers al hier in Nan-
„ gaſacki gekogt werden, gelyk noch
„ voorleden moeſſon aan de rondhouten
„ en maſten voor Delft en de Fluit Scha-
„ gen gebleken is.

„ In Nangaſacki zal men ook niet,
„ gelyk wel in Firando door den Heer,
„ gedwongen werden, zyn eigen ryſt,
„ tarw, enz. tot hooger prys aan te
„ nemen, en ook ontrent die of die per-
„ ſoonen, aan wie men dit of dat ver-
„ koopen zal, geconſtringeerd werden;
„ ook zal men door liſt geen half be-
„ dorven goederen voor goed aan boord
„ krygen, en 't moeten nemen, met te
„ zeggen, dat het van den Heer is, en
„ dat men daarom zoo naauw niet be-
„ hoord te zien.

„ Men zal in Nangaſacki vryheit heb-
„ ben, te verkoopen, aan wie men wil,
„ zonder aan de Burgery, als hier in Fi-
„ rando, bepaald te werden.

„ Ook zal men de Compagnie in Nan-
„ gaſacki niet vergen, geld uit te leenen,
„ daar zy immers jaarlyks zelfs nog geld
„ lichten moet.

„ Ook is het zekerlyk tot groot voor-
„ deel van den Heer van Firando, dat
„ de Raadsheer *Dainſiodonne* heeft aan-
„ geraden van 10000 Thayl kapitaal,
„ elk de helft, met onze ſchepen af te
„ ſtuuren, zonder 't prykel ter Zee te
„ willen gedoogen. Immers noch noit
„ ongehoorder ſtaat my ook niet te vo-
„ ren. Wanneer de Compagnie hem
„ ter betaaling over 't geleend geld aan-
„ ſprak, hy flux een practycq bedagt
„ had, met te zeggen, de 5000 van ge-
„ melde Thaylen voor zyn reekening wel
„ waaren gegaan geweeſt, en in de cog-
„ noſcementen zoo aangeſchreven, dan
„ ondertuſſchen zeer van geld benoodigt
„ wezende, zoo veel dier ſomme im-
„ porteerde van gemelde *Dainſiodonne*
„ heeft ontfangen, en 't cognoſcement
„ ter betaalinge gegeven.

„ In ſomma leugen-practyken en ont-
„ breken hem niet, maar mogt efter de
„ Compagnie daar mede dan geholpen,
„ en zynen haat gekeerd werden.

„ Dat nu de Heer van Firando ons
„ ten Hove niet te ſterk voordraagen
„ durft, dat komt daar van daan, om
„ dat hy vreeſt, dat de Raadsheeren daar
„ door een quaad vermoeden op hem
„ mogten krygen, dat hy zyn redenen
„ zekerlyk had, om ons zoo ſterk voor
„ te dragen, en dat zy, zulx de Maje-
„ ſteit voordragende, dit hem ten Hove
„ zoo veel quaad doen mogt, dat hy ons
„ wel geheel quyt zou konnen geraaken.

„ Dat nu dien Heer van Firando te
„ kleenen heilig is, om ons goed ten
„ Hove te kunnen doen, en dat hy alles
„ maar om zyn eigen voordeel doed, is
„ ons al over lang uit de brief van de
„ Heer *Putmans* van den 24 Februari A.
„ 1632 gebleken. Behalven dat hy dat
„ zelf ook wel recht uit tegen ons ge-
„ zegt heeft.

„ In tegendeel, de Gouverneurs van
„ Nangaſacki, zoo ras zy in de maanden
„ van Mey, Juni en Juli verſchynen, en
„ zich maar neergeſlagen hebben, zoo
„ komen alle de zuider Landsheeren,
„ en Borgers, hen, volgens 's lands wy-
„ ze met een erkentenis beſchenken.
„ Doen dit deze, die zoo veel met hen
„ niet ſchynen te doen te hebben, hoe
„ veel meer moeten wy, die vreemde-
„ lingen zyn, en over welke zy de gan-
„ ſche diſpoſitie hebben, ons aan hen
„ gelegen te laten, om hen te kennen;
„ hoewel het zeker is, dat dit die van
„ Firando tot groote jalouzy verwekken
„ zal.

„ Immers 't is zeker, en bekend, hoe
„ groote dienſten de Portugeeſen van
„ deze Gouverneurs genoten, en hoewel
„ zy zich daar by bevonden hebben, voor
„ al, wanneer zy hen de handen met

„ zwaarwegende ſchenkagien gevult
„ hebben, waar door zy aan 't Hof wiſ-
„ ten uit te werken, dat hunne zon-
„ den, en feilen, hoe groot ook, over
„ 't hoofd gezien wierden.
„ En geen wonder: want 't ampt der
„ Gouverneurs is, rapport van de zaaken
„ der vreemdelingen aan 't Hof te doen.
„ Ook zyn zy genoegzaam doen en
„ laten, behalven dat zy noch veel bui-
„ ten ordre der Majeſteiten doen, en wie
„ wil de Paus in den ban doen, wie durft
„ hen tegenſpreken. Egter zyn 'er ge-
„ vallen, dat zulks te doen hen 't leven
„ gekoſt, gelyk zich *Ounemondonne* daar
„ over den buik geſneden heeft.
„ Wat vrienden voorſpraak egter aan
„ 't Hof vermag, kan men daar aan zien.
„ De Majeſteit had voorleden jaar laſt
„ gegeven de vaartuigen 't voorleden jaar
„ uit Manilha gekomen, en gearreſteerd,
„ aan, en gevangen te houden, mitsga-
„ ders om de Jonken en goederen te
„ verbranden, of na hun goeddunken
„ daar mede te handelen; doch om dat
„ *Pheſodonne*, en andre Grooten, hier
„ hunne portie in hadden, zoo wiſten
„ zy dit gemakkelyk door hunne voor-
„ ſpraak te beletten.
„ Ik houde dierhalven voor zeker, dat
„ men in Nangaſacki veel minder moei-
„ te, en meer voordeel, dan in Firan-
„ do, hebben zou.
„ Wat de viſite aangaat, die hier ge-
„ daan werd, waar ontrent, en waarom
„ geſchied ze? om de Portugeeſen en
„ Tsjineeſen, en voor al, om 't aan-
„ brengen der Paapen; en, ontrent de
„ Japanders, om 't uitvoeren van 't ge-
„ weer, zaaken, die wy niet gewoon
„ zyn te doen, en dus ook niet te vree-
„ zen hebben.
„ Nu is 't immers veel gemakkelyker
„ zoo een viſite, die ons niet ſchaden
„ kan, dan zoo veel laſten, en onge-
„ makken in Firando, te dragen, be-
„ halven dat het den Keizer ook beter
„ behagen zal, dat wy daar zyn, om
„ dat alle vreemdelingen daar aankomen.
„ Ook ſtaan andre daar over verwon-
„ derd, waarom wy in dezen niet al over
„ lang uit onze oogen gezien, en ons
„ hier ter nedergeſlagen hebben.
„ Daarenboven is Nangaſacki, in
„ opzicht van de gevaaren en prykelen,
„ veel makkelyker, dan Firando, aan
„ te doen, dat noch 't voorleden moeſ-
„ ſon met de Fluit Schagen, die 'er
„ maſteloos voorby dreef, en die ge-
„ makkelyk in deze Baay had konnen
„ ankeren, gebleken is. Wie weet
„ niet, die 'er maar geweeſt is, hoe ge-
„ vaarlyk zich de Baay van Firando, om
„ daar in of uit te raaken, opdoet. Den
„ 9den Juli zyn hier ook 3 Galliotten in
„ de Baay behouden, die, zoo zy na
„ Firando hadden moeten zeilen, zou-
„ den weg geweeſt zyn.
„ Jaar op jaar is ook by de Comp. verbo-
„ den Sooma zilver uitgevoerd te werden,
„ waar van men veel moeite en ſchade te
„ wagten heeft, gelyk onlangs aan ze-
„ ker Portugees gebleken is, alzoo hy
„ om 't voordeel van 1, 2, a 3 ten hon-
„ derd, die hy trekken zou, daar na van
„ 't ganſche middel van 30 en 40 kiſten
„ gelds te trekken, beroofd is gewor-
„ den, behalven dat ook hier op de
„ ſtraffe des kruices geſteld is. Wie zal
„ dit dan durven of willen wagen: want,
„ zoo 't uitquam, zou dat wel de
„ totale ruine van de Compagnie kon-
„ nen veroorzaaken; en egter is dit niet
„ zomwylen, maar jaarlyks, geſchied.
„ Wat nu de Logie van Firando be-
„ treft, die is wel groot en ſchoon in 't
„ oog; doch zy werd oud, dreigd ons,
„ op 't minſte ſtormen, van in te ſtor-
„ ten, en vereiſcht dierhalven wel een
„ nieuw gebouw.

Om noch meer licht aan deze zaaken te geven, hebben wy ter ſnede geordeeld, het bericht van den Heer *Hagenaar* over den handel van Japan, hier mede in te laſſen.

Diſcours, Remonſtranties wyze, over den Japanſchen handel, ende Commercie, geſteld, ende waargenomen by den Heer Opper-Koopman, *Henrik Hagenaar*, des tyds zynes vertoevens aldaar met 't Jacht Grol, ter Rheede Firando A. 1634, 1635, en 1636.

Bericht van de Heer Hagenaar wegens den Japanſchen handel.

Naar dien wy de Cargaſoenen, zoo ter reede voor Batavia, als Tayouan ende de Piſcadores, ingeladen (God lof in Japan gearriveerd) geleegen aan de ſteene trap van de E. Compagnies Logie, zynde den eenigſten bequamen opſlag der goederen, wel geconditioneerd behoorlyk geloſt hadden, beſtond (om myn naturel door de ledigheden ende aanlokkende debauche, aldaar in zwang zynde, van zyn goede inclinatie tot eerlyke en vorderlyke oeffeningen geneigd, niet te doen vervreemden of ontaarden) my te begeeven tot de contemplatien en inzigtige naſpooringe, aanmerkelyk de onderlinge verkeering van onze Natie met de Japanders, ook der inhabitanten manieren, en coſtume zulx ware, ik my indachtig maakte, als nu de bremſtige leugdens hitte gepaſſeerd, behoorden een vaſter ſtyl van een geſtabileerd leven te vertoonen, met ons als Chriſtenen overeenkomende, doende blyken een oprecht voorganger der Juſtitie-

ordre

ordre op de geemaneerde Placcaaten aangehecht, daar gebruikelyk, zonder een vroegend gemoed zal handhaven en administreeren. Wyders lettende op de bouwing van des Compagnies Logie, situatie, ende gelegenheit der Reede voor de schepen en vaartuigen, eindelyk op de commercien, handel, en negotie, waar aan vertrouwe de E. Compagnie meest gelegen, ende den profitablen dienst meede mogt presteeren, hoewel door afgunst, achterhouding, ende schaarse toelating luttel tot onzer kennis wilden laten komen; echter zal uit 't gevolg blyken, wat hier af is.

Komende ter Logie, bezag aldaar een groot getimmer van verscheide huizingen, bestond in 4 afgescheide vertrekken, nevens een gemak, houdende de Badstove, Combuis, Bottelary, en diergelyken keuken, zoo den opslag van de goederen, nevens het gezicht der Logie over de Zee en Reede, zynde alles van greenenhout, de muuren van leem, of klei, met witte dunne kalk gepleistert, de buiten-wanden met dunne houte bladen tegens de wind bekleed, de wooninge en kamers van binnen met houte wanden met gespanne biezen matten gevoerd, na der Japanders gewoonte, alles hangende aan een koole of vonke vyers, den brand zeer subject en onderworpen, alzoo voor eenige jaaren de gansche gebuurte, meede van hout, binnen korten tyd afbrande; de Logie met 'er schepen natte zeilen en kracht van volk voor den brand bewaard wiert.

Gemelde Logie, door dien het albier vaken en langduurig regend, is de verrotting en verderf door rumateikheit en groote hitte zeer subject, daar over dagelyks een gansch jaar durende 4 a 5 timmerluiden werden tot hoognoodige reparatie onderhouden; albier werden de treffelyke kapitaalen bewaard.

De Kapitein Salm heeft een model van hout nagebootst, waar by de lengte, breedte, de vertrekken, en plaats kan aangeweezen werden, albier gebracht, en, zoo vertrouw, ook U E: behandigt.

Nu werd van Persoonen onderrecht, en hebbe zelve gezien den graauwen arduin, ende andre harde bouw-steen, blykt aan de trappen en plaats-voeren tot lydelyke prys; ja een gehouwen steen van 3 voet lang, 1½ breed, 1 voet hoog, tot 4 a 5 maas te geraken is. Het hout, en balk-werk, valt kostelyk, doch houde, dat de voorsz: wooning houts genoeg heeft, omme naar bequame Vaderlandse manier, beneden laage Pakhuizen voor grove zware waaren, daar boven propre wooningen na uw volk, zoo verre als uw licht van voren wil lyden, met uwe solderingen, zoo hier weinig of niet zyn, en daar beneven, achter noch ruime vertrekken en Pakhuizen voor de zyde waaren, Manifactuuren, staffen, drooge speceryen en Koopmanschappen, zoodanig te timmeren, dat alles tusschen gemelde vaste steene muuren onder een pannen-dak, waar meede het tegenwoordig gedekt is, en die noch dagelyks in quantiteit gebakken werden, in veel zekerheit wezen zal. En dan zal hier een treffelyke wooning zyn, waar af men, myns oordeels, de kosten licht zal konnen reckenen, en die men ook bevinden zal van duur, en heerlyk voor den brand, en diergelyke onheilen te wezen, behalven dat veel dagelykse reparatien door zulken goeden fabryke zeer licht voorgekomen werden.

De situatie en gelegenheit van 't vlek Firando, heeft, zoo de nature die verleend, achter de Haven een ruimen meest ronden kolk, voor met een engen hals, daar geen Zee noch Tifon, of storm-wind, merkelyke schade doen kan; doch valt alle getyden meest droog. Hier zou men een gracht konnen opwerken, UE: schepen zonder ankers of touwen bergen, alles door de Matroozen, die weinig anders te doen hebben, konnende verricht werden.

De voor-haven geeft een goede Reede voor de Japansche vaartuigen; doch des E. Compagnies schepen vinden de plaats onbequaam, ende naauw, de grond zacht, als aan de schepen Amsterdam, Wassenaar, ende Grol gebleeken is, die alle drie door 't jaarlyx orcaan aan de wal met veel schade en gevaar gedreeven zyn. Zy is belet met een dubbel gebuurte van huizen, zynde slegt met hout gedekte wooningen. 't Heeft luttel of geen Kooplieden van vermogen; zonder des E. Compagnies Logie en Residenten was deeze plaats niet anders, als een zamenhuizing van Visschers, en vile persoonen.

Coutsje, ontrent 1½ myl zuidelyker geleegen, heeft een ruime Baay, goeden grond, en de inbocht is redelyk beschut, en zeer gerieffelyk, om 'er de schepen te zetten, schoon te maken, en te vertimmeren; heeft een enkele gebuurte van wooningen; doch door de groote verkeering der Hollanderen wel de helft verbeterd, tot groot voordeel en inkomen van dien gemelden Heer.

Van de gelegenheit der Eilanden, Plaatsen, Havenen, als meede hier het Keizerryk van Japan bestaat in 67 Provincien, zoo ieder zyn erf-Heere heeft.

Hier nevens zyn noch veel Landsheerkens (Matsura genaamd) daar af zyn Excellentie een is. Ten anderen is het zoo ongeloofelyk ryk in mynen van goud, zilver, koper, yzer, mineraalen, ryst, graanen, en leeftocht, dat het by na niet aannemelyk schynt.

Van hunne Berg-Paapen Jammaboos, Kerk-Paapen van een byzondre ordre, hunne cruelle en straffe justitie zonder formeele verhooring, de proceduuren van gerechtszaaken en pleiten, manier en kracht ter wapenen, in den oorlog, met het verdere daar toe dienende, daar over hebben andre, die langer hier gefrequenteerd hebben, bequamer gelegenheit bekomen om dit alles te onderstaan, weshalven dit overstap.

Bevond te dier tyd, in wat achting de Reſidenten by de Japanders waren; ook bleek, hoe den Preſident, noch geen Officieren der ſcheepen, of Compagnies Dienaars, vermogten met een Japans vaartuig na de Baay van Coutsje, of om een ſpeelreiſken elders, te vaaren, voor en al eer de Regenten in Firando iemand der Banjoozen zenden, omme de perſoonen, zoo in de vaartuigen zyn, te tellen, en hunne naamen aan te teekenen, die, weder gekomen zynde, weder voor hunne huizen moeten verſchynen, en eerſt nagezien werden, of wel de zelve perſoonen zyn, dat by onſtuimig weder, in regen en wind zeer ongelegen komt.

De Heer Preſident, en andre Hollandſe Dienaars, mogen met geen Japanſche jongens, als hun gevolg of muil-dragers, uitgaan, hoewel tot 16 a 18 in getale gagiceerd jaarlyks onderhouden werden, met hoedanige viſevaſeryen wy meer geplaagd zyn.

Ook mogen 'er geen ſchepen ter Reede, of in de Baay van Coutsje, of doorgaans in Firando, loopen, voor en al eer gemelde Banjoozen de naamen en ouderdom der perſoonen, op de ſchepen, nevens de rariteiten van gedierten of gevogelte, zoo tot vermaak overgevoerd zynde, aangeteekend, en nageteld hebben; waar op noch gevolgd is, ieder zyn kiſt moet openen, en verklaaren niet raars by zich te hebben. Dit ſchynd wel een ſervituit; doch houde de zelve lydelyk, en konnen voorgekomen en afgeſchaft werden, gelyk alreede aan eenige blykt.

Deze volgende vallen laſtig, ende ſchadelyk, en gaan de E. Compagnie aan; wanneer des E. Compagnies koſtelyke cargaſoenen alreede in ſalvo gearriveerd, en binnen de Logie geborgen zyn, durven de Reſidenten hunne Pakhuizen niet openen, nog de Koopmanſchappen verhandelen, ten ware als voor 't verderf of lekkagie, of ook voor den brand hebben te bezorgen, als voren gezegt is, maar boven dien hebben zy de komſt van Tsjineeſche Jonken en Wankans, als gezien hebbe, ook waar te nemen, die met Prince vlaggen van Hokſieuw, en de Noordelyke quartieren, komen, gelyk dan ook de Kooplieden van boven in Nangaſacki, en in Zatſuma, met goede partyen van zyde, zuiker, en porcelynen, verſchynen, die de goederen op hun arrivement mogen verhandelen, waar op dan in weinig dagen weer moeten vertrekken; 't welk de Compagnie verlies in de zyde, en ſchade in de zuiker voorleden jaar heeft toegebragt; alzoo de zelve met de N. weſte winden gemakkelyk afzeilen, maken zy de goederen, door de groote menigte inſtallig, cauſeeren tragen afirek, en veroorzaaken dat de goederen tot een minder prys verkogt werden, ten zy den Pancado, of eigentlyk den koop met de Portugeeſche goederen in Nangaſacki (alwaar de principaalſte Koopluiden hen laten vinden) zy getroffen, en zoo de Portugeeſen dit nalaten, weten zy dat wy daar intereſt by lyden, waarom zy den Pancado zoo ſpade, als 't mogelyk is, voorderen.

Des E. Compagnies ſchepen, meeſtendeel tydelyk vereiſcht te retourneeren, om op vorderlyke plaatſen gebruikt te werden, vermogen niet te verzeilen, voor en al eer de Galliotten 20, of ten minſten 15 dagen vertrokken zyn.

Wat, en hoe veel, de vrees, maangelden, en onkoſten van 8 a 9 ſchepen bedragen, is licht af te meeten, ik laat ſtaan de merkelyke hindering van exploicten en ſchade by het derven van ſchepen en jachten, als het miſſen van retouren voor de Inlandſe quartieren.

By het tardeeren der advyſen komt de gelegenheit te paſſeeren om de Vaderlandſe ſchepen met Camfer, of Lakwerken, als ook van de noodige advyſen te voorzien.

Ondertuſſchen kon de E. Compagnie na de Piſcadores, zynde een goede rendevous, 3 a 4 groote ſchepen zenden, daar aan andre, zoo van Siam, en Quinam, als andre quartieren komende, de Koopmanſchappen kon overgeven, en doen herſtuwen; de zyde, zoo in de Canaſſars qualyk bewaard is, kon gekiſt, en zoo na Japan gezonden werden, voerende weinig geſchut, dat dan de ſchepen te minder krenken zou.

Ten ware de E. Heeren zulke treffelyke kapitaalen op zoo weinig hodems niet riſikeeren wilden.

Heeft niet de Heer Preſident wegens de E. Compagnie de Magiſtraat en de Regenten gepreſenteerd te caveeren en borg te blyven, dat geen der Hollandſche ſchepen tuſſchen Japan en Macauw de Portugeeſche Galliotten vyandlyk aantaſten, beſchadigen, noch bekommeren zouden, onder reſerve, dat der Hollanderen ſchepen, reede zynde, zouden mogen vertrekken.

Of men nu door die minnelyke aanbieding en in vergelding van dien, met wel een ſtilſtand van wapenen, in de plaats van de vorige ſtraffe ordre van alles (by 't ontmoeten van Portugeeſche vaartuigen) dat maar leven had, overboord te werpen, behoorde te verzoeken, en of men de Hollanders niet weder eenige courtoſye behoord te doen, met hen een voordeelige plaats ontrent Macauw, om te negotieeren, te vergunnen, om daar door met 'er tyd by de Cantonſe Tsjinneeſen in kenniſſe te geraken, en daar door profitablen handel, of andre voordeelige condition, te bekomen, en nader te bedingen, gelyk de Engelſchen daar alreede geweeſt zyn, zoo ook den roep al in Firando geweeſt is, dat de zelve weer in Japan ſtonden te komen, dat ſtaat ons eens wat aandachtiger te overwegen.

Wy verſtaan, dat de vorige Reſidenten alhier plagten te roemen, dat zy, des Keizerlyken Majeſteits Firmaan, vry-brief, ofte pas, hebbende, over al vry en liber na bo-

boven in Oſacca, Saccay, en Miaco, en daar voormaals Factooren, of Koopluiden hebben gelegen, vermogten te negotieeren, te gaan, en te komen, naar hun welgevallen. Het contrarie blykt nu; iemand van deze Regenten, na boven, of na gemelde quartieren reizende, moet, op des Heeren van Firando's voorſchryven, nevens zich een Edelman (zoo zy dat noemen) ten koſte der E. Compagnie mede nemen.

Ten anderen werd gezegt, dat des Keizers Regenten voor antwoord geven, dat den ouden pas wel goed, doch hunnen laſt nader en jonger is, om zoo zyn Majeſteits gegeven pas met 'er tyd behendig (zoo men maar kon) te removeeren, en vorderlyker te maken, dat ook al ſchynd practicabel te zyn.

Echter hebbe geadviſeerd met den Koopman Caron *over de voorſchreve pas, of die ten voordeele van des E. Compagnies Commercie, of vryen handel niets is mentionerende, ook zoude UE: daar af de getranſlateerde inhoud in Copye toegezonden zyn. Hoewel my gedenkt dat den Hiſtoricus,* Emanuel van Meteren *over 't ſtuk van Japan handelende, van een pas ſpreekt, die den Hollanderen ten voordeele van hunne negotie, nevens andere liberaale aanbiedingen, tot de zelve behoorende, by die Majeſteit in debita forma, en tot hunne eere, vergund is.*

Hebben niet de vorige Hollanders, als Jan Jooſten *voormaals, als mede den ouden* Santvoord, *in Nangaſacki zelfs verhaald, dat zy, en onze natie, by den ouden Keizer in zulken aanzien waren, dat zy zyn Majeſteit mondeling aanſpraken, en na believen toegang tot de zelve bequamen, hunne affaires zelf op 't gevoegelykſte voordroegen, en dat die dan ten eerſten afgehandeld wierden, welke mignons van den Keizer door misverſtand der vorige Reſidenten tot ongunſt verwekt, door wederwaardigheden in handen geraakt, en daar van wel mogelyk zelfs de cauſa movens geweeſt zyn, konnende nu des Majeſteits naaſte Raaden naauwlyks in 't particulier aanſpreeken over 't gene de E. Compagnie, of hunne Commercie, zou mogen raaken.*

Men geeft voor, dat gemelde Raden, zoo door de queſtie van Tayouan tot vyanden verwekt zynde, wel ſpytig dorſten vragen aan die gene, die de jaarlykſe ſchenkagie preſenteerden, wat de Hollanders doch brengen konden, 't welk in 't Keizerryk van Japan niet te vinden was, en diergelyke disgratieuſe voorſtellen meer; zynde een groote eclypſis by den gewezen zonnen-ſchyn.

My wierd bericht, hoe de perſoonen, in de verlede jaren de gewoonelyke reverentie doende, en de ſchenkagie ten hove overleverende, (gelyk my, daar reſiderende by de brieven toen gebleken is) met hunne preſenten wel aangenaam; en dat die wel met eere en reputatie overgeleverd waren, en dat zy ook na wenſch hun afſcheid bekomen hadden, en ondertuſſchen, bevinden wy, dat 'er in de zaken der E. Compagnie niets tot voordeel afgedaan, en dat 'er ook veel min in de zaak van den vierjarigen gevangen iets gevorderd, of eenige hope tot zyne verloſſing gegeven was; maar men had alleen deze kleenigheden verkregen, dat de twee principaalen met Japanſche Dienaars mogten uitgaan, en een eigen fayſenes ofte vaartuig doen maken, zaken van weinig belang, en dat noch door voorſpraak van den Heer van Firando verkregen.

Of niet diergelyke perſoonen, door langduurige frequentatie, en bywooning al te veel Japans genaturaliſeerd werden, niet al te grooten gevoelen van de Japanders hebben, en of zy door kleenhartigheit en vreze van indignatie zich door den Heer van Firando, en door de Hooffſe Comprimentos, niet te veel in ſlaap laten wiegen, waar door de E. Compagnies zaken ongevorderd blyven, geve ik daarom te meer in bedenken, om dat ik, ten hoove zynde, deze Natie niet alleen beleefd, maar ook begerig om bequame redenen te verſtaan, en genegen tot redelyke conditien, gevonden hebbe.

Andre meenen, dat de treffelyke pryzen, en veroveringen der ſchepen, ontrent Manilha, mitsgaders mildelyk geſpendeerde ſchenkagien deze gretige ons tot vrienden gemaakt hebben, niettegenſtaande wy door de Portugeeſen, en Tsjineeſen, voor Zeerovers uitgemaakt wierden, alzoo 't hen niet verſchillen kon, wat wy waren, als zy maar van ons trokken; maar dat men nu, alle die ſchenkagien afſchaffende, en ſtrenge laſt tot de menagie gevende, hier door in deze trotſe en te gelyk baatzugtige Natie zich zelven een kleenachting op den hals gehaald heeft.

Wy houden ons wel onderricht 'er af te zyn, hoe de Caſtiliaanen of Portugeeſen, niettegenſtaande zy bevorens in Nangaſacki zoo grooten vermogen gehad, en zoo veel duizenden van Japanders Chriſten gemaakt hebben, nu echter moeten zien, dat alle die Japanſche Chriſtenen, hunne Creatuuren, dagelyks by menigten niet alleen gehangen, onthalſt, verdronken, en verbrand, maar dat ook boven dien de Portugeeſche Paapen ende Prieſters aan kruicen geſlagen, by de voeten opgehangen, wreedelyk gepynigd, tot hutspot gekapt, ende tot aſſche verbrand werden. Als mede dat alle hunne Koopmanſchappen ontrold, na brieven van Paapen, en na de Paapen zelf, zeer ſtipt onderzocht, en hoe de Galjotten, die ze invoeren, bedreigd werden verbrand te zullen werden.

Men heeft echter gezien, hoe de Japanders konden goedvinden de Portugeeſen toe te ſtaan, om de Pancado (dat is de gelimiteerde prys) der zyde, zyde ſtoffen, enz. volſlagen na hun zin, maar ondertuſſchen geheel en al na 't goedvinden en welgevallen der Japanderen geſchikt, te treffen, waar

by de E. Compagnie (alzoo zy wiſten, dat die zich daar na reguleeren moeſt) deeze 2 jaaren merkelyke ſchade gedaan heeft.

Men geeft wel voor, dat, zoo de Hollanders zulke goede ſtoffen, als de Portugeeſen, in Japan konden brengen, en daar by vaſtelyk continueeren wilde, men wel genegen zou zyn de Portugeeſen 't Land te ontzeggen; maar ondertuſſchen laat men toe, dat zy, door hunnen toegang tot de grooten, die zy door hunne ſchenkagien bewerken, niet alleen al hunne zaken aan 't Hof, en elders, tot hun genoegen verrichten; maar dat zy ook de ſtoutheit hebben, om ons (gelyk noch A. 1634 in 't openbaar geſchied is) zeer zwart te maken, en met veel vuiligheden te bekladden; mogelyk om dat zy bericht gekregen hadden, dat een van hunne Galliotten op de hoogte van 36 graaden door 't Jacht Grol van 's morgens tot in de nacht gejaagt, en het door de duiſternis en kracht van zeilen noch ontkomen was.

Ook gaven zy ons na, dat wy, met 4 ſchepen op de kuſt van Tsjina op de Tsjineeſen geroofd hebbende, dan, na 't veroveren van die Jonken, zoo met die geroofde goederen in Japan quamen, al, om de Japanders maar een walg in ons als Zee-roovers te doen krygen, en om onze Reſidenten, en Compagnie, by hen zwart te maken.

Het is ook zeker, dat meergemelde Banjoozen, op pœne, van hen buik te ſnyden, (zynde een grouwelyke gewoonte, doch honorabel, by hen ingevoerd) ingevalle zy in gebreken blyven van alles, wat aan hen verzogt, aangewezen, of vertoond werd, het zelve getrouwelyk aan zyn Majeſteit, of ten minſten zyne Ryks-Raaden, moeten rapporteeren, daar wy zeker zien, de Portugeeſen geen giften noch ſchenkagien ſpaaren, daar meede zy voornoemde Regenten verplicht hebbende, wel dapper tot hun voordeel doen werken.

Ook ronkeeren en zwetzen de Portugeeſen, dat een Galliot van hen zoo veel, en meer, in waardy toevoerd, beſtaande in goede ſtoffen, zyde, en zyde waaren, dan onze 8 ſcheepen, meeſtendeel ruige, dog nutte Koopmanſchappen voerende, konnen monteeren.

Waar uit blykt, dat zy daar noch groote advance doen, gelyk zy ook A. 1634 van hier 490 kiſten zilver vervoerden, en hebben ook in Nangaſacki alleen 38 kiſten zilvers tegen Sooma (zynde ſyn zilver) omgezet.

Aldus hebben zy 't voorleden jaar met 4 navetten tuſſchen de 62 en 63 tonnen gouds hier uit na Macao gevoerd, en dat zyn negotianten, die men zegt, dat in der Japanderen haat zyn. En dit winnen zy meeſt met der Japanders eigen kapitaal, gelyk dat de Engelſchen in Suratte ook met de kapitaalen der Mooren daar weten te doen.

Ook hopen zy de onze, by verſterf der Keizers, en door hunne groote giften, noch wel eens te zullen verbyten, en 'er weer uit te boenen.

A. 1636, wanneer ik alleen na Jedo gezonden was, om de verloſſing van de Heer Nuits te bezorgen (overmits op de Songuats, zynde hun Nieuwe-jaars-feeſt, ten hove niet zoude te doen zyn, daar over myn vertrek na beneden by den Heer van Firando geworderd wierd) dat echter de Portugeeſen toen door hulp van 's Keizers Regenten op den 15 van de Songuats mane audientie hebben weten te bekomen, hunne ſchenkagien overgeleverd, en na beneden vertrokken zyn, en in Nangaſacki gekomen zynde, wierd, op een nieuw Eiland met bequame wooningen, vertrekken, en brandvrye Pakhuizen bebouwd, geweezen, daar zy alleen woonen, ongemoleſteerd leven, en alles laten maken, wat zy begeeren.

Dit verhooren ſtrekt tot hun merkelyk voordeel, behalven dat zy ook met een redelyke huur beſtaan, zonder dat zy groote koſten aan een Logie of koſtelyke huizen behoeven te hangen.

De E. Compagnies Reſidenten zyn gehouden aldaar aan des Heeren van Firando's Grooten en Regenten, en ten Hove aan zyn Excellentie, zich te addreſſeeren.

In wat eſtime de zelve daar is, hebben wy gezien, en andre ondervonden hoe krachteloos zyn vermogen aldaar is, en hoe weinig toegang hy tot zyn Majeſteits Raaden heeft. Dus zyn zyne brieven geduurig wel vol goede beloften, doch zonder eenig effect.

Ook vertrouwe ik, dat des E. Compagnies zaken door te veel vreeze van indignatie niet wel beyverd werden. Ook blyft dien Heer geduric aan de Compagnie dertig duizend gulden ſchuldig, behalven de ſchenkagien, die men aan zyn Excellentie, zyne Vrouwen, en verdre namaagſchap, te vereeren heeft, behalven dat aan de Regent van Firando gaat, al 't welke men in den Opper-Koopman Carons reekening van de opreize zien kan.

Echter is de Compagnie gehouden, de Gouverneurs van Nangaſacki tweemaal 's jaars te begroeten, en te beſchenken. A. 1635 verzogt de Heer van Firando 15000 Thayl van de Compagnie ter leen, dat beleefd afgeſlagen, doch zeer qualyk by hem genomen wierd, gelyk by Carons Journaal nader te zien is.

Hoe ongemakkelyk dit voor de Compagnie is, is ieder bekend. Echter wierd dien Heer met een goede party pikuls zyde bevredigd, waar op hy boven de 20000 gulden zonder ſchade, of zonder geld uit te geven, gewonnen heeft. Het is echter te gelooven, dat, zoo de Compagnie reſolveeren kon aan de notabelſte Raaden zulke brokken te vereeren, men haaſt de ſchadelyke Pancado zou zien verdwynen.

Hier

Hier op had den Heer van Firando (zoo Caron *verhaald) wel op zekere tyd over de maaltyd tegen een der Ryks-Raaden gezegt, dat de Hollanders by de Pancado groote ſchade leden, en dat zy voortaan weinig meer zyde aanvoeren, waar by dan Japan, in't maken der rokken, groote ſchade lyden zoude, maar daar op had toen verder een redelyk verzoek behooren te geſchieden, dat verſloft wierd.*

Het had zyn inzicht, dat de Gouverneur van Nangaſacki, en zyn Majeſteits Raaden, Tindadonne, *en* Babba Sabroſeymon, *in hun afkomen met 6 Feyſenes de Baay van Firando aandeden, in hope van de Hollandſche ſcheepen in paſſant te zien, 't welk die miſlukt zynde, echter den 23 October uit Nangaſacki in de Baay van Coutsje geſchied is, alwaar veel triumphen en vreugdeteekenen te hunner eeren, met 't kanon te loſſen, bedreven wierden.*

Toen moeſt men al weder de gelegenheit waargenomen hebben, om hunne gunſt te verzoeken; gelyk daar na ook hier op gevolgd is de ordinaire bezending van den Opper-Koopman van Saanen, *die noit ten hove geweeſt, en onkundig van der Japanderen manier was, behalven dat ook geen Portugeeſch kon; echter gebruikte men hem, om de jaarlykſche ſchenkagie aan zyn Majeſteit te doen. Wat nut de Compagnie daar by had, is my noit gebleeken.*

Eenige hebben geoordeeld, dat de Compagnie na Nangaſacki behoorde te verhuizen, zoo, om dicht by des Majeſteits Regenten te zyn, als ook om die geene, die hen zwart maken, wat meer dit te konnen beletten, en om dus ook zelfs van naby hunne zaaken ten beſten voor te dragen; al't welke zekerlyk al een zeer goeden ſchyn heeft.

Maar den Heer van Firando, en alle de zyne, daar zeer veel by ſtaande te verliezen, zullen alle middelen in't werk ſtellen, om dit te beletten, en om de Compagnie ten Hove alle ondienſt te doen, 't zy in 't geheim, 't zy in 't openbaar, waar meede reeds van zyn Excellentie en zyne vrienden bedreigd werden.

Men zal hier tegen allegeeren de ſchoone gelegenheit van Nangaſacki, daar het ontrent Firando vol verborge klippen, en gevaar uit de Eilanden, in die engten leggende, is; behalven dat zich de Compagnie op een Eiland na hun welgevallen, ontrent die eerſte Stad, zoude konnen ter nederſtellen.

Nangaſacki in zich zelve is een redelyke groote Stad, met bequame ſtraaten, kanaalen met houte bruggen overlegt, heeft ſtatige Kooplieden tot inwoonders, lyf-tocht abundant, derwaards zich meeſt alle de Negotianten van Miaco, Saccay, Oſacca, en andre quartieren, tegen de komſt der Portugeeſen, met hun gereed zilver, en courante waaren, laten vinden, daar zy hunne contanten, en goede Cantonſe Manufactuuren beſteeden en trocqueeren, wel wetende, dat de Galliotten binnen den gelimiteerden tyd van de 9de maan moeten vertrekken, van waar, hunnen handel verricht hebbende, hun principaal ſchuitgeld beſteeden, en als in paſſant Firando aandoen, met des E. Compagnies Reſidenten beſtaan te negotieeren, van welke zommige tegen de naaſtkomende ſcheepen zullen een party koper leveren, andre op't laatſt vertrekkend ſchip met zilver betaalen, welke tyd verſtreeken zynde, kennende de diſtantie van de plaats, weten zich te excuſeeren.

Of dit een weinig beter is, als op 12 maanden te verkoopen, om dus in tegendeel de Compagnie met haar eigen geld te betaalen, kan ieder nadenken.

Wy gaan voor by de voorgeroerde tyd, zoo men verlieſt, en ſchade, zoo by de overkomende Tsjineeſen, en andre intervallen, komt te lyden, daar af men fundamenteele redenen geven kan, welke ik door andre treffelyke vernuften laat oordeelen, alzoo men zegt, dat ieder zich met 't zyne bemoeijen moet.

Ondertuſſchen heb aangemerkt, dat de ryſt, die de Compagnie jaarlyks uit Japan trekt, alleen by de Regent des Heeren van Firando werd geleverd, als ook de daaglykſe houtwerken door zynen houtkooper, ook moet het beeſtiaal tot ververſching van Compagnies ſcheepen, en ander volk hier, al mede zyn gerechtigheit doen den Heer betaalen.

Om nu van de Commercie en verkoop der goederen, die A. 1634 op den 20 September, doch A. 1636 later, voorviel, vermits het treffen van de Pancado op der Portugeeſen zyde, door de Gouverneurs van Nangaſacki den Regenten van Firando aangediend, wanneer toen 3 jaren aan een die wel-begeerde Tsjineeſche ruwe zyde vooreerſt is opgeveild, en verhandeld, wat moeite is'er toen A. 1635 voorgevallen, alzoo den Preſident daar over in Nangaſacki ontboden, en qualyk bejegend wierd, hebbende veel moeite gehad, om alles daar weer in de rechte vouw te brengen.

Ook moet zy de zyde overnemen van kalen adel, Boufons, geſchorene Paapen, en diergelyke mignons, ieder picol van 50 tot 70 Thayl dierder, als de ſchadelyke Pancado ordineerd. Een groot advance, om zulke perſoonen te verryken, zonder moeite of prykel van penningen te miſſen.

Des Keizers Steden, Jedo, Miaco, Oſacca, Saccay, en Nangaſacki, hadden by requeſt ten Hove verzogt, dat de gemelde zyde na rato aan hunne ingezetenen mogt verkogt werden; doch dit was hen afgeſlagen.

Staat het de Japanders vry zulke zyde met voorweten der Regent, tot hun believen, en met zoo grooten voordeel, aan malkanderen om te zetten, waarom zouden dan ook onze Reſidenten dat niet mogen doen. Daar beneven zou ook dit ten grooten voor-

voordeele der Compagnie zyn, 't geen voorſlaan zal.

Zoo iemand der Japanders, 't zy gerecommandeerd, of van de Reſidenten begunſtigd, een party picols zyde toegezegt was, en die begeerde te ontfangen, zou men hen, gebruikende Koopmans ſtyl, zoo veel in waarde van de ſlegtſte gewilde Manufacturen tot een redelyke prys doen ontfangen, en aannemen, om dus de al te gretigen en onbehoorlyke wyze van handel te matigen, waar mede ondertuſſchen Compagnies Comptoiren gelicht zouden werden van hunne reſtanten, die door den tyd verlegen goed maken, onklare Pakhuizen, onzuivere boeken, en onzienelyke poſten geven.

Ook zou men Compagnies andre waaren, die door een ſorteerende, voor en al eer men de zyde toucheerde, aan de man konnen helpen.

Ten derden behoord men, om de groote ſchade, 't voorleden jaar by de Pancado geleden, in de plaats van 1000, maar 500 picols zyde in Japan te brengen, daar by voegende, dat de Portugeeſen zeer weinig zyde in Japan voeren, om dat zy weten, hoe grooten ſchade zy hier door de Hollanders toebrengen.

De Siamſe herten-vellen, wel geſorteerd zynde, vallen zwaarder, doch zyn bevonden door de worm zeer beſchadigd te zyn, dat voorgekomen kan werden. De Tayouanſe dito vallen lichter, en zyn hier mede een willige Koopmanſchap; doch moeten beter geſorteerd werden, en men moet 'er geen Manilhaſe vellen (gelyk gezien heb) laten onderloopen, alzoo de Japanders eerſt over de ganſche maſſa koop maken, en dan 't beſchadigde uitſchieten, gelyk A. 1634 gezien hebbe, willende voor 't uitſchot in 't eerſt by na niets bieden; hoewel 't daar na veranderde.

De Rochevellen van Siam geven, wel ingekogt zynde, een profitable negotie, doch is aan de zware ſorteering, rare, en fyne welgeplekte ſteenen veel geleegen, waar af, door wangunſt weinig gezigt, om 'er kennis af te krygen, konnen bekomen; vermits 'er een groot verſchil, en 't eene vel dikwils 50, 't andre maar 30, 20 ja 5 Thayl waardig is, zonder dat dit onderſcheid by de onkundigen by na kan gemerkt werden.

A. 1634 verſtond als een ſecreet, dat de Sant Thomeſche Rocchevellen zinlyker, en ſchooner vallen, en dus ook dierbaarder zyn, waar meede de Portugeeſen hun merkelyk voordeel wiſten te doen, als meede met fyne goede Haeyen-vellen, daar vallende, waar van de Compagnie op de kuſt Choromandel, Arracan, en in die quartieren, kan geprovideerd werden.

Het Siams Sappan-hout, derwaards gezonden, beſpeurd men, dat het oude en bruine meeſt begeerd werd, behalven dat het ook zulken lakkagie niet geeft, gelyk in Perſien waargenomen heb. Zoo men dit op een bequame lengte met 'er tyd in Siam kon doen korten; in pikols pakken, met ſtroo-touwen, die by hen veel zyn, zoo zou men de dieverye weeren, 't zelve bequaam ſtouwen, en veel tyd en arbeid uitwinnen.

Het Bimas Duin-hout werd hier in beter eſtime nevens 't ander verkogt.

Nu ſtaat verder te bedenken, of daar jaarlyks zoo grooten quantiteit zou konnen vertierd werden, en of men de Koopluiden niet zou konnen beweegen, voor een zekere party jaarlyks volgens een contract vaſt te ſlaan, waar op wy dan zekere winſten zonden konnen rekenen, minder plaats en ruimen van nooden hadden, veel arbeid, lekkagie, indroogen, en onkoſten zouden voorkomen, en voor al minder kapitaalen beſteeden en wagen zouden, behalven dat dan ook meer profyt, en minder ongelden, zouden hebben.

De Cambodiaſe nooten, by gebrek van Jonken uit die quartieren, waren by contract verhandeld tot zekere quantiteit van Pikols tot 20 Thayl, doch een groote party, met Raarop en Noordwyk gekomen, te rug gezonden, of overboord geworpen, waar door men weinig voordeel hier op gedaan heeft.

Het Agel-hout in groote ſtukken, als meede de Calambak, zoo verſta op de Kuſt van Tsjampa te bekomen, en laatſt uit Quinam gebracht, werd na de deugd wel verkogt.

Voorts zyn de waaren van Tsjina, waar af Tayouan nu de ſmaak al heeft, hier zeer getrokken, gelyk daar aan de geheelen Japanſchen handel hangt.

Uit Nangaſacki konnen jaarlyks goede monſters van ſtoffen, om ze in 't geheel of ten deelen na te laten maken, gezonden werden, waar af den Portugees merkelyk profyt heeft, achterlaatende de zyde, vermits met de Pancado der Hollanderen groot nadeel weet uit te werken.

De groote porcelynen zyn in Japan wel zeer getrokken; doch alzoo dikwils moeten overgeſcheept werden, en daar door veel breekt, zoo loopen de winſten met de ſchade henen; hoewel anders goede winſten geven.

Wat de zuiker in de Canaſſers belangt, de zelve breeken niet alleen, maar zy ſlort ook zeer uit, geeft veel lekkagie, behalven dat zy ook weinig aſtrek heeft, alzoo de Wankans in Nangaſacki veel zuiker brengen.

Het welke, zoo de Compagnie als voorzegt is, aanſtonds hunne waaren mogt venten, en de zyde, en beſt gewilde Koopmanſchappen, voor 't laatſte houden, meene practicabel zou zyn; doch men is bezorgd voor brand, en diergelyke onheilen, die men echter zeer licht, door brandvrye Pakhuizen te maken, zou konnen voorkomen.

Vermits de Tsjineeſen als nu een goede quantiteit zyde in Tayouan leveren, als ook getwernde pool-zyde, vertroud men de induſtrieuſe Tsjineeſen de zelve zuivere zyde zoo bequaam zouden doen verdubbelen, en tot zulken ſorteering, als den Italiaan die na

't

't Patria ſchikt, te weeten, een manier van

Superfyne Napelſche zoo van	75 tot 80	ſchell. 't pond.	
Dito van Medio Napels	60 tot 70	---	---
Dito Tram-zyde tot inſlag	45 tot 48	---	---

Ook anderzins tot Unacens Organcyne, zoo lichter valt, en tot Caffaan meeſt verbezigd werd, zoude naar de monſter en op bequame wydte van haſpels, om in 't verwen geen ſchade te lyden, nagemaakt en in goede quantiteit konnen vertierd werden.

Of meede op der Italiaanen wyze geen goud-draad zouden namaaken, ſla niet eens twyffel aan.

Als meede van gekouleurde Damaſten, Armozynen, Carteeken, ende dergelyke, voor 't Vaderland, daar men Italien merkelyken afbreuk mede doen zou.

Van gelyken Suratte, aldaar geſtreepte en lichte Sattyntjes, Tocken, en Commer-banden Abdulchani, waar meede de Mooren groote Negotie op Perſia, en die quartieren, dryvende zyn; zulx de Tsjineeſen mynes oordeels, vermits hunne zuivere zyde bequamelyk en onkoſtelyker zouden nabootzen, haar krenge zyde tot inſlag gebruiken, nevens de goude lakens op draden, en niet op papier ingewrocht.

My gedenkt, dat wy in 't Patria onder myn Mr. quantiteit geſtreepte Sattyntjes, met fyn garen ingeſlagen, tot civilen pryze na de Torenſe markt afſcheepten.

Wat voordeel de witte poeijeren in 't Patria, door de verovering van Fernambuco, en andre quartieren, geven, die ook in Perſia en Japan tot voordeel verkogt werden, is ons indachtig; doch de advyzen geeven kleene blyk.

Of niet de zuiker na 't Vaderland in bequaame kiſten van 700 tot 800, vermits een kiſt van 400 zoo veel, als de ander tot convooy placht te betaalen, en na Perſia gedeſtineerd, juſto op 300 pond behoorde gemaakt te werden, alzoo het zelve 50 Man Tauri's of 10 Man Surats maakt, waar meede men de fraude van den weger, de ſchade van de Balikens, en 't qualyk ſtuwen der Canaſſers, mogt voorkomen.

De zuikeren van Pegu, en Arracan, verſta, dat, beter bewaard zynde, komen.

De hout-werken uit Japan bekenne dat overkoſtelyk vallen; doch ben onderricht, dat de Tsjineeſen zelf uit de Rievier van Tsjintsjeoe goede planken tot een redelyken prys konnen brengen; zoude wel zeggen, kiſten met zuiker; doch de Natie is bedriegelyk; maar dit konde met booren, als in 't Vaderland, voorkomen werden.

Uit Quinam verſta, dat meede houtwerk tot een redelyken prys te bekomen is, en balken uit Siam; of zoo men in Tayouan een Zaagmeulen opſtelde, hoewel de ruimte daar noch wat ontbreekt, zoo vertrouwe dat 'er geen planken ontbreeken zullen.

De Songi-planken, gelyk die in Japan wel proper en breed, doch dier, vallen, mogten in de plaats van ſpykers met ſchroeven bereid werden, en die zou men dan behoorlyk, zonder ze te breeken, ſloopen, daar de vaten en leggers meer moeite behoeven, ook de duigen, bodems, en hoepen verloren werden.

Hoe qualyk nu de zyde in Canaſſers bewaard werd, is kennelyk.

Tsjineeſche Anys, goede Kaneel, Zoethout, als in 't Patria vaak na gevraagd werd, als meede Poetsjok.

Vertrouw meede verwen, als ruimaſſe, roode aarde van Ormus in Perſia, Spaans groen, en diergelyke wel zoude vertieren; de monſters konden de waaren uitpuuren.

De Manufacturen, zoo in Europa als in 't Vaderland vallende, met haar beginzel in 't vertieren te nemen, zoude men in trein brengen, ingevalle diergelyke monſters, of onderwys nevens de pryzen overgeſchreeven werden, konden in 't geheel, of ten deelen nagebootſt, en voor eerſt in kleene quantiteit gezonden werden, en zoo de zelve dadelyk niet van de hand willen, zoo mogten zy nevens de begeerde zyde doorgeſteken werden; als dan zou het gebruik de deugd uitpuuren.

Alle inlandſche lakenen, zoo zy fyn, licht, en ſchoon in de oogen vallen, armoſyn-rood, zwart, licht-blaauw, licht-groen, en geel, trekken ook de Portugeeſen na Macao diergelyke kouleuren, gekeperde, bombazynen, bouratten, wit en zwart.

Verzetten, rood en violet, ook wit en zwart tot mantels gebruikelyk.

Honſchoten Raſſen, en Stametten, Leidſe lichte baayen, wit, geel, licht-blaauw, rood, en Papegaay-groen, ook gedrukte met kleen loof-werk.

Vogels en gedierte, gelyk eenige voor gordynen en tafel-kleeden te gebruiken plagten.

Staat te letten, men geen Canganten van diverſe kouleuren, meede Turkſe grof-grynen, alzoo hunne zyde rokken in ſtukken ſlyten; doch wel ſajetten voor de worm wel bewaard, zuiver, wit, en niet gezwaveld (dat, leggende, geel werd) diend te brengen.

Perpetuaanen, lever-kouleur, taneit, en diergelyke, zyn begeerd.

Zyde legatuuren van twee kouleuren, met goud en zilver doorſchoten, die tot 25 a 28 ſtuivers de el plagten te koſten.

Dito met drie kouleuren, en onder met Capiteelen, juiſt op de maat van 13 ellen, of luttel meer, behoorde gemaakt te werden, die 30 en 33 de el plagten te koſten.

Haarlemſe garen-legatuuren met kleene bloemkens, vogelkens, en gedierten, karmtrood, wit en zwart, geel en groen, met blokjens wit en blaauw, aangename kouleuren, by mynen tyd van 12 tot 16 ſtuivers de elle.

Hebbe als nu eenigen tyd tot monſter gezien; doch vertrouwe de lengte van 20 ellen niet heel te pas en komen, en moeſten 14 of 28 ellen lang zyn.

Piccooten, Maſſelaanen, en Catteſtaarten, breed en ſmal, half cattoen en garen, vallen onkoſtelyk, ſtonden bent, zouden apparent wel gewild werden, als meede bombazyntjes, met zyde ſtreepen van 7 tot 9 ſtuivers de el; doch moeſt gelet werden voor het plekken al leggende bewaard bleeven. Hebbe hier af te Lisbon veel ſchade gezien, en klagten gehoord.

Dito Haarlemſe bonte garen ſelpen, als meede wit.

Dito van zyde hebbe van myn Mr., met vlammen als regen-boogen, vermakelyk gezien.

Bonte zyde linten, onkoſtelyk lywaat met ruiten.

Lamfer, en floers tot een monſter, ook onkoſtelyk lywaat met ruiten.

Wat belangt, zy veele waaren wit begeeren, de reden is deeze, om dat zy alle hunne Catabers, en zyde rokken, na hunne fantazyen verwen, vol met plekken, hier en daar bont maken, en koloreeren.

Ook ſchatte der Japanderen wiſpeltuurigheit met der Haarlemſe werklieden weerhaanigheit, alzoo zy altyd wat nieuws practizeeren, over een komen.

Wat toucheerd de goude leeren hier niet getrokken zyn, dit geſchied, om dat zy zeggen, dat alle leeren reuk van zich geven, en daarom onaangenaam zyn.

Zy houden niet alleen veel van hare ſchutzels en vergulde beſchilderde wanden, dat op papier geſchieden konde, nu deze biobes en ſchutzels op kardoespapier, als meede gelyk de goude leeren gemaakt werden, en met fyne water-verw beſchilderd, zoude wel getrokken zyn, nevens andre rariteiten.

Waar meede de dierbare ſchenkagien zouden weeren, werd veel gezegt van Hollandſche paarden, van gegraveerde en geeſtige ruſtingen, met vermakelyke bloemen, waar af zy in hunne Hoven groot werk maken.

Verſtae, dat men een paard op 't ſchip Leiden, by de 6 maanden uit Suratte op de voyagie heeft gehouden, dies zulks ook hier zou practicabel zyn; doch moeſten allengskens tot ſtaan, op kort voer van boonen, garſt, of grutten, gewent werden, en boven de drie jaaren vry van den droes onderworpen te werden. De aangenaamſte zyn rappen, anders zwart, kaſtanie-bruin, en welgeplekte bonte, konden eenmaal 2 Merrien hier gebracht werden, die, in Holland gedekt zynde, mogten voortteelen.

Het Hollands aardewerk, gemarmerd, op de antykſe en holbollige wyze bearbeid, is 'er aangenaam.

Oordeele, men 't Vaderland hier meede een merkelyken dienſt zou doen, en men zou met de Japanders over zulke goederen contracteeren, alzoo zy wel weten, dat niemand diergelyke leveren kan. Ook konden die waren, in November ingeſcheept zynde, in September daar gebeneficeerd, en de retouren, op ultimo Octobor daar aan volgende, in Juli 18 maanden zynde, omgezet werden.

Dat de Japanders tot een buiten-handel meede inclineeren, blykt, vermits zy jaarlyks by des Majeſteits Raaden paſſen, en vry-geley-brieven, moeten verzoeken, daar meede zy op Tonkin, Quinam, Coetsjintsjina, Cambodia, Tsjampa, en Siam vaaren, waar toe zy de Stierlieden der E. Compagnie gebruiken, daar men hen op pœne van indignatie moet gerieven, ook zelfs met onze eigene ſcheepen te ontblooten, waar van men de Majeſteit wel zou konnen waarſchouwen, dat wy daar te veel, met onze eigene ſcheepen daar af verlegen te laten zyn, hier meede wagen; doch moeten 't laten, uit vreeze van hen te irriteeren, en verſtoord tegen ons te doen zyn.

A. 1634 dagt men zulx voor te komen ware, ingevalle de Reſidenten en Banjoozen van Nangaſacki met de Kooplieden, of Grooten, als zy de Jonken equipeeren, beſtonden te handelen, hoe de Compagnie 2 a 3 onkoſtelyke Fluiten wel gemonteerd en gevictualieerd derwaards zenden zou, welke op bodemery, of op zulken prys, als accordeerden, mogten overnemen, zoo veel kiſten zilvers tot een goed retour, waar over zy lieden weer in afrekening ten gezetten pryze, zouden ontfangen, al zulke waaren als zy geeiſcht hadden, en voor hen meede gebracht waren.

Ook konden zy zulke Factooren hier toe zenden, die zy vertrouwen kenniſſe te hebben, en goede inſpectie te konnen nemen, als meede die hen van alles goede rapporten konden geven, waar door de Compagnie voor veel proceſſen, arreſten, enz. bevryd zoude wezen.

Vermoede dit te practizeeren waar, vermits hunne Jonken op dit krap vaarwater, door vreeze, en verloop van 't Moeſſon, vaak overwateren, waar door de profyten zoo groot niet vallen, en de waaren inſtallig werden. Albier zou men zekere advance konnen rekenen, en komt ſchier met de Macauwſe manier over een, alzoo zou men hen van die quartieren diverteeren, en met liſt doen vervreemden.

Hoe ongeerne zy gedoogen, dat de Hollanders op Quinam negotieeren, blykt uit het gevolg, als A. 1635 den Opper-Koopman Duiker *by zyne Miſſive; hoedanig in rade gecommuniceerd wierd, een goede party kasjens ten behoeve van den handel in Coetsjintsjina eiſchte, vermits daar 100 a 200 laſt jaarlyks met goede winſten kon vertieren; zoo wierd gereſolveerd dezelve dadelyk aan te beſteeden, om ze in voorraad te hebben, om die te konnen nazien, waar door de fraude*

en

en volgende klagten over de quade geweerd mogten werden, 't welk ook zoo in 't werk geſteld wierd.

De Reſidenten wierden gewaarſchouwd daar meede niet voort te vaaren, alzoo zeker perſoon, apparent op die quartieren negotierende, ten Hove wilde verzoeken, dat de Hollanders niet alleen geen kasjes, maar ook geen koper, zouden mogen uitvoeren, 't welk by eenige, miſſchien kleen-hertige, gevreeſt wierd, verkregen te zullen werden, dat in Compagnies retouren groot nadeel kon geven, ten ware op andre quartieren diergelyken koper in abundantie tot die prys zoo voordeelig te bekomen ware, 't welk om onluſten, die anders op zulke plaatſen voorvallen konden, te weeren, nagelaten wierd.

De Compagnie kon tot de voornoemde bevrachting zulke active borſten gebruiken, die bequaam waren om die quartieren te doorſnuffelen, de negotie te obſerveeren, en naſpeuren, en, 't geen daar te doen was, getrouwelyk te remonſtreeren, waar door men alle onluſten voorkomen zou, en waar van men goede officien te wachten had, boven dien, zoo zouden de Japanders aan ons immers zoo verplicht, als aan de Portugeeſen gehouden zyn, en de grooten, zoo door hunne Factooren, het zy Provincie of Landsheeren, onder minder Kooplieden ſorteerende, hunne gelden op bodemery avontuurende, tot vrienden krygen.

Dus zou men met de vermogenſte konnen in handel koomen, koopende van hen zulke waaren, als in de gouvernementen vallen, toeziende, dat zy gedurig alles van de Compagnie moeten hebben; ook zouden de Reſidenten hun vernuft konnen gebruiken, om door kleene koſten en middelen hunne gunſt te winnen, gaande zeer minnelyk en loos met hen om, alzoo zy ons daar in niet wyken, noch toegeven, zoekende hunne courtoſyen ons duur aan te ſmeeren.

Waar toe dan hier een actief perſoon vereiſcht werd, die de negotie in den grond verſtaat, hunne manieren, kleeding, en zin kend, en die dus zulke goederen wiſt te ontbieden, die daar getrokken waren, en ook zulke van daar voeren deede, die groote advance gaven, waar by hy dan noch niet weinig het voſſen-vel moeſt gebruiken, om zich dus in hunne gunſt in te dringen, en by hen bemind te maken.

Hier toe nu is te meer gelegenheit, alzoo de paſſen der Japanders, om buiten te vaaren, afgeſchaft werden, en de Keizer hen niet toelaat buiten te negotieeren, uit vreeze, dat zy Chriſtenen zullen gemaakt werden, of Paapen om de winſten overvoeren; waar toe de Compagnie dierhalven reeds heeft beginnen, en voor al in Tonkin te werken, hebbende een begin van haren nieuwen handel daar gemaakt met derwaards den Jongman, Karel Hartſing, onlangs Onder-Koopman gemaakt, ſchoon niet taal-kundig, en weinig geverſeerd zynde, te zenden, by hem gevoegd hebbende den ouden Vincent Romein, in Nangaſacki woonende, die bevorens daar geweeſt is, dewelke hoope hun beſt daar gedaan, en alles daar wel doorſnuffeld, en ook van goede Creatuuren voorzien zullen hebben.

Uit deze en diergelyke voorverhaalde actien, als ook by 't toevoeren van groote Capitaalen, zal Compagnies crediet niet alleen zeer vermeerderen, maar ook genoegzaam blyken, dat wy geen Zee-roovers zyn.

Men meend ook, dat men daar op dan hier zoo veel zilver a 1½ percento a depoſito zou konnen krygen, als de E. Compagnie in Tayouan, Siam, Suratte, Perſien, en Batavia, jaarlyx noodig heeft, en dan zouden de Heeren Majores zoo groote Kapitaalen zoo verre over Zee niet behoeven te riſikeeren.

Aangaande 't ongemunt, daar is weinig aan gelegen, alzoo 't gangbaar zilver in Perſien en Suratte met den ſtempel der Mogols gemunt werd, waar door men de deugd, 't alloy, en de zwaarte weten, en de ſchade voorkomen zou, behalven dat 'er in Tayouan en Siam ook genoeg zyn, die de waarde 'er van net weten uit te reekenen.

Het Tsjinees goud uit Tayouan, van Sumatra, enz. verſta, dat zoo abundant valt, dat de Kuſt Choromandel daar mede kan voorzien werden, waar voor den hoogſten prys daar betaald werd.

Wat ſchade het Sooma zilver van 23 percento geeft, dit houde onnoodig te zyn, alzoo ik bevorens al gemeld heb, dat dit echter vertierd werd, en te onnoodiger is dit, alzoo ieder ſchroomd om 't verlies en de ſchade op zyn boeken te brengen.

Men ſuſtineerd, dat de ſchepen voortaan, zoo ras ze maar klaar zyn, ook voor de Portugeeſen zullen vertrekken, vermits dan 't ſchip, gelyk voormaals Zeelandia en Bueren, binnen door na Suratte afgevaardigd, de reize noch wel tydelyk krygen zou.

Ook was 't niet quaad, dat haar Edelheden tegen 't zuider Moeſſon zulke bequame groote, en zelf retour-ſchepen in de Eilanden van Pegu hielden, daar zy redelyk verzekerd konnen leggen, om aldaar de ſluiten en andre mindre ſchepen van Siam, en Cambodia, hunne herten-vellen en andre goederen, over te geven, om wel geſtuwd te werden, de zuiker-kiſten, zyde, en zyde ſtoffen, in bequame kiſten te pakken, en af te laden, die dan door half Auguſtus, zynde de rechte bequame tyd, in Japan zouden gezonden werden.

Of 't nu geviel (waar aan de Reſidenten niet twyffelen) dat deze ſchepen na der Portugeeſen vertrek moeſten wachten, zouden 3 a 4 der zelve de Compagnie zulken ſchade niet geven, ten ware men bezorgd was, om zoo groote Kapitaalen op zoo weinig bodemen te periclitteeren.

Ik hebbe gezien, dat op andre plaatzen,

en vooral in Perſien, de Tolken die geen loon hebben, alleen voor hunnen dienſt, cortagie, en makelaardy, 1 percento trekken, waar voor dan ook de Compagnie, voor ſchade en quade betaling, als borgen moeten bevryden. Dit ſchynd hier ongebruikelyk; doch verſta, dat de Japanſche Tolken, ja zelfs de Kamerjongens en Dienaars, vereeringen genieten, om de Kooplieden toegang tot den Preſident te geven, dat apparent naauw te dingen weten te vinden.

Het is gebeurd, dat als men my alleen met een kleen rocy-vaartuig, nevens 38 kiſten geld, na Nangaſacki gezonden had, toen buiten myn weten een dienaar van de Tolken mede geſcheept was, zoo op myn aankomſt de Rafinadoers van het Sooma-zilver van myn negotie induceerde, waar over hen zeer bezwaarlyk lieten vinden, en niet hooger als tot 76 Thayl wilden komen, daar voor dezen, blykende by de advyzen, tot 77½ Thayl verlaten hadden; als nu by de miſſive van den Heer Preſident volle laſt bequam, gebruikte ik deze ſtratagema; liet verluiden, dat ik aanſtonds na Firando wilde vertrekken, dede het zilver afdragen. Hier af wierden voorſz. ſmelters ſubyt geadviſeerd. Schoon zy nu ongeroepen waren, en bevorens naaulyx te ſpreeken, zoo tracteerden zy nu tot 77 Thayl 3 Maas; merkende daar na den handel, ſcholden den voorſz. Dienaar dapper uit, gelyk ik dat naderhand hoorde.

Hebben ook niet A. 1635 de Japanſche gegageerde Dienaars verzogt eenige picols zyde, wetende de zekere advance. Hier zag men waar in de Dienaars hun eigen nut boven dat van de Meeſters zoeken; en wat dienſt en trouw men van hen te wachten heeft.

Terwyl de Compagnie zoo grooten menigte van jongens moet voeden, die, door gebrek van meeſters, en goed onderhoud, anders ſchadeloos loopen, behooren de Reſidenten eenige bequame en gaauwe jongens van goeden huize, en van goeden imborſt, aan te queeken, om in de Japanſche taal te leeren lezen, ſchryven, reekenen, enz., die men dan met 'er tyd als Tolken zou konnen gebruiken, en waar op men zich vaſt zou mogen vertrouwen, daar nu veele oordeelen, dat de Japanſche Tolken eer ſchadelyk als profitabel werden gehouden, zoo men als dan confronteeren moeſt, zoo kon men onderwylen dien ganſchen hoop Dienaars ſlyten, en onze Natie invoeren, 't welk op het Comptoir in Gamron wierd verſtaan, en tot groote geruſtheit en voordeel van de Compagnie ingevoerd.

De reizen na Jedo, die jaarlyx met groote koſten geſchieden, (gelyk by de reekening te zien is) zyn bezwaarlyk voor te komen, tenware de Reſidenten, gelyk den Preſident van meening was, hebbende reeds hout uit Quinam medegebracht, om een redelyk groot Hollands vaartuig te laten maken, daar mede men laveerde, dagelyks hunne voyagie konden vorderen, en dus beſtaan allenskens voor Jedo te loopen, behalven dat ook eenige Japanſche ſlegte vaartuigen, zoo zy maar half wind konden zeilen, derwaards met hunne lading zouden konnen gewrikt werden. Dit zou groot profyt en veel ſpoed geven, en daar nu vaartuigen van de Regenten moeten verzocken, zouden dan maar konnen doorvaaren, zelfs bezorgende, dat vaartuigen met 40 a 50 wrikkers, by hen tegen 3 Thayl en meer voor uitreize (en zoo ook weer op de te rug-reize) gehuurd, in hunnen dienſt en tot eigen gebruik hadden; doch deze voorſlag is vernietigd.

Wy hebben gezien, dat alle gerecommandeerde perſoonen, als zy zyde ontfangen zouden van de Kooplieden, volgens de gewoonte alhier, ieder na hun vermogen, of na hunne liberaliteit, aan hen 2 a 3 bali's met Sacki, of Japanſe wyn, eenige Catabers, of andre erkentenis aanbieden, 't welk tot een Numo. van vaten quam, weshalven ik oordeelde, dat 'er in een ganſch jaar geen wyn voor de Logie noodig was. Of hier van notitie of memorie gehouden werd, weete niet.

Of men nu op zulke Comptoiren, daar zoo veel ſchepen komen, veel volk behoefde te houden, meene van neen; want ten tyde van den principaalen handel ontbreeken 'er geen Kooplieden noch Aſſiſtenten op de ſchepen, die doch niets te doen hebben, en dan konnen gebruikt werden, behalven dat zy dan ook nu en dan wat zien en hooren zouden, daar anders door ledigheit tot debauche vervallen.

Dalende eindelyk op Nangaſacki, aldaar de Koopman Verſtegen *reſideerde, wat voordeel of nut de zelve voor de Compagnie daar werkt, vertrouwe 't verleden jaar nevens den Preſident reden 'er af heeft gegeven, als mede, wat negotianten uit Tsjina en Corea hun daar laten vinden, en hunnen laſt en waaren verhandelen. Deze Stad heeft goede leeftocht van ryſt, tarw, garſt, en ſorteering van veld- en boom-vruchten, als Knebi's, Doydeyen, Micans, Oranje-appelen, Peeren, Druiven, zyn 'er overvloedig, en tot een geringe prys te bekomen.*

Wild, als Haazen, Fayſanten, Veldhoenders, Quartels en Hoenderen, is 'er in overvloed; doch de Ganſen zyn hier gelukkig: want op den hals werd 'er verboden de zelve te dooden.

Ombra, zynde 8 a 9 mylen van Firando, is meeſt vlak en vruchtbaar land. 't Heeft bequame weiden voor beeſten, en men oordeelde, dat daar veele der zelve zouden konnen gevoed werden, die men in December zou konnen inzouten, en dat men daar ook veel ſpek en vleeſch zou konnen rooken, als mede, dat men 'er tarw en ryſt, die somtyds koſtelyk valt (als noch dit jaar gezien is) zou konnen bezorgen, waar mede een wel gemonteerd ſchip de Moluccos en de Ooſt zou konnen

konnen voorzien, en dan noch tydig op de Manilhaſe ſchepen konnen kruiſſen.

Zatſuma heeft een machtigen treffelyken Heere, die ſommige een Koning noemen. Het legt bezuiden Nangaſacki. Hier werd jaarlyx een party amber de grys verzameld. Wy hebben verſtaan, dat men met de Banjoozen zelf daar over zou konnen handelen. Zy werd gehouden van 70 tot 100 Thayl het Catti, en zy valt 'er ſchoon, goed, en in quantiteit.

De Camfer werd hier geprocureerd, en uit de eerſte hand bekomen. Wy oordeelen, zoo men de voorſz. Camfer voor 't Vaderland in bequame kiſten van 't zelve hout, dat mede dierbaar gehouden werd, pakte, de zelve aldaar beter voor lekkagie en ſpilling, die men anders van de qualyk-geſtuwde bali's heeft, zoude bewaard werden, ook zou de kaſſe zoo veel als de Camfer haalen. Wy verſtaan ook, dat de Eilanden Liqueſes hier aangrenſſen, en dat die zeer vruchtbaar van granen zyn. Hier vallen ook de horentjes, die men in Siam, en de omleggende quartieren voor geld gebruikt, en die met goed voordeel verhandeld werden, daar de Compagnie een preuve af nemen kon.

In wat Landen nu de goud-, zilver-, koper-mynen, en de andre Mineraalen gevonden werden, is my, door de menigte, niet ten vollen bericht, gelyk ontrent Miaco, Chimono, Sicque, en Facatta, ryke en groote gevonden zyn. Of zy het mineraal raffineeren met lood of quikzilver, heb niet vaſt konnen vernemen. Het koper, hier buitens tyds tegen de komende ſchepen en potten, brooden, of ſtaafkens in Perſia begeerd, werd getracteerd. Vertrouw ook, dat men hier, niettegenſtaande den brand dier is, goed plat koper tot ketels zou konnen bekomen.

Hier werden ſchoone yzere pannen, ketels, en potten, zeer ſubtiel gegooten. De Lakwerken werden in Saccaya gemaakt, die na de modellen konnen geſchikt, en op de bequaamſte wyze geformeerd, en behoorden de kleene kiſtjens, en andre zonder hare kaſſen, by den anderen gevoegd te werden, zonder malkanderen te quetſen, en men kon die, een goed getal uitmakende, by een binden, als wanneer zy in de ſchepen zoo veel plaats niet zouden beſlaan. De hennip valt hier mede, doch is koſtelyk, alzoo ieder picol op 17 Thayl komt te ſtaan, dat dier is.

Vermits de tyd ontbreekt, nevens de materie, zoo kome U Edele vertoonen, dat wel gewenſcht had, dat myn indiſpoſitie en de korte tyd, als ook de ongelegene plaats, my gelegenheit, luſt, en gezondheit verleend had, om by een zinlyker ſtyl en netter bericht van alles te konnen geven, doch vertrouwe met diſcretie, dat U Edele, 't geen ons ontbreekt, zullen vervullen, blyvende bereid hier af te aller tyd betering te doen.

Actum Batavia dezen 24ſten Maart A. 1637.

Onderſtond,

UE: altyd dienſtwillige

HENRIK HAGENAAR.

Hier op nu laten wy 't bericht van de Heer *Sterthemius* volgen, dat ons veel licht in deze zaaken geven zal.

Relaas van den Opper-Koopman, Pieter Sterthemius, *jongſt Opperhoofd in Japan, vervattende de Compagnies gewezene en jegenwoordige ſtaat. Zedert* A. 1641. *vertoond aan de Heere 17nen tot Amſterdam.*

Edele Heeren,

Bericht van de Heer Sterthemius A. 1652.

„ Hoe conſiderabel en noodzakelyk
„ de importanten Japanſen handel tot
„ ſoulagement van Compagnies zwaare
„ ongelden, en tot vergrooting der In-
„ landſche winſten, zy, is U Ed. door
„ langduurige ervarenheit, zoo wel als
„ de ſtricte en naauwe bepalingen, zedert
„ dat wy uit Firando opbraken, en na
„ Nangaſacki ons begaven, ten vollen
„ bekend, waar by wy wegens 's Compagnies jegenwoordige ſtand aldaar dit
„ navolgende dienſtig achten ter neder te
„ ſtellen.

„ Na dat wy ons A. 1641 uit Firando
„ na Nangaſacki begeven hadden, op
„ hope volgens beloften der Majeſteit van
„ onze negotie in vorige vryheit aldaar
„ te zullen plegen, zoo quam hier op,
„ by de komſt van den Gouverneur dier
„ plaats, *Sabroſemondonne*, niet met allen te
„ volgen, maar alles wierd ons in tegen-
„ deel zoo ſtrict en naauw bepaald, dat
„ aanſtonds de poorten van 't Eiland on-
„ zer wooning te water geſloten, en die
„ te land met volk bezet wierden, zon-
„ der te willen gedoogen, dat zich ie-
„ mand daar van begeven zou. Ook wier-
„ den de ſchepen by hun aankomſt bo-
„ venmaten naauw en ſtrict geviſiteerd,
„ en in 't loſſen der zelve onlydelyke
„ vexatien, zoo met het openen der goe-
„ deren, als met 't ſlaan en ſtooten van
„ 't volk, aangedaan, de ammunitie van
„ Oorlog, zoo kruid en lood, als ander
„ ſcherp, benevens de houwers, mus-
„ quetten, ja zelfs de ſtukken, en roers
„ der ſchepen, aan land gehaald, hou-
„ dende alle kleen vaartuig van ſchuiten
„ en boots (ten einde niemand buiten
„ kennis en verlof des Gouverneurs van
„ of na boord vaaren zou) in hun geweld.
„ De lyken der dooden mogten na Chri-

„ ſtelyke gewoonte niet begraven wer-
„ den, maar moeſten gedoogen dat die
„ 4 à 5 myl buiten gaats met eenige
„ zwaarte in Zee geworpen wierden,
„ dat noch al zou te dulden geweeſt zyn,
„ indien 'er geen donkerder wolk opge-
„ komen was, te weten, dat, kort na 't
„ verſchynen van den Commiſſaris *Tſic-*
„ *cengodonne*, ons 't gebruik der heilige
„ oeffening van onzen Godsdienſt, en 't
„ vieren van den Sabbath verboden
„ wierd, niet willende, dat wy God in 't
„ bywezen van een Japander zouden mo-
„ gen aanroepen, maar dat wy ons voor-
„ taan na hunne ſuperbe ordonnantien,
„ en vervloekte Heidenſche wetten zou-
„ den moeten reguleren. Dat ook de
„ ſchepen voortaan volgens 't gebruik
„ der Portugeeſen (in hoedaniger voegen
„ zyn Majeſteit wilde dat wy mede voor-
„ taan zouden gehandeld werden) nood-
„ zakelyk den 20ſten dag der 9de Japanſe
„ maan zouden moeten vertrekken; dog
„ dat 't laatſte ſchip 50 dagen na zyn
„ aankomſt zou mogen blyven, met veel
„ andre bepalingen, die U Ed: reeds van
„ tyd tot tyd zyn bekend gemaakt, en
„ waar tegen zy ons verboden niet het
„ minſte verzoek te doen, 't welk dus
„ by den Heer Gouverneur Generaal en
„ de Heeren Raaden van Indiën is inge-
„ ſchikt geweeſt, met intentie, om, zoo
„ 'er geen verzagtingen in deze naauwe
„ bepaling quamen, of zoo de winſten
„ niet grooter wierden, dan liever, als
„ zynde voor de achtbaarheit van onze
„ Natie ondragelyk, met alle den om-
„ ſlag van daar op te breken, en dien
„ handel te ſtaaken.

„ Hier op liet het zich in de volgende
„ jaaren, en tot A. 1647 wel een wei-
„ nig beter aanzien, hoewel wy toen al
„ mede niet ongequeld bleven; doch na
„ dat zy, by 't verſchynen der 2 Portu-
„ geeſche ſcheepen, door leugentaal van
„ haaren Gezant hoorden, dat wy hen
„ een Stuurman, en eenig varend volk op
„ Batavia, om derwaards te vaaren, zouden
„ bygezet hebben, hebben zy won-
„ derlyke gedachten van ons gekregen,
„ en alles is veel erger, dan bevorens,
„ geworden. Zy wilden onze geſchen-
„ ken niet ontfangen, voor en al eer wy
„ hen daar over voldoening gegeven had-
„ den, zoo dat wy met veel kleenach-
„ ting, en onverrichter zake, uit Jedo moe-
„ ſten weerkeeren, moetende, by de
„ komſt der ſchepen, met den aanvang
„ der negotie tot uitdrukkelyke ordre
„ van 't Hof wagten. A. 1649 wilden
„ ons, om dat noch geen dankbaarheit
„ over de verloſſing der 10 gevangenen
„ geſchied was, niet toeſtaan met onze
„ geſchenken ten Hove te verſchynen.
„ Daar op zonden haar Edelheden A.
„ 1649 een ſtatelyk Gezant aan den Kei-
„ zer, doch die wierd geenzins, zoo als
„ 't behoorde, en zelfs met kleenach-
„ ting, ontfangen, en niet een haar an-
„ ders, dan de ordinaire Opperhoofden,
„ gehandeld, houdende hem als in een
„ civile gevankenis, zonder hem eenigen
„ toegang tot eenige Ryks-Raaden toe
„ te ſtaan, gelyk noch A. 1647 in ge-
„ bruik was, zoo dat hy genoodzaakt
„ wierd zyne dimiſſie door den Tolk te
„ verzoeken, die hy, na drie maanden
„ wagtens, na permiſſie, van zyne ge-
„ ſchenken aan de Ryx-Raaden over te
„ leveren, verkregen te hebben, erlang-
„ de, zonder te willen lyden (onder
„ ſchyn van 's Keizers ziekte) dat de Ne-
„ derlanders voor zyn Majeſteit perſoo-
„ nelyk zouden verſchynen; dat ook A.
„ 1650 zoo gevolgd is, en voortaan jaar-
„ lyks zoo ſtaat te geſchieden, zoo ons
„ van geloofwaardige Japanders bericht
„ is. Te meer, alzoo de ſpoedige depe-
„ ſche der vorige Opperhoofden tot
„ kleenachting van onze Natie geduid
„ werd.

„ Dus toonen zy in allen deelen, dat
„ zy ons Japan zoo wars zoeken te ma-
„ ken, dat wy dat eindelyk uit ſchaam-
„ te van zelfs zullen moeten verlaten;
„ waar onder de Tolken der E. Compag-
„ nie mede wakker hun perſonagie ſpee-
„ len, zynde hun onredelyke vexatien
„ en baatzugt by na langer onverdrage-
„ lyk, alzoo zy, onder ſchyn van des
„ Gouverneurs ordre (dat by ons een vaſte
„ wet is) hunne rol na hun welgevallen
„ zoodanig ſpeelen, als zy zelf willen,
„ dewyl wy by de zelve noit zonder haar
„ konnen komen. Ook monopolizeren
„ zy, buiten kennis der Regenten, zooda-
„ nig met malkanderen, dat wy ten ty-
„ den der negotie niets, dan uit hunne han-
„ den, of die van hunne gunſtelingen, kon-
„ nen bekomen, alzoo zy de Kooplie-
„ den verbieden op 't Eiland, daar wy
„ zyn, te komen; op dat zy hun oog-
„ wit niet zouden miſſen, zoo dat wy
„ dan alles aannemen moeten volgens de
„ prys, die zy ergens op geſteld hebben;
„ behalven dat de goederen dikwils ook
„ zeer ſlegt geſteld zyn, en dat wy ech-
„ ter al ongemerkt moeten laten door-
„ ſchieten. Ook dienen deze Tolken
„ ons zeer trouwloos in 't vertaalen der
„ zaaken, door hunne ſuperbe laatdun-
„ kendheden, waar door zy ons veel
„ hoon en ſmaad aandoen, dat voor de
„ achtbaarheit van onze Natie onlydelyk
„ is. Derhalven oordeelen wy, dat zoo
„ U Ed: in tyds de behoorlyke midde-
„ len van redres niet gelieven by der
„ hand te nemen, zy ons hoe langer hoe
„ meer bepalen, tot dat wy genoodzaakt
„ zullen werden dit Ryk wel te moeten

„ ver-

„ verlaten, te meer, alzoo zy merken,
„ dat wy alles, dat zy ons opleggen, ge-
„ willig doen en gehoorzamen.

„ Doch ik ſchyne te hooren in myn
„ oor luiſteren, dat op Japans zoete win-
„ ſten wel wat vexatien konnen verdra-
„ gen werden, alzoo Japan de ſterkſte
„ zenuwe van 's Compagnies Inlandſche
„ handel, en van de Indiſche winſten, is,
„ dat (zoo verre ons reſpect dat toelaat)
„ waar is.

„ Dierhalven oordeele, dat U Ed: hier
„ tegen verzoeken behooren te doen, 't
„ welk, ſchoon de Keizer dit ook ver-
„ boden heeft, zoo werd ons bericht,
„ dat de Regenten die bevelen zelfs na-
„ komen.

„ En, ten uiterſten genomen, de zaa-
„ ken konnen 'er niet erger door werden,
„ als zy nu reeds zyn.

„ Dit weinige hebbe noodig geacht
„ U Edelheden te vertoonen, ten dienſt
„ der E. Compagnie, met verzoek, dat
„ zy dit ten goede gelieven te duiden,
„ waar op wy ons verlaten.

In Amſterdam, Ady
17 Sept. A. 1652.

Van geen minder belang voor ons zyn de volgende Conſideratien aan haar Edelheden A. 1707, over onze tegenwoordige zaaken in Japan opgegeven.

Conſideratien over de preſente Staat van 's Compagnies handel in Japan, gegeeven op haar Edelheden miſſive van den 25 Juni 1707. tot bericht van de middelen van redres, die men zou konnen in 't werk ſtellen; door de Opperhoofden en Raad in Japan te dier tyd.

Aanmerkingen over onzen Staat in Japan A. 1707.

„ Van ouds her, en zedert de uitzet-
„ ting der Portugeeſen is 't als een vaſte
„ regel in practycq geweeſt, over de naau-
„ we bepaling in Japan geen harnas tegen
„ deze natie aan te trekken, noch iets
„ te doen, dat hen kon mishagen; maar
„ alles door beleefdheit, en een goede di-
„ rectie, te tragten te overwinnen.

„ 't Beſte hier ontrent te doen, wa-
„ ren modeſte ſtille gehoorzame com-
„ portementen der Nederlanders, ver-
„ zeld met goede vereeringen aan de
„ Gouverneurs en andre Regenten van
„ Nangaſacki, na dat ieders vermogen
„ ten Hove groot of kleen is geweeſt,
„ om hen te diſponeeren favorabel rap-
„ port van ons by de grooten in Jedo te
„ doen. Ten beſten der Compagnie op
„ veel harder wyze aan te kloppen, is
„ altyd quaad en ſtrydig bevonden tegen
„ den aard dezer ſuperbe natie, die in al
„ haare actien zeer langzaam, bedekte-
„ lyk, en zeer ſtreng is; prefererende haar
„ eigen ſtaat en maximen boven geld en
„ particulier intereſt.

„ Hier uit is van tyd tot tyd ontſtaan,
„ dat men die moedige en preciſe natie
„ altyd heeft trachten na de oogen te
„ zien, en, voor al de Tolken, als de-
„ welke meeſt met ons moeten omgaan;
„ waarom men hen in alles heeft zoeken
„ te believen; doch deze Tolken, loos
„ en ſiniſter zynde, hebben met 'er tyd
„ de Regenten doen begrypen, dat uit
„ de groote overwinſt der vreemdelin-
„ gen hun land verarmde, en dat dit hun
„ ingezetenen zeer ſchadelyk was, om
„ 't welk te herſtellen, zoo heeft den
„ handel der vreemdelingen moeten laſt
„ lyden. Waar van de Compagnie een
„ ſmertelyk gevoelen gehad heeft A.
„ 1672 met den invoer van de ſchadelyke
„ taxatie-handel.

„ Daar op is A. 1685 gevolgd die
„ naauwe bepaling, van jaarlyks niet meer,
„ dan 300000 Thayl, te weten ⅔ aan ſtuk
„ en pondgoederen, en ⅓ aan zyde, te
„ mogen vernegotieeren, 't geen A.
„ 1697 in den beginne wel weer een wei-
„ nig ſcheen gezalfd te wezen, met ons
„ noch 80000 Thayl toe te voegen in
„ ruiling tegens koper; maar met het
„ veranderen van de goude Coebangs in
„ veel ſlegter alloy, en des onaangezien
„ ons die op te dringen tegen de oude
„ prys van 68 maas ieder, heeft dat an-
„ ders gebleken. En noch was 't troo-
„ ſtelyk geweeſt, zoo men ons, in plaats
„ van die ſchadelyke munt by continua-
„ tie de volle quantiteit van 25000 kiſ-
„ ten koper, volgens de ordre van 't Hof
„ A. 1698, had willen leveren, dog dat
„ is noit meer, als eens, geſchied, en in 't
„ vervolg al mede verbroken.

„ Hier by nu eens in acht genomen de
„ zware ongelden en laſten, die van tyd
„ tot tyd vermeerderd zyn, zal men be-
„ vinden, dat die al mede een point van
„ Compagnies verval zyn, die in veelen,
„ door al te groot toegeven aan de Tolken,
„ veroorzaakt zyn; die, als men hen eens
„ om dezen of genen goede dienſt wat te
„ wil geweeſt is, dat 't jaar 'er aan weer
„ pretenderen als een recht, 't welk ee-
„ nige reizen ingewilligd zynde, dan een
„ vaſt Japans capittel werd, en dan niet
„ af te brengen is, ten ware men grooten
„ haat op zyn hals haalen wil, en de Com-
„ pagnie in andre zaaken doen lyden.

„ Hier onder mag ook wel geſteld
„ werden 't ſchadelyk uitzoeken der goe-
„ deren, na dat die verkogt zyn, dat de
„ Kooplieden moeten gedoogen, en dat
„ niet, dan tot merkelyk nadeel van de E.
„ Compagnie, door de tyd, en een al
„ te groote toegeventheit, is ingekropen,
„ eerſt

„ eerſt met kleenigheden, op de naam „ der Gouverneurs, en Stads Borger- „ meeſters, naderhand, en nu noch is 't „ algemeen voor de Ottenaas, Dwars- „ kykers, Tolken, Leerlingen, en Schry- „ vers inkluis.

„ Wy hebben nu zedert 3 jaar wel ge- „ tragt dat quaad gebruik af te brengen, „ en 't zelve, met 't ſorteeren der goede- „ ren, en ieder na zyn deugd en waarde „ apart te laten verkoopen, te beletten, „ doch dat wil, zoo 't ſchynd, weinig „ helpen: want dat wy voor 't beſte en „ gewildſte geſorteerd hadden, heeft by „ verkoop dit jaar minder als het ſlegtſte „ opgebracht, om dat op 't eerſte den „ uitzoek was geſteld, dat niet voor te „ komen is.

„ De ſterke vaart der Tsjineeſen (die „ nu zedert eenige jaaren noit minder als „ met 70 en 80 Jonken hier ten handel „ geweeſt zyn) heeft de E. Compagnie „ in haare negotie ſucceſſive ook grooten „ afbreuk gedaan, geconſidereerd, dat „ de zelve buiten hunnen openbaren ver- „ koop noch een goede quantiteit Koop- „ manſchappen weten te verſtieren, op „ de naam van offerhanden, en onderhoud „ van hunne Tempels, als ook tot ſchen- „ kagie aan de Japanſche Dienaars, die „ hen op 't Eiland komen oppaſſen, be- „ halven noch de groote ſluikhandel, „ daar zy hen mede weten te behelpen, „ en waar van de dag-regiſters dezes „ Comptoirs doorgaans melden.

„ 't Laatſte en quaadſte, de Compag- „ nie in haren handel drukkende, is de „ zwaare belaſting of de zoogenaamde „ Sannakin, die de Nangaſackiſe Regee- „ ring op de goederen komt te leggen, „ beloopende (na dat ons zoo nu en dan „ in 't ſecreet verhaald werd; want an- „ ders konnen wy dat noit weten) van „ 50 tot 100 percento, na dat den over- „ vloed, of 't gebrek van 't een en 't an- „ der in hun land groot of kleen is.

„ Een ſtaaltje daar af is ons in de jong- „ ſte negotie ontmoet, ontrent 't ver- „ koop van zyde, waar van volmondig, „ zoo door de Tolken als andre vertrou- „ welingen gezegt is, dat zy 10 percen- „ to van de belaſting hadden afgenomen, „ en weer op de grove waaren, en land- „ goederen gelegt, waar uit weer klaar „ blykt, dat zy, om de vreemdelingen „ te begunſtigen, niet van hunne voordee- „ len zullen afſtaan.

„ Ook is 't wel te bezeffen, dat, zoo „ lang haar Edelheden niet in ſtaat zyn „ ons van genoegzaame goederen op den „ eiſch jaarlyx te voorzien, den handel „ al mede zoo niet floreeren kan, als in „ vorige tyden, toen de Comptoiren in „ Indiën beter in ſtaat waren, om Japan „ van gewilde Koopmanſchappen te ver- „ zien: want zoo lang 't toegeſtaan ka- „ pitaal, by gebrek van dien, niet ruim „ kan uitgemaakt werden, gelyk jongſt „ eenige jaren aan een geſchied is, zoo „ konnen de winſten onmogelyk zoo „ groot vallen, als toen 'er overvloed „ van alles was: want telkens zoo veel, „ en meer, wierd overgehouden, als 'er „ in de drie verleden jaren te kort geko- „ men is, en men verkogt niet, als daar „ goede winſten op vielen, de reſt, en „ 't ongewildſte, bleef leggen tot 't jaar „ daar aan, dan waren die goederen weer „ wat beter getrokken, zoo dat den in- „ tereſt, van 't geen per reſtant overbleef, „ noch ruim kon goedgemaakt werden, „ maar nu is men genoodzaakt, winſt of „ niet, alles te verkoopen.

„ De duurder inkoop van veel goede- „ ren is al mede een oorzaak, dat de win- „ ſten zoo groot niet als anders vallen, „ en waar onder dit jaar voor al wel ge- „ rekend mag werden de kandy- en „ poeder-zuiker, een voorname Koop- „ manſchap, die op andre jaaren groote „ voordeelen gaf. Schoon nu de prys „ met de vorige zoo veel by verkoop niet „ verſchild, zoo zyn echter de percen- „ toos op de eerſte zeer ſober, en op de „ laatſte maar paſſelyk, dat toevallig „ door de verandering van de tyd en zaa- „ ken komt, dat alle Kooplieden onder- „ worpen zyn.

„ Om nu, volgens ordre der hooge „ Regeering op Batavia, en volgens 't „ Extract uit den brief der 17nen, van „ den 23ſten Juli 1706, middelen uit te „ denken van redres, daar toe vinden wy „ ons te zwak, echter zullen die na onze „ gedachten opgeven.

„ Te klagen is hier geheel vrugteloos, „ en dus ook, iet te verzoeken, dat wy „ en onze voorzaaten ondervonden heb- „ ben, gelyk dit de Heeren *Douglas*, en „ *de Vos* weten, by ondervinding, dat, „ zoo daar mede iet was te winnen ge- „ weeſt, Compagnies zaaken hier noit „ tot dat verval zouden gekomen zyn.

„ Hoe menigmaal heeft men aan de „ huizen der grooten te Jedo verzoek „ gedaan, waar op 't antwoord van den „ Secretaris was, hy zou 't zyn Heer „ zeggen. Die van Nangaſacki, gewoon „ ons honig om de mond te ſmeeren, „ beloven wel, doch bewerken niets ten „ beſten.

„ De Tolken, die de Regenten na de „ oogen zien, zullen noit iet anders ver- „ taalen, dan dat zy weten, dat niet „ mishagen zal, zoo dat zy voor al onze „ klagten doof zyn, en blyven.

„ Met brieven iets te ondernemen, is „ al mede onnut, alzoo zy niet getrou „ vertaald werden.

„ Ook zullen zy noit iet aan hunne meer-

„ dere

„ dere te kennen dat tegen haare repu-
„ tatie ſtryden kan. Brieven ook zonder
„ voor-kennis van die van Nangaſacki
„ na 't Hof te zenden, en over te leve-
„ ren, zou al te veel gewaagd zyn: want
„ al wierd de Keizer en de grooten de
„ quade handelingen der hunnen tegen ons
„ al gewaar, wel geſtraft werden; dog
„ dat zou ons by hunne opvolgers en ver-
„ vangers een doodelyken haat baaren van
„ de ganſche Natie tegen ons, te meer,
„ alzoo zy altyd ook haare groote vrien-
„ den aan 't Hof hebben, en lieden van
„ groote afkomſt zyn, die door den Kei-
„ zer tot Gouverneurs van Nangaſacki
„ verheven werden.

„ Onze tanden te laten zien of geweld
„ te gebruiken, is geheel van de weg af,
„ ten ware wy hun land wilden verlaten,
„ en 'er noit weer komen.

„ Dierhalven oordeelen wy, dat,
„ zoo 't met de Negorie nog erger gaan
„ wilde, als 't God dank dit jaar noch
„ gedaan heeft, het dán beſt was Japan
„ te verlaten, en dat 'er door haar Edel-
„ heden een jaar voor af te kennen gege-
„ ven wierd, dat de tyding uit Holland
„ mede bracht, om de negotie hier, zoo
„ die zoo ſlegt bleef, te verlaten, en
„ dat wy dierhalven nu gekomen waren
„ om den Keizer en Ryx-grooten te be-
„ danken voor de beleefdheit van zyn
„ Majeſteit en zyne Voorvaders tot nu
„ toe genooten, betuigende dat met leed-
„ wezen uit zyn Land ſcheidden, alleen
„ om de zware ongelden, ſlegte win-
„ ſten, enz. verzoekende; derhalven uit
„ naam harer Edelheden, om de hulp en
„ wyzen raad der Heeren Gouverneurs
„ en Borgermeeſter van Nangaſacki in
„ dezen, met aanbieding, zoo wy dan
„ zouden moeten opbreken, van jaarlyx
„ een ſcheepje ten dienſt van den Keizer
„ en van Japan te zenden, om tyding
„ van vreemde Landen te brengen, en
„ ook zulke goederen, als zyn Majeſteit
„ en de Prins gelieven te ontbieden.

„ Dit behoorde op de komſt der ſche-
„ pen ten eerſten te geſchieden, om op
„ de kortheit des tyds geen uitvlucht te
„ konnen nemen, en daarom zou 't goed
„ zyn, de ſchepen wat vroeger van Bata-
„ via te zenden.

„ Ook zou men de Tolken moeten be-
„ velen alles wel te vertolken, of dat
„ anders, als het te laat zou zyn, het hem
„ wel zou konnen berouwen, doch zoe-
„ kende hunne vriendſchap zoo veel mo-
„ gelyk is.

„ Komt 'er dan voor 't vertrek der
„ ſchepen geen antwoord, dan goede
„ hoop, dan moet 'er 't jaar 'er aan maar
„ een ſchip komen, dat niet brengt dan
„ geſchenken, en geen negotie ter we-
„ reld; doch echter met een Opperhoofd
„ die zich aanbied om de gewoone eer-
„ bied ten Hove te doen: want anders
„ zouden zy op de qualiteit van de per-
„ ſoon weer uitvluchten zoeken.

„ Helpt dán dit alles niet, zoo en we-
„ ten wy ook geen ander middel.

„ Wat nu U Edelhedens eiſch betreft,
„ om zilver, in de plaats van de goude
„ Coebangs, uit Japan te voeren, daar op
„ zeggen wy, dat wy ons noch houden
„ aan 't bericht van den E *Gideon Tant*,
„ en zyn Secunde, *Hermannus Menſing*,
„ en by 't geſchrevene door ons in Octo-
„ ber 1705. te weten, dat wy niet ge-
„ looven, dat dit aan de E. Compagnie
„ zal vergund werden, om 't groot ge-
„ brek van 't zilver hier, dat nog klaar-
„ der blykt, alzoo de Keizer 't zilver dit
„ jaar noch ſlegter, dan oit te voren, heeft
„ doen maken; en de Japanders zelf
„ zeggen, dat het half goed zilver, en
„ half goed koper is, waar by dan de E.
„ Compagnie ook haare rekening niet
„ vinden zou, al wierd haar den uitvoer
„ al vergund.

„ Wy hebben de Tolken ook gevraagd,
„ of de Compagnie, in plaats der ſcha-
„ delyke goude Coebangs, niet met zil-
„ ver zou konnen betaald werden, waar
„ op zy zeiden, dat dit veel moeite zou
„ in hebben, en als 't al toegeſtaan wierd,
„ dat wy ons dan niet verbeelden moe-
„ ſten, anders dan de derde of ſlegtſte
„ ſoort te zullen krygen, die nu eerſt
„ gangbaar gemaakt was.

„ Ook hebben wy, van de drie ſoorten
„ van zilver hier, onder de hand beko-
„ men, de waarde van 18 goude Coe-
„ bangs te weten, van ieder ſoort 6,
„ waar van ½ na Bengale, ⅓ na Choro-
„ mandel ſtaat verzonden, en de reſt na
„ Batavia vervoerd te werden, om door
„ den Aſſajeur aldaar net ieders waarde
„ te ontdekken. Waar mede wy dan
„ U Edelheden eiſch na ons vermogen
„ beantwoord hebben, in hope dat U
„ Edelheden 't zelve zullen goedkeu-
„ ren.

„ Dit zilver nu was by den Aſſajeur,
„ *Andries van Houten*, bevonden zoo
„ ſlegt te zyn, dat de E. Compagnie in
„ Bengale, en elders, 'er wel ½ op zou moe-
„ ten verliezen, en dierhalven zou
„ hen dit zilver noch ongelyk nadeeliger,
„ dan de goude Coebangs, zyn.

Nu meenen wy, dat het niet onge-voeglyk wezen zal, hier op in 't volgende Hoofd-deel een optogt A. 1702 na 't Keizerlyk Hof te Jedo, door ons Opperhoofd, en zyne medgezellen op die reize gedaan, te laten volgen.

TWAALFDE HOOFTSTUK.

Een optocht na Jedo A. 1702. Februari. Hoe ſterk de trein is. Fimi en Jangami. Iſaphaja. Tackaſacki. Caminoera. Jannagawa. Coerme. Sterke vorſt in deze tyd. Jammage. Oetſino, en Itska. Coanoſſi. Kfroſacki. Cocfoera of Cocora. Semonoſeki. Cammonoſeki. Camro. Joe, Soa, Bingonothomme. Sumotſoi. Fibi, Taccamats. Oeſimada. Moero. Akas. Fiongo. Oſacca. Firakatta. Miaco. Hoe by den grooten Richter onthaald wierden. Awattagoets. Coeſats. Soetſiamma. Sacanoſta. Sekinozizi. Iſiacoets. Quano. Okaſacki. Akaſacka. Arraay. Fammamats. Foekeroy. Niſacca. Canaje. Oeſimada. Ocabe. Marico. Jeſeri. Okits. Joſiwarra. Miſima. Faconitoge. Odawarra Afbeelding van een Heer, die in een Noriman gedragen werd. Cammagawa. Sinnagawa. Jedo. Geven kennis van hun aankomſt, en werden beleefd verwelkomt van verſcheide. Koſten, door den Heer van Canga, om den Keizer te onthaalen, gedaan. 't Opperhoofd doet die gene, die hem verwelkomt hadden, bedanken. Spreken met 's Keizers Wondheeler, en meer andre. Menigvuldige brand. Bekendmaking van hun aanſtaande gehoor by de Keizer, enz. 't Opperhoofd, de Heer Douglas, *met eenige andren, en met zyn Zoontje, verſchynen voor den Keizer. 't Verder voorgevallene daar. En ook aan de huizen der Ryx-Raaden. Zorge der grooten voor de onzen by brand gedragen, waar voor de onzen hen doen bedanken. Kregen hun affcheid van den Keizer. En de verdre zaaken toen voorgevallen. De onzen, door dezen en genen beſchonken zynde, nemen hun affcheid. Weder brand. Cannagawa. Groete aan de Heer van* Kinokuni *gedaan. Oizo. Odawarra. Faconitoge. Miſima. Joſiwarra. Cambarra. Jeſiri. Marico. Ocabe. Cannaja. Niſacca. Mutske. Fammamats. Foetagawa. Acaſacka. Ofamma. Seriuw. Mia. Quano. Jocaits. Sekinozizo. Sacanoſta. Soetſiamma. Iſibe. Oots. Miaco. Kiomiets. Zien eenige Tempels. Oſacca. Groote geldleening des Keizers aan de Leveranciers van 't Koper. Vertrek van Oſacca. Amagaſacki. Nieſnomia. Fiongo. Camro. Cammonoſeki. Cocora. Kfroſacki, en Coanoſſi. Jammaye. Maatſcaſacki. Coerme. Jannagawa. Iſafaje. Decima. Onkoſten op deze reize gevallen. Ruſt- en eet-plaatzen, daar zy ſtil hielden. Groote ſliptheit der Japanders in 't nakomen der beveelen. Willen geen hond quaad gedaan hebben. Straffen 't ſluiken vry ſtreng. Zedert wanneer de roers niet van de ſcheepen gelicht zyn. Belaſten A. 1696 de onzen tot op't lyf toe te bevoelen. Andre dwaasheden, en kribbigheden van hen, aangehaald.*

Hoe ſterk de trein is.

VOor af moeten wy zeggen, dat de Trein der Japanders op zulken tocht in deze navolgende perſoonen, enz., beſtaat:

1 Een Opper-Banjoos, of Edelman.
1 Onder-Banjoos, of Edelman.
2 Stads-dienaars, mede Banjoozen genaamd; doch geen Edellieden; maar om dat zy wegens de Stad (dat een Keizerlyke is) komen, en 2 houwers dragen; zoo werden zy naaſt de Banjoozen geëerd.
1 Opper-Tolk.
1 Onder dito.
2 Schryvers.
1 Ook voor de Hollanders.
1 Dito voor de Japanders, en ontrent 30 gemeene laſt-dragers, om 't Geld- en Schryf-Comptoirken, de kiſt met de geneesmiddelen, enz.; als ook de geſchenken, en de beſtelgoederen der Stadsvoogden, op te voeren; behalven de welke 'er noch 15 Paarden (en op den grooten Land-weg wel 40 dito) tot het voeren van deze en gene, en ook tot het draagen van verſcheide andere laſten vereiſcht werden. In 't gemeen echter beſtaat de Trein uit 37 perſoonen, waar onder 4 Nederlanders; 't Opperhoofd; de Opper-Wondheeler, een Boekhouder, en een Aſſiſtent geteld werden.

Zoo 't regend, zyn zy gewoon met een gewaſte mantel, en met een ſtroo-hoedjen, dat men op 't hoofd zet, boven op eenige laſten, reeds op een Paard geſchikt (zoo men te Paard ryd) te zitten, daar men ook met een kleen valreepje, dat boven aan den hals van 't Paard en de zadel vaſt is, opklimt.

Dus zit men dan als een halve Janpottagie daar boven op, en wel zonder ook zelf de toom van 't Paard te mogen voeren: want 't gebruik der Japanders (daar men niet aftreden mag) vereiſcht, dat 'er een knecht by gaat, en dat die 't Paard by den toom leid.

Op zulken tocht nemen de Tolken ook veel byzondre goederen van haar zelve (waar mede zy groote winſt in Jedo doen) en ook veel beſtel-goederen der grooten van Nangaſacki mede, al welke koſten de E. Maatſchappy by zoo een optocht dragen moet.

Dagelykſe aanteekening van 't voorgevallene op een tocht na Jedo A. 1702. den 11 Februari.

Optocht na Jedo, A. 1702. Februari.

Den 11den Februari Saturdags s'morgens ten 9 uuren quam onze Opper-Banjoos ons op 't Eiland afhaalen, dronken een afſcheids-glas, namen buiten de poort afſcheid van de Nederlanders, en reden na 't Tempeltje, daar de Tolken en andre baatzugtige jaarlyx beſchonken, en met eenige Saccaanen onthaald wierden, waar op wy met Canga's over 't Fimiſche gebergte gedragen wierden, plyſterden op den top, daar door den Hoſpes met eenige ververſching onthaald zyn. Na dat wy nu van 't gebergte afgekomen waren, zaten wy in Fimi te Paard, deden 't middagmaal in Jangami, en quamen met zon's ondergang in Iſaphaja, van waar wy met 2 barken van den Landsheer van Fiſien, na 't avondmaal vertrokken, om na Jannagawa over te ſteken; doch bleven 's nagts, ſchoon de wind goed was, ontrent Tackaſacki ten anker leggen, om dat de Schippers het by nacht, uit vrees van geen ankergrond te zullen bekomen, niet durven laten doorſtaan.

Fimi, en Jangami. Iſaphaja. Takkaſacki.

Den 12 dito vermits de goede in een quade wind veranderd was, die vry ſterk doorblies, zoo moeſten wy de wal wat nader loopen, en voor Caminoera ten anker blyven leggen, tot dat wy 's nagts ten 2 uuren onder zeil raakten.

Caminoera.

Den 13 dito 's morgens quamen wy met zons opgang voor de droogte van Jannagawa, daar wy een groote bark vonden, die ons overal de weg wees, en voor gids diende, om niet hier of daar in de modder te geraaken. Ook waren langs de diepſte guylen kleene vaartuigen met vlaggetjes van de Heer van Suckingo daar geſteld, om alle groote Heeren uit zyn naam binnen te geleiden, en dus quamen wy eindelyk ontrent 8 uuren binnen Jannagawa, alwaar wy, 't middagmaal tot ontrent 11 uuren gehouden hebbende, weer voort reden.

Jannagawa.

Pas buiten de Stad komende, zagen wy 2 doode lichaamen aan kruiſſen hangen, die, noch niet lang geleden, de eene om dievery, en de andre om iet anders, geregt waren.

Met het vallen van den avond quamen wy in de Stad Coerme, daar wy, na oudergewoonte, door 5 a 6 Banjoozen ingehaald, en in onze herberg gebracht wierden.

Coerme.

Sterke Vorſt in deze tyd.

Den 14 dito reden wy 's morgens, voor 5 uuren, uit deze Stad, gingen met eenige vaartuigen over de Rievier Mianoodſie, vonden de velden, en waterplaſſen, over al toe bevroozen, dat ons, met 't aanbreeken van den dag, en 't optrekken van den dauw, dede klappertanden. Wy zagen hier (dat wat zeldzaams in de winter is) de eerſtemaal een Ojevaar, een Vos, en eenige wilde Ganſen.

Wy deden ons middagmaal in Jammaje, van waar wy met korven over het Fiamitſe gebergte gedragen wierden, pleiſterden op des zelfs top, en wierden van den waard, en zyn verder huisgezin, met een veldhoen, 8 eijeren in een doosje, en met eenige Saccaanen onthaald.

Jammaje.

Het beurd ook wel voor een enkele reis (gelyk A. 1700 in Maart) dat de onzen in 't Dorp Nangato gekomen zyn, daar noit bevorens een Europeër geweeſt was, en daar zy veel velden met Thee, wel 5 a 6 myien verre, zagen.

Na dat wy in Oetſino wat vertoefd hadden, zaten wy weder op, en reden tot Itska, daar wy by 't lantaarn-licht in de gemeene herberg (na dat wy de Itskagawa doorwaad hadden) aanquamen.

Oetſino, en Itska.

A. 1700 wierd de Heer *de Vos* in Oetſino zeer deftig door eenige van de voornaamſte Juffers (iet zeldzaams) onthaald, die anders, zoo ras zy ontrent onze kamers komen, door de Banjoozen weggejaagd werden.

Den 15den dito ſtegen wy ten 4 uuren 's morgens weer te paard, gingen met kleene vaartuigen over de Rievieren Acadſie, en Sackay, deden ons middagmaal in Coanoſſi, en zagen, dat de Borgers daar, en in de daar ontrent gelegene dorpen en gehugten, hun dagelyks vuur van ſteenkoolen maakten, die zy daar uit de grond (die op veel plaatſen daar uit enkel ſteenkoolen beſtaat) gewoon zyn te kappen, hoedanig wy 'er ook al verſcheide by daag met dat werk bezig zagen, om de zelve daar uit te graven, en die onder veel opgeſlagene hutten te bergen.

Coanoſſi.

Wy veranderden in Kfroſacki van paarden en draagers, en quamen met zons ondergang in Cocfoera (of Cocora zoo men gemeenelyk zegt) ter herberg. Wy zagen heden veel Kraanvogels; dog deze, voor vreemdelingen bang zynde, hielden zich buiten ſchoots. Rondom deze Stad waren hegte muuren vol kleene ſchietgaten, en een wyde gracht 'er om. De Vrouwen zyn hier de allerbeſte niet in gedrag, behalven dat zy zich ook zeer mismaken met zich met witte verw te beſtryken, hun winkbraauwen af te ſcheeren, en haar tanden git zwart te maken. Men ziet hier ook Ojevaars, die winter en zomer hier blyven.

Kfroſacki. Cocfoera, of Cocora.

Den 16den dito 's morgens ten 8 uuren gingen wy met hoog water in 2 barken, en ſtaken, al wrikkende, na Simonoſeki (of Seminoſeki) over, alwaar wy op de middag aan-

Simonoſeki.

aanquamen, ziende ontrent halverweg een klip, waar op een gedachtenis-pilaar ſtond.

Tegen de zelve liep zeker Schipper zyn bark in ſtukken, hebbende den Keizer in; doch hy ſneed zich zelven aanſtonds den buik op.

Wy bleven, terwyl 't goed in de groote bark geſcheept wierd, aan Land, en wierden van den Hoſpes, na 's Lands wyze, wel onthaald, waar op wy na boord voeren. Men heeft hier een Tempel, en daar in een trap, 500 treden diep, na zeker water gaande, dat eens in 't jaar, daags voor Nieuwe-jaar, van een ſcheid, daar dan een Paap in gaat, en eenig geluk-verwekkend kroos van de grond haald, dat hy die bygeloovigen, zoo dier als hy kan, aanplakt, en ieder moet 'er wat af hebben. En dat moeten wy al mede veinzen te gelooven.

De onzen zagen ook een Tempel zonder eene ſpyker, gemaakt door een Timmerman, die eenigen tyd in een Kraanvogel veranderd zynde, om vreemde landen te bezien, hier weergekomen, en weer een Timmerman geworden was.

Den 17, 18, 19, en 20ſten dito moeſten om de tegen-wind blyven leggen.

Den 21ſten dito lichteden wy, alzoo de wind nu goed was, 't anker met den dag, en verlieten de Rheede van Simonoſeki, van waar ons de N.W. wind Ooſt en O. N. O. aan zoo ſterk voortzettede, dat wy 's avonds voor het Dorp Cammonoſeki even na 5 uuren ten anker quamen; en bleven (vermits een kromme bogt om moeſten, en de wind te ſcherp was) tot 's morgens leggen.

Cammonoſeki. Den 22ſten dito lichteden wy 't anker, en wrikten door 't naauw van Cammonoſeki de bogt om, daar wy weer ten anker quamen; doch moeſten weer na onze oude plaats, uit vreeze van hier te veel te zullen ſlingeren, weshalven wy hier ook tot den 23ſten dito den ganſchen dag over bleven leggen.

Den 24ſten dito ten 9 uuren wrikten wy weder door deze engte, en zetteden met een Weſten wind O. N. O. onze cours door.

Het Opperhoofd liet de Tolken (na gedaane reekening van de ongelden des korten Landwegs) net opgeven, waar aan de 65 Coeli's (of Laſt-dragers) gebruikt zyn, van Nangaſacki tot Jangami den eerſten dag, en verder 30 op alle de andre plaatſen, welke laatſte beſtaan in:

4 Stux geld-Comptoiren van den Heer.
4 . . . tot de Medicament-kiſt.
4 . . . 't zilver, dito.
1 . . . de Fhaſſembak van 't Opperhoofd.
1 Tot de Hollandſche Combuis goederen.
3 . . . Japanſche dito.
4 . . . de Norimon-dragers van den Opper-Banjoos.
1 . . . de Fhaſſembak van de Opper-Banjoos.
3 . . . de Norimon van de Oppertolk.
1 . . . de Fhaſſembak, of langwerpige vierkante doos, van dito, die boven overdekt, en als een valies tot 't bergen van verſchooning, linnen, enz. gebruikt werd.
3 . . . 't Comptoir van de Schryvers.

30 Dragers ten dienſte van de goederen der E. Maatſchappy.
35 Stuks dito maar den eerſten dag opgebracht, ſpruit uit de betaling,
65 die in het diſtrict van Nangaſacki moet gedaan werden, daar men in tegendeel op de wegen van Fiſien, en Suckiſien, bevryd blyft van die meerder dragers te betaalen, alzoo de Landsheeren tot hulp van 's Keizers ſchenkagie hunne onderdaanen zonder belooning te werk ſtellen.

30 Paarden, te weten,
3 voor de Nederlanders.
4 voor de Banjoozen.
2 voor de Tolken.
2 voor de Koks.
2 voor de Schryvers.
1 voor 't Kombuis-goed.

14 Paarden tot dienſt der E. Maatſchappy.
16 Dito voor de Landvoogden.

30 te zaamen.

Onder welke opgeving mede quam te blyken, dat de Tolk, *Fatſizemon* de ongelden, door zyn Broeder (een leerling zynde, en voor vermaak mede gaande) gemaakt, wel geerne op de rekening der E. Maatſchappy gebracht zou hebben, onder voorgeven, dat over 2 jaar een Kind van *Brasman* mede geweeſt, en dat toen die onkoſten door den Heer *de Vos* betaald waren; doch, om hier van geen gewoonte te maken, wierd hem dit plat afgeſlagen.

Na dat wy nu ontrent ½ uur onder 't zeilen voortgewrikt hadden, draaide de wind tot ons nadeel, keerden aanſtonds te rug, en bleven tot 's nagts (wanneer de wind goed wierd) leggen, waar op wy toen weer voortzeilden, en den 25 dito, even na zons opgang voor 't Dorp Camro ten anker quamen, daar wy, om 't veranderen van de wind, als om de zware travaaden en val-winden, moeſten blyven leggen, en zelf noch eenige ankers Camro.

kers (alzoo digt by de klippen lagen) uitbrengen.

Den 26 dito moeſten, om den doorkoelen ooſten-wind, noch in de Baay van Camro blyven leggen, doende ons beſt, om een groote bark, die giſteren op den hoek dezer Baay in 't inkomen aan ſtukken, en vol water geraakt was, binnen te ſleepen, die daar met 30 kiſten Tsjineeſche zyde van Nangaſacki quam, en die byzondre Kooplieden van de Tjineeſen gekogt hadden.

Joe, Soa, Bingonothomme.

Den 27 dito bleven wy noch al voor 4 ankers, alzoo 't nog ſterk waaide, leggen, doch raakten 's namiddags met een goeden wind buiten; maar voor het Dorp Joe komende, ſchraaldde de wind, dat wy tot voor het Dorpje Coddamay moeſten te rug zeilen, daar wy ten anker quamen.

Den 28 dito met den dag vertrokken wy, liepen voor by Soa, en meer andre Dorpen, en geraakten ten 4 uuren voor by Bingonothomme, dat volaanzienelyke huizen, en van een net Kaſteel verzien is. Ook liepen wy, om ons voor Fannagoeri, (daar zy zich met het maken van zout geneeren, en daar veel groote Zee-honden vallen) wegens de ſterke maal-ſtroom niet op te houden, agter eenige Eilanden om.

De Oppertolk ſprak hier 't Opperhoofd aan, om ten voordeele van de barklieden te verganzen; doch hy kreeg tot antwoord van 't Opperhoofd, dat, vermits 't voor de E. Maatſchappy hier hoe langer hoe meer, zoo met het ſlegt geld, als met 't weinig koper dat zy kregen, en mits veel zwaare koſten, verergerde, 'er van Batavia wel laſt komen zou, om die, en veel andere ongelden af te ſchaffen; doch de Tolk gaf hope, dat alles verbeteren zoude, dat hy al meer gezegt had.

Sumotſoi.

Wy quamen 's avonds ontrent 8 uuren voor 't ſchoon Dorp Sumotſoi (daar ſchoone viſch is) ten anker, alwaar men zeer licht ankers en touwen, die geſtolen werden, quyt raakt, dat onze Matroozen door hun ſchreeuwen tegen dezen en genen, met hunne vaartuigen 'er ontrent komende, zogten voor te komen.

Fibi, Taccamats.

Wy gingen voor zons opgang weer onderzeil, liepen ten 7 uuren voor by Fibi ter linker-, en voor by Taccamats (dat een Kaſteel had, en wel 1 myl van ons lag) ter rechterhand.

Oeſimada. Moero. Acas.

Ten 11 uuren quamen wy by de Stad Oeſimada, daar 't van Koopvaardy vaartuigen krioeld; zagen na de middag 't Kaſteel Ako, en 't Dorp Moero, als mede 't Kaſteel Fumits, en de Stad Acas, met des zelfs Kaſteel, zynde een groote plaats, die net en vermakelyk gelegen was, en die een kleen Hayentje aan ſtrand had, dat aan weerzyden een hoofd had, 't welk in Zee voor uit ſtak, en waar op de Zee brak. Wy liepen daar heel na by, om dat wy door een ſterke Zee, uit den N. O. aanrollende, genoodzaakt wierden 't meeſte voor de wind af te houden, om door de Zee, die zeer verwoed tegen malkandren aanbrandde, en zeer hoog opliep, niet in gevaar gebracht te werden van ons vaartuig, dat al vry krap afliep, te verliezen, gelyk wy ons rinkelwerk aan weerzyden ook quyt raakten.

Wy kregen hier ook veel water over, en alles kraakte en beefde, niet anders, dan of wy alle oogenblik ſchipbreuk zouden lyden, waar door alles in allarm raakte, te meer, alzoo de Japanſche vaartuigen zeer zwak zyn, en wy noch wel 2 mylen van een goede ankerplaats waren. Wy quamen echter, na veel gevaar geleden te hebben, ten 8 uuren voor Fiongo ten anker, een ſchoone plaats, waar op zeer groote vaart is, en daar veel barken gemaakt werden. Indien ons vaartuig met 's Keizers geſchenken hier ſchipbreuk geleden had, zoo zou dit het leven der Regenten gekoſt hebben. Fiongo.

Den 1 Maart wierden wy door *Ginnemor* gewaarſchouwd, dat 'er buiten aan de lucht iet zeldzaams gezien wierd, 't geen wy bevonden een ſtaart-ſtar, die al zeer lang was, te zyn. Zy liep, of was geſtrekt van 't Z. W., en draaide zich met haar einde na 't Zuiden. De Japanders zeiden, dat die giſteren al gezien was, doch dat zy toen duiſterder en ſmaller, en dat zy ten 10 uuren onder gegaan was, dat zy heden ten 9 uuren dede. Hier over waren de Japanders zeer verſlagen, geloovende, dat dit een quaad voorteeken is.

Den 2den dito ontrent 8 uuren gingen wy over in 2 barken, en geraakten met een ſchoone wind al vroeg in de Rievier van Oſacca, die zoo vol vaartuigen was, dat 'er in 't midden maar een kleene opening bleef, om tegen malkandren te konnen wiſſelen. Wat verder komende, zagen 2 playſierſchuitjens met Princenvlaggetjes, uitdrukkelyk door den Oſaccaſen Hoſpes (die zelf in 't een, gelyk zyn Broeder in 't ander was) gezonden, om ons in te haalen, en ons daar mede na zyn huis te geleiden. Oſacca.

Wy vonden overal een ongelooflyk groot getal van vaartuigen, en menſchen.

Over de Rievier, die zich met verſcheide armen in Zee ſtort, leggen veel ſterke houte bruggen, die aan weerzyden met houte deuren konnen afgeſloten werden.

Wy quamen noch op den middag (dat zeer voorſpoedig was) in onze herberg,

verblyd zynde, dat wy, na 14 nachten in die bark geweeſt te zyn, nu 't land weer onder de voeten hadden.

Na dat de Tolk aan de Stadsvoogden kennis van onze komſt gegeven, en gevraagd had, wanneer 't hen gelegen komen zou, om de geſchenken te ontfangen, hoorden wy, dat het morgen heel vroeg (alzoo 't dan een gewoone recht dag is) geſchieden zou.

Den 3 dito wierden wy met Norimons na de huizen der Stadsvoogden gedragen, door de Geheimſchryvers aan de trap van de wooningen van den Stadsvoogd ontfangen, en de geſchenken wierden van 2 perſoonen ten huize van den Geheimſchryver (alzoo zyn Heer, aan welken hy dat ſchryven zou, te Jedo was) ontfangen, wy wierden by ieder met een kopje gemaale Thee beſchonken, en keerden zonder veel morgen-ſpraak te maken, weer na huis. Indien de Stadsvoogden die zelf ontfangen (gelyk A. 1700 geſchiedde) zoo moet het Opperhoofd en de verdre Hollanders, met ſattyne mantels, en de verdre, by hem zynde, zoo als de Stadsvoogd in zyn complimentkleederen maar aankomt, met 't hoofd tegen de matten aan, en daar op blyven leggen, tot dat hy vertrekt, doende door den Tolk verzoeken, dat hy 't geſchenk der E. Maatſchappy gelieve in dank aan te nemen, daar hy voor doed bedanken, gaande dus weer henen, en dat is 't ganſche gehoor, waar na de onzen weer oprezen. De geſchenken ſtonden op toon-borden in de gehoor-zaal.

De Stad is zeer nering-ryk, vol Koopen Ambagts-lieden. Zagen een Kaſteel met hooge ſteene muuren, en een lange brug met ſchoone kopere knoppen.

Den 4 dito gaf *Ginnemon* de ongelden der water-reize op, die, alzoo wy nu wat langer, dan wel bevorens, onderweg geweeſt waren, die van andere jaaren eenigzins overtroffen. Wy wierden hier ook van den Miacoſen Hoſpes verwelkomt.

Den 5 dito gaven beide de Tolken op, hoe veel paarden en dragers tot de opreize na Jedo vereiſcht wierden, hebbende dit alles al op 't Eiland zoo naauw, als 't mogelyk was, bepaald.

Nu en dan kregen wy ondertuſſchen 't bezoek van eenige nieuwsgierigen, die ons quamen bekyken.

Den 6 dito vertrokken wy voor zons opgang uit Oſacca, en quamen al vroeg op de middag in Firakatta, daar wy 't middag-maal bielden, (alwaar de onzen A. 1700 veel fraaije Juffers zagen, die hen veel genegenheit bewezen) en 2 myl verder komende, quamen in de gewoone herberg tot Miaco, met zons ondergang.

Firakatta.

Miaco.

Fatſizemon, die voor af gezonden was, bracht tyding, dat de groote Richter, en de Stadsvoogden, de geſchenken morgen ten 9 uuren afwagten zouden.

Wy begaven ons den 7 dito daar na toe, en de Groot-richter ontfing 't geſchenk zelf, nam 't met dankbaarheit aan, onthaalde ons met Tabak, gemaale Thee, en wat Banket, en gaf ons de pas van vry-geleide over. Hoe by den grooten Richter onthaald wierden.

Wy gingen ook na den Stadsvoogd, *Ando Sirongana Camifamma*, die ons, na de overlevering van 't geſchenk, met eenige Saccaanen, en wat Japanſche koſt, onthaalde.

Hier wierd verzogt om den houwer, en den degen van 't Opperhoofd, mitsgaders de roode fulpe muts, die met goude kanten belegt, en met witte pluimen gecierd was, te mogen bezien, die van hen met veel verwondering beſchouwd, en zeer geprezen wierd.

De Geheimſchryvers waren zeer verwonderd, dat het Opperhoofd, die een ſchoone lange paruik droeg, zulk een lang gekruld hair, en dat zyn Zoontje daar en tegen zeer ſluik, en zulken ſlegt hair hadde, na welkers redenen zy vraagden, waar op hen *Fatſizemon* antwoordde (hen een knol in de muts douwende) dat het by des zelfs jonkheit tocquam; maar dat hy, oud geworden zynde, al mede zulken ſchoon hair, als zyn Vader hebben zou.

Daar na ten huize van *Takingawa Samma Sirono Cami* komende, wierden op de zelve wyze onthaald, en daar moeſt ook alles, gelyk bevorens, weer bezien werden.

Heden wierden op Fuſima een man en vrouw, in overſpel betrapt, gekruicigd.

Deze groote Stad krioeld van duizenden van menſchen. De voorſtad was wel 2 mylen lang, huis aan huis vol ſchoone winkels, die de beſte in Europa niet behoeven te wyken. Reedden door een ſtraat, wel ½ myl lang, vol Tempels aan de eene zyde.

Den 9den dito vertrokken wy met zons opgang uit Miaco, en wierden door den Hoſpes tot in Awattagoets uitgeleid, en met eenige verſnapering onthaald, die daar voor, volgens gebruik, beſchonken wierd. Awattagoets.

Wy zagen daar, op de gerichts-plaats, drie gekruicigde en reeds verdroogde lyken hangen.

Te Coeſats hielden wy 't middagmaal, en quamen 's avonds met den donker, na dat wy den ganſchen dag door een zagte ſneeuw en hagel gereden hadden, tot Minacoets, waar ontrent ſchoone wegen met boomen aan weerzyden beplant, heerlyke Dorpen, en veel openbare hoerhuizen zyn. Coeſats.

Den

Soetſiamma. Den 10den dito reden wy ten 5 uuren uit, pleiſterden in Soetſiamma, van waar wy met korven over 't Soetſiammaſche gebergte tot in Sacanoſta gedragen wierden, daar wy weder te paard ſtegen, en na Sekinozizo reedden, daar wy 't middagmaal hielden, komende ten 5 uuren in Iſiacoets, daar al mede veel hoeren en ſnollen zich onthouden.

Sacanoſta. Sekinozizo. Iſiacoets.

Den 11den dito wierden wy ten 3 uuren opgewekt, om heel tydig (alzoo 't vroeg hoog water zyn zoude) na Quano te ryden, daar wy ten 10 uuren aanquamen.

Quano.

Wy zagen zeer veel huizen, zoo in de Stad, als in 't Kaſteel, tot de grond toe door een zwaren brand verteerd, weder opbouwen. Ook waren daar veel Vrouwen, en Kinderen verbrand, welke brand eerſt eergiſteren geblust was. A. 1700 zagen de onzen deze Stad als een van de neſte by hen beſchouwd, en met diepe gragten en hooge wallen voorzien.

Den 12den dito weer ten 4 uuren uitrydende, hadden ſneeuw en regen, ontmoeteden den Geheimſchryver van den oudſten Zoon van den Heer *van Fiſcen*, die een tamelyk gevolg, en een deel cieraaden, daar toe behoorende, by zich had.

Okaſacki. Akaſacka. Wy quamen in Okaſacki, aten en bleven dien nacht in het eerſte ſoort van alle Japanſche hoeren-neſten, Akaſacki genaamd.

A. 1700 zagen de onzen hier een brug van 157 ikjens, of van 442 voet lang, leggende over een Rievier, zy had wel 20000 Coebangs, of 200000 Ryksdaalders gekoſt, en al hare paalen ſtonden in uitgekapte ſchoone ſteenen.

Arraay. Den 13den dito, voor 't aanbreken van den dag uitrydende, quamen op den middag in Arraay ter maaltyd, daar zoo even een poſt van Jedo, met tyding, dat men daar ook een kleene brand gehad hadde, aangekomen was. Deze brand had ontrent 2 mylen verre alle de gebouwen verteerd, dat in deze groote Stad niet veel geagt wierd.

Wy deden aan 's Keizers wagt buiten Arraay het gewoon compliment, en voeren over het veyr, waar na wy weer te paard klommen, komende met het vallen van den avond in Fammamats, daar wy ruſteden.

Fammamats.

Den 14den reeden wy ten 4 uuren hier weer uit, voeren met plat-bodemde vaartuigen over de Rievier Tenriuw, aten in Foekeroy, en gingen toen in Niſacca in korven zitten, waar mede wy over het gebergte tot in Canaje gedragen wierden.

Foekeroy. Niſacca. Canaje.

Daar na weder te paard gezeten, en door de ſnelvlietende Rievier Oejangawa (die in lange zoo weinig water niet gehad had, en anders zeer gevaarlyk is) geraakt zynde, quamen in Oeſimada, daar wy ruſteden.

Oeſimada.

Den 15den dito, een uur voor 't aanbreeken van den dag, gingen wy droogsvoets door de Rievier Sitogawa, quamen ten 11 uuren in Ocabe, van waar wy weder over 't gebergte gedragen wierden.

Ocabe.

Wy hielden 't middag-maal in Marico, gingen op den weg voor by een lyk, dat met een kleen bamboezen pagartje, of ſchuttingsken, omheind was, en dat door daar toegeſtelde wagters bewaard wierd, om dat het by nacht dood gekapt was, zonder dat men wiſt, wie dat gedaan had, of wie het was. Zoo dat het daar dus leggen bleef, om van ieder een bezien, en, was 't mogelyk, dus kenbaar te werden, hoedanig het acht dagen zou blyven leggen.

Marico.

Wy gingen over de Rievier Abbacawa zonder moeite, en quamen ten 4 uuren in Jeſeri.

Jeſeri.

Den 16den ontrent den vorigen tyd weer opgezeten zynde, wierden wy daar na van Okits over eenige kleene heuvels in Canga's (of korven) tot in Joy gedraagen.

Okits. Joy.

In dit Okits onthouden zich veel Drogiſten, ook veel Zout-makers.

Wy voeren over de Fuſicawa, aten in Joſiwarra, en quamen met den avond in Miſima, daar wy onze ruſt namen.

Joſiwarra. Miſima.

Wy reisden heden en giſteren door eenige Dorpen, die ſommigen meeſtendeel, doch andre half, of ten deelen, afgebrand waren.

Den 17den dito vertrokken wy uit Miſima met zons opgang, wierden over 't Faconiſche gebergte gedragen, aten op Faconitoge, daar een vrouw-menſch over eenige dagen gevangen gezet, om dat zy zonder pas uit Jedo geloopen, en na Miſima (daar haare Ouders woonden) gegaan was, waar over men oordeelde, dat zy (alzoo zy op een onbehoorlyke weg in 't overklimmen van een heining door 's Keizers wagt achterhaald was) volgens 't oud Keizerlyk gebod zal moeten ſterven, dat ons de tyd by onze te rug-reize leeren zal.

Faconitoge.

Wy zaagen van hier een beſloten Meir boven op 't gebergte, wel 7 mylen lang, en op ſommige plaatzen wel 90 vadem diep, waar in veel Salm, en andre viſch valt. Op dezen berg is altyd een fyne nevel, en men ontmoet hier en daar veel ſchoone watervallen.

Ten 5 uuren quamen wy tot Odawarra in onze herberg, en den 18den dito reden wy weder vroeg uit, gingen met eenige vaartuigen over de Rievier Barriouw, daar wy zeer veel volk van den gewezen Heer van Kinokuni zagen voorbytrekken, die met een groot geweld met

Odawarra.

met hunne paarden in onze pont, eer wy 'er noch eens uit waren, ſprongen, dat hen echter door den Opper-Banjoos door zwaare dreigementen belet wierd, waar op zy eindelyk athielden, om dat wy 's Keizers goederen by ons hadden, dat zy anders niet zouden gedaan hebben.

Afbeelding van een Heer in een Norimon gedragen.

Na dat wy overgekomen waren, ontmoette die Heer ons zelfs met een groote ſtoet, den welken wy op zyn Japans uit de Norimon, (een Japanſche draag-zetel, die wy No. 36. A. zoo als een Heer daar in na't bad gedragen werd, in een fraai Japans Land- en Berg-gezigt verbeelden) en van onze paarden (alzoo hy van 's Keizers bloed-vrienden was) groeteden; doch hy had het zoo druk, met na ons te zien, dat hy het wedergroeten vergat. Een van zyn Zoons, met hem uit Jedo gekomen, was, toen wy overvoeren, mede na de andre kant overgeſteken.

Cammagawa.

Tegen den avond quamen wy by 't lantaarn-licht in Cammagawa, na dat wy dien middag in Foetſiſawa wat ſlegt gegeten hadden.

Sinnagawa.

Den 19den dito reden wy ten 4 uuren weer uit, hadden ſchoon droog weder (gelyk wy op de ganſche reize meeſt, tot ons groot geluk hadden gehad) vonden Sinnagawa geheel met den laatſten brand (die wel 3 mylen verre, zoo daar, als in Jedo, de huizen verteerd had) vernietigd.

Jedo.

Wy wierden echter door den Hoſpes in een kleen gehuurd huisjen op de oude wyze zoo wat onthaald, en quamen ontrent de middag in Jedo ten huize van onzen ouden waard, daar wy onze ruſt namen, lekkere Salm, ſchoone Oeſters, en meer andre aangename verſnaperingen, kregen.

Geven kennis van hun aankomſt; en werden verwelkomt.

De Opper-Banjoos ging ondertuſſchen na de huizen der Nangaſackiſche Stadsvoogden, en Commiſſariſſen der vreemdelingen, om hen onze komſt bekend te maken, waar op *Toſano Cami* 's namiddags een Opper-Banjoos zond, om ons te verwelkomen, gelyk mede de Zoons van *Totomino Cami*, en *Itſino Cami* deden, alle de welke ons een zeer beleefd compliment uit hun 's Heeren naam maakten, waar voor wy hen hertelyk lieten bedanken.

Deze na-middag was 'er tweemaal brand, die gelukkig gebluſcht wierd.

Den 20ſten dito al vroeg bezogt ons de Dienaar van den nieuw-aangeſtelden

Nan-

Nangaſackiſchen Stadsvoogd, die ons mede verwelkomde, en zeide, dat dit giſteren al gedaan zou hebben, indien hy door 't overlyden van een der bloedvrienden van zyn Heer niet was belet geweeſt. Wy bedankten hem daar voor, en wenſchten hem met zyne verhooging (gelyk ook den minnelyken Gezant van *Condo Bitſiono*) veel geluk, en verzogten zyne gunſt in 't behandelen van onze zaaken, over welke hy oordeelde, dat wy den 28ſten dezer maneſchyn gehoor zouden krygen.

In de voorleden nacht was 'er al weder brand; doch van weinig belang.

Wy kregen van Nangaſacki, met een brief, 5 dagen na ons vertrek, tyding, dat 'er al 5 Jonken op de Rheede gekomen waren.

Den 21ſten dito liet de Nangaſackiſche Borgermeeſter, *Foeconda Dinnocin*, na huis keerende, het Opperhoofd groeten, den welken door ons een behouden reize gewenſcht wierd.

Koſten, door den Heer van Canga, om den Keizer te onthaalen.

De Heer van Canga zou de eer hebben, om den Keizer, en de Hofs-grooten, met hunnen ſtoet, in hunne 4de maaneſchyn te onthaalen, waar toe een nieuw zeer koſtelyk gebouw klaar gemaakt wierd, waar aan dagelyks 12000 man arbeidde, zoo dat het een ongelooflyk geld koſten zoude; doch alzoo hy een der machtigſte Landsheeren is, die 't gebied over 3 Landſtreeken voerd, zoo werd die eere by hem meer, dan dat geld, geacht.

't Opperhoofd doet die hem verwelkomt hadden, bedanken.

Den 22ſten ging *Fatſizemon* by de Nangaſackiſche Stadsvoogden en de Commiſſariſſen, voor 't ontfangen compliment van hen, bedanken, en bekend maken, dat de ſchenkagie gereed was, weshalven wy gehoor by den Keizer lieten verzoeken. Ondertuſſchen ontſtond 'er weer brand, daar wy, alzoo 't afgewind was, niet eens na keeken.

Spreken met 's Keizers Wondheeler.

Tegen den avond quam 's Keizers wondheeler, *Coeriſacki*, ons verwelkomen, en dede verſcheide vragen over de heel-kunde aan den Opper-Chirurgyn, *Pieter Keſteloot*, die hem op alles genoegen gaf.

Hy beloofde in alle gevallen ten beſten van ons te zullen ſpreeken, en geloofde, dat wy ontrent den ſlegten ſtaat onzer zaaken hier wel haaſt van verandering hooren zouden.

Den 23 dito liet de Commiſſaris *Obatta Bitſiono*, door *Gompats* wat Theriaca, die hem behandigd wierd, verzoeken, en de wyn-tint voor den Keizer, en de Ryks-Raaden, wierd in pullen afgetapt.

Ook ſpraken eenige Japanſche Artſen heden weer met onzen Wondheeler; dog zy toonden weinig kennis van zaaken te hebben.

In de morgenſtond was 'er weder brand; doch zoo verre van ons, dat het ons de pyn niet waardig was, om 'er eens na te vernemen, aan wat einde het te doen was. Menigvuldige brand hier.

Den 25ſten dito was 'er aan verſcheide hoeken van de Stad brand; doch alles wierd ten eerſten, alzoo 't ſtil was, gebluſcht.

Tegen den avond zond de Commiſſaris *Condo Bitſiono* een Opper-Banjoos, om ons bekend te maken, dat de Keizer ons morgen ten 7 uuren af zou wachten, om ons gehoor te geven, waar voor de boodſchapper, en zyn Heer, bedankt wierden, gelyk mede *Obatta Bitſiono*, en *Nagay Oeneme*, nieuwe Stadsvoogden, en *Toſano Ca.*, die 't Opperhoofd met 't gehoor, en met het mooi weder, veel geluk gewenſcht had. Bekendmaking van hun aanſtaande gehoor by den Keizer, enz.

De briefkens, waar op de geſchenken voor ieder Heer in 't byzonder uitgedrukt, en 'er nevens gevoegd wierden, waren, volgens jaarlyks gebruik, door 't Opperhoofd geteekend.

De Tolken gingen de bovengemelde Heeren, voor hunne voorſpraak tot het ſpoedig gehoor, bedanken, en hadden gehoord, dat eenige grooten begeerig waren, om 't Opperhoofds Zoontje, *Jantje Douglas* te zien, weshalven zy, en de Commiſſariſſen, en Nangaſackiſche Stadsvoogden, geloofden, dat hy, en wy voor den Keizer zouden moeten komen, bevelende, dat dit Zoontje, zoo 'er iets aan 't zelve gevraagd wierd, maar vryborſtig, en onbevreeſt, antwoorden zoude.

Den 26ſten dito wierden wy na 't Hof gebracht, alwaar wy, in de hoofdwagt komende, van de Commiſſariſſen, en van de Nangaſackiſche Stadsvoogden, gecomplimenteerd wierden, de welke ook zeiden ons te zullen laten waarſchouwen, als wy in 't Paleis zouden moeten komen, dat ten 9 uuren geſchiedde, wanneer wy ons na de vertoef-zaal begaven, daar wy van veel groote Heeren en hunne Kinderen bekeeken wierden. Ook lieten ons de Commiſſariſſen, en de Nangaſackiſche Stadsvoogden, zeggen, dat wy miſſchien door den Keizer zouden geroepen werden, doch dat wy wel zorg dragen moeſten, om, als ons iets belaſt wierd, dit zonder tegenſpreken te achtervolgen, waar op wy beloofden dit, zoo verre dat in reden beſtond, tot 's Keizers genoegen te zullen doen. 't Opperhoofd, en zyn Zoontje, voor den Keizer.

Ontrent half elf wierd zyn E. gewaarſchoud om ter gehoor te gaan, daar hy na toe ging, gelyk ook zyn Zoontje kort 'er aan door een Nangaſackiſch Stadsvoogd derwaards gehaald wierd.

Daar op gingen wy, om voor den Keizer te verſchynen, gaande door verſcheiden kamers, moeſten hier en daar vertoe-

ven. Ook moeſten daar de Nangaſackiſche Stadsvoogden, de een na de ander (en veel andre lieden, ieder na zyn rang) haare tapi's uitdoen, en blootsvoets henen en weder kuijeren. Wy vonden over al veel Heeren zitten, en quamen eindelyk, alleen van *Condo Bitſiono*, eerſte Commiſſaris, en *Toſano Camſa.* geleid, voor de jalouzy-matten, daar zyn Majeſteit, en de andre Heeren, zaten.

Het verder vobrgevallene.

Wy zaten hier op de planken neder, maakten een kleen compliment op zyn Japanſch, en toen wierd ons wat Japanſch banket voorgezet, waar van wy, op 't verzoek van *Maatsdayra Mino* (die in alles 't woord dede) wat aten. Het overſchot wierd in papieren gedaan, en aan onze Dienaars gegeven, om 't mede t'huis te nemen.

Toen wierd eerſt 't Opperhoofd, en daar na zyn Zoontje, en daar na de andren, belaſt op te ſtaan, die te zamen eens moeſten kuijeren, en de mantels afleggen. Daar op vraagde men, of't Zoontje ook danſſen en zingen kon, en of hy dat wel eens wilde doen, van welk eerſte, alzoo hy een gebrek had, met beleefdheit verzogt wierd, hy bevryd mogt blyven; doch het zingen (alzoo daar ſterk op aangedrongen wierd) wierd by hem, onder 't behulp van den Boekhouder *C. Boonen*, met een kleen verſje ondernomen, hoewel hy een weinig beſchaamd was.

Daar na zong deze Boekhouder met den Opper-Wondheeler, Mr. *Keſteloot*, noch tot driemaal toe, en men vraagde, of zy ook ſpringen geleerd hadden, waar op wy (blyvende 't Opperhoofd ongemoeid hier in) neen antwoorden, en zeiden, dat onze Ouders dit danſſen en ſpringen in onze jeugd verboden, alzoo dit alleen van Koordedanſſers, en lieden, die hun koſt daar mede wonnen, geleerd wierd.

Men vraagde verder, hoe eenige goede vrienden, malkanderen ontmoetende, gewoon waren malkandren te groeten, en hoe men van zyn vrienden, als men op een reis ging, affcheid nam, hoe men groote Heeren aanſprak, en hoe men zig in Europa ontrent Koningen en Keizers droeg, in eerbied voor hen te toonen, op al het welke hen, ieder in 't byzonder, zeer ordentelyk geantwoord wierd.

Daar na moeſten wy overluid praaten, en weder een deuntje (waar in harde uitroepingen quamen) half ſchreeuwende zingen, waar op zy vraagden, of men geen deuntje kon, dat nog harder ging; waar op wy neen zeiden, daar by voegende, dat de Zee-lieden, en Matrooſen, die veel ſchreeuwen moeſten, dit wel konden doen.

Zy vraagden ook, hoe men ſchepen in Zee preide, dat men hen al mede met een heldre ſtem toonde, waar over zy zeer lachten, en wy hadden werks genoeg, om ons zelven te bedwingen.

Zeer veel andre zaaken, die men hen toonde, verzogten zy, en, onder andre mede, dat men eens ſchreijen zoude; doch wy zeiden dat dit te vrouwelyk, en ganſch niet mannelyk, was, waar op dat achterbleef.

Dit alles geſchiedde in de tegenwoordigheit van veel Heeren. Ook hoorden wy gedruis, en gekraak van complimentkleederen, achter de jalouzy-mat, terwyl 'er van daar aan de voorſz. *Maatsdonna Mino Cammiſamma* bevel gebracht wierd, die het aan *Obatta Bitſiono*, naaſt hem leggende, of *Toſano Camiſamma*, daar aan volgende, over zeide, die dit weer aan *Fatſizeman* te kennen gaven, en 't geen hy dan tegen ons zeide. In 't maken van deze grillen moeſten wy dan eens vlak na den Keizer ſtaan, dan eens met den hoed op 't hoofd, en dan weer eens anders wandelen. En daar op quamen wy weer in de vertoef-zaal.

De Commiſſariſſen, en de Stadsvoogden zeiden ook, dat, zoo 't Zoontje van 't Opperhoofd (dat eenige dagen ziekelyk geweeſt was) te zwak wezen mogt, om over al mede by de Heeren te gaan, hy 't dan voor af eerſt na huis kon zenden, of wel (zoo hem dat behaagde) 't zelve mede nemen, waar voor hy hen bedankte.

En ook aan de hunzen der Ryks-Raaden.

Hier van daan gingen wy by de Ryx-Raaden, daar over al met Thee, Tabak, en Banket (uitgenomen by *Abebongono Camiſamma*, daar ons niets aangeboden wierd) onthaald, en door de Geheimſchryvers der Heeren (alzoo zy nergens t'huis gevonden wierden) bedankt, en de Tolken op 2 plaatſen, of wy eens zingen wilde, gevraagd, dat zedig aldaar, en op meer andre plaatzen, afgeſlagen wierd.

Zy verwonderden hen hier en daar zeer over de pluimen op de voornoemde muts, vragende, van wat vogel die waren, en men zei hen, dat de zelve de vogel Sta-Rous (of de Struis-vogel) genaamd wierd.

Wy bezogten den 27ſten dito in Canga's, of kleene Norimons, ook de Jedoſche Stadhouders, de 3 Heeren der Tempel-geſchillen, en den ouden Commiſſaris *Obatta Bitſiono*, alwaar van eenige andre lieden, en ook van eenige Vrouwen, achter de jalouzy-matten zittende, bekeeken wierden.

Men deed ons hier weer veel zeldzame vragen, wie onze opperſte Landsheer, wie onze eerſte menſch, en hoe lang het geleden was, dat die leefde, waar op hen ordentelyk geantwoord wierd.

Wy

Wy bleven by *Obatta Bitſiono* lang, daar wy zeer beleefd onthaald wierden, en de vryheit kregen, om zyn achter-huis te doorwandelen. Men verzogt ons hier, en op noch 2 plaatſen, te zingen; doch de Tolken ſloegen het af.

Wy verzogten de Geheimſchryvers hertelyk, om onze zaaken te begunſtigen, dat zy beloofden hunnen Heer, die zoo nu en dan wel eens in ons gezigt quam, te zullen voordragen.

Wy vertrokken ontrent ten 3 uuren na huis, en quamen met regen en wind in onze herberg, alwaar wy aan de tafel zittende, een ſterke aardbeving, die 't huis ſchudden dede, gevoelden.

Den 28ſten dito ontrent 10 uuren gingen wy na 't huis van *Toſano Cami*, daar wy met koſtelyke ſpyze, en zeer beleefd onthaald wierden, verzoekende aan de Geheimſchryvers hier mede om de gunſt van hunnen Heer, ontrent onze zaaken, die aannamen dit voor te zullen dragen, als hy t'huis quam.

Men verzogt hier, om eenige vellen ſchrift van 't Zoontje van den Heer *Douglas* te mogen hebben, dat hen gegeven, en met veel genoegen van hen aangenomen wierd.

Den 29ſten dito wierden wy met Canga's na de huizen van *Totomino Ca.*, en *Itſino Ca.*, Nangaſackiſche Stadsvoogden, en na *Miedſnoja Sinanono Ca.*, Miacoſche dito's, gedragen, by welke 2 eerſte zeer beleefd onthaald wierden, verzoekende de Geheimſchryvers uit naam van hunne Heeren, dat wy alles zoo vry, als of wy t'huis waren, wilden doen, waar mede hunne Heeren dienſt geſchieden zou, al het welke in 't bywezen van veel menſchen geſchiedde.

Ook mogt het Opperhoofds Zoontje over al achter by de Juffers, en Kinderen, achter de jalouzy-matten gaan.

Dit Zoontje, en de Boekhouder voornoemd, ſchreven ook eenige vellen Hollands ſchrift hier, die zy al mede overgaven.

Op de 3de plaats wierden wy ook zeer beleefd met Japanſche koſt onthaaid, en over al wierden de hoeden, de houwer, en de degen van 't Opperhoofd bekeken.

Terwyl wy uit waren, ontſtond 'er weer brand dicht by ons huis, doch 't wierd ten eerſten gebluſt; hoewel 'er daar na al weer op de brand gongen geklopt wierd, bevindende daar na, dat 'er 20 ſtraaten van ons huis een zware brand was, die ten eerſten na 't Zuid-Weſten in de lengte en breedte voortliep, en hoewel 't eindelyk ontrent de Zee-kant s'avonds ten 8 uuren gebluſcht wierd, zoo waren 'er in die korten tyd echter 5 a 6 ſtraaten in de lengte, en 2 in de breedte afgebrand. Ondertuſſchen liet ons *Condo Bitſiono* weten, dat wy overmorgen ons affcheid zouden krygen.

Eenige grooten lieten ook zien, of wy, wegens den brand, ook hulp van nooden hadden; doch, alzoo die zeer verre van ons was, zeiden zy, dat wy wel geruſt konden zyn, te meer, alzoo 't ook afgewind was; doch de Tolken verzogten, dat wy ons (of de wind keerde) gereed zouden houden, om te konnen vlugten, en om onze goederen in onderaardſe kelders te brengen. Zorge de Grooten voor de onzen by brand.

Den 30ſten dito gingen de Tolken met den dag de Heeren, die in den brand voor ons zoo bezorgd geweeſt waren, bedanken. Eenigen, die geen compliment wegens de brand aan ons gemaakt hadden, verontſchuldigden zich, alzoo hun volk uit geweeſt was, om den brand te bluſſchen. Waar voor de onzen hen doen bedanken.

Al vroeg liet *Toſano Camiſa.* weten, dat wy morgen affcheid krygen, en daar na vertrekken zouden.

Wy begaven ons na 't huis van *Condo Bitſiono Ca.*, daar door *Sandajo*, eerſt, en daar na, verder binnen komende, door den welbekenden *Bonnemon* zeer wel ontfangen, en met verſcheide ſoorten van ſpyzen onthaald wierden. Ook heeft de Heer *Douglas* hem de zaaken der E. Maatſchappy, die zynen Heer zeer wel bekend waren, zeer ſterk aanbevolen, dat zy beloofden aan hunnen Heer te zullen voordragen, waar op wy byzonder lekker, en beter dan elders, onthaald zynde, ons affcheid namen, na dat wy den Heer van dezen huize over zyne nieuwe Stadsvoogdy geluk gewenſcht hadden. In 't uitgaan zagen wy hem ſtaan; waar over hy, eenigzins verraſcht zynde, begon te lacchen.

Hier wierden wy al weer tot zingen verzogt, dat al mede afgeſlagen wierd.

Wy hoorden hier, dat 'er 2 koperbergen gevonden waren, waar in al ſterk gearbeid wierd, waar door wy hope hadden, van meer koper te zullen konnen krygen.

Den laatſten dito liet ons de nieuwe Stadsvoogd geluk met ons aanſtaande affcheid wenſchen, waar voor wy hem hertelyk bedankten, gelyk mede voor zyn deftig onthaal giſteren, waar over hy zeide dat 't hem leed was, dat hy ons niet beter (hoewel ons dat niemand zoo wel, als hy, dede) onthaald had.

Daar op vertrokken wy ten 9 uuren na 't Hof, zaten wel 2 uuren in de hoofdwagt, en wierden onze Heeren, na oudergewoonte, begroet, en van veelen met verwondering (en voor al des Opperhoofds Zoontje tot op zyn onderkleeren zeer naauwkeurig) dat in de gehoor-zaal al mede geſchiedde; beſchouwd. Krygen hun affcheid van den Keizer.

Des Keizers Wondheeler bragt *Jantje* door verſcheide vertrekken van 's Keizers wooning, gaf hem van 's Keizers banket, en 2 Artſen vraagden, wat kragt de *Oleum Terræ*, *d'Oleum Petræ*, en *d'Oculus Ceneri*, had. Ondertuſſchen bragt de Commiſſaris, en de Stadsvoogd 't Opperhoofd op de plaats, daar de jaarlykſe hoofd-ſtukken voorgelezen werden, op dat hy, als 't 'er op aanquam, daar op verdagt mogt zyn.

Verdre zaaken, toen voorgevallen.

Ontrent een uur wierd zyn E. binnen geroepen, en kreeg toen zyn afſcheid, hoorende door *Obatta Bitſiono* de Kapittels, in 't byzyn der Ryx-Raaden, lezen, waar op hy 30 rokken in weder-geſchenk ontfing, keerende toen weer na de vertoef-zaal, daar hem ieder een geluk wenſchte, waar na hy zich na huis begaf.

Abebongono liet door *Fatſizemon* vraagen, of 't Opperhoofd zynen houwer, daar die Heer zin in had, wel miſſen wilde. Ook liet de Opper-Banjoos, en de Hoſpes, ons voor 't geſchenk, aan hen gegeven, bedanken.

Wy kregen heden afſcheid, om dat de Keizer morgen in een Tempel ging, en dan niets van belang verrigtede, dat ons 2 a 3 dagen eer, alsanders, uit Jedo hielp, dat egter noch 2 a 3 dagen aanloopen zou.

Ontrent den middag was 'er weer brand van weinig belang.

Den 1ſten April ontfingen wy verſcheide rokken van eenige Heeren, die, volgens gewoonte, weer aan de Banjoozen, Tolken, Koks, Schryvers, enz., vereerd zyn.

De Wyn-tint, en de Spaanſche Wyn, was onder de Grooten zeer gewild; dog konden ieder een (al hadden wy noch 2 aamen 'er af gehad) niet 'er mede helpen.

De onze nemen hun afſcheid.

Den 2den dito ging *Fatſizemon* al vroeg by de Heeren afſcheid nemen, en kreeg by *Nagay Oeneme* een ſchrobbering, om dat die geen Wyn-tint gekregen had, als andren.

Na de middag bragt een der Stads-Banjoozen een deel vreemdelingen by ons, dat de opperſte (alzoo 't buiten zyn verlof geſchied was, en niet geſchieden mogt) zeer qualyk opnam.

Coerifacci quam afſcheit van ons nemen, diens gunſt wy voor de E. Maatſchappy verzogten.

Weder brand.

's Avonds was 'er weer brand in 't Noorden, en niet verre van ons, weshalven onze Dienaars de goederen ten eerſten afpakten, en om 't geld-Comptoir, de Canaſſers, enz. in kelders te bergen, gereed ſtonden met pak en zak te vertrekken; doch de brand wierd ten eerſten gebluſcht; hoewel 'er die nagt noch 3 maal brand was.

Den 3den dito kregen wy 3 Gezanten van de Heeren *Iſinocami*, *Toſano Cami*, en *Nagay Oeneme Samma*, die ons geluk op de reize wenſchten, waar op wy ten 10 uuren uit Jedo vertrokken.

Wy ſliepen in Cammagawa, dat wy in Totska gedaan zouden hebben, zoo de Heer van Kinokuni morgen daar niet had moeten ſlapen. Cammagawa.

Groete aan den Heer van Kinokuni gedaan.

Wy voeren over de Rockingo, en reden den 4den dito met den dag weder uit, ontmoetende den Heer van Kinokuni, die wy (als zynde een bloed-vriend des Keizers van Japan) groeteden, 't welk hy ziende, ſtak hy zyn hand, ten bewyze dat wy maar voort-ryden zouden, uit den Orimon.

Oizo.

Wy trokken over de Banrieuw, reedden, na dat 's middags te Oizo gegeten hadden, voort, doorwaadden de Saccawa, die, na oud gebruik, afgebroken was, om dit Dorp-volk aan geld te helpen, quamen dus in Odawarra, daar halte hielden. Odawarra.

Fac ge. Miſ

Den 5den dito ten 7 uuren vertrokken met Cangas, aten op Faconitoge, en quamen ten 5 uuren in Miſima. Het gevangen Vrouw-menſch in Faconitoge, waar van bevorens geſproken is, ſtond, over Wagt-ſchending, gekruicigd te werden.

Joſiwarra.

Den 6den dito ten half 5 reden wy uit Miſima tot in Joſiwarra, daar wy, om den regen, in Cangas gingen zitten; wierden met vaartuigen over de Fouſicawa gebracht, quamen tot Cambarra, daar wy aten, van waar wy na Jeſeri gedragen wierden, daar wy onze nagtruſt hielden. Cambarra. Jeſeri.

Marico. Ockabe.

Den 7den dito reden met den dag uit, gingen over d'Abbacawa, en daar na te Marico in korven, en wierden over 't gebergte tot in Ockabe, daar wy 't middagmaal hielden, gedragen; ſtegen van daar te paard, trokken over de Sitogawa, en 's avonds over de Oejangawa, die om den regen wat gezwollen was, nemende in Canaja onze ruſt in de herberg. Canaja.

Niſacca. Mitski.

Den 8ſten wierden wy ten 6 uuren uit Canaja over het gebergte tot in Niſacca gedragen, daar wy weder te paard ſtegen, aten in Mitski, trokken over de Tenriuw, en namen onze nachtruſt te Fammamats. Fammamats.

Foetagawa. Acaſacka.

Den 9den dito vertrokken wy met den dag, aten in Foetagawa, en vernagteden in Acaſacka.

Ofamma. Seriuw. Mia.

Den 10den dito met lantaarn-licht uitrydende, aten wy 's middags te Ofamma, alzoo de Heer van Fiſien in Seriuw vertoefde, en 's avonds mede in Mia vernagtede, daar wy in de gewoone herberg vry ſlegt onthaald zyn.

Ook verweerdigde die Hoſpes zich niet

niet eens, om 't Opperhoofd, of den Opper-Banjoos, te verwelkomen, of om hem de minſte beleefdheit te bewyzen, alzoo hy ons, al eenige jaaren, tegen zyn zin geherbergd heeft, en zich weinig aan ons gelegen laat leggen.

Quano. Den 11den dito voeren na Quano, daar wy voorſpoedig ten 9 uuren quamen, hielden 'er 't middagmaal, reden toen van daar na Jocaits, daar ten 2 uuren quamen, en vernagteden, alzoo dien ganſchen dag regen hadden.

Jocaits.

Den 12den dito hebben onze reis ten 5 uuren weer voortgezet, aten 's middags te Sekinozizo, gingen in korven van Sacanoſta over het Soetſiammaſche gebergte tot in Soetſiamma, daar wy 's nagts bleven.

Sekinozizo. Sacanoſta. Soetſiamma.

Den 13den dito reedden met den dag weer uit, trokken over de Jocattagawa met vaartuigen, aten in Iſſibe, quamen ten 5 uuren in het lang Dorp Oots, ſchoon 't Opperhoofd verſcheidemaalen op de reis verzogt had, om met de elfde dag in Miaco te wezen, en alzoo van 't laatſte nagt-logys bevryd te blyven, te meer, alzoo zulks in 't voorgaande jaar ook in 11 dagen geſchied was; doch zy wiſten hier zoo veel tegen in te brengen, dat het echter altyd na hunne hoofdigheit uitvallen moeſt, om tyd te hebben, van aldaar hunne byzondre zaaken te konnen verrichten.

Iſſibe. Oots. Miaco.

Wy hoorden ook, dat 'er al 35 Jonken tot Nangaſacki aangekomen waaren.

Den 14den dito ten 7 uuren vertrokken uit Oots, en quamen ten 10 uuren in Miaco, daar Fatſizemon met den Waard onze komſt ging bekend maken, en quam ons met ons ſpoedig gehoor, en met onze gezondheit, veel geluk wenſchen.

Zeide ook gehoord te hebben, dat 's Keizers Moeder door den Dayro met den hoogſten eer-titel was beſchonken, die ooit aan haar weder-ga gegeven was, of kon gegeven werden, dat alle de Landsheeren veel geſchenken koſten zal.

De Groote Rechter zond een Banjoos met het gemeen geſchenk, en compliment.

Den 15den dito lieten de Stadsvoogden 't gewoon compliment ook afleggen, waar voor hen de Tolk den 16den bedanken ging. Het Opperhoofd vraagde, waarom men morgen niet te land, in de plaats van te water, ging; doch hy had, zoo *Fatſizemon* zei, te laat geſproken.

Kiomiets zien eenige Tempels. Den 17den dito vertrokken wy met Canga's ten 9 uuren uit Miaco, bezagen de Tempels, van waar wy in een huis op Kiomiets gebracht wierden, daar de Miacoſche Hoſpes voor een Coebang afſcheid nam. Ook zagen wy den Daibot met zyn veel duizend beelden, quamen na den middag in Fuſimi, daar wy het middag-maal hielden, gingen toen in 2 ſpeelbarken, die ons 's nagts in Oſacca bragten. Oſacca.

Den 18 dito maakte *Fatſizemon* onze komſt aan de Stadsvoogden bekend, die ons daar mede lieten geluk wenſchen. Hy zei ook, dat 'er in de koper-zaaken verandering zyn, doch dat men dat eerſt op Nangaſacki hooren zou.

Groote geld-leening des Keizers aan de Leveranciers van't Koper. Den 19den dito kregen de vaatjens en ledige kanaſſers weer uit Jedo, verſtonden ook, dat de koper-leveranciers 100 kiſten geld van den Keizer ter leen gekregen hadden, om 'er jaarlyks 10, zonder renten, weder te geven, om dus in 10 jaaren effen te zyn, genoodzakt zynde, om andre koper-bergen op te zoeken, dat zy, alzoo eenige jaaren ten agteren geraakt waren, zonder 't voorſz. geld niet konden doen.

Vertrek van Oſacca. Den 20ſten dito hoorden, dat in Nangaſacki al 40 Jonken waren, en wy maakten alles klaar, om morgen te vertrekken.

Den 21ſten dito ten 9 uuren vertrokken wy met vaartuigen uit Oſacca, wierden door den Hoſpes met eenige verſnapering in een huis, daar men jaarlyks afſcheid neemd, onthaald, van waar tot in Ammakaſacki voeren, ſtegen toen te paard, deden het middagmaal in Niſſenojenna, en quamen 's avonds ten 6 uuren, half ſtyf van koude (alzoo de Winter-kleederen geborgen waren, en 't juiſt hard waaide) in Fiongo, daar in een bark gingen. Ammakaſacki. Niſſenojenna. Fiongo.

Den 22ſten 's morgens wrikten wy van daar, en raakten met een N. O. wind eindelyk voort, en quamen den 23ſten dito s'avonds ten 9 uuren te Camro op de Rheede, daar wy den 25ſten eerſt van daan gingen, komende met boegſeren en wrikken dus voor Cammenoſcki ten anker. Camro. Cammenoſcki.

Den 26ſten dito ten 1 uur 's morgens vertrokken met een goeden wind, quamen ook met een goeden wind ten 1 uur 's middags voor Seminoſeki ten anker, en begaven ons ten 6 uuren in 2 barken (die noch klaar moeſten gemaakt werden) na Cocora, van waar wy den 27ſten dito met den dag vertrokken, gaande, om den regen, eerſt eenige, en daar na ook de andren, in korven van Kfroſacki na Coanoſſi, daar wy 't middag-maal hielden, quamen tegen den avond te Itska, of Iſoeka, daar wy bleven, en voeren heden ook met platte ponten over 2 Rievieren. Seminoſeki. Cocora. Kfroſacki, en Coanoſſi.

Den 28ſten dito ten 7 uuren wierden met Canga's gedragen, veranderden dezelve in Oetſino, en wierden daar mede over 't Fiamietſe gebergte tot in Jamaje gebragt, alwaar wy 's middags aten, Jamaje.

en om 't aanhouden van den regen lieten wy ons tot in Maatſcaſacki voort-dragen, alwaar wy te paard ſtegen, en quamen 's avonds in Coerme, daar wy met de gewoone ſtatie ingehaald wierden, moeſten over 2 Rievieren met vaartuigen.

Maatſcaſacki.

Coerme.

Den 29ſten dito 's morgens ten 2 uuren uit Coerme gedragen zynde, quamen ten 6 uuren op een volle galop in Jannagawa, daar al vroeg 't middag-maal hielden, en in 2 Staat-barken verdeeld wierden, met welke wy al wrikkende, alzoo 't ſtil was; ontrent ten 9 uuren te Iſafaje quamen.

Jannagawa.

Iſafaje.

Den 30ſten April ten 6 uuren wierden om de ongemakkelyke diepe wegen met Canga's uitgedragen, aten in Jangami, pleiſterden op Fimitoge, wierden aan het Tempeltje Tenſien, door de bedienden van 't Eiland ingehaald, en quamen ten een uur wederom in Decima, alwaar alles in een goeden ſtand vonden, nemende van de Opper- en Onder-Banjoozen met dankbaarheit ons affcheid.

Decima.

Onkoſten op deze reis gevallen.

De onkoſten, op deze reize gevallen, heb elders gezien, dat by den tocht tot Jedo beliepen.

Coebangs a ieder 10 Ryksdaalders.

Aan eenige Schryvers.	5	
De Schippers en Matroozen der bark. . .	2	
12 Middagmaaltyden gehouden tot Firakatta, Coeſats, Sekinoſizi, Quano, Okaſacki, Arraay, Foekeroy, Marico, Joſiwarra, Facouroge, en Foeſiſawa, a ieder maal 2 Coebangs.	22	
Ruſt- en eet-plaatzen. 10 Plaatzen, daar men de nacht-ruſt gehouden heeft, als Minacoets, Iſacoets, Mia, Akaſacka, Fammamats, Simada, Jeſiri, Odauwarra, Cannagawa, en Miſima, a 4 ieder nagt herberging.	40	
		69
En wegens de te rug-reize aan 10 maaltyden, gehouden tot Oizo, Faconitoge, Cambarra, Ocabe, Mietske, Foetagawa, Ofamma, Quano, Sekinozizo, Iſibe.	20	
En wegens 11 nagtruſten genomen in Cannagawa, Odauwarra, Miſima, Jeſiri, Cannaje, Fammamats, Akaſacka, Mia, Jokaits, Soetſiamma, en Oots.	44	
		64
Te zamen Coebangs		133
Of Ryksdaalders a ider . . .		10
Ryksdaalders		1330

Groote ſtiptheit der Japanders in 't nakomen der bevelen.

Men moet met een ongemeene naauwkeurigheit op de bevelen der Japanders letten, en die ook ſtipt uitvoeren, of anders zyn zy gewoon ons daar over aanſtonds 't gevoelen 'er af te doen hebben.

Om dat zich een ſlaaf van zekeren *Jooſt Viſſcher* A. 1695 (zyn Meeſters toorn over zyne dronkenſchap vreezende) in een Wankan verſteken had, en daar op een plaats, daar hy niet wezen moeſt, gevonden wierd, zoo wierd de tweede van ons (onder wiens opzicht dit, zoo zy zeiden, geſchied was, en die dit verantwoorden moeſt) door hen ettelyke dagen aan een, van den 14den tot den 24ſten Mey, in zyn kamer gebannen, zonder daar uit te mogen gaan.

Dus wierd 't gehoor-geven aan de Heer *Dykman*, ons Opperhoofd A. 1695, om geen andre reden voor eenigen tyd uitgeſteld, en hem geweigerd, om dat een der Bedienden op den tocht na 't Hof, of na Jedo laatſt, zich niet ſtipt na de zinlykheit der Japanders zonder tegenſpreken geſchikt had.

Dat zy geen tegenſpreken ter Wereld willen dulden, is klaar genoeg gebleken, wanneer zy over 't voornoemd geval van den Heer *de Vos* (die hen zulk een redelyken zaak voorſtelde) zoo moeijelyk waren, dat zy den tweeden, den Heer *Wys*, wel uitdrukkelyk belaſtten daar af aan haar Edelheden (gelyk hy ook ſchriftelyk gedaan heeft) kennis te geven.

Willen geen hond quaad gedaan hebben.

Zy willen niet hebben, dat men zelf maar een hond quaad doen zal: want A. 1696 leze in de oude papieren, dat de Keizer den 23ſten Maart 2 Heeren van groot aanzien, en Wyk-meeſters aangeſteld had, om opzicht over al te nemen,

en

en het oog over alle oude honden te laten gaan, en aan de zelve wel te doen, gelyk zy 'er toen al 70000 by een gezameld hadden, die hem dagelyks wel 600 baalen Ryſt quamen te koſten. Ook waren 'er al verſcheide lieden, alleen maar om dat zy deze en gene honden eenig quaad gedaan hadden, gedood. De Keizer wil geen oneetbaar gedierte gedood hebben.

Zelf mogt 'er A. 1701 voor den zieken Heer *de Vos* by zyn intrede in Jedo geen hoen, om wat ſterk zop 'er af te maken, gedood werden, om dat het tegen 't bevel des Keizers, die een ſterk Pythagoriſt was, ſtreed.

Straffen 't ſluiken vryſtreng.

Dat zy zeer ſcherp tegen alle ſluikeryen zyn, hebben wy zoo nu en dan al getoond.

A. 1691 den 4 December dreigden zy zoo wel de onzen en de Tsjineeſen, als de Japanders, daar over voortaan zonder eenige verſchooning te zullen ſtraffen. Ook deden zy den 10den dito twee Japanders, over hunne ſluikeryen, in 't by wezen van alle onze bedienden (die dat moeſten aanzien, zonder iemand, dan alleen de Opperhoofden hier af te verſchoonen) onthalzen.

Zedert wanneer de roers niet van de ſchepen geligt zyn.

A. 1694 den 29ſten Auguſti, deden de onzen de Geheimſchryvers der Stadsvoogden van Nangaſacki, over dat men, op 't verzoek van ons Opperhoofd, de roers van de ſchepen (dat bevorens altyd gedaan was) nu niet gelicht, en de luiken in 't loſſen niet verzegeld had, bedanken.

Belaſten A. 1696.

A. 1696 den 8ſten Auguſti quam de Geheimſchryver uit laſt der Stadsvoogden de onzen te kennen geven, dat alle onze bedienden, van boord komende (alleen de Opperhoofden, en de tweede uitgenomen) tot op 't lyf zouden betaſt werden, dat zelf ontrent zeker Schipper al vry onfatzoenlyk, zelf hem dwingende de zakken van zyn broek om te keeren, in 't werk geſteld is.

de onze tot op 't lyf toe te bevoelen.

Over bagatellen weder zullen zy hun eigen volk in ſtukken doen kappen, gelyk A. 1691 de Stadsvoogd *Sioe Beſamina* zyn Dienaar, om dat hy wat te veel gedronken had, liet doen. In tegendeel is de zware zonde van Sodomie by hen gemeen; en men ziet openbaar opgeſchikte jongens, ten dien einde by hen opgevoed.

Andre dwaasheden, en kribbigheden, van hen aangehaald.

Om dat A. 1689 de Opper-Tolk van den Opper-Banjoos dood-gekapt wierd door een, die zich in Tonſero aanſtonds ook den buik ſneed, zoo wiert de onzen 3 jaaren daar na den 21ſten Februari bekend gemaakt, dat dit een ongelukkige dag was, en dat daarom de optogt voortaan den 15 van de maaneſchyn (in de plaats van den 16) beginnen zal; waar uit men beſpeuren kan, hoe vol bygeloove, en aan hoe veel zottigheden zy verſlaafd zyn, zoo dat met hen geen reden ter Wereld ontrent zulke voorvallen te gebruiken is.

A. 1696 wierden ettelyke Kraaijen in kooijen, na zekre Eilanden, om dat eenige van hun geſlacht den Keizer, op den weg zynde, bevuild hadden, als banditen weggebragt; waar mede wy van de Wereldlyke zaaken van Japan tot die van den Godsdienſt overgaan.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Van den Godsdienſt der Japanders. En wel van den Heidenſchen. Zy zyn Pythagoriſten in 't ſtuk van de verhuizing der zielen. Konnen God in hun taal niet noemen. Hunne verſcheidene Sekten, tot drie voorname gebracht. Wie onder hen den Duivels-dienſt, enz., invoerde. Prieſters. Klooſters. Tempels onder hen. Waar in 't voornaamſte van hunnen Godsdienſt beſtaat. Hunne Feeſten. De Dayro, hun Paus. Net bericht wegens den zelven. Eere hem beweezen. Zyn Vrouwen. Was hoofd der Geeſtelyken en Wereldlyken. Zyn oudſte Zoon zyn opvolger. Zyn tweede Zoon Veldheer. Ware grond van des Dayro's val. Zyn derde Zoon werd mede-Veldheer, en tracht zich meeſter van 't Ryk te maken. 't Geen hem eenigzins belet werd. Keizer Tayko's eerſte opkomſt. De Japanders voeren, na hunne jaaren en ampten, verſcheide naamen. Hoe hy eerſt Soldaat wierd. En zich by den Veldheer geacht maakte. Werd Veldheer verklaard. Een groot vermeerderaar van 's Keizers inkomſten. Hy werd om de Weſt met een Leger gezonden. Keizer Nobenage *dood zich zelven, door miſleiding van een Raadsheer. Die zich als Keizer zoekt op te werpen, dat hem* Tayko *belet, die zyn Meeſters dood wreekt. En daar op als Keizer voorgeſteld, en door den Dayro beveſtigd werd. Groote overeenkomſt van den dienſt der Japanders met de Roomſchen. Hunne geeſtelyken alleen oordeelen van de geſchillen. Hunne hoofd-geboden.*

Van

Van den Godsdienſt der Japanders.

Van den Godsdienſt der Japanders.

SChoon 'er by den Heer *Montanus* zoo wel over de Afgoden der Japanders, en andre zaaken, den Godsdienſt betreffende, geſproken werd, konnen wy niet nalaten hier van noch iets, op een andre wyze geſchikt, 'er by te voegen.

Men kend hier geen andren, dan den Heidenſchen, en den Roomſchen Godsdienſt.

De Heidenſche Godsdienſt.

En wel, van de Heidenſche.

De rechte aloude Godsdienſt der Japanders is de Heidenſche, en in zich zelven niet anders, dan een grouwelyke dienſt van hunne Afgoden, en van de Duivelen.

Deze hunne Afgoden zyn 'er verſcheide, als *Xaca*, *Amida*, *Chamis*, *Canon*, *Toranga*, *Xantay*, *Dayboth*, *Jene*, *de Afgodin Puſſa*, en meer andre, welker beſchryving en afbeelding men by den Heer *Montanus* zien kan; gelyk mede van een Tempel te Miaco, waar in duizend beelden zyn; doch 't is zeer waarſchynelyk, dat hunne meeſte Afgoden eenige dappre Vorſten, of wakkere mannen, die hun Land eenigen grooten dienſt deden, of ergens in boven andren uitſtaken, geweeſt zyn.

Wel is waar, dat zy een opperwezen erkennen; maar zy ſchynen met de Tsjineeſen zich daar aan zoo veel niet, als wel aan hunnen dienſt der Duivelen, en der Afgoden, die zy vreezen, dat hen quaad zouden konnen doen, gelegen te laten. Weshalven zy die andre als hunne middel-Goden, en Voorbidders, gebruiken, waar onder zy *Amida*, en *Xaca* wel voornamentlyk eeren.

Ook hebben zy, buiten de voornoemde Afgoden, noch een Afgod der verſtorvene Kinderen, *Sequani* genaamd, een byzondren Bruilofts-Afgod, en meer andren van die ſoort, die zy op hunne gezette dagen gewoon zyn eerbiedig aan te bidden, en offerhanden in Tempels, die zy tot hunne eere bouwen, en voor al op de Feeſten, die zy t'hunner eere vieren, toe te brengen, ſomtyds niet ontziende, zich zelven ter eere van hen te verdrinken, en op andre grouwelyke wyzen om hals te brengen, waar in zy veel eere ſtellen, en waar door zy in het Paradys, na een omwenteling van 3 jaaren, hopen te komen; doch zy plaatſen het zelve ettelyke millioenen verre, waar door zy, die 'er al in komen zullen, al een vry lange reize te volbrengen hebben.

Zyn Pythagoriſten.

Gelyk nu de Tsjineeſen de verhuizing der zielen gelooven, en die van de Indiaanen overgenomen hebben, alzoo ſtellen de Japanders, of altoos ſommigen onder hen, mede deze leere van Pythagoras vaſt; en ongetwyffeld komt het daar ook van, dat zy de Oſſen, Aapen, Slangen, en meer andre Dieren, Godsdienſtig eeren, en byzondere Tempels tot den dienſt der zelve opgericht hebben. En daarom alleen verbieden zy ons 't Rund-vee te dooden.

Konnen God in hun taal niet noemen.

Het is nochtans vreemt, dat zy, ſchoon zy zulk een ryke taal, en die uit tachtig duizend Characters, of Letter-merken beſtaat, hebben, nogtans niet in ſtaat zyn, om 't woord *God* in hun taal uit te drukken.

Hunne verſcheidene Secten.

Men kan, noch mag, de Japanders, ontrent het ſtuk van den Gods-dienſt, niet over eenen kam ſcheeren, vermits zy allen niet even eens daar over oordeelen.

Menigerley Secten, en Gezindheden, vind men onder hen, dog zekere voorname hebben egter de overhand.

Franciſcus Xaverius bepaald ze op negen, andre Jeſuieten op elf; maar de Heer *Caron*, en andren met hem, brengen die tot twaalf, hoewel die weer tot drie by uitſtek bepaalt werden. Die van de 12de Secte werden *Ikkois* genaamd, zynde de waardigſte, geleerdſte, en welker Prieſters trouwen, en alles eeten mogen.

Tot 3 voornamegebragt.

De eerſte nu dezer drie gezindheden, by hen *Xenxoes* genaamd, ſtelt vaſt, dat 'er na dit geen ander leven, en dierhalven ook geen ſtraf, of belooning, te wagten is. Echter bidden zy *Amida* aan, (tegen hun zot gevoelen) dat hy hen wil behouden en zalig maken.

Die dit vaſtſtellen, eeren echter den afgod *Chamis*, en zweeren in tyden, dat zulks vereiſcht wert, by hem, zonder dat ik vatte, tot wat einde (alzoo hy hen dog niet helpen kan) of tot wat einde de Keizer hen, ten bewyze van hun trouw, by den zelven zweeren laat, alzoo die Afgod hen al zoo weinig (na hunne grond-ſtelling) ſtraffen, als beloonen zal. Zy gelooven dat de ziel met 't lichaam vergaat.

Het ſchynt nochtans, uit de veelerley offerhanden, die zy hem van tyd tot tyd toebrengen, dat zy gelooven, dat hy hen in der tyd goed en quaad doen, en dus ook zegenen, en 't quaad afweeren kan; hoewel 'er ook zyn, die de zelve, als zy hen niet na hun zin verhooren, wel wakker konnen geeſſelen.

In 't gemeen ſtellen de Japanders ook vaſt, dat de zielen der afgeſtorvenen noch eenige jaaren aan een, ontrent hunne graven zwerven, weshalven zy hunne Goden op zekere tyden na hunne graven mede voeren, om aan hen daar te offeren.

De

De tweede voorname Secte onder hen is van die gene, die de verhuizing der zielen vaſtſtellen, en die gelooven, dat de zielen niet alleen eens of tweemaal, maar zeer dikwils in allerley lichaamen, zoo van menſchen en beeſten, als mede in boomen, na dat dan hunne bedryven in de Wereld geweeſt zyn, verhuizen.

De liſtige ſtellen zy vaſt, dat in de lichaamen van ſlangen, de dieven in die van eenige roof-dieren, de verhevenen van geeſt in deze en gene vogels, de deugdzame in die van Oſſen en Koeijen, de vernuftige en potzige, in die van Aapen, Olifanten, en andre dieren, overgaan, om welke reden zy ook geen van die of andre dieren dooden zullen, behalven dat zy gewoon zyn die Godsdienſtig te eeren. Een over-oud gevoelen, door *Pythagoras* (die dit, nevens *Plato*, eerſt van de Ægyptenaars overnam) in Indiën gebracht, en door de Indiaanen verder onder de Tsjineeſen en Japanders, nevens meer andren, verſpreid.

Hun Afgod *Xaca* leerde die gene, die hem dienen, dat de zielen wel tachtig duizendmaal van 't eene lichaam in 't andre verhuizen, dan eens over hunne misdryven in vuile dieren, dan eens in deze en gene Vogelen, Viſſchen, Slangen, en Boomen, dog op 't laatſt in een Koe, of in Oſſen, of wel in een witten Olifant, varende.

Dat zy nu ook eerbied voor de groote en hooge boomen hebben, is, om dat zy vaſtſtellen (en wel voornamelyk van de dappere Krygslieden) dat de zielen van hunne Vaders, na dat zy op 't bed van eere geſtorven zyn, in zulk een boom verhuisden. Ja zelfs oordeelen zy, dat eenige zielen in planten en aard-gewaſſchen varen, weshalven zy die ook tot geen ſpys gebruiken, nog die quetzen zullen, op dat zy de zielen van hunne voor-Ouders niet mogten verontruſten.

De derde Secte. De derde Secte is, *Fokeux*, genaamt, die mede den Afgod *Xaca* eeren, en die vaſtſtellen, dat zy door 't noemen van deze 5 woorden, *Namu*, *Mio*, *Foren*, *Qui*, *Quio*, zalig konnen werden. Wat deze woorden beteekenen, weten zy zelf niet, en dierhalven konnen wy die mede niet vertaalen; maar 't is zeker, dat zy die van de Heidenen uit Hindoeſtan overgenomen hebben, by welke men na de ware beteekenis der zelve zoude moeten zoeken.

Wie onder hen den Duivelsdienſt, enz. invoerde. Deze Afgod *Xaca*, die eerſt een zeergroot getal van leerlingen gehad heeft, liet 'er 2 na, *Cambadagi* en *Cacubao*, die de eerſte gronden onder de Japanders gelegt hebben, om den Duivel Godsdienſtig te eeren, en den zelven offerhanden toe te brengen, waar door zy (die zedert ook deze 2 leerlingen Godsdienſtig begonnen aan te bidden) allenskens hoe langs hoe meer tot allerley bygeloove, van gelukkige en ongelukkige dagen (in hunnen Almanach te zien) Waarzeggery, Duivel-bezweeringen, Toövery, en wat meer van deze kraam is, begonnen over te hellen, zoo dat zy in dit ſtuk van de Tsjineeſen in 't algemeen niets verſchillen.

Deze *Fokeux* onthouden zich meeſt in eenzame plaatzen, in de nare Boſſchen, en op afgelegene gebergten, om by na even eens, als de *Jogi's* in Indiën, hunnen God te ieveriger te konnen dienen.

Gelyk nu ider van hen zyne byzondere Goden eert, alzoo hebben zy daar toe ook hunne byzondere Prieſters, *Bonzes*, genaamd, die ieder aan den hunnen byzondere onderwyzingen en leſſen geven, waar toe zy ook hunne byzondere Kloo- Kloosters. ſters van Jongelingen, en jonge Dochters, hebben. Prieſters.

Deze *Bonzes*, die kaal geſchoren zyn, en linne keelen; doch op de Feeſt-dagen zyde rokken dragen, bezorgen by hunne Overheden, dat 'er Tempels ter eere van hunne afgoden gebouwd, en dat dezelve daar in op gezette tyden, en voor al op zekere groote Feeſt-dagen, gediend werden. Zulke Tempels zyn 'er zeer veel, koſtelyk en heerlyk verguld, alle van hout, van welke de groote 20, en de kleene, 2, 3, en meer Prieſters, tot 16 toe, hebben. Tempels onder hen.

Wat deel de Vrouwen daar in hebben, (want de Mans komen 'er zelden) en op welke vaſtgeſtelde dagen zy dit doen, kan men uit het uittrekſel van den Japanſchen Almanach zien.

Hun Godsdienſt nogtans in zich zelven, beſtaat wel meeſt in het toebrengen van Offerhanden (daar de *Bonzes* beſt van vaaren) en in 't prevelen van eenige korte gebeden, die zy zeer dikwils herhaalen, en waar toe zy (om 't getal net te weten) ook hunne Paternoſters van kraalen, even eens als die van 't Pausdom, hebben. Waar in 't voornaamſte van hunnen Godsdienſt beſtaat.

Vorder weten zy, voor af na den eeten, van geen bidden, noch ook op andre tyden, en hunne Paapen prediken maar drie a vier maal 's jaars, en dan komen 'er de mans by, dikwils *Amida*, of *Nammanda* roepende.

Gelyk 'er nu vaſte Feeſt-dagen zyn, op welke ider zyne Goden eerd, alzoo zyn 'er noch verſcheide byzondre. Hunne Feeſten.

Dus vieren zy de geboorte van zekeren *Sacano Nepha*, den 8ſten van de Siguats, of van de 4de maan, zeer plechtig, en den 5den van de volgende maan, Goguats genaamd, het Pelo- of Vlagge-Feeſt.

Den 7den van de Stiſiguats, of van de 7de maan, vieren zy 't Feeſt Tanna-Batta, of 't Starra-Feeſt; en den 13den, en

de 3 volgende dagen van deze zelve maan het Lampjes-Feeit, wanneer zy duizenden van lampen ter eeren van verſcheide Afgoden ontſteeken.

Op den 13den van de Coeguats, of van de 9de maan, vieren zy het Magis, of Maans-Feeſt, en den 5de van de Sioeguats, of van de 10de maan, houden zy de Uniſoe, of het Feeſt ter eeren van hunnen oudſten Zoon; gelyk men dat in hunnen Almanach ook zoo aangeteekend vind; behalven alle welke zy nog verſcheide Feeſten, en onder andre 'er ook een hebben, wanneer zy ontrent de graven voor alle de zielen van hunne verſtorvene vrienden offeren, dat dan gemeenelyk eenige Jongmans aan hunne Goden, die zy dan met zich by de graven voeren, doen, en dan zyn zy, te rug keerende, ider gewoon op den weg 't een of 't ander, even eens als of zy met een van deze zielen ſpraken, te prevelen, tot dat zy, te huis gekomen zynde, een tafel met allerley lekkere ſpyzen voor zich opgedifcht vinden, latende die ſpys eenigen tyd buiten of binnen hunne huizen ſtaan, waar na die jongmans, na 't bergen der ſchotelen, ter Stad uitloopen, groot geraas maken, om de zielen met takken van boomen weer na haare graven te dryven, dat voornamelyk in de Stad Mewarri geſchied. Zulke dooden-feeſten noemen zy Bom-Feeſten, en die werden met Lyk-gezangen, en ommegangen, gevierd.

Den Dairo, hun Paus.

Het hoofd van hunnen Godsdienſt is de Dairo, die wel eer (tot A. 1550) oppergebieder van Japan was, doch die te dier tyd van de Regeering ontzet is. Hy onthoud zich tot Miaco, daar hem de Keizer, alle drie of zes jaaren eens, komt bezoeken. Alles, dat van hem te zeggen valt, kan men omſtandig, zoo by *Montanus*, als ook byzonder en wel zoo net in dit volgende bericht lezen.

Kort bericht wegens den Dayro, of Japanſchen Paus, mitsgaders op wat wyze, en door welke onvoorzichtigheit, hy buiten het Opperbeſtier van dit Keizerryk, 't geen hy oppermachtig regeerde, gezet is.

Net berigt wegens den zelven.

Zoo de Japanders verhaalen, was de Dayro zoo verre, als hun geheugen ſtrekt, altyd oppermagtig gebieder van het magtig Keizerryk Japan, dog op zulk een wyze, dat hy te gelyk het opperſte hoofd, zoo in 't wereldlyke, als in 't geeſtelyke geweeſt is.

Honderden van jaaren heeft hy dit oppergebied zoo erfelyk in zyn geſlacht geoeffend, en in een zeer diepe ruſt, zonder dat hy daar in eenigermaten geſtoord wierd, bezeten.

Eere, hem bewezen.

De eerbied, en achting, die hem door de Japanders bewezen wierd, was niet ongelyk die, welke men aan den Paus van Romen bewyſt; ja hy wierd van de meeſten als een God geëerd, alzoo zy het daar voor hielden, dat geen menſch in heiligheit by hem te vergelyken was.

Zyn Vrouwen.

Op dat nu zyn geſlacht niet uitſterven mogt, had hy 12 Gemalinnen, de ſchoonſte en edelſte, die in 't Land te vinden waren, die hem ider om 't eerſt zogten te behagen, en alle bedenkelyk genoegen te geven, om daar door zyne gunſt tot haar te trekken.

Was hoofd der Wereldlyken en Geeſtelyken.

Deze Dayro gaf niet alleen zyne bevoelen ontrent het beſtier van dit Keizerryk; maar verzorgde te gelyk, dat zyne geeſtelyke wetten alomme door het geheel Ryk tot waarneming van den Godsdienſt verſpreid, en door alle de Bonzes ofte Prieſters, ter plaats, daar 't noodig was, verdeeld, en bekend gemaakt wierden, zonder dat de Prieſters, die alle van hem afhingen, het vermogen hadden, om daar toe of af te doen.

Zyn oudſte Zoon zyn opvolger. Zyn tweede Zoon Veldheer.

Zyn eerſtgebooren Zoon trad gemeenelyk na zyn overlyden in zyn plaats, en zyn tweede Zoon was de algemeene Veld-heer van 't Keizerryk, voerende 't gezag over het Krygs-heir, gelyk hy ook alle zaaken, die daar toe eenige betrekking hadden, alleen beſtierde.

Deze Veld-heer woonde noit by, of ontrent den Dayro; maar onthield zich gemeenelyk zeer verre van den zelven in een van de boven-landen, in 't Ooſten gelegen, waar toe veeltyds de oude en zeer beroemde Stad Kamakora gekoren wierd, die wel eer in groot aanzien was, doch nu zeer vervallen, en op het zuid-ooſtelykſte deel van 't Landſchap Sangam, recht tegen over 't vlek Cannagawa, digt aan des zelfs Baay, en wat binnenwaards in 't Land Sangami gelegen is. Dit is een uithoek, die zich wat zuid-ooſt-waard voor de bocht van Jedo vertoond, en daar voor henen ſtrekt.

Zy hebben ook eenige tyd hun verblyf in de Stad Maſſamme gehouden, die heden noch met veel roem in de Landſtreek Oyſio in wezen is, en treffelyk bloeid.

Naderhand, ten tyde van den onregtvaardigen bezitter des Ryks, of van den Keizer *Nobunanga-Samma*, wierd het Hof in 't Kaſteel Mito, dat in 't Landſchap Fitayts, een van de beſte van geheel Japan legt, gehouden.

In deze landſtreek heeft het naderhand de beroemde Keizer *Tayko*, na de dood van *Nabunanga*, mede begrepen, die zyne woonplaats in Oſacca, en Fuſime, dicht by den Dayro ging nemen; doch zyn vervanger, *Gongin-Samma*, verplaatſte den Ryx-zetel na Jedo, alwaar die tot nog toe, zedert by na 140 jaaren, ook gebleven is.

Te

Grond van des Dayro's val.

Te dier tyd nu (te weten over 199 jaaren net) beging de Dayro een nieuwigheit, waar van men in Japan nooit gehoord had, voerende een gewoonte in, by dit volk, 't geen vlak tegen alle nieuwigheden in 't ſtuk van Regeering is, ten uiterſten gehaat, gelyk hem dit naderhand niet alleen zeer berouwd; maar ook den waaren grond tot zynen val gelegt heeft.

Zyn derde Zoon mede-Veldheer.

Hy had een derden Zoon, dien hy, om zyn Moeders wil (een Vrouw, die hy boven alle zyn andere Gemalinnen beminde) ook tot eenig aanzienelyk ampt verheffen wilde.

Ten dien einde gebood hy, dat hy benevens zyn ouder Broeder het ampt van Veld-heer, doch dat elk van hen dit om de 3 jaaren alleen waarnemen, en dat zy dus van tyd tot tyd malkanderen vervangen zouden.

Tragt zig meester van 't Ryk te maken.

Wanneer nu de jongſte Broeder zyn oudſten Broeder vervangen, en het opper-gezag zoo volkomen, als hy wenſchte, verkregen had, maakte hy, dat hy al de voornaamſte Landsheeren op zyn zyde kreeg, en dat wel met dien toeleg, om zich volſlagen meeſter niet alleen van dit ampt, maar ook van 't geheel Ryk, te maken, zonder dat hy van dit voornemen door eenige minnelyke afradingen, of zware bedreigingen, af te brengen was.

't Geen hem belet werd.

De oude Dayro, nu te laat zynen miſſlag ziende, was genoodzaakt het uiterſte geweld, om dezen baldadigen en weerbarſtigen Zoon tot reden te brengen, te gebruiken, en hem met de wapenen aan te taſten.

Hy zond dierhalven den Veld-heer, of zynen oudſten Broeder, met een zwaar heyr tegen hem, die hem, na veel bloedvergietens, en na veel mocijelykheden, overwon; doch zoodanig, dat het quaad hier door geenzins weggenomen wierd: want de Dayro van hertſeer ondertuſſchen geſtorven, en zyn oudſte Zoon hem als Dayro gevolgd zynde, zoo begon de Veld-heer nu tegen dezen nieuwen Dayro de zelve gangen, als zyn overwonne jongſte Broeder, te gaan, en was geenzins genegen, om zich aan den Dayro te onderwerpen; doch hy wilde hem wel alle zyne eer-titels, en inkomſten; maar verder niet het allerminſte van de regeering, overlaten, waar op dan de zelve in een nieuwen en zeer zwaren oorlog ingewikkeld wierd.

Daar op belaſtte de nieuwe Dayro een zwaar heirleger by een te zamelen, zond den Overſten *Nobunanga* als zynen Veldheer tegen zynen jongeren Broeder, die zeer lang tegen den zelven oorlogde, en wel eindelyk over dezen tweden wederſpanneling quam te zegenpraalen; maar zoo ras was dezen geweldenaar niet overwonnen, of *Nobunanga*, hier door opgeblazen, en op dit oppergezag (dat hy nu al gewoon begon te werden) verlekkerd zynde, begon zich openbaar mede tegen den Dayro te verklaaren, en dat hy in 't allerminſte met hem (verre van onder hem te ſtaan) niet wilde te doen hebben, ja dat hy als Keizer van 't geheel Ryk erkend wilde zyn.

Dit ſtelde hy voor op een tyd, als hy wel wiſt, dat de magt van den Dayro reeds geknakt, en dat hy geenzins in ſtaat was, om die breuke te herſtellen, zoo dat hy genoodzaakt was met veel droefheit en met de uiterſte tegenzin te dulden, dat deze nieuwe geweldenaar zig van 't eene landſchap voor, en van 't andere na, volſlagen meeſter maakte.

Hier door geraakte het geheel Land in vuur en vlam, en daar was geen Stad nog Dorp, daar men niet alles in oproer, en als in een lichten brand ſtaan zag. Het branden, blaken, moorden en rooven van alles, wat maar los en vaſt was, ging hier in 't eerſt afgryſſelyk in zwang, terwyl *Nobunanga* met zyne overſtroomende magt bezig was, om alles in te ſlokken, en met geweld na zich te trekken, houdende zyn Hof in 't Kaſteel Mito, in 't Landſchap Fitaits.

Ontrent dezen tyd (zoo de Japanders zeggen) deed zich het eerſte Europiaanſch ſchip ontrent Cicoko op.

Keizer Tayko's eerſte opkomſt.

Nobunanga had toen een geſchooren dienaar (dien de Japanders Boos noemen) welke een Zoon had van zoo veel vernuft, en van zulken doordringend oordeel over allerlei zaaken, dat hy zig daar door in weinig jaaren van een gemeen Soldaat, en van een Banjoozen Dienaar, de weg tot den Keizerlyken throon heeft weten te baanen.

De Japanders voeren na hun jaaren, en ampten, verſcheide naamen.

Wat zynen naam aangaat, die is na de verſcheide jaaren, tyden, ampten, enz. door hem bekleed, verſcheiden geweeſt.

Men moet, om dit wel te verſtaan; voor af zeggen, dat de Japanders niet altyd een en den zelven naam (gelyk wy gewoon zyn) maar geduurig by het optreden van de jaaren, als zy een Kind, een Jongeling, en een Man geworden, of met eenig ampt voorzien zyn, weer een andren naam aannemen; en zoo 'er een man van meerder rang, dan zy, in die zelve plaats komt te woonen, zoo moet de minſte in rang aanſtonds zynen naam weer veranderen.

Hoe hy eerſt Soldaat wierd.

Deze Dienaar nu van *Nobunanga*'s geſchoren Dienaar, voerde, bejaard zynde, den naam van *Tayko*, en hy ging woonen by zekeren Edelman in 't Land van Mikawa, alwaar hy ontrent een ſlegt Dorpje, Loccoys genaamd, zyn verblyf had.

Deze Edelman zond hem in dezen algemeenen opſtand met eenig geld na Miaco, om geweer, en wel byzonder een goeden houwer, mitsgaders het verdre, dat hy tot zyne verdediging meende noodig te hebben, voor hem te koopen, alzoo een igelyk, die maar eenigen aanhang van Boeren, of eenig ander volk, wiſt te maaken, zyn beſt dede, om, in dit troubel water viſſchende, meeſter van de eene of d'andre plaats te werden, dat aan veel gemeene Edellieden te dier tyd gelegenheit gegeven heeft, om hunnen ſtaat merkelyk te verbeteren, van 't welke de Keizers *Tayko*, en *Gongin*, geen geringe preuven gegeven hebben.

Tayko nu kogt voor dit geld wel een goeden houwer, en meer ander geweer; doch vergat dit aan zynen Heer te brengen, en behield het voor zich zelven, zig wel deftig daar mede uitruſtende.

En zig by den Veldheer geacht maakte.

Daar op trok hy na 't Leger van den nieuwen Keizer, die zich reeds met geweld meeſter van de voornaamſte deelen van 't Keizerryk gemaakt had, alwaar hy zich ten eerſten als Soldaat in dienſt begaf.

Hy vond het zelve tegen eenige vyanden in de ooſtelyke deelen van 't Ryk te veld leggen, en zag met zeer veel opmerking, dat de zaaken daar door de Overſten niet op de rechte wyze, om ſpoedig meeſter van het overige te werden, behandeld wierden, waar van hy ook openhartig zyn gevoelen tegen deze en geene zeide, en hen verzekerde, zoo hy het beſtier daar af hadde, in een zeer korten tyd alles te zullen vermeeſteren.

Daar waren eenige van zyne makkers, die dit in acht namen, en 'er ook den Veldheer kennis af gaven, die hem aanſtonds liet roepen, en vraagde, of hy dat gezegt, en ook moed had, om dat uit te voeren. Hy zeide, dat hy 't gezegt, en een ſpoedig middel, zoo men hem vertrouwen wilde, aan de hand had, om dat zeer gelukkig na te komen.

Hy ſprak met den Veldheer niet alleen verder, maar gaf hem met zyn ontwerp hier over zoo veel genoegen, dat hy goed vond een preuve van zyne bequaamheit te nemen, en hem 't opperbewind over eenige troupen te geven, ten einde hy daar mede iets ondernemen mogt.

Hy dede dit zoo gelukkig, en voerde zynen aanſlag met veel beleid, ook zoo gezwind uit, dat het ganſch leger, en voor al de Veldheer, ja de Keizer zelf, daar over verbaaſt ſtonden, en van dien tyd af van hem al voorzeiden, dat hy nog een groot man ſtond te werden.

Alles, wat hy ondernam, gelukte hem, alzoo hy door zyne ongemeene ſchranderheit middelen, tot het uitvoeren van zyn ontwerp, wiſt uit te vinden, welke bevorens nooit by de Japanders bekend, veel min gebruikt waren; waar door hy zich in zeer korten tyd niet alleen meeſter van alle de hooge en noch overige landen maakte, maar zich ook zoo diep in de gunſt van Keizer *Nobunanga* wiſt in te wikkelen, dat hy hem tot zynen Opperveldheer over 't Krygsheir aanſtelde.

Werd Veldheer verklaard.

Buiten het waarnemen van deze gewigtige bediening, liet hy zyn oog nog over veel andre zaaken van belang gaan, en ſtelde ook een zeer nette ordre op 's Keizers inkomſten, die hy merkelyk, en ongevoelig, wiſt te vergrooten.

Daar was geen ampt in 't geheel Keizerryk, dat hy niet zeer net in zyn zwaarte nawoeg, en waar af hy 't onnoodige niet met beleid en omzichtigheit wiſt te beſnoeijen.

Alle verteeringen en uitgiften doorliep zyn ſchrander oog, zelfs tot het brandhout van de Kok in 's Keizers Combuis toe, al het welke hy wel op de helft verminderde, alzoo het nu eenigen tyd al vry wat in 't wild geloopen had.

Is een groot vermeerderaar van 's Keizers inkomſten.

Daar zyn 'er, die geſchreven hebben, dat hy maar een Boeren-Knecht, en een hout-kapper geweeſt zou zyn; dog dat is mis, en alleen is dit waar, dat hy, door deze en veel andre geringe verminderingen op onnoodige verteeringen, jaarlyks voor den Keizer een ongeloofelyke ſomme gelds wiſt uit te winnen, en op te leggen.

Men zegt, dat zyn Boeren op zekeren tyd te veel hout na zyn zin op 't vuur gelegt, en hy dat gezien hebbende, daar over tegen hen niet weinig uitvoer, de helft 'er af nam, en 't vuur, door 't herſchikken van 't hout immers zoo ſterk, als te voren, branden dede; dog als men dit geval de Japanders verhaald, zeggen zy, dit nooit gehoord te hebben.

Hy werd om de Weſt met een Leger gezonden.

Na dat nu *Tayko* het zoo verre gebragt had, van meeſter in 't ooſten geworden te zyn, wierd hy met een Leger om de Weſt gezonden, om de Landsheeren van Nangato, en Souo, mede onder des Keizers gehoorzaamheit te brengen.

Keizer Nobunanga dood zich zelven.

Terwyl hy nu daar te veld lag, en een bequame gelegenheit afwagtte, om zynen vyand met eenig voordeel te konnen aantaſten, hoorde hy, dat de Keizer *Nobunanga*, door verraad van zynen eerſten Raadsheer, zich zelven den buik geſneden, en 't leven benomen; dog dat deze Raadsheer te gelyk ook het voornemen had, om 't begonnen werk van *Nobunanga* te vervolgen, en zig als Keizer op te werpen.

Tayko wreekt zyn meeſters dood.

Zoo ras *Tayko* dit verſtond, maakte hy, zonder eenige verdre laſt af te wachten, met deze twee Landsheeren vrede, en verzogt (onder belofte van een goede ver-

gel-

gelding) van ider nog 5000 man tot zyn hulp, om daar mede de dood van zyn meester te wreeken, en om te gelyk te zien, of hy by dit geval zig den weg tot den Throon, daar hy nu de naaste toe was, niet zou konnen baanen.

De voornoemde Ryks-Raad had, by zyn afwezen, den Keizer, zoo als hy in de bad-stove zat, weten wys te maaken, dat een van zyne vyanden met een groot getal van zyne dienaaren met geweld in 't Paleis ingebroken, reeds meester van alles, en al in aantogt was, om hem ook aan een schandelyk einde te helpen, om 't welke te voorkomen, 'er geen beter nog edelmoediger middel was, dan zig (gelyk hy hem raadde) den buik te snyden, of dat hy anders aanstonds in de handen van een onverzoenlyken vyand vervallen zoude.

En word als Keizer voorgesteld.

De Keizer, dit te licht geloovende, en voor een schandelyke dood bevreest, keurde dit middel mede voor 't beste, en sneed zich aanstonds den buik; waar op die Raadsheer terstond alles daar toe begon te schikken, om zich op den Throon te stellen; maar *Tayko* was hem, eer hy 'er om dagt, op het lyf, tastte hem met de uiterste dapperheit aan, versloeg hem, nam Mito met geweld in, en stelde zig zelven met veel Majesteit, en met algemeene goedkeuring niet alleen van 't ganschc volk, maar ('t geen te verwonderen

En door den Dayro bevestigd.

was) ook zelf van den Dayro, op den Throon, in zoo verre, dat hy ook goed vond, hem, als den eersten wettigen Keizer, daar in openbaar voor al het volk te bevestigen.

De Dayro merkte na rype overweging van deze zaak aan, dat *Tayko-Samma* hem nooit gedient, en zich ook nooit eigentlyk tegen hem aangekant, maar dat hy zig van een slegt Soldaat met zoo veel yver en beleid onder zyne bevelhebbers zoo deftig gedragen, en in alle voorvallen zoo dapper gequeten had, dat hy, eindelyk door zyn eigen verdiensten Opperveldheer geworden zynde, zig geenzins met geweld in 't ryk ingedrongen, maar alleen de dood van zyn Heer en Meester op een loffelyke wyze gewroken, en zig zelven zoo den weg tot den Throon gebaand had, dat hy (Dayro) zulks zelf op dezen grond, niet qualyk keuren kon, te meer, alzoo 'er dog geen middel nog hope ter wereld voor hem overig was, om tot zyn oud bestier ooit weer te geraaken.

Alleenlyk vond men tot wederzyds genoegen goed, dat de Dayro zou voortgaan Dayro, dat is, Paus, en Hoofd in 't geestelyke te blyven, en zyn inkomsten, eertitelen, zyn Hof te Miaco, en alles dat daar toe behoorde, behouden, mits dat hy de volslage bestiering van het ganschc Keizerryk aan *Tayko-Samma* laten, die hem ook om de 3 jaaren eens tot Miaco plegtelyk zou komen begroeten; 't geen eenige jaaren daar na ook zeer statelyk geschiedde; dog nu zoo stipt niet meer (alzoo de Keizers zig zoo niet meer willen laten binden) onderhouden, dan alleen dat dit nog wel door Gezanten van wederzyden waargenomen werd.

Na dezen tyd zyn 'er vervolgens altyd Dayro's geweest, die zeer gerust tot nu toe binnen Miaco geleefd, daar zeer prachtig hun Hof gehouden, en zig zelven als Pausen, en Oppergebieders van alle de geestelyken in ganschc Japan, gedragen; maar die zich ook na dien tyd nooit met de zaaken der Regeering van het Keizerryk bemoeid hebben.

En groote overeenkomst der Japanders van hun dienst met de Roomsche.

Men kan hem by niemand beter vergelyken, dan by den Paus van Romen, zynde, even als hy, 't hoofd over alle geestelyken, en over alle geloofszaaken, gelyk ook de geheele omslag van den Godsdienst der Japanders met hunne Priesters, (van welke sommige, of wel die van 11 Secten, ook niets, dat leven heeft, eeten, en niet trouwen mogen) Kloppen, Bagynen, Kloosters, Paternosters, tellen van hunne gebeden, Afgoden-beelden, diensten, en Ziel-missen voor hunne afgestorvenen, bedevaarten, ommegangen by Dood-Feesten, overtollige werken der Kloosterlingen, en wat dies meer is, een zeer groote overeenkomst met den dienst der Papisten heeft, waarom zy te gemakkelyker tot den Roomschen Godsdienst over te brengen waren. Indien hun Priesters de wetten overtreden, die werden tot den hals toe in de aarde gedolven, en ider, die voor by gaat, moet hem met een houte zaag een streek door den hals geven, daar een elendige dood op volgd.

Hun Geestelyken oordeelen van de geschillen.

Ook zal men geen Japanders over zaaken van hunnen Godsdienst ooit hooren eenige geschillen opperen, aangezien niemand, dan de Dayro, en de Bonzes, daar over mogen oordeelen.

De geboden, die zy stellen dat de Japanders onderhouden moeten, zyn, na dat de Secten zyn, 300, of ook wel 500; dog daar in stemmen zy alle over een, dat 'er 5 geboden zyn, die men nakomen moet.

Hun Hoofdgeboden.

1 Dat men niets dooden, nog iet, dat gedood is, eeten moet.
2 Dat men niet mag steelen.
3 Dat men geen overspel moet bedryven.
4 Dat men niet liegen mag; dat zy, in zekere gevallen met de dood straffen.
5 Dat men zich van wyn wagten moet.

Gelyk dit bevorens aangehaalde wel 't voornaamſte is, dat 'er van den Godsdienſt der Japanders in 't korte kan gezegt werden, waar van men *Montanus* in 't breede kan nazien, alzoo grypt die dit ganſch Land door tot nog toe ſtand, zonder dat zy, op levens-ſtraf, eenigen andren willen dulden.

Hoe zy nu gewoon zyn hunne dooden te begraven, en plechtelyk te verbranden, kan men by dien zelven Schryver mede zeer net zien.

VEERTIENDE HOOFTSTUK.

Van den Roomſchen Godsdienſt. Xaverius *komt A.* 1549 *in Japan. Wat voortgang en vrugt hy daar deede. Waarom de Koning van Cangoxuma de Chriſtenen begunſtigde. En wanneer dit ophield. Waar door* Xaverius *yver hier vruchteloos was. Zyn vertrek na Firando. Hy gaat na Amanguci, Miaco, enz.* Cosmus de Torres, Fernandez, *en* Gagus, *bleven hier in* Xaverius *plaats. Vriendſchap des Konings van Bungo, aan hem. Ten bewyze dat het Chriſtendom hier doorbrak. Naamen der Jeſuieten hier toegebruikt. Japanſche Koningen bekeerd. Hunne Gezanten A.* 1582 *na Romen. Gevolgen van 't werk der bekeering albier. Begin van de vervolging der Chriſtenen. Verſcheide Prieſters elendig, nevens veel andren omgebracht. In't breede door* Montanus, *en andren, gemeld. Nieuwe vonden om de Chriſtenen te ontdekken.* Kauwaytsdo *A.* 1626 *een wreed misbandelaar der Chriſtenen. Nieuwe wyzen van pynigen uitgevonden. Dood van* Comboſamma *A.* 1631. *Die in wreedheit van zyn Zoon gevolgd werd. Hy verbied de Kooplieden van Macauw op levens-ſtraf A.* 1639 *in Japan te komen. Gezanten A.* 1640 *onthalſt. 's Keizers dood A.* 1653. Quane *A.* 1653 *Keizer. En hoe 't Chriſtendom hier verder uitgeroeid is. Zeldzaam geval van zes zwervers, A.* 1704 *op 't Eiland Zatſuma vervallen, en in Japan gebracht. Merkwaardig geval van den Prieſter* Sidoti *A.* 1708 *in Japan gekomen. De Vraag-ſtukken door hem beantwoord. En zyn elendige dood.*

De Roomſche Godsdienſt.

Van den Roomſchen Godsdienſt.

SChoon nu de Japanders tegenwoordig geen andren Godsdienſt in hun land willen lyden, is 'er egter in de vorige tyden een groote en zeer voorſpoedige overgang onder hen tot den Roomſchen Godsdienſt geweeſt, tot welke zy te gemakkelyker overquamen, om dat veel deelen van den Godsdienſt der Japanders met veel deelen van den Roomſchen Godsdienſt (gelyk wy reeds getoond hebben) overeenquamen, behalven dat zy hen ook maar zeer weinige en korte leſſen gaven, die zy te onthouden hadden.

Ook ſpraken de eerſte Jeſuieten niet, dan zeer eenvoudig, van den drie-eenigen God, van Chriſtus den Middelaar, en waren verder zeer wel vergenoegd, als de Japanders zich maar lieten doopen, een Ave Maria, hun Credo, en de 10 Geboden maar wel wiſten op te zeggen; hoewel de Jeſuieten naderhand de Roomſche Kerk-zeden vry breeder en in allen deelen daar begonnen voor te ſtellen; al het welke daar hen nog geen nadeel gedaan zou hebben, indien zy niet verder gegaan hadden, en binnen de paalen van hunnen Godsdienſt, en om die maar voort te zetten, zonder aan de Regeering te tornen, gebleven waren.

Xaverius komt A. 1549 in Japan.

Dat *Franciſcus Xaverius* A. 1549 (na de ontdekking, bevorens gevallig door de Portugeeſen, *Mota*, *Zeimot*, en *Pexot*, wegens dit Land gedaan) allereerſt, door eenen *Anger*, of *Paulus di Santa Fé*, daar toe aangezet, na Japan getrokken, en tot den laatſten November A. 1550 hier gebleven is, hebben wy bevorens reeds kortelyk aangehaald.

Na dat deze Apoſtel van Indiën hier gekomen was, en zig na Cangoxuma, een Stad op het Eiland Bungo, of Xikoko (daar de vrienden van den voornoemde *Paulus di Santa Fé* zig onthielden) begeven had, namen de zaaken dezer bekeering in 't eerſt zulken ſterken voortgang niet, als men zig verbeeld had, 't geen ten deele door de onbedrevenheit van dezen *Paulus* in de gronden des geloofs (die hy qualyk overzettede) en ten deele door de onkunde van *Xaverius* in de Japanſche taal, die hem zeer zwaar om te leeren viel, toequam.

Wat vrugt hy daar deede.

Nogtans ſcheen dit eenigzins in Cangoxuma te zullen opnemen, te meer, alzoo de Koning van die Stad van *Xaverius* eenig werk ſcheen te maken, en hem toegeſtaan had, zynen Godsdienſt aan de Japanders te verkondigen.

Het was dezen Vorſt egter zoo zeer niet om den Godsdienſt te doen, als wel om 't voordeel, dat hy van de aangebragte goederen der Portugeeſen op Cangoxuma trok, dat men klaar doorſteeken zag, nu dat de Portugeeſen nu en dan met hunne ſchepen ook wel voor Firando begonnen te loopen.

Waarom de Koning van Cangoxuma de Chriſtenen begunſtigd.

Hier over wierd de Vorſt van Cangoxu-

A. 1549. goxuma zoo verſtoord op *Xaverius*, dat hy zig na dien tyd zeer bitter tegen hem, en tegen de Chriſtenen, begon aan te kanten; waar in hem de Bonzes getrouw hielpen, vermits *Xaverius* de zelven, na dat hy ze recht begon te kennen, niet weinig wegens hun gedloos leven over den hekel gehaald had.

En wanneer dit ophield.

Zy waren in 't eerſt te zamen groote vrienden geweeſt, en zelfs hadden de Bonzes niet weinig 'er toe geholpen, om de Japanders tot het aannemen van den Roomſchen Godsdienſt te bewegen, hen wys makende, dat 'er zeer weinig verſchil tuſſchen die, en den Japanſchen Godsdienſt, was; maar dat blaadje keerde zeer ſchielyk om, wanneer die Koning, en daar op ook *Xaverius* tegen hen, en zy weder even bitter tegen *Xaverius*, van toon begonnen te veranderen, zoodanig dat eindelyk deze Koning klaar uit verbieden liet, dat geen Japander zynen ouden Godsdienſt zou mogen verlaten, of Chriſten werden.

Waar door Xaverius yver hier vrugteloos was.

Zy wierpen hem ook voor, hoe 't mogelyk was, dat hunne Ouders konden verdoemd zyn, dewyl hen deze leer niet eer, dan door de Portugeeſen, bekend gemaakt was, niet konnende begrypen, waarom dit niet eer was geſchied, vaſtſtellende, dat dit alles ten laſte der Portugeeſen was, alzoo die hen eer moeſten onderwezen hebben.

Terwyl dan *Xaverius* hier niet meer zag uit te voeren, vertrok hy na Firando, daar hy 'er, op zyne gewoone wyze, ontrent 100 bekeerde, houdende hen niet anders voor, dan dat 'er een drie-ëenig God, een Middelaar, Jeſus Chriſtus genaamd, en dat 'er geen middel ter zaligheit, dan alleen door hem, was; zynde dit uit 't Portugees door *Paulus di Santa Fé* zeer gebrekkelyk overgezet, en daar op liet hy deze nieuwe Chriſtenen verder onder de behandeling van *Coſmus de Torres*, of *Turrenſis*, terwyl hy, en *Joannes Fernandes* (andere geeſtelyken, die hy mede genomen had) na Amanguci, de Hoofd-ſtad van het Koninkryk Nangato, vertrokken.

Zyn vertrek na Firando.

Hy gaat na Amanguci, Miaco, enz.

Hy wierd van dien Koning, na dat hy 'er ettelyke dagen geweeſt was, ontboden, en gelaſt opening van zyn leere te geven, die deze Vorſt zoo beſpottelyk vond, dat hy hem belaſtte te vertrekken.

Zy gingen dierhalven na Miaco, daar zy, na veel moeite, en een lange reize, aanquamen; dog moeſten ten eerſten ook van daar onverrichter zaake verhuizen, alzoo 't volk met de wapenen in de vuiſt tegen hen begon op te ſtaan, weshalven zy weer na Amanguci keerden, alwaar zy dien Koning een zeer fraai uurwerk, en eenige andre zeldzaamheden, in 't eerſt voor den Keizer *Cubus* (dien zy te Miaco niet eens ſpreeken konden) geſchikt, vereerden, waar voor hy hen eenig goud aanbood, 't geen zy edelmoedig afſloegen, zeggende, dat zy in zyn land zoo verre over Zee, niet om goud, of ſchatten, te vergaderen, maar alleen gekomen waren om den Chriſtelyken Godsdienſt voort te zetten, waar toe zy van hem verlof verzogten, dat hy hen ook toeſtond. A. 1549.

Zy deden daar in 't eerſt eenige vrugt, gelyk ook de Koning van Bungo zich naderhand zeer genegen tot hen, en tot dezen Godsdienſt, toonde; dog dit belette egter niet, dat de Bonzes hen veel ondienſt deden.

De Jeſuiet *Antonius Franciſcus Cardin*, zegt, dat *Xaverius* voor 't geloove in Japan zou geſteenigd, gegeeſſeld, en met pylen gewond zyn, en dat hy zyn bloed daar ook uitgeſtort, dog dat God hem egter op een wonderlyke wyze verloſt, en behouden zou hebben; gelyk hy ook de eerſte onder zyne Japanſche Martelaars zoo uitgebeeld ſtaat, hoewel ik dat by geen Portugees Schryver wete gelezen te hebben.

Egter bood hen deze Vorſt grootelyks de hand, verzorgende hen, en daar na ook *Xaverius* vervangers, van alles dat zy van nooden hadden; en zoo hy voor geen opſtand gevreeſt had, zou hy mogelyk zelfs Chriſten geworden zyn, waar over deze Vorſt *Jacatondono* den haat van veel andre Vorſten, en zelf van vele zyner Onderdaanen, op zig haalde, zoo dat het ook eindelyk tot een openbaare opſtand quam, die hy egter tot tweemaal toe in korten tyd dempte.

Coſmus de Torres, Fernandez en Gagus, bleven hier in Xaverius plaats.

Gelyk nu de Koning van Bungo, *Coſmus de Torres*, *Joannes Fernandez*, *Balthaſar Gagus*, en meer andre, door *Xaverius* hier gelaten, of gezonden, alle gunſt bewees, alzoo ſchreef hy A. 1554 ook zeer vriendelyk aan den onder-Koning van Goa, met aanbieding van zyn vriendſchap, en met verzoek, dat hy *Xaverius* (die nu al 2 jaaren overleden was) wilde wederom zenden.

Vriendſchap des Konings van Bungo aan hen.

Hier op zond de onder-Koning de Jeſuieten *Melchior Nugnez*, en *Ferdinand Pinto* herwaards; dog de Koning, reeds te veel om dien Godsdienſt geleden hebbende, wees hen beleefd af, en hy zelf wierd een Japanſch Prieſter, en naderhand Chriſten, en *Franciſcus* door eenen Capralis gedoopt, verlatende A. 1578 alle zyne Koninkryken, die hy aan zyn oudſten Zoon overgaf, die de Chriſtenen mede, met groot gevaar van zig zelven, zeer begunſtigde, waar door hy van zyn volk ſtond verſtooten te werden, dat zyn Vader drong het Ryk niet zonder veel moeite weer te aanvaarden, die,

A. 1554. die, na zyne vyanden verdelgd te hebben, A. 1587 ſtierf.

Behalven dat het Chriſtendom nu in 't Ryk van Bungo, door den dienſt van *Capralis*, en *Lodewyk Almeida*, zeer toenam, zoo namen ook verſcheide andre Japanders het Chriſtendom aan.

Ten bewyze dat het Chriſtendom hier doorbrak.

En om te meer bewyzen te geven, dat de zaaken hier zeer wel voortgang hadden, zond men, al by *Xaviers* aanwezen, hier twee Japanders, te weten, eenen *Mattheus*, en eenen *Bernhard* (door *Xavier* als Jeſuiet aangenomen) uit Japan na Goa, om van daar na Romen te trekken, en den Paus, als eerſtelingen van dat Heidendom, te gaan begroeten; dog de eerſte ſtierf te Goa, maar de andre heeft de voeten van den Paus gekuſt, waar na hy te Conimbrica ſtierf.

Gelyk nu *Xaverius* kort voor zyn dood *Balthaſar Gagus*, *Eduard Sylvius*, en *Pieter Alcaceva* zond, alzoo zyn 'er naderhand nog verſcheide andre (gelyk wy uit de Portugeeſche Schryvers, en ook uit de byzondre brieven van verſcheide dezer zendelingen zien) hier gekomen.

Naamen der Jeſuieten hier toe gebruikt.

Men teld onder de zelve *Caſpar Villela*, *Lodewyk Almeida*, *Gonſalvus Fernandez*, *François Capralis*, *Lodewyk Frojus*, *Joannes Baptiſta Montanus*, *Organtinus van Brixia*, *Pieter Diaz*, *Arias Blandonius*, *Andrias Sanctius*, *Eduardus de Sylva*, *Melchior Nugnez*, *François Perez*, en meer andre, door welker dienſt het werk der bekeering van tyd tot tyd zoodanig tot Amanguci, onder grooten en kleenen toenam, dat de Jeſuieten aldaar, en elders, verſcheide Kerken bouwden, onder welke die van de Steden Facata, Cangoxuma, Saccai, Ximabarra, en Nangaſacki, boven andre uitſtaken.

Een groote luiſter gaf het aan deze onderneming, dat de Koning van Omura, *Xumitanda* genaamd, en *Bartholomeus* gedoopt, Chriſten wierd.

Japanſche Koningen bekeerd.

Hy quam A. 1587 te ſterven; dog liet de Jeſuieten 40 Kerken na, zonder dat 'er in 't Ryk van Omura nu een Heiden meer te vinden was.

Hunne Gezanten A. 1582. na Romen.

Niet lang 'er na volgde hem de Koning van Arima, die nevens de Koningen van Bungo en Omura 3 Japanſche Gezanten A. 1582 afgevaardigd, en die zoo grooten roep van dit werk der bekeering in Japan tot Romen en elders (gelyk men in 't werk van de Heer *Montanus* zien kan) gemaakt hebben.

Gevolgen van dit werk der bekeering.

Wat verſcheidene wyzen van leeren *Xaverius*, en zyne navolgers, gebruikten, wyſt de Heer *Montanus* mede Fol. 221 aan; maar toond te gelyk ook, dat niemand hen beter leerde, dan de Jeſuiet *Joannes Baptiſta Montanus*, zoo met gemakkelyke gronden voor hen te leggen, als met hen te toonen, dat het Japanſch geloove hen niet zaalig maaken A. 1582. kon.

Door deze zyne leere, en die van andere zyne medgezellen, kregen de zaken der bekeering, niettegenſtaande zy hevig van de ſcherpzinnige en ſchrandere Japanders over hunne geloofs-ſtukken beſtreden wierden, zulken voortgang, dat men veel redenen had, om 'er zich over te verwonderen.

Indien men dit egter wat nader, en in de grond beſchouwd, zoo waren 'er weer verſcheide redenen, die dezen Godsdienſt ſmakelyk, en de zelve den Japanders aangenaam maakten.

Voor eerſt, om dat de Jeſuieten veel armen goed deden, waar door hen meer armen, dan hen juiſt aangenaam was, aanhingen, hoewel hun geloove zoo ras ophield, als de Jeſuieten de beurs ſloten.

De handel, die de Portugeeſen in de landen van deze en gene Vorſten bragten, en de winſten, die zy 'er aftrokken, begunſtigden al mede dit werk, te meer, alzoo het ten grooten deelen van de Jeſuieten afhing, voor welke Eilanden of Steden, de ſchepen zouden ten anker komen.

Waar uit men dan ook zeer wel beſeffen kan, dat het van 't belang dezer Koningen zonderling was, de Jeſuieten te vriend te houden, en ze aan hun ſnoer te krygen, en om hun gunſt niet te verliezen, den Chriſten-Godsdienſt in allen deelen te begunſtigen, of altoos niet te beletten, ten ware men de Koopvaardyſchepen met zoo veel koſtelyke waaren van de Rheeden afjagen wilde.

De onkunde der Japanders in de geheimeniſſen der natuure, en de bequaamheit der Jeſuieten, om van alle de verhevelingen en de natuurlyke uitwerkzelen in 't algemeen zeer grondig en klaar te ſpreken, leidden mede een zeer goeden grond, om agting voor deze Vaders te krygen, en dus verder geloof aan hunnen nieuwen voorgeſtelden Godsdienſt, hoe wonderlyk en onbegrypelyk die hen ook voorkomen mogt, te geven.

Hier by quam nog, dat de Godsdienſt, by de Bonſes aan de Japanders voorgeſchreven, niet alleen zeer beſpottelyk in zig zelven, en ongemeen wreed, maar dat ook het leven der zelven ten uiterſten godloos, daar in tegendeel dat der Jeſuieten (altoos voor het uiterlyke) vry zedig, en hun yver, om hun geloove door allerley wegen voort te zetten, zeer groot was.

Begin van de vervolging der Chriſtenen.

Alle deze ten goede werkende middelen wierden mede niet weinig geſchoort en ondersteund, om dat 'er tuſſchen den Japanſchen en den Roomſchen Godsdienſt zoo veel overeenkomſt is, en om dat 'er

voor

A. 1622. voor hen zoo weinig te leeren, te begrypen, en (altoos in die eerſte tyden) maar weinig te onderhouden viel.

Hier door nu zyn met 'er tyd onnoemelyke duizenden van Chriſtenen in Japan voor den dag gekomen; maar na dat de Japanſche Keizers (zoo men zegt uit een brief van een Jeſuiet, door een Bruſſelaar aan den Keizer vertoond, en zeer onregtvaardig ons ten laſte gelegt) begonnen te ontdekken, dat het de Portugeeſche Prieſters niet zoo zeer om het geloove, als wel om het land, en om de ſchatten van Japan (dat zy door hulp der Chriſtenen voorgenomen hadden in te nemen) te doen was, begonnen zy niet weinig door allerley middelen tegen de zelve te woeden, en het Chriſtendom allen afbreuk te doen.

De Keizers *Nobunanga*, *Taicoſama*, en *Daifuſama*, of *Goyſſio Samma*, hadden daar een groot begin af gemaakt, hoewel zy door geduurige oorlogen binnenslands zeer veel daar in belet wierden; maar *Comboſamma* begon hen A. 1617 nu anders aan te taſten. Veele duizenden der zelve waren reeds al lacchende en met vreugde ter dood gegaan, achtende het een groote eere voor hun geloove onthalſt, of gekruicigd te werden; maar nu vond men menigerley andere middelen uit, om hen met traanen en droefheit ter dood te brengen.

Deze Keizer was de eerſte, die de Chriſtenen aan een paal verbranden, en ze allengskens dood zengen dede.

Voor al zogt men alle de Roomſche Prieſters uit te roeijen, die over al opgezogt, en eerſt onthalſt, en naderhand (alzoo zy voor geen onthalzen vreesden) met langzaam vuur verbrand wierden.

Verſcheide Prieſters elendig omgebragt.

Men had eerſt *Pieter ab Aſcenſione*, een Franciſcaner, *Joannes Baptiſta Machado*, een Jeſuiet, *Alfonſus Navarette*, een Dominicaan, en *Ferdinand a Santa Joſepho*, een Auguſtyner, binnen Omura onthalſt; maar na dat men beſpeurd had, dat zy dit voor een groote eere, in plaats van een zware ſtraf, aangenomen, en blymoedig ondergaan hadden, vond men goed de Prieſters te verbranden, te blakeren, en hen by langzame vuuren te braaden.

Men nam daar de preuve af met *Pieter de Zuniga*, een Auguſtyner, en *Lodewyk Flores*, een Dominicaan, beide Antwerpers, nevens welke nog 12 andren onthalſt wierden; dog men vond daags daar aan zeer weinig van hunne lyken, alzoo de Portugeeſen met de half-gebradene lichamen der zelve zeer veel ſtukken geſneden hadden, om die als Heiligdommen tot hunne gedagtenis te bewaaren.

De Japanſche overheden van Nangaſacki, dit zeer qualyk nemende, droegen daar in 't vervolg zorg voor, wanneer in September A. 1622 de Jeſuiet *Karel Spinola*, en de Dominicaanen *François de Morales*, *Hyacinth Orphanel*, en *Alfonſus de Mena*, geblakerd wierden, alzoo zy hunne lyken in diepe putten wierpen, die tot aſſche verbranden, de aſſche in Zee brengen, en in de wind verſtrooijen deden, om alle overblyfzels van deze geblakerden weg te nemen. A. 1622.

Door Montanus, en andre, gemeld.

Wat verdere woede men toen en A. 1623, te Jedo met verſcheide van deze Prieſters aangerecht heeft, kan men al mede by den Heer *Montanus* en andren zien, gelyk ze de Jeſuiet *Antonius Franciſcus Cardin* in zyn bundelken met Japanſche bloemen, A. 1646 te Romen in 't Latyn gedrukt, nevens de wyze op welke ieder van hen geſtorven is, tot 87 toe, afbeeld.

Behalven een groote menigte van Prieſters (by den Heer *Montanus* verder gemeld) wierden ook duizenden van Japanders, oude en jonge op een jammerlyke wyze vervolgens aan hun dood gebragt, en door de pynelykſte middelen, die men uitvinden kon, gedwongen, om, of hun geloove te verlaten, of elendig te ſterven.

Nieuwe vonden om de Chriſtenen te ontdekken.

Men gaf ook openbaare geſchriften, die men aanplakken dede, uit, waar by hem, die een Chriſten, of een Chriſtenhuisheer aanwyzen kon, 't huis, dat den eigenaar toequam, en nog een geſchenk boven dien, beloofd wierd.

Kauwaytsdo A. 1626 een wreet mishaunlaar der Chriſtenen.

Noit ging dit werk zoo ſtreng aan, als A. 1626 onder *Kauwaytsdo*, Stadsvoogd van Nangaſacki, die wel alle zyne voorzaaten in 't jammerlyk ombrengen dezer elendigen verre overtrof; maar hoe hy 'er meer doode, hoe 'er meer Chriſtenen voor den dag quamen. Zelfs de jonge Kinderen der Chriſtenen wierden niet verſchoond, ſchoon zy al zoo weinig van 't Roomſch geloof, als de meeſte bejaarden, wiſten.

Ja 't is onbegrypelyk, hoe ouden en jongen zoo ſtandvaſtig allerlei martel-dooden, by zoo weinig kennis als zy van het Roomſche geloof hadden, hebben konnen lyden, en echter is het zeker, dat zy by duizenden op de allerelendigſte wyze, en zeer langzaam aan hun einde gebragt zyn.

Nieuwe wyzen van pyniging.

Het bleef niet by branden en blakeren; maar, of dit nog te gering was, men dwong de Ouders de Kinderen, en de Kinderen hunne Ouders, met de ziedende wateren van Singok (by de Heer *Montanus* nader Fol. 238 beſchreven) op de naakte huid te begieten.

Veelen hebben dit uitgehard, en zyn 't beſtorven, moedigende malkandren ten einde toe tot ſtandvaſtigheit aan; dog velen, dit niet konnende uitſtaan, vielen af.

A. 1626. Buiten dit middel ſpykerde men in Nangaſacki de huizen van veele Chriſtenen toe, en men vond nog veel andre middelen uit, om hen tot atval te dwingen, waar onder 'er zelfs verſcheidene zyn, die ik my ſchame hier in 't breede te beſchryven, om geen kuiſche oogen en ooren te ontſtigten.

Dood van Combo-ſamma A. 1631; die van zyn zoon gevolgd werd.

Zoodanig wierd 'er onder den Keizer *Comboſamma* tot A. 1631 tegen de Chriſtenen gewoed, wiens voetſtappen zyn Zoon *Toxogunſama* zeer yverig navolgde, en die in de plaats van *Kauwaytsdo* eenen nog veel wreederen Stadsvoogd, *Onemendonne* genaamd, ſtelde.

Wat de tedere Vrouwen, de Moeders en haare kleene Kinderen, de jonge en beſchaamde Maagden, onder dezen verwoeden beul, meer dan de mans, te lyden hadden, kan men al mede by den Heer *Montanus*, by *Caron*, in zyn beſchryving van Japan, by *Reyer Gysbregtszoon*, en meer andren, zien.

Hy verbied de Koop-lieden van Macauw niet in Japan te komen.

De Keizer, het door dezen wreedaard in 45 a 46 dagen nu zoo verre gebragt hebbende, dat byna alle de Roomſchgezinden afvielen, en 'er geen Chriſtenen meer te vinden waren, verbood nu ook zeer ſtreng, dat geen Portugeeſche Kooplieden, of anderen, van Macau op verbeurte van ſchip, lyf, en goederen na Japan zouden hebben te komen, dat hy A. 1639 afkondigen liet, om daar door in 't geheel het overvoeren der Prieſters te beletten. Een groot verlies voor hen, alzoo zy A. 1638 veel meer, dan 't jaar te voren, gewonnen, en met 2 Galeotten by na 5 millioenen gouds na Macauw vervoerden. Niettegenſtaande nu dit verbod, zonden die van Macauw A. 1640 eenige Gezanten na Japan, om zich daar af, dat zy Prieſters vervoerden, te konnen verontſchuldigen, 't geen by den Keizer zoo qualyk genomen wierd, dat hy de zelven ter dood doemde. Zy verontſchuldigden zig met te zeggen, dat de Keizer verboden had, om daar met Koopmanſchappen te komen, dog niet, gelyk zy nu quamen, om Gezanten na Japan te zenden.

Gezanten A. 1640. onthalſt.

't 's Keizers dood A. 1653.

Hy, zig daar niet aan kreunende, dede over 61 perſoonen het vonnis vellen, om die alle te onthalzen, dat ook door 61 beuls uitgevoerd wierd. Hy zond 'er 12 wederom na Macauw, om de tyding 'er af te brengen. Na alle welke, en meer andre gepleegde wreedheden, ook deze Keizer *Toxogunſama* A. 1653 quam te ſterven.

Quane A. 1653 Keizer.

Na dezen tyd wierd een onmondig Vorſt, *Oname* genaamd, op den throon verheven; dog 't Ryk door 5 Voogden, of Ryks-Raaden, beſtierd, die wel zoo ſtreng niet tegen de Chriſtenen gewoed, dog egter belet hebben, dat 'er geen Prieſters in 't Ryk quamen. A. 1653.

Chriſtendom hier verder uitgeroeid.

En met 'er tyd is het Chriſtendom hier zoodanig uitgeroeid, dat 'er jegenwoordig geen een meer te vinden is, en zoo 'er maar een in een huis aangewezen werd, moeten zy alle in die ſtraat elendig ſterven, en zig den buik opſnyden.

Egter ſtelt men vaſt, dat 'er tot nog toe nog verſcheiden, dog zoo bedekt zyn, dat 'er voor geen Japanſche overheit agter te komen is.

Zeldzaam geval van zes zwemers A. 1704 op 't Eiland Zatſuma vervallen, en in Japan gebragt.

In den jare 1704 kreeg men op Nangaſacki tyding, dat 'er 6 Vreemdelingen, die niemand verſtaan konde, met een onbekend vaartuig, aan een der buite Eilanden van Zatſuma aangekomen waren, welke tyding aan den Landsheer van Zatſuma, en vervolgens na het Keizerlyk Hof, met allen haaſt wierd afgezonden. Dit gaf allerhande gerugten, en gedachten, zonder dat men agter de zaak konde komen, tot in het drukſte van de negotie-tyd, dat de Nangaſackiſe Gouverneurs aan de Opperhoofden van de Compagnie lieten berigten, dat 'er 6 Europiaanen, wel meer als 3 maanden geleden, en uit de Manillas afgevaren, in Japan waren aangekomen, die op Keizerlyke ordre, met het vaartuig en al zyn omſlag, herwaards gezonden wierden, om door de Hollanders ten huizen van den Gouverneur, en grooten Nangaſackiſen Raad, geexamineert te werden, gelyk wy ook dien zelfden dag een meenigte groote wagt-barken en andere vaartuigen de Baay zagen inkomen, als of de Stad een belegering moſt uitſtaan, en 't geloop van de menſchen, na de waterkant was onbeſchryfelyk.

Zoo dra zy aanquamen, en de afgezondenen van Zatſuma met de Gouverneurs geſproken hadden, wierd het vaartuig uit een zware bark op Land gebragt, en de 6 mannen ider in een beſlote Norimon, als gevangenen overgeleverd.

Ondertuſſchen wierden de beide Opperhoofden, en de Negotie-Boekhouder, *Chriſtiaan Boonen*, om notulen van 't paſſerende te houden, afgehaald, en by het vaartuig gebragt, bevindende het te zyn een groote en wyde Canoo, uit een hout gekapt, maar voor 't ſlaan van 't water een weinig op geboeid, de maſt en gilling waren bamboezen, en zeilen van ſtroo-matten, het roer was met rotting aan de agter-ſteven, in plaats van yzer, bezorgt, en alles naar advenant geſteld.

Daar op gingen wy na de Gouverneurs, die met hunne Secretariſſen en verderen raad vergaderd, aan de Opperhoofden voorſtelden, hoe het geval was, en of zy geliefden die 6 mannen te examineren, wie zy waren, waar van daan zy qua-

A. 1704. quamen, en om wat redenen zy zig herwaards begeven hadden.

Dat ze wel verſcheide dingen met wyzen en beduidingen in al dien tyd hadden ontwart : maar niet te regt ; dat daar op de Keizer had geordonneert, om de Hollanders het examen op te leggen, en een net berigt daar van op te ſtellen, dies verzogt de Gouverneur, of men voorcerſt gelieſde te vragen, 't geen hy in perſoon zouw voorſtellen, en dat hy vreesde, dat het lieden waren van de Roomſche Religie, en ligtelyk een Prieſter daar onder, dat hy egter hoopte zulx niet waar te zyn, om dat het onnoemelyke moeiten voor hem, en zyn mede-Gouverneur, zoude na zig ſlepen, het gantſche Hof in beweging brengen, die 6 menſchen ongelukkig maken, en ons, zoo zy na 't Hof in gevangenis moeſten gevoerd werden, op ongemeene ongelden, en bezigheden brengen, gevende na ons begrip genoeg te kennen, dat, al ſchoon zy Roomſch waren, en men het verzwygen konde, dat men het eer zwygen zou. Dit bragt ons in bekommering, en de mannen wierden blootshoofds, dog los en ongebonden, voor ons gebragt, op de plaats, daar de misdadigers ondervraagd werden, op de ſteenen onder den blooten hemel 1½ a 2 voet beneden de plaats, daar wy alle zaten. Zy waren verblyd Europeanen te zien, en antwoordden op de vragen, wie zy waren, hoe genaamt, hunne ouderdom, waar van daan, enz. wel onbedeeſt. Het waren 2 Hollanders, een Vlaming, 2 Schotten, en een Engelsman. Aan een Schot, die 't naaſt aan de Hollanders ſtont, gevraagd zynde, van wat Religie hy was? antwoordde Proteſtant, en in ſtilte hem toegeduuwd werdende, dat is God dank, zo volgden ook alle de anderen, en betuigden Gereformeert te zyn.

Daar op wierden zy weder weg gebragt, wy bedankt, en gingen uit de vergadering na huis. Twee a drie dagen daar na gingen wy wederom, op verzoek der Gouverneurs, derwaards, en de gevangenen wierd hun antwoord voorgelezen, of zy nog daar by perſiſteerden? en zeiden alle ja.

Toen wierd aan ons bevolen hun te vragen, van waar zy quamen, en waar zy na toe gewilt hadden?

Zy zeiden te komen uit de Manilhas, en hadden de wil na Canton in China. Verder wat hun bewoog de Manilha's te verlaten, en na Canton te ſtevenen?

Antw. Om uit handen van de Spanjaarden te komen, die hun te veel om te ſterven, en te weinig om te leven, gaven.

Vrag. Of zy wel wiſten waar, en in wat Land, zy nu waren?

Antw. Zy geloofden aan al de omſtandigheden in Japan te zyn, maar hadden, eer zy de Hollanders, en de vlag van de Logie, hadden gezien, en een der Tolken geſproken, niet geweten, waar zy waren. A. 1704.

Vrag. Hoe zy by de Spanjaarden waren gekomen?

Hier op deed ider appart relaas, de een op deze, en de ander op gene wyze met lorrendraaijers in de Spaanſche Weſt-Indiëns te zyn genomen, en zoo de een vrywillig, en de ander gedwongen, derwaards gevoerd, dog de Vlaming zeide met een Vrymans vaartuig van Batavia te zyn gevlugt, om dat hy zyn commanderende Corporaal zwaarlyk had gequetſt.

Vrag. Hoe het mogelyk kon zyn, dat zy, na Canton cours ſtellende, in Japan konden vervallen, dat een heel andere weg is?

Antw. Om dat geen Stuurman onder hun was, en 't compasje, gelyk men voor de Kinderen op de markten koopt, en de ronte van omtrent een Hollandſche gulden heeft, door de beweging van de Zee, geen ſtreek ter weereld hield, en zy op Gods genade moeſten varen, alzoo niet durfden wederkeeren.

Vrag. Hoe zy met zoo een wrak vaartuig hadden durven ondernemen, zoo een zware Zee over te ſteken.

Antw. Zy waren met een Schipper afgeſproken, die op zyn vertrek lag, en hen vervoerd zoude hebben, waarom zy dit vaartuig voor een Spaanſch quaartje van een Weduwe gehuurd hadden, op naam van hun te gaan waſſchen, en, buiten komende, was het ſchip al weg; weder te keeren, was erger als de dood.

Dies namen zy reſolutie om langs de ſtrand heen te varen, en verzagen hun hier en daar by de Boeren met proviſie, en gereedſchap tot de reis, gedragende hun aan het daar van gehouden dagregiſter, daar al hun wedervaren in ſtond aangetekend, en wy, daar niets van wetende, ſtonden verbaaſt, toen 'er een zak voor den dag quam, daar dit regiſter, en eenige boekjes van de Roomſche Religie, met een party oude plunje, en andere rommeling, uit voortgebragt wierd. Mitsgaders een degen, een enter-byl, een parring, en een mes, en ook het Compasje, boven gemeld. Alles volgens een Inventaris, by die van Zatſuma overgeleverd, en daar by een bondel papieren, van 't geen zy dagelyx tot hun onderhoud genoten hadden. Ider papier in 't Japans beſchreven, en ondertekend door den Vlaming *Karel van der Hagen*, die by alle de Japanders als Kapitein gehouden wierd, en ſuſpect was een Roomſch Prieſter te zyn: want zy had-

A. 1704. den gemerkt, dat hy de verſtandigſte en ſchranderſte van allen was. 'T geen zy onderweeg wilden eten, by voorbeeld, hoenderen, eijeren, vis, enz., tykende hy aanſtonds op 't papier, en voerde de pen als 'er geſchreven wierd.

Men vraagde verder, waarom zy hunne Religie loochenden, dewyl aan de boekjes bleek, dat zy Roomſch waren. Hun antwoord was, die boekjes expres mede genomen te hebben, om, zoo zy Spanjaarden, Portugeſen, of Franſche ſchepen op de Chineſche kuſt ontmoetten, te toonen, dat zy Catolyk waren, om dat ze anders geen heul daar by zouden vinden, en dit maar als een Stratagema uit voorzigtigheit gedaan hadden.

Vrag. Of zy dan ook wiſten, dat 'er geen Roomſchgezinden of eenige dingen, die Religie rakende, in Japan mogten komen?

Antw. Zulx wel gehoord of gelezen te hebben, en zouden ook die boeken niet aan de wal gebragt hebben, zoo zy geweten hadden, aan of in Japan te zyn.

Vrag. Of zy dan die boekjes wel, tot blyk van veragtinge, en tot verfoeijing van die preuven, wilden met voeten treden?

Antw. Ja. Gelyk ook aanſtonds bevolen, en uitgevoerd wierd, dog de Vlaming deed het zoo hertelyk niet, of men kon zien dat het hem zeer deed, 't geen zy Japanders aanſtonds neusden, dog voor ons verzwegen.

Vrag. Wat hun onderweeg al ontmoet, en waarom zy een Japanſch vaartuig hadden nagejaagd.

Antw. Gedroegen zig aan het dagregiſter op 't eerſte, en zeiden op het tweede, dat zy het vaartuig hadden nagevolgd, op hoop van ergens menſchen te vinden, om eindelyk in vryheit te geraken.

Toen vraagde de Gouverneur, of zy het niet aangelegt hadden, om Zeerooveryen te plegen? en of de Opperhoofden niet beſpeurden, dat het ſlegt en ruw volk was? en ſchoon wy alles op de zagtſte manier behandelden, wierd geordonneert, dat zy hun den rug zouden ontblooten, alzoo in Holland de quaaddoenders op den rug gebrand-merkt wierden. Dit geſchiedde, en alles wierd zuiver bevonden, en na alle gedagten zou dit de laatſtemaal geweeſt zyn, dat wy om die zaak in de Stadt quamen: maar zoo als zy weggeleid zouden werden, wierd geordonneert hunne zakken te bevoelen, en om te keeren, en tot onze verbaaſtheit, en zware conſternatie van den Japanſchen Raad, wierd uit een zak van een der Hollanders gehaald een Paternoſter, met een koper penninkje onder aan hangende, daar een heilig op ſtond afgebeeld. Hier was alles over in de war, en die man wierd op nieuws ſuſpect gehouden, en ſcherpe verwytingen gedaan, dat hy zyn ſnoertje niet had overgegeven, op 't geen bevorens is verhandeld: maar hy, een onbeſchaamd menſch zynde, antwoordde reſoluit, dat hy niet waardig had geagt, om over zulke vodderyen te ſpreken, om dat het geen Paternoſter was: want dat 'er verſcheide koralen by moſten zyn eer het een Paternoſter kon uit maken; volgens ondervinding by de Catholyken gezien. A. 1704.

En tot zyn volkomen geluk toonde hy, dat 'er 3 a 4 koralen van die ſnoer in plaats van knoopen aan zyn hemtrok ſtonden: dit maakte het werk zagter, maar toen zy weder weggeleid wierden, toonde de Raad veel zwarigheit, en oordeelde hen abſoluit Roomſchen te zyn, begerende de uitſpraak van de Opperhoofden, die betuigden niemand in het hert te kunnen zien, en alleen op de uiterlyke en mondelyke belydenis te kunnen t'zeil gaan.

Toen zeide de eene Gouverneur, examineert dit dag-regiſter, en doet rapport, als gy wederkomt, wanneer ik u toonen zal, of zy Roomſch zyn, of niet, daar op hadden wy gedaan.

't Voornemde dag-verhaal doorlezende, vonden wy het leven en bedryf van *Karel van der Hagen*, van zyne jeugd af, het quade zoo wel, als 't goede aangetekend, in de Roomſche Religie opgevoed, en een goed voorſtander van de zelve, halende in zyne beſchryving aan een groot Heer, op Batavia *E: B:* die een Prieſter en Altaar in zyn huis had, en dat hy aldaar met vele anderen in de Mis was geweeſt, en dien Heer noemde hy den Patroon der Catholyken.

In de Manilhas had hy 2 van deze maats, de eene den Hollander van de Paternoſter, en nog een Schot, in zyn Religie onderwezen, en tot belydenis van dezelve overgebragt, met deze periode, dat hy eindelyk die 2 mannen van de Gereformeerde tot de Chriſtelyke Religie had overgebragt, en meer andere expreſſien: dat hy in de Manilhas Ingenieur was geweeſt, en verſcheide fraaije dingen had uitgevoerd, maar volgens belofte geen betaling kreeg, gelyk ook de anderen, en daarom hadden getragt met het voornoemde ſchip te ontvlugten, en verſcheide dagen langs de wal en aan ſtrand alles gekogt tot de reis. Maar by gebrek van geld geen betaling gegeven, gevende voor een ſchip verloren te hebben, en eindelyk in Zee geraakt te zyn, quaamen na eenige dagen zwervens aan een Eiland, daar zy een brandende berg op vonden; dog daar niets te halen was; quamen daar na aan een ander, daar zy

met

A. 1704. met boog en pyl wierden afgewezen, en zy ſuſtineerden het Wilden te zyn; maar aan het derde, daar zy aan quamen, ontfing men hun minnelyk, en zoo dra voeten aan land gezet hadden, wierden in arreſt gezet, en aanſtonds een houte loots voor hun opgeſlagen, wel mét wagt bezet, en bezorgt van eten en drinken, en hier eenigen tyd geweeſt zynde, moſten zy na Zatſuma, werdende de loots verbrand, en vervolgens alle nagt, als zy ergens aanquamen, weder in een andere expreſſe nieuw-gemaakte loots gehuisveſt, en 's morgens weer verbrand. Hun wierden badſtoven aangewezen, daar zy zig mogten waſſen.

Zy kregen ider een Japanſche rok, en gedurende de reis tot aan 't Hof van Zatſuma 2 Doctoren, die zoo te land als te water op hun paſten, en een der Schotten van een ziekte gelukkig herſtelden.

Eindelyk, in Zatſuma komende, en niemant met hun konnende ſpreken, wiert door den Landsheer een prent vertoond met allerlei vlaggen, op dat zy wyzen zouden, waar zy t'huis hoorden, en met een ſtelden zy de vinger op de Prince vlag. Vervolgens wierden zy by ons gebracht, als boven ſtaat aangehaald.

Eindelyk wierden wy weder in de Stad verzogt, bevreeſt en nieuwsgierig om den uitſlag te hooren van 't geen de Gouverneur gezegt had, en ons over het dagregiſter gevraagd zoude werden. Het laatſte quam eerſt, en ons wierd gevraagd, wat de inhoud was, en of 'er geen Papen in 't getal van 6 waren? wy zeiden neen, en zulx niet te kunnen gelooven, om dat het niet in de geſchriften bleek, en dat het alleen een dag-verhaal was van het wedervaren van *Karel van der Hagen*, over zyn particulier leven en bedryf, en dat wy uit hoofde van zyne ontvlugting uit Compagnies dienſt, en overlooping tot den vyand, daar wy in openbaren oorlog mede waren, zyn perſoon verzogten in handen te mogen hebben, om hem ter gelegener tyd en plaats als een deſerteur na verdienſten te ſtraffen.

Hier op wierd geantwoord, dat zy na 't Hof daar over zouden ſchryven.

Toen begon de Gouverneur een wydloopig verhaal te doen, over de vervolging, die aan die van de Roomſche Religie in dit Keizerryk was geſchiet, en dat niemand, (zeer weinigen uitgezonderd) dien Godsdienſt omhelſt hebbende, daar weder af te krygen was, dat zy de beelden, daar zy eerbied voor hadden, nooit zouden ontheiligen: maar liever ſterven, als die ſchande toe te brengen, en dat hy dierhalven de waarheit zou zien, zoo dra hy een kopere plaat, daar *Maria* met het *Kind Jeſus* op den arm op uitgebeeld ſtond, liet brengen, gelyk hy dede, ordonnerende, dat de gevangenen gehaald wierden, en gelaſtte hen, indien zy bleven perſiſteren van niet Roomſch te zyn, dat ze dan met veragtinge op die ovale kopere plaat zouden in 't aangezigt ſpuwen van die 2 beelden, en dan daar op met voeten treden, en dat hy dat voor bewys zou nemen, dat zy zuiver waren, gelyk zy alle 6 hebben gedaan. Deeze plaat, op ruim 2½ voeten lang, en 1½ a 1¾ breed, werd jaarlyx 3 dagen door de Stad gedragen, om alle menſchen, tot de jong geborenen in kluis, met voeten daar op te doen treden, of door de Bakers of anderen, die de Kinderen oppaſſen, met een voetje daar op te drukken, werdende dit eeuwigdurend onderhouden. A. 1704.

Dit is de eerſtemaal geweeſt, dat eenig Nederlander die plaat heeft gezien.

De Opperhoofden hebben toen een geſchrift getekend van 't gene voorgevallen was, en op 't vertrek der ſchepen kregen wy tyding, dat de Keizer die 6 menſchen aan de E. Maatſchappy over gaf, mits men die op de ſchepen zou geboeid houden, tot het Land uit het gezigt was. En dewyl de Vlaming tegen ons gezondigd had, dat men dien hier niet ſtraffen; maar aan den Generaal en Raaden op Batavia overgeven zou, om met hem te doen, zoo als zy zouden oordeelen te behooren; maar uit aanmerking van hun ongehoord geval, is aan *Karel van der Hagen* toegeſtaan na 't Vaderland te vertrekken, na dat hy de ganſche reize had in de boeijen gezeten; dog een ander van hen wierd Vryman, en de verdren wierden by ons in dienſt aangenomen.

Vier jaaren daar na is hier weder een zeldzaam voorval met een Roomſch Prieſter geweeſt, gelyk ons omſtandig uit dit volgend bericht blykt.

Kort verhaal van het voorgevallene ten huize der Heeren Nangaſackiſche Gouverneurs, of Stadsvoogden, Farrima, *en* Figono Ci Sa., *ontrent zeker Roomſch Prieſter*, Johan Baptiſta Sidoti *genaamd, in 't laatſt van A.* 1708 *hier in Japan op 't Eiland Jaconoſſima, een der buiten-leggende Eilanden van Zatſuma, aan land gezet.*

Merkwaardig geval van den Prieſter Sidoti A. 1708 in Japan gekomen.

Na dat de bewuſte vreemdeling, op Jaconoſſima, een der buiten-leggende Eilanden van Zatſuma, aangeland, den 20ſten December van 't jaar 1708 ſtond binnen Nangaſacki gebragt te werden, wierd het Nederlandſch Opperhoofd, de E. *Gaſpar van Mansdale*, de Onder-Koopman *Six*, de Opper-Wondheeler *Wagemans*, en de *Penniſten Lampen*, en

A. 1708. *Huiſcher*, door de Heeren Gouverneurs, ofte de Stadsvoogden, *Farrima*, en *Figono Ci. Sa.* in de Stad verzogt, en met eenen door den gewoonelyken ſleep van Japanders afgehaald, om gemelden vreemdeling incognito te hooren ſpreeken, en te ontwaren, wat taal die man ſprak, en of zy daar ook iets af konden verſtaan; dat egter dien dag niet gelukte.

Ondertuſſchen verſtond 't voornoemd Opperhoofd, dat de Opper-Tolk, *Ginnemon*, hen al vroeg was te gemoet gegaan, om te zien, of men met hem kon ſpreeken, en wat man het was, die tot beſcheid bragt, dat, voor zoo verre hy had konnen bemerken, het een Portugeeſche Paap was.

Hier op wierd het Opperhoofd aangediend, dat zyn E. zig, des gelievende, wel weer na 't Eiland begeven kon, dewyl gemelde Heeren Stadsvoogden dezen vreemdeling voorgeſteld hadden, om den Hollandſchen Kapitein (dat is, hun Opperhoofd) te laten roepen, maar dat hy zulx niet begeerde, om dat hy zeide door het reizen vermoeid te zyn, weshalven haar Ed: Ed: 't Opperhoofd nader uitſtel deden verzoeken, tot daags 'er aan, of den 21 December, op welken dag de geheele ſtoet van Japanders weder in de wooning van 't Opperhoofd is verſcheenen, met verzoek, dat zyn E. zich geliefde gereed te houden, om, na dat gewaarſchouwd zou zyn, ſtedewaards te gaan.

Niet lang daar na, of ontrent 11 uuren, wierd zyn E. voornoemd bericht, dat de Heeren Stadsvoogden belaſt hadden, den Onder-Koopman *Six*, en den Aſſiſtent *Huiſcher*, weder mede te brengen, en boven dien den Aſſiſtent *Douw*, die zy gehoord hadden, dat wat Latyn verſtond, mitsgaders den jongen Aſſiſtent *Willekens*, met welk gezelſchap zyn E. zich dan onder het gewoonelyk geleide tegen den middag na het huis van den Stadsvoogd *Figono Ci. Sa.* begaf, alwaar verſchenen zynde, wierd zyn E. voornoemd van laatſtgemelden Stadsvoogds Geheimſchryver zeer minnelyk verwelkomt, en binnen verzogt, met aanwyzing van zeker vertrek, door loſſe ſchutzels uitdrukkelyk voor 't Opperhoofd, en zyn gezelſchap geſchikt, dicht aan de papiere ſchuiven van de binnen-plaats, tegens den ingang van de gehoor-zaal, geheel en al op de houte galdery; dog de grond was bedekt met roode Tsjineeſche zit-kleeden.

Daar nedergezeten zynde, deed de Geheimſchryver van laatſtgemelden Stadsvoogd 't Opperhoofd aanzeggen, dat dit kamertje bedagt was, om uit het oog van den vreemdeling te zyn, die dadelyk te voorſchyn zou komen. Wy zouden ondertuſſchen gaatjens in de papiere ſchuiven maken, om hem te konnen A. 1708. zien, dat ook gedaan wierd.

Dewyl wy daar dan zaten te wagten na de komſt van dezen Paap, bragt de Opper-Tolk *Fatziſemon* 't Opperhoofd een rol papier met Japanſch ſchrift beſchreven, en zeide dat 't zelve 24 vraagſtukken behelsde, waar op gemelde vreemdeling zou werden gehoord, verzoekende uit des Stadsvoogds naam, dat de E. *Mansdale* de zelve tot naricht in 't duitſch gelieſde op te ſchryven, om wanneer iets van hem verſtond, het zelve, als 't antwoord, daar nevens aan te tekenen, en zoo dit niet na de gedagten der Heeren Stadsvoogden quam uit te vallen, zy hem dan veel licht door imand van de onzen, die maar beſt kon, zouden laten aanſpreeken, en deze ſtukken voorſtellen; waar ontrent zyn E. doch niet weigerig moeſt zyn, alzoo de Stadsvoogden zig verlegen vonden, en dit een zaak was, waar door het Opperhoofd groote eere by den Keizer zou inleggen.

Dewyl dan 't Opperhoofd bezig was met de bovengemelde vraagſtukken te vertaalen, zagen wy nevens eenige Japanders op de plaats een lang mager perſoon, wiens handen geboeid waren, verſchynen; hy was bleek, en langwerpig van aangezicht, had een grooten neus, en zwart hair, 't geen na de Japanſche wyze agter in een tuit, dog vry ſlordig, opgedaan was; ook ſcheen het boven 't hoofd geſchooren geweeſt te zyn; doch was jegenwoordig al weer ruig bewaſſchen, gelyk ook zyn baard zig zoo vertoonde.

Hy was met een Japanſche zyde rok bekleed, onder de welke hy, voor zoo verre men ontrent de borſt zien kon, een wit hemd aan, behalven dat hy om zyn hals ook een goud ketentje hangen had, waar aan men ook een redelyk groot kruis van bruin hout zag, aan 't welke zoo 't ſcheen, een goud beeldje genageld was.

Hy had ook een Paternoſter in de eene hand, en twee boeken onder den arm.

Na dat hy nu dicht by 't Opperhoofd, en de verdre Nederlanders, en voor de plaats, daar de Heeren zaten, gebracht was, wierd hy op een oude dunne mat, die op een bankje gelegt was, nedergezet, toonende door 't laten hangen van zyn hoofd, en door andre gebeerden, by na geheel flaauw en ſpraakeloos te zyn, terwyl hy dan eens om hoog, dan weer eens in een der twee boeken zag, gelyk hy ook geſtadig iets binnens monds prevelde, tot dat de Opper-Tolk *Gennemon*, die voor hem op de matten, wat lager als de Heeren Stadsvoogden zaten, nedergebukt lag, daar mede verſchenen was.

Deze

A. 1708. Deze ſprak hem ook in 't Portugeeſch aan, dat hy niet al te wel verſtond, hoewel de Tolk voortging met hem door andre woorden en beduidingen te vragen, namentlyk, van waar hy quam, zyn naam, ouderdom, enz. welk een en 't ander hy zoo in 't Latyn en Italiaans, als ook in 't Spaanſch, met herhaaling van alles wel tot vyfentwintig maal, en voor al met dat van Roma, beantwoordde. Hy eiſchte ook papier, waar op hy 't een en 't ander aanteekende, en ſchreef; na 't welk overgegeven te hebben, hy geheel en al eerſt op zyn praat-ſtoel quam, meeſt alles in 't Japanſch (dat hy te Romen uit eenige Japanſche boeken geleerd had) uitdrukkende, en dat wel met zoodanige gebeerden, dat hy veel eer een gek menſch, dan een man van eenig verſtand, geleek te zyn.

Hy ſprak (volgens 't gene de Tolk zeide) van de Japanſche en Roomſche Godsdienſt, noemde ook verſcheide Koninkryken, Steden, en Plaatſen, zoo in Europa, als in India; dog telkens, als hy het woord Holland uittede, zoo ſchudde hy het hoofd en de hand, en lachte, heel gemaakt *Ha, Ha, Ha*, als hy den naam der Hollanders maar noemde, als uitſchaterende, behalven dat hy 'er gemeenelyk ook het Japanſch woord *Tabakerri*, dat zoo veel als *valſch-hertige*, *leugenaars*, of *bedriegers*, beteekend, by-voegde.

De Heeren Stadsvoogden zaten ſtil, en luiſterden, zonder dat 'er iets van belang gevraagd wierd, wel anderhalf uur, wanneer zy eindelyk zeer beleefd deden zeggen, dat het nu reeds laat was, en dat hy, waarſchynelyk nu al wat vermoeid zynde, weder na zyn verblyf-plaats zou werden gebracht, waar op zyn handen, die gedurende het ſpreeken ontſloten waren, weer geboeid, en waar na hy voorder ook weggeleid wierd.

Toen quam de Geheimſchryver de voornoemde door hem beſchreven papieren vertoonen, op welk eene zyn naam, *Joan Baptiſta Sidoti*, met byvoeging van *Sacerdote Chriſtiano Catholico Romano Italiæ, di Palermo, Auditore*, enz. ſtond; en op het ander was een ronde kring getekend, waar in zich verſcheide ſtreepen en bogten vertoonden, by welke de Numero's van 1. 2. 3. 4. 5. 6. gelyk ook daar nevens de woorden, *Italia, Roma, Palermo, Caſtilia, Francia, Portugal, Hollandia*, en *Canaria*, geſchreven ſtonden. Ook zag men op het ronde van die kring eenige figuuren en merken ter nedergeſteld, daar de naamen van *God de Vader, Zoon*, en *Heiligen Geeſt*, mitsgaders *Maria Infante*, en andre, die men niet wel lezen kon, door uitgedrukt wierden.

Hier op wierd het Opperhoofd gevraagd, wat zyn E. van dien man dagt, die daar op antwoordde, niet anders te konnen denken, dan dat het een Paap was, die van Romen herwaards gezonden is. A. 1708.

Dit dus verre verricht zynde, wierd het Opperhoofd voor zyne genomene moeite bedankt, met verzoek, dat, gewaarſchouwd zynde, weer na de Stad geliefde te komen, waar mede na ons Decima vertrokken, daar dan tot den 25ſten dito gebleven zynde, zoo verſcheen de gewoone geheele ſleep van Japanders weer, om, volgens verzoek der Heeren Stadsvoogden, 't voornoemd Opperhoofd met zyn vorig gezelſchap af te haalen.

Daar op begaf zich zyn E. met de zelve ontrent 's morgens ten 10 uuren na 't huis van voornoemden Stadsvoogd Figono, alwaar in 't vorige verblyf-plaatsje gebragt, en neergezeten zynde, vraagde 't Opperhoofd aan de Meſſieurs Tolken, wat hier verricht zou werden, en of zy 't Opperhoofds voorſtel van ſchriftelyke ondervraging al bekend gemaakt hadden, waar op zy tot antwoord gaven, dat zy gemerkt hadden, dat de Heeren Stadsvoogden alles in hun bywezen zouden willen laten doen.

Het Opperhoofd gaf daar op weder tot antwoord, dat niemand van dit tegenwoordig gezelſchap zig in ſtaat bevond, om deze begeerte te voldoen; waar op zy weder uit naam der Heeren Stadsvoogden antwoordden, dat zy de Hollanders voor verſtandige lieden, en die van alles kennis en verſtand hadden, hielden.

Het liep ondertuſſchen al lang aan, eer gemelde Prieſter te voorſchyn quam, aan den welken de Tolk *Ginnemon* verſcheide vraagen van weinig belang dede, waar van deze Prieſter 't meeſte ſcheen niet wel te begrypen, uitgenomen 't woord Nangaſacki, alzoo hy daar op zeide, dat de Hollanders daar waren, benevens verſcheide miſſelyke uitdrukkingen, te kennen gevende, dat hy daar niet te verrichten had.

Hier op wierd hem voorgeſteld, aangezien hy gaarne na Jedo gaan wilde, of het niet beter was, vermits zy hem daar dog niet konden verſtaan, dat zy alvorens daar eenige Hollanders uit Nangaſacki, 't geen zy voorgaven nog verre van daar gelegen te zyn, deden komen, om met hem te ſpreeken, en om aldus zyn woorden, en voornemen, recht te konnen verſtaan.

Dit begreep hy zeer wel, en gaf 'er in 't Japanſch tot antwoord op, laat zy komen, laat zy komen, al waren 'er ook zes, makende zulke wonderlyke gebeerden

A. 1708. den onder dit zeggen, als of hy te kennen geven wilde, dat zy alle voor hem ſidderen en beven zouden, waar over de Heeren Landvoogden eens hertelyk lachten, latende hem voorts zeggen, dat zy die by de eerſte gelegenheit zouden laten roepen, mitsgaders dat hy nog wel een rok mogt aantrekken, alzoo hy miſſchien al wat koud begon te werden, waar op hy dan weer weggebragt, en ook door den Geheimſchryver, zonder verdre woorden-wiſſeling, aan een iegelyk zyn affcheid gegeven wierd; waar op dan 't Opperhoofd met zyn gevolg, by na ſtyf van de koude, door de ſneeuw weer na 't Eilandje Decima wandelde, daar zy 's namiddags mooi kladdig aanquamen.

Den 30ſten December begaf zig 't Opperhoofd, gelyk bevorens, weer na de Stad, alwaar hy, ten huize van den Stadsvoogd, weer in de oude verblyfplaats zynde, en aldaar nog wat wagtende, nevens 't bankje, waar op die Pater gemeenelyk zat, en verhoord wierd, nog een ander diergelyk bankje, met een ſtuk van een oude dunne mat belegt, gewaar wierd, wegens 't welke hy den Opper-Tolk *Fatziſemon*, dien hy roepen liet, vraagde waar toe dit aldaar gezet was, en of 'er nu 2 Prieſters waren, waar op de zelve, neen, antwoordde, zeggende van oordeel te zyn, dat 't zelve voor den Aſſiſtent *Douw*, die met hem ſpreeken zou, zou wezen, op het welke 't Opperhoofd zeide, dat zulx niet hoopte, gelyk hy ook verder betuigde niet wel te konnen begrypen, dat de Heeren Stadsvoogden, die ons hier als hunne goede vrienden tot hunne hulpe verzogt hadden, ons zulken ſchande zouden willen aandoen, van ons gelyk geſteld te zien met een van hunne doodelykſte vyanden, maar voornamentlyk, om dat zulken verhoor-plaats, op welke alle misdadigen gebragt, en gedoemd wierden, by de Japanders voor de ſchandelykſte en de veragtſte gehouden wierd; waar op de Tolk zeide, gy hebt gelyk, en ging daar op na den Geheimſchryver, om hem kennis hier af te geven, komende ten eerſten met dit bericht te rug, dat hy 'er de Heeren Stadsvoogden bericht af geven zou.

Kort daar na wierden alle de Tolken enz. binnen geroepen, die, na een kort verblyf aldaar, by 't Opperhoofd quamen, met laſt der Heeren Stadsvoogden, dat zy zyn E. aanzeggen zouden, dat dit bankje niet voor zyn E.; maar voor den Aſſiſtent *Douw* daar geplaatſt, en dat hier in derhalven geen reden van eenig affront voor hem was, 't geen hy te minder ook zoodanig aanmerken moeſt, alzoo dit ten dienſt van den Keizer geſchiedde, en dat ook haar Ed: Ed: dit niet anders dorſten doen, uit vreeze, dat, zoo A. 1708. de Hollander ergens anders, of hooger, geplaatſt wierd, de Prieſter dan hier door licht geſtoord, of moeijelyk wezen, en op de vraagen niet zou willen antwoorden.

Het Opperhoofd zeide hier op, dat, ſchoon hy in perſoon hier op niet zitten ging, de ſchande, aldus een van zyne onderhoorige bedienden aangedaan, de zyne, en vervolgens ook die van de E. Maatſchappy was, weshalven hy nogmaals verzogt, daar van bevryd te mogen blyven, en veel liever met dezen vreemdeling niet te ſpreeken; met welk beſcheid de Tolken, weer na binnen gewandeld, en weer te rug gekeerd zynde, het Opperhoofd aandienden, dat de Heeren Stadsvoogden al wat moeijelyk 'er over waren, dat zyn E. hun voornemen zoodaanig ſtremde; en dat zy wel belaſten zouden de bank weg te nemen, en *Douw* elders te plaatſen; maar zoo de Prieſter dan misnoegd, en ongenegen was antwoord te geven, dat men dan ook afwagten moeſt, wat 'er op ſtond te volgen.

Het Opperhoofd zei hier weder op, dat de Heeren Stadsvoogden hier in hun believen konden doen; dog dat wy, als vrienden des Keizers hier verſcheenen zynde, ook niet twyffelden, of zouden ook zoodaanig werden gehandeld, en wat den Prieſter belangde, dat zyn E. haar Edelheden wel wilde verzekeren, dat die over 't hooger of lager zitten van den Hollander niet misnoegd zou zyn.

Dit nu door hen weder bekend gemaakt zynde, zag men dit bankje van de plaats wegnemen, waar op toen de Aſſiſtent *Douw* door den Geheimſchryver geroepen, en hem een plaats op de matten, daar de Opper-Tolk *Ginnemon* bevorens, en nu weder neder lag, aangewezen, hoewel hy eigentlyk aan de andre zyde, of regt tegen over den zelven, geplaatſt wierd, alwaar men ook de Opper-Tolken *Fatziſemon*, en *Magore*, by hem gevoegd heeft.

Daar op nu quam de Pater te voorſchyn, die zig daar weder ter nedergezet, en eenige kruisjens gemaakt hebbende, wierd den Tolk *Ginnemon* belaſt hem aan te ſpreken, en hem, zoo hy beſt kon, aan te zeggen, dat de aldaar tegenwoordig zynde Hollander (dien hy veinsde niet eens te zien) hem eenige vraagen wegens de Heeren Stadsvoogden doen zou, dat dan vervolgens ook, op de nadere laſt van haar Edelheden t'elkens, in 't Latyn geſchiede, en, buiten verwagting zeer beleefd, en met veel omſtandigheden, en tuſſchenvoering van deze en gene redenen over zaaken van Godsdienſt toeging, en be-

ant-

A. 1708. antwoord wierd, gelyk dit nader uit de volgende, door dezen *Douw* ten kortſte vertaalde, vraagſtukken met haare antwoorden komt te blyken. A. 1708.

De vraagſtukken, door hem beantwoord.

1 *Artikel of Vraag-ſtuk.*

Wat Landsman zyt gy?

1ſte *Artikel beantwoord.*

Antw. *Een Italiaan, of Romein.*

2.

Hoe is uw naam.

2.

Joan Baptiſta Sidoti.

3.

Hoe oud zyt gy.

3.

Veertig, of in de veertig jaaren; dog zeide dit niet net te weten.

4.

Wat qualiteit, hoedanigheit, of titel hebt gy, of wat zyt gy.

4.

Een Prieſter, en Auditeur, of anders, de derde in rang na den Paus, als volgende eerſt de Kardinaalen, ten tweeden de Biſſchop, en dan de Auditeurs.

5.

Waar meede hebt gy u ernaerd in uw Land.

5.

Dit is hem niet gevraagd.

6.

Van wat rang en hoedanigheit zyn uwe Ouders en bloedvrienden in uw Land.

6.

Zyn Vader was overleeden; doch zyn Moeder, Zuſter, en Broeder waren noch in 't leven, en was de laatſt-gemelde ook een Prieſter.

7.

Met wat voor een ſchip zyt gy in Inaïën gekomen, van waar afgevaren, en hoe veel volk is 'er op dit ſchip geweeſt.

7.

Eerſt met 2 Galeyen uit Italien na Genua, van daar na Cadix, en voorts met 2 Franſche ſcheepen na Canarien, en toen vervolgens na Indiën vertrokken, alwaar eerſt in Arabien aangeland, en verder met een Armeniſch ſchip op Madras aan geweeſt, en toen na Lucon of na Manilha vertrokken, en dat 'er ook aangekomen is.

8.

Zyt gy door 't ſchip, dat op 't laatſte quartier der Japanſe 8e. Maand, of anders in 't begin van Octobor jongſtleden, ontrent Zatſuma gezien is, daar aan Land gezet.

8.

Door een ſchip uit Manilha, ben ik niet op Zatſuma, maar op Jaconoſſima gebracht.

9.

Waarom zyt gy hier gekomen.

9.

Om den Keizer over den Godsdienſt te ſpreken, en om den zelven te bekeeren.

10.

Hoe komt gy aan die Japanſche dragt, en waarom is uw hoofd op zyn Japans geſchooren.

10.

De rok is op Lucon gekogt, en heb my aan boord laten ſcheeren, om dat wy gewoon zyn ons altyd na 's lands wyze te ſchikken.

A. 1708.

11.

Hebt gy uwen houwer hier in Japan, of ergens anders gekreegen.

11.

Zy is meede op Lucon gekogt, daar 'er veel zyn, en ook zelfs zyn daar noch veel Japanders, die een byzondre woonplaats hebben.

A. 1708.

12.

Wat zult gy, nu hier zynde, doen, of wat is uw voornemen.

12.

Zal trachten na Jedo te gaan, om den Keizer te ſpreeken, of anders zal ik doen, 't geen de Heeren Stadsvoogden believen zal.

13.

Zyt gy alleen, of met meer gezelſchap hier in Japan aan Land gekomen.

13.

Alleen, alzoo zyn meede-Broeder de Patriarch, Thomas de Tournon, *reeds te voren uit Manilha met een ſchip na Tsjina vertrokken was.*

14.

Is 'er ook iemand van uw gezelſchap elders aan Land gezet.

15.

Of zou 't ſchip, dat u hier gebracht heeft, noch eenige van uwe Medebroeders op andre plaatſen brengen.

14. 15. Beide deze vragen zyn niet gedaan.

16.

Waarom zyn door die van 't ſchip, dat ontrent Zatſuma gezien is, de Viſſchers, die daar in Zee viſchten, aan boord geroepen, en door de ſcheeps-ſchuiten nagejaagd.

16.

De zelve zyn niet nagejaagd; maar geroepen om water van haar te hebben, of te krygen.

17.

Weet gy ook, of 'er eenige van uwe Medebroeders zullen werden gezonden.

18.

Of zyn 'er in korte jaaren bevorens hier ook eenige gezonden geweeſt.

17. 18. Deze vragen zyn hem niet gedaan.

19.

Hebt gy 't al lang overlegt, om herwaards te komen, en wie heeft u daar aanleiding toe gegeeven.

19.

Ik heb van jongs af aan daar toe geſtudeerd, en door de oude Japanſche boeken, in Romen zynde, my in de Japanſche taal geoeffend, tot dat de Paus my herwaards gezonden heeft.

20.

Wanneer gy hier allereerſt aan land gezet wierd, en by vier menſchen gekomen zyt, hebt gy aan hen ook geld gegeeven.

20.

Om eeten en drinken, en een vaartuig, waar meede na Jedo zou konnen gaan, te koopen, heb hen wel geld aangeboden; doch de Japanders hebben dit niet willen aannemen.

21.

A. 1708.

21.

Of hebt gy tegen haar van geen zaken van de Godsdienſt geſproken.

22.

Waarom toond gy u onvergenoegd, als 'er van Nangaſacki geſproken werd.

23.

En waarom wild gy liever van Jedo hooren ſpreeken.

24.

Wanneer gy aan 't Eiland Jaconoſſima gezet zyt, hebt gy daar toen al ten eerſten tegen die lieden, die u voorquamen, van den Godsdienſt geſproken.

A. 1708.

21.

Ja gewiſſelyk, alzoo ik dat altyd doen moet, en daarom ook gekomen ben.

22.

Voor dezen is dit al beantwoord.

23. } Beide deze vraagen zyn niet gevraagd.
24. }

Deze voornoemde Artykelen wierden t'elkens door den Tolk *Fatziſemon* in 't Japanſch aan de Heeren Stadsvoogden overgezegt, 't geen gemelde Prieſter ook nogmaals na zyn beſte vermogen herhaalde, al 't welke ook opgeſchreven, en waar na hem aangezegt wierd, dat men 'er nu zou uitſcheiden; maar dat hy morgen weer komen moeſt, om zyne aangebrachte goederen eens na te zien, en die met hunne benamingen op te ſchryven, waar na hy dan vertrok, en 't Opperhoofd verzogt wierd om 's anderendaags nog eens met zyn gezelſchap weer te komen, onder betuiging, dat de Heeren voornoemd zeer voldaan waren, waar over zy zyn E. ook in 't byzonder lieten bedanken; waar na zy mede afſcheid namen, na Decima vertrokken, en den 31ſten December, tuſſchen 9 en 10 uuren, met den gewoonen ſleep weder na 't huis van den Stadsvoogd Figono gingen, alwaar zy door den Geheimſchryver zeer beleefd ontmoet, en voor 't verrichtede daags te voren bedankt wierden, waar op toen een beleefd antwoord van 't Opperhoofd volgde.

Even daar na wierd *Douw* geroepen, en zyn vorige zit-plaats hem aangewezen, alwaar hy niet lang vertoefd had, of de Pater verſcheen ook volgens gewoonte, wanneer vervolgens aldaar ook een kiſt gebragt wierd, uit welke men een blaauwe zak zag haalen, die voor de Stadsvoogden neergelegt, geopend, en uit welke veelerlei cieraaden van goud, enz. voor den dag gehaald, en van alle de welke hem de naamen afgevraagd wierden, van welke hy 'er eenige noemde, als 't beeld Jeſu Chriſti, een ſtuk van 't kruis, waar aan Chriſtus is genageld geweeſt, de beeltenis der heilige Maagd Maria; Maria's Rooze-krans, 't lyden Chriſti, benevens noch andre kruisjens, paternoſters, fleskens met heilige olie, en een zilvere kelk met des zelfs piering, of bord. Verſcheide groote en kleene doeken, die hy, nevens veel andre kleenigheden, alleen den naam van heilige zaken gaf, begeerende ook niet, dat ſommige daar van zouden aangeraakt werden, 't geen hem ingewilligd wierd. Ook wierden door laſt der Stadsvoogden, ten einde hy alles zelf zou konnen behandelen, de boeijen van zyn handen gedaan, dat hy weigerde; voorts zogt hy uit een deel papieren zyn mandaat of bevel-ſchrift, door den Kardinaal St. *Clement* geteekend, 't welk hy vertoonde, en liet 'er *Douw* eenige regels in leezen.

Ondertuſſchen wierd 'er ook uit een zakje al een goed gedeelte goud uitgeſtort, beſtaande in een ſtaaf, en een deel vierkante ſtukken, mitsgaders kleene ronde greintjes, als mede Japanſche Coubangs, enz. weshalven hem gevraagd is, waar hy dit gekregen had, waar op hy antwoorde, dat hy 't zelve in Manilha tegen zyn mede gebracht geld van de Tsjineeſen gewiſſeld had.

Men vraagde hem toen vorder, hoe veel geld hy van de Paus ontfangen, en uit Romen mede genomen had, dat hy zeide niet te weten; doch dat hy gedurende zyn reis al veel uitgegeven had, en dat dit het overige daar af was.

Verder wierd hem uit laſt der Heeren Stadsvoogden voorgeſteld, of hy wel wiſt, dat hier een ſtreng verbod lag, dat 'er geen Prieſters mogten komen.

Hy zeide van ja, en dat 't zelve de geheele wereld door bekend was, doch dat

A. 1708. dit hem niet aanging, noch raakte, dewyl hy geen Kaſtiliaan, Portugees, of ander verboden, maar een Italiaan was, welk zeggen haar Ed., en een iegelyk, daar ontrent zynde, ten hoogſten dede verwonderd ſtaan.

Ondertuſſchen wierd alles opgeſchreven, en alles weer in de zak, en in de kiſt gedaan, waar na die Pater weder weg gebragt is; en toen wierden wy ook eerſt van de Heeren Stadsvoogden zelfs, door *Fatziſemon*, en naderhand nog door den Geheimſchryver, zeer vriendelyk en beleefd bedankt, met byvoeging, dat die Heeren byzonder wel in hun ſchik, en nu van alles recht onderricht waren, en dat wy voortaan zoo veel moeite niet zouden behoeven te nemen.

Al het welke met wederbeleefdheit beantwoord, en dus beſloten zynde, zyn wy na Decima gegaan, daar wy met het vallen van den avond aanquamen, verblyd zynde, dat dees Paters gedoente zoo wel, en buiten verwagting, afgeloopen, en verricht was. A. 1708.

Hy heeft eenige jaaren aan een in Jedo vaſtgezeten, en zig gedurig beyverd, om zynen Godsdienſt voort te zetten; doopte ook verſcheide lieden, die by hem quamen, 't welk eindelyk uitgelekt zynde, zoo zyn alle deze gedoopten gedood; dog hy wierd in een gat van 4 a 5 voeten diep gemetzeld, alwaar hem door een kleen gaatje de koſt toegereikt, en zoo lang gegeven is, tot dat hy door den grooten ſtank, en door zyn eigen vuiligheit geſtikt, en overleden is. En zyn elendige dood.

VYFTIENDE HOOFTSTUK.

Van den Hervormden Godsdienſt. Waarom herwaards geen Predikanten gezonden, hoewel 'er eenige gevallig voor een korten tyd geweeſt zyn. Verder bericht van den handel onzer Dienaren in Japan ontrent hunnen Godsdienſt. Welke den Schryver verfoeid, en zeer ſcherp overhaald. Uittrekſel van een brief der Heeren 17nen A. 1650.

Van den Hervormden Godsdienſt.

Van den Hervormden Godsdienſt.

MEn zou hier nu met recht wel mogen vraagen, of de Nederlanders, die hier zedert zoo langen tyd zulken ſterken handel gedreven hebben, hier ook den hervormden Godsdienſt niet voortzetten; dog daar op moet ik antwoorden.

Waarom herwaards geen Predikanten gezonden zyn.

Vooreerſt, dat de E. Maatſchappy in geen plaatſen, daar zy maar als een Koopman geduld werd, en daar zy geen eigendom aan 't Land heeft, gewoon is Predikanten te zenden; 't geen dan ook de reden is, dat herwaards nooit Predikanten gezonden zyn.

Egter zyn 'er gevallig 2 geweeſt: want A. 1636 is D. *Joannes Lindeborn* met zyn Vrouw, (die haar been gebroken had) en Kinderen, in October op Nangaſacki voor een korten tyd, die eigentlyk in Tayouan wezen moeſt, geweeſt.

Ook is 'er D. *Maſius* A. 1661 den 16 Mey met 't Jacht Gravelande, benevens de Koopman *Nicolaas Loenius*, die met 3 Quelangſe Vrouwen, 16 Kinderen, en 28 Slaven, in Auguſtus van 't Eiland Quelang, te zamen 170 zielen ſterk, afgehaald waren, al mede geweeſt, dog geenzins (gelyk ſommige ſchryven) als de eerſte Predikant, alzoo 'er D. *Lindeborn* zoo veel jaaren voor hem geweeſt was.

Zy hadden nog by zich 't ſchip de Maria, die beide, na 't ſpringen van den Hector, vlugteden, gelyk de Heer *Klenk*, by 't opkomen van een ſtorm, al mede onder zeil ging, en toen ook na Japan liep, in de plaats van 't benaauwd Formoſa te ondersteunen, gelyk hun plicht was; doch deze Predikanten hebben daar geen dienſt gedaan.

Verder bericht onzer Dienaren in Japan ontrent hunnen Godsdienſt.

Ten anderen moet ik verder zeggen, dat 'er veele menſchen van den Hervormden Godsdienſt in Japan, maar nochtans op een wyze aldaar zyn, die ik, noch iemand, die rechtzinnig oordeeld, zal konnen billyken, aangezien zy voor geen Japander zouden willen, noch durven belyden, dat zy Chriſtenen zyn, (dat, ten tyde der zwaare vervolging aldaar aan *Melchior Sandvoort*, en *Vincent Romein* bleek, die mede moeſten onderteekenen, dat zy geen Chriſtenen, en niet anders dan Hollanders waren) behalven dat 'er ook niet het allerminſte bewys, dat na den Chriſten-Godsdienſt gelykt, noch op de ſchepen, noch aan Land, in 't bywezen van een Japander, mag gedaan werden; ook moeten alle boeken, 't zy van den Godsdienſt, of andre, eer zy in Japan met de ſchepen komen, of wel op de aankomſt der zelve aldaar, in een vat gekuipt, verzegeld, en van de Japanders na Land gevoerd werden, zonder dat imand in ſtaat is, om in al dien tyd, dat zy in Japan zyn, iets uit de zelve tot zyn trooſt, of opwekking, te konnen lezen. Hoewel my van ter zyden bericht werd, dat men noch wel een Bybel, of Nieuwe Teſtament,

ment, daar vry zou mogen brengen, en in zyn kamer gebruiken, dat van andre weer vlak tegengeſproken, en geloochend werd.

Ondertuſſchen werd my van een Heer, die Japan door en door kend, en 'er verſcheide malen geweeſt is, bericht, dat de vrienden, die aan dit Comptoir komen, met hunne boeken, na genoegen jaarlyks, zonder Bybel ofte Pſalm-boek uit te zonderen, af en aan land komen, en die gebruiken, en dat 't Oppethoofd, Japanſche Tolken aan zyn tafel onthalende, altyd 't gebed voor en na den eeten, 't zy zagt, of hard opdoet; hoewel dit laatſte zelden geſchied.

Ook wierd 'er wel uitdrukkelyk aan alle in de vorige tyden belaſt, om alle hunne boeken, geld, penningen, prenten, enz., waar op maar eenige Bybelſche, of diergelyke andre geſchiedeniſſen ſtaan, oprechtelyk over te geven, en geene de minſte bewyzen, in Japan gekomen zynde, te doen, dat zy Chriſtenen waren, of 't zelve door gebeden, ofte eenige andre Godsdienſtige oeffeningen (ons by de uittrekzels der dagregiſters reeds genoeg gebleken) dit te toonen, ten waare zy zich zelve, en alle de Hollanders, in 't uiterſte gevaar van hun leven willen brengen; weshalven zy hen maar aanbeveelen, om God in der ſtilte, en in hun herte te dienen.

Dit zelve werd door 't Opperhoofd ook aan allen, die aan land leggen, volgens zeker opſtel, allereerſt door de Heer *le Maire* A. 1643 onderworpen, by wyze van een openbaar Plakkaat bekend gemaakt, om doch met alle omzichtigheit voor geenen Japander door eenige bedryven te doen blyken, dat zy Chriſtenen zyn.

Welke de Schryver verfoeid, en zeer ſcherp overhaalt.

En om 'er nader van verzekerd te wezen, zoo heeft men maar de vorige Keizerlyke bevelen, als mede dit volgende Extract uit een brief der Heeren 17nen na te zien, en men zal zich ten vollen overtuigd vinden, dat wy in opzicht van onzen Godsdienſt, en van den handel, als ſlaven van die trotſe Japanders, en dat om weinig winſt, behandeld werden, behoorende ons te ſchamen, dat wy onzen God, en Godsdienſt daarom ſchandelyk verlaten, en verloochenen durven.

Extract uit een Brief der Heeren XVIIden, gedagtekend den 26ſten April A. 1650.

Uittrekſel van een brief der Heeren 17nen

Dat de gemoederen van de Japanders door opgenomene miſcontentementen van 't Comportement der Nederlandſche Natie meer en meer zoodanig vervreemd zyn, dat de Minſters van de E. Compagnie onder verſcheide ſtricte ongehoorde conditien en limitatien in handel en huishouding zich zelven aldaar hebben moeten onthouden.

Dat het met 's Compagnies handel in Japan zoo gebakend ſtaande, onze Miniſters geen andre inſtructien aldaar te brengen hebben, als die moedige, ſuperbe, preciſe Natie na de oogen te zien, om de zelve in alles te believen.

Dat het eenige crediet, ofte vertrouwen aldaar, van de onzen overblyvende, by haar gefundeerd, en genomen werd, dat onze Natie haar wacht, en niet bezig is om 't Chriſtelyk geloove aldaar in te brengen; en alhoewel dit een harde zaak ſchynd te wezen, om tydelyk gewin, en de zwarigheit, daar uit ontſtaande, zich daar van te moeten onthouden, en geen uiterlyke blyk, of teeken van een Chriſtelyk menſch aldaar te mogen doen, zoo moeten de onzen, indien ze lyf en goed niet willen verliezen, haar daar na preciſelyk reguleeren.

Dat derhalven Compagnies Miniſters, dat naauw-gezette Ryk jaarlyks frequenterende, voor al gewapend moeten gaan met modeſtie, nedrigheit, beleefdheit, en vriendſchap, altyd de minſten zynde, waar meede die natie zeer gediend, en hunne gemoederen (zoo te verhoopen ſtaat) eindelinge tot ons gewonnen zullen werden.

Ik hebbe dit bedryf van onze Natie aldaar menigmaal, en met veel ernſt overwogen; maar hebbe altyd in myn hert ten uiterſten verfoeid, dat men, om die godlooze winſt (alzoo dit niet zonder een ingewikkelde verzaking en verlating van God, van zyn Zaligmaker, en van zyn ganſche dienſt geſchied, gelyk hen ook den 9den November A. 1640 't houden van den Zondag klaar verboden is) zich niet ſchaamd zyn ganſchen Godsdienſt als te verzaaken, zonder openbaaren Godsdienſt (gelyk dat uit No. 7. Artikel 2 der Keizerlyke geboden A. 1650 blykt) te leven, zyn God en Zaligmaker voor de Menſchen te verloochenen, en dus aan onze vyanden des geloofs de grootſte grond ter wereld, tot qualyk ſpreken van ons, te geven.

Hoe kan God zoodanigen handel, en zulke, die zoo hun geld winnen, en ook die gene, die dat zoo belaſten te winnen, of dulden, zegenen. Ik zoude daar over veel meer konnen zeggen; dog zal hier mede de zaken van Japan beſluiten, en tot de ſtoffe van Kaap de goede hoope overgaan.

NIEUWE KAART
VAN
CAAP DER GOEDE HOOP
in hare rechte jegenwoordige staat
vertoond door
FRANÇOIS VALENTYN.
J. van Braam et G. onder de Linden exc. Cum Privil.
Duytsche Mylen 15 in een Graad
KAART VAN DE
CAAP DER GOEDE HOOP
waar in aangetoond werden de Voornaamste
Plaatzen, met de Naamen van der zelver besitters.
Duytsche Mylen 15 in een Graad
DISTRICT VAN DE CAAP DE GOEDE HOOP
DE GROOTE GRIGRIQUAS
DE KLEINE GRIGRIQUAS
DE CAFFERSE KUST
T LAND VAN THYNEMA
NAMAQUAS
ODIQUAS
HOSAAS
HESIQUAS
COCHOQUAS
AMMAQUAS
MOETJESONS
KLEINE CAFFERS
GANTOUWERS
ATTAQUAS
GAURIS
HESSEQUAS
SOESEQUAS
GORINGHAICONAS
GORACHOUQUAS
GORINGAIQUAS
HOTTENTOTS HOLLAND
DE BAAY FALSO
CABOEQUAS
HORISONS
SONQUAS
GONNEMASE HOTTENTOTS
OBIQUAS
GONNEMASE HOTTENTOTS
HOTTENTOTS HOLLAND
DE KUST DER HOTTENTOTTEN
T LAND VAN WAVEREN
TAFEL BAAY
HOUT BAAY
ROBBEN EYL
DE BAAY FALSO
Stellenbosch
Moddergat
Draakenstein
Baay van Algoa
Mossel Baay
Vlesch Baay
Baay van St. Sebastiaan
Hout Baay
Tafel Baay
St. HELEENS BAAI
SALDANHA BAAI
Caap Falso
C. das Aguilhas

BESCHRYVINGE
VAN DE
KAAP
DER
GOEDE HOOPE,
Met de ZAAKEN daar toe behoorende.

THIENDE BOEK,
EERSTE HOOFDSTUK.

VAn de Kaap der Goede Hoope. *Waar die legt.* Voorteekenen *van nadering tot de zelve. Zeltzaame miswyzing van 't* Compas *hier. Groote* Koude *in 't aandoen van 't* Land *hier. Dubbel gevaar des* Schryvers, *door de kregelheid van twee* Opperſtuurlieden. *Onze nieuwe* Kaart *van de* Kaap. *Hoe zich dit* Land *opdoet. Het* Robben- *en* Daſſen-eiland. *De* Saldanhabaai. *'t Gevaar in de* Tafelbaai *by* N. W. winden. Schepen *hier door gebleven. Dappere daad van* Jochem Willemszoon, *by 't blyven van* Hoogergeeſt *en de* Goede Hoope *hier in 't jaar* 1692. *Het droevig ſtranden van* Waddinxveen *en* Ooſterland *in 't jaar* 1698. *De* Tafelberg. *De* Windberg. *De* Leeuwenberg. *De vier* Hoofdcolonien *hier met haar onderdeelen.* De Kaapze Bergen, *en 't* Vlek *afgebeeld. De* Tygerbergen, Koeberg *en* Blaauwenberg. *Het* Kaſteel *der* Goede Hoope. *De* Kerk.

Van de Kaap der Goede Hoope.

NA dat wy omſtandig vertoont hebben, wat die magtigſte en alleraanzienelykſte Maatſchappy in Ooſtindiën bezit, en tot hoe hoogen toppunt van eere en oppervermogen zy daar geſtegen is, zal het nu tyd worden, dat wy ook van de laatſte poſt, of het land, dat zy onder weeg bezitten, en langs het welke zy in Ooſtindiën gekomen zyn, te weten van Kaap der Goede Hoope, ſpreken.

Dit is die vermaarde Zuidhoek van Africa, de grootſte daar om ſtreeks, en waar by geen andere daar ontrent eenigzins te vergelyken is.

Waar die legt.

Zy legt op 34 graaden 30 min. Z. breedte, en op de lengte van 38 graaden; doch, volgens een nette waarneming, en afmeting, voor 10 of 12 jaaren by een Eclipſis door de Heer *Colben* gedaan, zoude de zelve maar op 37 graaden en 35 min. leggen.

Zy is van Batavia geen 1800 mylen, gelyk men tot nog toe de wereld heeft zoeken wys te maaken, maar tuſſchen de 12 en 1300 mylen afgelegen; gelyk my nader gebleken is uit de mylen, die wy dagelyks gezeilt hebben, en dat wy des noods uit zekere aanteekening, konnen toonen. Uit het vaderland tot de Kaap word de reize doorgaans op 21 of 2200 mylen gerekent; maar wy hebben ook deze vry korter bevonden; doch de eene reize valt langer als de andere, waar ontrent de ſaaiſoenen, in welke men uitzeilt, een zeer groot onderſcheid geven.

Voorteekenen van nadering tot de zelve.

De eerſte voorteekenen, wanneer men de Kaap begint te naderen, zyn verſcheide. Allermeeſt verneemt men een zeer kenbaare ſoort van bonte vogels, kaapze duikens genaamt. Deze zyn van groote als een groote duive, wit en ros of ſwart van vederen, en fraai van gedaante, van welke ik te beter oordeelen kan, om dat

wy er verſcheide van gevangen hebben. Men ontwaart de zelve wel 300 mylen te vooren, eer men uit het vaderland aan de Kaap komt, vliegende geſtadig heen en weder, even als of zy de ſchepen voor gidzen tot aan de Kaap dienden, en als men van daar vertrekt, blyven zy de ſchepen Beoosten de Kaap nog wel 6 of 700 mylen, als men na St. Paul en Amſterdam zeilt, die 'er 800 mylen van daan leggen, nog al by, niet tegenſtaande de ongemeene ſwaare winden, die men doorgaans daar heeft.

Het tweede teeken van aannadering beſtaat in zekere rieten of ſtronken met haare wortels en bladen, van de Portugeezen Trombas, en van ons Trompetten genaamt; maar dan is men al na by.

Ook begint men dan hoe langer hoe meer een ander ſoort van vogels, mede Kaapze vogelen genaamt, te vernemen.

De Portugeezen hebben de zelve *Alcatraças*, *Mangas de veludos*, dat is fluweele mouwen genoemt, en men heeft 'er meer anderen, die wy doorgaans den naam van Mallegaazen, Jan van Genten (een ſoort van witte meeuwen, en zoo van *Jacob van Nek* genaamt) en malle meeuwen geven, zynde die eerſte een ſoort van groote vogels, die wit en graauw geſpikkelt van vederen; doch aan de einden ſwart en zoo zagt van veder zyn als fluweel, behalven dat zy aan hun geduurig klapwieken zeer wel te kennen, en van anderen te onderſcheiden zyn. Als men deze ziet, mag men wel vaſte ſtaat maaken, dat men niet boven 2 of 3 dagen van de Kaap is.

Zeldzaame miswyzing van 't Compas hier.

Het zekerſte voorteeken egter is de wonderlyke miswyzing van 't Compas, die men hier heeft, en die men 's morgens met 't opkomen, en 's avonts by 't ondergaan van de zon zoo klaar en zoo vaſt ontdekt, dat men niet de allerminſte reden heeft, om aan de waarheid te twyffelen, gelyk dit de ondervinding beſt leert.

Men bevont in 't jaar 1714. wanneer ik daar laatſt was, dat de miswyzing van het Compas daar op 11 graaden, Noordweſtering was; maar dat het verwonderenswaardigſte hier voorkomt, is, dat men voor 50 of 60 jaaren, en zelf nog in laater tyd, hier een miswyzing van eenige graaden Noordooſtering plagt te hebben, dat zoo wonderlyk veel (gelyk de ſcheeps- en zee-verſtandigen weten) van malkanderen verſchild, dat men daar op zeer gemakkelyk of een ſchip verzeilen, of noit het land van de Kaap vinden zou By St. Paul en Amſterdam plagt de Noordweſtering miswyzing op 25 graaden te zyn, en nu is zy al op 26.

Deze ontdekking met de Peyl-compaſſen is men aan de Engelſchen verpligt. In 't jaar 1685. bevonden de Franſche Paters de miswyzing hier van 11 graaden en 30 min te zyn, 't geen met de bevinding van 't jaar 1714. een halven graad verſchilt.

Men doet dit ſwaar en als aan een geſchakelt hoog en bar gebergte al van zeer verre in zee op, en wanneer wy in 't jaar 1705. dit 's morgens zeer vroeg eerſt ontdekten, waaren wy 'er nog wel 16 mylen af.

Groote koude in 't aandoen van 't land hier.

Wy hadden het zelve zoo ras niet gezien, of wy bevonden het dien dag van de ſterke Z. winden in 't aandoen van de Kaap zoo koud, dat my de toppen der vingeren als ongevoelig 'er af geworden waren, en als het langer dan tot 's namiddags geduurt had, zouden wy andere middelen hier tegen hebben moeten gebruiken, dan met die wakker (gelyk wy deden) in een te wryven, of in de mouwen van myn Japonſche rok te ſteken; maar als men wat digter ontrent de wal komt, ſtuiten die winden, en houden volkomen op, gelyk het dan ook ten eerſten warmer word; doch door dit doodwaajen van die winden op dit land, alzoo men dan wat digter onder het gebergte komt, kan men door die ſtilte zeer ligt in groot gevaar raaken van tegen zekere klippen, ontrent de ſtaart van den Leeuwenberg gelegen, te dryven, en in korten tyd in ſtukken te ſtooten, gelyk zommige ſchepen dit tot haare ſchaade ondervonden hebben. Ook zyn wy, wanneer wy de mond der baai naderden, vry lang in dat zelve gevaar en al zeer digt by een van deze klippen geweeſt, gelyk wy ook genoodzaakt waren onze ſchuit uit te zetten, en het 'er maar pas af te roejen, dat egter meeſt door kregelheid der ſtuurlieden tegen malkanderen byquam, alzoo de een de ſchuit ten eerſten ten dien einde wilde buiten gezet hebben, en de opperſtuurman oordeelde, dat het 'er nog niet op aanquam, welk onvoorzigtig oordeel ons dus zeer ligt aan 't verlies van ons ſchip zou hebben geholpen, gelyk een ander ſtuurman op myn laatſte reize derwaarts, had ik niet beter, dan hy uitgekeken, en 't land van de Kaap niet beter dan hy gekent, ook oorzaak zou geweeſt zyn, dat wy de Kaap zouden hebben voorby gezeylt, dat ons, alzoo wy toen geen zo gezonde menſchen meer aan boord hadden, zeer quaalyk zou gekomen hebben, en wel oorzaak van 't verlies van dit ſchip zou geweeſt zyn. Dubbel gevaar des Schryvers, door de kregelheid van twee ſtuurlieden.

Zoo als ik 's morgens het gebergte van de Kaap zeer klaar nevens den opperſtuurman zag, ontdekte ik zeer onderſcheidentlyk den Tafelberg, den Windberg en den Leeuwenberg, dat ik wel tegen hem zeide; maar hy, een groote dwarsdryver (ſchoon hy noit, dan in zyn jeugd eens als jongen, aan de Kaap geweeſt

weeſt was) zag dit voor 't land van de Saldanhabaai aan, die 'er wel 24 mylen, of twee dagreizen om de Noord van daan legt; weshalven wy, na zyn zeggen, nog eerſt zoo lang na de Kaap toe moeſten zeilen, daar ik in tegendeel zeer wel gegrond oordeelde, dat hy, zoo voortzeilende, de Kaap voorby zeilen, en ons in 't uiterſte gevaar brengen zou van het ſchip te verliezen, of van de reize verſteken te zyn, alzoo ons volk niet in ſtaat was om het nog maar eene week uit te harden, dewyl 'er behalven de roergang ook wegens een ſwaar lek in den boeg zeer ſterk moeſt gepompt worden; doch wat ik hem hier tegen zeide, hy wilde met zyn kop door, en gelyk hebben, gelyk hy ook maar voortging met 'er voorby te zeilen; zonder dat yemant van de anderen, op 't half dek zynde, in ſtaat was om my te ondersteunen.

Dewyl ik dan zag, dat die man onverzettelyk en met geen reden te leiden was, ging ik na de ſchippers hut, daar de zelve ſtyf van 't ſcheurbuik lag, zoo dat hy zich naaulyks roeren kon.

Ik zeide hem dierhalven, dat ik 't land van de Kaap zeer klaar en onderſcheiden gezien, en ook den tafelberg wel ontdekt had, dat men 'er vaſt op mogt gaan; maar dat de ſtuurman, dit land voor de Saldanha-baai aanziende, nu voorby de tafelbaai, en dus van de man af zeilde, waar mede ik my geenzins zou willen bemoejen, zoo my, myn ſwaar huisgezin, en voor al hem, en zoo veel andere lydende perſoonen in dit ſchip, niet zeer veel daar aan gelegen was; weshalven ik hem bad, doch alle zyne kragten (wilde hy ſpoedig aan land genezen zyn) in te ſpannen, en, al was 't op handen en voeten, na 't half dek te kruipen, om ons doch door zyn gezag te redden, en andere ordre, na eigen ontdekking van 't land, hier in te ſtellen.

Hy deê dit ook aanſtonts, kroop op handen en voeten, die 'er zoo ſwart als inkt uitzagen, na 't half dek, en was zoo ras aldaar niet verſcheenen, of hy zag, na dat zich kort 'er aan de wolken van boven den tafelberg afgeſcheiden hadden, dien berg, en ook den leeuwenberg zeer klaar, toonde aan den ſtuurman zyn grove misſlag, en 't gevaar, waar in hy ons allen, met de Kaap voorby te zeilen, bragt, en belaſtte hem om aanſtonts daar vlak op aan te zeilen, en toen quamen wy nog dien zelven avont ontrent 8 uuren daar op de Rheede ten anker, dankende God voor de zonderlinge genade, die hy ons bewezen had, van ons na zoo veel zigtbaare gevaaren, behouden en zoo gelukkig in de haven van onze begeerte te brengen.

Is 'er nu een land in de wereld, dat zich van verre, en zelf ook al is men al in de baai, bar, woeſt, zeer klippig en rotzig opdoet, zoo is het dat van de Kaap der Goede Hoope, daar zich niet dan een ſwaare rei en ſchakel van meeſt aan een hangende byzondere hooge bergen vertoont, die van 't Noorden haaren aanvang nemen, en in 't Zuiden by den ſtaart van de Leeuw tot in zee eindigen.

Deze uiterſte Zuidhoek van Africa vertoont zich nog eenige mylen Zuidelyker na de kant van Hottentots-Holland: en de Tafelbaai, in welke onze Maatſchappy den eerſten aanleg van haare volkplanting hier begrepen heeft, legt eenige mylen Noordelyker, terwyl men in 't Z. een diergelyke baai, daar zeer wel na gelykende, heeft, die *Thomas Candiſch*, daar door misleid zynde, voor de Tafelbaai aangezien, doch daar na, het tegendeel bevonden hebbende, daarom Kaap Falſo genaamt heeft.

Onze nieuwe Kaart van de Kaap.

De beſte Kaart, om deze twee baayen in 't Z. en N. tegen over malkanderen, mitsgaders de verdeeling van de buitenplaatzen dezer Colonie, en de geſteltenis van dit land te ontwaaren, is onze nieuwe hier bygevoegde Kaart, No. 43. die ongemeen net is, en zeer fraai aanwyſt, hoe die twee baajen van een geſcheiden zyn door eenen *Iſthmus* of hals, die deze ſtrook aan 't vaſte land hegt; welke ſtrook lands zich maar weinig na 't N. ook eenigzins na 't W., maar veel verder na 't Z., uitbreid, daar zy met een ſcherpen hoek tot aan Kaap Falſo (maakende den W. hoek des zelfs) uitloopt; ook heeft men daar in 't W. Z. W. nog een kleine baay, de Houtbaay genaamt, waar ontrent het naaſte voornaam boſch der E. Maatſchappy is.

Hoe zich dit land opdoet.

Zoo als men van buiten na dit land komt, ziet men allereerſt den Tafelberg, die de allerhoogſte, en waar aan de Leeuwenberg, die men in 't eerſt dan nog niet zien kan, met een kleine klove vaſt is, maar onder den welke hy dan nog als gedoken en in een gedrongen legt; maar als men nu wat nader gekomen is, begint men ook den Duivels- of den Windberg in 't Z. O. ter linker, en ook den Leeuwenberg in 't Z. W. ter regterhand, zeer klaar en onderſcheiden te zien.

Na dat men de Tafelbaai (die aldus na den berg van dien naam door den zeevoogt *Joris van Spilbergen* in 't jaar 1601. genoemt wiert) pas ingeloopen is, heeft men aan ſtuurboord, of ter regterhand, eenige ſwaare klippen, die zich digt aan land by den ſtaart van den Leeuwenberg vertoonen, en ter linkerhand, of aan bakboord, een gevaarlyke droogte vol katskoppen, de Walviſch genaamt, digt by 't Robben-eiland, zoo dat 'er in de mond, tuſſchen deze droogte en den

ſtaart van den Leeuwenberg, nog ruimte genoeg, en altoos wel van 1½ myl, overblyft, om de baay in te zeilen, dat men gewoon is zoo langs de duinen heenen wel een halve myl aan een, ſchoon het daar ook al zeer klippig en rotzig langs de wal is, te doen.

Dit is een groote en ſchoone baai, die in des zelfs mond ontrent 1½ of 2 mylen wyd, ¾ of 1 myl diep, en 4 of 5 mylen in den omtrek, hoewel zy O. en W. wel 2½ of 3 mylen lang, en ontrent 3 mylen van de veſting der Goede Hoope afgelegen is.

Het Robben- en Daſſen-eiland.

Het eiland, dat men aan bakboord, of ontrent 3 mylen Benoorden den Leeuwenſtaart, leggen laat, allereerſt mede door *Joris van Spilbergen* ontdekt, en toen *ilha Cornelia* genaamt, is nu met den naam van 't Robbeneiland, na de menigte der zeerobben, of zeehonden, die 'er vallen, beſt bekent. Het is 1½ myl lang, en ¾ myl breedt. Het vertoont zich laag en zeer zandig, is hier en daar egter wat heuvelagtig, en aan des zelfs droevigen oever (alzoo 't een Banditen eiland is) vol ſchelpen en kraalſteen, alwaar de Banditen en Ketenboeven hun geſtaadig werk vinden om ſchelpen te raapen, van welke men daar gewoon is kalk te branden. Te droeviger is het zelve, om dat 'er geen verſch water op gevonden wort, 't geen egter niet belet, dat de daſſen en konynen in grooten getale, en ook eenige ſchaapen, 'er zeer wel tieren en aarden konnen. Op 't zelve is ook een groot onderaardſch hol, dat waarſchynlyk door de Portugeezen hier gemaakt is.

De eerſte, die dit in een nette Kaart dede brengen, was de oude Heer *Johan van Riebeek*, de eerſte Commandeur alhier, die den 22ſten Auguſti 1657. dit door ſchipper *Claas Franszoon Bording* onderzoeken, en daar af een nette teekening maaken dede. Wy hebben hier een ſergeant of korporaal als hoofd van eenige poſthouders, en als opzinder der Banditen, leggen, die by 't zien der ſchepen, uit zee aankomende, ook gewoon is te vlaggen, en aan die van de Kaap een zeker zein daar van te geven.

Twintig mylen Benoorden de Kaap legt het Daſſen eiland, wel eer door *Joris van Spilbergen*, *ilha Eliſabeth*, doch nu door de onzen na de menigte der ſteendaſſen (een klein roshairig diertje) het Daſſen eiland genaamt. Het legt ontrent 2 mylen van de vaſte wal, en is maar 1 myl in 't rond, aan de W. kant vry rotzig; maar aan de Ooſtzyde ſchoon en zandig, daar men op een goede zandgrond op 16 vadem kan ten anker komen; doch de oever zelf is rondom zeer klippig. Men ziet daar wel eenige kruiden, en fraaje bloemen, maar men vind 'er geen boſch, geboomte, nog verſch water, en niet anders dan daſſen, en zeerobben in menigte, van welke daar jaarlyks veel traan gebrand word.

De Daſſen, die hier doorgaans op de kruiden aazen, zyn zeer goed van ſmaak, en komen zeer na aan het lamsvleeſch. Ook vallen 'er veel Pinguins (of withoofden, zoo *Candiſch* die wel eer noemde) een ſoort van vogels, die men in de eerſte reizen onzer Natie na Indiën afgebeeld ziet. En behalven deze vallen 'er ook nog andere zeevogels, ſcholfers, meeuwen, mallegaazen, en diergelyke ſoort.

Het verſchilt niet veel van 't Robbeneiland, dan dat het laatſte wat grooter, rouwer bewaſſchen, en vry hooger is.

De Saldanha-baay.

Wat verder om den Noord, ontrent 24 mylen van de Kaap, heeft men de Saldanha-baay, zoo genaamt na een Portugeeſch zeevoogt, *Antomo Saldanha*, die in 't jaar 1503. hier aan geweeſt is. Deze is ſmal en eenige mylen diep, zoo dat men 'er beter als in de Tafelbaay tegen alle winden gedekt legt; doch men kan het daar niet lang houden, om dat 'er geen verſch water is. Wy vertoonen de zelve by No. 38. A., waar in men ook net zien kan de ſtrekking der voornoemde Baay, die der Tafel- en Zoutbaay, en Baay Falſo, mitsgaders het Robben- en Daſſeneiland, en de ankergrond die men daar om ſtreeks heeft.

't Gevaar in de Tafelbaay by N. W. winden.

Wat nu de Tafelbaay in zich zelven betreft, het is een ſchoone groote baay, daar veel ſchepen, al vry zeker, tegen alle winden gedekt, konnen ten anker leggen; maar zoo de N. Weſten wind begint door te waajen (die de baay vlak in komt, alzoo die meeſt Z. O. en N. W. geſtrekt legt) dan is een geheele vloot in het uiterſte gevaar, om van haare ankers af te ſpillen, en in korten tyd te vergaan, waar van ik in 't jaar 1714. eenige beginzelen gezien, en toen te gelyk ontwaart hebbe, hoe 11 boots, die aan 't hoofd lagen, in een half uur tyds in ſtarden geſlagen, en de meeſte ſchepen van haare ankers geraakt waren, draajende zommige als tollen rondom, terwyl anderen met ſchieten noodzeinen deden.

Die wind heeft de E. Maatſchappy den 16den Juni 1722. zes ſchepen, de Engelſchen drie bodems, en de Franſchen een ſchip in weinig tyd gekoſt.

Dit waren van ons de Stantvaſtigheid, Rotterdam, de Schotze Lorrendraajer (die nog op ſtrand zat) Lakeman, de Zoetigheid, en de Hoeker Gouda, al te zamen ſchepen, eerſt uitgezeilt, en genegen haare reize na Indiën verder voort te zetten.

De drie Engelſche waren genaamt de Nigtingale, de Caredois, en de Addiſon, en 't Franſch ſchip Namen. Een ſwaare

ſlag

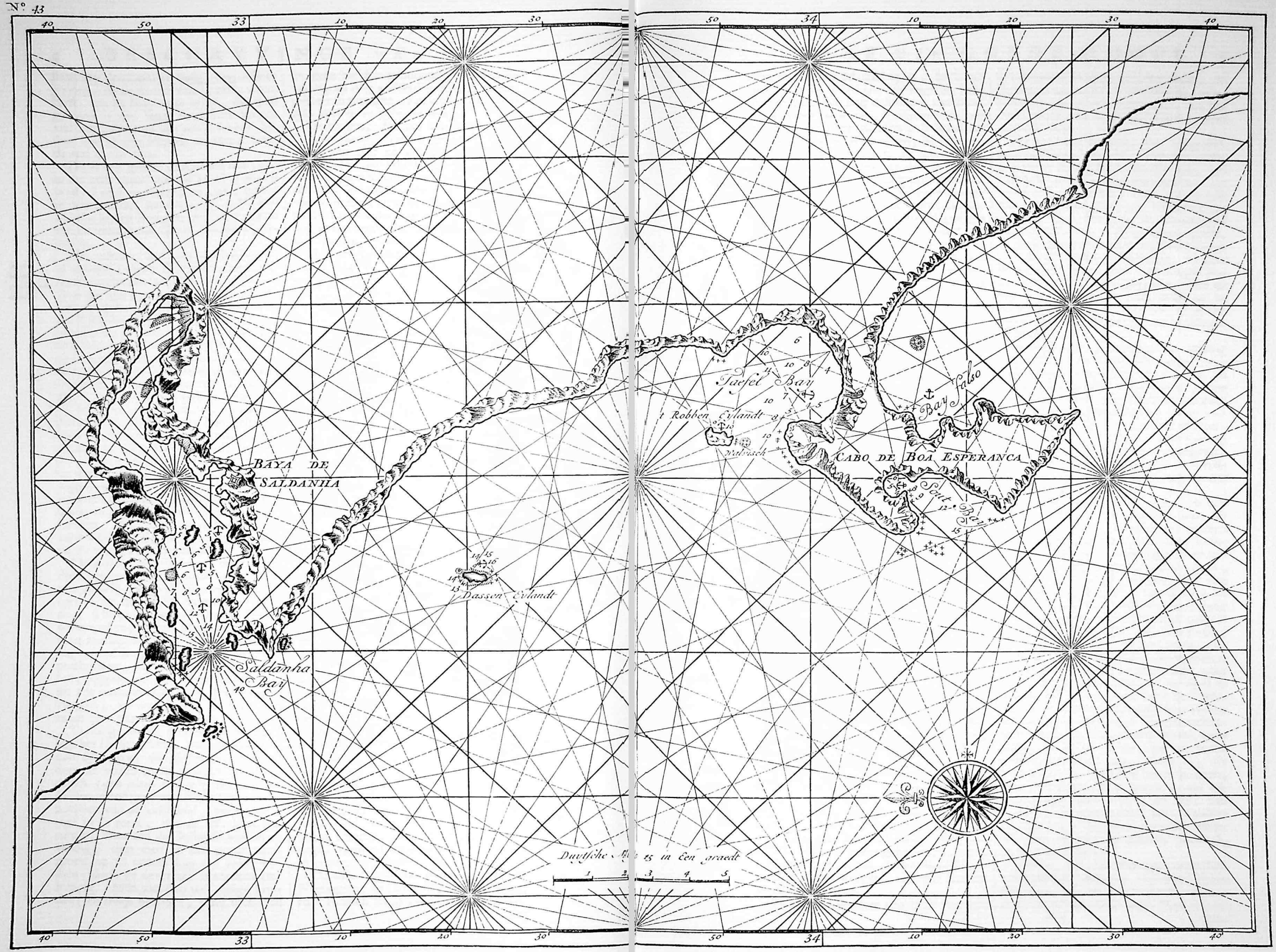
BAYA DE SALDANHA
Saldanha Bay
Dassen Eylandt
t Robben Eylandt
Tafel Bay
Bay Falso
CABO DE BOA ESPERANCA
Duytsche Mijlen 15 in Een graedt
33
34

ſlag voor onze Maatſchappy, behalven dat zy in dat zelve jaar het ongeluk had, om in volle zee nog 6 ſchepen van haare retourvloot, te weten, Amſterveen (zynde de zeevoogt) de Samſon, 't Raadhuis van Middelburg, Reyneſtein, Blyenburg, en 't Huis te Foreeſt, te verliezen.

Schepen hier door gebleven.

In 't jaar 1602. tuſſchen den 4 en 5den Juni verloor de E. Maatſchappy hier door de N. W. wind de twee ſchoone retourſchepen Hoogergeeſt en de Goede Hoope. Na dat de vloot hier een maand gelegen had, ontſtond 'er 's nachts een ſwaar onweder, zoo dat de baaren, door de woedende winden aangezet, en als tot aan den hemel opſtuivende, met de duiſtere lugt maar een en de zelve ſtoffe ſcheenen uit te maaken.

Na dat de meeſte ſchepen, en ook deze twee, van haare ankers geſpoelt waren, ontdoken wel eenige nog het zigtbaar gevaar; maar de twee voornoemde raakten ten eerſten tegen de klippen aan, en 't volk daar door in den hoogſten nood van in korten tyd, zoo de Heere niet veelen daar van op een wonderbaarlyke wyze gered had, te zullen vergaan, waar ontrent zich een geval opdeed, dat waardig is om zyne zeltzaamheid hier aangeteekent worden, aangezien men weinig voorbeelden daar van ergens vinden zal, te weten, van eenen *Jochem Willemszoon* van Amſterdam, een matroos in dienſt; doch voor die tyd op 't ſchip Spierdyk het ampt van Quartiermeeſter waarnemende.

Dappere daad van Jochem Willemszoon, by 't blyven van Hoogergeeſt en de Goede Hoope hier.

Deze borſt met de ſchuit aan de wal zynde, wiert hem, wegens 't onſtuimig weder door zyn ſchipper, *Siewert de Jong*, belaſt, aan land te blyven, en de ſchuit maar wel te bezorgen; maar aangezien de branding hoe langer hoe hooger begon te gaan, oordeelden die genen, die op de ſchuiten paſten, beſt, alzoo de meeſte ſchuiten aan de wal waren, die op 't ſtrand te haalen, vermits zy anders in ſtarden ſtonden geſlagen te worden.

Zes of zeven boots, door de ſwaare zeên van de ſchepen afgeſlagen, en van welke het volk aanſtonts verdronk, wierden niet verre van 't Fort aan de Ooſtkant van 't hoofd geſlingert, en daar nog meeſt, hoewel vry deerlyk gehavent, geborgen.

Terwyl nu de wind hoe langer hoe meer toenam, en de zee zich hemelhoog verhefte, verdronken 'er 's morgens 'er aan tuſſchen 10 en 11 uuren verſcheide menſchen, zoo van deze 2 ſchepen, als van 't Engelſch ſchip Orangie, die, om zich te redden, in zee geſprongen waren, en hoope hadden van al ſwemmende het land te zullen krygen, hoewel hen dit elendig ontſchoot.

Jochem Willemszoon zoo veele van zyn ſpitsbroeders in dien grooten nood, en hen egter zoo na by de wal ziende, nam, hier door ten uiterſten getroffen, een beſluit, waar over men ten hoogſten moet verbaaſt ſtaan.

Hy bond een loodlyn, van 't Engelſch geſtrand ſchip bekomen, met een weergadelooze moedigheid om zyn lyf, gaf 't eind 'er af aan eenige matroozen, om 't wel vaſt te houden, ſprong toen met groote onverzaagtheid in 't midden van de branding, ſwom na de erbarmelyke drenkelingen van 't ſchip Hoogergeeſt, en nam den eenen voor en den anderen na, by de armen, by 't hair, en daar hy ze maar vatten kon, en ſleepte hen met een groote hartvogtigheid, door de baaren, na land, en zoo heeft hy 'er toen veelen gered; maar om ze op die wyze allen te behouden, was volſlagen onmogelyk.

Ontrent 300 man zagen dit droevig ſchouwſpel met ſchreijende oogen aan; doch geen van hen had moed, om na 't ſchip Hoogergeeſt te ſwemmen, ten einde daar verder een middel tot berging van zoo veel beklemde zielen uit te vinden; waar op dan deze *Jochem Willemszoon*, door *N. Verhulſt*, ſchipper op Waterland, zonderling hier toe aangezet, een beſluit nam, om zyn leven, tot redding van zyn medebroeders, nog op een andere wyze te wagen.

Hy trok al zyn kleederen, op een blaauw hemd en een blaauwe laakenze hemdrok na, uit, ſwom met die loodlyn om zyn lyf door die hemelhooge branding, onder welke hy menigmaal nederdook, heenen, en quam, na veel gevaar, eindelyk aan 't ſchip Hoogergeeſt, dat nu geheel op de zyde, en vol zand en water geſlagen was, alzoo die gruwelyke zee 'er geduurig met afgryſſelyk geweld en geklots op aanrolde, terwyl het volk, dat die bergen van zeên aankomen, en in de hut op een gepropt, alle oogenblik onder een naar gejammer en geklag, waar van de bergen weergalmden, de dood te gemoet zag; maar zoo haaſt de derdewaak, *N. Swaar*, dien dapperen *Jochem* met zoo veel moed door die verſchrikkelyke baaren als een zeeleeuw heenen worſtelen, en by hun ſchip, dus tot hunne redding opborlen, zag, vloog hy, die gereed ſtont om anders in zee te ſpringen, met de traanen in de oogen zynen beſchermengel om den hals, en riep, van blydſchap als opgenomen, tot zyn andere ter dood daar beklemt zittende medebroeders: *Mannen, gryp moed, God dank, nu zyn wy behouden.*

Jochem, ondertuſſchen geen oogenblik tyds willende verliezen, zei tegen dezen ſtuurman, die maar een chitze rok aanhad, en verder naakt was: *Gaat heenen,*

neemt de trap van 't half dek, bind die aan de loodlyn, en met eenen een touw van boord af, om daar door zoo veel menſchen, als 't mogelyk is, over en na land te ſlepen. Men kon maar twee menſchen gelyk dus overhaalen, en zoo wierden 'er ook maar twee togten met de zelve gedaan, terwyl de vermoeide en te veel afgematte *Jochem Willemszoon* aan boord wat uitruſte.

Ondertuſſchen maakte men aan ſtrand een vlot van de afgeſlagene planken en balken der ſchepen, die men met een loodlyn vaſt aan een ſorde, waar op men 'er 4 of 5 te gelyk met een bras door de branding heenen rukte; maar terwyl men aan land bezig was met dit vlot klaar te maaken, begeeft *Jochem*, onverduldig om zelf te zien, hoe de zaaken tot redding van zyne medebroeders verder aangelegt wierden, zich wederom (doch nu zonder touw of lyn) in die woedende zee, een ſtoutheid, die hem byna het leven zou gekoſt hebben; want na dat hy ontrent halver weg tuſſchen 't ſchip en 't land gekomen was, bevont hy zich door 't geweld der branding zoodanig afgemat, dat hy, niet tegenſtaande zyn groote kloekmoedigheid, zich egter genoodzaakt vont, ettelyke maalen om hulp en ontzet te ſchreeuwen, zonder dat yemant van alle die daar ſtonden, de hartvogtigheid had van hem, hoe zeer zy daar toe genegen waren, de behulpzaame hand te bieden, alzoo zy vreesden hun leven daar by in een zeker doodsgevaar te ſtellen.

Hy dan vernemende, dat al zyn ſchreeuwen om hulp te vergeefs was, en dat hy zich zelven redden moeſt, ſpande daar op met een weergadelooze onvertzaagtheid alle zyne kragten in, verdubbelde zynen yver, en vergde in dien hoogen nood zyn armen en beenen meer, dan zy anders verrigt zouden hebben, waar door hy eindelyk de grond onder zyn voeten kreeg, en in ſtaat was, om daar, ſtaande tot aan de borſt in zee, zynen adem wat te konnen haalen, om daar na dan verder na land te ſwemmen.

Dit waren wel zyne gedagten, maar ondertuſſchen wiert hy door een ſwaare baar, die hy niet ontduiken kon, van zynen grond afgeſlagen. Hy, hier door niet verzet, ſpande weder al zyn vermogen in, en kreeg andermaal weder grond onder zyn voeten; maar wiert nog eens daar van geſlagen, waar op hy, ziende nu door die branding niet te zullen komen, een beſluit nam om weer na 't ſchip te ſwemmen, dat hem eindelyk na veel moeite en gevaar gelukte, alwaar hy zich eenige tyd onder de fokkeruſt hielt, en daar na weer op het ſchip geraakte, van waar hy, nevens drie anderen, byna de laatſte van allen, met het vlot aan land gehaalt is.

De Heer Gouverneur, *Simon van der Stel*, die het dapper bedryf van dezen zeeheld, met de uiterſte verwondering en beweging, en met groote bekommering voor hem, aangezien had, ſmeet hem, zoo als hy aan land quam, zyn eigen rok toe, en gaf ordre, dat men alles tot behoudenis van dien dapperen man aanwenden zou. Ook gaf hy by zyn vertrek, na dat hy herſtelt was, hem nog deze volgende loffelyke getuigenis mede, op dat ook de Heeren Bewindhebberen hem na verdienſte beloonen, en een hooger bediening geven mogten.

Extract uit de originele Miſſive, door den Gouverneur Simon van der Stel, *en den* Raad *aan* Cabo de Bonne Eſperançe, *aan de* Heeren Zeventhienen, *in dato den 22ſten Juni 1692. gezonden.*

HEt drocvigſt van allen was, zoo veel zielen in 't uiterſte gevaar haares levens te zien, en hun jammerlyk kermen te hooren, zonder dat men eenig middel tot hunne behoudenis uitvinden kon, tot dat eindelyk Jochem Willemszoon *van Amſterdam, Matroos, Quartiermeeſters dienſt doende op 't ſchip* Spierdyk, *zich aanbood, om met een touw om het lyf door de branding en aan boord te ſwemmen, 't welk hem ook gelukte, en door middel van een vlot, en zyn medegebragt touw, over en weder getrokken, de meeſte part der menſchen uit een gewiſſe dood te redden.*

Wy konnen niet ledig ſtaan deze trouwhertige daad, zoo kloekmoedig als gelukkig in ons aanzien t'onzer aller verwondering uitgevoert, UEd. Hoog Agtb. *mits dezen eerbiedig voor te dragen, met ootmoedig verzoek, haare goede gelieſte zy, den zelven in tyd en wyle, als geſtrekt hebbende tot behoudenis van veel Compagnies dienaaren, te willen gedenken.*

Het droevig ſtranden van Waddinxveen en Ooſterland in 't jaar 1698.

Even zoo ongelukkig bleven in deze baay, en door die N. W. wind, in 't jaar 1698. de twee retourſchepen Ooſterland en Waddinxveen, waar van (zoo men my berigt heeft) maar een jongen 't leven af bragt; ook is onder die ſchipbreukelingen de huisvrouw van D. *Henrik Willem Gordon*, die aan boord gebleven, terwyl haar man aan land gegaan was, met haar kind in de armen aan ſtrand dood komen aandryven, en ook zoo aldaar begraven. Een jammerlyk einde voor zoo veel beklagenswaardige zielen; 't geen maar alleen door ons aangehaalt wort, om te toonen, hoe gevaarlyk deze baay is by het doorwaaijen van een N. W. wind,

N.° 38.

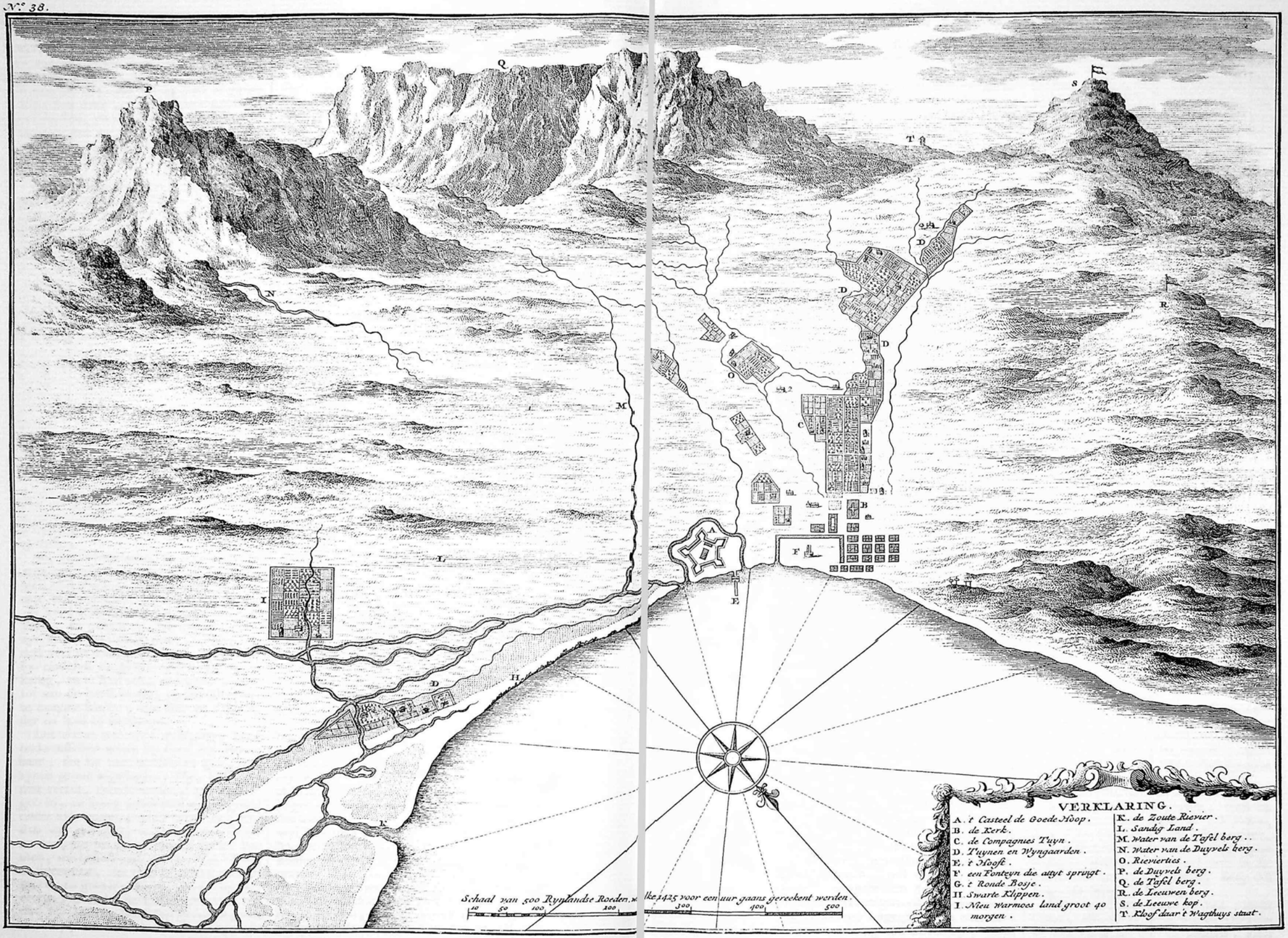
VERKLARING.
A. 't Casteel de Goede Hoop.
B. de Kerk.
C. de Compagnies Tuyn.
D. Tuynen en Wyngaarden.
E. 't Hooft.
F. een Fonteyn die altyt springt.
G. 't Ronde Bosje.
H. Swarte Klippen.
I. Nieu Warmoes land groot 40 morgen.
K. de Zoute Rievier.
L. Sandig Land.
M. Water van de Tafel berg.
N. Water van de Duyvels berg.
O. Rievierties.
P. de Duyvels berg.
Q. de Tafel berg.
R. de Leeuwen berg.
S. de Leeuwe kop.
T. Kloof daar 't Wagthuys staat.
Schaal van 500 Rynlandse Roeden, welke 1425 voor een uur gaans gereekent werden.
10 50 100 200 300 400 500

wind, die men meeſt in de wintermaanden Juni en Juli heeft, hoewel men aan de andere zyde ook bekennen moet, dat dit zelden gebeurt, en dat hier doorgaans ettelyke dagen aan een de Z. O. wind, van welke wy in 't vervolg nader zullen ſpreken, en die een overlandige wind voor de ſchepen is, doorwaait.

Wanneer men nu, de baay dus ingeloopen zynde, het kaſteel der Goede Hoope nadert, komt onder dat hemelhoog en bar gebergte alles zoo ruw, klippig en rotzig voor, dat het onmogelyk ſchynt, dat men daar die ſchoone plantagien, thuinen, en ververſchingen, die men naderhand bekomt, vinden zal.

Ook komen de huizen van 't vlek, alzoo zy meeſt maar van eene verdieping zyn, byzonder laag, en ganſch niet fraai voor, hoewel men die, na dat men 'er ingekomen is, byzonder goed tot wooning der ingezetenen, en tot herberging der vlootsgaſten bevint.

De Tafelberg.

Het eerſte, dat yemant, van buiten hier aankomende, verwonderenswaardig voorkomt, is de uitnemend hooge Tafelberg, die veel hooger gelykt, om dat men 'er zoo kort onder, en van ſtrand maar ¼ uurs, of ten uiterſten 1 myl, af is, waar door die, als men 'er tegen op ziet, als over ons heenen ſchynt te hangen. Hy legt in 't Z. O. en Z., en ten deelen ook na 't Z. W. ten Z.

Hy draagt dezen naam, om dat hy boven op zoo plat als een tafel is, die zomtyds met een berg van witte wolken als gedekt word, dat by de kundigen aldaar een vaſt teeken is, dat de Z. O. wind haaſt doorwaajen zal; waar op veelen, dit ziende, wel de gewoonte hadden van te zeggen: *ziet daar, de tafel word gedekt, en wy zullen haaſt wat te ſchaften hebben*; hoewel die ſpreekwyze eigentlyk hier paſt, als men daar by wegens den Z. O. wind (die anders doorgaans voor de ſchepen op de Rheede goed is, en die zelden in een ſtormwind verandert) ook een ſtorm en ſwaare regen (waar van eenige voorteekenen zyn) te gemoet ziet.

Deze Berg vertoont zich van buiten, als de muuren van een ſwaar en hemelhoog kaſteel, alzoo des zelfs klippen, voornamentlyk by de krans, meeſt regt op en neder ſtaan, zoo dat het ten uiterſten te verwonderen is, dat zich nog deze en gene waaghalzen, niet tegenſtaande zyne ſteilte, hebben durven verſtouten, om den zelven te beklimmen.

Ik heb 'er verſcheiden geſproken, die dit ondernomen en ook volbragt hebben, zynde 's morgens ten 6 uuren langs de kloof (hoewel eenigen ook wel een anderen weg verkoren) opgegaan, en ontrent 1 uur na de middag daar boven op, maar niet zonder het uiterſte gevaar, gekomen, alzoo zy zich menigmaal aan 't hard gras, en deze en gene helmſtruiken, hadden moeten vaſt houden, en zich dus ook wel tegen de ſteilte, die van 't begin der kloove tot boven toe aan weerzyden met ongelooflyke ſwaare klippen bezet was, moeſten optrekken.

Men plagt in oude tyden voor te geven, dat boven op dien berg een groot binnenwater was; doch dit, naaukeurig onderzogt zynde, is bevonden een verdigtzel te zyn, alzoo daar niet dan eenige grippen en vlakke kuilen, in ſwaare rotzen, met welke dien berg alomme daar als bevloert is, waren, waar in eenig water ſtont, 't zy van den dauw, of wel van den regen, dat zeer helder en ſmaakelyk was, vooral voor zulke vermoeide en verhitte menſchen.

Hier en daar heeft men egter veel lang gras, en ook wel eenige andere kuilen of moeraſſen, die pas een voet of anderhalf diep waren, en waar in eenige graauwe kikvorſchen zich onthouden, die men by dag niet verneemt; maar by nacht zeer klaar hoort roepen. Egter zyn 'er hier en daar boven op en langs eenige ſchoone en helder water gevende bronnen, waar door de landen 'er ontrent op verſcheide plaatzen bewatert worden, die men zoo Beooſten, als Beweſten Compagnies thuin en ook door de zelve loopen, behalven dat men na 't O. verſcheide ſpruitjens na de kant van 't ronde bosje, en na 't nieuw warmoesland zich verſpreiden ziet, van welke zich 'er een in een ſpruit van de zoute rivier, en anderen in zee of in de baay ontlaſten. Al 't welke men zeer net in een fraaje teekening van de Kaap No. 38. B. gemerkt, en my door de Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel* ter hand geſtelt, zien kan; in welke teekening, even voor zyn Ed. komſt aldaar gemaakt, men dit vlek in platten grond met zyn verderen omtrek toen pas buiten de Tafelbaay zeer klaar beſchouwen kan.

Dus ziet men hier boven meeſt een eenpaarige vlakte, en ook hier en daar wel een klein heuveltje, en dan weer een ondiepe vallei, waar in men meeſt kreupelboſch, gras, en ook wel eenige boomen vind.

Zoo kan men wel een half uur al meeſt over een ſchoone vlakte gaan, waar na men by een vlakke vallei in t O. komt, daar men veel wonderlyke ſteenrotzen, als of zy met handen op een geſtapelt waren, verneemt, terwyl men in die vallei niet anders dan ruigte, lang dik gras, en eenige helm ziet.

Daar na komt men by een groote kloof, die dezen berg van de Duivels- of Windberg in 't N. O. affcheid; maar

die

die zich afgryzelyk diep vertoont, en waar in men ongeloofelyke groote ſcheuren en ſpelonken ontdekt.

Wanneer men nu op de kant van dien Berg na de Rheede toe ziet, is de afgryzelykheid van dat gezigt na beneden niet uit te drukken, alzoo de Leeuwenberg, die al vry hoog is, en alle andere daar ontrent gelegene gebergten, geen bergen gelyken, en by na, als of 't maar bultige vlakten waren, voorkomen.

De huizen, ja zelf het Kaſteel, doen zich maar als ſwarte ſtippen op, die men pas met het oog onderſcheiden kan, en de grootſte ſchepen gelyken dan maar zeer kleine bootjens, gelyk de boots en ſchuiten ook maar kleine ſwarte vlakjes ſchynen te zyn.

Dit was 't gezigt op de Rheede, of daar ontrent; maar als men eens na beneden langs die afgryzelyke ſteile rotzen van dezen berg zag, ontdekte men eenen afgrond zoo diep, dat 'er den beſchouwer het hoofd van draaide, zoo dat men genoodzaak wiert te rug te wyken, zoo men niet ſuizelen, en van boven neder ſtorten wilde.

Men ziet ook, na de Weſtkant by de kuilen en moeraſſen, waar in die kikvorſchen zyn, tuſſchen eenige ſcheuren der ſteenrotzen hier en daar eenig water na beneden ſtroomen, en ook hier en daar wel helder in die kuilen ſtaan.

Om alles op dezen berg door en door te zien, heeft men wel een etmaal van nooden, om 't welke dan, na zoo veel aangewende moeite, te beter te konnen doen, zommige daar een nacht overgebleven zyn, en dan overvloedig tyd hadden, om al het aanmerkenswaardige wel te doorſnuffelen.

Ik heb 'er geſproken, die dat gedaan hadden, maar die verklaarden nogmaals onder dat verhaal te yzen, als zy aan 't gevaar, waar voor zy zich bloot geſtelt hadden, maar dagten, alzoo zy nu en dan, daar in die naare nacht alleen zynde, wel eens 't afgryſſelyk gebrul van tygers of leeuwen met een ziddering, die niet uit te drukken is, hoorden, te meer, alzoo 'er voorbeelden waren, dat 'er van 't ſchip Pylſwaard van 7 Tafelbergklimmers maar 4 weer beneden gekomen, en de anderen waarſchynelyk door eenig wildgedierte verſlonden waren.

Was nu 't opklauteren op dezen hoogen en ſteilen berg moejelyk voor deze nieuwsgierige opklimmers geweeſt, het nederdalen was hen wel honderdmaal moejelyker en gevaarlyker voorgekomen, alzoo zy hier niet alleen, door na dien yſſelyken afgrond neer te zien, als verblind en verbyſtert, maar ook genoodzaakt wierden zich op veel plaatzen met het uiterſte gevaar (hoewel 'er geen ander middel was om af te komen) na beneden te laaten zakken, dat zeer ligt quaalyk had konnen uitvallen.

En zoo hier door nog niet ſchriks genoeg in deze waaghalzen was, wierd zy nu en dan wel eens, door 't zien van miſt en vuiligheid van grof wild gedierte, zoodanig verdubbeld, dat zy zich dan, zonder eenige vreeze voor dat gevaar meer te gevoelen, maar zoo los lieten afglyden, om doch van geen leeuwen of tygers verſlonden te worden; waar door zulke dan doorgaans wel zoo ſpoedig beneden als boven gekomen waren.

Het heugt my, dat ik den ouden Heer *Simon van der Stel*, en ook Juffrouw *de Man*, huisvrouw van den Tweeden perſoon daar, in 't jaar 1685. heb hooren zeggen, dat zyn Ed. met de meeſte lieden van aanzien, en met verſcheide juffers, van welke zy 'er een was, eenigen tyd te vooren op dien berg geklautert, en dat zy 'er allen boven opgekomen, en daar eenigen tyd zeer vrolyk geweeſt zyn, zonder dat hen eenig quaad ontmoette, dat wel te gelooven is, alzoo 'er toen veel volk by een was, en nu en dan geſchoten, dan eens een groot vuur gemaakt, ook zomtyds eens wakker op trompetten geblazen, en opgetrommelt, en daar door al het wild gedierte, dat daar ontrent wezen mogt, verjaagt wiert.

Egter heb ik noit yemant, van allen die 'er op geweeſt zyn, geſproken, die luſt had, om 'er weer op te gaan.

Daar zyn 'er hier, die voorgeven ontrent de krans van den berg van verre 's nachts een vervaarlyk licht, dat zich bewoog, gezien te hebben, en die daar uit oordeelden, dat dit een karbonkelſteen was, die voor in de kop van een groote ſlang ſtont, maar zy zouden my meer voldoen, die dezen ſteen eens gevonden hadden. Ik houde het voor een fabel, en oordeele, dat dit eenig ander licht zal geweeſt zyn, dewyl noit yemant hier, of elders, iet verder daar van ontdekt heeft.

Daar zyn 'er, die de hoogte van dezen berg net afgemeeten, en bevonden hebben, dat de zelve 1857 Rhynlandze roeden hoog is; waar uit men dan ziet, wat ſtaat 'er op de meeting van Mr. *Nicolaas de Graaf* te maaken is, die zegt de zelve ook gemeeten, en bevonden te hebben, dat hy 298 Rhynlandze roeden hoog was.

Het is verwonderenswaardig, dat men, wanneer de Z. O. wind doorwaajen zal, boven op dezen berg gelyk als een heirleger van witte wolken, al van verre derwaarts heenen dryven, op een koppel by een vergaderen, en daar na ook die wolken den berg allengskens als by trappen, en als of het afgeſchaafde krullen waren, afdalen ziet, zonder dat men

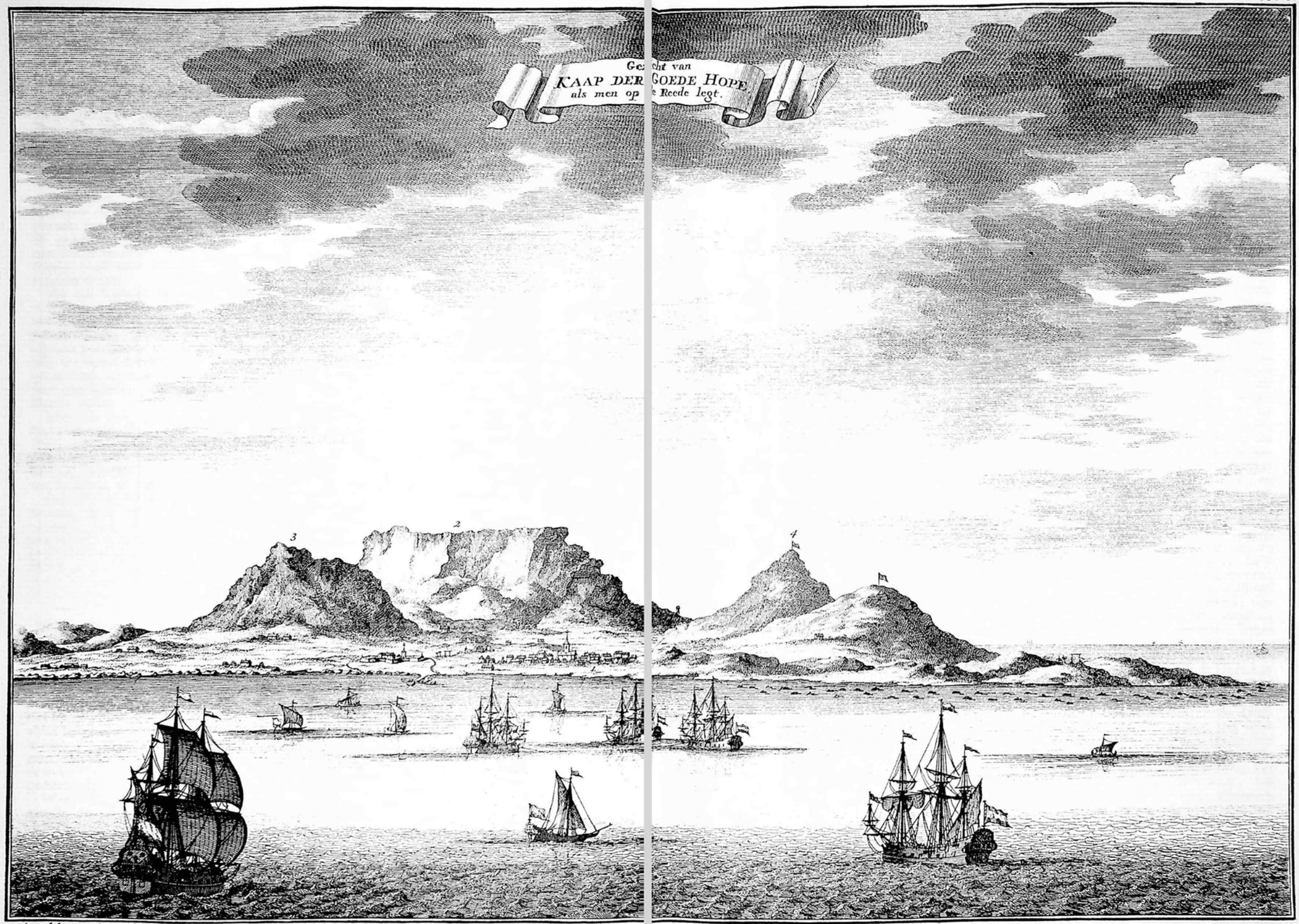

1. 't Vlek. 2. de Tafel-berg. 3. de Wind-berg. 4. de Leeuwen-berg.

men nog den allerminſten wind in de tafelvallei gewaar word; maar zoo ras die tot op de aarde en beneden gekomen zyn, dan begint die wind zoo ſterk door te poetzen, dat men, halver weg zynde, werk heeft om op zyn beenen te blyven ſtaan, of niet in weerwil in een gat of hol voort te waajen, waar van ik by ondervinding ſpreken kan, alzoo ik met nog een wakker jong Heer, dus halverweg van dezen wind overvallen zynde, genoodzaakt wiert my nevens hem in een diepen kuil, die wy daar vonden, voor een tyd vaſt te zetten, alzoo wy anders zekerlyk zouden weggewaaid, en het onmogelyk gaande gehouden hebben.

Wanneer nu deze wind zoo doorblaaſt (dat zomtyds wel 's morgens, maar meeſt 's namiddags, hoewel ook wel den ganſchen dag, en ettelyke dagen aan een gebeurt) zoo wort niet alleen het ſtof van de grond als tot aan den hemel opgedreven; maar men ziet 'er zelf ſteenen als knikkers onder, die de menſchen met een groot geweld tegen 't hoofd geſlagen worden, behalven dat men van wegen het ſtof, dat in de lugt is, by na niet van zich zien kan, alzoo 't de menſchen in de oogen en mond, en, ſchoon de deuren dan over al geſloten zyn, zoodanig in alle de huizen waaid, dat zelfs geſlotene kaſſen en kabinetten, hoe digt ook, doorgaans vol ſtof leggen.

Ik heb, by het doorſnorren van dezen vreezelyk ſterken wind, verſcheide boekhouders, die dan over de ſtraat gingen, zich van huis tot huis aan de venſters zien vaſt houden, zonder dat zommigen zich van 't eene huis na 't andere dorſten begeven, moetende daar zoo eenigen tyd ſtaan, om een tuſſchenpoozing van dezen wind (die ik dus eens 8 of 9 dagen aan een even ſterk heb zien doorwaajen) af te wagten, en dan zoo langs de huizen tot aan hunne wooning heenen te ſluipen.

Op zulken tyd is 't uitgaan als verboden, voor al aan de juffers van rang, die dan met een zonneſcherm zouden willen gaan, alzoo die in een oogenblik geheel na boven toe omwaajen, en in ſtarden raaken zou. En wat de mans betreft, die wegens hun ampt dan in 't Fort, of elders, moeten zyn, die hebben het dan (gelyk wy reets getoont hebben) quaad genoeg.

Die dan van boord na land moeten roejen, hebben 't met dien boozen wind zeer quaad: want die agter in de ſchuit zitten, konnen zich van de digt overwaajende en als overregenende golven (die zich als witte kammerkens op die dan zeer groen zynde zee vertoonen) onmogelyk droog houden; en ſchoon zy al redelyk digt by 't Fort of Vlek ten anker leggen, konnen de ſchuitsroejers 'er zomtyds wel 1 of 2 uuren over bezig zyn, eer zy hun volk in de Rochebaay aan land konnen leveren. Doorgaans waaid deze wind ſterk in de zomermaanden, van September tot Maart door, en in dien tyd ziet men ook doorgaans die witte wolk 'er boven op, die zich, als de Z. O. wind doorwaajen zal, vooraf op dien berg vertoont.

Die lang hier aan de Kaap gelegen hebben, konnen dien Z. O. wind al van zeer verre, en zelfs al van de Tygerbergen (ſchoon vry verre daar af gelegen) zien aankomen, wetende daar uit by ervaarentheid ook lang te vooren te voorzeggen, dat die wind binnen korten tyd waajen zal. Dus heugt het my, dat ik in 't jaar 1685. met den ouden Capitein *Hieronymus Cruſe*, en met eenige ſchippers, van 't ronde bosje (een fraaje thuin der E. Maatſchappy ontrent 1 myl van 't Fort na 't O. gelegen, en anders Ruſtenburg genaamt) rydende, hy tegen een van deze ſchippers, die zyn afſcheid al volkomen had, en maar na de wind, die toen nog N. W. waaide, wagtte, zeide: *Schipper, ryd vry wat aan, want eer wy aan 't Fort zyn, zal de wind Z. O. waajen, en dan zoud gy wel een kanonſchoot, om aanſtonts te vertrekken, na uwe kleeren konnen krygen, dat ik u niet raaden zou af te wagten.* De ſchipper, dit hoorende, en de wind nog N. W., en de baay vlak in ziende waajen, ſtont, nevens ons allen, hier verbaaſt over, en vraagde, waar aan zyn E. dit wiſt te voorzeggen, 't geen hy ons, aanſtonts zeer klaar aan die witte wolken, die van verre al vry ſterk na dien berg quamen aandryven, toonde, waar op dan die ſchipper ook aanſtonts op een ſterke galop van ons afreed, terwyl wy hem maar zagtkens volgden; maar eer wy aan 't Fort quamen, zagen wy zyn ſchip de baay met een ſchoone Z. O. wind al uitzeilen, zoo dat hy, of ſterk aangereden, of met de landſchuit moet nagevolgt, en zoo aan boord gekomen zyn.

Hoe ſterk nu deze wind in de Tafelbaay ook doorblaaſt, moet men egter hier nevens zeggen, dat zich zyn geweld maar meeſt in die baay vertoont, en hoewel ik den zelven wel eens wat ſterk pas voorby 't Fort en den Windberg, zelf tot een ſtukweegs O. op, vernomen hebbe, is het egter zeker, dat men wat dieper landwaard in daar niets ter wereld van weet.

Deeze Tafelberg ſchynt van buiten bar en onvrugtbaar, alzoo men 'er loover nog gras beſpeurt; doch hy is boven op met zeer goede groente bewaſſen. Ook zyn in de kloove veel wortels, hooge boomen, en ruigte, die ik verſcheide

ſcheide maalen heb zien in brand ſteeken, en men vind 'er boven op veelerlei ſchoone bloemen en gewaſſchen.

Voor ettelyke jaaren ontdekte men hier eene zilver-myne; maar men ging niet voort hier in te werken, om dat de onkoſten te groot, en 't hout te ſchaars, en tot andere dingen veel noodiger was.

Aan des zelfs voet is ook een watermoolen.

De Windberg

Ten Ooſten van dezen berg, of ter linkerhand, als men voor deze bergen ſtaat, heeft men den Wind- of, zoo 't gemeen volk zegt, den Duivelsberg, waarſchynelyk de Windberg genaamt van wegen de valwinden, die men daar uit een groote kloove en opening tuſſchen die twee bergen menigmaal, en wel zoo onverwagt verneemt, dat de in de baay zeilende ſchepen daar door zeer ligt haare marszeilen en ſtengen verliezen, om 't welke, zoo veel mogelyk is te voorkomen, men doorgaans gewoon is de marszeilen tydig te ſtryken, en de ſtengen, zoo ras men maar ten anker legt, door te ſchieten. Waarom hy de Duivelsberg genaamt is, weet ik niet.

Hy is veel lager en ſmaller, als de Tafel- en Leeuwenberg, en maakt met de Leeuwenberg als een half rond uit.

Hy ziet na de zoute rivier, en na de Tygerbergen, en ontrent dezen berg ziet men de fraaje plaats van *Henrik Meyboom*, die nog niet zeer lang aangelegt is, en meer anderen daar aan volgende.

De Leeuwenberg.

De Leeuwenberg, die vry wat lager als een van deze twee bergen, en diens kop het hoogſte is, legt ter regterhand, of Beweſten den Tafelberg, en maar met een kleine kloove 'er tuſſchen beide van afgeſcheiden. Hy legt na 't W. en bedekt die zyde meeſt, hoewel hy dan verder na 't N. draaid. Over den rug en by de ſtaart is een groote vlakte, daar men veel huizen zou konnen zetten; doch waarom dit niet geſchied, zal men hier na te kennen geven. Ook zou dan 't vee in deze vallei geen weyde hebben.

Hy voert dezen naam, of na de Leeuwen, die men nu en dan daar op wel ontdekt heeft (gelyk *Wouter Schouten* 'er een, wanneer hy dien beklom, niet zonder de grootſte ſchrik zag, en Capitein *Olof Berg* voor ontrent 30 jaaren 'er hier op nog een, die 't ſpoor wel mogelyk byſter was, en de ingezetenen veel ſchade deed, in eene reis doodſchoot) of na zyne uiterlyke gedaante, alzoo hy van verre al zeer levendig een' leggenden Leeuw vertoont, terwyl hy met zyn ſtaart tot in zee afdaalt, en daar den W. hoek van de Tafelbaay maakt. Met zyn voorlyf legt hy na 't Z. W., en hy ſteekt zyn kop zoo ſteil in de lugt, dat veelen, die dezen berg uit nieuwsgierigheid beklommen hebben, op des zelfs top niet wiſten te komen, behalven dat hen dit veeltyds door de wolken, die hem bedekten, belet is.

Boven op den zelven ſtaat een vlaggeſtok, waar ontrent zich in een klein huisje een poſthouder of twee onthouden, die, zoo ras zy eenige ſchepen van verre in zee zien, die zy wel 10 of 12 mylen verre ontdekken konnen, ten eerſten de vlag opheiſſen, en zoo menigmaal met een ſtuk kanon, dat daar by geplaatſt is, ſchieten, als 'er ſchepen zich opdoen, om aan die van 't Kaſteel kennis daar van te geven, gelyk dat mede uit de kloove, tuſſchen dezen en den Tafelberg geſchied, die daar van aan de Heer Gouverneur ook gemeenelyk nog door een bywagt berigt geeft.

Ook worden de couleuren der vlaggen jaarlyks voor de vaderlandze en retourſchepen verandert, en daar van door den Heer Bevelhebber der Kaap aan haar Edelheden op Batavia kennis gegeven, op dat de retourvlooren altyd zeker en buiten bekommering die baay zouden konnen inloopen; welker overheden doorgaans hunne beſloten berigten krygen, die zy gemeenelyk niet verre van de Kaap gewoon zyn eerſt te openen.

Boven op dezen berg is in 't jaar 1682. de Heer *van der Stel*, met de gemaalin van zyn Edelheid, de Heer *Ryklof van Goens*, Gouverneur Generaal van Indiën, nevens eenige Kaapze Juffers, vrolyk geweeſt, en zyn Ed. heeft daar ook een Pyramide, ter eere van haar Edelheid, Mevrouw *Joanna van Ommeren*, doen opmetzelen, en op een fraajen ſwarten ſteen dit geval doen uithouwen.

De Kaapze Bergen, en 't Vlek afgebeeld.

Wy vertoonen deze Bergen, nevens het Vlek 'er by, No. 38. C.

Als men over die kloove ryd, welke tuſſchen den Leeuwen- en Tafelberg is, ziet men 'er wegen na de overzyde des zelfs, daar de Vrylieden kraalſteen, om 'er kalk van te branden, gelyk zy aan deze zyde ook wel klippen uit zekere put haalen.

Ontrent de ſtaart van dezen berg heeft de Heer *Simon van der Stel* in den tyd van zyne beſtiering een kleine vierkante ſchans, met 4 ſtukken geſchut voorzien, doen bouwen, en een goede wagt 'er in gelegt, zoo om den ſluikhandel te beletten, als om onze vyanden by tyd en wylen allen afbreuk te doen; doch de zelve is met 'er tyd vervallen, zoodanig dat de Zoon de ſtukken 'er heeft moeten van daan haalen, en men 'er nu nog maar eenige overblyfzelen af ziet.

Op de zyde na de Veſting, en na de Tafelberg toe, plagt *Abraham Hertog* een ſteenbakkery te hebben.

Om nu van de Kaapze Colonie, voor

zoo

zoo verre dit land onder ons ſtaat, een nette beſchryving te geven, moet men voor af weten, dat de zelve in vier Hoofdcolonien beſtaat, die weder haare byzondere verdeelingen van zekere landſtreeken hebben, en die in deze navolgende beſtaan, en met haare onderdeelen net aangewezen worden.

De vier Hoofdcolonien hier met haar onderdeelen.

I. De Stadt, of 't Vlek, met den Regtsban des zelfs, waar onder behooren:
1. De Tygerbergen.
2. De Koeberg.
3. De Blaauwe Berg.
4. De Moſſelbank.
} Met de Hofſteden daar op gelegen.

II. Stellenboſch, waar onder deze vier mindere Colonien behooren.
1. Stellenboſch.
2. 't Moddergat.
3. Hottentots-Holland.
4. De Bottelary.

III. Draakeſtein, waar toe deze vier behooren:
1. 't Land van den Berg *Keert weder*, tot de Kerk.
2. Dat van de Kerk tot de Wagenmaakers-Valey.
3. De Wagenmaakers-Valey zelf.
4. En nog eenige landſtreken, als Riebeecks-Kaſteel, de 24 Rivieren, de Honig- en de Piquetberg.

IV. Het land van Waveren, dat geen onderdeelen heeft.

Beſchryvinge der I. COLONIE.

Wanneer de E. Maatſchappy zich hier neergezet had, heeft zy zich eerſt in de Tafelbaay, en daar buiten, doch voor af na de zyde van de zoute rivier (anders ook wel Keizers-rivier, na zekeren *Johannes Keizer*, die 'er in verdronk, genaamt) uitgebreid, gelyk daar langs en ontrent van tyd tot tyd ſchoone buitenplaatzen en hofſteden zyn aangelegt, onder welke Conſtantia, en 't Rondebosje (die wy hier na breeder beſchryven) merkelyk boven de andere uitſteken

Om nu nader kennis van de zoute rivier te krygen, vertoonen wy de zelve by No. 38. B. in prent.

Een van de eerſte en fraaiſte plaatzen hier ontrent, is de Boſchheuvel, wel eer door de Heer *van Riebeek* aangelegt, die ik in 't jaar 1685, wanneer ze *Guilliam Heems*, een Borgerraad, toequam, met veel genoegen gezien, en daar op een fraaje plantagie van oranje-, citroen- en meer andere boomen, en een ſchoonen wynberg, gevonden heb. Naderhand is zy in handen van Mr. *Willem ten Damme* geraakt, en door hem weer aan *Gabriël Touman* voor eetelyke duizend gulden verkogt.

Eer men van hier na Conſtantia gaat, 't geen na den Boſchheuvel volgt, loopt 'er buiten den Boſchheuvel een ſteenagtige ſmalle en ongemakkelyke weg tuſſchen en over een ruwen berg na de Houtbaay, daar ook al eenige plaatzen aangelegt zyn; en daar men 'er meer zou konnen aanleggen, zoo men het niet nagelaaten had, om 't hout van dit boſch, dat men hier zoo hoognoodig heeft, te behouden.

Ook zyn 'er buiten de ſteenbergen nog verſcheide andere veeplaatzen der E. Maatſchappy in een plaats, *os picos fragoſos*, of de gebrokene bergen, door de Portugeezen genaamt, doch die van de Hollanders naderhand, voor al daar die bergen in 't Z. leggen, Noorwegen genaamt zyn, om dat zy zeer wel na zekere bergen in Noorwegen gelyken. Hier plagt de E. Maatſchappy bevoorens haar ſlagtvee te bewaaren, ter tyd toe zy dit naliet, en haar vleeſch van vier Pachters begon te nemen; en na dien tyd is dit land door de Heer *Simon van der Stel* (dat wel 3 dagreizen groot is) by zyn plaats Conſtantia gevoegt.

Deze ganſche landſtreek van Conſtantia, den Boſchheuvel, enz., legt langs de zoute rivier na 't Z. O. ten Z. en zoo al verder na t Z.

Naderhand heeft de E. Maatſchappy weer een veepoſt over de zoute rivier na de Tygerbergen, die ontrent 3 mylen van de veſting leggen, en die men gemakkelyk van daar zien kan, aangelegt, in welk dal der Tygerbergen, anders de Tygervaley genaamt, 't vee byzonder wel kan geweid worden, alzoo die landſtreek een van de ſchoonſte en allervrugtbaarſte daar om ſtreeks is, niet alleen om dat de grond zeer ſchoon, goed, en de aarde zeer vet en ſwart, maar om dat hier boven dit land doorgaans in den zomertyd, en zoo lang 'er vrugten op 't veld zyn, een dauwwolk legt, die 't zelve ongemeen bevogtigt, waar op dan by dag de zon zoo wonder heerlyk werkt, dat men daar door hier ongemeene ſchoone vrugten heeft

De Tygerbergen.

Zy worden de Tygerbergen genaamt, niet, om dat diergelyk wildgedierte zich daar onthoud, maar na zekere donkere of bruine vlekken, die de zelve van alle andere bergen daar klaar onderſcheiden, en die 'er door den miſt der herten op gemaakt worden, die dat land ook vet maaken

Men heeft daar ook twee valeyen van dien naam, de N Ooſtelykſte de Tygervaley, en de Z. Weſtelykſte de witte

Tygervalley genaamt, die zeer digt by een leggen.

Om den goeden grond is deze landſtreek reets zoo bebouwt, dat 'er nu 22 ſchoone plaatzen en hofſteden in aangelegt, hoewel die van veel meer belang in opzigt van haare inkomſten, dan wel ten aanzien van haare gebouwen, zyn. Ook zouden 'er hier niet veel meer konnen aangelegt worden, om dat zy malkanderen dan te na zouden komen, of niet wel van water konnen voorzien worden.

De boeren zyn hier ryk, en bezitten veel klein en groot vee, en 't was een arme boer, die hier maar 600 ſchaapen en 100 oſſen in 't eerſt bezat. Deze Tygerbergen beſlaan in 't rond ontrent een ſtreek van 8 groote mylen, en de uiterſte plaats der zelve is 4 mylen van 't kaſteel der Goede Hoope gelegen.

De Koeberg. Hier tegen aan ſtoot de Koeberg, die ontrent 6 mylen van 't kaſteel is, en zich na 't O. ten N. uitſtrekt. Hier hebben zich de Coloniers naderhand mede uitgebreid, doch bevonden dit land zoo goed niet, als de Tygerbergen, behalven dat men hier, wegens gebrek van water, zoo veel borgers of boeren niet heeft konnen plaatzen.

Om deze reden begaven zich veelen der zelven, alzoo hen 't bevoorens beſchreven land in de Tafelvaley en daar buiten na de zoute rivier, en aan de Tygerbergen, te klein geworden was, na

De Blaauwe berg. den Blaauwen berg, die 8 mylen van de veſting na 't N. O. ten O. legt, en zoo genaamt word, om dat hy zich, voor al wanneer men eerſt uit zee komt, en na 't land toe ziet, zeer blaauw opdoet.

Dit is mede zeer vrugtbaar land, en by na zoo goed, als dat in de Tygerbergen, doch wegens 't gebrek van water, dat hier mede niet te ruim is, heeft men hier zoo veel borgers niet konnen plaatzen.

Deze ganſche landſtreek is, volgens den aanleg der eerſte uitbreiding van deze Colonie, niet tegenſtaande men hier in 't eerſt veel wild gedierte van Olifanten, Leeuwen, Herten, enz. had, in weinig jaaren bevolkt, en tot dus verre heeft zich de eerſte Colonie ook in 't eerſt maar uitgeſtrekt; maar naderhand is zy, wegens een geſchil, dat de Landdroſt en de proviſioneel Fiscaal *van Putten*, ontrent 't jaar 1712 over een yders geregtigheid kregen (dat ten laatſten door den Politycquen Raad den Fiscaal tegen gewezen wiert) tot aan de Moſſelbanksrivier, die na de Tygerbergen daar al mede aangrenſt, uitgezet; doch met die bepaling, dat wel de regtsban van den Fiscaal zoo verre ſtrekken, maar dat egter de Landdroſt, zoo hy eer dan de Fiscaal eenige wegloopers vangen mogt, zyn regt daar op, als eer in tyd en dus ook in regt zynde, behouden zou.

Een magt aan hem door den Heer *van Rheede* in 't jaar 1685. gegeven by Inſtructie, een geval, daar *van Putten* weinig eere van had.

Deze Moſſelbanksrivier, dus na eenige moſſelen genaamt, die men hier nu en dan wel aan de klippen hangen ziet, en krygt, is maar een zamenloop van wateren, door den regen in den regentyd veroorzaakt, en dat in de zomer, in putten blyvende ſtaan, brak word, hoe wel de menſchen en 't vee daar ontrent zich hier mede moeten behelpen, alzoo 'er geen ander naby is, waar na de Moſſelbank zelf nu en dan wel de regenbak genaamt word.

Deze Moſſelbanks-rivier loopt een zeer langen en krommen weg, en ſtort, na veel dalen doorgeloopen te hebben, by de Tafelbaay in de zoute rivier, waar mede zy daar in die baay in zee loopt.

Behalven deze zoute rivier is in deze ſtreek nog een bron, die zyn oorſpronk in 't gebergte van Stellenboſch heeft, en van daar door de Tygervaley, gelyk zy ook voorby *de Kuil* (een ſchoone plaats, die Capitein *Berg* nu toekomt, en wel eer de E. Maatſchappy plagt eigen te zyn) loopt, doch de zelve is in den zomer brak; doch by de Steenbergen en by Conſtantia zyn verſcheide rykelyk watergevende bronnen, hoewel daar geen ander, dan de Heer *Simon van der Stel*, nut af had, alzoo al dat land onder zyn Ed. ſtont.

Over die rivier, welke voorby *de Kuil* loopt, is ook een brug gelegt, om dat men 'er in den regentyd anders niet overkomen kon, om na Stellenboſch te gaan.

Hier ontrent zyn maar drie vrugtbaare plaatzen, te weten, *de Kuil*, de plaats van *Henrik Hattung*, en die van *Jacob Vogel*.

Verder is van de Kaap af tot aan Saxenberg (een plaats dus na *Michiel Sax* genaamt) een afſtant van 6 mylen, waar aan 't land van Stellenboſch ſtoot.

Na dat men hier aan de wal gekomen is, ziet men een open vlek, met een fraai getal huizen, die van buiten meeſt alle gewit zyn, dat van de Rheede een aardige en cierlyke vertooning doet. Zy zyn, om de felle winden, doorgaans maar van eene verdieping, hoewel dit naderhand veranderde.

Het Vlek. Het Vlek ſtrekt zich ten grootſten deele na den Tafelberg, en ook eenigzins na den voet van den Leeuwenberg uit, en legt ontrent 750 treden Beweſten 't Ravelyn, of anders 881 treden net van de poort des Kaſteels.

Wanneer ik in 't jaar 1685. hier quam, ſton-

ſtonden 'er de huizen vry ydel, en, in vergelyking van nu, zeer weinig.

Ik heb 'er in de Tafelbaay in 't jaar 1714. ontrent 254, zoo groote als kleine, zelf geteld, zonder deze en gene openbaare gebouwen (gelyk het touwpakhuis, en meer andere huizen der E. Maatſchappy) hier by te rekenen.

Zy zyn meeſt van Kaapze klippen gebouwt, en doorgaans daarom maar van eene verdieping, om dat zy anders te veel van de ſwaare valwinden lyden moeten; gelyk zulk een huis ook doorgaans daarom met riet gedekt word, dat men daar in de duinen, of in de buffels- en rietvaley, pas ten N. O. van de zoute rivier, en wat Bezuiden ten W. van Viſſchershok gelegen, overvloedig heeft, hoedanig een rietdak van een dubbelhuis hier nog wel 300 of 350 R^ders koſten moet.

Deze huizen zyn vry gemakkelyk gebouwt, en van verſcheide zeer goede vertrekken voorzien, hebbende een dubbel huis, twee Zaletten aan de ſtraat, en verſcheide middel- en agterkamers, en ook veeltyds een groote plaats agter; en zulk een dubbel huis doet hier 's maands 13, 14 of 15 R^ders, na dat het groot of klein is, van huur. De meeſte hebben maar bol-kozynen.

Hoewel wy nu gezegt hebben, dat zy doorgaans maar van eene verdieping zyn, zyn 'er na 't jaar 1695. (zedert welken tyd ik hier ontrent verandering beſpeurt hebbe) verſcheide dubbele huizen gebouwt, van de welke de twee huizen van *Albert Koopman*, naaſt malkanderen ſtaande, de eerſte geweeſt zyn.

Deze waren na dien tyd wel zeer fraai; maar in 't jaar 1705. vont ik hier vry grooter, hooger en heerlyker huizen, zoo die twee, die de Heer *Henning Huſing*, Borgerraad alhier, en een van de vermogenſte borgers, op de weg na 't Fort toe naaſt malkanderen gebouwt, en waar van hem 't zyne, daar hy toen in woonde, wel 10000 R^ders, zoo hy my zeide, gekoſt heeft, als ook dat van den Fiscaal *Bleſius*, dat mede een zeer ſchoon huis is, waar in men (gelyk in dat van de Heer *Huſiug*) een dubbelde wooning onder en boven, en die, na de wyze der huizen tot Amſterſtam, met opgaande trappen heeft.

De ſtraaten zyn in verſcheide blokken verdeelt. Men heeft vier breede regte ſtraaten, na den Tafelberg toe wat oploopende, en die van myne treden 112 lang, en 15 breedt waren, hoewel 'er buiten deze ſtraaten nog wel verder op na den Tafelberg, en ter zyden uit na den Leeuwenberg, verſcheide huizen hier en daar verſtroid ſtaan; gelyk 'er mede in de voorſte ry na 't Fort toe nog 3 huizen langer aan die rey komen, te weten, die van *Henrik Kouman*, *Richter*, en nog een.

Buiten deze regte zyn 'er nog 4 dwarsſtraaten, die van 't Fort na den Leeuwenberg loopen, waar af de naaſte aan ſtrand 350 treden (tot 't naaſte huis aan den Leeuwenberg) lang, en 25 treden breedt; doch de anderen, wel van de zelve lengte, maar de helft ſmaller zyn.

Het naaſte aan ſtrand is beſt bekent met den naam van de rey huizen by *Brommer*, die daar Equipagiemeeſter was, en 'er een zeer ſchoon en groot huis met een opgaande trap had, en is die ſtraat in 4 blokken verdeelt, en de 4 ſtraaten, die na den Tafelberg loopen, beſtaan yder uit 3, en dus te zamen uit 12 blokken, behalven de welke 'er nog verſcheide kleine dwarsblokken, van 1, 2 of 3 huizen by een, waren.

Dus maaken ook de huizen by den Heer *Bleſius* een dwarsblok op zich zelven, behalven dat zich boven by den Tafelberg nog verſcheide huizen met zeer groote en ſchoone thuinen vertoonen, die al een zonderling cieraad aan dit vlek, en een groote uitſpanning voor de zoo lang in die naauwe bodems beperkte vlotelingen geven.

Ter zyden het huis van *Brommert* heeft men na 't Z. W. een ſchoone vlakte tuſſchen den Leeuwenberg en de Duinen, die zich wel een half uur verre van *Brommers* huis tot aan den Leeuwenſtaart langs ſtrand zeer verheven vertoonen, alwaar men al mede nog veel huizen zeer vermaakelyk van ſtant zou konnen bouwen; doch de reden, waarom dat gelaaten word, zal elders in een opſtel van eenige vragen door den Heer Generaal *van Hoorn* aan den Kaapzen Raad by zyn aanwezen alhier gedaan, gegeven worden.

Het voornaamſte gebouw hier is het Kaſteel der Goede Hoope, dat als een vyfhoek met 5 ſchoone punten, die wy hier na opnoemen zullen, en waar op verſcheide ſchilderhuizen ſtaan, zeer cierlyk van verre daarom te meer pronkt, om dat het boven op plat met ſchoone groote ſteenen zeer fraai bevloert, en van leuningen, waar langs men rondom 't zelve wandelen kan, en dat een heerlyk uitzigt alomme geeft, voorzien is. Boven de poort is een rond kloktoorentje met een koepel, en een vierkant huisken met een dubbele verdieping. Het Kaſteel der Goede Hoope.

Het is in 't jaar 1672. door den Heer Gouverneur *Ysbrand Godsken* begonnen, die 't in 3 of 4 jaaren meeſt volbouwt heeft, hoewel 'er nog al iets voor zyn vervanger, de Heer *Bacx*, en meer anderen, zelf tot 't jaar 1699. aan te doen viel. Daar en boven is 'er, by de komſt van den Heer Veldoverſte *Herman de*

Wilde, in 't jaar 1703., begin gemaakt, om een ravelyn, en een bedekten weg voor dit Kaſteel te maaken, doch ik kon by myn aanwezen 1714. niet zien, dat dit met zyn gragt, die niet heel groot was, nog zoo haaſt zou gedaan zyn.

Dit is wel een ſchoone, ſterke en zeer wel gelegen veſting, om dit Vlek te dekken, en deze baay tegen vyandelyke ſchepen, die 'er zouden willen inkomen, te beſchermen; maar ik heb van zeer goede vernuftelingen en bouwkundigen van Sterkten wel hooren zeggen, dat men deze plaats nog veel ſterker zou konnen maaken, met een goed waterpas van 24 twaalf-ponders op zekeren uithoek pas buiten de ſtaart van den Leeuwenberg, alwaar de ſchepen de droogte de Walvis voorby zeilen moeten, en daar de ſchans van de Heer *Simon van der Stel* wel eer plagt te leggen, te plaatzen, vermits men bevonden heeft, dat men zelf met een 8 ponder die plaats van de eene tot de andere wal, of van de Leeuwenſtaart tot aan de Walviſch, overſchieten kan.

Aangezien nu alle ſchepen in de goede tyd hier inkomen, en 't na de wal van de Kaap houden moeten, om de Z. O. te myden, en in den regen- of wintertyd (die van Mey tot September duurt, zynde April en October de wyffel- of ſtille maanden) zy onmogelyk na de overwal konnen loopen, om dat men werks genoeg heeft, om dan maar met een ſchui in de Rochebaay te landen, alzoo 'er aan die overkant dan een branding hemel-hoog ſtaat, zoo zou men van dit waterpas dan ook, buiten tegenſpraak, alle vyandelyke ſchepen zeer gemakkelyk, en geheel zeker, zoodanig konnen waarnemen, dat men geen vreeze ter wereld zou hebben, dat een der zelve in de baai zou konnen binnen loopen, 't welk, zoo 't by een gelukje al eens gebeuren mogt, dan verder door die van het Kaſteel belet zou konnen worden, alzoo het zelve zeer ſterk gebouwt, en byzonder wel van geſchut en volk voorzien is.

In deze veſting heeft men verſcheide ſchoone gebouwen, die 'er van tyd tot tyd ſchynen aangemaakt te zyn. Het oudſte komt my voor, dat men ter regterhand heeft, zoo als men in 't Fort komt, en daar gemeenlyk de Zeevoogden der vloot by hun komſt gehuisveſt worden, dat al een vry groot gebouw van twee verdiepingen hoog, en van verſcheide ſchoone en groote vertrekken voorzien is.

Naderhand is de Kat, daar nu de wooning van de Gouverneur is, door den ouden Heer *van der Stel* bebouwt, alwaar men, na dat men de trap opgegaan is, in 't midden een zeer groote zaal ontmoet, die tot 't jaar 1704. toe te gelyk voor een Kerk diende, en daar men ter regterhand een zeer groote wooning voor den Heer Gouverneur, en ter linkerhand van die Kat een fraai groot woonhuis voor den Tweeden Perſoon, heeft.

Dat van den Heer Gouverneur, 't geen mede van 2 verdiepingen is, vervat veel ſchoone vertrekken onder en boven, mitsgaders een kleine middelplaats, alwaar ook een Tank is voor Japanſche goud- en zilverviſchjens, die ik 'er in gezien hebbe.

Voor den trap van de Kat onthoud zich gemeenlyk een gewaapent ſoldaat, met een bywagt, om alle lieden, die den Heer Gouverneur gaarne ſpreken zouden, aan te dienen.

De wooning van den Tweeden Perſoon is mede wel van eenige zeer goede vertrekken voorzien; maar alzoo zy de grootſte niet was, heeft de Heer *Helot* (zoo ik in 't jaar 1714. bevont) 'er geduurende zyn gezaghebberſchap nog een beneden, en een bovenkamer, bygemaakt, waar mede het de Tweede Perſoon hier nu zeer wel ſtellen kan.

Voor den Capitein was 'er ook een kleine wooning even ter zyde dat eerſte gebouw, waar in de Zeevoogden der retourvlooten zich onthouden; doch deze was niet van veel belang, waarom ook de meeſte Capiteins, die ik zedert 40 jaaren herwaarts gekent hebbe, gemeenelyk hunne huizen buiten 't Fort in het Vlek hadden.

Zoo als men door de Kaſteelspoort (waar in men nu en dan wel een Leeuwenhuid of twee hangen zag) binnen die veſting komt, heeft men 'er een groot plein, dat al vry lang en mei breedt is, en daar men gemeenlyk een grooten ſtruisvogel loopen ziet, tegen over welke binnenpoort zich de Kat, de wooning van den Heer Gouverneur en die van den Opperkoopman, of den Tweeden Perſoon, vlak in 't front, als of 't maar een gebouw was, zeer cierlyk, alzoo 't van buiten zeer fraai gewit is, vertoont.

Als men even de Fortspoort ingekomen is, heeft de Winkelier aan de linkerhand een zeer kleine wooning, hoedanige 'er onder de wal, of punten meer, of anders wel pakhuizen zyn, om deze en gene goederen in te bergen.

Tuſſchen de Kat en de wooning van den Tweeden Perſoon is beneden een opening, of een groote poort, door welke men op een tweede fraai groot agterplein komt, alwaar de Lieutenant aan de overzyde een fraaje wooning heeft, zonder dat ik wete dat 'er meer zyn; maar de verdere plaatzen aldaar zyn geſchikt tot pakhuizen, om de wynen, 't koorn, en allen anderen voorraad ofte goederen der E. Maatſchappy, ſtaande onder

de

de verantwoording van den Pakhuismeeſter, Diſpenſier, en Keldermeeſter, daar in te bergen.

Buiten 't Fort heeft men digt by 't huis van *Jacobus van der Heyden*, oud Heemraad van Stellenboſch, of anders naaſt het huis van eenen *Pythius*, een Herbergier, nog een zeer lang en groot pakhuis, om het touwwerk, en deze en gene andere goederen der E. Maatſchappy, tot die kraam behoorende, te bergen; op welke plaats het oud Kaſteel, door den Heer *van Riebeek* in 't jaar 1652. begonnen, geſtaan heeft, waar van ik 1685. nog de laatſte aarde, om het geheel en al te ſlegten, hebbe zien wegkruyen.

Onder de openbaare gebouwen is de Kerk, een zeer fraai gebouw. Zy wiert onder de regeering van den Heer *Willem Adriaan van der Stel*, meeſt op het ſterk aanhouden van de Heer *Petrus Kalden*, toen Bedienaar des Goddelyken Woords alhier, uit de middelen der Diacony voor ontrent 11000 R^ders gebouwt, en geraakte den 6^den Januari 1704, wanneer 'er de eerſte maal in gepredikt wiert, klaar.

Zy is ten naaſten by agtkantig van gedaante, hebbende 4 groote vakken, en tegen yder vak, van in de 20 of 30 voeten muurs hoogte, 2 groote glasraamen, die, na myne giſſing, tuſſchen de 20 en 30 voeten hoog zyn.

De zelve heeft in 't Z. en in 't N. een veel hooger ryzende en fraai opgaande gevel, in yder van welke mede een groote glaze raam is, doch maar half zoo groot als de andere boven, maar beneden met een ſpinnekop, en verder een zeer nette poort aan wederzyden, die met dubbele deuren geſloten word. Zy heeft 4 gevels, byna op de wyze der gevels van de gemeene huizen in Holland, opgehaalt. Ook ziet men 'er by de deuren in 't N. en Z. twee ſchoone portaalen, 10 of 12 voeten hoog, die rood en wit zeer fraai gemarmert zyn.

De Kerk. In de Kerk heeft men 4 ronde gewitte pilaaren, die ontrent 3 voeten over 't kruis en ontrent 25 voeten met haare cierlyke gemarmerde capiteelen hoog zyn, tegen yder van welke een fraai geſtoelte ſtaat, waar onder dat van den Heer Gouverneur, met zyn 4 fraai geſlingerde pilaſters, om den hemel of de kap te dragen, het allerfraaiſte, en in 't Z. W. geplaatſt is, en over welke van vooren een ſchoon tapyt legt.

De andere ſtaan in 't N. W., Z. O., en in 't N. O. onder de welke de Borgerraaden 'er een voor zich zelven met verlof van den Heer Gouverneur en de Diakenen hebben laaten maaken.

Alle de zelve zyn zeer fraai, en ongemeen net van eikenhout; maar daar behoorde ook een geſtoelte voor de Gemaalin en kinderen van den Heer Gouverneur gemaakt te zyn, die nu voor 't geſtoelte van dien Heer, nevens alle andere vrouwen in den buik van de Kerk zit.

In 't W ſtaat een zeer nette agtkantige predikſtoel, op een ſwarte ebbenhoute dikke fraei geſlingerde enkelde ſtyl, 4 of 5 voeten hoog, en 5 duimen over 't kruis dik, welke ſtoel op yder hoek met 8 ſwarte fraai geſlingerde pilaſters, op welke een mooye kap ruſt, verciert; behalven dat de ſtoel, en de kap, over al met ebbenhoute lyſten omzet is. Ook is de trap zeer net gemaakt, en de Bybel legt op een koperen leſſenaar, zoo fraai, als ik 'er al zeer weinig gezien heb. Deze ſtoel is zeer lugt, alzoo hy over al open is.

Ter regterhand van den Predikſtoel is 't geſtoelte der Predikanten, en Ouderlingen, dat maar gemeen, gelyk-aan de andere zyde na de N. deur ook dat der Diakenen is, buiten de welke 'er aan weerzyden van den Predikſtoel nog verſcheide andere nette geſtoeltens zyn.

Ik bevont deze Kerk van myn treden 50 lang, en ook zoo veel treden breedt; doch van buiten beſlaat zy 173 treden in 't rond.

Menziet daar agter den Predikſtoel aan de regterzyde van een kerkglas, ofte raam, de tombe, of anders 't wapen van den Heer Gouverneur *Louis van Aſſenburg* (die den 27^ſten December 1711. ſtierf, en den 2^den Januari 1712. begraven wiert, hoewel daar van niets ter wereld bleek) met een ſtandaart 'er boven. Hy voerde een burgt met 5 toorens in zyn wapen, en anders zag men 'er niet af, dat, voor een Gouverneur al te eenvoudig was; maar aan de andere zyde van die glaze raam was de tombe van den ouden Heer *Simon van der Stel*, die den 24^ſten Juni 1712. overleden, en hier begraven is. Aan weerzyden van zyn wapen ziet men verſcheide ſtukken geſchut, die verguld zyn, mitsgaders eenige trompetten, en verſcheide krygstuigen en geweeren, mede zeer ſterk verguld; boven 't waapen ſteekt een ſtandaard uit, en beneden het zelve ziet men een man in 't volle harnas op zyn linker arm ruſten, met de ſtaf van bevel in zyn regterhand, en met een helmet vol pluimen op zyn hoofd; waar by zich dan verder een wapenrok, een ſwart helmet, en meer andere cieraaden, tegen die muur vertoonen.

Agter 't geſtoelte der Diakenen ziet men 't waapen van den Heer *Joan Bleſius*, independent Fiscaal, die den 7^den April 1711., 55 jaaren oud zynde, ſtierf.

Boven 't geſtoelte der ſchippers, in 't N. by den kloktooren, hangt het waapen van de Heer *Nicolaas Welter*, gewezen Commandeur van Gale, op 't eiland Ceylon, hier den 10^den Februaai 1708. overleden; doch ter linkerhand van dat

ge-

geſtoelte ziet men 't waapen van den Lieutenant *Adriaan van Reede*, die den 24ſten Auguſti 1708. geſtorven is.

Ter regterhand van 't Predikanten geſtoelte is een fraai ovaal of eyrond verguld waapen met veel cierkrullen van een Deenſch Capitein, *Irorop*, die niet verre van de Zuider Kerkdeur onder den beſten blaauwen zark, die ik in deze Kerk zag, begraven legt.

Naaſt dezen zark ziet men 't graf van een Deenſch Commandeur van Trangebaar, *Court Adeler*, die in 't jaar 1671. uitvoer, dat ampt 8 jaaren bekleedde, en toen na zyn vaderland vertrok; doch quam tuſſchen de Kaap en Indien te ſterven, en is hier onder een fraajen Sweedzen zark begraven.

Dus ziet men 'er ook den Heer *Joan Bacx*, Gouverneur van de Kaap der Goede Hoope, 't eiland Mauritius, en den reſorte van dien, onder een ſchoonen blaauwen zark (zynde hy den 29den Juni 1678. overleden) den 4den Juli begraven; behalven dezen is 'er nog een blaauwe zark, waar onder Juffrouw *Cornelia Six*, 1681. overleden, begraven legt; welke zaaken wy ten deele als een cieraad dezer Kerk, en ten deele ook daarom aanhaalen, op dat men zien zou, waar de lieden, aldaar begraven, gebleven zyn

De buiten Kerkdeuren, die bruin geverft zyn, doen met haare obelisken mede een zeer fraaje vertooning, en aan de N. Ooſtzyde ziet men een zeer fraajen vierkanten tooren, boven met een mooje korte ſpits, met een groene kopere vaan, en van binnen met een ſchoone klok verciert, behalven dat de Kerk van buiten en van binnen zeer net gewit is. Deze Tooren is ontrent 20 voet in 't vierkant, en 70 of 80 voeten na giſſing hoog.

Van buiten is 'er een muur van 7 voeten hoog, na de zyde van 't ſlaavenhuis, rondom het kerkhof, dat men rondom deze Kerk heeft, opgetrokken, hoewel die van vooren maar ruim 4 voeten hoog, en 106 voeten lang is.

Het ſlegtſte, dat my van deze Kerk voorkomt, is dat 'er van binnen geen gewelf, en dat ze, zoo 't my toeſchynt, niet al te ſterk gemaakt is, alzoo zy, wanneer de Z. O wind wat fel doorwaait, al vry ſterk lild en ſchud.

Voor de onkoſten, tot 't maaken van deze Kerk by de Diakenen hier gedaan, hebben zy weder 't regt om de graven in de Kerk te verkoopen, van de welke zy doorgaans 75 Kaapze (doende 16 ſtuivers) of 60 Hollandze gulden voor yder trekken; ook zyn zy gewoon de plaatzen in eenige geſtoelten aan de ingezetenen te verhuuren, dat voor hen al een fraai inkomen geeft, van 't welke wy hier niet zullen ſpreken, om dat 'er hier na nog iets van zal gezegt worden.

Eindelyk moeten wy, alvoorens van de Kerk te ſcheiden, hier byvoegen, dat voor de deur in 't N. W., na de kant van 't Ziekenhuis, dit Latyns vers ſtaat:

Ægrotis ſolamen ego feſſisque ſolamen
Fonsque ſalutiferos ſuppeditans fluvios.
Si modo Cæleſtes rivos afflictus adibit,
Non tantum incolumis, ſed ſatiatus erit.

P. KALDEN.

Dat is:

Ik ben tot trooſt van al de zieken, en vermoeide;
De Bron des Heils, zoo g' u maar tot dit Hemelſch Bad,
Verlegen over uw bedryven heenen ſpoeide;
Gy waart behouden door 't bezitten van dien ſchat. F. V.

Voor de Z. O. deur ziet men dit Latyns vers:

Myſtica Sponſa Poli, quæ ſancta palatia luſtras,
Menteque divina ſollicitas Dominum.
Accipe quæ placidæ hic panduntur fœdera vitæ,
Oblatumque bonum ſuſcipe corde pio.
Spectator, quicunque venis, tranſisque viator,
Atria, crede, notant, quæ ſit ad aſtra via.

PETRUS KALDEN.

Dat is:

ô Geeſtelyke Bruid! die de Heilige paleizen
Bezoekt, en met veel ernſt den Heer bid om genâ;
Ontfang de Panden des Verbonds, u hier te wyzen.
En neemt ze met een hert vol yver vroeg en ſpa.
Beſchouwer, wie gy zyt, gewoon voorby te gaan,
Hier ziet gy klaar de weg ten hemel voor u ſtaan. F. V.

Vlak tegen over de Kerk ter regterhand, of na 't W, heeft men het Ziekenhuis, een fraai gebouw, dat byna zulken gevel, als de Kerk boven zyne deuren, heeft; doch deze is op zyn Kaaps geheel gewit.

Het is van vooren 160 of 170 treden breedt; doch buiten 't zelve ziet men een borſtweering van klippen gemaakt, die 4 of 4½ voeten hoog, 200 treden lang, en 115 breedt is. In 't midden tegen over de deur heeft men een braave poort, en een hek tot een eerſten ingang, en dan komt men aan 't huis zelf

Het is een ſchoon gebouw, waar in men, zoo als men 'er in komt, aan wederzyden 11 lage ſteene bogen heeft, onder welke men na een binnen-galdery doorgaat, aan wederzyden vol fraaje beddingen voor de zieken. Zy is 80 voeten lang;

lang; maar vry laag en bedompt, en by de minſte regen vogtig, waar door hier ten eerſten een zeer benaauwde reuk is. Zulken galdery met haare gewitte bogen (even als de voorige) heeft men ook overdwars, maar die is wel 100 treden lang, en dan is 'er wat verder na de bergzyde nog een kamer, voor die aan de perzing leggen, door uitdrukkelyke laſt van den Heer Generaal *van Hoorn* afgeſchoten.

Ter zyden dit huis heeft men een lang gebouw van eene verdieping, en onder een dak, waar van wy, als wy van des Compagnies Thuin handelen, nader zullen ſpreken.

Dit Ziekenhuis nu is in 't jaar 1699. wanneer de Heer *Daniël Heinſius*, buitengemeen Raad van Indiën, hier als Commiſſaris quam, en dus al mede onder de regeering van de Heer *Willem Adriaan van der Stel* begonnen, en de Heer *Heinſius* heeft ook dit Latyns vers hier op gemaakt, 't geen voor de voordeur met deze letters 'er by, ſtaat: G

Excipit Hoſpitio fractos morbisque, viisque,
Hæc domus, & medicam larga miniſtrat opem.
Belga tuum nomen, populis fatale domandis,
Horreat, & Leges Africa terra tuas

DANIEL HEINSIUS, *Nic. Fil.*

Dat is:

Dit huis, voor zieken opgericht, verquikt de ſwakken,
O Africa! ſchrik voor den Nederlandſchen naam,
Geſchikt om volkeren hartvogtig neer te hakken,
En om gehoorzaamheid te hegten aan haar Faam. F. V.

Men kan ook zeggen, dat hier uitnement wel op de zieken gepaſt word, gelyk aan zoo veelen, die 'er weder gezond uit komen, en hunne reizen, 't zy na Indiën, 't zy na 't Vaderland, vervolgen, onwederſprekelyk blykt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

VAn den Thuin *der* E. Maatſchappy *in de* Tafelbaai. *Zeldzaame opgezette* Dieren *in den zelven. De* Vrugten *hier vallende. Fraaje* Herbarius Vivus *van* Oldeland. *En kort uittrekzel deszelfs, mitsgaders de* Thuin *in prent verbeeld. De twee andere* Compagnies Thuinen. Saiſoenen. 't Hoofd. Stellenboſch. Hottentots-Holland. Vergelegen. Draakeſtein. Ingezetenen. *De* Dienaars *der* E. Maatſchappy. *De* Regeering *albier. Kaapze* Commandeurs *en* Gouverneurs. *De* Commiſſariſſen *van* Kaap *der* Goede Hoope. Tweede Perſoons. Fiscaals. Krygshoofden. Predikanten. *De verdere* Bedienden.

Van den Thuin der E. Maatſchappy in de Tafelbaay.

EEn van de fraaiſte werken hier in de Tafelbaai, over welke te ſpreken valt, is die weergadelooze Thuin der E. Maatſchappy.

Alles, wat de Ouden van de Thuinen der *Heſperides* met haare goude appelen, of van die van *Alcinous*, van *Adonis*, *Epicurus*, of van de in de lugt hangende Thuinen van Babel, van die van *Lucullus*, *Salluſtius*, *Cicero*, en meer anderen, geſchreven, en zoo wonderlyk hoog opgegeven hebben, kan op geen ſtukken na by dezen weergadeloozen Kaapzen Thuin haalen.

Ik wil wel gelooven, dat men wonderlyke fraaiheden, verbaazende heerlykheden, keurlyke nettigheden, en ongemeene bekoorlyke cieraaden in een groote menigte van Thuinen der Koningen, Princen, Vorſten, en vermogende Heeren, in Italien, Duitsland, Vrankryk, en in ons Nederland, en vooral aan de Vecht, heeft; en dat men in de Thuinen van Enguien, Fontaine Bleau, en Verſailles duizenderlei wonderlyk toelagchende en verrukkende gezigten, heerlyke grotten, fonteinen, prieëlen, kommen, cierlyke heggen, watervallen, en verder van alles, wat een nieuwsgierig reiziger verluſtigt, kan vinden, die men aan de Kaap in dien Thuin niet ziet; hoedanig ik veel ongemeene fraaiheden in de thuinen van 't Loo, Hontsholredyk, Zorgvliet, Roozendaal (by Aarnhem) en op Heemſtede, by Jutfaas, met verwondering beſchouwt heb; maar ik zegge, en houde ſtaande, dat egter geen van alle de vermaarde thuinen der Ouden, of der hedensdaagze liefhebbers van thuinen, zoo men op aanleg der plantagie, en der zeldzaame boomen uit alle vier de wereldsdeelen ziet, by dezen verbaazenden en fraajen Thuin konnen of mogen vergeleken worden, om dat men in de zelve al de zeldzaamſte boomen en plantgewaſſchen der Ouden en der hedensdaagze liefhebbers, die men oit in eenige thuinen van naam vont, overvloedig, en in dezen

Thuin heeft, maar ook een menigte der zelve, waar van men of niets in alle die andere thuinen, of immers geenzins iets zoo volmaakt, dan hier, vint.

Ik laat dan aan de thuinen der Ouden en der hedensdaagze liefhebbers, waar zy ook zouden mogen zyn, hunnen luister, en aan de andere beroemde thuinen in de 4 deelen der wereld hunne eere, maar zegge vlak uit, dat deze thuin aan de Kaap iets uitmuntends en bekoorlyks heeft, 't geen men in geen andere thuinen op den ganschen aardbodem ontmoeten zal, gelyk ik noit iet diergelyks van eenigen thuin in eenig land gelezen, of gehoort heb, dat in zyn gewigt daar by zal konnen ophaalen.

Ik zal dan een begin maaken onzer beschryving van dezen uitmuntenden Africaanschen thuin; te wonderlyker, om dat men die heeft op den barsten uithoek die men zou konnen vinden.

Vlak voor den zelven langs zyne breedte staat een zeer groot slaavenhuis, zynde een gebouw met een enkele verdieping, ontrent 30 voeten hoog, boven plat, 77 treden lang, en 46 diep, waar in een groot getal slaaven van de E. Maatschappy, by ons aanwezen op ontrent 600 stuks begroot, zich onthoud, en waar over een Mandoor en een Ondermandoor 't gezag hebben, om de zelve 't zy in de Thuin, 't zy elders, tot den arbeid te verdeelen.

Dit slaavenhuis is vast aan de muur, die aan de O. zyde langs den thuin een groot stuk weegs na den Tafelberg loopt, en ontrent 11 voeten hoog, van klipsteenen opgetrokken, en neemt allenskens, na 't opgaan van de weg na den Tafelberg, ook af, zynde voorby zeker huisje pas 7 of 8 voeten hoog.

Men gaat aan de O. zyde door een groote poort in dezen Thuin, ter regterhand van welk de onderthuinier in een klein huisje woont. Deze poort heeft 2 pilasters. In 't frontispies staat:

G

1679.

Zy beslaat in 't geheel 19 Mergen lands, is 1115 van myne treden lang, en 293 treden breedt; welke meeting met die van een myner vrienden, dien 't ook lustte dit toen na te passen, zeer net overeenkomt.

Men heeft in de zelve drie groote wandelpaden, die van 't voornoemd slaavenhuis na den Tafelberg loopen.

Het middelpad is binnen de boomen 15 treden en buiten de boomen nog 1½ trede (behalven de kleine paadjens aan wederzyden, die yder nog wel 1½ en dus te zamen nog 3 treden beslaan) in 't geheel 18 treden breedt, zynde over al (gelyk ook de andere wegen) zeer digt met roozeboomtjens tusschen beiden beplant.

Het wandelpad aan de O. kant van den thuin, by de steene muur, is 18 treden, en dat van het Westerpad, anders het eikenpad genaamt (om dat men daar een dreef van enkel schoone eikenboomen heeft) is 16 treden breedt, en des zelfs binnenpad tusschen de eiken en de heggen in, beslaat nog 8 treden, behalven dat het aan wederzyden nog een weg van 4 treden heeft; buiten welke 3 hoofdwandelpaden zich in de lengte, daar nog 4 korte andere paden in de breedte vertoonen, die yder pas 9 of 10 treden lang, en 4 of 5 treden in 't midden breedt zyn, die men langs de breedte mede alomme met een menigte van roozeboomkens tusschen de andere in bezet ziet.

Buiten de wal van dezen Thuin heeft men, na de kant des Tafelbergs, een watermoolen, en door dezen ganschen thuin van boven tot beneden zeer schoone gemetzelde diepe waterleidingen en gaten, door welke men 't water, dat van den Tafelberg komt afstroomen, door de ganschе thuin leiden ziet, dat ongemeen veel tot de vrugtbaarheid des zelfs doet.

Aan weerzyden van elk pad heeft men zeer hooge heggen van uitnemende hooge speklaurier, populier, ook van een wilde boom, die een zattynblad, van gedaante als een wilgenblad, vertoont, van elzen, en van meer andere boomen, die alleen maar dienen, om de vrugten, en andere gewasschen, 't zy in de laanen, 't zy in de byzondere perken van yder soort van boomen, tegen de swaare valwinden, die van den Tafelberg in dezen thuin nederstorten, en anders alles dikwils om verre zouden slaan, te dekken. Binnen deze heggen, die ik wel 23 of 24 voeten giste hoog te zyn, heeft men in 't middelpad veel eiken, limoen- citroen- orangien- en veelerlei andere boomen in ryen geplant; doch de eiken in dit pad, en die in 't pad by de muur staan, zyn niet boven een gemeen been dik; maar die in 't buitenste pad na 't Westen zyn vry dikker, en ook veel meer in getal, alzoo hier aan yder zyde 117 eiken staan. Ook ziet men hier en daar, tusschen de heggen in, groote cardamomboomen, of wel eenige andere soorten, daar na gelykende.

Deze ganschе thuin nu is verder in een groote menigte van middelmaatige byzondere moesvakken, die weer haar heggen van 7 of 8 voeten hoog hebben, verdeelt; in zommige van welke perken men niet als salade, in andere niet als pieterzeli, toekruid, en fyne moeskruiden, in andere niet als zuuring, in andere niet dan kool, in andere niet dan rosmaryn

een

een half mans lengte hoog heeft, in andere niet dan wortelen, in eenige niet dan boontjens, en peultjens, in andere niet dan allerlei bloemen, in andere weer niet dan byzonder ſchoone bloemkool, of artisjokken, in andere knollen, of wel konkommers, karooten, en wat dies meer is, aanqueekt, alle de welke weer met haare byzondere, doch vry lager, heggen afgeperkt, en omheint zyn, om de zelve voor de valwinden te bewaaren.

Dus heeft men ook byzondere perken van allerlei vaderlandſche, en weer byzondere van Indiſche boomen, in yder van welke geen andere, dan zulk een ſoort van boomen, gezien worden.

Men ziet daar een abrikoozen-perk, een perziken-perk, een queen-perk, een kaſtanien-perk, een vygen-perk, een appelen-perk, een peeren-perk, van gemeene dito, (en elke ſoort byzonden) een kerzen-perk, een granaat-perk, een piſang-perk, een pompelmoes-perk, een mispel-perk, een pruimen-perk, een okker- en een haazenooten-perk, waar van alle de boomen zeer net in ryen, na de konſt geplant, en met een byzondere hegge omzet, en afgezondert zyn.

Dus is 'er ook een perk alleen met allerlei Medicinale boomen, en ook vakken met allerlei Medicinale planten, onder welke eerſte men den Draakenbloedsboom (zoo dik als een halve ton) den kamferboom (de moer van alle Kaapze kamferboomen, die op zekeren nacht zeer ſchielyk verdort, en uit zyn wortelen zoo, als men hem nu ziet, weer uitgeſproten is) en een groote menigte van andere zeldzaame boomen, die in de vier deelen des aardryks vallen, en my nu niet te binnen ſchieten; alle welke ſoorten weer yder na 't deel der wereld, daar zy in vallen, byzonder afgeperkt, en onderſcheiden zyn. Daar zyn ook de kaneelboom van Ceylon (hoewel in 't verborgen) de *acmelia*, de *coffi-* en *piſtache* boom, de *arbutus* uit Italien (die ſchoone doch wat wateragtige vrugten geeft) en verſcheide fraaje Madagascaarze boomen. Ook geeft de *Hortus Amſtelodamenſis* van de Heer *Commelyn* veel klaare bewyzen hier af by de overgezonde Kaapze gewaſſen.

Men heeft daar perken met olyven-boomen, moerbeſyen-perken, amandel-perken, *poire de bon Chretien*-perken, ſaffraanpeeren-perken, burgemotten-perken, rietpeeren-perken, limoen-perken, en zeer veel anderen, die ik voorby gaa.

Ik heb hier verbaazende groote quekeryen van meloenen, geheele kamers vol, en ongemeen ſchoon, en weergade loos ſchoone en groote watermeloenen in menigte gezien, zoo dat alle de thuinen en fraaje plantagien, die ik in ons land, of elders gezien heb, niet waardig zyn, om by dezen koninklyken Thuin eenigzins vergeleken te worden, alzoo men alles, wat alle de vermaarde thuinen der aarde nuts en zeldzaams uitleveren, hier als in den ſchoot van dezen Africaanſchen Moederthuin kort by een gezamelt ziet.

Een Thuin te gelyk van een ongemeene groote nuttigheid en verquikking voor onze en andere vlooten, en door zyn zeldzaame boomen en plantgewaſſchen, en verdere natuurlyke cieraaden onvergelykelyk. Een getuigenis, dat buiten my, alle onpartydigen, die dezen Thuin gezien hebben, en dus ook de Engelſchen en Franſchen aan den zelven geven; en dit is te wonderbaarlyker, om dat men dit alles in een geweſt ontmoet, dat van buiten in den eerſten opſlag den vreemdeling zoo uittermaaten dor, bar, en klippig voorkomt, en daar men, zoo men zich aan 't einde der zelve na de zeekant wend, den heerlykſten Thuin ziet, die men zich verbeelden kan, terwyl men zich maar omkeerende, den barren en klippigen Tafelberg, met alles wat naar en yſſelyk is, zoo naby, en voor zich heeft.

Men heeft in den zelven de ſchoonſte lommer van allerlei ſoorten van boomen, behalven zeer fraaje en luſtige prieelen, daar groente overloopt, en daar men zeer lang, zonder gevonden te konnen worden, verborgen in zitten kan. Ook zyn 'er hier en daar in de paden verſcheide ruſtbankjens onder overdekte en lommerryke plaatzen by deze en gene ruiſchende beekjens, dat aan de afgeſloofde en ſcheurbuikzieke vlootelingen een ongemeene verquikking geeft, gelyk ook het vermaak van de wandeling in dezen Thuin op de drie groote paden, voor al als men van boven af na de rheede ziet, en zoo na beneden komt, met geen pen uit te drukken, en nergens by te vergelyken is, om dat de natuur en de konſt hier toe alles, wat verluſtigen kan, zoo volmaakt ſchynen by een gevoegt te hebben, dat men zich zelven, terwyl men dit beſchouwt, en aandagtig overweegt, daar in als verlieſt, behalven dat men zich ook, hoe meenigmaal men daar in zou mogen gewandelt hebben, noit daar in ten vollen vergenoegen kan, maar geſtadig zich weder als met een nieuwe luſt aangedaan vind, om weer op nieuw daar in te wandelen, dat ook daarom altyd even aangenaam voorkomt, om dat men 'er altyd weer iets in ontdekt, dat men bevoorens niet eens opgemerkt, en over 't hoofd gezien had.

Boven aan het middelpad plagt een ſteene ſpeelhuisje te zyn, dat 'er wel had mogen blyven ſtaan, alzoo daar een ongemeen vermaakelyk uitzigt op de rheede is; zoo dat ik niet bedenken kan, om wat reden dit hier van daan genomen is.

Over al, waar heenen men wil, mag men in den zelven gaan wandelen; maar men mag niet het allerminſte afplukken, waar op ſwaare ſtraffen ſtaan, gelyk 'er ook doorgaans over al zeer veel ſpions van ſlaaven zyn, die daar net op weten te paſſen. Ook hoort men zeer zelden daar af, en als dat by ongeluk al eens geſchied, koopt zulk een onvoorzigtige dit liever, met een ſteekpenning aan die ſlaaven te geven, af, dan dat hy zich voor de verbolgentheid en gramſchap van den Thuinier, of van den Heer Gouverneur, bloot zou ſtellen.

Ontrent het midden van dezen Thuin is na de kant, daar men die ſteene muur aan de O. zyde heeft, een fraai ſteene huisje, waar in een ſmalle trant met twee deuren is, van welke de een na den thuin toe, en om daar door in den zelven te gaan, en de andere na de ſtraat zyde geopent word, gelyk men van daar ook, regt tegen over de ſtal, of 't koetshuis van den Heer Gouverneur, 'er inkomen kan.

Dit huisje heeft aan weerzyden van dien trant twee fraaje kamers, waar in de Heer Gouverneur my, en andere vrienden, nu en dan wel 's middags onthaalt heeft; ook is hy gewoon de Engelſchen, Franſchen, Deenen, en alle vreemdelingen, hier, of anders in 't huis van den Equipagiemeeſter *Brommert*, te ſpreken, alzoo zy niet in 't Kaſteel, nog landwaart in, en niet verder dan in de Tafelbaay, mogen komen. Dus heeft men boven ook twee zulke kamers, en een plat 'er boven, daar men op wandelen kan.

Men gebruikt de zelve nu, om 'er zeldzaame Dieren, hier vallende, in op te zetten.

Ik zag 'er in 't jaar 1714. deze navolgende:

Zeldzaame opgezette Dieren in de zelve.

2 Zeldzaame Rheen, of Rheebokken, van hoogte als een groot hert, zynde een mannecken en een wyfken. Deze hadden witte dwarsſtreepen over het agterlyf, en ſwaare lange geſlingerde hoorns, die rood van verwe waren.

Eland, die van hoogte als een ſwaaren os, vaal-rood van verw was, en dikke regt agter uitloopende hoorns had, die wel een half el lang waren.

Kleinen Rhinoceros, met een groote en een kleine hoorn op zyn neus, van welke de groote ontrent een ſpan lang, en de kleine pas een groote vuiſt dik was.

Roſſen Bok, wat grooter als een hert, die korte hoorns van anderhalve voet had, met zeer veel ſlingerkringen, en die aan 't einde zeer ſpits waren.

1 Jong Zeekalf, van groottte als een ſwaare Engelſche Dog.

1 Gevlamden ſchoonen wilden Ezel, met witte en ſwarte dwarsſtreepen over 't lyf; van grootte als een gemeen Paard zynde.

1 Maatig grooten Leeuw, en een Leeuwin.

1 Zeekoe, die wel 13 of 1400 pond (na giſſing) ſwaar, kort van pooten, en zeer dik van lyf was.

Benevens veel andere zeldzaame geraamten van Dieren, die ik niet kende.

Deze Thuin is al van de eerſte tyden dezer Colonie aangelegt, maar toen veel kleiner, en ſchraaler van alles voorzien, doch naderhand, en voor al zedert de komſt van den ouden Heer *Simon van der Stel* (gelyk men in 't Frontiſpies eenigzins aan 't jaar, 1679. uitgedrukt, zien kan) merkelyk vergroot, zoodanig van alles verbetert, en zoo wonderlyk wel onderhouden, dat de voorige thuin daar niets na geleek, alzoo zyn Ed. den zelven niet alleen van veel nutte, maar ook van allerlei uitheemze en zeldzaame boomen, planten, heeſters, en kruiden, voorzag, welke voetſtappen naderhand zyn zoon, de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, niet alleen zeer wel nagevolgt; maar ook nog ongemeen veel tot het verbeteren, en vercieren van dezen Thuin met allerlei zeldzaame gewaſſchen, toegebragt heeft.

Het opzigt over dezen Thuin had een baas Thuinier, *Jan Hertog* genaamt, die alle maand 60 gulden van de E. Maatſchappy trok, en die, behalven den onderthuinier, een groot getal ſlaaven onder zich had, die hy geſtadig tot het altyd-duurend werk in dezen Thuin verdeelde.

Behalven dezen voortreffelyken Thuin heeft men 'er hier (voor al als men wat hooger na den Tafelberg en na de kloove van dien opgaat) nog verſcheide anderen van de Vrylieden, die wel veel kleiner; maar om de fraaje plantagien, wynbergen, en andere cieraaden, waardig zyn om gezien en bewandelt te worden.

De vrugten, hier vallende.

Uit het gene wy nu reets van deze thuinen gezegt hebben, blykt klaar genoeg, dat men hier ongemeen veel ſchoone boom- en aardgewaſſchen, en dierhalven een ongemeene goede en vrugtbaare aarde heeft, hoewel men, als men de zelve met opmerking beſchouwt, geenzins (voor al in de Tafelbaay) zeggen zou, dat zy in ſtaat was, om zulke ſchoone vrugten voort te brengen.

Aan de perken, met byzondere boomen beplant, ziet men reets, wat voor boomvrugten hier vallen; van welke wy alleen nog deze en gene zaaken te zeggen hebben.

De

De *poire de bon Chretien* groeit hier ongemeen ſchoon, en beter, zoo de Franſchen zeggen, als in hun eigen land; doch andere zeldzaame Franſche vrugten, als de renet, goude pipping, en diergelyke fyne appelen, willen hier niet wel voort.

De granaatappel heb ik in groote, ſchoonheid van blos, en van ongemeene rypheid, noit zoo, dan hier, gezien.

De queepeeren worden hier niet alleen ruim eens zoo groot, als in Holland; maar ook zoo ongemeen ryp, dat men die zonder eenige wrangheid met de grootſte ſmaak ter wereld eeten kan, behalven dat het een luſt is 'er zoo 3 of 4 by een van een ongemeene grootte, en zoo geel als goud, aan een dun takje te zien hangen.

De olyven, vygen, moerbezien, amandelen, mispelen, riet- ſaffraan- en winterpeeren zyn hier ongemeen ſchoon, en de burgemotten veel grooter, als ik die oit in 't Vaderland gezien hebbe; maar zy vallen vry wateragtiger. Ook dragen de olyven wat lui.

De aagtenappelen zyn hier doorgaans wel klein; doch zeer goed van ſmaak. De pruimen, okkernooten, en kaſtanien zyn hier zeer goed; maar de haazenooten, kruis- en aalbezien willen hier zoo niet voort; men heeft mede veel kerszenboomen; doch zy dragen zeer traag. Ook word de pieſſang en ananas hier zoo ryp niet, als in Indiën; maar de gojavas groeijen zeer wel. Men had 'er ook mangoſtanboomkens, maar nog zeer klein, en ook bamboes-ſtoelen zedert 't jaar 1712. gehad.

De abrikoozen en perziken zyn 'er overvloedig, en ongemeen ſchoon, voor al landwaart in, daar de grond vry beter is. Het is waar, dat zy juiſt die roode Vaderlandze couleur altyd niet hebben (gelyk ik die ook zoo wel in 't vaderland gezien heb) maar dat belet niet, dat ik ze hier zeer goed heb gegeten. Ook moet men bekennen, dat alle abrikoozen en perziken in 't vaderland niet even goed zyn, en ik heb 'er daar veele gegeten, die op geen ſtukken na by de Kaapze haalen konden; doch 't verſchilt veel van wat boomen en land zy zyn.

Zekere Monſr. *Purry*, en eenige anderen, ſpreken zeer veragtelyk by na van alle de vrugten hier; doch daar loopt veel nyd, verwaantheid, onkunde, liefdeloosheid, en jaloezy, onder hun zeggen, weshalven wy dit maar ongevoelig voorby gaan, voor al van vreemdelingen, die niet fraai 's, dan in hun land, zagen.

De orangie- en limoenboomen groejen 'er mede; doch niet zeer overvloedig; maar ik heb 'er een ſoort van kleine citroenen uit de hand gegeten, zoo ongemeen lekker en verquikkende, dat ik noit een vrugt, die my meer bekoorde en vervoerde, weet gegeten te hebben, alzoo ik my aan de zelve niet verzadigen kon. Of 'er die veel vallen, kan ik niet zeggen; maar de Heer *Adriaan van der Stel* vereerde 'er my in 't jaar 1685. twee honderd op de reize na Batavia; welke my zoo ongemeen wel ſmaakten, dat zy in de eerſte week zeer gretig en met berouw van my niet beter daar af voorzien te hebben, al weg waren.

Veel boomen, uit 't Vaderland gebragt, wilden hier niet tieren; doch geënt, of geocculeert zynde, groeiden de zelve hier aanſtonts vry weelderiger en voorſpoediger, dan in Holland, daar zy doorgaans tot in 't voorjaar moeten wagten.

Een van de heerlykſte vrugten, die hier vallen, is de druif, die hier ongemeen ſchoon, ryp, en menigerlei is, waar van de oude Heer *van der Stel* eerſt, en daar na zyn zoon, de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, de voornaamſte lof en eere, als de grootſte voortzetters zoo van den landbouw, als van den wynoegſt, buiten alle tegenſpraak toekomt; want ſchoon men hier voor hun tyd reets druiven gehad, en ook eenige wynen geperſt heeft, is het egter zeker, dat de oude Heer *van der Stel* hier op zyne uitmuntende buitenplaats, Conſtantia, zeer veel ſoorten van wynſtokken, uit Duitsland, en andere geweſten, ontboden, en die men hier bevoorens noit kende, gebragt heeft, behalven dat 'er tot nog toe geen wyn is, die by de roode Conſtantia-wyn kan vergeleken worden; maar toen zyn zoon hem quam vervangen, heeft hy nog ongelyk meer andere ſoorten van wynſtokken, by zyn vaders tyd hier nog onbekent, in zulken menigte aangebragt, dat men 'er over heeft verbaaſt geſtaan, voor al na dat hy zyn plaats, *Vergelegen*, volbouwt had.

Men heeft hier de ſteendruif, de blaauwe muscadel, of de Catalonier, de witte muscadel, de kleine blaauwe druif, en de kriſtaldruif. Ook zag men (doch alleen by den jongen Heer *van der Stel*) de Frontinjacdruif, de Ruſſelaar, de Pottebakker, de Avignon, de Champagne, de Burgoigne, de Wyntint, en een Perziaanze lange witte druif, de *bon Jeſus* genaamt, die ongemeene ſchoone witte wyn gaf, en die hem door den Heer *Desmarets* gezonden was.

Alle deze ſoorten van druiven tieren hier ongemeen wel, en 't is een luſt om door de wynbergen, zoo aan de Tafelbaay (die men 'er verſcheide, by de Dienaars der E. Maatſchappy, en voor al by de Vrylieden, ziet) als voornamelyk landwaard in, te wandelen, daar men aan zeer laage ſtammetjes zoo veel duizenden ongemeen ſchoone groote en doorrype tros-

zen hangen ziet, dat men niet weet, welke men kiezen wil; en hoe veel men 'er ook af eet, bekomen zy de menſchen doorgaans zeer wel, gelyk ik aan my zelven bevonden heb, die 'er dagelyks 's morgens, 's middags en 's avonts eenige ponden, en meer, als ik zeggen durf, van at, zonder dat zy my oit quaalyk bekomen zyn, behalven dat zy ook ongemeen dienden, om onze licchaamen, door de oude ſpyzen als geſloten en verhard, zeer gemakkelyk te openen, en, voor al als men de ſchillen mede opeet, te zuiveren.

Men mag van de zelve, als men in een wyngaard is, zoo veel, als men 'er begeert, om niet eeten; doch de boſſen, die men mede neemt, moet men betaalen.

Ik zou van de druiven, en voor al van 't perszen der zelven, en van veel plaatzen hier en daar in de Tafelbaay, nog veel konnen zeggen; doch zal dat uitſtellen ter tyd toe, dat ik van de erneering der Vrylieden hier ſpreken zal.

Wat de aardvrugten betreft, die groejen hier van allerlei ſlag en ſoorten zeer weelderig. Noit heb ik zulke ſchoone groote ajuin, dan hier, gezien. Het zelve moet ik ook van de bloemkool zeggen, die met geheele aamen en halfaamen (gelyk de andere ingelegde kool en queen) van daar naar Indiën vervoert worden.

Het koorn, zoo de rogge, als de tarw, groeit hier ongemeen wel, en de halmen der zelven ziet men met ongelooflyk veel ſchoone koornairen beladen.

Het zy men van grove, het zy men van fyne moeskruiden ſpreekt, men heeft ze 'er beide ongemeen ſchoon, en overvloedig.

De aſpergies en aardbeyen zyn 'er nogtans niet zeer gemeen; egter heb ik die beide op de plaats van den Heer *Willem Adriaan van der Stel*, *Vergelegen*, in Hottentots Holland, zoo ſchoon en ſmaakelyk gegeten, als men die zou konnen wenſchen; en ſchoon de aſpergies maar maatig groot, en pas een gemeenen vinger dik waren, waren zy egter weer zoo mals, dat men die geheel en al opeeten kon; en de aardbezien, die 'er roode en witte, doch meeſt langwerpig, groejen, zyn uitnement, beide van ſmaak en geur.

Bruinheilig, of mentha, klaver, en andere fraaje gewaſſen, ziet men daar in 't wild groejen, en ganſche velden met rosmaryn van een uitnemende hoogte, zeer weelderig op 't veld ſtaande.

Roozen, teylen, tuberoozen, *foela moegri*, *foela quater horas*, en een groote menigte van andere Europiſche en Indiaanſche bloémen heeft men 'er zeer ſchoon, en weelderig, doch de anemia, of ranunculus willen 'er in 't geheel niet aarden; maar ik heb 'er eenige auricula 's op het nieuw moesland van de E. Maatſchappy gezien; hoewel ik 'er by zeggen moet, dat zy flaauw van couleur, en zeer klein waren.

Niets is 'er, waar over men zich meer verwonderen moet, als over de ganſche velden met bloemen, die hier in 't wild groejen, en die zoo ongemeen ſterk en fraai van kleur zyn, dat het jammer is, dat zy niet alle na 't leven, en met haare verwen, door een konſtig ſchilder afgeteekent worden. Ik heb 'er eenen *Herbarius Vivus* van gezien, die de Heer *Henrik Bernard Oldeland*, een fraai *Botanicus*, dien ik als opziender van de Compagnies thuin hier in 't jaar 1695. gekent heb, had by een gezamelt, en die wel in 13 of 14 deelen in Folio, met een zeer fraaje beſchryving van yder plant in 't Latyn, beſtont. Ik vont dit werk in 't jaar 1714. by hem nagelaaten, en heb 'er met veel vermaak nu en dan in gelezen. Daar zyn Engelſchen geweeſt, die 'er groote zin in hadden; doch de bezitter van 't zelve, Monſr. *Donker*, zyn nazaat, eiſchte 'er hen veel te veel geld na hun zin voor. Zy waren ongemeen fraai, byzonder wel gedroogt, en zoo levendig nog van verwe, dat het een luſt was de zelve te zien. Fraaje Herbarius Vivus van Oldeland.

Wy geven hier een kort uittrekzel van dit Kruidboek: Kort uittrekzel uit Oldelands kruidboek.

Africaanſche Abutilon, foliis rugolis, & ſiliculis lanuginoſis.
Abſinthium Africanum fruteſcens, foliis latioribus.
Allium Africanum, flore purpuraſcente.
Aloë, veelerlei, als
1 *Aloë Africana arboreſcens, montana, non ſpinoſa, folio longiſſimo, plicatili, flore rubro.*
2 - - - - *arboreſcens, floribus albicantibus fragrantiſſimis.*
3 - - - - *cauleſcens, foliis ſpinoſis, maculis ab utraque parte albicantibus notatus.*
4 - - - - *breviſſimo, craſſiſſimoque folio, flore ſubviridi.*
5 - - - - *flore glabro, rigidiſſimo, flore ſubviridi.*
6 - - - - *flore rubro, folio maculis ab utraque parte albicantibus notato.*
7 - - - - - - - - *folio triangulari, & verrucis ab utraque parte albicantibus netato.*
8 - - - - *folio in ſummitate triangulari, margaritifera, flore ſubviridi.*
9 - - - - *margaritifera, minor.*
10 - - - - *foliis glaucis, margine & dorſi parte ſuperiore ſpinoſis, flore rubro.*
11 - - - - *foliis glaucis, margine & dorſo integro ſpinoſis.*

12 *Aloë Africana caulescens, foliis glaucis caulem amplectentibus.*
13 - - - - *folio triangularis longissimo, floribus luteis & fœtidis.*
14 - - - - *caulescens, foliis magis glaucis caulem amplectentibus, & in mucronem obtusiorem desinentibus.*
15 - - - - - - - - - *minus glaucis, caulem amplectentibus, dorsi parte superiore spinosa.*
16 - - - - - - - - - *glaucis, caulem amplectentibus latioribus, & undequaque spinosis.*
17 - - - - - - - - - *glaucis, caulem amplectentibus dorso integro spinoso.*
18 - - - - - - - - - *glaucis brevioribus, caulem amplectentibus, foliorum parte interna & externa non nihil spinosa.*
19 - - - - - - - - - *glaucis brevissimis, foliorum summitate interna & externa non nihil spinosa.*
20 - - - - - *caulescens perfoliata, glauca & non spinosa.*
21 - - - - - *glabro folio, minutissimis cavitatibus donato.*
22 - - - - - *humilis, spiris inermibus & verrucis obsita.*
23 - - - - - - - *Arachnoidæa.*
24 - - - - - - - *foliis ex albo & viridi variegatis.*
25 - - - - - - - *folio non nihil reflexo, floribus ex albo & rubro variegatis.*
26 - - - - - - - *folio in summitate triangulari & rigidissimo, marginibus albicantibus.*
27 - - - - *erecta, triangularis, & & triangulari folio viscoso.*
28 - - - - - - - *rotunda, folio parvo & in acumen rigidissimum exeunte.*
1 *Alaternoides Africana, ericæ foliis, floribus albicantibus & muscosis.*
2 - - - - - - - - *Telephini legitimi nuperati folio, flore viridi.*
3 - - - - - - - - *lauri serratæ folio.*
4 - - - - - - - - *chamæmespili folio rigidiore & minore, floribus albicantibus.*
5 - - - - - - - - *roris marini latiori & pilosiori folio, flore cæruleo.*
Althæa Africana vesicaria.
Amygdalus Africana nana, flore incurvato roseo simplici, folio mali persici augustiore.
1 *Anæmospermos Africana, foliis cardui benedicti, florum radiis intus sulphureis.*
2 - - - - - - - - - - - *plantaginis flore sulphureo.*
3 - - - - - - - - - *Jacobææ maritimæ foliis, flore sulphureo.*
1 *Apocynum Africanum erectum, villoso fructu, salicis folio lato, glabro.*
2 *dito, subhirsuto.*
3 - - *glabro, angusto.*
4 *Apocynum Africanum humile, aizoides, siliquis erectis.*
5 - - - - - - - *erectum, subhirsutum, foliis undulatis.*
6 *Apocynum scandens Africanum Vincæ pervincæ foliis, subincanum.*
7 *Apocynum Africanum scandens, Asphodeli radice, angustissimo folio.*
8 - - - - - - - *Lapati folio.*
Arum Æthiopicum florigerum & fructum ferens, radice magna orbiculari.
Arum Africanum Flore albo odorato.
Arum maximum Ægyptiacum, quod vulgo colocassia audit.
1 *Asclepias Africana Azoides.*
2 *dito, longioribus foliis minus dentatis.*
3 - - *Flore pulchre fimbriato.*
Argyrodentros Africana, foliis sericis & argenteis.
Asparagus Sylvestris Africanus aculeatus.
Asphodelus Africanus angusti folius luteus, minor.
Asplenium Africanum ramosum, maximum, caulibus splendentibus.
1 *Aster Africanus Jacobææ foliis, Flore aureo.*
2 - - - - - *Stæchatis foliis, Flore aureo.*
3 - - - - - *Ramosus, Hysopi foliis, Floribus cæruleis.*
4 *dito, albis.*
5 *Aster Africanus, Heligrisi folio, Flore rubro.*
6 - - - - - *Frutescens, foliis angusti, & plerumque conjunctis.*
7 - - - - - - - - - *splendentibus parvis & reflexis foliis.*
8 - - - - - - - - - *lavendulæ folio, Flore purpureo.*
9 - - - - - *annuus, senecionis foliis.*
10 - - - - - *Frutescens, foliis senecionis crassioribus.*
Alteroplatii Carpos Africana Frutescens crithmi marini foliis.
Astragalus Africanus odoratus, Flore luteo.
1 *Bellis Africana, Florum pediculis pene aphylis foliis incisis.*
2 - - - - - - - - - - - *foliosis, foliis angustis & integris.*
3 - - - - - *Capitulo aphyllo luteo, coronopi folio, cauliculis procumbentibus.*
4 *dito, foliis & cauliculis junceis erectis.*
1 *Bryonia Africana Glabra, foliis in profundas laciuias divisis, fructu minori.*
2 - - - - - - *Laciniata, tuberosa radice, Floribus herbaceis.*
Calendula, sive Caltha Africana humilis, Flore intus albo, foris violaceo simplici.
1 *Campanula Africana annua, hirsuta, latis serratisque foliis, Flore magno violaceo.*
2 - - - - - - - - - *glabra, serrato folio, Flore pallido.*
3 - - - - - - - *hirsuta, parvo angustoque folio, Flore pallido violaceo.*

4 *Campanula Africana annua, anguſtifolia, Flore purpuraſcente major.*
5 *dito, minor.*
6 *Campanula Africana Fruteſcens, aculeoſa, Flore violaceo.*
7 - - - - - - - *minor, Erini facie, Flore violaceo, cauliculis erectis.*
8 *dito, procumbentibus.*
Camphorata Africana umbellata, Fruteſcens.
Cardamine Africana trifolia (dicitur etiam Naſturtium) foliis ternis, facie chriſtophorianæ.
Centurium majus Africanum, laciniatum, Flore aureo, odorato.
1 *Centurium minus Africanum, lini foliis & facie, Flore amplo ſuave rubente.*
2 - - - - - - - - - - - *arboreſcens, latifolium, Flore ruberrimo.*
3 *dito, anguſtiſſimum, Flore ruberrimo.*
4 - - *tulpiferum.*
Cheirantos Africana, Flore luteo.
Chryſanthenum Africanum Stoebes, foliis anguſtioribus.
1 *Chryſanthenum Africanum repens, Flore aphylo, coronopi folio.*
2 *Chryſanthemoides Oſteoſpergon Africanum, odoratum, ſpinoſum & viſcoſum.*
Ciſtus humilis aizoides maritimus Africanus, Flore rubello.
1 *Colutea Africana annua, foliis parvis mucronatis, veſiculis compreſſis*
2 - - - - - - *annua, foliis cordatis, & veſiculis minus compreſſis.*
3 - - - - - - *Sennæ foliis, flore ſanguineo.*
4 - - - - - - *humilis, flore ſanguineo crotolariæ ſiliquis.*
1 *Coma aurea Africana friticans, foliis Linariæ anguſtis major.*
2 *dito, minor.*
3 *Coma aurea Africans, Linariæ foliis glaucis & lanuginoſis.*
4 - - - - - - - - - *fruticans, omnium maxima, foliis tomentoſis & incanis.*
5 - - - - - - - - - *fruticans, Ericæ folio.*
6 - - - - - - - - - *fruticans, foliis glaucis & in extremitate trifidis.*
7 - - - - - - - - - *fruticans, foliis crithmi marini.*
8 - - - - - - - - - *fruticans, foliis inferioribus inciſis, ſuperioribus dentatis.*
1 *Conyza Africana arboreſcens incana, floribus purpuroviolaceis, foliis Salviæ odore, odore Salviæ & Roris marini.*
2 - - - - - - *humilis, foliis anguſtioribus nervoſis, floribus umbellatis.*
3 - - - - - - *Fruteſcens, foliis Salviæ, odore camphoræ.*
4 *dito, foliis Erucæ hamatis & incanis.*
5 - - *Roris marini.*
6 *Conyza Africana Senecionis Flore.*
Cotula Africana, calyce elegante cæſio.
1 *Cotyledon Africana Fruteſcens, foliis orbiculatis, limbo purpureo cinetis.*
2 *Cotyledon Africana, teretifolia, flore pulcherrimo.*
3 - - - - - - - - *foliis oblongioribus, Floribus umbellatis, fibroſa radice.*
4 - - - - - - - - *Fruteſcens, folio longo & anguſto, Flore flaveſcente.*
5 - - - - - - - - - - *Flore umbellato coccineo.*
1 *Cytiſus Africanus argenteus, Flore atro purpureo.*
2 - - - - - - *hirſutus, anguſti folius.*
3 - - - - - - *herbaceus floribus rubris.*
1 *Echium Africanum Fruteſcens, foliis piloſis.*
2 - - - - - - - *perenne, Lycopſis facie.*
1 *Elichryſium Africanum lanuginoſum, latifolium, calyce Floris argenteo & ampliſſimo.*
2 - - - - - - - - *tomentoſum Fruteſcens, calyce argenteo.*
3 - - - - - - - - *lanuginoſum, anguſtiſſimo folio, calyce Floris argenteo & ampliſſimo.*
4 - - - - - - - - *tomentoſum Fruteſcens, floris calyce aureo.*
5 - - - - - - - - *Fruteſcens, Coridis folio.*
6 - - - - - - - - *incanum, tomentoſum, foliis ſubrotundis.*
7 - - - - - - - - *umbellatum, odoratum, luteum.*
8 - - - - - - - - *Fruteſcens, anguſtis & longioribus foliis, incanis.*
9 - - - - - - - - *latifolium, fætidum, capitulo aureo.*
10 - - - - - - - - *luteum, polii folio.*
11 - - - - - - - - *tomentoſum incanum, anguſtifolium, floribus rubris.*
12 - - - - - - - - *latifolium, fætidum, capitulo aureo.*
13 - - - - - - - - *Fruteſcens, foliis Crithmi marini.*
14 - - - - *arboreum Africanum, Roris marini folio.*
15 - - - - *Africanum, plantaginis folio.*
16 - - - - - - - - *fætidiſſimum, ampliſſimo folio.*
17 - - - - - - - - *inodorum, glabrum, coronopi folio.*
Ephemerum Africanum annuum, flore bipetalo.
1 *Erica Africana viridis, anguſtiſſimis foliis, floſculis in capitulum congeſtis.*
2 - - - - - - *floſculis ſubhirſutis, ſecundum ramulos diſpoſitis.*
3 - - - - - - *incana, foliis anguſtiſſimis.*
4 - - - - - - *capillaceo brevique folio, flore rotundiori purpureo.*
5 - - - - - - *folio minimo, flore rotundiori albido.*
6 - - - - - - *coris folio, flore oblongo ſpicato.*

7 *Erica Africana, coris folio, Flore oblongo, purpureo, e foliorum alis prodeunte.*
8 *dito, breviori.*
9 *Erica Africana, coris folio, floribus veſicariis.*
10 - - - - - - *Juniperifolia, Flore oblongo, ſpicato.*
11 *dito, umbellato.*
Evonymus Africanus, folio lucido ſerrato.
Fabago Africana arboreſcens, flore ſulphureo, fructu rotundo.
Ferula Africana, galbanimifera, fruteſcens, Myrrhidis foliis.
1 *Filicula Africana maxima ramoſa, pinnulis tenuibus diſſectis.*
2 *dito, in acutas diviſa lacinias.*
1 *Filix Africana maxima, ramoſa, pinnulis crenatis.*
2 - - - - - *dentata, Lonchitidis facie.*
3 - - - - - *ramoſa, pinnulis Lonchitidis.*
Fæniculum Africanum, foliis in ſummitate atro rubentibus, ſeminibus anguſtis, & longioribus.
Frutex Africanus aromaticus, Flore ſpicato, exiguo.
- - - *Æthiopicus, portulace folio, Flore ex albido vireſcente.*
- - - *Africanus Ericæ folio, glutinoſus, Flore ſpicato albo.*
Galega Africana, floribus majoribus, & ſiliquis craſſioribus.
1 *Geniſta Africana fruteſcens, Ruſci nervoſi foliis.*
2 *dito, anguſtis foliis.*
3 *Geniſta Africana Lavendulæ folio.*
4 - - - - - - *Juncea, floribus cæruleis, foliis minimis.*
5 - - - - - - *minima, foliis Myrthi in exquiſitum mucronem deſinentibus.*
6 - - - - - - *Roris marini foliis, Flore aureo.*
7 - - - - - - *arboreſcens, argentea lanugine pubeſcens.*
8 - - - - - - *fruteſcens, ſpicata purpurea, foliis anguſtiſſimis.*
9 *dito, foliis Torton-Raire, Flore purpureo.*
10 *Geniſta Africana, Laricis foliis longioribus & lanuginoſis.*
11 *dito, craſſioribus & hirſutis.*
12 *Geniſta Africana fruteſcens ſpicata, Laricis foliis.*
13 *dito, capitata.*
14 *Geniſta Africana lutea, ſpicata, Laricis foliis.*
15 - - - - - *fruteſcens, capitulis lanuginoſis, Laricis breviſſimo folio.*
16 *dito, Laricis incanis foliis.*
17 *Geniſta Africana camphoratæ folio, Floribus luteis minimis.*
18 - - - - - - *foliis Gallii.*
19 - - - - - - *Dorycinii facie.*
20 - - - - - - *arboreſcens, Styracis folio, Flore cæruleo.*
1 *Geranium Africanum arboreſcens, Ibiſci folio rotundo, Carlinæ odore.*
2 *Geranium Africanum fruteſcens, Malvæ folio, laciniato, odorato, Flore purpuraſcente.*
3 - - - - - - - *Alchimillæ hirſuto folio, floribus albidis.*
4 - - - - - - - *arboreſcens, Alchimillæ hirſuto folio, floribus rubicundis.*
5 - - - - - - - *Betonicæ folio laciniato & maculato, floribus incarnatis.*
6 *dito, procumbente floribus Parvis eleganter variegatis.*
7 *Geranium Africanum noctu olens, tuberoſum & nodoſum, & Aquilegiæ foliis.*
8 - - - - - - - - - - - *Aquilegiæ folio, flore incarnato rubente.*
9 - - - - - - - - - - - *Flore ruberrimo, Anemones folio latiore.*
10 - - - - - - - - - - - *Flore rubro, Anemones folio anguſtiori.*
11 - - - - - - - - - - - *radice tuberoſa, foliis paſtinacæ incanis, lanuginoſis, flore pallido flaveſcente.*
12 *dito, anguſtioribus.*
13 *Geranium Africanum noctu olens, tuberoſum, vitis foliis hirſutis.*
14 *Geranium Africanum minus, Coriandri folio, floribus incarnatis.*
15 - - - - - - - *uvæ criſpæ folio, floribus exiguis rubellis.*
16 - - - - - - - *majus, Coriandri folio, floribus incarnatis.*
17 - - - - - - - *Altheæ folio, parvo Flore.*
18 - - - - - - - *foliis plerumque auratis, floribus ex rubro purpuraſcentibus.*
19 - - - - - - - *Myrrhidis folio, flore albicante, radice rapacea.*
20 - - - - - - - *foliis inferioribus Aſari, ſuperioribus Staphydis agriæ maculatis, ſplendentibus & acetoſo ſapore.*
21 - - - - - - - *Aſtragali folio.*
22 - - - - - - - *fruteſcens, folio craſſo & glauco, acetoſo ſapore.*
Globularia Africana fruteſcens Thimeleæ folio, lanuginoſo.
Hæmanthus Africanus, ſive Tulipa Africana, flore albo.
Hyacinthus Africanus, flore cæruleo, umbellato tuberoſus.
1 *Jacobæa Africana fruteſcens, Abrotani folio.*
2 *dito, Hormini folio.*
3 *Jacobæa Africana, Sonchi folio.*
4 - - - - - - - *dentis leonini folio.*
5 - - - - - - - *abſinthii folio.*
6 - - - - - - - *foliis integris, undulatis & criſpis.*
7 - - - - - - - *laciniata latifolia, Flore purpureo.*
8 - - - - - - - *laciniata, anguſtifolia, Flore purpureo.*
9 - - - - - - - *radice tuberoſa.*
10 - - - - - - - *fruteſcens, foliis inciſis & ſubtus cineraceis.*

11 *Jacobæa Africana fruteſcens, foliis Abſinthii umbelliferi, incanis.*
12 - - - - - - *fruteſcens, coronopi folio.*
13 *dito, Lavendulæ folio latiori.*
14 - - *folio longo & glauco.*
15 *Jacobæa Africana, hederæ terreſtris folio repens.*
16 - - - - - - *fruteſcens, craſſis ſuculentis foliis.*
17 *dito, foliis rigidis & hirſutis.*
1 *Jaſminum Africanum foliis ſolitariis, floribus vulgatiori ſimilibus.*
2 - - - - - - - - *ilicis folio, Flore ſolitario, ex foliorum alis proveniente, albo.*
1 *Ketmia Africana, Populi folio.*
2 *dito, ſubtus incano, & caule vireſcente.*
3 *Ketmia Africana Veſicaria, folio tripartito, Flore purpureo.*
4 - - - - - - - - - *fruticans, & erecta, Alni foliis latioribus & majoribus, Flore ſpirali ſulphureo.*
5 *Ketmia Africana fruteſcens, foliis mollibus & incanis, Flore ſpirali ſulphureo.*
6 - - - - - *Veſicaria, uvæ criſpæ foliis, Flore ſpirali ſulphureo.*
1 *Laurus Africana minor Querci folio.*
2 - - *inodora Africana, fructu globoſo Lauri ſerratæ, odoratæ Stapelianæ ſimilis.*
3 - - *Africana.*
Leonurus perennis Africanus ſideritidis folio, Flore Phæniceo majore villoſo.
1 *Leucoium Africanum, cæruleo Flore, Latifoliumæ hirſutum.*
2 *dito, anguſto Coronopi folio, majus.*
3 - - *minus.*
1 *Lilio-Narciſſus Africanus humilis, longiſſimis foliis, polyanthos ſaturato colore purpuraſcens.*
2 - - - - - - - - *platicaulis humilis, flore purpuraſcente odorato.*
1 *Lothus Africana annua, hirſuta, floribus luteis.*
2 - - - - - *fruteſcens, Flore ſpicato rubicundo.*
Lychnis Pſeudo-melanthio ſimilis Africana, glabra, anguſtifolia, Flore eleganter rubello.
Lycium Æthiopicum, Pyracanthæ folio.
Malva Africana fruteſcens, Flore rubro.
1 *Melianthus Africanus.*
2 *dito, minor, humifuſus, foliis pimpinellæ criſpæ.*
3 - - *minor fœtidus.*
Myrthus Africana humilis, foliis Myrtilli crenatis, cauliculis nigricantibus.
Narciſſus Africana, Polyanthos.
Olea Africana humilis, ſylveſtris, folio duro, ſubtus incano.
Oreoſelinum Anizoides arboreſcens, Liguſtici foliis & facie, Flore luteo.
1 *Ornithogalum Africanum, luteum, odoratum, foliis cepaceis, radice tuberoſa.*
2 *Ornithogalum Africanum, Flore viridi, alteri innato.*
3 - - - - - - - - *Plantaginis roſeæ folio, radice tuberoſa.*
1 *Oxus bulboſa Africana rotundi-folia, caulibus & floribus purpureis amplis.*
2 *dito, virentibus floribus amplis purpureis.*
3 *Oxus bulboſa Æthiopica ſ. Africana minor, folio cordato, Flore ex albido purpuraſcente.*
Petaſites Africanus, Calthæ paluſtris folio, radice flaveſcente craſſa.
Phalangium Africanum ramoſum, Floribus albis, petalis reflexis.
1 *Phaſeolus Africanus hirſutus bituminoſus, ſiliquis bullatis, Flore flaveo.*
2 - - - - - - - *parvo fructu, non nihil albicante.*
3 - - - - - - - *perennis minor, Flore ſuave rubente.*
Planta lactaria Africana.
Pimpinella Africana ſaxifraga maxima.
Polypodium Africanum maximum, acutiſſime diviſum.
1 *Polygala Africana fruteſcens, anguſtiſſima, major.*
2 *dito, folio, minor.*
3 *Polygala Africana, Lini folio magno Flore.*
4 - - - - - - *fruteſcens, Buxi folio, maximo Flore.*
5 - - - - - - *arborea myrthifolia, Floribus albis, intus purpureis.*
Portulaca Africana ſemper virens, Flore rubicundo.
1 *Pſeudo-dictamnus Africanus, hederæ terreſtris folio.*
2 *dito, foliis ſubrotundis ſubtus incanis.*
Ranunculus Africanus ſeu Æthiopicus, foliis rigidis, Floribus ex luteo vireſcentibus.
Rapuntium Africanum minus, anguſti folium, Flore violaceo.
Ricinus Africanus maximus, caule geniculato rutilante.
Salix Africana, anguſtis & longiſſimis foliis, ſubtus incanis.
1 *Salvia Africana fruteſcens, Scorodoniæ foliis, Flore violaceo.*
2 - - - - - - - - - *folio ſubrotundo, glauco, Flore magno aureo.*
1 *Scabioſa Africana arboreſcens, maxima, foliis rugoſis, & crenatis integris.*
2 - - - - - *fruteſcens foliis rigidis ſplendentibus & ſerratis, Flore albicante.*
3 - - - - - - *capitulo oblongo, Flore albo.*
Scilla Africana, Flore viridi parvo, bulbo ampliſſimo.

1 *Scla-*

1 *Sclarea Africana præcox annua.*
2 - - - - - *fruteſcens, Helianthemi folio.*
1 *Sedum Africanum fruticoſum, Ericæ folio.*
2 - - - - - *arboreſcens, incanum, foliis orbiculatis.*
3 - - - - - *majus arboreſcens, foliis rotundioribus glaucis, limbo purpureo cinctis.*
4 - - - - - *umbellatum album, folio viridi anguſto mucronatum, Flore albo.*
5 - - - - - *annuum, Centaurii minoris facie, Flore aureo.*
Senecio Africanus arboreſcens, ficoidis folio & facie.
Sideroxilum Africanum, Ceraſi folio.
1 *Siſynrichium Æthiopicum ſeu Africanum majus, anguſtifolium floribus albis.*
2 - - - - *ſeu Africanum majus, latifolium, floribus albis; hexapetalis lineis purpureis ſtriatis.*
3 - - - - *Æthiopicum ſeu Africanum, minus latifolium, Flore hexapetalo albo.*
4 - - - - *Africanum Flore ex phœniceo ſuave rubente.*
5 - - - - *Africanum, foliis gladioli parvis & longis, palleſcente Flore.*
6 - - - - *Ramoſum Æthiopicum ſeu Africanum, foliis plicatis nervoſis & incanis, radice tuberoſa phœnicea.*
7 - - - - *majus, Flore luteo macula notato.*
8 - - - - *minus anguſtifolium, Flore minore, variegato.*
1 *Solanum pomiferum fruteſcens Africanum ſpinoſum, nigricans, Borraginis Flore, foliis profunde laciniatis.*
2 - - - *lignoſum Africanum ſemper virens, Laurinis foliis.*
1 *Spartium Africanum fruteſcens, Ericæ folio.*
2 - - - - - - - - - - - *Ruſci folio, caule amplectente.*
1 *Spiræa Africana, Foliis cruciatim poſitis.*
2 - - - - - *odorata, Floribus plane rubentibus.*
3 *dito, Foliis piloſis.*
Staphilodendron Africanum, ſemper virens Foliis ſplendentibus.
1 *Tanacetum Africanum fruticans, multiflorum, Foliis Tanaceti vulgaris decuplo minoribus.*
2 - - - - - - - - *arboreſcens, Foliis Lavendulæ, multifido Folio.*
Tetragonocarpos Africana, radice magna oneroſa & carnoſa.
- - - - - - - - - *Fruticans, Foliis longis & anguſtis.*
1 *Thymelæa Linifoliæ ſimilis Africana, floribus pallidis, odoratiſſimis.*
2 *Thymelæa Linifoliæ ſimilis Africana, Foliis lucidis latioribus & obtuſis.*
3 *Thymelæa Africana, foliis lini, floribus in capitulum congeſtis.*
4 *Thymelæa Africana, Roris marini folio, anguſtiſſimo breviori.*
5 *dito, longiori.*
6 *Thymelæa Africana, Roris marini folio, floribus longioribus.*
7 - - - - - - - *Sanamundæ facie, Ericæ foliis anguſtiſſimis.*
8 - - - - - - - *Torton-Raire ſimilis, floribus in capitulum congeſtis.*
9 - - - - - - - *foliis Ruſci.*
10 - - - - - - - *fruteſcens Jaſmini Flore, foliis Polygalæ.*
11 - - - - - - - *anguſtifolia, Jaſmini flore.*
1 *Tithymalus Aizoides Africanus, ſimplici ſquammato caule.*
2 *dito, caule ſquammato, clamænerii folio.*
3 *Tithymalus arborens Africanus.*
4 - - - - - - - *Æthiopicus ſeu Africanus, Mezerei Germanici folio, Flore pallido.*
5 *Tithymalus Aizoides Africanus, validiſſimis ex tuberculorum internodiis provenientibus.*
1 *Trifolium Africanum fruticans, flore purpuraſcente.*
2 - - - - - - - - - - - *folio anguſtiore, flore rubicante.*
3 - - - - - - - - - - - *foliis incanis, flore luteo.*
Tulipifera arbor Africana.
1 *Valeriana Africana fruticans, foliis longis & anguſtiſſimis.*
2 - - - - - - - *foliis anguſtis, flore macula rubicante notato.*
3 - - - - - - - *fruticans, foliis Ericæ.*
1 *Vitis Idæa Æthiopica ſeu Africana, Myrthi Tarentini folio flore atro purpureo.*
2 *dito, buxi minoris folio floribus albidis.*

Buiten deze zyn hier nog de navolgende ſoorten van Vygenboomen, ook by *Tournefort* te vinden.

1 *Ficoides Africana, folio plantaginis undulato, micis argenteis aſperſo.*
2 - - - - - - - *acaulos, latiſſimis craſſis & lucidis foliis conjugatis, flore aureo ampliſſimo.*
3 - - - - - - - *erecta, ocimaſtri folio, micis argenteis aſperſo, flore roſeo magno.*
4 - - - - - - - *erecta ramoſa, Tripolii folio, flore aureo magno.*
5 *Ficoides ſeu Ficus Aizoides Africana, folio anguſtiori.*

6 *Ficoides ſeu Ficus Aizoides Africana minor, multicauli, flore intus rubente, extus incarnato.*
7 *Ficoides Africana folio enſiformi dilute virenti, flore aureo, brevi pediculo inſidente.*
8 - - - - - *enſiformi folio obſcure virenti, flore longo pediculo inſidente.*
9 - - - - - *folio enſiformi varie inciſo; aureo flore pediculo inſidente.*
10 *Ficoides, ſeu Ficus Azoides Africana procumbens, folio triangulari enſiformi.*
11 - - - - - - - - - - *triangulari folio longiſſimo, fructu multicapſulari, flore luteo, major.*
12 *dito, minor.*
13 *Ficoides Africana, folio triangulari longiſſimo, flore aureo.*
14 *dito, purpureo.*
15 - - *carneo.*
16 *Ficoides, ſeu Ficus Aizoides Africana major, procumbens, triangulari folio, fructu maximo eduli.*
17 *Ficoides Africana, folio longo triangulari incurvo, purpureo caule.*
18 - - - - - - - - *triangulari recurvo, floribus umbellatis obſoleti coloris, externe purpureis.*
19 *dito, Flore flaveſcente.*
20 *Ficoides Africana, folio triangulari lanceato.*
21 *dito, incurvo & dentato.*
22 - - *obtuſo, in geminos aculeos abeunte, flore aureo.*
23 - - *apice rubro, caule purpuraſcente.*
24 *Ficoides ſeu Ficus Aizoides Africana minor erecta, triangulari folio viridi, Flore intus aureo, foris purpureo.*
25 *dito, folio triangulari glauco, Flore luteo.*
26 *Ficoides Africana fruteſcens, perfoliata, folio triangulari glauco, punctato cortice lignoſo, tenui, candido.*
27 - - - - - *erecta, folio triangulari glauco, punctis obſcurioribus notato.*
28 - - - - - *humilis, folio triangulari glauco, bullato, Flore luteo.*
29 *dito, dorſo aculeato, Flore luteo.*
30 *Ficoides Africana erecta, folio triangulari glauco & brevi, Flore carneo.*
31 - - - - - *humifuſa, folio triangulari longiori, glauco Flore flaveſcente.*
32 *Ficoides, ſeu Ficus Aizoides Africana, folio tereti procumbens, Flore purpureo.*
33 *dito, coccineo.*
34 *Ficoides Africana, folio tereti, in villos radiatos abeunte.*
35 *Ficus Africana, oculeis longiſſimis & foliatis, naſcentibus ex foliorum alis.*
36 *Ficoides Africana repens, & læte virens, Flore purpureo.*

En alle deze ſoorten zyn Hottentotsvygen genaamt.

Waar by men nog voegen kan de *Amaquas* of keurboom, die in 2 jaaren zeer hoog word, en een vrugt in een hauw of ſchede geeft, waar in 6 of 7 korls zyn. Ook kan men hier by nog wel het kreupelhout voegen 't geen tegen de loop gebruikt, mitsgaders de *Canna* der Hottentots, die zeer wel na de Chineeſche wortel *Niſi*, of *Ginſeng*, gelykt.

Behalven de voornoemde inlandze boomen en gewaſſchen zyn hier nog zeer veel uitlandze, als

Abies.
Acacia Americana, foliis coluteæ Scorpioides leguminoſæ, ſiliquis echinatis.
Acetoſa hortenſis.
Allium ſativum, & hortenſe.
Alnus rotundifolia, & glutinoſa, viridis.
Aloë Americana ſobolifera.
Althea Indica, ſeu Roſa Sinenſis.
Amygdalus.
Ananas, ſive carduus Braſilianus, foliis Aloës.
Apium hortenſe, ſeu Petroſelinum vulgo.
Arundo Sacharifera.
Aſparagus ſativa & hortenſis.
Beta rubra, & alba radice rapæ.
Batatas.
Braſſica rubra & alba, Capitata & non Capitata, & Florigera.
Camphoraria ſeu arbor Camphorifera, ex qua Camphora officinarum prodit.
Cannabis ſativa & erratica.
Carduus Benedictus, ſive Cnicus ſylveſtris hirſutior.
Caryophyllus.
Caſſia Cinnamomea, ſeu Cinnamomum, ſive canella Ceylanica.
Caſtanea Sylveſtris.
Cepa vulgaris.
Ceraſus varii generis.
Chærephyllon ſativum.
Cicer ſativum.
Cinaria hortenſis, foliis non aculeatis.
Clematis Hederacea Indica, foliis ſubrotundis, Flore rubente.
Corylus ſativa.
Criſta pavonis.
Cucumis vulgaris.
- - - *dictus flos paſſionis.*
Cucurbita lagenaria & rotunda.
Cupreſſus ramis expanſis.
Cyanus ſegetum hortenſis, Flore albo, cæruleo, &c.
Cytiſus arvenſis.
Datura, ſeu ſtramonia Indica major fætida, porro ſpinoſo, oblongo.
Faba leguminoſa.
Ficus communis Indica, &c.
Ficoides ſeu Ficus Americana, cerei effigie, ſpinoſa & anguloſa.
Fæniculum vulgare.
Fragaria ferens fraga rubra.
Frumentum Indicum Saraſenicum.
Foela Moegri.

Foela

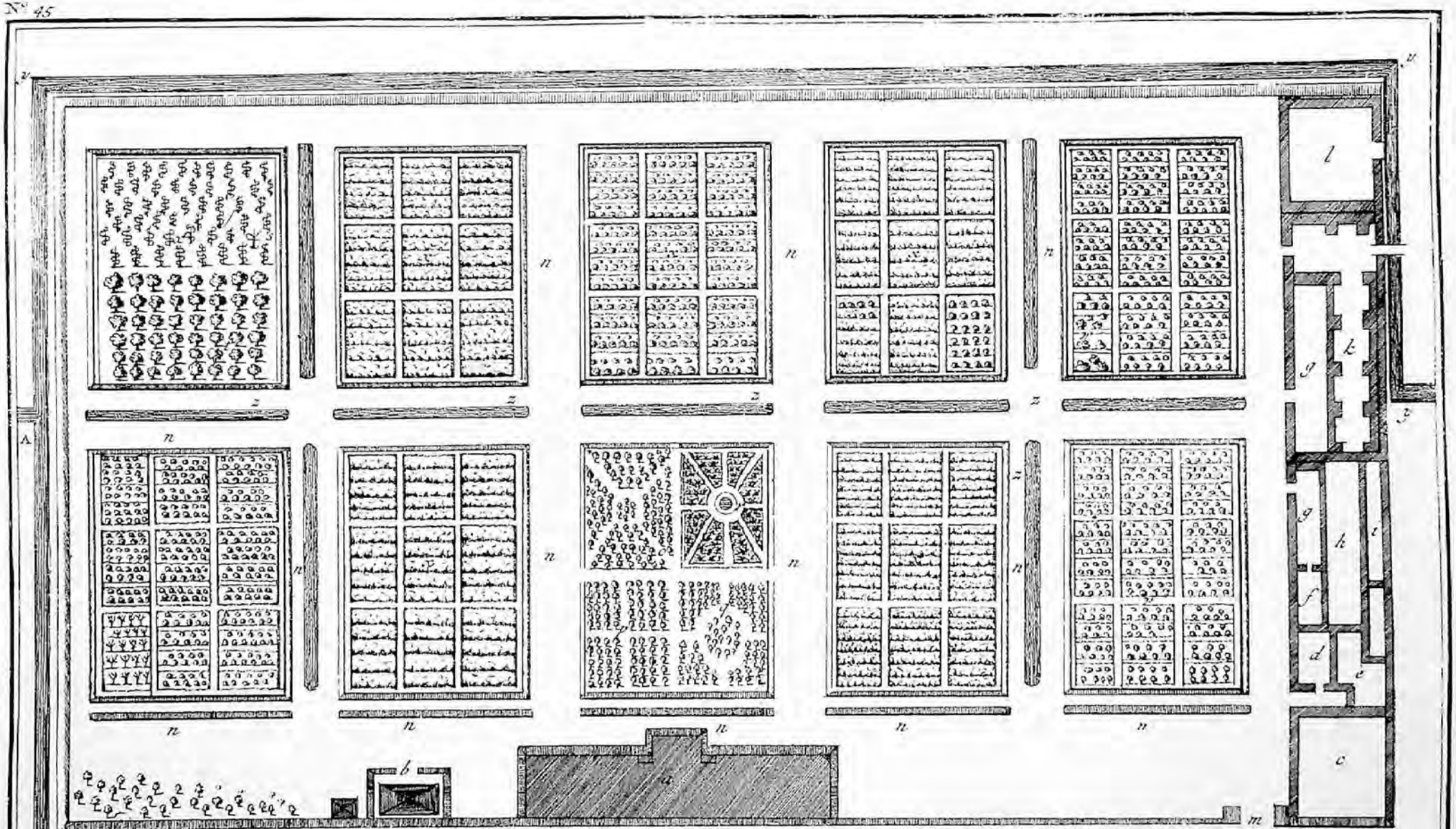

a. Het Thuyn-huys.
b. De Keuken.
c. Het Thuynmers-huys.
d. Desselfs hist-vertrek.
e. De algemeene Keuken.
f. Het School.
g. 't Slaven-huys.
h. De Crankbesoekers-plaats.
i. Het Meyskens-school.
k. De Provisie-kamer.
l. De Kerk.
m. De ingang des Thuyns.
n. De groote Laanen van Laurier en Camfer-boomen.
o. Granaaten en allerley Vygen-boomen.
p. Castanien-boomen.
q. Pompelmoes-Citroenen-Limoen-en-Appel-Sina-boomen.
r. Bloemberg, en Speelhuysje met Passie-bloemen.
s. Wyngaarden.
t. Vygen-boomen.
v. Artisoecken.
w. Bloem-cool.
x. Moescruyden.
y. Breede buyten-grachten.
z. Waterleyding door den Thuyn.

A. Een Meulen om 't Water in den Thuyn te malen.

Foela quater horas.
- - *Aros branco.*
Gramen vulgare, item bulboſum & ſparteum Hollandicum.
Groſſularia multiplici acino, ſive non ſpinoſa hortenſis rubra, & alba.
Guajana alba dulcis, ſive Gujavo Pomifera Indica.
Hordeum vernum & hybernum.
Hyacinthus albus, ex Hollandia ablatus.
Intybus ſativa, latifolia, & criſpa, Endivie-ſalade.
Juniperus vulgaris baccis parvis.
Katsjapiring.
Kajve Amaas.
Lactuca vulgaris capitata, & non capitata. Allerlei Salade.
Leucoium album, purpureum, flavum.
Lilium, ſeu corona Imperialis.
Majorana vulgaris.
Malus domeſtica, variæ denominationes ejus.
- - - *cydonia fructu oblongo & leviori.*
- - - *citria.*
- - - *Limonia acida & dulcis.*
- - - *Arantia Indica, fructu omnium maximo, pompelmoes dicto, medulla partim palleſcente, partim rubeſcente.*
- - - *Arantia Luſitanica ſeu pomum Sinenſe.*
- - - *Punica, ſive Granata.*
Malum Syriacum ſeu Creticum, of Cretiſche Majorana.
Meliſſa hortenſis, odore citri.
Melo Hiſpanicus.
Mentha hortenſis criſpa.
Meſpilus Germanica folio laurino non ſerrato.
Morus fructu nigro.
Myrthus communis Italica, & latifolia Romana.
Napus Sativa.
Narciſſus albus, magno odorato flore.
Naſturtium Indicum, flore luteo dilutiore.
Nux Juglans ſeu regia vulgaris.
Ocyum latifolium maculatum vel criſpum.
Olea Sativa.
Pæonia Flore pleno rubro, minore, of Pæonie-roozen.
Palma Dactylifera, Dactylus vulgo, of de Dadelboom.
Papaver hortenſe.
Paſtinaca Sativa, radice alba.
Pepo Indicus reticulatus, ſeminibus albis & nigris, major, of de Watermeloen.
Perſica malus vulgaris fructu molli & albo, item fructu quaſi ſanguineo.
Pinus Sylveſtris.
Piper Indicum ſive balecutium, propendentibus ſiliquis, oblongis, recurvis rubris, of lange Peper.
Piſtacia Indica, ſeu Perſica, fructu racemoſa.
Prunus.
Pyrus Sativa.
Quercus vulgaris brevibus pediculis.
Raphanus niger major rotundus, & Raphanus minor oblongus.
Raphanus Ruſticanus.
Roſa Centifolia, frutice ſpinoſo, rubra, alba, &c.
Rosmarinus hortenſis.
Ruta hortenſis.
Sabina.
Salvia.
Sambuccus vulgaris.
Secale Hybernum ſive majus.
Spinachia ſemine non ſpinoſo, & ſpinoſo.
Tamariſcus fruticoſa.
Targon hortenſis.
Triticum Hybernum.
Tulipa.
Vitis Vinifera.
Viola Martia.

Alle deze boomen, planten, gewaſſchen en bloemen vint men in den Thuin der E. Maatſchappy, of op Vergelegen, op Conſtantia, en op meer andere fraaje Buitenplaatzen en Landgoederen alhier.

En vermits wy hier wegens den Thuin der E. Maatſchappy nu niets meer by te voegen hebben, oordeelen wy noodig hier den zelven by No. 45. in prent te vertoonen.

De twee andere Compagnies Thuinen.

Behalven dezen Thuin heeft de E. Maatſchappy, een myl van de Kaap na 't O., nog een anderen, doorgaans het Rondebosje, maar eigentlyk Ruſtenburg genaamt.

Dit is een ſtuk lands van 26 Mergen, dat in 't jaar 1667. of 1668. al bekent, en meeſt met een ſchoonen wyngaard bepiant was, waar van de E. Maatſchappy in 't jaar 1705. tweeëntwintig Leggers getrokken heeft. Buiten dien wyngaard waren 'er ook andere ſchoone plantagien van eikenlaanen, en heerlyke vrugtboomgaarden, en 't fraaiſte hier af was, dat 'er een zeer proper huis by was, met verſcheide gemakkelyke vertrekken boven en onder; over al welken omſlag ook een baas Thuinier het opzigt heeft.

Buiten deze twee Compagnies Thuinen heeft de Heer *Willem Adriaan van der Stel* nog een ſchoonen nieuwen Moesthuin ſchuins tegen over 't Rondebosje na 't O., en niet verre van daar, in 't jaar 1700. aangelegt, die 40 Mergen groot is, zoo my uit de Kaart van de Kaap, voor zyn Ed. gemaakt, en my door zyn Ed. toegezonden, klaar blykt, hoewel hy nu in zyn ganſchen omtrek wel 58 of 60 Mergen beſlaat, over welke mede een byzondere baas Thuinier het opzigt heeft.

Van dezen Thuin, die ik op zekeren tyd met zyn Ed. gezien, en zeer fraai bevonden hebbe, maakte die Heer wel zoo veel werk, als van den Thuin aan 't Kaſteel, om dat daar alles wonderlyk wel groejen en tieren wilde.

In alle deze Thuinen ziet men allerlei

vreemde boomen, en planten, waar van 'er nu en dan al veele aan deze en gene Heeren tot Amſterdam, en in andere ſteden, overgezonden zyn, gelyk uit verſcheide afteekeningen in de *Hortus Amſtelodamenſis* van de Heer *Commelyn*, en elders, te zien is.

Saiſoenen. Dat nu alles hier zoo voorſpoedig groeid, en zoo wel tierd, moet men ten deelen aan de goede grond, maar vooral ook aan de gemaatigde lugtſtreek, waar onder de Kaap legt, toe ſchryven; alzoo de hitte en koude, na de verſcheide ſaaiſoenen hier niet te groot is; hoewel men 'er in de wintermaanden van Mey of Juni (en zoo verder) en zelf in September en October nog, 's morgens en 's avonts wel een ſtoof, ja wel een vuurtje, verdragen kan; en heb ik in Februari zelf ondervonden, dat het hier wel kilkout kan zyn; ook heb ik het 'er nu en dan al vry heet gehad; maar dat duurd niet lang, en de lugte winden, die hier veeltyds waajen, zuiveren de lugt van alle ſchaadelyke dampen, en helderen de zelve zoo byzonder op, dat men de menſchen hier doorgaans zeer gezond en lang leven ziet.

De zomer begint hier met Januari, de lente met October; in den herfſt en in de winter waajen de N. W., en zomtyds ook de Z. winden hier zeer fel door, en dan kan het 'er zomtyds zoo ſterk regenen, dat alle de gewaſſchen niet alleen tegen de grond geſlagen, maar door den ſwaaren regen, die dan van 't gebergte zoo ſteil en met zulken geweld komt afſtroomen, ook met zeer breede ſtreken door de duinen heenen langs groote gemaakte guilen en ſluiven in zee weggeſleept worden; doch hoe ſterk dan de regen en de wind daar zyn mag, is 't beſt 'er af, dat het niet lang aan een duurt; want anders was het 'er niet te harden.

't Hoofd. In de Tafelbaay heeft men tuſſchen 't Fort en tuſſchen 't Equipagie-pakhuis naaſt *Pythius*, een zeer groot hegt Hoofd van ſwaare balken, waar over planken geſpykert zyn. Het is 165 voeten lang, en 5 of 6 voeten breedt.

Na de kant van den Leeuwenberg zyn 'er verſcheide pompen gelegt, alwaar de ſchuiten of boots hun water haalen. Dus heeft men drie waterleidingen met die pompen van den Tafelberg, de eene hier, de andere na 't Fort, en de derde op 't plein, by de eerſte regte ſtraat na de Tafelberg; doch men heeft met die pompen geduurig moeite, en dan is 't zeer moejelyk, en verre water te haalen

By 't plein, ontrent de huizen van 't vlek, heeft de Heer *Willem Adriaan van der Stel* een altyd ſpringende fontein ten dienſt der borgers gemaakt.

Zoodanig nu is 't hier in de Tafelbaay geſtelt; maar buiten de zelve is onze Colonie hier landwaard in vry verder uitgezet, dat wel van de eerſte tyden af begonnen is, gelyk men onder anderen aan een poſt, Riebeeks katteel genaamt, zien kan, maar dat egter op een geheel andere wyze naderhand by den Ouden en den Jongen Heer *van der Stel* gedaan is.

Van de COLONIE van STELLENBOSCH.

Stellenbosch. Dus verre nu omſtandig van deze eerſte Colonie geſproken hebbende, gaan wy tot die van Stellenboſch over, die weer in 4 andere deelen onderſcheiden is, over yder van welke wy vervolgens in 't byzonder zullen ſpreken. Het zyn deze:

1. Stellenboſch.
2. 't Moddergat.
3. Hottentots-Holland.
4. De Bottelary.

I. Van 't Dorp Stellenboſch.

Hoe wyt zich de Nederlanders hier nu reets in en buiten de Tafelvaley, en in de Tygerbergen, en daar verder omſtreeks, in de eerſte 28 jaaren onder verſcheide Gouverneurs en Commandeurs uitgezet hadden, wiert hen dit land egter, alzoo de borgers en coloniers ſterk toenamen, nog te klein, weshalven men goedvont zich weer een ſtuk verder in 't naaſte land, dat hier aangrenſt, en nu Stellenboſch genaamt word, uit te breiden; een landſtreek, die 4 andere groote colonien in zich begrypt, van welke dat, waar in 't dorp Stellenboſch legt, de Hoofdcolonie van die landſtreek is.

In de zelve waren toen de Hottentots in groote menigte, gelyk ook zeer veel wild gedierte, doch de dapperheid en naarſtigheid der Nederlanders deê die beyde in korten tyd, alzoo zy tegen ons ſchietgeweer niet konden, van daar wyken; waar na zy dat land van zyn ſtruiken, ſtruellen, en onnoodig geboomte zuiverden, en tot hun oogwit verder bereid hebben.

De grenzen dezer colonie zyn in 't W. daar zy tegen de Kaapze bevoorens van ons beſchreven colonie, of tegen de Tygervaley, en Tygerbergen, aanſtoot; na 't Z. de baay van Kaap Falſo, na 't O. de bergen van Stellenboſch, en de bergen van Hottentots Holland (welker beider toppen, even eens als de Tafelberg, met een witte wolk ook, als de Z. O. wind doorwaajen zal, bedekt worden) en in 't N., by de Moſſelbanks-rivier, de

Paar-

Paardenberg, die daar naaſt aan legt, en na de menigte wilde paarden, zich op den zelven onthoudende, zoo genaamt word.

Men gaat na deze Colonie over een heuvel, de Stellenboſchkop genaamt, waar by men in de eerſte tyden een vlaggeſtok met een vlag plagt te hebben, die men in tyden van onraad opheiſte, en met een ſtuk een ſchoot dede, om de borgers daar om ſtreeks te waarſchouwen, dat 'er onraad was, 't zy van vreemde ſchepen, Hottentots, of wat het verder wezen mogt.

Als 'er dan op den Leeuwenkop om zulke reden een kenbaare vlag opgeheiſt, en geſchoten wiert, deed men dat hier ook, om alle de borgers te doen opkomen na 't Kaſteel, om malkanderen te helpen, en dus kon men in 24 uuren alle de gewapende borgers by een hebben. Even zoo deden ook de Coloniers, na 't heiſſen van hun vlag, een ſchoot, als zy door de omſwervende Hottentots overvallen wierden, om hulp van 't Kaſteel daar door te eiſſchen; doch zedert men ſterk genoeg van ingezetenen geworden is, en men geen vrees meer voor de zelve had, is dit ſtuk geſchut weggenomen, en de vlaggeſtok om verre gevallen.

Dit dorp wort in 't O door zeer hooge bergen, de Stellenboſchbergen genaamt, omringt, die alzoo hoog als de Tafelberg, zyn. De witte wolk, die zich by dag hier op vertoont, gaat doorgaans tegen den avont leggen, en dan is 't tot middernacht ſtil; in de klooven der zelve waſt veel hout, doch op de toppen dezer bergen, hoe bar en ruw ook in 't gezigt, groejen veel bloemen, en ſchoone planten, kruiden, enz., en in de daalen hier ontrent ziet men ſchoone koornvelden, boekweit-akkers, wynbergen, en veel heerlyke plantagien leggen.

Door dit dorp loopt een ſchoone heldere rivier, doorgaans de rivier van Stellenboſch, of anders de eerſte rivier genaamt, om dat zy de eerſte is, die men na de zoute rivier ontmoet. Ook is zy redelyk viſchryk.

Langs de zelve, of niet verre van daar, en van dit dorp af, heeft men verſcheide ſchoone hofſteden als die van de Heer *Henning Huſing*, Meerluſt genaamt, van *Ferdinandus Appel* (naaſt daar aan) die van *Jacobus van der Heyden*, Welgemoed, en die van D. *Petrus Kalden*, van *Pieter van der Byl* (Borgermeeſter hier) van *Pieter Robbertzoon*, *Iſaac Schryvers*, *Adam Tas*, *Catharina Kloeten*, en meer anderen.

Zy is de eenige rivier by na hier, want die by de Kuil, is, zoo te zeggen, niets waard, vermits zy in de zomer by na droog, en brak is. Deze rivier van Stellenboſch loopt, nevens nog 2 andere kleine, die men in 't Moddergat heeft, een ſtuk weegs met de zelve te zamen, tot dat zy zich in de baay van Kaap Falſo ontlaſten. Men heeft veel grundels, aal, paling, en ook pampus-viſch in de zelve, en digt aan zee, by *Ferdinant Appels* land, ook zeeviſch, als harder, ſpringer, enz.

In dit dorp Stellenboſch heeft men een vergadering van de Borger- en Heemraaden, die op 't Landdroſtelyk huis aan Stellenboſch zitten, en waar van de Landdroſt voorzitter is; maar dit huis is in 't jaar 1710., door onvoorzigtigheid van een ſlaave, die wat vuur in een Tabakskonfoort aanbragt, by den Landdroſt *de Meurs* tyd, nevens de Kerk, en ettelyke huizen daar ontrent, afgebrand, en in 2 uuren tyds in koolen gelegt, zoo dat 'er maar weinig huizen bleven ſtaan; doch na verloop van 4 jaaren waren 'er al weer fraaje huizen aangebouwt; doch men had 'er in 't jaar 1714. nog geen Kerk, of een huis tot vergadering der Heemraaden herbouwt.

De oude Heer *van der Stel* heeft in 't jaar 1680. de Colonie aan Stellenboſch, 9 mylen gaans O. aan van 't Kaſteel, of 7 mylen rydens met een oſſenwagen, aangelegt, en de zelve met 80 huisgezinnen begonnen, welke van tyd tot tyd merkelyk toegenomen heeft.

Het was in 't eerſt, eer hier alles opgeruimt was, een wild boſch, zoo dat het na zyn voorige gedaante den regten naam behielt, doch deze Heer voegde hier maar zyn naam by, om dus by 't noemen van Stellenboſch den naam van zyn geſlagt in geheugenis te doen houden, en aldus nog lang na zyn dood te leven.

Men komt 'er langs een klippigen, ſteilen, heuvelagtigen, en ten grooten deele zeer ongemakkelyken weg, hoewel men hier en daar ook goede ſtreeken heeft; egter moet men, om 'er na toe te ryden, wel 5 of 6 paar oſſen voor een wagen hebben, wil men 'er komen, en die konnen 'er, by heet weder, nog wel by nedervallen.

Dit is een zeer eenzaame weg, en 't ſtaat my voor, dat ik, in 't jaar 1705. te paard met D. *Bek* hier na toe rydende, een groote vlakte, waar op wy ettelyke ſtruisvogels van verre zagen, overreedden, daar wy maar een huis op ontmoeteden, alwaar nog maar weinig dagen te vooren 5 olifanten wakker de pypen geſtelt hadden. Daar na quamen wy aan de Kuil, de plaats van de Heer *Berg*, die zoo veel als half wegen is, en verder is 't een eenzaame weg.

Het dorp is in zich zelve niet groot, alzoo 'er by de Kerk toen maar 13 of 14 huizen by my gezien zyn; doch landwaard

waard in zyn hier en daar nog veel enkele huizen, en hofsteden, die 1 of 2 mylen van malkanderen staan.

Stellenbosch noemt men nu nog ook in 't byzonder 't huis der E. Maatschappy hier, waar in den Landdrost woont, en waar in de Heemraaden vergaderen; en dit was wel een van de grootste huizen, en toen met een fraay boschje omzet.

II. Van 't Moddergat.

De tweede Colonie, onder die van Stellenbosch behoorende, wort het Moddergat genaamt, 't geen tusschen de Tygerbergen en tusschen de bergen van Stellenbosch, legt, en in 't Z. tegen 't land van Stellenbosch, gelyk dit laatste in 't N. tegen de Bottelary komt te stooten; ook is die landstreek, tot het dorp van Stellenbosch behoorende, veel grooter, en nader aan Hottentots-Holland, en ook veel schooner en vermaakelyker, als 't Moddergat.

Dit tweede deel dezer Colonie van Stellenbosch word het Moddergat genaamt na 't regenwater, dat in de swaarste regenmaanden Juni en Juli van de bergen na de dalen, en wel byzonder hier na toe, zeer sterk afstroomt, daar staan blyft, en dien weg geheel onbruikbaar maakt, alzoo 't daar den meesten tyd dras staat, en zich als een modderige moeras vertoont.

Ten aanzien van 't voorige legt dit wat meer na 't N., en 't heeft rondom door Hottentots-Holland, mitsgaders de rivier van Stellenbosch, des zelfs bergen, en ook de landstreek van 't dorp Stellenbosch, tot zyne grenzen; doch het is in verre na zoo groot niet, hoewel hier in mede veel schoone landeryen leggen, alle welke te noemen my onmogelyk, en juist zoo noodig niet is; zynde het genoeg te zeggen, dat daar onder uitsteekt 't land van den Borgermeester van Stellenbosch, *Wessel Pretorius*, benevens de hofsteden van *Herman van Brakel*, *Jan Jacob Conterman*, en meer anderen; ook zyn 't hier al meest heuvels, gelyk men hier ook zoo veel dalen niet, als wel in de voorige beschrevene Landstreek, ziet. Egter is het land in zich zelven hier mede zeer goed, en 't geeft goed gras voor 't vee, hebbende ook geen gebrek van water, alzoo het ten deele door de rivier van Stellenbosch besproeit word, behalven dat 'er nog een kleine beek is, die geen naam heeft.

III. Hottentots-Holland.

Van veel meer belang egter is Hottentots-Holland, een uytermaaten schoone en vette landstreek, gelyk het de derde in rang van deze byzondere Stellenbosche Colonie, en zy aldus van een onkundig Europeer genaamt is, dienze al zoo fraai als Holland voorquam, wanneer hy, genegen een plaats voor zich uit te kiezen, en zyn oog hier op laatende vallen, met verwondering zeide: *Dit is een land by na zoo schoon als Holland, en ik begeer geen ander, dan dit land, te hebben.* In opzigt van de deugd van 't land had hy gelyk, doch alzoo hier bergen en Hottentots waren, die men in Holland niet vint, zoo is het Hottentots-Holland genaamt.

Het is by na grooter, en vrugtbaarder, als Holland, en 't is de allerschoonste, vrugtbaarste, en grootste landstreek van deze bysondere Colonie. Den weg hier na toe is tweederlei. Men kan 'er, van de Kaap, door de Zandduinen, of door Stellenbosch, en nog door een anderen dubblen weg, als men zich na 't Z. wend, en zóo van 't Z. O. ten O. regt Z. O. aangaat, en ook anders langs het dal van Kaap Falso, of langs de zee gaande, komen; doch de weg over 't gebergte is vry beter, als die langs dat dal.

Tot dit Hottentots-Holland behoort het land, 't geen hier aan alle de zyden des zelfs in 't N, Z., en W. legt, gelyk ook de Zeekoejen-valey daar toe al mede betrokken word.

Doch eer wy verder hier van melden, moeten wy van Kaap Falso nog wat breeder spreken.

De baay van Kaap Falso, die hier in 't Z. legt, heeft in 't O en W een aaneengeschakeld gebergte, van welke die, welke in 't O. leggen, de bergen van Hottentots-Holland, die veel hooger, als de Tafelberg, zyn, genaamt worden; doch die in 't W. paalen aan de Steenbergen (daar Constantia legt) van welke de uiterste, die zeer verre en wel 6 mylen in zee loopt, Noorwegen genaamt word.

Ook kan men van daar door een steenagtigen en zeer gevaarlyken weg na de Africaansche warme baden, waar van wy hier na breeder spreken, en na de landen der Heusaquas en de verdere Hottentots, in 't O leggende, gaan.

Op die bergen nu van Hottentots-Holland ziet men ook doorgaans, als de Z. O. wind doorwaajen zal, even zulk een witte wolk, gelyk wy van den Tafelberg, en de bergen van Stellenbosch gezegt hebben, en zoo lang men 'er die op ziet, is 't een teeken, dat die wind nog niet ophouden zal.

Het uiterste einde dezer bergen, dat in 't Z. in zee loopt, word de hanglip genaamt, om dat het als met een lip aan 't gemeld gebergte vast is.

De baay nu, ontrent dit gebergte leggende,

gende, noemt men de baay van Kaap Falſo, welke wel 10 mylen in haaren omtrek heeft, en zoo genaamt is, om dat des zelfs eerſte onderzoeker voorgegeven heeft, als of die baay niet goed, en als of 'er, om de ſteenagtige grond, niet wel te ankeren was, dat naderhand, en vooral in 't jaar 1708 of 1709. toen de zelve door laſt van de Heer *van Affenburg* van Stuurman *Jacob Joppe de Jong*, om dat 'er een van onze ſchepen ingeloopen was, naauwkeurig onderzogt, en over al gepeilt wiert, klaar ondervonden is, dat dit valſch was, gelyk mede, dat men 'er, om de harde Z O wind, die hier de ganſche zomer meeſt door, en de baay in waaid, niet zou konnen uitkomen

Wel is waar, dat 'er in 't midden een klip als een klein eilandje, en nog een ter zyden na 't W. legt, waar op zich veel vogels onthouden; maar dit alles belet niet, dat men, des noods, hier zou konnen ten anker komen, alzoo 'er goede ankergrond is.

Deze baay is ook zeer viſchryk, en ik kenne een vriend, die 'er eens met het net 1000 groote ſteenbraaſſems en veel harders, in twee of drie trekken, gevangen heeft; doch wel de meeſte viſch heeft men in de viſchhoek, een plaats, niet verre van de Hanglip gelegen.

Naby deze bergen by Kaap Falſo heeft men ook de Zeekoejen-valey, die daar een uur van ſtrand af, en byna in 't midden tuſſchen de bergen der Hanglip, en van Noorwegen, in 't Z gelegen is, dragende dien naam na de Zeekoejen, die hier ontrent wel eer meer, dan nu, plagten te zyn. Zy is wel 1 groote myl in 't rond.

Dat nu Hottentots-Holland, waar mede wy nu weer voortgaan, een ſchoon en van 't beſte land hier is, bleek klaar genoeg daar aan, dat de Heer *Willem Adriaan van der Stel* hier mede zyn ſchoone luſtplaats *Vergelegen* (waar van wy elders breeder ſpreken) begrepen heeft.

In 't midden van deze landſtreek legt een hoogen berg, de ſchaapenberg, om dat 'er 't geheel jaar door gras voor de ſchaapen is, genaamt, van welke men alles in de Tafelbaay voorvallende, klaar zien kan, waarom deze Heer, zoo hy niet na 't Vaderland ontboden was, voorgenomen had hier een luſthuis te bouwen, om van daar, alles net op zyn gemak te konnen beſchouwen.

Op deze ſchaapenberg had zyn Ed. veele van zyne ſchaapen te weiden, ook had zyn broeder, de Heer *François van der Stel*, hier mede, niet verre van den Heer Gouverneur, een zeer fraaje plaats, waar ontrent de Laurens-rivier was, die vlak door Vergelegen liep.

De naaſte Hofſtede aan de laatſtgemelde plaats lag wel 3 goede uuren van de Zeekoejen-valey; buiten welk *Vergelegen* zyn Ed. nog een ſchoone plaats in 't land van *Terra di Nataal*, wel 30 mylen van daar had, die al vry groot in uitſtrekking was.

Bevoorens waren hier zeer veel wilde dieren, die zyn Ed metter tyd meeſt van daar verjaagt, gelyk hy dat woeſt land hier in 5 of 6 jaaren tyds tot een aards Paradys gemaakt heeft.

Dat hier in de klooven, en op de bergen, veel ſchoon hout valt, is die gene, die 'er geweeſt zyn, zeer wel bekent.

Ook heeft men hier, buiten de Laurensrivier, nog 2 andere, die zoo waterryk niet zyn, als deze, en die te zamen met een wyden mond in de baay van Kaap Falſo ſtorten, na dat die 2 voorby 't land van *Pieter de Meyer* haaren loop gerigt hebben. Men vint in de zelve, ſchoon zy geen grooten weg heenen ſtroomen, nu en dan grundels, en aalen, en ook wel wel eenige zeeviſch digt aan zee.

Hottentots-Holland.

Na 't Z. of wel 't Z. O. heeft men dit Hottentots-Holland, het ſchoonſte land daar omſtreeks, al zedert 't jaar 1670. door de onze beſloten in bezetting te nemen; doch deze Colonie is merkelyk in wyn- en koornlanden toegenomen, zedert de Heer *Willem Adriaan van der Stel* hier in 't jaar 1700. of 1701 zyn pragtige buitenplaats *Vergelegen*, (12 mylen van 't Kaſteel) aangelegt heeft.

Men kan de zelve zeer cierlyk afgebeeld zien in de Deductie van zyn Ed., en in de Contradeductie, als ook in 't werk van *A. Boogaard*, daar tegen uitgegeven.

Ik heb dit ſchoon gebouw in 't jaar 1705. twee dagen voor myn vertrek na Indien gezien Ik had aangenomen Zondags na de middag aan 't Kaſteel te prediken, en alzoo de Heer Gouverneur tot dien dag toe geen tyd had konnen uitvinden, om my die plaats te laaten zien, vraagde zyn Ed. my daags te vooren, of ik, na de Predikatie wel luſt zou hebben, om dat togtje met zyn Ed te doen. Ik zeide van ja, en nam dit met veel dankbaarheid aan.

Wy gingen daar op ten 6 uuren 's avonts in een koets, met 6 paarden, ſpanden, na 3 uuren zeer ſterk aangereden, en daar wat gegeten te hebben, weer 6 andere paarden in, en quamen 's nachts ten 12 uuren op Vergelegen

Vergelegen.

Daags 'er aan zag ik dit ſchoon huis, dat, tegen 't wild gedierte, rondom in een agtkantige, cierlyke, hooge, dikke muur lag Ik bevont de galdery in 't midden 80 voeten lang, en 16 breedt. Deze had aan de zyde na Kaap Falſo toe een uitnemend heerlyk gezigt, zoo over

over de wynbergen en andere landeryen, als ook na de baay van Kaap Falſo, behalven dat men aan de andere zyde een cierlyk in 4 quartieren gelegt bloemperk had, en een fraaje rivier zag, die zich in twee takken ſcheide.

Aan wederzyden van die ſchoone en byzondere vermaakelyke galdery, die zeer lugt en hoog was, waren 4 ſchoone vertrekken, en naaſt de zelve aan wederzyden weer 4 andere zeer net gemeubileerd, en waardig om haare fraaiheid en de groote koſten, daar aan gedaan, altyd in wezen gebleven te zyn, hoewel de Vergadering der XVII. naderhand goedvond, dat ſchoon gebouw te doen afbreken, om zoodanige redenen, als zy daar over in haare Miſſive, den 30ſten October 1706. na de Kaap, geven; die men nevens alle de ſtukken, daar toe behoorende in de Deductie van zyn Ed., en in de Contradeductie van de Meſſrs *van der Heyden* en *Tas*, als ook in 't werk van *A. Bogaard* over de Kaapze zaaken, zoo uitvoerig voorgeſtelt vint, dat het onnoodig is daar iets meer af te ſchryven.

Ik zag deze plaats met een ongemeen genoegen, alzoo daar alles wonderlyk fraai aangelegt was. Het ſtuk lands beſloeg 613 mergen en 140 roeden, waar van 61 mergen en 379 roeden alleen met wynſtokken beplant waren, en welke aan zyn Ed. (zoo men zegt) jaarlyks 55 Leggers ſchoone wyn, behalven de moer, uitleverden.

Ik vont hier, tot myne verwondering, den koning van Tambora, met zyn vrouw, van den welken wy onder de zaaken van Macaſſar en Batavia breeder ſpreken. De eerſte was bezig, om den Coraan, of Alcoraan voor zyn Ed. zeer net uit te ſchryven; en de vrouw had zoo wat opzigt op dit huishouden. Hy was hier, om zyn quaade bedryven op Bima, gebannen, en zy hem uit liefde gevolgt. Zy waren verblyd my te zien, om dat zy met my daar eenigen tyd in 't Maleits ſpraken, en was de Heer Gouverneur zeer verwondert my dat, na zoo lang uit Indiën geweeſt te zyn, nog zoo vloejent te hooren ſpreken.

Dit huis is by zyn Ed., volgens de laſt der Heeren en Meeſters, wat na 't jaar 1710. afgebroken (waar af pas 7 of 8000 Rdrs, zynde niet de helft van zyn waarde, gekomen is) en 't land is in verſcheide parceelen aan dezen en genen al mede volgens laſt verdeelt, of verkogt, gelyk men dat elders zien kan.

Na dat ik dien dag myn hart daar met zeer veel fraajigheden te zien, aan keurlyke ſchoone ſteenbraaſſem, en andere ongemeene viſch, mitsgaders aan de heerlykſte vrugten, die men zich verbeelden kan, opgehaalt, en met een ſchoon glas wyn van zyn Ed. eigen perſſery daar op te drinken, doorgebragt had, namen wy ten 6 uuren de reis weder aan, en reden met de zelve koets en paarden weer na 't Kaſteel, daar wy ten 12 uuren aanquamen, en waar na ik zyn Ed. voor zyne beleeftheid, aan my bewezen, van harten bedankte.

Ik had dien weg nog wel eens by dag willen ryden; doch dat kon niet wezen, en na dien tyd, by myn retour, heb ik daar toe ook geen gelegenheid gehad.

IV. De Bottelary.

Het vierde deel, tot deze byzondere tweede Colonie, of die van Stellenboſch, behoorende, word de Bottelary genaamt, waarſchynelykſt daarom, om dat deze ſtreek lands, die zich in 't Noordelykſt deel dezer Colonie vertoont, de eenige ſpyskamer, behouder, en als de Bottelary is, van waar men by na al, of altoos 't meeſte hooi voor de paarden verzamelt, alzoo 'er in ganſch Africa geen ſchooner grasvelden, dan hier, zyn.

Dit land ſtoot in 't Z. tegen Stellenboſch, in 't W. tegen de Moſſelbank, en in 't O. en N. tegen Draakeſtein, en deze laatſtgemelde Colonie word door den Paardenberg (dus na de menigte wilde paarden, die zich daar op onthouden, genaamt) van de Bottelary afgeſcheiden, alzoo de zelve tuſſchen Draakeſtein en de Bottelary, als beider grenspaal, in legt.

Hier ontrent was 't land, dat na zynen eerſten bezitter Jooſtenberg genaamt word, waar ontrent men ook 't land van *D. van Loon* had, niet verre van 't welke deze Heer, terwyl hy eens van de wagen ging, op een wonderlyke wyze zeer elendig aan zyn einde geraakte.

Een uur verder legt Elzenburg, een heerlyke plaats van de Heer *Elzevier*, die men zegt dat zyn E., in Holland zynde, jaarlyks wel 3000 guld. opbragt, die hem zyn gemagtigde, de Heer *Lamotius* toezont of overmaakte.

Hoewel nu deze plaats arm van water en hout is, heeft men 'er daar tegen weer overvloed van koorn, boekweit, enz.

Van de COLONIE van DRAAKESTEIN.

De derde Colonie in rang, der gene die onder de Kaap ſtaan, is die van Draakeſtein, 't welk zich na 't O. ten N. O. meeſt uitſtrekt. Draakeſtein.

Het beſtaat mede in vier onderdeelen, die

die tot het zelve behooren, en aldus genaamt worden:

1. De Berg, *Keert weder* genaamt, met het land tot de Draakeiteinze Kerk.
2. Het land van de Kerk af tot de Wagemaakersvaley.
3. De Wagemaakersvaley.
4. Nog eenige landeryen, die by *Riebeeks* Kaſteel, en by de 24 rivieren, als ook ontrent den Honig- en Piquetberg leggen.

Deze landſtreek begint nog 4 of 5 mylen N. Ooſtelyker, dan Stellenboſch, alzoo Draakeſtein wel 14 mylen van 't Kaſteel der Goede Hoope legt.

De Heer *Simon van der Stel* heeft dit, pas voor de komſt van de Heer *van Rheede*, in 't jaar 1684. met 80 huisgezinnen in 't eerſt al bevolkt, de Franſche vlugtelingen hier geplaatſt (waar door men hier veel meer ingezetenen, dan onder Stellenboſch, heeft) en het, om zich by dien Heer, dien hy wiſt dat ſtont te komen, te aangenaamer te maaken, na zyne Heerlykheid, in 't Stigt van Utrecht gelegen, Draakeſtein genaamt.

Een land, dat ongemeen ſchoon en vrugtbaar, en daar 't fruit veel beter, dan op veel andere plaatzen, is, gelyk 'er ook zeer veel geld af gemaakt zou worden, zoo men die vrugten van daar maar met den oſſenwagen, zonder die te pletteren, brengen kon, waar door 'er veel verrotten, alzoo zy niet konnen verbruikt worden.

De grenzen dezer derde Kaapze volkplanting zyn in 't Z. de berg, *Keert weder* genaamt, in 't O. een ſchakel van Draakeſteinze bergen, in 't N. de Saldanhabaay, en wat meer na 't W. de bergen en heuvels van de groene kloof; doch regt in 't W. de Bottelary, of de Paardenberg.

Deze Colonie is als een groot Hertogdom op zich zelve, en beſlaat (zoo men zegt) wel zoo veel lands alleen, als de 17 Nederlandze Provintien,

Men heeft daar geen Raadhuis, maar (gelyk wy hier na breeder toonen) wel byzondere Overheden, als ook een Kerk, eenige verſtrooide huizen, maar ſchoone wyn- koorn- en weylanden; ook is hier een gemeene watermoolen.

I. Van den Berg KEERT WEDER.

Het eerſte, of 't Zuidelykſte deel dezer Colonie ontrent den berg, *Keert weder*, en van daar tot aan de Kerk van Draakeſtein gelegen, heeft veel ſchoone landeryen; doch welker ingezetenen nog met eenige ſchulden beſwaart zyn, alzoo zy het van de grond af hebben moeten ophaalen, en de E. Maatſchappy hen alles, dewyl die vlugtelingen niets hadden, van wagens, oſſen, paarden, ploegen, zaad, enz., heeft moeten verſchieten, dat al ettelyke tonnen gouds in 't eerſt beloopen heeft, en 't geen zy in 't jaar 1713. al op 40000 guld. na afgelegt hadden.

Gelyk nu de Bergrivier door dit land alomme ſtroomt, alzoo leggen over al langs de zelve aan wederzyden veel ſchoone plaatzen, ontrent een half uur van malkanderen.

De zelve heeft haaren oorſprong in 't land van *Etienne Niel*, waar by hier en daar meer kleine beekjens komen, die de zelve, eer men by de Kerk komt, tot een fraaje rivier doen opſwellen.

Dit deel is zeer bergagtig, en meeſt zeer ruw van velden, zoo dat men in 't eerſt wel half denken zou, dat men in 't ſteenagtig Arabien quam; doch als men 'er wat dieper in komt, bevint men, dat het zeer goed, vrugtbaar, heerlyk van landſtreek, en van zeer goed water voorzien is; hoewel deze berg, *Keert weder*, een van de gevaarlykſte is, die men zich verbeelden kan, alzoo men, by 't minſte ongeluk, om den ſmallen en yzelyken weg, gevaar lyd, om van boven neder in de rivier te ſtorten, en te verdrinken.

In de winter, of regenmaanden Juni en Juli, kan 't hier zoo koud zyn, dat men, na 't ondergaan der zon, hier wel ys, by na een daalder dik, gezien heeft; doch zoo ras de zon 'er op ſchynt, ſmelt het weg; en in dien tyd ziet men ook de toppen der bergen met ſneeuw en hagel, dat zoo tot Auguſtus en September duurt, en geſtadig met witte wolken bedekt; ook is het te gelooven, dat de bronnen en rivieren hier meeſt van 't ſmelten dezer ſneeuw ontſtaan.

Als men van den berg, *Keert weder*, na de Kerk te rug gaat, doet zich aan de linkerhand een weg op, door welken men na Stellenboſch komen kan; doch, wegens de grootheid van 't gevaar, word de zelve van de borgers en inwoonders de *bange hoek* genaamt, alzoo 't den genen, die hier 's nachts over en voor by moet, bang genoeg valt, wegens zekere gevaarlyke ſteilte, en zoo 'er dan (gelyk hier ligt gebeurt, alzoo 'er nog veel grof wild gedierte van leeuwen, tygers, olifanten, luipaarden, enz. zwerft) een leeuw, of eenig ander wild dier, digt ontrent is, en een paard 'er de reuk af krygt, is het onmogelyk om 't zelve in toom te houden, waar door dan, by 't doorbreken der zelve, veelen aan een droevig einde geraakt, en van boven neder in de rivier geſtort zyn, waar na dan ook deze berg, om dit gevaar te ontwyken, met regt, *Keert weder*, ſchynt genaamt te zyn.

Hier ontrent egter heeft men een van

de cierlykſte en heerlykſte Hofſteden, die men zich verbeelden kan, en welke, ſchoon niet al te groot, voor geen eene in ganſch Africa, ja niet voor veel plaatzen van vermaak in Holland, behoeft te wyken.

De Heer Landdroſt *Joannes Meyer* is 'er bezitter af, en heeft daar aan, gelyk by meer andere gevallen, getoont, een man van veel verſtand, en van een ongemeene goede ordonnantie te zyn, alzoo hy dit ſtuk lands zoo fraai gemaakt heeft, dat men niet weet, of de konſt, dan of de natuur hier de overhand heeft, aangezien 'er by na niets bedagt kan worden, om een plaats cierlyk te maaken, 't geen by den aanleg der zelve door hem niet wonderlyk wel waargenomen is.

Het huis, dat, om de ſwaare valwinden, niet al te hoog is, legt in een fraai en cierlyk verdeelt boſch van ſchoone eikenboomen, zoo dat men het by na niet ziet, voor dat men 'er by is.

Men komt dan in de ſchoonſte wynbergen, en van daar in 2 of 3 byzondere thuinen, yder om het fraaiſte, die men ergens daar om ſtreeks, en waar in men de keurlykſte vrugten, bronnen, met een vyver in 't midden van een bloemthuin, een groote menigte van allerley cierlyke piramides van Aloë, keurlyke bloemen, en allerley zeldzaame planten en gewaſſchen, die men bedenken kan, in zulken grooten menigte, en zoo cierlyk by een, in zulken klein ſtuk land zeer geeſtig en bekoorlyk heeft weten te ſchikken, waar toe een onvergelykelyk ſpeelhuis van laurierboomen, met een konſtige berg aan wederzyden, zeer vernuftig gemaakt, en een grot van allerley mineraalſteen, waar in men honderdderley verwen ontdekt, te zamengezet, nevens een groot getal van allerley bloemen, die 'er tuſſchen beiden uitſchieten, een ongemeen groot cieraad toebrengen, behalven dat de holen en klooven van dezen valſchen berg nog met allerley fraaje porcelyne beelden, dieren, torens, enz. vervult, en zoo fraai opgeſchikt zyn, dat allen, die deze plaats zagen, bekennen moeſten in zulken klein begrip noit zoo veel fraais by een gezien te hebben.

Dezelve is Zorgvliet genaamt, en overtreft zeer verre de plaats, daar 't na genaamt is, en in konſt, en in de fraaje gelegenheid der natuure, die het te baat heeft. Hier is wel eer ook een zilvermyne geopent, doch om de groote onkoſten niet verder ontdekt.

Niet verre van daar legt ook de plaats van den Borgermeeſter van Draakeſtein, *Jacobus van der As*, zoo als men den *bangen hoek* afgaat; maar deze is daar by niet te vergelyken, hoewel zy mede zeer ſchoon en vrugtbaar is.

Wat hooger op legt die van den Borgermeeſter, *Abraham Villiers*, daar men alleen zeer goede ſteenkoolen uitgraaft.

In 't N. van deze landſtreek legt de plaats van den independent Fiscaal, de Heer *Bleſius*, Simons-valey, na den ouden Heer *van der Stel* genaamt, alwaar men mede overvloed van allerley ſchoone vrugten, als mede van koorn, boekweit, en wyn, heeft; doch die ſchoone plaats moeſt hy in 't jaar 1707., als de Heeren XVII. belaſtten, dat geen Dienaars van hen eenige landeryen bezitten mogten, amptshalven, en om aan anderen een goed voorbeeld te geven, verkoopen, gelyk hy aan zyn gewezen knegt voor 24000 guld., om alle jaaren 2000 guld. af te leggen, dede.

Na Simons-valey komt men by een berg, de Babilonſche tooren genaamt, die zeer breed is, en op welkers rug veel ſchoone uitgegevene landeryen leggen; onder welke de plaats van *Pieter van der Byl* in koorn, boekweit, en wyn, boven alle anderen uitſteekt.

Daar na volgt die van den Draakeſteinzen Borgermeeſter, *Louis le Grand*, en van meer andere vlugtelingen.

II. Van de Kerk tot de Wagemaakersvaley.

Daar na komt men by de Kerk van Draakeſtein, die in allen deelen, van buiten en van binnen, zeer ſlegt geſtelt is, en beter een ſchuur, dan een Kerk, gelykt, hoewel 't hen hier aan geen middelen ontbreekt, om 'er een beter te konnen zetten; maar dat men niet alleen deswegen, maar ook ontrent andere noodige zaaken, zeer ſlordig hier is, zullen wy zeer klaar in 't vervolg beſpeuren.

Niet verre van 't zelve legt 't land van *Willem van Zeyl*, wonderlyk wel ten handel, gelyk hy zich ook van alles doorgaans voorziet, dat de borgers hier van nooden hebben.

Daar ontrent, en wat verder, legt de Paarlberg, zoo, niet na paarlen, die hier zouden vallen, maar na zekeren ſteen, op des zelfs top, de gedaante van een paarl hebbende, genaamt. Ook ziet men op de zelve groote ſteenvelden, waar in ſwaare meulenſteenen vallen, van welke de Heer Gouverneur *Willem Adriaan van Stel* 'er reets eenige gebruikt heeft.

Het is een bewys van zeer quaad overleg, dat men tot nog toe hier geen brug over de bergrivier gemaakt, ſchoon men geld genoeg daar toe in kas gehad, en zoo veel ongelukken van deze en gene gezien heeft, die in die rivier, in de winter vol en diep zynde, in 't overkomen verdronken zyn, behalven dat dit zeer noodig in de wintermaanden was, om

om dat dan de meeſte lieden daarom niet in de Kerk konden komen.

Men kan 'er met een paard, al kan 't ſchoon zeer wel ſwemmen, dikwils nog niet, dan met levensgevaar, overkomen, na dat de afwatering ſterk of ſlap is; en veele nogtans, hun koorn ter moolen willende brengen, of in lange tyd niet in de Kerk geweeſt zynde, moeten dit dan op hals en kraag aan wagen.

Dierhalven zou 't goed zyn, zoo men ontrent het huis van den Borgermeeſter *François du Toit* deze brug ley, alzoo daar de derde landſtreek, of de Wagenmaakers valey, begint.

III. De Wagenmaakers Valey.

Deze landſtreek wort zoo na den eerſten bewooner des zelfs, die een wagenmaaker was, genaamt. Door de zelve loopt de bergrivier mede; doch zoo krom, dat men die eindelyk by na niet meer ziet; doch van haaren oorſprong af (te weten, van den Berg, *Keert weder*, of daar ontrent) loopt zy nog door veel onbewoonde landen der Hottentots, en ſtort dan, na een loop van wel 100 mylen verre, in St. Heleensbaay, die verre voorby de Saldanha-baay legt.

Het is niet lang geleden, dat de Hottentots hier woonden; doch zoo ras de Hollanders hier quamen, moeſten zy ook van hier, en al verder na boven vertrekken; doch tot nog toe zyn hier weinig gebouwen of landgoederen aangelegt, of ten minſten nog niet in ſtaat gebragt, om 'er veel af te konnen trekken.

IV. Riebeeks-Kaſteel, enz.

Daar na komt men by de laatſte landſtreek, tot Draakeſtein behoorende, van de welke *Riebeeks*-Kaſteel (zoo na den eerſten Commandeur hier genaamt) het eerſte diſtrict is.

Dit is aan de uiterſte grenzen dezer derde Colonie gelegen, waar ontrent men, alzoo 't daar zeer goed land is, veel ſchoone plaatzen heeft, onder welke die van de Landdroſt *Pieter Robbertszoon*, die van *Jacob van der Heyden*, *Pieter van der Byl*, *Dirk Coetzee*, *Joannes Botma*, en meer anderen, uitmunten; ook zouden 'er daar meer aangelegt worden, zoo 'er over al maar water genoeg gevonden wiert; dat hier, zoo weinig als 't 'er nog is, zeer ſlegt, en meeſt in putten valt.

In de eerſte tyden waren hier verſcheide poſten tegen de Hottentots gelegt, die, zedert zy onze vrienden wierden, ingetrokken zyn.

Hier toe behoort ook 't land aan de 24 rivieren, waar na toe eerſt voor weinig jaaren eenige lieden zich begeven hebben, alzoo de grond goed, en hier overvloed van water, en 't daar door zeer vrugtbaar is, gelyk men hier ook ſchoone weiden, en koornlanden, heeft; doch, alzoo 'er geen koornmoolen is, zyn zy genoodzaakt hier handmoolens te gebruiken.

Dit geweſt der 24 rivieren legt een dagreizens van *Riebeeks*-Kaſteel, en de ingezetenen behelpen zich hier nog in zeer ſlegte hutten.

Als men nu een dagreize verder gaat, komt men by den Honigberg, zoo na den overvloed van honig, hier vallende, genaamt, die de ingezetenen door de Hottentots, met het waſch, dat zy niet zonder levensgevaar van de rotzen afhaalen, om een ſlegt zoopje Brandewyn, of wat Tabak, aangebragt word, welke honig zy dan tot 't maaken van Mede gebruiken.

De Piquetberg legt nog een dagreis verder, en buiten de zelve heeft men nog verſcheide andere landſtreeken, die my onbekent zyn.

In deze, en in de bevoorens beſchreven Colonie, woonen tot nog toe veel Hottentots.

IV. 't Land van WAVEREN.

De vierde Kaapze Colonie is 't land van Waveren. Dit land is na 't aanzienlyk huis der Heeren *van Waveren* (waar aen de Heeren *van der Stel* vermaagſchapt zyn) zedert 't jaar 1701. zoo genaamt, en van dien tyd af, of van 't jaar 1705. eerſt een begin gemaakt om het te bevolken; hoewel men tot nu toe daar van zeer weinig weet te zeggen, of des zelfs grenzen net aan te wyzen, alzoo de aanleg hier nog nieuw, en van zeer weinig belang, ſchoon 't zeer vrugtbaar is.

Men noemt dit land het Roode Zand, dat zeer hoog, en verre van 't Kaſteel gelegen is, waar door men hier niet, dan zeer moejelyk, met wagens komen kan.

Men heeft hier geen vee, dan 't geen de borgers nergens anders konnen bergen, waar toe zy dan alle 6 maanden weer op nieuw verlof moeten verzoeken.

In deze landſtreek heeft men ook twee warme baden, wel 30 mylen van 't Kaſteel, en 2 uuren van malkanderen gelegen, die wonderlyk goed voor deze en gene zieken bevonden zyn; ook is de plaats dezer baden aan *Ferdinandus Appel* door den Heer *van Affenburg* in eigendom gegeven; doch om daar te komen, is 't hier, wegens 't wild gedierte van leeuwen en olifanten, zeer gevaarlyk, hoewel de Hottentots, die zich hier onthouden, de Koopmans genaamt, voor een leeuw niet heel bang zyn; waar van wy hier na nog wel voorbeelden ontmoeten zullen. Over dit geweſt is nog geen Overigheid

geſtelt; doch door een borger is hier reets een moolen op zyn koſten gezet.

Na dat wy nu dit dus voor af gezegt hebben, moeten wy tot een nader berigt hier byvoegen, dat, ſchoon de landen in de Groene Kloof, in 't land van Waveren, en 't Rood Zand, geen koorn nog wyn teelen, zy daar en tegen weer treffelyke weiden voor 't vee hebben, en aldaar de beſte zomerweiden geven, alzoo 'er water en gras genoeg is.

Deze Groene Kloof houd de E. Maatſchappy aan zich, ſtaande maar aan vier perſoonen toe, daar hun vee te weiden, om vleeſch genoeg voor haare ſchepen, volgens een accoort van 5 jaaren, te hebben, waar toe men oordeelt, dat zy voor haare vlooten en ſlaaven wel 100000 pond van nooden heeft.

Het is ook zyne opmerking waardig, dat de ſchaapen hier in een ganſch jaar geen hand vol zout likken, dat zy nogtans in Europa, immers in verſcheide landen van dien, zoo noodwendig doen, doch hier is dat aan de zelve, en ook aan andere dieren, ſchadelyk.

Men heeft daar ook Zoutpannen (gelyk op meer andere plaatzen, als mede ontrent de Zoute rivier) van welkers vorming door 't regenwater, enz. wy elders breeder ſpreken, doch het is, ſchoon zeer fyn en wit, niet goed, om iets in te zouten. Ook legt hier een wagt van de E. Maatſchappy, zoo om daar op te paſſen, als om den handel der Vrylieden met de Hottentots te weeren, alzoo dit niemant, dan de E. Maatſchappy, of die zy dat toelaat, doen mag.

Men ploegt hier 't land met oſſen, en zelden met paarden, en men ſpant 'er wel 10 gelyk voor de ploeg, die, alzoo 't land uit vette en ſwaare aarde beſtaat, dan nog werks genoeg hebben, en daar zyn gevallen, na de grond hard is, dat zy 'er wel 20 trek-oſſen voor ſpannen, behalven dat 'er ook veel menſchen toe behooren.

Gelyk de boeren 't ganſche jaar door in 't vaderland hun werk weten te vinden, alzoo zyn zy hier ook geen eene maand vry, dewyl yder der zelve hen byzonder werk ontrent de landbouw geeft.

Op een Mergen land van 600 Rhynlandze roeden zaaid men hier een mudde koorn van 180 pond, en als nu alles van de zelve al zeer wel ſlaagt, hebben zy nog veel ſchaade in hunne koornlanden, gelyk ook ontrent hunne wyngaarden, of van den Z. O. wind, of van den honigdaauw, of van de worm, of van de oliſanten, of van de ſprinkhaanen, te verwagten.

Van een mudde boekweit, gezaaid zynde, heeft men 30 of 40, van de tarwe, en rogge 40 of 45, van de boonen 20 of 25, van erten 30, en ook wel 60 mudden wederom; doch de boonen en erten zyn de rupzen veel onderworpen, en men moet de vrugten ten eerſten afſnyden, en inoegſten, om voor de Z. O. wind niet bloot te ſtaan.

Geen koe laat zich hier melken, of zy moet het kalf, of ten minſten de huid 'er at, over een ander heenen hangende, zien, of 'er den reuk af hebben.

De oſſen hebben hier (gelyk zommige voorgegeven hebben) geen bulten; maar zyn even eens als de onze; doch zoo ſwaar doorgaans niet. En ſchoon 'er een groote overvloed van ſchaapen is, kan men egter niet zeggen, dat het vleeſch na maate van dien heel goed koop is.

Van Maart tot September waaid de N. W. wind zeer ſterk door, en dewyl 't in Juni en Juli ſterk regent, word dit voor de wintertyd hier geſchat, waar voor men 5 maanden van Mey af rekent, zynde October de wyffelmaand, wanneer de Z. W. wind nu en dan waaid; en van November tot Maart rekent men hier de zomer, in welken tyd de lugt hier meeſt zeer helder is, en in April is 't weder de wyffelmaand, wanneer de Z. O. wind, die in de zomer doorwaaid, weder ophoud. De O. wind waaid hier weinig, en, als dit al gebeurt, pas een half uur.

Ingezetenen.

De ingezetenen van dit land zyn, of Dienaaren der E. Maatſchappy, of Borgers, anders Vrylieden genaamt, of Hottentots. Van elk der zelven zullen wy in 't byzonder ſpreken; na dat wy hier met een letter bygevoegt hebben, dat men hier allerley Natien, en dus Nederlanders, Engelſchen, Franſchen, Hoogduitzers van allerley geweſten, Savoyaards, Italiaanen, Hungaaren, Maleyers, Malabaaren, Cingaleezen, Javaanen, Macaſſaaren, Benjaanen, Amboineezen, Bandaneezen, Boegineezen, Chineezen, Madagascaaren, Angoleezen, inwoonders van Guinea, en van de Zoute eilanden vint, by welke men met de Nederduitze, Maleitze en Portugeeſche taal kan te regt raaken.

De eerſte, en de aanzienlykſte in rang, zyn de Dienaaren der E. Maatſchappy.

In oude tyden plagt hier maar een Commandeur te leggen; doch naderhand zyn eenigen tot Gouverneurs, of Landvoogden, gevordert, en hier zoo geplaatſt.

De Bedienden der E. Maatſchappy.

Dus is nu 't Hoofd hier nog een Gouverneur, die by zich een Tweeden heeft, die bevoorens maar een Koopman plagt te wezen; maar jegenwoordig een Opperkoopman is. Men heeft 'er een Fiscaal independent, een Capitein, Lieutenant, en Vaandrig, en zomtyds wel twee. Daar beneven een Pakhuismeeſter, Diſpenſier, en Soldyboekhouder, die Onderkooplieden zyn, of het daar op worden. Zoo is 'er ook een Geheimſchryver

van

van den Landvoogt en zynen Raad, dat mede een Onderkoopman is; als mede die van den Raad van Juſtitie, van Huwelykze, en van de Kleine zaaken, de Winkelier, de Kaſſier, en de Negotieboekhouder, dat alle maar Boekhouders zyn, hoewel de Geheimſchryver der Juſtitie metter tyd nog wel Onderkoopman 'er op word.

Daar is ook een Opperwondheeler, nevens ettelyke wondheelers, en onderwondheelers, en dus heeft men 'er mede verſcheide Baazen, en Thuiniers, die 't opperopzigt over de drie thuinen der E. Maatſchappy hebben, benevens een groot getal van Baazen der Ambagtslieden van allerley ſoort, van de welke 'er veele onder den Equipagiemeeſter ſtaan, dat een Schipper in dienſt is, en die 't gezag heeft over verſcheide ſtuurlieden en matroozen op de kleine vaartuigen, die men hier leggen ziet.

Hier plagt ook maar een Predikant aan 't Kaſteel te leggen, doch nu heeft men 'er twee; een aan Stellenboſch, en een voor de Franſche Gemeinte op Draakeſtein. Dus zyn 'er mede 4 of 5 Krankbezoekers, buiten welke men nog een fraaje bezetting van ſoldaaten heeft, alle de welke te zamen in 't jaar 1714. ontrent 675 Dienaaren uitmaakten, en die by na een en dezelve ſtaat met een Indiſch Gouvernement vertoonen, waarom wy die hier juiſt in 't breede niet weer beſchryven.

De Regeering alhier.

Gelyk nu de Nederlanders, of de Dienaaren der E. Maatſchappy, dit land beſtieren, alzoo beſtaat de Regeering alhier (by na even eens als in de Indiſche Landvoogdyen) in verſcheide Raadsvergaderingen.

Daar is een Polityke Raad, een Raad van Juſtitie, een Vergadering der Weesheeren, een Vergadering van Kleine, een Vergadering van Huwelykszaaken, en een Borgelyke Krygsraad.

De Polityke Raad, die de aanzienlykſte en eerſte in rang is, beſtaat uit een Heer Landvoogt, Opperkoopman, Fiscaal independent, Capitein, Pakhuismeeſter, Diſpenſier, Soldyboekhouder, en den Geheimſchryver; doch in 't jaar 1705. was de Winkelier mede een Lid. Deze Raad vergadert Dynsdags.

De Raad van Juſtitie beſtaat uit die zelve Leden der Compagnies Dienaaren in 't Civiele, doch in Crimineele zaaken is de Fiscaal hier Eiſſcher, en dan geen Lid; maar buiten de Dienaars der E. Maatſchappy, by de welke de Capitein-Lieutenant, Lieutenant, ofte Vaandrig ook wel gevoegt worden, zyn hier ook drie Borgerraaden (anders wel Kaapze Borgermeeſters genaamt) Leden van dien, welk Collegie door den Geheimſchryver (die eerſte Klerk is) gefloten, gelyk die Vergadering doorgaans Donderdags 's morgens gehouden word.

De Weeskamer beſtaat hier uit den Tweeden Perſoon, drie Dienaars der E. Maatſchappy, en drie Leden uit de Borgery (die dit voor 2 jaaren blyven) benevens hunnen Geheimſchryver.

Deze beſtieren de zaaken der Weezen zoodanig, dat zy niet meer gelden van een Weeze, al bezat hy nog zoo veel, dan hy tot zyn onderhoud van nooden heeft, voor hem, en de reſt voor andere Weezen, die niet genoeg hebben om te beſtaan, hier uitzetten. Dit is my zoodaanig van Kaapze Leden van die Weeskamer berigt; doch of dit al wel, en in den haak is, laat ik den beſcheiden lezer oordeelen.

De Vergadering van Kleine zaaken beſtaat uit een Voorzitter (die alle 2 jaaren verandert, en die doorgaans de Capitein, Soldyboekhouder, of Capitein-Lieutenant is) drie Dienaars, en drie Borgers, met hunnen Geheimſchryver.

En de Vergadering van Huwelykszaaken beſtaat uit den Lieutenant, twee Dienaars, en twee Borgers met hunnen Geheimſchryver.

Die van den Polityken Raad vergeven alle de mindere Ampten in den dienſt der E. Maatſchappy, en ook alle de Borgerlyke bedieningen.

Die van den Raad van Juſtitie oordeelen in 't Civiele en in 't Criminele oppermagtig, doch van 't eerſte kan men zich op de Raad van Juſtitie op Batavia beroepen.

Hoe de Borgers in 't byzonder door hunne Overheden uit de Borgers beſtiert worden, zullen wy, als wy van de Vrylieden ſpreken, aanhaalen.

Van de Heemraaden en den Landdroſt, is onder Stellenboſch gehandelt, en van den Kerkenraad zullen wy onder de ſtoffe van den Godsdienſt hier na melden.

Eer wy nu verder gaan, zal 't niet ongevoegelyk zyn, hier tuſſchen by de Lyſten der voornaamſte Bedienden der E. Maatſchappy te voegen, en die voor af malkanderen te laaten volgen.

LYST der Heeren *Commandeurs* en *Gouverneurs* van *Cabo de boa Esperança* anders *Kaap der Goede Hoope* genaamt.

Kaapze Commandeurs en Gouverneurs.	*Joan Antoni van Riebeek*, Commandeur.	van 1652.	tot 6 April	1662.	4 Mey.
	Zacharias Wagenaar.	1662.		1666.	15 Sept.
	Cornelis van Quaalberg.	1666.		1668.	31 Juli.
	Jacob Borghorst.	1668.		1670.	
	Pieter Hackius.	1670.		1671.	1 Decemb.
	Ysbrand Godsken, Gouverneur.	1672.	2 October	1676.	
	Joan Bacx, Gouverneur.	1676.		1678.	29 Juni.
	Simon van der Stel, Commandeur.	1679.	October	1691.	
	Gouverneur.	1691.		1692.	
	Extraordinaar Raad.	1692.	5 April	1699.	
	Willem Adriaan van der Stel, Gouverneur en Extraordinaar Raad.	1699.		1708.	
	Louis van Assenburg, Gouverneur.	1708.		1711.	
	Manrits Pasques de Chavonnes, Gouverneur en Extraordinaar Raad, ondertusschen door de Tweede Persoon als Gezaghebber vervangen.	1714.	24 Maart	1724.	8 September overl.
	Pieter Gysbert Noot.	1726.			

Lyst der Heeren *Commissarissen* van *Kaap der Goede Hoope.*

Commissarissen van de Kaap der Goede Hoope.	*Ryklof van Goens.*	in 't jaar 1654.
	Gaspar van den Boogaarde.	1655.
	Johan Cunæus.	1657.
	Pieter Sterthemius.	1659.
	Dirk Janszoon Steur.	1663.
	Pieter Overtwater.	1663.
	Johan van Dam.	1667.
	Jan Thyszoon Pajart.	1668.
	Mattheus van den Brouke.	1669.
	Nicolaas Verburg.	1675.
	Constantyn Ranst.	1677.
	Sybrand Abbema.	1679.
	Ryklof van Goens, de Jonge.	1680.
	Zyn Edelh. *Ryklof van Goens*, de Oude.	1681.
	Henrik Adriaan van Rheede tot Draakesteyn.	1685.
	Robbert Padbrugge.	1688.
	Daniël Heynsius.	1698.
	Wouter Valkenier.	1699.
	Cornelis Jan Simons.	1707.
	Zyn Edelh. *Johan van Hoorn.*	1709.
	Pieter de Vos.	1710.
	Joannes van Steeland.	1712.
	Abraham Douglas.	1715.
	Henrik Becker.	1716.
	Hans Frederik Bergman.	1724.
	Ewout van Dishoeke.	1725.

Met een woord moet ik hier over verder zeggen, dat alle Heeren, die maar Buitengemeene Raaden van Indiën waren, en na Holland vertrokken, doorgaans ook (en zoo veel meer de hooger Heeren in rang) Commissarissen van de Kaap geweest zyn.

Tweede Persoons van de *Kaap de Goede Hoope.*

Tweede Persoons van de Kaap.	*Jacob Reynierszoon*, Onderkoopman.	van 1652.	tot 1654.	
	Frederik Verburg, als vooren.	1654.	1657.	
	Roelof de Man, als vooren.	1658.	1663.	6 Maart.

Abra-

Abraham Gabbema, Onderkoopman. -	van	1663.	tot	1666.	15 April.
Henrik Lacus, als vooren. - - -		1666.		1667.	5 Septemb.
Cornelis de Cretſer, als vooren. - - -		1667.		1669.	
Abraham de Zeeuw, Koopman voor een tyd. -		1669.		1670.	
Cornelis de Cretſer. - - - -		1670.		1671.	10 April.
D. Froymanteau. - - - -		1671.		1672.	
Albert van Breugel, Opperkoopman. - -		1672.		1676.	
Henrik Crudop, Onderkoopman. - -		1676.		1678.	
Dirk Janszoon, Capitein. - - -		1678.		1679.	
Hendrik Crudop, Koopman. - - -		1679.		1680.	
Joan Wittebol, Onderkoopman. - -		1680.		1684.	28 Novemb.
Andries de Man, Opperkoopman. - -		1684.		1695.	31 Maart.
Samuël Elſevier, als vooren. - - -		1697.	9 April	1707.	
Joan Cornelis d'Ableing, als vooren. - -		1707.		1710.	
Willem Helot, als vooren. - - -		1710.		1715.	Maart.
Abraham Kraanendonk, als vooren. - -		1715.	Maart.	1721.	overleden.
Jan de la Fontaine, als vooren. - -		1721.	8 Sept.	1724.	
Gezaghebber. - - - -		1724.		1726.	

Fiscaalen aan de *Kaap der Goede Hoope.*

Fiscaals. *Abraham Gabbema*. - - - -		1660.	tot	1666.	
Cornelis de Cretſer. - - - -		1666.		1670.	
Jan Granaat. - - - - -		1670.		1672.	
Pieter de Nyn. - - - - -		1672.		1674.	
Gerbrand Mulder. - - - -		1677.		1677.	
Tobias Vlasvat. - - - -		1677.		1684.	
Albert van Breugel. - - - -		1684.		1685.	
Joannes van Keulen. - - - -		1685.		1687.	
Dirk van Kuyk. - - - - -		1688.		1688.	
Willem van Putten. - - - -		1711.		1712.	

Fiscaalen Independent.

Cornelis Jan Simons. - - -	van	1690.	2 Octo.	tot 1694.	7 Decemb.
Joan Bleſius. - - - - -		1696.		1712.	7 April.
Cornelis van Beaumont. - - -		1712.		1724.	overleden.

Militaire Hoofden van de *Kaap der Goede Hoope.*

Krygs-hoofden. *Jooſt van der Laak*, Sergeant. -	van	1652.		tot 1653.	
Jan van Haerwarden, Vaandrig. -		1663.		1659.	
Joannes Koon, Lieutenant. - - -		1664.		1673.	
Abraham Schut, Lieutenant. - - -		1665.		1668.	
Coenraad van Breitenbach, Capitein. -		1673.		1674.	
Dirk Janszoon Smient, als vooren. -		1676.		1680.	
Hieronymus Cruſe, als vooren. - - -		1682.		1686.	20 Juli.
Dominicus de Chavonnes, als vooren. -		1687.		1689.	
Willem Pat, als vooren. - - -		1689.		1693.	
Olof Berg, als vooren. - - - -		1695.			
Deze Heer leefde nog 1714. en laater.					
Jan Baptiſta Dubertino, Lieutenant. - -				1685.	
Adriaan van Rheede. - - - -		1706.	hier al.	1708.	
N. . . . de Chavonnes, Capitein. - -		1713.	Maart.	1717.	
En 1718. zyn plaats nog open.					
Caje Jeſſe Slotsbo, Lieutenant. - - -		1707.		1716.	
En Capitein-Lieutenant. - -		1716.			

Predikanten van de *Kaap der Goede Hoope.*

Predikanten.

Joannes van Arkel. -	van 1665.	tot 1666.
Petrus Wagtendorp. -	- 1666.	1667.
Adriaan de Voogt. - -	- 1667.	1674.
Rudolphus Meerland. -	- 1674.	1676.
Petrus Hulſenaar. - -	- 1676.	1677.
Joannes Overney. - -	- 1678.	1687.
Joannes van den Andel. -	- 1687.	1689.
Leonard Terwold. -	- 1689.	1693.
Hercules van Loon. -	- 1694.	1695.
Petrus Kalden. - -	- 1695.	1707.
Engelbertus Franciscus de le Boucq. -	1707.	1707. 28 Auguſti.
Heuricus Beck. - -	- 1707. 2 Septemb.	1708.
Joannes Godefridus d'Ailly. -	- 1708.	1724. nog.
Lambertus Slicher. -	- 1723.	

Tot *Draakeſtein.*

Petrus Simonszoon. - -	van 1688.	tot 1702.
Henricus Beck. - -	- 1702.	1705.
Engelbertus Franciscus de le Boucq. -	1707.	1707.
Pieter van Aken. - -	- 1714.	
Was nog hier in 't jaar	1724.	

Tot *Stellenboſch.*

Hercules van Loon. - -	van 1700.	tot 1704.
Henricus Beck. - -	- 1705.	1707. September.
Weer hier, na dat een jaar aan 't Kaſteel geweeſt was.	1708	
En was nog hier in 't jaar	1723.	

Secretariſſen van *Politie.*

De verdere Bedienden.

Chriſtiaan Haſſelberg. - -	van 1670.	tot
N. Kemels. - -	- 1685.	
Jan Guilliam de Grevenbrock. -	- 1690.	1692.
Hugo de Goyer. - -	- 1700.	
Willem Helot. - -	- 1705. al.	1710.
Pieter de Meyer. - -	- 1710.	1716.
Hugo van der Meer. -	- 1716.	

Secretariſſen van *Juſtitie.* Boekhouders.

Hugo de Goyer. -	van 1685.	tot
Willem Helot. - -	- 1702.	
Abraham Poulle. - -	- 1705. al.	
Pieter van den Berg. -	- 1711. al.	1711.
Daniël Thibault. - -	- 1711.	
Onderkoopman. -	- 1716.	

Secretariſſen der *Weeskamer.* Boekhouder.

Albert Koopman. -	van 1705.	tot 1706. overleden in 't laatſt.
Otto van Pollinkhoven. -	- 1707.	1708.
Adriaan van Kervel. -	- 1709. was 't nog	1716.

Van *Kleine Zaaken.*

Jan Snip. - - -	- 1706.	

Winke-

Winkeliers. Boekhouders.

Cornelis de Cretſer. - -	van 1666.	tot 1670.
Jan Wittebol. - - -	1670.	
N. Vyerrood. - - - -	1694.	
Willem Corſenaar. - -	1705.	1709.
Jan Aldertszoon. - - -	1710.	en vont hem nog 1714.

Caſſiers. Boekhouders, en *Secretariſſen* van *Huwelykszaaken.*

Jan Granaat. - - -	van 1670.	tot
Willem Adriaan van der Stel. -		1682.
N. van der Stel. - - -	1683.	1686.
Adriaan van der Stel. - -	1686.	1686. of 1687.
Henrik Munkerus - - -		1705. overleden.
Hendrik ten Damme. - -	1705.	1710. dat vertrok met *d' Ableing.*
Jacobus Voet. - - -	1710.	was 't nog 1716.

Vaandrigs.

Cornelis Barentszoon. - -	1713.
Jan David Vierabend. - -	1713.
Gerard van Baarſenburg. - -	1716.

Soldy - Boekhouders.

Antoni Raaf. - - -	1670.	
N. Bloem.		
Jacobus Cruſe. - - -	1694.	en 1716. nog, en laater.

Onderkoopman 1700. geworden.

Diſpenſiers.

Willem van Dieden. -	van	tot 1668.
Cornelis de Cretſer. - - -	1668.	1670.
Antoni Raaf. - - -	1670.	
N. Freeſer. - - - -	1695.	
Michiel Ditmar. - - -		1698. dat Landdroſt wiert.
Joannes Swellengrebel. - -	1698.	1716. word Vryman.
Pieter Rochus de Chavonnes. - -	1716.	1621. word 1722. op Batavia Winkelier.

Keldermeeſters en *Boekhouders.*

Jacobus de Wit. - -	van	tot 1710. overleden.
Gerard van Baarſenburg. - -	1710.	1716. dat Vaandrig wiert.
Swellengrebel. - -	1716.	Broeder van *Joannes.*

Pakhuismeeſters.

Cornelis Daaldorp. -	van	tot
Willem van Putten. - - -		1713. dat na Batavia vertrok.
Jan de la Fontaine. - -	1713.	1721. dat Tweede wiert.

Landdroſten.

Cornelis Linus. -	vont hem 1685.	tot
N. Bloem. - - - -		
Joannes Muller. -	vont hem 1695.	

	van	tot	
Henrik Munkerus.	-		
N. de Wilde, Proviſioneel.	- -		
Michiel Ditmar.	- - - 1702.		
Joannes Muller. vont hem weer	1705.	1705.	Vryman.
Pieter Robbertzoon.	- - 1705.	1705.	
Joannes Starrenburg.	- - 1705.	11 Julii 1707.	opontboden.
N. Montanus.	- - - 1707.	1707.	
Samuël Martini de Meurs.	- - 1707.	1711.	overleden.
Joannes Muller.	- - - 1711.	1712.	
Dominicus Bleſius, de Jonge.	- - 1712.	1712.	overleden.
Nicolaas van den Heuvel.	- - 1713.	deze was 't 1716.	nog, zynde ook Lieutenant in dienſt.

Opperwondheelers.

	van	tot	
Willem ten Damme.	-	1707.	
Joan Henrik Carnak.	- - 1708.		
Juſtus Jening Benraat.	- - 1712.	1712.	bleef 't niet lang.
Bernard Bronswinkel.	- - - 1712.	1714.	vertrok na Batavia.
Adriaan van den Oever.	- - 1714.	1716.	

DERDE HOOFDSTUK.

VAn de Vrylieden. Conſtantia. Middelen *van beſtaan voor de* Borgers *hier.* Laſten *der zelve.* *Hunne* Borger-Regenten, *en hoe veel* Vaandels *zy hier uitmaaken.* Ongemakken *hier.* Kinderpokjens *voor 't jaar* 1713. *hier noit bekent.*

Van de Vrylieden.

NA dat wy 't voornaamſte, dat 'er van de Compagnies Dienaars hier te zeggen valt, aangemerkt hebben, zal het nu tyd worden, om van de Vrylieden, of van de Borgers, en Landbouwers, die zich van tyd tot tyd hier nedergezet hebben, te ſpreken.

Deze waren in 't jaar 1711. ontrent 550, die ten deelen hier, ten deelen aan Stellenboſch, ten deelen aan Draakeſtein, of in Hottentots-Holland, en nog verder, woonen.

Toen deze lieden hier eerſt quamen, waren zy meeſt alle arm en naakt, en in die eerſte, en zelf nog al in de laater tyden (dat my nog zeer wel heugt, die van die ſoort 'er gekent heb) kreeg zulk een boer, of ook wel een Franſche vlugteling (die 'er zedert 't jaar 1684. veel quamen, en nog meeſt aan Draakeſtein geplaatſt zyn) 60 Mergen land, benevens 2 ſtel oſſen (yder van 6 ſtuks) een wagen, ploeg, zaad, en alles, dat tot den landbouw verder vereiſcht wiert; en dit alles by leening, dat hy, na verloop van 3 of 4 jaaren, tegen inkoops prys, by paaijen aflei, en dan was alles 't zyne, zonder dat hy te dier tyd nog eenige laſten behoefde te dragen, of iets aan den Landheer te geven.

Deze zyn metter tyd vry vermogende geworden, en de meeſten hebben naderhand zeer ſchoone ſteene huizen by hunne landeryen gebouwt, die zy, of hunne nazaaten, nu als heerlyke hofſteden bezitten, dat plaatzen van groote waarde, gelyk veelen onder hen metter tyd lieden van groot vermogen geworden zyn.

Den Borgerraad *Henning Huſing*, dien men zegt, dat in 't eerſt maar een verken- of ſchaapenhoeder geweeſt is, heb ik als een man gekent, die verſcheide zulke hofſteden, doch een byzonder fraaje *Meirluſt* genaamt, en niet alleen verſcheide treffelyke huizen, maar ook een hoofdſomme van 100000 Ryksdaalders bezeten heeft.

Den Borgerraad *Guilliam Heems*, die in 't jaar 1680. hier arm met zyn vrouw quam, de *Botma's*, *Meerland* (diens weduwe den naam had, dat zy wel 100 leggers wyn van haar land trok) en meer anderen, die ik gekent heb, hebben in korte jaaren door naarſtigheid veel geld byeen gezamelt.

Jegenwoordig is 'er geen Borger van eenig vermogen, die zulk een hofſtede niet bezit, die na haare groote, en na de vrugten, die zy uitleveren, veel of weinig gelden; doch vooral gelden de koornlanden veel. Daar zyn plaatzen van 4000, 5000, 10000, ja van 20000 Kaapze guldens, yder tot 16 ſtuiv. gerekent. Deze landeryen nu hebben zommigen met wynſtokken, anderen weer met koorn, doch zommigen die met beide beplant.

Daar

Daar zyn 'er, die 100000 wynſtokken (op een ſtuk lands van 30 Mergen) en anderen, die 'er 200000 op hun land hebben, welkers druiven zy in Februari, of daar ontrent, perszen, waar toe zy hun pershuis en hun wynpers hebben, werpende doorgaans de rypſte druiven eerſt in een kuip op een, welke onder en ter zyden wel een ſpan hoog met gaten is, en in een andere kuip ſtaat, die door haare overrypheid dan de voorloop, of voordrup, het heerlykſte en als de bloem des wyns, van zelfs, door dien zy malkanderen perszen, afgeven, dat dan met een kraan byzonder uit die onderſte kuip afgetapt wort.

Daar na treed een ſlaave de druiven, dat mede ſchoonen wyn geeft, en eindelyk worden die ſchillen in een wynpers te zamengeworpen, en overgeperſt, daar dan nog ongeloofelyk veel wyn van komt.

Dit geeft een groot licht aan verſcheide plaatzen in Gods Woord: want de voorloop, zoo even by ons beſchreven, is die wyn, van welkers te ruimen genot zommige ſpotters de Apoſtelen op den dag van 't Pinxterfeeſt *Actor: 2: 13.* beſchuldigden, als zy zeiden: *Zy zyn vol zoeten wyns.*

Het tweede, te weten, het treden van de druif, geeft licht aan de ſpreekwyze, die wy *Jeſ: 63: 3.* vinden; daar de Meſſias zegt: *Ik hebbe de persze alleen getreden.*

Deze getreden en geperſte wyn wert op een ledige legger gegooten, die dan, vol zynde, na de kragt der druiven en na de hitte der lugt, 1, 2, 3, of meer uuren ſtaat, eer hy werkt; doch na dat het 'er aangeraakt is, pruiſt het geel zap 'er wel een dag lang boven uit. Dan laat men dien legger 5 of 6 dagen, maar met de ſpons los 'er op, leggen, alzoo die nog al van binnen werkt, en dan ſteekt men hem op een gelugten legger, en daar na nog eens op een anderen over, en dan doet men 'er bereidzel, of de ſwambalg van de ſteur, op, om hem te klaaren.

Het wonderlykſte, dat my by 't perszen dezer druiven voorquam, is, dat de wyn hier zoo ſchraal, en van zulken wonderlyken ſlegten en viezen landſmaak is, dat al het zoete van de druif 'er uit ſchynt vervlogen, en 'er uitgeteert, of uitgewerkt te zyn, en zoo is de meeſte Kaapze wyn; dat zommigen daar van oordeelen voort te komen, om dat men dien wyn, die van de geperſte ſchillen komt, by den anderen mengt (om 'er 't meeſte geld af te maaken) maar zoo dat de reden was, zou men dien ſmaak konnen voorkomen, dat ik niet geloove yemant mogelyk, maar aan den aard van die druif eigen te zyn, en de zoetſte druiven geven doorgaans de ſlegtſte wynen, daar in tegendeel de wrangſte druiven de beſte wynen uitleveren.

Ook ontdekt men dien zelven ſmaak, doch zoo ſterk, en in 't eerſte jaar niet, aan dien voortreffelyken rooden wyn van Conſtantia, die het eerſte jaar zuiver, lekker, en zeer aangenaam ſmaakt, maar in 't tweede jaar al mede een landſmaak begint te krygen.

Ik heb egter wynen, hier geperſt, en wel van die, de welke de Heer *Willem Adriaan van der Stel* deed perszen, geproeft, die voor zeer ſchoone Franſche wynen niet behoefden te wyken, en niet den minſten landſmaak hadden. Ook had zyn Ed. den naam, dat niemant aan de Kaap zyne wynen zoo wel, als zyn Ed., wiſt te behandelen.

Doorgaans moeſt een legger van de Kaapze wynen in 't jaar 1706., en ook 1714., veertig, doch de roode wyn van Conſtantia 80 Ryksd. de legger van 400 kannen gelden, wanneer zy die aan vreemdelingen verkoopen; maar de Compagnie neemt ze (als zy die van nooden heeft) niet hooger, dan tegen 25 Ryksd. de legger, van de borgers aan; en als 'er geen wynen of graanen van Batavia geeiſcht worden, of als hen belet wort, die aan de vlootsvrienden te leveren, ſtaan 'er deze Vrylieden elendig toe te kyken.

Het verkoopen van hunne wynen op deze wyze is een van de voornaamſte middelen, waar door zy beſtaan; waar uit nog een ander middel van ernering ſpruit, te weten, de magt om die wynen in 't byzonder te verkoopen, en aan deze of gene voor geld uit te ſchenken, dat alleen aan zekere Pachters geoorloft is, die dan aan herbergiers, ofte aan andere lieden, toeſtaan wynen te verkoopen.

Van 't jaar 1690. tot 't jaar 1695. had *Cornelis Botma* deze pagt voor 4000 Kaapze guld., en in 't jaar 1714. wiert 'er 39950 guld. voor betaalt, een blyk, hoe zeer de wynoegſt zedert gevordert is.

Onder de voornaame leveranciers van wynen moeſt men te dier tyd den Heer *Henning Huſing* rekenen, die op zyn fraaje plaats Meirluſt wel 100000 wynſtokken ſtaan had, en verder de weduwe *van Meerland*, naderhand met de Heer *Swellengrebel*, die in 't jaar 1716. Vryman wiert, getrouwt; den Borgerraad *Henrik Donker*, die een ſchoone plaats tegen de kloove van den Leeuwenberg had, die hem van 24000 wynſtokken 40 leggers gaf, maar voor al den ouden Heer *van der Stel*, by de overgave van 't Gouvernement aan zyn zoon in 't jaar 1699. Vryman geworden; die de ſchoonſte en grootſte plaats van alle de Kaapze Vrylieden bezat.

Deze plaats, Conſtantia genaamt, en

Conſtantia.

O. aan ter zyde den Tafelberg by de Steenbergen, 3 mylen van 't Kaſteel, en naaſt aan den Boſchheuvel gelegen, is door zyn Ed., toen hy nog Gouverneur was, op een gift, zyn Ed. door de Heer *van Rheede* den 13 Juli 1685. gedaan, zedert 't jaar 1692. aangelegt, en het land aan de Steenbergen, daar toe behoorende, wiert op 1000, andere zeggen 891 Mergen 380 roeden en 5 voeten, geſchat.

Zyn Ed. gaf deze plaats dien naam na zyn Gemaalinne, om, ſchoon zy te Amſterdam bleef, toen hy herwaarts vertrok, hier by te meer aan haar Ed. te gedenken.

Dit is een ongemeen heerlyk beplante plaats, op welke men al het keurlykſte heeft, dat aan de Kaap te vinden is, en waar op veel boeren zouden konnen beſtaan.

Zoo als men aan de zelve komt, heeft men voor het vorſtelyk huis, een groot plein, waar op zich 7 of 8 ſchoone wandel-laanen van eikenboomen fraai wyt van den anderen, ontrent 200 treden verre in de lengte tot aan dit huis vertoonen.

Dan heeft men daar een zeer fraaje wooning met 2 verdiepingen, waar in zich, na dat men 'er met 2 of 3 trappen opgegaan is, een groote ſchoone voorzaal opdoet, die zeer net met witte marmere en ook zulke roode of byna als Sweedze ſteenen, en in 't midden met een groote vyfhoek (verbeeldende het Kaſteel aan de Kaap) belegt is.

Deze ſteenen vallen hier in een plaats ontrent de Steenbergen, 't Princenkaſteel genaamt, zynde een diep hol, waar uit dit marmer gehaalt, en maar gepolyſt wort; waar ontrent ook nog een ander hol is, Nero's hol genaamt.

Aan wederzyden van die voorzaal, die na myne giſſing wel in de 30 voeten vierkant is, heeft men een ſchoone binnenzaal, die ontrent 25 of 26 voeten vierkant, en welke al mede zeer cierlyk en met dierbaare marmere ſteenen bevloert is. Wanneer men uit die groote zaal regt uit gaat, komt men in een groote lugte galdery, die 4 of 5 treden breedt, en ontrent 200 lang is, als 't huis zich van vooren vertoont, daar het in de 80 voeten breedt is.

Deze galdery, die van een mooje hooge verdieping, en na de buitenkant, van 't huis af, open is, heeft aan wederzyden een zeer lange vleugel, of nog twee andere galderyen, half zoo lang als die groote, in yder van welke men eenige deuren, van welke egter de 2 laatſte maar looze deuren, gelyk de andere deuren van zoo veel zeer nette en cierlyk gemeubileerde vertrekken zyn, hoedanige 'er onder en boven zich 18 opdoen, die alle zoo fraai zyn, dat men ze niet fraajer zou konnen maaken.

Uit de bovenvertrekken en venſters ziet men op de Hoeve en fraaje luſtplaats van de Heer *Oortmans*, en op de Buffelvaley, mitsgaders op de plaats van de Heer *Bouman*.

Uit de groote zaal de galdery over, en zoo regt uit gaande, komt men op een bordes, en daar na daalt men met een zeer breeden trap van 13 of 14 treden, in 't vierkant met zeer hooge muuren bezet, na beneden, alwaar men door een groote ſteene poort, waar by 't huis afgeſloten wort, buiten 't huis gaat, en op een agterplein komt, dat mede met verſcheide ſchoone eikenlaanen en andere dreven beplant, en alwaar ter linkerhand het huis van den Thuinier, of opziender van deze wooning, is.

Van daar gaat men ter linkerhand op na een uitnement groot en ſchoon ſteenen pershuis, daar ik niet in geweeſt ben, om dat ik niet genegen was den grooten Hensbeker, die men, by zyn eerſte komſt aldaar uitdrinken moet, beſcheid te doen.

Van daar doet zich dan 't land verder in zyne bepooting op, met alles wat weergadeloos van zeltzaame boomen, keurlyke wynſtokken, en verdere gewasſchen, planten, en heeſters is.

Hier valt alleen die keurlyke blaauwe druif, die den ſchoonen rooden Conſtantiawyn (voor welken men 80 Rykſd. de legger betaalt, en die in ſterkte en liefelykheid voor den beſten rooden Perziaanſchen wyn, en voor de *lachryma Chriſti* in Italien niet behoeft te wyken) behalven dat deze plaats ook een ongemeenen goeden, ja den beſten ſteen- en kriſtalwyn, zoo keurlyk en ryzende van ſmaak heeft, dat het een goede en fyne tong zou moeten wezen, die den zelven van ſchoonen Toſſaanwyn zou weten te onderſcheiden.

Hier vallen ook in 't gemeen de ſchoonſte en uitgezogtſte vrugten van de Kaap, van welke ik daarom te beter oordeelen kan, om dat ik hier in 't jaar 1705. op den verjaardag van den ouden Heer *van der Stel* den 14den October, en 1714. nog eens door den Heer Gezaghebber *Helot*, en de huisvrouw van den Heer *François van der Stel*, princelyk met viſch, vleeſch, wildbraad, en vooral met weergadelooze groote en lekkere vrugten, yder in zyn ſoort, nevens een zeer groot gezelſchap onthaalt ben.

De Heer Gezaghebber bragt 'er Juffrouw *van der Stel*, den Heer Zeevoogt der retourvloot, *Antoni Valkenier*, en my, in zyn koets met 6 paarden (de eenige, die men aan de Kaap, en voor welke men, om de zandige wegen, zoo veel paarden wel van nooden heeft) na toe, en de verdre Heeren volgden met andere rytuigen, of te paard, kort daar na.

Door dit land loopt ook met een krom-

me

me weg de zoute rivier, gelyk ook verſcheide kleine vlieten, en beekjens (hoewel men de zelve voornamelyk by 't land van *Meyboom*, *Cornelis Botma*, *Pieter van der Poel*, en *David Heuſken* heeft, daar fraaje bronnen, gelyk 'er ook aan 't ronde bosje zyn) doch de zoute rivier ſtaat daar zomers geheel ſtil, door de menigte van 't zand, dat 'er door de Z. O. wind in, doch 't geen 'er 's winters en in de regenmoeſſon weer geheel uitraakt, wanneer de N. W. wind begint door te blaazen.

Hoe heerlyk nu de plaats ook aangelegt is, geloof ik niet, dat de inkomſten, hoe groot ook die zyn mogen, de koiten daar aan gedaan, konnen goed maaken.

Ik vont ze de laatſte maal, dat ik de zelve zag, zoo ongemeen fraai, dat ik my toen geenzins verwonderde, hoe die oude Heer zich daar zoo lang in die eenzaamheid (hoewel hy altyd meeſt vrienden by zich had, die hy zeer nobel onthaalde) had konnen onthouden.

Dit nu is de grootſte en fraaiſte buitenplaats, naaſt *Vergelegen*, die ik hier kenne; maar buiten de zelve zyn 'er ook ontelbaare andere fraaje wooningen, waar onder men in de Tafelbaay de voornoemde plaats van *Donker*, die van den Fiscaal *Bleſius*, van Capitein *Berg*, van den Borgerraad *Henrik Bouman*, de cierlyke hoewel kleine wooning en thuin van den onderkoopman *van Putten*, (in 't jaar 1714. door den Caſſier *Voet* voor 2200 Kaapze guld. gekogt) en de heerlyke thuin van eenen *Marquart*, pas boven of ter zyden de Compagnies thuin, na de kant van de Tafelberg gelegen, die van *Piſtorius*, en zeer veel anderen, die my nu niet te binnen komen, rekenen mag.

Buiten de Tafelbaay heeft men, naaſt 't Ronde bosje, de fraaje plaats van *Cornelis Botma*, den Bosheuvel, een zeer ſchoone plaats van *Guilliam Heems*, Elzenburg, of de Klapmuts, 9 mylen van 't Kaſteel, den Heer *Elzevier*, Tweede perſoon hier, toekomende, een ongemeene fraaje en voordeelige wooning, die hem, jaarlyks, gelyk wy bevoorens al gezegt hebben, en in 't jaar 1714. nog, wel 3000 guld. (zoo men zeide) opbragt.

De Heer *Kalden* had een plaats, Zandvliet genaamt, eenige mylen van 't Kaſteel, onder Stellenboſch, gelegen, daar de landen meeſt tot koorn- en weylanden voor 't vee aangelegt waren, voor welke zyn Eerw., in 't jaar 1708. by zyn vertrek, 20500 Kaapze guld. van *Michiel Romond* bekomen heeft.

Ik ben op de zelve geweeſt, en heb daar, behalven de fraaiheid dezer plaats (die jaarlyks aan koorn, behalven de aanteeling van ſchaapen, mede zeer veel geld opbragt) twee dingen, waar over ik ontzet was, ontmoet. Het eene is 't graf van den vermaarden *Sjeich Joeſef* (van welken wy onder de zaaken van Java en Macaſſar breeder ſpreken) die hier gebannen, overleden, ontrent deze plaats begraven, en met een cierlyke Mohhammedaanſche tombe, van zeer hoog opgezette ſteenen, verheerlykt was.

Het andere was de ontmoeting van een Hottentot, met welken ik, en de Heer *Kalde*, zeer lang over Godgeleerde ſtoffen ſpraken, waar van ik hier na onder de zaaken van Godsdienſt breeder handelen zal.

Diergelyk een ſchoone plaats had de Heer *Frans van der Stel* ook in Hottentots-Holland, digt by *Vergelegen*, en pas ter regterhand van 't zelve, zoo als men agter uit de galdery van *Vergelegen* na de baay van Kaap Falſo ziet, behalven welke hy nog een plaats by Riebeeks-kaſteel had.

De Heer *de la Fontaine*, Meeſter *Willem ten Damme*, *Ferdinand Appel*, *Jacobus van der Heyden*, de Heer Capitein *van der Lith*, en zeer veel anderen, my onbekent, hebben daar, ten tyde dat ik hier laatſt was, zeer fraaje hofſteden en buitenplaatzen gehad, die yder van een vreemdeling verdienen gezien te worden. Die van de Heer *van der Lith* was Koelenhof genaamt, en die van de Heer *Muller*, in Simons-valey, Zorgvliet, overtrof in cierlykheid alle de anderen.

Deze landeryen nu geven niet alleen zeer veel wyn, en andere vrugten, van welke de Borgers beſtaan, maar ook zeer veel tarw, rogge, boekweit, en andere graanen, van welke een mudde tarw van 180 of 190 pond by de Compagnie tegen 8½ en een mudde rogge tegen 7½ aangenomen, doch by de Bakkers, en anderen, in 't jaar 1714. 't eerſte tegen 15, en 't laatſte tegen 12 guld. gekogt wiert. Dit is mede een groot middel, waar van de Borgers hier leven; doch haver word hier niet gewonnen, en ſlaagt hier niet wel, om dat zy niet tegen den ſterken Z. O. wind kan, die alles 'er af in ſtukken ſlaat.

Het laatſte, en mede een van de voornaamſte middelen van 't beſtaan dezer Vrylieden is, het aanteelen van een groot getal ſchaapen, en oſſen, die zy metter tyd voor tabak, arak, of kopere en andere kraalen, van de Hottentots ingeruilt hebben.

Ik heb 'er onder deze Borgers gekent, die 10 of 20000, en meer ſchaapen bezaten, en welke op verſcheide veepoſten al zeer verre landwaart in verdeelt waren.

Onder deze was *Henning Huſing* een der vermogenſten, die ook 4 of 5 jaaren aan een de leverantie van 't ſchaapenvleeſch hier tot 't jaar 1706. gehad heeft.

Dit

Dit is een middel, dat al mede verpacht, gelyk 't verkoopen van 't vleeſch door dien Pachter maar aan 3 of 4 ſlagters vergunt word, buiten welke 'er niemant, dan op een ſwaare boete, verkoopen mag.

De prys van 't ſchaapen-vleeſch, dat hier zeer ſchoon en vet valt, is niet altyd even eens. In *Huſings* tyd, 1705. koſte een pond 20, doch in 't jaar 1714. maar 13 duiten. Deze leverantie aan de E. Compagnie voor de ſchepen, 't ziekenhuis, en de buitenpoſten, beloopt in 't jaar wel 20 of 30000 guld.

Deze ſchaapen worden meeſt zeer verre van de Kaap, of van 't Fort, en diep landwaard in (daar men ſchoone weylanden heeft) zoo van hen, als van veel Compagnies Dienaaren, gehouden, onder welke zommigen 4, 5, 8, 10, 15, 16, en meer veepoſten hebben, van welke zich eenigen 20, anderen 30, ja wel tot 60 mylen verre van 't Kaſteel uitſtrekken.

Men wil, dat de Heer *Willem Adriaan van der Stel* wel 15 of 16 zulke buitenpoſten had, die alle in zekere Atteſtatie in 't jaar 1711. den 12 Maart aan de Kaap gepaſſeert, aldus by haare naamen genoemt worden: de Bot-rivier, Ruſtenburg, de Boontjes-kraal, de Faiſanten-kraal, de Warmwaters-kraal, de Swarte rivier, de Sergeants-rivier, de Quartels-rivier, het Ziekenhuis, de Vleermuis, de Hartenbeeſten-kraal, de Leeuwen-kraal, de Tygers-hoek, de groote Vlakte, Welgelegen, en Wytgelegen, welke laatſte veepoſt wel 60 mylen van de Kaap, of van 't Kaſteel, lag; behalven welke men wil, dat zyn Ed. 'er nog verſcheide anderen op 't Robben-eiland, en elders had; gelyk zyn Ed. ook een groot ſtuk lands nog (zoo men zegt) in *Terra di Natal*, Beooſten de Kaap, en wel zoo groot als de zeven Provintien der Nederlanden, bezat, waar op ik geloove dat Welgelegen lag; doch dit is opgegeven van zyn vyanden, en verdient dierhalven geen volkomen geloof.

Deze ſchaapen geven niet alleen de winſt van 't vleeſch, maar de wol (die men hier voor 8, en in Holland weer voor 14 ſtuivers, en meer, verkogt) en 't zeem, dat men van de huiden hier weet te bereiden, geven mede een fraaje winſt. Zulk een ſchaap weegt, 50, 60, en ook wel 70 pond ſchoon. Zommige hebben goede wol; doch eenige hebben maar als geitenhair, ook is 'er een mengelſoort van die beide voortgeteelt, die men zeer pryſt.

Vermits nu de gemelde en alle andere poſten, 't zy der Borgers, 't zy van de Dienaars der E. Maatſchappy, al vry verre van de hand af, en dus voor 't gewelt der Hottentots open leggen, is men genoodzaakt geworden, om op verſcheide buitenpoſten ook eenige poſthouders te leggen, om dezelve tegen hen te dekken. De naamen daar van zyn deze:

	mylen van 't Kaſteel.	Poſthouders.
't Grasveld.		6
Sonquas-drift.		8
De Elands-kloor.		7
Riebeeks-Kaſteel.	24	9
De Vogel-valey.	24	9
De Groene Kloof.	16	5
Het land van Waveren.	30	6
Rietveld.		3
Viſchershoek.	5	2
De Leeuwenkop.		2
De Klapmuts.	9	3
Hottentots-Holland.	12	6
't Rood Zand.	24	
De Saldanhabaay.	24	5

Middelen van beſtaan voor den Borger hier.

Deze Borgers beſtaan byna alle ook verder, met de fatſoenlykſte, en geringer lieden, van de ſchepen en vlooten, daar ten anker komende, in hunne huizen, voor den tyd dat zy daar leggen (dat op 3, 4 of 5 weken gemeenelyk uitloopt) te herbergen, en aan de aanzienelykſte driemaal (zoo zy het begeeren) doch aan de gemeene lieden maar eens daags de koſt te geven, waar voor hen die eerſten een Ryksd. daags (doch een half voor een dienſtmaagt, en voor een klein kind) en de laatſte voor een enkele middagmaaltyd 12 ſtuivers betaalen; en men moet bekennen, dat zy de lieden voor dat geld ongemeen wel onthaalen, en yder maaltyd geduurig verſche ſpyze, zeer wel bereid, in overvloed opdiſſchen, en waar by zy ook klein bier, en zoo veel Kaapze wyn, als men begeert, over tafel geven, al het welk de afgematte en oudbakken lichaamen in korten tyd ongemeen herſtelt, en weder nieuwe kragten geeft; doch wil men Hollands bier, of Franſche wyn hebben, die moet men zeer duur buiten betaalen, of anders zich zelven daar van voorzien.

Dit brengt voor deze Ingezetenen, ofte Vrylieden, een groote winſt op, alzoo hier geduurig ſchepen, zoo van ons, als van de Engelſchen, Franſchen, en Deenen, leggen; maar geen minder winſt brengt hen de leverantie van levendige ſchaapen, en andere voorraad voor die ſchepen, aan, waar voor de Kajuitsgaſten doorgaans een goede ſtuiver onder malkanderen uitleggen; behalven dat de E. Compagnie nog aan yder ſchip voor 't volk 1, aan den Onderzeevoogt, en Schout by nacht 1½, en aan den Zeevoogt der retourvloot 2 leggers Kaapze wyn, nevens eenige andere proviſien, medegeeft.

Deze

Deze voorraad beſtaat ('t zy voor de kajuit, 't zy die men daar buiten voor zich zelven mede neemt) in ettelyke half aamen ingelegde queen, bloemkool, ordinaire kool, eenige honderd heele koolen (die men op 't half verdek ophangt, dat als een ſchoonen zeethuin geeft) knollen, geele wortelen, karooten, en allerlei boom- en verdere aardvrugten, die duuren konnen, mitsgaders ettelyke mudden tarw, rogge, meel, boontjes, erten, en veel aamen, of halve en heele leggers met Kaapze wyn, voor welke goederen men hen buiten de kaſt (die hier duur valt, alzoo een legger 6, en ook wel 12 R^ders en een half aam 1½ R^ders koſt) dit navolgende betaalen moet: een half aam ingelegde kool 4, een half aam queen 2 of 3, een ſchaap 2, en zomtyds 3, en 100 koolen 4 R^ders. Ook voorzien zich de ſcheepsvrienden van veel verſche gekaarnde en opgelegde boter, die hier zeer ſchoon en uit de natuur zeer geel valt, en voor welke landwaart in 12, doch aan 't Kaſteel 16 ſtuiv. 't pond betaalt word. Yder aagten- of andere appel geld 1 ſtuiv., een *poire de bon Chretien* 2 ſtuiv., een pond druiven ook zoo veel.

Een pond ſmeerkaarzen 6, en ook wel 12, een fles zoete melk in 't regenmoeſſon ook 12 ſtuiv., en een kan wyn van 10 mutsjens plagt op 36 ligte ſtuiv., zonder accys, te ſtaan; doch in 't jaar 1714. gold de fles maar 16 ſtuiv.

Daar beneven weten zy ook geld van tygers- en luipaards-huiden (die 3, 4, 5, en meer Ryksd., na dat zy fraai zyn, gelden) en van de zeer fraaje vellen van tyger-boſchkatten, mitsgaders van de zeltzaame huiden der geſtreepte wilde ezels en paarden, die landwaart in vallen, als mede van de ſtruisveederen, en haare eyeren, die hier zeer veel gevonden worden, te maaken.

Een groot middel van hun beſtaan is ook, dat zy zich van de vlootelingen, die uit Indiën komen, van allerlei Indiſche waaren, die men bedenken kan; en van die gene, de welke uit Holland, of uit andere geweſten van Europa, komen, en dus van allerlei vaderlandze daar getrokkene waaren voorzien, om de Indiſche aan die uit Europa, en de Hollandſche waaren aan die gene, die uit Indiën komen, met groote winſt te verpaſſen, alzoo zy die goederen gemeenelyk voor de halve waarde, en nog veel minder, inkoopen, en dezelve aan de vlootelingen, die dan op geen ſtuiver zien (voor al die uit Indiën komen) weer duur verkoopen.

Om daar van een net denkbeeld te geven, heeft men maar te letten, dat men hier voor een fraai Engelſch ledekant, door den Heer *van Aſſenburg* mede uit Holland gebragt, en dat hem daar 800 of 1000 guld. gekoſt had, na zyn dood by openbaare opveiling maar 25 Ryksd. betaalt, gelyk de Heer *Helot* een ſlaghorologie van 400 guld. ook voor 50 R^ders gekogt heeft.

Veele van deze ſlegte Borgers en Borgereſſen (onder welke laatſte ik 'er verſcheide in manskleeren, of als verſtekelingen, uitgekomen, gekent heb) melken de arme matroozen en ſoldaaten niet alleen volkomen van alles, dat hen eigen is, uit, maar als 'er penningen te kort komen, moeten daar ook wel veeltyds deze en gene beſtélgoederen voor ſpringen, dat men egter van de fatſoenelyke Borgers niet denken moet, alzoo men hier, gelyk elders, goede en quaade lieden heeft.

Dit nu zyn wel de voornaamſte zaaken en middelen, van welke de Vrylieden alhier beſtaan, en die veelen van hen, die in 't eerſt niets hadden, zommigen in korte jaaren, anderen na verloop van langer tyd, ryk hebben gemaakt; doch zedert deze en gene eerſte Dienaaren der E. Maatſchappy mede groote ſtukken van veel Mergen lands bekomen, de met wynſtokken beplant, en zich ook van veel vee voorzien hebben, is die handel dezer Vrylieden hier door merkelyk geſtremt, alzoo die veel leggers van allerley wynen, een groote menigte van laſten koorn, en zeer veel ſchaapen, aan de vlootelingen leverden, terwyl (zoo de Borgers 1705. en 1706. klaagden) hen toen belet wiert, om wynen, en andere goederen, aan 't Kaſteel te brengen, of aan de vreemdelingen te leveren, waar mede zy dan, en voor al, als 'er van deze goederen van Batavia geen eiſch gedaan wiert, bleven zitten.

Hier over hebben zy in 't jaar 1706. den 5^den Januari aan de Heeren XVII. geklaagt, die, den 30^ſten October daar aan, den Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel*, den Tweeden perſoon, den Heer *Elzevier*, den Heer *Kalden*, den Heer *François van der Stel*, en den Landdroſt *Starrenburg*, behoudens hun fatſoen en ſoldye, opontboden, en bevél gegeven hebben, dat geen Dienaar der E. Maatſchappy (volgens laſt al van den 26^ſten April 1668.) eenig land zou mogen bezitten, weshalven zy ook begeerden, dat die genen, die nog eenige landen hadden, zich van de zelve zouden hebben te ontdoen (waar in hen, gelyk wy gezegt hebben, der Fiscaal *Bleſius*, met het verkoopen van zyn ſchoone plaats, Simons valey genaamt, in 't jaar 1707. voorging) behalven dat hen wel klaar verboden wiert, zich met den handel van koorn, vee, wyn, enz., dat de middelen van beſtaan voor de Borgers hier zyn, voortaan te bemoejen, welke zaaken egter in de eerſte 7 of 8 jaa-

jaaren daar na nog zoo grooten vaart niet geloopen hebben, alzoo veel Dienaars in 't jaar 1716. hunne landeryen nog, of zelf, of wel onder hunne Gevolmagtigden, bezaten, gelyk de Borgers toen ook, buiten weten van den Heer Gouverneur *Chavonnes*, aan den Heer *Douglas*, Directeur Generaal, en Zeevoogt der retourvloot, daar over geklaagt, en nader ordre tot uitvoering van de bevélen der Heeren XVII. verzogt hebben, waar op dan zyn Ed. de Dienaaren, daar nog landeryen hebbende, belaſt heeft, om de zelve binnen 2 of 3 jaaren ten uiterſte te verkoopen.

Laſten der zelve hier.

Schoon nu deze Borgers in 't eerſt geen laſten plagten te hebben, en geen tienden van hunne inkomſten aan den Landheer, de E. Maatſchappy, behoefden te betaalen, zoo is hen dit egter zedert 't jaar 1711. door de Heeren XVII. opgelegt, en dat in alle billykheid, alzoo 't eens tyd wiert, dat de Landheer, of Overigheid, eenige voordeelen, na zyn zoo lang voor niet uitgeſchoten geld trekken zoude.

Daar en boven moeten die genen, die landen van eenige waarde hebben (en voor al de Borgerraaden) jaarlyks 11 guld. Leeowen- en Tygergeld geven, hoedanig ook alle anderen, naar maate van hunne landeryen, 2, 3, 4, 5, 6, en op zyn hoogſte 11 guldens betaalen, en van een leeuw (voor welke 50 Kaapze guld., gelyk 'er voor een tyger 30 dito, en voor een wolf, en tygerwolf 9, gegeven wort) betaalt de E. Maatſchappy de helft, van een wolf ½; en 't verdere wort door de Vrylieden voldaan.

Zy moeten ook de tiende van Compagnies hooi tot in haare ſtallen op hun eigen onkoſten brengen. Komt hier door een os dood neder te ſtorten, of zich te verrekken, of een wagen of rad te breken, dit alles loopt voor rekening der Borgers. Gelyk zy ook nu en dan wel balken, ſparren, enz., tot 't maaken van Kerken, en andere openbaare gebouwen, 10 of 12 mylen verre na buiten moeten ryden.

Indien zy met brandkoorn geſlagen zyn, zoo is de E. Maatſchappy, die haare tiende in goed koorn hebben wil, gewoon tot 's jaars daar aan met 't invorderen van haare tienden te wagten.

De E. Maatſchappy trekt ook van de pachten van 't Gemaal, van de Tabak, Dranken, en 14 of 1600 guld. van de Koornmoolen-pacht jaarlyks, buiten welke men giſt, dat de tiende van de vrugten jaarlyks wel 14000 guld. opbrengt, waar op men egter, alzoo dat geduurig toegenomen heeft, geen nette ſtaat maaken kan.

Ook verhandelt de E. Maatſchappy alle jaar hier wel voor 300000 guld. aan waaren, waar op zy 75 ten honderd, en dus 225000 guld. wint.

Van een os (die hier zeer weinig geſlagt, en meeſt tot trek-oſſen voor de wagen, en de ploeg, gebruikt worden) betaalen zy ook 1 ſchelling, van 100 ſchaapen 1 guld., in 't jaar, en allen, die in de Tafelbaay woonen, geven ½ Ryksd. klapgeld jaarlyks, alzoo men hier ook een klapwaaker heeft.

Men heeft hier in 't jaar 1711., en 1714. nog, een brouwer, *Willem Menſink* genaamt, gehad, die hier allerley bieren brouwde, en jaarlyks wegens pacht aan de E. Maatſchappy 3000, en, by ſchraale koornjaaren, 2000 guld. gewoon was te betaalen; zynde dit alle de laſten (behalven de pacht der wynen, waar over bevoorens geſproken is) die de Borgers (myns weetens) hier te dragen hebben.

Hunne Borger-Regenten

Uit de voornaamſte dezer Borgers worden jaarlyks 2 nieuwe Borgermeeſters, by 2 oude, die in dienſt blyven, door den Gouverneur en Raad, en uit de zelve doorgaans de 3 Borgerraaden van Juſtitie, en verder ook 3 leden in de Weeskamer, 3 in de Vergadering van Kleine, en 2 in 't Collegie van Huwelyks-zaaken, gekooren, die gemeenelyk 2 jaaren dienen, en dan door anderen vervangen worden. Landwaart in op Stellenboſch heeft men een Landdroſt, die daar als Preſident ſit, en nevens 4 Heemraaden van die volkplanting, en 3 van Draakeſtein, een vergadering van Heemraaden uitmaakt, welke over een ſomme van 150 guld., en hooger niet, mogen oordeelen, en van waar men tot den Raad van Juſtitie aan 't Kaſteel appelleeren kan.

En hoe veel Vaandels zy hier uitmaaken.

Aan 't Kaſteel zyn 3 groote Compagnien, 2 die uit voetvolk, en 1 die uit ruitery beſtaat, gelyk men aan Stellenboſch en Draakeſtein, uit beide die Colonien, nog 2 vaandels voetvolk, en 1 vaandel ruiters heeft, al te zaamen wakkere kaarels, die zeer wel gewapent, en byzondere goede ſchutters zyn. Deze alle hebben ook hunne Capiteins, Lieutenants, en Vaandrigs, doch een Vaandrig in dienſt der E. Maatſchappy heeft den rang voor een Borger-capitein; en deze Hoofdlieden en Officieren maaken den Krygsraad hier uit.

Deze Borgers nu zyn hier gewoon den 1ſten November hunne kermis te houden, die 3 of 4 dagen duurt, en den 4den of 5den zyn de Borgers gewoon op te trekken, en na de houte papegaai op 't groot vlak veld na den Leeuwenberg, dat dan doorgaans vol tenten met groente bezet is, na 't wit te ſchieten; en die van hen de papegaai getroffen heeft, is koning van het voetvolk, gelyk die gene, die 't wit geraakt heeft, koning van

de

de ruitery is, welke beide koningen dan yder door hun volk t'huis geleid, en 't jaar 'er aan door de zelve weer zeer ſtaatelyk opgehaalt, en na dit ſlagveld gebragt worden, daar zy dan voor allen den voorrang hebben, om na de papegaai, of 't wit, te ſchieten, na welke dan de Gouverneur, en verder yder na zyn rang, volgt; doch de koning heeft nog de inleggenningen tot zyn voordeel, alzoo yder, die dienſt doet, $\frac{1}{4}$, en een Compagnies dienaar, die nevens hen mede ſchieten wil, 1 Ryksd., daar voor betaalen moet. Ook geeft de E. Maatſchappy aan de Borgers op dezen dag 3 leggers Kaapze wyn, of anders eenige vaten Hollands bier, waar mede men hier dan in die dagen zeer vrolyk is.

Ongemakken hier.

Hoe ſchoon een land nu de Kaap is, heeft het egter al mede, gelyk alle landen, zyne ongemakken.

Zoo 'er ſtoute vliegen in de wereld, en ergens ontelbaar veel zyn, zoo heeft men die hier, en wel zoo ſtout, dat zy van de handen en ſpys byna niet af te ſlaan zyn, 't geen van 't menigvuldig ſlagten der ſchaapen in de Tafelbaai (want daar heeft men die plaag meeſt) voorkomt; doch landwaart in weet men daar zoo niet af.

Dus is de Z. O. wind, als hy zeer ſterk is, en lang aan een doorwaaid, een onverdragelyk ongemak wegens het ſtof, en de opwaajende ſteentjens, waar van men nog een ander uitnement groot ongemak heeft, dat alle de Kaapze graanen (ten ware zy ongemeen wel gezuivert worden) doorgaans vol zand zyn, dat men ook in 't meel, 'er af gemaalen, veeltyds vint, waarom de bakkers op Batavia, en elders, veel liever Bengaalze en Suratze tarw hebben, die ook veel meer gelden moet, en beter is, hoewel men 'er anders een middel heeft, om 't koorn van dit zand zeer wel te zuiveren.

Wat gevaar en ſchade men hier van een ſterken N. W. wind en ſwaaren regen te wagten heeft, hebben wy bevoorens reets gezien, maar een peſt in de wyngaard, moesthuinen en boomgaarden, is hier niet alleen de rups; maar ook een klein rood beesje, dat in korten tyd alles, al ſtaat het nog zoo ſchoon op 't veld, opeeten, en yemant bederven kan.

Ook is het hier 's nachts nu en dan in de zomer onverdragelyk heet, en zomtyds ook by dag zoo warm, dat men zich zeer wel inbeelden kan op Batavia te zyn.

Ook kan men by 't ſterk doorwaajen van den Z. O. wind ettelyke dagen aan een belet worden, niet alleen na boord te vaaren, al had men 'er nog zoo noodige zaaken te verrigten; maar zelf ook zyn neus buiten de deur te durven ſteeken, ten waare men de oogen, 't aangezigt, en den mond, in een oogenblik vol zand hebben wilde.

Een groot ongemak is 't ook, dat men hier weinig brandhout heeft: want ſchoon 'er hier of daar nog wel ſchoone en groote boſſchen zyn, als 't Paradys, het boſch by de Houtbaay, dat ontrent de Bergrivier by Draakeſtein is, als mede in Hottentots-Holland, en nog hooger op, by Stellenboſch, by de Olifantsrivier, en elders, zoo zyn die of te verre van de hand gelegen, of de E. Maatſchappy houd de zelve aan zich, hoewel 'er ook eenige boſſchen zyn, waar uit de Borgers eenig timmerhout, op een verlofbriefje van den Gouverneur, konnen kappen; maar hun meeſte brandhout hier beſtaat in eenig ſlegt kreupelboſch, en in ſtronken en knoeſten, die wy niet zouden willen aanzien, en egter koſt hen het zelve zoo veel geld, dat een huishouden, dit moetende koopen, ter weeks wel 5 of 6 guld. aan hout van nooden zou hebben, om 't welk te ontgaan yder zyn ſlaaven op zyn land, en elders, zoo veel ſtruiken en kreupelboſch, als 't mogelyk is, nu en dan verzamelen laat.

Kinderpokjens voor 't jaar 1713. hier noit bekent.

Gelyk nu dit in zich zelven een zeer gezonde landſtreek is, alzoo weten de menſchen hier weinig van ziekten, en, dat aanmerkenswaardig is, noit heeft men hier tot het begin van 't jaar 1713. de kinderpokjens gehad; maar toen heeft men die ongemeen ſterk, meeſt onder inboorlingen van de Kaap, zeer gevallig eerſt gekregen.

Deze ziekte nam zyn aanvank in 't ſlaavenhuis der E. Maatſchappy, en wel uit het waſchgoed der kinderen (zoo men zegt) van de Heer *van Steeland*, en eenige andere vlootelingen, welke op de reize aan de kinderpokjens gelegen hadden, doch nu reets weer volkomen herſtelt waren. Van dit waſchgoed dezer kinderen kregen het de ſlaaven, en van de zelve deze en gene kinderen, zoo der Borgers, als een menigte van Hottentots, die in zulken grooten getal ſtierven, dat men huisgezinnen der Borgers gehad heeft, waar in 5, 6, en meer menſchen, ja zoo veelen geſtorven zyn, dat men op het laatſt by na (al wilde men nog zoo veel daags betaalen) geen menſchen kon vinden, om op de zieken te paſſen, zoo dat veelen dezer elendigen van enkel ongemak omquamen, waar van de meeſten, alzoo 'er geen hout genoeg aan de Kaap was, maar zonder kiſten moeſten begraven worden.

Wat de laatſten, of de Hottentots, betreft, die ſtierven by honderden gelyk, zoo dat zy over al op de wegen als verſlagen lagen, alzoo zy, al vloekende op de Hollanders, die zy zeiden hen betoovert te hebben, met hunne kraalen, hutten,

en vee, landwaard in vlugtten, in hoope om daar van die booze ziekte bevryd te zullen zyn, waar door men naderhand (gelyk ik in 't jaar 1714. ondervont) zeer weinig Hottentots, in vergelyking van bevoorens, hier zag, dat zedert een zeer groot ongemak aan deze Borgers, en verdere ingezetenen, gegeven heeft, alzoo die nu hunnen dienſt, zoo in de huishouding, met alles by na voor een gering loon te ſchuuren, als wel voornamelyk in de koorn- en wynoegſten, om alles te ſnyden en in te zamelen, miſten, behalven dat zy ook door deze ziekte veel ſlaaven verlooren, en ten eerſten geen gelegenheid hadden, om anderen in de plaats te bekomen, gelyk dit dan ook de waarde der zelven ten eerſten merkelyk dede ſteigeren.

Dit ſterven van zoo veel menſchen in een en 't zelve huisgezin, en dikwils op een en den zelven dag, gaf hier een groote verwarring en ongemak, alzoo men, hier gewoon zynde de lyken maar 2 of 3 dagen boven aarde te houden, en ze dan 's namiddags te begraven, naaulyks de noodige menſchen tot zulk een begrafenis (alzoo men het op veel plaatzen gelyk waarnemen moeſt) wiſt by een te krygen.

Als yets vreemts heb ik hier ook aangemerkt, dat, als men van buiten met een dooden, om die te begraven, of met een bruid na 't Kaſteel komt, om die daar in den egtenſtaat te beveſtigen, men dan altyd (als een ſtaale wet hier) een of meer geſpannen van ſwarte oſſen, en noit van anderen, voor de wagen heeft, zonder dat men my, op myne vraagen, daar eenige bondige reden van heeft weten te geven: want tuſſchen die twee Staaten, de eene van den uiterſten rouw, en de andere van de uiterſte vreugde, is zoo groot een onderſcheid, dat die zeer quaalyk beide door de ſwarte verwe van droefheid uitgedrukt worden; doch ik zou het beter vinden, zoo de wagen van een bruid door een geſpan van ſpierwitte oſſen getrokken wiert.

ZAAKEN

Van de KAAP der

GOEDE HOOPE.

VIERDE HOOFDSTUK.

TOgten, *landwaard in gedaan. Togt van den Heer* Simon van der Stel *in 't jaar* 1685. *na de* Amacquas, *ſterk* 68 *perſoonen. Paſſeeren de* Hooge Kraal. *De* Stinkrivier. *Het* Ronde bosje *by de* Tygerbergen. *De* Moſſelbanks-rivier. *De* Doorn-kraal. *De groote* Paardenberg. *De* Daſſenberg. Sneeuwbergen, *bewoont door de* Obiquas, *ontrent de* Bergrivier. *De* Holle rivier. *De* Diepe rivier. Riebeeks-Kaſteel. *De* Bergrivier, *en* Sonquas Doordrift. *De kleine* Bergrivier. *De* Doordrift *der* 3 *Huiskens.* Barm *hier.* 't Groot Gat. *De* Honigbergen. Sonquas *ontrent de* 24 *rivieren.* Parey *hier.* Misverſtands Doordrift. *Ontmoeten* Sonquas. *De* Trompetters Doordrift. *De* Piketberg. *Gevaar van de Heer* van der Stel, *enz., door een grooten* Rhinoceros. Reden *van den naam dezes Bergs. De* Kraal *agter den* Rhinoceros-berg. Leyen *hier. Verzoening der* Sonquas *en* Amacquas. Wilde *Haver, en ſwaare* Elanden *hier. De* Elands-kraal. *De* Jakhals-kloof, *en* Kanariberg. *Veel ſchoone* Valeyen *hier ontrent.* Olofſons Kloof. *De kleine* Olifants rivier. St. Martyns-valey. Gregriquas Valey. Doolhofs-hoek. *Ontmoeten een Olifant.* Olifants-valey. *De* Olifants-jagt. *De* Brakke Valey. *De* Uilenberg. *De* Klip-fontein, *en zeldzaame weergalm hier. De* Daſſenberg. *Klipſpringers hier. De hooge* Boomen-valey. *De* Olifants-rivier. *Wat voor boomen hier zyn. Wat voor viſch in deze rivier.* 't Heſiquas gebergte *waar.* Sonquas *beſchreven. De* Vrylieden *nemen hier hun afſcheid van zyn* Ed. Wilde *Haver, en een zeldzaame* Haas. *De* Baviaansberg. *Veel* Quartels *hier. Groote* Scorpioen. Doorngeboomte *hier. De* Bakkelyplaats. Gregriquas *hier. Van welke vee en melk ruilen.* Vrede *tuſſchen hen en andere* Hottentots *gemaakt. Zeldzaame wyze van hun vee te ſlagten.* Mineraal-Bergen. *De* Hooge Kraal. Wilde *Paarden. De* Goede Hoop-plaats. *De eerſte en tweede* Modderkuil. Meerhofs-Kaſteel. Wit Albaſt *en* Marmerſteen. Sonquas. *Kleine* Doornboſch-rivier, *en* Boomen. *Zeldzaame* Vliegen, *en* Bloemen. *De groote* Doornboſch-rivier. *Groote* Doornboomen. Sonquas. *Swaar* Geboomte. *Spys dezer* Sonquas. Keert weder. Aloëboomen. Amacquas. *Capitein* Nonce, *en 't geval met hem, en zyn zoon,* Jonker, *en* Rabi. *Welke eerſten ons zogten te misleiden.* Nonce *als* Capitein *aangeſtelt. Vyf andere* Capiteinen *verſchynen hier.* Jonker *als* Capitein *afgezet.* Rabi *geſtraft. De onzen ruilen vee en melk.* Vredeverbond *met de* Amacquas *gemaakt. De* Koperberg *ſtaat onder* Capitein Oedeſon. Gom, *en* glinſterent zand *hier. Rivier* Tyen, *en* Agoa das voltas. *De Heer* van der Stel's *geboorte-dag. Die met een* Hottentots muſyk *vereerd word. Ruilen weder vee. De* Amacquas Capiteinen *nemen afſcheid, en eenigen gaan met zyn* Ed. *mede. Zien hier de* Zee. *Klein* Doorngeboomte *hier. Tweederley* Aloëboomen. Doorn- *en* Cypresboomen *hier. Schoone* Fontein *hier.* Hooge Berg. *De* Koperbergen, *en* Koele Fontein *hier. Bevinding van 't* Mineraal *hier.* Doorngeboomte, *en ander hard hout.* Swaare Bergen, *doch geen teekens van* Mineraal. *Nader onderzoek hier ontrent gedaan.* Koper-Mineraal *gevonden. Verder bevinding van dien. Keeren van de* Koperbergen *te rug. Ontmoeten een* Fontein. *Zien de* Zee *hier. De* Zandrivier, *of* Touſc. Hooge Berg. *Onwilligheid van de* Amacquas Capiteins, *om verder den weg te wyzen. Zien de* Zee. *Groote* Doornboomen *by een rivier.* Hoby *vertrokken, doch de twee andere gevangen gehouden, die ons zeer vuil handelen.* Hooge Berg, *en* Hottentots *hier. De* Capiteinen *komen weer by ons. Hun oordeel over* Oedeſon *en* Nonce. *Opſtant der* Hottentots, *en de reden 'er van. Verdere moeite met* Oedeſon. *Zien de* Zee *weer.* Groote Rivier *hier. Goede* Ertz *hier. Swaar* Geboomte *hier aan ſtrand.* Miswyzing *van 't* Compas *hier. Swaare aan-*

1685. *aangeſpoelde* Boomen *aan ſtrand. Verliezen verſcheide Beeſten door dorſt.* Sonquas *hier.* 1685.
Touſe, *of de* Zandrivier. *Vinden een* Baay. Winden, *hier waajende. Zyn* Ed.
neemt een Sonqua *mede na 't Kaſteel. Eenige* Sonquas *gevangen genomen. 't* Pad *van*
den Vaandrig Berg. *De laatſte* Modderkuil. Meerhofs-Kaſteel. *De* Bakkelyplaats.
De Olifants-rivier *beſchreven. De* Baviaansberg. *De* Doordrift. *De* Daſſenberg.
De Brakke Valey. *En* Olifanten *hier ontmoet. Komen aan de* Zeekant. *Vinden*
een Baay, *en* Eyland. *Een* Inbogt *hier, bequaam om 'er een ſchip in te bergen. De*
Olifants-jagt. Doolhofshoek. *De kleine* Olifants-rivier. *Ruilen ſchaapen, enz.*
van Capitein Goenjema. *Rouw der* Hottentots. *De* Jakhals-kloof. *De* Elands-
kraal. *De* Rhinocer-kraal. *De* Bergrivier. *De* Vleermuis. Riebeeks-Kaſteel.
De Paardenberg. *De* Doorn-kraal, *en* Moſſelbanks-rivier. Bommelshoek. *Landtogt*
van den Landdroſt Starrenburg *in 't jaar* 1705.

Togten landwaart in gedaan.

OM de Colonie dezer Borgers nog verder uit te zetten, en om nu en dan de noodige trek-oſſen en ſchaapen van de verdere in 't land gelegene Hottentots in te ruilen, zyn 'er nu en dan groote togten landwaard in, zoo door deze en gene Bedienden, als door eenige Vrylieden, gedaan.

De Saldanhabaay is door de onzen in 't jaar 1669. eerſt in bezit genomen, gelyk Hottentots Holland 't jaar daar aan al begon bevolkt te worden.

Aanmerkenswaardig, en niet min gevaarlyk, is de togt geweeſt, die de oude Heer *Simon van der Stel* in 't jaar 1685. na 't N., tot aan den *Tropicus*, en wel ruim 200 mylen verre, gedaan heeft. Wy geven de zelve hier vervolgens, zoo als ons die door den Ed. Heer *Willem Adriaan van der Stel* is ter hand geſtelt.

Dagregiſter en beſchryvinge van de Voyagie gedaan naar het Amaquas land, onder het beleid van den Ed. Heer Simon van der Stel, *Commandeur van* Cabo de Boa Eſperança.

Saterdag zynde den 25 Auguſti 1685.

Togt van den Heer Simon van der Stel in 't jaar 1685. na de Amaquas.

's MOrgens de klokke 10 uuren, zyn wy in den naame des HEEREN, Amen; uit het Fort de Goede Hoope met onze bagagie gemarcheert, ſterk zynde, behalven d'Ed. Heer Commandeur, 56 blanke koppen, beneffens *Dain Bengale* met zynen jongen, zynde Macaſſaaren, mitsgaders 3 ſlaaven van d'Ed. Heer Commandeur, beſtaande onze equipagie in 1 kales, daar toe 6 paarden, 8 ezels, rypaarden, 2 veldſtukjens, 8 karren, 7 wagens, 1 ſchuit, 289 trek- of draagoſſen, als mede nog 6 Vrylieden hunne wagens, yder geſpannen met 8 oſſen, de welke ons zullen convoyeren tot aan de Olifants-rivier, ſtellende onze cours O. en 5 graaden 3 min. N., en quamen, na dat wy 1½ myl gemarcheert hadden, te kampeeren op een plaats, genaamt de Hooge Kraal, en bevonden ons op de breedte van 34 graaden 9 min., peilden den Leeuwenkop van ons O. 5 gr. N.

Sterk 68 Perſoonen.

het weer regenagtig, alwaar d'Ed. Heer Commandeur des namiddags de klok ontrent 4 uuren mede quam te arriveeren, vergezelſchapt met Sr. *Andries de Man*, Tweede perſoon, *Jeronymus Cruſe*, Capitein, en noch verſcheide van de Raadsperſoonen, en ook andere van minder qualiteit, ſtaande het volk in 't volle geweer, hen verwelkomende met driemaal ſalvo's te ſchieten.

Sondag den 26 dito.

Braken wy ons kampement op, en marcheerden meeſt door vlak en waterig land, hadden den Tygerberg aan de regter-, en den Tafelberg aan de linkerhand, en quamen, na dat wy 2 mylen 18 min. in de lengte gemarcheert hadden, te kamperen op een plaats, genaamt de Stinkrivier, in een ſchoone valey, rondom bebolwerkt met hooge bergen, zynde zeer bequaam en vermaakelyk om te ruſten, vermits daar goed gras en water was; ook zeer raar met allerhande couleuren van bloemen bewaſſchen. Deze plaats bekomt haar naam van Stink-rivier, om dat in den droogen tyd het water een groote ſtank van zich geeft. Bevonden ons op de breedte van 33 graaden 55 min. lengte 38 graaden 2 min. cours N. 5 gr. 14 min. Ooſtelyker, zynde mooi weer. 1685. Paſſeeren de Hooge Kraal. De Stinkrivier.

Maandag den 27 dito.

's Morgens ontrent ten 8½ uur namen ons afſcheid van de voorgedagte vrienden, en hadden van dezen dag verſcheide courſen, ter oorzaak van het groot gebergte, daar wy over en langs moeſten marcheren; als vooreerſt N. N. O. ½ myl, van daar ½ myl O. ten N., van daar ½ myl O. N. O., van daar ¼ myl O. ten N., van daar ¼ myl O. N. O., van daar N. ten O. ½ myl, quamen als toen op een vlakte, die zich ſtrekte O. ten N. ½ myl, ſtuitende deze vlakte tegen een berg, die wy ommarcheerden N. O. ½ myl, vonden toen weer een vlakte, die genaamt wort het Ronde Boſchje. De voorgedagte bergen dragen allen den naam van de Tygerbergen, zynde meeſt alle kleyagtige gronden, redelyk bewaſſen met gras, en verzien van water, wordende bewoont van een Natie, genaamt Hottentotten, de welke zich met troepen van menſchen en vee

Het Ronde Boſchje, by de Tygerbergen.

1685. vee by malkanderen houden, 't welk zy Kraalen noemen, waar van wy 'er dezen dag drie zyn gepaſſeert. De twee eerſte waren gedeeltens van een Capitein genaamt *Schagher*, en de derde was een van Capitein *Kuipers* Kraalen, en waren gemarcheert, als wy op de voorgedagte vlakte, genaamt het Ronde Boſchje, ons nederſloegen, na giſſing 3½ myl, en onze cours O. N. O. 6 graaden N., de gegiſte breedte 33 graaden 48½ min., bevonden breedte 33 graaden 46 min., behouden cours en verheid was N. O. 7 graaden O. en 3½ myl, en de veranderde lengte was 14 min., zoo dat onze jegenwoordige lengte was 36 graaden 16 min., zynde bequaam weder; mede quam nog tegens den avont de gedagte *Kuiper*, brengende tot een geſchenk aan den Ed. Heer Commandeur een ſlagtos, waar voor hem tot vergelding wiert geſchonken een fles brandewyn.

Dynsdag den 28 dito.

Met het aanbreken van den dageraad, maakten weder preparatie, om van de bovengenoemde plaats te vertrekken. Het land van deze vlakte was goede kleygrond, tamelyk verzien van water, en brandhout, alwaar wy van daan marcheerden ontrent ten 7½ uuren, onze cours zynde N. O. ten N. door de kloof van de Moſſelbanks heuvelen. Op een van die heuvelen, te weten aan de regterhand, paſſeerden wy een Hottentots Kraal, genaamt . . . . . en na 1½ myl quamen aan deszelfs rivier, die ook de Moſſelbanks rivier genaamt wort; om dat daar zomtyds moſſelen in gevonden worden; doch t'eenemaal onſmaakelyk, en onbequaam om te eeten; gingen deszelfs rivier, en den heuvel, daar de Kraal op lag, langs, de lengte van ¾ myl, ter oorzaak van de groote en ſteile kanten, die ons, toen wy aan de rivier quamen, aan de andere zyde bejegenden. Alhier waren wy ontrent ½ myl doende, om onze wagens en beeſten over te krygen; het welke met redelyke ordre geſchiede, alzoo de rivier maar 3 voeten water diep was. Zy ſtrekt haar zelve O. en W., ſtelden onze cours N. N. O. 1½ myl tot aan een loopend riviertje, het welke wy overtrokken. De zelve wegen waren daar alle zeer moerig, het welke door 't inzakken van karren, en wagens ons 't ongeluk gaf, dat 'er een diſſelboom en een tang, beide van Vrymans wagens, als mede een as van onzen trein, aan ſtukken raakten, het welk onze marſch een langen tyd ophielt. Van daar ſtelden wy onzen cours N. O. ten N. 1½ myl, tot dat wy quamen aan de Doornkraal, redelyk verzien van gras; doch brak water, alwaar wy ons nederſloegen, en door onderzoeking vont de Ed. Heer Commandeur een ſpruit met ſchoon zoet water, die noit van anderen, die daar verſcheide maalen zyn gekampeert geweeſt, is uitgevonden. De zelve was digt onder den grooten Paaadenberg. Peilden die van ons af O. ten Z. 1½ myl, als mede gezegden Paardenberg W. ten N. 1½ myl, en den kleinen Paardenberg van ons Z. O. ten Z., en het midden van den Tafelberg Z. W. ten Z. 's Avonts bequamen wy de hoogte van 33 graaden 29 min., de gegiſte cours en verheid was N. N. O. 7 graaden O. 5½ myl, hadden ongegiſt 1 myl Z., als wy waren, lengte van 38 graaden 33 min. behouden cours en verheid N. N. O. 6 gr. O. 3½ myl regte diſtantie, 't weer als vooren. 1685.

Woensdag den 29 dito.

's Morgens ten 9½ uuren vertrokken wy van de Doornkraal, ter oorzaak, dat onze wagens en kar, die daags te vooren ontreddert waren, niet eer vaardig konden raaken, en ſtelden onzen cours N. O. ten O. ½ myl, houdende den grooten Paardenberg ter regter, en den Daſſenberg ter linkerhand, en marcheerden op een heuvel, en peilden van daar het Kaſteel der Goede Hoop Z. W. ten Z. wel zoo Zuidelyk, ſtelden van daar onze cours N. O. ten N. ½ ſtreek Noordelyker 1½ myl tot in een luſtige valei, zeer ſchoon land, bequaam om door eenige huisgezinnen bebouwt te worden, en bevogtigt door een riviertje, zyn oorſprong nemende uit meergemelden Paardenberg, zynde zeer aangenaam water, ſtrekkende zich zelven O. en Z. langs heenen bewaſſen met doorn, zonder meer ander brandhout. Gezegde rivier overgetrokken zynde, quamen wy aan den hoogen Heuvel, die wy opmarcheerden. Daar boven komende, was de zelve wel begroeit met brandhout in de laagte, voorzien met een zeer aangenaame valey, die door de natuur met bloemen van allerhande couleur gelyk als bezaaid is, dragende ook overvloedig gras, tot vermaak van den aanſchouwer. Voortrekkende hadden wy aan de regterhand zeer hooge ſteene bergen, leggende aan de overkant van de Bergrivier, die zomtydt met ſneeuw bedekt zyn; doch evenwel bewoont door een Natie van Hottentots, genaamt Obiquas, die haar zelven erneeren met rooven en ſteelen van andere Hottentots, dewyl zy niet het minſte vee hebben, of ook iets om van te leven; en maaken zich dan op deze wys meeſter van hunner nabuuren vee. Voortgaande quamen wy ons neder te ſlaan op een plaats, genaamt de Holle rivier, voorzien met goed gras en water. De gegiſte cours en verheid 4½ mylen; de bevonden breedte 33 graaden 13 min., lengte 38 graaden 41 min. zeer ſchoon weder, en bevonden ons van 't Ka-

De Moſſelbanksrivier.

De Doornkraal.

De groote Paardenberg.

De Daſſenberg.

Sneeuwbergen bewoont door de Obiquas, ontrent de Bergrivier.

1685. 't Kaſteel der Goede Hoope 12¾ mylen regte diſtantie.

Donderdag den 30 dito.

De Holle rivier. 's Morgens met dyzig weder vertrokken wy van de Holle rivier, zetteden onze cours N. ten W. ¼ ſtreek Weſtelyker ¼ myl, van daar N. N. O. ¼. Van daar ⅔ myl regt N. tot aan een riviertje

De Diepe rivier. genaamt de Diepe rivier, de welke haaren loop en uitwatering heeft in de Zoute rivier, haar water loſſende in de Tafelbaay. Gedagte Diepe rivier ſtrekt zich zelven Z. en N. Van daar ſtelden wy onzen cours N. 3 graaden Ooſtelyker ½ myl, om de voorſz rivier te myden. Het was hier al heuvelagtig land, met zandige en kleyagtige gronden; doch op zommige plaatzen met ſchoone valeyen voorzien, alle ſavelagtige gronden, bevogtigt met verſcheide ſpruitjens zoet water, en heuvelen wel bewaſſen met hout. Verder zetteden wy onzen cours N. O. ten N. ⅔ myl, paſſeerende een vlakte, die zeer moerig en zagt was, ter oorzaak van den grooten regentyd, waar door het land met 't water, dat van de hoogte afkomt, t'eenemaal doorzypt, en onbequaam wort; het welk in den droogen tyd weder hard is; daar wy onze bagagie met groote moeite doorkregen. Marcheerden toen ¼ myl om een berg, tot onder het

Riebeeks-Kaſteel. gebergte, genaamt Riebeeks-kaſteel, waar onder een uitnemende ſchoone valey was, van alles wel voorzien, en met een aangenaame rivier beſproeid; dit gebergte heeft den naam van den E. Heer Commandeur *van Riebeek*. Het is voorzien met een holte, waar in men gaan kan, is verder woeſt en wild bewaſſen met geboomte, bequaam tot timmerhout. Zetteden toen cours O. ten N. ¼ myl, tot op den Zuidhoek van 't gezegde Kaſteel, toen O. ten Z. ¼ myl tot op een hoogte, en peilden toen de kop van den Leeuwenberg Z. Z. W. 3 graaden Weſtelyker. Toen onze cours N. O. ten O. ½ myl tot op een groote hoogte, zynde een kloof tuſſchen Riebeeks-kaſteel, en een berg zonder naam, die ter regterhand van ons ley. Op deze hoogte zynde, vertoonde zich het land om laag, en het gebergte aan de overkant van de Bergrivier, zeer plaiſant, zynde het zelve een vermaak om het aan te ſchouwen, en de vlakte van een ongemeene grootte. Van deze hoogte afkomende, ſloegen wy ons ter neder, hebbende den Zuidhoek van meergenoemt Kaſteel N. N. W. van ons, voorzien met gras en water in overvloed. De gegiſte cours en verheid 3¼ myl N. ten O., waar over wy hadden gemarcheert 7 uuren, ter oorzaak van de diepe en onbequaame wegen. De gegiſte breedte 33 graaden 3 min., bevonden breedte 30 graaden 2 min., en lengte van 38 graaden 45 min.

Vrydag den 31 dito. 1685.

's Morgens, het weer als vooren, vertrokken wy van den Zuidhoek van 't bovengemelt Kaſteel ontrent ten 7½ uuren, onze cours zynde N. O. tot aan een riviertje ofte ſpruit, welke wy met een kromte ommarcheerden. Van daar ſtelden wy onze cours N. O. ten O. ½ myl, alwaar wy een laagte, die moeragtig was, moeſten myden, de welke haar ſtrekte van Riebeeks-kaſteel O. en W. Het was hier al meeſt heuvelagtig land, de grond zand- en kleyagtig, ook meeſt met lies en ruigte bewaſſen, doorſneden met verſcheide kleine loopende en drooge riviertjens, de welke oorzaak waren, dat wy verſcheide maalen van cours moeſten veranderen, als N. O. ten O. ¼ myl, N. O. ten N. ¼ myl, N. ten W. ½ myl, en quamen zoo eindelyk by de Bergrivier,

De Bergrivier, en Sonquas Doordrift op een plaats, genaamt Sonquas Doordrift, daar wy leyagtige grond vonden, die bequaam ſcheen, om 'er huizen mede te dekken. Deze rivier heeft haaren naam van de Bergen, daar zy haaren oorſprong uit neemt, en ook langs heenen gelyk als mede bemuurt is, en wort onderweeg nog vermeerdert met een riviertje, genaamt

De Kleine Bergrivier. de kleine Bergrivier, ook voortkomende uit de gemelde Bergen. Zy ſtrekt haar zelve N. en Z. doorloopende het land ſlangs wyze, en komt dan eindelyk haar water by St. Heleens baay in zee te loſſen. Zy is langs heenen bewaſſen met geboomte, 't welk bequaam is tot timmeragie. Marcheerden voort langs de

De Doordrift der 3 Huiskens. Bergrivier, tot dat wy quamen aan den Doordrift van de 3 huisjens, daar wy ons ter nederſloegen, welke plaats van gras wel voorzien was. De gegiſte cours en verheid N. O. 7 graaden Ooſtelyker 4⅞ mylen, bevonden breedte van 38 graaden 57½ min. behouden cours en verheid N. N. O. 2 graaden Ooſtelyker 3½ mylen.

Saterdag den 1 September.

Ontrent ten 7½ uuren vertrokken wy van de 3 Huiskens, of Bergrivier's Doordrift, onzen cours na de Honigbergen meeſt langs de Bergrivier nemende, en zetteden onzen cours N. ¼ myl tot aan een ſpruitje, het land uitkomende, en zich zelven ontlaſtende in de voorſz Bergrivier.

Barm hier. Men vint hier ook een ſoort van viſch, den barm in Holland zeer gelykende, en ook van de zelve ſmaak. Namen toen onzen cours N. ten W. ½ myl. Van daar ſtelden wy onzen cours N. O. ten O. ½ myl regt af en aan 't gebergte, daar de 24 ſpruiten of riviertjens uitkomen. Toen peilden wy het begin van de kleine Bergrivier van ons Z. O. naar giſſing 2 mylen regt, van de 24 rivieren 3 mylen, regthoekig op onzen cours, trokken toen N. N. W. aan ¼ myl, en quamen toen aan een

1685. een plaats, genaamt het groot Gat, leggende aan de Bergrivier. Van daar namen onzen cours N. N. W. ¼ myl, tot dat wy quamen regt bezyden het Zuideinde van de voorſz Honigbergen.

't Groot Gat.

De Honigbergen

Deze bergen zyn 2 in getal, van redelyke hoogte, doorſneden met een kloof. Zy krygen haaren naam van den honig, die daar op gevonden wort. Marcheerden ontrent ¼ myl van dit gebergte af, hebbende 't zelve aan de regterhand van ons, en aan de overkant van de rivier. Van daar ſtelden wy onzen cours N. W. ¼ myl, tot in een laagte, daar wy de karren en wagens met groote moeite doorkregen. Op de hoogte zynde, peilden wy Riebeeks-Kaſteel Z. en N. Toen was de cours N. W. ¼ myl, tot over een klein ſpruitje, dat wy overtrokken; gingen van daar onze cours N. N W. ½ myl, tot dat wy quamen op een plaats, genaamt . . . . . daar wy ons nederſloegen, zynde ontrent 2½ uuren.

Den geheelen weg langs, die wy gepaſſeert zyn, waren meeſt alle zandige en ſteenagtige heuvelen, uitgenomen agter de honigbergen, en onze ruſtplaats was roode kleygrond, wel met gras bewaſſen. Paſſeerden ook ontrent de 24 rivieren, aan de overkant van de Bergrivier, mede aan onze zyde, verſcheide hutjens, behoorende aan de voor dezen genoemde ſtruikroovers, Sonquas genaamt, gebouwt op de zelve manier van de andere Hottentots, met dit onderſcheid, dat zy de zelve met takken en ruigte dekken, daar de anderen het zelve met matten doen.

Sonquas ontrent de 24 Rivieren.

Van daag liet ook de Ed. Heer Commandeur een ordre uitgaan, dewyl wy de Hottentots Kraalen meer en meer begonnen te naderen, dat niemant van ons volk zich zelven zal hebben te vermengen in vleeſchelyke welluſt met de Hottentotze Natie op ſtraffe van gegeeſſelt, en als een ſchelm van de E. Compagnie weggejaagt te worden.

In alle deze omwegen was onze gegiſte cours en verheid N. ten W. 3 graaden Weſtlyker, en gegiſte breedte 32---42 min., bevonden breedte 32--56, lengte 39--9 min. gebeterde cours en verheid O. ten N. 3½ mylen, zynde tamelyk goed weder.

Sondag den 2 dito.

's Morgens met mooi weder braken wy op van de bovengenoemde plaats, ſtellende onze cours N. W. ten N. ¼ myl. Toen veranderden onze cours regt N. ¼ myl, paſſeerden ook 2 Kraalen van Capitein *Goereman*. Van daar ſtelden onzen cours N. N. W. 1½ myl, zynde onze paſſagie al langs de Bergrivier. Het land was hier al heuvelagtig; zommige van de zelve klipagtig, ook eenige wel bequaam, om tot bouwland gemaakt te worden. Alhier groeit overvloedig in 't wild het kruid, dat men in Holland Parey noemt, en is dit hier van zulken kragt, dat het geheel veld met den reuk van 't zelve vervult is. Toen ſtelden wy den cours weder N. ¼ myl, en quamen toen aan de Doordrift, genaamt Misverſtand, daar wy kampeerden, en het tamelyk van gras voorzien vonden. De gegiſte cours en verheid N. W. ten N. 2⅔ mylen. Hier over hebben wy gemarcheert 5 mylen, ter oorzaak van de omwegen en groote heuvelen. De gegiſte breedte was 32--47 min. en geen hoogte bekomen.

1685.

Parey hier.

Misverſtands Doordrift

Maandag den 3 dito.

Maakten wy preparatie om onze bagagie over de Bergrivier te brengen. Mede quam van dezen dag by ons de ſergeant, die 8 dagen voor ons was vertrokken, om beeſten en ſchaapen te ruilen, ten einde die op onze reize te gebruiken, van welke hy een goed getal bekomen had.

Dynsdag den 4 dito.

Raakte al onze bagagie aan de overkant van de Bergrivier, en alles zonder ongeluk. Terwyl wy nog bezig waren, met onze bagagie over te brengen, zagen wy 5 wilden, die, zoo ras zy ons vernamen, de vlugt naamen; waar op de Heer Commandeur een ſergeant met 2 man commandeerde, die de zelven agtervolgden, en hen met wenken en bewys van hen geen quaad te zullen doen, aan 't ſtaan kregen, en de zelve by hen lieten komen, gevende hen een pyp tabak, en wyzende, dat zy mede zouden gaan, 't welk zy deden, en quamen aldus by den Heer Commandeur, die hun door Kaapze Hottentots liet vraagen, van welke troepen zy waren: zy zeiden Sonquas te zyn, zynde de voorgemelde ſtruikroovers; en dat zy hier waren gekomen, om op te zoeken eenen Eland, die zy daags te vooren met een giftige pyl geſchoten hadden, en die ordinair des anderen daags eerſt ſtierf. Zy voeren pyl, boog, en hazagaai, hebben geen vee, en leven van honig en 't wild gedierte, 't welk zy ſchieten.

Ontmoeten Sonquas.

Deze had een zeer ruw en ſchubagtig vel, komende 't zelve van den grooten honger, die zy veeltyds lyden, en by gebrek van vet, om zich daar mede te ſmeeren. De Heer Commandeur vereerde haar een ſchaap, en, alhoewel dit menſchen van geen opvoeding zyn, hadden zy egter de beleeftheid, dat zy aan zyn Ed. tot een vergelding gaven 3 vellen van boſchkatten. Zy ſneden aanſtonts dit ſchaap den hals af, vilden 't zelve, en ſneden toen eerſt beide de voorbouten af. Zy lieten niets daar van verlooren gaan, dan alleen 4 kliertjes, die in de bou-

1685. ten zyn, welke zy uitſneden, en wegwierpen. Gevraagt zynde, waarom zy zulks deden, gaven alleen voor reden, dat zy dit noit aten. Zy ſtaken het vleeſch onder de aſch den tyd van een ½ uur, en aten het toen, knabbelende gelyk de beeſten.

Door veel ondervraagen van de Heer Commandeur, bekenden zy mede van de party geweeſt te zyn van die genen, de welke onlangs een Capitein van de Amaquas zyn vee weggenomen hadden; maar dat zy daar toe waren verzogt geweeſt van een Capitein van de voorſz ſtruikroovers, wiens Kraal zy aanwezen, in de welke nog al het vee was, behalven 3 oſſen, die zy mede hadden helpen ſchaften.

Wy konden die Kraal niet bereiken, dewyl de zelve te verre van de hand was. Zy zeiden ook, dat wy beter onderrigting daar van zouden krygen van de Gregriquas, die daar mede handdaadig aan geweeſt hadden.

's Avonts de breedte van 32 graaden 48 min., en lengte 38 graaden 14 min. variabel weder.

Woensdag den 5 dito.

De Trompetters-Doordrift

's Morgens vertrokken wy van onze ruſtplaats, genaamt de Trompetters Doordrift, ſtelden onze cours N. N. O. ¼ myl, lieten een zeer groote hoogte aan onze linkerhand leggen. Van daar onze cours N. ¼ myl, alwaar wy een ſpruitje paſſeerden. Toen weder N. aan ½ myl, van daar onze cours N. W. ten N. ½ myl, toen N. N. W. ½ myl; van daar veranderde onze cours ½ regt ten N., van daar N. W. 7 graaden, Noordelyker ½ myl. Van daar N. N. W. ½ myl, alwaar wy quamen aan een fontein, daar ſchoon water en gras was. Een en ½ myl Noordelyk vertierd zynde, quamen aan een Kraaltje, behoorende aan de voorſz Sonquas, waar in niemant gevonden wiert, alzoo behalven die 5, die nog by ons waren, de reſterende op de jagt waren gegaan. Onzen cours vervolgden wy N. aan langs de Piketberg 1½ myl, komende aan een ruſtplaats, daar wy doende waren, om te zien, of de zelve van water en gras genoeg voorzien was, 't welk wy alzoo bevonden.

De Piketberg.

Gevaar van de Heer van der Stel, enz., door een grooten Rhinoceros.

Ondertuſſchen vertoonde zich aan ons een Rhinocer, van een ongeloofelyke groote, die met een groote furie en quaadheid regt midden op onzen trein aanquam, daar hy langs liep tot agter toe, alwaar de Heer Commandenr met zyn Kales ſtont, op welke hy regt toezettede, hebbende de Heer Commandeur quaalyk zoo veel tyds, om uit de Kales te komen, ſpringende daar evenwel uit met een donderbus in de hand, leide alzoo op den zelven, die geen zes treden van hem af was, aan, en meende vuur te geven; doch de donderbus weigerde, ſpringende de agterſte ruſt op de voorſte; doch het woedend dier, 't welk wy anders geen ſtaat maakten, of het zou de Heer Commandeur in ons byzyn verſlonden hebben, liep hem raakende aan het lyf voor by; en wy geloofden, dat het zelve van de ſchoot quam, die een van de Ed. Heer zyn wildſchutten hem gaf; daar op liep het zelve voorts met een groote ſnelheid van ons. Verſcheide anderen, die te paard waren gezeten, wiſten het zelve al mede niet te ontvlugten, verlaatende hunne paarden met een groote ſchrik, waar van zy op verſcheide plaatzen zich bezeert hadden. Wy waren dezen dag veel heuvelen overgetrokken, zynde alle zand, en kegelagtige gronden. 1685.

Reden van den naam dezes Bergs.

De voorſz Piketberg, waar langs wy gemarcheert waren, en onder welke wy nog ſtonden, bekomt zynen naam daar van, om dat, ten tyde toen de Heer *Gotske* met de Gonjemans oorlogde, zy op den zelven waren vrolyk geweeſt, en zetteden piketten, en gaven dien dus den naam van de Piketberg. De gegiſte cours en verheid N. ten W. 1½ graad Weſtelyker 4 mylen, giſten ons op de breedte van 32 graaden 32 min. te zyn, zynde het mooi weder, doch geen hoogte bekomen.

Donderdag den 6 dito.

De Kraal agter de Rhinocersberg.

Bleven wy op de voorſz ruſtplaats ſtil leggen, vermits den ſwaaren regen, die daar nederviel. Deze plaats hebben wy den naam gegeven van de Kraal, leggende agter de Rhinocersrug, ter oorzaak van 't geval ons daar voorgekomen.

Leyen hier.

Op deze plaats hebben wy mede gevonden opregte Vaderlandze Leyen.

Verzoening der Sonquas en Amacquas.

Door tuſſchenſpreken van de E. Heer Commandeur hebben de voorſz Sonquas met de Amaquas hunne queſtie aangaande het ſpolieren van 't vee voornoemt, en te vooren by ons aangehaalt, bygelegt, onder conditie, dat de voorſz Sonquas op de wederkomſt van de E. Heer Commandeur aan de Amacquas al hun vee zullen wedergeven, en voorts vreedzaam met malkanderen leven.

Vrydag den 7 dito.

's Morgens ten 7 uuren met deizig weder vertrokken wy van onze gemelte ruſtplaats, ſtelden onze cours om de Weſt, als N. N. W. ½ myl; van daar O. N. O. ½ myl; van daar N. ten O 1½ myl; marcheerden nog al langs de voorſz Piketberg, bevonden daar ſchoone kley en zavelagtige gronden, overvloedig met gras en wilden Haver bewaſſen, en ook bevogtigt met verſcheide beekjens, haaren oorſprong nemende uit de voornoemde Piketberg; ook over al voorzien van goed brand- en timmerhout.

Wilde Haver,

Een

1685. Een zeker Vryman, voor onzen trein uitgegaan zynde, had geſchoten een Eland, wegende na giſſing 1000 pond, 't welk oorzaak gaf, dat wy ons zelven ter neder moeſten ſtellen, om het voorſz beeſt voorts te ſlagten, en tot onze behoefte mede te nemen; kampeerden toen op een zeer groote vlakte, die wy den naam gaven van de Elands Kraal, om reden dat de voorſz Eland daar geſchoten was. De zelve was van gras, water, en hout, mede treffelyk voorzien. De gegiſte cours en verheid N. ten O. 2 mylen; de bevonden breedte 32°-25' min. en de lengte van 38°-- min. 't weer begon zich te bedaaren.

en ſwaare Elanden hier.

De Elands Kraal.

Saterdag den 8 *dito.*

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van onze ruſtplaats, en ſtelden onze cours N. O. ¼ myl; van daar N. N. W. ¼ myl, om dat een groote moeras voor ons lag, de welke wy om moeſten marcheren; toen W. ½ myl, digt onder den meergemelden Piketberg. Wy veranderden onzen cours N. aan ¼, van daar O. ½ myl. Toen veranderden N. ten W. ½ myl. Van daar N. N. W. ½ myl; toen wederom N. W. ten W. ¼ myl; van daar W. aan ½ myl, quamen door een moeras, met Vaderlands riet bewaſſen, op een ruſtplaats, vlak onder de Jakhals-kloof, als ook onder de Kanariberg, zynde de beſte van de Piketbergen. Alhier quamen de bergen, die van de Bergrivier af aan de Ooſtzyde van ons gelegen waren, met de Piketberg te zamen in malkanderen. Deze onze ruſtplaats was van gras, water, en hout, genoeg voorzien.

De Jakhalskloof, en Kanariberg.

Dezen dag hadden wy in 't eerſt van onze marſch ontrent de lengte van ½ myl zandige grond, toen voorts de treffelykſte kleygronden, en menigte van beekjens, komende van den meergemelden Piketberg, als men met oogen mogt aanſchouwen, ook waren die, zoo verre als men zien kon, genoegzaam voorzien van Timmer- en Brandhout.

Op den agtermiddag klom de Heer Commandeur met eenige manſchap op den gezegden Kanariberg, zynde van een ongemeene hoogte. Boven 'er op zynde, kon men zien twaalf ſchoone valeyen, de welke wy al op de regterhand, te weten, aan de Ooſtzyde van ons, hadden laaten leggen. Giſten ons op de breedte van 32 graaden 18 min. te zyn; gegiſte cours en verheid N. 2½ graad, Ooſtelyker ½ myl, regte diſtantie, zynde goed weder.

Veel ſchoone Valeyen hier ontrent.

Sondag den 9 *dito.*

's Morgens ten 6½ uuren braken wy op van de Jakhals-kloof, en zetten onzen cours N. aan ¼ myl; van daar ſtelden onzen cours N. W. ¼ myl; toen veranderde onzen cours ¼ myl; van daar N. O. ten O. ½ myl; toen N. ten O. ¼ myl; ſtelden onzen cours N. ten W. ½ myl; van daar N. W. ½ myl; marcheerden toen door een kloof, die de Piketberg, en het gebergte, meermaals genoemt, aan malkanderen hegt, laatende aan onze linkerhand een kloof, genaamt Gloſſons-kloof, zynde een paſſagie na de Zeekoejen-valey, en een goede weg, om mede na de Olifants-rivier te komen in den droogen-, maar onbruikbaar in den regentyd. 1685.

Gloſſons Kloof.

Door gedagte kloof komende, hadden wy een riviertje op de regterhand van ons, die haaren oorſprong neemt bezyden gemelde kloof, en heeft den naam van de kleine Olifants-rivier, de welke wy langs marcheerden; zetteden toen onzen cours N. W. ten W. ½ myl; quamen toen in een valey, de welke wy den naam gaven van St. Martyns-valey, langs heenen aan weerzyden bemuurt met bergen. Gedagte valey ſtrekt zich met veel bogten, 't welk oorzaak was, dat wy verſcheide maalen van cours veranderden, als N. N. W. ½ myl, toen N. W. ten W. ½ myl; van daar N. ½ myl; weder N. O. ten N. ½ myl; van daar N. N. W. ½ myl, en N. W. ten N. ½ myl; veranderden toen onzen cours N. ten W. ½ myl.

De kleine Olifants-rivier.

St. Martyns-valei

De heuvelen, dezen dag by ons gepaſſeert, waren alle zandig en klipagtige gronden, wild en woeſt met kreupelboſch, als mede de valey met riet bewaſſen, zynde zeer eenzaam en naar; na onzen laatſten cours quamen wy op een ruſtplaats, zynde een redelyke groote vlakte, ſchaars van gras, maar overvloedig van water, en hout voorzien; peilden toen den gedagten Kanariberg regt Zuiden van ons. De gegiſte cours en verheid N. ten W. 5°--50 min. Weſtelyker 4½ mylen, regte diſtantie, gegiſte breedte 32°--2 min., mooi weder.

Maandag den 10 *dito.*

Met mooi weder vertrokken wy van de bovenſtaande vlakte, genaamt Gregriqua's valey, en ſtelden onzen cours N. N. W. ½ myl door de bovengemelte St. Martyns-valey; van daar N. N. O. ½ myl. De menigvuldige bogten, die deze valey heeft, waren oorzaak, dat wy zoo menigmaal van cours moeſten veranderen, en waren evenwel genoodzaakt die paſſagie te houden, nademaal de heuvelen en bergen aan weerzyden onbruikbaar zyn voor den reiziger, dewyl de zelve klipagtig, of met kreupelboſch bewaſſen zyn. Toen was onze cours N. ten W. ½ myl, tot op een hoek, daar wy ons ter nederſloegen; van waar men zien kon, dat de voorſz valey zich zelven in het gebergte op onze regterhand, dat zich als een doolhof vertoonde, heenen ſtrekte. Gedagte ruſtplaats was ſober van gras, maar overvloedig van water voorzien. Wy

Gregriquas Valey.

1685. bleven hier leggen, om de hooge zandduinen, die wy over moeſten marcheren, dat het vee dezen dag niet zou hebben konnen doorſtaan. Deze plaats gaven wy den naam van Doolhofshoek, om de voorſz reden. De Berg-hopman, die giſteren begon ziek te worden, kreeg van daag een harde koorts, en klaagde over groote pyn door zyn ganſch lichaam, en inzonderheid in 't hoofd, 't welk men bevint hier een gemeene ziekte te zyn.

Doolhofs hoek.

Van dezen dag was onzen gegiſte cours, en verheid N. 4 graaden Weſtelyker 1¾ myl; de gegiſte breedte 31---55 min., de bevonden breedte 31---54 min., lengte 38---5 min., de verbeterde cours N. 3 graaden Weſtelyker, de gemarcheerde weg 2 mylen.

Dynsdag den 11 *dito.*

's Morgens met regenagtig weer vertrokken wy van de Doolhofs hoek, en ſtelden onzen cours *N* W. ten N. ½ myl door een ſteile klipagtige kloof, opgaande na de gedagte zandduinen. Daar op zynde, ſtelden onzen cours N. W. ½ myl. De zelve was geheel wild en woeſt bewaſſen, toen was onze cours *N.* ten W. ¼ myl langs een hoogen berg, die wy ter regterhand van ons hadden. Van daar N. N. W. ½ myl langs een heuvel, alwaar ons een Olifant op de zyde quam, die door 't groot getier en geraas, 't welk wy maakten, van ons afvlood, marcheerden wy om een bogt, en ſtelden onzen cours *N.* W. ½ myl; van daar N. N. W. ½ myl; van daar *N.* W. ten N. ½ myl. Toen trokken wy door een laagte, die zeer moerasagtig was; toen weer W. N. W. ¼ myl, zynde nog in die zelve laagte, daar wy kampeerden, en die van gras, water, en brandhout jegenwoordig wel voorzien was. Terwyl wy hier ſtonden, quam wederom een Olifant, waar op de Ed. Heer Commandeur ordonneerde op de trompet te blaazen, en op den trommel te ſlaan, om hem te rug te doen wyken; waar van hy ook, zoo 't ſcheen, een weinig vervaart was. Hy ging dan ons kampement aan d'eene zyde langs, zonder eenig quaad te doen. De gegiſte cours en verheid N. N. W. 3½ mylen; de gegiſte breedte 31---41., en lengte van 38---45½ min., de gemarcheerde weg 4 mylen.

Ontmoeten een Olifant.

Woensdag den 12 *dito.*

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van onzen ruſtplaats, die wy den naam gaven van de Olifants-valey Stelden onzen cours N. W ten W. 2 mylen, meeſt door moeraſſige vlaktens, als ook ſchraale zandgrond, zeer wild bewaſſen met lies, ruigte, en geen gras; maar wort bevogtigt met een riviertje, 't welk redelyk goed water was. Toen ſtelden wy onzen cours N. W. ten N. tot op den middag, marcherende in een valey, die den naam heeft van de Olifants-jagt. De zelve is gelegen tuſſchen 2 bergen. Deze valey met de bergen ſtrekt zich in 't einde, en loopt toe als een fuik; zynde het gebergte ſteenagtig, en de valey zandig. Wy ſloegen ons op half weg van de zelve neder, ontrent een kloof in 't gebergte aan onze linkerhand.

Olifants-valey.

1685. De Olifants-jagt.

Deze plaats was maar tamelyk voorzien van gras, doch bevogtigt met 2 ſpruitjens, waar van 't eene brak, en 't ander maar paſſelyk zoet water was. De voorſz valey is bewaſſen met Rinocer-boſch, alhier zoo genaamt, om dat de zelve daar gemeenelyk in legeren. Hadden 's middags de breedte van 31---45 min, en lengte van 38---33 min., de gebeterde cours en verheid N. W. 5 graaden Weſtelyker 3½ mylen; mooi weder.

Donderdag den 13 *dito.*

's Morgens met miſtig weder vertrokken wy van de Olifants-jagt, en ſtelden onzen cours W. N. W. ½ myl tot aan de bovengedagte kloof; van daar N. W. ten N. ½ myl, waarende in meer gemelde valey ten einde toe; van daar N. W. ½ myl over een zandigen heuvel; toen namen onzen cours N. ten O. ½ myl langs een klipagtigen berg. Toen zetteden de cours N. O. ½ myl; zagen toen de zee regt W. ten Z. O van ons; van daar N. ten W. ½ myl marcherende van den voorſz zandigen heuvel af in een laagte, genaamt de brakke valey, daar wy kampeerden. Deze valey is redelyk van gras voorzien; by de zelve is een waterkuil, in welke zeer brak water is, behalven een inhammetje, zynde in 't vierkant ontrent 8 voeten. In 't zelve is redelyk zoet water, zoo dat hier brak en zoet water in een en de zelve kuil was. Brandhout is hier mede geen gebrek. De gegiſte cours en verheid N. N. W. 1¾ myl. De gegiſte breedte 31---39 min., de lengte 38 graaden 30 min.

De Brakke Valey.

Vrydag den 14 *dito.*

's Morgens ten 7½ uuren vertrokken wy van de Brakke valey, en ſtelden onzen cours N. ten O. ½ myl over een zandigen heuvel, die met kreupelboſch bewaſſen was. Zetteden van daar onzen cours N. N. O. ½ myl langs een bergje, den Uilenberg genaamt, ter oorzaak der Uilen, die daar in menigte op gevonden worden.

De Uilenberg.

Dit gepaſſeert zynde, quamen wy aan het gebergte, genaamt de Klipfontein, om dat aan de eene kant van de zelve een fontein uitſpringt, zynde zeer aangenaam water. Deze berg heeft een Echo, dat men vertrouwt diergelyke noit zal gehoort worden, alzoo de zelve op 't blaazen der trompet een menigte van weergalmen gaf. Beneden dien berg lag een valey

De Klipfontein, en zeldzaame weergalm hier.

1685. valey van ſchoone vette kleyaarde, wel met gras bewaſſen; doch brak van water. Toen was onze cours N. ten O. ¼ myl, tot op de krans van den voorſz berg; van daar N. ¼ myl tot op een zandigen en klipagtigen heuvel, daar wy, vermits de hoogte, met groote moeite opquamen. Hadden toen een zeer groote vlakte voor ons, die haar ſtrekte O. en W. langs het gebergte naar de zeekant.

Wy peilden toen de zee van ons W. ten Z. 7 mylen. Van daar ſtelden wy onzen cours N. ten O. ¼ myl, ook N. ¼ myl, mitsgaders N. O. ⅓ myl, zynde dit onze cours van gedagte hoogte, die zeer langzaam nedergaat, tot onder den Daſſenberg, alzoo genaamt om de menigvuldige Daſſen, die zich in de klippen van dat gebergte onthouden, zynde de zelve vol holen en ſpelonken, gelykende zeer wel een oud en vervallen gebouw. De Daſſenberg.

Onder de voet van dezen berg moeſten wy kampeeren, om dat wy dezen dag diepe en hooge zandwegen waren gepaſſeert, waar door onze trekbeeſten zeer afgemat waren, en dezen dag onbequaam om de groote hoogte, die voor ons lag, over te konnen trekken.

Op deze onze ruſtplaats was uitnement ſchoon gras, en bevogtigt met verſcheide ſnel uitſpruitende fonteinen, gevende zeer zoet en aangenaam water, en het gebergte was overvloedig van brandhout voorzien. De Ed. Heer Commandeur deze namiddag den berg opwandelende, ſchoot onderweeg een klipſpringer, de rheebeeſten in Nederland zeer gelykende; doch valt veel kleinder, als mede een haas, hebbende een ſmuil als een jakhals, en van ſtaart als een vos, maar aangenaam van ſmaak, en blank van vleeſch. Onze gegiſte cours en verheid *N.* ten O. 7 graaden Ooſtelyker 4¼ mylen, de gegiſte breedte 31---23 min., en lengte van 38 graaden 30 min., goed weder. Klipſpringers hier.

Saterdag den 15 dito.

's Morgens ten 7½ uuren met dyzig weer vertrokken wy van ons bovengedagt kampement, en ſtelden onzen cours N. O. ten N. ¾ myl, tegen een klipagtige hoogte, langs een berg, die met eenig geboomte bewaſſen was. Van daar naamen onzen cours O. N. O. ¾ myl, toen N. ten W. ¼ myl; toen N. N. O. ¼ myl, al langs en onder gedagten berg. Boven op de hoogte komende, ſtelden wy onzen cours N. O. ten N. 1½ myl door een groote zandige vlakte, met allerhandige wilde ruigte bewaſſen. Dit gepaſſeert zynde, quamen aan het gebergte, waar agter een valey legt, genaamt de Hooge Boomenvaley, om dat in de zelve twee hooge boomen gevonden worden. Het voorſz gebergte was redelyk gemakkelyk om te beklimmen, maar zeer gevaarlyk om af te ryden, wegens de hooge en ſteile klippen, daar wy, buiten gedagten, zonder ſchaade aan karren of wagens afraakten. In 't beklimmen en afgaan van 't voorſz gebergte waaren onze courſen O. N. O. ¼ myl, Ooſt ¾ myl, N. O. ¼ myl, en N. N. W. ¼ myl, tot in de gedagte valey van de hooge Boomen. De hooge Boomenvaley. 1685.

Toen was onze cours *N.* ¼ myl, en quamen aan de Olifants rivier, alwaar de zelve haar met 2 armen ſtrekte O. Z. O. en W. N. W. van daar N. N. O. ¼ myl langs een bogt van de rivier. De Olifantsrivier.

Toen weder *N.* ½ myl, tot op een hoek, alwaar wy van cours veranderden N. N. W. ¼ myl tot aan de Doordrift, alwaar wy ons zelven ter nederſloegen, dewyl dit de plaats was, daar wy moeſten overſchepen.

Deze rivier neemt haaren oorſpronk uit het gebergte, dat wy Ooſtelyk van ons hadden, en loopt met veel bogten naar 't Weſten, en komt alzoo eindelyk haar water in zee te loſſen. Zy heeft haaren naam van de Olifanten, die hier dikwils in groote menigte langs heenen gevonden worden. Zy is ook bewaſſen met geboomte, een ſoort, dat men in Holland wilgenhout noemt, als mede met doornboomen van ongemeene grootte, die vrugten dragen, gelykende de turkze boontjens; doch t'eenemaal wild, en onſmaakelyk. Deze onze ruſtplaats was overvloedig voorzien van gras. Onze gegiſte cours en verheid was *N.* O. ten *N.* 2 graaden, Ooſtelyker 3⅓ mylen; de gegiſte breedte 31---13 min., lengte van 38---38 min., de gemarcheerde weg 3 mylen 35 min. Wat voor boomen hier zyn.

Sondag den 16 dito.

Maakten wy preparatie, om onze bagagie over de Olifants-rivier te brengen; maar vermits het regenagtig weder kon zulks niet volbragt worden. Dierhalven wy genoodzaakt waren ſtil te blyven leggen. In deze rivier wort viſch gevonden, gelykende zeer wel in gedaante den karper, en in ſmaak den zalm in Holland, zynde van groote, als een gemeene kabbeljaauw. Wat voor viſch in deze rivier.

Hier leggende, bevonden wy, dat de Olifants-rivier nog vermeerdert wort met een riviertje, 't welk zich landwaart in ſtrekt Z. Z. O. en N. N. W., en, zoo wy van de Gregriqua's konden vernemen, zyn oorſprong nam uit het Heſiqua's gebergte, en wort langs heenen bewoont door meergenoemde Sonquas. Door onderzoeking en narigting bevinden wy, dat de voorſz Sonqua's zyn zoo veel als de armen in Europa, waar van yder natie van Hottentots de haare heeft, die van hen gebruikt worden, om kondſchap te geven, wanneer zy eenige vremde natien gewaar worden. Zy rooven van hun eigen Kraalen, in welkers dienſt zy zyn, niets 't Heſiquas gebergte waar. Sonquas beſchreven.

1685. niets ter wereld; maar wel van anderen, het zy by oorlog of by vrede, dewyl zy, gelyk bevoorens verhaalt is, niets hebben, als 't gene zy op den roof haalen.

Maandag den 17 dito.

's Morgens met het aanbreken van den dageraad, namen de Vrylieden, die ons tot dus verre met haare wagens geconvoyeert hadden, hun afscheid, en, op hun verzoek, gaf hen de Ed. Heer Commandeur verlof, om tot hunne behoefte te mogen schieten zeekoejen, elanden, en rhinocers, en vermits de geduurige regen, die tot den middag bleef aanhouden, konden wy onze bagagie dezen dag maar ten deelen overbrengen; hadden 's avonts de breedte van 31---15 min., en de lengte van 38---13 min., de verbeterde cours en verheid N. O. ten N. 6 graaden Oostelyker $3\frac{5}{7}$ mylen.

De Vrylieden nemen hier hun afscheid van zyn Ed.

Dynsdag den 18 dito.

Met mooi weder bragten wy onze resterende bagagie aan den overkant van de Olifants-rivier, vertrokken des namiddags ten 2 uuren van de Doordriften. Stelden onzen cours N. O. ten N. $1\frac{1}{4}$ myl tegens een hoogte op, na het gebergte. Deze hoogte tot aan de bergen was schoone savelagtige grond. Van daar gingen wy N. $\frac{1}{4}$ myl tot in een laagte aan de rivier, alwaar wy weder kampeerden. Het veld, daar wy stonden, was een knie hoog met gras en wilden haver bewassen. Dezen dag schoot een van ons volk een haas, de Europische zeer gelyk, behalven de lepels, die zoo groot waren, als de ooren van een gemeenen ezel.

Wilde Haver, en een zeldzaame Haas.

Woensdag den 19 dito.

's Morgens met mistig weder, vertrokken wy van onze rustplaats, en stelden onzen cours tegens een hoogte op N. aan $\frac{1}{4}$ myl; van daar N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl; toen N. $\frac{1}{4}$ myl, tot aan een spruitje, 't welk zyn water quam te lossen in de voorsz rivier. Van daar veranderden onzen cours N. O. $\frac{1}{4}$ myl; toen N. N. W. aan $\frac{1}{4}$ myl, met een bogt om de rivier. Passeerden nog een spruitje, als 't voornoemde. Wy waren alhier op een vlakte, die zich N. strekte $\frac{1}{4}$ myl, de zelve was overvloedig, en zoo digt van wilden haver bewassen, dat men niet anders zoude geoordeelt hebben, of het was een Europiaansche bouwakker. Toen stelden wy onzen cours door een steenagtige kloof N. ten O. tegen een hoogte op $\frac{1}{4}$ myl; boven op was een vlakte, mede met schoon gras bewassen. Deze hoogte afgaande, stelden wy onzen cours N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl door een kloofje; toen was onze cours N. N. O. $\frac{7}{8}$ myl, tegen een bergje op; van daar quamen wy in een laagte aan de rivier N. W. $\frac{1}{4}$ myl tot onder den Baviaansberg, alzoo genaamt om de Baviaanen, die zich in de spelonken van dit gebergte onthouden. Alhier sloegen wy ons ter neder. Deze rustplaats was een kleygrond, wel van gras en hout voorzien. Hier leggende, bevonden wy, dat haar in deze landstreek een menigte van quartels onthielden, van slaan, veeren, en grootte, de Europische t'eenemaal gelykende.

De Baviaansberg.

1685.

Veel Quartels hier.

De Hottentotten, welke wy by ons hadden, gingen daar op ter jagt, stellende haar zelven in een rei, yder met een kerri in de hand, zynde een swaar wandelstokje, jagende het veld langs, en zoo ras zy een quartel opdoen, weten zy de zelve met een ongemeene groote vaardigheid in de vlugt te goyen; op de zelve wyze jagen zy patryzen, haazen, en allerlei klein wild.

Hier vonden wy een scorpioen, van groote als een Rhynkreeft in Europa, groen van couleur, en haare schaaren met lange hairen bewassen, gelykende zeer senynig, en vinnig. Dezen dag was onze gegiste cours en verheid N. 9 graaden Westelyker 3 mylen. De gegiste breedte 31---3 min., de lengte 38---35 min., bevonden breedte 31---1 min.

Groote Scorpioen

Donderdag den 20 dito.

's Morgens met mistig weder vertrokken wy van den Baviaansberg, stelden onzen cours N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl, en overmits de menigvuldige heuvelen, die wy moesten passeren, waren wy genoodzaakt verscheide maalen van cours te veranderen, als W. ten N. $\frac{1}{4}$ myl, N. W. ten W. $\frac{1}{4}$ myl, W. $\frac{1}{4}$ myl, en N. $\frac{1}{4}$ myl. Gedagte heuvelen waren zandige en ook klipagtige gronden, bewassen met ruigte en kreupelbosch. Hier beneden gekomen zynde, vonden wy buiten vermoeden een riviertje met aangenaam water, 't welk, ten zy met overgroote regentyden, t'eenemaal droog is, daar 'er ter contrarie nu wel 3 voet water in was. Het is langs heenen meest met doorn geboomte, en geboomden oever langs heenen met schoon gras bewassen. 't Heeft zyn uitwatering in de Olifants-rivier, en strekt zich Z. Z. O. en N. N. W. marcherende langs 't zelve ontrent $\frac{1}{4}$ myl Z. Z. O. om bequame plaats te vinden, dewyl wy genoodzaakt waren daar door te trekken. Hier over zynde, stelden wy onzen cours N. W. ten W. $\frac{1}{4}$ myl tegen de hoogte opgaande. Van daar W. ten N. $\frac{1}{4}$ myl. Toen N. W. $\frac{1}{4}$ myl; over een vlakte, zynde meest kleygronden, en quamen zoo weder aan de Olifantsrivier, daar de zelve tusschen hooge en klipagtige heuvelen door stroomt, en haar Z. W. heenen strekt. Volgens onzen cours van deze plaats een zeer hooge zandberg opgegaan zynde, stelden wy onzen cours N. W. $1\frac{1}{4}$ myl, tot in een laagte, genaamt de Bakkelyplaats, hebbende aan de eene kant de rivier, en aan de

Doornheboomden geboomte hier.

De Bakkelyplaats.

1685. de andere kant gebergte, waar in mineraal valt, daar wy ons nederſloegen. De zelve was maar redelyk van gras voorzien. Onze gegiſte cours en verheid N. W. 8 graaden Weſtelyker 5¼ mylen. De gegiſte breedte 30---58 min., en de lengte van 38---14 min, de gemarcheerde weg 6 mylen 21 min.

Vrydag den 21 dito.

Bleven wy nog op de ruſtplaats leggen, om het volk, dat afgemat was, wat te laaten bekomen, en alle, die zich eenigzins quaalyk bevoelden, te doen cureeren, gelyk men voor dezen op deze plaats gewoon is te doen; nademaal de Ed. Heer Commandeur berigt was, dat zich hier een kraal van Hottentots ophielt, zynde de Gregriquas natie, wiert daar 3 man na toe gecommandeert, om de zelve op te zoeken, en hen te bewegen, dat zy met hunne huisjens en vee by ons zouden komen; maar, daar komende, waren zy (Gregriqua's) dien avond te vooren vertrokken, uit vrees, dat men hun vee hen afnemen zoude, om dat zy tegens hunne Capiteinen, die van de E. Compagnie aangeſtelt waren, en des zelfs ſtok met een kopere knop, waar op des Compagnies merk ſtaat, voeren, hadden opgeſtaan, en der zelver vee ontnomen, om dat de zelve geen vee wilden ruilen; maar dat het uit vrees was, dat wy hun vee zouden nemen, bleek daar uit, dewyl zy zelve in getal ontrent de 30 perſoonen met eenige ſchaapen dien eigen avont nog by ons quamen, na 't ſcheen, om te vernemen, of op hen iet quaads zou ondernomen worden; en dewyl zy niets konden bemerken, nademaal hen alle vriendſchap betoont wiert met 't vereeren van tabak, en 't ſchenken van brandewyn, reſolveerden zy dezen avont nog eenige van de hunnen heenen te zenden, om hunne vrouwen, huisjens, en vee herwaarts te haalen. Bevonden breedte 30 graaden 56 min, en lengte van 38---15 min., de gebeterde cours en verheid N. W. 4 graaden Weſtelyker 5¼ mylen.

Gregriquas hier.

Saterdag den 22 dito.

Waren wy genoodzaakt nog hier te blyven, dewyl wy de gedagte Kraal waren verwagtende, om eenig vee, als ook melk voor tabak te ruilen, die dezen namiddag voor een gedeelte alhier by ons quamen, en een Kraal maakten; waar op zy eerlang hun melk, en eenig vee by ons te verruilen bragten. Hier op onthaalden hen de Ed. Heer Commandeur met ſchaapenvleeſch, en ryſt, en beſchonk hen met eenige brandewyn; waar mede zy hen den geheelen nacht vrolyk maakten.

Van welke vee en melk ruilen.

Sondag den 23 dito.

Stonden wy nog ter plaats voorſz, om dat zy ons daags te vooren verzogt hadden nog een dag hier te blyven, en beloofden nog eenig vee aan ons te verruilen, gelyk ook tegen den middag geſchiedde. 1685.

Ondertuſſchen tragtte de E. Heer Commandeur de queſtie van de voorgemelde Gregriquas, die voor een gedeelte alhier by malkanderen waren, by te leggen; 't welk, door veel onderrigting van den E. Heer Commandeur, hen zeer aangeraaden wiert, te weten, dat zulks te doen beſt was, dewyl zy een kleine natie waren, en oorlog onder malkanderen te voeren quaad was, en dat andere Hottentots hen des te gemakkelyker van hun vee konden berooven; waar op zy eindelyk beloofden, het vee, 't welk de Ed. Heer Commandeur tot meer voldoening ſtuk voor ſtuk met tabak nog betaalde, aan den voorgedagten Capitein weder te geven, en voorts vreedzaam met malkanderen te leven.

Vrede tuſſchen hen en andere Hottentots gemaakt.

Dezen namiddag ging de Ed. Commandeur na de gedagte Kraal; aldaar komende, ſlagteden zy een ſchaap tot een affcheidsmaaltyd van een hunner Capiteinen, en baazen, die met ons mede zouden reizen. Dit ſlagten ging op deze navolgende wyze in zyn werk: voor eerſt leiden zy 't ſchaap op zyn rug neder, wanneer yemant van hen 't zelve levendig den buik opſnee, en zyn hand toen daar in ſtak, en haalde het ingewand daar uit, terwyl het ſchaap nog leefde. Daar na wiert het op een ſlordige manier het vel aan de eene zyde afgehaalt, en toen het vleeſch van 't ſchouderblad afgevild, en de ribben aan de eene zyde van de ruggeſtreng afgebroken; toen de zelve een voor een uit het vleeſch geſchild, het welk zy aan de andere kant op de zelve wyze handelden. De reden, waarom zy het vee, dat door hen geſlagt wort, den hals niet affnyden, is, om het bloed te hebben, dat zy ſchoon by een verzamelen, opkooken, en dan eeten; ja zelfs in tyden van hongersnood wort de huid mede voor hen gebraaden, en van hen gegeten, zoo dat van een geheel ſchaap niets weggeworpen wort, dan alleen de drek.

Zeldzaame wyze van hun vee te ſlagten.

Maandag den 24 dito.

Met regenagtig weder 's morgens ten 9½ uuren vertrokken wy van de Bakkelyplaats, en ſtelden onzen cours N. N. O. ⅓ myl, door een kloof tegen de hoogte op. Daar boven komende ſtelden wy onzen cours N. ten W. ⅓ myl, over een groote vlakte; de zelve over zynde, quamen wy aan een ſnel afloopend riviertje, daar by de voorige reizigers weinig of geen water in gevonden is, daar het jegenwoordig ter contrarie wel 3 voeten diep was; doch brak water. Wy waren hier wel 2 uuren bezig, om onze karren

en

1685. en wagens 'er door te brengen, vermits de ſteile kanten aan wederzyden, die wy genoodzaakt waren ſchuins af te graven. Dit riviertje ſtrekte zich alhier O. en W. Hier van daan ſtelden wy onzen cours N. ¼ myl, alwaar wy ons ter nederſloegen, alzoo wy een kuil met water hier aantroffen, waarom wy hier genoodzaakt waren te blyven, nademaal wy anders nog in geen 6 of 7 mylen water zouden gevonden hebben. Het was hier, en al de weg, die wy gepaſſeert waren, ſober van gras voorzien; zynde alle woeſt en wild land. Hadden hier ter zyden verſcheide groote heuvelen, waar onder een met mineraal. Gegiſte cours en verheid N. 3 graaden Weſtelyker 1¼ myl; gegiſte breedte 30---50 min., en lengte van 38---14 min.

Dynsdag den 25 ditto.

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van deze ruſtplaats, ſtelden onzen cours N. ten O. ⅔ myl, marcherende tuſſchen 2 bergjes door. Van daar N. aan ⅛ myl; toen veranderden wy onzen cours N. N. O. ⅛ myl; van daar N. ⅛ myl, en N. W. ten N. ½. De bergen tot hier toe aan weerzyden waren alle Mineraal-bergen, houdende, zoo als uiterlyk te zien was, koper en yzer. Waren alhier aan de kloof, die wy met veel omwegen moeſten paſſeeren, als N. 1¼ myl, daar een plaats lag, genaamt de Hooge Kraal, alwaar wy Mineraal gevonden hebben, gelykende wel na die van de Amaquas. Toen N. W. ten N. ½ myl, en quamen weder aan een kloof, en ſtelden door de zelve onzen cours N. ten W. ½ myl; van daar N. N. W. ⅛ en N. ¼ myl. Wy veranderden onzen cours N. N. W. ½ myl; van daar N. W. ten N. ½ myl, en N. W. ten W. ¼ myl. Toen ſtelden wy onzen cours N. W. ten N. ½ myl, en N. N. W. ½ myl, alwaar wy quamen aan een grip met goed water, daar wy ons ter nederſloegen. Deze plaats was van geen of weinig gras, maar wel van groene bosjens voorzien, daar het vee zich mede behelpen moeſt, en 't geen ons tot brandhout diende.

Mineraal-Bergen.

De Hooge Kraal.

De wegen, die wy dezen dag gemarcheert hadden, waren al tuſſchen en over hooge klip- en zandagtige bergen, alle wild en woeſt bewaſſen, op de welke veel wilde Paarden liepen, ſchynende van verre afchgraauw te zyn. De marſch viel ons dezen dag zeer ſwaar, alzoo byna tot den avond toe daar over bezig waren. Wy gaven deze plaats den naam van Goede Hoop, om dat alhier by ons, en noit by anderen, water gevonden is, 't welk ons dede hoopen, dat wy in het wederkeeren het zelve zouden vinden. De cours en verheid N. N. W. 4 graaden, Weſtelyker 5¼ myl. De breedte van 30 gtaaden 41 min., en de lengte van 38 graaden 3 min.

Wilde Paarden.

DeGoede Hoop-plaats.

Woensdag den 26 ditto.

's Morgens ten 7½ uuren braken wy op, en ſtelden onzen cours N. ten W. ⅛ myl, tot dat wy quamen in een laagte, genaamt de eerſte Modderkuil. Van daar ſtelden onzen cours N. W. ½ myl, tot aan de tweede Modderkuil. Zy worden alzoo genaamt, om dat by de voorige Reizigers aldaar anders geen water gevonden wiert, als in de zelve, 't welk daar toen zeer modderig en brak was. Van daar namen onzen cours N. ten W. ½ myl, toen regt N. ⅔ myl, N N. W. ½ myl; N. W. ten N. ½ myl, en N. ten W. ½ myl, en quamen toen onder Meerhofs Kaſteel, zynde een berg zoo genaamt na een perſoon, die deze landſtreek mede heeft bereisd. In de zelve is een groote ſpelonk, zynde poorts gewyze, door de natuur alzoo gemaakt. De Ed. Heer Commandeur klom boven op de zelve, en bevont, dat de berg zich wel 5 mylen in de lengte uitſtrekte met een hooge rug, hebbende aan de eene kant een gang van ſchoon wit albaſt, en aan de andere kant rood en wit marmerſteen, bruin en wit, ook graauw en wit, als mede geheel witte.

De eerſte en tweede Modderkuil.

Meerhofs Kaſteel.

Wit Albaſt en Marmerſteen.

Wy ſtelden ons zelven alhier ter neder, alzoo dezen dag een ſwaare en moejelyke marſch hebben gehad, ter oorzaak van verſcheide zeer hooge bergen, en buiten vermoeden moerasagtige valeyen, die wy over- en doorgetrokken waren; 't welk onze beeſten zeer afgemat had. Deze plaats was ſober van gras voorzien, en over den grond in de laagte zeer ſteenagtig, maar bevogtigt met een klein loopend ſpruitje, dat by anderen noit, dan jegenwoordig alleen, gezien, en welk water eenigzins brak was; doch goed om te gebruiken; en nademaal hier geen geboomte is, waren wy genoodzaakt voor brandhout te gebruiken de ruigte en bosjes, gelyk wy voor dezen dag mede hadden gedaan. De gegiſte cours en verheid N. N. W. 2¼ mylen, de gegiſte breedte 30---31 min., de lengte van 37---58 min., de gemarcheerde weg 3 mylen.

Donderdag den 27 ditto.

's Morgens ten 8½ uuren met regenagtig weer vertrokken wy van Meerhofs Kaſteel, en ſtelden onzen cours N. W. heen, door een kloof tuſſchen twee ſteenagtige heuvels. Met de zelve cours avanceerden wy na giſſing 1¾ myl, toen was onze cours N. ten W. ½ myl tot op een hoogte, daar wy genoodzaakt waren te blyven, vermits de moejelyke ſteenagtige als ook moeraſſige wegen, zoo wel op de heuvelen, als in de valeyen, daar de karren en wagens menigmaal in bleven ſteken; 't welk onze beeſten t'eenemaal had

1685. had afgemat, en waren dezen dag onvermogende verder te trekken. Deze plaats zoo wel, als die weg, die wy gepaſſeert waren, was ſober van gras voorzien; maar bewaſſen met allerhande wilde onbruikbaare groente en bosjes. Alhier wiert door ons een klein riviertje gevonden, gelyk wy 'er ook verſcheide gepaſſeert waren, doch al haar water eenigzins brak; 't welk men oordeelt te komen van de ſalpeteragtige gronden, en gebergten. Het land vertoont zich zelven anders niet als een woeſtyne, dewyl, waar na toe men zich keert, geen boom te zien nog te vinden is; ook wort het niet bewoont, als door Sonquas, die het zelve doorloopen, en zich geneeren met het wild, 't welk hier zeer weinig gevonden wort. Deze Sonquas zyn in dienſt, en worden gebruikt van de Amacquas, onder welke natie zy ook behooren. De gegiſte cours en verheid N. W. 5½ graaden Noordelyker 2½ mylen; gegiſte breedte 30---26 min., en bevonden breedte 30---38 min., en de lengte van 37---51½ min., de gemarcheerde weg 2½ mylen.

Sonquas.

Vrydag den 28 *dito.*

's Morgens ten 7 uuren met moi weder vertrokken wy van onze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. ½ myl tegen de hoogte opgaande, en om de hoogtens te myden, hadden wy verſcheide courſen, als *N.* W. ten *N.* ½ myl, *N.* W. ⅛ myl, N. N. W. ½ myl, *N.* ten W. ⅛ myl, en N. N. W. ½ myl, tot dat wy quamen aan de laatſte Modderkuil, alzoo genaamt, om voorverhaalde reden; en overmits de zelve t'eenemaal was toegegroeid, ordonneerde de Heer Commandeur, den zelven ſchoon te maaken, om op onze te rugkomſt alhier water te vinden, alzoo hier anders geen water was, 't geen bequaam is te gebruiken, als alleen een klein gat onder een klip gelegen, 't geen nog eenigzins brak van ſmaak is, en weinig in quantiteit. 't Loopend water, dat hier ontrent gevonden wort, was zeer zout, en gaf een reuk als pekel van zich. Dit ſchoonmaaken verrigt zynde, ſtelden wy onzen cours *N.* ½ myl tot op een groote vlakte, daar goed gevonden wiert ons ter neder te ſlaan, dewyl alhier redelyk goed water gevonden wiert; maar 't gras was alhier zeer ſober. Onze gegiſte cours en verheid was *N.* O. ten W. 5 graaden Weſtelyker 2½ mylen.

Saterdag den 29 *dito.*

Vertrokken wy 's morgens ten 7 uuren van de bovengedagte plaats, en ſtelden onzen cours *N.* ten W. ¼ myl, tegen de hoogte. Daar op zynde, ſtelden wy onzen cours N. N. W. 2½ mylen, en zagen toen voor ons uit een bergje, hebbende boven op de gedaante van een tafel, als mede nog een menigte van bergen van een zeer ongemeene hoogte, en lieten 't zelve op onze regterhand leggen. 1685.

Van onze ruſtplaats tot hier aan dezen berg was 't land meeſt zandig en vol kleine heuvelen, die wy moeſten paſſeeren, het welke jegenwoordig doorſlingert wort met een klein loopend riviertje, voorzien met redelyk goed water. Toen ſtelden wy onzen cours langs gedagten berg *N. N.* W. ⅛ myl, marcheerden zoo door een kloof van hooge zandige heuvelen, onzen cours *N.* 1 myl zynde, en quamen aan de rivier, genaamt de kleine Doornboſch-rivier, om de doornboomen, die langs de zelve hier en daar gevonden worden. De voorige Reizigers hebben hier geen, of zeer weinig water daar in gevonden, daar het nu in tegendeel op verſcheide plaatzen wel 3 voeten diep was, en zeer hard afloopt.

Kleine Doornboſch-rivier, en boomen.

Hier van daan ſtelden wy onzen cours *N.* ten W. ½ myl langs gedagte rivier, over de voet van een zeer klippigen berg, bezet met eenige zeer weinige boomen, van waar wy door de rivier heenen marcheerden, en ons zelven aan de overkant ter neder ſloegen. Wy hadden dezen dag uitnement warm weêr, waar door wy ſchrikkelyk gequelt wierden van een ſoort van vliegen, blinden genaamt, van couleur geel en ook ſwart. Zy ſteeken met een angel, die zy aan de kop hebben, tot groote plaag van menſchen en beeſten, en die volgens onderrigting der Hottentots, zoo lang hier gevonden worden, tot dat 'er een ſoort van bloemen, de goudsbloemen in 't Vaderland zeer wel gelykende, begint te verwelken, wanneer die vliegen t'eenemaal verdwynen. Deze onze ruſtplaats was zeer ſober van gras voorzien, maar meeſt bewaſſen met wilde ruigte, oneetbaar voor het vee. De gegiſte cours en verheid *N.* ten W. 3 graaden Weſtelyker 3½ mylen; de gemarcheerde weg 3 mylen 56 min.; de gebeterde cours en verheid van den 28ſten dito tot dato dezer *N.* ten W. 6 graaden, Weſtelyker 5½ mylen, de bevonden breedte van 30---5 min., en lengte van 37---39½ min.

Zeldzaame Vliegen, en Bloemen.

Sondag den 30 *dito.*

's Morgens ten 7 uuren met mooi weer vertrokken wy van de voorſz rivier, en ſtelden onzen cours *N. N.* W. ¼ myl; van daar *N.* W. ½ myl tot op een hoogte; veranderden toen onzen cours, om een andere hoogte heen, W. ten *N.* ⅛ myl. Van daar *N.* W. ¼ myl tot over een hoogen heuvel, en ſtelden toen onzen cours *N. N.* W. ⅛ myl, en Weſtelyker ⅛ myl. Van daar *N.* ten W. ⅛ myl, tot op een zeer hoogen heuvel, daar wy de zee W. Z. W. van ons af zagen naar giſſing 6 mylen.

1685. len. Van hier namen wy onzen cours *N N.* W. $\frac{1}{16}$ myl, van daar *N.* W. $\frac{1}{4}$ myl. en W. *N.* W. $\frac{1}{4}$ myl, alwaar wy aan een ſpruitje quamen, 't welk wy langs marcheerden en *N. N.* W. $\frac{1}{4}$ myl, en door het zelve zynde, trokken jegens een hoogte op W. ten *N.* $\frac{1}{16}$ myl. Van daar ſtelden onzen cours *N.* ten W. $\frac{3}{16}$ myl, en *N.* W. $\frac{1}{8}$ myl. Toen *N.* W. ten *N.* $\frac{1}{8}$ myl; van daar *N. N.* W. $\frac{1}{16}$ myl. Toen wederom *N.* W. ten *N.* $\frac{1}{8}$ myl, en *N.* W. $\frac{1}{8}$ myl, van daar marcheerden wy tegens de hoogte op, en ſtelden onzen cours *N. N.* W. $\frac{1}{8}$ myl, met de welke wy op de hoogte quamen, en gingen van de zelve regt *N*oorden $\frac{1}{16}$ myl, tot aan de groote Doornboſch-rivier, alwaar wy ons ter nederſtelden. De oorzaak van deze menigte courſen was 't hoog gebergte, over de welke wy onmogelyk konden komen, en dierhalven genoodzaakt waren alle klooven en laagtens te zoeken, die te bekomen waren. De gebergten en wegen, door ons dezen dag gepaſſeert, waren klip- en zandagtig, en met geen de allerminſte boomgewaſſen. Deze onze ruſtplaats was weinig van gras voorzien; maar overvloedig van hout, 't welk hier langs gevonden wort. De gegiſte cours en verheid *N.* W. ten *N.* 4 graaden, *N*oordelyk 4 mylen, geen hoogte bekomen.

De groote Doornboſch-rivier.

Maandag den 1 *Octobor.*

's Morgens met mooi weder vertrokken wy van onze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. N. W. $\frac{1}{8}$ myl, langs voorgedagte rivier, de welke wy doortrokken. Van daar *N.* ten O. $\frac{1}{8}$ myl, alwaar wy de rivier weder door moeſten trekken. Toen was onze cours N. O. ten N. $\frac{1}{2}$ myl, alwaar wy ons genoodzaakt vonden gedagte rivier weer te paſſeeren. De oorzaaken van het dikmaals door deze rivier trekken, waren deze, voor eerſt de groote klippen, waar mede zy aan weerzyden bezet was; en ten anderen, om dat de zelve ſlangs wyze tuſſchen de heuvelen doorvliet, als mede de menigvuldige ſpruitjens, die van 't gebergte hier inkomen, en alzoo de wegen diep en onbequaam maaken, om te bereizen, waar door verſcheide van onze karren en wagens reddeloos zyn geworden, die met groote moeite nog zoo veel wierden gerepareert, dat zy ter naauwernood op een ruſtplaats quamen. Over dezen korten gemarcheerden weg waren wy van 's morgens vroeg tot naarmiddags ten 3 uuren doende, alwaar wy van de rivier af marcheerden, en de zelve ter regter hand van ons lieten leggen. Als wy onze reize wederom begonnen voort te zetten; was onze eerſte cours N. ten O. $\frac{1}{8}$ myl, van daar N. $\frac{1}{8}$ myl tuſſchen het gebergte door; toen N. N. O. $\frac{1}{8}$ myl, jegens en langs een rug van een hoogen zandigen heuvel. 1685. Van daar ſtelden wy onzen cours N. ten W. $\frac{1}{16}$ myl, en quamen weder aan de gedagte rivier; toen was onze cours regt N. 1 myl langs de zelve rivier, aan welke wy kampeerden. Hadden een hoogen ſpitzen berg N. N. O. van ons, leggende regt voor een kloof, die wy moeſten paſſeeren. Het gebergte, dat wy dezen dag gezien hebben, en gepaſſeert waren, was meeſt ja byna geheel van maſſive klipſteen. De meergemelte Doornboſch-rivier wort alzoo genaamt, om de menigvuldige groote Doornboomen, die langs de zelve gevonden worden. Deze rivier, zoo men hier bevint, neemt zyn oorſprong uit het gebergte, dat wy N. van ons hadden, en wort vermeerdert met menigte van ſpruitjens, die langs heenen van het gebergte ter wederzyden daar in vloejen, en komt dan haar water in zee te loozen. De voorige Reizigers hebben in deze rivier geen water, als alleen in grippen en kuilen, gevonden; daar de zelve nu in tegendeel zeer diep is, en ſnel afloopt.

Groote Doornboomen.

Hier leggende wierden wy in den avontſtond een vuur gewaar, waar op de Ed. Heer Commandeur een ſergeant met 10 man, en eenige van de by ons hebbende Hottentots, commandeerde, om te vernemen, wat zulks mogt beduiden, die, na dat hy ontrent 3 uuren had uit geweeſt, weer te rug quam, by hem hebbende een Amacquas Sonqua, en rapporteerde met eenen, dat hy wel 20 diergelyke Sonquas by malkanderen gezien had, na de welke hy een van zyne Hottentots voor uit zont, om, volgens ordre van de Ed. Heer Commandeur, aan hen te verzoeken, om by ons te komen, en hen te beloven, van hen geen quaad te zullen doen; maar zoo ras zy hem gewaar wierden, al ſchoon hy hen toeriep, dat zy zouden blyven ſtaan, namen zy egter zeer verbaaſt de vlugt, en lieten al hun geweer van pyl, boog, en hazagaai agter. De ſergeant, zulks ziende, volgde hen aanſtonts agter na, en riep tegen zyn Hottentots, dat zy, zoo 't mogelyk was, een van de zelve zouden zien te krygen, die dan dezen voorgemelden agterhaalden, en tot hem bragten. De Ed. Heer Commandeur liet hem wel onthaalen, en met eenen ondervraagen, waarom zy wegvloden; maar dezen had de ſchrik zoodanig bevangen, dat hy in langen tyd niet een woord ſpreken konde, waarom hy dan dezen nacht by ons gehouden wiert. Dezen dag was onzen gegiſte cours en verheid N. ten O. 2 mylen 45 min.

Sonquas.

Dynsdag den 2 *dito.*

Bleven wy hier leggen, om onze gebrokene wagens en karren wederom te herſtellen, waar toe hier bequaame gelegen-

1685. legenheid was, dewyl 't geboomte hier ſwaar genoeg viel, om aſſen, tangen, diſſelboomen, en 't geen wy verder van nooden hadden, te maaken, en ook wel, om tot timmeragie gebruikt te worden.

Swaar geboomte.

De bovengedagte Sonqua, dien wy dezen nacht by ons hadden gehouden, zont de Ed. Heer Commandeur met een van onze Hottentots uit, om te zien, of hy zyne kameraaden, die den voorigen nacht gevlugt waren, konde vinden, en mede tot ons brengen, hem gevende eenige tabak, om aan hen te vereeren, ten teeken van vriendſchap. Korten tyd na zyn vertrek zagen wy aan den overkant van de rivier drie vuuren branden, waar op onze Hottentots aanſtonts met hunne pylen, boogen, en hazagaajen, los gingen, om te vernemen, wie aldaar mogte zyn. Zoo als zy tegen den berg opliepen, namen zy, die by het vuur waaren, namelyk 5 van de voornoemde Sonquas, de vlugt; doch eindelyk door het toeroepen van hen geen quaad te doen, bleven zy ſtaan, en reſolveerden tot ons te komen. Ondertuſſchen quamen zy, die wy te vooren hadden uitgezonden, wederom, by hen hebbende de reſterende Sonquas. Zy waren alle zeer mager en tenger van gedaante, komende van den grooten honger en ongemakken, die zy lyden. Zy eeten niet anders, als bollen van de bloemen, die zy ajuintjes noemen; ook ſchildpadden, en een zekere groote ſoort van rupzen, mitsgaders ſprinkhaanen, die hier in menigte gevonden worden.

Spys dezer Sonquas.

De Ed. Heer Commandeur liet voor hen een ſchaap ſlagten, en 't zelve met ryſt en brood koken, waar mede zy getracteert wierden; 't welk zy zoo gulzig opaten, dat het ſcheen of zy noit zouden verzadigt worden. Daar na beſchonk hy hen met eenige brandewyn, waar mede zy zich vrolyk maakten, danzende, zingende, en ſchreeuwende op een zeer vreemde wyze, nier anders konnende afgebeeld worden, als een party hokkelingen, die eerſt van ſtal komen.

Het is buiten bedenken, en ook, volgens hun eigen bekentenis, de eenigſte vrolyke dag geweeſt, die zy hun leven lang gehad hebben. Onze gegiſte cours en verheid was van den 30ſten September tot dato dezes N. ten O. 2½ graaden Noordelyker 6½ mylen. De gegiſte breedte 29---41 min., en lengte van 37---51 min., de gebeterde cours en verheid N. N. O. 3 graaden, Noordelyker 4½ mylen; behouden lengte van 37---51 min., en bevonden breedte van 29---49 min.

Woensdag den 3 dito.

's Morgens vertrokken wy van onze ruſtplaats, die wy den naam gaven van Keert weder, alzoo de voorige Reizigers hier ontrent zyn weder te rug gekeert, om dat de bergen, die wy voor uit zagen, onbereisbaar zyn, en ten anderen, dewyl het pad hen onbekent was, daar hen deze Natie geen aanwyzing van wilde doen. 1685.

Keert weder.

Wy ſtelden onzen cours N. W. ten W. ½ myl door een kloof van hoog ſteenagtig gebergte, 't welk wy aan de eene zyde voor een gedeelte ommarcheerden N. ten W. ½ myl; van daar N. W. ½ myl, tegen een zeer hoog gebergte opgaande, zynde zeer klippig, en tuſſchen de zelve enkele moeraſſen, daar karren en wagens geduurig tot aan de aſſen toe inzakten.

Boven op den berg zynde, was onze cours N. ½ myl, en N. W. ten N. ½ myl, in 't afgaan van den zelven N. ten W. ½ myl, en W. N. W. ½ myl, tot in een laagte, die mede eenigzins moeraszig was. Wy vonden ons genoodzaakt alhier te kampeeren, voor eerſt, om dat alhier goed water, en redelyk gras, ten anderen, om dat het al 4 uuren in de namiddag was.

Deze bergen, die wy over gemarcheert waren, zyn hier en daar bewaſſen met aloëboomen, en, zoo ons de Sonquas onderrigtten, waren de meeſte bergen alhier met diergelyke boomen bezet. Zommigen zyn van ſtam wel 15 of 16 voeten hoog, ook minder en meerder. Terwyl wy nog op de marſch waren, quamen de voorgedagte Sonquas, die dezen morgen van ons geſcheiden waren, met hunne vrouwen en kinderen weder by ons. De Ed. Heer Commandeur liet hen, gelyk hy den voorigen nacht gedaan had, wel onthaalen, waarom door hen niet minder wiert gezongen, en geſchreeuwt, als voorleden. Onze gegiſte cours en verheid N. W. 5 graaden Noordelyker 1½ myl. De gegiſte breedte 29---42 min., en lengte van 37---48 min.

Aloëboomen.

Donderdag den 4 dito.

's Morgens ten 7½ uuren vertrokken wy van de bovenſtaande plaats, en ſtelden onze cours regt N. 1 myl, tot op een hoogte, alwaar wy ons ter nederſloegen. Deze plaats was van gras, als mede van goed water, wel voorzien. Wy bleven hier leggen, om dat ons van de Sonquas berigt was, dat hier ontrent eenige Kraalen van de Amacquas waren. De Ed. Heer Commandeur zont aanſtonts 4 van onze byhebbende Hottentots uit, om die Kraalen op te zoeken, hen medegevende tabak, en pypen, om aan de Capiteinen van de gedagte Kraalen te vereeren, en met eenen hen te verzoeken, om by ons te komen. Tegen den avont quamen eenige Amacquas, onder welke mede een zoon van eenen Capitein *Nonce* was, by ons, wiens Kraal, zoo zy zeiden, digt by ons lag, en dat nog 5 andere Kraalen

Amacquas.

1685. van verſcheide Capiteinen by malkanderen dieper landwaart in lagen, die voorgegeven hadden, om ons, wanneer wy in hun land quamen, aan te taſten, en ons als ons vee af te nemen. De Ed. Heer Commandeur onthaalde deze Amacquas geheel beleeft, hen tracteerende met brandewyn, tabak, en ſpys, daar mede zy den ganſchen nacht optrokken. Onze cours en verheid was N. 1 myl, de gegiſte breedte 29---36 min., en de lengte van 37---41 min.

Vrydag den 5 dito.

Bleven wy alhier leggen, om onze uitgezondene Hottentots in te wagten. Ook vertrokken de voornoemde Amacquas weder te rug na hunne Kraal. Op den agtermiddag quam de Capitein *Nonce* zelf by ons, by hem hebbende een groote party van zyne oppaſſers, als mede verſcheide van hunne wyven en kinderen. Hy zelf, rydende op een draag-os, had nog by zich 11 melkgevende koejen, en 1 os, welke zyne bagagie voerde. Hy trad dan by den Ed. Heer Commandeur in de tent, hem willende vereeren een ſchaap, met een kan melk; waar op de Ed. Heer Commandeur hem vraagde, of hy genegen was te ruilen; hy antwoorde geen vee te hebben, en een armen Duivel te zyn; waar op de Ed. Heer hem antwoorde, *dat hy zyn ſchaap en melk dan houden zoude; dat onze Natie van die natuure was, dat zy van geen armen iets nam, maar wel gaven, en dat hy hem dierhalven onthaalen zou met zyn eigen ſchaapen*; op welk antwoord hy geheel verzet ſtont, niet wetende wat te maaken, liet hy aanſtonts 6 ſchaapen voor de tent brengen, om die te vereeren, 't welk hem mede afgeſlagen wiert.

Capitein Nonce,

Hy dan verzoekende, dat de Heer Commandeur de zelve zoude aannemen, daar by zeggende, *dat hy vee overvloedig had, om te verruilen, en dat hy niet van die gene was, die hadden willen oorlog voeren*, evenwel daar by voegende, *dat hy hier Meeſter was, en de Heer Commandeur aan de Kaap*; waar op dan aanſtonts de mine wiert gemaakt, om op te breken, met bedreiging van na zyn Kraal te marcheeren, en te zien, wie Meeſter zoude wezen, hy ofte wy; van welke woorden hy geheel verbaaſt wiert, en veel beleefder begon te ſpreken, en zeide, *dat de andere Capiteinen zulks hadden gezegt; maar hy niet.* Hy zont zyn zoon na de Kraal, om die te doen opbreeken, en daar mede by ons te komen leggen. De Ed. Heer Commandeur liet hem en haar alle tracteeren, met welk tractement zy wel in hun ſchik waren, en toonden groote genegenheid voor ons te hebben.

En 't geval met hem, en zyn zoon,

Saterdag den 6 dito.

Quam de zoon van gedagten Capitein *Nonce* weer by ons, voorgevende, dat de Kraal, daar hy na toe geweeſt was, om die te haalen, niet kon komen, ter oorzaak van de groote moeraſſen, die onderweeg waren, ſtrydende t'eenemaal tegen de reden, daags te vooren door hem gevoert, zeggende *het zelve een zeer bequamen weg te zyn, om 'er voor ons met karren en wagens door te komen*; uit welke reden men kon merken, dat hy ſchelmſtukken met ons voor hadde, te meer, om dat hy de voorige Reizigers met verſcheide quaade bejegeningen had onthaalt. Deze wort in de wandeling *Jonker* genaamt. Hy toonde met alle zyne daaden geen het minſte ontzag voor zyn vader te hebben, de welke moeſt ſwygen, wanneer hy begon te ſpreken. De Ed. Heer Commandeur hier op lettende, beval hem te ſwygen, en zyn vader te laaten ſpreken. Waar op hy antwoordde, *dat hy Capitein was, maar zyn vader niet.* Door deze, en meer quaade ſtreeken, die wy aan hem bemerkten, liet hem de Ed. Heer Commandeur, beneffens nog een van de zelve Kraal, die zy *Rabi* noemden, zynde mede een van de voornaamſte belhamels, in arreſt nemen. Ook wiert met eenen goedgevonden, om des anderen daags 1 ſergeant met 20 man na de Kraal te zenden, om te zien, of zy met goedheid by ons wilden komen, om, by weigering, de zelve met geweld te dwingen.

1685. Jonker, en Rabi.

Sondag den 7 dito.

's Morgens met het aanbreeken van den dageraad vertrok de gedagte ſergeant met zyn manſchap, om de Kraal op te zoeken, die 's namiddags met de zelve weder te rug quam, zynde wel voorzien van melkbeeſten; doch niet meer als redelyk van oſſen en ſchaapen. De ſergeant rapporteerde, als hy by de Kraal quam, dat veel van de zelve de vlugt namen, waar op hy haar door zyn byhebbende Hottentots dede zeggen, dat hen geen quaad zoude geſchieden, zoo zy goedwillig medegingen; ondertuſſchen zich meeſter maakende van al hun geweer. Zy, zich dan overmeeſtert ziende, braken hunne Kraal op, om mede te marcheeren, en verzekerden zulks waar te zyn, dat de wegen t'eenemaal onbruikbaar waren, om met wagens of karren 'er door te komen; waarom zy genoodzaakt waren geweeſt verſcheide draagoſſen, die met hun Kraalsgoed beladen waren, te ontpakken.

De Ed. Heer Commandeur dede den voorgedagten *Jonker* weder by hem in de tent brengen, vraagende, wat reden hy had, om aan ons een verkeert pad te wyzen. Hy ontkende het zelve oit gezegt te hebben, daar zyn volk in tegendeel 't in zyn by wezen bekende, en leiden hem

1685. hem met eenen te laſt, dat hy niet in de Kraal was gekomen, om die te haalen; maar laſt gegeven had, dat zy preparatie zouden maaken, om weg te trekken. Ook dat hy eenige van zyn volk na de andere Kraalen gezonden had, om de zelve te bewegen, dat zy niet zouden opbreken, om by ons te komen, alzoo hy voorgaf wel te weten, dat wy niet goeds met hen voorhadden. Hier uit bleek klaarlyk, dat hy voorgenomen had, ons te misleiden, en op te houden, waar op hy dan met ſwaare bedreiging van ſtraffe nog vaſt gehouden wiert, en zyn vader in tegendeel aan het volk van de Kraal voorgeſtelt, dat zy den zelven weder voor hunnen Capitein zouden erkennen, en niemant anders, daar zy, zoo 't ſcheen, niet wel toe konden verſtaan; maar eindelyk met dreigementen 'er toe gedwongen wierden om zulks nog te doen.

Nonce als Capitein aangeſtelt

Maandag den 8 *dito.*

Waren wy genoodzaakt alhier nog te blyven leggen, om dat onze uitgezonden Hottentots niet weder quamen, die wy genoodzaakt waren in te wagten, om dat zy beſcheiden waren op deze plaats weder by ons te komen. Ondertuſſchen quam de gedagte Capitein *Nonce* met beeſten, ſchaapen, en melk, om 't zelve aan ons te verruilen. Zont mede twee van zyn Kraals volk uit, om te vernemen, waar de andere Capiteinen zoo lang mogten blyven, en met eenen doende zeggen, dat hen niets quaads was wedervaaren, dierhalven zy vry en onbevreeſt tot ons mogten komen.

Dynsdag den 9 *dito.*

Quam Capitein *Nonce* weder met vee en melk, om te verruilen, ſchynende geheel wel in zyn ſchik te zyn. Tegens den avont quamen onze uitgezondene Hottentots weder te rug, medebrengende 5 Capiteinen, met naamen, *Oedeſon*, *Harramoe*, *Otwa*, *Haby*, en *Ace*, de welke op hunne manier den Ed. Heer Commandeur verwelkomden, toonende groote blydſchap over zyn komſt, inzonderheid Capitein *Oedeſon*, die den Ed. Heer Commandeur verſcheide maalen over 't lyf ſtreelde, hem kloppende op de ſchouderen, en wyzende op zyn borſt, daar mede hy wilde betuigen het goed hart, dat hy voor hem hadde. Terwyl nu de Capiteinen by malkanderen waren, wierden de quaade ſtukken van den voornoemden *Jonker* en *Rabi* bekent gemaakt, en hen afgevraagt, wat ſtraffen zy oordeelden verdient te hebben; waar over zy een langen tyd met malkanderen beraadſlaagden, eindelyk verzoekende, dat hy (*Jonker*) voor deze reize mogt vrygeſproken worden, en dat zy hem in 't bywezen van den Ed. Heer Commandeur een reglement zouden voorſtellen, waar na hy hem wyders zou hebben te dragen; 't welk op hun verzoek wiert toegeſtaan, hem dan aanzeggende, dat hy den naam van Capitein niet meer zoude voeren; maar te vrede zou wezen met enkel ſoldaat te zyn. Ook dat hy tegen de Compagnie geen quaad meer ondernemen zoude, als mede, dat hy zyn vader als Capitein zoude erkennen, en aan hem zyn ſchuldige eerbied geven, en zoo hy iets van 't zelve mogt komen te overtreden, dat zy Capiteinen met malkanderen zouden zaamenſpannen, en hem zonder genade met de dood ſtraffen; al het welke zy beloofden te agtervolgen; waar op hy dan ontſlagen wiert.

Vyf andere Capiteinen verſchynen hier.

1685.

Jonker als Capitein afgezet.

Woensdag den 10 *dito.*

Bleven wy nog alhier leggen, om de gedagte Capiteinen wyder aangaande hun land, en coſtumen van 't zelve te ondervraagen, ende met eenen reſolutie te nemen, op wat plaats zy met hunne Kraalen by ons zouden komen leggen, om vee van hen te konnen ruilen, mitsgaders om een verder contract, ofte vrede met hen te maaken, waar toe zy een plaats aanwezen, en beloofden zelf met ons derwaarts te gaan.

Den tweeden Gedetineerden, met naame *Rabi*, lieten zy mede voor hen komen, en, na hem langen tyd ondervraagt te hebben, condemneerden zy den zelven, om met eenige ſlagen voor 't gat geëxecuteert te worden; en zoo hy zich zelven met diergelyke quaade voornemens weder quam te behelpen, dat zy hem dan ſtraffen zouden, gelyk zy aan *Jonker* voorgeſtelt hadden.

Rabi geſtraft.

Door veel voorbeden van anderen wiert hy nog van zyne gecondemneerde ſtraffe ontſlagen, onder belofte van beterſchap. Zyne voorbidders vereerde hy, tot dankbaarheid, een ſchoone melkkoe. De Ed. Heer Commandeur liet de Capiteinen, nevens hunne vrouwen, om de zelve meer en meer tot ons te trekken, wel met ſpys, ſterken drank, en tabak onthaalen, met welk onthaal men merkelyk kon beſpeuren, dat zy vrypoſtiger in 't antwoorden op 't gene hen gevraagt wiert, begonnen te worden; inzonderheid toen zy bemerkten, dat op hen niet quaads gemunt was.

Donderdag den 11 *dito.*

's Morgens ten 7 uuren met mooi weder vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. N. O. jegens een kloof tuſſchen twee ongemeene hooge bergen, daar wy met weinig ongemak opquamen. Boven gekomen zynde, bevonden deze bergen heel vlak te wezen, en wy marcheerden nog N. N. O. aan, te zaamen 1½ myl, tot dat wy het gebergte, daar de Vaandrig *Olof Berg* in

1685 't jaar 1683. wederom moeſt keeren, regt af en aan 1 of 2 mylen van ons ons hadden, welke bergen ongeloofelyk hoog, en niet anders als maſſive ſteile klippen zyn, en na allen oogenſchyn onbeklimbaar.

Van daar ſtelden wy onzen cours regt N. ¼ myl, alwaar wy ons genoodzaakt vonden ons neder te ſlaan, om dat wy op de vlakte van 't gebergte tot deze onze ruſtplaats toe niet anders hebben gehad als enkel moeras, daar de beeſten, karren, en wagens, geſtadig in bleven ſteeken, en verſcheide maalen andere beeſten in 't jok moeſten inſpannen, 't welk de menſchen en 't vee zoodanig had afgemat, dat zy ſcheenen als kragteloos te zyn. Dat nu op en tuſſchen dit gebergte de wegen zoo onbruikbaar waren, komt daar van daan, dat de gronden vol klippen, en tuſſchen de zelve veel zand is, 't welk door den ſwaaren regen in de voorleden quaade moeſſon gevallen, nu de zelve tot moeraſſen gemaakt heeft, en dewyl het water door deze ſteenagtige gronden niet kan doordringen, maar alleen door kragt van de zon moet opgedroogt worden, zoo veroorzaakt zulks hier langen tyd onbruikbaare wegen, en, gelyk de Amacquas ons alhier onderrigteden, is deze voorleden regentyd de eenigſte geweeſt, die dit land in 4 jaaren bevogtigt heeft. Deze onze ruſtplaats was tamelyk voorzien van gras en water, en brandhout was doorngeboomte, dat hier langs een klein ſpruitje gevonden wiert. Onzen gegiſte cours en verheid N ten O. 6 graaden Ooſtelyker 2 mylen, de gegiſte breedte van 29---32 min., en lengte van 37---49 min.

Vrydag den 12 dito.

Reſolveerde de Ed. Heer Commandeur hier te blyven leggen, om dat wy diergelyke ſwaare en diepe wegen vermoedende waren, waarom wy niet zonder de zelve alvoorens te laaten bezigtigen, derfden voort marcheeren; weshalven een ſergeant met 6 man wiert gecommandeert, om daar na onderzoek te doen, welke op den namiddag weder te rug quam, en berigtte, dat de wegen vry beter waren, als die wy den voorigen dag gehad hadden, hebbende alleenlyk maar hier en daar een laagte gevonden, die moeraſſig was. Het weer was dezen dag ganſch miſtig en dyzig.

Saterdag den 15 dito.

's Morgens ten 6½ uuren, met dyzig weer braken wy op, en ſtelden onzen cours N. N. W. ¼ myl tot aan een rug van een berg, de welke wy ommarcheerden, en namen onzen cours W. N. W. ¼ myl. Van daar N. N. O. een zeer hooge kloof in tuſſchen twee hooge ſteenagtige bergen, waar onder langs liepen verſcheide ſpruitjens, met zeer aangenaam zoet water. Deze kloof was lang 1 myl, in 't opgaan vol loſſe afgerolde ſteenen. Van de zelve veranderden wy onzen cours N. ten O. ¼ myl, tot dat wy quamen aan een riviertje, 't welk wy doormarcheerden, en bleven aan het zelve leggen. Deze plaats was een zeer vermaakelyke vlakte, rondom bezet met lage heuvelen, van gras, hout, en water wel voorzien. Quamen hier op ten een uur. De weg, welken wy gemarcheert hadden, was hard, behalven hier en daar een weinig moeraſſig, de welke wy zonder tegenſpoed doorquamen. Tegen den avont quamen drie Kraalen aan den overkant van de rivier by ons leggen, om eenig vee en melk aan ons te verruilen. Dezen dag was onzen gegiſte cours en verheid N. N. O. 4 graaden Noordelyker 1¾ myl; de gegiſte breedte 29---28 min., en de lengte van 37---52 min. 1685. De onzen ruilen vee en melk.

Sondag den 14 dito.

Bleven alhier leggen, om, gelyk als vooren verhaalt is, met de Amacquas verder te handelen, 't welk een goed einde met deze naarvolgende ſtipulatie, en dit beding, quam te nemen.

Dat wy voor eeuwig en altoos met malkanderen in een goede en heilzaame vrede zouden leven. Dat zy (Amacquas) *onder malkanderen geen oorlog meer zouden voeren, en zoo zulks by yemant overtreden wiert, dat als dan de* E. Compagnie, *die zy oordeelen zullen gelyk te hebben, gehouden zal zyn te aſſiſteeren, en de behulpzaame hand te bieden.* Vredeverbond met de Amacquas gemaakt.

Als mede, dat de Ed. Heer Commandeur *aan de Kaapze Hottentotten*, Heſiqua's, Gregriquaas, *als anderen, die onder des* E. Compagnie *diſtrict behooren, zal doen waarſchouwen, ende bekent maaken, dat deze vrede alhier geſloten is, en hen wyders te verbieden iets vyandigs op hen te ondernemen, op dat zy vry en liber aan de Kaap de Goede Hoop met de* E. Compagnie *zouden mogen komen handelen.*

Aangaande den koperberg, is met hen niets gecontracteert, om dat wy nog niet wiſten, hoe 't aldaar met de zelve en 't zoeken van een baai geſchaapen ſtont, dierhalven 't uitgeſtelt is, tot wy 't zelve nader zullen onderzogt hebben. De Koperberg ſtaat onder Capitein Oedeſon.

De Capitein *Oedeſon* is de gene, welken de koperberg van regtswegen toekomt. De zelve zal ons daar na toe convoyeeren, en van alles regte en pertinente aanwyzing doen. Deze Amacquas hadden eenige gom, komende uit 't geboomte, als mede eenig glinſterent zand, 't welk wy oordeelden en vaſtſtelden mineraal te zyn. Zy verklaarden eenpaarig, zoo wel de Capiteinen, als 't gemeene volk, dat zy 't zelve haalden van een rivier, by hen Gom, en glinſterent zand hier.

1685. hen Tyen genaamt. Deze rivier zou, volgens hun zeggen, na de zeekant toe zeer diep zyn, en ongemeen snel afloopen. Van den koperberg af zou men de zelve in 10 dagen konnen bereizen, en zy legt, na onze gissing, op de zelve breedte als de rivier *Vigiti Magni*, of *Agoa das Voltas*. De zelve wort langs heenen tot aan de zeestrand toe door Amacquas bewoont. Zy zeggen, dat het voor ons met karren en wagens na de zelve onmogelyk te bereizen is, 't welk als wanneer van 't gedagte Mineraal een proef zal gemaakt zyn, nader zullen tenteeren.

Rivier Tyen, en Agoa das voltas.

Terwyl het van daag de geboortedag was van den E. Heer Commandeur, schoten wy, t'zyner eere, 3 charges, yder agtervolgt wordende met een kanonschoot. De Amacquas, zulks gewaar wordende, quamen den Ed. Heer Commandeur met een muzyk vereeren, 't welk bestont in lange holle rieten, daar zy yder met een byzonderen toon op weten te blaazen, het geen een groote en swaare galm van zich geeft, nergens beter by te vergelyken zynde, als by 't geluid van een orgel. Zy stonden allen in 't rond, zynde wel 20 in getal, en in 't midden van hen een, hebbende in de hand een lang dun stokje. Deze zong voor, en sloeg de maat, op 't welke zy allen net wisten te spelen. Zy sprongen allen in 't rond, hebbende de eene hand aan 't oor, en met de andere houden zy 't riet aan den mond. Rondom deze speellieden waren mannen en vrouwen, de welke op dit geluid danzen, vermeerderende het zelve met in de handen te klappen, 't welk alles zeer ordentelyk, naar dat zy wilde menschen zyn, toeging. Dit spel duurde den ganschen dag. De Ed. Heer Commandeur liet ondertusschen een os slagten om de Capiteinen, musicanten, en danszers te onthaalen, gelyk na 't eindigen van deze Comœdie ook geschiede, gevende hen eenige arak, met welke zy zich verder lustig maakten, en weder na hunne Kraal vertrokken. Dezen dag hadden zy mede verscheide soorten van vee verruilt, en tegen den avont quam nog een Kraal by ons leggen, de welke, als ook die by ons lag, met hunne melk tot ons quamen, om tabak daar voor te erlangen.

De Heer van der Stel 's geboortedag.

Die met een Hottentots muzyk vereert word.

Maandag den 15 dito.

Bleven wy als nog hier leggen, om te zien, of wy van de Kraal, die laatst by ons gekomen was, nog iets konden ruilen. Middelerwyl quam nog een Kraal hier, die dezen dag mede eenig vee aan ons verruilde. Wy begonnen op den agtermiddag preparatie te maaken, om des anderen daags vroeg te marcheeren. Tegen den avont quamen de Amacquas Capiteinen weder, gevolgt wordende van de gedagte musicanten, om hun afscheid van den Ed. Heer Commandeur te nemen, en resolveerden 2 Capiteinen met ons mede te gaan, om van alles aanwyzing te doen, met naamen, *Oedeson*, en *Haby*. De Ed. Heer Commandeur vereerde aan hen 3 schaapen, en eenige flessen arak, daar zy, en de musicanten, nevens het ganssche Kraalsvolk, den geheelen nacht over mede gastereerden.

Ruilen weder vee.

1685. De Amacquas Capiteinen nemen afscheid, en eenige gaan met zyn Ed. mede

Dynsdag den 16 dito.

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van deze rustplaats, zynde dyzig weder, en stelden onzen cours N. 1¼ myl, tot dat wy quamen aan een kloof, die wy in marcheerden, en stelden toen onzen cours N. ten O ¾ myl, tot aan den hoogen steenagtigen berg. In 't afgaan namen onzen cours N. ten W. ¼ myl, langs een riviertje; aan 't welke wy bleven leggen; hadden aan weerzyden van ons, en waar men heenen zag, niet anders, als ongeloofelyke hooge klippige bergen. De weg, door ons gemarcheert, was redelyk, meest zandig en kleiagtig, bewassen met wilde ruigte. Op den agtermiddag ging onze stuurman boven op 't gedagte gebergte, en zag aldaar de zee, in 't W., naar gissing, ontrent 12 of 13 mylen van ons. Het voorsz riviertje had zeer zoet water, zynde daar langs bewassen met klein doorngeboomte, en goed gras. Wy bleven hier leggen, om dat de Amacquas Capiteins ons berigtten, dat, zoo wy verder marcheerden, wy geen gras of water bekomen zouden, en dat boven dien de weg vol losse steenen lag, waarom by ons geresolveert wiert, hier te blyven leggen. Onze gegiste cours en verheid was N. 2¾ mylen. De gegiste breedte 29---19 min., de lengte van 37 graaden 50 min.

Zien hier de Zee.

Klein Doorngeboomte hier.

Woensdag den 17 dito.

's Morgens ten 6½ uuren met mooi weder vertrokken wy van onze rustplaats, en stelden onzen cours langs bovengedagte rivier N. ten O. 1½ myl tot aan een zeer hooge kloof, en marcheerden de zelve door, nemende de cours N. O. ten N. ½ myl. Deze kloof was naauw van doortogt, en lag vol groote losse klippen; daar wy, naar veel moeite, opquamen tot aan den rug van een anderen hoogen berg, daar hem deze kloof strekte N. O. In 't afgaan hadden wy den zelven cours ¾ myl, en was veel moejelyker als die in 't opgaan geweest was, door dien de passagie naauwer en de losse klippen menigvuldiger en grooter waren, 't welk oorzaak gaf, dat verscheide karren en wagens t'onderste boven raakten, en ontramponeert wierden, waarom wy genoodzaakt waren beneden aan een klein loopend riviertje, zynde brakagtig water, ons ter neder te slaan. Deze plaats was van

1685. van gras, als mede van kleine doornboomen, tamelyk voorzien. Wy lagen alhier rondom beſloten in zeer hooge ſteene bergen, die op veel plaatzen bewaſſen zyn met tweederlei ſoort van Aloëboomen. Eenige hebben dikke en redelyke hooge ſtammen, boven met een kroon van veel takken. De anderen zyn van de grond af tot boven toe met bladen bewaſſen, van lengte 7 of 8 voeten zonder takken. Onze gegiſte cours en verheid N. N. O. 4 graaden Ooſtelyker 2½ mylen. De gegiſte breedte 29--10 min., en lengte van 37---56 min.; bevonden breedte van 29--12 min.; gebeterde cours en verheid N. N. O. 6 graaden Ooſtelyker 2½ mylen; de gebeterde cours en verheid zedert den 11den dito N. ten O. 3 graaden Ooſtelyker 6⅔ mylen; behoudende de lengte van 37---56 min.

Tweederley Aloëboomen.

Donderdag den 18 *dito.*

's Morgens met mooi weder vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours om de Ooſt, te weten, O. N. O. ⅞ myl; van daar jegens een kloof op N. ten O. ⅞ myl. Toen marcheerden wy een bogt om, en ſtelden onzen cours N. ten W. ⅔ myl. In 't afgaan van deze kloof was onze cours nog N. ten W. ½ myl; van daar N. ½ myl, alwaar wy quamen aan een hoek van het gebergte met groote loſſe klippen bezet. Toen namen wy onzen cours N. N. O. ½ myl tot beneden aan een rivier, alwaar wy genoodzaakt waren ons ter neder te ſlaan, om dat wy verſcheide van onze karren en wagens, die op den voorgaanden dag krakken hadden gekregen, en alhier op deze klippen in ſtukken braken, moeſten herſtellen, waar toe wy hier goede gelegenheid hadden, om dat deze rivier aan weerzyden met tweederhande ſoorten van boomen bezet was, te weten, doorn- en cypresboomen, en wel 20 roeden breed; doch zeer ondiep, en 't water eenigzins brak. Deze plaats was van gras redelyk voorzien. Onze gegiſte cours en verheid N. ten O. ½ myl; de gegiſte breedte van 29---9 min., en lengte van 37---57 min., bevonden breedte van 29---10. min

Doorn- en Cypresboomen hier:

Vrydag den 19 *dito.*

's Morgens ten 6½ uuren met mooi weder vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours langs de bovengedagte rivier W. ten N. ½ myl, daar wy de zelve doortrokken, tegen een hoogte op, die zich ſtrekte N. ten W. ¾ myl; van daar veranderden onzen cours, en gingen tuſſchen het gebergte door N. N. O. ¾ myl. Van daar om een bogt gegaan zynde, ſtelden onzen cours regt N. aan ⅔ myl; van daar N. ten O. ⅔ myl tot in een laagte. Van daar marcheerden wy door een kloof van tamelyke hoogte, alwaar wy onze karren en wagens, zonder beſchadigt te worden, opkregen. Deze hoogte ſtrekte zich N. ten W. ½ myl. Van daar in 't afgaan namen wy onzen cours regt N. ½ myl tot in een laagte, die geheel vlak was, en ſtrekte zich om de Ooſt. Alhier waren wy genoodzaakt te blyven, dewyl ons onderregt wiert, dat wy dezen dag geen water konden bereizen. De wegen, by ons gepaſſeert, waren niet anders als zand en keyagtige gronden, doorſneden met verſcheide kleine rivierkens, de welke tegenwoordig al t'eenemaal droog waren. Deze onze ruſtplaats was van gras, water, en hout, ſober voorzien. De gegiſte cours en verheid N. ten W. 2½ mylen; de gegiſte breedte 29---0 min., en lengte van 37---56 min. 1685.

Saterdag den 20 *dito.*

's Morgens ten 6½ uuren vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours regt N. ⅔ myl. Van daar N. ten O. ⅞ myl; toen om een hoogte heenen N. O. ⅞ myl, en van daar om het hoog gebergte te myden ſtelden wy onzen cours O. ⅔ myl tot regt voor een kloof, die wy meenden door te marcheeren; doch bevonden zulks onmogelyk, vermits de menigvuldige klippen, die los tegen het ſteil gebergte aanlagen, en dierhalven waren wy genoodzaakt te rug te keeren, en namen onzen cours W. ⅔ myl tot digt onder een hoogen berg, die wy langs gingen W. N. W. ⅞ myl; aldaar vonden wy een fontein, die, zoo ons de Amacquas onderrigteden, het ganſch jaar door water geeft. Van daar behielden wy nog den zelven cours ⅞ myl, tot voor een vlakte die wy overtrokken N. ten O. ½ myl. Van daar regt N. ½ myl tot aan eenige klipagtige heuvelen, die wy genoodzaakt waren te myden, en ſtelden onzen cours N. ten W. ½ myl; van daar regt N. ½ myl, tot aan een riviertje, daar wy ons nederſloegen. De weg, by ons gemarcheert, was van grond als de voorige. Hout en gras was hier ſober; maar water jegenwoordig redelyk genoeg te vinden. Gegiſte cours en verheid N. 4 graaden, Ooſtelyker 2 mylen; de gegiſte breedte 28---52 min., en lengte van 37---57 min.

Schoone fontein hier.

Sondag den 21 *dito.*

's Morgens ten 5½ uuren braken wy op van deze plaats, ſtellende onzen cours van daar om de O. tegen een hoogte O. N. O. ½ myl. Van daar veranderden wy onzen cours, en marcheerden O. Z. O. ⅞ myl; van daar O. N. O. ⅞ myl; toen O. ten Z. ¼ myl. Van daar marcheerden wy een vlakte over, onzen cours Z. ½ myl; van daar O. ten N. ½ myl, alwaar wy quamen aan een zeer hoogen en grooten berg, zynde een enkele klip, en,

Hooge berg.

1685. en, zoo ons de Amacquas berigtten, ontſprong boven op de zelve een fontein, zynde zeer goed water. Dezen berg lieten wy op de regter hand van ons af leggen, en namen toen onzen cours O. ten Z. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar quamen wy wederom aan een zeer groote en wyde vlakte, die wy voor een gedeelte doortrokken O. ten N. $2\frac{1}{2}$ mylen. Toen namen wy onzen cours O. N. O. en O. ten N. $\frac{1}{3}$ myl tot in een kloof, die wy ingingen N. O. $\frac{1}{2}$ myl; alwaar wy quamen aan onze gedeſtineerde plaats, namentlyk de koperbergen, daar wy ons ter nederſloegen, regt voor een kloof van een der gedagte bergen, tuſſchen welke een fontein uitquam, zynde zeer koel en aangenaam water om te drinken. Deze fontein, zoo als wy naderhand ondervonden, nam haaren oorſprong uit een klipagtigen heuvel, ontrent een ſchoot weegs van deze bergen gelegen, met geboomte, biezen, en riet bewaſſen. Deze plaats is een kei- en zandagtige grond, en op verſcheide plaatzen ontrent 2 voeten diep bevonden eenige ſpecie van klei, de welke zich heel leenig liet bewerken. De gegiſte cours en verheid O. ten N. 1 graad, Ooſtelyker $4\frac{3}{4}$ mylen. De gegiſte breedte 28---52 min. en lengte van 38---$18\frac{1}{2}$ min.; de gebeterde lengte van 38---21 min., bevonden breedte 29---0 min., verbeterde cours en verheid O. ten Z. $4\frac{1}{4}$ mylen.

De Koperbergen,

en Koele Fontein hier.

Maandag den 22 dito.

Begon de Ed. Heer Commandeur, en de Berg-hopman de bergen te viſiteeren. De Ed. Heer Commandeur nam zyn cours na 't Ooſten, en de Berg-hopman na 't Weſten, en lieten op verſcheide plaatzen werken, om te zien, wat ſoort van Mineraal die bergen mogten wezen. De zelve waren van onderen tot boven, en zelfs op de loſſe klippen, met Spaans groen uitgeſlagen, 't welk den Ed. Heer Commandeur, en den Berg-hopman goede hoope gaf, van iets byzonders te zullen vinden; maar de Berg hopman oordeelde, na dat hy eenigen tyd had laaten werken, dat men niets zou obtineeren, en gaf den moed byna t'eenemaal verlooren; daar de Ed. Heer Commandeur in tegendeel goeden moed had, en deê hem aanwyzing, op wat plaatzen hy oordeelde dat men behoorde te werken, aan 't welke men vaſt ſtelde 's anderen daags te beginnen.

Bevinding van 't Mineraal hier.

Dynsdag den 23 dito.

Met het aanbreken van den dag begonnen de Berglieden met alle vlyt het werk op twee plaatzen voort te zetten, en bevonden zich op een meer als gemeen breeden gang te zyn, en hoe dieper zy quamen, hoe zich 't Mineraal beter vertoonde. Ondertuſſchen zont de Ed. Commandeur verſcheide van 't volk uit, om te zien wat hout en rivieren hier ontrent waren, alzoo op die plaats, daar wy hier lagen, geen hout, als dat van Aloëboomen, en kreupelboſch, te vinden is. De zelve, wederkomende, rapporteerden, dat zy op 2, 3 of 4 mylen hier en daar tuſſchen het gebergte verſcheide drooge rivieren met doorngeboomte, en een ſoort van hart hout, ons onbekent, bewaſſen, bevonden hadden, waar op verſcheide wagens derwaarts gingen hout kappen, om van 't zelve koolen te branden, noodig tot de ſmeltery, en 't maaken van proeven, te gebruiken, 't welk daar toe zeer bequaam geoordeelt wiert. De behouden cours en verheid van 't Kaſteel der Goede Hoope is 3 graaden en 10 min. Beooſten het N. 75 mylen en 16 min., en by opmerking van den Stuurman lagen wy hier boven den waren Horizont 24 min., of 912 roeden.

1685.

Doomgeboomte, en ander hard hout

Woensdag den 24 dito.

Continueerden de Berglieden nog in hun werk. Ondertuſſchen belaſtte de Ed. Heer Commandeur den Berg-hopman, nevens eenige anderen, op het hoogſte gebergte te klimmen, 't welk aan de Weſtzyde van ons lag, om aldaar te zien, hoe 't gebergte zich vertoonde, en met een te onderzoeken, of daar ontrent geen Mineraal te vinden was. Boven komende, bevonden, dat het rondom deze plaats, zoo verre men zien kon, niet anders dan hooge en ſwaare bergen waren, hebbende tuſſchen de zelve hier en daar een vlakte, en wat het Mineraal aangaat, daar waren aan dezen berg geen teekens van te vinden. Middelerwyl openbaarden de Amacquas aan den E. Heer Commandeur, dat ontrent 3 mylen van hier nog een berg was, mede met Spaans groen uitgeſlagen, gelyk het gebergte alhier, waar op beſloten wiert een ſergeant nevens den ſtuurman en eenige Berglieden, mitsgaders eenige ſoldaaten derwaarts te zenden, en te vernemen, of zulks waar was. Op den agtermiddag ging de Ed. Heer Commandeur de werken viſiteeren, en bevont, dat die zich zeer verbeterden.

Swaare Bergen, doch geen teekens van Mineraal.

Nader onderzoek hier ontrent gedaan.

Donderdag den 25 dito.

's Morgens ten $3\frac{1}{2}$ uuren vertrok de Sergeant met 10 mannen naar de bovengedagte plaats, die ontrent ten 6 uuren 's avonts wederquamen, en eenige ſteen medebragten, uitgeſlagen, gelyk bevooren verhaalt is, en berigtten wyders, dat zy Mineraal hadden gevonden op een vlakte, daar geen water ontrent was; maar op hunnen weg hadden zy verſcheide kleine rivierkens of ſpruitjens met water, die met doornboomkens bewaſſen waren, gevonden, en verklaarden verder, dat de wegen onbequaam waren om met karren of wagens derwaarts te komen, ter oorzaak

1685. van de diepe en ſteile nedergaande klooven, die zulks zouden verhinderen. Hun cours en verheid was van deze plaats N. N. W. 6 graaden Weſtelyker 2½ mylen, bevonden breedte van 28 graaden 51 min., en lengte van 38 graaden 15 min. Ondertuſſchen wiert het hout klaar gemaakt, en ingezet om koolen 'er van te branden.

De Ed. Heer Commandeur was nog al bezig met eenige manſchap de bergen op verſcheide plaatzen te viſiteren, en bevont, waar hy quam, dat het al een en het zelve Mineraal was.

Vrydag den 26 dito.

Begon de Ed. Heer Commandeur de probeer- en ſmelt-ovens te maaken, waar mede hy den ganſchen dag bezig was. Aan de Myn wiert ondertuſſchen met allen vlyt gearbeid.

Saterdag den 27 dito.

Begonnen de Berglieden, vermits zy nu t'eenemaal van de loſſe ſteenen waren, te mineeren, en deden ontrent ten 10 uuren de eerſte ſchoot, die wel gelukte, en byzonder ſchoon Mineraal opwierp, van welke de Ed. Heer Commandeur eenige ſmolt, om te zien, of die inderdaad zoo was, als zy zich vertoonde; doch bevont de zelve, vermits die te na aan den dag had gelegen, nog vlugtig te zyn.

Sondag den 28 dito.

Met het aanbreken van den dag reed de E. Heer Commandeur met den Berg-hopman, en eenige anderen, te paard uit, om het gebergte, dat zich Ooſtelyk aan ſtrekte, te bezigtigen, en bevont, dat het gebergte eenige mylen weegs met Mineraalgangen, die met Spaans groen beſlagen waren, heenen ſtrekte. Ondertuſſchen waren de Berglieden bezig, om hun werk voort te zetten.

Maandag den 29 dito.

Koper-Mineraal gevonden.

Ontrent den middag lieten de Berglieden weder twee Mynen ſpringen, die ſchoon Mineraal opwierpen, van welke de Ed. Heer Commandeur op nieuws beſloot te ſmelten, en bevont, dat de zelve koper hielt.

Dynsdag den 30 dito.

Ging de Ed. Heer Commandeur de werken bezien, die hem heel wel aanſtonden, alzoo de gangen nog ſtant bleven houden.

Woensdag den 31 dito.

Wiert nog al vervolgt met het arbeiden aan de Mynen. Ook was de Ed. Heer Commandeur van voornemen, om pertinente proeven te maaken; maar vermits het de gelegenheid hier niet toeliet, zoo wiert het zelve uitgeſtelt tot de wederkomſt aan de Kaap der Goede Hoope.

Donderdag den 1 November.

Waren de Berglieden ontrent 2 mans lengte op de eene plaats, en op de andere quaalyk zoo diep gevordert, en bevonden dat het Mineraal zich meer en meer verbeterde. 1685.

Vrydag den 2 dito.

Klom de Ed. Heer Commandeur op het gebergte, gelegen ten W. van ons, en reſolveerde in de zelve, alzoo hy vaſt voornam in 't kort te vertrekken, 1 dag of 2 te laaten arbeiden, om te zien, hoe zich 't zelve zou opdoen, dewyl zich daar een gang van wel 2 vadem breed vertoonde. Ondertuſſchen waren zy in de andere 2 Mynen ſterk doende met mineeren, om eenige Ertz los te maaken, die de Ed. Heer Commandeur gezint was mede te nemen.

Saterdag den 3 dito.

Begonnen de Berglieden aan de bovenverhaalde gang te arbeiden, en bevonden dat de zelve zich uitermaaten ſchoon opdede, en wiert met arbeiden dezen dag opgehouden.

Sondag den 4 dito.

Verder bevinding van dien.

Wiert alles vaardig gemaakt, om des anderen daags op te breken, en te vertrekken na de zeekant. Ondertuſſchen was men nog ſterk bezig, om de meergemelde gang dieper in te arbeiden, als mede eenige Mineraalen beneden te dragen, en de zelve mede te voeren.

Maandag den 5 dito.

Keeren van de Koperbergen te rug.

's Morgens ten 6½ uuren met miſtig wêer vertrokken wy van de koperbergen, paſſeerende den zelven weg te rug, dien wy, daar na toe gaande, gekomen waren, en bevonden, dat verſcheide ſpruitjens, die toen met water ſtonden, t'eenemaal verdroogt waren; zelfs de ruſtplaats, daar wy den 21ſten October van daan trokken, daar wy ons genoodzaakt vonden met graven van kuilen water te zoeken, dewyl het riviertje alhier mede meeſt verdroogt was, alwaar wy bleven kamperen. Hier leggende, zont de Ed. Heer Commandeur een ſergeant met eenige manſchap weder te rug, om den berg, voor dezen gedagt, daar een fontein op zoude wezen, te gaan bezigtigen; die, wederkomende, berigtten, zulks alzoo niet gevonden te hebben, als alleen in 't afgaan van den berg een ſchoone fontein afloopend water, en hadden, volgens hun berigt, de zee in 't Weſten van hen gezien, en vlakke ſtrand. Onzen cours en verheid was W. ten N. 2½ mylen, en bevonden breedte van 28---55 min., en lengte van 37---57 min.

Ontmoeten een Fontein.

Zien de Zee hier

Dynsdag den 6 dito.

's Morgens met mooi weder vertrokken wy van deze ruſtplaatzen, quamen ontrent ten 10 uuren aan de ruſtplaats, alwaar den 20ſten October gelegen hadden, de welke wy paſſeerden tot regt af en aan de fontein, op den zelven dito mede gepaſſeert,

en

1685. en lieten de zelve ontrent ¼ myl ter linkerhand van ons leggen, en ſtelden onzen cours Z. ten O. aan ½ myl, alwaar wy weder op ons oud pad quamen, en trokken 't zelve langs, tot op de ruſtplaats, daar wy den 18den October gekomen waren, de Zandrivier, en door de Amacquas Hottentots Touſe genaamt, die nu t'eenemaal opgedroogt was, weshalven wy ons genoodzaakt vonden kuilen te graven. Gras was hier in overvloed. De gegiſte cours en verheid Z. 5 graaden Ooſtelyker 4½ mylen. De vertrouwde breedte van 29---10 min., lengte van 37---59 min.

De Zandrivier, of Touſe.

Woensdag den 7 dito.

's Morgens vertrokken wy ten 6½ uuren van deze Rivier, en vervolgden ons pad, tot dat wy quamen ontrent ten 8½ uuren op de ruſtplaats, daar wy den 17den October gekomen waren, welke plaats wy 't eenemaal van water ontbloot vonden. Van daar wederom het oud pad langs tot in de moejelyke kloof, die wy den 17den dito voorſz gepaſſeerd waren, de welke ons tegenwoordig niet weynig verhinderde, alſoo in de ſelve een voorwiel van een van onſe wagens aan ſtukken brak, onbequaam om te repareeren, waarom wy genoodſaakt waren de goederen af te pakken, en andere Karren en Wagens daar mede te belaſten. Wy lieten de ſelve ſoo wel voorzien, dat wy ter naauwer nood daar mede op een ruſtplaats quamen, zynde ontrent ¾ myl van de plaats, daar wy den 16den October ons hadden ter nedergeſlagen. Water en gras was hier ſober. Wy lieten hier van deze gebroken wagens een kar maken, om van de zelve niet t'eenemaal ontbloot te zyn. Tegen den avond klom de Ed: Heer Commandeur met eenige manſchap boven op een hoogen berg, om te zien, of men op de zelve geen zee kon bcoogen. Daar boven op komende, ſagen geen zee, maar wel een kloof, die ons ſcheen een goede weg te zyn, om derwaards te komen. Deze ſtrekte zich W. Z. W. onze gegiſte cours en verheyd Z. ten W. 4 graden W. 3¾ myl gegiſte breedte van 29---19. min., en lengte van 37---50. min.

Donderdag den 8 dito.

's Morgens zond de Heer Commandeur een Sergeant en den Stierman met twee Soldaaten uyt, om het pad te bezigtigen; 't welk ſy ontrent 2½ myl verre bevonden goed te zyn. De Ed Heer Commandeur reſolveerde op te breeken, en derwaards te marcheeren, en vertrokken van hier op de namiddag, en ſtelden onzen cours Z. O. ¼ myl. Van daar Z. Z. W. ⅓ myl, tot aan een riviertje met loopend water, en marcheerden 't zelve langs heen 1 myl. Van daar veranderde onſe cours Z. ten W. ⅓ myl tot op den hoek van een berg, die wy omtrokken. De cours Z. W. ¼ myl. Van daar veranderde de zelve W. Z. W. ¼ myl tot aan een rivier, dewelke van een andere kruys-wys doorſneden werd. Van daar onze cours Z. W. ½ myl tegen een hoogte op, en marcheerden op de zelve W. ⅓ myl, en W. Z. W. 1⅓ myl tot aan een ſpruytje met water, alwaar wy ons zelven ter nederſloegen. Deze plaats was van gras redelyk, maar van hout ſober verzien. De weg, by ons gemarcheerd, was meeſt zandig, ook hier en daar klipagtig. De Ed: Heer Commandeur klom boven op een berg, om naar het pad te zien, 't welk zig meeſt vlak vertoonde; maar ontrent 6 mylen W. Z. W. van ons hadden wy een berg van zeer groote hoogte, welke geſuſtineerd wierd na by de zee te leggen. De Amacquas Capiteins, die ons tot nog toe waren by gebleven, begonnen nu ganſch onwillig te werden, om met ons verder te trekken, en aanwyzing van het pad te doen; inzonderheyd Capiteyn *Oedeſon*, nevens eenen *Nonce*, zynde een Amacqua, die by de Kaapze Hottentots was gevlugt, vermits hy oorlog met de andre Amacquas had gevoerd, en ziende, dat wy derwaards trokken, preſenteerde aan de Ed. Heer Commandeur het pad na der Amacquas land te wyzen, die het zelve tot nog toe trouw, en wel heeft gedaan; maar nu, 't eenemaal door den voorſz *Oedeſon* vervoerd zynde, mede onwillig was, en begon hem niet anders als met leugens te behelpen, om ons voornemen te diverteeren, 't welk de Ed. Heer Commandeur bemerkende, beſloot den zelven *Oedeſon* en *Nonce* te bewaren, hen afvragende, wat reden zy hadden, om zich met zoo een menigte leugens en uytvlugten te behelpen, en waarom zy ons geen verderen weg wilden wyzen; waar op zy antwoorden, dit de paſſagie na de zee niet te zyn, en dat hen 't hoofd zeer dede van meer te praaten, zoo dat zy, op 't geen hen gevraagd wierd, niet het minſte meer wilden zeggen, en bleven dezen avond voorts t'eenemaal ſtom. Dezen dag was onze gegiſte cours en verheid Z. W. 5 graden W. 2¾ myl, gegiſte breedte 29---20 min., de lengte van 37---43. min.

1685.

Hooge Berg.

Onwilligheid van de Amacquas Capiteins,

om verder den weg te wyzen.

Vrydag den 9 dito.

's Morgens met het aanbreeken van den dageraad zond de Ed. Heer Commandeur den Stierman met 6 man na den voorgedachten hoogen berg. Ook een Sergeant met 6 man, om na een pad te zoeken beneden den voorſz berg. De zelve weder komende, rapporteerde de Stierman, dat hy, boven op dien berg

1685. zynde, de zee regt W. van hem af ontrent 6 mylen had gezien; ook de wal hier en daar met zandduinen bezet, en twyffelde ook een zand-baaitje gezien te hebben, met een zandig eilandje in 't zelve, 't welk hy Z. W. ten Z. van hem af gepeilt had. Langs onder dezen berg, daar deze peiling geschied is, liep een groote rivier in zee, en strekte zich meest Z. W. heenen; maar de weg, by hem gegaan, was t'eenemaal onbequaam, om met wagens of karren derwaarts te komen. De Sergeant rapporteerde, dat door hem een bequaam pad gevonden was, om met onze bagagie te konnen passeeren ontrent 4 mylen verre. Het zelve strekte zich Z. ten W. tusschen den meergenoemden berg, en de zelve rivier.

Zien de Zee.

Groote Doornboomen by een rivier.

Deze rivier was met groote doornboomen bewassen, gelyk zy alle, die hier gevonden worden, zyn. Ondertusschen besloot de Ed. Heer Commandeur den Capitein *Haby*, die mede nog by ons was, na zyn Kraal, alzoo hy onpassely k was, te laaten gaan; maar de andere twee, die zich nog stom hielden, by ons te houden.

Haby vertrokken, doch de twee andere gevangen gehouden,

Saterdag den 10 *dito.*

's Morgens met den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant, nevens den Stuurman met 4 man, om de W., ten einde te zien, wat doortogt aldaar was, om aan strand te komen Wederkomende, berigtten zy, dat ze ontrent 4 mylen regt W. aan geweest waren; maar hadden den weg t'eenemaal onbequaam gevonden, om voor ons te bereizen. Des namiddags ten 2 uuren braken wy op, om het pad te vervolgen, waar van de Sergeant den dag voor dezen berigt had gedaan. Middelerwyl scheide de gedagte Capitein *Haby* van ons, den welken de Ed. Heer Commandeur met tabak, pypen, koper, kraalen, en voorts nog met het gene zy voor raariteiten houden, beschonk, hem zoodanige vereering medegevende aan de verdere absente Capiteins dezer Natie.

Wy stelden hier van daan onzen cours O. N. O. ¼ myl tot aan een riviertje. Toen Z. O. ½ myl tegen een hoogte op. Nederwaarts gaande hielden wy den zelven cours ½ myl tot aan spruitje, 't welk wy langs marcheerden Z. Z. W. ¼ myl; van daar Z. ½ myl. Toen Z. Z. W. ½ myl. Van daar Z. O. ten Z. ½ myl. Ondertusschen begonnen deze 2 gedetineerden weer hunne schelmstukken te toonen, en zeiden ons het regte pad na de zee te zullen wyzen, en dat het pad van den Sergeant niet bequaam was om derwaarts te komen. De Ed. Heer Commandeur, zulks geloovende, vermits zy een menigte van schynredenen daar by voegden, namen wy, volgens hunne aanwyzing, den cours W. aan ½ myl; van daar Z. O. ½ myl. Toen Z. Z. O. ½ myl, en O. Z. O. ¼ myl. Toen weer Z. O. ½ myl, en Z. Z. O. ½ myl tot aan een hoogte, die wy op marcheerden Z. ½ myl regt van het pad af, door den Sergeant gevonden. Neerwaarts gaande, stelden onzen cours Z. O. ¼ myl; toen O. Z. O. ½ myl tot aan een hoogen berg, die wy ommarcheerden. Toen Z. Z. O. 1½ myl door een kloof. Van daar O. Z. O. ½ myl, alwaar wy eenige Hottentots by ons kregen, 't welk ons dede denken, dat hier ontrent eenige Kraalen moesten leggen. Voort marcheerende, stelden onzen cours Z. Z. O. ¼ myl, alwaar wy quamen aan een spruitje, daar wy ons moesten ter nederslaan, dewyl wy zagen, dat wy waren op ¼ uur na aan de zelve plaats, daar wy den 14den October met al de Kraalen zamen hadden gelegen, en die zich op die zelve plaats nog bevonden. Tegen den avond quamen alle de Capiteinen tot ons, aan de welke de Ed. Heer Commandeur het wedervaaren met *Oedeson* en *Nonce* verhaalde, waar over zy zeer verbaast waren, en lieten aanstonts *Oedeson* by hen komen, hem zeggende, wat reden hy had van zulke schelmstukken aan te vangen, en dat tegen de genen, de welke hen voor eerst aan de Kaap wel onthaalt had, en op 't vertrek met verscheide raariteiten had beschonken, welke gelyke vriendschap en goedheid hy nu weer aan hen bewees, en of hy niet die gene was, die oorzaak zou geven, om met de Hollanders in oorlog te geraaken, doende daar by, dat het beter was, dat zy hem (*Oedeson*) dood maakten, als dat zy hier door in zulke groote ongelegenheid zouden komen, presenterende hem met eenen aan de Ed. Heer Commandeur, verzoekende, dat hy hem geliefde te straffen na zyne verdienste, en zoo hy zulks niet wilde doen, dat zy hem dan zouden doorden; waar op de Ed. Heer Commandeur verzogt, dat zy zulks hem voor deze reis zouden vergeven; 't welk, zy, na dat zy hem wel doorgehaalt hadden, deden. Den anderen, te weten *Nonce*, lieten zy mede by zich komen, die Capitein *Atwa*, zonder hem eens te hooren spreken, de karos dede afleggen, en gaf hem op het bloot lichaam een menigte van stokslagen; vraagende, of de Ed. Heer Commandeur hier mede voldaan was, die daar op ja antwoordde. Deze Capiteinen wierden dan hier op met brandewyn beschonken, en vertrokken te zamen na hunne Kraalen. De gegiste cours en verheid was Z. Z. O. ½ streek, Oostelyker 4½ mylen. De gegiste breedte 29---40 min., en lengte van 37--34 min. De gebeterde cours en verheid Z. O. 2 graaden, Oostelyker 3½ mylen. De bevonden breedte

die ons zeer vuil handelen.

Hooge Berg, en Hottentots tot hier.

De Capiteinen komen weer by ons.

Hun oordeel over Oedeson en Nonce.

van

1685. van 29---30 min., en lengte van 37---52 min.

Sondag den 11 *dito.*

Bleven wy hier leggen, om met gedagten Capiteyn verder te ſpreken. Middelerwyl quamen 'er daar veel, om hunne melk te ruylen.

Maandag den 12 *dito.*

's Morgens ten 6½ uuren vertrokken wy hier van daan, en ſtelden onzen cours recht naar de ruſtplaats van den 14den October voorſz. Op weg zynde, quamen de gedachte Capiteynen ons in 't gemoet, yder aan den Ed. Heer Commandeur vereerende een Koebeeſt. Middelerwyl zagen wy, dat al het Kraalsvolk op de been was, de minen makende als of zy voorhadden met ons te vechten; waar op de Ed. Commandeur aanſtonds een wagenburg liet ſlaan, en ouſe twee veldſtukjes waterpas planten, voor 't welke zy met ganſche troupen gingen neerzitten, toonende hier mede hunne onkunde van der zelver kracht, over welk planten echter de Capiteynen zeer verbaaſt wierden, wetende niet wat zulks beduyden wilde; en na dat alles dienaangaande geëxamineerd was, bevont men, dat 'er een Hottentot na de Kraalen was komen loopen, voorgevende, dat wy al hun vee hen zouden atnemen, welk zeggen hen dus gealarmeerd had. Zy eyndelyk ziende, dat wy geen quaad met hen voorhadden, quamen aanſtonds tot ons, en verzogten, dat wy dien dag daar zouden blyven leggen, alzoo zy van meening waren eenig vee en melk aan ons te verruylen; 't welk ook geſchiedde. De Ed Heer Commandeur ſchonk op den avond aan yder Capiteyn een fles Arak, met 't welke zich de Kraalen den ganſchen nacht door vervrolykten, en hadden nu 't eenemaal een goed gevoelen van ons.

Opſtant der Hottentots, en de reden 'er van.

Dynsdag den 13 *dito.*

's Morgens ten 7 uuren braken wy op, en marcheerden ons oud pad, tot dat wy quamen ontrent ten 9½ uuren op de ruſtplaats, daar wy den 13 October van daan vertrokken waren, de welke wy paſſeerden, vervolgden wyders onzen ouden weg, die wy nu geheel opgedroogd vonden, en quamen alzoo op een ½ myl na op de ruſtplaats, daar wy ons den 4den dito voorſz hadden ter nedergeſteld. Wy bleven hier leggen, dewyl wy hier goed water en gras vonden; maar hout ſober. De gegiſte cours en verheyd Z. ten W. ½ ſtreek W. 3½ mylen; de gegiſte breedte 29---34 min. en lengte van 37---49. min.

Woensdag den 14 *dito.*

's Morgens vroeg zond de Ed. Heer Commandeur een Sergeant en den Stierman nevens eenige Manſchap uyt, om den weg te gaan bezien, dewyl wy nu gekomen waren ter plaatze, daar de Hottentots ons van onderricht hadden, dat wy aan zee konden komen Wederkeerende, rapporteerden zy ontrent 4 mylen verre geweeſt te zyn, welken weg zy bequaam hadden gevonden, om te konnen bereyſen, als ook mede een ruſtplaats, die wel voorzien was van gras, water, en hout. Ook hadden wy twee Hottentots na de Kraalen gezonden, alzoo vier van de geruylde beeſten in de verleden nacht weder na de zelve waren geloopen De Hottentots daar komende, zeyde Capiteyn *Oedeſon*, waarom de Ed. Heer Commandeur niet een Hollander of vier had mede gezonden, die hy zou den hals gebroken hebben; over welk zeggen Capiteyn *Otwa* en hy in zulke hooge woorden raakten, dat zy malkanderen, met ſtokken ſloegen. De beeſten wierden terſtond by den anderen gezocht, en met eenige Amacquas ons weder toegezonden, aan de welke de Ed. Heer Commandeur voor yder Capiteyn, behalven *Oedeſon*, eenige Tabak, tot een teeken van dankbaarheyd, toezond, en vermits het regenagtig weder waren wy genoodzaakt dezen dag hier te blyven leggen. 1685.

Verdere moeite met Oedeſon.

Donderdag den 15 *dito.*

's Morgens vertrokken en marcheerden wy ons oud pad langs, tot dat wy quamen op de ruſtplaats, daar wy den 11den October van daan vertrokken zyn. Van daar ſtelden wy onzen cours Z. Z. W. ½ myl, zynde de weg by den Sergeant geviziteerd. Toen veranderden onzen cours, en trokken door een laagte over een riviertje, 't welk meerendeels droog was, W. Z. W. 1 myl, van daar Z. W. ten W. ½ myl. Toen W. ten Z. ½ myl. Van daar namen langs een drooge rivier de zelve cours 1½ myl, en voorts W. ten Z. ½ myl, als mede W. Z. W. ½ myl. Toen W. ten Z 1 myl, tegen een hoogte op nederwaards gaande W. Z. W. ½ myl, tot aan een rivier, daar wy ons zelven ter nederſtelden, en bleven leggen. Deze plaats was van gras, brandhout, en goed water, wel voorzien. De weg by ons gemarcheerd, was zandig en klipagtig, bequaam om te bereyzen. Op den namiddag zond de Ed. Heer Commandeur een Sergeant nevens den Stierman, en eenige manſchap uyt, om een verdere paſſagie te zoeken na de zee-ſtrand. 's Avonds weerkomende, rapporteerden, dat zy een bequaam pad gevonden, en na giſſing, ontrent 5 mylen weegs de zee van zich gezien hadden Deze dag was onze gegiſte cours en verheyd W. Z. W. graden Z. 3½ myl, gegiſte breedte 29---41. min. en lengte van 37---34. min.

Zien de Zee weer

Vrydag den 16 *dito.*

Ten 11½ uuren vertrokken wy van

1685. deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours langs dit riviertje Z. W. ten Z. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar W. $\frac{1}{4}$ myl. Toen Z. ten W. $\frac{1}{2}$ myl, als mede W. ten N. $\frac{1}{2}$ myl, ook W. ten Z. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar veranderden onzen cours, en trokken toen Z. W. ten W. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar Z. ten W. $\frac{1}{4}$ myl, als mede Z. ten O. $\frac{1}{4}$ myl, en W. ten Z. $\frac{1}{4}$ myl. Toen W. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar W. N. W. $\frac{1}{4}$ myl, en W. ten Z. $\frac{1}{4}$ myl. Van hier veranderden onzen cours, en marcheerden W. Z. W. $\frac{1}{4}$ myl. Toen regt na de plaats van ons verblyf, de cours Z. W. ten W. $1\frac{1}{4}$ myl, daar wy ons ter nederſloegen. Waar langs een rivier heen liep, meerendeels verdroogt; doch hier en daar wat water, maar brakagtig. De landſtreek by ons dezen dag gepaſſeert, was meerendeels effen, maar zeer diep van zand; doch nog redelyk van gras, maar ſchaars van brandhout voorzien. Onze gegiſte cours en verheid Z. W. ten Z. $3\frac{1}{4}$ myl; de gegiſte breedte van 30°--8 min., en lengte van 37°--35 min.

Saterdag den 17 *dito.*

Bleven wy hier leggen, en dezen morgen zont de Ed. Heer Commandeur van hier weder een Sergeant met den Stuurman, en eenig volk als vooren, om naar de zee te gaan. De zelve namiddag wederkomende, berigtten, dat zy aan de zee waren geweeſt W. ten Z. van ons af, en hadden aldaar bevonden een vlak en effen ſtrand, zonder de minſte branding tegen de wal, maar hadden geen bequaamheid ter wereld gezien, om daar met een ſchip aan te komen. Zeiden ook, dat zy aan de rivier waren geweeſt, daar wy hier beneffens lagen, die aldaar in zee uitliep. Als mede, dat de zee daar wel 3 mylen verre inſpoelde, zoo dat zy voor ons geen plaats hadden gevonden, om 'er te konnen leggen, dewyl daar ontrent geen gras nog zoet water was te vinden. Ondertuſſchen was de Ed. Heer Commandeur het gebergte viſiteeren, en bevont aan de overkant van de rivier eenige Ertz, welke goed Mineraal ſcheen te zyn; aan 't welke hy aanſtonts liet arbeiden, om daar van mede te nemen, en naderhand proeven 'er van te maaken.

Groote Rivier hier.

Goede Ertz hier.

Sondag den 18 *dito.*

's Morgens, zynde dyzig weder, zont de E. Heer Commandeur alle onze Hottentots uit, om na de Z. zyde van ons na zee te gaan, en om met eenen te onderzoeken, of aldaar geen baai, of bequame plaats, om te leggen, te vinden was. Ook wiert den zelven dag een ſergeant met 4 man uitgezonden na 't Noorden, om te vernemen, wat gelegenheid zich aldaar zou opdoen. De zelve tegen den avont wederkeerende, dede berigt, dat hy aan een zeer groote rivier geweeſt was, die hy hier en daar met groote kuilen water, maar anders geheel droog, en van hout en gras overvloedig voorzien, gevonden had. De Hottentots quamen dezen dag niet weder te rug; en aan 't Mineraal wiert nog gearbeid. 1685.

Maandag den 19 *dito.*

Zynde dyzig weder, waren genoodzaakt nog hier te blyven, om onze Hottentots in te wagten, die tegens den avont eerſt weder quamen, brengende beſcheid, dat zy ter plaatze, daar de groote Doornboſch-rivier in zee loopt, hadden geweeſt, en hadden daar, zoo verre zy konden beoogen, het ſtrand zeer vuil en klipagtig gevonden; als mede, dat het van gras en water niet voorzien was, waarom beſloten wiert na de gedagte rivier, by den Sergeant gevonden, te trekken.

Dynsdag den 20 *dito.*

's Morgens met mooi weer trokken wy van deze ruſtplaats, en marcheerden N. W. aan 4 mylen door een zeer diepen zandigen, en hier en daar heuvelagtigen weg, tot dat wy quamen aan de gedagte rivier, aan de welke wy ons ter nederſloegen, en bevonden aldaar 't geen ons van den Sergeant berigt was. De gegiſte breedte 29°--36 min., en lengte van 37°--16$\frac{1}{4}$ min.

Woensdag den 21 *dito.*

's Morgens met mooi weer vertrokken wy van de bovenſtaande ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. W. ten W. $3\frac{1}{4}$ mylen, en hadden de rivier ter regter hand van ons, marcherende de zelve niet langs, om de groote en menigvuldige bogten, die zy heeft; maar trokken al regt toe meeſt over vlak en zandig land, als alleen een kloof, tot dat wy weer aan de rivier quamen, daar wy ons ter nederſloegen. Hout, gras, en water, was hier als vooren. Wy giſten ons op de breedte van 29°--27 min., en de lengte van 36°--52$\frac{1}{2}$ min. te zyn. Op den namiddag zont de Ed. Heer Commandeur 'er een met eenige manſchap uit, om te vernemen, hoe 't aan zee zich opdede; die in den avontſtont wederquamen, en beſcheid bragten, dat zy tot $\frac{1}{4}$ myl na aan zee waren geweeſt, boven op een berg, daar by leggende, van waar zy, na hunne meining, een baaitje hadden gezien, in 't welke deze rivier haar water komt te loſſen; en waren ook beneden in de rivier geweeſt, in de welke zy nog goed water en gras gevonden hadden, maar zy was t'eenemaal ontbloot van geboomte.

Donderdag den 22 *dito.*

Bleven wy hier leggen, om dat de Ed. Heer Commandeur aan den berg liet werken, die hy oordeelde Mineraal in te hebben.

Vrydag den 22 *dito.*

's Morgens ten 6 uuren met mooi weder ver-

1685. vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours van daar regt W. Z. W. tot aan dien berg daar de Sergeant op geweeſt was. Alhier ſpanden wy onze beeſten uit, tot dat de Sergeant, die na zee gezonden wiert, om aldaar een bequame plaats uit te zien, om te konnen leggen, weder te rug quam, die, na dat hy ontrent 2 uuren uitgeweeſt had, berigt quam doen, dat hy een bequame plaats aan ſtrand had gevonden, waar op de Ed. Heer Commandeur aanſtonts belaſtte de beeſten in te ſpannen, en vertrokken toen 's namiddags ten 2 uuren na de zeeſtrand, alwaar wy ons zelven aan den uitgang der rivier nederſloegen, en hadden 't verſch water en gras ontrent ½ uur van dit ons kampement; geboomte was hier niet, als kreupelboſch; maar aan de zeeſtrand vonden wy zeer ſwaar geboomte, welke daar waren opgeſpoelt, dat ons dede begrypen, dat hier ontrent een groote rivier, met ſwaar geboomte bezet, wezen moeſt, daar de zelve van daan quamen, te meer, om dat de Hottentots ons hadden berigt, dat in de rivier, by hen genaamt *Eyn*, en by ons *Vigiti Magni*, zeer ſwaar geboomte gevonden wert, de welke zekerlyk niet verre van hier legt, om dat wy by de Amacquas Kraalen verſcheide van die Hottentots, Kameſons genaamt, die zich aan de zelve onthouden, gevonden hadden; welke wy toen daar na ondervraagden, maar zy wilden ons daar van ganſch geen onderrigting geven. Dezen dag was onze gegiſte cours en verheid W. Z. W. 3½ mylen, de gegiſte breedte 29---43 min., en lengte van 36---41¼ min.

Swaar geboomte hier aan ſtrand.

Saterdag den 24 dito.

Bleven wy hier leggen, ter oorzaake dat wy niet wiſten, of verder water konden bekomen, als mede om het gedagte baaitje te bezigtigen, 't welk wy bevonden maar een inbogt te zyn, t'eenemaal onbequaam om eenig vaartuig 'er in te konnen bergen. De Ed. Heer Commandeur zont een Sergeant met eenige manſchap uit Noordwaarts aan, om verder langs 't ſtrand, en in het land te zoeken, of daar geen water te vinden was; die, in den avontſtont wederkomende, berigt deed, dat zy op 5 mylen weegs landwaarts, nog aan ſtrand, geen het minſte water hadden gevonden. Op de middag hoogte genomen zynde, bevonden alhier op de breedte te zyn van 29---55 min., en lengte van 37---18 min. Volgens de gebeterde cours en verheid zedert den 13den Weſt 4 graaden Zuidelyker 16 mylen, en hadden hier de miswyzing van 't Compas 15 graaden 27 min. Noordweſtering, geobſerveert met een Compas, welkers naald in 't kruis legt.

Miswyzing van 't Compas hier.

Sondag den 25 dito. 1685.

Zond de Ed. Heer Commandeur twee van zyne wildſchutten, nevens tien van onze Hottentots weder Noordwaards aan, hen Victualie mede gevende voor twee dagen, om te bezien hoe wyd van hier water te vinden was. Ondertuſſchen vont de Stuurman ⅔ myl van ons na 't Noorden een zand-baaitje, 't welk na zyn oordeel bequaam ſcheen te zyn, om by nood, een kleyn vaartuyg'er in te bergen. Hy peylde 't zelve af, en bevond het wyd te zyn ⅔ myl, en inwaards ½ myl, en na oogen-ſchyn, van een bequame diepte; dog bevond zich in 't midden van den ingang een zandbank te leggen, waar op de zee met laag water aanbrandde, maar lag, na zyn giſſing, 4 vadem onder water. 's Avonds hebben wy de zon gepeyld met een Compas, dies de naald paralel lag, en bevonden de miswyzing te wezen 7 graden 48 min. Noordweſtering.

Maandag den 26 dito.

Tegens den avond quamen de twee gedagte Wildſchutten, nevens de Hottentots, weder te rug, en deden rapport, dat zy ontrent op 8 mylen weegs een groote, dog drooge, zand-rivier hadden gevonden, hier en daar verzien met eenige kuylen, meeſt brak water, zober van gras, en zonder brandhout, en dat op 't eynde dezer rivier een Baay lag. Als mede, dat zy wel twee mylen benoorden die rivier waren geweeſt, en daar aan ſtrand een kleyn Fonteyntje, met redelyk goed water gevonden hadden, dog niet genoegzaam verzien, om ons en al 't vee te drenken.

Dynsdag den 27 dito.

Commandeerde de Ed. Heer Commandeur een Sergeant, Stierman, en eenige Manſchap, om te zien, of zy om de N. O. tuſſchen de gedagte rivier, en deze onze ruſtplaats, geen water konden vinden, die 's avonds weder quamen, en beſcheyd bragten, dat zy op 6 mylen weegs wel een goed pad, maar geen water gevonden hadden, waar op gerezolveerd werd nogmaals een Sergeant na de voorſz rivier te zenden, om het naaſte pad, daar na toe gaande, op te zoeken.

Woensdag den 28 dito.

's Morgens met den dageraad vertrok de Sergeant met den Stuurman, 6 man, en twee Hottentots, gevictualieerd om twee dagen uyt te blyven, en belaſt naaukeurig te onderſoeken, of onderweeg geen water meer te vinden was.

Donderdag den 29 dito.

Tegen den avond quam de Sergeant met zyn byhebbende manſchap weer te rug by ons, en rapporteerde, dat zy de zelve rivier gevonden, gelyk de Wildſchutten verklaard hadden; dog de baay oor-

1685. oordeelden zy t'eenemaal onbequaam te zyn, vermids zy geheel ondiep, en rondom met klippen bezet was, waar tegen, gelyk ook wel een myl in zee, groote branding ging. Wyders hadden zy tusſchen beiden geen water gevonden. Van het pad, 't geen zy gemarcheert waren, oordeelden zy 't onmogelyk, om dat met karren of wagens te konnen beryden, nademaal het geheel zandig en over al met kreupel doornboſch bewaſſen was, ſchynende dit ons alle gelegenheid te benemen, om iets meer te ondernemen, of te onderzoeken, dewyl 't onmogelyk was, om op eenen dag over te komen, en twee dagen met de beeſten zonder water te zyn.

Vrydag den 30 dito.

's Morgens met 't aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manſchap, om een pad te zoeken, naar een hoek van deze rivier, alwaar wy aanleggen zouden, de welke N. O. van ons legt, 't geen de E. Hr. Commandeur oordeelde een groot ſtuk te zullen uitwinnen, en aldaar na genoeg te zyn, om op een dag aan de meergemelde rivier te komen. De zelve op den middag wederkomende, zeide een goed pad derwaarts gevonden te hebben. Braken dan des naarmiddags op, en ſtelden onzen cours N. O. aan 3 mylen, alwaar wy weder quamen aan de zelve rivier, daar wy ons ter nederſloegen. Onze gemarcheerde weg was meeſt effen land; doch zandige grond. Deze onze ruſtplaats was van water, 't geen in de kuilen ſtont, en van gras redelyk, maar van hout zeer ſober voorzien. De gegiſte cours en verheid was N. O. 3 mylen; de gegiſte breedte 29---47 min., en de lengte van 37---28 min.

Saterdag den 1 December.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. N. W. aan door een zandige vlakte, hier en daar een weinig heuvelagtig, met laag kreupelboſch bewaſſen, en quamen alzoo des naarmiddags ten 2 uuren aan de voor dezen gedagte rivier, alwaar wy ons ter nederſtelden. Water, gras, en hout, was alhier ſober. Tegen den avont ging de Ed. Commandeur de voorgedagte baai bezigtigen, en bevont de zelve, gelyk te vooren verhaalt is, t'eenemaal onbequaam.

Swaare aangeſpoelde Boomen aan ſtrand

Alhier aan ſtrand vonden wy mede een menigte van dikke en ſwaare aangeſpoelde boomen. Onze gegiſte cours en verheid N. N. W. 5 mylen, de gebeterde cours en verheid zedert den 25ſten November N. 2 graaden Ooſtelyker 6½ mylen, en de behouden lengte van 37---19½ min.; de bevonde breedte aan de zon midden in de baay 29---30 min.

Sondag den 2 dito. 1685.

's Morgens met 't aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manſchap uit, om het fonteintje, voor dezen door de Wildſchutten en Hottentots gevonden, weder op te zoeken, en 't zelve grooter te graven, en klaar te maaken, die dan tegen den middag weder quam, en beſcheid bragt het zelve gevonden te hebben; doch 't water had hy geheel brak bevonden, ter oorzaak de zee met hoog water daar in ſloeg. Had ook eenige manſchap daar gelaaten, om 't zelve ſchoon te maaken, zoo veel het mogelyk was.

's Namiddags ten 2 uuren braken wy op, en ſtelden onzen cours N. W. aan, marcherende al door zandduinen, tot dat wy aan het meergemelt fonteintje quamen; by 't welke wy ons ter nederſloegen. Gras en hout was hier niet, behalven de boomen die wy hier mede vonden aangeſpoelt. Het water was gelyk bevoorens verhaalt is, en weinig, waarom wy genoodzaakt waren onze beeſten weer te rug na de rivier te zenden. De gegiſte cours en verheid N. ten W. 2 mylen. De bevonde breedte 29--26 min.; de behouden cours en verheid N. ten W. 1 graad; Weſtelyker 2½ mylen.

Maandag den 3 dito.

Zont de Ed. Heer Commandeur eenige manſchap uit om na een verder pad, water, en gras te zien, die, tegen den avont wederkomende, ons berigtten, dat zy wel een groot voetpad, maar geen gras of water gevonden hadden, uitgezondert op 2 mylen weegs, alwaar zy een klein fonteintje aantroffen, 't welk zy oordeelden, als 't opgegraven was, water genoeg te zullen geven, om daar uit te konnen koken, en voor 't volk te drinken; als ook dat nog langs de klippen hier en daar eenig water was, zynde zoo brak niet, of 't zou door 't vee wel konnen gedronken worden.

Dynsdag den 4 dito.

's Morgens met den dageraad zont de Ed. Heer Commandeur weder twee Sergeanten nevens een Stuurman, en eenige manſchap uit, den eenen, om 't gedagte fonteintje op te ruimen; en den anderen met den Stuurman, om een verder pad, gras, en water te zoeken. De eerſte Sergeant quam ontrent den middag weder by ons, verrigt hebbende, 't geen hem bevolen was. Op den naarmiddag braken wy op, en ſtelden onzen cours regt N. aan, langs de zeekant, hebbende den weg als vooren, tot dat wy quamen aan de gedagte fontein, by de welke wy kampeerden. Laat in den avont quam de tweede Sergeant en Stuurman met zyn by hebbende gezelſchap hier weder by ons, deden berigt, dat zy op 6 of 7 mylen

1685. mylen weegs aan ſtrand, nog te landwaarts in geen het minſte water hadden gevonden; waar door, als zy weder by ons quamen, byna van dorſt verſmagt waren; 't welk verſcheide van hen onderweeg had gedrongen hun eygen water te drinken; en den weg by ons gemarcheert, was al zandagtig, en de geheele zeekant, van daar wy d'eerſtemaal aan de zelve quamen, tot zoo verre, als zy geweeſt hadden, wiert de zelve vuil en klipaptig bevonden, 't welk zeer vreezelyke branding veroorzaakte. De gegiſte cours en verheid N. 1¼ myl; de gegiſte breedte 29--19 min., lengte van 37--19½ min.

Woensdag den 5 dito.

's Morgens zont de Ed. Heer Commandeur weer een Sergeant met eenig volk uit, om water te zoeken; doch quamen laat in den avont onverrigter zaake weer te rug.

Donderdag 6 dito.

Was ons verblyf nog hier, en wierden gewaar, dat onze beeſten t'eenemaal magteloos en ſlap waren, komende, zoo men oordeelde, daar van daan, van dat zy zeer grooten dorſt hadden geleden, waar door zy geperſt waren zout water te drinken, en dewyl men nu bezig was, om hen met kleine baalitjes verſch water te geven, bleven verſcheide van de zelve op de plaats dood; om welke reden, en uit vreeze van 'er meer te zullen verliezen, wy genoodzaakt waren de overige beeſten te rug na de laatſt by ons gepaſſeerde rivier te zenden; om haar daar weder te laaten bekomen. Ondertuſſchen reſolveerde de E. Heer Commandeur, om een Sergeant, nevens den Stuurman en 10 ſoldaaten met 4 van onze Hottentots, uit te zenden na *Agoa das Voltas*, en hen voor 3 dagen te voorzien.

Verliezen verſcheide Beeſten door dorſt.

Vrydag den 7 dito.

's Morgens met 't aanbreken van den dag vertrok de Sergeant met zyn byhebbende manſchap, de welke den 10den dito op de naarmiddag weder te rug quamen, van hunne verrigting berigt deden, en wel vooreerſt, dat zy op den 7den dito voorſz, na dat zy 5½ mylen langs ſtrand gemarcheert waren, hadden 5 Sonquas gezien, van welke zy 'er een gevangen kregen, dien zy mede namen, om hen den weg te wyzen, en, na nog 5 mylen gegaan te hebben, hadden zy zich aan de zeekant ter nedergeſlagen, en aldaar vernacht. Hunne gegiſte cours en verheid was N. 8 graaden, Weſtelyker 10½ mylen.

Sonquas hier.

Saterdag den 8 dito.

Waren zy 's morgens met miſtig weder van daar vertrokken, en hadden hunnen cours langs de zeekant geſtelt, tot dat zy, na 5¼ mylen marcheerens, aan een rivier quamen, welke de gedagte Sonqua zeide de rivier, by hen Touſe genaamt, en by ons met den naam van de zandrivier bekent, te wezen, zynde de zelve rivier, die wy op 4 of 5 mylen Bezuiden den koperberg gepaſſeert waren. Deze zoo hy zeide, bekomt haaren naam van 2 buffels, die zy Touſe noemen, en die door hen in de zelve gevonden zyn; zoo dat haare regte naam de Buffelsrivier zou wezen. Zy hadden beneden in deze rivier geen geboomte, maar wel zoet water, en riet, het Europiſch gelykende, en wel 8 of 9 voeten lang, gevonden. Daar deze rivier in zee liep, was een baai, maar heel vuil, en vol klippen, en dierhalven t'eenemaal onbequaam, om eenige vaartuigen daar binnen te krygen. Hunne gegiſte cours en verheid was N. 10 graaden, Weſtelyker 5¼ mylen. De gegiſte breedte van 28---23 min.; lengte van 37---6½ min.

1685. Touſe, of de Zandrivier.

Sondag den 9 dito.

Met miſtig weder vertrokken zy weder van de zeekant naar de plaats, daar zy eerſt aan de rivier gekomen waren, alwaar mede een Kraaltje gelegen had, zynde van 't zelve volk, daar deze *Sonqua* by behoorde. Alhier volden zy wederom hunne waterfleſſen, en dewyl zy nu oordeelden op de breedte van *Agoa das Voltas* te zyn, rezolveerden zy, vermits zy niet langer gevictualieerd waaren, wederom te keeren, en ſtelden hun cours Z. W. ½ myl, tot dat zy weder aan ſtrand quamen, en bevonden aldaar een baay te zyn, en, na de zelve gevisiteerd te hebben, oordeelden die bequaam te zyn om een Hoeker, of minder Vaartuyg, daar in te konnen bergen, werdende van de Noorder wal beſloten met een Rif, 't welk zich ſtrekte Z. Z. W. lang, ontrent een goteling-ſchoot buyten de wal; dit zelve brak de zee, makende over zulks ſlecht water in de baay. Aan 't voorſz Rif was nog een lager Rif, 't geen met hoog water onderliep, en zich Z. ten W. een Musquet ſchoot verre ſtrekte. Voorder eyndigde 't zelve met een zandritje, alwaar men geen branding meer zag, en ſcheen het gat, om dit baaitje in te loopen, heel diep te zyn; het legt Z. Z. W. en N. N. O. Van daar waren zy voort gemarcheerd de ſtrand langs tot den middag; en hadden niet anders dan een vuyle wal, langs heenen met klippen bezet, gevonden. Daar hoogte genomen hebbende, bevonden zy zich op de breedte van 28---34 min., en lengte van 37---8 min., en waaren toen 2 mylen van 't voorſz baaytje, zoo dat het zelve legt op de breedte van 28---25 min., en lengte van 37---6 min. Op de namiddag marcheerden zy voort een cours langs de ſtrandt, als Z. 6 grad. O., tot dat

Vinden een Baay.

1685. dat zy quamen een myl voor by de plaats, daar zy twee dagen te voren gelegen hadden, daar zy zich nederſloegen. Hun gegiſte cours en verheyd Z. 8 grad. en ½, O. 7¾ mylen, de gegiſte van 28---54 min., lengte van 37---8 min.

Maandag den 10 *dito.*

Met miſtig weder 's morgens ten 4 uuren vertrokken zy van hunne ruſtplaats, en marcheerden langs de ſtrand, tot dat zy op de naarmiddag, als bevorens verhaald is, weer by ons quamen, nog by zich hebbende den meergemelden *Sonqua*. Water nog gras hadden zy tuſſchen deze onze ruſtplaats, en gedachte rivier, niet gevonden. Ondertuſſchen was 'er niets voorgevallen, als alleen, dat wy hier by obzervatie bevonden (gelyk wy ook aan de Koperbergen ondervonden hebben) alle middag precies, en tegen den avond, de wind meeſt uyt den Z. W., de welke op den 7den dito voorſz, voor de eerſte reize uit den Noorden begon te waayen, met welke wind 's anderendaags de zee wel een musquet-ſchoot verre tot aan ſtrand zich geheel rood vertoonde, waar van ons de oorzaak onbekend was.

Winden, hier waajende

Dynsdag den 11 *dito.*

Bleven wy dezen dag hier nog leggen, om 't volk, dat uitgeweeſt was, te laten ruſten, en wierd'er ook met eenen preparatie gemaakt, om 's anderendaags weer te rug te keeren na Kaap der Goede Hoop, om de bevorens verhaalde reden; ten welken eynde geordonneerd wierd, dat de beeſten, die tot dus lang aan de voornoemde rivier geweeſt waren, den aanſtaanden morgen zouden opkomen. Middelerwyl ſondeerde de Ed. Heer Commandeur den gedagten *Sonqua*, die toen zeyde, dat hy geen *Sonqua* was, maar een van de Natie, *Kamezon* genaamd, en na met hem een langen tyd geſproken te hebben, rezolveerde de Ed. Heer Commandeur hem mede na de Kaap te nemen, om naderhand by tyd en wyle dienſt van hem te konnen hebben, nademaal het land hem over al hier ontrent bekent was.

Zyn Ed. neemt den Sonqua mede na 't Kaſteel.

Woensdag den 12 *dito.*

Vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours na de rievier, van waar wy den 2den dezer vertrokken waaren, voor by marcherende de ruſtplaats, daar wy den zelven dito, ons ter neder hadden geſlagen, en quamen alzoo op den middag in de rivier ¼ myl hooger, als wy te voren gelegen hadden, en ſloegen ons hier neder. De kuylen met water, die wy vonden, waren zeer brak; met hout en gras was het als voren. De gegiſte cours en verheid Z. O. een graad Zuydelyker 3¼ mylen, de gegiſte breedte van 29---28 min., de leegte van 37---23 min.

Donderdag den 13 *dito.* 1685.

's Morgens ten 5½ uuren vertrokken wy hier van daan, ſtelden onze cours voorceerſt Z. Z. O. tot op ons oud pad, marcheerde 't zelve langs, tot dat wy quamen aan een hoogte, alwaar wy 't zelve verlieten, en ſtaken door een vlakte, de cours O. ten Z., komende alzoo in de rivier een myl van onze ruſtplaats, daar wy den eerſten dezer van daan vertrokken waren. Hout, gras, en water, was hier zober, en brak. De gegiſte cours en verheid Z. O. 3 graaden, Zuydelyker 5½ mylen. De gegiſte breedte 29--45 min., lengte van 37---32½ bevonden breedte van 29---42 min. de verbeterde cours en verheid Z. O. 4½ mylen, lengte volgens de gebeterde cours 37---35¼ min.

Vrydag den 14 *dito.*

's Morgens vertrokken wy van onze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours Z. O. ½ myl, latende aan de linker hand van ons leggen de ruſtplaats, daar wy den 23ſten paſſato van daan vertrokken waren, komende alzoo by de Kloof, die wy den 21ſten paſſato voorſz doorgetrokken zyn. Vervolgden zoo voorts ons oud pad, tot dat wy quamen aan de plaats, die wy den 21ſten voorſz verlaaten hadden. Sloegen ons hier weder ter neder. Hout, gras, en water, was hier noch al, als bevoorens verhaald is. De gegiſte cours en verheid Z. Z. O. 3½ graaden, Zuidelyker 3¼ mylen. De gegiſte breedte 29---54 min., lengte van 37---41½ min.; bevonden breedte van 29---56 min., gebeterde cours en verheid Z. Z. O. 3½ gr., Zuidelyker 3¾ mylen, lengte volgens de zelve 37---41 min.

Saterdag den 15 *dito.*

Beſloot de Ed. Heer Commandeur hier te blyven leggen, om de beeſten, die afgemat waren, zich te laaten verquikken.

Sondag den 16 *dito.*

's Morgens, met het aanbreken van den dag, zont de Ed. Heer Commandeur eenige manſchap uit om de Zuid, ten einde te zien, of daar eenige gelegenheid was, om bequaam na ſtrand te konnen komen, die, in den avont wederom komende, berigtten, dat na de zeekant water nog gras te vinden was, weshalven wy genoodzaakt geweeſt waren, om de ruſtplaats, van waar wy den 20ſten voorleden vertrokken waren, op te zoeken, en te zien, hoe het daar geſtelt was, en hadden 't zelve in dien ſtaat, gelyk wy 't gelaaten hadden, gevonden.

Maandag den 17 *dito.*

's Naarmiddags ten 2 uuren verlieten wy deze ruſtplaats, marcherende ons oud pad langs, tot dat wy quamen aan de plaats, daar zy daags te vooren geweeſt waren, en ſloegen ons ¼ myl hooger, als wy te vooren gelegen hadden, neder, om dat

men

1685. men 't water aldaar oordeelde een weinig beter te zyn. De gegiſte cours en verheid Z. Z. W. 3¼ mylen. De vertrouwde breedte van 30---4 min.; lengte van 37---33 min. De gebeterde cours en verheid Z. Z. W. 1 graad, Weſtelyker 2⅞ mylen; de beneden breedte 29---48 min. De behouden lengte van 37---33 min.

Dynsdag den 18 *dito.*

Bleven wy hier leggen, en middelerwyl zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manſchâp uit, om de Doornboſch-rivier op te zoeken, en met eenen te zien, hoe het aldaar geſtelt was. Op den middag quamen alhier ontrent ons kampement 2 Sonquas, die, volgens hunne eygen bekentenis, van meining waren, 1 of 2 mannen, indien zy die hadden konnen bezetten, ter neder te maaken, en dan eenig vee weg te dryven, waar op de Ed. Heer Commandeur eenig volk derwaarts zont, om, zoo 't mogelyk was, de zelve met gemak gevangen te nemen, en, by tegenweer, met hen te handelen, gelyk men met vyanden gewoon is te doen. 't Volk ontrent hen komende, zagen zy 'er 8, en begaven zich 5 van de gemelde Sonquas op de vlugt, welke 't ontquamen; doch de 3, ziende, dat zy bezet waren, gaven zich 2 der zelve vrywillig gevangen. De derde zich ter weer ſtellende, wiert 'er vuur op hem gegeven, en hy in de beenen gequetſt, wordende aldus by den E. Heer Commandeur gebragt, die, na een lange tyd ondervraagt te zyn, bekenden, dat zy, benevens alle de Sonquas van de Amacquas herwaarts gezonden waren, om ons zoo veel afbreuk te doen, als hen mogelyk zou wezen. Deze wierden dan, nevens den voorgemelden *Kameſon*, in hegtenis genomen, en bewaart. 's Avonts ontrent 9 uuren quam de Sergeant te rug, en bragt berigt, dat hy de bevoorens gemelde rivier had gevonden, wel voorzien met kuilen, inhebbende goed water, als mede overvloedig gras en hout, 't welk het doorngeboomte is, dat in deze rivier gevonden wort. Zy bragten ook 2 wyven der Sonquas mede, die benevens de andere gevangenen mede bewaart wierden.

Eenige Sonquas gevangen genomen.

Woensdag den 19 *dito.*

's Morgens met het aanbreken van den dag vertrokken wy van hier, en ſtelden onzen cours tegen een hoogte op Z. O. ¼ myl. Van daar Z. ⅛ myl. Toen Z. Z. O. ¼ myl, als mede Z. Z. W. ¼ myl, en Z. W. ten Z. ⅛ myl; mitsgaders Z. Z. O. ¼ myl. Toen weder Z. Z. W. ¼ myl. En Z. ten W. ¼ myl. Ook W. ¼ myl. Van daar Z. ¼ myl, als mede Z. Z. W. ¼ myl. Toen Z. ⅛ myl. Tot dus verre waren wy gemarcheert over verſcheide heuvelen; doch een bequamen weg; en quamen hier aan een groote vlakte, die zich tot aan de gedagte doornboſch-rivier ſtrekte; en namen toen wederom onzen cours Z. Z. O. 1¼ myl. Van daar Z. ten O. ¼ myl. Toen Z. ten W. 1¼ myl, komende toen in de voorſz rivier, en ſloegen ons in de zelve ter neder, bevindende het hier, gelyk het door den Sergeant berigt was. De weg, by ons gemarcheert, was rood keyagtig zand, bewaſſen met laage kreupelboſchjens. Onze gegiſte cours en verheid Z. 6 graaden, Weſtelyker 5¼ mylen. Gegiſte breedte 30---25 min.; lengte van 37---33 min., bevonden breedte van 30---27 min. 1685.

Donderdag den 20 *dito.*

Op den naarmiddag ten 2 uuren vertrokken wy van hier na de zeekant, en ſtelden voor eerſt onzen cours langs de rivier W. ten N. ¼ myl. Van daar marcheerden wy weder in de rivier, en namen onzen cours in de zelve N. W. ten W. ⅛ myl, tot dat wy aan een bocht quamen, die wy omtrokken W. N. W. ⅓ myl. Van daar W. ⅛ myl, en van daar wederom volgens den loop van de rivier een bocht in, die zig Z. W. ⅔ myl ſtrekte, daar wy campeerden, om dat alhier nog goed water en gras was, 't welk wy nader aan de zee oordeelden niet te zullen vinden. De rivier was hier mede 't eenemaal zonder geboomte, gelyk ook alle de rivieren, die wy aan de zeekant gepaſſeerd zyn, gevonden hebben, daar de zelve in tegendeel, gelyk meermalen verhaald is, na boven toe dicht met doorngeboomte bewaſſchen zyn. De gegiſte cours en verheid W. ten Z. een graad, Zuydelyker 1⅛ myl, gegiſte breedte 30---28 ¼ min.; lengte van 37---25. min.

Vrydag den 21 *dito.*

Bleven wy alhier leggen, en wiert ondertuſſchen een Sergeant, een Stuurman, en vier man, als mede een Corporaal, met vier man, benevens den Stuurmansmaat, belaſt, de eene party om de Zuid, en de andere om de Noord, de ſtrand te viſiteeren, en gingen voor eerſt gezamentlyk Z. W. aan ¼ myl. Van daar Z. ⅛ myl. Toen Z. W. ten W. ⅓ myl, en Z. ¼ myl. Van daar tot aan den hoek van de rivier Z. Z. W. ⅓ myl; voor de zelve was een baaitje, doch onbequaam, 't welk zich ſtrekte N. ten W. en Z. ten O. ⅕ myl. Alhier ſcheiden zy van malkanderen, de Sergeant marcheerde om de Z., en de Corporaal om de N. Tegen den avont quam de Sergeant te rug, en deed berigt, dat zy voor eerſt hun cours langs 't ſtrand genomen hadden, Z. ten O. ⅓ myl, tot aan eenen inhoek met groote loſſe klippen, vervolgende de zelve cours 1½ myl, tot aan een groote zandbaai, die wel 1¼

1685. myl lang was; daar de zee geweldig inſtortte; en dat met vlak ſtrand na oogenſchyn, ſtond de zelve dagelyks grooter te werden, nademaal de zee, gelyk zy zagen, het Land geduurig afnam. Nog, na 2 mylen verder gemarcheerd te hebben, bevonden zy zich op een hoek met hooge Sand-duynen, en vlak ſtrand, met laage klippen, daar zy hoogte namen, en hadden de breedte van 30--43 min., en lengte van 37---25 min. Van daar nog een myl verder gemarcheerd zynde, alwaar de wal wat meer om de Ooſt ſtrekte, zagen eenen hoek van hen afleggen, na giſſing 3½ myl, die zich, zoo zy zien konden, eenigzins verder in zee ſtrekte, en bevonden de wal van de rivier af tot aan die plaats te loopen *Z.* ten O. ½ ſtreek Ooſtelyker. De Corporaal, nevens den Stiermans-maat mede te rug komende, deden rapport, dat zy de wal op 5 mylen, en verder, zoo wyd als zy zien konden, niet anders bevonden hadden, dan klippen te zyn, en dus aan weerzyden onbequaam te wezen, om door eenige Schepen aangedaan te werden. Hunne gegiſte cours en verheid was *Z.* en N. 5 mylen. De behouden cous en verheid *Z.* 4 mylen.

Saturdag den 22 dito.

's Morgens met den dag vertrokken wy weder hier van daan, nemende onzen cours te rug na onze oude ruſtplaats, daar wy den 19den dito van daan waren vertrokken, die wy paſſeerden ontrent ten 9 uuren. Stelden van daar onzen cours door de rivier voor eerſt O Z O. ½ myl. Toen O. ten Z. ½ myl, en Z. O. ½ myl, op een hoek in gedagte rivier, daar wy goedvonden te blyven leggen, om van daar eenig volk uyt te zenden, om 't oud pad van den Vaandrig Berg op te zoeken. De gegiſte cours en verheid O. ten Z. 3 graden Zuydelyker 3 mylen. De gegiſte breedte 30---33 min., lengte van 37---36 min; bevonden breedte 30---30 min. Gebeterde cours en verheyd Ooſt 2 graden, Zuydelyker 3 mylen.

t Pad van den Vaandrig Berg.

Sondag den 23 dito.

's Morgens zond de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manſchap uyt, om de reden boven verhaald, die tegen den avond weer by ons quamen, en rapporteerden, dat zy 't voorgedagte pad niet hadden konnen vinden.

Maandag den 24 dito.

's Morgens vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours voor eerſt een hoogte op O. ten Z., tot dat wy op een plaats quamen, alwaar de kleene doorn-boſch-rivier zich met de groote doorn-boſch-rivier te zamen voegd. Deze marcheerden wy met de zelve cours langs, tot in een bocht, alwaar wy bleven leggen. De Ed. Heer Commandeur zond ondertuſſchen weder eenig volk uyt, om 't verhaald pad op te zoeken; die in den nacht weder quamen, en zeyden 't zelve, met goede paſſagie daar na toe, gevonden te hebben. 't Gras was hier redelyk; maar water waren wy genoodzaakt te graven. De gegiſte cours en verheid was deze dag O. ten Z. 4 graden, Zuydelyker 2 mylen. De gegiſte breedte 30---32 min. en lengte van 37---45 min. 1685.

Dynsdag den 25 dito.

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van deze plaats, en namen onzen cours *N.* O. ½ myl. Van daar O. ten Z. 1¼ myl. Toen O. N. O. ⅛ myl, als mede N. ten O. ⅛ myl; mitsgaders N. O. ⅛ myl. Van daar O. Z. O. ⅔ myl, en Z. O. ⅛ myl, ook Z. Z. O. ¼ myl, alle langs en door de rivier. Hier vont de Ed. Heer Commandeur goed de beeſten te laaten uytſpannen, en op de naarmiddag verder te marcheeren. Wy bleven hier om de ſchrikkelyke hitte, die wy op dezen dag hadden, waar door menſchen en beeſten by na verflaauwden; weshalven ons genoodſaakt vonden 't vee te laten drinken, dewyl alhier water was. Ook om de hitte van den dag wat te laten overgaan. Op de namiddag ten 4 uuren braken wy wederom op, om de reyze te vervorderen, en ſtelden onzen cours *Z. Z.* O. ½ myl. Van daar *Z.* O. ten *Z.* ½ myl, en O. *Z.* O. ½ myl, alwaar wy quamen op het voorſz pad van den Vaandrig Berg, daar wy ons nederſloegen, zynde aan de zelve rivier gras, en water, 't welk wy graven moeſten, was hier redelyk. De cours, en verheid van dezen dag O. 5 graden *Z*uydelyker 3 mylen, en de breedte van 30---31 min., en de lengte van 37--56½ min.

Woensdag den 26 dito.

Op den namiddag vertrokken wy van deze ruſtplaats, en met eenen van de meergenoemde rivier, vervolgende 't voorſz pad, tot dat wy laat in den avond quamen aan de laatſte modderkuyl, die wy redelyk met water verzien vonden. Hier bleven wy leggen, en lieten de beeſten, die getrokken hadden, met partyen drinken, dewyl voor 't ganſch getal hier geen water was. De gegiſte cours en verheid *Z.* ten O. 3⅓ mylen; de gegiſte breedte van 30---45 min., de lengte van 37---59. min.

De laatſte Modderkuil.

Donderdag den 27 dito.

's Morgens met het aanbreken van den dag vertrok een Sergeant met 't meeſte deel der beeſten na Meerhofs Caſteel, om de zelve onderweeg, daar nog water in de kuylen ſtond, te laten drinken. Ontrent ten 6½ uuren volgden wy met onzen treyn, en quamen ontrent ten 12½ uuren aan Meerhofs Caſteel voornoemt, al-

Meerhofs Kaſteel.

1685. alwaar wy wederom de beeſten, die getrokken hadden, uytſpanden, en het weynig water, dat wy hier in de Fonteyn vonden, lieten uytdrinken. Ontrent ten 3 uuren na de middag ſpanden wy wederom andere beeſten in, latende de reſterende voor uyt dryven, en vervolgden zoo voorts ons oud pad, tot dat wy met zons ondergang aan de eerſte modderkuylen by een quamen, aan de welke wy ons ter nederſloegen, omtrent ½ myl van de ruſtplaats, van waar wy den 26ſten September vertrokken zyn. Deze kuyl was redelyk van water voorzien, dog ſtinkende, en niet zesdepart genoeg, om onze beeſten daar mede te dronken. Wy lieten dezen avond de beeſten, die zeer verdorſcht waren, yder na proportie zoo veel drinken, als 't mogelyk was. De wegen, die wy op de uytreyze zeer moeraſſig en onbequaam hebben bevonden, waren nu t'eenemaal zonder water, en zoo hard uytgedroogd, als ſteenen. De gegiſte cours en verheid Z. Z. O 4¼ mylen. De gegiſte breedte 30--58 min., lengte van 38--5 min.

Vrydag den 28 *dito.*

Bleven wy hier leggen. De Ed. Heer Commandeur liet deze gedachte kuylen opgraven, en ſchoon maken. Ondertuſſchen wierden de beeſten na de andre kuylen gedreven, om zoo veel te drinken, als 't mogelyk was. Middelerwyl wierd'er gerezolveerd, om alle de beeſten, behalven voor yder Kar en Wagen een geſpan, na de Olifants rivier te dryven, gelyk ook tegen den avond een Sergeant met de zelve derwaards ging. Het water, 't welk ondertuſſchen weder in de kuyl gekomen was, wierd aan de beeſten, die wy nog by ons hadden, met bakken toegemeten, konnende 't zelve geen emmer vol uytmaken.

Saterdag den 29 *dito.*

's Morgens werd een Corporaal met eenige manſchap gecommandeerd, om de Schapen mede na de Olifants rivier te dryven. Op de middag wierd aan onze beeſten weer een balie met water gegeven, en met eenen ingeſpannen om 't over te zetten tot aan de Olifants rivier, en wy vertrokken van hier ten 2 uuren, en quamen ten 5 uuren aan de hooge Kraal, alwaar wy eenige beeſten vonden, die den Sergeant had achtergelaten; de welken de Ed. Heer Commandeur het water, dat hy in eenige fleſſen had, te drinken gaf, en na dat wy ontrent ¼ myl halte gehouden hadden, vervolgden wy onze reyze, en, quamen alzoo 's nachts ten een uur aan de Bakkeley-plaats, gelegen aan de Olifants rivier, alwaar wy onze voor uytgezondene beeſten en ſchapen vonden. De gegiſte cours en verheid Z. Z. O. 4 graaden Ooſtelyker 6 mylen. De gegiſte breedte 31--18 min. De vertrouwde breedte 31--16 min; de gebeterde cours en verheid Z. O. ten Z. 4 graden Zuydelyker 5¼ mylen, lengte van 38--17 min. 1685.

De Bakkely-plaats.

Sondag den 30 *dito.*

Bleven wy hier leggen. De Ed. Heer Commandeur zond een Kar, geladen met eenige vaten water, na de beeſten, die wy agtergelaten hadden, om de zelve te laten drinken, en was 't mogelyk, die herwaards aan te brengen; gelyk ook geſchiedde.

Maandag den 31 *dito.*

Reſolveerde de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met 6 man, nevens den Stuurman, uit te zenden na den uitgang van de Olifants-rivier, en met eenen te onderzoeken, of daar geen gelegenheid was, om met karren en wagens derwaarts te komen, en vertrokken dus van ons 's namiddags ten 3 uuren daar na toe.

Dynsdag den 1 *Januarii* 1686.

Bleven wy nog alhier leggen, om den uytgezonden Sergeant weder in te wagten. 1686

Woensdag den 2 *dito.*

Op de namiddag ten 5 uuren, quam de Sergeant met zyn byhebbende manſchap weder te rug, en deden rapport, dat zy den 31ſten paſſato de rivier waren langs gemarcheerd ontrent 3½ myl, die zy aldaar met klippen en hooge ſteyle wallen vonden, en waren 's anderendaags voort gemarcheerd, tot aan de mond van deze rivier, de welke zy zeer wyd bevonden, en aan den uytgang der zelve was een Eylandje, ontrent 100 roeden lang, met een zandig ſtrand, en boven op bewaſſchen met laag Kreupelboſch. Aan de Zuydzyde van 't voorſz Eylandje ſcheen de rivier zeer breed, en diep, maar aan de Weſt-kant van dat Eylandje was zy met een groote zand-duyn bezet, die de zelve tot aan de Noorderwal tot ontrent op 20 roeden ſchoot, alwaar de rivier met een grooten uytgang haar water in zee quam te loſſen; dog dit wierd 't elkens met den vloed zoo ſterk weder opgedreven, dat men bevond, tot zelfs 3 mylen boven deze ruſtplaats, ebbe en vloed in deze rivier te gaan; 't welk veroorzaakt, dat men, volgens hun rapport, tot op 4 mylen van de zeekant, al zout, en onbruykbaar water in deze rivier vind. Gras hadden zy van hier, tot aan de zeekant niet gevonden; dierhalven onbequaam om met de beeſten derwaards te gaan. Hadden wyders bevonden de wal aldaar te ſtrekken Z. Z. O. en N. N. W. tot aan de overkant, ontrent een myl; alwaar de wal met een hoek in zee uytſtak W. Z. W., en bevonden den uitgang van meergedagte

De Olifants-rivier beſchreven.

1686. rivier op de breedte van 31---3 min., en lengte van 37---40½ min. Hun cours en verheid van deze plaats tot aan de zeekant was W. N. W. 2 graaden, Noordelyker 8½ mylen.

Donderdag den 3 dito.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken wy van deze plaats, en vervolgden ons oud pad, en na dat wy 2½ myl van de Bakkeley-plaats afwaren, beſloot de Ed. Heer Commandeur dat wy ons hier zouden ter nederſlaan, zynde ontrent ½ myl van 't riviertje, dat wy den 20ſten September gepaſſeert waren, ter oorzaak van 't ſchoon gras, 't welk wy hier langs de rivier vonden. De gegiſte cours Z. O. ten O. De gegiſte breedte 31---20 min. De lengte van 38--26½ min. De vertrouwde breedte 31--23 min. De behouden cours en verheid Z. O. ten O. 3 graaden, Zuidelyker 2¾ mylen; behouden lengte van 38---26 min.

Vrydag den 4 dito.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken wy van deze ruſtplaats, marcherende voor eerſt door het bovengedagte riviertje, 't welk wy op de uitreize met loopent water hadden bevonden, maar 't geen nu t'eenemaal droog was; en vervolgden alzoo wederom ons oud pad tot ½ myl voorby onze ruſtplaats aan den Baviaansberg, daar wy ons ter nederſloegen, en gras vonden wy mede als boven gedagt. De gegiſte cours en verheid Z. O. 2 gr. Zuidelyker 3 mylen. De gegiſte breedte van 31--32 min. Lengte van 38--36 min. bevonden breedte van 31---30 min.

De Baviaansberg.

Saterdag den 5 dito.

Des naarmiddags ten 2 vertrokken wy van deze ruſtplaats, nemende onzen cours na de Doordrift, alwaar wy tegen den avont aanquamen. Hier bleven wy leggen, en daar wiert beſloten, om 's anderendaags over te marcheren; waar toe dan een bequame plaats wiert uitgezogt, de diepte van ontrent 1½ voet water hebbende. De gegiſte cours en verheid Z. 9 graaden Ooſtelyker 3 mylen; de gegiſte breedte van 31---40 min. Lengte van 38---37 min. Vertrouwde breedte van 31---41 min. Vertrouwde cours en verheid Z. ten O. 2¾ mylen.

De Doordrift.

Sondag den 6 dito.

's Morgens met het aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met 4 karren, en een party beeſten voor uit na den Daſſenberg, om aldaar de fonteinen, die wy vreesden toegegroeit te zyn, op te graven, en ſchoon te maaken. Op den namiddag ten 2 uuren volgde de Ed. Commandeur met de reſterende trein, en quam alzoo met des zons ondergans aan den Daſſenberg voorſz, daar wy den Sergeant vonden, en ons ter nederſloegen, ſchoon gras en water vonden wy hier in overvloed. De gegiſte cours en verheid Z. W. ten Z. 2 graaden Weſtelyker 3½ mylen. De gegiſte breedte 31--46 min., en lengte van 38--29 min. 1686.

De Daszenberg.

Maandag den 7 dito.

Bleven wy hier leggen, om onze beeſten met dit ſchoon gras een weinig te laaten verquikken.

Dynsdag den 8 dito.

's Namiddags ten 1 uur braken wy op, en ſtelden onzen cours na de brakke valey; verlieten ons oud pad, om dat het zelve zeer krom loopt, en namen onzen cours Z. ten W. 7 graaden Weſtelyker, en quamen alzoo 's avonts ten 7 uuren in de brakke valey, alwaar wy 6 Olifanten vonden, die wy met ſchreeuwen en ſchieten van daar joegen. Water vonden wy hier redelyk; maar gras ſober. De gegiſte cours en verheid Z. ten W. 7 graaden Weſtelyker 4½ mylen. De gegiſte breedte 32---1 min., lengte van 38---24 min. De vertrouwde breedte van 31--59. Behouden cours en verheid Z. Z. W. 6 graaden Zuidelyker 4 mylen. De behouden lengte van 38---23 min.

De Brakke Valey, en Olifanten hier ontmoet.

Woensdag den 9 dito.

's Morgens vroeg zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant na beneden, om te vernemen, of aldaar geen water was, de wyl hy beſloten had om de ſtrand hier mede te viſiteeren, die, na verloop van 2 of 3 uuren, weer te rug quam, en berigt dede, dat hy op 1 myl weegs 3 kuilen met redelyk goed water gevonden had; waar op wy 's namiddags ten 5 uuren derwaarts marcheerden. De gegiſte cours en verheid N. W. 5 graaden, Noordelyker 1 myl. De gegiſte breedte van 31---56 min., en lengte van 38---2 min.

Donderdag den 10 dito.

's Morgens met het aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manſchap na de zeekant, om te vernemen, of daar eenige bequaamheid was, om derwaarts te komen; die tegen den middag wederquam berigten, van na 3 mylen marcherens aan de zee geweeſt te zyn, maar geen water gevonden te hebben, als op 1 myl weegs na by de zelve, alleenlyk om 30 of 40 beeſten te konnen drenken. Ook mede, dat hy een Eland in zee had gezien; waar op de Ed. Heer Commandeur beſloot met 2 wagens, benevens de ſchuit, en eenige manſchap derwaarts te gaan; en vertrok, alzoo 's naarmiddags ten 1 uur, en, na 4 mylen marcherens, quamen wy aan 't gedagte water, alwaar wy ons vaatwerk vulden, dat ten dien einde mede genomen was, en gingen verder, tot dat wy, na 1 uur marcherens, aan de zeekant quamen, daar wy kampeerden. De gegiſte cours en verheid

Komen aan de Zeekant.

1686. heid N. W. 6 graaden, Weſtelyker 2¾ mylen. De gegiſte breedte 31--49 min., en lengte van 38---9½ min.

Vrydag den 11 dito.

Vinden een Baay en Eiland.

's Morgens met mooi weer, bragten het ſchuitjen in zee, om de baay ontrent het eilandje bovengedagt af te looden, en bevonden tuſſchen het Zuideinde en de vaſte wal 2 of 3 vadem water, en aldaar is een zandſtrandje, bequaam om met een ſchuit af en aan te vaaren. Het eiland is langs heenen met klippen bezet.

Benoorden het eiland en de vaſte wal voorſz, ontrent een gooteling-ſchoot van de meergemelde wal, is 6 of 7 vadem water, zandgrond met kleine ſteentjens. Een ſchoot weegs verder, alwaar men de rivier of valey regt inziet, was 8, 9, en 10 vadem water, de grond fyn zand onder met ſchelpen. Het gedagte eiland legt meeſt O. en W. Tuſſchen het zelve en de vaſte wal is een gat; maar onbequaam, alzoo het zelve vol blinde en uitſtekende klippen legt.

De bevonden breedte van 31--45 min., de behouden cours en verheid N. W. 4 graaden, Noordelyker 3½ mylen, zoo dat wy 4 min. Zuidelyker waren, als wy gegiſt hadden. Behouden de lengte van 38---9½ min.

Saturdag den 12 dito.

's Morgens vroeg ordonneerde de Ed. Heer Commandeur een Sergeant, den Stierman, en eenige manſchap, om van hier Noordelyker aan, tot aan de Olifants Rivier, de ſtrand te viſiteeren. Van des gelyken ook den Stiermans-maat, om zulks om de Zuyd te doen, die dan van hier vertrokken, om te verrichten, 't geen bevolen was, waar van de Stiermans-maat tegen den avond wederquam, en rapport dede, dat hy Z. Z. O. ¼ myl de wal ſchor en met klippen bevonden had. Toen was hun cours Z. ten O. 2 mylen, en bevonden aldaar een vlak en zandig ſtrand, tot dat zy dwers voor een valey, de zee-koejen-valey, na de zee-koejen, die men'er in vind, genaamd, quamen, alwaar zy ook hooge zand-duynen vonden. De cours van Z. ten O. nog 2 mylen gevorderd hebbende, hadden zy bevonden het land met een bocht inwaards te loopen, zynde zand-ſtrand. Voorſz bocht ten eynde zagen zy een rif van klippen, ſtrekkende ontrent ½ myl N. W. in zee, en na zyn oordeel bequaam, om des noods, een gemeen Vaartuyg onder 't zelve te konnen bergen, en voor den Zuyden wind 't eenemaal bevryd te zyn; dog vermits het dyzig weder had hy geen hoogte konnen nemen.

Sondag den 13 dito.

Bleven wy hier noch leggen, om den Sergeant en den Stierman in te wagten, die tegen den avond wederquam, en berigtte aan de Olifants-rivier geweeſt te zyn, zynde hun cours voor eerſt geweeſt N. W. 2½ mylen langs ſtrand, die zy zandig vonden. De zelve cours een myl vervolgende bevonden de wal ſchor en klippig, tot wel op 20 roeden in zee. Toen was hun cours N. N. W. 1½ myl, paſſeerden een groote inbocht: dog onbequaam, zynde zandig en klippig. Voortgaande, quamen zy aan een rif met gebroken klippen, ſtrekkende zich N. ten W. ontrent ½ myl in zee, en agter 't zelve een inbogt als een halve maan, lang ¾ myl, aan de overkant mede voorzien van een rif, dat zich eenigzins in zee ſtrekte, en vorder rondom zandſtrand was. Dierhalven door hen bequaam geoordeelt om 'er een ſchip in te konnen bergen, leggende op de breedte van 31---28 min., en lengte van 37---56 min. Van daar was hun cours N. N. W. ¾ myl langs zandſtrand. Toen N. ten W. ¾ myl tot aan een hoek met groote hooge klippen. Van hier N. N. W. 3 mylen de wal langs heenen zeer hoog, ſtyl, en klippig; en quamen aan den hoek van de Olifantsrivier, van welke zy dien eygen avont weer te rug gingen, tot dat zy zich eindelyk 's avonts ten 11 uuren daar nederſloegen; en quamen dus by ons, gelyk voorzegt is. Hunne gegiſte cours en verheid van hier tot aan de Olifants-rivier voorſz N. W. 5 graaden Noordelyker 13 mylen.

1686.

Een Inbogt hier, bequaam om 'er een ſchip in te bergen.

Maandag den 14 dito.

Tegens den middag braken wy op, en marcheerden weder te rug na onzen trein; daar komende, wiert alles klaar gemaakt, om gezamentlyk te vertrekken, 't welk aldus geſchiedde, en quamen tegen den avond op onzen ruſtplaats van den 9den, daar wy ons ter nederſloegen.

Dynsdag den 15 dito.

's Middags vertrokken wy van de brakke valey na de Olifantsjagt; ſtelden onzen cours Z. O. ten Z. en quamen 's avonts ten 6 uuren daar, alwaar wy kampeerden, en hadden verſcheide ontmoetingen met de Olifanten gehad; 't welk nog alles wel afgeloopen was. De gegiſte cours en verheid Z. O. ten Z. 2¾ mylen. De gegiſte breedte van 32--6 min., en lengte van 38---31 min. Vertrouwde cours en verheid Z. O. 5 graaden, Ooſtelyker 2½ mylen, vertrouwde breedte van 32---4 min.

Woensdag den 16 dito.

Ten 6 uuren vertrokken wy van de Olifants-jacht, en ſtelden onzen cours langs ons oud pad, tot dat wy aan een valey met water quamen, alwaar de Ed. Heer Commandeur een halte maakte, om de beeſten wat te laaten ruſten, en 's namiddags weder te vertrekken; dog ziende, dat de zelve het niet zouden konnen uythou-

De Olifants-jagt.

1686. houden, vont goed aldaar te vernachten.

De gegiſte cours en verheid Z. O. ten O. 1½ myl. De gegiſte breedte 32--7 min. en lengte van 38--34 min. De vertrouwde breedte 32--8 min. De gebeterde cours en verheid Z. O. ten O. 4 graden Zuydelyker 1½ myl, behoudende de lengte van 38--34 min.

Donderdag den 17 dito.

Ten 6 uuren vertrokken wy van deze ruſtplaats, en vervolgden ons oud pad, tot dat wy ten 11 uuren quamen op de ruſt-plaats, Doolhofs-Hoek genaamd, daar wy ons ter nederſloegen. Water en gras was hier nog redelyk. De gegiſte cours en verheid Z. O. ½ ſtreek Ooſtlyker 3¾ myl. De gegiſte breedte van 42--19 min., en lengte van 38--45 min. De vertrouwde breedte 32--15 min., behoudende de lengte van 38--48 min. De gebeterde cours en verheid Z. O. 2 graden, Ooſtelyker 3¼ myl.

Doolhofs-hoek.

Vrydag den 18 dito.

's Morgens ten 6½ uuren vertrokken wy van de voorſz ruſtplaats, vervolgden ons oud pad, en paſſeerden onder weeg de ruſtplaats, daar wy den 9 September paſſato gelegen hadden, en quamen zoo eyndelyk in de kleene Olifants Rivier, alwaar wy campeerden, om dat de Kraalen van Capiteyn *Goenjema* hier dicht ontrent waren, die tegen den avond melk en ſchaapen bragten om te verruilen. Het water, dat in de kuilen ſtont, en 't gras, was hier nog redelyk. De gegiſte cours en verheid Z. 6 graaden, Ooſtelyker 3⅝ mylen. De gegiſte breedte 32--28½ min., de lengte van 38---50 min. Behouden breedte van 32---27 min. De gebeterde cours en verheid Z. ten O. 3 graaden, Zuidelyker 3⅓ mylen, behoudende de lengte van 38---50 min.

De kleine Olifants-rivier.

Ruilen ſchaapen, enz. van Capitein Goenjema.

Saterdag den 19 dito.

's Morgens quamen de meeſte van de Goenjema's Hottentots wederom by den Ed. Heer Commandeur, en alzoo de oude *Goenjeman* overleden was, waar over zy meeſt alle nog rouw droegen, 't welk beſtond in 't afſcheeren van hun hair, verzogten zy, dat de Soon in zyn plaats mocht geſteld werden, 't welk geſchiedde; waar over zy den Ed. Heer Commandeur hertelyk bedankten. Op de namiddag ten 2½ uuren zyn wy van hier vertrokken na een oude ruſtpaats, de jakhalskloof genaamd, daar wy tegen den avond ons nederſloegen. Water en gras was hier genoeg. De gegiſte cours en verheid Zuyden een graad Ooſtelyker 1¾ myl. De gegiſte breedte 32--34 min., behoudende de lengte van 38- 51 min. De vertrouwde breedte van 32--33 min.

Rouw der Hottentots.

De Jakhals-kloof

Sondag den 20 dito.

's Middags vertrokken wy van de bovenſtaande ruſtplaats na de Elands-Kraal, daar wy ontrent ten 6 uuren campeerden. Onze gegiſte cours en verheid Zuyden 4½ graden Weſtelyker 1⅛ myl. De gegiſte breedte 32--39 min. en lengte van 38--50 min.

DeElands kraal.

1686.

Maandag den 21 dito.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken wy van de Elands-Kraal, en vervolgden ons oud pad na de Rhinocer-Kraal, welke wy ontrent ten 10 uuren paſſeerden, en toen zoo voorts na de berg-rivier, aan welke wy ons ontrent 's namiddags ten 3 uuren ter nederſloegen. De gegiſte cours en verheyd zynde 4 graden Weſtelyker 5¼ myl, de gegiſte breedte 32--59 min., en lengte van 38--53 min.

De Rhinocer-kraal.

De Berg-rivier.

Dynsdag den 22 dito.

's Namiddags ten 3 uuren marcheerden, wy over de Berg-Rivier, en met eenen na de plaats, de vleermuys genaamd, mede aan de voorſz Berg-rivier leggende. Daar wy campeerden. De gegiſte cours en verheid Z. Z. O. 1⅓ myl. De gegiſte breedte 33--4 min., en lengte van 38--57 min.

De Vleermuis.

Woensdag den 23 dito.

's Morgens ten 8 uuren vertrokken wy van de voornoemde ruſtplaats, en ſtelden onze cours om de Z. W. na Riebeeks-Caſteel, latende de Honigbergen aan onze linkerhand ontrent een myl weegs van ons afleggen; en quamen 's namiddags ten 2 uuren aan de Weſt zyde van Riebeeks-Caſteel, onder het zelve. Onze gemarcheerde weg was niet anders dan vol zandige heuvels. Water en gras was hier nog redelyk.

Riebeeks-Kaſteel.

De gegiſte cours en verheid Z ten W. ½ ſtreek Weſtelyker 5 mylen. De gegiſte breedte van 33--23 min., en lengte van 38--50 min. bevonden breedte van 33--21 min.; behoudende lengte van 38--50 min. De behouden cours en verheid Z. Z. W. 2 graden Zuydelyker 4½ mylen.

Donderdag den 24 dito.

's Morgens ten 6¾ uuren vertrokken wy van Riebeeks-kaſteel, en ſtelden onzen cours langs den berg Z. Z. O. ¼ myl. Van daar langs een riviertje Z. ½ myl. Van daar Z. Z. W. 1½ myl langs het zelve, alwaar wy weer op ons oud pad quamen, en vervolgden het zelve tot onder den Paardenberg, alwaar wy ons aan een ſpruitje met water ter nederſloegen. Alhier op een hoogte peilden wy den Tafelberg Z. Z. W. van ons. De gegiſte cours en verheid Z. W. 4 graaden Weſtelyker 4 mylen. De gegiſte breedte van 33--37 min., en lengte van 38---45 min.; de bevonden breedte van 33---41 min., en de lengte van 38---42½ min.; behouden cours en verheid Z. W. ten W. 5 graaden, Zuidelyker 5¼ mylen.

De Paardenberg.

Vrydag den 25 dito.

's Morgens met miſtig weder vertrokken

1686. ken wy deze ruſtplaats, en vervolgden ons oud pad, en na ½ myl marcheerens, paſſeerden wy de doorn-kraal, en naderhand quamen wy aan de Moſſelbanksrivier, alwaar wy ten 10 uuren voormiddags onze beeſten uitſpanden, en 's namiddags ten 2 uuren vertrokken wy weder, om van daar na Bommels-hoek (zynde een van de Compagnies poſten) ons te begeven, waar by wy toen vernachteden.

De Doorn- en Moſſelbanksrivier.

Bommels hoek.

De gegiſte cours en verheid Z. W. ten Z. een graad Zuydelyker 5⅞ myl. De gegiſte breedte van 33--59, en lengte van 38--25 min.

Saterdag den 26 dito.

Vertrok de Ed. Heer Commandeur met eenig gezelſchap voor uyt naar de Kaap der Goede Hoop, en ordonneerde de Karren en Wagens te volgen, die daar 's namiddags ten 5 uuren mede quamen te arriveeren, en waar mede deze togt een einde nam.

Men heeft ook al zedert 1670. en bevorens, togten door de hier Land-kundige Sergeanten *Kruidhofs* en *Cruze* tot aan de Moſſelbaay, en tot in St. Heleensbaay, laten doen. Ook heeft in de later tyden, onder de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, de Corporaal *Samuël Paske* een tocht, in de 80 mylen verre, met 8 à 10 Soldaaten, en met 50 Hottentots Landwaard in, na de zwarte rivier gedaan, om voornamelyk na weggeloopen Slaven te zoeken, waar van zy'er ook 4 bekomen hebben. Zy waren 6 weken uit, vonden daar over al een Compagnies poſt, een Compagnies Huys, en Compagnies Pan, en noodig gereedſchap om hunne ſpyze in te koken. Zy trokken over de ſchoonſte bloem-velden, die men zich verbeelden kan, en quamen eyndelyk by een zwaar moeras, dat zich tot de zwarte rivier, die al vry groot is, uytſtrekte, zy konden niet verder komen, en hadden op dien tocht geen wild gedierte, dan alleen drie groote Leeuwen, die hen ontweken, ontmoet, en verder geen andere ontdekking van belang gedaan.

Deze zelve borſt heeft hier nog een togt na de 24 rivieren (dat alle ſpruyten zyn die zich tot een verzamelen) gedaan, nemende zynen weg over Stellenboſch en Drakeſteyn, tot 't eynde der poſten van de Franſche vrylieden, die zich nog wel 2 dagreyzen verder, dan Draakeſtein, of wel 38 mylen van het Fort, uytſtrekken, alwaar *Cornelis Botma*, een plaats by de laatſte poſt heeft; dog daar zyn geen poſten meer van de Ed. Compagnie. Aan 't uyterſte van deze poſten der Franſche Vrylieden vond hy onder aan den laatſten berg, dien hy overtrok, een zeer heete bron, waar van wy bevorens al geſproken hebben, en die zoo heet is, dat men'er een Ey gaar in koken kan.

1702. In Maart hebben 45 Kaapze vrylieden, buyten kennis der Regeering, op een tocht landwaard in na de groote *Caboequas* (Hottentots van een kloeke ſtatuur, als de Madagaſcaaren) geweeſt, zy trokken met 4 Wagens, en 32 trekoſſen, beladen met Koopmanſchappen van Tabak, Dacha (een zoort van Hennip, die de Hottentots zeer geerne rooken) Kopre en Glaze Koraalen, Hazagaayen, Pylen, Yzer, Ajuyntjes, Kopere en Yzere Arm-ringen, over de Kloof van Hottentots Holland. Sy waren eerſt, en zoo vervolgens, by de Hoezequaas, Heſiequaas, Gauris, Attaquaas, Gantauwers, de Ammiaquaas, Moetjezons, Horizons, kleene Kaffers, en eyndelyk by de Caboequaas, zynde alle byzondre Hottentotze volkeren, gekomen.

Zy hadden Capiteyn *Snel*, om hen den weg na die Caffers te wyzen, en voor Tolk te dienen, mede genomen, alzoo de Kaapze Hottentots dezen weg, en de ſpraak dezer volkeren, niet kenden.

Deze Borgers, dit zoo in der ſtilte ondernomen hebbende, hadden malkanderen beloofd, dat zy malkanderen niet beklappen zouden, hoewel daar van naderhand verklaringen verleend zyn, die men in de contradeductie van *Tas* en *van der Heyden* uitgedrukt vind.

Sy hadden eenen *Herman Janszoon* verlooren, die met een Hazagaay getroffen wierd, en *Julius Lazius* was van ziekte geſtorven.

Sy hadden deze *Caboequaas* eyndelyk na 14 of 15 dagen reyzens, 5 of 600 ſterk, en wel met Hazagaayen en Schilden gewapend, gevonden, tegen hen geſlagen, hen daar na op de vlugt gedreven, eenige van hen ter nedergelegt, en 2200 ſtuks Runderen en 2500 Schapen, eerſt van hen geroofd, en hen daar na 400 Runderen, en 600 Schapen weergegeven, en hen ook eenige Tabak, Kraalen, &c. om dus met hen den peys weder te maken, vereerd. Gelyk dat 1703. den 24ſten October door *Jacob Holland*, en *Wynand Wynandszoon*, zeer omſtandig voor den eerſten Klerk *Willem Helot* verklaard, en in het voornoemd Tractaat te vinden is.

Ook hadden zy de Horizons vyandig aangetaſt, en op hen niet alleen tweemaal geſchoten, maar hen al mede op de vlugt gedreven, en 70 Runderen van hen geroofd; al welke bedryven deze Natien zedert van ons zeer afkeerig gemaakt, en aangezet hadden, om by alle gelegentheden deze vyandlykheden op ons onnoozel volk te wreeken. Men was wel van voornemen hen over dit ſtout bedryf te ſtraffen; dog alzoo zy zoo ſterk waaren, wilde men daar op nader ordre uyt 't Vaderland wagten.

De verſte tocht, door de onzen in 't jaar

1705. 1704. of 1705. Landwaard in gedaan, is 150 mylen verre geweeſt, daar men wel 13 of 14derley Natien ontdekte, die toen van de onzen zeer qualyk gehandeld, en onder welke ook de kleine Namaquaas waren, die 1705. (wanneer ik hen met veel verwondering gezien hebbe) de vrede quamen verzoeken. Deze ſtoute Borgers waren eyndelyk door de Cawoequaas, de dapperſte van alle deze Volkeren, voor welke ook zelf de kleene Namaquaas ſchrikken, en die ſchilden van oſſenhuyden hebben, daar meenige kogel op afſtuyt, geſtut.

Ook zegt men, dat ontrent 1706. of 1707. eenige burgers, buiten weten der Regeering, 30 of 40 ſterk, yder met een Hottentot by zich, wel 180 mylen landwaard in geweeſt zyn.

Daar beneven heeft de Landdroſt *Starrenburg* een tocht na de voornoemde zwarte rivier gedaan; dog kon toen zoo verre niet komen, en had ook een Hollander verloren, die, in 't midden van ettelyke Hottentots zittende, door een grooten Leeuw alleen beſprongen, uyt 't midden vn hen weggeſleept, en, zonder dat zy dit beletten konden, in eene ſlag dood geſlagen, en verſcheurd wiert. De Hottentots bezetteden hem egter naderhand in een laagte, doorregen hem met veel hazagaayen of werppylen (zoo dat hy toen beter een yzer-verken of Egel, dan een Leeuw, geleek) en wierden hem eerſt, na 't afgaan van 2 Snaphaanen te gelyk, meeſter.

Om nu nog een beter denkbeeld van zulken tocht te hebben, zullen wy hier een zeer net bericht van een reyze landwaard in, 1705. door den zelven *Starrenburg* gedaan, den Lezer, te meer, alzoo zig daar in een zonderling voorval met een Leeuw opdoen zal, voor oogen ſtellen.

MEMORIE voor den E. Landdroſt, *Johannes Starrenburg*, als Hoofd dezer Expeditie, en verderen Raad, om haar in dezen Togt te dienen tot narigtinge.

Landtogt van den Landdroſt Starrenburg in 't jaar 1705.

NAdemaal de E. Compagnie door ſchaarsheid van trek- en werkbeeſten in groote ongelegentheid zoude komen, en om daar in by tyds te voorzien, hebben wy dan goed gedagt UE. deze Commiſſie, en Expeditie, aan te bevelen.

En op dat UE. van onze intentie te beter mogen worden geinformeert, hoe, en in welker voegen deze Landtogt, te facielder zal kónnen worden bereikt, zoo hebben wy noodig geagt, ons daar op in dezen kortelyk te verklaaren.

Zoo haaſt UE. dan van de vereiſchte proviſien, koopmanſchappen, ammunitien, en materialen tot de reize en handel noodig, zyt voorzien, zult, zonder eenig tydverzuim UE. op weg hebben te begeven na de naaſt hier om heen leggende Hottentotze Natien, met dewelke de E. Compagnie tot nog toe in een goede vrede en alliantie is levende, nevens de manſchap, en verdere train, onder UE. commando geſtelt. Wy zeggen eenelyk naar de naaſt heen leggende Hottentots, om dat hooger op, of na andere Natien te trekken, veel gevaar en periculen, na alle vermoeden onderworpen zoude wezen, ten aanzien veele van die volkeren, mits de groote hoſtiliteiten door verſcheide quaadaardige ingezetenen, onder pretext van vry ruilen, ('t welk UE. niet onbewuſt kan zyn) ontrent dezelve gepleegt, niet alleen door het verfoejelyk geweld, haar vee voor 't grootſte gedeelte zyn quyt geraakt; maar ook gewiſſelyk te dugten ſtaat, indien men weder by dezelve quam, niet tegenſtaande uit vriendſchap (en met een goed opzet) datze, in plaats van minnelyk te handelen, niet anders dan op middelen van weerwraak zouden denken, en UE. ten argſten alle liſten en laagen leggen; onaangezien zy door de E. Compagnie, nogte der zelver Dienaaren, nimmermeer zyn beledigt, of te kort gedaan. 1705.

Het oogmerk dezer Landtogt en expeditie is, gelyk vooren gezegt, om by de gezeide naaſt om heen leggende Hottentotze Natien voor de E. Compagnie, op de zagtſte en minnelykſte wyze, een goede party runderbeeſten in te ruilen en te handelen, wyl men hier thans van goede werkbeeſten niet veel meer is voorzien. Ten welken einde dan, wanneer UE. aan de Kraalen van de meergezeide Natien zult gekomen wezen, zult UE. aan der zelver opperſten Capitein hebben over te geven, alzulke kleine geſchenkjens als voor dezelve door ons daar toe zyn verordineert, en mede gegeven, en verder onder het doen van een maatelyk traktement aan dezen en genen, die het zelve onder haar meriteren, in de civielſte termen aan den gezeiden opperſte Capitein bekent te maaken, dat onze intentie daar heen is tenderende, omme voortaan met hem, en de zynen, in alle goede vrienden nabuurſchap te leven, en daar in te continueren, met bygevoegt verhaal, dat UE. ten dien einde, en ook ten principaale aldaar zyn aangekomen, om eenig Beeſtiaal van hen te trocqueren, aan welkers goed ſucces wy ook niet konnen twyffelen; verdagt zynde, wanneer de ruiling aangaat, dat UE. niet anders, dan oſſen, in trocquering komen aan te nemen, en wel inzonderheid, dat het altemaal zy jong goed, om dezelve des te bequamer onder 't jok te konnen brengen, om in der tyd daar goede en langwylige dienſten van te hebben, tragtende daar van ook zoo veel te trocqueren, als gevoegelyk en op de zagtſte wyze zult konnen bekomen, op dat men voor lan-

1705. langen tyd van goede trekbeesten voorzien mag blyven.

Doch de zelve Hottentots haar tot de ruiling ongenegen toonende, 't gene wy nogtans anders denken, en hoopen, zoo zult UE. verder alle bedenkelyke middelen van vriendschap en persuasie aanwenden, omme, zoo immers doenelyk, haar daar toe te zien te bewegen, al zouden UE. zich in den handel ontrent deze Natien wat splendider toonen, als men wel niet gewoon is aan de Hottentots te doen, zonder dat UE. nogtans niet zult vermogen (zy om te ruilen onwillig blyvende) eenige de minste feitelykheden van vyandschap tegens haar te begaan, maar in zulken geval liever getrooften onverrigter zaake van dezelve weder te keeren, hoewel wy ons daar vast wat beters af beloven.

Maar zoo het quam te gebeuren, 't welk wy vooral anders wenschen, en hoopen, dat UE. in de heen- of weertogt van eenige Hottentots, het zy van wat Natien die ook waren, vyandelyk wierden bejegent, en aangedaan, zullen UE. als dan ook vermogens wezen de zelve met gelyke munt te betalen, alzoo de zaak in dusdanigen geval van zelfs spreekt, dat geweld met geweld tegen te gaan wettelyk toegestaan is; ofte ten ware ook dat UE. vastelyk wist, en voor oogen zag, dat UE. en zyn byhebbende volk en goed, van eenige der gezeide Hottentotze Natien lagen wierden geleid, omme UE. vyandelyk te bespringen, en door haar groote meenigte van volk te overrompelen, zult UE. in zoodanigen geval tegens dusdanige Natien, omme u zelven, en volk en goederen te redderen, en behouden, wel eerst offensive mogen agceren, omme, zoo best doenelyk, hen te verjagen, zoo de noodzaakelykheid dat quam te vereischen, maar anders niet; hoewel wy vertrouwen, dat alle de zelve hen zoo rekkelyk zullen komen aan te stellen, dat zoodanige proceduren niet noodig zullen wezen.

UE. zult, geduurende de heen- en weertogt, goede zorge moeten dragen, van altyd op hoede te wezen, en in postuur van defensie, om van deze brutaale Landaart niet verkloekt te worden, alzoo het hen aan geen listigheid ontbreekt, om hunne desseinen te volvoeren, doch waar inne geen de minste swaarigheid behoeft te worden gemaakt, zoo UE. maar by dag, en inzonderheid 's nachts, goede wagt doet houden, ten welken einde zullen UE. haar by nacht moeten legeren op 't vlakke veld, van alle bosschen en struiken afgezondert, om hen daar door geen occasie te geven; mogende het vuuren in de nachtruste, by UE. gedaan of gelaaten worden, zoo als het best en dienstelykst zullen vinden te behooren; ook by dag in het marcheren zoo veel als doenelyks is, het volk in goede ordre te laaten voorttrekken.

Om veel consideratien zal UE. zyn byhebbende volk niet van malkanderen mogen separeren, maar altyd gecombineert blyven; 1705. om, by aanval van eenige Hottentots, des te formidabelder te wezen, om hen te konnen resisteren, ten ware dat UE. noodzaakelykheids halven eenige manschap daar af na de Hottentots moeste zenden, omme hen tot het ruilen te nooden, of het ingeruilde vee te bewaren, en te weiden.

UE. zult ook een daggerister moeten houden, dat wy den Landdrost zelve hebben aanbevolen; en daar inne in 't breede doen verbaliseren, hoe verre des daags, zoo in 't heenreizen als wederkeeren, de mars is geweest; doch zonder dat nogtans het volk door het al te sterk marcheren, vermag afgemat te worden; en waar inne wy begeeren dat behoorlyke consideratie en inzigt zal worden gebruikt. Mitsgaders van alle voorvallen, die UE. geduurende deze expeditie mogen voorkomen; item, wat vee in soorten dagelyks, en by wat Natien der Hottentotten dat is ingeruilt, en wat quantiteit en qualiteio van Waaren, Compagnies wegen, daar tegens in ruiling dagelyks weder is uitgereikt; inzonderheid ook nauwe agt nemende op de situatie, gelegentheid, en vrugtbaarheid aller landeryen, die UE. mogten passeren; en waarom wy den thuinier Jan Hartog expres mede laaten gaan, die daar af insgelyks goede aanteeking zal moeten houden.

Belangende de provisien, zoo voor UE., en de onderhebbende manschap, als ook voor de Hottentots, die UE. geduurende deze Landtogt mede ten dienst zullen staan, hebben wy voor den tyd van twee maanden ruim mede gegeven: zulks het UE. daar aan niet zal ontbreken met recommandatie de zelve zoo spaarzaam, als doenelyk is, te gebruiken.

Ende op dat alles met een goede en geschikte ordre mag toe gaan, willen wy UE. ook gerecommandeert hebben, behoorlyke ordre, en 't volk in een goede discipline te houden; doch in alle voorvallen, als ook om eenige zaaken van belang te ondernemen, zal noodig wezen, dat zulks alvoorens in Raade worde overwogen, wat ten meesten dienste van de E. Compagnie gedaan, of gelaaten dient; gebruikende in alles goed overleg, en niets onvoorzigtig ondernemende, gelyk wy UE. dat gezamentlyk zyn vertrouwende.

Welken raad bestaan zal uit de volgende persoonen:

Den Landdrost Johannes Starrenburg, als President, die alleen den Raad beroepen zal.

Den Corporaal Willem Brentgens.

Den baas Thuinier Jan Hartog.

En in cas van noodzaakelykheid, of dat de zaak zulks quam te vereischen, nog twee van de bequaamste persoonen uit UE. gevolg daar toe te assumeren.

Wy zouden wel gaarne zien, dat deze togt en commissie by UL. in den tyd van 6 weeken of 2 maanden wierde verrigt, en

1705. *UE. met de bybebbende magt weder hier mogten wezen; maar of zulks, om pregnante redenen, langer mogte vertragen, en 't welk by UL. dagregister mede zal dienen genoteert, zullen ons des ook moeten getroosten: immers deze togt, zoo kort als doenelyk zal wezen, ten meesten dienst der E. Compagnie, in 't heen en wederkeeren tragtende te volbrengen, en het ingeruilde beestiaal wel aan te teekenen, en gade te slaan.*

Verder zyn wy ons dan op UE. goeden yver, vigilantie, en trouwe verlaatende, niet anders verwagtende, dan dat ook een ygelyk in 't zyne hem na behooren zal quyten; waar mede UL. toewenschen alle zegen, en een gewenschte uitslag, en blyven

UE. goede Vriend,

In 't Kasteel de Goede Hoop, den 16 October 1705. W. A. van der STEL.

Dagverhaal van den Landdrost Johannes Starrenburg, *gehouden op zyne Landtogt na de* Gonnemaas, Grigriquaas, Namacquasche Hottentos, *enz.*

Vrydag den 16 October 1705.

SCheidden wy van Cabo, trekkende ik, omme in myne absentie aan den Vicepresident van Heemraaden de verrigting van eenige zaaken aan te bevelen, na Stellenbosch, en van daar

Sondag den 18 dito.

Verder om eenige affaires af te doen, na Draakenstein, en quam

Maandag den 19 dito.

Op 's Compagnies post aan de Sonquaasdrift, zynde de plaats, die ook Baas *Jan Hartog* (die met de wagens een anderen cours genomen had) tot onze byeenkomst bestemt hadde, en trokken

Dynsdag den 20 dito.

Van Sonquaas-drift verder voort, omme onzen togt, volgens instructie, na de omleggende Hottentots te vervorderen, ten einde omme van haar een party jonge ossen voor de E. Compagnie in te ruilen.

Op den agtermiddag wiert ons berigt, dat de Gonnemaaze Hottentots, zynde de naaste hier heen, geen zin hadden om met ons te handelen, en daarom over den berg in 't land van Waveren ons uit den weg waren getogen; maar dat eenen Capitein, *Bootsman* genaamt, met zyn Kraal over de 24 rivieren lag, werwaarts wy dan onzen cours wendden, en quamen met zonnen ondergang aldaar, zoo dra wy onze tent opgeslagen hadden, begroetten wy dien Hooftman met een zoopje, en een groote tabeetje, uit naame van de Ed. Compagnie, en gaven hem te kennen, dat wy gezonden waren om eenig werkvee voor de E. Compagnie, die daarom verlegen was, in alle minnelykheid van hem te ruilen, en hem van 's Compagnies vriendschap te verzekeren. Dat de Ed. Heer Gouverneur, wetende, dat hy een braaf kaerel en ryk van vee was, ons had bevolen by hem te gaan, dat hy ons wel helpen zoude. Gevende hem daar op nog eens en andermaal een zoopje, maar dat mogt niet helpen, hy antwoordde ons, dat wy eerst by de andere Gonnemaas moesten gaan, en dat hy dan zien zoude uit ons wedervaaren aldaar, wat hem te doen stont. 1705.

Terwyl hy nog eens dronk, ging ik het vee, dat nu t'huis quam, eens doorzien, 't welk een schoone troup was, behalven dat hy 'er zyn beste ossen, op het hooren van onze komste, al uit- en van de hand gezonden hadde.

Ik quam dan weder in de tent, en zogt hem op nieuw tot de ruiling te persuaderen, maar kon dien avont niets op hem winnen, als dat hy ons wel wat schaapen tot pads-kost wilde byzetten, wy moesten dan dien avont laat vrugteloos scheiden.

Woensdag den 21 dito.

Zont ik een wagen te rug na de Kaap, laadende het goed op myne wagen, waar door ik gelegentheid had, den Ed. Heer van de talmery met dezen onhebbelyken *Bootsman* te berigten, die my des morgens niet anders dan 12 hamels bragt, niet tegenstaande ik hem op 't kragtigste inboezemde, dat wy niet gezonden waren, om schaapen, maar beesten, te ruilen, en om geen pads kost verlegen waren, wyl wy ten overvloed proviant (gelyk hy aan de 3 gelaadene wagens zien kon) hadden. En dat hy (zoo anders niet wilde ruilen) met de schaapen maar weer konde vertrekken.

Daar op vertrokken zy uyt de Tent, na de Kraal, en kwamen kort daar na met 3 Osjes weder, 't welk my op den begonnen voet voortgaan, en zeggen dee, dat hy gek was zig te verbeelden, dat ik met zoo veel volk, en Wagens zoo ver kwam, om 3 beesten te ruylen, dat hy daar ook maar weder mede Kraalwaards kon keeren, en dat ik opbreken, en vertrekken zou.

Eyndelyk kreeg ik 9 mooye Osjes, en zeven Hamels, waar voor hem gaven, 10 bosjes Kopere Koralen, 13 ponden Tabak, eenige Glaze Koraalen, en Brandewyn.

Welk vee by hem tot op onze te rug komst gelaten hebbende, braken wy ontrent den middag op, en quamen des agtermiddags ontrent 3 mylen verder in een schoone vlakte, waar door een helder stroomend riviertje loopt, ter ruste.

Deze valley legt ontrent 4½ myl van de

1705. de 24 rivieren, ter regter hand aan 't lange gebergte, onder een boſch, voor dezen 't oude Elzenboſch genaamt, en daarom door ons de elzen-valley gedoopt, ze is ontrent een half duyzend ſchreden breed, en wel een quartier uur gaans lang, altemaal ſchoone zwarte kley-grond, met wilde palmyt, en andere ruygte, bezet, en daar onder een weynig moeras, door dien het water uyt 't riviertje, dat opzommige plaatzen door ruygte verſtopt is, over zyne oevers loopt, 't welk met wat op te ruymen, kan geholpen, en afgetapt worden.

Donderdag den 22 dito.

Braken wy met 't lumieren van den dag (onder faveur van een betrokken lugt) weder op, en kwamen, na ontrent een half myl gevordert te hebben, in een tweede ſchoone valley, veel grooter dan de eerſte. Deze begind van 't Aſſegaayenboſch, dat hier boven aan den berg ſtaat, en loopt verder, als ik heb konnen beoogen, om datze een draying agter eenige ruggen krygt, gelykze in grootte de vorige overtreft, en in deugd van grond niet wykt, zoo is ze ook in gras-ryke ruggen de andere te boven gaande.

Na deze paſſeerden wy nog door eenige kleyne valleytjes, en ſchoone gras-ruggen ontrent 2 mylen verre, daar wy een ongemakje aantroffen, dat egter nog wel uytviel. Ik was met baas *Hartog*, en de helfte van 't volk, wat voor uyt, meenende met onze paarden door een ruyg poeltje te paſſeren, dog hadden die daar in haaſt verloren, het myne was zoo dra van den oever niet geſtapt, of men zat 'er tot over den zadel toe in, en konde zich door de biezen, die hem de voeten verwardden, niet wel redden, kantende met my dan over de eene, en dan over de andere zyde, en zomtyds met de geheele kop onder. Ik dorſt 'er niet af, om dat ik bevreeſt was'er geheel in te zinkken. Door al dit martelen ſchokte hy wat voort, kreeg eenige vaſtigheyd onder de voeten, en ſprong met my, zeer bemodderd zynde, op 't drooge. *Hartog*, die wat hooger was, voer een weynig, maar niet veel beter. Zyn paard, dat wat grooter was als 't myne, bragt hem eer te land, en gaf hem 't playzier van my te zien martelen.

Ons gevolg had geen luſt, om dat kunsje na te doen, maar zogten een beter plaats langs den overkant.

Wy vertoefden hier tot de Wagens quamen, om haar den overtogt te wyzen, en voor dat gevaarlyk moeras te waarſchouwen.

Het padt had ons nu verlaten, dies moeſten wy langs een ongebaand veld, vol molshopen en gaten, tuſſchen vallen en opſtaan, met grooter verdriet nu verder voorttrekken, en quamen, na dien dag ontrent 6 mylen gevordert te hebben, aan een kleyn fonteyntje in 't midden der vlackte ons verblyf te nemen. 1705.

Dit waterplekje, dat vol ruygte en biezen ſtond, liet ik aanſtonds opruymen, en braaf diep uytgraven, omme (zoo ik langs dezen weg weder mogte te rug keeren) niet verlegen te zyn, en gaf het den naam van *Boonen-fontein*, om redenen.

Vrydag den 23 dito.

Was het des morgens wat regenagtig, egter vervolgden wy onzen weg, en ſtaken over na den hoek van den picquetberg, zynde de weg, die ons door den Capiteyn *Hannibal* gewezen wierd, om na zyne Kraal te trekken. Op den middag quamen wy aan een rivier van grootte en form, als de diepe rivier, die door den Koeberg loopt, ook met zulke ruggen en drayingen. Hier ſloegen wy onze tent, die over nagt en in den morgenſtond nat geworden was, op, om te droogen, midlerwyl aten de menſchen, Hottentots, en de beeſten wat, tot ontrent ten 2 uuren, dat wy weder oppakten, inſpanden, opzadelden, en voorttrokken, nemende onzen weg langs de voorgemelde rivier, tot des avonds tegens donker, dat wy op de oude Kraal aan den Noordhoek van den Picquet-berg, genaamt de bange hoek, halte hielden, en onze nachtruſt namen, hebbende dien dag ontrent 8 mylen gemarcheert. Hier wierd my, en Capiteyn *Hannibal*, door *Bosjesmans* gezegt, dat 'er, ontrent 4 dagen voorleden, een wagen om te ruylen na zyn Kraal gaande, gepaſſeerd was, welkers ſpoor ons ook aangetoond wierd, daar op wilde hy ons verlaten, en na de Kraal gaan, wyl hem de handeling van *Dronke Gerrit* nog in verſcher geheugenis was. Ik perſuadeerde hem egter by ons te blyven, onder belofte van zoo ſpoedig, als doenelik, voort te trekken, en zoo mogelyk dien wagen te agterhalen, en dat hy dan een ooggetuyge zoude zyn, dat het zonder kennis van den Ed. Heer was, terwylen ik die wagen en volk in arreſt nemen, en opzenden zoude; waar door hy hem liet gezeggen, en by ons bleef, want anders hadden wy miſſchien zyn Kraal niet konnen vinden.

Saturdag den 24 dito.

Sloegen wy met den dag (zynde betrokken lugt) weder voort, nog al langs die zelfde rivier, van mening zynde, dien dag een goeden weg in dat koele weer af te leggen, omme den wagen zoo mogelyk, te attrapperen, die my hier weder van *Bosjesmans* onderrigt wierd, een wagen van 's Compagnies dienaars uyt de groene kloof te zyn, dat my al vreemd voorquam, wyl de Corporaal van dien poſt

1705. wel wiſt, dat ik om voor de Ed. Compagnie te ruylen in 't veld was, alzoo ik eene der bezettelingen van die poſt onder myne manſchap hadde, en door zynen wagen voor uyt te zenden, en de Hottentots met Tabak en anderzints te voorzien, mynen togt vrugteloos maken zoude: In 't beſte van onze marſch, tegen den middag ontrent 4 mylen gevorderd zynde, brak een voor-as van eene der wagens by de naaf af, waar door wy onze Tent moeſten opſlaan, om weder een nieuwen as aan de wagen te maken, en dus het reſterende van dien ſchoonen dag laten voorby loopen. Egter was het niet kwaad voor 't vee, dat hier aan de rivier tot den buyk toe in 't gras ging. Midlerwyl arbeydden wy luſtig om den wagen weder in ſtaat te krygen, en namen, na wat gegeten te hebben, onze ruſte, tot

Sondag den 25 dito.

Dat wy tegens den middag weder klaar raakten, en in een zeer miſtig weer, gelyk het dien gantſchen nacht mede geweeſt was, onzen tocht vervorderden.

Ontrent een myl voortgetrokken zynde, zagen wy aan het verſche ſpoor, dat de hier voorgemelde wagen weder te rug getrokken, en ons dien nagt gepaſſeert was, apparent van onze komſte kenniſſe gekregen hebbende.

Wy hielden dien gantſchen dag nog al de paſſagie langs die zelve rivier, en den weg, die de vorige wagen voor ons gebaand hadde; komende tegens den avond (na dien dag ontrent 6 mylen gevordert te hebben) aan deſſelfs oever weder onze legerplaats te formeren. Hier was de meergemelde rivier, na giſſing wel duizent ſchreden breet, vol Meeuwen, Duykers, Endvogels, en ander vliegend en zwemmend gedierte; onder andere liet zig de zeekoe mede hooren. Op een hoogte gegaan zynde, zag ik de zee, die daar ontrent 3 mylen van daan ſcheen, alwaar zig, volgens zeggen van de Hottentots, deze rivier, op hunne taal *Quæcoma* genoemt, ontlaſt.

Had onze cours verder langs dien weg geſtrekt, ik zoude gaarne deſſelfs uytgang gezien, en 't ſtrand daar om heen bekeken hebben, maar wy moeſten:

Maandag den 26 dito.

Des morgens vroeg met miſtig weer, en een ſterke wind, van cours veranderen, en ter regter hand dwers landwaard inſlaan, langs een zeer moejelyken zandweg, daar de beeſten yeder ommezien bleven ſtaan, dewyl dezelve telkens in de molgaten vielen, en vaſtſlaken, en de wagens ſneden wel een voet diep in 't zand, dit duurde zoo voor de ſpatie van 3 mylen, als wanneer wy aan *Hannibals* Kraal kwamen; hier waaren 6 Capiteyns te zamen getrokken, en maakten met malkanderen 23 huysjes uyt.

Zy lieten ons hun vee zien, dat niet veel 1705.
in getal, en meeſt Koeyen waren.

Ik vroeg hen, hoe het kwam, datze zoo weynig vee hadden, dewyl de Ed. Compagnie nooyt met hen geruyld hadde, waar op zy my berigt gaven.

Dat zeker vryman, in de wandeling *Dronke Gerrit* genaamt, korte jaaren voorleden, met eenige anderen verzeld; aan hunne Kraal was gekomen, en, zonder yets te zeggen, van alle kanten daar op vuur gaf, verjagende dus de Hottentots, ſtekende hunne huysjes in den brand, en nemende al het vee met zig, zonder dat zy wiſten uyt wat oorzake, wylze niemand van de Hollanders ooyt beledigt hadden; waar door zy het altemaal zyn quyt geraakt, en dus genootzaakt geworden, hun na de buytenſte afwoonende Hollanderen te begeven, en daar weder vee te beſcharen, en hunne eygene landsluyden, of daarze maar wat krygen konden, te beroven, waar mede zy dan in 't gebergte liepen, en zoo lang gaſtereerden, tot dat het op was, halende dan al weder ander, dat hen eenige malen gelukt is, en waar van ze tegenwoordig nog maar weynig bezitten. Van een andere kant wordenze ook met ſtroperyen geplaagt van een Natie van Hottentots, die over de Olifants-Rivier, in by na ontoegankelyk gebergte huyshouden, waar van het land op hunne taal *Thynema* genaamt, en de Capiteyns dier roofvogels, *Throghama Tkouſa*, *Doe odie*, *Tkeringnouw*, genaamt zyn. Deze kwellen hen gedurig, zonder dat zy daar zelden revengie op konnen halen.

Maar op het weemoedigſte, en verbitterſte klaagdenze over de godlooze handeling van dezen *Dronken Gerrit*, die oorzaak geweeſt is van alle onheylen en bloedvergieten, zedert in verſcheyde ontmoetingen met de Hollanders voorgevallen.

Dus zyn zy dan genootzaakt, om het weynig vee, datze nu nog bezitten, te ſparen, en om voedzel en vleeſch voor Vrouwen en Kinderen, te bekomen, dagelyks tegen de Olifanten te vegten, en dus met het uyterſte gevaar huns levens, op deze manier de koſt te zoeken.

Dat zy de goedheyd en vriendſchap van de Ed: Compagnie, en de Ed: Heer Gouverneur, die ik hen zoo hooglyk aanprees, grootelyks waardeerden, en dezelve in alle gelegentheden zeer geerne omhelzen wilden.

En waarlyk ik hebbe in deze menſchen hun gedaanten, gedrag, en ommegang, veel meer opregte goedaardigheyd beſpeurt, dan in andere Hottentots.

Op den avond ſcheyddenze van ons.

Des nachts regende het zeer ſterk, met harde wind uyt den Noordweſten, waar door wy qualyk ons wagtvuur konden in brand,

1705. brand, en de Tent ſtaande houden, wy waren dien gantſchen nacht in een gedurige beweging, om dat de beeſten, en paarden op de vlakte niet ſtaan, maar ſtadig na de bosjes wilden, om voor die zelve regen en winden te ſchuylen. Van binnen konden wy, door oudheyd van de Tent, mede niet droog zyn, dus was het over al allarm, en duurde tot

Dynsdag den 27 dito.

Dat het des morgens ontrent agt uuren wat bedaarde, en de regen ophield. De Capiteyns kwamen met hun zeſſen, en bragten ons 6 beeſten, onder de vorige proteſtatien van hun onvermogen. Wy kregen 'er egter, na dien gantſchen dag pratens,

Woensdag den 28 dito.

Veertien ſtuks, waar voor wy uytreykten 18 boſſen Kopere Koralen, 18 ponden Tabak, eenige Glaze dito, en Brandewyn. Hier wierd ons regt berigt gedaan van de meergemelde wagen, dat dezelve door den Corporaal van de groene Kloof, *Daniel Tous*, met de eenigſte man, die hy nog op de poſt hadde, en een vryman *Chriſtoffel Lutje*, hier gezonden was om te ruylen, maar dat zy, van onze aannadering kenniſſe hebbende gekregen, na een dag vertoevens waren vertrokken, hebbende eenlyk in der haaſt 12 groote Olifants tanden geruyld, en mede genomen.

En dat in den voorleden droogen tyd hier geruyld hadden, de vryluyden *Pieter Janszoon*, *Kees Oorlam*, *Potje*, en *Karos op Zy*.

Een weinig van de tent gaande, om wat bollen-zaaden, enz. met *Hartog* op te zoeken, wiert ik van een hoogte weder de zee gewaar, en wyl die digt by ſcheen, reſolveerden wy deze rivier, die voorby de Kraal loopt (en door de Hottentots *Tythouw* genaamt wort) te volgen, en te zien, of zy zich miſſchien niet in die andere groote rivier *Quæcoma* ontlaſte, en dus te zamen in zee haaren uitgang hadden.

Na 2 uuren rydens, quamen wy onder aan de zee, daar wy een bar ſtrand, en zeer onſtuimige zee, met vreeſſelyke brandingen, en gevaarlyke klippen vonden; wy reden een ſtuk weegs langs dat ſtrand, en konden den uitgang van de groote *Quæcomas* rivier van verre even bekennen, maar het was ons te ver om daar heen te ryden.

Deze *Tythouw* rivier ontlaſt zich niet in zee, maar eindigt in een groote zoutpan, alwaarze zich verder onder de duinen verliezen moet, wyl wy geen uitgang, en niet als redelyke hooge duinen, vonden.

Noit heb ik meer Flamingos gezien, als hier, benevens een groote menigte ganzen, en allerlei endvogels, daar wy met ſchieten een goede proviſie van opdeden, en quamen met den avont wederom aan de tent; het was dien gantſchen dag een betrokke lugt geweeſt, en wiert op den avont zeer kout. 1705.

Donderdag den 29 dito.

Was het mottig en regenagtig weer, dies wy tot den middag wagtten, eer weder op reis togen, en onzen cours ter regterhand na de Olifants-rivier inſloegen. Na ontrent 2 mylen vorderens, namen wy aan een klein beekje (door de Namacquas, *Thie They*, en van ons Schilpadden-poel genaamt, ontrent een half myl agter den *Theima Koethama*, of Wolvenberg) weder ons verblyf.

Den gantſchen weg, van de Kraal tot hier toe, beſtont al in zoodanige ruggen, zonder gras, maar vol doornen, en zekere bosjes, waar uit een gom tyffert, in reuk, ſmaak, en couleur, den maſtik zeer gelyk. De Namacquaaze Hottentots noemen die gom *Traap*, en bezigenze tot het vaſtzetten van aſſegaajen, meſſen, enz. gelyk wy den harpuis doen; wy hebben eenige van de jonge boomtjens, en gom mede gebragt.

Des middags was het mooi weer, en een heldere lugt; ik zont over al heen, om langs dit beekje wat watergras voor de paarden op te zoeken; want in dit geheele veld vint men niet een ſier gras. Des avonts betrok de lugt weder, en

Vrydag den 30 dito.

Was de hemel met zeer ſwaare wolken bezet. Toen wy des morgens vroeg opbraken, waaide het ook heftig uit den N. W., werwaarts onze cours ging. Wy hebben geen halve myl gevordert, of kregen een digten regen, die ons den gantſchen dag by bleef.

Dit is een zeer verdrietig veld; de geheele weg is niet dan zand; hoogtens, en laagtens, vol klippen en molgaten, daar de paarden en beeſten tot de knien toe geſtaadig invielen, vol bosjes, zonder het minſte gras; wy reden eenigen tyd langs een berg, door de Hottentots *Thou* genoemt, na zekere Hottentottin (de redenen waarom zyn my bekent, maar al te natuurlyk, om hier plaats te hebben) het woord *Thou* betekent in de Gonnemaſche taal, 't ſchaamt-deel van een vrouw.

Hier konden de wagens tegens een zandhoogte niet, dan na 2 uuren martelens, ende hulp van alle de manſchap, opgekruit worden, en juiſt trof ons daar een felle regen aan, die ik, zoo lang myn mantel 't velen kon, deftig tegenſtont, maar moeſt egter ten laatſten met de anderen onder de klippen kruipen.

Het bedaarde weer wat, en wy trok-

ken

1706. ken weder voort, hier ſtond ons een Rhinocer in de weg, en maar ontrent 100 ſchreden van het pad, die wy bang waren, dat het met ons in de war zoude gooyen, maar hy ging op het geſchreeuw der Hottentots berg op.

Dit was het eenigſte groot wilt, dat wy op den gantſchen tocht, tot hier toe gezien hadden; daar men voor dezen gantſche troupen Olifanten, in die oude gepaſſeerde velden plagt te ontmoeten.

De oorzaak daar van is, dat de hierom heen leggende Hottentots, op de (voorleden Maandag den 26 dezer) aangehaalde manier, tot de uytterſte armoede vervallen, gedrongen zyn geweeſt, hunne toevlugt tot de Olifants-jagt te nemen, en deze beeſten daar door te dooden of te verjagen; zy latenze tot nog toe geen ruſt, want zoo draa word'er niet een door hunne Sonquaas (Soldaten) die dagelyks in 't velt kruyſen, om Daſſen, Jakhalzen, en ander gedierte te vangen, vernomen, of daadelyk werd'er na de Kraal gewaarſchout, daar ze dan met alle de jonge manſchap op uyt komen, en deze beeſten zoo lang plagen, tot dat zy door onruſt, en wonden van Aſſegaayen, pylen, &c. afgemat, hun laatſten adem uytblazen. Zoo'er drink-water voor vee ontrent is, daar'er een valt, trekt'er de gantſche Kraal, met al wat'er is, heen. Dus gebeurt het, datze niet lang op eene plaats blyven en qualyk te vinden zyn.

Op den agtermiddag quamen wy, na vordering van ontrent 4 mylen, in een Kloof aan de voet van *Tho koe* aan *Olofs* Fonteyn, in den regen onze tent op te ſlaan, en nagt-ruſt te nemen.

Deze berg heeft zyn naam van zekeren Capitein *Tho*, die, voor eenige jaaren, na zyn Kraal (hierom heen leggende) willende gaan, in dezen berg door een Leeuw verſlonden is, en daarom door de Hottentots *Tho koe*, dat is, *Tho's* berg genaamt.

Saturdag den 31 *dito.*

Maakten wy ons vroeg reisvaardig, en trokken met zonnen opgang, met mooi weer weder voort. Men kon nu merkelyk vernemen, dat paarden en beeſten door ſchraale weiden en geduurig marcherens, begonden ſwak te worden, want daar wy te vooren met 8 beeſten voor yder wagen alle hoogtens op konden, had men nu werk met 10 deze *Tho koe's* kloof, ſchoon de hoogſte niet, te paſſeren.

Egter reden wy, langs een miſerabel klippig zandpad, ontrent 4 mylen, en quamen toen aan de Olifants rivier, die hier, en verder na boven toe *Tharakkamâ* (dat is ruige rivier) genoemt wort. De gemelde rivier was door den regen hoog geſwollen, daarom bleven wy aan deze 1705. kant, en ſloegen daar onze tent op; hier haalden het vee met weiden, en wy met viſſchen, 't hart weder eens luſtig op, tot dat de donker ons deed ruſten.

Sondag den 1 *November.*

Begonnen wy vroeg de oevers der rivier, die zeer ſtyl waren, met pikken en graven, wat af te nemen, omme dus deze Drift paſſabel te maaken, gelyk zulks ontrent den middag wiert volbragt, en alle de bagagie door de manſchap overgedragen zynde, kruiden eindelyk de beeſten de ledige wagens mede door, zulks wy alle over raakten, en wyl het zeer heet was, bleven wy den overigen dag en volgenden nacht alhier; maar

Maandag den 2 *dito.*

Waaren wy vroeg met pakken, inſpannen en opzadelen bezig, en togen ontrent 8 uuren verder voort, den cours al langs de overkant van de Olifantsrivier vervolgende, tot ontrent den middag, dat wy die verlieten en ter regterhand inſloegen, langs het mizerabelſte velt, dat'er bedagt kan worden. Het is al te maal rood zand, boſſchen, en door de mollen t'eenemaal ondermynt; had het my mogelyk geweeſt, ik zoude myn paard gaarne gedragen hebben, want die arme beeſten konden hunne pooten niet verzetten, of zaten byna tot den boeg in de molgaten, en daar by ſcheen de zon tot brandens toe, en nergens was water te krygen, in ſomma, noit heb ik verdrietiger agtermiddag gehad.

Eindelyk quamen wy, na 5 mylen vorderens, een Kraal te ontdekken, in een zeer aardig gat, tuſſchen hooge ſtyle klipruggen inleggende. In den regentyd is het een riviertje, dat zich in de Olifantsrivier ontlaſt, maar nu niet dan een dor, diep dal, met 3 of 4 zeer kleine brakke waterpoeltjes voorzien.

Wy waren regt boven de Kraal, eer zy het wiſten, en daalden langs een zeer ſtyle klip rugwaarts tot hen te voet na beneden. Op het eerſte gezigt wierdenze heel verbaaſt; een deel ging aan de andere kant den berg op, wyl een ander getal jonge gewapende manſchap ons te gemoet trok. Eene der zelve was zoo voorbaarig, dat hy bereets een pyl op zyn boog gelegt had, omme die op my, de voorſte zynde, cours te doen nemen, maar door het aanleggen van myn roer, en het toeroepen van den Hottentot, die ons den weg had gewezen, en verzelde, ſtak hy die weder op; en quamen toen met groote nieuwsgierigheid rondom ons, vraagende zonder ophouden aan onze Hottentots, wie wy waren, en tot wat einde wy zoo ver in 't land quamen, waar op geantwoord zynde, warenze wel in hun ſchik. Onze wagens, die een

tour

1705. tour om moeſten nemen, quamen eindelyk mede om laag, en wy ſloegen onze tent ontrent een kleine ſchoot weegs van de Kraal ter neder, en gingen, na alles wel bezorgt te hebben, ruſten, maar wy wierden wel haaſt weder geſtoort, want ontrent middernacht begonden de beeſten en paarden, die voor de tent, tuſſchen de wagens ſtonden, te ſchrikken en te loopen, en een der wagenryders, die buiten ſliep, te ſchreeuwen, waar op alle man met geweer ter tent uitliep. Ontrent 30 treden voor de tent ſtont een Leeuw, die, op het zien van ons, zeer zagtzinnig ontrent 30 treden verder, agter een doorne boſchje ging, dragende iets met zich, dat ik meende een jong osje te zyn.

Wy deden over de 60 ſchoten op dat boſchje, en doornagelden het dapper, zonder dat men eenig verder gewag vernam. De Z. O. wind waaide ſterk, de lugt was zeer klaar, en de maan ſcheen op 't helderſte, zoo dat wy alles op die diſtantie zien konden.

Na dat de beeſten weder tot ſtilſtant gebragt waren, en ik alles eens overzag, miſte ik den ſchildwagt van voor de tent, zynde *Jan Smit van Antwerpen*, in de groene kloof beſcheiden.

Men riep hem zoo luid als men konde, maar te vergeefs, wyl niemant antwoordde, waar uit ik beſloot, dat de Leeuw hem had weggenomen; 3 of 4 mannen gingen op het voorzigtigſte na dat bosje, dat regt tegen over de deur van de tent ſtont, om te zien, ofze niets van dien Man vernemen konden, maar quamen hals over kop weder te rug, wyl de Leeuw daar nog lag, zich opheſte, en begon te brullen. Zy vonden daar des ſchildwagts geweer, welkers haan geſpannen was, en deszelfs muts en ſchoenen.

Wy deden weder wel hondert ſchoten op dat boſch, dat 60 treden van de tent, en maar 30 treden buiten de wagens ſtont, en waar op men als na een doel konde ſchieten, zonder den Leeuw te vernemen; waar uit wy preſumeerden, dat hy dood, of weg moeſt zyn. Dit deed den wildſchut, *Jan Harmanszoon*, reſolveren te gaan zien, of hy 'er nog in was, of niet, nemende een brandent hout in de eene hand; maar zoo ras naderde hy het bosje niet, of de Leeuw deed, onder een vreezelyk gebrul, een ſprong na hem, dies hy het brandend hout na hem toe gooide, midlerwyl ſchoot het ander volk wel 10 ſchoten na hem, maar hy retireerde aanſtonts weder op zyn oude plaats, agter dat boſchje.

Dit brandhout, dat hy na den Leeuw gegooit hadde, was in 't midden van 't boſchje gevallen, en door de ſterke Z. O. wind aangeblazen, geraakte het in de lichte vlam, zoo dat men zeer klaar daar in-, en dit doorzien konde; men ſchoot 'er nog al geduurig in, ondertuſſchen verliep de nacht, en de dag begon aan te breken, dat yder een moed gaf, om hem alsdan regt te konnen treffen, wyl hy 'er niet van daan konde, of moeſt zich geheel bloot geven, alzoo het boſchje regt tegen een ſtyle kloof aanſtont. Zeven mannen, op de buitenſte wagen zittende, paſten op, om hem, uitkomende, waar te nemen. 1705.

Eindelyk ging hy, eer het nog ter degen licht was, met de man in zyn bek, den berg opkuyeren, krygende wel 40 ſchoten na zyn huit, zonder dat hem eene trof, ſchoon hem veele zeer na quamen, gelyk wy naderhand bevonden hebben; als hem een kogel wat digt by quam, keerde hy hem al grynzende na de tent, en knorrende na ons toe, en ik ben van gedagten, had hem yemant getroffen, dat hy met een volle vaart, op tent en volk aangekomen zoude hebben.

Zoo ras het licht was, zag men aan het bloed en een ſtuk van den rok, die men daar vont, dat hy den man weggenomen, en mede geſleept hadde, ook vont men agter het boſchje de plaats, daar hy gelegen, en den man bewaart hadde, en 't ſcheen onmogelyk, dat hem geene kogels hadden gerroffen, wyl 'er op die zelfde plaats eenige plat geſlagene gevonden wierden.

Wy beſloten dan, dat hy gequetſt, en niet verre van daar was; hier op verzogt my het volk, 't lichaam te mogen gaan opzoeken, om het te begraven, wyl zy geloofden, dat de Leeuw door het geſtaadig ſchieten, niet veel tyd zoude gehad hebben, om daar van te eeten.

Ik ſtont eenigen van hen zulks toe, mits een goede party gewaapende Hottentots mede nemende, en onder belofte, datze zich niet in gevaar zouden begeven, maar geſtaadig wel toezien, en voorzigtig zyn.

Daar op volgden zy met hun zevenen, geadſiſteert van 43 Hottentots, het ſpoor, en vonden hem ontrent een halve myl van daar, by het lichaam, agter een klein boſchje leggen; hy ſprong door het geſchreeuw van de Hottentos daadelyk op, en nam de vlugt, waar op zy hem alle naliepen; ten laatſten keerde het beeſt zich om, en quam vreezelyk brullende onder den hoop; het volk, 't welk door 't loopen vermoeit was, ſchoot mis, op welke hy daadelyk aanquam.

Den Baas, of opperſte Capitein van de Kraal, deed hier een trouwe daad aan 2 van 't volk, daar de Leeuw het op toezette. Des eenen roer weigerde, en de ander ſchoot mis; daar op ſprong hy tuſſchen den Leeuw en 't volk zoo na by,

by, dat de Leeuw hem met de eene klaauw in de karos ſloeg, en met den bek daar in beet, meenende den Hottentot te hebben, maar die was hem te gaauw, liet zyn karos glippen, en duuwde hem een aſſegaai in de ribben. Aanſtonts ſprongen de andere Hottentots ook toe, en verçierden hem met hunne werpſpieſſen, dat het wel een yzerverken geleek, evenwel hield hy nog niet op met ſpringen en brullen, maar beet eenige der aſſegaaiſtokken af, tot dat hem de wildſchut, *Jan Harmanszoon*, een ſchoot in 't oog gaf, die hem deed kenteren, waar op de anderen hem verder doodſchoten.

Het was een vreezelyk groot beeſt, en hy had kort te vooren nog een Hottentot uit deze Kraal gehaalt, en opgepeuzelt.

Ik ben hier dus langwylig geweeſt, om dat my niet voorſtaat oit diergelyke aſſurantie van een beeſt gehoort te hebben, en de kloekmoedigheid van dien Hottentot is mede aanmerkelyk.

Des mans lichaam was door hem van agteren met de linkerpoot, aan de linkerzyde van het hoofd geſlagen, met den bek in de ſchouder gevat, en dus voortgedragen; beide de billen, en linker ſchouder, waren opgegeten.

Wy bragtenze alle beide aan de tent, en begroeven den man, daar hy gegrepen was, gelyk wy den Leeuw mede onder de aarde ſtaken, op dat hem het vee niet ruiken zoude.

Het was dien ganſchen dag brandent weêr, en de Hottentots waarſchouwden ons, dat 'er nog 2 wytjes hier ontrent waren, waarom ik des agtermiddags een Kraal van doorn liet maaken, en op drie plaatzen, of paſſagies, volk met geweer ſtellen, maar vernamen dien nacht geen onraad.

Woensdag den 4 dito.

Maakten wy voortgang met de ruiling, daar wy de voorige 2 dagen over getalmt hadden, en quamen eindelyk, na een ontallyke menigte praatjes, en reden-martelingen, zoo verre, dat wy 33 Runderbeeſten ruilden, voor 33 ponden Tabak, en 33 boſſen kopere Kraalen, mitsgaders eenige Glazen dito, en Pypen; benevens 14 hamels voor 7 ponden tabak, en vereerden de Capiteins, en hun gevolg 4 bosjes kopere koraalen, en 2 ponden tabak.

De zonneſchyn was hier by na onverdragelyk, en in de tent was het als in een oven.

Des avonts brulde het langs dit riviertje, of alle de Leeuwen van Africa by malkanderen waren. Ik preſumeer, dat het de 2 wytjes waren, omme het gedoode mannetje te zoeken, dies verwag-

1705. wagtten wy niet anders dan hun bezoek dien nagt, hier tegens hadden wy ons door 't verhoogen onzer Doorne-kraal, en 't ſtellen van roers, op de paſſagien, langs welken zy hunne coers moeſten nemen, mitsgaders het ſtoken van vuuren rondom ons, en 't houden van dubbele wagt, wel voorzien; maar zy quamen niet.

En wyl hier ontrent geen meer Kralen leggen, en voor ons niet te doen viel, rezolveerde ik weder te rug te keeren, om de Gonnemaſche Kraalen op te zoeken

Het verdroot my geweldig, in een tocht van 12 dagen, langs zoo een verdrietigen moeyelyken weg, niet meer dan 2 Kralen, en die (ſchoon uyt 10 Capiteyns beſtonden) zoo ſlegt van vee voorzien waren, op te doen; hier door heb ik met leetwezen ondervonden, hoe door de laatſte opengeſtelde vrye ruyling, en de gepleegde onhebbelykheden van die landloopers, het gantſche land bedorven is, want als de eene Kraal het vee door de Hollanderen ontnomen was, gingen die het weder anderen ontroven, en die dan verder hunne naaſtleggende, waar mede ze dan in 't gebergte liepen, en zoo lang gaſtereerden, tot het op was, zoekende dan al weder ander, en dus zynze van menſchen, die hun in vrede, vernoegd, en onder hoofden en Kralen verdeelt, geruſtelyk met den veeteelt erneerden, meeſt alle bosjesmans, jagers, en rovers geworden, en over al tuſſchen, en in gebergtens verſtrooyt.

Ontrent den Koperberg leggen, volgens zeggen van deze Hottentots, eenige Kralen van de groote Namacquaas, maar dat was ons te verre, en ook de tyd van 't jaar niet, om derwaards te gaan, dies namen wy

Donderdag den 5 dito.

Van deze Grigriquaas, en Namacquaas Capiteyns afſcheyd, en verlieten dien ongeluks-hoek, werdende met wonderlyke, complimenten en tabeetjeszeggingen, door de gemelde Capiteyns, die zeer voldaan ſchenen, nog een groot end weegs vergeſelſchapt, wy trokken dan te rug, en quamen op den agtermiddag weder aan de Olifants-rivier, die nu wel 4 voet hoger, als toen wy'er doortrokken, gezwollen was, onze tent neder te ſlaan. De ſchrik voor ongedierte, ſchoon wy geen ſpoor vernamen, was in ons zoo groot geworden, dat wy aanſtonts weder doornen kapten, een Kraal maakten, op 3 plaatzen cours ſtelden, en dus, na het eyndigen van een brandende dag, gingen ruſten.

Vrydag den 6 dito.

Was het water ontrent een voet gevallen, maar nog al te hoog, en ſterk ſtroomende, om'er door te waden; dies wy in ons campement bleven ſtil leggen; hier konde het vee zich weder dik eten, wyl langs de rivier ſchoon gras ſtond. 1705.

Op den agtermiddag quamen de voorgemelde Capiteyns ons in deze legerplaats nog eens bezoeken, zy waren na ons vertrek mede uyt dat ongedierts-gat opgebroken, en met hunne Kraal, ontrent een quart myl onder ons, aan de Olifants-rivier komen leggen. Des avonds ſtelden wy weder onze ſtelroers, en

Saterdag den 7 dito.

Met het lumieren van den dageraat, ging een der ſtellen los; door een jakhals afgetrokken zynde, en kort daar na marcheerden wy van daar voort.

Ontrent den middag quamen wy ter plaatze, daar wy de rivier overgekomen waren, maar het water was nog te hoog, dierhalven namen wy hier weder ons kampement, en verſleten het reſterende van dien heeten dag, en volgende nacht alhier.

Sondag den 8 dito.

Was het water tegens den middag wat gevallen, dies wy opbraken; en de revier paſſeerden; beneden ſtrooms liet ik een touw dwers over de rivier ſpannen, alwaar 7 a 8 man langs ſtonden om het vee voor het wegdryven, wylze alle zwemmen moeſten, te behouden, dat ons goeden dienſt deed, alzoo'er veel jong goed onder was, en de ſtroom ſterk liep. Alles geraakte zonder ongemak over, en wy hielden ontrent een myl verder in een mooy grasklooſje weder halte, ſloegen de tent op, bezorgden het vee, maakten onze ſtellen gereedt, en gingen in Gods Naam ruſten.

Maandag den 9 dito.

Sloegen wy met het aanbreken van den dag weder op reys, onder faveur van een betrokkene lugt, nu en dan met regen-vlaagjes verzelt, en quamen op den namiddag aan Olofs-Fonteyn, daar wy onze leger-plaats weder formeerden, en nachtruſt namen.

Dynsdag den 10 dito.

Scheyden wy met zonnen opgang weder van de plaats onzer legering, en namen eenen anderen cours langs de Zuidkant van den Tho-berg, regt op den Picquet-berg aan, door aanraaden van den Hottentot, die onze Gids was, op verzekering van een nader en beter pad, als wy op onzen heen-tocht gehad hadden, maar wy vonden ons bedrogen, want op de ruſtplaats komende, vernamen gras nog water, dierhalven moeſten wy aan 't graven, en kregen zoo veel, dat even de keetel konde koken, drinkwater hadden wy nog 3 of 4 fleſſchen vol, daar wy ons mede behielpen, tot

1705. *Woensdag den* 11 *dito.*

Dat'er in de gegravene kuylen, zoo veel gekomen was, om 3 of 4 kleyne vaatjes te vullen, en het vee even te ververſſchen, 't welk gedaan hebbende, togen wy weder voort, dezen dag leydde ons de ſchelmſche Hottentot *Dikkop*, in dit zandige veld, geduurig heen en weder, in een brandende zonneſchyn, dat de beeſten ten eenemaal magteloos wierden, op 't laatſt kroop hy in de bosjes weg, latende ons in 't velt ſtaan, wy gingen egter voort, en vonden op den agtermiddag water, daar wy ons verblyf namen.

Digt by onze ruſtplaats vielen 2 trekoſſen door gebrek van water onder de voet. Ik zont hen Hottentots, en volk, met putzen, en balytjes vol water, om ze te verquikken, maar 't mogt niet helpen, op den avond warenze beyde dood.

Donderdag den 12 *dito.*

Moeſten wy, om de zwakheyd van 't vee, in onze leger plaats, daar wy goed gras en water hadden, blyven ruſten, en dezen heeten dag, en volgende nagt, alhier verſlyten, tot

Vrydag den 13 *dito.*

Als wanneer wy met zonnen-opgang weder aan 't marcheren gingen; de onmagt van trek-beeſten noodzaakte ons, om die ontrent 9 uuren weder uyt te ſpannen, en de zelve aan een mooy Fonteintje, in een brave gras-vlakte gelegen, tot ontrent een uur na de middag te laten eten, vervorderende als doen onzen weg weder langs de zelve valley, tot ontrent ten 4 uuren, dat wy aan een helder water, in een brave gras-vlakte onze tent nederſloegen, en daar verbleven.

Saterdag den 14 *dito.*

Trokken wy weder voort, en quamen, na het paſſeren van een zand-rug, in een ſchoone groene gras-valley, die wy volgden, en langs welke tegen den avond aan de Noord-hoek van den picquetberg (ter plaatze daar wy den 23 October gelegerd hadden) quamen te kamperen.

Sondag den 15 *dito.*

Ging ontrent ten agt uuren de marſch weder voort langs de Ooſtkant van den Picquet-berg. Hier quamen my weder aangename valleytjes en ſchoone grasruggen te vooren, die wy in dat verdrietige Grigriquaas-land, daar het altemaal zand is, niet gezien hadden.

Langs dezen kant van den genoemden Picquet-berg, zyn ſchoone vee-plaatzen; de grond zoude ook goed koorn draagen, als ze gemiſt was; het is meeſt ligte kley, en de berg vol kloven, uyt yder van welke, een kleyn riviertje komt, en zig met een valleytje na de vlakte heen ſtrekt, alwaar ze alle in malkanderen vereenigende, een begin maken van de op den 23 October gemelde rivier, die om den Noordhoek van dezen berg heenloopende, en onderwegen het water van eenige fonteynen nog ontfangende, die groote *Quæcomaas* rivier uyt maken, welkers uytgang wy aan ſtrand zagen. 1705.

De zon ſcheen dezen dag weder zeer kragtig, zonder dat eenige wind ons koelde, dies wy genoodzaakt waren tegen den middag den beeſten wat te laten ruſten, en op den agtermiddag weder voort te ſlaan, komende op den avond aan een plaats, genaamd de groene Kraal, daar wy by een helder ſtromend riviertje, onze legerplaats formeerden; hier quam ons in de nacht een Rhinocer digt voor de tent ſtaan, gaande de wagens rondom beſnuffelen, maar kuyerde op het helder vuur ſtooken zagtjes voort.

Maandag den 16 *dito.*

Lieten wy het vee eerſt braaf dik eten, voor dat wy weder op weg ſloegen, vervorderende ontrent ten 9 uuren onzen marſch nog al langs den zelven berg, zynde de coers na de berg-rivier, alwaar ons gezegd wierd, dat 2 Gonnemaas Kralen lagen.

Wy hadden weder een zeer warmen dag, en quamen na 3 mylen vorderens op den agtermiddag by 2 of 3 fonteyntjes halte te houden, en te verblyven, tot

Dynsdag den 17 *dito.*

Dat wy onzen weg des morgens vroeg in de koelte weder vervorderden, en tegen de middag aan een drift quamen, daar wy de berg-rivier paſſeerden; hier brak het voorwiel van eene der wagens t'eenemaal aan ſtukken, weshalven wy dien wagen met 5 man daar moeſten laten, en met de andere voorttrekken, tot tegen den avond, dat wy ter plaatze quamen, daar de 2 Kralen gelegen hadden, die elders anders heen-getrokken waren, en wyl de tent op de agter gebleevene wagens was, moeſten wy hier in de klippen kruypen, en nachtruſt nemen.

Woensdag den 18 *dito.*

Sont ik met lumieren van den dag den eenen wagen, dien wy geloſt hadden, te rug, om des anderens vragt op te nemen, en die dan ledig met zyne 3 wielen te laten voortſlepen; ontrent den middag quamen ze beyde by ons.

Insgelyks liet ik yemant te paard na de 24 rivieren ryden, (daar wy ontrent 3 mylen van daan waren) omme van de Weduwe *Elberts* poſt, een anderen wagen, of wiel, te leenen. Daar op quam des anderen daags, zynde

Donderdag den 19 *dito.*

De uytgezonden man met een wagen van Juffr. *Elbertsz*, en haalde onze ba-

1705. bagagie tot aan hun huys, daar wy nademiddag quamen, en het reſterende van dien dag verbleven.

Vrydag den 20 *dito.*

Reed ik met eenige manſchap geheel vroeg na Bootsmans Kraal, zoo omme de geruylde beeſten, die wy daar gelaten hadden, af te halen, als om te zien, of ik hem niet perzuaderen konde, ons met nog wat meerder te voorzien; maar alle myne redenen waren vrugteloos, en ik moeſt, niettegenſtaande hy een ſchoonen troep Oſſen hadde, met de voorige negen vertrekken, en quam daar mede by de wagens.

Ik had gelegentheyd, door dien eenige wagens met hout paſſeerden, zommige bagagie voor uyt, na 't huys van *Harman Janſz van Noorthoorn* te zenden, en zoo by pozen met dien eenen wagen voort te talmen. Op den agtermiddag quamen wy mede daar, en vernamen dat 'er eenige Kraalen in 't land van Waveren lagen, werwaarts wy, na een kort vertoeven heen trokken met eenen wagen, latende den anderen gebroken, en 't reſterende goed, benevens den Corporaal, met 4 man, om het gade te ſlaan, aldaar, en quamen met den donkeren avond over de kloof, en vervolgens ten mynen huize, alwaar wy dien nacht verbleven.

Hier hoorde ik van myne Hottentots, waar ontrent de Kraalen lagen, en trokken

Saterdag den 21 *dito.*

Na de breede rivier, daar wy even aan deze kant 3 Kralen vonden, beſtaande uyt de Capiteyns.

De eerſte { *Koekezon.* *Hoere Homa*, en *Thouza.*

De tweede { *Prins.* *Houtebeen.* *Scipio*, en *Ruyters Vader.*

De derde { *Kuyper.* *Jan.* *Harramœ.* *Thorrohæœ*, en *Tambours Vader.*

Aan die van *Koekezon*, namen wy ons verblyt, en zonden volk met tabeetjes Tabak na de andere Capiteyns, die daar op by ons quamen.

Wy gaven hen de oorzaak van onze komſte te kennen, en beſchonken hen met wat Brandewyn, Tabak, &c daar op gingen zy, onder belofte van des anderen daags braaf te ruylen, na hunne Kralen.

Sondag den 22 *dito.*

Bragtenze ons alle te zamen niet meer dan 26 ſtuks, dat ik hen te kennen gaf, veel te weinig te zyn voor 3 zulke groote 1705. Kraalen.

Zy zongen mede dat deuntje, dat de Bosjes mans hen 't vee ontnomen, en tot arme duyvels gemaakt hadden, maar ik toonde hen aan, datze niet ter goeder trouwe met ons omgingen, en hunne Oſſen weg gezonden hadden, houdende eenlyk Koeyen by de Kraal, om datze wel gehoord hadden, dat ik die niet ruylde, gelyk aan de Kraal van *Scipio* duydelyk bleek, daar over de 200 Koeyen, en maar 10 jonge Oſſen waren.

Eyndelyk na den ganſchen dag pratens, kreeg ik 'er 38 ſtuks, waar voor hen gaven, 38 ponden Tabak, 38 boſſen Kopere Koralen, eenige glaze dito, eenige Brandewyn, en ſpyzen.

Mitsgaders voor 8 Schapen tot proviſie, 4 ponden Taback, en vereerden aan de Capiteyns, 5 ponden Tabak, en 6 bosjes Kopere Koralen.

Met welk vee wy dan tegen den avond vertrokken, en op myne poſt nacht-ruſt namen, tot des anderen daags, zynde

Maandag den 23 *dito.*

Dat wy tegen den middag weder voorttogen, ik met den wagen na de Sonquaas drift, en *Hartog* na den agtergelaten gebroken wagen, en reſterende bagagie.

Zoo dra ik aan de Sonquaas drift gekomen was, liet ik de tent opſlaan, het goed afloſſen, en zont den wagen aanſtonds heen, om het andere te halen, en ging, zeer vermoeyt zynde, ſlaapen.

Dynsdag den 24 *dito.*

Quam de weg-gezonden wagen met de bagagie, en 't andere volk by my; ik ging te paard zitten, omme te zien, of ik niet ergens langs de berg-rivier een wiel konde leenen, wyl dat martelen met eenen wagen, en dubbeld heen en weer ryden, zeer moeyelyk en verdrietig viel; eyndelyk kreeg ik by *Pieter Ruſſouw* een wiel, en zont om den kreupelen wagen, die op den avond by my quam.

Woensdag den 25 *dito.*

Maakten wy het wiel aan de wagen, en vertrokken na een Kraal, die wat hooger op ontrent de vleeſch-bank lag. Hier ruylde ik 4 beeſten, voor 4 ponden Tabak, en 4 boſſchen Kopere Koralen, &c. En vereerde den Capitein een pond Tabak.

En reed zoo na 's Compagnies poſt aan Riebeeks Kaſteel, daar ik *Hartog* tot onze byeenkomſt beſcheyden hadde, wyl hy een anderen weg was omgetogen, om nog een Kraaltje aan te doen. Op den avond quamen wy weder alle by malkanderen, hebbende hy geruyld 6 beeſten, voor 6 ponden Tabak, en 6 boſſen Kopere Koralen, &c En vereerden een pond Tabak, en 2 boſſen Kopere Koralen.

1705. *Donderdag den 26 dito.*

Vertrokken wy van 's Compagnies poſt, omme na de Saldanhabaay, en de groene kloof verder voort te gaan, en quamen op den agtermiddag aan de plaats van *Pieter Jurriaanſz van der Heyden*, alwaar wy, vermits 'er goede weyde voor 't vee was, verbleven tot

Vrydag den 27 dito.

Dat wy van daar tot op de poſt van Monſr. *Huzing* aan de groene rivier avanceerden, en

Saterdag den 28 dito.

Tot op 's Compagnies poſt agter den Hazenberg quamen, en alzoo hierom heen 2 of 3 Kraaltjes lagen, namen wy hier ons verblyf, en bragten

Sondag den 29 dito.

Met ruylen door, bekomende 21 Osjes, voor 21 ponden Tabak, en 21 boſſen Kopere Koralen, &c. En vereerden aan de Capiteyns en hun gevolg, 4 ponden Tabak, 4 boſſen Koralen.

Maandag den 30 dito.

Trokken wy verder voort om eenige Kraalen by de Saldanhabaay op te zoeken, en avanceerden dien dag tot aan 't zwarte water, daar ik halte hield.

Dynsdag den 1 December.

Reed ik des morgens te paard na de zoute rivier, om *Bego*, en *Paardevanger*, die my onderrigt wierden daar te leggen, op te zoeken, van wien ik ruylde 27 Oſſen, voor 27 ponden Tabak, en 27 boſſen Kopere Koralen, &c. En vereerden aan de Capiteyns, 3 ponden Tabak, en 3 boſſen Koralen, waar mede wy des anderen daags, zynde

Woensdag den 2 dito.

Tegen den middag by de tent quamen, en het reſterende van dien dag, alzoo het regende, en de paarden moede waren, bleven ruſten tot

Donderdag den 3 dito.

Dat ik tot de uytvoering van eenige bevelen van den Ed. Heer Gouverneur, na 's Compagnies poſt agter den Hazenberg toog, gaande *Hartog* na de baay, omme 2 daar leggende Kralen nog aan te doen, en alsdan Kaapwaarts te keeren. 1705.

Ik bleef aan 's Compagnies poſt, en zond na nog eene Kraal, waar van de Capiteyns by my quamen, en van wien ik

Vrydag den 4 dito

Ruilde 6 oſſen, voor 6 ponden tabak, 6 boſſen kopere koraalen, enz. En vereerde hun 1 pond tabak, en 1 bos koraalen.

Op den avont quam *Hartog* uit de baai, en bragt van daar 16 osjes, door hem aldaar geruilt, voor 16 ponden tabak, 16 boſſen kopere koraalen. Hebbende aan de Capiteins vereert, 2 ponden tabak, 2 boſſen koraalen.

Saterdag den 5 dito.

Marcheerden wy Kaapwaarts, en quamen op den avont op de plaats van *Burchard Pieterszoon*, daar wy bleven tot

Sondag den 6 dito.

Dat ik *Hartog* met alle de manſchap, vee, en bagagie na Viſſchershoek cours liet nemen, wyl ik den weg over Stellenboſch nam, alwaar ik des avonts in den donkeren aanquam.

Maandag den 7 dito.

Reed ik Kaapwaarts, ontmoetende *Hartog* aan de Zoute rivier, dewelke onderweeg nog geruilt had 5 osjes, voor 6 boſſen koraalen, en 6 ponden tabak.

Zulks onze ganſche troep ingeruilt vee, in een getal van 179 oſſen beſtont.

Op den middag quamen wy aan de Kaap, en daar mede had deze Commiſſie een einde.

Gecollationeert, accordeert

A. POULLEE, *geſw. Clercq.*

Onder deze togten, door deze en gene lieden van de Kaap na buiten toe gedaan, mag men wel rekenen den zeetogt, in 't jaar 1699. door den Burgerraad *Nicolaas Oortmans*, en *Philip Terkuys*, na de eilanden van Dina en Marſſeveen, op 39 graaden Z. breedte gelegen, ondernomen; doch vrugteloos uitgevallen.

VYFDE HOOFDSTUK.

Van de Hottentots. *Hunne* Naamen, Gedaante *en* Geſtalte. *Hunne* Kleederen. Cieraaden. Spyze. Drank. Snelheid *in 't loopen*. Wapenen, *en* Oorlogen. Hutten, *en* Speeltuigen. Rykdom *en* Handel. *Hun* Taal. Huwelyken. Hoerery. Overſpel. Bloedſchande. Doodſlag *en* Dievery. *Wreedheid tegen* Tweelingen, *en andere* Kinderen, *en ontrent* Oude *en* Zieke Lieden. *Zeltzaame gewoonte by 't hertrouwen der* Weduwen. *Hunne* Geneesmiddelen. Begraveniſſen. *En* Erfenis. *Hun* Vrolykheden, *en* Danszeryen. *En hun goeden en weldaadigen* Aard. *Onderzoek na* Bergwerken *hier*. *Het* Zout, *hier vallende*.

Van de Hottentots.

DE oudſte en eigentlyke Ingezetenen van de Kaap zyn de Hottentots, de vuilſte menſchen, die ik ergens ontmoet heb. Waar die naam van daan komt, weet ik niet, altoos niet van hen, alzoo zy zich zelven *T-hoekoe* noemen.

Dit

Dit is geen eene en de zelve Natie, maar men heeft 'er verſcheidenerlei volkeren van, waar van zommigen van een geheel andere gedaante, veel blanker dan anderen, en van welke, daar de meeſte maar wol op 't hoofd hebben (en die men alleen Kaffers noemt) eenige van zeer lang hair voorzien zyn, die daarom ook geen Kaffers van ons genaamt worden. Daar zyn 'er, die hier over Philoſopherende, dit woord van *Kaffirs* van 't Arabiſch woord *Kafir*, een ongeloovigen, willen afleiden; doch dit komt hier ganſch niet te pas, alzoo zy aldus, niet na hunnen Godsdienſt, maar alleen na hun gekroeſt hair, genaamt worden.

Zy zyn daarenboven door hunne byzondere naamen onderſcheiden, en by de onzen zoo beſt bekent.

Hunne Naamen, Men noemt ze *Gorinhaykonas*, of Watermans; *Goringhayquaas*, of de Kaapmans, en *Gorachoequaas*, of Tabaksdieven, die zich maar 5 of 6 mylen van 't Kaſteel, met eenige Kraalen van Hottentotshuiskens by een, en met al hun vee daar ontrent, ophouden.

De *Cochoquaas* of *Saldanhaas*, die zich in de Saldanha-baai onthouden; de groote en kleine *Kariguriquaas*, de *Heuſaas*, of *Heuſaquas*, *Chaynoequas*, de *Cobonas*, de kleine en groote *Namaquas*, (die wel 80 of 90 mylen van 't Fort leggen) de *Kobonas*, die ſwart zyn, en zeer lang hair hebben, waarom zy van zommigen onder de Hottentots niet gerekent worden. Daar zyn ook *Sonquaas*, *Gonnemaas*, *Gauris*, *Grigriquaas*, en *Cawoequaas* of *Caboequaas*, die ongemeen kloek van geſtalte, en meer anderen, die reets genoemt zyn, en die ons hier en daar nog zullen voorkomen.

gedaante en geſtalte. Deze Hottentots zyn meeſt van een maatige lengte, doorgaans mager (ſchoon ik 'er gezien heb, die kloek, vet, en groot van buik waren) niet ſwart, maar meeſt van een bruine verw, die na den roſſen trekt; ik heb 'er ook gezien, die na een bruine Miſties wel wat geleken, en meer na den geelen, dan na den roſſen, trokken.

Zy zyn zoo niet van natuure; maar zy veranderen zich, door hunne kinderen, die anders redelyk blank geboren worden, van der jeugd aan ſwart te maaken, en hen met vet en vuiligheid zoodanig te beſmeeren, dat zy de zelve niet gelyken. Dit doen zy alleen, om hunne gezondheid, en lichaamen, tegen alle ongemakken van buiten te bewaaren.

Ik heb in 't jaar 1705. onder de Namaquas (toen hier in 't Kaſteel gekomen, om vrede met ons te maaken, en door anderen wel Amacquas genaamt) vrouwen en kinderen, die ongemeen blank waren, en die voor meenig Europiſch kind niet behoefden te wyken, gezien, en onder die zelve volkeren ook weer, die al vry bruin waren, dat alleen van 't beſmeeren quam, ontmoet.

De meeſte dezer Hottentots, en voor al der genen, die zich aan het Kaſteel onthouden, hebben geen lang maar zeer kort hair, als ſchaapenwol; ook zyn zy ſwart van oogen, plat van wezen, en vooral zeer breedt van neus (hoewel de een meer dan de ander) dik van lippen, zeer wit van tanden, en lang van nagels aan de handen. Dus hebben zy doorgaans uitpuilende billen, kleine buiken, en alle de mans (die doorgaans zeer groot van manlykheid zyn) maar eene bal, alzoo zy van jongs af al de knegtkens, 8 of 9 jaaren oud zynde, van de linker bal berooven, oordeelende, dat dit hen niet alleen in 't loopen, maar in de voortteeling van zoonen merkelyk helpt, en die van 't vrouwelyk zaad merkelyk belet.

Doch andere, wat naauwkeuriger in 't navorſchen van de reden van het afbinden van deze linker bal, meinen uitgevonden te hebben, dat het maar een gewoonte en plegtelykheid, deze Natie (gelyk den Mohhammedaanen en Jooden 't beſnyden der voorhuid) eigen, en dat, gelyk 't by die twee Natien de gewoonte is, dat geen vrouw van hen by een onbeſneden zou willen ſlaapen, of daar mede trouwen, alzoo ook geen Hottentottin een Hottentot, die twee ballen had, ten man zou willen nemen, weshalven een Hottentot, om met 'er tyd een vrouw onder zyne Natie te bekomen, noodzaakelyk de linker bal (alzoo deze gewoonte tot hun huwelyk vereiſcht wort) wel moet laaten wegnemen. Ik heb dit mede zeer naauw onderzogt, doch geen andere reden hier van, dan de voorige by my gegeven, bevonden waar, en deze laatſte puur verdigt te zyn; alzoo ik daar noit van, onder die gene, die dit nagevorſcht hebben, heb hooren ſpreken.

De vrouwen vallen doorgaans wel kleiner van geſtalte, dan de mans; maar ik heb 'er ook gezien, die vry kloeker, dan zommige mans, waren; en men vint 'er jonge dochters onder, die, indien zy zich aldus niet met ſmeerzels en met verwen mismaakten, al niet onbillyk zouden wezen; maar gevraagt zynde, waarom zy haar aangezigt met zulke roode en geele ſtreepen, en haare lichaamen met zulken ſtinkend ſmeer beſtryken, geven zy tot antwoort, om de zelve reden, waarom zich de Hollandze vrouwen opſchikken, te weten, om, of onze mannen, of anderen, te behagen, en om dat de manieren en zeden van ons land dit medebrengen, en vereiſſchen: want zoo wy dat niet deden, zouden onze mannen ons niet agten, en geen jonge dochter

zou

zou van ons manvolk begeert, nog gezogt worden.

Het is met geen penne te beſchryven, hoe vuil zy overal aan haar lyf, hoe afſchuwelyk zy beſmeert zyn, en hoe afgryſſelyk, onverdragelyk, en hoe verre zy hier door in de wind op ſtinken, voor al als het aangewind is. Zy geven daar ongemeene preuven van, als zy aan de ſchepen komen, daar zy den Koks-ketel, met alle het ſmeer, ſwartzel, en de vuiligheid 'er af te haalen, geheel ſchoon weten te maaken.

Hunne Kleederen.

Hun ordinair gewaad is een ſchaapenvel, dat zy in den kouden tyd met de wol na binnen, en in den warmen tyd met de wol na buiten dragen; doch de mans hebben nog een byzonder bont zakje voor hunne ſchaamelheid, en de vrouwen bedekken de haare met een byzonder kort vel, hoewel zy beide 'er geen ſwaarigheid in vinden, om, als men hen maar wat brood, tabak, of iets anders, dat zy gaarne hebben, geeft, alles bloot en zeer onbeſchaamt te laaten zien. Onder de vermogende, landwaart in, ziet men wel dezen en genen, die of een leeuwen- of een tygers- of een luipaarts-huid, als een mantel van ſtaat en aanzien, om 't lyf hebben, waar mede zy doorgaans van de minderen onderſcheiden worden.

De vrouwen hebben doorgaans nog een vel om de billen, en een menigte darmen, of wel eenige riemen, om haare beenen, die daar droog aan worden, en 'er altyd om blyven, behalven dat die haar in tyden van grooten hongersnood wel voor ſpyze (als zy die maar wat op de koolen gebraaden hebben) doch in tyden van vreugde, om onder 't danszen geluid te geven, en ook tegen 't ſteken der doornen, dienen. Als zy nog vryſters zyn, dragen zy maar eenige roode en geele biezen om de beenen; en met 'er tyd veranderen zy die in riemen of darmen.

Veele der zelven, by 't baaren van haare kinderen niet wel behandelt zynde, hebben een ongemak, dat de binnenſte deelen der *Vulva* zich buiten uit, byna als de lelle van een kalkoenzen haan vertoonen, dat van de onkundigen als iets wonders aangemerkt wort. Ook teekenen zy daar op, even als de koejen aan de hoornen, by 't krygen van elk kind, met een ſchrap, of lid meer.

Zy hebben doorgaans een hoofddekzel, of een topmuts, van een vel van een das, rob, enz. dat boven ſpits oploopt, hoedanig eene men by *Tachart fol. 66.* zoo net, nevens een Hottentot (gelyk nog 2 anderen *fol.* 70. in een andere geſtalte) afgebeeld ziet, dat men het niet zou konnen verbeteren.

Beider ſloffen aan de voeten zyn gemeenelyk van de huid van een Rhinocer, of eenig ander dier, gemaakt; die zy met riemen aan de voeten vaſt maaken.

In hun hair ziet men ſtukjes rood Koper, Kraalen, Glas, Horenkens, en andere blinkende ſlechte cieraaden, hangen, of wel met ſmeer en vet aan 't hoofdhair geplakt. Ook verſieren zy zich met kopere of met ivoore arm-ringen, die zy aan de handen en armen dragen.

Cieraaden.

Hoe zy ryker van vee zyn, hoe vetter hunne Karoſſen of Schapen-vagten, en hoofd-dekzels beſmeerd zyn; dat men voor al aan hunne Capiteyns beſpeurd.

Onder de cieraaden der Vrouwen zyn haare ketens met Kopere en Glaze Koraalen, of van wortelkens, ook hebben zy wel Kopere en andere ringen, en dus al mede oorçierzels van geheele bosjens met koraalen.

Doorgaans voorzien zich de Wyven ook van een groote zak, van een beeſtenvel gemaakt, die voor haren buyk gebonden is, waar in zy allerley ſnuyſteryen bergen.

Haare neusdoek is de ſtaart van een boſch-kat, die zy over een ſtokje halen, waar mede zy 't ſtof, zand, vliegen, en alle vuyligheyd, van haar aanzicht vegen.

Spyze.

Hun gewoon voedzel beſtaat zeer zelden in vleeſch, alzoo zy voor zich zelven, al zyn zy nog zoo vee-ryk, zelden vee, ten waare ziek, te oud, of gelemd zynde, zullen dooden; maar zy eeten veeltyds 't ingewand der dieren, of van geſlagte beeſten, daar zy de vuyligheyd maar wat uytdouwen, waar na zy het wat op de koolen leggen, en na dit dat het vyer maar wat geroken heeft, dus half raauw maar binnen ſlaan.

By tyden van nood aazen zy zelf op doode Krengen, Zee-robben, en Noordkapers; als 'er nu en dan een aan ſtrand (gelyk wel eens gebeurd is) komen aandryven; ja de traan der zelve zullen zy ook indrinken. Ook zyn'er wel tyden, dat zy, genoodzaakt zynde 2, 3 of 4 dagen honger te lyden, dan ook wel Alikruyken, doode viſſchen, ſtukken van hun ſchaapenvel, wat op de koolen gelegt, en zelfs ook wel hunne luyzen voor wildbraad, doch ten deelen ook uyt een bittere wraak tegen de zelve, op eeten. By gebrek van vee gaan zy ook wel op de Olifants-jacht, welker vleeſch zy, na die gevangen te hebben, ook eeten.

Nu en dan graven zy ook wel eenige kleene wortelkens uyt de aarde, (by de Kruyd-kenners *Siſynrichium Africanum minus anguſtifolium, & flore minore variegato*, genaamd, en dus beter bekend) welke in gedaante wel wat na kleene Ajuyntjes, en in ſmaak, als zy gekookt of gerooſt zyn, wel wat na drooge aard-

nooten

nooten gelyken. Zy eeten ook geerne brood, en ſcheeps biſchuyt, dat zy brokwa noemen. Op de vrage, of zy ook menſchen-eeters zyn, zeggen wy ja, en men heeft maar de reyze van *Georg Andrieſzen* na te zien, die fol. 6 zegt, dat de Hottentots 2 lieden van hun volk voor hunne oogen verſcheurden, en opaten.

Drank. Hun gemeene drank is water, ook wel melk van dieren; doch niets drinken zy liever, als Arak, Brandewyn, en Wyn, ja de allerdikſte moer der zelve ſlingeren zy al mede na binnen, als een groote leckerny, en ik heb'er gezien, die extract van Alzem by volle glaazen uytdronken, hoewel 't alles aanſtonds'er weer uyt moeſt, en dit heb ik den Koning der Namaquas ettelyke reyzen aan een zien doen, terwyl hy gedurig, onder 't overgeven, niet anders, dan 't is myn ſchurt niet (ſchuld wilde hy zeggen) zeer luyd uytriep.

Zeer ſterk zyn zy, zoo mannen als vrouwen, ook op den Tabak, en op hunnen Dacha ('t geen Hennip is) geſteld, waar van zy een ganſche pyp zullen uytrooken, zonder dat men eenige rook uyt hunnen mond ziet gaan, maar als de pyp ledig is, dan zullen zy al den rook te gelyk eerſt uytblazen.

Ook is het verwonderens weerdig, en een groot bewys van hunne liefde onder malkanderen, dat zy, zoo wyven als mannen, met hun 4 a 5 by een zittende yder een ſchuyfje of een trek van zulk een pyp doen, en die zoo by een gedurige overgave over en weder zullen uytrooken.

Snelheid in 't loopen. Zy zyn zoo ongemeen rad ter been, dat zy een peerd in zyn volle loop zullen byhouden, en zoo wonderlyk gezwind (gelyk ik 1695. in een ſpiegel-gevecht van hen in 't Fort gezien heb) om de pylen van hunne vyanden te ontwyken, en zich met een draai op een been zoo geſwind uit de plaats van gevaar te begeven, dat men het naauwlyks zou konnen gelooven.

Wapenen en Oorlogen. Zy gebruiken landwaart in doorgaans korte werppylen van 4 of 5 voeten lang, en met een yzer ſpits, tegen hunne vyanden, en tegen 't wild gedierte, en veeltyds pyl en boog, en by gebrek der zelve (gelyk ook al de ſtrandloopers) nu en dan wel maar ſtokken, en ſteenen (daar mede zy zich ook al ongemeen wel weten te verdedigen) en ook hazagaayen; maar al hun oorlogen zyn meeſt om 't vee, dat zy malkanderen ontrooven, of anders tegen 't wild gedierte, als zy op de olifants- leeuwen- en tyger-jagt gaan; in al 't welke zy zich zeer dapper weten te dragen.

De huisjens, waar in zy woonen, ſtellen zy gemeenelyk in een ronden kring of kraal, om hunne koebeeſten en vee 's avonts in 't midden der zelve tegen leeuwen, luipaards, tygers, en ander wild gedierte, te bergen, om 't welk te zekerder te doen, zy groote vuuren daar ontrent ſtooken, die hen (voor al in den regentyd) niet beletten daar op egter wel eenen aanval te doen, om dat 'er dan gebrek van klein vee voor hen is, gelyk zy zich in dien tyd wel niet ontzien hebben tot aan 't Kaſteel te komen, en paarden, bokken, en ſchaapen ofte koeyen, van daar uit de ſtallen en Kraalen te haalen.

Hutten, en Speeltuigen. Wat nu 't fatſoen van hunne huisjens betreft, 't zyn maar zeer ligte, lage en boven ronde hutjens, van takken van boomen, die zy in de grond ſteken, en krom buigen, en die zy met de huiden van dieren of oude bieze-matten bedekken. Deze zyn zoo laag, dat men 'er gekromt en gebogen in ſtaan moet; ook is de deur, of liever 't gat, waar door men in dit droevig hol kruipt, zoo laag, en die hut van binnen zoo donker van zich zelven, en door den rook van 't vuur, dat zy 'er midden in ſtooken, dat men moeite heeft om de deur, en om 'er een goede plaats in te konnen vinden, alzoo zy gewoon zyn rondom 't vuur te ſlaapen, mannen en vrouwen onder malkanderen, en dus met 3, 4, of 5 huisgezinnen by een zich in zoo eene hutte te onthouden, daar men hen doorgaans in een dikken rookdamp met een pyp van hunne Dacha (ofte hennip) in den mond, tegen de grond voor 't vuur ziet leggen ſmooken, of zomtyds op een ſpeeltuig met eene ſnaar, als een kleine trompet maryn, of op een fluit, ofte tromp, al welke ſpeeltuigen ik onder hen gezien heb, ziet ſpelen. Ook ſpannen zy wel een dikke ſnaar aan een langen krommen boog, aan welkers einde een veertje is, waar op zy al aardig ſpelen. Van hunnen huisraad, die maar in een ſtegte pot of pan, of in een moſſelſchelp (die hen voor een lepel dient) beſtaat, valt zeer weinig te zeggen.

Emeering Wat de mans belangt, die zyn, op hun zelven aangemerkt, de luiſte ſchepzels, die men zich verbeelden kan, alzoo zy gewoon zyn niets, of zeer weinig, te doen; en dit is 't leven van de regte vrye Heeren en bezitters der aarde, hoedanig zy zich zelve noemen, daar zy ons als de grootſte ſlaaven der wereld, met onze zoo net bepaalde en reine wyze van leven, aanmerken. Zoo 'er wat te werken valt, dat laaten zy hunne vrouwen doen.

Ik heb 'er gezien, die 15 of 16 jaaren, en langer, by de Hollanders gewoont, zich geheel en al reets op zyn Hollands gekleed, ja zelf met ons, en de Engelſchen, togten na Indiën, en na Holland gedaan, en die Taalen al vry wel geleert had-

hadden; maar die, aan de Kaap weder gekomen zynde, zich aanſtonts weer tot de Hottentots, en tot die oude vrye wyze van leven begeven hebben, verklaarende daar in vry beter, dan in onze bepaalde en ongemakkelyke wyze van leven, vergenoegt te zyn.

Dus heb ik een oude Hottentottin in 't jaar 1705. geſproken, *Cornelia* genaamt, welke lange jaaren by den eerſten Kaapzen Commandeur, den Heer *van Riebeek*, gewoont hebbende, naderhand weer tot haar Natie, daar zy zich nu nog onder hielt, gekeert was. Zy ſprak zeer goed Duitſch, en was, buiten haare Hottentotze kleederen van beeſtenvellen, zoo zedig, en gemaniert, dat men 'er over verwondert moeſt ſtaan. Zy ſcheen my toen tuſſchen de 80 en 90 jaaren, en wiſt alle de Gouverneurs van de Kaap te noemen.

Ik heb 'er gezien, die, in de 20 jaaren by Hollanders gedient hebbende, toen nog weer na hun oud geſlagt en volk geloopen zyn.

Capitein *Bego*, na zoo lang by den Heer *van Rheede* gewoont te hebben, heb ik in 't jaar 1695., en laater, in zyn Hottentots gewaad, en met zynen halsband met letters, en met zynen houwer met een zilvere ſcheede, die hy van dien Heer gekregen had, gezien, en geſproken. Hy was bevoorens ſoldaat in dienſt der E. Maatſchappy geweeſt, en met dien Heer uit Holland gekomen; doch heeft naderhand zynen houwer weder overgegeven (die in 't jaar 1714. nog ten huize van de Heer *Helot* was) maar den halsband behouden, en zyn ſoldaatenkleed en rang voor een karos (zoo noemen zy hun mantel van een ſchaapenvel) verruilt. Hy ſprak goed Nederduitſch, Portugees, Cingalees, en Maleits.

Dus heb ik in 't jaar 1685. een Hottentottin in 't huis van den Kaapzen Borgermeeſter, *Jan Dirkszoon de Beer*, daar ik toen t'huis lag, gekent, die zeer fatſoenlyk op zyn Hollands gekleed was, en toen wel 16 jaaren by hem gewoont had; maar deze is naderhand weer na de Hottentots geloopen; hoedanigen men 'er veel aan de Kaap zou konnen aanwyzen.

Zy erneeren zich meeſt met hun vee van runderen en ſchaapen, welke men zoo zeer niet vint by de ſtrandloopers, die zich aan 't Kaſteel onthouden, als wel by de volkeren, die dieper landwaart in zyn, onder de welke 'er gevonden worden, die zeer veel groot en klein vee, hun voornaamſte rykdom (gelyk ook van de oude wereld) bezitten.

Zommigen onder hen weten egter nog wat van de yzere ſpitzen van hunne hazagaayen zelfs te ſmeden.

Die geen vee hebben, en voor al de Kaapmans en ſtrandloopers, die zich ontrent het Kaſteel onthielden, plagten, eer hier de kinderpokjens in 't jaar 1713. zoo ſterk heerſchten, zeer groote dienſten aan de borgers in hunne koorn- en wynoegſten te doen, en hunne wyven in hun huishouding met al het tin, koper, enz. voor een ſtuk brood, en een gering loon, te ſchuuren, en veel andere zaaken voor hen te verrigten; maar daar van zyn zy ten grootſten deelen na dien tyd verſteken geweeſt; hoewel ik hier en daar in 't jaar 1714. nog al Hottentots en Hottentottinnen gezien hebbe, welke laatſte zich veeltyds met het graven der voornoemde wortelkens bezig hielden, zynde meeſt met een klein kind op den rug in eenige lappen en vellen beladen, dat zy, wanneer het ſchreit, maar een van haare lange borſten over den rug gewoon zyn toe te werpen.

Die zich van hen in dienſt van een Hollander begeven, om hem een jaar te dienen, genieten hier voor alle week een ſtuk tabak, mitsgaders ſpys en drank (hoewel zommige van hen vreezelyk veel konnen eeten) en, na verloop van 't jaar, krygen zy nog een keten van kopere koraalen, en een ſpeenlam. En in 't houden van die verbintenis, gelyk doorgaans in 't nakomen van hunne beloften, zyn zy weergadeloos trouw.

Het is iets zeldzaams, dat ik alleen by deze Hottentots beſpeurt heb, dat een Hottentot, wanneer een ander een koe melken zal, en daar mede bezig is, gemeenelyk dit beeſt van agteren inblaaft, oordeelende dat de melk dan veel eer, en ſterker, als anders, na de uyers toeſchieten zal. Men ziet dit, gelyk mede hunne hutten, in de reize van *A. Bogaart* zeer wel *fol. 99*, nevens 't uitkloppen van hunne luizige vellen, en meer andere zaaken, zeer net afgebeeld.

Van deze vond, die haar opmerking verdient, vind ik eenige voetſtappen by *Herodoot*, die in 't begin van zyn *Melpomene*, zegt, dat de aloude Scythen de gewoonte hadden, om een beene blaaspyp in de teelleden der merrien te zetten, en met den mond daar ſterk in te blaazen, om de melk uit de aderen te eer na de uyers te doen afzakken. By geen andere volkeren heb daar oit iets van gevonden, gehoort, of gelezen.

In dit vee van runderen en ſchaapen beſtaat hun grootſte rykdom, die zy nu en dan aan de onzen (die daarom togten van 5 of 6 weeken landwaart in doen) tegen tabak, kopere of glaze koraalen, kopere ringen, brandewyn, en andere ſnuiſteryen, die zy onder hunne waardigſte ſchatten rekenen, zeer opregt verruilen, zonder yemant te verongelyken; hoewel zy door onze Kaapze ingezetenen zeer Rykdom en Handel.

aik-

dikwils verongelykt en barbaariſch van deze Naamchriſtenen gehandelt zyn; die zich niet ontzien hebben, hen van al hun vee (gelyk ons bevoorens reets gebleken is) te berooven, hen in 't boſch, van alles ontbloot zynde, te jagen, en hunne onnoozele, vrouwen en kinderen nog zeer vuil en ſchandaleus te mishandelen.

Hun Taal

Wat hun landstaal belangt, die ſpreken zy met een ſoort van een geklok, als de kalkoenen, zoo reutelagtig uit, dat men werk heeft om de woorden te verſtaan. Ook klokken zy voor af eerſt, byna voor yder woord, dat zy zullen uitſpreken.

Ik heb een Latynſch Tractaat van den Secretaris *Grevenbroek* gezien, die de moeite genomen had, om zeer breed en fraai niet alleen over hunne zeden en gewoonten, maar ook over hunne taal te ſchryven, gelyk hy my dat op Stellenboſch in 't jaar 1705. heeft laaten doorlezen. Ook is 'er groot onderſcheid tusſchen de taal aan 't Kaſteel, en landwaart in.

Ik zag daar in, dat deze woorden hunne verſcheiderlei getallen (na dat zy diep in 't land, of wel aan 't Kaſteel woonen) uitdrukken:

Landwaart in.	Aan 't Kaſteel.
Mainje, een.	*Kchui.*
Mabule, twee.	*K-ham.*
Matáto, drie.	*Nhona*, of *Kouno.*
Mane van Seine, vier.	*Hoka*, of *Hokka.*
Meſlána, vyf.	*Kourou*, of *Ko-w.*
Meſtandáto, zes.	*Nanni.*
Noinje, zeven.	*Hounke*, of *Honku.*
Ulnáne, agt.	*Kheyſſi.*
Peto, negen.	*Gheſi*, of *Kheſſi.*
Chiumi, tien.	*Gyſſi*; of *Giſſi.*
Chiumi Mabule, elf.	*Kham Giſſi.*

Ook hebbe verder, om een beter denkbeeld van deze wonderlyke Taal der Hottentots te geven, deze navolgende woorden van hen aangeteekent.

Naamen der Dieren.

Horri, Beeſten, in 't gemeen.
Choa, of *Twoba*, een Olifant.
Tquaſſouw, of *Tkuuſſomo*, een Tyger.
Tuabba, of *Nabba*, een Rhinocer.
Chamma, een Leeuw.
Qua-rahò, een Buffel.
Durie-ſa, of *Buba-a*, een Os.
Thona, of *Nonna*, een Kalf.
Taoewo, een Vecht-Os.
Hekkao, een Laſtdragende Os.
Gojes, een Koe.
Choa Kamma, een Aap.
Likhanée, een Hond.
Tchoe, een Bok.
Saà, een Rheebok.
Quoequa, wilde Bokken.
Troegos, een gevlekte Bok.
Kaoeda, of *Schocho Kdema*, een Steenbokje.
Quayha, een Ezel.
Hacqua, een Peerd.
Tkenſie, een Jakhals.
Channa, een Lam.
Ghoedie, een Schaap.
Habba, een Mol.
Tkanna, een Eland.
Kgoyes, een Das.
To-qua, een Wolf.
Tkamma, een Hert.
Toa, of *Koa*, een Haas.
Kehoe, een *Miereneeter.*
Ghoekoe, een Egel, of Yzer Verken.
Hakoe, een Verken.
Choa-a, een Kat.
Koewó-o, een Civet-Kat.
Kha, een roode wilde Kat.
Tkloe, of *Tkaroe*, een Tyger-boſch-kat.
Toeto-oghi, een Rot.
Hoeri, een Muys.
Keulee, een Vos.
Cheytée, een Sprinkhaan.
Bilara, een Vlieg
Heythle, of *Hyqua*, een Vloo.

Naamen van eenige Vogels.

Kaoniqaa, Vogels, in 't gemeen.
Koekekerey, een Henne.
Amñi, een Struysvogel.
Naukalle, een Flamingos-vogel.
Khamgri, een Patrys.
Quaqua, een Fayzant.
Kehoe, een Paauw.
Sozóbo, een Swaluwe.
Ducatore, een Endvogel.
Kgauw, een Gans.
Koequil, een Duyve.

Naamen van eenige Viſſchen.

Tkaum, een Viſch.
Thaka, een Walviſch.
Acomma, een Zee-Leeuw.
Hoetée, een Zee-Rob.
Tkouw, of *Cha-khouw*, een Zee-Koe.
Tcheregoe, de groote Land-ſchildpadde.

De deelen van een Menſch.

Tikkamma, een Menſch.
Bik-kwa, 't hoofd.
Nuqua-an, 't hoofd-hair.
Nouw, een oor.
Mu, het oog.
Thure, of *Quoy*, de neus.
Khoamqua, de mond.
Koe, een tand.
Nombha, de baard.
Channa, de kin.
Tamma, de tong.
Quao, de hals.
Domma, de ſtrot.
Oekuwa, de borſt.
Hoi-iw, 't middelrif.
Samme, de borſten.

Chanon, de long.
Oewa, of *Oenequa*, de armen.
Omma, een hand.
Kloy, de Nagels, of Klaauwen.
Qua-oe, 't hart.
Quinqua, de darmen, of ingewanden.
Que-in, de lever.
Chomma, de buyk.
Tya, de ſchamelheyd.
Cha, de Mannelykheyd.
Khra, de ballen.
Qua, de knie.
Toya, of *Saun*, de billen.
Nonqua, de Schenkel.
Tqua of *yi*, de voet.
Thictſa, de beenen.
Qu-aoé, de vrouwelykheyd.
Tkhoe, de baarmoeder.
Didaque een oud Man.
Didaquis, een oude Vrouw.
Kò-o, een Zoon.
Gonà, een jongen.
Ko, een dochter.
Góis, een meysken.
Kamkoen, een eerſtgeboorne.
Bo, een Vader.
Zobee, of *Kquiquis*, een Vrouw, Mulier.
Tiebeis, een getrouwde Vrouw, Uxor.
Kehom Kquiquis, een ſwangere Vrouw.
Quoique, een Man, Vir.
Quiébes, een getrouwd man, Maritus.
Thóekoe, een Hottentot.
Quena, een Swart, of een Indiaan.
Chobona, een Hollander.
Koetsrie, een deugeniet.
Andre, zaaken in 't gemeyn.
Komma, een Huys.
Kamma, water, of allerley vocht.
Kamma Komma, een Schip, of Water-huis.
Nonnaquas, een ſchikker, of bereider van iets.
Thockòe, de donkere nacht.
Nomma, een Kleed.
Caròs, een Mantel.
Söu, een Kom, of Kop; *olla*.
Tkoeme, Ryſt.
Driefbi, Wyn.
Kirri, een Stok.
Onkui, Regen.
Quaouw, Donder.
Tkoy, Sneeuw, of Hagel.
Mehy-an, Blixem.
Toya, Wind.
Nonnemoe, Koper.
Koekuri, Yzer.
Blee, Koorn.
Bree, of *Brokwa*, Brood.
K-hu, een Berg.
Tkáa, een Valey.
Heyqua, een Steenrots.
Camkamma, de Aarde.
Aoeob, een Berg-klove.
Kammo, een Rivier.
K-akarroe, een Beek.
Agoe, een ſlag.
Kayquaboe, een Kanon, een ſtuk Geſchut.
Tukwa, of *Thik-wa*, God.
Dangoh, *ok Damoh*, of *Chaua-oena*, de Duyvel.
Khourrou, de opperſte God.
Somſoma, ſpook.
Sorri, of *Sorre*, de Son.
Tcha, de Maan.
Kuanéhoe, of *Tgeuhouw*, een Sterre.
Burri, de Zee.
Tika, Gras.
Punqua-a, of *Ay*, een Boom.
Hequa, een Hout.
Knaboe, een Snaphaan.
Khaboekori, een Kogel.
Tkauwokloe, Kruyt.
Quóe, een Landſchap.
K-oeque, een Vorſt, of Beſtierder van een Landſtreek.
Hoequequa, een Kapiteyn.
Oenwie, Boter.
Bi, of *Pro*, Melk.
Rhos Ghibi, Boter-melk.
Rho-o, de dood.
Schjoe, een Neusdoek.
Bakkerie, een Kanne.
Kroy, een Wagen.
Kabba, een Hoed.
Xtſul, een Medebroeder, Medgezel.
Tykan, een mede ſtryder.
Hethuri, heden.
Anthuri, morgen.
Hebba, hier.

Hunne Verba.

Vere coje, loopen.
Oege, eeten.
Oejo, yemant wonden.
Kta, yemant genezen.
Kcbey, ontwaken.
Komquee, ſlapen.
Kquoe, uytgaan.
Kohi, of *k-que*, legen.
Tikkamma, yemant geluk wenſchen.
Quckqua chei, een Vrouw beſlapen.
Oechoegoe ſamſam, vrede maken.
Kayze, groeyen, waſſchen.
Koe, gaan.
Kouw, vegten.
Mutze, groeten.
Mutze atze, zyt gegroet.
Quienoha, vallen.
K'áa, drinken.
Quamaba, leven.
Doecham, dooden.
Khro, ſterven.
Oewa, baaren.
Nouw, zitten.
Ma-à, ſtaan.
Tuats dacha, zot zyn, gek worden.
Doeſſi, ſlaan.
Ha, konnen.
Hebba ha, komt hier.
Kmoe, of *Mu*, zien.
Mu atze, ziet hier.

Ik heb van Capiteyn *Claas*, en meer anderen, gehoord, dat zy God in hun taal niet alleen den grooten Capiteyn noemen, zeggende als het donderd, de groote Capiteyn is moeske, of quaad, op ons; maar zy noemen God doorgaans in hun taal *Thukwa*, of *Thik-qua*, dog den opperſten noemen zy *Khourrou*, den Duyvel *Dangoh*, en *Damoh*, en *Spook*, (daar zy zeer bang voor zyn) *Somſoma*. Van hunnen Godsdienſt zal ik hier na, in 't byzonder handelen.

Huwelyken. Zy vryen al mede op hunne wyze onder malkanderen, en na dat zy een fraaye deern in hun oog gezien hebben, geeft de Jongeling (want de Meysjens weten daar van geen vryen; maar wel van zich over dat ſtuk aan de Vrouwen en Dochters der Hollanders, in welkers huyzen zy verkeeren, nu en dan eens te verklaren) hier van kennis aan zyn Ouders, en daar na aan die van de Dochter, die dat verzoek aannemen, of afſlaan. Nemen zy 't aan, zoo mag de Dochter daar niet tegen hebben; dog zy geeft dan haaren Bruydegom een vetten Koedarm (een heerlyk onderpand van haare liefde) op trouw, die zy hem om den hals ſlingerd, en die daar (hoe zeer die ook metter tyd ſtinkt) om blyven moet, tot dat hy verrot, en verſleten is. Men ſlagt dan, ten teeken van hunne vreugd, en om hier over eens vrolyk te zyn, wel een vet Schaap of twee, welker vleeſch niet alleen, maar zelf ook 't ingewand en de huyd, gezoden en gebraden wierd; maar van die heerlyke ſpys mogen geen anderen, dan deze twee nieuw-gehuwden, en beyder Ouders, eeten. Is hy met eene vrouw niet te vrede, hy kan'er, zoo zyn vermogen dat toelaat, nog een, en zoo veel meer, als hy voeden kan, by nemen; dog zelden ziet men'er ook zelf onder hunne Capiteynen en de vermogenſte lieden, die der meer dan drie hebben, voor welke zy dan in hunne hutten wel eenige afſonderingen laaten maaken.

Als hunne vrouwen een kind krygen, noemen zy dat niet na de Ouders, of Voor-Ouders, maar na eenige beeſten, of na Oſſen, Schapen, Bocken, enz. en dan is 't beſtier dezer kinderen verder meeſt aan de moeder, en van de zoonen niet langer, dan tot zy hun mannelyke jaaren krygen. Ook eeten de vrouwen niet by de mans; maar alleen.

Hoerery, Overſpel en Bloedſchande. Van hoerery, of overſpel, hoord men (tot verwondering) zeer zelden onder hen, hoewel zy 't eerſte zoo ſtreng niet ſtraffen, maar zoo men yemand ontdekt, die zich aan 't laatſte ſchuldig gemaakt heeft, die is een man des doods. Zoo de man een overſpeelder op de daad betrapt, en ze beide dood ſlaat, word hem dat ten goede genomen; anderzins ſtraft het de Overheid, het zy dat zy hem, na een etmaal zonder voedzel gelegen te hebben, in 't bywezen der Capiteynen, met ſtokken allengskens dood-ſlaan, of ook wel met ſteenen dood werpen; maar zoo zich yemant onder hen aan bloedſchande heeft ſchuldig gemaakt, word de man aan een ſpring-tak gebonden, van lid tot lid geknot, en dan eindelyk met dien tak los gelaaten, daar hy dan elendig in de lucht blyft hangen; maar de vrouw, die zich aan zulken grouwel ſchuldig maakt, word verbrand.

Doodſlag en Dievery. Doodſlag ſtraffen zy met de dood, waar toe zulk een door de oudſten des volks, en door hunne Capiteinen (die hen oppermagtig regeeren, hoewel zy dat zelden alleen doen, maar 'er altyd nog eenige bynemen) verwezen wort, om, of in 't water verſmoort, of om verworgt, of doodgeſlagen te worden, indien men hem op de daad betrapt, of kort daar aan krygt; maar zoo hy 't ontvlugt, en een jaar lang verborgen blyft, dan wort 'er niet meer na getaalt, en dan is hy volkomen vry. Als zy een doodſchuldigen nu dood zullen werpen, begint de groote trop, die 'er rond ſtaat, langzaam, en met kleine takjes of ſteentjes, maar als 't wat verder komt, dan raaken zy hem hoe langer hoe digter, en hoe langer hoe ſterker, tot dat zy eindelyk met alle man gelyk op hem aanvallen, en hem dan doodſlaan, of onder een hagelbui van ſwaare ſteenen dood werpen.

Het ſteelen van hun vee, waar in hun voornaamſte ſchat beſtaat, wort by hen zeer ſtreng, en naar maate van de misdaad, doch niet met de dood, geſtraft; want een veedief wort zeer ſtreng gebonden en geknevelt aan handen en voeten, hoedanig zy hem, als ware hy een beeſt, een geheel etmaal op de grond, zonder eenige ſpys of drank, laaten leggen. Daar na komen de Capiteins, en verdere Grooten, zynde een ſoort van oudſten, te zaamen, om over de misdaad van dezen dief te ſpreken. Zoo 't geſtolene weinig waardig is, raakt hy met eenige ſwaare *kirri*-, of ſtok-ſlagen vry; maar wort hy op een grove dieſtal betrapt, zoo wort hy naakt zeer ſtreng gegeeſſelt, en dan met ziedende hars overgoten, waar na zy hem wel eenige ſpys geven; maar hy wort dan nog eenige dagen ſterk, als bevoorens, gebonden, zonder de allerminſte ſpyze te genieten, en dan wort hy voor ſchelm en als onwaardig, om langer onder hen te verkeeren, weggejaagt, en uit de Kraal gebannen.

Als hunne vrouwen baaren, en in de kraam leggen, hebben zy mede vroedvrouwen, die haar helpen, en oppaſſen, en zal de man in die byzondere plaats,

dan voor de vrouw gemaakt, niet komen, ter tyd toe dat haare kraam, die ontrent 14 dagen duurd, uit is.

Wreedheid tegen Tweelingen, en andere Kinderen.

Zoo een vrouw, tweelingen krygt, dat beyde dochters zyn, laten zy 't oudſte kind alleen in 't leven; maar zoo 't een zoon en een dochter is, zoo houden zy den zoon; maar brengen de dochter, in een velletje gewonden, in 't veld, of leggen dat kind in een bosje neder, daar het van koude en gebrek (zoo 't al van geen wild gedierte verſcheurd werd) ten eerſten ſterft. Zoo nu de moeder in de kraam komt te ſterven, begraven zy dat levend kind by de doode moeder in een en 't zelve graf, bindende het zelve op haaren ſchoot, werpen 'er maar wat aarde over heenen, en trappen die nog wel wat toe, waar na zy die met ſteenen tegen 't wild gedierte bedekken; daar van geen andre reden gevende, dan dat, als de moeder dood is, niemand dat kind zou konnen opbrengen. Ontrent 1680. wierd zulk een kind nog levend uyt 't graf door eenige Hollandſche Vrouwen gehaald, en opgevoed, waar onder de Vrouw van *Diemer*, *Moſtaart*, en andere waren.

en ontrent Oude en Zieke Lieden.

Geen meer barmhertigheyd hebben zy met ſtok-oude lieden, die zig niet meer redden, of met dood-kranke, die zy niet genezen konnen: want die ſteken zy (om van alle moete met hen bevryd te zyn) maar zoo levend in een yzer-verkens-gat, ſtoppen dat met aarde, en helpen hen zoo ten eerſten aan een korte dood. Ook zyn zy zomtyds wel gewoon de zelve, als zy niet meer voortkonnen, maar in een hutjen te zetten, hen daar aan een ſtok gebonden met ſpys voor eenige dagen te laten, en hen zoo verder van honger te laten ſterven, of aan 't wild gedierte over te geven.

Sy hebben ook doorgaans voor de oude lieden weynig agting; maar zoo zy nogtans een moeder of grootmoeder zien, die tot zulken armoede en gebrek gekomen is, dat zy haar kind, of kinds kind een lid van de pink byten, (dat by hen een teeken van 't uytterſte gebrek is) zullen alle de vrienden haar daar over geenzins beſtraffen, of dit qualyk nemen; maar aanſtonds een van de beſte beeſten ſlagten, en met haare ende verdere vrienden dan zeer vrolyk zyn, en haar ook byſtand doen; maar al zwoer zulk een vrouw anders in ettelyke dagen niets gegeten hebben, niemand van alle hare bloed vrienden zou haar gelooven, of helpen.

Zeltzaame gewoonte by 't hertrouwen der Weduwen.

Indien nu een vrouw haaren man verloren heeft, en zy weder met een ander komt te trouwen, moet zy zich 't eerſte lid van de pink laaten afſnyden, en zoo menigmaal zy naderhand met andere trouwt, zoo menig lid moet zy van haar pink, of de volgende vinger, miſſen; zoo dat men daar aan altyd zien kan, hoe veel mans zy gehad hebben.

Hunne Geneesmiddelen.

By aldien yemand onder heniets ſchort, zoo weten zy van geen Artzen of wondheelers; maar hebben onder hunne ouden wel eenige ervarene lieden, die deze en gene goede kruyden kennen; ook weten zy yemand het quaad bloed, met hem in de huyd te prikken (by na als by ons 't koppen) af te tappen, en hem zoo nu en dan wat te verlichten, hoedanig zy ook voor deze en gene wonden nog al redelyke goede pleyſters weten te maken; indien nu de zelve en alle hunne kruyden niet helpen, en de ziekte merkelyk toeneemd, helpen zy den lyder maar kort, op de voornoemde wyze, uyt de wereld; en ik heb'er geſproken, die dat gezien hebben, en als zy daar over naderhand van de zelve aangeſproken wierden, toonden zy op hunne wyze, dat dit een werk van groote barmhertigheyd ontrent deze lyders was, alzoo zy die dog niet tot hunne vorige geſondheyd wiſten te brengen, en dit dan 't kortſte middel was, om hen uyt alle die elende, die zy leden, te helpen.

Geenerley jicht is hier te lande eenigzins by yemand bekend, en van de ſteen zyn weynig voorbeelden.

Begraveniſſen.

Ontrent 't begraven van hunne dooden maken zy geen andere ceremonien nog plegtlykheden, dan dat zy, zoo ras yemand geſtorven is, een zeer naar gehuyl, maken, en den zelven bitter beweenen; maar ten eerſten zyn zy ook gewoon hem maar in een gat moedernaakt, in malkanderen gebogen, en zoo vaſt gebonden zynde, al zittende te ſteken, die kuyl met aarde, en verder met zwaare ſteenen tegen 't wild gedierte (die'er egter nog al menig op den reuk opgraven) te bedekken. Doch het is iets zonderlings onder hen, en by geen ander volk bekend, dat, wanneer yemand de eerſte in eenig huys, 't zy man, of vrouw, al was 't maar een kind van een vierendeel jaars, komt te ſterven, zoo moet ider van de vrienden, tot in het derde gelid, een lid van zyn linker pink miſſen, 't geen nevens den dooden moet begraven werden.

En Erfenis.

Hunne goederen gaan over tot die genen, die in de natuure en van bloeds wegen 'er de naaſte toe zyn. De Kinderen erven van de Ouders, de broeders en zuſters, by gebrek van kinderen, van malkanderen; dog met dit onderſcheyd, dat alle, die van 't manlyk oor zyn, hunne portien zonder eenige bezwaring na zig nemen; maar alle die van 't vrouwelyk geſlagt zyn, niet het minſt, 't zy van vee, of iet anders, of zy moeten eerſt een lid van haar pink miſſen.

Wan-

Hun Vrolykheden, en Dans zeryen.

Wanneer zy met malkanderen willen vrolyk zyn, klappen de vrouwen niet weynig in haare handen, en zingen'er onder, terwyl de mannen even, als of zy turf trapten, danſſen; hoewel zy'er nu en dan ook wel eens een fluyt van riet onder gebruyken. Ook danſſen zy wel te zamen een ronden dans, keerende de mans ter rechter en vrouwen ter linker hand van malkanderen, ook gaat alles by hen op een vaſte muzicale maat toe, die doorgaans door een oud man, in 't midden van die kring ſtaande, met een ſtok geſlagen werd; hoedanige danszen en handgeklappen men onder hen doorgaans by volle maan verneemt.

En hun goeden en weldaadigen Aard.

Dat'er onder hen ook verſcheyden van een zeer goeden en behulpzamen aard zyn, kan niet beter bewezen werden, dan met een zeker geval, 't geen de zeylmaker op ons ſchip (toen ik 1695. 't huys voer) by hen gehad heeft.

Deze man, had in zyn gryzen ouderdom 't ongeluk gehad, om zyn ſchip, Stavenis genaamt, en uit Bengale den 18den December 1685. komende, den 16den Februari 1686. te verliezen. Dit quam door enkel verwaarloozing van den Stuurman, die de wagt had, en die tot tweemaal toe van de ſterke branding voor uit door de man op den uitkyk, en door 't volk op de bak, gewaarſchouwt wiert, maar die dit volk nog dreigde voor hun gat te geven, alzoo men nog wel 200 mylen van de wal was. Deze bleven dus met hun ſchip op 't land van de Kaap; doch waren nog zeer verre van de Tafelbaai. Al 't volk was aan land gekomen, uitgenomen 13 man, die in de ſwaare branding gebleven of verdronken waren. De ſchipper, *Willem Knyf*, was zoo ras niet aan de wal, of eenige Hottentots quamen by hem, en waarſchouwden den zelven, dat een weinig Noordelyker nog een ſchip met blanke menſchen gebleven was, dat men bevont een Engelsman te zyn. Met deze beſloot men een vaartuig van de ſtukken en ſtollen te maaken, en daar mede na de Kaap te zeilen. Dit nu klaar geraakt zynde, is de ſchipper *Knyf* met het zelve, nevens 10 matroozen, en eenige Engelſchen, na de Kaap gezeild, en in 't begin van Maart daar aangeland; doch de overige van zyn volk, ontrent 48 man ſterk, die 't met dit vaartuig over zee niet dorſten waagen (onder welke deze zeilmaaker mede was) zyn landwaart in gegaan, om te zien, of zy zoo aan de Kaap konden geraaken.

Zoo ras zy wat dieper landwaart in gekomen waren, ontmoetten zy eenige veeryke Hottentots, die hen niet alleen zeer minnelyk en vriendelyk ontfingen, en 2 jaaren lang van hun vee met vleeſch en melk geſpyzigt, maar ook alle bedenkelyke vriendſchap en genegentheid na hun vermogen bewezen, en hen eindelyk aan 't Kaſteel behouden gebragt hebben.

Door hun lang verblyf onder deze Hottentots hadden zy meeſt hun taal al geleert, en daar waren 'er ook eenige, die zich met eenige Hottentottinnen (by gebrek van beter) zoo verre vermengt hadden, dat zy 'er eenige kinderen by hadden overgewonnen, 't welk zommigen, uit aanmerking van de liefde en trouw, hen 2 jaaren lang bewezen, bewogen had, om deze Hottentottinnen (gelyk hunne makkers deden) niet te verlaaten, maar liever altyd, om de kinderen, die zy reets by haar hadden, by de zelve te blyven, gelyk zy altyd daar by gebleven zyn.

Dus bragten de Hottentots in 't jaar 1714. den 26ſten Februari ook een Malabaarſchen ſlaaf aan 't Kaſteel, die zy ontrent 20 mylen boven Stellenboſch gekregen hadden; maar die in 't jaar 1713. met 't ſchip Bennebroek op *Terra di Natal* geſtrand, en maar met 30 of 40 perſoonen aan land gekomen was, van welke van tyd tot tyd de meeſte door gebrek geſtorven, en niet meer dan 2 overgebleven waren. Van deze was hy 'er een, en de anderen door eenige Hottentots landwaart in vervoert, waar tegen hy in handen van lieden, die zeekoejen gingen ſchieten, niet verre van ſtrand geraakt, en dus, na lang omſwerven, nog behouden hier aangekomen was. Deze jongen nu, tot ruſt gekomen, en in plaats van 't raauw voedzel, dat hy nu zoo lang aan een gebruikt had, van verſch voorzien zynde, wiert ten eerſten doodkrank, hoewel hy naderhand geheel herſtelt is.

Het is wonder, dat zulke zaaken niet meer voorvallen, alzoo 'er nu en dan al een ſchip van de eene en andere Natie op 't land van de Kaap gebleven is, gelyk dat Portugeeſch ſchip met de Siamze Gezanten aan den koning van Vrankryk met veel koſtelyke geſchenken, in 't jaar 1686. ontrent de Struisbaai; en *Berſande*, een van onze ſchepen van 145 voeten, in 't jaar 1711. ontrent het rif voor de rivier *das Boſſinas*, waar van de ſchipper *Henrik Steen*, en de onderkoopman *Gerard Verpoorte*, op hun togt na Moſambike, daar zy zeer quaalyk gehandelt wierden, dood bleven.

Doch van alle zulke ongelukkig op 't land van de Kaap vervallene ſchepen en menſchen, door Hottentots nog te regt gebragt, komt my 'er geen verwonderens waardiger voor, dan die van 't ſchip de Goude Buis, waar van maar 2 menſchen, door Gods zonderlinge genade, van eenige Hottentots, yder door eenen byzonderen weg, na lang omſwerven, aan 't Kaſteel der Goede Hoope gebragt zyn.

Uit

Uit alle welke wonderlyke gebeurteniſſen, by 't vervallen der ſchepen op 't land van de Kaap, wy middagklaar zien, dat de Hottentots alles, wat in hun vermogen was, bygebragt hebben, om hen te helpen, en te regt te brengen; een klaar bewys van hun goeden aard, en weldaadigen imborſt, waar over zy in allen deelen te pryzen zyn.

Zy zyn jegenwoordig met ons wel in een goed verſtand; maar plagten in voorige tyden dikwils met ons overhoop te leggen, gelyk ons in 't vervolg nog wel voorkomen zal, en waar by zy ons goede blyken geven zullen, dat zy hun regt zoo wel, als wy, verſtaan, en dat men hen geenzins voor zoo gek, als zy van zommigen wel gehouden worden, verſlyten moet.

Afbeelding der Hottentots.

Eer wy van de zelve afſcheiden, moeten wy hier eerſt een afbeelding der Hottentots na 't leven, zoo als wy die hier No. 39. zien, byvoegen.

Onderzoek na Bergwerken hier.

Of 'er landwaart in goud- of zilvermynen zyn, weet men niet. Koperbergen heeft men 'er gevonden, en ook groote kopere ringen by verſcheide Hottentots diep landwaart in; doch 't was bleeker koper, dan 't onze; ook heeft men eenige gebergten gevonden, die met Spaansgroen bedekt waren, waar uit men vaſtſtelde, dat daar ook koper, en mogelyk wel eenig ander Mineraal, vallen kon; doch gebrek van hout, enz., is de meeſte reden, dat geduurig is agter gebleven, het nader te ontdekken.

Om dit te onderzoeken, heeft men nu en dan wel Bergwerkers landwaart in gezonden; maar deze hebben niets, dan nu en dan wel eenig koper van weinig belang, gevonden, weshalven men het daar by gelaaten, hoewel men my berigt heeft, dat de Heer *Nieuhof*, gewezen Koopman in 't kleederen-pakhuis op Batavia, na geruimen tyd te Amſterdam gewoont te hebben, nu eenige jaaren geleden weer aangenomen was, om als Hoofd van diergelyke onderneming met eenige Bergwerkers na de Kaap te gaan; doch heb tot nog toe niet konnen vernemen, van wat uitſlag die togt geweeſt zy.

Dat hier ook ſchoone warme Baden, en heerlyke Staalwaters zyn, heeft men ondervonden, en goede uitwerkingen 'er van gezien.

De bergwerken, hier vallende, zyn rood, en wit kryt, verſcheide ſoorten van mengel-, ook goede turf-aarde, ſteenkoolen, weinig goud-erts, tripel, marmer van allerlei verwe, ſlypſteenen, moolenſteenen, vuurſteenen, in 't zand ook arentsſteenen, zilver-erts, kalkſteen; en men zegt, dat hier ook kleine paerlen, amber, en meer andere fraaje dingen, vallen.

Het zout, hier vallende.

Het is verwonderens-waardigs, dat al het zout, 't geen men hier heeft, in eenige valleyen landwaart in, 't zy omtrent de Tygerbergen, in de Tygervalei, 3 mylen van 't Kaſteel, in de Groene kloof, of wel elders vallende, alleen van 't water des hemels, door de kragtige werking der zonne gevormt, en in zulke menigte gevonden word, dat zy 't met geheele wagenvragten van daar haalen, behalven dat de borgers, op verkregene paſſen, in dat water (dat metter tyd in zout verandert) zeer veel harders gaan viſſchen; hoewel (zoo men zegt) 'er geen zeewater bykomt, of ontrent is. Hoe ſterker nu de regen valt, hoe meer zout men hier van krygt, dewyl dat water in die dalen tot zout ſtolt, en in October een zoute ſmaak, en een andere couleur krygt. Daar zyn ook zoute bronnen, doch die worden beter als 't regend.

ZESDE HOOFDSTUK.

DE Dieren *hier vallende.* Wilde *Dieren.* *Wilde geſtreepte* Ezels *afgebeeld.* *Het* Tam *Vee.* *Mitsgaders de* Vogels, Inſecta's, *en* Viſſchen. *Verdere* Zaaken *van de* Kaap. Wanneer *en door* wie *de zelve eerſt ontdekt is.* Vaſco Gama *zeild 'er in 't jaar* 1497. *eerſt voorby.* D'Almeydas *droevig einde op dit land in 't jaar* 1509. Manuël de Souſa de Sepulveda's *deerlyk einde.* Engelſchen *en* Franſchen *hier.* Komſt *der* Nederlanders *hier in 't jaar* 1595. Van Caarden *in 't jaar* 1601. *En* Spilbergen. *Oude zeltzaame wyze van de* Brieven *en* Berigten *hier te laaten.* *In 't jaar* 1652. *de* Kaap *en* Tafelbaai *tot een ververſch-plaats voor onze Vlooten in bezit genomen door de Heer* van Riebeek. *De Heer* Wagenaar *in 't jaar* 1662. *De Heer* van Quaalberg *in 't jaar* 1666. *De Heer* Bronchorſt *in 't jaar* 1668. *De Ed. Heer* van den Brouke *als* Commiſſaris *hier in 't jaar* 1669. *Zyn* Ed. *verrigting aldaar.* *De Heer* Hackius *in 't jaar* 1670. *De Heer* Godsken *in 't jaar* 1672. *De Heer* Simon van der Stel *in 't jaar* 1679. *De Heer* Willem Adriaan van der Stel *in 't jaar* 1699. *De Heer* van Aſſenburg *in 't jaar* 1708. *De Heer* Simons *hier* Commiſſaris, *en wat* redres *by by zyne* Memorie *gemaakt heeft.* Extract *uit de* Memorie *van dien* Heer *aan de Heer*

N°. 30.

H. Baken del.

I. Lamsveld Sculp.

HOTTENTOTTEN AAN CAAP DER GOEDE HOOPE.

Heer van Aſſenburg *gelaaten.* *Zyn Edelh.* van Hoorn *in 't jaar* 1710. *hier als* Commiſſaris. *De Heer* Chavonnes, Landvoogt *in 't jaar* 1714. *Eenige byzonderheden van* Madagascar. Kaart *van 't eiland* Anſuani.

De Dieren hier vallende.

NA dat wy nu dus verre van 't aan merkensweerdigſte, hier aan de Kaap, en van des zelfs Ingezetenen geſproken hebben, zal 't ook eens tyd werden om te zien, wat Dieren, Vogels, en Viſſchen, hier al vallen.

Wat de Dieren belangd, die onderſcheyd men in wilde, of tamme.

Wilde Dieren.

De wilde dieren, die men hier heeft, zyn Olifanten, Rhinoceers (met twee horens op de neus, daar anders de Indiſche maar eenen hoorn 'er op hebben) Leeuwen, Tygers, Luypaarden, Loſchen, de Ichneumon, Wolven, Tyger-Wolven, Tyger-boſchkatten, mooye gevlekte wilde Honden, die by na als een Wind-hond van gedaante, en wel zoo ſtout zyn, dat zy met een troep van 200 a 300 op een Schaaps-kooy durven aanvallen, en 't meeſte vee der zelve verſcheuren; ook zyn'er groote en kleene Landſchildpadden. Wolven en Tyger-Wolven zullen ook menſchen, en zelf wel een man te peerd, aandoen. Ook is de Heer *Henrik Bouman*, eens met een Tyger, uit welkers klaauwen hy zich redde, doende geweeſt, doch hy was deerlyk 'er van geteekent.

Zoo lang een Leeuw klein vee krygen kan, zal hy zelden menſchen aandoen. Egter weet ik, dat hy verſcheide menſchen by myn tyd aangetaſt, en dat zekere *Jan Groſ* eenen Leeuw, die op een anderen borger, zynen makker, zat, boven van den zelven afgeſchoten heeft. Ook is my bekent, dat zeker borger zynen makker, terwyl hy de Leeuw by zyn tong had, door een gelukkige ſchoot redde. Als een paard 'er den reuk af heeft, is 't onmogelyk om 't zelve in toom te houden. Men wort hem by nacht ten eerſten aan zyn brandende oogen gewaar, en wanneer hy yemant, of een dier, aandoet, zoo ſlaat hy dat in eenen ſlag dood, torſſende een os op zyne ſchoften, als niet met allen, weg.

Daar zyn voorbeelden van, dat zy Hollanders uit 't midden van een ganſche troep Hottentots gehaalt, en die voor hunne oogen verſcheurt hebben.

De Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel* heeft een jongen gehad, die, in Hottentots-Holland zyn knapzak over zyn hoofd willende haalen, van agteren door een Leeuw beſprongen wiert, welken hy by de maanen zoo ſtyf na vooren trok, dat hy weer van hem afſprong, en na de ſchaapen liep; hoewel hy door des zelfs klaauwen zoo gewond was, dat hy 'er wel een half jaar ziek van te bed lag.

Deze Heer heeft my ook verhaalt, dat hy op zekeren tyd twee Leeuwen op een zandige vlakte ontdekte, die, ſchoon zyn Ed. al vry ſterk van volk was, geen voetſtap daarom uit hunnen tred, maar zeer bedaart en langzaam al vooruit gingen; ook merkte zyn Ed. dat zy 't ſpoor met hunne klaauwen gemaakt, met hunne ſtaarten geheel toehaalden, en weer bedekten.

Van den Heer *van Loon*, in 't jaar 1695. Predikant alhier, verſtond ik, dat nu en dan wel wagens met volk na Stellenboſch of Draakeſtein gaande, door Leeuwen aangedaan, en door de zelve wel menſchen uit zulk een hoop gehaalt zyn; en dat, als men op zulk een Leeuw te dier tyd ſchoot, hy dan doorgaans, zyn prooi verlaatende, op dien genen, die na hem geſchoten had, aanviel, zonder dien troep, hoe groot ook, eenigzins te ontzien.

Capitein *Olof Berg* heeft my verhaalt, dat hy eens een grooten Leeuw vlak in zyn hert trof, die egter nog ettelyke uuren daar na geleeft, en zich van de plaats, daar hy eerſt getroffen was, wel 2 of 400 treden verder begeven, en daar eerſt 't leven gelaaten, gelyk die Heer 't ſpoor, zoo veel mogelyk was, volgende, naderhand met hem op te ſnyden, ontdekt heeft. Der zelver vet is een heerlyk geneesmiddel, en men zegt dat hun vleeſch, en van veel andere wilde dieren (als dat van Tygers, Luipaarden, enz.) zeer lekker ſmaakt. In de poort van 't Fort hangt het vel van een ſwaaren Leeuw, door een egel met 5 pennen doorregen.

Hier zyn ook veel andere dieren, die groote ſchaade onder de ſchaapen doen; gelyk de aapen (die hier in menigte zyn) in de thuinen aan de vrugten, en in de wynbergen.

Men ontmoet hier ook een dier, de *Pæpoagus* genaamt, zynde de helft grooter als een paard, waar van 'er Capitein *Berg* een geſchoten heeft in December 1705. doch hy was wat kleiner als de gemeene die hier vallen, en hy heeft dit dier laaten afteekenen.

Men heeft 'er ook veel yzere verkens of egels, die met hunne ſcherpe pennen, waar van men hier allerlei nette koyen maakt, menigen Leeuw, Tyger, enz., om 't leven brengen.

Daar zyn ook wilde ezels, en paarden, die zich diep landwaart in houden, en welke laatſte wonderlyk fraai, ſwart en wit geſtreept van huid, welke ſtreepen ontrent 2 en ook wel 4 vingeren breed

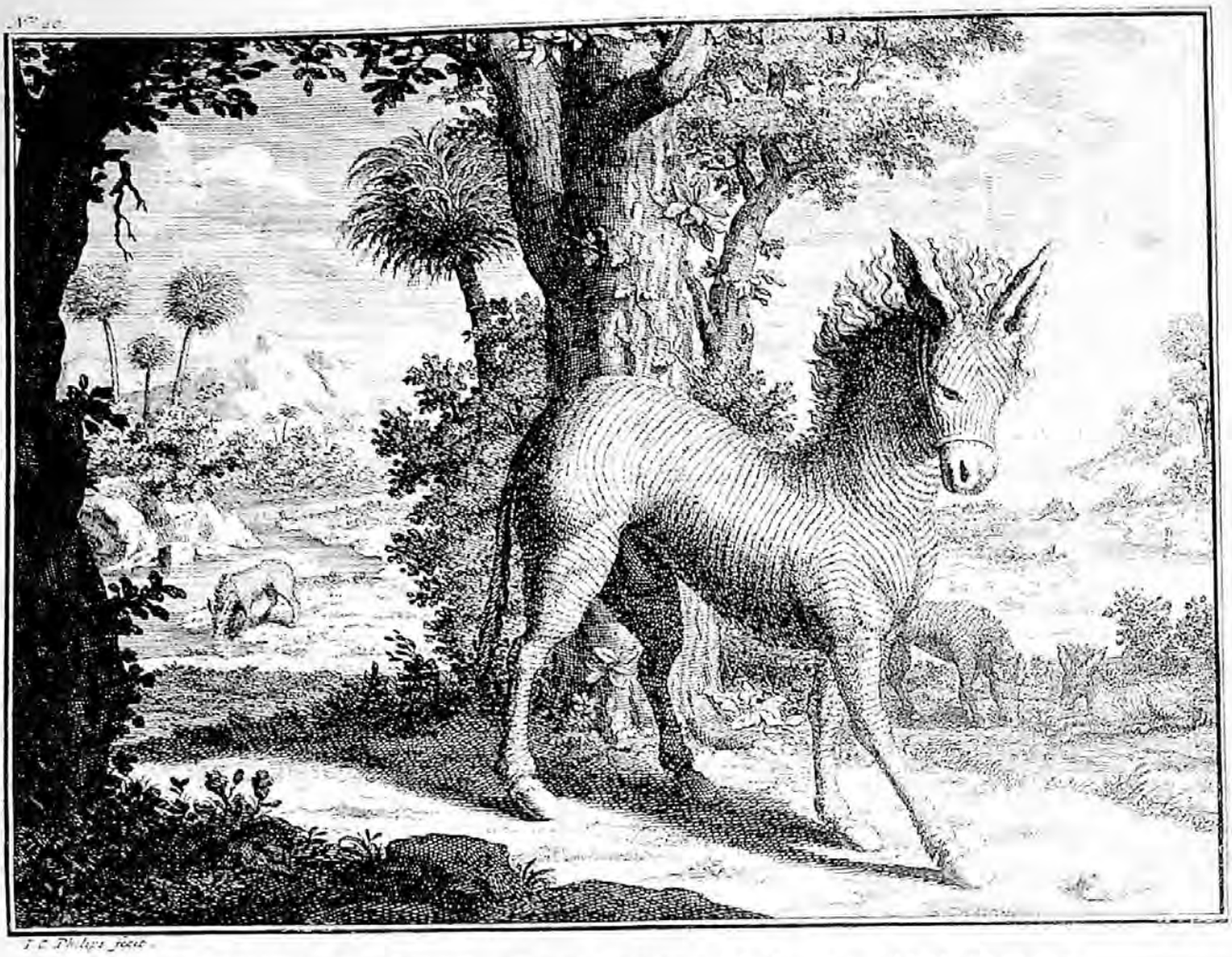

zyn ; en doorgaans van boven , of van den rug na den buik loopen, ook zyn de ezels ſchoon geſtreept , met een groote blaauwe ſtreep , die hen over de rug loopt , en verder 't lyf met ſtreepen van allerlei verwen, groen, wit, ſwart, en blaauw zoo overdwars, even eens als die der paarden, geteekent.

Wilde geſtreepte Ezels afgebeeld.

Wy beelden de zelve hier , volgens een teekening van d'Ed. Heer *Conſtantyn Ranſt*, na 't leven af.

Haazen heeft men 'er driederlei ſoort, de eene wat grooter, de andere wat kleiner, als de onzen, en de derde ſoort heeft een hoog-rooden ſtaart , ook zyn de 2 laatſte van een andere ſmaak. Landwaart in zyn vry meer ſoorten van de zelve.

Men heeft 'er mede zeer veel elanden (een ſoort van wilde oſſen) die , jong geſchoten zynde , een lekker wildbraad uitleveren. Wanneer ik van de Kaap in 't jaar 1705. na Batavia vertrok , wierd 'er my een venezoen van in een ſteene korſt vereerd , welkers vleeſch zeer heerlyk ſmaakte , en waar van wy een groote maand daar na nog gegeten hebben.

Harten, die horens als bokken hebben, zyn 'er in een groote menigte, ook buffels, wilde koejen, en kalveren, als mede gemſen (een dier met een ſwarten zeer cierlyk geſlingerden hoorn voor de kop, en 't geen waarſchynelyk wel de regte eenhoorn is) rheen , wilde bokken met 2 lange ſtyle en ſcherpe horens, met drie witte breede regtopgaande voor de kop, als ook ſteenbokken, ſteendaſſen, konynen , chamelions , hagediſſen van verſcheide ſoorten, en meer andere dieren, die ons nu niet te binnen komen.

Ook heeft men 'er de aſpis, de hoornſlang, de preſter, de *cobra di capello*, en meer anderen.

Het tam vee, beſtaat in oſſen, koejen, kalveren, paarden, ſchaapen (welke laatſte hier door de Engelſchen en door *Matelief*, gelyk wy in zyn reize *fol.* 136. zien, ontrent 't jaar 1607. gezet, hoedanig 'er ook in 't jaar 1659. twee paarden met yder ſchip der Retourvloot onder de Heer *Sterthemius* van Batavia herwaarts gevoert zyn) van welke zommige ongemeene vette ſtaarten hebben, en 't voornaamſte vleeſch, dat hier gegeten wort, is ſchaapenvleeſch, dat hier ongemeen goed en vet valt ; maar behalven dat hier zeer weinig oſſen geſlagt worden , vallen zy hier, ſchoon vleezig, en kloeker, dan in Holland, egter noit vet, en meeſt aan de magere kant. Reden, waarom men die hier weinig ſlagt , is , om dat zy meeſt tot trekoſſen (waar van men 'er 3, 4, en 5 paaren voor een wagen van nooden heeft) en voor de ploeg nog meer gebruikt worden. De koejen geven hier,

Het Tam Vee.

twee-

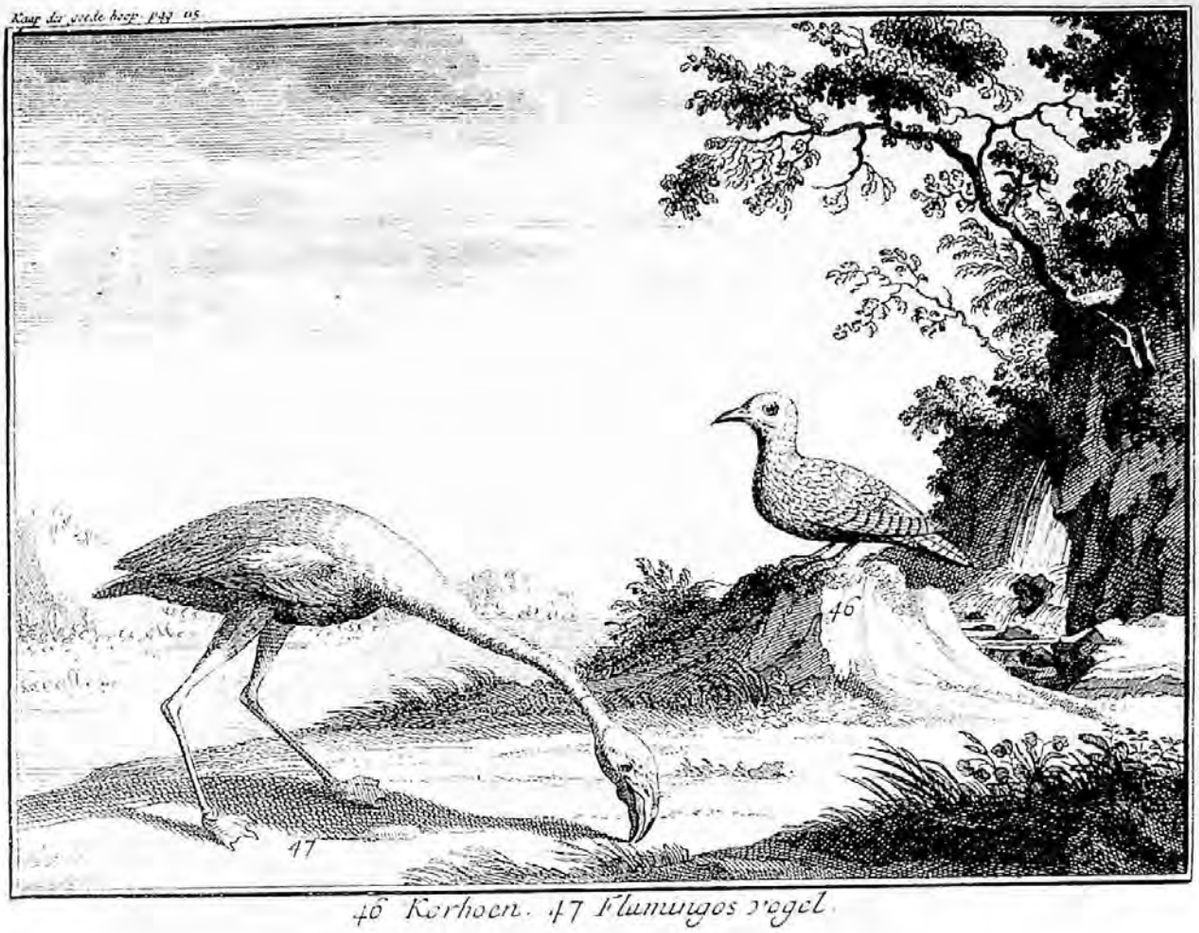

46 Korhoen. 47 Flamingos vogel.

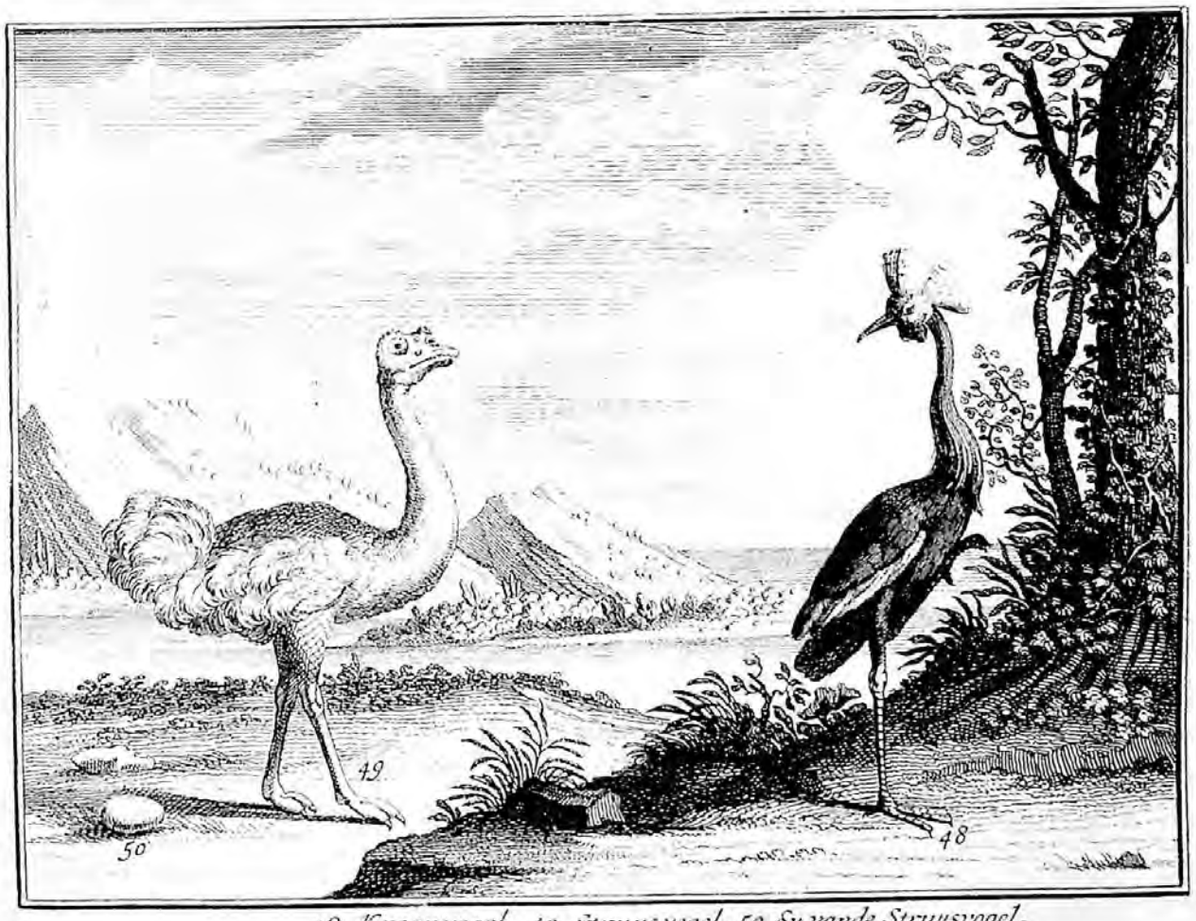

48 Kroonvogel. 49 Struysvogel. 50 Ey vande Struysvogel.

tweemaal daags gemelkt, ontrent een halven emmer melk. Waar benevens men hier ook bokken, geiten, verkens, enz. heeft.

Mitsgaders de Vogels,

Men ziet hier ook veelerlei ſoorten van gevogelte, als de ſtruisvogels, No. 49 afgebeeld, die hier met menigte in 't wild zyn, en welker eyeren, hier No. 50 afgebeeld, de Hottentots in menigte aan 't Kaſteel te koop brengen. Zeker Arabiſch ſchryver teekent in zyn Manuſcript aan, dat de ſtruisvogels hunne eyeren, door daar geduurig op te ſtaroogen uitbroeijen, en dat 't manneken en wyfken malkanderen daar in, als zy om aas uit moeten gaan, verpoozen. Ik heb daar na hier vernomen, doch de Hottentots zeiden zulks noit gezien nog gehoort te hebben.

Verſcheide ſoorten van arenden, groote kroonvogels (die men No. 48 afgebeeld ziet) paauwen (doch met geen fraaje ſtaarten) kraanvogels in menigte, havikken, raavens, kraajen, exters, meeuwen van allerlei ſoorten, kropganzen, pinquyns, Korhoenders (die in 't opvliegen een ſterk geluid van zich geven, en No. 46 afgebeeld zyn) kalkoenen, honigpikkers (een kleine vogel, die doorgaans de Hottentots aanwyſt, waar de honig in de rotzen is) de roodbek, en vierderlei ſoort van vinken.

Men heeft 'er Jan van Genten, of een vogel, de Mallegaas genaamt, dat meer een zee- dan een landvogel, en die ſterk op viſch gezet is. Hy is van grootte als een groote gans, wit en ſwart van vederen, voornamelyk aan de einden zyner vleugelen, daar zy zeer glad zyn, en waar na zy fluweele mouwen van de Portugeezen genaamt worden. Verder zyn zy over 't ganſch lyf graauw geſpikkelt, en hebben een bek, die wat ſmaller als een endenbek, en aan wederzyden ſcherp is; als men die ziet, dan is men digt by de Kaap. Daar zyn ook papegaaijen met lange ſtaarten.

Ook zyn 'er ſtrandloopers, aſchgraauw van kop en vederen; maar de Flamingosvogel doet een fraaje vertooning, gelyk men No. 47. de zelve afgebeeld ziet. Hy gelykt van lyf wel een ojevaar, doch is wel eens zoo groot, zeer hoog van pooten, met een ongemeen langen en in verſcheide bogten gebogen ſwaanenhals, en is wit en ſwart van vederen.

Daar zyn ook verſcheidenerlei reigers, bosduiven, quikſtaarten, vleermuizen, verſcheide ſoorten van meezen, putters, ſwaluwen, ſpreeuwen, dominees (zynde zekere ſwarte vogels, die een ſpierwitte kring om den hals hebben, en die zich zeer veel in de Tafelbaai onthouden) faizanten, rotganzen, endvogels, talingen, verſcheiden ſoorten van pylſtaarten, bergenden, quartels, tortelduiven, houtſnippen, waterſnippen, leeuwerken, en veelerlei ſoort van kanarivogels, waar van 'er na Holland eenige gezonden zyn, voor welker wytkens men yder 120 gulden betaalt heeft. Hier zyn ook verſcheiden ſoorten van muſſchen, lepelaars, die hagelwit zyn, en veel andere zeer fraaje vogels, waar onder ik 'er een zelf gevangen heb, 't geen klein, als een ſwaluw, doch ſchoon hemelsblaauw en uitmuntend ſterk van die couleur, rood van bek, en zoo fraai was, dat het verdiende om opgezet te worden. Daar zyn 'er, die zeggen, dat hier nachtegaalen vallen; doch zoo dit al waar is, zyn 'er die weinig, en ik geloove naaſt, dat dit een andere vogel is, die men 'er voor genomen heeft, om dat hy 'er wat na gelykt.

Inſecta's,

By aldien ook hier liefhebbers van *Inſecta's* en ingekorvene dierkens, of van kapellen, flinders, torren, enz. waren, ik geloove, dat men die hier menigvuldig en zoo ſchoon, als ergens, vinden zou; doch myn zaaken lieten my, hier zynde, niet toe, om daar van een verzameling (hoe zeer ik ook daar voor was) te maaken. Men heeft hier veel luizen, weegluizen, muggen, oneindig veel vliegen, ſprinkhaanen, byen, rupzen, en vloyen, kakkerlakken, duizendbeenen, ſcorpioenen, ſpinnekoppen, die yemant konnen doodſteken, ook groene vliegen als Spaanſche vliegen, en van 't zelve gebruik; mitsgaders weſpen, de hout- en koornworm, of kalanders.

en Viſſchen.

Wat nu de Viſſchen belangt, die men hier heeft, deze zyn verſcheidenerlei.

Nu en dan komen 'er wel groote walviſſchen, of Noordkapers zelf tot in de Baai aandryven; doch deze ziet men meeſt buiten de zelve.

Onder de zeedieren telt men de zeekoejen, die hier zeer veel, en ongemeen ſwaar vallen, alzoo men 'er zommige van 4 of 5000 ponden (hoewel zy doorgaans vry ligter zyn) gezien heeft. Ik bezit een zeer fraaje ſchildery, na 't wezen van myn zalige huisvrouw op den tand van zoo een zeekoe, even eens als in yvoir, uitgehouwen.

In Weſtindien noemt men dit dier *Manati* by de Indiaanen, en anderen noemen het wel een *Lamantin*; hoewel 'er zyn die beide deze dieren nog eenigzins onderſcheiden.

Diergelyke zwaare zeepaarden heeft men 'er ook, hoewel wat verder van de Kaap af, gezien. Zy vallen doorgaans kaſtaniebruin.

Verder heeft men hier zeeleeuwen, die zeer groot zyn, en veel traan geven, en die men met de zeerobben niet voor een en de zelve ſoort moet nemen, alzoo zy een grooten leeuwenkop, en een zeer lang groot lyf, voor 2 groote pooten, met 5 klaauwen, en onder ten midden van 't lyf een groote vinne, en een zeer ſwaaren ſtaart heb-

hebben; hoedaanig eene in 't jaar 1707. door de Heer *van der Stel* in de Tafelbaai doodgeſchoten is. Men heeft hier ook veel harder, Hottentots-viſch (die ſlap valt) doch by den ſteenberg, en ontrent de baai van Kaap Falſo, heeft men ſtompneus, vette ſteenbraaſſem; elft, van ſmaak als de vaderlandze, doch, op den rooſter gebraaden, zeer lekker. Zy valt vry breeder, als de elft in Holland.

Daar is mede roch, tong, van een voet lang, kleine ſpiering, en een viſch, die een ſoort van zalm, en byna van gedaante als de konings-viſch, doch die wat zagt, niet hairig, gebraaden zeer ſchoon is, en die men ook Kaapze zalm noemt.

Ik heb 'er de Pampusviſch, ſpringer, zeer fraaje klipviſch, wonderlyk ſchoon geteekent, en van allerlei verwen, Kaapze kabbeljaauw, die ongemeen goed was, doch niet ſchilferde, gezien. Ook vallen 'er moſſelen, en kreeften, groote en kleine, en een ſoort van oeſters in de Tafelbaai, waar in ook nu en dan paerlen vallen.

In de rivieren heeft men ook zeer goede grundels, en wel paaling, doch zeer weinig. Daar vallen ook *Torpedo's*, of krampviſſchen, zee-robben, Kaapze pekelhaaring, en meer andere viſſchen.

By den Heer Gouverneur heb ik daar ook Japanſche goud- en zilver-viſchjens in een tank of water-bak gezien, die daar zeer wel tierden.

Daar is ook nog een andere zoort van goud-viſch, en zilver-viſch, zynde een ſoort van ſchoone braaſſem, als ook Karper, Kreeften, Krabben, en ook een zoort van Moſſelen, waar in kleene en gemeene peerlen vallen, dog die van weynig weerde zyn.

Men heeft 'er ook Zand-knypers, dog zy worden niet, dan van de Slaven, gegeten.

De Zee-Robben geven hier ook veel Traan, en daar zyn ook Zee-Egels, Rivier-Krabben, Loots-Mannekens, Jacob Evertzen, en meer andre zoorten van Viſch, ook Zee-ſterren, Rivier Moſſelen by de Moſſelbank, Zee-Peerdekens, &c.

En dit is wel 't voornaamſte, dat ik van de Kaapze waterdieren weet te zeggen.

Egter moet ik hier nog byvoegen, dat hier, op deze en gene ſtranden, fraaje zeehorenkens vallen, waar van ik 'er ettelyke zelfs in de duinen gevonden en opgeraapt hebbe.

Dit waren verſcheiderlei patellas, witte caracollen, Kaapze groote en fraai geteekende alikruiken.

Ook heb ik 'er by een vriend een *Nautilus* gezien, die daar op 't ſtrand geſlagen, van zyn volk gevonden, en waardig was, om in 't beſte kabinet, dat ik kenne, bewaart te worden, alzoo ik diergelyken ſtuk van grootte noit gezien heb. Het was een grooten anderhalven voet lang, en van agteren (daar hy anders pas een vinger breed dik valt) wel twee groote duimen breed; doch hy was van agteren tegen de klippen (dat jammer was) in ſtukken geſlagen. Ik ſtont verbaaſt over des zelfs grootte, alzoo de grootſte, die ik ergens zag, zeer klein daar by geleken zou hebben. Ik had wel groote zin in dit ſtuk, ſchoon zoo gebroken; doch de bezitter wilde dat niet miſſen; weshalven ik 'er van afkyken moeſt. Daar nu zulke ſtukken vallen, daar zyn ook zekerlyk andere van die ſoort; doch hier zyn geen liefhebbers, als van geld.

Verdere ZAAKEN van de Kaap.

NA dat wy nu byna alles, dat'er van dezen Zuyd-hoek van Africa te zeggen valt, voor zoo verre ons bekend is, aangehaald hebben, zullen wy nu de zaaken, hier voorgevallen, zoo verre ons mogelyk is, van de grond af opbaggeren, voornamentlyk, om eens na te ſpeuren, wat Volkeren hier nu en dan al geweeſt, of wanneer zy dezen Stormhoek eerſt ontdekt hebben. Verdere Zaaken van de Kaap.

Dezen en genen hebben, zoo al op hunne wyze, over de Kaap der Goede Hoope geſchreven, dog niemand beter, dan de Heer *Pieter Colben*, Rector tot Nieuſtad, aan der Ayſch, die 'er van 1705. tot 1713. gelegen heeft; hoewel hy over zommige onnoodige zaaken wat te wydloopig, waar door 'er een Foliant van gegroeit is, en over zommige noodige vry wat te bekrompen, en in een andere ordre handelt, als men hier ontmoet.

Onder de ouden is'er groot geſchil geweeſt, wanneer deze Zuydelyke uythoek van Africa eerſt ontdekt, mitsgaders door wie, en wanneer, die door de ouden rond gereyſd is; over welken twiſtappel het de geleerden van deze eeuw nog geenzins eens zyn. Wanneer en door wie de zelve eerſt ontdekt is.

Dat Pharao Necho, en ook Xerxes (wanneer hy Sataſpes over zyne Vrouwen-ſchending ſtraffen wilde) laſt gegeven hebben, om Africa van uyt het Roode Meir rond te reyzen, lees ik by *Herodoot*; maar ſchoon die ſchryver dat daar zegt, daarom gaat dit by my al zoo weynig door, als een groote menigte van grollen, en openbaare verdigtzelen, die hy voor waarheden verhaald, en daar niet het allermin ſte van waar bevonden werd. Die man heeft zich veel fabelen laten op de mouw ſpellen, en hy heeft ze ook zoo, als hy die kreeg, aan anderen overgeleverd.

Ik heb in 't eerſte deel van dit werk

daar

daar eenige ſtaaltjes van gegeven, en zou 'er, zoo 't my luſte; een groote menigte hier konnen byvoegen; dog meyne, dat ik reeds klaar genoeg getoond heb, dat men zonder Compas, dat de ouden noit gekend hebben, al zoo weynig na de Kaap, of na Ooſt-Indiën, als na America, zeylen, of dat ontdekken kan, en alles, wat men de wereld daar van tracht wys te maken, is een ſtelling van menſchen, die nog geen begrip van de miswyzing van 't Compas, nog van de gronden der zeevaart, hebben: want ſchoon de ouden 't Compas al gekend, en gehad hadden, zou 't hen egter ommogelyk geweeſt zyn America, de Kaap, of Ooſt-Indiën, te vinden, en om daar van verzekert te zyn, heeft men hier over maar met een ervaren Schipper, die in Ooſt-Indiën geweeſt is, te ſpreken, en die zal moeten bekennen, dat, zoo men maar blootelyk na 't Compas wilde zeylen, men noit de Kaap vinden, en op een geheel ander geweſt te land komen zoude.

Willen nu anderen egter ſtyfhoofdig hier in zyn, en tegen de reden aan gelooven, dat de ouden de Kaap der Goede Hoope gekend, en omgezeyld hebben (gelyk ook de geleerde, maar myns oordeels, daar in zeer misleyde Heer *Huet* aangenomen had te bewyzen, ja dat de Kaap al in Koning *Salomons* tyd bekent geweeſt zy) ik laat hen dat, zoo lang 't hen behaagt, gelooven; maar ik zeg, dat ik het niet geloove, om dat het tegen de reden, en de dagelykze ondervinding van alle hedensdaagze zee-verſtandigen, als een ommogelyke zaak, aanloopt.

De Heer *Voſſius* heeft dit mede geloochend, en hoewel hy daar in groot gelyk had, geloove ik egter niet, dat hy het op de zelve gronden en reden, die ik'er tegen hebbe, ſtaande gehouden heeft; behalven dat'er ook (als het al waar was, dat men van 't Roode Meir tot aan de Colommen van *Hercules*, en dus rondom Africa gezeyld had) geenzins uyt deze omreyzing van Africa volgd, dat daarom die uythoek den ouden zy bekend geweeſt, of ook ooit door yemand aangedaan zy: want was dit door yemand geſchied, zy zouden ons daar wel iets van opgegeven hebben, 't geen'er na geleek, dat egter nooit geſchied is.

Ik weet wel, dat men hier tegen in brengen zal, dat het by de ouden immers 't *Prazum promontorium*, ἀπὸ τοῦ πράσου, van wegen zyn zee-wier, of zee-kroos, (zoo men zegt, en dat men voorgeeft hier zeer veel te vallen) genaamd wierd; doch 't zee-kroos valt daar niet, maar wel van de 19 of 20 tot de 38 of 39 graaden, N. breedte, en 't geen men hier ontrent de Kaap, als een merk-teeken van dat men die naderd, ontmoet, zyn zekere groote zee-buyzen, rieten of trompetten, met lange bladeren, die men ook met menigte in de Tafel-baay ziet; welke men geen πράσος, nog *Alga Marina*, noemen moet, (dat men, als ware het een en 't zelve, zeer onkundig onder een mengt, daar 't nogtans oneyndig veel van den anderen verſchild) maar een geheel andere naam geven, dewyl ook de zee-lieden beyde deze dingen, en de zeën, daar in zich die opdoen, zeer klaar in de dag-regiſters van hunne reyzen, in opzigt der breedte daar zy valken, onderſcheyden. Behalven dat ook 't zee-kroos niet groen, maar geel van verwe is, gelyk ik in een fles toonen kan.

Maar genomen, dat wy dit nu al toeſtonden, dat deze trompetten een zoort van πράσος waren, blykt dan daar by klaar, dat het *Praſum promontorium* een en 't zelve met de Kaap der Goede Hoope is; geenzins. Wil men zeggen, dat *Ptolomeus* libri 4. cap. 9. nevens *Marcianus Heracleota*, zegt, dat het ontrent 't Eyland Menuthias legt. Men is 't immers tot nog toe niet eens, wat dit voor een Eyland zy, en dat egter zeker geleerd ſchryver, al mede maar op zeer loſſe gronden, vaſtſteld 't Eyland Madagaſcar te zyn; dog hoe kan dat Madagaſcar, en hoe kan 't *Prazum promontorium*, de Kaap der Goede Hoope zyn, daar *Ptolomeus* dit *promontorium* zegt op 15 graaden te leggen, en daar de Kaap op 34½ graaden Z. breedte legt.

Wil men hier op al wederom zeggen, dat men *Ptolomeus* niet al te veel in 't opſtellen van de lengte en breedte der plaatzen (gelyk zommigen zich hier door zeer kreupel redden) gelooven moet; ik zal'er op antwoorden: het is zoo; maar daarom geloove ik ook, dat hy na al de reſt, als een blinde na de kouleuren, maar ſlaat, en dat men'er zich geenzins op kan, nog mag verlaten

Ik laat dan alle die betwiſters van dit gevoelen der ouden in zyn geheel, gevende hen vryheyd, om daar van te denken, en te ſtellen; 't geen hen welgevalt, dog blyve nogmaals by myn gevoelen, dat ik uyt al het duyſter ſchryven der ouden niet zien kan, wat zy door hun *praſum promontorium* (by zommige geleerden voor Mozambike, en by andre maar voor een Eyland nevens 't Americaans gebergte gehouden) en door hun Menuthias, verſtaan, gelyk my daar uyt ook niet het allerminſte kenteeken, dat dit de Kaap der Goede Hoope wezen zoude, voorkomt

Het is een klaare waarheyd, uyt 't geene wy over die ſtoffe in ons eerſte

deel aanhaalen, dat'er verſcheyde Venetianen, Genueezen, en Portugeezen, by hunne reyzen over Ægypten en door 't roode Meir genomen, lang van te voren, eer de Kaap recht ontdekt is, in Indiën geweeſt zyn, zonder dat die daarom de allerminſte kennis nog van dezen Zuydelyken uythoek van Africa gehad hebben. Wiſt men dat toen nog niet, doen men'er reeds zoo na by was, wat ſchyn van waarheyd is'er, dat men dat in Salomo's tyd al geweten, dat Land zoo dikwils bevaren, en omvaren, en dat'er niet een menſch nog geen een gedenkteeken, ofte eenige aanteekening daar af voor de nakomelingen, zou overgegeven zyn.

Alles derhalven, 't geen men daar van opgeeft, kan de proeve van ons onderzoek niet uytſtaan, en ik ben van oordeel, dat allen, die dit ſtellen, door zuyvere onkunde het ſpoor byſter zyn, en elendig miſtaſten, hoewel ik zeer geerne beter bewyzen dien aangaande, dan my tot nog toe voorgekomen zyn, hooren, en overwegen wil, om, zoo zy my beter konnen leeren, myne gedagten dan tegen de hunne te verwiſſelen, alzoo myn ſtelling alleen op de klaare bevinding der ervarenſte zee-verſtandigen, en niet op myn bloot zeggen, of op eenige loſſe giſſingen van deze en gene misleyde ſchryvers onder de ouden, of hedensdaagze navorſchers van deze duyſtre zaak, gegrond is.

De eerſte, die dezen barren hoek ontdekte, was een Portugees, *Bartholomeus Dias* genaamd, die 1493. dit Land, na zeer veel tegenſpoeden, eerſt opgedaan hebbende, en weer in Portugal by Koning *Johan* de Tweede gekomen zynde, verklaarde noit diergelyke zware ſtormen en bulderende winden, als ontrent dezen hoek, gehad te hebben, waarom hy den zelven ook den Storm-hoek genoemd had; dog deze Koning, nu dit Land zoo verre ontdekt was, hoope hebbende, dat het dan ook verder wel gaan zoude, was van oordeel, dat men den zelven liever den Hoek of 't Hoofd der Goede Hoope zou mogen noemen, alzoo hy nu vaſtſtelde, dat 'er wel middel wezen zou, om dien eens te boven te komen; gelyk de volgende tyd dit ook klaar geleerd heeft.

Vaſco Gama zeild 'er in 't jaar 1497. eerſt voorby.

De eerſte, die voorby dezen Hoek na 't Ooſten gezeyld heeft, is de dappere Portugeeſche Zeeheld, *Vaſco Gama*, geweeſt, die 1497. den 20ſten November daar voorby liep, en eerſt aan St. Blazius Water-plaats, en daar na den 25ſten December voor Zanzibar quam, door hem Terra di Natal genaamd, om dat hy dit Land op Kersdag ontdekte.

Hoe hy St. Heleens-baay, en des zelfs Rivier St. Jacob toen al mede ontdekt, en die beyde zoo genaamt, en wat moeyelykheden hy met zyn volk, eer hy dezen hoek te boven geraakte, gehad heeft, hebben wy in ons eerſte deel breed genoeg aangewezen.

Na dezen tyd plagten de Portugeeſen, uyt Indiën gekomen, en dezen hoek te boven of voorby geraakt zynde, malkanderen met de reyze, die zy dan voor zeker hielden, en zoo ook als zy uyt Portugal daar boven ſtevenden, geluk te wenſchen; waar van de reden was, om dat men die reyze, zoo uit Indiën, als uit 't Vaderland, wel menigmaal had ondernomen, maar altyd vrugteloos te rug gekeerd was; waar voor zy nu, zedert men daar eens voorby zeylde, niet meer bekommerd waren, zoo dat het ook dan in die beyde opzigten, zoo ten aanzien van de tochten uyt Portugal na Indiën, als uyt Indiën na Portugal, zeer wel 't Hoofd der Goede Hope mogt genaamd werden.

Het is zeer waarſchynelyk, dat in de volgende tyd nu en dan wel Portugeezen hier aan land geweeſt zyn. Dog vind daar van in huune ſchriften (behalven dat *Antoni Saldanha*, die 1503. uytzeylde, aan de Zaldanha-baay haaren naam ſchynd gegeven te hebben) maar twee zeer merk-weerdige en ongelukkige gevallen aangeteekend

Het eerſte is van den Onderkoning *Franciſco d'Almeyda*, en 't ander van *Manuël de Souza de Sepulveda.*

D'Almeydas droevig einde op dit land in 't jaar 1509.

De Onderkoning *d'Almeyda* 1509 zyn beſtier van Indiën aan *Alfonſus Albukerk* overgegeven hebbende, vertrok weer na Portugal; dog gierde aan 't Land van de Kaap der Goede Hoope, ontrent d'Agoada di Saldanha, of in de Saldanha-baay, aan, om daar water (dat'er egter niet valt) te halen, en zyn volk wat te ververſchen. *Oſorius* zegt dat een van zyn volk, die te land getreden, en met de inwoonders reeds in eenige kennis geraakt was, alle vreeze te zyden ſtellende, na hunne ſtad, 4000 ſchreden van daar leggende, gegaan is, daar zy hem zeer minnelyk onthaald, en met een grooten ram, ten teeken van vriendſchap, te rug gezonden hebben.

Hy, by de zynen weer gekomen zynde, ſprak van deze volkeren met veel lof, beſchreef die als zeer beleeft en eenvoudig, en getuygde verder van hen, dat zy ontelbare kudden vee bezaten.

Derhalven zond *Almeyda* met nog 12 mannen weer na die plaats, om Schapen en Oſſen, voor de vloot te koopen, met laſt, om deze Barbariſche Volkeren met giften, by hen van weerde gehouden, te meer tot hen te lokken.

Deze inlanders noodigden hen ter maal-

tyd,

1509. tyd, onthaalden hen na vermogen met de vrugten hunnes lands, en lieten hen daar op met 't vee, dat zy gekogt hadden, onder 't geleyde van eenige van hun volk, vertrekken.

Ondertuſſchen deden zy een Inlander, die hen met eenige rammen ontmoette, geweld aan, voorgenomen hebbende hem in weerwil na *Almeyda* te voeren, om hem (zoo men voorgaf) cierlyk uyt te doſſen, en dan weer tot de zynen te laten gaan, in hoope dat hy daar over zeer zou te vrede zyn.

Deze man, niet wetende, wat zy met hem voorhadden, ſchreeuwde, alzoo zy hem met geweld aanpakten, luydkeels, waar op ten eerſten eenige tot zyn hulp toeſchoten, hem uyt hun handen rukten, hen met ſteenen wierpen, en hen, na al hun vee weggerooſd te hebben, op de vlugt dreven.

Sy, by *Almeyda* gekomen zynde, verhaalden hem de zaak geheel anders, als zy voorgevallen was, en wel zoodanig, dat deze Hottentots hen het uyterſte geweld aangedaan, hem van al hun vee beroofd, en hen weg gejaagd hadden.

Indien zy de waare reden hier by gevoegd hadden, zekerlyk zou'er een ander beſluyt opgevolgd hebben; doch nu oordeelden veelen der voornaamſte Portugeezen, dat men dit niet ongeſtraft behoorde te laten, zoo men niet hebben wilde, dat alle de ſcheepen, die daar aangieren mogten, dit zelve geweld zouden te wagten hebben, en dat zy ook van alle ververſching daar zouden verſteken zyn.

Anderen egter waren van geheel ander oordeel, zagen het voor gevaarlyk aan, over zoo een gering voorval met die Wilden in een openbaren oorlog te treden, die zaak als een geval, dat meer veragting, als wraak, verdiende, aanziende.

De andere hoofden, wat heeter dan deze, wiſten *Almeyda*, nu reeds een man van 60 jaaren, zoo verre tot hunne gedagten over te haalen, dat hy goed vond met 150 Soldaaten aan land te gaan, en deze Hottentots vyandig aan te taſten.

Pieter, en *Georgius Barret*, die de eerſte ſlagordre voerden, quamen voor den dageraad aan de ſtadt (hy wil zeggen aan de Kraal dezer Hottentots, alzoo hier geen ſteden oit bekend geweeſt, of tot nog toe te vinden zyn) en joeg hen, alzoo zy hen zeer ſchielyk op den hals quamen, een groote ſchrik aan; dog zy riepen luydkeels om hulp, waar op zich daar ten eerſten een groote menigte met zakken van huyden, vol ſteenen geraapt, en met hunne korte werp-ſchichten met weerhaaken, en met hun gekruld gezengd hair, en leelyke aangezichten (klaare merkteekenen, dat het Hottentots geweeſt zyn) vertoonden, gelyk zy de Portugeezen daar op verder door hunne verſchrikkelyke gebeerden en ongeſtuymig getier ten eerſten ook op de vlugt dreven, daar zy by *Almeyda*, die hen met de Koninklyke ſtandaard na de ſtadt tegentrok, quamen. 1509.

Dit hielp hen egter zeer weynig, alzoo de Hottentots, op hen los brekende, hunne ſlag-order ten eerſten van een ſcheurden, en *Almeyda* met alle de zynen in die engte bragten, dat hy zich genoodzaakt vond, om den Koninklyken ſtandaard aan *Georgius Melo* over te geven, gelyk hy ook kort daar na door een Hottentot met een Hazagaay of worp-ſchicht door de keel geſchoten, en zoo gevaarlyk getroffen is, dat hy ſchielyk van pyn, en door verlies van kragten, quam te ſterven, latende daar in 't geheel 65 Portugeezen (waar onder elf overſten) het leven. De reſt nam de vlugt.

De dooden wierden daar na alle naakt uytgetrokken gevonden, en door een nieuw ontzet van Portugeezen begraven.

Dit was 't beklaaglyk lot van dien grooten *Almeyda*, die een beter eynde en graf, dan hy hier kreeg, verdient had.

Manuël de Souſa de Sepulveda's deerlyk einde.

Het tweede geval was van *Manuël de Souſa de Sepulveda*, gewezen Gouverneur van 't Caſteel van *Diu*, een ongemeen ryk heer, die met *Eleonora Sala*, Dochter van *Don Garzias Sala*, of *De Saa*, Onderkoning van Goa, getrouwd was.

Deze ontrent 1559. met zyn Gemalin en twee kleene kinderen, benevens *Pantaleon Sala*, en eenige Edellieden, huysgenooten, en ſlaven, te zamen 600 zielen ſterk, van Coetsjien na Portugal vertrokken, en ontrent het land van de Kaap gekomen zynde, wierd daar van een zwaaren ſtorm, waar onder donder, blixem, en zware regen vermengt was, zoodanig aangetaſt, dat hy eerſt alle zyn maſten, en daar na ook zyn ſchip verloor, rakende hy met zyn Vrouw, Kinderen, en eenige der voornaamſte egter nog zeer gelukkig in de ſchuyt met hunne dierbaarſte goederen aan Land.

Verſcheyde Portugeezen lieten daar 't leven; dog ook veele geraakten op kiſten, planken, enz. nog aan de wal.

Sy dagten in 't eerſt van de Stukken en ſtollen van dit ſchip wel een klein vaartuyg te maken; dog wanneer zy hun ſchip tegen de klippen tot kleene ſpaanderen zagen ſlaan, viel daar niet meer na te denken.

Hy ſchynt Beooſten de Kaap nog ververvallen te zyn, alzoo hy voornemens was van de plaats zyner ſchipbreuk volk met een klein vaartuig na Mozambike te zen-

1553. zenden, gelyk hy daar na ook zynen weg derwaarts genomen heeft.

Zy waren hier by eenige Hottentots, die hen wel geen quaad deden; maar die hen, alzoo zy malkanderen niet verſtaan konden, ook geen hulp konden toebrengen, en tegen de welken, alzoo zy voor hen vreesden, zy zich in 't eerſt, voor al 's nachts, zoo veel mogelyk was, beſchanſten.

Daar na zyn zy langs ſtrand gegaan, in hoope van dat zy, na een togt van ontrent 200 mylen O. aan, de rivier van den H. Geeſt ontmoeten, en daar Portugeezen van Mozambike vinden zouden.

Hoe veel redenen nu *de Souſa*, en voor al zyn ſwakke gemaalin, hadden, om zich over dit beklagelyk ongeval te bedroeven, hielden zy egter beiden zich hier in zeer kloekmoedig, te meer, om andere kleinmoedigen, welker hulp zy naderhand konden van nooden hebben, hier door een hert onder den riem te ſteken. Zy waren toen ontrent nog 200 zielen ſterk, van welke zommige de kinderen, en andere de gemaalin van *Sepulveda* in een draagbaar, doch by beurten, droegen.

Alles ging nog wel, zoo lang zy eenigen voorraad en ſpyze by zich hadden, maar toen die begon te ontbreken, en zy door den honger en de wilde dieren te gelyk beſprongen wierden, zoo waren zy genoodzaakt zich eerſt eenigen tyd met moſſelen, en daar na met eenige wilde vrugten, te behelpen. Eindelyk dwong hen de honger de doode lichaamen van wilde beeſten, die zy onder weeg vonden, op te eeten. Hier by quam groot gebrek van drinkwater, en meer andere ongemakken van den weg, waar door zy in korten tyd zoo veel volk verlooren, dat *Sepulveda's* gemaalin niet meer gedragen kon worden; en zy daar en boven nog genoodzaakt was by beurten haare kinderen mede te helpen dragen, dat zy met een wonderlyke kloekmoedigheid, tot aanmoediging van veel anderen, volbragt, en zoo lang uithardde tot dat zy, na verloop van vier maanden, aan de rivier van den H. Geeſt quamen, zonder egter nog eens te weten, dat zy by de zelve waren, alzoo zy geen goede tolken hadden, die in ſtaat waren, om hen net berigt daar af te geven.

Zy meinden, dat het een zeer groote rivier zou wezen, en zy bevonden dit maar een kleine, die in drie takken verdeelt was, te zyn.

Hy vont hier een landheer, die nu en dan wel met *Laurens Marcheſe*, *Antonio Caldeira*, en meer andere Portugeezen, gehandelt had, en die hem raadde, om daar te blyven, tot dat 'er eenig Factoor van hen van Sofala komen mogt; en voor al raadde hy hem af van niet verder landwaart in te gaan, alzoo hy daar menſchen 1553. ontmoeten zou, die hem bedriegen en van alles berooven zouden; al 't welke hy hem egter meer met teekenen en door wyzen, als wel door klaare woorden, te kennen gaf; doch al zyn raaden was vrugteloos, alzoo hy hem niet wel begrepen had, en daar beneven dezen landheer zeer miſtrouwde, hoewel hem die niet dan alles goeds dede, en hem nog eenige ſchuiten, om de rivier verder op te raaken, leende.

Hy vernam eindelyk, dat hy nu 300 mylen van de plaats, daar hy ſchipbreuk leed, en dat dit de regte rivier van de H. Geeſt was.

Nu waren zy nog maar 120 zielen ſterk, die alle zeer ſwak waren, en bevonden daags na hun vertrek van dien beleefden landheer, die hen zoo wel geraaden had, dat zy onder een troep van 200 ſwarten vervallen waren, tegen welke zy vreesden te zullen moeten vegten, en waar toe zy zeer weinig in ſtaat waren.

Deze ſwarten verzogten zy, na hen hun wedervaaren door tolken verhaalt te hebben, om eenige levensmiddelen, die zy, zich tot hen genegen veinzende, zeiden niet by hen, maar wel in hun ſtadt, niet verre van daar gelegen, te hebben.

Weshalven zy, hoe vermoeit ook, beſluiten moeſten om derwaarts te gaan; doch de Prins dezer ſwarten wilde hen in de zelve niet ontfangen, maar wees hen een plaats daar buiten aan, daar hy hen vleeſch, en andere levens-middelen toezont, 't geen zy tegen ſpykers, en andere ſnuiſteryen, inruilden.

Sy verzogten dezen Prins naderhand om beter wooning, die hen zeyde, dat hen niet te konnen toeſtaan, voor en al eer zy hunne wapenen aan hem overgaven, alzoo zyn ingezetenen daar voor anders te bevreeſt zouden zyn.

Hoe hard dezen eyſch voor de Portugeezen was, zy moeſten egter eyndelyk of hier toe komen, of zich zelven de keel toebinden. Het eerſte was zeer gevaarlyk; dog 't laatſte doodelyk.

Eleonora, die zoo grooten belang als yemant hier in had, raadde dit eerſte egter haaren man af, met alle de beweegredenen en klaare aantooning van hun aller uyterſte gevaar; doch tegen dezen goeden raad van zyne verſtandige en kloekmoedige Gemalin, en van zoo veel anderen van zyne goede vrienden, vond *Manuël de Souſa de Sepulveda* egter goed, om alle hunne wapenen aan dezen loozen bedrieger over te geven, waar op deze barbaaren hen wel in hunne ſtadt lieten komen; maar 't geſchiede alleen, om hen eerſt zeker en wis van alle het weerdige, dat zy nog bezaten, te berooven, en hen toen naakt en van alles ontbloot met ſtok-

ken

1553. ken van daar te ſlaan, en na 't boſch te jagen.

Dus zag *Sepulveda* nu te laat zyne onbedagtzaamheyd, en dat hy veel beter gedaan zou hebben, met de goede raad van zyne Gemalin, en goede vrienden, te volgen, en 't uyterſte te leyden; dog dit lach'er nu toe, en was niet te herdoen.

Het bleef hier niet by; maar zy, van daar nu voortgetrokken, en onder de handen van nieuwe roovers geraakt zynde, wierden van hen zeer vyandig en oneerlyk aangetaſt, zonder zelf ook de Vrouwen en Kinderen eenigzins te verſchoonen.

Daar zag toen *Sepulveda* de eerbaarheyd van zyn kuiſche en dappre Gemalin, die zich tegen haare Schenders, niet weynig met haare vuyſten verweerde, het uyterſte lyden.

Na dat nu deze roovers hen verlaten hadden, trokken zy nog eenigen tyd in de grootſte armoede, en met een onuytdrukkelyk gebrek van alles, voort; maar toen deze kloekmoedige Vrouw zag, dat zy 't niet verder brengen kon, liet zy voor zich een graf in 't zand graven kroop daar in met haar lichaam, deed voor haar eynde een deftige aanſpraak van dankbaarheyd tot allen, die haar tot dus verre geleyd en gezelſchap gehouden hadden, biddende, dat, zoo yemand van hen levend in Portugal komen mogt, hy aan den Koning, en aan alle haare vrienden, kennis van hun ongeval, 't geen zy door haare zonden regtveerdig op zich gehaald hadden, geven wilde.

Sy bleef zoo nog eenigen tyd, dekkende haar hoofd met de loſſe hairvlegten, terwyl zy met de traanen in de oogen, en met een bitter zugten en ſnikken nu en dan haar lieve kinderen, die zy nu niet meer helpen kon, en welke zy wel haaſt verlaaten zou, van ter zyden aanzag.

Dus hield het die grootmoedige Vrouwe nog 3 dagen zonder eenig voedzel gaande, waar na haar man, doodelyk bedroefd om zyn vrouw en kinderen, uyt het boſch by haar quam, zonder dat hy haar iets tot verquikking had konnen medebrengen, zoo dat zy, door den honger ten uyterſten geperſt, en door de dood van haar kleenſte kind tot aan 't herte geraakt, maar voor al nu door 't gezicht van haar man, die niets mede bragt, ten uyterſten getroffen zynde, in traanen hoe grootmoedig en klockhertig zy ook tot nu toe geweeſt was, als wegſmolt.

Sepulveda, die door alle deze doodelyke voorwerpen als van den donder geſlagen was, en eenigen tyd als zonder beweging ſtok-ſtil op zyn elendige gemalin en dood kind had ſtaan ſteroogen, wierd eyndelyk uyt die zwaare bedwelming als wakker, begroef zyn kind 1553.
zelf, en keerde weer na 't boſch, in hoope, dat hy wel iets, 't geen zyne zieltogende gemalin, en zyn byna reeds ſtervend ander kind zou mogen verquikken, hier of daar vinden zou. Dog na dat hy nu wedergekomen was, vond hy zyn weergadeloos getrouwe gezellinne in alle zyne elenden, en ook zyn zoonken, beyden dood, terwyl zyne dienſtmaagden de ſmertelyke dood van haare vriendelyke meeſtereſſe, en van dit kleen kind, 't geen zy zoo lang opgequeekt hadden, met bittere traanen beweenden.

Hy belaſtte in 't eerſt, dat de dienſtmaagden wat ter zyden zouden gaan, wierp zig daar op ter aarde by 't lyk van zyn gemalin, en ruſtte voor een korten tyd met zyn hoofd op de rechterhand van de zelve; dog eyndelyk overwegende, dat zy dood, en dat hier in niet anders te doen was, dan dat hy haar lyk tegen 't wild gedierte verzorgde, ſloeg hy kloekmoedig handen aan 't werk, riep zyne dienſtmaagden weer by zich, en begroef toen, van haar geholpen zynde, beyde zyne gemalin, en kind, zoo diep hen mogelyk was, in 't zand, zonder dat men hem egter eenig woord hoorde uyten; maar men zag de dood, de droefheyd, en de woede zoodanig in zyn wezen, dat men geen ſtaat maakte, dat hy lang daar na leven zou.

Zoo als dit werk nu verricht was, ging hy alleen, zonder dat hy yemand met zich hebben wilde, weer na 't boſch, en men heeft zedert taal nog teeken van hem vernomen; weshalven men vaſtſtelt, dat hy door eenig wild gedierte verſlonden is, zoo hy van droefheyd zich zelven niet op een andre wyze aan zyn eynde geholpen heeft.

Na lang omzwerven in dit boſch zyn 'er van dien grooten hoop nog 28 afgekomen, die, eyndelyk gevangen genomen, en door een Portugees ſchipper gerandzoeneerd zynde, na Portugal zyn gevoerd, en aldaar onder een verhaal van hunne aaneengeſchakelde rampen, een omſtandig bericht van 't beklaaglyk eynde van *Sepulveda*, en zyne onvergelykelyke brave gemalin, gegeven hebben.

Van andre gevallen der Portugeezen op dit Land, of van dat zy zich op het zelve hier of daar zouden vaſt gemaakt hebben, komt my niets van belang voor, dan alleen, dat men daar na hier en daar wel eenige overblyfzelen van Reduyten en Veſtingen gevonden heeft, waar uyt men eenigzins vaſt zou mogen ſtellen, dat zy zich daar in tegen de Hottentots verſterkt hebben

De naam der Saldanha-baay, is een van de voornaamſte overblyfzelen der

1595. Portugeeſche natie alhier, en buyten de zelve vind men van hen ook geen andre gedenkteekenen op dit land.

Engelſchen en Franſchen hier. Dat de Engelſchen en Franſchen hier eenigen tyd voor ons aangeweeſt zyn, om water, en ververſching te zoeken, wort by de onzen vaſtgeſtelt, hoewel 'er weinig andere blyken van zyn, dan dat de eerſten hier al voor de komſt van den Heer *Matelief* eenige ſchaapen, om voort te teelen, op dit land gezet hadden.

In 't jaar 1706. in Januari verhaalde my de Heer *Adriaan van der Stel*, Landvoogt van Amboina, dat zyn Ed. in zeer oude ſchriften van zyn Heer vader gelezen had, dat de Kaap allereerſt door de Franſchen, en wel door een *Ridder*, die daar met een vloot quam, ingenomen zy. Het jaar van des zelfs komſt daar was zyn Ed. ontgaan; doch ſtont hem nog zeer wel voor gelezen te hebben, dat die *Ridder* de Hottentots vyandig gehandelt, en op hen geſchoten had, waar over zy, de kragt van 't kruit nog niet kennende, in 't eerſt wel zeer verſchrikt, maar daar na 'er met alle man op ingevallen waren, dien *Ridder* zelf omgebragt, en de verdere Franſchen op de vlugt gejaagt hadden. Een geval, dat ik meer heb hooren verhaalen, maar dat ontrent 20 jaaren te vooren, eer wy ons hier vaſt maakten, is voorgevallen, na welken tyd deze plaats door de Engelſchen weer aangedaan; doch, alzoo zy die toen niet al te gelegen bevonden, van hen weer verlaaten is.

Komſt der Nederlanders hier in 't jaar 1595. De eerſte Nederlanders, die hier te land traden, zyn die van de 4 eerſte uitgezondene ſchepen na Indiën, of de metgezellen van *Cornelis Houtman* geweeſt, die den 2den Auguſti 1595. 's avonts ten 4 uuren de vaſte wal ontrent *Cabo d'Aguilhas*, 5 mylen N. O. 'er af, ontdekten, en den 4den dito in de *Agoada de Sambras*, of in de St. Heleens-baai, ontrent 45 mylen van de Tafelbaai, ten anker quamen, alwaar zy den 5den dito met hun agten, en daar na ſterker, na land voeren, en by eenige Hottentots quamen, die hen voor yzer beloofden vee te geven.

Naderhand, en byzonder den 7den dito, wilden de onzen voor een ſtaaf yzer, en nog eenig geld, 6 ſchaapen ruilen; doch kregen hier over geſchil met de Hottentots, om dat men die ſtaaf niet verdeelen kon; hoewel zy daar na weer vrienden wierden, en beloofden meer vee te haalen. Ondertuſſchen ontdekten de onzen hier, ontrent de waterplaats, een ſteene ſchans, waar uit hen toeſcheen, dat die door Europeers gemaakt was, om zich daar in tegen de Hottentots zeker te ſtellen. Zy viſchten daar eenige oeſters, waar in zy paerlen vonden, en ondertuſſchen quamen de Hottentots met hun vee aan, van welke zy voor een quaad houwmes, of een ouden diſſel, een ſchoonen os, en dus vervolgens veel vee inruilden, 't geen zy nog veel meer zouden gedaan hebben, zoo zy maar meer yzer (daar zy zeer op gezet waren) by zich gehad hadden. Zy verzeilden den 11den Auguſti hier van daan, zonder dat ik zien kan, dat hen hier eenig leed geſchied is. 1601.

VanCaarden in 't jaar 1601. *Paulus van Caarden* quam den 8ſten Juli 1601. hier met de ſchepen Nederland, en de Vereenigde Landen, in een baai, ettelyke mylen Beooſten de Tafelbaai, die hy, om dat hy 'er geen andere ververſching, dan moſſelen, vont, de Moſſelbaai noemde. Hy vont daar 7 Hottentots en 1 Hottentottin, die hem beeſten beloofden te brengen, doch hun woord niet hielden. Hy zag hier 2 zeepaarden verſcheidemaalen op 't ſtrand komen, die zeer groot, en van een vreezelyke gedaante waren. Den 14den dito vertrok hy van daar, en quam in een andere baai ten anker, daar hy veel oſſen, kalveren, en ſchaapen kreeg, die hy daarom de Vleeſchbaai (gelyk men die op 34½ graaden Beooſten Kaap d'Aguilhas leggen ziet) noemde.

Hy vertrok van daar den 21ſten dito, en quam toen in een andere baai, op 34⅞ graaden gelegen, bleef 'er tot den 30ſten, vertrok toen, en quam den 2den Auguſti in de Viſchbaai, daar hy groote zeepaarden in de rivier zag, verruilde 5 ſchaapen voor een klein ſtukje yzer, ving hier veel ſchoone viſch, en gaf daarom dezen naam aan deze baai, uit welke hy den 24ſten vertrok.

Ell Spilbergen. In 't jaar 1601. quam onze zeevoogt, *Joris van Spilbergen*, den 15den November in de St. Heleens-baai ten anker; doch keerde, na verſcheide maalen van hier verzeilt te zyn, hier weder; ging 'er aan land, ving 'er veel viſch, en zy zagen 'er eenige dieren, en veel vuuren, maar geen volk.

Den 20ſten dito van daar verzeilt, en den 28ſten dito de Saldanha-baai voorby geraakt zynde, quamen op dien zelven dag voor een eilandje ten anker, dat hy Eliſabeths-eiland noemde, nu met den naam van het Daſſen-eiland bekent. Zy vonden daar veel ſteendaſſen, zeerobben, pinguyns, en meer andere zeevogels.

Hy verzeilde den 29ſten dito van hier, quam den 2den December voor 't Robbeneiland (dat hy 't eiland Cornelia noemde) in de mond der Tafelbaai ten anker, daar hy aan land ging, en eenige pinguyns van daan bragt; doch, wel ziende, dat het hem hier niet geleek, verzeilde hy nog dien zelven dag 's avonts, en quam den 3den dito tegen den middag wat dieper in deze baai ten anker.

Hy vont daar 't jagt de Pinas, dat 'er

2 da-

1601. 2 dagen voor hem al gekomen was; ging daar op zelf na land, gaf laſt om hier een tent op te ſlaan, en de zieken van beide de ſchepen aan de wal te brengen, en droeg verder, door 't ſtellen van eenige ſtukken en wagten, voor de zelve zorg, dat zy van geen Hottentots iets te vreezen hadden.

Den 5den dito quam zyn onderzeevoogt hier by hem, die zedert den 20ſten November, dat zy uit St. Heleens-baai vertrokken, van hem afgedwaalt was.

Hy zont ook eenig volk landwaart in om vee; doch zy vonden geen menſchen, weshalven hy eenig volk na 't Daſſeneiland met eenig zout zont, om daar daſſen, pinguyns, en andere vogels te vangen, en die in te zouten.

Hy noemde deze baai (die op 34 graaden en 30 min., en ontrent 15 mylen, hoewel andere dit maar op 6 ſtellen, Benoorden den regten Zuidhoek legt) de Tafelbaai, na den berg daar ontrent, die hy, om dat zy boven heel plat is, en zeer wel na een tafel gelykt, die ook somtyds met wolken al eens gedekt wiert, den Tafelberg noemde. Hy vont hier in zekere rivier landwaart in, *Rio de Jaquelina* genaamt (welken naam al mede nog een overblyfzel van de Portugeezen, en dat waarſchynelyk een zoete rivier is) veel viſch, als karper, die zeer goed van ſmaak was.

Hy vertrok van hier den 23ſten dito, ging toen weer voor 't Robben-eiland ten anker leggen, ſtelde hier op een ſtaak den naam van beide deze eilanden, zette daar op 1 koppel daſſen van 't Daſſeneiland, ving 'er veel pinguyns, en 7 of 8 ſchaapen, die 'er door de Engelſchen opgezet waren, om voort te teelen; doch die hem nu byzonder wel quamen.

Daar na zeilde hy den 24ſten dito weer de Tafelbaai in, quam den 27ſten op de rheede, en vont 'er toen 2 Franſche ſchepen van St. Malo, van welke Monſr. *le Berdeliere* zeevoogt, de Conneſtabel *de Vitre* onderzeevoogt, en welker piloot majoor *Wouter Willekens*, een Nederlander, was. Zy bezogten malkanderen eenige reizen over en weder, waar na hy den 1ſten Januari 1702. van hier vertrok.

In 't jaar 1604. den 24ſten Auguſti zyn de ſchepen Zierikzee, de Hollandſche Thuin, en de Gans hier mede in St. Heleens-baai aangeweeſt, daar zy van de Hottentots veel vriendſchap genoten, en hun onderzeevoogt, *Jacob Pieterszoon van Enkhuizen*, verlooren, en begroeven. Zy bleven 'er tot den 7den September, en zyn toen na Indiën voortgezeilt.

In 't jaar 1607. is *van Caarden* den 2den Februari in een baai op 35 graaden en 10 min. gelegen, doch daar (gelyk men in zyn reize zien kan) ganſch niet wel geweeſt. 1607.

De zeevoogt, *Cornelis Matelief de jonge*, quam den 12den April 1608. hier in de Tafelbaai ten anker, daar hy 2 Hottentots aan boord kreeg, welke hy alle vriendſchap bewees, en aan welke hy biſcuit, arak, koraalen, en bellen om den hals gaf.

Aan land gekomen zynde by den Opperkoopman, dien zy daar vonden, klaagden zy niets aan boord gekregen te hebben, waar op hy hen eenige ſtukken kattoene lywaad gaf.

Hy dede ettelyke landtogten (gelyk men dat in zyne beſchreven reize kan nazien) ook den 16den dito een togt na 't Robben-eiland, waar op hy 6 ſchaapen, of 4 oyen, en 2 rammen, om voort te teelen, bragt. Hy vont 'er een ſchaap, diens ſtaart wel 25 duim dik, 29 pond ſwaar, en enkel ſmeer was, zynde ook 't vleeſch zoo vet, dat men het niet eeten kon.

Hy zette den 19den dito nog 14 andere op dit eiland, zoo dat 'er nu 20 in 't geheel, te weten, 3 rammen, en 17 oyen, op waren. Daar na ſpykerde hy een tinneplaat aan een Noordkapers been, en graveerde daar op deze woorden: *Matelief heeft hier gezet den 19den April 1608. twintig ſchaapen.*

Hy leed hier aan de wal groote ſchaade, alzoo de Hottentots hem alles, wat zy maar konden, ontſtalen.

Hy vont hier veel naamen van Engelſchen uitgehouwen, die hier in 't jaar 1604. en den 27ſten December 1607. geweeſt waren, en vertrok den 22ſten Juni van hier.

Paulus van Caarden quam hier den 14den Maart 1609. by zyne te rugreize met 4 ſchepen weer aan.

In de jaaren 1610. en 1611. zyn hier eenige van onze ſchepen, en in dat laatſte jaar ook Engelſchen onder eenen *David Middelton* geweeſt; alle welke toen meeſt om water, ververſching van ſchaapen, en kruiden, en om eenig berigt van de ſchepen, die hier pas te vooren geweeſt waren, aangierden.

In die eerſte tyden was men gewoon de brieven in een ſteenen kas, die by de onzen bekent waś, te leggen; doch na dat men gemerkt had, dat andere vreemde Natien, die hier aanquamen, daar lugt van hadden, en hier door kennis van onze geheimen kregen, plagt men die naderhand ook wel aan eenige vertrouwde Hottentots te geven, om die aan onze ſchepen te beſtellen.

Naderhand heeft men ook wel in deze of gene ſteenen, of groote zarken, de naamen der voornaamſte hoofden van een ſchip, met de tyd van des zelfs aankomſt en vertrek, doen uithouwen.

1624. Zulken ſteen heb ik (op 't berigt van den Soldy-boekhouder *Jacobus Cruſe*) in 't jaar 1710., niet verre van 't huis van Capitein *Berg*, en van dezen *Cruſe*, in de grond, of op de openbaare ſtraat zien leggen, waar in dit navolgende berigt uitgehouwen ſtont:

Oude zeltzaame wyze van de Brieven en Berigten hier te laaten.

JACOB DEDEL RAAD VAN INDYN,
D. MARTINUS SONCK, FISCUS,
JACOB LODESTEIN, SCHIPPER,
GEARRIVEERT MET SCHIP
AMSTERDAM DEN 20 MEY
VERTROCKEN NA BATAVIA
14 JUNY.

Dat nu dit een zeer oud gedenk-ſtuk is, blykt, zoo uyt de Bataviſche Kerkelyke papieren, daar deze Heer *Dedel* 1620. al voorkomt, als ook uyt andre ſchriften, waar uyt zyn Ed: my klaar toeſchynd 1619. uytgekomen, en waarſchynelyk ook in dat zelve jaar hier aangeweeſt te zyn. Dit jaar zal'er ook wel zekerlyk by uytgehouwen geweeſt zyn; dog door de lengte van tyd en by verwaarloozing van die ſteen (die men als een zeldzaam ſtuk wel had mogen bewaren) zal'er dat afgeraakt zyn.

Indien hy niet te zwaar had geweeſt, zou ik hem zekerlyk hebben mede genomen, om den zelven als een Kaapze antiquiteyt te bewaren.

1624. Is hier de Engelſche Ridder *Thomas Roe*, en 1626. de vermaarde Engelſche Reyziger, *Thomas Herbert* in de Saldanha-baay, 1630. den 17den Februari; De Heer *Pieter van den Broek*, 1633. De Generaal van Indiën, de Heer *Speox*, nevens verſcheyde Engelſche Schepen, 1638. den 17den Maart de Heer *Hagenaar* in de Tafel-baay aan geweeſt, aan welken laatſten Heer een Hottentot, op zyn Hollands gekleed, en die hem in 't Engels verwelkomde, een pak met brieven, in geteerd zeyldoek gewonden, overleverde, waar uyt zyn E. bleek, dat de Heer Gouverneur *Gyzels* den 20ſten Februarii daar aan geweeſt, en met de Schepen Wezel, Haarlem, Naſſau, 't Hof van Holland, en Hollandia, den 15 Maart 1638. na Holland vertrokken was.

In 't jaar 1652. de Kaap en Tafelbaai tot een ververſch plaats voor onze Vlooten in bezit genomen door de Heer van Riebeek.

Dit ſchokte zoo al op dien ouden trant, van de brieven daar in handen der Hottentots te laten, henen, tot dat eyndelyk de Heeren XVII. een vaſt beſluyt namen, om dezen uythoek, en wel deze Tafelbaay, in bezit te nemen, en de zelve tot een ververſch-plaats voor hunne gaande en komende vlooten te houden.

Wanneer onze retourvloot 1648. aan de Kaap quam, was'er op de zelve (zoo my hier aan de Kaap meer dan eens verhaald, en hier by alle oude lieden bekend is) een zeer bequaam Chirurgyn, *Johan Antoni van Riebeek* genaamd, die, 1652. wat dieper landwaart ingegaan zynde, en zeer goede kennis van de kruidkunde hebbende, de geſteltenis van dit Land wat naauwer, dan tot nog toe by yemand van de onzen gedaan was, navorſchte, en bevond, dat het in zich zelven zeer goed en vrugtbaar van grond, en dat deze baay dierhalven een van de bequaamſte daar om ſtreeks was, om tot een ververſch-plaats van onze vlooten te dienen.

Hy gaf hier van mondeling en ſchriftelyk berigt aan de Heeren XVII., die dit ſtuk rypelyk overwogen hebbende, op 't naaukeurig en net bericht van dezen van *Riebeek*, (een eere, die hem alleen toekomt) niet alleen goed vonden deze plaats tot een ververſch-plaats voor hunne ſchepen en vlotelingen te verkiezen, maar om ook dezen Heer met eenige ſchepen en volk, ten eynde hier een nieuwe volkplanting aan te leggen, (na dat hy bevorens al tot opper Koopman gevorderd was) te zenden.

Dit viel voor in 't laatſte van 1651. wanneer hy met 4 ſcheepen, en veel voorraad, herwaards gezonden, en den 6den April met het ſchip de Drommedaris, als Commandeur in dienſt der E. Maatſchappy, en als eerſte oppergebieder van de Kaap der Goede Hoope, hier aangeland is, en dit land voor onze Maatſchappy in bezit genomen heeft, om (zoo Monſr. *du Queſne* in zyne reyze na Ooſt-Indiën zegt) daar een begin van die formidable magt der Hollanders te maken.

Na dat die Heer zig hier nu in 't eerſt eenigzins geredderd had, bouwde hy een ſchans van hout en aarde, en daar in bequame wooningen en pakhuyzen voor menſchen, en goederen, by de zoute Rivier, welke 4 bolwerken had, en die hy *Keerdekoe* noemde. Hier by beſtede hy ook alles tot 't maken van een zieken-huys voor de zieke vlotelingen, benevens een groote Ruyterſtal, een half uur van de ſchans gelegen, om daar door de Boeren aan Koeyen, Oſſen, en Schapen, van de Hottentots in geruyld, te helpen, en hen gelegenheyd tot het voortteelen der zelven te geven, als mede om te beletten, dat zy door deze en geene roofzieke Hottentots niet mogten overvallen, en van 't hunne beroofd werden, behalven dat die beeſten anders van zelf wel weer na haare Kraalen konden loopen, al 't welke nu door een ruyterwacht van 150 man, die van goede Perziaanſche peerden verzien waren, en in deze ruyme ſtal hun verblyf hadden, zeer ligt kon belet, en door voetknegten nooit zou hebben konnen uytgevoerd werden, alzoo geen Hollander tegen een

Hot-

1652. Hottentot loopen kan. Weshalven, zoo 'er nu al eenig vee weggeroofd was, men hen ſtraks onderhalen kon, om dat het hen onmogelyk was zoo ras over de zoute Rivier met dat vee te geraken.

Dog na 't verder uytzetten dezer Colonie is deze ſchans, dewyl'er naderhand een kleen Kaſteel gemaakt wierd, vervallen, en men heeft 'er zelfs geen overblyfſels meer van, gelyk naderhand nog lang van de Ruyterſtal, zelf toen ik'er de laatſte reyze was, te vinden waren, wanneer 'er eenige gebanne Indiſche Grooten hun verblyf in hadden.

Om nu aan vee te geraken, handelde hy met de Capiteyns van deze en gene Hottentots, zoo over Schapen en Oſſen, als over een ſtuk Lands, in en ontrent de Tafelbaay, al 't welke hy, om te deugdelyker recht hier toe te hebben, van hen voor zekere waaren kogt.

Om de weg hier toe te baanen, ſchonk hy hen eenige Kopere en andre Koraalen, mitsgaders Tabak, Brandewyn, en andre van hen gewilde kleenigheden.

Na dat hy nu meeſter van dit land geworden was, begon hy aan ider boer 60 Mergen land, uyt te deelen, om 't zelve te bebouwen, waar toe hy hen van alles, tot den landbouw noodig, te weten, van Oſſen, Peerden, Ploegen, Eggen, Zaad, &c. by leening, voor reekening der E. Maatſchappy, tegen den inkoop, verzag, om dat na 3 of 4 jaaren, of wel by zekere paayen, weer af te leggen, een werk, waar aan de E. Maatſchappy groote zommen in 't eerſt heeft moeten verſchieten.

Om deze boeren hier toe nu nog meer aan te moedigen, ley hy 2 uuren van de Veſting ook een ſtuk lands voor zich zelven aan, ter plaatze daar nu de boſchheuvel, en des zelfs dal is, en gaf ze dezen zelven naam, die deze plaats tot nog toe behouden heeft.

Hy maakte daar een luſt-plaats tot vermaak, een wyn-berg en een moesthuyn, waar by dan hy, en ook alle andren, bevonden, dat alles hier zeer gewenſcht groeyde, en dat het een uytnemend vrugtbaar land was.

Hier van gaf zyn Ed: kennis na 't Vaderland, en toen vonden de Heeren XVII. nog nader goed, om hier een grooter colonie aan te leggen.

Dat nu in 't eerſt maar aan zeer weynig lieden, om een proeve van de vrugt- of onvrugtbaarheyd van dit land te nemen, geſchied was, wierd nu vry ſterker onder veel vrylieden voortgezet, en daar op wierden meer Landeryen op dien voornoemden grond aan veel perzoonen uytgedeeld, en hen van die landen erfbrieven verleend, met laſt om die in 3 jaaren te bebouwen, en die hy dan, des langer ongenegen zynde, aan een ander 1652. weer verkoopen kon.

Hier door wierd deze Colonie ten eerſten merkelyk uytgebreyd, en alles was hier wonder wel; maar daar waren geen vrouwen, die hen gelcken, waar op men goed vond ettelyke dochters uyt het Weeshuys van Amſterdam, en meer andere, derwaards te zenden; waar door dit eerſt recht na een colonie begon te zweemen; en toen dit land te kleen begon te werden, heeft men'er daar na nog een ſchoon ſtuk land in Terra di Natal (tuſſchen Mozambike en de Kaap, beooſten dien Zuydhoek, gelegen) van eenige andre Hottentots by gekogt.

Hoe, en waar men zich naderhand, toen dit land al weer te kleen voor ons wierd, verder uytgebreid heeft, hebben wy bevorens, in 't beſchryven van de Kaap, reeds breed genoeg aangehaald.

Ondertuſſchen bevond men dat de ſchans, ten aanzien van de volgende uitbreyding, veel te klein begrepen was, en daar op kreeg men laſt, om een klein Kaſteel met 4 punten aan te leggen, waar aan men ettelyke jaaren bezig was, en waar mede men ontrent 1664 of 1665. in de tyd van de Heer *Wagenaar* eerſt klaar raakte; hoewel dat ook naderhand mede afgekeurd, en een ander, dat men nog heden hier ziet, in de plaats gebouwt is.

Dit oud Kaſteel bleef egter nog in weezen, tot dat'er 1672. met de komſt van de Heer *Gotsken*, laſt quam, om een ander te bouwen; en 't heugd my, dat ik 1685. nog de oude *Rudera* van dit kleen Caſteel gezien heb ter plaatze, daar nu het Touw of Equipagie-Pakhuys, ontrent de huyzen van de Heer *Henning Huſing* gebouwd is, van waar ik de aard om 't land effen te maken, zag wegkruyen.

Deze Heer *van Riebeek* heeft in die eerſte tyden de meeſte moeite gehad met het ys (om zoo te ſpreken) hier eerſt te breken. Ook heeft hy verſcheide togten landwaart in gedaan, zoo om dit land verder te ontdekken, als om de Colonie verder uit te breiden, waar van die landſtreek of berg, *Riebeeks-Kaſteel* genaamt (daar nu verſcheide fraaje hofſteden zyn, die men onder de beſte landeryen hier telt) nog een gedenkteeken is.

In 't jaar 1659. viel hier iets voor, dat by na 't verderf van deze ganſche volk planting zou geweeſt zyn

Vreezelyk voornemen om 't volk van 't ſchip Erasmus om te brengen.

Het ſchip d'Erasmus was hier, na een zwaaren ſtorm uitgeſtaan te hebben, in een zeer ſlegten ſtaat op de rheede gekomen, 't welk zoo ras niet van de ſoldaaten, hier toen in bezetting leggende, vernomen wiert, of eenige der zelven, meeſt Engelzen, Schotten, en Yeren,

1652. maakten een zamenſweering, om het ſwak en afgemat volk van dit ſchip, als zy aan land zouden komen, om brandhout te kappen, te dooden. Na dat zy dit voor af zouden hebben uitgevoert, was hun voornemen, na de veſting te gaan, en den Heer Commandeur, en alle de verdere Hollanders en Vrylieden, mede om hals te brengen; doch de vrouwen, die zy voor zich houden wilden, in 't leven te laaten. Daar na zouden zy een ſchoot met grof geſchut doen, en de vlag aan land ter halver ſteng laaten waajen, ten teeken, dat 't verder volk van dit ſchip ook aan de wal komen moeſt. Zoo hen dit gelukte, wilden zy die van kant helpen, en dan met het ſchip na Angola gaan, om het aan de Portugeezen te verkoopen, en, zoo dit niet gelukte, waren zy van voornemen daar mede na Portugal te zeilen.

Dit was hun toeleg, doch 't quam nog tydig door den barbier uit, die 'er den Heer Commandeur ten eerſten kennis van gaf, welke aanſtonts te paard ſprong, en na deze houthakkers te viervoet reed, om hen van hun naakent gevaar te waarſchouwen, terwyl hy voor af bezorgt had, dat die van 't ſchip Erasmus, nevens alle de Kaapze Vrylieden, en de Hoofden der bezetting, mede van dezen vuilen aanſlag kennis gegeven en ook belaſt wiert, om zich yder in ſtaat van tegenweer, of het 'er op aanquam, te ſtellen.

Hy kreeg ten eerſten 't hoofd van deze zamenſweerders, en de voornaamſte medeſtanders, gevangen, die alle in 't Fort, tot de komſt der vloot van de Heer *Sterthemius* uit Indiën, in banden en boejen wel bewaart wierden.

Zoo haaſt die Heer, met zynen onderzeevoogt, den Heer *Juſtinus Weyns*, hier verſcheenen was; bekenden deze zamenſweerders hunne misdaad; maar zy gaven aan deze Heeren een ſmeekſchrift over, waar in zy zeer veel tot laſte van den Heer *van Riebeek* zeiden, onder andere zaaken zyn Ed. voornamentlyk hier van beſchuldigende, dat hy hen by dag liet hout in 't boſch kappen, en by nacht egter hunne wagten waarnemen, 't geen hen onmogelyk was langer uit te harden, en hen dit wanhoopig beſluit, om hier van verloſt te zyn, had doen nemen, alzoo zy hier ontrent geen andere uitkomſt zagen. Zy zeiden, dat zy zich voor ſoldaaten, en niet voor ſlaaven, en erger, in Holland verhuurt hadden, en hoopten, dat haar Ed. op deze hunne mishandeling een oog van mededoogen zouden ſlaan.

De Heer Commandeur *van Riebeek* had gaarne gezien, dat men die belhamels hier aan de Kaap geſtraft had; doch de Heer *Sterthemius*, en de Vloots-raad vonden beſt, dezelve na Batavia met hunne 1652. ſtukken en bewyzen te zenden.

Men zegt ook, dat de Heer van *Riebeek* een Thuyn voor de E. Maatſchappy in de Tafel-baay, dog in 't eerſt zeer klein, heeft aangelegt, 't geen men wil dat deze zelve Thuyn, die 'er nu nog is, geweeſt, en dat die naderhand van deze en gene Commandeurs en Gouverneurs, en voor al 1668. wel 15 Mergen, grooter gemaakt zy.

In de eerſte tyden heeft deze Heer ook (gelyk wy zagen) eenige landeryen of landſtreeken voor de E. Maatſchappy gekogt, dog na dat wy ondertuſſchen met de Hottentots moeite kregen, hebben de onzen zich aan dat eerſte accoord niet gehouden, en naderhand de Hottentots, toen onze vyanden, gedwongen, deze en gene andre landen, daar wy hen uitdreven, aan ons over te geven, dat egter, gelyk wy zien zullen, zoo gemakkelyk niet toeging.

Als hy nu in 't jaar 1659. eenige landeryen aan deze en gene Vrylieden, volgens de ordres van zyn Heeren en Meeſters, uitgedeelt, en deze ſchoone veeweiden, bevoorens van deze en gene Hottentots bezeten, zonder dat hen eens te vraagen, omgeploegt, en hen verder landwaart in verdreven had, konden de Kaapmans, of de Goringhayquaas (welker landen dit waren) dit zoo ongewroken niet laaten doorſchieten; maar vonden in dit zelve jaar met hunne bondgenooten, of de Tabaks-dieven, goed, de onzen hier over den oorlog aan te doen, tot reden van dien ons bekent maakende, dat dit van over veele eeuwen hun eigen land, en dat het de uiterſte onredelykheid der wereld was, dat men hen daar van beroofde. Ook vraagde zeker gevangen *Eykamma* wel ſtout, wat wy zouden zeggen, indien zy eens zoo in ons land vielen, en dat tegen ons wil en dank omploegden, en ons daar uit wegjoegen. Hy bekende wel, dat zy de onzen daar als vrienden eerſt toegelaaten, maar zei ook, dat zy hen noit diergelyken magt gegeven hadden, om hun land tegen hun wil om te ploegen, of om een veſting daar te maaken, en hun dus de voet op den nek te zetten.

Zy deden ons te dier tyd grooten afbreuk, niet alleen van volk, dat zy zeer behendig nu en dan van kant hielpen, maar ook van veel vee, dat zy de onzen, voor al by ſterke regentyden, zeer liſtig ontjaagden, wel wetende, dat de onzen dan zoo niet ſchieten konden.

Na dat dit eenigen tyd geduurt, en men hen vertoont had, dat hen geen ongelyk geſchiedde, alzoo zy dit land al lang bevoorens door tuſſchen-gekomene oorlogen verlooren, en wy dierhalven regt had-

1661. hadden, om aldus met hen te handelen, wiert, na ontrent 11 maanden oorlogens, de vrede in Januari 1660. door eenen *Khamcemoa* (doch by de onzen *Henrik de Hottentot* genaamt, en die lang op 't Robben-eiland als bandiet gezeten, doch zich door de vlugt gered had) op deze voorwaarden gemaakt, dat de onzen 't land hier 3 mylen gaans in 't rond zouden mogen omploegen, en met koorn bezaajen; 't welk wederzyds goedgevonden en belooft zynde, wierden zy van den Heer Commandeur deftig onthaalt, en quamen zedert met hunne vrouwen, kinderen, en verderen fmallen omflag, weder aan de veſting, alwaar hunne Grooten met eenige ſtukken tabak, koraalen, brandewyn, enz. beſchonken wierden; na welken tyd zy met ons zeer lang in vrede geleeft hebben.

In 't jaar 1661. zont deze Heer 13 Nederlanders en 4 trek-oſſen na de Namaquas, een volk wel 80 of 90 mylen van 't Fort gelegen, om te zien, of hier ook goud viel. Zy vonden wel dit volk, maar geen goud, en wierden zeer wel van de zelve ontfangen, en na hun vermogen zeer wel onthaalt.

In dit zelve jaar gingen 'er den 14den November weer 13 waaghalzen heenen, die ontrent 2 maanden uit waren, en met hun 12 toen wederom quamen, alzoo zy een van hunne makkers, die van een olifant jammerlyk getrapt was, verlooren hadden. Zy waren toen over de 100 mylen landwaart ingeweeſt, ende hadden de Namaquaas toen niet, maar wel eenige andere Hottentots, Karuguriquaas genaamt, gevonden, die hen berigt gaven, dat zy de Namaquas nu niet zouden vinden, alzoo zy te diep landwaart in getogen waren.

Men heeft my bevoorens altyd wysgemaakt, dat deze Namaquas byzondere kloeke lieden, ja wel halve reuzen, waren; doch ik heb 'er in 't jaar 1705. wel 100 van gezien, ook hunnen koning toen geſproken, en de zelve maar van de gemeene Hottentots geſtalte, hoewel eenige wel wat klocker en vetter, maar alle de zelve, en voor al de vrouwen en kinderen, ongelyk blanker, dan eenige andere Hottentots, bevonden.

In 't jaar 1662. bragten de Sonquaas de huid van een wild paard aan 't Fort, waar van men de billen ongemeen ſchoon geappeld, en zeer heerlyk langs 't lyf met geele, ſwarte, hemelsblaauwe en roode ſtreepen geteekent bevont, en die men daarom als iet zeldzaams in de voorzaal van 't Kaſteel ophing.

De Heer *van Riebeek* nam hier de zaaken een groot jaar alleen waar, en kreeg in 't jaar 1653. den 19den Auguſti den onderkoopman *Jacob Reynierszoon*, die hier met de Phœnix uit 't Vaderland quam, en door zyn Ed. van dien bodem geligt wiert, tot zyn Tweeden perſoon, die 'er ook maar tot den 31ſten December bleef, met 't ſchip de Vrede na Batavia vertrok, en 't volgende jaar door den onderkoopman *Frederik Verburg* (die hier met de Salamander uit Indiën quam) vervangen wiert; maar die hier in 't jaar 1657. overleden, en in wiens plaats, den 15den Maart 1658,, de onderkoopman *Roelof de Man* (die hier met 't ſchip Naarden in 't jaar 1653. al aangeland was) gevolgt, en die den 6den Maart 1663. hier al mede overleden is. 1663.

Na dat nu de Heer *van Riebeek* deze Colonie tot veel genoegen 10 jaaren en ontrent 1 maand tot den 4den Mey 1662. beſtiert had, is hy door den E. Heer *Zacharias Wagenaar*, als Commandeur, op dien zelven dag vervangen, en toen met 't jagt de Maas van hier na Batavia gezeilt. De Heer Wagenaar in 't jaar 1662.

Onder dezen Heer eigentlyk quam de Tweede perſoon, *de Man*, te ſterven, die in 't jaar 1663. door den onderkoopman, *Abraham Gabbema*, (die in 't jaar 1656. hier als Adelborſt met de Vogelenzang aangeland was) als Tweede van de Kaap vervangen, hier tot den 15den April 1666. gebleven, en toen na Batavia, gelyk deze Heer Commandeur, na 4 jaaren regeerens, zeer weinig van belang hier verrigt hebbende, in dit zelve jaar den 15den September mede derwaarts vertrokken is.

Op den dag van zyn vertrek, wierd hy door den Commandeur, den Heer *Cornelis van Quaalberg*, die toen uyt 't Vaderland quam, vervangen, by wiens tyd de onderkoopman, *Henrik Lacus* (1659. met 't ſchip Orangie hier als Adelborſt aangekomen) in de plaats van *Gabbema* tot tweede hier aangeſteld is. De Heer van Quaalberg in 't jaar 1666.

Beyde deze Heeren hebben 't hier niet lang, en ſlecht gemaakt: want *Lacus* wierd den 5den September 1667. voor een tyd uit zyn dienſt geſtelt, en den 12 Maart 1670. over het te kort komen van 6865-8-12. op zyne Pakhuys-goederen, die hy te verantwoorden had, volſlagen afgezet, en als Soldaat met 9 guld. ter maand na Indiën gezonden; en de Heer van *Quaalberg* is, na 2 jaaren regeerens, mede ter ordre der Heeren XVII. den 31 Juli 1668. afgezet, en toen na Batavia vertrokken.

Voor zyn vertrek egter heeft hy in *Lacus* plaats 1667. den onder koopman, *Cornelis de Cretſer* (hier 1661. als Adelborſt met 't wapen van Holland aangekomen) als Tweede aangeſteld, die nog eenigen tyd na de Heer van *Quaalbergs* vertrek in deze bediening gebleven, dog door zeker voorval (gelyk wy in 't vervolg zullen zien) 'er voor een tyd afgeraakt, en vlugtig geweeſt is.

De

1553. De Heer van *Quaalberg* wierd 1668. door de Heer *Jacob Borchorſt*, als Commandeur van de Kaap uytdrukkelyk uytgezonden, vervangen, en had den voornoemden *de Cretſer* nog tot zyn Tweeden.

De Heer Borchorſt in 't jaar 1668.

Hy bleef hier niet langer, dan tot 1670. wanneer hy aan de Heer *Mattheus van den Brouke*, Ordinaris Raad van Indiën, en Zeevoogd der Retour-vloot, zyn ontſlag verzogt, en zyn beſtier voor eerſt (alzoo zynen vervanger nog niet verſcheen, en hy heel ziekelyk was) aan zyn Tweeden perzoon, *de Cretſer* (gelyk wy nader zien zullen) overgegeven heeft.

De Heer van den *Brouke* was zoo ras niet in de Tafelbaay met zyn vloot ten anker gekomen, of de Heer *Borchorſt*, wegens onpaſſelykheyd niet in ſtaat om zyn Ed: zelfs in te halen, zond den Fiscaal *de Cretſer*, en den predikant *Adriaan de Voogd*, om dit voor hem waar te nemen, en om ook de andre Hoofden van boord te haalen; dog de ſterke Zuydooſten wind was oorzaak, dat zy wel twee uuren onder weg waren, eer zy aan land quamen, alwaar zyn Ed., onder 't loſſen van 't Kanon van de gewapende Krygsmagt der Veſting, en van een vaandel Borgers en Boeren, 70 koppen ſterk, zeer ſtatelyk den 10 Februarii 1670 onfangen en in 't Caſteel geleyd wierd.

De Heer *Borchorſt* was by een brief der Heeren XVII. van den 24ſten Auguſti 1669 al verloſt, ziende zynen vervanger, de Heer *Pieter Hackius* alle oogenblik volgens haar Ed: Ed: ſchryven te gemoet.

De Heer *van den Brouke* vond hier een brief van den 9den Mey 1669., waar by zyn Ed. door de Vergadering der Heeren XVII. zeer ernſtig, en met zeer veel lof verzogt wierd dit jaar nog in Indiën te blyven, het welk zyn Ed., zoo hy dien brief op Batavia bekomen had, zekerlyk nog, om die Heeren genoegen te geven, gedaan zoude hebben; doch alzoo nu alle de zaaken tot zyne vaderlandze reyze geſchikt waren, was dit in zyn Eds. vermogen niet.

Daar op wierd zyn Ed: den 11den dito als Commiſſaris van de Kaap volgens zyne Commiſſie van haar Edelheden, van 1669. op de groote zaal voorgeſteld.

De Ed. Heer van den Brouke als Commiſſaris hier in 't jaar 1669.

Een van de eerſte zaaken, die zyn Ed: hier afdede, was die van den voor eerſt afgezetten, en op 't Robben-eyland gebannen Onderkoopman *Lacus*, die den 17den dito, van daar aan 't Kaſteel quam, om zyne boeken te redden, en om zyn proces in ſtaat van wyzen te brengen.

Den 18den dito, gaven eenige bergwerkers, uyt het vaderland gekomen, 1669. om een proef te nemen of 'er in de Leeuwenberg, Tafelberg, of Windberg mineraal, of erts van eenig belang, te vinden was, berigt aan zyn Ed., van niets in de zelve, alzoo zy te dicht aan de zee lagen, gevonden te hebben. Zy waren van oordeel, dat men landwaard in wel beter ontdekkingen dien aangaande doen zou; dog klaagden zeer over gebrek van brandhout, 't geen hier nu zoo ſchaars viel, dat men ſtaat maakte dat al het gene daar van nog aan de hand was, in de tyd van 6 jaaren, zoo 'er geen ander ontdekt wierd, geheel weg, en verbruykt wezen zoude.

Den 19den dito, bezogt zyn Ed: zelf alle de Pakhuyzen, Kelders, Voorraadhuyzen, de Krygs-voorraad- en Equipagie-goederen, die zyn Ed. alle byzonder wel geſteld vond. Zyn Ed. verrigting aldaar.

Het nieuw Fort, waar van al een ontwerp overgekomen was, en dat maar 60 of 65 roeden van 't oude leggen zou, ſcheen egter van de zand-duynen nog te zullen konnen beſchoten werden.

Waarom ook zyn Ed., en den Major, *Jonker Timon Sloot*, van oordeel waren, dat men beter doen zou, dit beſluyt van 't nieuw Caſteel nog eenigen tyd op te ſchorten.

Den 21ſten dito quamen hier eenige andre retourſchepen onder de vlag van den Heer Opperkoopman *Joannes Maſſis*, nevens *Joan van Almonde*, op Tulpenburg beſcheyden, op de reede; welke laatſte voorwendde, dat hy by de Heeren in 't Vaderland (zoo hy zeyde uyt een brief van den Heer Advocaat *Pieter van Dam*, te blyken) tot Commandeur aan de Kaap gemaakt was; dog dit zoo breed, als hy wel opgaf, uyt het ſchryven zelfs niet bevonden, en hem wel 's jaars te voren, dog, alzoo hy toen hier niet verſcheen, zedert door de Heeren XVII. aan de Heer *Hackius* opgedragen zynde, moeſt hy daar geheel van afzien, te meer, alzoo men dien Heer alle oogenblik hier te gemoet zag.

Den 25ſten dito, bleek uyt het ſchryven der Heeren XVII. van den 19den Mey en 24ſten Auguſti 1669. dat zy aan den Commandeur en Raad hier belaſtten, de Africaanſche Weſt-kuſt van hier Noordwaards tot op 30, ja al was het tot 33 a 34 graden, en ook de Ooſt-kuſt naeuwkeurig te bezoeken, om te zien, of ook daar geen berging voor ſchepen, water, of eenige voordeelige handel te ontdekken was, belaſtende in opzigt van de voornoemde bergwerkers verder, dat, zoo zy daar geen goede erts vonden, men dan de zelven maar na Batavia zenden zoude.

Den

1669. De Raad hier aan de Kaap beſtont op dezen tyd uit deze Leden:

De Ed. Heer *Mattheus van den Brouke*, Ordinaris Raad van Indiën, Zeevoogt der vloot, en Commiſſaris alhier.
De E. Heer, Jonker *Timon Sloot*, Sergeant Majoor, en Onderzeevoogt.
De Heer *Jacob Borchorſt*, Commandeur van de Kaap der Goede Hoope, 't eiland Mauritius, en 't geen daar onder verder behoort.
De Heer *Sybrand Abbema*, Opperkoopman, en Schout by nacht.
De Heer *Joannes Maſſis*, Opperkoopman.
De Heer *Joan Ferment*, Landdroſt.
De Heer *Jacob Thierens*, Koopman.
Den E. *Cornelis de Cretſer*, Fiscaal, en Tweede Perſoon.
Joannes Coon, Lieutenant.
Jacob Granaat, Onderkoopman.
Dirk Janszoon Smient, Vaandrig.

Deze Raad beſloot op den 25ſten dito den Hoeker de Grundel tot deze ontdekking uit te zenden, die eerſt om de N. en N. W., en, by des zelfs te rugkomſt, om de O. tot *Punto Primeiro*, of tot *Terra di Natal*, loopen zou; doch men vont goed, dat de Bergwerkers, tot nader laſt uit het Vaderland, hier zouden blyven.

Een van de voornaamſte werken, door den Heer *van den Brouke*, en den Raad, hier verrigt, is geweeſt de aanbeſteding van een zeer noodige klipſteene goot of waterleiding, op dat de ſcheeps-booten hun water zoo veel te gemakkelyker zouden bekomen.

Aan D. *de Voogt*, die om een beter wooning, buiten 't Fort, met een thuintje, met zeer veel reden aan zyn Ed verzogt, wiert zyn verzoek toegeſtaan, alzoo deze Colonie nu van zoo veel belang aangezien wiert, dat men hier wel een vaſt Predikant houden zou; weshalven zyn Eerw. aan de Z. O. zyde van den grooten thuin, op de regte roying by de ſteen- en pannebakkery der E. Maatſchappy, een erf, 12 roeden lang, en 6 breedt, wiert gegeven, waar op een fraaje wooning van 2 kamers en een voorhuis zou konnen gebouwt, en met riet gedekt worden.

Zyn Ed. gaf als Commiſſaris ook 19 vraagſtukken aan de Heer *Borchorſt* en de *Cretſer* over, om die te zamen na te zien, en daar na aan zyn Ed. te beantwoorden.

Om de Heeren XVII. op hunne ordre ontrent het gebrek van brandhout alhier te voldoen, waar ontrent zy laſt gaven, dit door 't aanplanten van elzen, en kreupelboſch, te gemoet te komen ('t geen den Heer *Borchorſt* als onmogelyk voorquam) vont zyn Ed. goed den 27ſten dito zelf eens met de Heeren *Abbema*, *Maſſis*, en *den Back*, te paard agterom den Tafelberg, over verſcheide hooge en dorre bergen, na de Houtbaai, en 's Compagnies Boſch, te ryden. 1669.

Na dat zyn Ed. hier gekomen was, reed hy met zyn gezelſchap dit boſch in, dat hy 1 myl van de Houtbaai, en wel 4 mylen van 't Fort gelegen, en dierhalven, ſchoon 'er nog wel voor 30 jaaren timmerhout (na 't opgeven van den baas houtkapper) was, al te verre van ſtrand; en van 't Kaſteel bevond, en te koſtelyk oordeelde, om eerſt dat hout uit het boſch aan ſtrand, en van daar met vaartuigen na de Kaap te brengen.

In de Houtbaai vond zyn Ed. niet dan eenige zandduinen, barre klippen, en woeſte bergen, en hier en daar tuſſchen de zelve een ſmalle ſtreek vlak en bequaam land van een groote halve myl, en in 't midden een klein beekje, dat in de Houtbaai uitwaterde. Deze plaats ſcheen tot het aanteelen van elzen zeer bequaam te wezen, gelyk 'er nu ook runderen en ſchaapen op geweid wierden.

Joannes Coon, als lieutenant, en *Smient*, als vaandrig, hunne verbetering van ſoldy verzoekende, wierden tot een nader tyd uitgeſtelt.

De onderkoopman, *Jacob Granaat*, nu Diſpenſier en Caſſier zynde, twee ampten, die niet byeen voegen, zou van 't eerſte afſtaan, en, op zyn verzoek, 't Fiscaals-ampt waarnemen, en opzigt, zoo over de equipagie-goederen, vaartuigen en eilanden, als over 's Compagnies vee, nemen.

Den Boekhouder, *Antoni de Raaf*, van 't waapen van Vliſſingen aan land geligt, zou Diſpenſier, Soldy-boekhouder, en Lid van den Raad der Politie zyn; ook zou 't verder aan den verwagt wordende Heer Commandeur *Hackius* ſtaan, om den Raad met nog 2 Leden, des noodig, te verſterken.

De Heer *Borchorſt*, al menigmaal wegens zyn vertrek geſproken hebbende, verzogt van zyn Ed. nader ſchikking daar ontrent, alzoo zyn E., 't zy de Heer *Hackius* quam, of niet, niet genegen was langer hier te blyven; weshalven de Heer *van den Brouke* vraagde, of yemant der aanwezende Kooplieden genegen was dit beſtier over te nemen; en alzoo zyn Ed. niemant daar toe genegen vont; beley zyn Ed. vergadering, in welke 't vertrek van de Heer *Borchorſt* (ſchoon 'er de Heer *Hackius* by 't vertrek der retourvloot nog niet wezen mogt) vaſtgeſtelt, en te gelyk beſloten wiert, dat de proviſioneel Tweede, *Cornelis de Cretſer*, dit Commandement met zyn beſlag overnemen zoude.

Ook wiert op dezen zelven dag (den 3den Maart) beſloten, om, volgens voo-

1669. rig, beſluit van den 25ſten Februari, de waterleiding of ſteene goot aan te beſteden, 't geen door de Heeren *Abbema* en *de Cretſer*, voor 3000 Rders aan den Borger *Wouter Moſtaart*, op goedkeuring van de Heer *van den Brouke* en den Raad (die 'er nog dien zelven dag op volgde) geſchied is, en die ook aannam dezelve in 6 maanden klaar te hebben.

Op de vraagen van de Heer *van den Brouke* wiert dit navolgend geantwoord.

1 Vraage.

Of de bezetting, zoo als zy nu was, niet zou konnen vermindert, en tot 't getal der manſchap, waar op die voorleden was, bepaalt worden.

Antwoord.

Zy hadden niet alleen dat getal; maar veel eer nog meer manſchap van nooden, die zy, om redenen, hier niet byvoegen.

2 Vraage.

Of men hier zoo veel graan niet zou konnen aanwinnen, dat men geen ryſt meer van Batavia zou behoeven te brengen, en dat men ook de ſchepen zou konnen voorzien.

Antwoord.

Ja, by aldien Hottentots Holland daar toe gebruikt, en van naarſtige boeren voorzien wiert.

Ook had men in de twee voorige jaa- aangewonnen,

By { de Compagnie, - 144½ } mudden
{ de Vrylieden, - 200½ } Tarw.

of te zamen 12½ laſten.

Ook wierden 'er tot dien nieuwen bouw meer trek- oſſen en bouw- gereedſchappen vereiſcht; alzoo dit land wel 2000 mergen, of meer lands, uitmaakte, waar van men jaarlyks wel 1500 mudden tarw, rogge, en, zonder het te meſten, dit jaar nog wel 7 of 800 mudden tarw of rogge zou konnen trekken; doch men oordeelde de prys der tarwe tot 7 guld., en de rogge tot 5--10--0 veel te weinig te zyn.

3 Vraage.

Of 'er tot die landbouws uitbreiding geen ſlaaven noodig, en welke, en hoe veel 'er, daar toe de beſte zouden zyn.

Antwoord.

Ja, en zouden 150 of 200 Angoolze daar toe de beſte wezen.

4 Vraage.

Hoe veel een laſt tarw d'E. Compagnie komt te ſtaan, en of 't niet voordeeligſt wezen zou, de Vrylieden daar mede maar te laaten begaan, om hen dus ook 't loopen na de Taphuizen te beletten.

Antwoord.

De Heeren *Borchorſt* en *de Cretſer* oordeelen, dat een laſt tarw de E. Compagnie meer koſt, dan het waard is, en dat 't verpachten van dien aan de Borgers, onder vaſte Borgtogt, veel beter wezen zou. 1669.

Ook waren 'er bevoorens door de Heer *Ryklof van Goens* maar 3 Taphuizen toegeſtaan; en ſchoon 'er nu vry meer ingeſlopen waren, zoo ſtonden die tot 3 of 4, die genoeg waren, gebragt te worden, mits dat men ook aan *Moſtaart* de magt liet, om Mom en Franſche Wyn te verkoopen.

5 Vraage

Of men, om de bezetting te verminderen, de Borgers, door hen eenige gunſten en zoetigheden toe ſtaan, niet in grooter getal zou konnen herwaarts lokken.

Antwoord.

De Heer *van Goens* had dit by zyne Inſtructie, in 't jaar 1657. hier gelaaten, al mede, en de Hollanders beſt daar toe geoordeelt; gelyk de twee bovengemelde Heeren mede toeſtemmen, en dan moeſt men aan de Vrylieden de voorregten van te viſſchen, te jagen, wild te ſchieten, timmerhout te ryden, en eenige andere vryheden, op de veeteeling en de landbouw ziende, toeſtaan; en hen wat meer voor hun koorn geven, behalven dat zy ook op 't goed geloof, of voor geld, als zy 't hebben, van meer trek-oſſen, melk, enz. voorzien worden; en dan twyffelden zy nog, of dit wel zeer veel tot vermindering der bezetting helpen zou.

6 Vraage.

Of men, by ſchaarsheid van brandhout, na 't zelve niet elders behoorde te doen zoeken, en, boſſchen gevonden hebbende, met de Vrylieden, tot verligting van dien, te handelen, om daar, tot dat het hen van de E. Compagnies afgehaalt wiert, te blyven leggen; te meer, alzoo de Retourvloot ook veel hout van nooden heeft, dat op Batavia ook geld koſt, en hen zeer belemmert.

Antwoord.

De ervaarenſte landgangers zeggen, dat 'er Beooſten de Kaap, tot in de Moſſelbaai, en Noordwaart tot in St. Heleens- baai aan de zeekant, ganſch geen hout, dat men bequaam herwaarts zou konnen brengen, te bekomen, en dat het vrugteloos is, om daarom te denken, alzoo 't naaſte hout wel 1 myl van ſtrand ſtaat, behalven dat men, om de ondiepten, in de Houtbaai, of in Kaap Falſo- baai, niet zou durven loopen.

7 Vraage.

Of 't niet beter was, dat de Vrylieden alle ſteen, pannen, houtwerken, enz. aan de Compagnie leverden, dan dat zy dit alles nu zelfs bezorgt.

Antwoord.

Ja, mits dat men de koornmoolen en de leertouwery, alzoo dit weinig koſt, aan zich houde.

8 Vraage.

Of men van 't leder hier geen groot getal van

1669. *van paaren ſchoenen voor Indiën zou konnen maaken, en hoe veel een paar koſten zou, alzoo 't op Batavia 38 ſtuiv. geld.*

Antwoord.

Deze zouden wel voor een geringe prys te krygen zyn, als 'er maar ſchoenmaakers genoeg waren.

9 Vraage.

Of men hier voor Batavia, en andere plaatzen, niet wel 400 of 500 brandemmers zou konnen maaken, alzoo deze beter, dan die van de Kuſt, zyn.

Antwoord.

Ja, als 'er maar lieden waren, om die te maaken.

10 Vraage.

Of hier geen groote menigte van Tygervellen, Tyger-boskatten, Jakhalzen-vellen, en andere pelteryen, te bekomen zyn.

Antwoord.

Zeer weinig.

11 Vraage.

Of men, door 't aanteelen van batattas, niet veel verkens, tot dienſt der ſchepen, zou konnen aanqueken.

Antwoord.

Ja, doch men zouze moeten opſluiten, op dat zy geen ſchaade aan de thuinen zouden toebrengen.

12 Vraage.

Hoe 'er met de viſch, die men hier vangt, gehandelt, en of die niet ingezouten wort; hoe, door wie, en voor hoeveel, zy aan de Compagnie wort gelevert?

Antwoord.

Zy word in deze, en in andere baajen, door de Vrylieden gevangen, ingezouten, door eenige borgers, die verlof daar toe hebben, gedroogt, en tegen 3--12--0 de 100 aan de E. Compagnie gelevert, en tot onderhoud van haare ſlaaven, dat al verre ſtrekt, gebruikt. En zoo de boeren hun zeekoejen-vleeſch en ſpek (dat zeer ſmaakelyk is, maar dat zy ook zelf noodig hebben) verkoopen wilden tegen 1 ſtuiv. 't pond, zou 't de E. Compagnie veel aan ſpek en vleeſch uithaalen. Ook wiert de viſch wel aan de ſchepen verſtrekt.

13 Vraage.

Alzoo de Heer van Quaalberg *aan de Heer* Borchorſt *maar 174 runderen, en 315 ſchaapen overgelevert had, en 'er nu 508 runderen, en 2299 ſchaapen (en daar onder maar 711 Hottentotze) waren, waar dit merkelyk verſchil van daan quam. En zoo dit door bezendingen landwaart in geſchied zy, of 't niet voordeeligſt wezen zou, dat de Vrylieden ons die beſtelden.*

Antwoord.

Door inruiling en landtogten, die hoognoodig zyn, alzoo 'er te weinig vee gebleven was; doch alzoo de Heeren XVII. 't houden van thuinen en beſtiaal, by den Commandeur en Raad, by hun ſchryvens van den 26ſten April 1668. afgeſchreven hadden, zoo was dat zedert afgeſchaft, en volgens beſluit van de Heer *Jan Thyszoon* aan de E. Compagnie verkogt, waar door dit getal zoo merkelyk vermeerdert was; doch om dat men zoo veel, als wel noodig was, van de Vrylieden niet bekomen kon, was men wel genoodzaakt landtogten te doen, hoewel 't geen voordeel, maar ſchade is. Ook zou men, door 't vee van de Vrylieden te koopen, de Hottentots dwingen nader by te komen, en dan zou hun vee ook, 't geen wy nu mager krygen eer 't hier is, veel vetter zyn. 1669.

14 Vraage.

Alzoo ſergeant Pieter Kruithof *nu al 6½ week uitgeweeſt was, om een verbond met de Namaquaas te maaken, en hy nog niet opdaagt, wat daar van te denken zy.*

Antwoord.

Hy is reets wedergekomen, en gaf in 't toekomende (alzoo hy nu maar eene Kraal aangetroffen had) hoope, dat zich alles wel ſchikken, en dat zy nader by zouden komen. Ook had hy by hen 67 runderen en 150 ſchaapen ingeruilt.

15 Vraage.

Hoe de Vrylieden, die 4697 ſchaapen bezitten, aan de zelve komen, alzoo de ſchepen door de E. Compagnie verzorgt worden.

Antwoord.

Door ſterke aanteeling, en 't gering vertier hier, alzoo zy aan niemant, dan aan de E. Compagnie, 'er mogen verkoopen, ten waar zy daar toe verlof bekomen, die zy dan tegen 3 ſtuiv. 't pond verkoopen.

16 Vraage.

Hoe veel wyn hier in deze 2 laatſte jaaren gevallen zy, zoo by de E. Compagnie, als by de Vrylieden. En alzoo de Kaapze wyn tot voorraad en gebruik by haar Edelheden op Batavia afgeſchreven is, wat men dan voortaan met de wyn, hier vallende, doen zal.

Antwoord.

Voor 3 jaaren was hier weinig wyn, en maar tot een proef; doch in de 2 laatſte jaaren by de Compagnie 22 aamen, en in 3 jaaren by de Vrylieden 59 dito geperſt, en alzoo dit jaarlyks toenemen zal, zal die menigte hier niet konnen vertiert worden.

17 Vraage.

Alzoo de Heer Extraordinaar Raad van Dam *by zyne gelaatene ordre op den 28ſten Mey 1667. belaſt alle voorraad, die by de boeken loopt, te waardeeren, om wat reden dit nagelaaten zy. Gelyk mede, dat geen Tweede perſoon te gelyk de boeken en de geldkas houden mag, daar nu den Diſpenſier* Granaat *de kas hielt, dat nog veel erger was.*

Antwoord.

Schoon dit niet nagekomen was, had

1669. had men dat egter behoorlyk behandelt, hoewel die ampten wel mogten aan byzondere perſoonen gegeven worden.

18 Vraage.

Of de jegenwoordige Dienaars tot het waarnemen der zaaken van de E Compagnie genoeg waren, dan of zy nog dienden vermeerdert te worden.

Antwoord.

Schoon 'er dienaaren genoeg zyn, zoo diende ontrent verſcheide dienſten verandering gemaakt te worden, alzoo *de Cretſer* Fiscaal, Tweede, en Winkelier zynde, dit voor een man te ſwaar was.

19 Vraage.

Of UE. E. ook iet verder tot dienſt van de E. Compagnie, boven 't gene rects gemelt is, weten aan te wyzen.

Antwoord.

Daar zal een groote Fluit, tot het vervoeren van Mauritius ebbenhout, alzoo 'er voorleden jaar 1490 pond heeft moeten overblyven, en nu dit jaar nog zoo veel by gekapt is, dienen verzorgt te worden, om 't zelve na 't Vaderland te vervoeren.

Na rype overweging van deze vragen, is by den Raad beſloten, de bezetting alhier niet te vermeerderen; maar zoo, als zy nu was, te laten; als mede om Hottentots Holland ten eerſten in bezit te nemen, en het daar op den Landbouw geheel en al aan te leggen; zoodanig, dat men de Koorn-ſchuur met de Landeryen 'er toe, geheel, of by parceelen, aan de vrylieden verpagten, met onze arbeyders en gereedtchappen derwaards gaan, en daar na alles aan de vryborgers overlaten zou; en om de boeren te meer aan te zetten van de Tap-huyzen te verlaten, zou men hem voor de Mudde Tarw 10, en voor de Rogge 7 guld., mits alles aan de E. Compagnie te leveren, betalen; dog alle Tappers, en die geen Landbouwers waren, zouden 12 voor de Tarw, en 9 voor de Rogge, moeten geven.

De herbergen, nu 20 in getal, zouden op 't getal van 7 gebragt, en van de zelve 'er 2 aan 't Fort tot het ſchenken van Mom, en Franſchen Wyn, 3 tot tappen van Brandewyn en Arak, en 2 andre voor Brandewyn en Arak Landwaard in, gehouden werden.

Ook zou *Jacob Rozendaal*, jegenwoordig bezitter van den voornaamſten Wynberg, vryheyd hebben, om zyn eygen geperſte wyn, tot 36 lichte ſtuyvers de kan, van 10 mutsjens, zonder accyns, te mogen verkoopen; en aan *Elmer Diemer*, en *Matthys Coyman* was mede vergund, om Spaanze Wyn by de legger van de E. Compagnie, tegen 200 R^ders de legger, te mogen haalen, en om die, zonder gelagen te zetten, weer aan andre tegen 36 lichte ſtuyvers te verkoopen, behalven verſcheyde andre kleenigheden, nog aan den borger toegeſtaan, gelyk men hen ook, op goed geloof des noodig, en anders voor hun geld, aan meer trekoſſen helpen zoude. 1669.

Het hout kappen zou de E. Compagnie aan zich houden, hoewel de borgers dit met hunne wagens wel zouden mogen afhalen, als de E. Compagnie dat niet doen kan.

De Heeren XVII. hadden wel gewenſcht, dat men eenige boomen op 't Daſſen- en Robben-Eyland aanplanten kon; doch alzoo dit wegens de dorre en klippige grond te vergeefs gezogt was, beſloot men nu de 25 Mergen Lands na de Kloof, tuſſchen den Tafel- en Leeuwen-Berg, ten eerſten met elzen en kreupelboſch te beplanten.

Op 't 17----10 vraagſtuk had men beſloten de pannebackery en ſteen aan de vrylieden te verhuuren, en over te laten; de Koorn-molen de Leertouwery zelf aan te houden, zoo veel ſchoenen, als 't mogelyk was, te maken, en den peltery-handel dus ook in allen deelen voord te zetten.

Men zou ook *Batattas*, tot 't aanqueken van Verkens, planten, en met het Viſch koopen van de vrylieden, de gedroogde tegen 6-0-0. en de gezoute tegen 3-12-0 de 100 pond, voortgaan.

De landtochten zou men voor 't eerſte jaar ſtaken, om de Hottentots dus te dwingen, om nader by te komen, en om hun vee beter koop te geven. Ook zou men aan de vrylieden voor een volwaſſen Hamel, om hen te meer aan te moedigen, 8 guld. betaalen.

Men zou ook de vrylieden toeſtaan, om den Wyn, die zy overig hebben, en hier niet vertieren konnen, met Compagnies Schepen voor hunne reekening, zonder betaling van Impoſt, te mogen verzenden; dog de zelve zal gehouden zyn van yder half Aam 3 R^ders aan vragt te geven, en dan nog de geregtigheyd, op Batavia daar op geſteld, te betalen.

De Raad vond ook goed, om *Cornelis de Cretzer* (die nu Tweede, Fiſcaal, Opziender van de Equipagie Goederen, Vaartuygen, van de Eylanden, en 't Vee daar op, mitsgaders Opziender van de Negotie-boeken, Pakhuyzen, en Winkelier was) van 't Fiſcaals-ampt en den Winkel, met het gene daar toe behoord, te ontſlaan.

De Luytenant *Caon* zou, buyten zyne krygs-bediening, ook opzicht over de buyten-poſten, 's Compagnies Landeryen, Boſſchen, de Paardeſtal, 't Werkvolk, 't Hoſpitaal en de Wapenkamer hebben, zynde bevorens reeds aangehaalt,

1669. haald, dat *Granaat* Fiſcaal, en de *Raaf* Diſpenzier en *Soldy* Boekhouder zouden zyn.

De Heeren *Wagenaar*, en van *Quaalberg*, hadden ontrent het werkvolk wel goede ordres en voorbeelden aan de Heer *Borchorſt* nagelaaten; doch op eigen gezag had hy dit, buiten kennis van den Raad, zoodanig verandert, dat hy 't volk by daag werken, en by nacht waaken dede, waar door hy zich by 't zelve zoo gehaat had gemaakt, dat niemant hier byna langer blyven wilde, behalven dat hy ook de burgery in 't algemein, geduurende zyne regeering, zeer veel misnoegen gegeven had, zoo dat het rykelyk tyd was, dat hy vertrok.

Om nu dit volk, dat al te veel gevergt was, egter wat te gemoet te komen, gaf men aan de timmerlieden voor buitengewoone dienſten, en voor hun gereedſchap, 3 guld. 's maands uit de kas, en 2 ſlegte Reaalen tot koſtgeld, met belaſting van ⅛ Reaal op rekening, en aan de ſoldaaten gaf men voor buitengewoone dienſten 't zelve koſtgeld, en 2 guld. uit de kas. Hier door hielt men 'er wel eenigen hier; maar egter was de Raad genoodzaakt, om 'er 24, welker tyd uit was, te verloſſen.

Den 8ſten Maart quam 't ſchip de Kogge (in gezelſchap van den Commandeur, den Heer *Hackius*, een oud man, en 't ſchip Utrecht, van Amſterdam den 7den December vertrokken) hier op rheede, en gaf kennis, dat alles in 't Vaderland nog wel, doch dat de Heer *Hackius* in 't begin der reize al bedlegerig was.

Heden lei de Heer *van den Brouke* ook, op 't verzoek van *Wouter Moſtaart*, den eerſten ſteen van de ſteene watergoot, by den zelven aangenomen, en lag 'er (tot drinkgeld voor 't volk) 12 Ryksdaalders onder.

Den 10den beſloot de Raad, dat de vloot den 15den dito vertrekken, en dat men ook de zaak van *Lacus* afdoen zou. 1669.

Deze klaagde zeer over den Heer *van Quaalberg*, welkers paſſie en te groote drift tegen hem men hier en daar in zeer klaar had konnen zien doorſteeken; maar alzoo aan de andere kant ook bleek, dat *Lacus*, door zyn quaad gedrag, zeer veel verwaarlooſt, en een groote verwarring in de boeken veroorzaakt, mitsgaders de E. Maatſchappy daar door 6865--8--12 (die hy nog ſchuldig bleef) verkort had, wiert hy, by eenpaarig beſluit van den Raad, van zyn ampt, qualiteit, en ſoldy afgezet, en ſoldaat met 9 guldens 's maands gemaakt, welke ſoldy hy gerekend zou worden zedert zyne dienſtſchorzing van den 5den September 1667. gewonnen te hebben, en welk agterſtal hy zou moeten vergoeden, mits afſlag van 't gene, waar in hy zou konnen aantoonen buiten reden beſwaart te zyn; waar mede den Fiscaal zyn verderen eiſch ontzegt wiert.

De Heer *de Cretſer* wiert op zyn verzoek, alzoo nu reets 4 jaaren Fiscaal tot 42 guld., en ook al lang Tweede perſoon hier geweeſt was, nu Koopman met 55 guld. gemaakt, om zyn verband daar voor uit te dienen; doch *Coon* wiert, ſchoon *Smient* Vryman geworden, en zyn dienſt daar door merkelyk verſwaart was, afgewezen, alzoo hy nog 2 jaaren dienen moeſt.

Alle de Kaapze borgers en boeren, toen pas 89 koppen ſterk, ſtonden onder hunnen vaandrig, *Elmer Diemer*, doch by zyne alhier gelaatene Inſtructie heeft de Heer *van den Brouke* den Raad aanbevolen, om 'er een lieutenant by te voegen, waar toe zyn Ed. voor al den vaandrig *Smient*, voorſtelde.

	Runderen		Schaapen		
By zyn Ed. komſt hier waren 'er	508	Hottentotze	711	andere	1588
Zedert ingeruilt nog	80		298		
	588		1009		1588
Verbruikt door 15 ſchepen	122		367		643
Dus nog over	466		642		945
Nu en dan nog verſtrekt 'er af	18		40		62
Dus nog over	448		602		883
Onder de borgers waren 'er	359		4697	meeſt half ſlagte.	
te zamen	807		5299		883
			883		
			6182		

Den 14den dito is zyn Ed. met den zieken Heer Majoor *Sloot*, en andere, na boord tot aan de ſchuiten toe, door den ſwakken Heer *Borchorſt*, die nevens den laatſten Heer gedragen wierd, geleid, en onder 't losbranden van 't kanon, terwyl 't krygsvolk in de wapenen was, alle heil op zyne reize gewenſcht, en wiert door

1669. 2 Borgerraaden, voor de dienſten door zyn Ed. aan de Colonie gedaan, hertelyk bedankt; waar na zyn Ed. den 17den dito met de vloot vertrokken is.

Ik heb dit wat breeder, dan anders, aangehaalt, om in den perſoon van den Heer *van den Brouke* hier aan te wyzen, wat zaaken hier wel meeſt voor een Commiſſaris te verrigten vallen.

De Heer Hackius in 't jaar 1670.

Na dat nu de ſwakke Heer *Borchorſt* met deze vloot mede na 't Vaderland vertrokken was, verſcheen, weinig dagen na 't vertrek der vloot, de Heer *Pieter Hackius* als Commandeur hier op de rheede.

Hy had den voornoemden *de Cretſer*, hoewel niet lang, tot zyn Tweede, alzoo die den 10den April 1671., over een gedaane neerlaag aan *Adriaan Drom*, ſchipper op de fluit Wimmenum, de vlugt nam. Ook is de Heer *Abraham de Zeeuw* van 't jaar 1669. tot 1670. in den tuſſchentyd, voor een korte poos Tweede geweeſt.

Ondertuſſchen quam de Heer *Hackius* den 1ſten December 1671. mede te overlyden, in welken tuſſchen-tyd, eer de Heer *Godsken* hier verſcheen, het gezag hier aan den lieutenant *Breytenbach* gegeven, en als Tweede perſoon zyn E. ook *D. Fröymanteau*, in dat zelve jaar toegevoegt is.

De Heer Godsken in 't jaar 1672.

Den 2den October 1672. quam de Heer *Ysbrand Godsken*, buitengemeen Raad van Indiën, hier als Gouverneur, en wiert den 3den dito voorgeſtelt.

In dit zelve jaar verſcheen ook de Heer Opperkoopman, *Albert van Breugel*, met 't ſchip Macaſſar uit het Vaderland hier als Tweede perſoon.

Deze Heer *Godsken* quam met uitdrukkelyke laſt der Heeren XVII. uit, om hier een nieuw Kaſteel (zynde 't zelve 't geen 'er nu is) te bouwen, 't geen zyn Ed. ook in de eerſte jaaren van zyne regeering meeſt (immers voor zoo verre het in die tyd mogelyk was) voltooit heeft.

Deze Heer, met de Gonjemans oorlogende, en op de Piketberg vrolyk zynde, en Piketten uitzettende, heeft die berg daar van zedert den naam van den Piketberg gevoert.

Zyn Ed. bleef hier tot 't jaar 1676., vertrok met die retourvloot na 't Vaderland, na dat zyn Ed. dat Gouvernement bevorens aan den Ed. Heer *Joan Bacx van 's Hertogenboſch, Heere van Heerentals* (die hier met de Ceylonze retourvloot van Gale met 't jagt Voorhout aanlandde) overgegeven had.

In 't zelve jaar, dat de Heer *Godsken* na 't Vaderland zeilde, vertrok ook de Heer *van Breugel* den 15den Mey na Ooſtindiën, na dat hier den 3den Januari des zelven jaars den Onderkoopman, *Henrik Crudop* (in 't jaar 1668. voor Adelborſt uitgekomen) Koopman en Tweede perſoon, in plaats van dezen Heer, gemaakt was. Deze Heer *Crudop* (van Bremen, zoo meine, van geboorte) was een zeer verſtandig en naarſtig man, waar van hy zeer veel preuven hier, in Banda, en Amboina, gegeven heeft. 1679.

De Heer Simon van der Stel in 't jaar 1679.

In 't jaar 1678. den 29ſten Juni ſtierf hier de Ed. Heer *Bacx*, in wiens plaats 't gezag voor eerſt aan den Heer *Crudop* opgedragen is, die dit beſtier tot in de maand October waarnam, wanneer de Heer *Simon van der Stel* hier uit het Vaderland als Commandeur aanlandde.

In dien tuſſchen-tyd, dat de Heer *Crudop* 't gezag hier voerde, is zyn E. door den Capitein *Dirk Janszoon Smient* als Tweede vervangen; doch, by de komſt van de Heer *van der Stel*, weer tot zyn voorige bediening als Tweede gekeert; dat hy egter niet lang waargenomen heeft, alzoo zyn E. in 't jaar 1680. na Batavia vertrokken, en door den Onderkoopman *Joan Wittebol* als Tweede vervangen is.

Dat nu de Heer *Simon van der Stel* ongemeen veel tot het doorzetten van den wyn- en koorn-oegſt, of van den landbouw in 't gemein, toegebragt, en ook de Colonie vry verder, dan een van zyne voorzaaten, by zyne regeering uitgebreid, Stellenboſch en Draakeſtein aangelegt, en 's Compagnies Thuin ongemeen verbetert en vergroot, mitsgaders Conſtantia gebouwt heeft, zyn zaaken, die ons reets klaar genoeg gebleken zyn.

Zyn Ed. heeft ook getragt een breede gragt, 4 mylen verre, van de zoute Rivier tot aan de baai van Kaap Falſo door de Banditen en Slaaven der E. Maatſchappy te doen graven, om de ſchepen, by 't waajen van den N. W. wind buiten alle gevaar van de Tafel-baay in de baay van Kaap Falſo te brengen; doch zyn Ed: is door verſcheyde verhinderingen belet dit na zyn ontwerp te konnen uytvoeren, 't geen anders een heerlyke zaak voor de ſchepen geweeſt zou zyn.

Wat moeite nu dien Heer ook genomen heeft om deze kolonie te verbeteren, heeft hy egter de ingezetenen van de Kaap juyſt in allen deelen geen genoegen konnen geven, hoewel zich dat meer onder de regeering van zyn Soon en opvolger, de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, dan wel eygentlyk onder zyn Ed. regeering zelfs, opgedaan heeft, wanneer zich een groot deel van deze vrylieden met veel bitterheyd tegen zyn Ed: gantſche Familie hebben aangekant.

Dat ondertuſſchen deze Heer *Simon van der Stel*, van 1679. tot 1691. zyne Heeren Gebieders veel genoegen met zyn beſtier hier gegeven heeft, blykt daar aan, dat de Heeren XVII. zyn Ed: toen niet alleen Gouverneur, met een bezolding van 200 guld. ter maand; maar 1692. (zoo by haar Ed: Ed: ſchryven van den 5den April blykt, en waar van hier

den

1685. den 20ſten October met 't Schip de Krab de tyding quam) ook buyten gemeen Raad van Indiën gemaakt hebben, behalven dat ik ook 1686., en 1694. (wanneer ik hier geweeſt ben) nooit eenig ingezeten tot nadeel van dezen Heer het allerminſte heb hooren te berd brengen.

1684. Raakte hy *Wittebol* als Tweede quyt, en den 28ſten November wierd de Heer *Andries de Man*, in zyn plaats aangeſteld, die hier den 31 Maart 1695. by myn aanwezen als opper Koopman overleden, en den 19den April 1697. door den Heer *Samuel Elzevier* (die hier als Opperkoopman met 't Schip Yſſelmonde aanlandde) vervangen is.

By myn komſt hier 1685. ontmoette ik een baas Houtkapper, een Hagenaar, *N. Tettero* genaamd, die my zeide, dat hy met de Heeren *Henrik Adriaan van Rhede*, Commiſſaris Generaal, kort bevorens hier nog by hem geweeſt zynde, de Heer *St. Martin* (toen Sergeant Majoor) en den overleden Heer *Bacx*, wel eer Gouverneur hier, alle nog Soldaat zynde, aan een en den zelven bak als hun mede-Soldaat hier gegeten had.

De Heer van *Rheede* had hem ook kort te voren nog gevraagd, of hy niet ergens mede in zyn ouden dag kon gedient werden, alzoo hy dat maar te zeggen had. Dog hy verzogt te mogen blyven, 't gene hy was, gelyk hy tot zyn dood toe gebleven is.

Ook quam toen hier een ſmids dochter, met haar 11 jaar getrouwd zynde, met haar 12 jaar van een brave jonge zoon in de kraam; dat iets zeldzaams hier was; gelyk ook dat zekere Hollandze jonge Juffer, die haaren bruydegom 's Vrydags na de middag ten 4 uuren de eerſte maal van haar leven zag, en van hem, toen vry beſchonken, met een neusdoek van verre geworpen zynde, hem daags 'er aan met een troep Kaapze Juffers wys maakte, dat hy zich aan haar verloofd had. Hy zeyde hier niets af te weten; doch vermits deze Juffers het beveſtigden, ging dien avond het eerſte gebod in 't gebed, de twee andere geboden Sondags voor de middag, 's namiddags troude zy, en 's Maandag vertrok het Schip, waar mede zy hier gekomen was.

Noit is my ſchielyker Huwelyk in de wereld dan dit, en daar na nog een diergelyk op Batavia, voorgekomen.

Na dat nu de oude Heer *van der Stel*, 20 jaaren deze kolonie beſtierd, ettelyke tochten landwaard in gedaan, en met veel yver tot het welwezen van deze Landvoogdy gearbeyd had, verzogt zyn Ed: eyndelyk zyn ontſlag, en wierd, ten blyk hoeveel agting de Heeren XVII. voor zyn Ed: hadden, door zyn oudſten zoon, den Ed: Heer *Willem Adriaan van der Stel* (die als Extraordinair Raad en Gouverneur van de Kaap der Goede Hoope, 't Eyland Mauritius, en den aankleve van dien, uytquam) 1699. vervangen. 1699.

Na het nederleggen van dit zyn Ampt ging zyn Ed. als Vryman op zyn buitenplaats Conſtantia woonen, om daar in ruſt zyn verderen levens-tyd door te brengen, alwaar ik zyn Ed: 1705. den 14den October op zyn 66 verjaardag bezogt, en nevens een groot gezelſchap, zeer veel beleefdheid by een heel deftig onthaal van zyn Ed: genoten heb.

Na myn retour en aankomſt 1714. hier uit Indiën, bevond ik, dat die Heer den 24ſten Junii 1712 overleden was.

De Heer *Willem Adriaan van der Stel* was hier zoo ras met het Schip Keulen niet aangeland, of zyn Ed: heeft het mede allenthalven op het ſterk voortzetten van den landbouw, en voor al van den Wyn- en Koorn-oegſt, aangelegt, waar van zyn ongemeene fraay aangelegde Buyten-plaats, *Vergelegen*, in Hottentots-Holland, zoo wonderlyk fraay aangelegt, en uytgevoerd, mitsgaders het nieuw Moesland tegen over 't Rondebosje, een groot bewys al zedert 1700 geweeſt zyn, gelyk ook zyn Ed: dat eerſte in 4 of 6 jaren voltoid heeft. De Heer Willem Adriaan van der Stel in 't jaar 1699.

Ik weet wel, hoe groote moeyelykheden zyn Ed. over die plaats, en over zyne Vee-poſten, met de Kaapze vryliedeu gehad heeft; dog dit is een geſchil, waar over ik my geenzins verklaren, maar alleen zeggen zal, dat, zoo deze vryliedeu zich by de Landeryen, die deze Heer, en veele andere Bedienden der E. Maatſchappy, hier bezeten hebben, benadeeld vonden, zy de vorige gronden, die hier toe door hunne vorige oppergebieders reeds gelegt waren, dan eerſt behoorden weggenomen te hebben: want het is aan de Kaap bekend, dat zelf de Heer Commandeur *van Riebeek* al in die eerſte tyden van den Heer Commiſſaris *van Goens* een ſtuk Lands agter den Leeuwen-berg, gehad heeft, hoewel dit naderhand door de Heeren XVII. quaad gekeurd, en toen tot een weyde voor 't vee aangelegt; maar in welkers plaats zyn Ed. weer een ander ſtuk lands, naderhand de Boſchheuvel genaamt, vergunt, en door hem aangelegt is.

De Heer *Wagenaar* heeft ook een ſtuk lands, dat 521 roeden en 6 voeten met den opſtal groot was, in de Tafelvallei gehad, dat hy naderhand aan zyn vervanger verkogt heeft.

Dus heeft de Heer Gezaghebber *Crudop* van den Heer Commiſſaris *van der Waajen* den 31ſten Mey 1679. ook een ſtuk thuinland, 1 mergen en 407 roeden groot, en in de Tafelvallei gelegen, bekomen, het

geen

1700. geen zyn E. al eenigen tyd bevoorens bebouwt had.

In 't jaar 1685. den 13den Juli kreeg de oude Heer *Simon van der Stel* van den Heer Commiſſaris Generaal, *Henrik Adriaan van Rhede tot Draakeſtein, Heere van Meydrecht*, dat aanzienlyk ſtuk lands by den Steenberg, van 891 Mergen, 380 roeden, en 5 voeten (hoewel by anderen op 1000 Mergen begroot) waar op zyn Ed. dat cierlyke *Conſtantia* gebouwt heeft.

En daar op kreeg de Heer *Willem Adriaan van der Stel* in 't jaar 1700. van den Commiſſaris, den Heer *Wouter Valkenier*, dat vermaard ſtuks lands van 400 Mergen in Hottentots Holland, op den voorigen grond.

Nu weet ik niet, dat bevoorens door de Kaapze ingezetenen over der gemelde Heeren landeryen in de voorige tyden aan de Heeren XVII. in diervoegen oit, als daar na over 't land, by den Heer *Willem Adriaan van der Stel* bezeten, geklaagt, of dat aan een der zelven in 't byzonder door de Heeren XVII. verboden is, dit te mogen bezitten, ſchoon dit die Heeren, als zy wilden, zeer ligt weten, en dan ook wel beletten konden; maar zy hebben dit (zoo 't my toeſchynt) by oogluiking toegeſtaan, alzoo zy anders de oude wet van 't jaar 1668. den 26ſten April (waar by aan alle Dienaaren der E. Maatſchappy verboden word eenig land te hebben) maar hadden te vernieuwen, dan zouden zy die landeryen immers hebben moeten verlaaten.

Nu is 't zeker, dat de oude Heer *van der Stel* een veel grooter ſtuk lands, dan zyn zoon, zoo veel eer bezeten, en toen zyn Ed. nog Gouverneur hier was, al mede ſterk bebouwt heeft; maar ik kenne niemant, die 'er toen een woord van gerept, of oit over geklaagt heeft; doch het ſchynt, dat het een ongeluk voor den Heer *Willem Adriaan van der Stel*, en voor de verdere Dienaaren der E. Maatſchappy, toen hier landeryen bezittende, geweeſt is, dat eenige Vrylieden, door de regeering hier na 't Vaderland gezonden (dat de zelve te laat zag, quaalyk gedaan te zyn) de Heeren XVII. hebben weten te bewegen, om, by hun ſchryvens van den 28ſten October 1706. zyn Ed., den Heer *Elzevier*, den Eerw. Heer *Kalden*, en den Landdroſt *Starrenburg*, behoudens hun fatſoen, qualiteit, en ſoldye, op te ontbieden, mitsgaders om aan Jonker *François van der Stel* zyn langer verblyf alhier te ontzeggen; doch ik weet zeer wel, dat deze Vrylieden, waar onder zommigen al wonderlyk ſtout en onhandelbaar vallen, het na dien tyd al mede geenzins na hun zin gehad hebben.

In 't jaar 1707. quam de Heer *Joan Cornelis d'Ableing*, gewezen Opperhoofd van Palimbang, hier als Opperkoopman en Tweede perſoon, om het beſtier van den Heer *Willem Adriaan van der Stel* (gelyk zyn E. dat tot in Januari 1708. waargenomen heeft) over te nemen, die ook toen ten eerſten uit het Fort in 't huis van *Pfyffer* ging, en alles aan zyn E. overgaf. 1708.

Wat verdere ſchriften nu, zoo by zyn E. Deductie, als by de Contra-deductie van *van der Heyden* en *Tas*, en van anderen hier over gewiſſelt en in 't licht gekomen zyn, is onnoodig voor yemant, die maar wat in die zaaken belezen is, aan te haalen, dat ook de reden is, dat ik hier over zoo kort ſchryve, om dat het al vry breed van anderen gedaan is; behalven dat het myn werk niet is, my daar over hier verder in te laaten; hoewel ik daar over al veel meer, als zommigen wel denken, zou konnen zeggen.

Zyn Ed. vertrok dan in 't jaar 1708. na 't Vaderland, alwaar hy de voornoemde Deductie tot zyne regtveerdiging uitgaf, en in dat zelve jaar verſcheen hier als Gouverneur de Heer *Louis van Aſſenburg*, die bevoorens Zeevoogt van den Keizer op den Donauw geweeſt, en, van den zelven niet tot zyn meeſte genoegen afgeraakt zynde, in Holland by zyne broeders tot Amſterdam aangekomen, en door de Heeren XVII. aangenomen was, om den jongen Heer *van der Stel* te vervangen, gelyk hy den 24ſten Januari 1708. met het ſchip de Generaale Vrede hier ook, en wel zoo laat aangeland is, om dat hy in Brazyl vervallen, en genoodzaakt geweeſt was daar eenigen tyd te blyven. De Heer van Aſſenburg in 't jaar 1708.

Zyn Ed. nam de regeering eigentlyk van den Heer *d'Ableing*, die zedert als Tweede hier gebruikt is, over.

In 't begin van zyn Ed. regeering hadden haar Edelheden den Heer *Cornelis Joan Simons* als Commiſſaris over de Kaap der Goede Hoope aangeſtelt, die alhier veel zaaken by een Memorie, die zyn Ed. aan den Heer Landvoogt *van Aſſenburg* naliet, herſtelt heeft. De Heer Simons hier Commiſſaris, en wat redres hy by zyne Memorie gemaakt heeft.

Wy hebben die geheele Memorie, alzoo zy al ettelyke vellen beſloeg, niet noodig geoordeelt hier in te laſſen, maar beter gekeurt het voornaamſte, gelyk men in dit volgende berigt zien kan, daar uit te trekken.

Extract uit de Memorie

van den Heer *Simons*, aan den Heer *van Aſſenburg* gelaaten. Extract uit de Memorie van dien Heer aan de Heer van Aſſenburg gelaaten.

DE Heer *Simons* is door haar Edelheden den 9den November laatſtleden aangeſtelt tot Commiſſaris van dit Gouvernement, by opene commiſſie van den 7den

1708. 7den is daar op (getrokken uyt de bevelen haarer Edelheden zedert 1685., en uyt de inſtructie van de Heer van *Meydrecht* in dat zelve jaar, en van de Heeren XVII. van den 17den November 1687.) den 28 Februarii den volke voorgeſteld, vaſtſtellende, dat de pozitive orders, vervat by de inſtructie van den Ed. Heer *Ryklof van Goens* de jonge, gedateerd den 20ſten Maart 1681. en nog nadrukkelyker bevelen by de Memorie van de Heer *van Meydrecht*, van den 16den Julii 1685., &c. (te weten, om alle ordres en bevelen van onze reſpective Heeren Hooge gebieders by een te trekken en te verbalizeren, tot gemak van een Opperhoofd, en paſſeerende Commiſſaris) zouden behoorlyk zyn volbragt, dog by nader examen werd dit hier maar ter Secretary gevonden tot den 24ſten Auguſti 1694., en dat zoo maar wat heen, dat het weynig licht in de behandelde zaken kan toebrengen. Een verzuim, dat groot ongerief aan een nieuw Gouverneur en Commiſſaris veroorzaakt. Dies werd UE. (te weten, de Heer Gouverneur *Aſſenburg*) ten allerſerieuſte gerecommandeert, deze zoo poſitive en nutte bevelen met ernſt ter hand te doen nemen, beginnende van 1685., om te dienen tot een vervolg van 't gene by de inſtructie des Heeren van *Meydrecht* werd geordonneerd.

Dog alvorens de ſtof dezer inſtructie te vervolgen, zal eerſt eenige van myne conſideratien opgeven.

1. Oordeel noodig een kaart van 's Compagnies wyd uytgeſtrekt beſlag te maken, 't zy in een of verſcheyde parceelen verdeeld, mits daar in leggende alle rivieren, ſpruyten, gemeene wegen, en avenues, die reeds gemeten zyn, of nog gemeten konnen werden, voegende daar in 't beſtek van alle gronden en erfbrieven, ſucceſſive by de Compagnie uytgegeven, die apparent in een byzonder boek geboekt zullen zyn.

Gelyk zulks mede pozitive in opzicht van *Stellenboſch* is belaſt; en ſchoon veel der zelve ondertuſſchen van Meeſters zullen veranderd zyn, zoo konnen ook de titels der hedensdaagze poſſeſſeurs altyd nog opgenomen werden, en zoo kan ook met de gronden hier na te vergeven gehandeld werden, en zoo zal men mettertyd een pertinente Kaart krygen, plaatzende daar in boven al, zoo 't doenlyk is, de boſchen, en houtgewaſſchen, waar uyt de Compagnie en ingezetenen hun noodruft konnen halen.

Ook kan men vervolgens dan den aard en eygenſchap der gronden, nog aan de Compagnie gebleven, beſchryven, voor al, die begonnen zyn tot aanplantinge van timmer- en brandhout, alzoo dit 't grootſte gebrek dezer Colonie is: waar af in 't volgende nader. 1708.

Ook moet men zeer omzigtig zyn in 't uytgeven der verdere Landen, die wel exact voor af door den Landdroſt en Landmeter dienen bezigtigd te wezen, met overgeving van een net ſchriftelyk rapport, en met aanwyzing, hoe verre die van deze of gene bergen, ſpruyten, &c. leggen, en voor al ook wat brand- of timmerhout ook voor af van daar voor de Ed. Compagnie zou konnen ingevorderd werden.

En dewyl hier geen gezworen Landmeter is, zoo dient 'er een van de Heeren XVII. verzogt te worden. Dezen zou ik ook goed oordeelen, met den titel van Houtveſter voorzien te werden, om dus jurisdictie te hebben over Compagnies boſſchen en plantagien; bepalende met eenen het Territoir van den Landdroſt, dat al vry wat wydluftig ſchynd, met de jurisdictie van Stellenboſch en Drakeſteyn, tot aan de paſſagie, de Kloof genaamd; of wel zoo, als UEd: die partagie beſt oordeelen zal, ook zou 't zeer wel komen, zoo hy zich ook wat op de Architecture verſtond, die hier maar tamelyk ſchynd geobzerveerd te zyn.

En alzoo verſcheyde ſuppooſten hier hun dienſt buyten eenige inſtructie, en maar na hun hoofd waarnemen, zou 't dienſtig zyn, van haar Edelheden te ontbieden zoodanige reglementen, als over heel Indiën ſtand grypen, en die hier applicatoir konnen zyn, om met andre Gouverneuren in alle deelen eguaal te handelen, dat de Heeren XVII. niet onaangenaam voorkomen zal.

Weshalven hier byvoege een memorie van zoodanige diergelyke reglementen, en ordres, als uit myne papieren heb konnen opbaggeren, welke bekomen hebbende UE. verſcheyde extorzien en mezuſes der ſuppooſten zult konnen voorkomen.

Dit is oorzaak, dat ik niet heb konnen navorſchen, in hoe verre men hier nagekomen heeft de ordres ontrent Compagnies lyfeygenen; welke men verwaarlooſt heeft by name in Compagnies boeken te ſtellen, waar by ook hun ouderdom wel gevoegd mag worden, en met wat bodem hier gekomen zyn, en in wat jaar, dat by de naaſte opneming net diend gedaan te worden, ten overſtaan van den Fiſcaal, Independent, die daar toe daags te vooren moet gewaarſchouwt werden, alzoo dit hem ſpeciaal by inſtructie aanbevolen is, en zal hem, des verzoekende, ook altyd een korte ſterkte dezer lyfeygenen moeten volgen, met aanwyzing waar zy ten dienſt der E. Compagnie geëm-

1708. ployeert worden, om dus zyn ampt te konnen oeffenen.

Ook is nog niet ter executie geſtelt, 't geen zoo ernſtig by de Inſtructie van zyn Hoog-Ed. de Heer *van Meydrecht* bevolen word, om die lyf-eigenen tot Compagnies wagenryders te gebruiken, eerſt met een Europiaan verzelt, en vervolgens twee zonder den zelven, 't geen geloove al voorlange zou gedaan zyn, zoo dat uit particuliere inzigten niet nagelaaten was; want konnen de Vrylieden driemaal zoo ſwaare vragten met brandhout laaten athaalen door hunne ſlaaven, waarom ook de Compagnie niet?

Ook zou men de Banditen, voor al de Ooſterlingen, zeer nut tot houthakkers in Compagnies boſſchen konnen gebruiken, gelyk dat werk door in de 20 van die gaſten verrigt wort, onder opzigt van een Schieman, en zyn maat, die ook de afſcheping 'er af bezorgen; en hoewel Compagnies verdere ſlaaven ter zelver plaats op verre na niet van die kragt en behendigheid zyn, als de Madagascaarze Kaffers, zoo worden egter die ſwaare metzelwerken (met deze hier in geen comparatie komende) onder opzigt van een Europeër baas en onderbaas, verrigt, en verder zy voor 't grootſte gedeelte ook gebruikt op de timmerwerf, en in de huistimmermans winkel, ſmids winkel, en by de koperſlagers, kuipers, en op de wapenkamer, die alleen onder een Europeër baas ſtaat; de gemeene werklieden maar Miſticen, Inlanders, en Compagnies ſlaaven zynde; weshalven dit alles hier met beter ſucces zou konnen gedaan worden, voor al zoo 'er Miſticen toe gebruikt wierden, die dan metter tyd ook, na 't wel aanleeren van hun ambagt, wel met een klein recompens van de Heeren Meeſters zouden konnen begunſtigt worden. Dierhalven moet dit, om de menagie te behertigen, voor al bezorgt worden; als ook de intrekking van Compagnie 's ſlaaven by particulieren gebruikt, gelyk wy dat, by examen der korte ſterkte te zamen hebben gearreſteert; en wel te letten, dat die ambagtslieden tegen geen vremde worden verruilt.

Dus zullen die lyf-eigenen, in plaats der Europiaanen gebruikt, occaſie geven, dat die laatſte 't guarniſoen merkelyk zullen vermeerderen, als zy onder de Militie getrokken worden, en dan zal de doleance des Heeren *van Meydrecht*, over 't ſober getal der Militairen hier ophouden, behalven dat dit UE. ook by voorval van ſchielyke opdaging van vyand zeer geruſt ſtellen zou, in hoedanigen geval anders beſwaarlyk zoo man by een te trekken zou wezen, en om deze reden is die intrekking van Europeërs tot verſterking der Fortres te noodiger, vooral dewyl men op de Vrylieden, nu zeer tegen hun Opperhoofd hier verbittert, zeer weinig ſtaat maaken kan; hoewel zy in de Tafelvalei en landwaart in UE. zeer toegedaan zyn, dat merkelyk toenemen zal, als UE. hen zal ontheffen van zoo veel onnutte en odieuſe placaaten, die hen ettelyke jaaren zeer benart hebben, gelyk de Heer *Nicolaas Verburg* in 't jaar 1676. al zoo klaar zeide, dat de Nederlandze Coloniers, hier Vrylieden genaamt, zoodanig bepaalt wierden, dat zy veel eer onvrye lieden mogten genaamt worden, 't geen klaar uit zoo menigvuldige placaaten van tyd tot tyd blykt, die al vry wat rigoureus zyn, en hen geduurig in ſwaare boeten doen vervallen, alles ſtrydig met de teerheid dezer Colonie, die meerder vryheid vereiſcht, gelyk ik aan UE. recommandere hen niet te ſtraf te regeeren. 1708.

Een ſtoffe, die ook de Heer *Ryklof van Goens*, de Jonge, by zyne Inſtructie nader aandringt, van op die Memorie van de Heer *Verburg* wel te letten, en deze lieden niet te los met banniſſementen, infamie en boete (gelyk men hier vooren buiten formaliteit van regten, als volgens een oude gewoonte, ſchynt gedaan te hebben) te plaagen.

Ook recommandeert de Heer *van Meydrecht*, dat men deze voorige nagelaate Memorie of Inſtructie van de Heer *Verburg* voor geinſereert zal houden, voor zoo verre die met de zyne niet ſtryd. Dierhalven zoo recommandeere deze beide periodes UE. mede zeer ernſtig.

Dewyl nu de voorige placaaten zedert wel met twee derden vermeerdert zyn, zoo oordeel ik 't hoog tyd een gedeelte 'er af te abrogeeren; royeerende die, welke nu niet meer dienſtig en vervallen zyn, beſnoejende ook alzulke boetens, die te exceſſive bevonden worden, waar in men maar de betere ſtatuten volgen kan, keurende de anderen af.

Ook dient men hier net na te komen de wyze van procederen, volgens die ſtatuten bepaalt, waar van een affchrift in de Raadkamer ten dienſte der Leden behoorde te blyven.

En diende men hier eenige perſoonen te hebben, die zich op die gewoone dingtalen en wyze van procederen, verſtonden.

Ook moet men de ingezetenen voor extorſien van hebzugtige Officieren, voor al ten platten lande, bewaren, waar van men veel voorbeelden zedert veel jaaren zou konnen geven.

Ook geen apprehenſie op eenige perſoonen of incarceratie te verleenen, dan na behoorlyke proceduren, en by appointement van den Regter, waar op

hier

1708. hier zedert eenigen tyd weinig reflectie ſchynt genomen te zyn.

De Juſtitie-zaaken eens wel gereguleert zynde, zullen die in 't korte konnen afgedaan worden, dat veel ruſt baaren zal.

De Statuten van Batavia zyn wel duidelyk, doch kort, die derhalven veel dagelyks voorvallende zaaken zoo net niet bepaalen, zoo heb ik op 't memoritje der papieren van Batavia te verzoeken, genoteert, eenige weinige Regtsgeleerden, die meine hier van de meeſte nuttigheid te zyn, waar by men nog andere nutte van die ſoort metter tyd voegen kan, die men, nevens een Memorie 'er af, onder den Geregtsbode zou konnen laaten, om verantwoord te worden.

Heb door myn indiſpoſitie nog geen preuve konnen nemen van 't Manuaal of van de Evolutien van 't guarniſoen, dat ſlegt is, apparent veroorzaakt door dien Capitein *Berg*, wegens hoogen ouderdom, 'er zelf niet op heeft konnen paſſen, en geen wonder, alzoo hy maar over gemeene zaaken van zyne functie naaulyks beſcheid weet te geven.

Dies dienen de Heeren XVII. om een ander verzogt te worden, alzoo de lieutenant *Adriaan van Rheede* ook af is, en alles op den vaandrig *Slotsboo* aankomt, die nog als Landmeter, en opziender der Houtwerken in de boſſchen en in de Fortres, en van de Lyf-eigenen ageert, van welke twee laatſte hy wel mogt geexcuſeert worden; doch Landmeter kan hy blyven tot 'er een uit 't Vaderland komt, konnende hy verder ageeren als proviſioneel lieutenant, en de ſergeant *Pieter Kikzee van Itzehoo* als proviſioneel vaandrig, om 't volk te exerceren in de nieuwe wyze van exercitie.

En alzoo UE. van jongs op in de Militie geoverzeerd is, en tot hooge Charges te water en te land geëmployeerd, zoo zou 't ongerymd zyn UE. daar ontrent iets te willen voorſchryven, ten waar iets byzonders, Indiën rakende, ten welken eynde ik UE. de orders haarer Edelheden, rakende 't onderhouden der wagten, en 't ſtraffen der Militaire delicten, gefundeerd op de rezolutien haarer Edelheden van 4den Januaii 1706. tot UE. ſpeculatie alleen gecommuniceerd heb, zoo als ik die op Ceylon in gebruyk gebragt heb.

Capiteyn *Berg*, altyd een wakker Officier geweeſt zynde, meriteerd (even als *Abram Vernie*, Capitein te Kolombo, op Ceylon, toegeſtaan is uyt 't Vaderland) dat in zyn faveur na 't Vaderland geſchreven, en deze zoo gehandeld werde als aan *Vernie* geſchied is, die zyn volle gagie behield. Mindere Officieren werden dus gegagieerd.

Een Lieutenant	- - - -	10 Rdrs.
Een Vaandrager	- - -	8
Een Sergiant	- - - -	6
Een Corporaal	- - - -	4
Een Soldaat	- - - -	3

1708.

Dat tot geen debauchanten betrekking moet hebben, die men na 't Vaderland zenden moet.

Men dient hier ontrent van Batavia te verzoeken het reglement, als ook de lyſten der Salariſſen van Secretariſſen, en Notariſſen, alzoo daar ontrent hier groote exceſſen begaan werden, zoo hoore.

Ook moeten alle Secretary's papieren van importantie werden geregiſtreerd, op dat die door baatzugtige ſuppooſten niet werden verduyſterd.

De wegen, zoo uyt 't Fort na 't vlek, als in 't vlek, dienen verbeterd te werden, alzoo 'er nog veel kuylen zyn, die ons veel nadeel zouden konnen toebrengen; dus dient dit ten eerſten wel bezorgd, en jaarlyks tweemaal beſchouwd te werden door Wykmeeſters, en den Amptman als prezident, en nog 2 Compagnies dienaars, en 2 Borgers, konnende tot ſpeculatie gevorderd werden van Ceylon Copy-inſtructie voor de Wykmeeſters daar.

't Hoſpitaal dient met een hegge of muur beſchoten te werden, om veel ongeregeldheden voor te komen, en daar by dient men een portier uit de impotenten te ſtellen.

Ook diend den Oppermeeſter hier ter hand geſteld een lyſt van de naamen der zieken, en van hunne ziekte, en hoe die ziekte door de Meeſters aan boord behandeld is.

En terwyl hier een reglement voor 't zieken-huys is van den 3 Mey 1697., door de Heeren XVII. geapprobeerd by miſſive van den 31 Juli 1698. zoo valt hier op niet anders te zeggen, dan dat te wenſchen waare, dat verſcheydene poincten des zelfs behoorlyk waaren in practyk gebragt. Hoewel ik de meeſte ('t zy met eerbied gezegt) van meer beſlag, als nuttigheid, bevinde te zyn.

Men behoorde een ſchut-hok of Koraal te laten maken, om de beeſten der lieden, van buiten komende, te ſtallen, op dat zy die tegen de Plakaten niet genoodzaakt werden over al in deze valeye te laaten loopen. En zou men dit hok ontrent het Slaven-quartier konnen nemen, om de meſt 'er af in Compagnies Thuyn te brengen.

Zynde niet te bedenken waar aan men in dien Thuyn 72 Slaven of Slavinnen employeerd, alzoo daar uyt het tiende deel waardy aan groente niet geleverd werd, als den arbeyd der zelve waard is.

Ontrent ordres op de ſcholen, zoo bin-

1708. nen als buyten de Fortres, my geinformeerd hebbende, bevind die beter, als men die wel heeft uytgekreten; alzoo de Scholieren niet alleen 's Woensdags ordentelyk gecatechizeert, maar ook nu en dan Sondags na de Predicatie door D. *Kalden* gecatechizeert werden.

Volgens de inſtructie van de Heer van *Meydrecht* moeten hier 5 Diakenen zyn; en den Armen om niet bediend werden, hoedanig zy hunne adminiſtratie verantwoorden moeten, ten overſtaan van Gecommitteerden uyt de Raad van Politie, en Juſtitie, en van de Commiſſaris Politycq in de publycque Kerk met open deuren.

Daar over zal 't berigt van Batavia verzogt, en verder wel gelet werden, dat geen Kerken-raad zig eenige politique diſpoſitie aanmatige, gelyk my gebleken is tot verwondering, by verhooging door haar Eerw. op de graven geſteld, welk gedrag van den Kerken-raad door de Regering (alzoo nu de tyd niet hebbe) dienſt gerevideerd te werden.

De Weeskamer hier dienſt ook te hebben diergelyken reglement, als 1695. 23ſten Mey door haar Edelheden na Ceylon gezonden is.

Als ook een extract rezolutie van den 27 April en 29 Juni 1684. in opzigt van de rekening van den *Curator ad lites*, en hoe die moet werden nagezien door Gecommitteerden, die 'er in den Raad ſchriftelyk Rapport van moeten doen; waar toe gemeenlyk de Negotie-Boekhouder en de Secretaris gebruykt werden.

By 't Inventarizeeren der Goederen van overledenen, altyd luyden van eer, en geen geringe, te gebruyken, dat niet aan den *Curator ad lites*, maar aan den Gouverneur of Tweeden, moet ſtaan; ook dienen de Goederen van lieden, aan land overleden, aan land verkogt, en niet weer na boord gezonden te werden.

Ook zou niet te onpas komen; 't extract rezolutie van den 6den September 1694., dat men voortaan als de Negotieboeken op 't ſluiten ſtaan, die in Raade eerſt examineeren moet, om te zien

1. Of alle poſten van ongelden, en andere afſchryvingen, wettig en met de Ordonnantien accorderende zyn.
2. Of de onkoſten in de volgende tyd niet zouden konnen verminderd worden, enz.

Ook volgens die Reſolutie met de Soldyboeken te handelen

Of 't niet beſt ware, de goederen uit de winkel ook hier, gelyk in verſcheide plaatzen van Indiën geſchied, per ordonnantie te verkoopen, dat UE. zelf gelieve te overwegen, alzoo de Tweede 'er dan 't oog over kon laaten gaan, dat de gewildſte waaren niet weg raakten, en de andere bleven leggen bederven. 1708.

Vermits de ſpeceryen op Ceylon ten zekeren pryze en quantiteit door haar Edelheden aan de Leden van den Raad by ſchryven van den 3den September 1705. toegeſtaan worden, zoo zouden de Leden van dit Gouvernement daar toe mede qualificatie konnen verzoeken, alzoo voor de zelve hier geen meer voordeelen, dan daar, te bejagen zyn.

Ook kan hier dienen 't extract van bovengemelte Reſolutie van 22ſten December 1692., om de gewigten tegen een te confronteeren, en eenige tot ſlaapers te houden, die men uit 't Vaderland zou konnen verzoeken, van

50 ponden tot 1, ½, en ¼ pond toe.

En dus mede met deugdelyke maaten en kannen, die op zekere plaats moeten bewaart worden, in een kiſt, waar af de Fiscaal independent de ſleutel hebben moet, en die door geen ander, dan de Geregtsboden, laaten openen.

Het is my onmogelyk, om in deze Memorie my over alle andere ordres haarer Edelheden ontrent een net beſtier alhier uit te laaten.

Hoe men moet handelen met ergerlyke en nalaatige Predikanten in hun dienſt ('t gene aanhaal by de preſente onenigheden der zelve hier) kan men zien uit de Miſſive der Heeren XVII. van den 24ſten Auguſti 1663., inhoudende, om die na 't Vaderland te zenden. Ook geen geſchillen van hen aan Claſſen of Synoden te defereren.

Geen dwingelandy of gebied te gebruiken over de Kerkelyke Vergaderingen (volgens Miſſive der Heeren XVII. van den 22ſten Mey 1670, en van haar Edelh. van den 14den Mey 1694. na Ceylon gezonden) maar de Commiſſaris Polityk, die 'er zit, kan alles hooren, en zoo iet de Regering raakt, dat kan en moet de zelve by rapport of extract bekent gemaakt worden.

De Heeren XVII. hebben al by hun Miſſive van den 14den Juli 1695. beginnen af te zien van 's Compagnies omſlag in 't cultiveeren der wynen, graanen en 't aanqueken van vee, oordeelende dat dit de Coloniers beter paſſen zou. Belaſten dierhalven van tyd tot tyd de wyngaarden, met zoo veel moeite en koſten geplant, by parceelen te verkoopen, en de landeryen, tot den landbouw gebruikt, aan de Vrylieden over te laaten, en te verkoopen, om dan daar van voor de Compagnie de tiende te trekken.

Dat zy van de landeryen herhaalen den 27ſten Juni 1699. om het land te verhuuren of te verkoopen; en na zich ook van 't vee ontdaan te hebben, zich mede ontſlaan

1708. ſlaan van alle dienaaren en ſlaaven, daar toe gehouden, ten einde Compagnies omſlag, zoo veel mogelyk is, in te trekken, en alle die laſtige buitenpoſten te verminderen, en de extorſie van de Landdroſten, en booze opzienders ontrent de Vrylieden, te beteugelen. 1708.

Hoe verre nu deze ordres nagekomen, of verwaarlooſt zyn, laat my de tyd niet toe na te vorſchen; te meer, alzoo nu al veel jaaren herwaarts deze buitenpoſten in de boeken geen aparte rekening gegeven is, dan alleen aan die van de Saldanha-baai, de thuin Ruſtenburg, de Klapmuts, en Hottentots-Holland, zynde niet wel te begrypen, waarom dit ontrent de andere nagelaaten is.

Alleen is my gebleken uit de Pachtconditien, van den 27ſten Juni 1699., dat alleen 't Woonhuis, de Hokken, Kraal, en verderen opſtal van de buitenpoſt de Kuilen en van Elsjes Kraal, met den verderen opſtal en der zelven grond, aan den meeſtbiedende verkogt zyn, zonder dat van de landeryen, daar toe behoorende, gerept word, en is my ook uit een klein Memoritje uit de Negotie-boeken vertoont, dat de Klapmuts verkogt is den 1ſten Juni 1706., zonder dat 'er egter eenige koopconditien van exſteren; en die maar mondeling door de Heer *Elzevier* op de Kat opgeveilt en verkogt is.

Hoe nu met de landeryen, tot die 3 poſten behoort hebbende, gehandelt is, zal exact dienen nagevorſcht, en volgens Compagnies ordres behandelt, en ook onderzogt te worden, of niet deze of gene van de nog aangehoude buitenpoſten wel zouden konnen gemiſt worden, om veel Europiaanen en ſlaaven, daar toe vereiſcht, in te trekken; en wel voornamelyk of men niet deze zou konnen miſſen:

4 Veldwagters aan Stellenboſch.
5 dito in 't Land van Waveren.
3 dito aan de Groene Kloof.
1 dito in Hottentots Holland.
2 dito aan 't Viſſchers Hok.

15

Van welke 15 ik oordeel, dat wel 10 perſoonen konnen ingetrokken worden, alzoo dit maar boerenplaagers zyn, zonder na behooren op Compagnies boſſchen eens te letten, dewyl de Vrylieden uit de zelve meer hout, dan de Compagnie, hebben weten te bekomen.

Weshalven 'er na dient vernomen te worden, waar dien afval der boomen, tot timmerhout voor de Compagnie gekapt, gebleven, en door wie dit weggehaalt zy, behalven dat ook den aanteel, en 't plantzoen van 't jong gewaſch geheel verſtikt, verdurven, en weggerukt zy.

En nadien de Heeren XVII. by ſchryven van den 30ſten October 1706. aan alle Dienaars 't bezit van alle landeryen ontzeggen, hoewel met licentie om de zelve, die zy hebben, aan anderen te verhandelen, mits op confiſcatie zoo zy dit nalaten, gelyk zy ook niet willen, dat men aan hen eenig Land meer in eygendom of huur vergunnen zal, verbiedende hen ook met Koorn, Vee, of Wyn te handelen, zonder op eenige regten der vrylieden te impieteren, zoo zou men met regt mogen vragen, of de vrylieden (die men yder ook toeſtaat vry te mogen ſlachten; hun vleeſch te verkoopen, en met de Hottentots te ruylen, volgens verlof van den 24ſten Juli 1704.) wel iets meer zouden konnen wenſchen, of van de Compagnie pretenderen, ten waare alleen om te beletten, dat de mindere Borgers niet door de vermogenſte verdrukt, en in te groote dependentie gehouden wierden.

Om 't welke te beletten, men de leverantie van 't vleeſch, na expiratie der 3 jaaren door de Heeren XVII. aan *Huzing* verleend, aan de ingezetenen in 't generaal, latende de dispozitie 'er af aan de Borgerraaden in der tyd, zou konnen vergunnen, waar door veel armen zouden geholpen worden; voor al, als men een expres Boekhouder hier toe gebruikte die by beurte met een ander de naamen der leveranciers aanteekende, op welke wyze de Gouverneur altyd zou konnen weten, wie 'er gelevert had, en wie niet.

Ook moet men de ruiling met de Hottentots voor alle de Borgers open zetten, mits ſtellende by die Borgers, die gaan ruilen, eenige Dienaars der Compagnie om 't verongelyken der Hottentots te weren, en om van wegen de Compagnie eenig rundvee in te ruilen, tot hunne wagens noodig; of anders dat de Vrylieden, alleen gaande ruilen, verpligt bleven de E. Compagnie, tegen een civile prys, van 't noodige te voorzien; en 't verder aan alle anderen by placaat te verbieden, niet alleen om te ruilen, maar om zich niet buiten zekere limiten te begeven, om te beletten dat de Hottentots door geene verſtekelingen, vagebonderende Vrylieden, of uit hun huur geloopen knegts, geplaagt worden, 't geen de Heeren XVII. zekerlyk wel behagen zal, zoo men hun ſchryven van den 27ſten Juni 1702., 3den November 1703., en 24ſten Juli 1704. daar tegen maar eens vergelykt.

Na zoo groote vryheden, den Vryliedęn toegeſtaan, zou 't ondankbaar zyn te weigeren aan de Compagnie zoodanige

1708. publyke dienſten, die de Compagnie in der tyd voor zich noodig oordeelen mogt, als by voorbeeld, eenige vragten van hout, zout, enz. te ryden of te vaaren: de gemeene wegen zamen op te maaken, enz. waar van de bezorging aan de Borgerraaden zou konnen gelaaten worden.

Vermits nu de Compagnies Dienaars geen landeryen nog thuinen mogen hebben, en zy egter groente noodig hebben, behalven dat ook veel Borgers hen niet willen gerieven, zoo zou het te wenſchen zyn, dat de Majores yder Dienaar een kleen bepaald thuyntje tot zyn menagie toeſtond, mits in deze valeye of binnen 't beſtek van een uur te blyven, waar door hunne dienſten geen verlet lyden, en de Borger ook geen ſchade te vreeſen zou hebben.

Ook moet, volgens laſt van den 30ſten October 1706. niet te veel Lands aan een Borger gegeven werden, daar 'er 2 a 3 af zouden konnen leven.

Ook wel te letten, dat de ſchulden der Coloniers niet te verre ten agteren raken, waar van de reſtanten UE. altyd op ultimo Auguſti by eene Memorie moeten werden overgeleverd. Ook moet de Landdroſt 'er wel oppaſſen, dat de debiteuren haare Wynen, Koorn, &c. niet op andere namen laten debiteeren, of leveren, om de Compagnie wegens haar verſchot uyt te ſtellen.

Ook zou men wel redres konnen maken, ontrent de Knegts in leening aan de Coloniers te geven, die ultimo Februarii 120 beliepen, en waar van 'er veele hun Meeſters ontloopen en gaan vagabondeeren, en veel quaad doen, om 't welk te beletten die Meeſters 3 dagen na 't miſzen van zoo een Knegt, de Landdroſt op zekere pæne bekend te maken, en ook aan den Capiteyn van 't Fort, om zulke vagabonden tot hun plicht te brengen.

Ook diend 't licentie briefje van zoo een geleend Knegt tot Stellenboſch, of daar zy onder behooren, geregiſtreerd, om altyd te konnen zien en bewys te konnen vorderen, waar die Knegt gebleven is; behalven dat 'er jaarlyks permiſſie van hun huur van den Gouverneur verzogt moet werden, dat op een vaſten dag behoord te geſchieden.

Ook wel te vigileeren tegen de verſtekelingen der Schepen, en tegen die gene, die hen meer als een etmaal geherbergt hebben; volgens de placcaaten.

Of de verpagtingen der E. Compagnie verbeterd konnen werden, heb niet konnen vernemen; maar wel dat de pacht der Kaapze bieren veel nadeel aan de conſiderabelſte, te weten, de pacht der Kaapze Wynen, doet; die, by mortificatie van de eerſte 's jaarlyks wel 4 a 5000 guld. meer opbrengen zou.

Ook diend men daar op te letten, dat 1708. deze bieren, alzoo zy niet lang konnen duuren, en haaſt verzuuren, niet zeer gehard zyn, dat ook dien brouwer veel hout verſlind.

Ook diend UE. te overwegen, of ook aan Stellenboſch en Draakenſteyn niet een pacht van Kaapze Wynen zou in te voeren zyn, en dan te beletten, dat in die 2 gehugten geen gelagen over al gezet wierden, gelyk nu geſchied.

Ook zegt de Landdroſt, dat ten platten lande allerley Actens, en zelfs Teſtamenten, Kodicillen, &c. door ongequalificeerden en onkundigen gemaakt, en veel onnoozelen daar by verkort wierden, dat behoorde geredreſſeerd te werden.

't Huys, aan de colonie tot Stellenboſch behoorende, dunkt my dat met geen voordeel voor de zelve aan te houden is, en beter diende verkogt, te meer, alzoo de caſſa daar nu ledig, en ten agteren is, en om dat de dagelykze onkoſten uit de revenuen niet konnen goed gemaakt werden.

Volgens 't Placaat den 18den Juni 1689. is yder gehouden op 't land, hem van de E. Compagnie gegeven, 100 eikenboomen jaarlyks te planten, dat ook by de grondbrief uitgedrukt ſtaat; doch alzoo alle gronden daar toe niet even bequaam zyn, zouden de Borgerraaden 2 of 3 bequame ſtukken lands konnen uitzien, om van wegen alle die ingezetenen beplant, ſchoongehouden, en voor rekening der E. Compagnie gelevert te worden.

Deze Coloniers zyn verdeelt aldus

Infantery aan Stellenboſch,	-	100 man
Draakeſtein,	-	104
Cavallery aan beide de Gehugten,		69
Infantery in de Tafelvalei in 2 Compagnien,	-	176
Cavallery dito,	- -	64
		513

En men meint, dat deze nog al zouden konnen vermeerdert worden, ook zou men de knegts by leening gegeven, in tyd van nood konnen employeren, en dit in hunne Acten laaten invloejen.

Ook zou men hier by konnen voegen, en tot 1 of 2 aparte Compagnien konnen maaken, zoo van de Penniſten, als van de Chirurgyns, en van de voornaamſte ambagtslieden, en der gener die hun gagie hebben laaten afſchryven. En de andere Compagnie zou beſtaan uit zeevaart, en artillery-volk. De Capitein der eerſte kon zyn de Tweede perſoon, Lieutenant en Vaandrig uit de mindere Polityke Bedienden, en over de zeevaart den Equipagiemeeſter, en andere Officieren van dat

1708. dat ſtof; op dat deze, tegen een tyd van nood eenigzins gedreſſeert mogten zyn, dat door een bequaam Sergeant zou konnen nu en dan geſchieden.

Men groet alle Europiſche vaartuigen en ſchepen, aankomende, als zy de Fortres ſalueren, met gelyk getal van ſchoten, zelfs poetels die klein zyn, dat direct aanloopt tegen 't gebruik van geheel Indiën, en tegen de ordre der Hooge Regering, by Miſſive van den 12den September 1698. die dit wel belaſten ontrent konings ſchepen, doch alle anderen maar eens; en enterloopers in 't geheel niet.

Ook dient men de verlooren ankers te laaten viſſchen, en 'er een premie van 6 Ryksd. op te zetten, na de ſwaarte der zelve.

Heb ook geadvanceert tot Onderkoopman *Willem ten Damme*, Caſſier hier, alzoo die bediening altyd door een Onderkoopman is waargenomen, onder approbatie der Heeren XVII.

Die ook verzoeke dat gelieven te aggreëren, dat aan 2 ſlaaven (de een van kindsbeen af den Extraordinaar Raad *Simon van der Stel* gedient hebbende, en de ander in dienſt van den Heer *Willem Adriaan van der Stel* geweeſt hebbende) hun vrybrieven gegeven heb, te meer alzoo den laatſten Heer al voor eenigen tyd een andere ſlaaf in de plaats gegeven had; hoewel die naderhand geſtorven is.

Men moet ook verzorgen, dat geen lyfeigens in vryheid worden geſtelt, zonder Acte van cautie 'er nevens, volgens de Bataviſche Statuuten, van in 10 jaaren niet ten laſte der Diaconye te komen, dat noodig is ook hier te practiſeeren, te meer, alzoo alzulke Familien ten laſte der Diacony gekomen zyn.

Ik verlaat my daar op, dat UE. deze Memorie, ten dienſt der E. Compagnie, nakomen zult, alzoo 't anders vrugteloos is, die op te ſtellen; gelyk de jonge Heer *van Goens* mede zeer wel aanmerkt; anderzins kon ik my daar van zoo wel ontſlagen hebben als de twee voorige Heeren Commiſſariſſen zich daar van gediſpenſeert hebben; doch ſtel vaſt dat UE. deze defecten redreſſeeren zal.

Kaap de Goede Hoope 19 *April* 1708.

P. S. Zyn E. gaf nog eenige ordres ontrent de verrotte balken der pakhuizen. In dit laatſte jaar waren hier gelevert aan de Compagnie

Tarw.	8744	mudden.
Rogge.	2961	
Boonen.	391	
Erweten.	105	

Deze ſtaan in 't toekomende nog merkelyk te vermeerderen, en zullen derhalven in deze pakhuizen der E. Compagnie niet konnen geborgen worden, zoo dat 'er nog eenige nieuwe zullen dienen gemaakt, dat alvoorens in 't Vaderland van de Heeren XVII. daar dient verzogt te worden, zoo dat niet al geſchied is. 1710.

In 't jaar 1710. wanneer de Heer Generaal, *Johan van Hoorn*, hier als Commiſſaris was, zogt zyn Edelheyd zich by deze borgery bemind te maaken, niet alleen door aan alle de zelven een fraay geſchenk van geconfyte Gember (welke zyn Ed: van den Koning van Bantam in 't voorby zeylen geſchonken was) en Thee, mitsgaders een gift van 1000 guld. aan den Armen alhier te doen, waar by de Heer van *Rhyn* ordinaris Raad van Indiën, 500 guld. voegde, maar zyn Ed. dede ook een voorſtel, om hier by gelegenheyd een fraay Stadhuys, op de rey daar 't Huys van de Heer *Blezius* ſtaat, en een Borgerwagthuys, te maken; waar in de borgers wel grooten zin hadden; dog als zy naderhand hoorden, dat zy 'er 1000 Rders toe zouden moeten uitſchieten, zoo bleef dit ganſch werk ſteken. Zyn Edelh. van Hoorn in 't jaar 1710. hier als Commiſſaris.

Zyn Edelheyd dee ook als Commiſſaris der Kaap deze navolgende vraagen aan den Heer *Aſſenburg*, en den Raad alhier, welke ons licht ontrent veel zaaken, te voren van ons met opzet voorby gegaan, zullen geven.

VRAAGEN

Door den Heer Johan van Hoorn, *Gouverneur Generaal van Nederlands Indiën, Zeevoogt der Retourvloot (die in 't jaar 1709. vertrok) en Commiſſaris van Kaap der Goede Hoope, in 't jaar 1710. aan den Heer* Louis van Aſſenburg, *Gouverneur, en den Raad alhier, gedaan.*

1 Vraage.

DE Kaart van 't Kaſteel, door wie dit begonnen, en wanneer 't volbouwt is.

Antwoord.

Dit is zyn Ed. al bevoorens berigt, en de Kaart zyn Ed. overgegeven.

2 Vraage.

De Kaart van de verdeeling van deze Stadt, of van 't Vlek.

Antwoord.

Als vooren.

3 Vraage.

Welke de Leden van den Polityken Raad zyn.

Ant-

1710. Antwoord.

De Gouverneur, Tweede, Fiscaal independent, en de verdere bevoorens reets gemelt.

4 Vraage.

Welke de Leden van Justitie?

Antwoord.

Deze zyn bevoorens al mede gemelt.

5 Vraage.

Wat Collegien hier meer zyn.

Antwoord.

Alle de zelve zyn bevoorens al aangewezen by 't beschryven van de Regeering der Kaap.

6, 7, 8 Vraagen.

Wat Militairen, verdere Bedienden der E. Maatschappy, en hoe veel Borgers.

Antwoord.

Hier over is, zoo verre dat noodig is, bevoorens al mede gesproken.

9 Vraage.

Hoe veel Borger-Familien.

Antwoord.

Borgers - -	656
Vrouwen - -	339
Zoonen - -	458
Dochters - -	470
Groote Slaaven - -	1294
Slaavinnen - -	260
Kleine Slaaven - -	99
dito Slaavinnetjens - -	122
	3698

10 Vraage.

Hoe veel der zelve zich hier aan de Kaap onthouden.

Antwoord.

Ruim vyf honderd.

11 Vraage.

Hoe veel huizen in de Tafelbaai staan; en welke Kerkbedienden hier zyn.

Antwoord.

Hondert vyf en vyftig, die Ratelwagtsgeld betalen, en onder de stadt behooren.

Men heeft nu aan 't Kasteel een Predikant, en een aan Stellenbosch, doch nu was de Predikantsplaats op Draakenstein open. Ook wint een Predikant hier op zyn hoogste 120 guld. ter maand, mits 25 per Cento verlies en dan, by gunst, geld genietende.

Hier waren ook 5 Krankbezoekers, 2 aan 't Kasteel, 2 op Draakestein, een Fransche en een Nederduitsche, en 1 aan Stellenbosch, welke laatste ook Geheimschryver van den Landdrost en Heemraad is.

Aan 't Kasteel zyn ook 2 Ouderlingen, een Dienaar der E. Compagnie, en een Borger, en 4 Diakenen, van yder twee; mitsgaders 2 Ouderlingen en 2 Diakenen aan Stellenbosch, en 2 Ouderlingen en 4 Diakenen op Draakestein.

De regeerende Diakenen hebben 't opzigt over de nieuwe Kerk, die in 't jaar 1701. uit de Armen-middelen begonnen is gebouwt te worden. Ook staat het bestier der Armen-middelen en van de Kerkelyke inkomsten alleen aan hen; doch geen penningen mogen anders dan by besluit van den Kerkenraad uitgezet, en ook geen andere verbetering aan de Kerk gedaan worden. 1710.

Volgens de boekjens der Diakonie waren de inkomsten van 't jaar 1709. tot 1710. - - 6906 - 4 - 8

De uitgave - 2872 - 16 - 0

12 Vraage.

Waar hier buiten al volk legt?

Antwoord.

Op de buitenposten in 't land van Waveren legt 5 man, in de Groene Kloof nu 4, aan de Klapmuts in 't Grasveld 2, aan Visschershok 2, op de Leeuwenkap 2, en in 't Rietveld zomtyds 3 of 4 om riet voor de E. Compagnie te kappen.

Op 't Robben-eiland legt 1 sergeant, 1 korporaal, en 7 soldaaten.

Op 't Dassen-eiland heeft men geen volk, dan als men Traan brand.

In de Saldanha-baai legt 1 korporaal, en 3 soldaaten.

Ook legt 'er nog veel volk op andere buitenposten, behalven de baazen en onderbaazen in yder thuin, en de baashoutkapper met zyn volk in de bosschen, 't Paradys, enz. met zyn veldwagter, om opzigt over de bosschen te nemen.

Van de buitenbezetting, en landen, zyn geen kaarten; maar wel erf-boeken van yder huis en plaats, zoo aan 't Kasteel, als aan Stellenbosch, en op Draakestein.

De Punten van 't Kasteel zyn deze:

Catzenelleboge.
Nassau.
Leerdam.
Orangie.
Buuren.
} Die alle zeer wel van geschut voorzien zyn.

13 Vraage.

Hoe veel runderen, schaapen, paarden, enz. hier zyn?

Antwoord.

Volgens opgave der Borgers waren 'er (hoewel ongetwyffelt eer meer) deze:

Schaapen. - -	131630
Ossen. - - -	7091
Koejen. - - -	6352
Kalveren. - -	3573
Vaarzen. - - -	3066
Dito der E. Compagnie. -	288
Perziaanze Ezels. -	4
Gemeene dito. - -	68
Perziaanze Schaapen. -	6
Hottentotsze Schaapen tot spys voor de slaaven ingeruilt.	123
Runderen, melkkoejen, vaarzen, en 2 trekossen, kalveren.	823
Ossenwagens. - -	15

Paar-

1710. Paardewagens. - - 4
Karren. - - - 1
Hoe veel wagens, karren, enz. 'er by de Borgers zyn, is onbekent.

14 Vraage.

Hoe veel leggers Wyn men nu hier in een jaar van de wynoegſt, mitsgaders van de koornoegſt heeft.

Antwoord.

Dit jaar by opgave waren 'er wynſtokken, - - 2729300
waar van zouden komen leggers, 1190
Anders rekent men 1 legger wyn van 1000 wynſtokken.
Dit jaar waren 'er gezaaid 1582½ mudden terw.
En daar af gewonnen - - 20264
Van 375 mudden rogge was gewonnen - - - 1175
Van 73½ dito garſt, - 1107
En 't jaar te vooren gewonnen,
Van { 1313 mudden tarw, - - 18876
305 dito rogge, - - 1685
64½ dito garſt, - - 544
Doch dit wort zelden na waarheid opgegeven, om de tiende te ontwyken.

15 Vraage.

Hoe veel Hottentots onder Compagnies gehoorzaamheid ſtaan.

Antwoord.

Dit is niet wel te bepaalen, alzoo zy met hun vee dan hier, dan daar, leggen.

Volgens de jongſt geſlotene boeken waren 'er in een jaar 24 leggers traan op het Daſſen-eiland en in de Saldanha-baai, en nu jongſt op 't Daſſen-eiland nog 16½ leggers, van zeerobben gebrand. Men had dat bevoorens ook al getragt van Noordkapers te doen, waar toe alle de gereedſchappen reets ontboden waren; doch daar is niets op gevolgt.

Compagnies ſlaaven hier waren onder den 31ſten Auguſti deze:

Mans - - 127
Vrouwen - 183
Kinderen - 130
——— 440 koppen.

Die een brood 's weeks (even eens als de bezetting) genieten, benevens eenige oude ryſt, eenige azyn, eenige ponden peper, en tweemaal 's jaars kleederen; doch de Mandoors, en andere Hoofden, krygen dubbeld van 't zeildoek, en blaauw lywaad; en beliepen de winterkleederen, - - - 3524 - 5 - 0
en de zomerkleeding, - 2771 - 5 - 0
6295 - 10 - 0

Onder den 31ſten Auguſti waren hier 51 Banditen, en daar onder 2 meyden, 18 Europiaanen op 't Robben-eiland, en 31 Inlanders, zynde Chineezen, Maleyers, Macaſſaaren, Cingaleezen, die 't zelve, als Compagnies ſlaaven, uitgenomen de peper, genieten. 1710.

Wat nu de koſtgelden, rantſoenen, enz. hier betreft,

Het koſtgeld van den Gouverneur is hier ter maand - Ryksd. 30
Ook krygt zyn Ed. eenigen voorraad voor de tafel, volgens een aparte rekening in 't groot boek.
Het koſtgeld van den Tweeden, en van den Fiscaal, - 13
Nevens 20 pond boter.
8 - - - kaarzen.
2 kannen olyven-olie.
4 - - - traan.
½ mudde tarw.
16 kannen wyn.
2 vragten brandhout.
De Capitein en Predikant genieten koſtgeld, - - - 13
Brandhout, en tarw als vooren; doch Boter 10 pond.
Kaarzen 8 dito, aan 't Kaſteel; doch aan Stellenboſch, en op Draakeſtein maar 4 pond, als ook de Capitein.
Olyven-olie 2 kannen.
Traan 4 dito.
Wyn 8 dito.
Schipper *Brommert*, de Lieutenant, en de Opperwondheeler, yder koſtgeld, - - Ryksd. 8
Wyn 6 kannen.
Brandhout 1 vragt.
De Onderkooplieden, Boekhouders, in bediening zynde, Krankbezoekers, Baas Thuinier, Baas Smid, aan koſtgeld - Ryksd. 6
Wyn 6 kannen.
Brandhout 1 vragt.
Aſſiſtenten, Proviſioneel dito, de Landdroſt, Sergeanten, Bode, Onderwondheeler, Baazen, koſtgeld - - - Ryksd. 4
Wyn 1½ kan.
De Onderbaazen, Mandoors, Ziekenvader, Koetzier, enz. 3 Ryksd. vry geld, zynde 11 perſoonen, waar van 7 perſoonen genieten 2 Ryksd. vry geld.
Ambagtslieden 1½ Ryksd. vry geld, en 1½ Ryksd. ſubſidie, en alle week 1 brood van 9 pond.
Corporaals 1 Ryksd. vry geld, ½ dito ſubſidie, brood als vooren.
Soldaaten, Matroozen, Boſſchieters, enz. ¾ Reaal vry, ¾ ſubſidie, brood als vooren.
Een Predikants weduwe geniet het halve tractement (of de helft der buitenvoordeelen) van een Predikant van Stellenboſch.
De leverantie der ſchaapen had voor de helft de Burgerraad *Henning Huſing*, en

1710. voor de andere helft de Burgerraad *Klaas Henrikszoon Diepenauw*, en *Michiel Ley*; welker accoord, voor 3 jaaren met de Compagnie aangegaan, nu in 't jaar 1710. zou ten einde loopen.

De vaartuigen, die men hier had, waren de brigantyn d'Anoy, de galjoots de Mercurius, de Poſtlooper, 1 landboot, en 2 ſchuiten.

Men geeft doorgaans aan yder ſchip van 160 voet, na Indiën gaande 12 ſchaapen; doch aan een van 145 voet maar 10, en 8 aan een van 130, en 6 aan een van 100 voeten.

Baas *Hartog* alleen levert de groente aan de ſchepen uit 's Compagnies thuin, beſtaande in kool, geele wortelen, knollen, radys, ſalaade, boontjens, zuuring, boeren-boonen, beete, en andere fyne groente, doch dat laatſte maar voor de kajuit, alles na den tyd van 't jaar; ook wel queeqeeren, konkommers, en pompoenen, als 'er die overvloedig zyn.

De vertrekkende ſchepen monſtert de Fiscaal independent, die daar toe wel den Soldy-boekhouder, of den Overdrager, gebruikt.

Het brandhout wort uit 's Compagnies boſſchen gehakt, en met haare wagens, en oſſen of paarden herwaarts gebragt.

Kalk wort van de ſchelpen, door de Banditen op 't Robben-eiland geraapt zynde, gebrand; doch dit wort gemeenelyk op 't plein van 't Kaſteel of voor 't Ravelyn gedaan.

Jaarlyks word hier ook een ziel-beſchryving, nevens een omſtandige aanteekening van yders bezit, voor zoo verre de landbouw, enz. raakt, opgeſtelt, en alles door uitdrukkelyk daar toe uitgezonden Gecommitteerden opgenomen.

Hottentots-Holland was zeer goed voor paarden, rammen, en moerſchaapen met haare zuigelingen; de Klapmuts voor oſſen en bullen; de Kuil voor jonge oyen, ſpeellammeren, en vaarzen; de Tygerbergen, Bommelshoek, en de Boereboom voor moerſchaapen, gelyk mede aan de diepe Rivieren; en Henrik Viſſershoek voor hamels; de Riet-vallei voor geiten en bokken, die alle te zamen om de bequame weiden zeer verre van malkanderen leggen.

Groene en graauwe erweten waren 'er nu mede, doch de laatſte nog weinig; doch zoo veel te meer witte of turkze uitgepelde boonen te bekomen, het laſt van 3066 pond tegen 315-7-0 of de mudde tegen 18 guld., en 1 laſt groene erweten tegen 367-11-8 of 21 guld. de mudde.

Dit nu zyn wel de voornaamſte zaaken, die in dezer voegen door den Heer Gouverneur *Aſſenburg*, en zyn Raad, aan zyn Edelheid, op zyne verſcheidenerlei daar over gedaane vraagen, opgegeven 1714. zyn.

Wy zouden nog veel andere dingen hier hebben konnen byvoegen; doch hebben die reeds hier en daar op andere plaatzen, daar het te pas quam, opgegeven en aangehaalt, behalven dat wy ook beſt oordeelden zommige zaaken over te ſlaan, om geen meer licht aan dezen en genen, dan 't behoort, te geven.

Verder is 'er onder de regeering van de Heer *van Aſſenburg* niet anders van belang voorgevallen, dan dat zyn Tweede perſoon de Heer *d'Ableing* in 't jaar 1710. ook als Extraordinair Raad na Indiën vertrokken, en als Tweede door de Heer *Willem Helot* vervangen, waar na de Heer *van Aſſenburg* den 27ſten December 1711. hier overleden is.

Ondertuſſchen wiert de Heer *Helot* by den Raad als Gezaghebber aangeſtelt, die dit tot den 24ſten Maart 1714. waargenomen heeft, wanneer de Heer *Maurits Pasques de Chavonnes* met de Kokkenge hier als Extraordinair Raad van Indiën, en Gouverneur van de Kaap der Goede Hoope, en van 't eiland Mauritius, verſcheen. De Heer Chavonnes, Land voogt in 't jaar 1714.

Zyn Ed. wiert door de Heeren *Helot*, *Valkenier* (Zeevoogt der Retourvloot) en veel andere Heeren, onder 't balderen van 't geſchut (doende 't Fort 21, de Admiraal 19, de Onderzeevoogt 17, de Schout by nacht 15, en de verdere ſchepen der vloot 13 ſchooten yder, toen zyn Ed. van boord ging) zeer ſtaatelyk afgehaalt, en den 28ſten dito als Gouverneur voorgeſtelt. Zyn Ed. quam daar met Mevrouw zyne gemaalinne, en ettelyke kinderen, benevens zynen neve, Capitein *Chavonnes*.

By de komſte van de Heer *Chavonnes* trad de Heer *Helot* weer tot zyn voorige bediening van Tweede perſoon, doch hy bediende die maar 't jaar 1715., wanneer zyn E. (een koek hem door een ondankbaaren gebakken) na 't Vaderland ontboden, en door de Heer *Abraham Kraanendonk* als Opperkoopman en Tweede vervangen wiert, die deze bediening tot 't jaar 1721. waargenomen heeft, en toen hier overleden is, zynde (zoo men zeide) kort te vooren of 1720. buitengemeen Raad van Indiën gemaakt. Hy is in dat zelve jaar door den Heer *Jan de la Fontaine* als Tweede vervangen, die deze bediening tot nog toe hier waarneemt.

Ondertuſſchen beſtierde de Heer *de Chavonnes* deze Kaapze Colonie, volgens de berigten, van daar gekomen, zeer loffelyk; doch in 't jaar 1725. verſtonden wy, dat zyn Ed. den 8ſten September 1724. hier overleden, gelyk in des zelfs plaats de Heer *Pieter Gysbert Noot* Directeur en Ingenieur over de Fortificatien en Appro-

1714. proches van Indiën in September 1725. door de Heeren XVII. gekooren, hoewel hy eerſt in 't jaar 1726. hier als Landvoogt komen zal.

Eer wy nu van deze ſtoffe afſcheiden, moeten wy deze en gene zaaken, onder de vraagſtukken, door den Heer *van Hoorn* gedaan, en zoo net niet, als het behoort, beantwoord, wat nader opheldere.

	Hollandze guld.	
De Gouverneur trekt jaarlyks aan gagie -	2400	
Koſtgeld, 30 R^ders ter maand, of in 't jaar	900	
En buiten dien nog maandelyks Ryſt, 1500 pond.		
Padi, of Ryſt in boſſen, 30 b.		
Boekweite Meel, 2 mudd. of 360 pond.		
Schaapen,	4	
Olyven-olie,	4 kann.	
Azyn, zoo veel noodig is.		
Brandewyn,	4 kann.	
Wyn, een Inlandze emmer.		
Sek,	16 kann.	
Mom, of Holl. bier,	20 dito.	
Boter,	25 pond.	
Waſch-kaarzen,	15 dito.	
Smeer-kaarzen,	10 dito.	
Zoute vleeſch, of Spek,	20 dito.	
Speceryen,	2 dito.	
Brandhout,	31 voer.	
Verder geniet hy vry pakhuis, of van kleederen tot zyn lyf, den inkoop tegen 25 per Cento, en ook wel tegen den inkoop.		
Vrugten uit Compagnie's thuin om niet.		
Slaaven en Slaavinnen tot zyn huis noodig en der zelver koſt en kleederen vry.		
Voor 't afſcheidsmaal aan de retourvloot 500 guld.		
Welke ſomme zyn Ed. ook trekt, als hy in eenige Commiſſie der E. Compagnie op de rheede gaat, of ook zoo zyn Ed. een ſchip, in nood zynde, red.		
Benevens verſcheide andere buiten-voordeelen zonder naam.		
Al welke buiten-voordeelen, tot geld gebragt, te zamen nog wel uitmaaken -	6000	
		9300

Tranſport - -		9300 1714.
De ſoldye van den Opperkoopman, Fiscaal Independent, Capitein, Predikant, en Equipagiemeeſter, komt op 100, en van den Predikant, by zyn tweede verband, op 120 guld. ter maand, en haar koſtgeld, tegen 13 R^ders, en de verdere buiten-voordeelen tot geld gemaakt (doch de Equipagiemeeſter trekt maar 8 R^ders en de buiten-voordeelen, gelyk in de Heer *van Hoorns* vraagſtukken gemelt is) hier by gerekent, zoo trekt yder ontrent 1800 guld. ruim, dat van deze 5 uitmaakt - - -		9000
De Lieutenant trekt aan ſoldye 50, en aan koſtgeld 8 R^ders ter maand, en met zyn andere voordeelen -	1000	
Den Opperwondheeler	1000	
12 Onderkooplieden, en Vaandrigs, yder 708 guld. in 't jaar trekkende, komt te zamen - -	8496	
8 Boekhouders, en 5 Krankbezoekers, yder trekkende 30 guld., en 5½ R^ders koſtgeld, met hunne buiten-voordeelen genietende 513 guld., komt te zamen - -	6942	
20 Aſſiſtenten, yder 20 guld., en 3½ R^ders ter maand, of 354 guld. met hunne buiten-voordeelen in 't jaar trekkende, komt	4248	
22 Meeſters, Sergeanten, Baazen, enz. te zamen trekkende - -	7788	
De verdere Bezetting, Soldye - -	73884	
Hunne buiten-voordeelen	11800	
		115158
te zamen -		133458

Waar benevens de E. Maatſchappy jaarlyks hier nog een groote ſomme aan andere noodige zaaken bekoſtigen moet, welke alle net aan te wyzen ik juiſt zoo noodig niet oordeele.

Wat voordeelen zy nu hier tegen trekt, is uit het bevoorens reets aangehaalde ligt op te maaken, doch geloove niet, dat het nu nog in verre na tegen haare on-

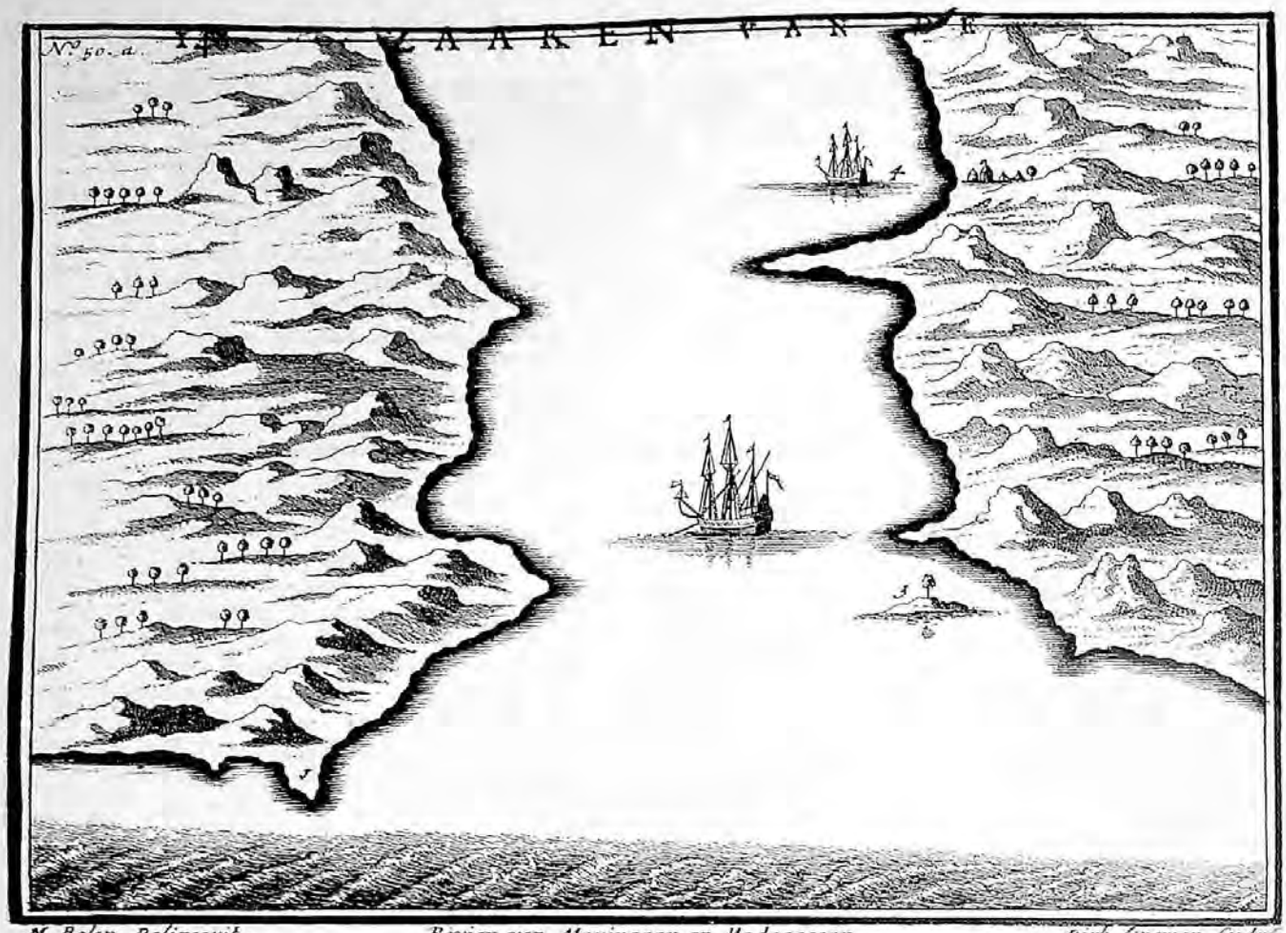

M. Baden Delineavit. Rivier van Maningaar op Madagascar Dirk Jongman sculpsit.

koſten opwegen kan, behalven dat zy al ettelyke duizenden aan de Burgers in 't verſchot is; doch metter tyd zal dat egter beteren.

Eenige byzonderheden van Madagascar.

Eer wy van de zaaken van de Kaap afſcheiden, moeten wy ook aanmerken, dat de E. Maatſchappy nu en dan wel eens een ſchip na 't eiland Madagascar om ſlaaven, den meeſten tyd op de rivier van Maningaar aldaar handelende, daar ook wel Engelzen (doch meeſt roovers, die niet te vertrouwen zyn) komen, gezonden heeft. Ook zyn de onzen wel aan 't Fort Dauphin hier geweeſt, daar men zegt, dat een Jood, koning *Samuel* genaamt, 't oppergebied, en zeer groot ontzag over dat volk heeft. De rivier van Maningaar loopt met 7 monden in zee, ontfangende verſcheide rivierkens, die in de zelve haaren naam verliezen.

Men kan de zelve met een ſchip wel 16 of 18 mylen opvaaren, en $\frac{3}{4}$ van 't eiland ſtaat nu onder een oud koning, die zich 15 of 16 mylen van de ankerplaats ophoud, en zyn zoon meeſt regeeren laat. Hy hielt een wagt van 200 goede ſchutters, regeerde zeer ſtraf, en ſchiet ongemeen net; doch anderen mogen niet ſchieten. Wy vertoonen deze rivier No. 50. a.

De laatſte maal is 'er in 't jaar 1719. van ons ook een Amſterdams ſchip, Barnevelt genaamt, op dit eiland in de rivier van *Sadian bon Porto* geweeſt, in 't N.O. op 20 graaden, 2 min. Z. breedte gelegen, daar de ſchipper *Jan de Koning*, en de Onderkoopman *Servaas Geurtzoon*, den 9den September aan land na den koning *Romoni* gingen, om eenigen voorraad voor hunne zieken te beſpreken, welken koning zy ten uiterſten onbeſcheiden vonden, alzoo hy hen dwong voor 1 os 2 ſnaphaanen, en 1 dito voor 100 pond ryſt te geven, daar bevens belaſtende, zoo zy dat niet deden, hen aanſtonts maar voor de kop te ſchieten; en, na allen ſchyn, zouden zy dat dreygement niet geacht hebben, ten ware zy door den tolk dien aangaande gewaarſchouwt waren, weshalven zy zynen onbillyken eiſch maar toeſtonden, en toen zoo ras, als 't mogelyk was, met hunne zieken en goederen, die zy aan land gebragt hadden, en daar hy nog veel van dede rooven, maar van daar vertrokken.

Ook hadden de onzen, by de goede gelegenheid, die zy van Mauritius hadden, eenige bezetting van daar op Madagascar uitgezet, om door anderen 'er niet uitgeſloten te worden, en om te zien, of men daar geen oſſen-vleeſch voor Indiën zou konnen inzouten, en of 'er ook geen andere voordeelen voor ons te doen

wa-

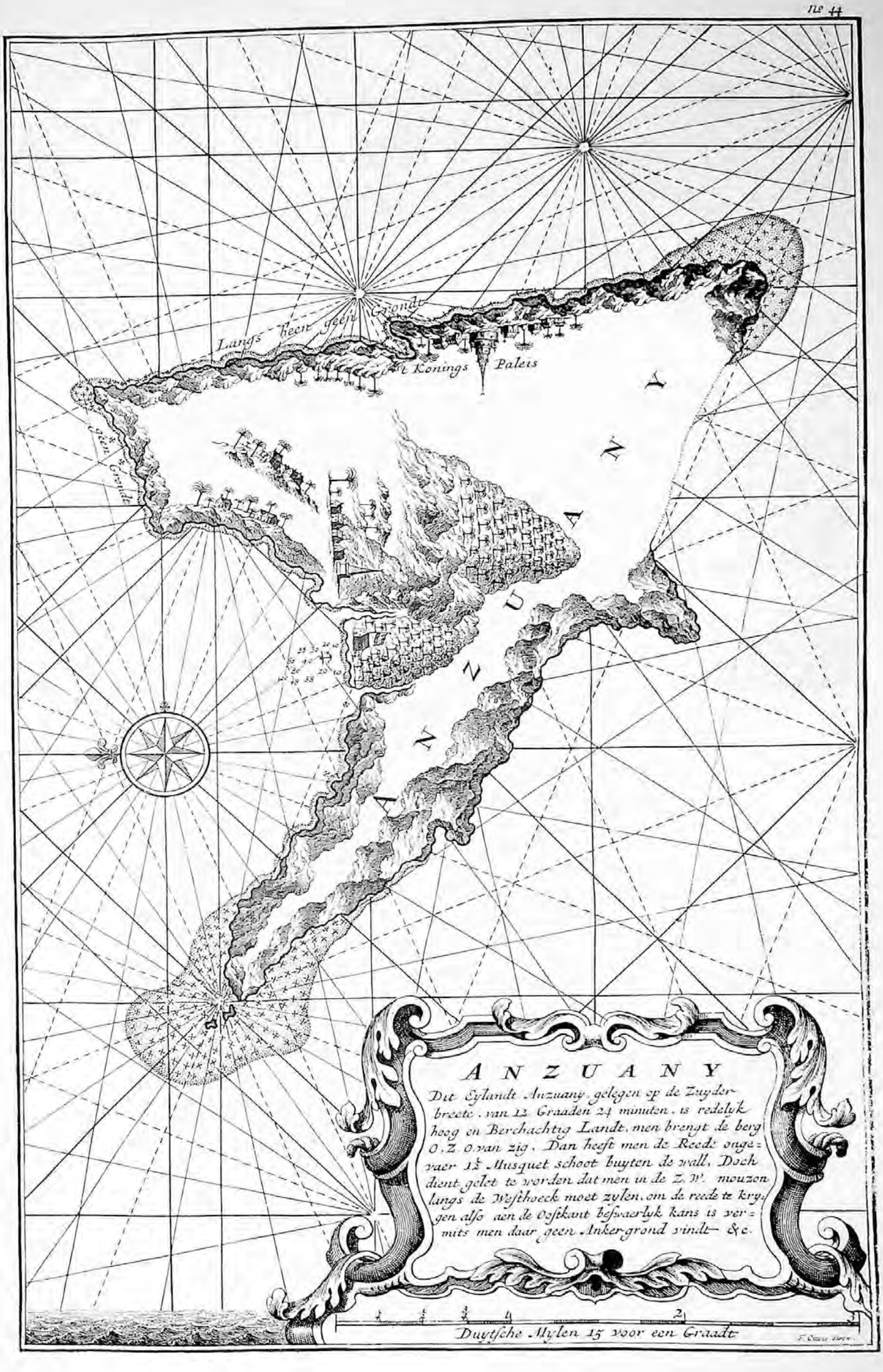

A N Z U A N Y

Dit Eylandt Anzuany gelegen op de Zuyder breete van 12 Graaden 24 minuten is redelyk hoog en Berchachtig Landt, men brengt de berg O.Z.O van zig. Dan heeft men de Reede ongevaer 1½ Musquet schoot buyten de wall, Doch dient gelet te worden dat men in de Z.W. mouzon langs de Westhoeck moet zyden, om de reede te krygen alsoo aen de Oostkant beswaerlyk kans is vermits men daar geen Anker-grond vindt— &c.

Duytsche Mylen 15 voor een Graadt

N°. 50 b.

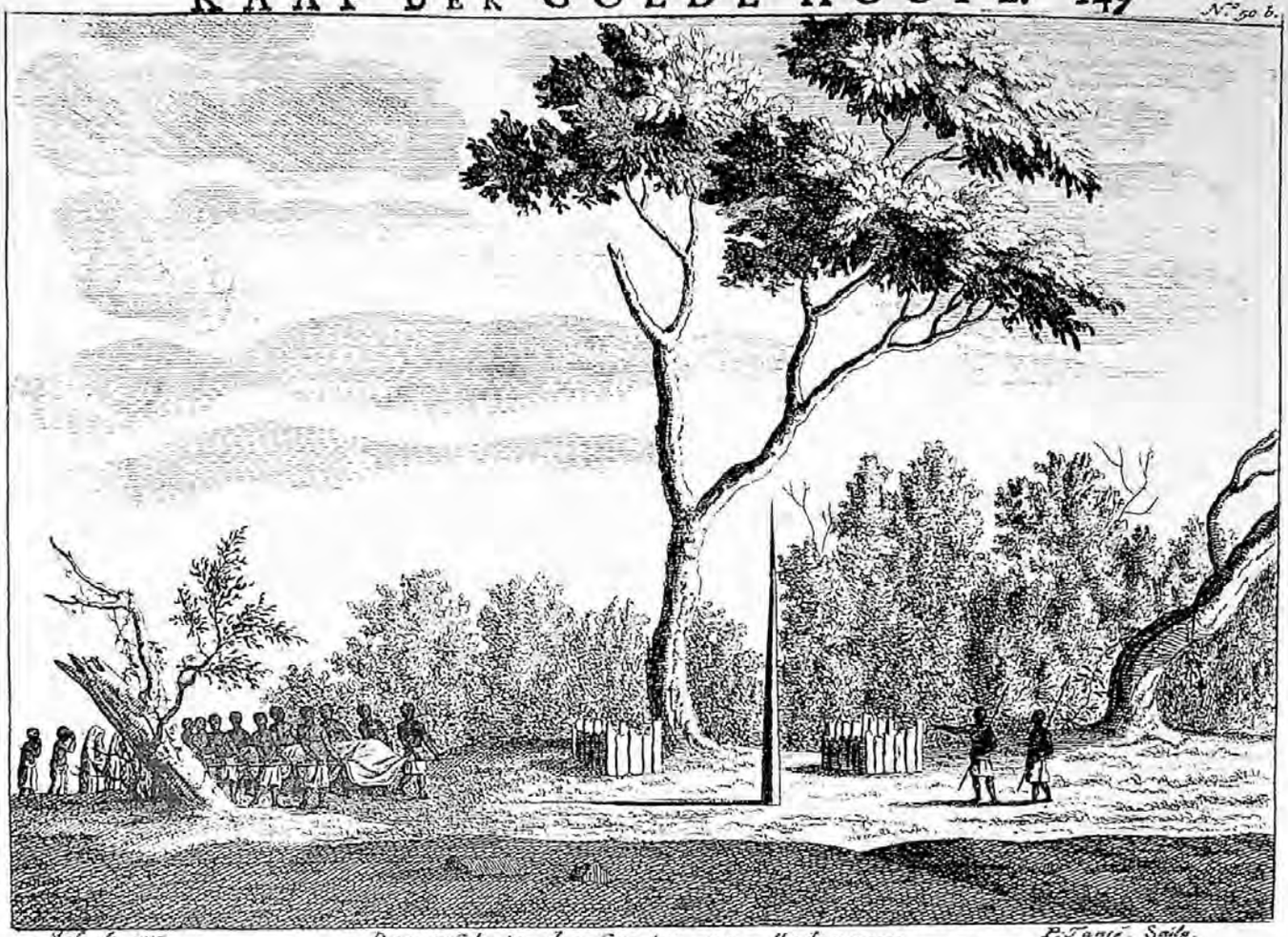

M. Seale inv. *Begraafplaats der Grooten op Madagascar.* *P. Tanje Sculp.*

waren; waar toe men *Macalena Nova* verkooren had, dat niet verre van *Saaian bon porto* legt.

De Begraaf-plaats der voornaamſte Grooten alhier, vertoonen wy by No. 50. b.

Wy plagten ook een handelplaats op 't dorp Fombetokke te hebben, welke wy No. 50. c. afbeelden, gelyk ook het koninklyk hof van den koning van *Tanan-Arivo* in de prent No. 50. d. doch alle deze plaatzen, gelyk ook onze voornaame handelplaats in de groote baai van Magellage, hebben wy eindelyk weder verlaaten, en ons meeſt aan die in de rivier van Maningaar gehouden.

Zomtyds zyn de onzen ook wel op de Majotze eilanden, by tyden van nood, en in verlegenheid om water en ververſching van hier aangeweeſt.

Daar zyn 'er 4 of 5 in getal, die Beweſten den N. hoek van 't eiland Madagascar, en tuſſchen 't land van Mozambike, ontrent op 11 en 12 graaden Zuider breedte leggen, van 't N. W. na 't Z. O. ſtrekkende, en Angazeſia, of Gazids, Moelalia, of Mohelia, Anſuani, of Juanni, Comora, en Majotta genaamt, by welke nog de droogte, Cambraccas, legt. Ook legt op 16 graaden nog een eiland, Joan de Nova genaamt, daar de onzen nu en dan ook al eens aangieren. Men ziet ze in de kaart Beooſten Africa, en tuſſchen de vaſte wal, en die van 't eiland Madagascar, pas Benoorden de droogte, die men Beooſten Joan de Nova vind, leggen.

Op het eiland Anſuani is in 't jaar 1684. het ſchip de Burgt van Leyden, in nood van te vergaan zynde, van de retourvloot, aan welke het nood-zeinen dede, aangeweeſt, en het Japans Opperhoofd, de Heer *Henrik Canzius*, Hoofd op dien bodem, 'er toen overleden, en begraven onder een grooten boom, die zyn E., aan land komende, zag, en onder welken zyn E. toen al, wel voelende, dat hy 't niet verder brengen zoude, verzogt, dat men, indien hy hier ſtierf, hem wilde begraven.

Kaart van 't eiland Anſuani.

By die gelegenheid hebben de onzen ook een kaartje van dit eiland gemaakt, zoo als wy het by No. 44. in prent vertoonen.

Op dit Anſuani zyn 3 ſteden, Domoni, de grootſte, en Monjefaan, de hoofdſtadt, die in 't gebergte legt, en daar den koning zyn hof houd, mitsgaders Sjammedoe, de kleinſte; buiten welke op 't zelve ook het vlek Wane is, dat zich ontrent in 't midden, tuſſchen Domoni, en Sjammedoe vertoont.

Monjefaan is een ſtadt als Amſterdam, en legt wel 7 mylen 't gebergte in, 't geen

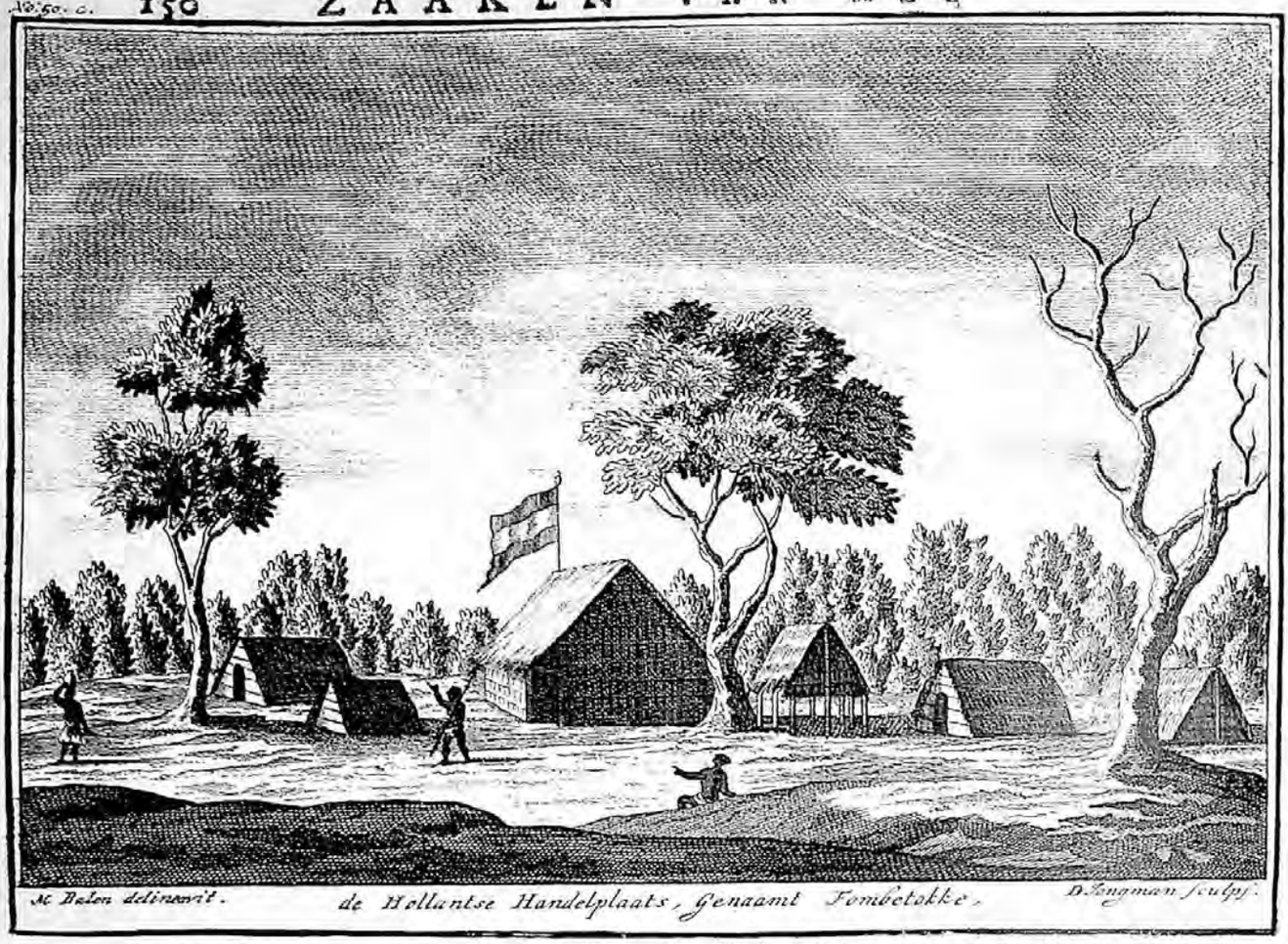

M. Balen delineavit. *de Hollantse Handelplaats, Genaamt Fombetokke.* *D. Tongman sculps.*

hier hemel-hoog is, en voor de hoogſte bergen aan de Kaap der Goede Hoope niet behoeft te wyken.

En dit is wel het voornaamſte dat wy van deze Colonie, in opzigt van het wereldlyke te zeggen hebben.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

ZAAKEN *van het eiland* Mauritius. Kaart *van 't zelve, en een* Teekening *van de* Rheede *en 't* Land. *Op wat breedte en lengte het legt.* Groote *des zelfs. Gezonde* lugt, *en vrugtbaare* grond. *Wat hier valt, van* Dieren, Vogels, *en* Viſſchen. *Zeltzaame* Viſſchen. Amber. Orkaanen. *Wanneer dit* Eiland *eerſt ontdekt is. Door de* Portugeezen, *enz. Komſt der* Nederlanders *hier.* Opperhoofden *van dit Eiland.* Lyſt *der zelve.*

Zaaken van het eiland Mauritius

DAt de Gouverneurs van de Kaap der Goede Hoope niet alleen over deze Colonie op dien Zuiderhoek van Africa, maar ook over het eiland Mauritius, met den aankleve van dien, 't oppergezag hebben, is ons bevoorens al uit deze en gene zaaken gebleken; doch om alles met de vereiſchte ordre te verhandelen, zoo hebben wy eerſt van de zaaken, die tot de Kaap der Goede Hoope behoorden, willen ſpreken, om nu tot die van 't eiland Mauritius in 't byzonder over te gaan, hoewel wy daar van niet veel weten te melden.

Als iet wonders, moet ik voor af zeggen, komt my voor, dat men in geen der ſchryvers over de zaaken van de Kaap iets daar van aangeteekent vind, dat in veelen, als onkundig daar af, nog eenigzins, doch geenzins in 't werk van *Pieter Colben*, te verſchoonen is.

Kaart van 't zelve, en een Teekening van de rheede en 't land.

Het eerſte, dat wy als iet fraais, en ongemeens van dit eiland Mauritius te berde brengen, is een zeer nette Kaart van 't zelve, onder No. 41., met een nette vertooning van dit land, zoo als men 't ziet, wanneer men op de rheede legt, onder No. 42., zoo als dit in 't jaar 1642., door *Abel Tasman* zelf, ter ordre van de Heer Commandeur *Adriaan*

van

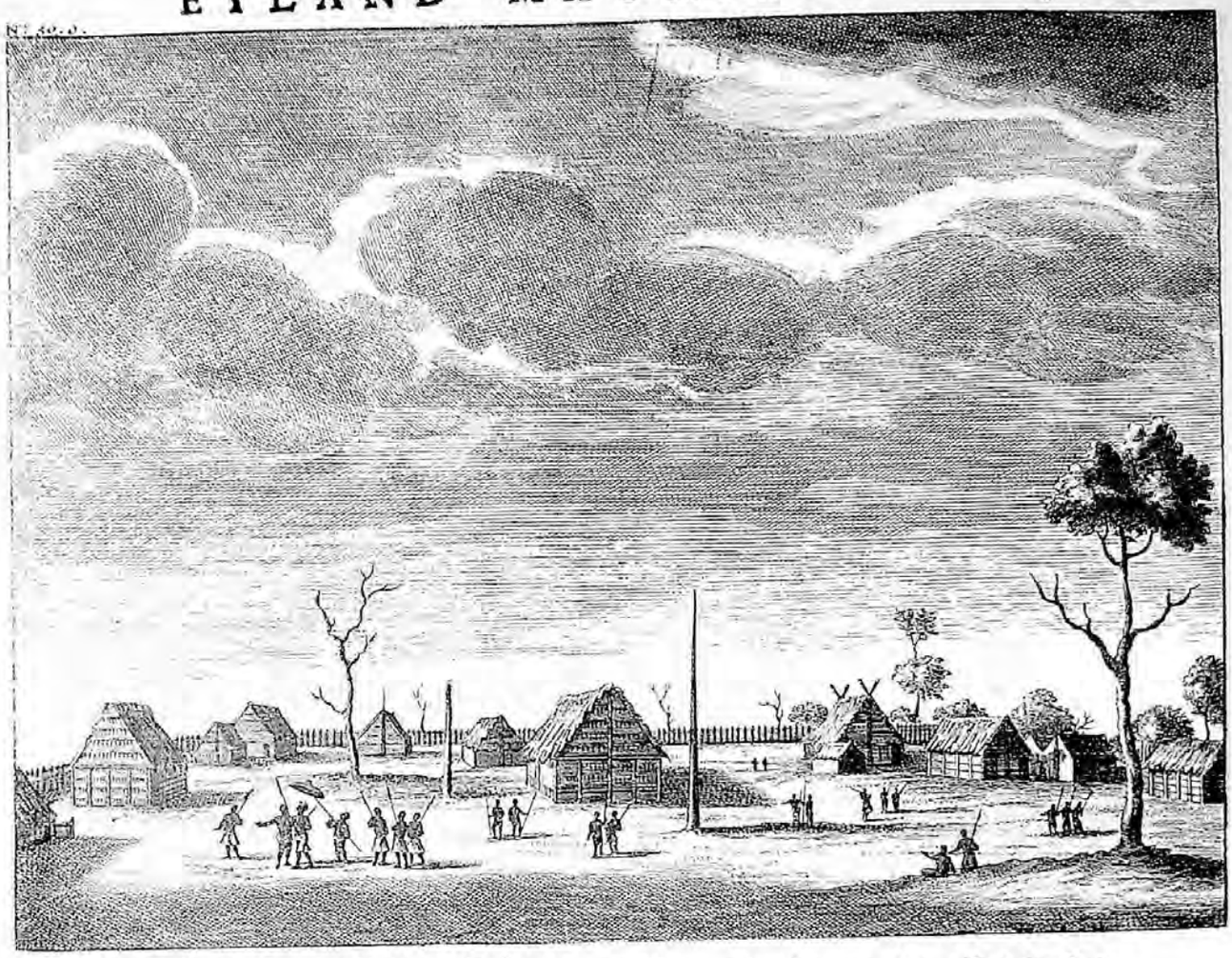

van der Stel, geteekent is; doch uit een netter teekening van de Heer Gouverneur, *Willem Adriaan van der Stel*, ons door zyn Ed. ter hand geſtelt, verbetert.

Op wat breedte en lengte het legt.

Het eiland legt op 21 graaden Zuider breedte, en op de lengte van 78 graaden 50 min., en beſlaat in de rondte (zoo my 't Opperhoofd *Lamotius* gezegt heeft ondervonden te hebben, by een landtogt door den zelven rondom dit eiland gedaan) geen 96, gelyk eenige onkundigen in voorige tyden opgaven, maar 60 mylen.

Groote des zelfs.

Het is zeer bergagtig, en men vind 'er hemelhoog gebergte, dat meeſt altyd met wolken bedekt is, en onder de zelve vint men ook *Pieter Boths* berg, en *Pieter Boths* baai daar ontrent, ter gedagtenis, dat die eerſte Landvoogt van Indiën, hier ontrent zyn leven tegen de rotzen van dezen berg liet. Ook ziet men, dat die baai in 't jaar 1709. door de Franſche ſchepen *le Curieux*, en *le Diligent*, nog is bezogt.

Gezonde lugt, en vrugtbaare grond.

Het is uitnement gezond van lugtſtreek, zeer gelegen voor de ſchepen, die uit Indiën komen, en van ongemeen helder en zeer goed drinkwater voorzien. De heete tyd is hier van Juni tot Februari. De regen-tyd, in welke zy hier zaajen, duurt 5 of 6 weken.

Men kan 'er op drie plaatzen havenen, of ten anker komen, by. t Fort Frederik (dat wy No. 42. A. vertoonen) in de Swarte rivier, en in de N. W. baai, daar 't zeer wel te leggen, alzoo 'er geen ſlag van water is, om dat de zee breekt op de reven, tuſſchen welke men hier inlegt.

Ontrent het Fort valt de grond wat ſteenagtig; maar anders is de zelve doorgaans roodagtig, gemeenelyk zeer goed, en ongemeen vrugtbaar, in zoo verre, dat de Vaderlandze zaaden beter hier, dan daar tieren, gelyk my de Heer *Lamotius* zeide wegens de tarw, rogge, garſt, boekweit, ja van 't vlas zelf, dat hier hooger van ſteel, dan in 't Vaderland, viel, ondervonden te hebben.

Wat hier valt.

Men heeft hier ook ongemeene groote boſſchen met allerlei ſoorten van ſchoone boomen, tot timmerhout dienſtig, maar voor al het ſchoonſte, gladſte, ſwartſte, en allerbeſte ebbenhout, dat in de wereld bekent, behalven dat 'er ook een ſoort van rood, als mede van geel ebben-hout is, dat men zekerlyk voor 't Ambonſch laſſihout, of een ſoort daar van, houden kan.

Men heeft 'er ook zeer veel zoete en zuure citroen- en orangie-boomen, die 'er in 't jaar 1606. door de Heer *Matelief* van keernen, die hy van 't eiland Annabon hier medegebragt had, geplant zyn.

En

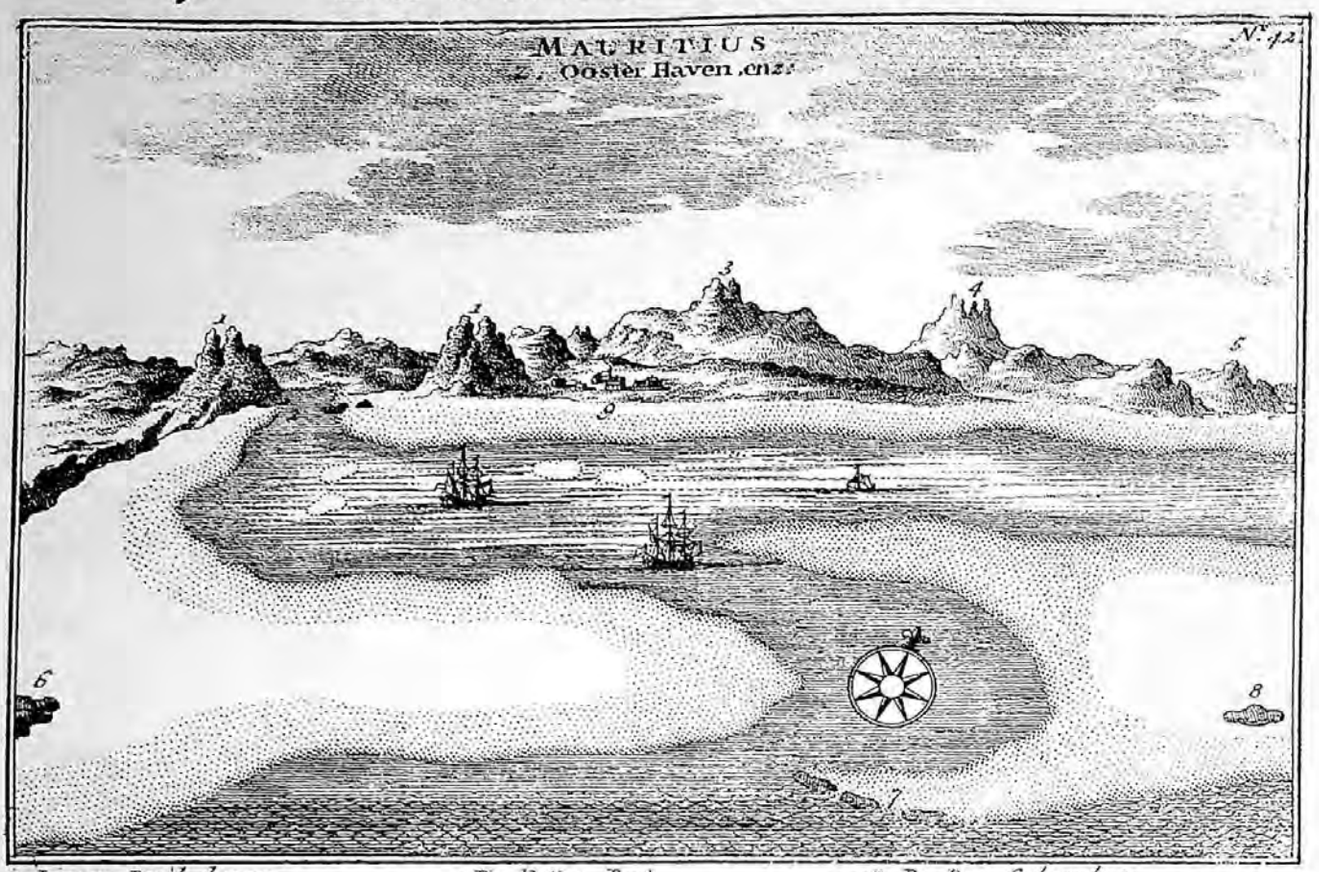

1 Lumoen-Bosch bergen.
2 Hond van de Lumoen-Bosch Rievier.
3 De Zaal-Berg.
4 De Kattes Berg.
5 De Derde Hoek of Kaal Kop.
6 't Visschers Eylandt.
7 De Drie Gebroeders
8 't Tabaks Eylandt.
9 't Fort Frederik Hendrik

En digt by 't Fort ziet men een groot boſch 'er af, en daar ontrent een groote plantagie van tabak, en zuikerriet. Men heeft 'er ongemeene ſchoone ananas, piſang, en andere Indiſche vrugten. De Calappus, en andere boomen, zyn 'er zeer veel. In 't laatſte van 't verblyf der onzen hier was 'er ook een Compagnies thuin met allerlei Vaderlandze vrugten; maar de ryſt wil 'er niet wel groejen.

Viervoetig gedierte plagt in de oudſte tyden hier niet te wezen, uitgezondert veel wilden of verwilderde katten; maar die voornoemde Heer heeft 'er toen ook 10 verkens, en zo bokken en geiten, gelyk 'er anderen naderhand koebeeſten, en harten, om voort te teelen, gebragt hebben, die ondertuſſchen hier ſterk vermenigvuldigt, byzonder vet, van Madagascar gebragt zyn. Ook heeft men 'er veel wilde paarden.

Het eiland krielde eertyds van wilde ganzen, endvogels, meeuwen, zee- en landſchildpadden; doch metter tyd zyn die vogels, en andere dieren ſterk vermindert. En daar plagten ook meer zeekoejen, dan wel in de laatſte tyden, te zyn.

van Dieren. Vogels en Viſſchen.

Men heeft 'er zeer veel vogels als putooren, ook een vogel, doorgaans de reus genaamt, om dat des zelfs hoofd wel 5 of 6 voeten hoog ſtaat, behalven dat zy ook zeer lang van pooten en hals, hoewel van lichaam niet grooter, dan een gans, zyn. Miſſchien dat dit de walgvogel is, van welken men in de tweede reize van *Jacob van Neck* leeſt.

Daar zyn ook muſſchen, boſchduiven (zommigen met roode ſtaarten) en meerlen, doch weinig, als ook allerlei papegaajen, met lange ſtaarten, vleermuizen, flamengos, groote veldhoenders, en wilde hoenderen.

Ongemeen veel ratten heeft men 'er ook, die (gelyk de aapen) de erweten, boonen, 't zuikerriet, ja al 't gewaſch des velds, wegknaauwen. Tegen de zelve heeft men hier wel katten op 't eiland gebragt; doch de zelve zyn metter tyd, en by 't dikwils verlaaten van dit eiland, verwildert, en buiten de ratten, doen ook de rupzen hier 2 of 3 maanden lang ongemeene groote ſchaden.

Hier vallen geen ſlangen, luizen, vloyen, padden, nog kikvorſchen.

Hier is ook ongemeen veel ſchoone viſch. Onder de grootſte telt men de zeekoejen van 5, 6 of 700 ponden ſwaar. Men heeft 'er ſalmonet, ſteenbraaſſem, cercuados, Jacob Evertzen, ſnoek, bot, en een groene pagegaais-bek ongemeen vet en lekker van ſmaak, van grootte als een ſchelviſch, en de zelve wort met de harpoen in een ten hemelſteigende golf

ge-

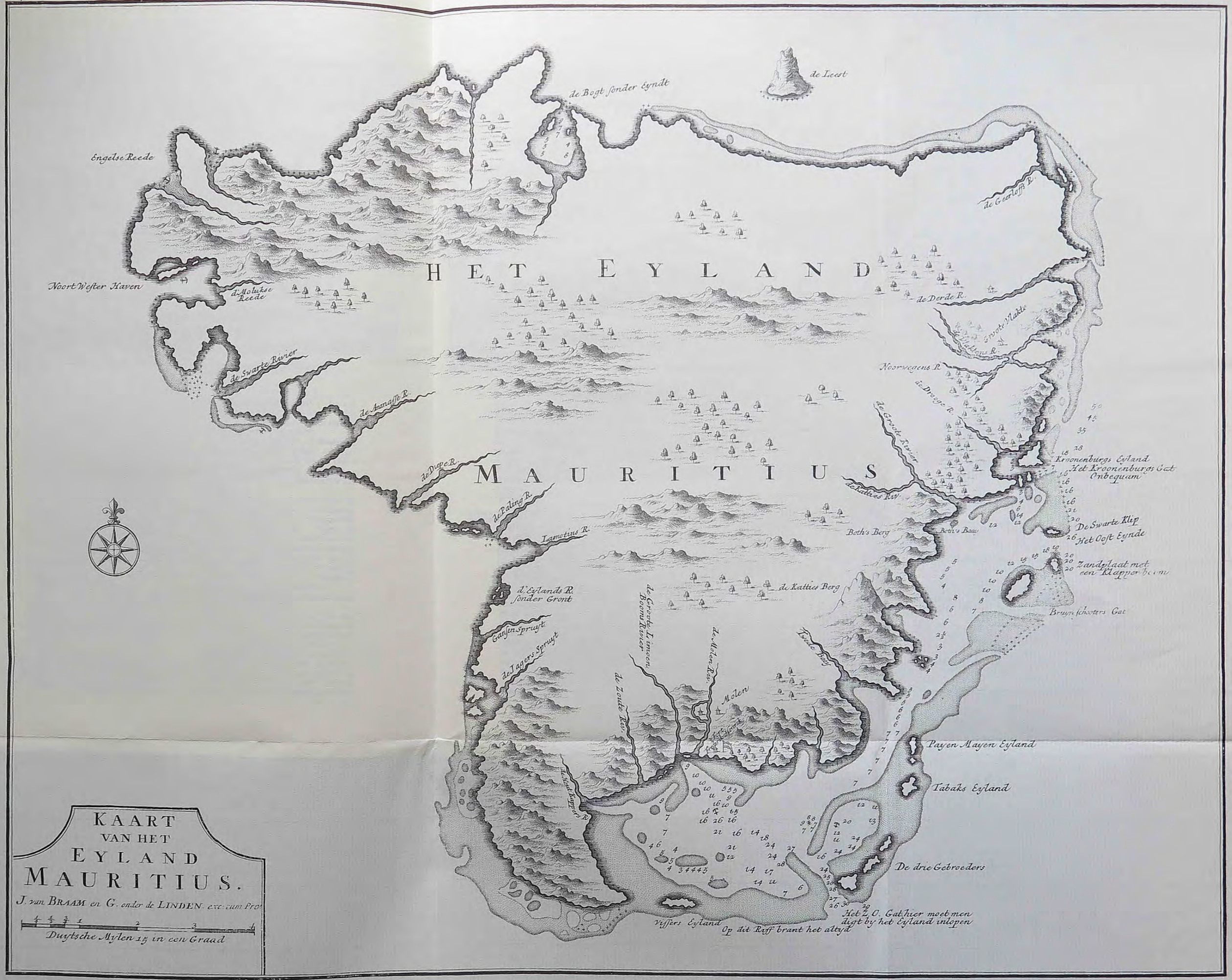
KAART
VAN HET
EYLAND
MAURITIUS.
J. van BRAAM en G. onder de LINDEN. exc: cum Prov.
Duytsche Mylen 15 in een Graad
HET EYLAND
MAURITIUS
de Bogt sonder Eyndt
de Leest
Engelse Reede
Noort Wester Haven
d'Molukse Reede
de Swarte Rivier
de Ananasse R.
de Diepe R.
de Paling R.
Lamotius R.
d'Eylands R. sonder Gront
Gansen Spruyt
de Jagers Spruyt
de Groote Limoen Boom Rivier
de Zoute Riv.
de Molen Riv.
Molen
de Kattes Berg
Twede Baay
Both's Berg
Both's Baay
de Katties Riv.
de Groote Rivier
Noorwegens R.
de Drooge R.
de Derde R.
Groote Vlakte
de Geerloffs R.
Kroonenburgs Eyland
Het Kroonenburgs Gat Onbequam
De Swarte Klip
Het Oost Eynde
Zandplaat met een Klapperboom
Bruyn schooters Gat
Payen Mayen Eyland
Tabaks Eyland
De drie Gebroeders
Het Z. O. Gat hier moet men digt by het Eyland inlopen
Op dit Riff brant het altyd
Vissers Eyland

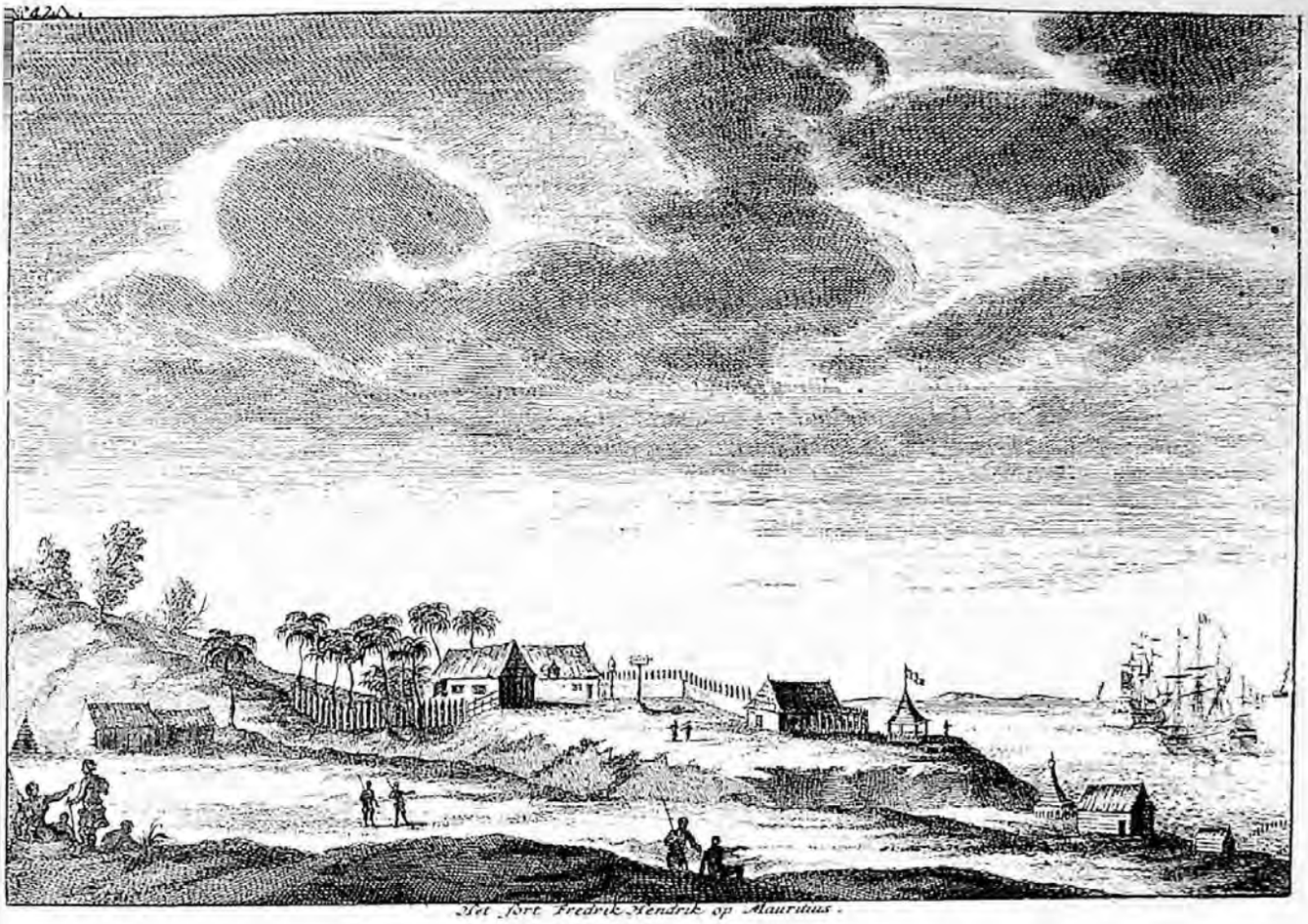

Het fort Fredrik Hendrik op Mauritius.

gevangen, ja de viſch is 'er zoo overvloedig, dat men dikwils genoodzaakt is, eenige daar van te laaten over de boorden van 't net ſpringen, alzoo 't anders wegens de menigte ſcheuren zou. Daar zyn ook veel harders, rog, platte viſch, als braaſſem, en veel ſchoone oeſters.

Zee- en landkrabben zyn 'er mede; doch weinig; en in de rivieren, of binnenwaters, heeft men paalingen van 5 of 6 voeten lang, en die een halve voet dik, en zomtyds nog dikker, zyn.

Zeltzaame Visſchen.

Onder de viſſchen, die men hier tot ſpyze heeft, zyn 'er ook veel, die wegens hunne fraaje verwen waardig zyn in een kabinet van een liefhebber van diergelyke zeltzaamheden bewaart te worden. Ik heb 'er 255 van in 't jaar 1714. by de Heer *Lamotius* (wel eer hier Opperhoofd) aan Kaap der Goede Hoope gezien, die ongemeen fraai door zyn E. geteekent, uitnement van allerlei verwen door malkanderen, en veel van 't zelve fatſoen, als die zeltzaame viſchjens, die wy onder Amboina's ſtoffe vertoonen, maar doorgaans van een geheel andere, hoewel ongemeene fraaje verwe waren; ook zag ik 'er verſcheide zeer fraaje zeepaardekens, zeekrabben, zeeſtarren, enz. die verdienden bewaart te worden.

Amber.

Hier plagt ook veel graauwe ſchoone Amber te vallen, waar op men bevoorens 2 R^ders en een fles arak op de once gezet had; maar zedert de Heer *Lamotius* 5 R^ders op de once zette, kreeg hy een ſtuk van 6 pond, en naderhand verſcheide anderen, die al vry ſwaar waren, gelyk men toen ook met eenige Burgers van Compagnies wegen een accoord aangegaan heeft, die tot ſtaaving van dien, 1 pond voor niet aan de Compagnie ſchonken. Dit duurde 1 of 2 jaaren lang, dat zy aan de Compagnie den Amber volgens dit verdrag leverden; doch verzogten naderhand zelf hier van ontſlagen te zyn.

Orkaanen.

Men heeft hier, niet alle jaar; maar op zommige jaaren, vervaarlyke orkaanen, en wel meeſt in Februari, en hoewel die (zoo men zegt) maar een half etmaal lang duuren, zoo volgt daar egter gemeenelyk nog een ſwaare ſtorm van 3 of 4 dagen aan een op. Als zulk een orkaan begint, zoo weet men aan land zelf niet, waar zich te bergen; en men is genoodzaakt tegen de gruwelyke woede van 't onweder dan in holen en ſpelonken van 't gebergte te kruipen, zonder dat yemant zich in zyn huis zeker agt.

Egter moet men zeggen, dat men 'er nu in ettelyke jaaren die zoo menigvuldig ofte ſwaar niet, dan wel in de voorige tyden, vernomen heeft.

Men zeild noit voorby dit eiland, als

1506. men uit Indiën komt, of men heeft 'er al zoo eenig gevoelen af, dat men 'er ontrent is, en men is 'er doorgaans zeer bekommert voor, om dat 'er de E. Compagnie nu en dan al menig ſchoon ſchip ontrent verlooren heeft.

Wanneer dit Eiland eerſt ontdekt is.

Veele houden dit voor 't eiland Cerne van *Plinius*; doch hoe kan dat waar zyn, daar hy dat op 18 graaden 30 min. Zuider breedte, en ook tegen over de golf van Perzien, plaatſt, en daar die op 21 graaden legt.

By de Ouden zyn verſcheide eilanden van dien naam, gelyk wy elders aanmerken, en by den Geleerden *Bochart* in zyn *Phaleg* ook te zien is, geweeſt; maar ik ben van oordeel, dat de Ouden dit eiland al mede niet gekent hebben, alzoo zy zonder kompas en peylkompaſſen 'er by, niet in ſtaat waren, om dit eiland te ontdekken. Ik lees wel, dat de Feniciers na Cerne om huiden en olifants-tanden voeren; maar hier uit blykt my niet, dat Mauritius het zelve met Cerne der Ouden is; ook vielen hier toen nog geen huiden, en in 't geheel geen olifants-tanden; behalven dat hun Cerne ook een eiland, elders gelegen, is.

Door de Portugeezen, enz.

Men wil, dat het zelve in 't jaar 1506. allereerſt door den Portugees *Triſtan da Cunha* ontdekt, en dat die Natie hier nu en dan, als de nood het vereiſchte, wel eens aangegierd is, hoewel ik zeer weinig daar van in hunne ſchriften aangehaalt vinde. Zy noemden dit *Ilha do Cerne*, of 't ſwaanen eiland, na groote vogels, als ſwaanen, hier vallende. Ook hebben zy 't *Diego Rodrigos* (dat nu de naam van een geheel ander eiland is) genaamt.

Na hen zyn hier, wel 10 of 12 jaaren voor onze Natie, nu en dan Engelſchen, om hunne lekken te ſtoppen, en na drinkwater en ververſching om te zien, aangeweeſt.

Komſt der Nederlanders hier.

De eerſte van onze Natie, die hier quam, was *Wybrand van Warwyk*, die by zyn tweede togt na Indiën hier met 5 ſchepen van zyn vloot, Amſterdam, Zeeland, Gelderland, Utrecht, en Vriesland, den 18den September ten anker quam.

Naderhand zyn 'er van tyd tot tyd (gelyk men in de reizen van onze Natie, zien kan) dezen en genen met hunne ſchepen, al mede om lekken te ſtoppen, of om water te haalen, en zich te ververſchen, aangegiert.

Dus is 'er in 't jaar 1601. *Wolfert Hermanszoon* in Auguſti of September geweeſt, by wiens tyd ik dit eiland nog *Diego Rodrigos*, doch naderhand door de onzen Mauritius, na den Prins van dien naam, hernoemt vinde.

In 't jaar 1602. quam 'er *Adriaan Maartzen Blok* met de ſchepen Hoorn, de Groene Leeuw, en Enkhuizen of de Bruinviſch, in Juni, en bleef 'er tot den 8ſten September. 1605.

De Heer *Matelief* quam hier den 1ſten Januari 1606., die hier verſcheide orangeboomen plantte, en 'er 10 verkens, en 20 bokken en geiten, op zette.

De zeevoogt *van Warwyk*, en *Daniël van der Lek*, quamen hier den 6den April des zelven jaars met 5 ſchepen, en de eerſte bleef 'er met Hollandia en Dordrecht al eenigen tyd.

De Heer *Verſchoor* quam hier in 't jaar 1607. met 3 ſchepen.

Dat de Heer *Both* hier in 't jaar 1610. maſteloos met Tergoes en de Brak quam, en dat hy in 't jaar 1614. hier ontrent gebleven is, hebben wy in zyn leven, onder de ſtoffe van Java, reets aangehaalt, ook heeft men ontrent 6 of 7 mylen van 't Fort Frederik Henrik de voornoemde *Pieter Boths* baai, en berg na zyn Ed., genaamt.

In 't jaar 1617. den 8ſten Maart gierde hier ook de Commandeur *Pieter van den Brouke* aan, na dat *Joris van Spilbergen* hier den 24den Januari des zelven Jaars geweeſt had.

Wanneer onze Natie dit eiland de eerſte maal (aangezien zy het viermaal ingenomen, en weer verlaaten hebben) in bezit nam, en de veſting Frederik Henrik hier bouwde, blykt my nergens; maar wel dat zy in 't jaar 1642., toen *Abel Tasman* hier quam, 'er al was.

Opperhoofden van dit Eiland.

Het eerſte Opperhoofd van dit eiland, dat my in de Bataviſche Kerkelyke Papieren voorkomt, is *Pieter de Goyer*, die tot 't jaar 1639. hier als Commandeur lag.

Hy wiert in dat zelve jaar door den Commandeur *Adriaan van der Stel* vervangen, diens zoon, de Heer *Simon van der Stel*, in dat jaar hier gebooren is. Deze Heer heeft als zyn Tweeden ook zekeren *Frederik van der Maarzen* by zich gehad. Hy ſchynt hier egter niet boven 3 of 4 jaaren gelegen te hebben, alzoo zyn Ed. my in 't jaar 1645. op Batavia in de papieren van de E. Maatſchappy weer voorkomt, van waar zyn Ed. na Ceylon gezonden, en daar hy door de Cingaleezen, by zeker ongelukkig voorval, omcingelt, en 't hooſd afgeſlagen is.

In dezen tyd ſchynt Mauritius van de onzen ook verlaaten geweeſt te zyn; alzoo de Heeren XVII. den 26ſten April 1650. by hunnen algemeenen brief aan haar Edelheden op Batavia ſchreven, dat zy Mauritius toen weer in bezit genomen hadden, om andere Europeërs, om Ebbenhout komende, hier van daan te weeren; waar van zy, om dat op zyn prys te houden, ook beſloten hadden jaarlyks maar 400 mooten te laaten kappen.

In dezen tuſſchentyd ſchynt my toe, dat

1630. dat de Heer *Maximiliaan de Jong* hier als Opperhoofd gelegen heeft, en daar na ſchynt het weder voor een tyd verlaaten te zyn.

Tuſſchen de jaaren 1659. en 1660. heeft men 'er van de Kaap der Goede Hoope, daar het eigentlyk onder ſtont (hoewel naderhand des zelfs Opperhoofden ook wel van Batavia herwaarts geſchikt zyn) gezonden *Adriaan Nieuland*, een Boekhouder of Aſſiſtent, met 12 poſthouders, en een ſcheepje met eenigen voorraad en timmerſtoffen, om voor eerſt daar een huis op te ſlaan; onder belofte van ten eerſten hier nog een groot ſchip met meer bezetting, en de noodige voorraad, te doen volgen.

Hy quam 'er behouden, ſloeg 'er een huis op, en hield het eenigen tyd daar met zyn volk zeer wel gaande, voor al zoo lang hy nog in ſtaat was, om hen van ſterken dranк te voorzien, doch de zelve ondertuſſchen opgeraakt, en hy ziek geworden zynde, quamen zy by hem, en zeiden niet genegen te zyn, om langer hier te blyven; maar 't boſch in te willen, hoedanig zy ook afſcheid van hem namen, na dat zy zich van potten, pannen, en alles, wat zy maar medeſlepen konden, eerſt voorzien hadden.

Van alle deze zaaken had *Nieuland* zeer nette aanteekening, tot ontrent 2 of 3 uuren voor zyn dood, gehouden, 1 dag of 2 na welke hier een ſchip op de rheede quam, alwaar de Schipper en Boekhouder, te land getreden zynde, hem op zyn kooi dood, en dit dagregiſter op zyn leſſenaar vonden, 't welk van de laatſte ten eerſten gemerkt, doorlezen, en toen aan den ſchipper vertoont zynde, vonden zy geraaden dit alles ſtil na boord te nemen, en dan een ſchoot te doen, om die wederſpannelingen, die nog niet verre het boſch in konden zyn, dus weer na 't ſtrand te lokken.

Zy deden dit ook met goed gevolg, alzoo de anderen ten eerſten aan ſtrand quamen, daar zy die ſcheeps-vrienden welkom hieteden, die hen na 't Opperhoofd vraagden, die zy zeiden wel te vaaren. Daar op ging men na binnen; doch men vont hem dood. Dit ſtreed geweldig; doch zy zeiden van zyne ziekte nog niets vernomen, en in 't boſch geweeſt te hebben, weshalven hy zeer ſchielyk overleden moeſt zyn. Men begroef hem, en beſloot daar op, alzoo zy niet genegen waren hier langer te blyven, weer na de Kaap te vertrekken; doch zy waren 'er zoo ras niet gekomen, of 3 van deze belhamels wierden opgehangen, 2 gegeeſſelt en gebrandmerkt, en 2, alzoo zy door de anderen hier toe gedwongen waren, vrygelaaten. Dit ſchynt my toe in 't jaar 1663. voorgevallen te zyn.

In 't jaar 1664. is de vaandrig *Dirk Janszoon Smient* hier als Opperhoofd in zyn plaats gelegt, die in 't jaar 1668. door *Georg Frederik Wreede* vervangen is, die 't hier al vry los aanſtelde, gelyk 'er in 't eerſte jaar al ſterk over hem geklaagt wiert. Hy lag hier 2 of 3 jaaren, en is 'er toen verdronken. 1664.

In zyn plaats quam hier als Commandeur de Heer *Hubert Hugo*, die (gelyk onder de ſtoffe van Suratte breeder blykt) ettelyke jaaren bevoorens met een roofſchip in dienſt der Franſchen op 't Roode Meir, met d' *Aigle Noir*, of den Swarten Arend, gerooft had.

Naderhand raakte hy in onzen dienſt, lag eenigen tyd in Suratte, quam toen met zyn vrouw op Batavia, en vertrok van daar in 't jaar 1671. als Commandeur herwaarts, alwaar hy tot 't jaar 1677. gelegen heeft.

Hy wiert toen als Opperhoofd door den Onderkoopman *Iſaac Joannes Lamotius* vervangen. Deze heeft hier 15 jaaren, tot 't jaar 1692. gelegen, en dit eiland wel doorkropen, gelyk hy eens een togt van 21 dagen, om te zien, hoe groot het in zynen omtrek was, gedaan heeft. Hy ſneed toen, langs ſtrand dagelyks, 3, 4, 5 of 6 mylen marcherende, nog al verſcheide hoeken hier en daar af, en bevont het, na zyne giſſing, in 't rond 60 mylen te zyn.

Hy vertrok den 12den Februari 1693. met de fluit de Duif na Batavia, en wiert in 't jaar 1692. hier door den Heer *Roelof Diodati* Onderkoopman, als Opperhoofd vervangen.

Deze bleef hier tot 1703. in 't laatſt, en vertrok toen na Batavia, daar zyn huisvrouw den 6den Maart 1704. overleden is; doch zyn E. is daar zedert Japans Opperhoofd geworden, en dit tot 't jaar 1721. (waar in hy my toeſchynt overleden te zyn) geweeſt.

Hy had *Abraham Mommer van de Velde* tot zyn Tweeden gehad, die hem in 't jaar 1705. als Opperhoofd verving, en 'er Onderkoopman op wiert. Deze bleef tot 1710., wanneer by onze Maatſchappy goedgevonden is, met den ganſchen omſlag van hier na Batavia weer op te kramen; alwaar hy den 29ſten Juni des zelven jaars overleden is.

De Dienaaren, die hier in 't jaar 1704., en in de volgende tyd, waren, maakten een getal van 48, de poſthouders die van 50 man, en de huisgezinnen tuſſchen de 20 en 30 uit. Verſcheide der zelve zyn aan Kaap der Goede Hoope gekomen, en hebben zich daar nedergezet; doch deze menſchen treurden hier, en ſchoon 'er onder waren, die daar hofſteden van 8, 10, en 20000 guld. gekogt hadden, zoo verklaarden zy egter, dat zy dit alles wel

1710. zeer geerne zouden willen miſſen, om maar weder op 't eiland Mauritius te zyn, alwaar zy zeiden een zeer gezegent en voorſpoedig leven, en alles, wat zy wenſchen konden, gehad te hebben, doch hadden hunne ſchoone huizen, boomgaarden, heerlyke koornakkers, moeslanden, beeſten, enz. daar moeten verlaaten, alzoo het onmogelyk was, om die goederen mede te voeren, daar zy hier nu alles weder van vooren af aan beginnen moeſten; 't geen ook de reden was, dat veele van deze Lieden, die ten uiterſten te beklagen waren, van droetheid ſtierven. En dit is wel 't voornaamſte, dat wy van Mauritius te zeggen, en waar by wy nog een korte Lyſt der Opperhoofden te voegen hebben.

LYST der OPPERHOOFDEN van MAURITIUS.

Lyſt der zelve.	*Pieter de Goyer*, Commandeur. - - van 't jaar		tot 1639.
	Adriaan van der Stel, als boven. - - -	1639.	1644.
	En nu verlaaten tot 't jaar 1650.		
	Maximiliaan de Jong, Onderkoopman, en Opperhoofd. -	1650.	1654.
	En weer verlaaten.		
	Adriaan Nieuland, Opperhoofd. - - -	1659.	1663.
	Dirk Janszoon Smient, Vaandrig, en Opperhoofd. -	1664.	1668.
	Georg Frederik Wreede, als boven. - - -	1668.	1670.
	Hubert Hugo, Commandeur, en dito. - - -	1671.	1677.
	Iſaäc Joannes Lamotius, Onderkoopman, en Opperhoofd.	1677.	1692.
	Roelof Diodati, als boven. - - - -	1692.	1703.
	Abraham Mommer van de Velde, als boven. - -	1705.	1710.

AGTSTE HOOFDSTUK.

ZAAKEN van den GODSDIENST Aan KAAP der GOEDE HOOPE.

ZAaken *van den* Godsdienſt *aan* Kaap *der* Goede Hoope. Predikanten *aan 't* Kaſteel, *op* Draakeſtein, *en aan* Stellenboſch. Ledemaaten *hier in 't jaar* 1714. *Fraaye* Bybel *met Prenten van de Heer* Simon van der Stel. *Tweederlei* Godsdienſt *hier maar bekent. Van den* Godsdienſt *der* Hottentots.

Zaaken van den Godsdienſt aan Kaap der Goede Hoope.

NA dat wy nu alles hebben afgehandelt, 't geen wy in opzigt van 't Wereldlyke van Kaap der Goede Hoope, en van het eiland Mauritius, te zeggen hadden, zoo moeten wy nu nog kortelyk over de zaaken van den Godsdienſt ſpreken.

Dat men hier drie Kerken, een Nederduitſche aan 't Kaſteel, een dito aan Stellenboſch, en een Franſche op Draakeſtein voor de Franſche Vlugtelingen heeft, is al eenigermaaten uit deze en gene voorige vraagen, en antwoorden, gebleken; gelyk mede hoe veel, en wat voor Ouderlin-

1665. lingen, Diakenen, en Krankbezoekers, men in deze Colonie had.

In jaar 't 1686. vont ik hier alleen den Krankbezoeker *Albert Koopman*; in 1705. *N. van Hoorn*, gelyk *N. Mahu* op Stellenboſch, en *Luſſing* in 't Ziekenhuis, en *N. Kien*; in 't jaar 1717. vertrok *van Hoorn* na 't Vaderland, en wiert aan 't Kaſteel vervangen door *Mahu*.

Het ampt van een Predikant hier beſtaat in Sondags tweemaal te Prediken, en verder de jeugd te Catechizeeren, hoedanig ook de Dienſt is van den Predikant aan Stellenboſch; doch die aan Draakeſtein predikt Franſch voor de Vlugtelingen, en Nederduitſch voor de Hollanders, Catechizeerende ook beider jeugd op byzondere tyden.

Predikanten aan 't Kaſteel. De eerſte Predikant, die aan 't Kaſteel geplaatſt wiert, was D. *Joannes van Arkel*, die hier in 't jaar 1665. gelegt, en 1666. door D. *Petrus Wagtendorp* vervangen wiert.

Deze lag 'er tot 't jaar 1667., en in zyn Eerw. plaats quam toen D. *Adriaan de Voogt*; die hier tot 't jaar 1674. lag, en toen door D. *Rudolf Meerland* vervangen is.

Deze bleef 'er tot 't jaar 1667., en kreeg toen tot zynen vervanger D. *Petrus Hulzenaar*, die hier tot 't jaar 1677. den dienſt waarnam.

In zyn plaats quam D. *Joannes Overney* in 't jaar 1678., de welke zich in de wooning, in 't jaar 1670. voor D. *de Voogt* gemaakt, tot 't jaar 1685. beholpen hebbende, toen een ſchoone groote wooning kreeg, die zeker Lieutenant *Johan Baptiſta Dubertino* voor zich zelven van Compagnies bouwſtoffen opgetimmert, en over 't welke hem de Heer *van Rheede* (die 'er in 't eerſt mede na de galg wilde, 't welk door een voetval van zyn huisvrouw, en andere Kaapze Juffers, afgebeden wiert) na Mauritius gebannen had

Zyn Eerw bleef hier tot in 't jaar 1687. quam hier te ſterven, en is in 't zelve jaar door D. *Joannes van den Andel* vervangen, die hier tot 't jaar 1689. bleef, en toen na Indiën vertrok.

Zyn Eerw. wiert in dit zelve jaar door D. *Leonard Terwold* hier gevolgt, die 'er tot 't jaar 1693. den dienſt waarnam, en in 't volgende jaar door D. *Hercules van Loon* vervangen wiert.

Deze bleef hier tot 't jaar 1695, vertrok toen na Indiën, en verder na 't Vaderland, en is in dit zelve jaar door D. *Petrus Kalden* vervangen, die deze Kerk hier tot 't jaar 1707. waargenomen heeft.

Zyn Eerw. wiert in dit zelve jaar door D. *Engelbertus Franciscus de le Boucq* vervangen, die 'er (alzoo zyn Eerw. moeite met de Regeering kreeg) maar tot den 28ſten Auguſtus des zelven jaars bleef, en toen buiten bediening, of met een Proces, na Batavia vertrok. 1707.

In 't jaar 1708. quam hier in zyn plaats D. *Joannes Godefridus d'Ailly*; dier 'er, volgens de laatſte berigten, in 't jaar 1723. nog lag, by welken daar na nog D. *Lambertus Slicher*, in 't jaar 1724. gekomen is.

Alle deze Predikanten plagten Sondags op de voorzaal van de Heer Gouverneurs huis, anders de Kat gen amt, te prediken; doch zedert den 6den Januari 1704. heeft men in de nieuw gemaakte Kerk den dienſt waargenomen.

Op Draakeſtein heeft men geen Predikanten voor 't jaar 1688. gehad, in welk jaar D. *Petrus Simons* hier quam, die 'er tot 't jaar 1702 gelegen heeft, en toen door D. *Henricus Beck* vervangen is, die hier tot 't jaar 1705 lag, en toen na Stellenboſch vertrok, nemende dat en Draakeſtein te zaamen tot 't jaar 1707. waar. op Draakſtein,

In 't jaar 1707. quam hier van Batavia D. *de le Boucq*; doch zyn Eerw. quam nog in dit zelve jaar als Predikant (gelyk wy gezien hebben) aan 't Kaſteel te leggen; na welken tyd Draakeſtein en Stellenboſch weder door D. *Bek* waargenomen wiert, tot dat in 't jaar 1714. hier D. *Petrus van Aken* voor de Kerk van Draakeſtein quam, die 'er in 't jaar 1723. nog lag.

Op Stellenboſch is geen Predikant voor 't jaar 1700. geplaatſt, en de eerſte, die in dat zelve jaar hier gelegt wiert, was D. *Hercules van Loon*, die tot 't jaar 1704. hier geſtaan heeft, en toen hier op een wyze, welke ik beſt keure voorby te gaan, aan zyn einde geraakt is. en aan Stellenboſch.

In 't jaar 1705. quam D. *Bek* hier in zyn plaats, nemende tot 't jaar 1707. Draakeſteins Kerk mede waar, en na dien tyd is zyn Eerw. van September af weer Predikant aan 't Kaſteel tot 't jaar 1708. geweeſt, zedert welken tyd zyn Eerw. weder na Stellenboſch verplaatſt is, daar zyn Eerw in 't jaar 1723. nog lag.

Wanneer ik in 't jaar 1714., hier zynde, ten Avondmaal ging, heb ik bevonden, dat alle de Ledemaaten, die van de retourvloot 'er onder gerekent, (daar 'er al eenigen onder waren) uit 40 mans en 48 vrouwen beſtonden, zynde het ten uiterſten te verwonderen, dat onder de zelve geen een Lid uit den Polityken Raad toen ter Tafel geweeſt, en waarſchynelyk ook geen der zelve toen nog Lidmaat was. Ledemaaten in 't jaar 1714.

Landwaart in moet men 't zich niet half zoo goed verbeelden.

Waar uit men kan zien, hoe weinig zoo veel Predikanten in al dien tyd met hunnen arbeid onder deze ingezetenen van de Kaap gevordert hebben, dat geenzins aan den yver der zelve, maar zekerlyk aan de dotheid, en traagheid dezer Burgers, zal gehapert hebben. Ook is my gebleken, dat 'er onder de Bedienden veel Lutheraanen zyn.

Fraaje Bybel met Prenten van de Heer Simon van der Stel.

Als iet zeldzaams moet ik hier ook aanhaalen, dat de Oude Heer *Simon van der Stel* my in 't jaar 1695. een uitmuntenden fraajen Bybel in Folio heeft laaten zien, van welke bevoorens reets gesproken is.

En dit is het al, dat ik van den Christelyken Godsdienst weet te zeggen; dan alleen, dat ik nog dit hier by te voegen heb, dat ik hier onder den Raad van Justitie ook eenen *William Heems*, zynde een Papist, heb zien zitten, dat niet behoort te zyn; maar daar niet eens op gelet wort; behalven dat 'er ook verscheide Lutheraanen in zaten.

Tweederlei Godsdienst hier bekent.

Men kent hier geen anderen, dan den Hervormden Christelyken, en den Heidenschen Godsdienst der Hottentots, zoo men dat gene, dat men in hen daar af bespeurt, ook zoo noemen mag.

Van den Godsdienst der Hottentots.

Om nu daar over wat nader te spreken, moet ik zeggen, dat ik onder hen wel verscheide dingen bespeurde, die een schyn hebben als of het na eenigen Godsdienst rook, maar waar over wy nu nader onze gedagten zullen voorstellen.

Het is zeker, dat zy op 't eerste gezigt van de nieuwe Maan, dien ganschen nacht over een groot gejuig en handgeklap maaken; ook werpen zy, met hun 10 of 12 op een rivierkant zittende, wel eenige klei-bollekens met de hand in 't water, doch zoo men dit al voor Godsdienst zou mogen aannemen, zoo zou dat nog maar de mans raaken, alzoo de vrouwen dat noit mede doen, behalven dat ik ook, daar na vernemende, noit van yemant uit den hunnen hebbe konnen hooren, dat dit eenigzins na Godsdienst smaakte, vermits zy zeiden dit alleen tot hun vermaak te doen.

Als men wat naauwer op hunne straffen let, die zy ontrent de overspeelers, en bloedschenders, gewoon zyn in 't werk te stellen, zou men al mede konnen of wel mogen vast stellen, dat hier onder iets loopt, dat na Godsdienst sweemt; doch als men dit by hen wat naauwer uitpluist, heb ik bevonden, dat het alleen uit een zuivere jaloezy, en bitterheid des geests, zonder eenige betrekking tot Godsdienst, by hen geschied.

Egter is het zeker, dat ik hen dikwils van een grooten Capitein, die daar boven woonde, heb hooren spreken, dien zy in hunne taal ook *Thikwa*, of *Thukwa*, noemden, en dien zy voor al, als het donderde en blikzemde, vreesden.

Ook weten zy van den Duyvel, die zy *Damoh* noemen, als van een swarten Capitein, die hen veel quaad doet, en voor welken zy zomtyds moeten wegvlugten, te spreken, daar by voegende, dat hy hen zomtyds yslelyk plaagt; doch als men dat wat nader onderzoekt, dan komt het op hunne verdigte *somsoma's* en spooken uit.

Daar zyn 'er onder hen ook, die den oppersten God (waar uit blykt, dat zy 'er meer, dan een stellen) ook wel *Khourrow* noemen, en die van de eerste menschen ook alzoo iets weten te spreken, noemende den eersten man *Noh*, en de vrouwe *Kingnogh*, welke beide door dat Opperwezen, na hun zeggen, geschapen waren.

By taanen van de Zon of Maan zeiden zy, dat de groote Capitein *Moeske*, dat is, quaad, op hen was.

Dat 'er zoo nu en dan eenige van deze Hottentos wel 20 jaaren, en langer, by de Hollanders, in Hollands gewaad gewoont, en dan egter weer na hunne Natie geloopen hebben, is van ons bevoorens al aangemerkt; maar nu en dan zyn 'er ook by zekere gevallen wel eenige van de kinderen dezer Hottentots hier gedoopt, als wel byzonder zeker kind, dat zy met de overleden moeder levend begraven hadden, en dat de vrouwen van *Elmer Diemer*, *Wouter Mostaart*, die van *Hendrik van Suurwaarden* (namaals met den Dispensier *Willem van Dieden* getrouwt) en de weduwe van *N. Bosch* (namaals met den Assistent *Joannes Prætorius* hertrouwt) dus uit 't graf gehaalt, en eenigen tyd, na gedoopt te zyn, hebben opgevoed, tot dat het quam te sterven.

Ook heeft de Heer *Kalden* my in 't jaar 1705. op zyne Buitenplaats, Sandvliet genaamt, gelegenheid gegeven, om met een Hottentot over Godgeleerde zaaken te spreken, die my, op alle de vraagen, die ik hem dede, zulk een bondig antwoord gaf, als een ervaaren Catechizant zou hebben konnen doen. Ik moet bekennen, dat ik hier over in myn hert niet alleen zeer verblyd was, dat het God behaagde in zulken gering vat zoo veel licht der genade tot verdere verlichting van deze allerwoeste, botste en vuilste Heidenen, die ik oit ergens ontmoet heb, te geven; maar moet daar nevens zeggen, dat ik over de grootheid van zyne kennisse in Goddelyke zaaken ten uitersten verbaast stont.

Deze

Deze (zoo ik geloove) is het geweeſt, dien zyn Eerw. ook na Holland in 't jaar 1708. medegenomen heeft, en die (zoo my blykt) *Fredrik Adolf*, in 't Kleefsland, terwyl den Graave *van der Lip* over hem als Gevader ſtont, gedoopt, en naderhand wederom na de Kaap gezonden is; doch van den welken dit alles niet behoorlyk, by zyn te rugkomſt aan de Kaap, wiert beantwoord, alzoo hy op 't Robben-eiland vry ſlegt geſtorven is.

Heeft zyn Eerw. dit aan dezen Hottentot konnen doen, zoo blykt het, dat 'er egter in die menſchen, hoe bot en onkundig men hen tot nog toe beſchreven heeft, metter tyd, ſchoon met veel moeite, eenige gronden van kennis te brengen zyn, waar toe de Predikanten aldaar alle hunne kragten behoorden in te ſpannen, alzoo dit heilzaam werk, maar eens ter degen aan de gang gebragt zynde, metter tyd een grooter voortgang, als men wel denkt, zoude konnen hebben; het welke, zoo in opzigt van hen, als in opzigt van de ſlaaven der E. Maatſchappy alhier, een van de grootſte en heerlykſte zaaken, die eenig Predikant met lof zou konnen uitvoeren, wezen, en waar over zyn loon by God groot zyn zoude. Waar toe ik wenſche, dat de Heere zynen ryken zegen gelieve te geven.

Met een letterken moeten wy ook hier nog byvoegen, dat de eerſte Predikant in dienſt der E. Maatſchappy, die my op de vloot van den Zeevoogt *Jacob van Neck* voorkomt, en die onder de Heer *van Warwyk* met die 5 ſchepen in 't jaar 1598. op 't eiland Mauritius quam, geweeſt is D *Philip Pieterzoon*, een zeer zedig man, van Delft, die den 20ſten September, en op meer andere tyden, hier gepredikt, en den 27ſten dito hier ook een Madagascaar *Laurens* gedoopt heeft. Ook is my uit de Bataviſche Kerkelyke Papieren (daar dat al aangehaalt is) gebleken, dat hier nu en dan eenige Krankbezoekers gelegen hebben, en dat eens een Predikant, die daar al mede genoemt wort, herwaarts op een togt geweeſt is, zonder dat my blykt, dat hier eenige de allerminſte voortgang onder de ingezetenen van Mauritius in de zaaken van den Godsdienſt gedaan is.

Hier mede nu beſluiten wy onze gedagten, niet alleen over de Kerkelyke Zaaken van de Kaap, maar ook van dit ons ganſch Werk, dankende God voor zyne zonderlinge genade, dewyl 't hem behaagt heeft my het leven en de gelegenheid te vergunnen, om zoo klaar, als van my het ganſch Werk door gedaan is, te bewyzen, dat alles, wat ons de oudſte Schryvers van de togten der Ouden na Indiën, en van hunne ontdekkingen van die Landen, gezegt hebben, niet te vergelyken is, by de togten en ontdekkingen, door die dappere Batavieren en Nederlanders van tyd tot tyd, wel met zoo kragtig doorſlaande bewyzen van dapperheid in 't veroveren van zoo veel Landen en Koninkryken in 't Ooſten, gedaan, dat wy (zonder roem geſproken) oordeelen, dat geen Europeërs, of eenige andere volkeren in 't Ooſten, in magt, vermogen, aanzien en bezit van landeryen, daar eeniger maaten by hen konnen vergeleken worden, aangezien zy het ook zyn, die, ten teeken van hun groot gezag in die landen, Koningen en Keizers na hun goeddunken af en aanzetten, en daar wonderen verrigten, waar over de ganſche wereld moet verbaaſt ſtaan, en waar over men zig nog veel meer zoude verwonderen, zoo de inzigten van Staat ons toelieten alle zaaken wel zoodanig, als zy daar by de onzen wyzelyk en voorzigtig uitgevoert worden, in allen deelen op het papier te brengen, dat geen regtſchaapen Nederlander my vergen, nog geen verſtandig man van my verwagten moet, ſchoon ik weet, dat 'er zyn, die dit van my gevreeſt hebben, vaſtſtellende, dat ik veel zaaken wiſt, die juiſt yder een niet bekent waren. En zoo ik de beſcheidenheid gebruike, van die zaaken voor de Nederlanders geheim te houden, zoo moet geen vreemdeling, zoo hy my regt kend, zig van my verbeelden, dat ik hem daar van ten nadeel van myn Vaderland, kennis zou willen geven; ſchoon ik zeer wel weet, dat veelen dan myn Werk nog veel liever, als anders, gezogt zouden hebben; doch dit alles zal ik alleen hier mede beantwoorden, dat ik dit Werk geſchreven heb, om myne Natie, en in 't byzonder de E. Maatſchappy van Nederland, zoo grooten dienſt, als 't my mogelyk was, maar geenzins, om de zelve eenigen den allerminſten ondienſt te doen, als hebbende enkelyk getragt om de zelve boven alle dappere Reizigers en klockmoedige volkeren, by de Ouden bekent, en die iet groots en heldagtigs, zelfs met de uiterſte gevaaren, dorſten ondernemen, zoodanig te verheffen, als ik niet wete bevoorens zoo oit door yemant gedaan te zyn, hoewel ik het my tot veel eere agten zal, als dit myn gering Werk alleen daar toe maar dienen kan, om andere, die meer verſtand, cierlyker pen, en een verhevener ſchryfſtyl, dan ik, hebben, hier door kragtig aan te zetten, om den luiſter van mynen Natie nog veel heerlyker en grootzer, dan by my geſchied is, op haaren throon van eere, die zy door haare dappere daaden zoo wel verdient,

dient, in den helderen dag te zetten, een zaak, waar over ik my te aller tyd zeer verblyden, en veel redenen hebben zal, om God in dezen, indien het zyn welbehaagen is my zoo lang te laaten leven, te danken. Besluitende met deze woorden: *Gelukkig is het land, daar de Ouden aan 't roer van Staat zitten, en daar de Jonge Lieden verstandig reizen.*

E I N D E.

VERKLAARING DER DJAVAANSCHE WOORDEN,

By 't Vierde Deel.

Pangeran, - - - - - Een Prins, of een geëerden, van *Era*, eeren.
Kijay, - - - - - - Een Heer.
Depati of *Adepati*, - - - Een Stadhouder of Landvoogt.
Anom, - - - - - De Eerſte.
Paſceban, - - - - - Het Ren-perk.
Pabéan, - - - - - - De Tol-plaats.
Batoors, - - - - - Waapen-torſſers, Djavaanen die de Bagagie torſſen en navoeren.
Loera, - - - - - - Een klein Dorps-Hoofd.
Panakawan, - - - - - Een Hoveling.
Ingabey of *Nabèy*, - - - Een Opperregent van een Stadt.
Priays, - - - - - Heeren, Vorſten.
Den Dalam, - - - - - 't Keizers- of Vorſten-Hof.
Ponggáwa, - - - - - Ryks-Vorſten, Grooten.
Agong, - - - - - Groot.
Ratoe, - - - - - - Een Koning, ofte een Koningin.
Cobàr, - - - - - Een kleed van Staat, waar mede de Grooten malkanderen bezoeken.

ZAAKEN

Ons, na 't afdrukken van 't Werk eerſt ter hand gekomen.

In 't eerſte Deels eerſte Deel.
By de Onderkoningen van Goa, *fol.* 108. te voegen,
Don Jan de Saldanha de Gama, 1725. vertrokken als XLIV. Onderkoning, en LXXIX. Landvoogt van Goa.

Na *Fol.* 296. onder aan.
Het Theeſchip Klaarbeek, in 't jaar 1724. in December binnen gekomen, voor Amſterdam.

Na *fol.* 297.
By de Retourvlooten deze te voegen,
Zeven Zuikerſchepen, den 21ſten Mey 1725. binnen.
Goudriaan, voor Delft en Rotterdam.
Suſanna. Heesberg. Aſtréa — voor Amſterdam.
't Huis te Aſſenburg. — van Mocha.
Borſelen, voor Zeeland.
Opperdoes, voor Hoorn en Enkhuizen.

De vloot die in Juli 1725. binnen quam, onder den Zeevoogt, d'Ed. Heer *Ewout van Dishoek*, Ordinair Raad van Indiën.
Berkenrode. Berbices. De Stadt Leyden. Prattenburg. Kommerruſt. Haarlem. De Windhond. — Van Batavia den 4 December 1724. vertrokken voor Amſterdam.
Stadtwyk. Doornik. De Jacoba. — van Ceylon voor Amſterd.
Barbeſtein. Heynkenzand. Hogenes. — van Batavia voor Zeeland.
Den Adelaar. Cornelia. — van Ceylon 22 Decemb. 1724. voor Zeeland.
Langeroode. Terhorſt. — van Batavia voor Delft.
Noordwaddinxveen. Krooswyk. — van Batavia voor Rotterdam.
Hillegonda. De Hopvogel. — van Batavia voor Hoorn.
Margareta. Johanna. — van Batavia voor Enkhuizen

Sterk te zamen 23 ſchepen.
Zuikerſchepen 7

's Graveland, een Naſchip, binnen 16 September voor alle de Kamers.
De Ketel. Oudenaarde. — voor Amſterdam 11 December 1725. binnen.
Wickenburg, voor Zeeland.
d'Herſtelling, voor Delft en Rotterdam.
Vrieswyk, voor Hoorn en Enkhuizen, den 11 December 1725. binnen.

Dus ſterk te zamen 36 Schepen.

Zynde de 5 laatſte ſchepen den 3 Februari 1725. van Batavia vertrokken.

BYVOEGZEL.

Fol. 305.

Veranderingen en Byvoegzelen onder de Hr. Bewindhebberen van Amſterdam

Mr *Jacob Kerſſeboom*, Bewindhebber geworden 1718. En wegens Haarlem

Mr. *Joban van Schuylenburg*, 1721.

Mr. *Abraham Muyſſart*, overl. Nov. 1724.

Reynier Bouwens in plaats geworden 1725.

Hieronimo de Haze de Georgio, overl. 1725.

En *Fol.* 306. by die van Gelderland de 10 en 11de Bewindhebber,

Melchior ten Hove

By die van Utrecht.

Jan Henrik Strik tot 1725. en toen vervangen door

Mr. *Gideon Boudaan*, 1725.

Fol. 307. by die van Dordrecht.

Matthys van der Burch, overleden 1692.

Fol. 309. by die van Zeeland wegens Groningen.

Barent Gerbrand Hontoct, 1724.

Fol. 311. en 313.

Tot Delft en Rotterdam overleden *Jacob Emmery van Waſſenaar*, 1725. in plaats gekomen

Charles Philips van Dorp, Hr. van Maasdam, van wegen de Ridderſchap, enz. 1725.

Nog by *Fol.* 311. onder Delft *Gerard Molkenbour* overleden, en in plaats gekomen wegens de Ridderſchap van Overyſſel, uit het Quartier van Zalland, *Anthony Zueer* Baron van Harſolte tot den Bredenhorſt.

Fol. 315.

Van de Heeren Bewindhebberen van Hoorn, by my nog als levende geſtelt, zyn deze zedert overleden,

Mr. *Hercules de Vries.*

Mr. *Nicolaas van Sugtelen.*

Joan Boterpot.

Ook beſtaan de Kameren van Hoorn en Enkhuizen doorgaans uit vyftien Bewindhebberen, waar van 'er nu (in 't jaar 1726) zes te Hoorn, en zeven te Enkhuizen waren, zynde de twee anderen, uit de Ridderſchap

De Hoog-Ed. Heer Jonkheer *Aalbregt Nicolaas*, Baron van Schagen, Heere van Goudriaan, Curator der Academie van Leyden, enz. beſchreven in de Ridderſchap van Holland en Weſt-Vriesland.

En

Jonkheer *Willem Egmond van der Nyenburg*, Heere van Petten, Nolmerban, Schoorel, Borgermeeſter tot Alkmaar, enz.

Welke twee laatſte Heeren om de 3 jaaren dan in de Kamer van Hoorn, dan in die van Enkhuizen zitten.

En met de zevende Heer, nu 't Enkhuizen zittende, gaat het zoo, dat na zyn dood weer een zevende te Hoorn zit.

Fol. 316. by de Bewindhebbers van Enkhuizen nog te voegen

Dirk Haak, 1720.

Tot het Eerſte Deels Tweede Deel,

of tot de

MOLUCCOS of TERNATE.

Fol. 372.

d'Heer *Heynſius*, vertrokken als Landvoogt na Banda, 21 December 1722.

d'Heer *Kloek*, Landvoogt der Moluccos geworden 1722.

Fol 374.

d'Heer *Carel Schulerus* Opperkoopman en Tweede hier in 't jaar 1722. in plaats van *Jacob Chriſtiaan Pielat*, gaande na Batavia; doch d'Heer *Schulerus*, in 't jaar 1724. na Batavia vertrekkende, is op die reize overleden.

d'Heer *Abraham la Bourdette*, Opperkoopman en Tweede in 't jaar 1724. doch in dat zelve jaar opontboden, en vervangen door d'Heer *Jacob Boner.*

Herman Vlak, Capitein hier geworden in 't jaar 1722.

Fol. 375.

Jacob Comans, Fiscaal, vertrok in die qualiteit na Amboina, en is hier vervangen door *Henrik Broevius*, in 't jaar 1722.

Jan Cortenboſch, Fiscaal hier geworden in 't jaar 1724. in de plaats van *N. Blok.*

Jacob Augier, Winkelier in de plaats van *N. Graswinkel*, 1724.

Fol. 428.

D. *Joannes Henricus Molt*, 1724.

D. *Joannes Thomas Werndley*, 1724.

D. *Didericus Bontekoe*, 1725. in de plaats van D. *Albertsz* die na Batavia vertrok.

D. *Sel* zou nu vertrekken na 't Vaderland in 't jaar 1725.

ZAAKEN behoorende tot het Tweede Deel, of tot

AMBOINA.

Fol. 33.

Carel Schulerus op Hila (alzoo hy als Opperkoopman na Ternate vertrok) vervangen in 't jaar 1722. door

Elias de Haze op Hila 1722.

Johan Bake geworden Opperhoofd van Honimoa in 't jaar 1722.

Adriaan Willem Fritsvogel, geworden Opperhoofd van Oma in 't jaar 1722.

Vin-

Vincent van Wyngaarden, geworden Soldy-Boekhouder in 't jaar 1722.
N. Coyings geworden Fiscaal in 't jaar 1722. tot 1725.
De Ed. Heer *Gabry* na Batavia vertrokken als Extraordinaris Raad van Indiën, en vervangen 1725. door
De Heer *Stephanus Verſluys*, en in dit jaar door de Heeren XVII. gemaakt Extraordinaris Raad van Indiën.
N. van Eps Fiscaal 1725.

Tot het Derde Deel.

Fol. 141.

D. *Ninaber* ontboden na Batavia als Reviſor van 't werk van de Heer *Leydecker*, in 't jaar 1722. is uit Amboina vertrokken in 't jaar 1723. en is hier vervangen door
D. *Walerius Nicolai*, 1723.

Fol. 335.

Den 18ſten Auguſti 1725. bleek ons klaar by ſchryvens uit Parys aan den Graave van Thoulouſe, dat 't volk van een Koningsſchip een Meirman, na giſſing 9 voeten lang, geharpoeneert had, doch dat zy 'er zoo van verſchrikt waren, dat zy dien, toen hy aan 't ſchip quam, om zich over zyne wonde te wreeken, niet dorſten vangen.

Hy was van gedaante als een menſch, dan alleen dat hy vinnen, in plaats van handen, had. Zyn armen waren vol ſwaare ſchubben, als mede zyn lichaam, en zyn hoofd, met een ſoort van moſch, of zeewier, bedekt.

ZAAKEN tot BANDA,

Of het Derde Deel behoorende.

Fol. 372. 88.

De Heer *Heynſius* Landvoogt hier, doch tuſſchen Ternate en Banda overleden op de reize in 't jaar 1722.
d'Heer *Arnoldus van Tets*, Landvoogt, in 't jaar 1723. in de Heer *Heinſius* plaats gemaakt, en in 't jaar 1724. overleden.
De Heer *Aldert Aldertszoon* gevordert tot Landvoogt, in 't jaar 1725.

Fol. 102.

Aldert Aldertszoon, Hoofd van Lonthoir, in *Hellerus* plaats geworden, doch van 't jaar 1722. tot 1724. dit geweeſt zynde, is toen gevordert tot Opperkoopman en Tweede dezer Landvoogdy.
N. Coyings geworden Tweede in 't jaar 1725.
De Fiscaal *N. van Eps* gezonden na Amboina, in 't jaar 1725. en vervangen door *Apollonius van Aller*, 1725.

Fol. 103.

Adriaan Verdonk, Soldy-Boekhouder, in 't jaar 1725.

Fol. 115.

D. *Joannes Boekenberg* na Batavia, in 't jaar 1724.
D. *Francois Hartog*, 1724. hier.
D. *Tobias Joannes van der Ley*, 1724. hier.
D. *Joannes Muller*, overleden in 't jaar 1725.

Tot de Beſchryving van GROOT JAVA,

Of het Vierde Deel.

By het leven van den Heer *Laurens Reaal*, *Fol.* 271. moet nog gevoegt worden, het *Diploma* van den eerſten Wapenkoning van Engeland, waar by zyn Edelheyd Ridder gemaakt word, en dat, ons onlangs ter hand geſtelt zynde, wy noodig geacht hebben, als een onbetwiſtelyk getuigenis van 's Mans welverdienden lof, hier achter by te voegen.

UNIVERSIS, ET SINGULIS, CUJUSCUNQUE LOCI, Status, Gradus, Ordinis, ac conditionis, ad quos præſentes pervenerint, Guilielmus Segar, *Miles, alias dictus* Garterus, *Principalis Rex Armorum Regni Angliæ, ſalutem in Domino ſempiternam. Cum omnium omnino ſit veritatem, ac honeſtatem tueri, & teſtimonium virtutis cuilibet bono perhibere, tum mea imprimis intereſt, qui Rex Armorum florentiſſimi Regni Angliæ ſum juratus, & regia authoritate ſub magno Angliæ Sigillo munitus, ut Genealogias Virorum Nobilium, atque virtute præclarorum, una cum Armis, ſive Clypeis, Gentilitiis ac Inſignibus (tam exteris, quam ſubditis) in Officio Armorum fideliter conſervem, eorumque dignitatibus, honoribus, præeminentiis, quoties rogatus*

fuerim, atteſter. Quorum in numero, quum, per Diploma ſub magno Angliæ Sigillo, 7mo die Februarii, annoque Regni primo Domini noſtri CAROLI, *Magnæ Brittanniæ, &c., Regis, conceſſum, Dominum* Laurentium Reael, *Amſtelodamenſem, Juris Doctorem, & quondam nomine Illuſtrium Dominorum Ordinum Provinciarum Unitarum Inferioris Germaniæ Gubernatorem in India Orientali, & nunc Vicarium Thalaſſiarchæ claſſis ſubſidiariæ, propter egregia ſua munera, merita eximia, eruditionem præclaram, nec non conatus laudabiles in tam excellenti viro exiſtentes, titulo, honore, & Dignitate Ordinis Equeſtris, ſive Equitis Aurati, ab Illuſtriſſima ſua Majeſtate ornatum, & condecoratum fuiſſe invenerim, & rogatus ab illo fuerim, me, prædictum* Garterum (*ad officium quoniam meum proprie pertineat*) *hujus ſuæ dignitatis in Armorum Archiva, non tantum mentionem fieri velle ſed & libris officii inſerere, & in perpetuum conſervare antiquum Familiæ ſuæ clypeum Gentilitium, ſeu inſignia, videlicet in campo cæruleo Lilliam auream inter duos Angues etiam aureos exſurgentem, & ut priſtinæ ſuæ Criſtæ loco (liliæ nempe Aureæ inter duas Alas cæruleas) novam aptamque majus excogitarem, excogitatam depingerem, depictamque illi, ſine cujuspiam præjudicio aſſignarem; pro virtute ergo Officii mei, ut voto ſuo (quoad in me eſt) reſponderem; ſibi, & ſuis ſupra Galeam, e tortilio, inter duas Alas cæruleas Roſam Angliæ rubram duobus Anguibus aureis, culmum Viridem Caducei in morem ſuccingentibus (in Dignitatis iſtius in illum, a Regia ſua magnæ Brittanniæ Majeſtate haud Immerito non ita pridem collatæ memoriæ Immorituræ Symbolum) excogitavi, depinxi, & aſſignavi, prout latius in margine depingitur. Quam Criſtam prædictus ego* Garterus, *virtute Officii mei, confirmo, concedo, aſſigno, prænominato Nobili Viro* Laurentio Reael, *Equiti Aurato, &c., poſterisque ſuis, ad utendum, gerendum, & ferendum, in Clypeis, Vexillis, Armatura, & quocunque, prout ſibi, & illis, libitum & placitum erit, juxta jus fœciale. In cujus rei teſtimonium manum meam appoſui, & Sigillum Officii mei affixi Datum Londini decimo die Februarii, An. Dni 1626. Annoque Regni Domini noſtri* CAROLI, *Dei Gratia, Magnæ Brittaniæ, Franciæ, & Hiberniæ Regis, Fidei Defenſoris, ſecundo.*

GULIELMUS SEGAR GARTERUS.

Het welk in 't Nederduitſch aldus luid:

AAN ALLEN, ENDE EEN YEGELYK, VAN WAT PLAATS, ſtaar, trap, rang, ende gelegenheid hy zy, tot welken deze tegenwoordige (letteren) zullen komen, wenſcht *Willem Segar*, Edelman, anders *Garter* genaamt, voornaamſte Waapen-Koning des koninkryks van Engeland, eeuwige zaligheid in den Heere. Vermits het een yegelyk paſt de waarheid ende de eerlykheid voor te ſtaan, ende aan alle goede lieden te verleenen een getuigenis van deugd, alzoo legt 'er my voornamentlyk aan gelegen, die geſwooren Koning der Wapenen van 't allerbloejenſte koninkryk van Engeland, ende door 't koninklyk gezag onder 't groot Zegel van Engeland geſterkt ben, op dat ik de Geſlagtrekeningen der Edelen, en der beroemden door hunne dapperheid, te gelyk met hunne Geſlagt-wapenen ende ſchilden, mitsgaders de kenteekenen (zoo voor de vreemdelingen, als voor de onderdaanen) in 't Ampt der Wapenen getrouwelyk bewaren, ende wegens hunne waardigheden, certitels, ende uitmuntentheden, zoo meenigmaal daarom verzogt worde, getuigenis zoude geven. In welker getal dewyl ik bevonden hebbe, dat, by een Bulle onder 't groot Zegel van Engeland, den 7den Februari, in 't eerſte jaar der Regeering van onzen Heere, CAREL, koning van Groot Brittannien, enz. toegeſtaan, de Heer *Laurens Reael*, Amſterdammer, Regtsgeleerde, ende wel eer, uit naam der Doorlugtige Heeren Staaten der Vereenigde Provintien van Nederland, Gouverneur in Ooſtindiën, en nu Vice-admiraal van de auxiliaire vloot, om zyne deftige Ampten, voortreffelyke verdienſten, beroemde geleerdheid, ende loffelyke pogingen, in zulk een uitmuntend Man zynde, met den Titel, eere, ende de waardigheid der Ridder-ordre, ofte die van Ridder van zyne Doorlugtigſte Majeſteit vereert, ende verciert is geweeſt, ende ik van hem verzogt ben, dat ik, voornoemde *Garter* (aangezien dit eigentlyk tot myn ampt behoort) van deze zyne waardigheid in de bewaarplaats van de Handveſten der wapenen, niet alleen gewag maaken, maar dat ik dit ook in de boeken van dit Ampt inlaſſen, ende voor altyd bewaaren wilde het aloud ſchild van zyn geſlagt ende huis, ofte der zelver kenteekenen; te weten, op een hemelsblaauw veld een goude lelie tuſſchen twee goude ſlangen, zich vertoonende: ende op dat ik in de plaats van zyn voorig Helmteeken (te weten, een goude lelie tuſſchen twee hemelsblaauwe vleugels) een nieuw, ende bequamer uitdenken, het bedagte uitteekenen, ende 't uitgeteekende hem, zonder yemants nadeel, toeëigenen zoude, zoo heb ik, uit kragt van myn Ampt, om zynen wenſch (zoo veel in my is) te beantwoorden, voor hem, ende de zynen,

nen, boven den helm, uit het gedraaide, tuſſchen de twee hemelsblaauwe vleugels de roode Roos van Engeland met twee goude ſlangen, even eens als een dubble gevlogte roede den groenen ſteel omvattende (tot een teeken van onſterfelyke gedagtenis dezer waardigheid, van zyne koninklyke Majeſteit van Groot Brittannien niet onverdient nu onlangs aan hem gegeven) bedagt, geteekent, ende toegeeigent, gelyk dat breeder op de kant uitgeteekent is. Welk Helmteeken ik, voornoemde *Garter*, uit kragt mynes Ampts beveſtige, toeſta, (ende) toeeigene aan den voornoemden Edelman, *Laurens Reaal*, Ridder, enz., ende aan zyne nakomelingen, om dat te gebruiken, te voeren, en te dragen in hunne ſchilden, vaandels, wapentuig, ende waar in 't zoude mogen zyn, zoo als hem, ofte hen, dit behagen ofte welgevallen zal, volgens 't Herauts regt. Om welke zaak te getuigen ik myne hand daar bygevoegt, en 't Zegel mynes Ampts daar aan gehegt hebbe. Gegeven tot Londen, den thienden Februari in 't jaar des Heeren 1626., en in het tweede jaar van onzen Heere, CAREL, door Godes genade, koning van Groot Brittannien, Vrankryk, ende Yrland, Beſchermer des Geloofs.

WILLEM SEGAR, GARTER.

Onder het wapen ſtaan deze woorden:
Invidia florenti Infeſta.
dat is:
De Nyd kant zich tegen een die bloeid.

Aan deze Bulle hing een Zegel van den voornoemden Wapen koning, rondom 't welke ſtond, SIGILL: GARTERII PRINCIPALIS REGIS ARMORUM.

Joſua van Arrewyne wiert in 't jaar 1723. van Opperhoofd van Tsjeribon (dat gevoegt dient te worden by *Fol.* 17.) Opperhoofd van Bantam, dat reets *Fol.* 221. ſtaat.

De Ed. Heer *Chriſtiaan Weſtpalm*, Equipagiemeeſter, gemaakt 1724. Extraordinaris Raad, *Fol.* 378. by de Equipagiemeeſters, en *Fol.* 373. by de Raaden van Indiën by te voegen.

De Ed. Heer *Stephanus Verſluys*, Landvoogt van Amboina, gemaakt Extraordinaaris Raad 1724. *Fol.* 373. 'er mede by te voegen by die Raaden.

De Heer *Pieter Gysbert Noot* in 't jaar 1724. geworden Landvoogt van Kaap der Goede Hoope; *Fol.* 376.

De Heer *Abeleven*, Opperkoopman en Sjahbandar, gaat 1724. na 't Vaderland, en is vervangen door de Heer *Frederik Lokman*, en deze weer als eerſte Klerk van haar Edelheden door de Heer *Wouter Henriks*, 't eerſte te voegen by *Fol.* 381. en 't laatſte by de eerſte Klerken *Fol.* 374.

De Ed. Heer *Durve* door de Heeren XVIInen als Preſident van den Raad van Juſtitie ontſlagen, en Ordinaar Raad met een beſluitende ſtem geworden in September 1724. letter A. *Fol.* 384. en vervangen door

De Ed. Heer *Henrik van Baarle*, die ook Extraordinaar Raad gemaakt was, en die in 't jaar 1725. *Fol.* 388. moet ingelaſt worden.

Onder de Kerkelyke Zaaken.

Fol. 127.

By de Predikanten nog te voegen,
D. *Hartholt* geſtelt om Maleits leeren.
D. *van den Boſch* verbetert 1721. met 20 guld. ter maand meer.

Moetende geſtelt worden by de Predikanten, buiten vaſte bedieninge.
D. *Jan Coenraad Alberts*, uit Ternate opgekomen.
D. *Jacobus Canter* van Coetsjen opgekomen met zyne ruſtſoldye, en ontſlagen van zyn dienſt.
D. *Joannes Boekenberg*, uit Banda opgekomen.
} 1725.

En by de nieuw aangekomen Predikanten *Fol.* 134. na D. *Scholter* te voegen deze:
D. *Stephanus van Es.*
D. *Adrianus Ras.*
D. *Tobias Joannes van der Ley*, na na Banda gezonden.
} 1724.
D. *N. ten Hoiten.*
D. *Hajo Borſum*
D. *Balthaſar Delmenhorſt.*
D. *Imannus 't Hoofd.*
} 725.

Tot het Vyfde Deel by te voegen onder CHOROMANDEL.

Fol. 27. colom 2. By de Commiſſariſſen als d'allereerſte d'Heer *Pieter Boreel*, in 't jaar 1643. en toen daar overleden.

DRUKFEYLEN,

Nog in het Eerſte Deels eerſte Deel gevonden.

Pag. 37 in de Kaart der Talautſe Eilanden ſtaat LIROG, lees *LIRONG*. *pag.* 51 c. 2 periode 5 Ambiſartes l. *Ambiſares*. *pag* 54 c. 1 per. 4 Peiceſtas l. *Peuceſtas*. *pag.* 71 c. 1 per. 1 Pamgab l. *Pangab*. *pag.* 146 c. 2 per. 4 reg. 3 1719. l. 1519. *pag.* 218 c. 1 reg. 9 1722. l. 1622. *pag.* 226 c. 1 r. 26 1629. l. 1643. *pag.* 248 c 1 r. 12 Poelo Thun l. *Poelo Rhun*. *pag.* 301 r. 25 Iſaäc le Meer l. *Iſaäc le Maire*. reg. 27 Marcus Vogelaar l. *Marcus de vogelaar*. *pag.* 302 onder 1656. Dirk Tulk. l. *Diderik Tulp*. onder 1658. Gerrit Papenbroek l. *Gerard van Papenbroek*. *pag.* 304 1697. 10 Mey in plaats van Abraham van Aſperen l. *Abraham Alpben*. *pag.* 306 r. 15 l. *Chriſtiaan Carel Baron van Lintelo, Heere van de Ehze*. *pag.* 310 de onderſte reg. 1652. l. 1683. *pag.* 317 onder de bygevoegde Heeren Bewindhebberen Wonthölt l. *Wentholt*.

In 't Tweede Deel des eerſten Deels of der MOLUCCOS.

Pag. 40 c. 1 r. 7 van ond. Kabroeang legt op 59 l. *Kabroeang legt op* 5. *pag.* 117. c 1 r 23 1699. l. 1609. *pag.* 149 c. 1 r. 5 en r. 1 van ond. Portugal l. *Caſtilien*. *pag.* 199 c. 1 r. 11 van ond. Colonga l. *Calonga*. *pag.* 390 c. r. 20 1692. l. 1642.

In het Derde Deel of Zaaken van den Godsdienſt van AMBOINA, *als mede der Boomen, Dieren, enz.*

Pag. 22 c. 1 r. 29 Erinama Tamilau, l. *Erinama, Tanulau*, *pag.* 29 c 2 r. 28 Alapatila l. *Alapoetila* *pag.* 32 c. 2 r. 2 Huntado l. *Hurtado* *pag.* 46 c. 1 r. 24 van ond. Harioc l. *Haria* *pag.* 49 c. 2 kantteek. de Heer Koen. l. *de Heer Speex*. *pag.* 60 Korte inhoud r. 12 en D. Montanus ſtierf. l. *En ſtierf. D. Montanus*. *pag.* 101 c. 2 r. 11 van ond. dat ik volgens l. *dat ik dat volgens*. *pag.* 120 c 1 r. 25 Suzga. l. *Surga*. *pag.* 121 c. 1 r. 7, 23, 33 Thiel l. *Thïel*. col. 2 r. 30 Suzga l. *Surga*. *pag.* 130 Korte ſtaat Thiel l. *Thïel* *pag.* 140 c. 1 Jan van der Wee. l. *deze is maar Proponent geweeſt*. *pag.* 161 c. 2. en 162 c. 1 No. VI. l. *V*. *pag.* 162 No. VIII. l. *VI*. *pag.* 218 c. 2 r. 7 Ll: R. moet zyn *Ll* *pag.* 224 c. 2 r. 13 Garniter. l. *Ganiter*. *pag.* 228 c. 2 r. 34 Boenga Watroe, l. *Boenga Wactoe*, *pag.* 234 No. LXXIX de Likuwala, l. *LXXX*. *pag.* 256 No. CXVIII. l. *CXVII*. *pag* 257 c. 1. r. 12 Dagon ingat, l. *Dabon ingat*, *pag.* 267 c. 2 r. 3 Peras Bagaula l. *Pas Baguala*, *pag.* 279 c. 1 r. 38 Bilittor, l. *Billitton*, *pag.* 295 c. 1 r. 28 Noeſſa Laodt l. *Noeſſa Laoat* *pag.* 313 c. 1. r. 31 R. R. l. *C*. *pag* 319 c. 1 Kantteek. de Tohoekey, l. *de Ioborkey*, *pag* 321 c. 1 r. 21 vân ond. T l. *D* *pag* 334 c. 2 r. 19 200 hy my Hy l. *200 by my*, *pag.* 347 Korte inh. r. 6 Ikan Cabintang. l. *Ikan Babintang*. *pag.* 350 c. 1 r. 20 Cabo 's Laoet l. *Cabos Laoet* *pag.* 354 c. 2 r. 3 van ond. Moda, l. *Moeda*, *pag.* 356 c. 1 Kantteek. vergeten l. *Ikan Kipas* *pag.* 378 Korte inh. r. 8 Bilalang Loet l. *Bilalang Laoet* *pag.* 381 c. 2 Kantteek. verg. l. *de Bruine Dolfyn*. *pag* 383 c. 2 Kantteek. Boelan Bahra l. *Boelan Babroe*. *pag* 386 c. 1 Kantteek. Ikan Batoe ang l. *Ikan Batoe Jang* *pag.* 349 c. 2 Kantt. Roelat l. *Rolat* *pag.* 409 Korte inh. r. 4 Maloçane. l. *Maloeame*. en r. 6 Dodinga l. *Dodingo*. *pag.* 416 c. 2 r. 17 en Kantteek. Dodinga l. *Dodingo*. *pag.* 418 c. 1 Kantteek. Jang Beſei l. *Jong Beſei*. *pag* 419 c. 1. r. 17 van ond. Bidoeri, l. *Badoeri*, *pag.* 421 c. 2 r. 10 van ond. Ganopa-viſch. l. *Garopa-viſch*. *pag.* 427 c. 2 r. 18 Ikan Ganapa l. *Ikan Garopa* *pag.* 435 c. 1 Kantteek. Ikan Hidang l. *Ikan Hidong* *pag.* 437 Korte inh. r. 17 Dengan Pingir l. *Dengan Pinggir* *pag.* 453 c. 1 Kantt. Kaſamba. l. *Kaſomba*. *pag.* 464 Kantt. Ikan Pampus Pampus l. *Ikan Pampus* *pag.* 475 c. 1 Kantt. Ad- jaib l. *A- djaib* *pag.* 500 c. r. 15 Tſabalang l. *Isjakalang*

In 't Derde Deels tweede Deel of BANDA *en* MACASSAR.

Pag. 33 Korte inh. r. 17 Cara. l. *Caras*. *pag.* 44 c. 1 r. 3 per. 3 Joble Joele l. *Jable Jaloe* *pag.* 46 c. 1 r. 33 en Kantt. Lokker, l. *Lakker*, *pag* 48 ſtaat 84 l. 48 *pag.* 118, c. 2 per. 6 Goeroc, l. *Goerot*, *pag.* 132 Kantt. en r. 2 per. 3 Toecân-Beſi 's l. *Toecang Beſi 's* *pag.* 134 c. 1 r. 27 Tonadja, l. *Toradja*,

In Tonkin, Cambodia, en Siam.

Pag. 8 c. 1 r. 16 Combodia l. *Cambodia*. *pag.* 34 c. 1 r. 19 van ond. Buihſchop. l. *Buſchof*. *pag.* 96 ond. aan REGIS. l. *BLAD-WYSER*.

In het Vierde Deel, of JAVA'S *Beſchryving.*

Pag. 3 c. 1 r. 8 Zuuda l. *Zunda* *pag.* 4 c. 1 r. 1 naaſt l. *naaſte* *pag.* 6 c. 1 r. 17 Kandang Weſſi l *Kandong Weſſi* *pag* 7 c. 1 r. 7 Tangeran l. *Tangerang*. reg. 22 Onderkoopman l. *Opperkoopman* *pag* 8 c. 1 r. 1 Jatamagara l *Jatimagara* *pag.* 9 c. 1 laatſte reg. Tsiekenloedok l. *Tsikerloedok* reg. 38 Panjagara Godo, l. *Pajagara*, Sindawani, l. *Sundawani*, *pag.* 9 c. 2 r. 3 Tsimortsjang l. *Tsiniontsjang* reg. 20 en 22 is de ( ) te veel. *pag.* 10 c. 1 r. 6 Tsjoe l. *Tsioe* reg 14 Klapponaggo l. *Klappanoggo* reg. 17 en 26 Koribagoni l. *Koirbangboni* reg. 38 Tſibaar l. *Iſtboas* *pag* 10 c. 2 r. 20 Makervaart l. *Mokervaart* reg. 22 Tſibeajong l. *Tſibeajon* *pag.* 11 c. 1 r. 39 Boedeongati l. *Boedeongatti* *pag.* 12 c. 1 r. 14 van ond. Beragtige l *Bergagtige* *pag.* 14 c. 2 r. 16 Bilan l. *Bilang* *pag.* 18 c. 2 r. 14 van ond. Barongkina, l. *Barongkina*,

pag.

DRUKFEYLEN.

pag. 19 c. 1. r. 1 Paracka en r. 23 Parockan l. *Parocka* reg. 28 Kondang Awer l *Kandang Awer* c. 2 reg. 18 Dagan l *Dagang* reg. 22 en 41 Tſidoedas l. *Tſiboedas.* *pag* 19 c. 2 r. 5 van ond. Troſſana l *Traſſana* *pag.* 20 c 1 r. 5 Cundanlaſſi l. *Cundanlaſſi* reg 44 Pania Roeſang l. *Pana Roeſang* reg. 46 Tſiſſeera l. *Tſiſſeroo* reg. 3 van ond. Tſipoelo l *Tſipelo idem* Serange Sitoe l. *Serange, Sitoe,* col. 2 r. 38 Tſimateri l. *Tſiamateri* *pag* 21 c. 1 r. 7 Tſibiri l. *Tſiebiri* reg. 41 Binadana l. *Bianadana* *pag.* 22 c 1 r. 1 Panjaroeweſſi l *Panjaroeweſſi* reg. 4 Limoes l. *Limos* reg. 31 Cipette l. *Cippette* reg 33 Tſimonggang l. *Tſimongang* reg. 41 Imbanagara l. *Impanagara* reg 15 van ond. Cadjang l *Cadjan* *pag.* 23 c. 1 r. 38 Kawongan l. *Kawongon* reg. 39 Bidamma l. *Badamma.* reg. 11 van ond. Tſianſi l. *Tſiranſi* col. 2 r 19 Lalibolang l *Labibolang* *pag* 25 c 1 r. 21 van ond. wel l. *welke* *pag.* 26 c 1 r. 1 Korang, l. *Karang* *pag.* 28 c. 1 r. 9 Tondoenang l. *Landoenang* *pag* 34 c. 1 r. 18 Baanjaar Poetch l. *Baanjoe Poetch* *pag* 37 c. 1 Kantt. pripin l. *priprin* col. 2 r. 31 geheel l. *Geel* *pag.* 39 c. 2 r. 5 van ond Lawoe l. *Loewoe* *pag.* 40 c. 1 r. 7 van ond. Pajatan l. *Pajatin* col. 2 r 2 van ond. Tſikameling l *Tſilameling* reg. 1 van ond. Panagara l *Panaraga* *pag* 41 c 2 r. 41 en *pag* 42 c. 2 r. 27 Taroeſan l. *Laroeſan* reg 36 Sipandjang l. *Sapandjang* reg 25 van ond. Golok l. *Golot* *pag* 48 c. 1 r 7 van ond. Ampil l. *Ampel* *pag.* 49 c 1 r. 19 Malati, Torreboa l. *Malati, Pananggongan, Torreboa* *pag.* 50 c. 1 r. 40 Wiraſaba l. *Wiraſaba* *pag.* 51 c 2 r. 27 hebben, l. *hebben*) *pag.* 52 c. 2 r. 2 van ond. hier met uitgedrukt l. *hier niet uitgedrukt.* *pag.* 53 c. 1. r. 5 van ond. wat rood l. *dat wat rood.* *pag.* 54 c. 2 r. 12 Madura l. *Madura* *pag.* 56 c. 2 r. 4 van ond. de ſtrande, l. *de ſtranden zyn,* *pag.* 57 c. 1 r. 2 Pati Toeban, l. *Pati, Toeban,* col. 2 r. 31 te wagen, l. *te wagten,* *pag.* 61 c. 1 r. 15 Manganone, l *Manganonan,* *pag.* 63 c. 1 r 30 (Den Heere of u) l. *Den Heere (of u)* De 6de reg. van 't Vader ons in 't Hoog Javaanſch ſtaat in 't Duitſch: Geeft dan deze aan ons l. *Geeft dag deze aan ons* *pag.* 63 c. 1 r. 23 Ambe l. *Ambi* en 't laatſte woord) tap i l. *tapi* reg. 10 van ond. (ambe l. *Ambi* reg. 60 Kowaſa, ambi l. *Kowaſa, bari* *pag.* 65 c. 2 r. 11 der 4de per. Heilige taal is) l. *De Heilige taal is)* *pag.* 66 c. 2 r. 2 Pantſoer l. *Pantſoeri* *pag.* 67 c. 1 r. 3 en 11 Kanfoeri, l. *Canſoeri,* col. 2 r 4 per. 3 van Japan l. *na Japan* *pag.* 69 c. 1 r 16 van ond. na de Galoh, l. *na Galob,* *pag.* 70 c. 2 r. 18 Manta l. *Marta* reg. 21 Amang Koerat l. *Amangkoerat* reg. 33 ſo Eleddin. l. *ſo 'l Eddien,* *pag.* 71 korten inh. r. 7 van ond. 's vyands Veldheer l *'s vyands Veldbeer.* *pag.* 84 c. 1 r. 36 ren te land, 3500 te water, l. *ren te land, 3500 te water gekomen,* *pag.* 96 c 2 r. 14 van ond. 't geluk l. *'t ongeluk* *pag.* 106 c. 2 r. 4 van ond. welk de Keyſer l. *welke de Keyſer* *pag.* 109 c 1 per. 6 r. 1 Taroena Jajan l. *Taroena Djaja* col. 2 per. 6 r. 1 Tagalwange l. *Tagalwangi.* *pag* 115 Korte inh. r 2 Angtang. l. *Antang.* *pag.* 131 c. 1 r. 33 Pagrr. l. *Pagar,* *pag.* 140 c 1 art. CX r. 7 Prianggang l. *Priaangan* *pag.* 142 c. 2 r 7 en van Sammanap l. *en zoo die van Sammanap* *pag* 145 c. 2 r 20 Pnanaraga l. *Panaraga* *pag* 152 c. 1 r 28 gehad, hebbe. l. *gehad hebbe.* *pag* 153 c. 2 r 16 van ond en zoo trok zy aanſtonts l *trok zy aanſtonts* *pag* 154 c. 1 r. 17 van ond ook om, dat l. *ook om dat* reg 29 Holſt l. *Holts* *pag* 158 c 2 r. 4 Nombahoe l *Nombahan* *pag.* 163 c. 2 r 20 Sedjajana l. *Sedjana* *pag.* 165 c. 1 r 10 na den korten inh. verſchei l. *verſcheide* *pag.* 166 c. 1 r. 2 valt zoo breed, l *valt wel zoo breed,* *pag.* 171 c 2 r. 12 Sedjang Poera, l. *Sedjana Poera,* *pag* 176 c. 1 r. 32 en die ſchelmen l. *terwyl die ſchelmen* *pag* 179 c. 1 r. 21 van ond. Kapiteinen l *de Kapiteinen* *pag.* 182 c. 2 r. 10 van ond. Pnanaraga l. *Panaraga* *pag.* 194 c. 1 r. 18 Madiom l *Madion* *pag.* 199 c. 2 r. 31 een een l. *een* *pag* 202 c. 2 r. 14 van ond. dien brief l. *die brieven* *pag.* 211 c. 2 beneden het vers r. 9 niet veel l. *'t welk niet veel* *pag.* 216 c 1 r. 2 van ond. Sulthan Agong, l. *Sulthan Agong Canari,* col. 2 r. 20 van ond. Ginkal l. *Smkal* *pag.* 221 c. 1 r. 26 over te leveren l. *zyn ryk over te leveren* *pag.* 232 c. 1 r. 5 de vierkante poort l. *de vierkant's poort* *pag* 256 korten inh. r. 2 Wanneer dit na y ier Comptoir geſchied. l. *voornaamſte werk baarer Edelheden. Wanneer dit na yder Comptoir geſchied,* *pag.* 257 c. 2 r. 6 van ond. op Malakka l. *over Malakka* *pag.* 278 c. 2 r. 16 Vlotelingen twiſt. l. *Vlotelingen dit wiſt,* *pag.* 283 c 2 r. 12 van ond. bedry l. *bedryf* *pag.* 365 ſtaat boven aan 395 l. 365 *pag.* 486 c. 2 Kantteek. van Ban- l. *van Bantam.*

In 't Vierde Deels Tweede Onderdeel, of JAVA'S *Zaaken van den Godsdienſt, enz.*

pag. 1 c. 1 r. 2 van ond. betrekkende l. *betreffende* col. 2 r. 9 van ond. Padjang l. *Padjang)* *pag.* 2 c. 1 r. 3 en 35 Modlana l. *Moelana* reg. 11 Poſah l. *Paſi* *pag.* 3 c. 2 r. 35 Sjafei, Faſſanhi, l. *Sjafei of Faſſafibi,* *pag* 18 c. 1 r. 7 te behelpen. l. *te belpen.* reg. 10 Pentcaſen, l. *Pontcaſin,* *pag.* 30 c. 2 art. 68 r. 7 blaſphemis, l *blaſphemie,* *pag.* 58 c. 1 r. 2 van cap. 10 Caſis, l. *Caſies* *pag* 64 c. 1 r. 16 en *p.* 74 c. 1 r. 21 van ond. Thorton l. *Thornton* *pag.* 76 c. 1 r. 5 en r. 9 van ond. Clerk l. *Kelk* *pag.* 78 c. 2 Kantt. Candeel l. *Cardeel* *pag.* 87 c. 2. r. 11 Huppers l *Hupperts* *pag.* 95 c. 1 Kantt. D. Hen l. *D. Hey* reg. 22 geen buyten, l. *geen buyten-* *pag.* 106 c. 1 r. 8 glaswieke, l. *vlaswieke* *pag.* 107 c. 2 r 37 Kantt. Caſteleyn l. *Chaſteleyn,* ook in den text in per. 13 en in de Kantt. Bruyning l. *Buyning* *pag.* 112 c. 1 r. 20 en 39 en de Kantt. van 't jaar 1719. Hogewaard en Hoogenwaard l. *Hoogerwaard,* col. 2. r. 12 van ond. Barton l. *Bartou* *pag.* 113 c. 1 r. 10 de derde waar te nemen. l. *de Rheede waar te nemen.* *pag.* 116 r. 14 Clarebeek l. *Clarenbeek* *pag* 117 r. 25 Morlinus l. *Merlinus* *pag.* 118 r. 9 Colterus l. *Coſterus* *pag.* 123 r. 36 Bruyning. l. *Buyning.* reg 39 Serunus l. *Serruus* *pag.* 128 A. 1633. Mr. Andries Dunæus. l. *Mr. Andries Dunæas.* *pag.* 133 A. 1659 de Diaken Guilliam Dunloper, *Gulliam Dunlopes.* *pag.* 176 c 1 r. 1 van ond. Mizrah l. *Mirzah* *pag.* 181 c. 1 r. 29 *p.* 182 c. 2 r. 5 en *p.* 183 c. 1 r. 3 - Coraſan. l. *Choraſan.* col. 2 r. 18 zynen zoone l. zyne zoonen *pag* 186 c. 1 Kantt. Sjeich Omar, IVde l. *Sjeich Omar, Vde* *pag* 204 c. 2 r. 10 Mogols. Zedert l. *Mogols, zedert* *pag.* 215 c. 2 r. 23 van ond. Hhadji Mordee l. *Hbadji Mondee* *pag.* 216 c. 2 r. 10 van ond. over geven kon. Hem l. *overgeven kon, die hem* *pag.* 224 c. 1 r. 30 van ond. ſtaat letter B l. *K* *pag.* 232 korten inh. r. 13 Chuſna Sinai, l. *Chriſna Sinai,* *pag.* 260 c. 1 r. 5 van ond. Hharaan, l. *Hbaraam,* *pag.* 261 c. 1 r. 6 Dilly, l. *Delly,* *pag.* 264 c. 2 r. 27 Jemeah l. *Jemeab* reg. 37 de Bonceloes, l. *der Bonceloes,*

pag.

DRUKFEYLEN.

pag. 269 c. 1 r. 14 van ond. Mekkah, l. *Mekka*, *pag.* 291 c. 2 r. 25 Suilficaar l. *Souilficaar* *pag.* 302 c. 2 r. 48 door de Heer Arent Barentzoon Muykens l. *door de Heer Lyland, en die weer door de Heer Arent Barentszoon Muykens* reg. 5 van ond. was de Heer Iſaak Koedyk l. *was de Heer Verſtegen, toen de Heer van Gent, en daar na de Heer Iſaak Koedyk*

In China, Tayouan, en d'Uit- en t'Huis-reize.

Pag. 11 korte inh. r. 7 van ond. Tyryn. l. *Tyzyn.* *pag.* 22 c. 2 Kantt. Tsjiam l. *Tsjampa* en Torkin l. *Un Tonkin* reg. 23 van onder Hokſpouw l. *Hokſieuw* *pag* 72 c. 19 van ond van der Bung l. *van der Burg* *pag.* 136 c. 2 r. 14 na den korten inh. Jacobus Valntyn l. *Jacobus Valentyn.*

In het Vyfde Deel van CHOROMANDEL.

Pag. 7 c. 2 r. 1 van ond. Mangiewaka l. *Mansjewaka* *pag.* 17 c. 1 r. 28 Atarden-ſtoff. l. *Aardenſtof* *pag.* 24 c. 2 r. 14 Cotos l *Cocos* *pag.* 26 c. 1 r. 13 van ond. Golongs l. *Goelongs* col. 2 r. 28 Pinaſſe Ginggans, l. *Piſſnae Ginggangs*, *pag.* 27 c. 1 r. 12 Cornelis van Quaaberg, l. *Cornelis van Quaalberg*, *pag.* 34 c. 1 r. 1 Asjien's l. *Atsjen's* reg. 4 van ond. Aguil- l. *Agel* col 2 r. 12 van ond. en r. 34 Daſſumba l. *Caſſumba* reg. 21 van ond. hier geweeſt zyn: l. *die hier geweeſt zyn:* *pag.* 37 c. 2 r. 24 Lak-pannen. l. *Dak-pannen.* *pag.* 44 c. 1 r. 12 van ond. Nicobare l *Nicobares* *pag.* 45 c. 1 r 24 van ond. Chitſe l *Chitſen* *pag.* 48 c. 1 r. 27 van ond. Moiſuls en c. 2 r. 22 van ond. Moſſules l. *Moſſuls* *pag.* 64 c. 2 r. 21 welk ſtadt l. *welke ſtadt.* *pag* 66 c. 2 r. 4 of l. *af* *pag.* 70 c. 1 r. 10 gevangen l. *vervangen* *pag.* 71 korten inh. r. 4 gegeven, l. *te geven*, reg. 3 en den ve l. *om den ve* reg. 10 Avedoeta's l. *Avadoeta's* *pag.* 75 c. 1 r. 7 T'ſechecti l. *Tſchecti* *pag* 76 c. 2 r. 6 Weinhja's l. *Weinsja's* *pag.* 77 c. 1 Kantteek. toen mogen l. *doen mogen* en doorboord zyn. l. *doorboord worden* *pag.* 78 c. 1 r. 13 van ond Wensja's l. *Weinsja's* *pag* 79 c. 2 Kantteek. een overſpel l. *den overſpeler* *pag.* 84 c. 2 r. 2 van ond. Tauni l. *Tauri* *pag.* 85 c 1 r. 4, 5 ruidem ſegnis reſt l. *quidem ſegnis ineſt* *pag* 99 c. 2 Kantteek. wat den l. *wie in den* *pag* 100 c. 2 Kantt. Met zich te waſſchen l *Hoe ſy meynen de vergeving der zonden te krygen, niet zig te waſſchen.* *pag* 104 c. 2 r. 44 Mola, l. *Molla*, *pag.* 107 c. 2 Kantt. Mohmed l. *Mobbammed* *pag.* 108 c 1 Kantt Mortes l. *Morteſa* *pag.* 124 c. 2 r. 24 Schulten l. *Schultze* *pag.* 144 c. 2 r. 13 Baſtas, Baſta l. *Baſas*, *Baſta* *pag.* 146 korten inh. r. 7 Bellaſoer, l. *Bellaſoor*, *pag.* 148 c. 2 r. 19 van ond. Badrekta l. *Badrek* *pag.* 149 c. 1 r. 2 Patora l. *Pattora* reg. 5 Bedapoer, l. *Oedapoer*, col. 2 r. 6 van ond. Boccareſoor l. *Baccareſoor* *pag.* 150 c. 2 r. 4 Silimath, l. *Sillimath* *pag.* 152 c. 1 r. 10 van ond. Mondelgat, l. *Monaelgaet*, col. 2 r. 5 en ontrent l. *en zich ontrent* reg. 1 van ond. Aliapoer l. *Alipoer* *pag.* 180 korte inh. r. 28 Naucon, en du Tour l. *Nairon, en du Four* *pag.* 187 c. 1 r. 43 Heer Ooſtendam l. *Heer van den Ooſtendam* *pag.* 189 c. 2 r. 22 Coernoelie-vrugt. l. *Cornoelie vrugt.* *pag.* 193 c. 1 r. 25 verſchil in is, l. *verſchil in is*) *pag.* 194 c. 2 r. 18 uitgeſproken had. l. *uitgeſproken hadden.* *pag.* 200 c. 1 r. 32 Choroſan l. *Choraſan* *pag.* 217 korte inh. r. 6 Tſchilminaar l. *Tjebilminaar* *pag.* 228 in de Lyſt der Koningen No. 8. agter aan. Sjah Abaas de l. I. zoon l. *Sjah Abaas de IIes zoon.* en Sjah Hoſſein regeerde tot A° 1721. l. A°. 1723. *pag.* 248 korte inh. r. 10 Bulſtnaten. l. *Bulſtraten.* *pag.* 256 c. 2 Kantt. Tſjaarbag l. *Tjaarbag* *pag.* 259 c. 1 Kantt. Bagebntsjaron en r. 13 Bagebatsjaron, l. *Bagabusjaron* *pag.* 260 c. 2 Kantt. Cambeſilala. l. *Combeſilala.* *pag.* 267 c. 2 r. 19 van ond. Mindelſlo l. *Mandelſlo* *pag.* 268 c. 2 Kantt. ſchipper Oke Oole l. *ſchipper Oole* *pag.* 275 c. 1 Kantt. de Heer Hoonkamers l. *de Heer Hoogkamers* *pag.* 287 c. 2 r. 25 van ond. 99 l. 69 *pag.* 317 c. 2 r. 27 hoedjongh l. *hoedjong* *pag.* 318 c. 2 Kantt. Mohazadja l. *Maharadja* *pag.* 322 c. 1 r. 25 Raja is l. *Raja*

In de Beſchryving van SUMATRA.

Pag. 9 c. 2 r. 32 Dilli l. *Delli* *pag.* 12 c. 2 Kantteek. Bendar beſchreven. *Dit moet weg of doorgehaald worden.* *pag.* 23 c. 2 Kantteek. om hem te misleyden. l. *om Pieter de Vär te misleyden.*

In de Beſchryving van CEYLON.

Pag. 3 r. 17 Feeſt l. *Feeſten* reg. 31 *Araassjes* en *pag.* 4 r. 8 van ond. *Anaatjes* l. *Araatsjes* reg. 4 van ond Dewale l. *onder de Dewale* *pag.* 6 r. 22 van ond. Cangeres l. *Cangenes* reg. 5 van ond. In moeten koopen l. *In mooten kappen* *pag.* 13 r. 21 Caniel, l. *Caymel*, *pag.* 16 r. 33 c. 1 Maldeves l. *Maldives* *pag.* 17 r. 2 c. 1 Coylan) l. *Coylan* *pag.* 20 c. 1 r. 10 beooſten Dunaca l. *beooſten Denuaca* reg. 15 Saffragan l. *Saffragam* *pag.* 21 c. 1 r. 29 Mavligiganga l *Mawiellegangа* col. 2 r. 29 Digli en r. 35 Degligi l. *Dietlige* reg 1, 3, 6 Nellembi l. *Nilobe* *pag.* 22 c. 1 r. 17 van ond. in plaats van P. Q. l. 12 *pag* 23 c. 2 r. 7 Pasdud en r. 1 van ond. Pasdun l. *Pasdum.* reg. 11 per. 3 Maplagan l. *Maplagam* *pag.* 24 c. 1 r. 1 Pasdun-corla l. *Pasdum Corla* reg. 36 Angneratotte l. *Anguratotte* col. 2 r. 4 Helvagam l. *Hewagam* of *Hewegam* reg. 14 Colom l. *Colombo* reg. 16 6 graaden, 95 l. 6 *graaden*, 45 *pag.* 27 c. 1 r. 26 Happitigan l. *Happittigam* *pag.* 28 c. 1 r. 29 Moeſſilipatte l. *Moeſilipatte* *pag.* 29 c. 2 Kantt. Calmonie l. *Calmoni* *pag.* 30 korte inh. r. 10 niet heel l. *niet heel veel* col. 2 r. 13 van ond. Bellegamme l. *Belligamme* *pag.* 32 c. 1 r. 13 van ond. Baticolo l. *Baticalo* *pag.* 34 c. 1 r. 2 Keypatnam l. *Keylpatnam* reg. 3 Comryn l. *Comoryn* *pag.* 35 c. 2 r. 32 Attenluwo l. *Atterluwo* reg. 6 van ond. Onmaakt l. *maakt* *pag.* 36 c. 2 r. 12 Ryygam l. *Reygam* *pag.* 39 c. 1 r. 10 van ond. van daar na l. *van daar* col. 2 r. 5 Newecawala. l. *Newecalawa* *pag.* 40 c. 2 r. 9 van ond. Anarodgbunno en de Kantt. Anariegiepoere als ook *pag.* 21 c. 2 r. 19 Anarogdburro l. *Anaragiepoere* *pag.* 40 c. 2 r. 6 per. 4 Cenvava l. *Convava* *pag.* 41 c. 2 r. 13 Mamda Kinde l. *Maimda Kinde* reg. 29 Codduwatte. l. *Cad-*

DRUKFEYLEN.

Caddawatte *pag.* 42 c. 2 r. 15 Bintane en *pag.* 40 c. 1 r. 38 Rintane l. *Bintene* *pag.* 45 c. 1 r. 6 in te gaan l. *daar in te gaan* *pag.* 46 c. 2 r. 6 onder l. *onder* *pag.* 56 c. 2 r. 26 Dietnicki l. *Dietlige* *pag.* 60 c. 2 r. 20 van ond. is. Het l. *is het* Kantt. Viga Raja l. *Vigea Rajoe* *pag.* 64 c. 1 r. 42 Cojaar l. *Cotjaar* col. 2 r. 3 van ond. Soccea l. Sacea *pag.* 67 c. 2 Kantt. Eluma l. *Eluma* *pag.* 68 c. 1 r. 33 koning buik l. *koning's buik* reg. 14 van ond weieig l. *weinig* col. 2 r. 15 Baha l *Baha* *pag* 69 c. 1 r. 33 Golooc.l *Goloe* col 22 van ond. Anaraja Poeze l. *Anaragiepoere* *pag.* 70 c. 1 r 8 Bndum l. *Budum*, Kantteek. Guirserimenaon l *Guitsirimenaon* *pag.* 71 c 2 r. 10 Matole l. *Matule* reg. 14 en 50 Panture l. *Paneture* Kantt. De Gampala l. *Degampala* *pag* 73 Korte inh. r 26 sin l. *si* reg. 35 Raja Singa l *Raja Si* *pag.* 74 c. 2 r. 29 Oeddaegampala l. *Oedoegampala* reg. 46 den Keizer zyn broeder, l. *den Keizer, zyn broeder*, *pag.* 76 c. 2 r 9 Bandana l. *Bandara* reg. 22 Fanons l. *Fanoms* *pag.* 77 c. 2 r. 10 Taydo, en zyn zuster l *Tayde en zyn zuster's* *pag* 78 c 1 r. 6 Dreniagala l. *Dereniagala* reg 10 de Taydo l. *de Tayde* reg. 19 Tammitte l. *Lammutta* reg. 33 Capitein Melo l *Capitein de Melo* col. 2 r. 23 Jaja Vira l (*Jaja Vira*) *pag.* 80 c. 1 r. 14 Galbade l *Gubbada* col 2 r. 10 Mudda l Monda *pag.* 82 c 2 r. 27 van ond. Degigampala l. *Degampala* *pag.* 84 de 23ste Keizer Caloeman Rajas jaaren co l. 16 *pag.* 85 de 52ste Keizer Sirima Rajoe, of Suina l. *Sirima*, of *Srima* *pag.* 86 de 56ste Keizer Leminie l *Lemini* de 62ste dito Upatissa Maram l. *Upatissa Manam* *pag.* 88 c. 1 r. 23 Marando, na l. *Mavandona* *pag.* 89 c. 2 r. 2 (Darmapalla l. (*Darmapalla*) *pag.* 89 korte inh. r. 12 door Don Jan gedoopt, l *daar Don Jan gedoopt* *pag.* 91 c. 2 Kantt. Parea Bandora l *Parea Bandara* *pag.* 93 c. 1 r 23 cita- vaca l. *Sitavaca* *pag.* 96 c. 1 r. 32 wreeken. l. *te wrecken.* *pag.* korte inh. r. 3 van ond Ferieram l. *Feriera.* *pag.* 108 c. 1 r. 2 na hem wakker onthaald te hebben l *na van hem wakker onthaald te zyn*, reg. 29 had zey, l. *had, zey* *pag.* 110 c 1 r. 7 van ond en door de l. *en by, door de* *pag* 116 c. 2 Kantteek. A. 1932 l. A. 1632 *pag.* 119 c. 2 Kantt door Colter l. *door Caan* *pag.* 151 c. 2 r. 25 Walewiette l. *Walewitte* *pag* 155 korte inh r. 16 Treyxera l. *Teixera.* *pag.* 193 c. 2 r. 14 van ond. eenige l. *geen* *pag.* 194 c. 2 r. 44 van den l. *van de* *pag.* 200 c. 1 r. 11 van ond. mur l. *may* *pag* 204 korte inh. r. 8 Dessavery. *Dessaveny* *pag* 206 c. 1 r. 21 van ond Dietlicke l. *Dietlige* *pag.* 208 c. 1 r. 13 Sietavaca l. *Sitavaca* *pag* 218 c. 1 r. 19 van ond. Caljeneer l. *Caljemeer* *pag* 227 c. 1 Kantt. gevogelte hier. l *posten of wagtplaatzen hier* *pag.* 232 c. 1 r. 26 Attacalan l. *Attacolan.* *pag.* 234 c 2 r. 3 Chormandelan l *Chormandelan* *pag.* 244 c 2 r. 37 Cuncamy, l. *Cuncam*, *pag* 249 c 2 r. 4 van ond. Attecalan corle l. *Attacolan corle* *pag.* 359 c. 2 Kantt veroverden den, l. *veroverden* *pag.* 260 c 2 r. 32 Tinnekon l. *Tunecon* *pag.* 276 c. 1 r. 9 van ond. Vimel l. *Vimela* col 2 r. 16 Mahabandia l *Mahabandiga* reg. 13 van ond. gebergte van Bastane l *gebergte van Balane* *pag* 279 c. 2 r. 19 van ond. Manaweile Gange l. *Mahawielle Ganga* *pag* 280 c 1. r. 22 van ond. Ballane l. *Balane.*

In de Beschryving van JAPAN.

Pag. 4 c. 2 r. 21 Symagaera l. *Symagoera* *pag.* 8 c. 2 r. 35 Jammargano l. *Jammagano* *pag.* 32 korte inh. laatste regel op een na Dureen Aº 1724. l. *Durve* Aº 1724.

Naamen der Heeren Intekenaaren in de Lyst onder N. N. of andere Letters opgegeven, of die 't recht tot de Intekening by Auctie hebben gekost of van anderen overgenomen.

De HEEREN,

Marinus Gallieris, Minister en Resident van den Staat der Vereenigde Nederlanden, by de gezamentlyke Keurvorsten, Vorsten en Standen van het Duitsche Ryk te Regensburg.
Louis Trip de Marez Heer van de Koppel, gr. pap.
Joseph Loten, Heere van Bunnick en Vechten, Wittevrouwen en Abstede, mitsgaders Kanunnicq ten Capitt. van den Dom te Utrecht.
Nicolaas Schagen.
Abraham Coenraad de Weiler, Kanunnicq ten Capitt. van Oud Munster te Utrecht
Jacob Benningbroek, Oud Schepen tot Hoorn.
Klaas Avenhorn.
Rudolf Abraham Snethlage.
Nicolaus Riemersma, voor dezen Predikant op Ceylon.
Matthias Bergstadt, Burgerraad aan Kaap der Goede Hoope.
Balthasar Nolthenius
Martinus van Barneveld, Heer van Crimpen, enz.
Mr *Jacobus van Vechoven.*
Johan Cloribus.
N: van Bavel.
Adriaan Wor.

Naamen der Heeren die na 't sluiten der Intekeninge voor het Opgeld, in de Conditie van Inschryvinge gemelt, deel in dit Werk hebben gelieven te nemen.

De HEEREN,

Willem Adriaan van der Stel, Oud Gouverneur van Kaap der Goede Hoope.
Daniël Bernard, Oud Gouverneur van Choromandel.
Mevrouw de Wed. van de Hr. Burgermeester *M: V: D: B:* zalr. gr. papier.
Mr *Herman Aukema.*
Jean François Jordan.
Wed. *Engelb: Boucquet*, gr. pap.
Jacques Bernard.

O R D R E

Voor den

B O E K B I N D E R,

Om zich in het Binden van het W E R K na te richten, en de Plaaten te ſchikken.

E E R S T E D E E L.

1. Oud en Nieuw Ooſtindiën of Nederlands Mogenheid.
2. Beſchryving der Moluccos.

T W E E D E D E E L.

1. Beſchryving van Amboina.
2. Zaaken van Amboina.

D E R D E D E E L.

1. Zaaken van den Godsdienſt in Amboina.
2. Beſchryving der Planten, Boomen, Heeſters, Landdieren, Vogelen, Viſſchen, Hoornen en Zeegewaſſchen.

Derde Deels Tweede Stuk.

3. Beſchryving van Banda, Solor, en Timor.
4. - - - - van Macaſſar, Bornèo en Bali.
5. - - - - van Tonkin.
6. - - - - van Cambodia.
7. - - - - van Siam.

V I E R D E D E E L.

1. Beſchryving van Groot Java, Levens der Opperlandvoogden en Bataviaas Grondveſting.

Vierde Deels Tweede Stuk.

2. Zaaken van den Godsdienſt van Java.
3. Beſchryving van Suratte en de Levens der Groote Mogols.
4. - - - - van Tsjina.
5. - - - - van Tayouan of Formoſa.
6. Des Schryvers Uit- en t'Huisreizen.

V Y F D E D E E L.

1. Beſchryving van Choromandel, Bengale, Perſiën en Malakka
2. - - - - van Sumatra.
3. - - - - van Ceylon.

Vyfde Deels Tweede Stuk.

4. Beſchryving van Malabar.
5. - - - - van Japan.
6. - - - - van Kaap der Goede Hoope en Mauritius.

Gene-

Generaale Uitrekening en Schikking der Kaarten en Prentverbeeldingen.

Eerſte Deel NEDERLANDS MOGENTHEID.

Tytelplaat.
¾ vel. De Opdragt.
't Portrait van den Schryver.
2 vell. I. A. Generale Kaart van Indiën. - - - - - - *pag.* 1
1 vel No. I. Philippines. - - - - - - - - - 148
1 dito II. Manilhas Bay. - - - - - - - - 152
1 dito 4. Stadt Manilha - - - - - - - - - - 154
1 dito 5. Aquapulco. - - - - - - - - - - 160

In de MOLUCCOS.

1½ vel AA Kaart van de Moluccos. - - - - - - - - 2
1 dito BB. Ternate en Maleyo. CC. Gamma Lammas Veſting. - - - 4
½ dito DD Een Miſtice Vrouw. - - - - - - - - 18
1½ dito EE. Kaart van de Talautſe Eilanden, en FF. het Eiland Sangir. - - - 36
½ dito GG. HH. Kaart van Makjan en Batsjan. - - - - - - - 90
1 dito IV. Brief van de Koning van Batsjan. - - - - - - 120
¼ dito De Ternataanſche Opperprieſter met Spek gewreven, indrukplaat. - - 179
¾ dito 't Onthalzen van Tarruwèze, enz. indrukplaat. - - - - - - 180
¾ dito } De Koningin van Ternate in den Raad. - - - - 186
¾ dito } Koning Haïr vermoord. - - - - - 205
¾ dito } Outhoorn van de Dood gered. - - - - 298
¾ dito } Terbile en elf Ternataanen onthalſt. - - - - 302
¾ dito } Deftige Verdediging van een Tinggang. - - - - 310
¾ dito Indruk- } De Muiter Saidi, omgebragt. - - - - 319
¾ dito plaaten. } Koning van Ternate verdrinkt zyne Vrouw. - - - - 332
¾ dito } 't Springen van den Berg op 't Eiland Gilolo. - - - 335
¾ dito } Aanſlag des Konings van Ternate tegen de Hollanders mislukt. - 339
¾ dito } De Koning van Ternate gevangen genomen. - - - - 345
¾ dito } 't Wegvoeren der Princes van Ternate mislukt. - - - 363
¾ dito } Alfonſo de Caſtro vermoort. - - - - - 383

16¼ vel Plaaten.

Het Voorwerk * tot ***** 2 - - - 10 bladen
Nederlands Mogenheid A tot R R 2 half blad. - 79½
Moluccos A tot P P P en 2 Plano Lyſten. - 117

206½ bladen

Tweede Deel AMBOINA.

2 vel No. I. Landvoogdy van Amboina. - - - - - - *pag.* 1
1 dito II. IV. 't Eiland Boero, en het Binnen Meir. - - - - - 3
1 dito III. V. VII. Pagger Defenſie, enz. - - - - - - 9
1½ dito VI. Eiland Manipa, enz. - - - - - - - 33
1 dito IX. Laäla, enz. - - - - - - - - 44
1½ dito XI. Nieuw Liſſabatta, enz. - - - - - - - 53
¼ dito Twee Alfoercezen of Wilde Schermers, indrukplaat. - - - - 72
1½ dito No. XX. De Veſting Beverwyk, enz. - - - - - - 83
1 dito XXV. 't Eiland Amboina. - - - - - - 96
1 dito XXVI. De Fortres Amſterdam. - - - - - - 100
2 dito XXX. De Stadt Amboina. - - - - - - - 124
1 dito XXXII. De Markt van Ambon, enz. - - - - - - 130
1 dito XXXVI. 't Huis van den Landvoogd, enz. - - - - - 133
½ dito XXXVIII. I. Ambonze Speeltuigen. - - - - - - 164
¼ dito Andere Speeltuigen, indrukplaat. - - - - - - 165
¼ dito Cymbalen der Ouden, enz. indrukplaat. - - - - - 166
½ dito No. XLIV. Goude Armringen. - - - - - - - 170
½ dito XL. XLI. Een Bouginces en Amboinees. - - - - - 182
½ dito XLII. De Cora-Cora van Titaway. - - - - - - 184
1 dito XLIII. Cora-Cora Vloot. - - - - - - - 184

Ambonſche Zaaken.

¼ dito Verovering van Hoetemoeri, indrukplaat. - - - - - - 40
¼ dito Een Ombrengen van Capitein Verheidens zuſter, indrukplaat. - - - 170
1 dito No. L. Gedenkpenningen. - - - - - - - 225
1 dito N. A. De Stadt Amboina in Plattegrond. - - - - - 282

21¼ vel Plaaten

Amboina A tot Z Z half blad, 4 plano Lyſten en Tytel. - 95½ bladen
Zaaken van Amboina A tot N N Lyſt der Bedienden en Bladwyzer. 86

181½ bladen

Derde Deel van AMBOINA.

8½ vell. Boomen en Planten, elk na zyn No. - - - van *pag.* 156 tot 260
½ vel C. Babi Roesa E. Lauw. F. Toepe. - - - - 268
1 dito D. Coescoes. H. Lipanno, enz. - - - - - 273
¼ dito A. Hoorn van een Ternaatze Hinde, enz. - - - - 276
¼ dito O O. Bintapoe of Waterpaauw, enz. - - - - - 300
¼ dito Q. Papoewaasche Paradysvogel, enz. - - - - - 310
¼ dito C. Het Konings vogeltje, enz. - - - - - - 312
1 dito 52 De Meermin, enz. - - - - - - 331
31 vell. Visschen, van No. 1 tot 527 - - - - van 348 tot 507
1 vell. 51 A. B. C. D. E. verscheide Walvischtanden, enz. - - - 545
6 dito Hoorns, No. 1 tot 104 - - - - - - 582 en 584
2 dito Schelpen, van No. 1 tot 30 - - - - - 585 en 586

Beschryvinge van BANDA

1¾ vel A. Het Eiland Neira, enz. - - - - - 5
1 dito B. De Eilanden van Banda. - - - - - 6
2vel gr. C. Zuidooster en Zuidwester Eilanden van Banda. - - - 37
1 vel C. P. Kaart der Reize van Abel Tasman. - - - - 47
¼ dito Indrukplaaten 1 A. van Diemens Land. - - - - 48
¼ dito Indrukplaaten 2 B. Boreels Eilanden. - - - - 50
¼ dito Indrukplaaten 3 C. Fredrik Hendriks Baay. - - - 51
¾ dito 4 D. Anthony van Diemens Land, enz. - - - - 49
½ dito 6 F. 7 G. Moordenaars Baay, enz. - - - - 50
½ dito 8 H. 9 I. Staaten Land, enz. - - - - 52
¼ dito 10 K. 11 L. Pylstaarten Eiland, en d'Eylanden Amsterdam en Middelburg, enz. indrukpl. 57
1 vel 12 M. 12 M. 2. 't Eiland Amsterdam. 13 N. 14 O. 't Eiland Rotterdam. - - - - 54
¼ dito 15 P. Prins Willems Eilanden, indrukplaat. - - - - 55
¼ dito 16 Q. Ontong Java, indrukplaat. - - - - 56
1 dito 17 R. 18 S 19 T. 20 V. Eilanden van Marken, Groene Eilanden, enz. - 56
1 dito 21 W. De Kust van Nova Guinea, enz. - - - - 56
2 vell. 22 X. 23 Y. Vervolg van de Kust van Nova Guinea. 24 Z. Brandend Eiland, Jamma en Moa. - - - 56
1 vel 24 Z. 25 ZZ. 26 YY. 27 XX. de Eilanden Takel, Jamma en Medemo, enz. - 57
½ dito D. de Eilanden Amsterdam en St. Paulo. - - - 70

In MACASSAR.

½ vel P. V. 't Kasteel Rotterdam op Macassar. - - - - 136
1 dito 22 De Stadt Samboepo in 't verschiet. - - - - - 138
1 dito 23 ——————— Platte Grond. - - - - 139
23 O. en 23 P. d'Eylanden Cambayna en Solombo, zie in de Uit- en t'Huisreize *pag.* 150
¼ dito 't Vermoorden van den koning Sombangko, indrukplaat. - - 146
¼ dito No. 23 N. Graf van Mevrouw Beernink, indrukplaat. - - - 193

BORNEO.

1vel gr. No. 37 Kaart van Borneo. - - - 236
1vel gr. PPP dito van Bali. - - - - - - 254

TONKIN en CAMBODIA.

1 vel No. XXX. A. Eauweck Hoofdstadt van Cambodia. - - - 36
te vinden in de Beschryving onder 33 A.
¼ dito 't Vermoorden van den koning van Cambodia, indrukplaat. - - 40
¼ dito ——————— van cenige Hollanders. - - - - 46

SIAM.

1 vel No. 34 Judia Hoofdstadt van Siam. - - - - 60
2 vell. 35 Loop der Rivier Menam. - - - - - 60
½ vel 36 Siamsche Rogchevellen. - - - - - 62

78 vell. plaaten.

Amboina A tot Eeee 2 eeee half blad, en 2 plano Lysten, 149½ bladen
Banda, enz. A tot K k en 1 plano Lyst. - - 66
Tonkin, enz. A tot R half blad. - - - 28½
Letterdruk 244 bladen

Vierde

1 vel	No. A. B. Kaart van Bantam, eerſte beſtek.		*pag.* 2
1 dito	C. Kaart van Jakatra, tweede beſtek.		5
1 dito	D. ——— Tsjeribon, derde beſtek.		12
½ dito	No. E. Graf van Sjeich Ibn Moelana.		15
1 dito	G. Kaart van Mataram, vierde beſtek.		24
½ dito	No. F. Plan van 't Fort de Beſchermer op Tsjeribon.		* 17
	H. een dito van de Pagger op Tagal.		25
½ dito	I. een dito van de Veſting van Samarang.		27
	K. een dito van de Pagger Goed Begin op Damak.		
½ dito	KK. een dito van de Pagger op Qual of Lawala.		28
	L. een dito van de Pagger tot Japara.		
½ dito	M de Schans tot Cartanagara.		30
	O de Veſting op Rembang.		37
1 dito	No. N. Kaart van Panaraga, Cadiri, enz. vyfde beſtek.		36
1 dito	P. Kaart van Madura, Soerabaja, enz. zesde beſtek.		43
½ dito	No. Q. Plan van de Veſting op Soerabaja.		48
	R —— van de Pagger te Paſſaroewan.		50
1 dito	No. S Kaart van Balamboang, zevende beſtek.		51
¼ dito	Twee indrukplaatjes.		62
¼ dito	Een half blad Javaanſch Schrift.		62
¼ dito	't Vader Ons in 't Javaanſch.		63
¼ dito	Batavia in 't jaar 1629 belegert, indrukplaat.		91
¼ dito	No V. Kaart van den Optogt van den Heer de Wilde.		149
¼ dito	No. X. De Negery van Paſſaroewan.		196
¼ dito	Y. De Optogt van de Heer Knol tot afhaaling van Pangerang Depati Anom.		199
1 dito	6. De Stadt Bantam.		214
1½ dito	Z Z. De Stadt Batavia in 't verſchiet.		233
1 dito	No. Z. 't Stadthuis van Batavia.		235
	Z M. Z R. De Portugeeze Kerken.		236
¼ dito	Een Tyger geſchoten, indrukplaat.		238
1 dito	No. A A. 't Kaſteel van Batavia.		239
1 dito	A A A. 't Zuiker Pakhuis.		239
1 dito	C C. Het Kaſteel van binnen.		239
½ dito	No. D D. intrede des Chineeſchen Tempels.		252
	E E. Chineeſche God Calamija.		253
1½ dito	G G a, G G b, H H, F F. a, F F. b. Chineeſche Afgoden.		253
½ dito	I I a, I I. b. de regte Matſo of Godin der Zee.		254
½ dito	Pieter Both.		264
½ dito	Gerard Reinſt.		266
½ dito	Laurens Reaal.		268
½ dito	Jan Pieterszoon Koen.		286
½ dito	Pieter de Carpentier.		275
½ dito	Jacques Specx.		289
½ dito	Henrik Brouwer.		292
½ dito	Anthoni van Diemen.		294
½ dito	Cornelis van der Lyn.		296
½ dito	Carel Reinierszoon.		297
½ dito	Joan Maatzuiker.		306
½ dito	Ryklof van Goens.		309
½ dito	Cornelis Speelman.		311
½ dito	Begraaftenispenning van Speelman.		315
	En Dood van Capitein Jonker.		319
½ dito	Joannes Camphuys.		320
½ dito	Willem van Outhoorn.		334
½ dito	Johan van Hoorn.		338
½ dito	Abraham van Riebeek.		346
½ dito	Chriſtoffel van Zwol.		349
½ dito	Henrik Zwaardekroon.		350
¼ dito	Indrukplaaten: Het gevangen nemen van Pieter van den Brouke.		438
¼ dito	Belegering van 't Fort Jakatra.		439
¼ dito	De koning van Jakatra overvallen.		443
¼ dito	Jakatra vermeeſtert.		482

NB. *De zeven Beſtekken van 't Eiland Java gemerkt* A. B. C. D. G N. P. S. *konnen ook aan een geplakt worden, en maaken dan een compleete Kaart van 't geheel Eiland Java.*

In SURATTE.

1 dito	No. 9. Rivier van Suratte.	144

34 vell.

In de LEVENS *der* MOGOLS.

34 vell. van de andere zyde.

¼ vel — Rykzegel der Mogols. — 165
½ dito — No. 1 Mier Timoer, eerſte Groote Mogol. — 173
¾ dito — 2 Mieroen Sjah, tweede dito. — 175
¼ dito — 3 Mirzah Seyed, derde dito. — 176
½ dito Indrukplaaten — 4 Pier Mohhammed, vierde dito. — 177
¾ dito — 5 Aboe Said, vyfde dito. — 185
¼ dito — 6 Sjeich Omar, zesde dito. — 187
½ dito — 7 Sjah Baboer, zevende dito. — 193
¾ dito — 8 Hamajom, agtſte dito. — 202
½ dito No. L. Padmana koninginne van Chitor. — 212
¾ dito 9 Sjah Ekbar, negende Groote Mogol, indrukplaat. — 217
¼ dito Optogt en Gevegt van Pieter van den Broeke, indrukplaat. — 223
½ dito Pieter van den Broeke. — 224
¾ dito No. K. Noer Mahal, in de Beſchryving onder letter B. — 224
¼ dito 10 Sjah Selim, tiende Groote Mogol, indrukplaat. — 229
½ dito P. Tadjoe Mahal, Gemaalin van Sjah Djihaan. — 231
¾ dito N. Noer Djihaan koningin van Viziapoer. — 234
¼ dito XI. D. De Nederlandſche Logie op Wingurla. — 239
½ dito BB. Adil Sjah koning van Viſiapoer, indrukplaat. — 245
¾ dito YY R. Raukenara Begoem, indrukplaat. — 247
¼ dito AAA. Moraad Baksje, en de Heer Seva Gi (zie op *pag.* 265) indrukplaat. — 248
½ dito M. Rana Dewa, Dochter van Radja Rana. — 250
¾ dito No. ZZ. Dara Sjecoeh. — 255
c c. Sepe Sjecoeh, zoons zoon van Dara Sjecoeh, indrukplaat.
¼ dito A. De Princes Noer el Tadjoe. — 258
B. —— —— Begoem Saheb.
½ dito No. H. I. Hhamed Mahal en Noer Begoem. — 258
¾ dito 11 Sjah Djihaan, elfde Groote Mogol, indrukplaat. — 260
¼ dito BBB. De Nabab in zyn Waſchhuis met zyne Vrouwen. — 264
½ dito 12 Eurangſeeb, twaalfde Groote Mogol, indrukplaat. — 275
¾ dito 13 E. en F. Sjah Aalem, dertiende Groote Mogol, en zyn Vrouw, indrukplaat. — 290
¼ dito DD. Cariem Eddiem. — 295
ccc. Molla Mohhammed Ali, enz.
2½ dito Afbeeldingen van de nieuwe Gunſtelingen des Keizers. V moet Q zyn. R. S. T. V. W. X. Y. Z. A A. — 295
½ dito No. O. Moſoddien, veertiende Groote Mogol. — 304
¾ dito No. EE. Faroucheer, vyftiende Groote Mogol. — 304
GG. Raffierdan Sjah, zestiende Groote Mogol, wiens beeltenis wy na 't afdrukken van dit Deel nog bekomen hebben. — 304
¾ dito FF. Donna Juliana d'Acoſta. — 297
C. Sjah Souſa, tweede zoon van Sjah Djihaan, te zien *pag.* 248

In TSJINA.

1 vel No. 26 De Stadt Macao. — 2
1 dito 27 Platte Grond van Macao. — 2

In FORMOSA.

1 vel No. 33 Kaart van 't Eiland Formoſa. — 33
¼ dito — Gevegt der Hollanders met eenige Chineezen. — 45
½ dito Indrukplaaten — Stoute onderneeming van eenige Japanders tegen den Landvoogt Nuits. — 56
¾ dito — 't Mishandelen der Zieke en Doode Formoſanen. — 84

Des Schryvers Vit- en t'Huisreize.

¼ dito — Het ſchieten van den Tyger. — 108
½ dito Indrukplaaten — Gevaar van den Schryver. — 122
¼ dito — No. 23 O. en 23 P. de Eilanden Cambayna en Solombo. — 150

52¼ vel plaaten.

Groot Java A tot QQQ enkel blad. — 123 bladen
Javaanze Godsdienſt A tot QQ. — 78
Tsjina, enz. A tot DD. — 48

Letterdruk 249 bladen

Vyfde Deel CHOROMANDEL.

1 vel gr.	No. A.	Kaart van Choromandel en Malabar.	*pag.* 2
½ vel	A L.	St. Thomé, tweezins vertoont.	12
½ dito	A M.	't Graf van Mevrouw Steeland, en de Storm van Negapatnam.	17
1 vel gr.	B.	Kaart van Bengale.	147
1 vel	7 F.	Logie van Hoegli.	162
¼ dito		Nawazichan Gouverneur van Ragimahol, indrukplaat.	166
½ dito	No. A P.	Tank van Sirquces.	172
1½ dito	No. B P.	Ruinen van Darius Hof te Perſepolis.	220
		Letters in Hout geſneden.	221
		Dito.	246
		Koper Kruis.	261
1 dito	No. 9 A.	Kaart van Perſien.	284
1½ dito	37	Stadt Malakka.	308

In SUMATRA.

1 vel gr.	No. 11.	Kaart van Sumatra.	1
1 vel	10.	De Stadt Atsjen.	4

In de Beſchryvinge van CEYLON.

1 vel gr.	No. 12	Kaart van Ceylon, te vinden in de beſchryving onder P. Q.	22
1 vel	12	B. Punto Gale in 't verſchiet.	22
½ dito	12	BB. De Stadt Punto Gale.	22
	12	C. De Veſting Manaar.	28
½ dito	12	D. 12 I. Gouverneurs Huis op Colombo.	25
1 dito	12	E. 12 F. 12 G. 12 H. idem van agteren, enz.	25
1 dito	13	De Stadt Jaffenapatnam.	30
½ dito	13	O. 't Kaſteel Jaffenapatnam.	30
	13	P. Kruiskerk.	30
½ dito	13	M. De Veſting Batticalo.	32
1 dito	13	N. De Stadt Baticalo.	32
1 dito	14	De Elephants Jagt.	47
¼ dito		't Vervoeren van 's Konings Dochter door een Leeuw.	62
¼ dito		Keizer van Ceilon doodgeſchoten.	77
¼ dito		Vernedering van koning Jaja Vira.	79
¼ dito	Indruk-	Moord van de koning der zeven Corles.	81
¼ dito	plaaten	Don Pedro en de Keizerin van Ceylon gevangen.	97
¼ dito		Moord van de Prins van Oeva.	111
¼ dito		Vlugt van Raja Singa.	199
½ dito		Geval van den Commandeur de Grauwe.	210
1 dito	No. 13	N. A. N. Baay van Tricoenmale.	361
½ dito	13	N. B. A. Platte Grond van 't Fort Tricoenmale.	361
½ dito	13	Q. 't Fort Ooſtenburg en Kaartje van Baticalo.	361
½ dito	Adams Berg, en 't reynigen der Pelgrims, indrukplaat.		361
¼ dito	't Afhaalen van de Prieſters met Stacy, indrukplaat.		379

In MALABAR.

1 dito	No. 15	Kaart van onze Plaatzen op Malabar.	2
½ dito	16	Logie op Barſaloor.	7
1 dito	XVII.	Cananoor van de Rheede te zien.	8
1 dito	17	Veſting van Cananoor.	8
1 dito	18	Veſting van Cranganoor.	10
1 dito	19, 20	Coetsjien in Platte Grond en Profiel van de Fortificatie.	11
1 dito	21	De Veſting Coilan.	12
1 dito	16 A.	De Stadt Dabul.	12
1 dito	16 B.	De Kuſt van Dabul.	12

In JAPAN.

1 vel gr.	No. 30	Kaart van het Eiland Japan.	2
¼ vel	36 A.	Japanſche Draagzetel, indrukplaat.	98
¼ dito	37	Japanſche Norimon, indrukplaat.	136

33¾ vell.

32¾ vell.	van de andere zyde.		
1 vel gr.	No. 43.	Kaart van Kaap der Goede Hoop.	3
1 vel	43	Saldanhabaay te vinden in de Beſchryving onder No. 38 A.	4
1 dito	38	De Kaap in Platte Grond, met de loop van de Zoute Rivier, te vinden in de Beſchryving onder No. 38. B.	7
1 dito	38	C. Gezigt van Kaap der Goede Hoop.	10
¼ dito	45	Thuin der Compagnie aan de Kaap.	28
¼ dito		Geval van een Hottentot met een Leeuw, indrukplaat.	98
¼ dito	No. 39	Hottentotten aan der Kaap.	112
¼ dito	40	Wilde geſtreepte Ezels, indrukplaat.	114
¼ dito	46, 47, 48, 49, 50	Kaapſche Vogels.	115
¼ dito	Indrukplaaten No. 50	a. Rivier van Maningaar.	148
¼ dito	Indrukplaaten 50	b. Begraafplaats der Grooten.	149
¼ dito	Indrukplaaten 50	c. Hollandſche Handelplaats Fombetokke.	150
¼ dito	No. 44	't Eyland Anzuany.	149
¼ dito	50	d. Koninglyk Hof op Madagascar, indrukplaat.	151
¼ dito	42	Mauritius Ooſterhaven, indrukplaat	152
¼ dito	42	A. 't Fort Fredrik Hendrik, indrukplaat.	153
41¼ vel	plaaten.		

Choromandel A tot YY. 2	90	bladen
Sumatra A tot FF 2 half blad.	11½	
Ceylon A tot MMM. FFF en FFF 2 1½ blad, 2maal.	117½	
Malabar A tot F. 2	12	
Japan A tot X 1½ blad.	41½	
Kaap der Goede Hoope A tot V en 't Regiſter 5 bladen.	45	
Letterdruk	317½	bladen

Het eerſte Deel bedraagt, volgens de voorgaande uitrekening, aan blaaden	206	bladen
Het tweede Deel	181	
Het derde Deel	244	
Het vierde Deel	249	
Het vyfde Deel	317	
Dus Letterdruk	1197	bladen

In het eerſte Deel zyn vellen Plaatwerk	16¼	bladen
In het tweede Deel.	21¼	
In het derde Deel.	78	
In het vierde Deel.	52¼	
In het vyfde Deel.	4¾	
Dus Plaatwerk	210½	bladen

1197 Bladen Letterdruk à 5 duiten per blad	37	8	0
210½ Vel Plaatwerk à 5 ſtuiv. per blad	52	12	8
	90	0	8
Waar op betaald is by de eerſte en tweede Inlage	42	0	0
Reſt nog	48	0	0

De Groot Papiere Exemplaaren bedragen na deze uitrekening	117	0	0
Waar op betaald is by de eerſte en tweede Inlage	58	0	0
Reſt nog	59	0	0

Weshalven de laatſte inlage voor de klein papiere Exemplaaren bedraagt 48 gl. en de groot Papiere 59 gl. waar omtrent de Heeren Intekenaaren gelieven in acht te nemen, eerſtelyk dat haar Ed voor deze bylage van 26 gl. op de klein papiere, en 31 op de groot papiere Exemplaaren in plaats van 125 vellen Plaatwerk bekomen 210½ vellen, en in plaats van vyf deelen, acht deelen, alzoo deze dry laatſte deelen tot die zwaarte zyn uitgedydt, dat wy yder der zelve in twee hebben moeten afdeelen, zoo dat dezelve nu zes en met de twee afgeleverde Deelen agt Folianten uitmaaken. Ten anderen, dat, ſchoon wy volgens de Conditie van Inſchryvinge voor een quarto plaat 1 ſt. 8 p., en voor yder groote Kaart, die al een aanzienlyk getal uitmaaken, anderhalf vel zouden mogen vorderen, wy echter voor de zelve (de Generaale Kaart van Indiën, en dievan 't Eyland Groot Java, alleen uitgezondert) in deze laatſte Deelen, niet meer rekenen dan een enkel vel, en voor vier quarto plaaten mede een enkel vel, om dus den Heeren Intekenaaren te toonen, dat wy hen omtrent deze Extraordinaris bylage ook zeer geerne eenigzins willen te geval komen. Voor de genen, die geen deel in de Intekening hebben genomen, zal dit Werk niet minder te bekomen zyn, dan tot 116 gl. op gemeen Papier, en op groot Papier tot 150 gl., zynde maar een klein getal overgedrukt.

BLAD-WYZER

Van het vyfde Deel, of van Choromandel, gemerkt met Letter a. Ceylon, met Letter b. Japan met Letter c. Sumatra met Letter d. Malabar met Letter e. En Kaap der Goede Hope met de Letter f.

A.

Angezicht te dekken, der jonge Dogters, enz: a 211, 212-215.
Aapentand, een Heiligdom op Ceylon. b 382. 383.
Aardbeving, gedagten der Heidenen 'er over. a 134.
Aardkloot, gedagten der Indiſche wyzen daar over. a 134.
Sjeich Abeddien. a 193.
D'*Ableing*, tweede en Gezaghebber aan. f. 136. de Kaap, werd Extraordinair Raad. 146.
Abdulá, Jaliel Sjah. a 328, 349, 350.
Abdullah Sjah, Koning van Djohor. a 339.
Abera Comara. b 65.
Abdulcader Mohhammed. a 193.
Acaſacki. c 12.
Achora Raja. b 71.
Achoraja. b 71.
Achas. c 10.
Accuras. b 35.
Achavelli. b 30.
Adagne Muwene Rapa. b 66.
Adamizoon (Willem.) c 26.
Adams-Berg. b 36, 205. 375, 376.
Aden. a 184.
Aderſia. b 185.
Adira Carajan. b 74.
Afgoden der Cingaleeſen. b 212.
Agnora. c 7.
Agras, of Cryſtal-bergen. b 41, 170.
Ahhmed Sjah. a 328.
Ajalle. b 33.
Akais. c 9, 66.
Akkana's dood. a 66.
Alawaddin de derde 's dood. a 339.
Alawaddin Sjah. a 328.
Albaſt aan de Kaap, f 64.
Alagnes Vira Maudrim. b 71.
Alanha. b 37.
Alauw b 27, 34 37.
Albukerk (Georg) a 325, 326.
Albukerks (Alfonſo) bedryven. a 183. in Perſien, 229. op Aden, en Malakka z Malakka, Alfonſo en Franciſco op Malabar. e 17. Alfonzo weer in Indien. Werd onder-Koning, veroverd Goa, enz: 18.
Alexander, M. op Ceylon. b 59. in Bengale. a 179.
Aliancelle. b 31.
Alican. b 23, 169.
Almeida. e 18. zyn dood. f 118.
Aloe-Boomen in 't wild aan de Kaap. f 67, 72.
Alloet. b 40.
Almanach der Japanders. c 50, 51.
Alvarenga. b 184. e 18. Onderkoning. 19.
Alutcoer. b 27.
Amakaſakki. c 66.
Amagnas. f 67, 99.
Ambaheraman Raja. b 68.
Amban. b 31.
Ambagtslieden der Cingaleeſen. b 46.
Amboeloe Vagala, of Ampoeloe Wagala. b 72.
Amboledo. b 42.
Ambril Vagala. b 74.
Amſioen-handel op Malabar. b 187.
Amlam Heranam. b 70.
Ammanaſacci. c 5.
Amſterdam. Een Eyland. b 31.
Anacſe Heriatotte. b 81.
Anakanvelle. b 33.
Anaragnepoere. b 34, 40. 65, 66.
Anchediva. e 18.
Andragiri. a 312, 318.
Andupanduna. b 82.
Andenowe. b 33.
Anderſon. a 124.
Anea. b 269.
Angebadde. b 269.
Anguratotte, een Dorp, en Veſting. b 24, 33, 34. 169.
Anna Pidavi. b 395.
Annemorita. a 95.
Antoniszoon, Commandeur voor Malakka. a 340. en zyn dood. 341.
Anularum Biſava. b 66.
Anuraddanam Sacea Comara. b 64.
Anuraad Poera Nawara. b 64.
Anzuani. f 149.
Aptus op Djohor. a 337.
Araatsje Sowara. b 82.
Aragoene. b 33.
Arandore verloren. b 255.
Ararat. a 268.
Arei. c 12.
Arrakan, veroverd Pegu. a 133. 142. nader beſchreven. 140, 142. onze Handel en Moord van ons Volk hier. 143. ons Comptoir gelicht. 143, 144, 145. Hunne Afgoden, ſecten, dooden-behandeling, en Huwelyken. 145.
Arrunderi. b 27.
Aſacci. c 9.
Aſoe. a 159.
Aſſalanam Raja. b 65.
Cos-Aſſam. a 159.
Aſſarama Perimal. e 15.
Aſſchepoeſters. a 75.
D'Hr. *Aſſenburg* Landvoogd aan de Kaap. f 136. krygt een Inſtructie van d'Hr. Simons. 136. zyn dood. 146.
Aſſia. c 7.
Aſtanamia. c 12.
Attenagale. b 34. 37.
Atsjiens Koningin, en Koning. a 345-347.
Atterluwo. b 35.
Attulagam Corle. b 36, 41.
Ava, een Ryk, en een Stad. a 127. gevallen dezer Koningen, 129-131.
Avadoeta's. a 75.
Auwo. c 7.
Aymiſſima. c 7.

B.

Baccala. a 156.
D'Hr. *Bacherus.* a 11, 27, 43.
D'Hr. *Backer*, Directeur in Perſien. a 287. maakt vrede op Malabar. c 42.
Badacaſſaje. c 54.
Budule. b 42.
Bagah Sjacon. a 253.

B L A D - W Y Z E R.

Baygams. b 41.
Bakenburg. b 28.
Bakwelle. b 23.
Balane, een Landſchap, en vlek. b 36-37, 38.
Banjoojen ſtoutheit. c 93.
Bange Hoek. f 35.
Ballagate. b 34.
Bapa Raja. b 67.
Baptiſta (Johan) b 201.
Barieuw. c 13.
Rario. c 13.
Barle. b 36.
Barrempoeter. a 156.
Barſeloor. b 244.
Barneveld op Sadian Bon porto. f 148.
Baſſora, ons Comptoir hier. a 225. Veldhoven Commiſſaris hier. 255, 277.
d'Hr. *Baſtings* Reyze in Perſien. a 245.
Bataviſch Schip na de Kuſt. a 44, 45.
Batecotte. b 30.
Batia Raja. b 67.
Baticalo een Graafſchap, en Stad. b 32, 41, 42, 100, 150. Een commandery. 101, veroverd door d'Hr. Welterwolt. 118.
Batoegedra. b 35, 77.
Batoeſawer beſchreven. a 335.
Baviaanſchberg. f 62, 86.
Bax, Majoor. b 243. Landvoogd aan de Kaap. f 134.
Baypin. c 11.
Bedas, Beddas of Weddas Land, of de Wanni. b 32, 40, 49. Grens deszelfs. 40, 207, 208-210. De Graeuwe's liſt ontrent hen. 210. Hun Godsdienſt. 408.
Beddigamme. b 41.
Bedienden der Inlanders in de Dorpen van Ceylon en hunne naamen. b 1-12.
——— der Grooten hier. b 57.
Begin van Ceylon. b 274. en der Cingaleeſen. 60.
Behaar. a 157.
Beiram. a 107.
Bellales. b 268.
Belleſour. a 161.
Belligamme, of Welligamma. b 30.
Bemminitiſſa. b 66.
Bengala, beſchreven. a 146-159. Kaart 'er van. 146. veroverd door den Mogol. 157. Een heerlyk Land. 160, 168. Grenzen, Patans-Landen. Voornaamſte Steden. 157, 158, 161. Naamen der Dorpen tuſſchen Mongeer en Pattena. 168. De Ganges 168. Onze Handel, eerſte Directeur hier. Brief aan den Nabab over d'Hr. van de Brouke. 173. Lyſt der Directeurs. 124. en der Commiſſariſſen. 175. inkomen van een Directeur hier. enz: 172, 176. d'Hr: van Rhede's bedryven, en 't leven der bedienden hier. 176.
Benjaanen. a 54, 55, 89, 268.
Bentotte. b 23, 35, 170.
Berberin, of Berberyen. b 169, 422.
d'Hr: *Berganje* Directeur in Perſien. a 370.
Bergen van Stellenboſch. f 31. Schapenberg. 33.
Berg keerd weder, f 35, 36, 67. Peerdenberg. 31, 88.
Bergen, by Waluwe. b 41.
——— by Japuttea. b 42, 80.
——— van Kaap der Goede Hope. f 7-12, 37, 57.
Berglieden van Ceylon. b 44.
Bergen, Sneeuwbergen aan de Kaap. f 55. andre zware Bergen. 73. Daſſenberg. 61, 86. Baviaansberg. 62, 86.
Bergſtoffen. b 53. Mineraalbergen van de Kaap. f 64, 73.
Berkenkoers, Vorſt. b 187.
d'Hr: *Bernard*, beſchreven. a 17.
Beuving. a 121.
Beweenen der dooden. b 49.
Billigal-Corle. b 27, 37.
Billigam-Corle, en een Vlek. b 33, 35.
Billitotte. b 23.
Bimilipatam, Logie, Waren, Winſten, Opperhoofden. a 42. Commiſſariſſen. 43.
Binga. c 9.
Bintene, *Vintana*, of Alout. b 38, 40. beſchreven. 41, 42. Rievier deszelfs. 38, 103, 207.
Birruma. b 383.
Biſnagar. a 2.
Biſnoe. a 90.
Bitſihoe. c 64.
Blaeuwe Berg aan de Kaap. f 12.
Blikland. b 257.
Bloedelooſe Dieren. b 54.
Bloedſchande's ſtraf. a 79.
Bloemen op Ceylon. b 53.
Blokhovius Gezant in Japan. c 42.
Bloutsvoets gaan. a 89.
Bocaul, een Berg. b 37, 38.
Bodelgamme. b 42.
Boeken der Malabaaren. En dienſt hunner Kinderen. 396, 399.
Boender-Cooswat. b 39.
Boerewalle. b 268.
Boewaneca, *Bahu Raja*, Koning van Degampala. b 71.
Boewaneca Bahu Maharaja. b 75, 76, 77.
Bogedag. b 42.
d'Hr: *Bolner.* a 350.
Bolſcho, Extract uit zyne Viſite. b 324-340.
Bondoepitte. b 47.
Bongo. c 64
Boomen. b 50-53.
Buddum. b 367, 368.
Buddinn's-Boom. b 65.
Boomen op Choromandel. a 56.
——— Ceylon. b 122.
D'Hr: *Borchorſt* Commandeur aan de Kaap. f 229.
Boſchjemans. f 93.
't Groot *Boomkens* Eyland. b 32.
D'Hr: *Bork* op Malakka a 349.
Boſch Caddadeſa. b 62.
——— by Vallaponahoy. b 42.
——— by Neguriti. b 42.
——— by Occande. b 41.
——— by Komboken, twee. b 41.
——— Medampe. b 22, 37.
——— Chilauw. b 39.
——— Colluvella. b 40.
——— Anaragiepoere. b 40. en Aripen.
Boſch by of in Menda Corle. b 41.
——— Vintana. b 41.
——— Jale. b 41.
——— Beddigamme. b 41.
——— Tuſſchen Cotjaar en Bintene of Vintana. b. 42.
Boſchhouwer (Marcellus) b 111, 112. werd Prins van Mingonne, gaat na Bantam, en na Holland, raakt met de Heeren Bewindhebberen in geſchil. En gaat in dienſt der Deenen, zyn dood. En 't verdre onder Gule Gedde voorgevallen. 115, 116.
Boſſe. a 124.
Bottelary. f 34.
Boucheſjon Hoofd in Japan. c 95, 97.
Bouwens voor Goa. e 27-29.
Boven-Landen van Ceylon. b 205.
Bowagom. b 38.
Bowaneca z. Boewaneca.
Brahmaſari's. a 77.

Bra-

B L A D - W Y Z E R.

Bramines Eyland. b 31.
Bramines zesderley Secten. a 73-84. Bloedschande straf by hen. 79. Hun ampt en bedryf. 76, 81. Voorregten. 76. doorbooren hunne ooren. 77. Huwelyken. 78, 79. geschil met de Setirea's. Hun spys, sonden, weinig dronkaarts by hen. 83. Vasten, dood. 84. en die van hun Vrouw. 85. Staat der ziel na 't leven by hen. 84, 85, 87. Heiligheid hunner Pagoden. 95. Hun geloove, en Goden. 91--99. middelen tot hunne Zaligheid. 99.
Bramma. a 73.
Breytenbach. f 124.
Van den *Broek* Gezant in Japan: c 26.
Buit (Georg) a 325.
Bronkhorst Opperhoofd in Japan. c 90.
Brouwer Hoofd in Japan. c 26.
Brouwerswyk. b 28
Buckoy Gezant in Candy. b 246.
Budum. b 65, 66, 70. Zyn Boom. 65. Overblyfzelen. 72. Zyn wetten in steene Tafelen. 212. andre beschryving van zyne Geboorte. 369--375. Feesten ter eere van hem. 407. En Bedas-dienst van hem. 408.
Juffr. *Bulstratens* dood. e 268.
Bungo, en desselfs Ryken. c 2.
Buikspyden der Japanders niets geagt by hen. c 56.
Bygeloove der Cingaleezen. b 49.

C.

Caartekoe veroverd Malakka. a 342.
Caculandola. b 73.
Cada Ambera Raja. b 67.
Cadaumatris. b 27.
Caddadesa's Bosch. b 42.
Cadda Ginit sirmenam Raja. b 71.
Cadduwatte Corle b 41.
Cadungarrupa. b 82.
Calajate. a 229.
Calane. b 37, 74.
Calateri, een Koning op Malabar. e 139.
Calicoelang. b 31, c 13.
Calidassa. b 70.
Calierauw. b 29.
Calinga, een Land. b 70.
Calinga Raja. b 61, 63. zeldzame voorzegging van zyn Dogter. 61. die beswangerd werd van een Leeuw. 62, 63.
Caliture. b 23, 34.
Gallegom. b 38.
Calmoni. b 29.
Caloenam Raja, of Caloena Raja. b 66.
Calpentyn. b 27-149. 173, 221.
Cambarra. c 13.
Cammenoseki. c 8.
Campson. c 20.
Cammagawa. c 13, 14.
Canaja. c 12.
Canara's handel met Ceylon. b 162, 184, 244. deszelf Koning verslagen. 72. a 2.
Cananoors Fortresse. b 241. Veroverd. c 34. contract met dien Koning. 36.
Candi. b 38, 39. deszelfs Koning laat zig Keyzer van Ceylon noemen. 74. Werd verslagen 75. Jaja Vira Raja werd Koning hier. 75. Zyn verder wedervaren. 76, 78.
Candi beschreven 104, 105, 117. De Landen van Candi. 206, 262.
Candure Bandara. b 15.
Caneel Instructie voor den Capitein der Mahabadde. b 320.
Caneel-Bosch, Caneel-Boom, en Caneel, b 41, 51, 52, 193.
D'Hr: van *Canga's* groote onkosten, om den Keyzer gedaan. c 137.
Cangienture. b 31.
Cangoxima. c 2.
D'Hr: *Canzius* begraven op Anzuani. f 149.
Capita-struik. b 52.
Carcel. b 21.
D'Hr: *Caron* Hoofd in Japan. c 33-36. Zyn antwoord aan 's Keyzers Commissaris. 81. Zyn gebouw in Japan. 83. Wint Nigombo. b 121.
Carnapoli, e.
Caroto. c 9.
Carrawaansara. a 29.
Carrediva. b 31.
Carstenzoon in Persien. a 233.
——— Een andre, van de Kust opgezonden. a 67, 62.
D'Hr: *Casembrood* in Persien. a 249.
Cassimbasaar. a 163.
Cassempoet. a 156.
D'Hr: *Casteleyn* Directeur in Persien, en zyn groote winsten daar. a 204, 286.
Catavelli. b 33, 41.
Catebaey. b 31, 40.
Catenagon. b 33.
Catsinni. a 185.
Donna *Chatarina.* b 88.
Cavava, of Convava. b 40.
Caula Weya. b 38, 39.
Caulier na Golconda: a 63.
Cawasacki. c 13.
Cawaytsdo. c 153.
Bawelon. a 11.
Caymelle. b 27.
Cays. b 31.
Cinnuwirad of Senerat Adassyn, Keyzer. b 27. Zyn Kinderen. 89. Dood den Prins van Oeva, staat na de Kroon, trouwd de Keyzerin 110. Maakt een verbond met ons, 11, 112. Wil zyn Stiefdogter trouwen, 114. Zyn dood. 116. Zoonen en verdeeling van 't Ryk onder hen. 113.
Ceravella. b 75.
Cerinde. b 33, 41.
Ceurawachi. a 89.
't *Ceylons* Schip. a 45.
Ceylon, beschryving dezes Eylands. b 13. en wat 'er al onder staat 160. Deszelfs naam. 14, 64. en bewys dat het Taprobane is. 207. Alexander. M. hier 59. Waaren.
——— Lengte, breedte, Grenzen; gedaante, en grootte. b 18. Schryvers over 't zelve. 14. Plaatzen met 't zelve corresponderende 160. Verdeeling der Ryken, Prinsdommen, Graafschappen, enz: met hare naamen. 19. Berglieden en hun gewaad. 42. Naamen der Corlas, of Landschappen. 20. der Steden en Rievieren. 21. Inwoonders. 208. of Cingaleesen, en hun ouderdom. 42. 43, 44, 47, 50. Ziekten 47. Sayssoenen, Aardbeving. Kaart des Lands. 22. Landvoogd hier. 26. 't Land van binnen. 35. Comptoiren, onder Colombo. 26. Recht der E: Comp: over dit Land. 172. des zelfs heerlykheid. 175. Lasten. 196. Wevery. 198. Mineraalen en gesteenten. 204. Winsten. 271.
——— Eerste opkomst. b 60, 61, 64, 210. bovenlanden 205. Lage Landen. 205, 208, 226. Volkeren. 212-215. Nederlands magt en bestiering hier: 215. De Heer van Rheedes opstel tegen de d'Hr: van Goens. 245.
Ceylon's staat. a 1664. 247, 249. Afgelegenheid der Landen 251. Begin van 's Konings misnoegen tegen ons. 252. Verkeerde berigten

B L A D - W Y Z E R.

van de Heer van Goens. 253, 254. Begin des Oorlogs A°. 1670, 255, 256. Reden van 's Konings haat. 257. Zaaken van den onbekenden God hier. 258. 261. Verſchil van d'Hr: van Goens Brieven, 260, 261. Aanmerking over zyn Ed: beleid om ons Meeſter van Ceylon te maken. 261. 's Keyzers Manſchap en hunne verpligting 262. Ongemakken der lage Landen by Regen. 263. Des zelfs wagten en Schanſen, 264, 265. De Laſcaryns. 266, 267. Wetten der Cingaleezen. 267. Hun Afgoden. 212. Hunne dienſten aan den Vorſt. 268. Naamen der Schattingen. 269. Compagnies Regeering. De voorgeſtelde winſten van d'Hr: van Goens. 271, 272. Onzeker. 273. Dan by Vrede met Raja Singa. 273. Oorlogen der Cingaleeſche Koningen, met de Portugeeſen, en ons. 274. Vinala Mantra en Don Jan d'Auſtria. 276. Don Philippo vergeven, en hy Keyzer. 277. Don Jan ſlaat Raja Singa, die ſtierf van ſpyt. Donna Catharina 's Keyzers Dogter. 277. Handel der Portugeeſen met haar, en met Xavier. Don Jan veroverd Ceylon, trouwd de Keyzerin, verſlaat de Portugeeſen weer. Zyn dood. 1604. De Weerds voorval. 278. Cenuwiraad trouwd de Keyſerin. Zyn verbond met ons. Dood der Keyzerin, en van haren Zoon. Zyn verdrag met de Portugeeſen. En hunne verdre verrichtingen. 279. Cenuwiraads dood. Vervangen door Raja Singa die met ons handelt. Gevallen der Portugeeſen, en hun val. 280-282. Ons begin en voortgang hier. 283. Bedenkingen over de vrede met den Koning. 284. d'Heer Simons Conſideratien over Ceylon b 304, 311. Bolſcho's Extract tot navorſching der Tombo's. 324. d'Hr: Simons Raad van Indiën geworden. Zyne Memorie voor d'Hr: Bekker. 340-351. Takel Gezant aan den Keyzer van Candi. 352-358. d'Hr: Rumph Landvoogd van Ceylon; zyn dood, en Lykſtatie. 359. d'Hr: Hertenberg Landvoogd van Ceylon. 360. De Baay van Tricoenmale, en 't Fort Ooſtenburg. 361. Lyſt der Landvoogden van Ceylon op Gale, en op Colombo. 362. Bevelhebbers van Jaffanapatnam. 363. Bevelhebbers van Gale. 364. Zaaken van den Godsdienſt hier. 366. De Heydenſche 367. De Pagode van Tricoenmale. Gevallen van Buddum. 367, 368. Ander verhaal van zyne Geboorte en daden. 369-375. Adamsberg nader beſchreven, zyne voetſtap. 375-382. En bericht van de Beelden daar op. 376-378. Gevoelen over die voetſtap. 379-382. De Cingaleeſen groote Afgodendienaars. Van de voorkomſt van Birnuma, Viſtroe, en Uritiram. 383, 384-386. Girandam. 386 391. Cingaleeſche ſpreuken. 391. Korte leſſen, en Boeken der Malabaaren. 394-399-401. Wat zy van God gelooven, en hunne Pagoden beſchreven. 202. Wat hen verboden 403. De tweede, en derde Prieſter ordre. 404. Hunne toovermiddelen, en Duivel dienſt. 405. Feeſten 407. Eed der Cingaleeſen. De Cingaleeſen traag in hunne Godsdienſt. 408. De Mohhammedaanſche Godsdienſt. 409. De Chriſtelyke, de Roomſche, Xavier's dienſt hier. 410. Zaaken tuſſchen beiden voorgevallen. 411. De hervormde Godsdienſt, en de Predikanten hier van A°. 1642 tot 1658, 412. Ceylonſche geſchillen. 413. Plakkaat over 't invoeren van de Nederduitſche Taal. Aanmerkingen hier over. 414. Vertoog van D. Manteau over 't aanleeren van een vreemde Taal. 415. Geringe agting, die men hier voor Taalkundige en neerſtige Mannen betoond heeft. 416. Verdre Predikanten vervolgens. 416. Zeldzaam ingevoerde Tafel van den Polityequen Commiſſaris. ibid. Inſtructie, aan den Kerke-raad gegeven. Vervolg van de voornoemde Tafel. Claſſis op Ceylon A°. 1658, 416. Vervolg der Predikanten hier gekomen. ibid. Reſolutie der Heeren zeventienen over zes Proponenten, ibid. Bericht wegens de middelen tot herſtelling van 't verval der Kerken en Schoolen 417. Conſideratien van D. Synjeu daar over. 419. Inſtructie voor de Scholarchen. 421. Kerk-Ordre van d'Heer de Heere. Rapport van een Viſite der Schoolen. 422. d'Oude, P. Sinjeu en Da Coſta. 433-435. Boſcho's bericht van de Schoolen en Kerken. 435-438. Conſideratien over de Queekelingen op Jaffanapatnam. 438-452. D. Conyn, van Leeſten, en Kramer 1706. Staat der Ceylonze Kerken A°. 1681, 453. Een Afgodstempel door Raja Singa verzogt en afgekeurd Oprichting van 't Malabaarſch en Cingaleeſch Seminarium, A°. 1690. D. de Mey Rector. 1692. Cat's overgezette werkken. 454. De de Vrieſt mede Opſiender van Seminarium. 1695. D. Ruel predikt Portugees, en leerde Cingalees; Catt bezig met zyn Woorden-Boek. 't Cingalees Seminarium begonnen. A°. 1696. Ruel Rector van 't zelve A°. 1698. En verdre gevallen omtrent het Seminarium, en ſtand dezer Kerken in 't vervolg. 455, 457. Lyſt der Predikanten van Punto Gale, 460. van Nigombo, Mature, en Jaffanapatnam. 461. Van Colombo. 462.

D'Hr. de *Chavonnes* Landvoogd van Caap der goede Hope. f 146. Zyn dood. 147.

Chaul's Slotvoogden. e 20.

Chenna. a 186.

Chibiri. a 185.

Chilauw. b 27, 37, 149.

Chodenda. a 67.

Chonanga Raja. b 66.

Chorawa. b 66.

Choromandel door ons veroverd. b 234. Deszelfs handel met Ceylon. 161. Wat hier onder behoord. a 2, 3. Zuyder en Noorder Comptoiren. 3. des zelfs naam. 2. Landvoogden. 14, 16. Comptoiren, Munten, Maaten, Gewigten. 26. Commiſſariſſen. 15, 43. Komſt der Schepen hier 44, 45. Vertrek der zelve. 47. Beſtaan der Boeren. 48, 49. Van de verdre Choromandellers. 50, 52. Hunne Koordedanſſers. 53. Dans-hoeren. 54. Zaaken van Choromandel. 57. Komſt der Hollanders hier. De Hr: van Goens ſlaat den Hr: de la Haye 64. De Hr: Laurens Pit ſlaat zes Franſche Schepen. 69.

Chriſtenen in Japan vervolgd. c 77, 80, 86, 87, 91, 93, 97, 100.

Chriſtenen op Ceylon. b 245.

Cicoko. c 8, 64.

Cinajoos Keyzer van Japan. c 55-57.

Cingaleeſen. b 176.

Cnox gevangen. b 141.

Cocona. c 7, 62.

D. *Clavius* gepreſen. b 237.

Cobbe. a 124.

Cocx, Gezant. b 127.

Coeboekan of Komboken. b 33.

Coeda Comara. b 72.

Coeda Tiſſa Rajoe. b 31.

Coeda

BLAD-WYZER.

Coeda Tiquiri Bandara. b 79.
Coedorep. b 66.
Coedremale. b 28.
Cockebacker, Hoofd in Japan. c 77.
Coelanz. b 29.
Coelavaon. b 66.
Coelis. b 268.
Coenden. b 33.
Coemene. b 33
Coenrengoeture. b 31.
Coerette. b 31.
Coetey. c 5.
Coetsjien, e 11, 12. Veroverd. 32, 33. Contract. 35.
Coetemale. b 38, 39.
Coetseka Jamma. c 11.
Coffi. a 193, 194, 196-198.
—— Boom, Vrugt, en Drank. a 189-191.
Coholawyle. b 33.
Collatry. b 241.
Collegemenach. b 38.
Colombo. b 24 Deszelfs Rievier. 36. Des Landvoogds Huis. 25. Hoofd-Comptoir en Bedienden hier. 25, 26. Provintien dezer Deffaveny. 47. Comptoiren hier onder. 26, 165, 169. Veſting 91. Door Raja Singa belegerd. 119. Beſchreven. 149. Gerichts-ban deszelfs. 151, 231. Grenspaal dezer Jurisdictie. 232. beteekenis van den naam Colombo. 275.
Colliwella. b 40.
Colomen van Kaap der Goede Hope. f 11.
Colonna Corle. b 36.
Comara Singa haſtane. b 89.
Comarve Daai Raja. b 70.
Combaula. b 38, 42.
Comboken. b 33.
Comboſamma. c 153.
Comoryn's Kaap. b 34.
Conaye. c 12.
Congo. a 227.
Connevendam. b 394.
D'Hr: *Conſtant's* handelingen. a 245.
Conſtantia aan de Kaap der Goede Hope. f 32, 45, 46.
Conta Cara Demalis. b 73.
Courdedanſſers op de Kuſt. a 53.
Coralbiadda Bandaza. b 78.
Corea's Gezant. c 65.
Corinde Carmwatte, of Codwat. b 27, 39.
Corles, verſcheide Corles. b 152, 168, 170. Pitigal Corle 27. Salpitti-corle. 24. De Seven-corles. 27. Billigal-corle 27. Corre, Witte-corle. 36.
Cormeal. b 38.
Cornogale. b 39.
Coronda Weya. b 28.
Correa's. b 99.
Corvite Veſting. b 36.
Cos Aſſam. a 159.
Cos Bhaar. a 159.
Coſta d'Inſiado. b 235. Coſta. a 325.
Coſter op Ceylon. b 118-120.
Cotjaar. b 32, 39. Een Commandement. 40. 221, 222.
Cottoega Hoewatte. b 80.
Covillan op Malabar. e 15.
Courme. c 61.
Coxinja's Gezant in Japan. c 97.
Coyett Japans Hoofd, tweemaal. c 89
Coylan. b 188, 239. e 13, 18. Veroverd. 31.
d'Hr: *Craanendonk*, tweede aan de Kaap. f. 146.
d'Hr: *Craey* overleden in Perſien. a 233.
Cranganoor. b 240. e 10. Veroverd. 32.
Cresma. c 5.
Croaſakje. c 6.
d'Hr: *Crudop*, tweede aan de Kaap. f 134.
d'Hr: *Cunæus* Gezant in Perſien. a 249.
Curaca. b 33.
Curate. a 229.
Cuſats. c 11.

D.

Daatzerom. a 39. Logie, Waaren, Waſch-Dorpen. 40. Opperhoofden, Dienaars. 41. Verval des zelfs. 42.
Dajoelſen Raja. b 70.
Dairo, en bericht 'er over. c 146.
Dal. a 124.
Dalam Ajali Raja. b 71.
Daldowanſe. b 94.
Dampele. b 36.
Dangot Comara. b 65.
Dans-Hoeren op de Kuſt. a 54, 96.
Danta Comara. b 70.
Daſſen-Eyland. f 4. Daſſenberg. 61, 86.
Darius Paleys in Perſien, en de overblyfzels 'er van. a 220-224.
De Bitter, Commandeur op Malabar. b 242.
Decan. a 2.
Decca. a 164.
De Contos gevoelen over de voetſtap op Adamsberg. b 379.
Decima. c 62, 78, 85.
De Cretſer, Hoofd voor een tyd aan de Kaap. f 129-134.
Dedero. b 38.
De Graeuwe's liſt by de Beddas. b 210.
De Haze (Hans) op de Kuſt. a 61.
D'Hr: de Haze, Directeur in Perſien. a 249.
D'Hr: de Heere, Landvoogd van Ceylon, en dood. b 303.
Dehegampela, of Degigampala Corle. b 37, 71, 82.
De Helder. b 258.
De Jager in Perſien. a 269.
D'Hr: de la Fontaine tweede aan de Kaap. f 146.
De la Haye op Ceylon, en de Kuſt, dog geſlagen door d'Hr: van Goens. a 64. b 201.
Delcourt in Perſien. a 233.
D'Hr: de Lareſſe, Directeur in Perſien. a 249.
Deleswoge. b 38.
Delſt, of Pingardiva. b 31.
De Hr: de Man (Andries) tweede aan de Kaap. f 135.
Demptigal. b 39.
De Meere Commiſſaris, zyn dood. a 341.
D: de Mey. Ziet Ceylon.
Dennaca, of Dinavaca. b 34, 36.
Deguvavella. b 75.
Dereniagala. b 78.
Derma Jangadoore. b 100.
Derma Palla. b 76 werd Keyzer. 77. Gedoopt. 78. Verlieſt zyn geheel Keyzerryk. 82. Vlugt na Colombo. 82. 83. Donna Catharina deszelfs Dogter. 88.
Derma Praccaram Bahu. b 74. Zyn verbond met de Portugeeſen. 75. of Aboe Negabo Bandara. 91.
Deſſava van Colombo. c 304, 311.
Detelwaja. b 39.
Deva Tiſſa, Raja. b 70.
Devent Petiſſe Maharaja. b 65.
De Vrieſt, ſ. Ceylon.
Dewa Raja Singa Comari. b 75.
Dewe Godea. En heerſchappy der zeven Corles. b 78.
Dewendre. a 98.
Dias, ontdekken van de Kaap. f 118.
Dias (Manoel) Liſt. b 94, 104.
Diamant-Mynen. a 55. Groote Diamanten. 65.

B L A D - W Y Z E R.

Digagamonoe. b 65.
Djohor gebouwd. a 324, 325-326. Hoofden hier. 337.
Dinavaca, of Denuaca. b 34, 36. een Prinsdom, en een Poſt.
Dinding. a 312.
Dinmullo. b 38.
Djohor; dezes Konings handelingen met Matelief, en ons. 331--335.
Diveli. b 38.
d'Hr: *Douglas*, gehoor by den Keyzer van Japan, en verdre zaaken, toen voorgevallen. c 137-138.
Doenakaja-ſtruik. b 52.
Doetoegeinoenoe, *Maharaja.* b 66.
Dolas das Corle. b 33, 41.
Doldagom. b 38.
Dombera. b 40.
Dondore. b 33.
Don Jan d'Auſtria. b 276, 277. of Fimala Darma Soeria Ada. 88, 109.
——— Philippo. b 277.
Donna Catharina, Keyzerin van Ceylon. b 88. hare Kinderen by Cenuwierad. 89. by Don Jan. 89. werd Keyzerin. 95. Huwelyk. 100. en dood. 113.
Donna Clara. Een Eyland. b 31.
Dooden behandeling op de Kuſt. 51, 86, 145.
Doop van Dermapalla, en veel anderen. b 78, 79.
Dos Raja. b 71.
Draak Gezant aan Raja Singa. b 201.
Drakeſteyn. f 34.
Driampatam. b 72.
Dubojamma. c 11.
Dunaga. b 34.
Duvos. c 6.
Duivels-berg. f 10, 12.

E.

Edele Geſteenten. b 37, c 55.
Edirimanna Soeria, Koning der 7 Corles. b 80.
Ea der Cingaleeſen. b 408.
Sulthan *Ekbar* te Spahan. a 254.
Ekpoelpol, een vlek. b 39.
Elanden, aan de Kaap zeer groot. f 59.
Ellala, Koning van Malabar. b 66.
Elledat, een Stad. b 38.
Ellen der Cingaleeſen. b 47, 55.
Elſerak onbeleefd gehandeld. c 85. Hoofd. 86.
Elunna Raja, Keyzer. 67.
d'Hr: *Elzevier* op ontboden. f 136.
Ellenburg. f 34.
Emoekelane, een Dorp. b 47.
Engelſen geſlagen door d'Hr: van Quaalberg. a 64.
——— Gevangen by Raja Singa. b 200.
Enkhuyſen, een Eyland. b 31.
Eredenne, een Dorp. b 39.
Erikan. a 7.
Erkelampatti. En Dorp op Man-Aar. b 29.
Ezels, wilde Kaapze Ezels afgebeeld. f 114.
Eſwara. a 94, 95.
Eſwatte, een Dorp. b 47.
Etalunam, Keyzer. b 65.
Ey, de Wereld als een Ey beſchreven. a 93.
Eylanden by Man-Aar. b 219.
——— By Gamron. a 227.
——— Daſſen } Eyland. f 4.
——— Robben }
——— Majotſe, f 149. Waar d'Hr: Canzius begraven. 149.

F.

Facata. c 7.
Faconda. c 6.
Falſo, Kaap Falſo. f 32.
Fammamats. c 12, 69.
Farra. c 13.
Feeſten, der Goden der Heidenen op de Kuſt. a 77, 97, 99.
——— der Mooren. a 107.
——— der Peguaanen. a 137.
——— der Japanders. c 145.
——— der Cingaleeſen. b 405--407.
Fibi. c 9.
Fideri. c 52, 53.
Figen. c 7.
Fimala Darma Sceria Adas, of Don Jan Keyzer. b 56, 88. Zyn Kinderen. 89. Hy na Goa gezonden, en gedoopt 92. Vergeeft Don Philippo, werd Keyzer. 93. Verdryft de Portugeeſen ibid. Werd op de vlugt gedreven door Raja Singa 93. Herſteld zich, en verdryft de Portugeeſen 97, 98. z. Portugeeſen. Trouwd donna Catharina. De Keyzerin 98. ontfangt Spilbergen, 100-106. beſchreven 109. Zyn dood. 109 en zyn Kinderen ibid. Fimala Darma Soeria Maharaja, Keyzer. 87.
Fimala Mantra, of Lamantia, Don Jans Vader. b 88. Zyn dood. 89. a 276.
Timi. c 3.
Timiſſima. c 7.
Fiongo. c 9, 66.
Firando Eyland, en Stad. c 5, 85.
——— c 78, 90, 99.
Firaskatta. c 10.
Firaski. c 13.
Firmenſi. c 9.
Firoſſima, een Stad. c 69.
Fiſcaal Independent op de Kuſt. a 69.
——— In Bengala, a 176. Dependenten. 177.
Fiſeen. c 7.
Fiſien. c 61.
Fiſſima. c 10.
Fiutzawa. c 12.
Foedagaja. c 13.
Fombetokke op Madagaſcar. f 149.
Fonkeroy. c 12.
Foromburg voor Malakka. a 342.
d'Heer *Francx* Hoofd op Djohor. a 338.
Franſchen, door d'Hr: van Goens geſlagen op Ceylon en de Kuſt, a 64. en door d'Hr: Laur: Pit. 69. op Ceylon onder de la Haye b. 201. en hunnen Gezant by Raja Singa. 202, 256.
——— aan de Kaap. f 124.
Frenoiama. c 11.
Friſius Gezant in Japan. c 43, 103.
Froymanteau. f. 134.
Ftagawa. c 12.
Fuciada. c 12.
Furtado de Mendoſa, a 327. Werd Landvoogd van Malakka, zyn voornemen 329. Zyn vervanger. 336.
Fuſikaw. c 13.
Fuſitſauſa. c 13.

G.

Gaal Henerat's dood. b 114.
Gabbade Corle. b 37, 82.
Gaja Bahu Comarca. b 67, 68.
d'Hr: *Galant.* a 193, 195.
Gale, of Punto Gale, beſchreven. b 22, 33, 150, 170. des zelfs Rievier. 35.
——— Bedienden van ons daar, en Dorpen of vlekken. b 23.
——— *Corle*, b 35. deszelfs Grens Rievier. b 33, 232.
——— Juriſdictie. b 232.

B L A D - W Y Z E R.

Gale's 's Bevelhebbers. b 364.
Galiettis. b 33.
Galkiſſe. b 24, 168.
Gaena (Stephanus) a 327. c 16. Vaſco Goma. 16. f. 118.
Gamatani. b 38.
Gampele Corle. b 27.
Gamron. a 200-203. Waren 203. Handel der Engelſen, Franſchen, en van ons hier. 202. Ons Comptoir, en bedienden. En Statie des Directeurs hier. 203. Eylanden hier ontrent. 227.
Ganatiſſa Rajoe. b 66.
Ganga, een Godin de Ganges Rievier. a 98, 99. 101, 168--172, 179.
Ganga Palla, een Princes. b 78.
Gannegamme. b 23, 35.
Ganoor, een Veſting. b. 37. En Gebergte. 38.
Garlenda, of Gauluda. b 38.
Garroeda. a 95.
Gayſſenakke. b 268.
Geddewelle witte. b 35.
d'Hr: *Geleynszoon*, Directeur in Perſien, en zyne Inſtructie. 3 a 234.
—— De Jonge, Directeur in Perſien a 248.
Gelria. a 13, 61.
Gelubden by de Vrouwen der Grooten. a 215, 216.
Gerreweys, of Grevajas. b 33.
Gezant der Franſchen, by Raja Singa, b 202. Puyk en van den Broek, Gezanten aan den Keyzer van Japan, c 26. Fritius 43. Portugeeſche Gezanten op Batavia. c 30.
Geſchenken, zonder welke niemand in 't Ooſten by by zyn meerdren verſchynd. a 135.
Geſteenten. b 37, 55.
Servaas *Geurtzen* op Sadian Bon Porta. f 148.
Gewaad der Cingaleeſen. b 44.
Gewaſſchen op Ceylon. b 50.
Gewigten der Cingaleeſen. b 47, 55.
—— der Bengalers. a 179.
—— der Choromandellers. a 26, 70.
Gilinitiſſa. b 65, 66.
Gindere. b 23.
Ginkay. c 7.
Goa, Vaſco Gama hier voor, c 16. Dit gewonnen door Alfo. Albukerk. 18. Veroverd door die van Vizlapoer, enz: 20--22, 27, 28, 29.
Go ldaponabon. b 37, 38.
Goden op de Kuſt van Choromandel a 94-96.
Goa's Aardsbiſſchoppen, verdre ſtaat van den Godsdienſt daar. c 46, 47.
Godsdienſt van Ceylon oorſpronkelyk van de Kuſt, van Choromandel. b 70. 366-367. en van Malabar. ſ. Budum. 367.
—— der Heydenen op de Kuſt. a 71.
—— der Mooren, dito, a 103.
—— der Chriſtenen, dito. a 112.
—— der Roomſche dito, a 115. Hanne
—— Kerken op de Kuſt. 116, 117.
—— der Hervormde, dito. 117.
—— der Lutheraanen, dito. 120-125.
—— der Peguanen. a 136, 137.
—— der Bengalers. a 179.
—— der Japanders. c 144.
—— der Arranders. a 145.
—— der Madureeſen. b 96-98.
—— van Malabar. c 43, 44.
Gods-boom. b 52.
d'Hr: *Godskeu*, Commandeur op Malabar, b. 242. Directeur in Perſien. a 299. Landvoogd aan de Kaap. f 134.
't Schip de *Goede Hope* gebleven. f 5.
Goenoe Ditehera. b 66.
Goerbeveli. b 26, 37.
Goernatha. a 99. c 12.
Goy.
Golconda. a 2, 31, 38. Weg derwaards, Logie, Waaren. 33, 34, 35. Opperhoofden. Commiſſariſſen. 35. Koningen en Caſteel. 36. ons eerſte accoord. 61. Eerſte vaſte Dienaars hier. d'Hr: Steur, Gezant. 62. 't Comptoir hier. d'Hr: Caulier herwaards. Smit als Gezant hier. 63. Des Konings komſt op Maſulipatnam. 64. Zyn onthaal, en geſchenk. Gewaad, groote Diamanten, 65, 66. Sivagi 66. 's Koning's vlugt. d'Hr: Pit Gezant. 67. De Koning gedwongen, verraden, en overwonnen door den Mogol. 68, 69.
Goloeumbera. b 66.
Golgom. b 28, 39.
Gongin ſamma. c 53, 54.
Zyn navolger. 54.
Gonnemaas. f 99.
Goud, en Zilver Eyland in Japan. c 78.
Gravet van Sangamcandi. b 32.
Gregriquas. b 59, 63, 92, 100.
Grevajas, of Genreweys. b 33.
Griffioen, in Japan. c 20.
Groene kloof. b 38.
Grooten van Ceylon, en hun dragt. b 44, 57.
Hun inkomen, en mindre bedienden. 57.
d'Hr: *Grootenhuis.* a 350.
d'Hr: *Grouſius* Directeur in Perſien. a 287.
D. *Grundler.* a 121. Zyn dood. 124.
Guychelaars der Cingaleeſen. b 48.
Gujon le Fort. b 102, 103.
Guitſirimenaon, *Raja.* b 70.
Guliapoera Nuwara. b 68.
Gungemmeva Ralahami. b 75.
Guwelaguwem Detatiſſa. b 69.

H.

Haaſen aan de Kaap der Goede Hope. f 62.
Haby, een Hottentot. f 76.
d'Hr: *Hackius*, Commandeur aan de Kaap. f 134.
Hagenaar Hoofd in Perſien. a 233.
Zyn bericht over Japan. c 120.
Halpilame, een Dorp. b 33.
Hamatiſſa Raja, Keyzer. b 68.
Hammalelle of Adams Berg. b 36.
Hammenbiel, een Veſting. b 31.
Hanglip. f 33.
Hangwelle, een Dorp en Poſt. b 37, 231.
Hannemonta. a 95.
Hantana Adaſſyn, Don Jan's Dogter. b 89.
Happittigam Corle. b 37. c 2.
Happart Japans Hoofd. c 93.
Hareipote, een Vlek. b 35.
d'Hr: *Hartſink* als des Konings van Tonkins Zoon, aangenomen. Brief 'er over. c 78.
Hattenacorle. 20, 27. ſ. Hoetena Corle. b 38.
Heddel Oye, een Rievier. b 33, 41.
Hedo. c 13.
Helhalligal, een Dorp. b 39.
d'Hr: *Helot* Gezaghebber aan de Kaap, en daar na weer tweede, werd opontboden. f. 146.
Hembolonggom Weya. Een Rievier. 39--78.
Hemel der Chormandellers. a 99, 100.
Henrikszoon. a 175.
Herbarius der Thuyn aan de Kaap der Goede Hope. f 22-29.
Heſiquas. f 61.
Hevagam, of Hevegam-Corle. b 36. c 2.
Hewahene; een Landſchap. b 39, c 1.
Hidrimana Soeria Rajoe, een Koning. b 78.
Hierugot Comara, een Prins. b 65.
Hina Corle. b 34, 37. c 2.

BLAD-WYZER.

Hindoſtander. a 109.
Hingel, 's verovering. a 158.
Hinker Devela, een Veld. b 74.
Hoedanits. c 8.
Hoegli. a 162.
Hoeren, Danshoeren. a 54, 96. op maaltyden 209.
van ouds her. f 30.
't *Hoofd* in de Tafelbaey.
Hoofd- en andre cieragien der Ouſterze Vrouwen. a 217.
Hoogkamer Directeur in Perſien, en daar na Gezant, a 270 280, 285. Zyn Proces, 286. Zyn vlugt na Borneo. 286.
Hoerli, een Landſchap. b 32, 40. c 2.
En Bergen daar 40. c 2. Grens der Weddas. b 38.
Hoetera Corle. c 21.
Hollanders op Malabar. a 61.
Hollandze Dogters op de Kuſt gekomen. b 39.
Hondopoal, een Vlek. f 37, 57.
Honig-Berg. f 5.
Hoogergeeſt gebleven aan de Kaap.
Hoogkamers agting by den Koning van Perſien. a 204.
Hoorn, een Eyland. b 31.
Horſepot, een Landſchap. 38, 40.
Hot-Corle. b 20, 39.
Hotmittawajah, een Dorp. b 39.
d'*Hr: Govert van Hoorn.* a 350.
Hottentots met hunne naamen, Obiquas. f 55. 65-77. Sonquas. 57, 61, 65, 66, 67, 81, 82, 83, 96. Heliquas, 61. Gregriquas. 63. Gonnemaas. 99. Bosjemans 93. Groote Namaquas of Amaquas, 67, 92. Verſcheide andre naamen der zelve, 102, 103. Hunne Godsdienſt. 158.
Hottentots beſchreven. 102-112.
Hottentots-Muſycq. f 71.
Hottentots Holland. f 32, 33. vergelegen hier. 33.
Den *Hoy-Berg.* 35.
Huysman. (Maarten) 180.
d'*Hr: Hulſt* hier, veroverd Caliture, Belegerd Colombo, zyn dood. 140.
d'*Hr: Huſtaart* Landvoogd hier, ontfangt een Memorie van d'Hr: van Goens 160. en laat ook over Ceylon rapport doen aan haar Edelheden 181. Zyn ſtoute Taal. 188. Zyn Contract met de Vorſt van Treyanoor, 189. Veroverd. e 34.
Hurcelg, een Dorp. 40. c 2.
Huwacara, een Dorp. 33.
Huysbouding der Cingaleeſen. f 45.
Huysraad.
Huwelyken der Cingaleeſen. 45.
——— van den eerſten Prins, en Keyzers, 64.
——— van Vigea Bahu Raja. 64.
——— der Chonomandelders, a 50. Schande ongehuwd te ſterven. 51.

I.

Jaar- begin der Cingaleeſen. b 47.
Jaaren der Japanders. c 51.
Jaffanapatnam, een Ryk, en Stad. b 30, 150, 172, 259.
——— 's Koning geſlagen. b 71, en een ander in zyn plaats geſteld. 73. een Jaffanapatnams Prins trouwd de Keyzerlyke Princes. 76. Malabaaren hier. Een Bramine Koning. Een Portugees Caſteel hier. 214, 215, 217. Cangienture, 216. Hammenhiel, Dieren, Vogels, Wanni, en het verdre hier ontrent. 217, 218.
——— 's Bevelhebbers. b 363.
St. *Jago.* b 31
Jaja Polla Aſtana. b 76, 81
Jaja Viru Comarea, b 82. Omgebragt, Jaja Soeria Comarea. 82, 83.
Jaja Vira Bandara. b 75.
Jaja Vira Raja, ſ. Koning van Candi.
Java Wira Praccaram Bahu. b 73.
Jale, een Klip, een Landſchap, en een Stedeken. b 33, 41.
Jaleput. b 33.
Jamayſiro. c 10.
Jamma. a 74.
Jammageno, *Miſacci.* c 7.
Don *Jan* d'Auſtria. b 276, 94.
Janiere Bandara, of Xavier Wandaar, werpt zig tegen Don Jan op. b 94. Zyn Verbond met de Portugeeſen. Zyn verdre gevallen, en dood. 95.
d'Hr: *Janszoon* opgezonden. a 67, 69.
Jattalatiſſa, of Gilinitiſſa. b 65.
Jatti, een Vlek, en Landſchap. b 38.
Japan, Japanſch Schips vertrek, a 44. Japans breedte, lengte, Grenzen, c 1. Verdeeling. Is een Keyzerryk. 2. Landwegen deszelfs. 19, 20. Japan beſchreven. c 14-18, 20. onze Opperhoofden daar, 32-47, 57. Hunne gewoonte by de komſt der Schepen hier. 37-40. Optocht na Jedo, en Bedienden. 49. Handel hier. 48-50. Natien hier handelende, 50, 51. Hun Almanach. Keyzers, en de naamen hunner Jaren, 51, 52. Verrichtingen der zelve. 53-57. Munten, gewigten. 59. Byzondre zaaken, 60. Optogt na Jedo. Ao. 1684. 60-64. Japanders vlugtbaar, Volkryk, en oud van Jaaren. Kennen geen Peſt. Wat ons Opperhoofd verricht te Jedo. 74, 75.
uyttrekzel uit het Dagregiſter van Ao. 1635. tot 1659, 76. tot 97. Verſcheide Ordonnantien des Keyzers, 98, 104. Friſius verrichting als Gezant aan 't Hof, 103. Verſtegen's bericht wegens dezen Handel. 105-112. Hagenaar's bericht, 120-125. Sterthenius bericht daar over, 125-127. en verdre Conſideratien over dien Handel, 127-129. Een optogt, na Jedo Ao. 1702. gedaan. 130. Een Norimon afgebeeld. De plaatzen tuſſchen Nangalacki en Jedo hier nader beſchreven, 130. Douglas krygt gehoor, 137. te rug reyze, 140. Onkoſten dezer reyze. Stiptheid der Japanders, enz: 142.
Zyn zeer ſtreng tegen ſluikeryen. Zedert wat tyd de Roers niet van de Schepen gelicht zyn. Strenge laſt, om de onzen te betaſten, enz: 143. Van hunnen Godsdienſt, hebben veele ſecten der Heidenſche Godsdienſt. Vergeefze eed van zommigen onder hen, 144. Wie de Duyvelsdienſt by hen invoerde, Prieſters, Klooſters, 't voornaamſte van hun Godsdienſt. Hunne Feeſten, 145. De Dairo, en net bericht wegens den zelven, 146. Taiko's overkomſt. Werd Keyzer. En door den Dairo beveſtigd. Groote overeenkomſt van de Japanſche met den Roomſchen Godsdienſt. Magt, en Hoofdgeboden der Geeſtelyken, 149. Van den Roomſchen Godsdienſt hier. Van Xaverius, en andre verrichting hier, 150, 151, 152. Gezanten van hier na Romen, begin der vervolging, 152. Verſcheide Prieſters elendig omgebragt, by Montanus te zien. Nieuwe vonden van Kawaytsdo. 153. Comboſamma's dood. Toxogunſama Keyzer. Portugeeſche Gezanten onthalſt 1640. 's Keizers dood. Quame Keyzer 1653. 't Chriſtendom verder uitgeroeid. Zeldzaam geval van zes Swervers, Ao. 1704. 154, 155. Sidoti's geval. 157 164. Van den hervormden

BLAD-WYZER.

den Godsdienſt. Waarom herwaards geen Predikanten gezonden in Japan, en hunnen Godsdienſt. 164. Welke de Schryver verfoeid, en ſcherp overhaald. Uittrekzel van een Brief der Heeren zeventhienen over die ſtoffen.

Idangonne. b 34.
Jedo beſchreven, c 13, 72, 75, 76. Brand hier 81, 96, 137, 139.
Ibrahim Sjah. a 349.
Jemature. b 36.
Jemiſmaa. c 4.
Jentiven, a 54. Hunne Jaaren, en tyd-rekening. 80.
Jeſami. c 9.
Jeſeri, c 13.
Jeſi, c 11.
Jeſſie. c 68.
Jeſſo, c 13, 19, 20, 22.
Ikitſiki. c 16.
Illondi. b 31.
Indiën binnen en buiten de Ganges. a 1, 2.
Inſtructie van d'Hr: Maatſuyker wegens Ceylon. b 128.
——— Van d'Hr: van Goens. b 148.
——— Voor den Deſſava van Colombo. b 151. 304, 311.
——— Opperkoopman van Colombo. b 153.
——— Voor d'Hr: Huſtaart. b 160.
——— Voor den Capiteyn der Mahabadde, b 320.
Inuwa Aram. b 74.
Inwoonders van Ceylon. b 43, 49, 50.
——— Van de Kuſt. a 50.
Joheco. c 7.
Jodo. c 10.
Jongerheld. b 103.
Jochem Willemszoons dappre daad. f 5, 6.
Jogi's, a 75, 91. Hun rouw geloof, enz: 92.
Jokeyzi. c 11.
Jonda. c 9, 10.
Joods Koning op Madagaſcar. f 148
Joputtea. b 42.
Joſinda. c 12, 69.
Joſiwarra. c 13.
Juttakinde. b 42.
Jottia Sitti, of Jothia Sioenan Raja, b 72.
Jouriſſero. c 9.
Jowe. c 9.
Irugal Rajoe. b 78.
Iſaeutz, c 11.
Iſmael de Iſte. Koning van Perſien. a 287, 288.
Iſpahan beſchreven, a 206. ſ. Perſien.
Iſſere Balande Radjora. b 88.
Ittahaſammata Raja. b 72.
Itzibe. c 11.
Jui. c 13.
Jurindra Comara. b 65.
Jurugal Ralahami van Obbera, Hr: van Quirivelli. b 80.
Iwanawo's trouwe daad aan den Keyzer, die zyn Geſlagt daar voor zeer begunſtigd. c 56.

K.

Kaap der goede Hope. 1.
——— hoe ſig 't landt op doet. 3.
Nieuwe *Kaart* van de Caap. 3.
Robben, Daſſen } Eylanden. 4.
Soldanha-baey. 4. Tafelbaey's gevaar by een N. W. Wind. 4. Tafelberg. 7, 8, 9. Z. O. Wind. 9. Wind of Duivels, en Leeuwenberg. 10.
Kaapſe bergen en 't vlek afgebeeld. 10, 12.
Vier Hoofdcolonies der *Kaap*. 11.
de Tygerbergen. 11. Koeberg. 12. blaeuwe berg. 12. Stellenboſch en verdere plaatzen dezer Colonie. 30, 38.
't *Kaſteel* aan de Caap. 13.
De *Kerk*. 14-16. 't Siekenhuys. *ib.* 17. Thuyn der Maatſchappy. 17-20. Herbarius, en lyſt van de boomen enz: 22-29.
35. Soutpannen 38. Sout-Rivier. 38. ploegen en ryden met oſſen 38.
Ingeſetens der *Caap*. } 38.
bediende der Maatſchappy. }
Regeering hier en vergaderinge. 39. lyſt van Commandeurs en Gouverneurs. 40, 41.
——— Commiſſariſſen.
——— Tweede penſoens en verdere bediende.
——— Predicanten van Cabo. Stellenboſch en Drakeſtein. Secretariſſen van politien juſtitie en verdere bedienden. 42-44. Vrylieden 44. en hun beſtaan. 49. Wynoegſt. 45. hun laſten. 50. Act. 2: 13 opgehelderd. 45. plaatſen in de Tafelbaey. 47. poſten van de Hr. Willem Adriaan van Stel. 48. afgelegenheid van verſcheyde plaatſen van 't Caſteel. 48. borger regenten, en halve Vaandels. 50. Ongemakken hier. 51.
Kinderpokken hier bevindens onbekend. 51.
Saken der *Kaap*. 53 verder. 116. Tocht van de oude Hr. van Stel na de Amaquas. 54-89. Tocht van de Landdroſt Stenneburg. 90. tot 102. namen van verſcheide Hottent: 102. 111. onderſoek na bergwerken, 't zout hier. 112. Dieren, hier, wilde. 113. Leeuwen. 113 gebroetzels afgeb. 114. Tamme dieren 114. vogels 115. Inſecta en vellen. 115. Zeepaarden en Zeekoejen. 115. door wie de caap ontdekt. 116. Is niet 't Praſum promont. 117. en de *Caap* de ouden onbekend 117. Dias de eerſt ondekker 118. en Vaſco Gama. 118.
D'Almeyda's } Eynde hier. 118.
Sepulveda's }
Engelſch en Franſch hier. 122. 124. Neerlanders hier van Caarde, Spilberg: 122. 124. oude ſeldſame ſteen. 124.
Kaap A. 1652 in beſit genomen op Antonis raad. 124. Rietbeeks eerſte aanleg hier. 124-127 Wagenaar. 127. Vuyle toeleg van die van 't ſchip Eraſm: 125. 126. de Hr. van Queberg. 127. de Hr. Borchhorſt. 128. de Hr. van den Broukes verricht: als Commiſſ. hier. 128. en den Raad toen daar 129. Lacus gebannen. 128. Sloot Maſſis. Almonde hier. 128. Saaken door de Hr. Van den Broeke verricht. 129.-134. de Hr. Commandeur Hackins komſt enz. 133. 134. Syn Tweede. 134. Syn dood. 134. Juſtinus Lovyns Viesadmiraal. van Stetthen. Vertrek van de Hr: van den Broeke, en den zieken Hr: Sloot, en Borchorſt. 133, 134. d'Hr: Goosken, Landvoogd. 134. Breytenbach, Froymanteau, 134. Rooſendaal, Dremer, Coyman, Vrylien, 122. Moſtaart. 133. Piket-berg. 134. d'Hr: Bacx Landvoogd. 134. d'Hr: Crudop, tweede. 134. en Wittebol, 134, 135. d'Hr: Simon van der Stel, Commandeur, 134. Een groot verbeteraar en uitbreider der Kaap. 135. Smient Capiteyn. 134. Andr: de Man, tweede. 135. Tettero, 135. Van Rhee, St: Martin, Bax Soldaten. 135. d'Hr: Willem Adr: van der Stel Landvoogd. 135. Moejelykheden; dog regtveerdiging van zyn Ed: daar over, 136. Opontboden met zyn Broe-

B L A D - W Y Z E R.

Broeder, en anderen. 136. d'Hr: d'Ableing hier tweede en gezaghebber, en d'Hr: Aſſenbergs komſt hier. 136.
d'Hr: Simons Commiſſaris hier, en zyne Memorie aan de Hr: Aſſenberg overgegeven. 136, 137.
Zyn Ed: d'Hr: van Hoorns komſt hier als Commiſſaris, en zyne verrichting, 143, 144.
d'Hr: d'Ableing Extraordinaris Raad, en de Hr: van Aſſenberg dood. 146.
Helet Gezaghebber tot 24 Maart 1714.
d'Hr: Maurits de Chavonnis Extra Raad en Landvoogd, 146. en Helot weer twede, tot 1715. opontboden en door de d'Hr: Kranendonk vervangen, welke laatſte ſtierf 1721. vervangen door Jan de la Fontaine 146. Chavonnes overleden, en vervangen 1725. door Pieter Gysb: Noot. 146, 147. Inkomen der bedienden hier, 145, 147.
Eenige byzonderheden van Madagaſcar, 148.
Een Joods Koning, Samuel, op Madagaſcar. 148. 't Schip Barneveld 1719. op Sadian Porto, en wedervaren daar 148, met Servaas Geurtszoon.
Fombetokke, 149. Majotze Eylanden 149, op Avernan, en Caart van 't Eyland, 149.
Mauritius Eyland, en Kaart, en Teeken, der Eilanden van Abel Taſman 150. Lamotius berigt, en wat 'er valt, 151. Van de Dieren Vogels en Viſſen daar, 152. Zeldzame Viſſchen. Orkaanen, 153. Wanneer dit Eyland eerſt ontdekt door de Portugeſen. Komſt der Nederlanders. Opperhoofden van dit Eyland, 154, en 156. Lyſt 155. Lyſt der zelve zaaken van Godsdienſt hier, 156-158

Kaap der Goede Hope.
Kaap Falſo, f 32,
Kackingawa. c 12, 70.
Kaddogore. b 33.
D: *Kalden* opontboden na 't Vaderland, f. 136.
Kamakóra. c 72.
Kambevolle. b 41.
Kamikoacke. c 5.
Kaneel-Boom, en Kaneel. b 51, 52.
Kapraal voor Calicoet, enz: c 16.
Karreloer. c 11.
Kat's yver en Werken, ſ. Ceylon.
Katoene. b 41.
Kattepanel. b 34.
Kattiſma. c 4.
Kerdah, Moord hier. a 349.
Keyzers van Japan, c 51.
Keyzers van Ceylon, b 61, 64. Eerſte Keyzer Pandoe Vaſſaga. 65.
—— Hun Lyſt, b 83. Eerſte Keyzer van Ceylon. b 274.
Keyzer van Ceylon.
—— 's Dragt. b 44.
—— Zyn beſtiering, b 56. Lyfwagt 56. Inkomſten, 56, 57. Zyn Oorlogs-magt, 58. Huwelyk. 64.
Keidah. a 311.
Keyts, Directeur in Perſien, a 249. Dood. 252.
Kelligamme, een Dorp. b 33, 41.
d'Hr: *Ketelaar* Directeur in Perſien. a 287.
Kenandere. c 13.
Kettule-Boom. b 51.
Keylpatnam, een Stad. b 34.
Kieſt, b 27. Commiſſaris aan den Keyzer. 136.
Kinderen der Cingaleeſen, en hunne naamen, b 46.
Kind van zes Jaaren, a 51. een Vrouw krygt 20. Kinderen. 70.
Kinder-pokjens aan de Kaap. f 51
Kindigot-Corle. b 36.
Kiſtemaker. a 124.
Kittenſteyn Landvoogd hier, b 127, 128.
—— Zyne verrigtingen. 135-138.
Klapmuts. f 47.
Kleeden-maat. 56.
Koekele Corle. b 35.
Kinokuniis Conong. c 86.
Koeberg aan de Kaap. f 12.
Koekgalle, of Kolkgalle, een Dorp. b 33, 41.
Komboken, of Coeboecan, een Rievier, b 33, 41.
Konyn, ſ. Ceylon.
Koperbergen aan de Kaap. f 64, 73, 74, 78.
d'Hr: *Komans*. a 349.
Koningen van Ceylon. b 64.
—— Van Malakka. a 317, 318.
Koper (Commandeur voor Malakka) a 340.
En dood. 341.
Korsdoewa. b 23.
Koordelanſſers op de Kuſt. a 53.
Kramer, ſiet Ceylon.
Krokſima. c 5.
Kruyden, Medicinale, enz: b 53.

L.

Laatſeni, a 95, 97.
Lacus gebannen. f 128.
Lage Landen van Ceylon. b 226.
Laggendemi, een Vlek. b 38.
Lalelnja, een Vlek. b 39.
Lamia Adaſſyn, een Princes, b 89. Trouwd met Maheſtane Cenuwieraatszoon, 89. of Raja Singa.
Lamotius voor Malakka. a 342.
Lamsweerd. b 35.
Lancau Pati Mahaſtane, een Prins, b 88.
Lancau Pati Mahadaſſyn, een Prins. b 88.
Laucau Singa Mahadaſſyn, een Prins, b 88.
Lancawn, of Ceylon. b 64.
Landbouw met Oſſen, b 50. zeer geprezen door d'Hr: van Goens, 149. Oordeel over de Landbouw. b 193.
Landvoogd van Malacca. a 312.
Landvoogden van Ceylon. b 26, 362.
Landwegen van Japan. c 19, 20.
Landſchappen van Japan. c 15-18.
Lardyn gebleven met Amon. c 46.
Laſcaryns. b 266, 267.
Laurens d'Almeyda komt op Ceylon, b 73, 90.
Leawawa, een Vlek. b 33, 41.
Leere of Godsdienſt van Ceylon van de Kuſt oorſpronkelyk. b 70.
Leenw, Leeuwenberg. f 10, 12. Leeuwengevecht. 98.
Leenw, Cingaleeſen van een Leeuw afkomſtig. b 62, 63.
Le Fort (Gujon). b 103.
Le Maire, Hoofd in Japan. c 83.
Lemini Gulue Amba Raja, Keyzer. b 69.
Lemini Patiſſa Raja, Keyzer. b 70.
Lemenitiſſa, Keyzer. b 66, 70.
Lewis. a 122.
Leyden, een Eyland. b 31.
Lhaar, een Ryk, en Stad in Perſien, a 225, 226, 265.
Linſchoten. c 24.
Lyken der Cingaleeſen. b 49.
Linggam. a 74.
Liſten des Keyzers van Japan, om de grooten kleen te maken. c 23.
Lyſt der Keyzers van Ceylon. b 83.
—— Der plaatzen en mylen tuſſchen Nangaſacki en Jedo. c 72.
Locman Aniel. a 169.
Lopes Suaar Alvarenga, verbond met Vira Prac-

B L A D - W Y Z E R.

Praccaram Bahu. b 87, 90, 91.
Lopes Brit, eerſt Slotvoogd van Colombo; en zyne verrigtingen. 91.
Lovamahanara Caddia, de Helle. b 66.
d'Hr: *Lucaszoon* veroverd Niguмbo, b 119. Komt in Perſien. 233
Lutheraanen, tot Trangebar, en hunne Godsdienſt hier voortgezet, en door wie. a 120-125.
Lycogthon in Perſien. a 269.

M.

Maagden, enz: dekten zich van ouds, a 212.
Maanden, naamen der Bramines en Malabaaren. a 79.
Maat der kleeden. b 56.
Maaten der Cingaleeſen. b 47, 55.
——— Der Kuſt. a 26, 70.
——— Van Bengale. a 179.
D'Hr: *Maatſuykers* verbond met Goa's onderkoning, b 121. Werd Landvoogd van Ceylon, tot Gale. Moejelykheden met Raja Singa. Zyne brieven aan dien Keyzer. Zyne Inſtructie aan de Hr: van Kittenſteyn. 122-128.
Macao, c 81. Gezanten in Japan onthalſt. 82.
D'Hr: *Maccare* Directeur in Perſien. a 287.
Macotte. b 28.
Madagaſcar, eenige byzonderheden van dien. f 148.
Madampe, een Ryk. b 76. Dorp. 23.
Madarpadipe. b 65.
Madjapahit, en Koning. a 318.
Madilimanna Raja, b 67.
Madoena's dood. a 66.
Madure's Nayk. b 33, 147, 164, 191. Noodzake van een ander contract, 192. Zyn Oorlog met den Teuker. 191.
Madure nader beſchreven. Waaren. 236.
——— Nayken, b 285, 286.
——— Regeering b 290.
——— Pagten, Krygsmagt. b 293.
——— Regtspleging. b 294.
——— Erfregten. b 295.
——— Godsdienſt. b 296.
——— Weſten omgang. b 298-301.
Magazine. b 33.
Magubare. b 26.
Mahabadde, b 268. Inſtructie voor die Capiteyn. 320.
Mahacobelin Cottaja. b 72.
Mahadaſſin, of Dermapalla. b 88.
Maha Deliatiſſa. b 66.
Maha Pandita Praccaram Baku Raja. b 74.
Mahapopot Camara. b 65.
Maha Rajoere. b 76.
Maha Rexgam. b 75.
Maha Sira Raja. b 70.
Maha Velligam Nuwara. b 64.
Mahaſtane, Don Jan's Zoon. Zyn dood. b 113.
——— Zoon van Cenuwierad, of Raja Singa Rajoe. Zyn Huwelyk. b 89.
Mahne Pittigam. b 76.
Maja Comara. b 65.
Majadune, een Ryk. b 66, 76. dezes Konings bedryven, 76-78. Zyn Dogter trouwd met Demapalla's Vader. 79. Zyn jongſte Zoon, maakt Vrede met den Keyzer, en Portugeeſen. Zyn Zoons Tiquiri Rajoeroe's overwinningen, en zyn nieuwe naam, 79, 80. Verlieſt Mature, 81. dog herwint her, geeft het Ryk van Sitavaca aan zyn Zoon Raja Singa over. 82.
Majadune Raja. b 75.
Maimdakakinde. b 53, 41, 42.
Makoene. b 24.
Malabar, e. des zelfs beſchryving, grenzen 1 Kaart, Goa beſchreven, 2-5. Bericht van den onder Koning, en zyn verblyf. Anchediva, Onor, Baticalo, 6. Barſelor, Mangalor, de Kuſt van Malabar, in 't gemeen beſchreven. 7. Winden, Lugtſtreek Sayzoenen, Cananoor afgebeeld. 8, en 't Caſteel. Bergera, en andre Dorpen. Calicoet, Tanor. Magt des Samaryns. Wonderlyk Erfrecht en zeldzame gewoonte ontrent der Samoryns Bruyds. Verſcheide andre gewoonte der Malabaaren, 9. Cranganoor afgebeeld. Hollands Cranganoor. Coetsjien, 't Portugeeſch afgebeeld 10. Baypin, 't Kaſteel 't Malabaarſch Coetsjen. 11. Ons Hoofd-Comptoir hier. Verſcheide vergaderingen. Porca. 12. Calicolan. Carnapoli, Coylan. De veſting afgebeeld. Malabaarſch Coylan, Boomen, Dieren, Kleeding, Aard, en Couleur der Malabaaren. Taal waaren. 13. Zware onkoſten der Veſting bouw. 14. Zaken van Malabar. Aſſarania Perimal Ao. 970. Keyzer van Malabar. Portugeeſche zaken. 15-20. Zaken der Hollanders op Malabar. 21-41. Zyne verrichtingen aldaar. Bevelhebbers van Malabar, 41. Randzoen van den Bevelhebber en tweede bepaald 1678. Verhaal van den Oorlog 1715. Vrede 1718. door de Heer Bakker gemaakt. 42. Zaaken van den Godsdienſt op Malabar 43, 44. van de Mohhammedaaniſche 44. Van den Chriſtelyken Godsdienſt hier. 45-48.
Malabar, afgezonderd van Ceylon, b 245. deszels handel met Ceylon, 162-186-191. a 2. b 214, 225, 239-243.
Malabaaren op Ceylon, b 49, 65, 66, 91, 207, 213. e 9. Princen der zelve op Ceylon regerende, 65, 66, 70. Gaja Bahu op Malabar, 68. Araatsje Sowara 82. Vidumal, een Geleerde. Een Moor van Malabar geſlagen. 91. Boeken der Malabaaren. b 394, 396. 399.
Malakka, b 161. Malaks Schip, a 44. Eerſte begin. Naam. 316, 317. Singapoera gebouwd. Madjapohits Koning ontruſt hem. Dood des eerſten Konings. En de volgende Koningen. Singapoena verlaten onder wie Malakka gebouwd. 318. De verdre Koningen, en hunne daden. 319. 323. Malakka beroemd. 319. Portugeeſche zaaken, 321-328. Verhaal van Malakka's verovering, 339. De Kommandeurs Koper, Antoniſſoon, enz: hier voor 340. Verlies van verſcheide onzer Hoofden, 341. De Commandeur Caartekoe, Veldheer gemaakt, neemd de Stad 1641 in, ons verder beſtel over de zelve 342. Hoe lang de Portugeeſen die Stad bezaten, en hoe 't verder met hem daar ging. 343. De Heeren van Twiſt hier als eerſte Landvoogd, en Schouten, als Commiſſaris 344. Een Koningin in Atsjien. Berigten van verſcheide Geweſten. 345. Dood des Konings van Atsjien, 346. Vertrek van de Heer Schouten van Malakka na Batavia, en zyn berigt daar, 347. De Hr: van Vliet Landvoogd, en buitengemeen Raad van Indiën. Vervangen door d'Hr: de Vlaming. En die door d'Hr: Pajart 348. Moord op Keedah, en verdre gevallen 349-351. Lyſt der Koningen van Malakka. 352. Zaaken van den Godsdienſt, 353. Naamen der Predikanten van 't begin af hier gekomen,

BLAD-WYZER.

men, 354, 355. 't Geval van D: Bartoe met d'Hr: Phoonſen, 356. Verdre ſtaat van deze Kerk, en waar in de dienſt van de Predikant hier beſtaat, 357. Lyſt der Malakze Predikanten, 358. van Djohor. 359.
Malakka, de Stad, enz: a 308, 311.
——— 's Comptoiren. a 311.
——— Landvoogden. a 312. en verdre Bedienden. 313 315.
Malaſen. b 69.
Maldives. b 161.
Maleriavo. b 37.
Malimande. b 35.
Malivatte. b 37.
Malliagam. b 30.
Maloelantiſſa. b 66.
Malpitte. b 41.
Mulvana, een Landſtreek, en vlek. b 26, 36.
Mamapeja. b 81.
Mahhmud, Koning van Malakka, ſ. Malakka.
Mana Raja. b 68.
Man-Aar of Manaar. b 28, 150, 172. Eylanden deszelfs. 219. Peerlviſſchery hier, 29, 218, 219. door Xavier bekeerd. 411.
Manaperoema Mucavetie. b 82.
Mandagle. b 33.
Mandagelle. b 33.
Madaſpo. b 269.
Mangaloor. b 244.
Mangul Corle. b 27, 34.
D: *Manteau's* vertoog over 't aanleeren van een vreemde Taal. b 415.
Manicramare, of Manicravare. b 37, 82.
Manipay. b 30.
Man-jewake. a 7, 22.
Maplagam, of Mapulegam. b 23, 35.
Mara Singa Mahadaſſyn. b 88.
Marabande Bandinge. b 88.
Marandona Mabeſtane. *Radjora*. b 88.
Moergam. c 9.
Maripo. b 27.
Marmer aan de Kaap. f 64.
Marriko. c 12.
Marſchalk (Laurens) b 125, 127.
Martavan. a 129.
Martenni. b 31.
Maſſis aan de Kaap. f 128.
Maſcate, en ons Comptoir daar, a 227, 229.
Matamogore, b 82.
Matelief voor Malakka, ſ. Malakka, of. a 330-338.
Matapeti. b 38.
Maticalo, of Baticalo. b 32, 100.
Matotte. b 28.
Matſma. c 4.
Matſit Comari. b 65.
Matu'e. b 40, 81, 82.
Mature. b 33, 35
Matuwaal. b 26, 31.
Maumine. b 40.
't Eyland *Mauritius*, Kaart, teekening, enz: f 150, 151-154. Opperhoofden, 155. Zaken van den Godsdienſt. 156.
Mawieleganga. b 40-42.
D: *Maxwel*. b 238.
Mayletti. b 30.
Mazulipatam, a 122. deszelfs weg van Palleacatta 22-24. Oude laſten, Logie, Waaren, 24-25. Opperhoofden, 26-28. Van Holt hier, 59. Ons Volk vermoord door de Portugeeſen, 60. De Koning van Golconda komt hier, 64. 't Werd ingenomen. 67.
Medampe, een Vlek, en een Boſch. b 27, 37.
Medicinale Kruyden. b 53.
Meerhof: Kaſteel. f 64.
Meerluſt. f 31.
Melipu, de Rievier van Mature. b 33, 36, 41.
Meliſinganam Salanda Roo. b 71.
Memene. b 33.
Memorie van zaaken door den Keyzer van Japan verboden. 30.
——— Van d'Hr: Simons. b 341.
Menoe Corle. b 20, 41.
De *Menezes*, Gezant. b 114.
De *Menezes*, Landvoogd van Malakka. a 336.
Menniok Biſo Bandara. *Meniok Biſo Bandara*. b 82.
Mia. c 69.
Manoſimi, c 8. Miaſacki. 12, 13.
Miaco, c 9, 10, 67.
Middelburg. b 31.
Midetere. b 47.
Mihinda, Mahatoa. b 65.
Mikawa. c 69.
Mila Fojada. b 68.
Minacuts. c 11.
Mingonne's Prins, wie. b 112. doet de Portugeeſen afbreuk. Werd Voogd van 's Keyzers en der Keyzerins Kinderen. 113.
Mino's Geſlacht. c 54, 55.
Mirabel. b 27.
Miſacci. c 7.
Miſſima. c 13.
Miswyſing van 't Kompas. f 2.
Mitzki. c 12.
Miwarra. c 9.
Mocha's, handel met Ceylon. b 161. Beſchreven, a 180, 181. Onze handel hier. 184. 't Comptoir belaſt op te breken; dog weder aangehouden. Onze Opperhoofden hier. 186.
't *Moddergat*. f 32, 64, 86.
Moeko. c 8.
Moerbezien-quekery op Ceylon. b 295.
Moero. c 2.
Moeſilipatte. b 28.
D'Hr: *Moerman*. a 351.
Moeta Singa. b 65.
Mogol, veroverd Golconda, a 68, 69, 103. Ook Arrakan, 143. Bengala, 157. Onderſcheid tuſſchen hen, Patans, en Hindoſtanders. 109.
Mogommale. b 31.
Mohhammed Sjah. a 349.
Moleriava. b 82.
Molki. b 244.
Monda Manoere. b 40.
Monda Conda Palla. b 79, 80, 81.
Mongeer. a 158, 167.
Mongi. c 6.
Monoo. c 3.
Moradoors. a 49.
Morales. b 269.
More. b 32.
Morrua Corle. b 36.
Mooren, van Ceylon te houden. b 167, 170.
——— Op Malabar, en hun magt daar. b 241.
——— Op de Kuſt. a 54, 61.
——— Godsdienſt, op de Kuſt. a 103, 104. Huwelyken, Feeſten, enz: 104 114.
Moſponi. b 42.
Moſſelbank. f 55, 89.
Moſtaart, f 132. Maakt een Watergoot, 129, 130.
Mataville. b 240.
Motette. b 269.
Motuwaal, de mond der Rievier van Colombo. b 37.
Mulipatto: b 31.
De *Munnik*. c 5.
Don *Munno* de Feriero. b 114.
Munten, Gewigten en Maaten van de Kuſt. a 26, 72.

a 26, 70. en ons Munt-recht op Palleacatta. 14.
—— Op Ceylon. b 55.
—— In Bengale. a 179.
—— In Japan. c 58.

N.

Naamen, verſcheide naamen der Japanders. c 147.
Naarſtige Mannen weinig geagt, in Indiën. b 416.
Nachoda Begua's dood. a 323.
Naclagam, een Pas. b 82.
Nagapatnam, a 3. Waaren hier vallende. 4. Veſting hier door de Hr: van Rheede gebouwd, en werd 't Hoofdcomptoir, 5, 6. 69. Opperhoofden, enz: 6, 7. Storm. 1715. 18. Veroverd. 63.
Nagarcojel, een Dorp. b 31.
Nagaſſimi. c 12.
Nagelwanze', a 28. Logie, 29. Waaren, Opperhoofden. 30.
Nalabiſſava Raja, Keyzerin. b 66.
Groote *Namaquas*, f 67, 99. Hunne Capiteynen. 69, 75, 76.
Nalumaratta, zekre Landen. b 64.
Nangato, een Stad, en Landſchap. c 3.
Nangaſacki, c 3, 6. Verlyd van Jedo. 72. Wy herwaards van Firando verhuyſt. 83.
Nanaatsjamma. c 4.
Nangoya. c 7, 69.
Navacar, een Dorp op 't Eyland Calpentyn. 27.
Navale magt der Hollanders hier. 179.
Navandannajo. b 268.
Nauvelanam Saſſa Comara, een Prins. b 64.
Nawazichan. a 165
Nederlanders op Ceylon. b 100. In Japan, c 25. onder Ongoſchio. c 53. Aan de Kaap. f 122-124. Op Mauritius. f 154
Neguriti, en Boſch. b 42.
Neuruz, a 108.
Newecalawa, een Landſchap. b 20, 39. c 2. 40. c 2.
Nicavar, een Vlek. b 39.
Nicotticum, een Dorp. b 39.
Nigombo, een Veſting, b 26. Veroverd door d'Hr: Lucaszoon. a 119. Herwonnen, ibid. Opperhoofd hier. b 27.
Rievier. b 37.
—— Gewonnen 1643. door Caron. b 121.
—— Beſchreven, b 149, 165, 166.
—— b 227, 259.
Nil Vaelle, of Vellas, een Stedeken. b 42.
Nilo (Mevrouw) hare Tombe. a 17.
Nilobe, een Stad. b 39. c 1.
Niſſacka. c 12.
Nomo. c 6.
Nommaſouw. c 13.
Nonce (een Hottentots Capiteyn.) f 67, 68.
Noorwegen, aan de Kaap. f 32.
D'Hr: *Noot* Landvoogd aan de Kaap. f 146, 147.
Norimons afbeelding. c 136.
Novio na Indien, en komſt voor Coetsjien, enz: e 16.
D'Hr: *Nuyts* ontſlagen uit zyne Gevankenis in Japan. c 77.

O.

OBelaar, Hoofd op Djohor. a 337.
Obiquas. f 54.
Occabe. c 12.
Ockande, een Dorp. b 33, 41.
Occatuti, een Dorp. b 32, 42.
Occoſacki, of Okaſacka. c 12, 69, 94.
Oclomme. b 24.
Odowarra. c 13, 71. Odauro. c 13.
Oedampel, een Ryk. b 82.
Ode, een Vlek. b 38.
Oededibod, een Vlek. b 41.
Oedeſon. f 75, 76. 87.
Oedipollat, een Landſchap. b 38.
Oeajong Salang. a 312.
Oedoegampala, een Ryk, b 74. en die Koning, 's Keyzers Broeder, overwint Adiracarajam. 74.
Oenevatte, een Dorp. b 33.
Oerature, een Eyland, nu Leyden, en een Dorp. b 31.
Oerenoere, een Landſchap. b 38.
Oeroeture een Dorp. b 31.
Oets. c 11.
Oeva, een Koninkryk. 19, 38, 41, 42. b 206.
—— Prins werpt zig op 110, en zyn dood. ibid. Werd Voogd van 's Keyzers Kinderen 113. en van den Keyzer mede. ibid. Viſiapalia, Prins van Oeva. 116.
Olifants-Pas. b 30.
—— Jagt. b 46, 47. a 135.
Olifanten der Cingaleeſen, van alle andre geeerbied. b 46, 53.
—— Naamen. 47, b 66, 78.
—— Verloopen. b 182.
D'kleene *Olifants* Rievier aan de Kaap. f 59, 60, 61, 87.
Olifanten aan de Kaap. f 86.
Ojebakits. c 11.
Okis. c 13.
Oko. c 65.
Okojamma. c 65.
Ombra. c 4.
Omera. c 6.
Omodakker. c 6.
Ounewarri. c 7.
Ongoſchio, c 52. Werd Keyzer. 53. Zyn opvolger. c 54.
Ooſtenburg. b 220, 361.
Ooſterland gebleven. f 6.
Oots. c 64, 67.
Opkomſt der Cingaleeſen op Ceylon. b 60.
Opperhoofden van Japan. c 32-47. en 57 59
Opſluyten der Vrouwen. a 105.
Optocht na Jedo. c 49, 60, 137, 138.
Openake, een Vlek. b 36.
Orixa. a 158. 161.
Ornurudda Comara, een Geſlacht. b 72.
Ormus, Alf: Albukerk hier, a 229 Veroverd het 230. Ingenomen door de Perſianen en Engelſen, 231, 232. Koningen van Ormus. ibid.
Orula-Boom. b 52.
Oriſſimo. c 7.
D'*Oſſenkop*. c 5.
Oſacca. c 9, 66, 67.
Otto. b 269,
Oſſen ploegen en dorſſen op Ceylon. b 60. aan de Kaap. f 38.
Overſchie Hoofd in Perſien. a 233. Directeur, en zyn ſlegt gedrag. 245.
Overtwater Japans Hoofd. c 85. Weer. 87.
D: *Oviedo* (Jeronimo.) b 98. Op de vlugt gedreven van Don Jan &c: ibid. 99. Werd Onderkoning van Goa 1612. en vervangen. 114.
Owari. c 69.
Oudewil, een Dorp. b 30.
Ouſſimato. c 9.
Outoſomma's gezag. c 55.
Overſpels ſtraf. a 79.
Owaka. c 41.

B L A D - W Y Z E R.

Oyſinocubi. c 6. Oyengawa. c 12.
Oyevaars in Japan, in de Winter. c 49.

P.

P*Achelepali*. b 30, 31.
Pagoden. a 95-96
Pajart, Schipper op Ceylon, b 117. Werd Commandeur op Gale. 120. En op Malakka. a 348.
Palaveca. b 32.
Palawi. b 39.
Palicoera. b 29, 31.
Palicol, a 37. Logie. Gift des Konings aan ons, waaren hier. Opperhoofds Werk, Smedery, Verwery, Lynbaan, Dienaars, Opperhoofden. 38, 39
Poligam's Berg. b 32
Palleacatta, a 12, 13. Waren, Landvoogden der Kuſt van Choromandel, tweeden, 14, 15. b 33.
Pamere. b 36.
Panavelle Corle. c 94.
Pancado afgeſchaft.
Pandoe Cabaja, bouwd Anaragiepoere. b 65.
Pandoe Vaſſaja, b 64. Eerſte Keyzer, zyne Kinderen. 65.
Paneten. b 30.
Paneture. b 24, 168.
Panigevorum. b 73.
Panoa's Grens. b 32, 41, 225.
—— Koning onthalſt. b 113.
Papen-Eyland. c 5.
Parcia Pattoe. b 78.
Parey in 't wild aan de Kaap, enz: f 57, 58, 62. b 30.
Pareriture. b 42.
Parnegon.
Parroah, een Dorp, en Boſch. b 39.
Paſagarda der ouden, wat. a 225.
Paſenda's. a 74.
Paſi, ſ. Malakka.
Paſſen, op Jaffanapatnam, en elders. b 30, 82. b 75.
Pata Raja Singa Raja. a 325.
Patalyn. a 109.
Patans. b 32.
Patenoad. a 324, 325.
Paticatir. a 164.
Patena. b 33
Pattene.
Don Pedro de Souſa Generaal op Ceylon. b 94-98.
Peerden in 't wild van de Kaap. f 64. Peerdenberg. 31, 88.
Peerl-Viſſchery op Manaar. b 29. op Toetocoryn. 34, 192.
Pegu, 't Pegu's Schip, na de Kuſt, en Perſien, a 44, 45. beſchreven, 126. Steden, Koopmanſchappen, enz: 127, 128. Gevallen dezer Keyzers, 129. Overwint den Koning van Ava, 131. Zyne tegenſpoeden, 132. Raakt onder Arrakan, 133. En daar na onder Siam, Beguaanen. 133, 134 Vaartuigen. 135. Hunne Sodomie beteugeld. 136. Hun Godsdienſt, Prieſters, Begravenisſen. 136-139.
Peirah. a 311.
Peixale. b 28.
Pelando. b 24, 35.
Peliwatte. b 23, 35.
Pellenda. b 78, 79.
Penahar. b 405.
Penegalelle. b 35.
Penbenar. b 29.
Peper op Ceylon. b 206.
Perma Ampſa's. a 75.
Perrea's. a 73, 88, 89.
Perſiaanſch Schip. a 44, 45.
Perſien beſchreven, a 199, 200. Plegtlykheden by des Directeurs komſt. 204. Lyſt der Directeurs. Ons Comptoir te Spahan. 205. Beſchryving van die Stad, 206-208. Aard der Perſiaanen. 208. Hoeren op maaltyden hier 209. Dragt der Vrouwen. 210. Oude gewoonte, van 't aanzicht te dekken, 211, 213. Van gebruik. 214. by de Hebreen en Grieken, 212, 214 Gelubden by de Vrouwen, 218. Hun bygeloove. Aardig door een Hovenier beſchimpt. Ons Comptoir, enz: te Spahan. 219. Tsehilminaar, 220, 221, 246, 262. Lyſt der laatſte Koningen van Perſien. 230. Zaaken van Perſien. Portugeeſen hier, 229. Onze handel begonnen onder Abaas de eerſte. Abaas Gezanten aan Prins Frederik Henrik, 232. Slecht Zyde-contract van Overſchie, d'Hr: Conſtant verzoekt ontheffing te vergeefs, Beoorlogt de Perſianen. d'Hr. Baſtings Reyze, 245. Konſt by Darius Paleys. Oude Characters en Letters, 246. De Koning tot reden gebragt, en zyn verdre handel met d'Hr: Baſting, enz. Veel Grooten omgebragt. 247. d'Hr: Conſtant vervangen door d'Hr: Geleynszoon, de Jonge. d'Hr: Baſting verloſt. Verdre Directeurs van Perſien 248. Geſchil in van den Heuvels tyd. Caſembrood belegerd de Perſianen. Veroverd Kiſmis. Verrichting van van den Heuvel en de Jager. Dood van Caſembrood en van den Heuvel. Vervangen door Keyts. 249. Reyſe van d'Hr: van Leenen als Gezant na Ispahan, 250-269. Verdonk Directeur hier, a 269. Vervangen door Berganje 270, en die door Hoogkamer, en die door Wicchelman, Hoogkamer Gezant, 270. Zyn vertrek als Gezant, en bedienden. a 271, en zyn verder Gezantſchap beſchreven, 271-285. Wicchelmans dood. Vervangen door d'Hr: Caſteleyn, 286. d'Hr: Backer, d'Hr: Maccarè, afgezet. d'Hr: Grouſius, vervangen door d'Hr: Backer. d'Hr: Ketelaar. Maccarè opgezonden. Sjah Iſmael de eerſte, 287. Zyn daaden 288. Sjah Thamas, Sjah Iſmael de tweede Sjah Mohhammed, Chodalenda, Sjah Abaas de eerſte 289, en zyne groote bedryven, 290, 291. Mohhammed Alibeg groot Nazoar, 291. En Kinderen 292 Eerſte Contract met hem gemaakt door de onze, 293. Nader Contract met hem gemaakt. 295. En nog een nadre Capitulatie, 296. Dood van Abaos de eerſte. Sjah Sefi de eerſte, zyne wreede bedryven. 297. Den Nazoar, Mohhammed Aali's geval 298. Sefi's verdre wreedheden, 299, 300. Mirrah Taki's zeldzame ſtraf, 300. Sjah Sefi de tweede, dood. Vervangen door Sjah Aboas de tweede, zyn heerlyke intrede in Spahan. Verdre beſchryving van dezen Vorſt, 301. Vervanger. Sjah Sefi de tweede, en zyn Leven, dood, en vervanger Sjah Hoſſein. Waaren hier getrokken. d'Hr: Maccarè's ongeval 302. Zamenſweering tegen den Koning Spahan door Miriweys ingenomen, en de Koning op de vlugt gedreven. In veerthien dagen drie Koningen in Spahan. 303. Voorgegéne dood van Hoſſein. Des Czaar's toeleg hier. Sjah Thamas vervanger van Hoſſein, Vredes voorwaarden, tuſſchen den Czaar, en den grooten Heer. 305.
Peringal. b 29.
Petapoeli. a 30, 58.
d'Hr: *Phoonſen*. a 350.
Don *Philippo*, Keyzer. b 87, 92. door Don Jan vergeven. 23, 277.

B L A D - W Y Z E R.

St. *Pieter's* Dorp. b 28.
Pyl-pas. b 30.
Piket Berg. f 37, 58, 134.
Pipeli. a 161.
Pypers by 't begraven der dooden. b 113.
Pit (Jan) a 175. Laurens Pit verjaagd zes Franſche Schepen. a 69. ſ. hem onder de Landvoogden van Choromandel. 15.
Pitigal Corle. b 27, 37.
D'Hr: *Pits* Landvoogd van Malakka. a 349.
Pitsja-Bloem. b 53.
Planeeten-dienſt der Cingaleeſen. b 405.
Ploos van Amſtel. a 69.
D: *Plutſcho.* a 120.
Poelepulay. b 31.
Poelian. b 224.
Poena Cattale Totta. b 81.
Poenretton. b 31.
Polleye. b 209.
Pulliwella. b 40.
D Hr: *Pompe* van Meerdervoord. a 187.
Puneri. b 40.
Pongardiva, of 't Eyland Delft. b 31.
Poulepitte. b 38, 42.
Porca's Peper. b 187. e 12. Veroverd door Sampajo. 19. Contract met dien Koning. 37.
Porcipot. b 40.
Portaloon, of Putelan. b 27.
Porto Novo. Opperhoofden, en Commiſſarilſen hier. a 8.
Portugeeſche Vloot voor Malakka, ſ. Malakka, of. a 333.
Portugeeſen op Ceylon, b 50. Laurens d'Almeida hier. 73. De onder Koning de Tayde, komt Dermapalla te hulp. 77. Diego de Melo, die 's Keyzer's Vader gevangen nam, maakt zig bemind by den onder Koning 78 De Koning van Majadune maakt Vrede met hem. 79. Vidia Palla vlugt by hem 89. Verdre zaaken der Portugeeſen, 90, 91. Darmapalla, de Portugeeſe Koning Jan de derde, aanbevolen. 91. Don Jan na Goa en gedoopt. 92. Veroveren Jaffanapatnam door Furtado. 92 Maken Don Philippo Keyzer, en Don Jan Veldheer. Hun verbond tegen Raja Singa. Don Jans haat tegen hen. Don Philippo vergeven door Don Jan; die Keyzer werd, en hen uit zyn Land dryft, 93. Raja Singa dryft Don Jan op de vlugt ibid dog ſterft. 94 Janiere werpt zig tegen Don Jan op. ibid. zyn verdre gevallen, en dood. 94, 95-97. Don Pedro herwaards van Goa gezonden 94. Don Jan verdreven. Donna Catharina Keyzerin. '95. Portugeeſen baldadig tegen den Inlander. 96 Don Jan ſlaat de Portugeſeen, neemd Don Pedro en de Keyzerin gevangen 98. Don Jeronimo Doviedo geſlagen van Don Jan. 98, 99. Twee Corneas by Don Jan overgeloopen. Manoel Dias litt tegen d'Oviedo, 99. Tragten te vergeefs een verbond met de Keyzerin te maken, 110. Hun toeleg op Cenuwiraat's Volk, die hen ſlaat. 112. Zy veroveren Mingonne. 113. De Prins van Mingonne doet hen afbreuk ibid. D'Oviedo werd onder Koning, en vervangen door Don Munno de Feriera diens Leger geſlagen werd. Verliezen nog 900 Man. 114. Zy bouwen een Veſting op Tricoen-Male te. Conſtantyn de Saa geſlagen, 116. Bedriegelyke vrede met Raja Singa Plunderen Candi, werden geſlagen, 118. Ook door d'Hr: Weſterwold, 117. Baticalo, Tricoenmale, en Nigombo door de Hollanders Veroverd, dog 't laatſte herwonnen, 118, 119. en Gale door Coſter genomen. Stilſtand met de Hollanders, 120. Caron wind 1643, Nigombo. 121. d'Hr: Maatzuykers verbond met de onder Koning 121. Raja Singa verklaard zig 1652. tegen hen, 137. Krygen ontzet onder Don Melo de Caſtro 138. Mahaarenhas Homeni, ibid. ontveiligen de Gangen. Vergeefze toeleg op Nigombo. 1654. Zee-ſlag tuſſchen hen en ons, de Hr: van Goens bedryf, 139. Verliezen Caliture, en Colombo belegerd. 140, en verloren 141, door Roothaas geſlagen, 166, 147. Hunne Boeken over Ceylon van veel weerde, 174. Zen, de Toepaſſen, enz: van dit Land te zetten, 175. Zyn quade Werktuigen voor ons 186. Hoe ver hun Rechtsban op Baticalo, op Ceylon. b 223.
Portugeeſe Gezanten op Batavia, e. De Hr: Maatzuykers accoord met hen, 30. d'Oorlog met hen vernieuwd 1652, Ceylon, enz: veroverd door d'Hr: van Goens, 31. en ſ. verder onder Malabar.
Portugeeſen op de Kuſt, vermoorden ons Volk hier. a 60. Van den Brouke Kruyſt op hen. 61. Zy krygen Zier Jang in Pegu, 133, 142. Hielden de Zee en gangen onvry, 145. Arrakan hen aangeboden 143. eerſte ontdekkers van 't Roode Meir. 183 Hun Stad by Chormandelan, door de Hollanders veroverd, 234 Komſte der Portugeeſen, en verrichtingen in Perſien, 229. Verliezen Ormus 231, 232, en meer andre plaatzen daar ontrent, 232. Voorvallen van hen met de Cingaleeſen, 265, 266. Der zelver Vloot en bedryven by de verovering van Malakka. a 337-343.
Portugeeſen in Japan. c 24.
Poſten. b 34, 37, 227-264.
Potteagum. b 39.
Praccaram Viga Raja. b 72.
Praſum Promontorium is geenzins de Kaap: f 117.
Predikanten op Ceylon. b 179, 237.
——— Op Coetsjien. e 48.
——— Op de Kuſt a 117, 118, 120.
Prieſter, a 124. der Peguanen, 139. Der Cingaleeſen, b 402-405.
Pron. a 127
Puyk, Gezant in Japan. c 26.
Punto Gale, of Gale, b 22, 33.
Punto Das Pedras. b 30.
Purry's ſlegt oordeel over de Thuyn aan de Kaap. b 21.
D'Hr: *Pyl* Landvoogd van Ceylon. b 302, 303.

Q.

D'Hr: van *Quaalberg*, Commandeur aan de Kaap. f 127. Landvoogd van Malakka, enz: a 349.
Quæcoma's Rievier. f 100.
Quakernaak in Japan. c 25.
Quane. c 154.
Quano. c 11, 69.
Quanto. c 14.
Quelang veroverd. c 85.
Quio. c 9.
Quirivella, een Dorp. b 72.
Quirivelli. b 80.
Quiravelle Ralahami, een Prins. b 75.
Quiravelle Mahabiſſo Adaſſyn, een Princes b 75.

R.

Rabi (een Hottentot.) f 68. 69.
Radja Tambora. f 34.

B L A D - W Y Z E R.

Ragiamahol. a 165, 166.
Raja Singa Rajoe, of Raja, Zoon van Cenuwieraat, eigenlyk Maheſtane genaamd Keyzer, b 87, 89. Ao. 1632. en 116. Trouwd Lamia Adaſſyn. 89. Veroverd Oeva, 116. Roept de Hollanders in 117. Zend Gezanten aan d'Hr: Weſterwold, 118. Zyn verbond met ons 119. Moejelykheden met hem onder Maatzuyker 121. Verklaard zig voor ons tegen de Portugeeſen 137. Onze gevangens los 128. Godskens na hem gezonden 139. Werd toornig op ons 141. Nader beſchreven 178. Middel om onze Gezanten van hem weer los te krygen 192. Zyn onderdanen ſtaan tegen hem op, b 198. Hy ſtraft de ſchuldigen 199. Vergeeft zyn eenigen Zoon, enz. onthoud zig zedert te Ditlige. Hy zelf nader beſchreven 200. Valſch gerugt, van zyn dood 201. Vervolgd Arunderri, bericht over verſcheide Gezanten by hem. La Haye hier met een Vloot. 201. Hoe zynen Gezant onthaald wierd. 202
Raja Singa vernederd 233. Zyn Veldheer komt tot ons over Ook een Prins van Candi; dog vlugt weer. 301. Den jongen Hr: van Goens heerlyk geſchenk aan dien Vorſt, ons Volk trouweloos aangetaſt. d'Heer Pyl's Gezant aan hem, twee Engelſen tot ons overgekomen 302. Ram en Lamsweerde aan hem gezonden. 's Keyzers dood. 303.
Raja Singa Rajoe, de nieuwe naam van den Prins Tiquiri Rajaroe Bandana, b 80, 81. Werd Koning van Sitavaca. b 82. en Keyzer van Ceylon 1590, 82, 87. Zyn dood. 88. Dood Fimala Lamantia 89. Dryft Don Jan op de vlugt 93. Zyn dood, 94. en wreedheden ibid.
Raddele, een Vlek. b 33.
Rajam Malavaragam, Landvoogd. b 72.
Rajas Raja, Keyzer. b 70.
Raja Utimutis.] a 324.
Raketto Bandige, een Princes. b 88.
Ram. b 35.
Ramagonam Nuwara. 64.
Ramenon Saſſe Comara, een Prins. b 64.
Ramina, een Afgod. b 34.
Rammanacoil, een Eyland, b 29, 34. Van den Teuver 235. en Waren hier. 236.
Rammeteri, contract met hem. e 38.
Ramormo, een Prins. b 240, 243.
Ranapalla, een Princes. b 65.
Raon Valli, een Princes. b 70.
Ratenam Racſea, een Duyvel. b 69.
De Heer van *Rheede*, doet 't Caſteel van Naga Patnam bouwen, a 5, 6. Zend verſcheide Dienaars uit Bengale op, 175, 176.
Ryks-dienaars, de 2. grootſte. b 57.
Reygam, een Dorp. b 23, 71, 72.
Reygam Corle. b 36, 78.
Reygamme een Ryk. b 74, 76. Dood dezes Konings. 76.
Reygamwatte, een Dorp. b 26.
Rhede (van) ten toon geſteld. b 239.
Riebeeks-Caſteel, f 37. D'Hr: van Riebeek aan de Kaap zyn eerſte aanleg. 124, 127.
Robben-Eyland. f 4.
Roena Woeſt-Land. b 65, 66, 68.
Roewat, een Landſchap. b 70.
Roode Zee a 181.
——— Leeuw in Japan. c 26.
D'Hr: *Rooſelaar* Landvoogd van Malakka, a 350.
Rooſendaal. f 132.
Rouwdragen op de Kuſt, a 86. der Jogis. 91. der Mooren. 111.
Ruccule Praecaram Babu Raja Keyzer, b 72. Verſlaat 't Leger des Konings van Canara, 72.
D: *Ruel*, ſ Ceylon.
Ruwanelle, een Vlek, en Veſting. b 34, 37. b 228, en waaren hier tegen den Arek getrokken. 229.

S.

Sacca. c 11.
Sacca Rajoe. b 64.
Saccay, of Saccaja. c 10.
Saccalacala Vallaba Raja. b 74.
Sadian Bon Porto. f 148.
Sadrangapatam, a 11. Waaren, Opperhoofden, Commiſſariſſen. 11.
Saffragam, een Vlek, en een Corle, b 34, 36.
——— 's Rievier. b 36, 37, 231.
Sagoeganatiſſa Comara. b 65.
Sagor's Nieuw Diep. a 159.
Saeyſoenen der Kuſt Choromandel. a 46.
Sa (Garſias De.) a 327.
Sala (Garſia De) a 326.
Saldaaha Baay. f 4.
Salpitti Corle. b 24.
Samaraat. a 90.
Samoedra Dewa, en haar Huwelyk. b 76.
Samaryn, b 186, 241. Geſlagen. e 17. Werd aangetaſt door Albukerk, en maakt Vrede 18. Maakt een verbond met van der Hagen, 22 Verhoeven by hem 23, 24. Zyn verbond met de Hr: van Speult 25, en met d'Hr: van Goens. 32.
Sampajo. e 19.
Sanamicawa. c 13.
Sanda Moehoeboe Raja. b 67.
Sandvliet. f 31.
Sandvoort. c 25.
Sangamcandi, een Gravet. b 32.
Sangatiſſa Raja. b 68.
Sangya. c 9.
Sanjaſi's. a 75.
Sanſcrits, a 72. Naamen der dagen in die Taal. 80.
Santana Bandara. b 76.
Sappoe Comara, b 72. Verſlaat den Koning van Jaffanapatnam. 73.
Serawatti. a 93.
Satitta. c 4.
Sauluviga Babu Raja. b 72.
Savkoks. c 62.
D'Hr: *Schaghen*, a 175. Landvoogd van Malakka. 349.
Schapenberg. f 33.
Scharwaeka's. a 73, 74.
Schattingen. b 57.
D'Hr: *Schouten*, Commiſſaris van Malakka. a 344-347.
Schepen gebleven, c 93. Hoe veel van ons op Ceylon in weezen. b 179.
't *Schilderen* der kleeden b 172.
Schoolen op Ceylon. b 134, 335, 422.
Schoonenburg's ongeval. a 187.
Des *Schryvers* gevaar ontrent de Kaap f 3.
D: *Schultze.* a 124.
Sebald de Weerd op Ceylon vermoord, b 107-109.
Sedetiſſa Comara, of Sedetiſſa Raja. b 66.
Seelava. b 76.
Segertszoon in Japan. c 26.
Seivia's. a 73, 74.
Seminoſeki. c 8, 63.
Senam Raja. b 70.
Senerat Adaſſyn. b 89.

Sen-

B L A D - W Y Z E R.

Sengare. b 33.
Semini Raja. b 71.
Senunge. c 7.
Sepulveda's droevig einde. f 119.
Seroskerke op Malabar. c 30.
Sette. b 29.
Settrea's. a 73, 83, 87.
Seute. c 4.
Sevencorles. b 34, 37. Budhum's Boom hier. 65 Dewa Godea hier in. 78.
——— Koning gedood. b 80. Vervangen door Vidia Rajoe; dog dit Land veroverd. 81.
Seynalabdyn. a 325.
Sjah Ismaël de eerſte, ſ. Iſmael.
Sjah Sefi's wreedheid. a 233.
Siam onder Pegu; dog valt weer af. a 132. Veroverd Pegu. 133. Afgoden. b 212.
Sidoti. c 157.
Sjeich Joeſefes Graf. f 47.
Sjengier. a 10. b 34.
Siekten der Cingaleeſen. b 47.
Siermahabodi. b 65.
Sjiraas beſchreven, a 219. Overblyſſelen van Darius Paleys hier. 220-224. Waar onder Sjiraas behoord, en waar voor by de ouden gehouden. Waarom van Mohhammed niet bezogt, 225, 226. Verder beſchreven 262, 274, 275.
Simeia. c 9.
Simiſſima. c 7.
Simit Comara. b 64.
Simit Raja. b 72.
Simittra Dewa. b 72.
D'Hr: *Simons*, Landvoogd van Ceylon. b 303. Zaaken, door zyn Ed: verbeterd. Zyne Inſtructie. 304-341.
——— Commiſſaris van Kaap der goede Hope. f 136, 137.
Sinoda. c 12.
Sinagawa. c 13.
Singa Valli Comara. b 63.
Singa Babu Comara, en zyn gevallen, b 63. Huwelyk, Kinderen. 64.
Singa Babu Nuwara. b 64.
Singa Bandara. b 76.
Singapoera. a 318, 319.
Raja Singa. Ao. 1632. b 116.
Singeles. b 40.
Sinjeu, ſ. Ceylon.
Siqueira, Onderkoning, en zyn Konſt op Malakka. e 19.
Sinaiki. c 12.
Sirina Raja, Keyzer van Ceylon. b 68.
Sirina Singa, Koning van Manicavare. b 24.
Siri Toeri Bowana. a 317, 318.
Siri Sanga Bodi Raja. b 69. Zyn heerlyke daad. En ſpreeken na zyn dood. 69.
Sirutondan's Hiſtorie. b 399.
Siſigot Comara. b 65.
Sita, een Godin. b 37, 230.
Sita Vaca. b 34, 37, 82.
Siurpurama. c 11.
Sivagi in Golconda. a 66.
D'Hr: *Six* op Malakka. a 350, 351.
D'Hr: *Slicher* Landvoogd van Malakka, a 349.
D'Hr: *Sloot* aan de Kaap der goede Hope. f 128.
Smaerta's. a 73, 74.
D'Hr: *Smit*, Gezant na Golconda, a 63. in Penſien. 233.
Sneeuwbergen aan de Kaap. f 55.
Snoek, Japans Hoofd. c 89.
Soar veroverd door Albukerk. a 229.
Socotora. a 230.
Soderio. c 16, 17.
Sodomie der Peguaanen beteugeld. a 136. c 92.
Soebaijing. a 163.
Soedra's. a 73, 88.
De Soeſa (Don Pedro) b 94-98.
Soeratiſſanam. b 65.
Soeria Mahadaſſyn. b 89.
Soetiman, Campſous Zeevoogd. e 20.
Soliratta. b 72.
Sorgvliet. f 36.
Soutpannen. b 33. f 38.
Soute Rievier. f 38.
Specery-naamen, onbekend. b 17.
D: Specht, geprezen. b 237.
D'Hr: *Specx* in Japan gekomen, c 26. Werd Hoofd daar. 26, 27-31.
Speellieden, en Pypers by 't begraven der dooden. b 113.
Spilbergen (Joris van) op Ceylon, b 100-106. aan de Kaap der goede Hope. f 124.
Spys der Cingaleeſen. b 45.
Squiamina. c 65.
Srievardanam Pati Raja. b 73.
Staaten Eiland. c 22.
D'Hr: van *Steelands* Gemalin's Tombe. Zyn Ed: Landvoogd van Choromandel, a 16, 17. 27. Zyn Ed: vervanger. 17.
Steen, oude Steen aan de Kaap der goede Hope. f 32.
Steenbek. b 257.
Steenbergen aan de Kaap. f 32.
Steenhouwery op Choromandel. a 11.
Stellenboſch, Stellenboſch-kop, Stellenboſchbergen. f 30, 31.
D'Hr: *Sterthenius*, Directeur in Bengale. a 173. Japans Hoofd, c 91. Zyn bericht over dien handel. 125-129.
Sterrenberg 's tocht, f 90. Werd opontboden 136.
D'Hr: *Steur* Gezant na Golconda. a 62.
Storm op Nagapatnam, 1715. a 18.
Straat Tsjungaar. c 14.
Strik, Geheymſchryver op Ceylon. b 253.
D'Hr: van *Sugtelen*, Landvoogd van Malakka, enz: a 351.
Sumatra, het Eiland beſchreven. Op wat breedte en lengte het legt, d 1. Deszelfs omtrek Hoofd-Comptoir en Waaren, hier vallende, en getrokken, 2. Boomen, Vrugten, Dieren, Vogelen, Ingeſetenen. De Stad Atsjeh beſchreven, 3, 4. En in Prent vertoond. 4. Groote handel en vaart. Is beheerſcht dan door een Koning, dan door een Koningin. Hun pragtig Hof, en Oorlogs-magt, 5. De Koning Opperhandelaar in de Peper, ook erfgenaam van alle die geen zoonen hebben. Wie voor Ao. 1547. hier Koning was. Zyne daaden, Kinderen, dood. En navolgers in Atsjeh en Pedir. 6. Wie de vervanger van zyn oudſte Zoon was, en deszelfs vuyl bedryf, Beoorlogt Ao. 1613. die van Djohor. Veroverd 1619. Keidah en Peinah. Zyne Titels, 7, 8. Veroverde Pahang. Ao. 1618. en Padang Ao. 1621. Zyn hoogmoed daar over. Zyn dood. 1641. Zyne pragtige begravenis, 8. En beweening. Hoelang de Koningin na hem heerſchte. Haar dood. 1688. die weer van een Koningin vervangen is, Pedir en Delli Ryſtkamers van Atsjeh, 9. De Stad Pedir beſchreven. Sumerlanga, Paſſanga, Paſi. Tandjong Boero, Aroe en Campara, Andragiri. En ons Comptoir, Djambi, en ons Comptoir. Palimbang 10. Waaren daar vallende, en groote handel. d'Inwoon-Dampin. En de bogt van Lampon. Sillebar onder Bantam, Bangkoelo. Indrapoera beſchreven, 11, 12. Waar zich den Keyzer van

B L A D - W Y Z E R.

van Maningkabo onthoud. Ons Opperhoofd hier zyn Stadhonder. Wat in zyn Land valt. Batangkapas, de verdre Sopoeloh Boa Bendar beſchreven. Naamen der beſtierders van Batangkapas, enz: 12. Beſtierders van de verdre Landſchappen, 13, 14. Cambang, Lekkitang, Landſchap Palangei 14. Rievieren en Plaatzen van Sinkel tot Sillebar, 15. De Maleytze Mynen hier. Padang kortelyk beſchreven 16. Dorpen, daar onder ſtaande. Poelo Tsjingko. Kotatengah. Priaman. Namen der beſtierders, en der verdre Dorpen, onder ons ſtaande. Moeijelykheden met Panglima Radja, 17. Verdre Dorpen onder Priaman. Naamen der verdre Landheeren, 18. Ticoe, Labo, Daja, D: Eylanden ontrent Sumatra, 19. Byzondre zaaken van Sumatra, 21. Bewys, dat Sumatra ook Java genaamd is. Der Portugeſen bericht van Sumatra, en door wie van hen eerſt ontdekt. 22. Portugeeſche zaaken op Sumatra, 22-24. Zaaken tuſſchen de Nederlanders en Sumatraanen voorgevallen, 25-33. De Heeren Keyzer en Bort, Commiſſariſſen 1659 na Atsjeh. Groenewegen daar als Hoofd gelegt 44-43. Onze verdre Hoofde en gevallen hier. Commiſſariſſen der Weſt-kuſt, 44. Zaaken van den Godsdienſt, Predikanten herwaards gezonden, 45, 46.

Sundiva. a 159.
Surgam. a 100.
Surunga. c 12, 70.
't *Schip* de Swaan. c 87.
Swova. c 9.
Symagoera. c 4
Syriais. c 9.

T.

Taalen op Ceylon. b 47, 48.
Taalkundigen veel by d'Hr: van Goens, b 238, dog anders weinig nu in Indiën geagt. 416.
Tabra. c 7.
Tabraa. c 5.
Tadonomi. c 8.
Tadwadi. a 74.
Tafelbaay, f 4, 5. 't Hoofd daar 30. Plaatzen hier. 47.
Tafelberg. f 79.
Taicoſamma, en zyn Zoon, c 52, 147, 148, 149.
Takamats. c 65.
Takaſſanao. c 9.
Takaſma. c 6.
Takel Gezant na Candi. b 352.
Talipot-Boom. b 50.
Tambamme. b 31.
Tambancarrewarre. b 42.
Tambora, Radja Tambora. f 34.
Tambuligamme. b 64.
Tammaraccoelan. b 81.
Tammegamme. b 41.
Tammelegamme. b 220.
Tammena Nuwara. b 64.
Tammutta, Bala Soeria Sena Dipati. b 78.
Tamra. c 13.
Tanaware. b 33.
Tanaſſery's, Prins land op Ceylon. b 210. Zyn Huwelyk, Zoonen, en tweede Gemalin. 212
Tangale. b 33.
Tangu's Koning. a 132, 133.
Taniam Vallaba. b 74.
Tanken. a 172.
Tannanuiru. c 10.
Tannidar. b 33.
Tanden voor groote Heyligdommen geagt, b 382, 383.
Tansjouwer. Een Land, en Vorſt van dien. a 4. b 33, 233.
——— Staat onder den Mogol. a 4.
——— Slaven. b 193.
Traprobane, bewezen dat dit Ceylon is. b 14.
Tarters in Japan verongelukt. Yquan door hen gevangen. De handel in Japan voor hen opengeſteld. c 88.
Tateysmaa. c 4.
Taukeni. c 13.
Tayouanſche Goederen geeyſcht in Japan. c 81.
Taytokouni. c 54.
Toppenshoedje. c 4.
Tear. b 29.
Tegenapatnam. Waaren. a 9.
——— 's Opperhoofden, en vreemde Volken. b 11.
Tejoer. a 12.
Tekkenkoer's Vorſt, en Contract. b 189.
Televari. b 27.
Telipole. b 30.
Tellemanaar. b 28.
Tettero. f 135.
Tenver, een Vorſt, en zyn Land, b 33. 164. Rammanacojel onder hem, 34, 138. Zyn Oorlog met den Naik van Madure, 191, 234, 236.
D'Hr: *Thedens* verongelukt. c 47.
St. *Thomé*, a 12. Veroverd, b 64, 246. Chriſtenen hier. 112, 115. c 45.
Thuyn der Maatſchappy aan de Kaap. f 17, 29. Dieren 'er in opgezet, 20. Purrys ſlegt oordeel 'er over. 21.
Tiertum. a 82.
Timbiri, palla Bandara. b 76.
Timmeratie. b 30, 31.
Tintotte. b 82.
Tiquiri Rajoeroe Bandara. b 76, 79, 80.
Tiragam Bandara. b 82.
Tirepoloer. a 12.
Tirepoplier. a 9, 61.
Tiſſanaon Ameti. b 64.
Tiſſamawa Ralahami. b 75.
Tocht na Jedo, c 130. Tocht van d'Hr: Simon van der Stel, f 54. Van Starrenberg. 90.
Tokits. c 7.
Tombo's. bericht 'er over. b 324.
Tomo. b 66.
Tondemanaar. b 31.
Tonneweywe. b 40.
Tonſa. c 8.
Tontotte. b 34.
Tutomi. c 69.
Tottevali. b 28.
Tooveren hier ſterk in ſwang by de Cingaleezen. b 47, 48, 405.
Tooveres met drie borſten, b 212. Haar Huwelyk met den Prins van Tanaſſery, hare Zoonen. 213, 223.
Toxogunſama. c 154.
Trangebär, belegerd, a 4. Beſchreven. 8.
Tranſalier. b 33.
Trevancotter, en zyn verbond, a 189, 238.
Tricoenmale, en Tricol of Tricoil. b 32, 33, 150, 219. Tricoens Pagode. 225, 367.
——— Rievier Mawielleganga. b 38, 40.
——— Veroverd door d'Hr: Caan. b 119.
——— 's Baay. b 361.
Trinquenemale, b 32, 219. een Landſtreek, Stad, en Veſting.
Tſcheetlea's. a 75.
Triſtanda Cunha. a 183.

Trium-

B L A D - W Y Z E R.

Triumpara's Trouw, c 17. En dood. 18.
Tschilminaar, of de overblyfzelen van Darius Paleys. a 220. f. Sjiraas. Characters van dien. 221.
Tsjembampatti. b 31.
Tsjukisen's Inwoonders anders, dan andre Japanders, van gedaante. c 62.
Tsungaar's Straat. c 14.
Tullenam Raja. b 66
Tuncorle. b 27, 37.
Tuntonaboy. b 37, 38.
Twee Corles. b 36.
Tweeden. Eenige Tweeden van Japan. c 58.
Tyger-Bergen aan de Kaap. f 11.

V.

Vaartuigen des Konings van Pegu. a 246.
Vaeneliſinaam Raja. b 67.
Valagam Bahu Raja. b 66.
Vaigom. b 38, 40.
Valkenburg op Malabar. b 242
Vallagamboe Raja. b 66.
Vallaponaboy. b 42.
Valumunnivorum. b 73.
Van Baten gebleven met Valkenboſch. c 47.
Van den Broek (Abraham) Hoofd op Djohor. a 337.
d'Hr: *Van den Broek* (Pieter) op de Kuſt. a 61. Grondveſter van onzen handel in 't Roode Meir, a 184. in Perſien. 232, 233. Overleden voor Malakka. 341.
D'Hr: *Van den Bronke* (Elias) Gezant na Pegu, a 135. d'Heer Mattheus van den Brouke aan de Kaap. f 128.
D'Hr: *Van den Bronke* (Mattheus) op Malabar. e 30.
D'Hr: *Van Breugel.* f 139.
D'Hr: *Van der Burg*, Japans Hoofd. c 91.
Van Caarden, voor Goa, c 22, 23. aan de Kaap. f 122.
D'Hr: *Van Coulſter*, Commandeur op Malabar, b 242. Directeur in Perſien. a 249.
D'Hr: *Van Goens*, de oude. Landvoogd van Ceylon, b 141. Vervangen door d'Hr: van der Meyden. Inſtructie van d'Hr: van Goens over ganſch Ceylon, b 148. Uittrekzel uit een Brief haarer Edelheden aan zyn Ed: 155. Zyn Ed: antwoord, 156. Memorie van zyn Ed: voor d'Hr: Huſtaart, 160. Zyn Ed: conſideratien over Ceylon. 204. Zyne agting voor Taalkundige Predikanten. 227, 238.
——— Dappre daden op Malabar, f. Malabar.
D'Hr: *Van Goens*, de jonge, Landvoogd van Ceylon, b 204, 246. Zyn geſchenk aan Raja Singa. 302.
Van der Hagen (Steven) voor Goa, enz: c 21, 22.
D'Hr: *Van Hazel* Directeur in Perſien. a 233.
D'Hr: *Van den Heuvel* Directeur in Perſien, a 249.
D'Hr: Generaal *Van Hoorn*, Commiſſaris aan de Kaap. f 143, 144.
D'Hr: *Van Kervel.* a 350, 351.
D'Hr: *Van der Laan* wint Toetocoryn. a 141.
D'Hr: *Van Leenen* Gezant in Perſien. a 250.
Van Leeſten, ziet Ceylon. Zyn Togt, en 't bevallen van zyn Gemalin, 250-254.
D: *Van Loon's* dood. f 34.
D'Hr: *Van der Meyden*, Landvoogd van Ceylon, b 138. Wint Colombo, Manaar en Jaffanapatnam. Werd vervangen als Landvoogd door d'oude Hr: van Goens. Zyn Ed: bericht over Ceylon, 141. Werd geſlagen. 266.
Van der Poel. b 257.
D'Hr: *Van Quaalberg.* a 349.
D'Hr: *Van Rhee*, Landvoogd van Ceylon. b 303.
D'Hr: *Van Rheede* Commiſſaris Generaal, op de Kuſt. a 9, 69. b 239. Zyn Ed: conſideratien over Ceylon. 247.
D'Hr: *Van Riebeek*, Beſtierder van Malakka, a 349.
D'Hr: *Van Rhyn* vertrekt na 't Vaderland. f 143.
D'Hr: *Van Solt* op de Kuſt. a 57.
D'Hr: *Van Speults* contract met den Samoryn, e 25, 26.
D'Hr: *Van der Stel* (Adriaan de oude) zyn dood op Ceylon, b 121, 122.
D'Hr: Frans *Van der Stel's* plaats. f 47.
D'Hr: Willem Adriaan *Van der Stels* poſten, f 48. Zyn Ed: Landvoogd aan de Kaap, f 135, 136.
D'Hr: Simon *Van der Stel*, Commandeur, f 134. Zyne Ed:, Tocht Landwaard in aan de Kaap, f 54. Verbetert de Kaap zeer, 134. Zyn fraeje Bybel. 158.
D'Hr: *Van Tzum*, Japans Hoofd. c 87, 95.
D'Hr: *Van Twiſt*, eerſte Landvoogd van Malakka. a 344.
D'Hr: *Van Uffelen* doodgeſlagen. a 61.
D'Hr: *Van Vliet.* a 347.
D'Hr: *Van Wezik.* a 112.
Vattuzas Terunnanſe, een Leeraar. b 70.
Vedam. a 72, 73.
Vegamme. b 42.
Velagi Kalahami. b 75.
Velane. b 31.
Veldhoven na Baſſora. a 255.
Vella Joeda, een Araatsje. b 80.
Vellas, of *Nil Vaelle.* b 42.
Vendre. b 40.
M. Paulus *Venetus*, eerſte Europeer in Japan, c 24.
Venitiſſa Raja. b 68.
Verberin of Berberin. b 24.
Verbonden, van Albukerk met die van Paſi, a 323 Van vander Hagen met den Samoryn, c 22. Verhoeven 24. Van Speult 25. Van Goens 32-35. enz.
Verbonden, van Matelief met den Koning van Djohor. a 331, 335.
Verbranden der dooden op Ceylon. b 49. Op de Kuſt, a 51. der Bramines, en van hunne Vrouwen 84. Oudheid dezer gewoonte 85.
D Hr: *Verdonk*, Hoofd op Gamron. Huwelyk, a 250. Directeur in Perſien. 269.
Vergammoni. b 31.
Vergelegen, in Hottentots Holland. f 135.
Verhagen (Karel.) c 155.
Verhuyſing der Zielen. a 101.
Verhoeven's verrichtingen op Malabar, e 23, 24.
D'Hr: Verſtegen, Hoofd in Japan, c 88. Zyn bericht daar over. 105.
Viado. b 32, 42.
Vicgneſwara. a 98.
Vida Gamma. b 71.
Vidia Palla. b 89.
Vidumal. b 82.
Vier Corles. b 34, 36, 80.
Vierdoe Raja. b 68.
Vierentwintig Rievieren. f 37.
Vierrepadra. a 99.
Viga Bahu, b 75. met welken de Portugeeſen op Ceylon een verbond maken. Hy en zyn Broeder hebben maar een Gemalin. 75.
Vigea Raja, of Vagoe Raja ontdekker van Ceylon, b 60, 61. Vigea Bahu Comara vertrekt, en komt op Ceylon. Zyn Huwelyk. 64.
Vigea Rajoe, Darmapalla's Vader, b 78. Zyn

BLAD-WYZER.

Vrouws dood, en Huwelyk. 79, 80.
Vigitenam-ſacea Comara. b 64.
Villipatta. b 29.
Vimala Mantra. b 276.
Vintata of Bintene. b 163.
Viſch op Ceylon. b 53.
D'Hr: *Viſſcher.* a 21.
Viſenam Caralſoo Raja. b 70.
Viſia Palla, Prins van Oeva. b 116, 137.
Viſiapoer, ſ. Viriapoer.
D'Hr: *Viſnicht* in Perſien. a 232
Viſtnoe. b 383, 324.
Vittelatoe. b 38.
Viziapoer's Koning veroverd Goa. e 20.
D'Hr: *Vlaming.* a 348.
Voetſtap op Adams Berg. b 375, 376, 379.
Vogelen op Ceylon, b 53. Op de Kuſt. a 56.
Vlooten voor Goa. e 27.
D'Hr: *Volburg*, Landvoogd van Malakka, a 349.
D'Hr: *Voſch.* b 172.
Ulacoeda Janam Dewa. b 72.
Ulloa's vergeefs verzoek. e 34.
Upatiſſa Manam Raja. b 70.
Urepoetti. b 31.
Vrees der Cingaleezen voor de dood. e 49.
Vrylieden op Ceylon. b 195.
Uritiram. b 383, 384.
Vrouwen der Cingaleeſen. b 46.
Utapiſſe. b 64.

W.

Waaren op Ceylon getrokken, en 'er vallende. b 55.
—— In Bengala. a 178, 179.
—— Van Mocha, a 183. In Japan, c 48.
Waddincxveen gebleven. f 6.
Wagenaar Japans Hoofd, c 96, 97. Commandeur aan de Kaap. f 127.
Wagenmakers-Valey. f 36, 37.
Walagam Babu Raja, Keyzer. b 66.
Walane veroverd. b 113.
Wallogodde, een Vlek. b 41.
Walter. a 124.
Waluwe, een Rievier en Vlek. b 33, 41, c 1.
Wanapraſta's. a 75.
Wanni, of Wannias, een Landſtreek. b 29, 172.
of't Land der Bedas, of Weddas b 207, 217.
—— 18. Hoofden der zelve, onderwerpen zich aan den Keyzer. b 72.
Waranne. b 31.
Warmoreatie. b 30.
Watergoot van Steen aan de Kaap gemaakt, f 129, 130. door Moſtaart. 133.
Watſon. a 124.
Wattabadea. b 269.
Waveren, 't Land van Waveren. f 37.
Weddas, ſ. Wanni, of Bedas. b 207.
Weeklagen by 't Graf hier. b 113.
Weynders. b 268.
Weinsja's. a 73, 83, 88.
Weiſtroewa's. a 73.
Welgemoet. f 31.
Weiligamme of Belligamme. b 30, 31.
D'Hr: *Weſtreenen.* a 21.
D'Hr: *Weſterwolt* dryft de Portugeeſen op de vlugt, b 118. Komt op Ceylon en veroverd Baticalo, ibid. en ſteld 'er Koſter als Hoofd. Zyn verbond met den Keyzer 119.
Wetenſchappen der Cingaleeſen. b 48.
Wetten der Cingaleeſen. b 48, 267.
—— Ontrent 's Keyzers Huwelyk. b 64.
Wettilegemi, een Dorp. b 31.
Weycontam. a 99, 100.
D'Hr: *Wichelman* Directeur van Perſien. a 270.
Zyn dood. 286.
Wingurla. b 161, 244.
Winnings Japans Hoofd. c 93.
Lord *Winter.* b 200.
Wind-Berg. f 10, 12.
Wira Praccaram Narendra Singa, Keyzer. b 87.
Wiſtnoe. a 94, 95.
Wiſtnoewa (Romanoeja.) a 74.
Wittebol, tweede aan de Kaap. f 135.
Woeſmoa. c 6.
Wondheler des Keyzers van Japan zeer onervaren. c 137.
Wortels hier, eetbaare. b 52.

X.

Xavier, c 24. Zyn konſt en dienſt op Ceylon. b 410.
Ximonsjeki. c 8.

Y.

Yquan's opkomſt. c 87. Werd van den Tarter gevangen. 88.

Z.

Zalm in Japan. c 71.
Zatſuma, de Landen van dien Heer. c 62.
Zee-Koejen. f 115.
—— Valey. f 32.
Zee-Peerden. f 115.
Zeeuwſche Schepen hier. b 100, 107.
Zegerszoon (Pieter.) c 28.
Ziegenbalg. a 120. Zyn dood. 124.
Ziels-ſtaat na de dood by de Bramines, a 84, 85, 87, 102. Middelen tot hun Zaligheid, 99. Ziels-verhuyzing. 101.
Zierjang. a 127.
Zintzſomma. c 11.
Zoutpannen. b 150, 171.
Zotta. c 4. 6.
Zotto. c 11.
Zuyd-Ooſten wind. f 9.
Zyde-Wormen op Ceylon. b 173.
Zyde verdrag van Perſien, ſlegt door Overſchie gemaakt, a 245. D'Hr: Conſtant's verzoek om ontheffing. b 173.

DRUK-FEILEN

Nog in het I. Deels, eerſte Deel gevonden.

Fol. 47. Colom. 2. ſtaat ونسونتن. lees ونسونتن.
287. 2. R. 23. van onder ſtaat ومان عس. lees صوف.
66. 2. R. 5. Periode 4. ſtaat ق. lees ش.
67. 1. R. 8. ſtaat ق. lees ش.